

MANUEL
CALVES DA SILVA
COMENTARIA
Sobre a obra de
Miguel Calves da Silva

EMMANUELIS
GONÇALVES DA SYLVA
JURISCONSULTI LUSITANI,
COMMENTARIA
AD
ORDINATIONES REGNI PORTUGALIÆ,
TOMUS QUARTUS.

74.083/92

EMMANUELIS
GONCALVES DA SILVA
JURISCONSULTI LUSITANI,
Olim in Curia Episcopali Visenci Expeditoris
Consarum, Promotorisque Fiscalis.

NUNC

SACRÆ MITRÆ PATRIARCHALIS
MAGNIQUE PRIORATUS CRATENSIS, AC IN REGIA CURIA
Advocati Celebrissimi,

COMMENTARIA

AD

ORDINATIONES REGNI PORTUGALIÆ,

In quibus dilucide singulæ leges explanantur, ac enucleantur secundum
juris, ac praxis in utroque foro I aico, & Ecclesiastico theoricam con-
tinuando scilicet ex lib. 4. tit. 1. ad perficiendum opus

COMMENTARIORUM.

AB EMMANUELE
ALVARES PEGAS

Editum usque ad tit. 12. lib. 3.

TOMUS QUARTUS.

ULYSSIPPONE OCCIDENTALI.

Apud Haredes ANTONII PEDROZI GALRAM

M. DCC. XL.

Cum facultate Superiorum, & speciali Privilegio.

Do Doutor Dezenbargador Manoel da Costa e Arorim, Corregedor do Circulo da Corte,

IN LAUDEM

SAPIENTISSIMI HEROIS,

Cujus augustū per utrūque nomē
Fama fert Orbem merito labori
Duplici in Mundo duplicata quærens
Præmia tanto.

Inde virtutes facilis cohortes
Inter Astrorum locat, ut coronas
Cuique cōcinnent meritisque dignas
Sidera palmas.

VALIDISSIMI SANE CORYPHÆI,

Quis juris Orbes, & grave sustinens
Nunc pondus Atlas Cæsarei optimus
Alcide, qui fatum cadentis
Sustineat, nequit indigere.

Imo secundam juridici suo
Perferret Orbis robore machinam
Ne forte posset posterorum
Temporibus patier ruinam.

GRATISSIMI THEMIDIS ALUMNI

EMMANUELIS GONÇALVES DA SYLVA

EPIGRAMMA

Sylva sit in pulchris spatiosa vallibus Idæ,

Quam sibi cum puero curet amore Venus.

Sit quæcunque Ieri, sit Phœbi gloria nostri

Maxima, quæ di culmina Sylva tegit.

Sylva per Elysios tendi quoque brachia campos,

Quam sibi, quam Lufis excolit alma Themis.

Sylvas habitare solent, sed numine tantum

Ter Themidis sacro dignior ista fuit.

Has pro fronde rosas, pro pomis poma creari,

Hec Divæ nobis cura suprema facit.

Sorta rosæ præstant Themidi pulcherrima nostræ,

Et Sylva æternum dulcia poma decus.

Ubi tibi displicet, tibi viridaria celsi,

Idaque delicias negligat ipsa.

Do Doutor Manuel Ferreira de Amorim Medeira, Familiar do Santo
Officio, e professor em Leys na Universidade de Coimbra.

IN LAUDEM
DOCTISSIMI VIRI
EMMANUELIS GONÇALVES DA SYLVA,
ELOGIUM:

Habet quoque Sylvas suas,
Quas Babylonæ pensilibus;
pro novo famæ miraculo
reponat
Lysia nostra.
Iste vobis,
gaudete Lysii,
Iste, Sylva, liber, prodit.
ideo Elysæ compar,
quia e Lysia.
Ex cædenti Sylva, Sylva cæsa;
quæ nemidis Sacræ
Sacris bis succisa,
tertio litatur,
duratura semper.
Abesto tu, qui doces
ex Elysiis, Lysiam, campis dictam,
quinimo e Lysii,
ista cum Sylva,
veluti in vaticinio visis,
Elysiis olim doceas nuncupatos.
Fenitatum culmen
in Elysiis ideatum campis
non nisi iustitiæ visceribus,
quæ virtutis se se continet omnes
præterruptæ.
Exurge jam floridissima Sylva,
cresce, multiplicare, & reple terram;
utrumque amplectere Orbem.
eris cum tuis opibus
Heris & inopibus,
sola cum tua Astræa
Sol, & Astra.
Sylvestris Justitiæ floribus
florescis justitiæ Sylva,
nihil tamen in te sylvestre est.
Tale ne derivato Grammaticæ
At librum Sylvam agnoscere
si cupis,
illius columnas inspicere
quibus tota intertexta Sylva est:
quas inter mire florescunt
quot sunt sententiæ, rosæ,
quot sunt bene dicta, Hyacinthi.
Rerum judicatarum ex amala

resorum vices.
Resolutionum apices cupressorum obtinent,
omnis denique textus inter
intertextus labor est.
Ut verum sit Horationum illud:
Nempe inter varias nutritur Sylva columnas.
Neque jam mireris
ex vaticinatis Elysiis
dictam Lysiam.
ex ista Sylva prævisa
Sylva quoque fuit Author nominans,
nisi esset jam Sylva,
quia hujus Sylvæ Author,
Sylva esset.
Triumpham jam, Vir clarissime,
nemo te docto
doctius scribit, & aptius.
Dubito sane
tibi libri nomen debeant,
an tui libris.
Famæ attamen æternitatem
in propatulo est
ad invicem deberi.
Tibi soli vivere faciunt, tuque libros.
Quicumque Astræam
trahere cupis ex astris
ut illi condignam domum construas,
non nisi ex hac Sylva
eriam cædas.
Dei re, Astræa, jam astra,
nihil est jam quod timeas,
Sacræ Themis.
De Cælo volve limina
ad hæc volumina
mireque contraxam mirare
& contractuum, & totius juris materiam.
Lætare, & exulta,
ex Sylvaque flores collige,
ut Authori
pro te certa sit sortis dones.
salve igitur, Sylva nobilissima,
& tu, Emmanuel, salve,
cum tua Sylva
Surgat simul Author, & præpare,
& decus a sacra posteritate ferant.

Em

Em applauso do quarto Tomo, que continuando a de Pegas
à Ordenação da à luz o Senhor Doutor Manoel Gonçalves
da Sylva, &c.

ROMANCE ENDECASYLLAO.

VI, ò discreto Sylva, essa erudita,
Elegante porção de vossos raios,
Que de elevado objecto dos ouvintes,
Transforma os Panegyricos em pasmos.
Vi, que por ambição desse thesouro
Com respeito profundo os Arcopagos,
Como às Sybillas no Lacio, vos buscao
Oraulo consulto dos Senados.
Vi, que a vossa corrente era invejada
Da inundação mais fertil, com que os Baldos
Morrem soberbos rios nos encontros
Com o vasto dominio desse Oceano.
E vi, que dos productos igualmente
Na copia a madureza vay logrando
A fecunda corrente, que lhe anima,
Tanto como o abundante, o sazonado.
Desto volume estive comprehender do
As preciosas affluencias desses quatro,
Dedo, que em breves cifras os descreve,
Gigantèa estatura delineando.
Se hoje o vosso Prototypo vivera,
Oh que utano estivera blazonando
De ver, qm hombros de hum tão grande Alcides
Descançava nobremente o seu trabalho!
Oh quanto já depois que visse as glorias
Que lhe supaes com acertos raros,
Mais do que as preheminencias de primeiro,
As vossas glorias quizera de imitar!

Mas

Mas não já Supplemento se intitule
Ao Salto Pegas tão robusto e arto,
Quando os excessos, com que se executa,
Desfigura ao carácter do imitado.

Para a sua Republica pedir
Plata das Decisões vossas o extracto,
E lá para Creta, e Lacedemonia
O quizerao Lycurgo, e Rhademanto.
São descanso immortal da Patria amada
Os espiritos, que animão vossos rasgos;
Porque em fazendo à luz tantas doutrinas,
Ficão as sedições agonizando.
Com ventagem feliz, e nova gloria,
De erudições derramando esse erario,
Entre as Leys numerosas, que expendestes,
Não confunde o erudito ao descursado.

A' Sacra Regia Ley accrescentastes
Suaves Caduceos nos Commentarios,
Que a adormentação sutiz e modificação
Da prudente epiqueia ministrados.

Já aos por vós pacíficos descriptos
Volta o poder de Astræa desterrado,
Que aos despezos fugio da injustiça,
Das vossas decisões vem aos agrados.

E se por assistir na terra agora
Esse esferico assento tem deixado,
A substitui-la lá entre as Estrellas,
Remontarvos veremos para os Astros.

E Apollo desde agora determina
Por honra desse Nome, aos Heroes claros,
Que circulem as fronte gloriosas
Mais da frondente Sylva, que do lauro.

De feu mais intemperado

Sebastião Leite de Faria e Sousa.

IN LAUDEM AUTHORIS
EMMANUELIS GONCALVES DA SILVA,

D. A. C. O.

EPIGRAMMA,

H Actenus Astrææ sociali foedere nusquam
Vidimus armisonæ numina juncta Deæ.
Namque alia in superos jus detulit, ipsaque Sylvas
Argutas sapiens de Jove nata colit.
Fecisti tamen ipse fidem: concordia Sylvis
Utraque conjunxit foedera Diva tuis.
Eloquio sic dulce sonas, ut quælibet ipsis
Posthabeat Sylvis patria regna poli
Et secum capiti famulantia fidera ducunt,
Laudibus Orbis erant parva theatra tuis.

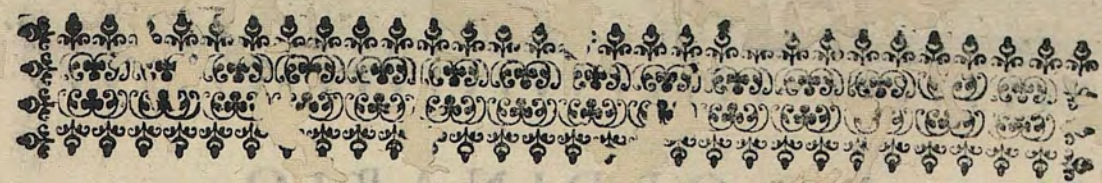
A I A U D

Regia ut est, quam legem aperis Interpres: ab illa
Regum, & emerito jure, vocetur opus.
Utque alios gravitate premunt monumenta libellos,
Regia sunt. Instar cætera plebis erunt.
Perge igitur cupidum nomen distendere in Orbem,
Laudibus in numeris Regia jura facis.

In observantiæ pignus pangebatur

Ludovicus Stanislaus da Sylva. A. F.

L I C E N Ç A S,

DO SANTO OFFICIO.

EMINENTISSIME DOMINE.

Quoties præclarissimi, & Sapientissimi Jurisconsulti Lusitani Emmanue-
lis Gonçalves da Sylva volumina evolvo, nova sane, inusitataque mi-
hi insurgit admiratio, Commentaria quippe ad Ordinationes Regni Portuga-
liæ ita egregiè, dilucide, ac subtiliter exponit, ut antiquos in sensu juris
excelat, præsentis vero utriusque fori longe, lateque devincat. Et cum in
hæc quarto Tomo nil contra Fidem, bonos vè mores contineat, dignum
judicium, qui immortalitatis, prætiolis lapidibus exarandus mandetur. Quod to-
tum in merito Eminentia vestra subijcio. Ulixbone Occidentali. In Conventu
Deipara à Bona hora Excalceatorum Sancti Augustini Idibus Octobris millesi-
mi septingentesimi trigésimi octavi.

Frater Antonius à Sancta Maria.

EMINENTISSIME DOMINE

Venerabili Eminentia tua decreto obediens, attente, ac solícite in-
pexi hunc librum, cujus titulus: *Commentaria ad Ordinationes Regni Por-
tugaliæ*, Authore Emmanuele Gonçalves da Sylva, Jurisconsulto Lusitano,
olim in Curia Episcopali Visensi Expeditore causarum, Promotoreque Fil-
cali, nunc Sacrae Mitrae Patriarchalis, Magnique Prioratus Crarensis, ac in
Regia Curia Advocato celeberrimo; & nihil inveni Fidei dogmatibus, bono-
rumque morum candori distortum, imo juridicis regulis consonum. Igitur
dignissimum judico, ut typis mandetur, salvo semper meliori judicio. Ulyx-
bone Occidentali, in Conventu Dominae Nostrae à Jesu, die 4. Decembris
1738.

Frater Emmanuel à Sancta Maria.

Vistas as informaçoes, pôde-se imprimiro livro, de que se trata, e de-
pois de impresso tornarà para se conferir, e dar licença, que corra, sem
qual não correrà. Lisboa Occidental, 5. de Dezembro de 1738.

Fr. R. Lençastre. Teixeira. Cabedo. Soares. Abreu.

DO ORDINARIO.

JAm hujus operis sensum meum exposui, quando ex mandato Dominationis vestrae alterum ejusdem Authoris Tomum ponderavi nunc vero, cum idem sit Author, idemque argumentum, idem est usus omnes enim sunt tam eruditissimi, & fecundissimi patris filii: germani omnes, omnes in eruditione aequales, & solum in aequales in numero, in quo superat alios quartus. Nam in aliis numerus est distinctio, in hoc est appellatio. In aliis numerus est ordo genericus, in isto est differentia individuant. In aliis numerus est species, in hoc est proprium. Isto non ut alii est frater quartus, sed est Quartus frater. In aliis denique numerus est divisio, in hoc vero est distinctio operis argumentum justitiae est, nempe emptio, venditio, & locatio. Justitiam occludit quartus, scilicet pariter par, seu mensura aequalitatis & justitiae. Est ergo quartus non distinctio, sed appellatio; non ordo genericus, sed differentia individuant; non species, sed proprium; non divisio sed definitio. Nihil habet contra Fidem, aut bonos mores. Conventu Sanctissimae Trinitatis Ulyssipone Occidentali 10. Novembem 1738.

Frater Josephus de Oliveira.

Vista a informação, pôde-se imprimir o livro, de que se trata, e depois de impresso tornará para se conferir, e dar licença para que corra. Lisboa Occidental 13. de Dezembro de 1738.

Gouvea.

DO PACTO.

DOMINE

Incredibili à viditate Regium mandatam adimplevi, forma cum delectatione videndo hunc quartum tomum J. C. Emmanuelis Gancalves da Sylva in urbe, & in Orbe celeberrimi, in quo opus prosequitur maximum, alte, & à capite leges Regias repetendo à titulo 1. usque ad titulum 39. in lib. 4. Et si antecedentes Commentarii omnium votis, omnium calculis probantur; hic ordine quartus, sed excellentia primus, excelsa, & suprema approbatione dignus fit, & ejus Author omni litterario premio dignissimus, quia aquilino sane calamo, ad veterum scriptorum laudes accedendo argute, ac doctè exponit substantiam, & accidentia emptionis, & venditionis, locationis, & conductionis gentium commercii proficue, ferientium, & postulata utilitas publica, quod liber tanta ratione plenus, & apertum profertur, & omnium oculis exponatur. Bono ergo communi confutendo, indu-

buis, & de hesitatione sentio, ut manifestum excudatur, festinanterque edat in hoc lucidum opus. Ulyssipone Orientali, 10. Januarii 1739.

Antonius Coelho de Meirells.

Que se possa imprimir, vistas as licenças do Santo Officio, e Ordinario, e depois de impresso tornará à Mesa, para se conferir, e taxar, que sem isso não correrá. Lisboa Occidental, 21. de Janeiro de 1739.

Pereira. Teixeira. Vaz de Carvalho. Coelho. Costa.

Está conforme com o seu Original. Lisboa Occidental, Convento da Boa Hora dos Agostinhos Descalços 23. de Agosto de 1740.

Fr. Antonio de Santa Maria.

Visto estar conforme com o Original, pôde correr. Lisboa Occidental 23. de Agosto de 1740.

Fr. R. Alencastre. Teixeira. Sylva. Soares. Abreu.

Visto estar conforme com o Original, pôde correr, Lisboa Occidental 23. de Agosto de 1740.

Gouvea.

Que possa correr, e taxaõ este Livro em mil e seis centos reis, Lisboa Occidental 25. de Agosto de 1740.

Pereira. Teixeira.

ELENCHUS

RUBRICARUM, QUÆ IN HOC volumine enucleantur.

- T**ITUL. I. *De emptionib. & venditionib.* pag. 1.
TITUL. II. *De emptione, & vendit. arrhis intervenienti-*
bus, 123.
TITUL. III. *De re vendita alteri obligata,* 140.
TITUL. IV. *De emptione, & venditione cum pacto de retroven-*
dendo, 158.
TITUL. V. *De emptore pretium non solvente, quia res vendi-*
ta non erat venditoris, 174.
TITUL. VI. *De emente rem alicui obligatam, & pretium in*
juicio consignante, ne creditoribus maneat obligatus, 197.
TITUL. VII. *De eo, qui rem diverso tempore duobus vendit,*
210.
TITUL. VIII. *De periculo, & damno rei vendita,* 226.
TITUL. IX. *De rei immobilis venditione facta tempore, quo*
jam alii locata erat pro tempore certo, 244.
TITUL. X. *De alienationibus, & venditionibus factis de re-*
bus litigiosis, 266.
TITUL. XI. *Quod nemo invitus rem suam vendere cogatur,*
285.
TITUL. XII. *De venditionibus, & permutationibus per pa-*
trēm factis filiis, vel nepotibus, 290.
TITUL. XIII. *De eo, qui venditionem vult rescindere, dicens,*
deceptum fuisse ultra dimidium justī pretii, 302.
TITUL. XIV. *Quod nemo vendat, nec emat expeditiones Prin-*
cipis, 339.
TITUL. XV. *Quod Præsides Provinciarum, & alii officiales*
regii temporales non emant bona stabilia, nec alios contractus
ineant in locis, ubi sunt officiales, 344.
TITUL. XVI. *Ne Clerici, vel Nobiliores, vulgo Fidalgos, ad*
negotia aliena emanent, 352.
TITUL. XVII. *Quando ementes servos, vel animalia ea redhi-*
bere

- ber valeant ex causa mor. claudicationis.
- TITUL. XVIII. Quando la iud. us, mulieribus pan. icis, & caupombus credam. per iuramentum in rel. venditis habita fide de pretio ad sua ministeria spectantibus, 385.
- TITUL. XIX. De eo, qui promisit scripturam facere de emptione, & venditione, vel alio contractu, & postea penituit, 388.
- TITUL. XX. Quomodo solvi debeat frumentum habita fide de pretio emptum, vel mutuatum, 397.
- TITUL. XXI. In quibus monetis solutiones fieri debeant, 403.
- TITUL. XXII. Quod nemo rejiciat monetam Regis, 422.
- TITUL. XXIII. De locatione domorum, 423.
- TITUL. XXIV. De casibus, in quibus locator potest expellere conductorem, 454.
- TITUL. XXV. De officialibus, qui conductores esse non possunt. 477.
- TITUL. XXVI. Quod officiales, & Patrimonii res suas non locent conductoribus regis, nec dominus vassallorum suis auditoribus 477.
- TITUL. XXVII. De sterilitatibus, 478.
- TITUL. XXVIII. Quod omnis homo vivere possit cum eo, quem maluerit, 497.
- TITUL. XXIX. De famulo cum domino vivente ad benefaciendum, & quomodo ei servitium solvatur, 501.
- TITUL. XXX. De famulo serviente ad benefaciendum, ab eo recedente, & alteri inserviente, & de eo, qui illum recepit, 511.
- TITUL. XXXI. Quomodo servitia, & salaria famulorum solvi debeant, quando in famulatu recepti sunt, nulla certa mercede conventa 515.
- TITUL. XXXII. Quod transactis libris annis mercedis servitorum peti non valeant, 536.
- TITUL. XXXIII. De modo servandi famulorum, & salariorum, 552.
- TITUL. XXXIV. De eo, qui ex domo sua famulum salariatum expellit, 561.
- TITUL. XXXV. De eo, qui a famulo petit damnum sibi per eum illatum, 565.

EM-

EMMANUELIS GONÇALVES DA SILVA COMMENTARIA

AD

ORDINATIONES

REGNI PORTUGALLIÆ,

Ad Lib. 4. Tit. 1.

De emptionibus, & venditionibus, quæ fieri debent
pro certo pretio.

AD RUBRICAM.

Articul. Primus.

De natura, & substantia emptionis,
& venditionis, ac ejus requisitis.

SUMMARIUM.

- 1 **D**EFINITUR contractus emptionis, & venditionis, & explicatur. Quamam dicantur contractus bonæ fidei.
- 2 Et quoniam scripti sunt.
- 3 Tom. IV.

- 4 Emptio, & venditio perficitur solo consensu de re, & pretio.
- 5 Et in hoc distinguitur ab aliis contractibus.
- 6 Nil magis bonæ fidei congruum, quam præstare quod inter contrahentes paciscitur. Non transfertur dominium, donec emptor pretium, & venditor rem tradat, ibid.
- 7 Quod idem est in substationibus.
- 8 Licet contrarium possit defendi.
- 9 Quod maxime attenda consuetudine procedit.
- 10 Per traditionem festucæ, aut rami arboris, & similibus acquiritur possessio.

- Idem est, si sub habitationibus, i. id.
- Ad acquirendam possessionem requiritur animus, & corpus, ibid.
- 11 Multis modis acquiritur possessio per signa, seu symbola.
Primo per visum præcedente titulo habili, & demonstrata re à domino, ibid.
- Quod procedit si res est præsens, & apprehendi potest, ibid.
- 12 Acquiratur secundo possessio occupando glebam, nec est necesse totum prædium peragrarè.
- 13 Non acquiritur possessio per apprehensionem unius rei ex universitate.
- 14 Tertio: nanciscitur possessio per positionem custodis in re ipsa.
Vetiam per obsequationem ab emptore factam, ibid.
- 15 Quarto: transfertur possessio per traditionem clavium re in conspectu, & tit. habili.
- 16 Quinto: acquiritur possessio per longam manum.
- 17 Sexto: per scripturam continentem jus, vel titulum rei censetur possessio translata.
- 18 Sed hoc est: quando est illud antiquum instrumentum continentem jus rei, non vero de novo.
- 19 Septimo: transfertur possessio per rei conductionem fictione brevis manus.
- 20 Octavo: per alienationem factam in personam possidentem ex alio titulo, v. g. commodati, &c.
Acquiratur dominium per additionem quando res hypothecata creditori adjudicatur, ibid.
- 21 Nono: transfertur possessio, & dominium per clausulam constituti.
- 22 Decimo: acquiritur possessio per pactum Legis commissoriae conceptum verbis directis.
- 23 Unde imò: In incorporalibus per scientiam, & patientiam quasi possessio transfertur.
- 24 Duodecimo: acquiritur possessio præbende per annulum.
- Non tamen tribuit possessionem ac-

- tualem, sed tantum collationem & institutionem, per transert dominium, ibid.
- 25 Per venditionem obligatur emptor ad pretium, & venditor ad rem tradendam id est obligat utrinque, & in hoc differt iste contractus à donatione, & aliis contractibus, ibid.
- 26 Per verbum rem intelligitur quævis res pretio æstimabilis.
Pretium consistit in numerata pecunia, ibid.
- 27 De essentia emptionis, & venditionis est verus consensus.
Qui debet esse liber, & non coactus; nec erroneus, ibid.
- Error tamen nominis non officit, quo minus sit valida emptio, & venditio, ibid.
- 28 De substantia emptionis, & venditionis est res, si merx certa, ibid.
- 29 Venditio fructuum piscium, jurium futurorum Vide remiss.
- 30 Tertio requiritur ad emptionem certum, & determinatum pretium.
- 31 Invalida est venditio facta quanti res valet, v. g.
- 32 Valet tamen venditio per æstimationem iudicis facta.
Dummodo tamen rem taxet, ibid.
- 33 Ad substantiam emptionis, & venditionis non requiritur certa forma extrinsec.
- 34 Limita: casu, quo contrahentes expresse determinarunt formam, v. g. scripturam.
- 35 Idem est, si ex voluntate contrahentium colligatur, quod non valeat contractus sine scriptis.
- 36 Idem est, quando inter partes ante, in ipso contractu conventum fuit, quod in scriptis fieret; licet postea non exprimeretur.
- 37 Post contractum verbis factum, si fiat scriptura, est ad probationem, & non de substantia.
- Contractus perfectus dicitur statim, ex conjecturis colligatur, licet de scriptura acquiescat.

Articul. 1. de natura, & substantia emptionis, &c.

- Animus, & voluntas ex multis Conjecturis colligitur, ibid.
- 39 Ante confectionem Instrumenti non valet contractus.
- 40 Quid quando agitur, ut fiat Scriptura de contractu convento?
- 41 Ex contractu emptionis, & venditionis duplex resultat actio.
Cui competat actio emptio, & contra quem, ibid.
- Actio ex venditi cui competat, ibid.
- 42 Actio emptio continet tres alias actiones.
Primo actionem de evictione, ibid.
- 43 Secundo: Actionem reddhibitoriam.
- 44 Tertio: Actionem per scriptis verborum.
- 45 In actione ex vendito, veniunt pretium, usura, interesse post traditionem.
- 46 Et contra: quid veniat in actione emptio?
- 47 Dominium emptor acquirit per traditionem rei, & pretii.
Simplex traditio dominium non transfert, ibid.
- 48 Celebrata venditione, venditor rem, & emptor pretium tenetur præstare.
Diversum est si tradatur res ex alia causa, ibid.
- 49 Re tradita, & pretio non soluto, emptori res eripitur.
- 50 Contrarium: Si emptor pretium offerat statim.
- 51 Et idem, si pars pretii jam soluta sit.
Penitentia contractus denegatur illi, qui partem pretii recepit, ibid.
- 52 Debentur usurae ex portione pretii non soluti.
- 53 Non vendicatur res, si vendatur habita fide de pretio.
Ad solutionem tamen pretii agere potest, ibid.
- 54 Quid dicatur habere fidem de pretio.
- 55 Si emptor simul vit habere pecuniam in promptu, & non habeat, non habetur fides de pretio.
- 56 Idem est, si fiat contractus cum personis ignotis, & aliis, vel in nudinis.
- 57 Idem est, si emptor fugam arripiat.
- 58 Quod procedit in venditione conditionata, non purificata conditione.
- 59 Re tradita, in dubio censetur habita fides de pretio.
Contrarium vide in possessione acquisita consentiente domino, ibid.
- Et idem, si traditio fiat per clausulam constituti, ibid.
- Consuetudo venditoris, vel publica præstat fides de pretio, ibid.
- 60 In dubio, ex jure nostro, non censetur habita fides de pretio.
- 61 Venditio habita fide de pretio, est perfecta quoties convenitur de re, & pretio, licet res non tradatur.
- 62 Nisi ante traditionem adveniat dies solutionis, & pretium non solvatur.
- 63 Diversum est, si tradatur res habita fide de pretio.
Quod procedit, si res tradatur absque præfinitione temporis, ibid.
- Die certa non præstita, quocumque tempore solvi potest, ibid.
- 64 Si emptor non solvat die constituto, venator potest rem vendicare à quocumque possessore.
- 65 Facta venditione, pacto, ut sit nulla, si intra certum tempus non solvatur pretium; tempore præfixo adveniente, & pretio non soluto, nulla est venditio.
- 66 Limita casu, quo verba pacti sint obliqua, vel communia.
In pacto legis commissoriae non resolvitur venditio ipso jure, nisi fiat directis verbis, ibid.
- 67 Quodnam dicatur pactum verbis directis conceptum.
Et quodnam verbis obliquis, ibid.
- Et in hoc ultimo non transfertur dominium ipso jure, ibid.

- 68 Ut valeat pactum legis commissoriae, debet fieri tempore ipsius contractus.
- 69 Si venditor nolit uti pacto legis commissoriae, cum conditio extiterit, sed stare contractui, potest ad ejus observantiam agere.
- 70 Pignoratium non officit venditori, quominus possit, non soluto pretio, rem vendicare, adveniente die.
- 71 Contrarium de jure communi.
- 72 Dato fidejussore pro pretio, dominium transfertur in emptorem. Nec potest revocari rei traditio, etiamsi pactum non adimpleatur, ibid.
- 73 Vendens rem fructiferam, habita fide de pretio, fructus pecuniae debita percipere potest.
- 74 Venditio sub hasta facta, habita fide de pretio, est nulla. Si creditor consentiat, vel adsit consuetudo, ibid. Quod fortius procedit in venditione rerum fiscalium, ibid.
- 75 Emptor non efficitur dominus, etiamsi per errorem pretium diminutum depositum fuerit. Pretio realiter non soluto non extinguuntur hypotheca rei vendita, & subhasta, ibid.
- 76 Contractus emptionis, & venditionis potest fieri, vel pure, vel sub conditione.
- 77 Nec à tali contractu, pendente conditione, potest aliquis discedere, nisi de consensu amborum.
- 78 Adimpleta conditione, perinde est, ac si contractus ab initio purus foret.
- 79 Nullus est contractus, si conditio deficiat. Actus conditionalis non valet, nisi extincta conditione, ibid.
- 80 Intellige: si adiciatur conditio substantiae contractus.
- 81 Intelligitur praedicta irrevocabilitas de conditione suspensiva casuali.
- 82 Dicitur conditio, & explicatur.

- 83 Condicio casualis, vel mixta, retrotrahitur.
- 84 Condicio potestativa solum ex partium consensu retrotrahitur.
- 85 Idem est subsistente aequitate.
- 86 Intellige de conditione potestativa pendente à potestate promissoris.
- 87 Condicio alia est suspensiva, alia resolutoria. Quae dicatur suspensiva, & quae resolutoria? Ibid.
- 88 Distinctio, ut cognoscatur, an conditio sit suspensiva, vel resolutoria, In conditione suspensiva, non agitur ante illius eventum, ibid.

Incipit Legislator noster hic agere de contractibus, & primo de emptione, & venditione, quae nihil aliud est, quam contractus bonae fidei solo consensu initus, utroque obligatus, de re pro pretio. & est contra, de pretio pro re tradenda, ut colligitur ex Acurt. in L. Pacta conventa, verbo ex pretio ff. de contrahend. emptio. Pinel. ad rubr. Cod. de rescind. vendit. p. 1. cap. 3. n. 28. Pichard. ad rubric. Instit. de empt. & vendit. n. 13. Quae quidem definitio absoluta est, utpote quae constat genere, & differentiis; dicitur enim primò Contractus loco generis; secundò dicitur bonae fidei, non quasi alii actus sint malae fidei, sed ad distinctionem contractuum stricti juris. Alias definitiones ponit Altimar. de nullit. contract. tom. 4. rubric. 1. p. 2. q. 16. & n. 2.

Ad quod sciendum est, quòd contractus bonae fidei dicuntur, qui obligant secundum verba ex aequo, & bono intellecta; id est, qui benignam admittunt verborum interpretationem secundum aequum, & justum, ut sunt emptio, & venditio, locatio, & conductio, & cetera: Ex §. Actionum autem 28. Instit. de actionib. ubi omnes scribes; & cum plurib. Altimar. dict. quest. 15. n. 231.

Contractus autem stricti juris sunt; qui obligant praecise secundum verba; id est, in quibus stricta interpretatio fieri

Articul. 1. de natura, & substantia emptionis, &c. fieri debet juxta, quod verbis expressis conventum fuit, ut sit in stipulationibus, donationibus, contractu emphyteutico, vel feudali, & similibus, atque ex his dicitur oriri actio stricti juris, de cujus divisione vide Mynsinger. In dict. §. Actionum autem ex n. 9. Reg. de actionib. cap. 15. ex num. 1. cum seqq.

Dicitur tertio in definitione: Solo consensu initus, eo quod non requiratur actualis traditio pretii, & rei, sed solus sufficiat mutui contrahentium consensus de hoc faciendo, cum emptio, & venditio solo perficiatur consensu de re, & pretio. Ut in Princ. Inst. de empt. & vendit. L. Quod venditi ff. eod. tit. L. consensu cod. de actionib. & obligat. Ord. lib. 4. tit. 2. in principio. Com. var. tom. 2. cap. 2. n. 1. Mantica de iaculis lib. 1. tit. 1. in Princ. Episcop. Rocca, electar. tom. 1. cap. 123. n. 5. Valasc. de partit. cap. 28. n. 6. Caldas de empt. & vendit. cap. 18. n. 33. Hermosil. in l. 6. tit. 5. Glor. 3. n. 1. partit. 5. Larrea allegat. 88. n. 1.

Unde per hoc distinguitur ab illis contractibus, qui non nisi actuali traditione rei perficiuntur, uti sunt, mutuum, commodatum, depositum, pignus, licet enim quis tibi promittat mutuum, commodare equum, tamen non est mutuum, nec commodatum, donec id actualiter faciat, sed praecise nudum pactum aderit, L. Juris gentium 7. §. Sed eum 4. ff. de pactis.

Hinc licet solo contrahentium consensu habeatur substantia, sive essentia emptionis, & venditionis ad hoc, ut nullus amplius poenitere valeat, cum nihil magis bonae fidei congruat, quam id praestari, quod inter contrahentes actum est. L. Ex exemplo 11. §. 1. ff. de actionib. empt. Tamen dominium non transfertur, donec venditor rem, & emptor pretium tradat. L. Traditionibus 20. Cod. de pact. L. Res 12. Cod. de probat. L. Nunquam 21. ff. de acquirend. rer. dom. Per traditionem, & §. venditio Inst.

substantia emptionis, &c. tit. rer. division. Aug. Barbof. in dict. L. Traditionibus n. 1. & 2. Altimar. tom. 3. de nullit. contract. rubr. 1. Quest. 7. Subsectione 2. n. 86. Egid. in L. Ex hoc jure p. 2. cap. 2. different. 5. n. 2. ff. de justit. & jure Portug. de donationib. Reg. lib. 1. Prelud. 1. n. 11. & cap. 3. n. 9. Sousa de Maced. decis. 27. n. 2. Valasc. de partionib. cap. 28. n. 7. Altimar. de nullit. contract. tom. 3. rubr. 1. Quest. 7. Subsection. 2. n. 86.

Quod idem est in subhastationibus, in quibus non transfertur dominium absque traditione, & possessione subsequuta Ex text in L. à Divo Pio §. si post additum ff. de re judicat. Ciurb. decis. 64. ex n. 5. Noguierol. allegat. 20. à n. 14. Posth. de subhast. inspect. 53. n. 9. & 53. Altimar. tom. 4. de nullit. contract. rubr. 1. p. 2. Quest. 15. num. 319. Schotin. de jure offerenda p. 1. cap. 1. Sect. 3. ex n. 23. cum seqq. Sousa de Maced. decis. 27. n. 2. Portug. de donat. Reg. lib. 1. cap. 3. n. 16. Peg. For. tom. 1. cap. 5. n. 56. & tom. 12. ad Ord. lib. 2. tit. 52. §. 8. ex n. 10. cum seqq. ubi pluries decisum refert, Cald. de extinction. emphyt. cap. 20. sub num. 10. Barbof. ad Ord. lib. 3. tit. 93. §. 3. n. 2.

Contrarium tamen non inciviliter defendi potest, nempe, quod per additionem rei subhastatae transfertur dominium antequam inductus sit emptor in possessionem, quia additio nihil aliud est, quam traditio rei subhastatae. Ex Calv. Lexic. juris verbo addicere, & verbo Sub hasta, Posth. de subhastat inspect. 1. n. 48. & inspect. 53. n. 53. Riccius in collection. p. 1. collect. 67. versic. Item transfertur.

Quod maxime procedit, attendita nostra consuetudine, quae per traditionem rami factam ex mandato judicis manet res addicta, & irretractabilis. L. Valasco consult. 37. à n. 4. Quae quidem rami traditio signum est evidens traditionis rei subhastatae, quae cum sit apud judicem, qui nomine debitoris possidet, eo quod per pignoratium.

gnoracionem ablata fuit ab eo possessio, ex *Ord. lib. 3. tit. 86. §. 1.* ubi exornavimus à n. 32. tom. 3. Nihil mirum, quod sicut iudex ex persona debitoris jus ejus transferat per additionem, ita etiam possessionem sequestratam tradat, cum id veniat in consequentiam distractionis pignoris; ut in simili dictum tenent: *Antonius Faber. in suo Cod. lib. 7. tit. de acquirend. possess. definit. 7. n. 6. & 7. Cavalier. decis. 319. à n. 3. Durand. decis. 48. n. 4. Anton. Mirand. contr. jur. lib. 26. cap. 7.*

10 Licet enim animus, & corpus desiderentur ad acquirendam possessionem: *L. 3. §. 1. L. Quemadmodum 8. ff. de acquirend. possess.* Tamen ut circuitus vitarentur, & esset facilius acquisitio possessionis propter commercii, & negotiorum facilitatem, introductum fuit ut per aliqua signa, seu symbola, possessio rerum acquireretur, veluti per traditionem festucae, vel glebæ injectionem, aut rami arboris, & similia, de quibus *Gonçales Telles in cap. 2. n. 18. de consuetud.* Et sic in subhastationibus per traditionem calami translatum censebatur dominium: *Ut per Anton. Fabr. in suo Cod. lib. 4. tit. 40. definit. 30. n. 3. & lib. 7. tit. 7. definit. 7. n. 9.* Ex hoc idem apud nos per traditionem rami censeri debet, tanquam signum traditæ possessionis ex decisione *Text. in cap. 2. de consuetud. in verb. ibid. Cum hujusmodi signum, quod scotatio dicitur, non tam factæ donationis, quam traditæ possessionis sit evidens argumentum.* Ac ira de consuetudine tenet *Guid. Papa Quæst. 22. n. 2.* quem non bene allegant *Barbos, ad Ord. lib. 3. tit. 93. §. 3. n. 2. Cald. de extinct. cap. 20. n. 10.* dicentes, quod per traditionem rami non transfertur dominium, nec possessio; qui oppositum sequitur ipse *Guido* ab eis citatus, & vide, quæ dicimus ad *Ord. lib. 3. tit. 86. §. 23. ex n. 89.*

11 Unde per signa, seu symbola, possessio rerum acquiritur pluribus

modis: Primò acquiritur potè dio per visum, & aspectum oculorum, quando præcedente titulo nabili, res demonstratur à domino: *L. 1. §. Penult. L. quod meo 18. §. 2. ff. de acquirend. possessio.* Nam, ut ait *Xenocrates* relatus à *Donello lib. 12. cap. 5.* nihil interest, utrum oculos, aut pedes in aliquod prædium immittamus, quod procedit, si res est præsens, potestque apprehendi; aliàs jus non fingit impossibilia: *Vinnius in §. Item si quis 44. n. 1. Institut. de rer. division. Gom. in L. 45. Tauri à n. 45. Orosc. de apicibus juris l. 4. cap. 12. n. 7. Altimar. de nullitat. contract. tom. 4. rubr. 1. p. 2. Quæst. 15. n. 535.* ubi ponit alia requisita.

Secundò per glebam, aut cespitem, ita ut necesse non sit totum prædium peragrandò occupare, sed totum glebam, aut cespitem pertinere. *L. 3. §. 1. ff. de acquirend. possess. Gom. in L. 45. Tauri n. 35.*

13 Sed una re ex universitate apprehensa, veluti ex hæreditate, maioratus, aut capellania, & cæterarum rerum diversarum non censetur apprehensa possessio. *Molin. de primog. lib. 4. cap. 2. ex n. 21. Mieres de maiorat. p. 1. Quæst. 34. n. 3. Covar. Var. lib. 3. cap. 16. n. 13. ubi bene Farias, Gom. in dict. L. 45. Tauri n. 39.* de quo vide *Peg. de interdict. maiorat. possessor. n. 42. & 43. & 124. cum seqq. & ex n. 172. cum seqq. & ex n. 427.*

14 Tertiò per appositionem custodis in ipsa re, ejus possessio acquiritur; *L. quarundem rerum ff. de acquirend. possess. Vinnius in §. Item si quis 44. Institut. de rer. division. Gom. in L. 45. Tauri n. 73.* vel per obsignationem rei ab emptore factam. *L. quod si neque, 14. §. 1. ff. de pericul. & commod. rei vendicat. Vinnius loco citato, Gom. in dict. L. 45. Tauri n. 76. Arouc. allegat. 36. n. 4.* quod bene explicat *Gonzal. Telles in cap. 2. n. 16. de consuetud.*

15 Quartò per traditionem clavium transfertur possessio domus, vel horrei, si coram domino traditio fiat, & titu

Articul. 1. de natura, & substantia emptionis, &c.

& titulus transferendi dominium præcedat. *L. Clavius 74. ff. de contrahend. empt. §. Item si quis 44. Institut. de rer. division. Gom. in dict. L. 45. Tauri, ex n. 60. & 61. Valasc. consult. 180. n. 6. Themud. decis. 203. n. 9. & 10. Peg. For. tom. 1. cap. 5. n. 24. & de interdict. maiorat. possessor. n. 426. in fin. Altimar. de nullit. contract. tom. 4. rubr. 1. p. 2. Quæst. 15. n. 528. Gratian. Forens. tom. 3. cap. 503. ex n. 2. cum seqq. & ibi Carol. Anton. de Luca.*

16 Quintò absque apprehensione acquiritur possessio longa manu, quasi prolongata manus injecta sit in ipsam rem. *L. Siego §. Non puto ff. de jure dotis, L. Pecuniam 79. ff. de soluto in quo casu loquuntur textus, in L. Donatione 31. L. Si pater 34. §. ff. de donat. L. Si procurator 19. §. ff. de jure doli. Balsa 43. §. Si is, qui, ff. de jure doli. lib. 5. commentar. cap. 10. Valent. illustr. tom. 1. tract. 2. Quæst. 14. Gonzal. Telles in dict. cap. 2. n. 17.*

17 Sextò per traditionem scripturæ, vel instrumenti continentis jus, vel titulum rei venditæ, vel aliter alienatæ censetur translata possessio, & dominium ipsius rei. *L. Penult. §. 1. ff. de legat. 3. L. 2. cod. quæ res pignori. L. 1. cod. de donat. Vinnius in §. Item si quis n. 1. Institut. de rer. division. Gom. in L. 45. Tauri n. 56. Salg. in labyrinth. cred. p. 1. cap. 10. num. 19. Menoch. lib. 3. præsumpt. 140. num. 2. Castill. controuv. lib. 2. cap. 23. n. 20. & 24. Covar. var. lib. 3. cap. 15. num. 12. ubi Farias, Altimar. dist. Quæst. 15. n. 531.*

18 Sed hoc intelligitur, quando traditur instrumentum antiquum, in quo continetur jus, vel titulus rei, non tamen sufficit traditio novi instrumenti confecta de contractu, per quem nunc res alienatur. *Gom. in dict. L. 45. Tauri n. 57. Noguerol. allegat. 31. n. 69.* & tenent supracitati, qui iterum intelligunt, si res sit præteriens, siue adiens.

Septimò, per conductionem rei, transfertur possessio, & dominium, nam si quis vendat rem, quam possidet, alteri, & ab eo illam conducat pretio determinato, statim quæritur possessio, & dominium ipsi emptori per fictionem brevis manus, per textum in *L. Quædam mulier 1. ff. de re venditat. Gom. in L. 45. Tauri n. 66. Cyriac. tom. 2. controuv. 258. n. 41. Gonzal. Tell. in cap. 2. n. 22. de consuetud.*

19 Octavò, per alienationem rei factam in personam possidentem illam ex alio titulo, puta, commodati, depositi, vel locati, ex *§. Interdum 43. Institut. de rer. division. Gom. in dict. L. 45. Tauri ex n. 69. & 70. Cyriac. tom. 1. controuv. 128. n. 58. & tom. 2. controuv. 380. n. 43. & 44. Cald. de empt. & vendit. cap. 25. n. 25. Altimar. dict. Quæst. 15. n. 532.* Et hinc intelligitur, quod dicit *Sousa de Maced. decis. 27. n. 1.* nempe, quod per solam rei additionem sine possessione transfertur dominium, quando pignus, seu res hypothecata ipsi creditori adjudicata est; loquitur enim de eo creditore, qui pignus, seu rem hypothecatam possidebat; in hoc enim casu procedunt. *L. 3. cod. de execut. rei judicat. & L. 3. cod. de jure domini impetrand.* quas ipse affert.

Nonò per clausulam constituti seu reservationis usus fructus transfertur possessio, & dominium. *Gom. in L. 45. Tauri ex n. 63. Altimar. de nullit. contract. tom. 3. rubr. 1. Quæst. 7. subiect. 2. n. 86. & 99. & tom. 4. rubr. 1. p. 2. Quæst. 15. n. 322. Portug. de donat. reg. lib. 1. prælud. 1. ex n. 11. & 26. Gam. decis. 206. n. 3. Peg. Forens. tom. 1. cap. 6. n. 1. August. Barbos. in cap. 2. n. 2. de consuetud.*

20 Decimò, per pactum adjectionis in diem, vel legis commissoria conceptum verbis directis, veluti, si dicatur, quod res sit inempta, & contractus pro non celebrato; tunc enim dominium revertitur recta via ipso jure absque ulla nova traditione, *August.*

gust. Barbof. in l. Traditionibus 20. n. 10. cod. de pact. Altimar. dict. Quæst. 15. n. 323. Portug. de donat. reg. lib. 1. Prælu. 2. §. 1. n. 137. & 146. & lib. 3. cap. 43. n. 59. de quo vide notata infra n. 65.

23 Undecimò, per scientiam, & patientiam acquiritur quasi possessio in rebus incorporalibus. Sperel. tom. 2. decis. 168. n. 29. Garcia de benef. p. 5. cap. 5. n. 125. Card. de Luca de jure patronat. discurs. 63. n. 22. & de Paroch. discurs. 9. n. 7.

24 Duodecimò, per annulum datur investitura Præbendæ, seu Beneficii, cap. Cum olim de re judicat. cap. Ex ore 3. de his, quæ fiunt à maiore parte. Non tamen illa investitura tribuit possessionem actualem, & corporalem, sed tantum collationem, & institutionem Canonicam, per quam transfertur dominium: cap. Ad hæc; versic. in quadam, cap. Ut nostrum 9. de offic. Archidiacon. Covar. var. lib. 3. cap. 16. n. 16.

25 Ulterius dicitur quartò in definitione: Ultrò, citròque obligatorius, quia utrique contrahentium re vera obligationem imponit, emptori scilicet, ad tradendum pretium; venditori autem ad rem venditam tradendam. L. Ex emptio 11 ff. de actionib. empt. Ord. lib. 4. tit. 5. §. 1. ubi plenius elucidabimus. Et per hoc differt contractus iste emptionis, & venditionis à donatione, cæterisque contractibus, vel quasi contractibus non ultrò, citròque; sed ex una tantummodo contrahentium parte obligatorius, ut communiter per scribentes traditum est.

26 Dicitur quintò. De re pro pretio, & è contra; quia per rem, quævis res pretio æstimabilis, sive mobilis, sive immobilis, intelligitur, & per pretium intelligitur numus, seu numerata pecunia, pretium enim in numerata pecunia consistere debet, ex text. in §. Item 2. Institut. de empt. & vendit, ubi enim pecunia non intervenit, sed una res pro altera datur,

permutatio, vel alius contractus, non vero emptio, & venditio erit. Argumento L. 1. ff. de contrahend. empt. ubi etiam agitur de ipsius, & pecuniæ origine, & in quo differat emptio, & venditio à permutatione agitur: in L. Sicut 1. ff. de rer. permutat, & vide quæ infra dicemus in hac rubric. Artic. 3. de pretio, ex n. 21.

Ad essentiam, & substantiam emptionis, & venditionis tria sunt essentialia copulativè requisita; Primum verus, & perfectus consensus. L. In venditionibus ff. de contrahend. empt. L. 2. & 11. Cod. eodem, Altim. de nullit. contract. tom. 4. rubric. 1. p. 2. Quæst. 15. n. 22. ubi tenet quod debet esse liber, & non coactus, & n. 26. dicit, debere esse simultaneum, & mutuum, & n. 27. sufficere tacitum ex receptione pretii. Qui quidem consensus verus debet, & non erroneus; verum si error non circa corpus, seu materiam, sed tantum circa nomen existat, & interim de corpore constet, valida est emptio, & venditio; nihil enim facit error nominis, cum de corpore constat, dict. L. In venditionibus ff. de contrahend. empt. Cald. de empt. & vend. cap. 21. n. 1. & 2. Altimar. de nullit. Contract. tom. 3. rubr. 1. Quæst. 9. sect. 39 & tom. 4. rubr. 1. p. 2. Quæst. 17. n. 83. Pacioni. de locat. cap. 16. n. 13. de quo latè Peg. de actionib. cap. 7. ex num. 153. cum seqq.

Secundum requisitum quoad substantiam emptionis, & venditionis est res, seu merx certa. L. 8. & L. In venditionibus 9. ff. de contrahend. empt. latè agit Egid. in L. Ex hoc jure p. 1. cap. 8. n. 62. cum seqq. ff. de justit. & jure Altimar. dict. Quæst. 15. n. 19.

De venditione fructuum, piscium, jurium futurorum latissimè agunt 29 Gom. var. tom. 2. cap. 2. n. 7. Anacleto in Jus Canonicum lib. 3. tit. 17. §. 2. à n. 41. cum seqq. Altimar. dict. Quæst. 15. ex n. 30. De quo dicemus infra suo loco

Articul. 1. de natura, & substantia emptionis, &c. cum seqq. Gom. var. tom. 2. cap. 2. n. 1. & 17. Cyriac. tom. 2. contr. 247. n. 20. & diximus supra ad Ord. lib. 3. tit. 59. ad princip. n. 1. tom. 2. Altimar. de nullit. contract. tom. 4. rubr. 1. p. 2. Quæst. 15. n. 242.

30 Tertium requisitum essentiale emptionis, & venditionis est certum, ac determinatum pretium, ex L. 2. ff. de contrahend. empt. §. Pretium Institut. de empt. & vendit. Egidius dict. cap. 8. n. 6. cum seqq. junct. n. 33. Ord. Reg. hoc tit. §. 1. ubi dicemus. Hermozill. tom. 2. tit. 5. p. 5. L. 1. Gloss. 1. num. 5. De quo vide aliqua notabilia infra Artic. 3. de pretio rerum.

31 Hinc invalida est venditio, si dicatur, tanti tibi vendo, quanti valet, vel vendo tibi rem justo, quo valet, pretio; aut quanti velis, quanti æquum putaveris, quanti æstimaveris, ut in L. quod sæpe 35. §. 1. ff. de contrahend. empt. Ord. nostra in §. 1. hoc tit. Gam. decis. 222. n. 6. Egid. dict. cap. 8. ex n. 50. & n. 55. cum seqq. Altimar. de nullit. contract. tom. 3. rubric. 1. Quæst. 7. à n. 1. cum seqq. de quo dicemus infra ad dict. §. 1.

32 Valebit tamen emptio, & venditio, quando dicitur, tanti tibi hanc rem vendo, vel emo, quanti eam judex, aut hic, vel ille æstimaverit, aut taxaverit; dummodo postea ille, qui nominatus est, rem, vel mercem re ipsa taxet, aut æstimet; quia si ille noluerit, vel non potuerit pretium definire, tunc nulla est venditio, quasi nullo pretio statuto ex §. 1. Institut. de empt. & vendit. Ord. hoc tit. §. 1. ubi enucleabimus. Gom. var. tom. 2. cap. 2. n. 9. Gratian. Forens. tom. 2. cap. 254. n. 54. Noguerol. allegat. 18. à n. 63.

33 Item ad substantiam emptionis, & venditionis non requiritur certa forma extrinseca, sed fieri potest in scriptis, vel sine scriptis quavis verborum formâ consensus sufficienter expressivâ, non enim scriptura requiritur ad illius validitatem, sed solummodo ad probationem, ex text. in L. Contrahitur 4. ff. de pignorib. & hypothec. Episcop. Rocca Selectar. tom. 2. cap. 133. n. 6. Cancer. var. p. 1. cap. 12. n. 10. Conciol. allegat. 61. ex n. 17.

Tomo IV.

34 Nisi in casu, quo contrahentes expresse conveniunt, se non nisi in scriptis contrahere velle, itaut donec scriptura conficiatur, omnibusque numeris absoluta sit, contractus non valeat; tunc enim licitum est cuivis contrahentium pœnitere, seu recedere usque dum scriptura perfectè sit absoluta, ut habetur in princip. Institut. de empt. & vendit. & in L. Contract. 16. Cod. de fid. instrum. ubi Aug. Barbof. n. 19. ac ita etiam declaratur in Ord. hoc lib. 4. tit. 19. §. 1. Phæb. p. 1. decis. 99. sub n. 7. versic. Tertio. Cald. de empt. & vend. cap. 19. n. 5. & 10. Altimar. dict. n. 342. Hermozill. in L. 6. tit. 5. Gloss. 1. num. 9. partit. 5. Cancer. dict. n. 10. Valasc. de jur. emphyt. Quæst. 7. n. 9. Molin. de just. & jur. tract. 2. disp. 337. n. 5. Gama decis. 207. n. 7. Egidius in L. ex hoc jure p. 1. cap. 8. à n. 88. ff. de just. & jur.

35 Et idem est, si aliquo modo potest intelligi voluntatem contrahentium esse, ut contractus sine scriptis non valeret, quanvis hoc expresse non dicerent; veluti quando tractarunt de emptione, & venditione facienda, declarando voluntates suas per chyrographa, & postea conveniunt in unum, conventionem confirmando per scripturam; quia tunc intelligitur, quod sicut à principio per scriptum, & non per verba tractarunt suam conventionem, ita etiam voluerunt, quod contractus celebraretur in scriptis, ut clavis verbis habetur in dict. Ord. lib. 4. tit. 19. §. 1. versic. Ou posto que Phæb. ubi proxime dict. vers. Tertio. Caldas dict. cap. 19. sub n. 5. Egid. in L. Ex hoc jure p. 1. cap. 8. n. 90. ff. de justit. & jur. Moraes de exequut. instrum. lib. 1. cap. 3. n. 53. tom. 1.

B

Idem

36 Idem etiam dicitur, quando inter partes à principio ante contractum, vel in ipso contractu conventum fuit, quod contractus in scriptis fiat, licet non exprimat, quod aliter non valeret *Ord. dict. §. 1. versicul. E pode-se pôr outro exemplo. L. Contractus 16. cod. de fide instrum. ubi Aug. Barbof. n. 20. & 21. & ejus parens Emmanuel Barbof. ad Ord. dict. §. 1. n. 1. Phæb. dict. decis. 99. n. 8. Cancer. var. p. 1. cap. 13. n. 10. Gom. var. tom. 2. cap. 2. n. 17. Larrea allegat. 88. ex n. 6. Cald. dict. cap. 19. sub n. 5. Gam. decis. 207. n. 7. Egid. dict. num. 90. Moraes dict. n. 53. Hermozill. in L. 6. tit. 5. Gloss. 1. n. 2. partit. 5. & n. 5. Fachin. contr. lib. 2. cap. 97. versic. Prioris.*

37 Si verò partes post contractum simpliciter verbis, & absolute conventum expresseverint, quod de illo fiat scriptura, utique absque dubio resolvendum est, scripturam tantum requiri ad faciliorem probationem, non vero ad substantiam contractus; *ex Ord. dict. tit. 19. §. 1. ubi Barbof. versic. Si post contractum, Phæb. dict. decis. 99. n. 7. Cancer. dict. cap. 13. n. 11. Gom. dict. n. 17. ver. Et adde. Cald. de empt. & vendit. cap. 19. n. 3. & 9. versic. Accedit. Mant. de tacit. lib. 1. tit. 10. sub n. 13. versic. Sciendum est. Rocca Selectar. tom. 2. cap. 133. à n. 7. Hermozill. dict. Gloss. 1. n. 4. Fachin. dict. cap. 97. versic. Quod si.*

38 Sic etiam contractus statim perfectus dicitur, quando constet ex conjecturis voluisse partes, quod valeat statim contractus, etsi de scriptura faciendâ mentio fieret. *Aug. Barbof. in dict. L. Contractus 16. num. 22. ubi ex n. 23. tradit animum, & voluntatem contrahentium ex multis conjecturis colligi. De quo dicemus infra hoc lib. 4. tit. 19. ad Princip. ex num. 8.*

39 Ex quibus licet plures tenuerunt, ut quavis agatur à contrahentibus, ut scriptura fiat, non per hoc censetur fieri contractum in scriptis,

nisi etiam acciderint, quod celebretur in scriptis, & ante confectum instrumentum non valeat contractus; & hanc dicant communem opinionem, ut per relatos à Larrea allegat. 88. n. 3. cum seqq. Episcop. Rocca Selectar. tom. 2. cap. 133. ex n. 7. Hermozill. in L. 6. tit. 5. Gloss. 1. n. 3. partit. 5. Tamen ex Lege nostra Regia constat quod ubi de scriptura mentio fit, censetur contractum in scriptis faciendum, etiam si non adjiceretur, aliter non valeret; & cum ex jure nostro habeamus casum expressum Legis, de eo amplius querendum non est, nec dubitandum, *L. Ancillæ Cod. de furti; & in terminis similis Legis Hispaniæ tenet Larrea dict. allegat. 88. n. 15. & 16.*

Et quid, quando quis agit, ut alius sibi faciat scripturam de contractu convento, intendens eum probare per testes; vide quæ diximus supra *ad Ord. lib. 3. tit. 59. ad princip. à n. 14. tom. 2. & juxta prædicta declarantur, quæ ibi diximus n. 2.*

Quibus ita constitutis, sciendum est, quod ex contractu emptio-
41 nis, & venditionis statim ut perfectus est ex conventionem, & consensu rei, & pretii, duplex oritur actio, una scilicet ex empto, altera ex vendito, ut per tot. tit. de action. empt. ff. & cod. & ex Ord. hoc lib. 4. tit. 2. in Princip. Actio quidem ex empto competit emptori adversus venditorem, ut tradat rem cum fructibus, & accessoriis; vel ut quasi tradat rem incorporalem emptam, ut per cessionem transferat jus, & præstet patientiam ad usum liberum. Ex vendito actio venditori competit ad ea consequenda, quæ ipsi ab emptore præstari oportet. §. Pretium. 1. Instit. de empt. & vendit. ubi Mynsinger. n. 9. & 12. Pichard. n. 38. Martins à Costa ad Caminh. in forma libell. annot. 16. n. 10. Mendes in prax. p. 1. lib. 4. cap. 8. n. 1. & n. 19. & p. 2. lib. 4. cap. 8. n. 1. & n. 20. cum seqq. Schettin. de jur. offerend. p. 1. cap. 1. sect. 3. sub n. 22. versic. Perfecta igitur.

Actio

Articul. 1. d. natura, & substantia emptionis, &c.

42 Actio ex empto competens emptori tres alias actiones complectitur: Primum actionem de evictione, quæ experitur adversus venditorem, si res evincatur, quia dominus non erat rei venditæ. De qua agit. *Ord. lib. 3. tit. 45. §. 3. & lib. 4. tit. 5. in Princip. Mynsinger. in dict. §. Pretium 1. Instit. de empt. & vendit. n. 10. & 11. Costa dict. annot. 16. n. 11. Et nos latius diximus ad Ord. lib. 3. tit. 44. & tit. 45. per totos, maxime ad §. 3. ejusdem tit. 45. tom. 1.*

43 Secundum, actionem redhibitoriam, quæ emptor agit intra sex menses ad rescissionem contractus, si res vendita habeat vitium latens *ex Ord. hoc lib. 4. tit. 17. Mynsinger. & Costa locis cit. Gom. var. tom. 2. cap. 2. ex n. 48. August. Barbof. in L. 3. à n. 10. & in L. 4. num. 6. Cod. de ædilit. action. Peg. Forens. tom. 1. cap. 3. à n. 186. cum seqq.*

44 Tertium, actionem præscriptis verbis, si venditor pacta adjuncta emptioni non servaverit, nec placitis paruerit; tunc enim habet emptor adversus venditorem actionem hanc ad impletionem pactorum, de quâ est tit. in ff. de præscript. verb. *Costa dict. annot. 16. n. 12.*

45 In actione verò ex vendito veniunt non solum pretium quanti res vendita est; sed etiam usuræ, seu interesse post diem traditionis rei; cum enim re tradita emptor fruatur, æquissimum est, eum usuras pretii non solutiolvere. *L. Julianus. §. Ex vendito. ff. de actionib. empt. L. Curabit. 5. cod. eodem tit. Ord. lib. 4. tit. 67. §. 3. versic. E bem assim, ubi Barbof. num. 2. plures laudat, & ejus filius August. Barbof. in dict. L. Curabit n. 2. cum seqq. Gama decis. 71. n. 2. & decis. 96. n. 2. & 3. Cabed. p. 1. decis. 166. n. 4. Petrus Barbof. in L. De division. §. n. 13. cum seqq. & n. 57. & 67. cum seqq. ff. Solut. matrim. Caldas de empt. & vendit. cap. 23. n. 19. Costa dict. annot. 16. n. 13. Rocca Selectar. tom. 2. cap. 149. n. 15.*

46 E' converso autem in actione ex empto veniunt non solum traditio rei venditæ; sed etiam fructus omnes percepti post diem traditionis pretii, *ex text. in L. Fructus 13. ubi August. Barbof. n. 1. cum seqq. Cod. de actionib. empt. Ord. lib. 4. tit. 67. §. 3. ubi Barbof. n. 1. Petr. Barbof. in dict. L. De divisione §. ex n. 18. cum seqq. Cald. dict. cap. 23. ex n. 10. cum seqq. De quo vide quæ infra diximus ad tit. 5. §. 1. ex n. 29.*

47 Sed hinc observandum est, quod per traditionem rei, & pretii transfertur dominium in emptorem, ita tamen, ut pretio non tradito, nec habita fide de pretio, dominium remanet apud venditorem, qui rem tradidit spe recipiendi pretii; sola enim traditio rei simpliciter facta dominium non transfert, nisi simul pretium tradatur, vel pro tradito habeatur, ut expresse cavetur in *Ord. lib. 4. tit. 5. §. 1. in verbis ibi: E tanto que o comprador for entregue da coisa comprada, e pagar o preço ao vendedor, ou oferecer, logo he feito della senhor; e não pagando, nem offerecendo logo o comprador o preço ao vendedor, poderá o vendedor cobrar delle a coisa, quando quizer como sua. Idem etiam habetur in Ora. hoc lib. 4. tit. 7. in Princip. & in L. Cum res 12. Cod. de probationib. L. quod vendidi. 19. ff. de contrah. empt. & in §. venditæ verò 41. Instit. de rerum division. in verbis ibi Venditæ verò res, & traditæ non aliter emptori acquiruntur, quam si is venditori pretium solverit, vel alio modo ei satisfecerit. Exornant ibi omnes Institutarii. Caldas de empt. & vendit. cap. 23. n. 18. Cyriac. tom. 1. contr. 55. n. 1. Gratian. Forens. tom. 3. cap. 523. num. 1. & ibi de Luca. Ansaldo. de Comerciis disc. 56. n. 12.*

48 Quod speciale est in venditione, quæ celebratâ, tenetur venditor rem venditam tradere, & emptor simul pretiumolvere. *L. Julianus §. offerri; L. Ex empto ff. de actionib. empt. Ord. dict. §. 1. in princip. Caldas dict. B 2 cap.*

cap. 23. n. 18. Ex alia enim causa: si quis rem suam sciens tradiderit, statim eam facit accipientis, neque amplius quicquam ad translationem dominii requiritur ex regula textus in *L. Traditionibus* 20. *Cod. de pactis*; §. *Per traditionem* 40. *Instit. de rer. division.* & notant *Vinnius* in *dict.* §. *Venditæ* verò 41. n. 1. & *Mysinger*. n. 10.

49 Unde si res tradatur, nec pretium statim solvatur, vendicare rem venditam potest venditor quasi adhuc suam, & in emptoris dominium non translata; ex text. in *L. Procuratoris* §. *Plane* ff. de tribut. action. in verbis ibi: *Quia res meæ non aliter desinunt esse meæ, nisi ere soluto*, *Ord. lib. 4. dict. tit. 5. §. 1.* in verbis ibi: *E não pagando, nem offerecendo logo o comprador o dito preço ao vendedor, poderá o vendedor cobrar a dita causa do comprador quando quizer como sua.* *Menchac. Quæstion. Forens. lib. 3. cap. 50. in princip. Cald. de empt. & vendit. cap. 23. num. 18. Mysinger. in dict. §. Venditæ* verò n. 10. *Mendes in prax. p. 1. lib. 3. cap. 21. n. 67 & lib. 4. cap. 8. n. 20. Petr. Barbof. in L. Si cum dotem* 23. §. *final. n. 36. ff. solut. matrim. Ansaldo. de comere. dict. disc. 56. num. 13. & 14.*

50 Quod intellige, nisi emptor venditori rem repetenti pretium offerat ex *Gloss. in dict. L. Procuratoris* §. *Plane*, verbo *vendicare*. & in *dict. §. Venditæ* verò; verbo *dato*, & probat *dict. Ord. dict. §. 1. ibi*: *E não pagando, nem offerecendo logo.* Quæ actio, logo, id est, statim, debet intelligi cum temperamento, cum scilicet, venditor rem petit; eo enim tempore statim ante litem contestatam emptor pretium offerre debet, ut exposuit *Cald. dict. cap. 23. n. 18. ad fin.* Sed de hoc vide quæ diximus *infra ad Ord. dict. §. 1. n. 25.*

51 Intellige 2. nisi pars pretii jam soluta fuerit; nam tunc etiam si integrum pretium non solvatur, non ob id rescindetur traditio. ex *Ord. lib. 4. tit. 2. §. 3. Gam. decis. 43. n. 1. & decis.*

211. n. 1. & 2. *Petr. Barbof. in dict. L. Si cum dotem* 23. §. *final. n. 38. versic. Ultimo limita.* Sed hoc procedit in venditione facta habita fide de pretio, de qua loquitur ipse *Petr. Barbof. cit.* aliàs secus, quia *dicta Ord. lib. 4. tit. 2. §. 3. & Gam. in dictis decisionibus* non agunt de questione dominii, sed de poenitentia contractus, quæ denegatur illi, qui partem pretii recepit; venditor autem vendicans rem non intendit à contractu resilire, si sibi totum pretium persolvatur; sed eo non soluto, utitur jure dominii reservato in *dicta Ord. lib. 4. tit. 5. §. 1.* modo supra declarato n. 47 ac ita tenet *Arouc. allegat. 94. ex n. cum seqq. Gratian. Forens. tom. 3. cap. 523. n. 2. & ibi de Luca n. 10. & 14. Surd. decis. 101. n. 13. & decis. 220. n. 12. Cancer. var. p. 1. cap. 13. n. 5.*

Unde si emptor venditori rem vendicanti partem pretii non soluti offerat, utique tenetur ad usuras proportionem pretii non soluti, nam pro eâ parte, pro qua pretium solvit, facit fructus suos, *Cald. de empt. & vendit. cap. 23. n. 26.*

Limitantur prædicta à num. 49. versic. *Unde*, nisi venditor tradat rem venditam, habita fide de pretio, tunc enim non potest eam vindicare, sed ad solutionem pretii agere tantum debet, ex §. *Venditæ* verò 41. *Instit. de rer. division. Ord. lib. 4. tit. 5. §. 1. in fin. Petr. Barbof. in L. Si cum dotem* 23. §. *final. n. 37. versic. Secundo ff. solut. matrim. Altograd. lib. 1. consil. 9. n. 5 & lib. 2. Consil. 9. n. 42. & 43. Valenzuel. Consil. 56. n. 32. Sabell. §. venditio n. 6. Salg. in labyrinth. cred. p. 1. cap. 11. n. 78 Card. de Luca de societ. offic. discurs. 1. n. 8. Vella dissert. 30. n. 8. Cald. dict. cap. 23. n. 19. Altimar. de nullit. contract. tom. 4. rubr. 1. p. 2. Quæst. 15. ex n. 284. Sed hoc de jure nostro intelligitur, ut *infra n. 63.**

Ad quod scire oportet, habere fidem de pretio, nihil aliud esse, quam credere emptore præsentem pecuniam non habente, quod ei solvat. vel

Articul. 1. de natura, & substantia emptoris, &c.

veluti cum ei tempus venditor indulget; vel ei simpliciter tradit rem, non existimando pretium statim accipere. *Cancer. var. p. 1. cap. 13. num. 3. Mysinger. in §. Venditæ* 41. n. 12. *Instit. de rer. division. Altograd. lib. 1. consil. 9. n. 7. Antonell. de tempor. legal. lib. 4. cap. final. n. 15. Vinnius in dict. §. Venditæ* n. 3.

55 Unde si emptor simulavit habere in promptu pecuniam, cum tamen non haberet, non censetur habita fides de pretio; *Antonell. dict. cap. final. n. 17. Vella dissert. 30. n. 46.*

56 Neque etiam censetur habita fides de pretio, si contractus fiat cum personis ignotis, vel cum factoribus, seu ministris mercatorum, aut in nudinis, in quibus de consuetudine pretium statim solvitur. *Antonell. dict. cap. final. n. 18. Barb. ad Ord. lib. 4. tit. 5. §. 1. num. 4. in fine, & n. 6.*

57 Et idem est, si emptor statim fugam arripiat, vel post paucos dies, puta tres, vel quatuor cessit bonis, & foro; tunc enim in odium doli, vel fraudis dominium non censetur translatum, nec habita fides de pretio. *Antonell. dict. cap. final. n. 18. versic. Vel si emptor. Noguierol. allegat. 16. à n. 55. Constantin. ad statuta urbis annot. 30. artic. 1. n. 11. Petr. Barbof. in L. Si cum dotem* 23. §. *final. n. 39. vers. Videtur tamen, Vella dissert. 30. n. 48.*

58 Quemadmodum nec censetur habita fides de pretio, si venditio fuerit conditionalis, & conditio purificata non sit, ex *Rota decis. 107. p. 3. recent. Antonell. dict. cap. final. sub n. 18. versic. Quemadmodum.*

59 Venditor rem tradendo, præsumitur in dubio, fidem habuisse de pretio. *Menoch. lib. 3. præsumpt. 79. n. 4. Barb. ad Ord. lib. 4. tit. 5. §. 1. n. 4. Petr. Barbof. in dict. §. final. sub n. 35. & tenent plures apud Vellam dict. dissert. 30. n. 22. ubi tamen à n. 24. contrarium sequitur, & n. 32. & 33. dicit; quod si emptor, sciente, & consenti-*

ente venditore, rei venditæ possessionem apprehenderit, non censetur habita fides de pretio; & n. 36. & 37. idem dicit, si traditio sit facta per claufulam *Constituti*, & venditor rem venditam penes tertium deposuerit, donec pretium sibi solveretur: in terminis *Ord. lib. 4. tit. 5. §. 1. & ex n. 60.* tradit centeri habitam fidem de pretio, stante consuetudine privata venditoris, vel publica regionis, aut loci ad creditum vendendi.

At verò de jure nostro Regio non præsumitur habita fides de pretio in dubio, ut habet *Petr. Barb. in dict. L. Si cum dotem* 23. §. *final. n. 36. ff. solut. matrim.*

60 Quibus ita scitis, observandum est, quod venditio, habita fide de pretio, dicitur perfecta statim, quod re, & pretio partes convenirent, licet res adhuc tradita non sit, nec partes possunt resilire; quia paria sunt ad finem transferendi dominium, & ad contractus perfectionem solutum esse pretium, vel fidem de eo habitam: *Surd. decis. 220. n. 15. Menoch. lib. 3. præsumpt. 79. num. 3. Barb. ad Ord. lib. 4. tit. 2. in princip. n. 1. & tit. 5. §. 1. n. 4.*

Nisi antequam res tradatur ad venerit dies solutionis, & emptor pretium non solverit, vel reliquum, si aliqua pars soluta fuerat; tunc enim contractus habetur pro non facto, & venditor rem ipsam alteri vendere potest. *Surd. dict. decis. 220. ex num. 15. cum seqq. Cancer. var. p. 1. cap. 13. n. 6. & probatur ex Ord. lib. 4. tit. 5. §. 2.*

61 Quod secus est, si venditor rem tradidit, habita fide de pretio, quo casu, licet pretium non solvatur tempore constituto, non ob id resolvitur venditio; sed agendum est ad pretium, nec res vendicari potest, ut supradictum manet n. 53. Quod tamen de jure nostro Regio declaratur, ut procedat, quando res fuit tradita simpliciter habita fide de pretio, absque præfinito

præfinitione temporis, credens emptorem soluturum; in hoc enim sensu accipi debent verba *Ord. lib. 4. tit. 5. §. 1. ibi Salvo se ao tempo do contrato entre elles feito, ou ao tempo da entrega da coisa vendida, o vendedor se houve por pago da coisa vendida*; quando enim dies certa præstituta non est, quocunque tempore solvi potest, ut ait *Petr. Barbos. in L. Si cum dotem 23. §. final. n. 38. versic. Tertio limita ff. Solutio matrim. Gloss. in §. venditæ. Verbo dato. Instit. de rer. division.*

64 Nam si dies certa apponatur, considerandi sunt duo casus; primus, quando simpliciter venditor rem tradidit emptori, ei tempus certum indulgendo ad solvendum pretium conventum, nullo adjecto pacto resolutionis contractus; & tunc, si adveniente tempore præstituto, emptor non solvit, potest venditor rem vendicare non solum ab emptore, sed etiam à quocunque alio possessore, quanvis ei pretium offeratur, nisi pretium maluerit, ut expresse cavetur in *Ord. lib. 4. tit. 5. §. 2. Aronc. allegat. 31. n. 7. & 8. Egid. in L. Ex hoc jure p. 2. cap. 12. different. 5. n. 11. & 12. ubi bene explicat ff. de just. & jure, & vide infra n. 70.*

65 Secundus casus est, quando res venditur, & traditur, adjecto pacto, ut si pretium non solvatur intra certum tempus, venditio sit nulla; tunc si emptor pretium tempore præfixo non solverit, nulla est venditio, & potest res vendicari, ut habetur in dict. *Ord. lib. 4. tit. 5. §. 3. L. Commissoriae 4. Cod. de pact. inter emptor. & venditor. ubi Aug. Barbos. à n. 1. Hermosil. in L. 38. tit. 5. Gloss. 1. & 2. ex n. 4. part. 5. Petr. Barbos. in L. Si cum dotem 23. §. final. n. 36. & 37. ff. solut. matrim. Antonel. de tempore legal. lib. 4. cap. final. n. 16. Sabell. in Summa §. venditio n. 8. Constant. ad statut. urbis annot. 20. art. 1. n. 5. cum seqq. Vella differt. 30. ex n. 19. Et tunc dominium revertitur ad venditorem recta via ipso jure, absque ulla nova tradi-*

tione. *Aug. Barbos. in L. Traditionibus 20. n. 10. Cod. de pact. Altimar. de nullit. contract. tom. 4. rubr. 1. p. 2. Quæst. 15. n. 323. Portug. de donat. reg. lib. 1. prælud. 2. §. 1. n. 137. & n. 146. & lib. 3. cap. 43. n. 59. Gom. var. tom. 2. cap. 2. n. 30. ubi Aylon. Covar. var. lib. 3. cap. 8. n. 1. ubi Farias plures dat concordantes. Egid. in L. Ex hoc jure p. 2. cap. 12. different. 5. n. 9. ff. de just. & jure, & dicemus infra ad tit. 2. ad Princip. n. 25. cum seqq. Hermosil. cit. n. 6.*

Nisi verba dicti pacti sunt obliqua, vel communia; nam tunc non resolvitur traditio ipso jure, nec locus erit dictæ legi Regiæ, quia si bene advertas ea lex efficit illud pactum quasi legis commissoriae, ut si intra tempus præstitutum non solvatur pretium, resolvatur venditio, & traditio. Plane in pacto legis commissoriae receptum est, ut non resolvatur venditio, neque traditio ipso jure, nisi quando pactum verbis directis fuit conceptum; secus si verbis obliquis, ut advertunt proximè citati, ac ita dictam legem Regiam intelligit *Petr. Barbos. in dict. §. final. n. 37. cui acquiesco, quia lex Regia in dict. §. 3. loquitur de pacto verbis directis concepto; ibi: A venda seja nerbuma; & sentit Egid. dict. num. 9.*

67 Verbis autem directis dicitur huiusmodi pactum conceptum, quando in eo adjicitur: *Res sit inempta, vel contractus non valeat, & similia*. Obliquis vero, si dicatur: *Res emptæ redatur, vel restituantur, & similia*, in hoc enim ultimo casu erit pactum de retro vendendo, & non transfertur ipso jure dominium, sed agitur actione personali ad observantiam pacti: *Gom. var. tom. 2. cap. 2. sub. n. 30. versic. Item adde, Cald. ad L. Si curatorem verbo sua facilitate n. 54. Cod. de interr. restit. Mantica de tacit. & ambig. lib. 4. tit. 29. n. 25. Larrea decis. 40. num. 21. Egid. dict. different. 5. sub. num. 9.*

Circa

Articuli. 1. de natura, & substantia emptoris, &c.

68 Circa quod observandum est, quod ad hoc, ut istud pactum legis commissoriae etiam per verba directa valeat, & habeat suos effectus, debet fieri tempore ipsius contractus, secus autem si fiat postea ex intervallo, *Gom. dict. cap. 2. sub n. 30. versic. Item: addo 2. Cald. dict. verba sua facilitate, n. 56. Larrea decis. 83 à n. 1. cum seqq. Covar. var. lib. 3. cap. 8. num. 1. versic. Hæc vero conclusio, cum seqq. ubi Farias n. 12. Egid. dict. num. 9. Mantica de tacit. & ambig. lib. 4. tit. 29. num. 24. Hermosil. dict. Gloss. 1. n. 10.*

69 Si vero venditor nolit uti pacto legis commissoriae, postquam conditio ejus extiterit, sed stare contractui, potest ad ejus observantiam agere contra emptorem; ex text. in *L. 2. cum seqq. ff. de leg. commiss. & idem disponit Ord. lib. 4. tit. 5. §. 3. ubi dicitur, quod in hoc casu non potest variare ad resolutionem contractus, Gom. dict. cap. 2. sub num. 30. versic. Advertendum tamen, ubi n. 31. inquirat, an debeatur gabella, & vide infra dict. ad dict. §. 3.*

70 Ex quibus apud nos in re vendita, & tradita emptori, habita fide de pretio, si ejus creditor, licet antiquior, pignorationem fecerit, illa pignoratio venditori non nocebit, quominus possit rem venditam vendicare, non soluto pretio, adveniente die solutionis, ex dict. *Ord. lib. 4. tit. 5. §. 2. & §. 3. Mend. in prax. p. 1. lib. 3. cap. 21. n. 67. & lib. 4. cap. 8. num. 20. Aronc. allegat. 21. ex num. 7. cum seqq. & probatur ex dict. sup. n. 64. cum seqq.*

71 Quidquid de jure communi teneant in contrarium *Sabell. in summa §. venditio n. 4. Constantin. ad statut. urbis tom. 1. annot. 30. ar. 1. num. 8. Antonel. de tempore legal. lib. 4. cap. final. n. 15. latè Vella differt. 30. ex num. 6. cum seqq.*

72 Observabis etiam, quod si venditori rem tradenti datus est fidejussor

pro pretio, perinde est, ac si solum ei fuisset pretium, & in emptorem rei dominium transfertur, *L. ut res 43. ff. de contrahend. empt. §. venditæ 41. Instit. de rer. divis. ubi Vinus sub n. 2. versic. Ex præmissore, Petr. Barbos. in L. Si cum dotem 23. §. final. n. 38. versic. Secundo limitanda est, ff. solut. matrim. Ex quo fit, ut licet postea pretium effectu aliter solutum non sit, non ideo potest revocari traditio, cum per prædictam satisfactionem perinde habeatur, ac si solutum fuisset, pro quo facit *Ord. dict. tit. 5. §. 1. ibi. Se houve por pago do preço; ac ita in hoc casu, de quo loquuta non est dict. Ord. procedere non debet ejus dispositio in §. 2. & 3. ejusd. tit. ne recepta jure communi omnino videantur abrogata in Regno, ut punctualiter intelligit *Petr. Barbos. in dict. versic. Secundo limitanda est, quod intelligo, si fidejussor est solvendo, ex sup. dict. à n. 52.***

73 Observabis deinde, quod vendens habita fide de pretio, potest interim percipere fructus annuatim pecuniæ sibi debitæ pro dicto pretio, si res vendita sit fructifera, ne emptor fruatur re, & pretio, per text. in *L. Curabit cod. de actionib. empt. Altimar. de nullit. contract. tom. 3. rubr. 1. Quæst. 7. sub sect. 2. n. 148. Sabell. §. venditio n. 10. Gratian. Forens. tom. 2. cap. 206. à num. 9. cum seqq. aliàs resolutio contractu, restituuntur etiam fructus. Cald. ad L. Si curatorem verbo sua facilitate sub n. 56. versicul. ultimò notandum cod. de integr. restit. De quo vide infra ad tit. 5. §. 2. ex num. 11.*

74 Observandum etiam ulterius, quod venditio sub hasta fieri non potest, habita fide de pretio, & nulla est, nisi creditor consentiat, vel adsit consuetudo, aut quando ipsi creditori pignus fuit additum in satisfactionem sui crediti: *Portug. de donat. Reg. lib. 3. cap. 38. ex num. 59. Conciol. ad statuta Eugub. lib. 2. rubr. 19. n. 13. ubi plures*

res dant concordantes; quod fortius procedit in venditione facta de rebus Fiscalibus, *Noguerol. allegat. 11. num. 73. Barb. ad Ord. lib. 4. tit. 5. §. 1. n. 7. Peg. tom. 12. ad Ord. lib. 2. tit. 52. §. 7. n. 6.* Administratores enim legales, veluti etiam heredes gravati vendere non possunt, habita fide de pretio. *Card. de Lac. de heredib. discurs. 7. n. 10. Episcop. Rocca Select. tom. 2. cap. 153. ex num. 37. cum seqq. Altimar. de nullit. contract. tom. 4. rubr. 1. p. 2. Quæst. 15. ex n. 249.*

75 Adeo, ut si unus numus deficiat in deposito facto per emptorem de pretio rei sub hasta venditæ non efficitur dominus emptor, nec fructus suos facit, etiam si per errorem pretium diminutum depositum fuerit, *Fontanel. de pact. nupt. claus. 7. Gloss. 3. p. 6. n. 18. & decis. 223. n. 23. Altimar. ad Rovit. decis. 7. n. 2. & conf. 40. n. 5. lib. 2. Posth. de sub hasta inspect. 54. n. 4. Romaguer. ubi supr. n. 62. ubi n. 63. dicit, quod pretio realiter non soluto, non extinguatur hypotheca rei venditæ, & subhastatæ, sed conservantur usuras pariendo Schettin. de jur. offerend. p. 1. cap. 1. sect. 3. n. 7. cum seqq.*

76 Deinde observandum est, quod contractus emptionis, & venditionis potest fieri purè, & sub conditione, veluti purè: *Vendo tibi rem pro decem*: Conditionaliter: *Vendo tibi rem pro decem, si navis ex Asia venerit*; & omnis stipulatio 20. *Instit. de verbor. obligat. §. penultimo Instit. de mandato, L. Si cut. 20. in princip. ff. locati, L. Obligationem 44. ff. de obligat. & act. L. Penult. Cod. pro socio, Altimar. dict. Quæst. 15. n. 373.*

77 Et pendente conditione, nemini licet ab emptione discedere, nisi unanimi amborum partium consensu; quia quoad hunc effectum dicitur perfecta statim post consensum, siue fuerit pura, siue conditionalis, *L. 1. Cod. quando liceat ab empt. discedere, L. Necessario versic. Quod si pendente ff. de pericul. & commod. rei venditæ, Altograd. lib. 1. conf. 9. n. 8. & lib. 2. conf.*

90. à n. 14. *Mantic. decis. 201. num. 8. Surd. conf. 38. n. 9. Sperell. tom. 2. de cas. 168. n. 80. Castill. controvers. lib. 5. p. 2. cap. 109. n. 12. Gratian. Forens. tom. 3. cap. 514. n. 1. & n. 18. ubi de Luc. n. 1. de quo etiam diximus infra ad tit. 2. ad Princip. n. 20. & ad tit. 8. §. 1. ex n. 2.*

Debet enim hoc casu expectari 78 eventus conditionis, nam ea adimpleta perinde est, ac si contractus ab initio fuisset purus, ut inquit *Gloss. in dict. L. Necessario verbo. Præteritum, & Gloss. in §. 1. verbo Contrahitur. Instit. de empt. & vendit. Altograd. dict. conf. 9. n. 8. ad fin. Surd. dict. conf. 38. n. 10. idem Altograd. lib. 2. conf. 90. n. 19.*

At si conditio deficiat, venditionis contractus nullus est, & in totum 79 extingitur ex defectu consensus, & propterea penitentiae locus est, *Seraphin. decis. 838. n. 3. Altograd. dict. conf. 9. n. 9. & probatur ex text. in dict. L. Necessario, & in L. Pecuniam, quam. ff. si certum petatur. Gratian. Forens. tom. 2. cap. 307. n. 3. Conditio enim nihil ponit in esse, & ideo actus conditionalis non valet, nisi extincta conditione; *L. Siquis sub conditione 8. ff. Siquis omitta causa, L. cedere diem 213. ff. de verbor. significat. L. Siquis fundum 37. ff. de contrahend. empt. Afflict. decis. 355. num. 4. Cephal. conf. 56. à n. 11. Portug. de donat. Reg. lib. 1. Præhud. 2. §. 1. n. 30. & 31.**

80 Quod intelligitur, quando conditio adjicitur substantiæ contractus, secus si resolutioni, *Surd. conf. 38. num. 24. Gratian. Forens. tom. 2. cap. 307. num. 6. Altimar. de nullitat. contract. tom. 5. rubr. 1. p. 3. Quæst. 32. num. 1153. Portug. de dict. §. 1. num. 23.*

81 Intelligitur tamen prædicta irrevocabilitas de conditione suspensiva casuali; secus, si est in conditione suspensiva non casuali, vel mixta, sed potestativa, illa enim ante conditoris eventum revocari potest, *Menoch.*

Articuli 1. De natura, & substantia emptiones; &c. *Menoch. conf. 388. n. 34. & 35. Sperell. dict. decis. 168. n. 81.*

82 Ad quod sciendum est, quod conditio alia est potestativa, alia casualis, alia mixta. Potestativa dicitur, quæ pendet ex voluntate, & factis stipulantes, vel promittentes: Casualis est, quæ omnino pendet ex arbitrio fortunæ; Mixta verò, quæ pendet ex facto ejus, qui debet implere, & alterius, vel etiam à consensu: *Mantic. de tacit. lib. 14. tit. 41. num. 11. Altimar. de nullit. contract. tom. 3. rubr. 1. Quæst. 13. sect. 3. num. 65. Castill. contrav. lib. 4. cap. 25. n. 68. Portug. de donat. reg. lib. 4. præhud. 2. §. 1. n. 40. & 41.*

83 Conditio vera potestativa non retrahitur, sed sic casualis, vel mixta: *Mantic. de tacit. lib. 14. tit. 46. n. 9. Covar. pract. cap. 39. sub n. 2. versic. Tertio ubi Farias n. 14. Altimar. de nullitat. contract. tom. 3. rubric. 1. Quæst. 13. sect. 3. num. 66. Ansaldo. de comere. discurs. 69. num. 18. Conciol. allegat. 19. num. 19. & 20. Portug. dict. præhud. 2. §. 2. n. 9. Peg. de actionib. cap. 36. n. 183.*

84 Nisi de partium voluntate: *Altimar. dict. sect. 3. num. 8. Mantic. dict. tit. 46. sub n. 22. Salgad. in labyrinth. cred. p. 2. cap. 21. num. 51.* Unde si venditio facta sit sub conditione *Ex nunc prout ex tunc*, & è converso, ex tunc, prout ex nunc, conditio potestativa retrahitur. *Mantic. dict. tit. 46. sub n. 22. sed dicta conditio non suffragatur pro inducenda retractione in præjudicium ejus, cui medio tempore fuit jus quæsitum, prout ex Rotta tenet Ansaldo. dict. discurs. 69. n. 28. in fin.*

85 Item subsistente æquitate, retrahitur conditio potestativa, *Mantic. dict. tit. 46. n. 15. & 16. Sperell. tom. 1. decis. 71. n. 32.*

86 Quæ intelliguntur de conditione potestativa pendens ex potestate promissoris; non autem de illa, quæ pendet ex potestate creditoris, & in Tom. I.

viro debitore, impleri potest; hoc enim cum primum existit, ad initium contractus retrahitur, sicut conditio casualis: *Mantica dict. tit. 46. n. 19. in fin. Farias ad Covar. practicar. cap. 39. n. 14.*

87 Rursus scire oportet, quod conditio duplex est; quædam suspensiva, quæ iam resolutive, illa dicitur suspensiva, quæ in futurum conferitur, & actum ita suspendit, ut sine ullo effectu penitus maneat, antequam existat ipsa conditio; Resolutiva conditio est, quæ non impedit actum esse purum, neque illum suspendit, sed suspenditur in aliquem eventum, & illius est naturæ, ut actus purus remaneat, sed resolvatur, si conditio eveniat, *Castill. contrav. lib. 5. cap. 109. n. 2. & 3. cum seqq.*

88 Ad cognoscendum autem, an conditio sit suspensiva, vel resolutive, adhiberi solet hæc distinctio: An conditio respicit perfectionem contractus, & tunc est suspensiva: Aut respicit defectum à contractu, quem pro perfecto habent contrahentes, & tunc dicitur conditio resolutive, ut si dico: *Vendo tibi hoc fundum pretio centum hoc pacto, quod si maius pretium mihi ab alio offeratur, venditio hæc non valeat, vel res inempta sit*, ex text. in *L. 2. ff. de in diem adjection. ubi Gloss. & alii, cum quib. Menoch. conf. 388. num. 17. & 18. Castill. dict. cap. 109. n. 4. ubi explicat quando conditio respicit perfectionem contractus; & quomodo cognoscatur, an conditio sit suspensiva, vel resolutive, & n. 5. ponit effectus hujus distinctionis, & dicit, quod ubi conditio est suspensiva, non licet agere ante illius eventum, quia, conditione pendente, non datur actio, de quo pacto resolutive adjectionis in diem, & legis commissoriæ agit *Altimar. de nullit. contract. tom. 4. rubr. 1. p. 2. Quæst. 15. sub n. 373.**

Articul. Secundus.

De Arrhis in contractu emptionis, & venditionis.

SUMMARIUM.

- 1 Quid in contractu emptionis, & venditionis Arrha significet.
- 2 Arrha datur in securitatem contractus perficiendi principaliter.
- 3 Arrha potest dari, donec contractus scriptura conficiatur. Item potest dari, donec pretium taxetur, & loci consentiant, ibid.
- 4 Arrha non a venditore regulariter, sed ab emptore datur.
- 5 Arrha potest in pecunia, vel alia materia consistere. Dicitur etiam Arrha pars pretii, postea computandi, ibid.
- 6 Arrha non est de substantia contractus.
- 7 Arrha interveniente contractus valet.
- 8 Arrha ante contractum perfectum interveniente, possunt licite, & valide a contractu recedere. Arrha restituitur ab emptore, si sine causa justa invito venditore a contractu resiliat, ibid. A venditore vero Arrha accepta restituitur, & ejus aestimatio, ibid.
- 9 Antequam scriptura conficiatur, non perficitur contractus. Ante scripturam potest recedi a contractu, ibid. Arrha amissio procedit post perfectum contractum de jure Regio, ibid.
- 10 Contrarium debet observari per jus commune.
- 11 Si casu, vel sine culpa alterutrius venditio dissolvatur, tenetur venditor Arrham acceptam restituere.
- 12 Idem si contractus perfectus, & pretium solutum.

- 13 Arrha, contractu perfecto, interveniente Arrha, a se ut uni, altero invito, ab illo recedere?
- 14 Resolvitur negative. Arrha datio confirmat contractum. ibid.
- 15 Secus de jure nostro Regio.
- 16 Ampliatur 1. dispositio juris nostri Regii, ut neuter teneatur nec ad implementum contractus, nec ad interesse.
- 17 Ampliatur 2. ut procedat in Arrhis constitutis pro contractu nondum perfecto.
- 18 Ampliatur 3. etiamsi Arrha data non sit, sed promissa.
- 19 Ampliatur 4. Si pactum legis commissoriae in contractu esset appositum datis Arrhis.
- 20 Ampliatur 5. Si ultra Arrhas poena sit posita ad amissionem Arrharum, & ad poenam poenitens tenetur.
- 21 Limita 1. nisi res vendita tradita sit.
- 22 Limita 2. quando Arrhae datae fuerunt pro parte pretii.
- 23 Ex defectu consensus est locus poenitentiae, & potest repeti illud, quod pro parte pretii datum est.
- 24 Item si Arrha detur in specie, non cedit loco pretii; nisi species detur aestimata.
- 25 De jure Regio Arrhae datae in pecunia numerata in dubio videntur datae nomine Arrharum, & non pretii. De jure tamen communi variant DD. ibid.
- 26 Limitatur 3. si Arrhae datae fuerunt in signum perfectionis contractus, & non simpliciter nomine Arrharum.
- 27 Limitatur 4. si per partes non stetit quominus venditio effectum haberet.
- 28 Validum est pactum, ut pretio emptionis non soluto, tempore convento, Arrha reddatur, & res habeatur pro non empto.
- 29 Venditione volente, pretio non soluto, vel

Articul. 2. De Arrhis in contractu emptionis, & venditionis.

vel maiori parte termino signato resolvitur venditio, & lucratur Arrhas, vel partem pretii soluti.

- 1 Arrha in hoc contractu emptionis, & venditionis nihil aliud est, quam id, quod ante solutionem totius pretii ab emptore datur venditori in confirmationem contractus facti, vel in securitatem faciendi, L. Quod saepe, in princip. ff. de contrahend. empt. Princip. Instit. de empt. & vendit. Ord. lib. 4. tit. 2. §. 1. Conciol. ad statut. Eugub. lib. 2. rubr. 51. à n. 1. Hermozil. in L. 7. tit. 5. Gloss. 1. à n. 1. partit. 5.
- 2 Licet enim regulariter Arrha detur in signum, & confirmationem contractus jam facti, ut in dictis iuribus, tamen etiam in securitatem contractus faciendi, seu potius perficiendi ex text. in L. Contractus 16. Cod. de fide instrumentor. juncta L. 11. §. 6. ff. de action. empt. Princip. Instit. de empt. & vend.
- 3 Et sic dum contrahentes emptionem, & venditionem in scriptis fieri intendunt, dare interea possunt arrham, donec contractus perfectione scripturae perficiatur: Item dum suspenditur perfectio contractus, donec pretium ab aliis taxetur, vel donec loci, vel alii consentiant, dari interea potest Arrha, ut colligitur ex dictis iuribus.
- 4 Datur autem Arrha regulariter ab emptore venditori, & non e contra. Princip. Instit. de empt. & vendit. dict. L. Contractus 16. Cod. de fide instrument. Potest tamen in pecunia, vel in alia materia consistere. L. Ex empto 11. §. 1. Is, qui vina ff. de actionib. empt. Et aliquando datur pro Arrha quaedam pars ipsius pretii postea computanda in id L. final. ff. de Leg. Commiss. De quo infra ad tit. 2. §. 1. n. 8.
- 5 Arrha non est de substantia emptionis, sed recte sine ea potest celebrari; quia datur tantum loco si-

gni, ut evidentius probari possit convenisse de pretio: dict. L. Quod saepe 35. ff. de contrahend. empt. Mynsinger. ad Princip. Instit. de empt. & vendit. n. 3. Gom. var. tom. 2. cap. 2. n. 18. cum pluribus Altimar. de nullit. contract. tom. 4. rubr. 1. p. 2. Quaest. 15. n. 343. Caldas de empt. & vendit. cap. 18. num. 34.

Et Arrha interveniente, contractus valet, & tenet, ac habet virtutem, & effectum, quod in dubio inducit praesumptionem contractus celebrati, prout probatur in dict. L. Quod saepe. Gomes dict. cap. 2. num. 18.

Si verò Arrha ante contractum perfectum, & absolutum interveniat in signum ejusdem perfectionis faciendae, non impedit, quin contrahentes a contractu licite, & valide recedere valeant; nihilominus verò si emptor sine justa causa, invito venditore, resiliat, Arrham datam perdit; venditore autem resiliente sine causa justa, emptore invito, Arrham acceptam restituere debet, & insuper, ejus valorem. ex Princip. Instit. de empt. & vendit. L. Contractus 16. §. Illud. Cod. de fide instrum. Gom. var. tom. 2. cap. 2. sub n. 18. versic. Dubium tamen. Caldas dict. cap. 18. sub num. 34. versic. Poenitere igitur; & n. 35. in fin. & 37. Altimar. dict. Quaest. 15. num. 357. Hermozil. ad leg. part. tom. 2. L. 7. Gloss. 1. n. 6. tit. 5.

Et hoc, quod jure communi permittitur, de jure nostro Regio videtur non procedere quoad amissionem Arrhae, ubi contractus non perficitur antequam de illo scriptura conficiatur; siquidem in Ord. lib. 4. tit. 19. §. 1. permittitur a contractu recedere ante scripturam confectam, quia interim nullius est roboris: & sic videbatur dicendum, quod etiam arrha interveniente, libera est poenitentia in hoc casu absque amissione Arrhae; Lex enim nostra Regia poenam amissionis Arrhae tantum statui quan-

do intervenit post perfectum contractum, non verò ubi nullius est roboris ante ejus perfectionem; ut habetur in *Ord. lib. 4. tit. 1. §. 1.*

10 Nihilominus tamen hic casus tanquam omissus in dict. *Ord. lib. 4. tit. 1. §. 1.* remanere debet in dispositione juris communis, quo inspecto, etiam quando validitas contractus pendet à confirmatione scripturæ, si partes ab eo recedant, Arrham amittunt; ut in iuribus supra relatis n. 8. maxime cum dicta *Ord.* ad jus commune se referat, ut bene ratiocinat *Agid. in L. Ex hoc jure p. 1. cap. 8. sub n. 91. per tot. & tenet Caldas dict. cap. 18 n. 35. in fine.*

11 Cum igitur consensu utriusque contrahentium, vel casu, vel alio modo sine alterutrius culpa venditio dissolvitur, tenetur venditor acceptam Arrham restituere. *L. Ex empto 11. §. 3. ff. de actionib. empt. L. 2. Cod. quand. liceat ab empt. disceder. Mynsinger. ad Princip. Instit. de empt. & vendit. n. 10. & 11. Vinnius sub. n. 8. Altimar. de nullit. contr. tom. 4. rubr. 1. p. 2. Quæst. 15. n. 350. & 351. Caldas dict. cap. 18. n. 42. Hermozill. dict. Gloss. 1. n. 13. & n. 14.*

12 Et idem est, si contractus tota aliter perfectus est, & pretium solutum; quia tunc Arrha restitui, vel saltem in pretium computari debet; arg. *L. final. de lege commissor. Covar. de sponsalib. p. 2. cap. 2. §. 7. n. 12. Vinnius ad Princip. Instit. de empt. & vendit. n. 8. per text. in L. 11. §. 15. qui vna 3. ff. de action. empt. Altimar. dict. Quæst. 15. n. 352.*

13 Quando autem post perfectum contractum intervenit Arrha, sunt dubiæ, & diversæ opiniones, an tunc à contractu recedere liceat uni, invito altero, dummodo Arrham vel relinquat, vel in duplum restituat? *Fachin. lib. 2. cap. 8. Molin. de justit. & jur. disp. 338. Gom. var. tom. 2. cap. 2. sub n. 18. versic. Si verò contractus, & plures apud Altimar. de nullit. contr. tom. 4. rubr. 1. Quæst. 15. n. 341.*

Et rectè videtur resolverendum, quod quando datur Arrha in confirmationem, vel signum contractus jam perfecti, & absoluti, nulli contrahentium, altero invito, à contractu recedere licet, etiam si traditio rei, & pretii subsequuta non fuisset, & quamvis emptor recedere volens paratus sit Arrham perdere, vel venditor duplum restituere; siquidem per dationem Arrhæ non infirmatur, sed potius confirmatur contractus; & absurdum videtur, ut per id, quod in robur, & confirmationem contractus perfecti additur, contractus infirmetur, & robur alias habitum perdat. *Carpzov. p. 2. constit. 33. Definit. 14. Harp. est. ad Princip. Instit. n. 91. de empt. & vendit. Anacle. in Jus Canonic. lib. 3. tit. 17. §. 9. n. 304. cum seqq. Caldas de empt. & vendit. cap. 18. n. 36. & 37. & bene defendit Vinnius ad dict. Princip. Instit. n. 12. & 13. Hermozill. dict. Gloss. 1. n. 7. Rocca selectar. tom. 2. cap. 133. n. 16.*

14 Quæ resolutio de jure communi bene procedit; ut probant proxime laudati; de jure tamen Regio aliter est expressè cautum in *Ord. lib. 4. tit. 2. §. 1.* quæ expressè loquitur in contractu consensu perfecto, & tamen Arrharum jacturam posse alterum contrahentium, alio invito, pœnitentia statuit ex eo, quia fidem contractus, ejusque perfectionem per Arrharum constitutio nem neglexerunt. Tenent *Caldas dict. cap. 18. n. 35. & n. 37. in fine; August. Barbosa in L. Contractus 16. n. 13. Cod. de fid. instrum. Gomes var. tom. 2. c. 2. sub n. 18. versic. Tertia opinio. Altimar. dict. Quæst. 15. n. 344. Gutierrez de Gabellis Quæst. 17. ex n. 19. Hermozill. ad leg. partit. tom. 2. L. 7. tit. 5. part. 1. Gloss. 1. à num. 2. qui loquuntur de simili Caltellæ, Conciol. ad statut. Engub. l. 2. rubr. 51. n. 2.*

15 Ampliatur 1. hæc dispositio nostræ Legis Regiæ, ut ultra amissionem Arrharum emptor, seu venditor

Articul. 2. de Arrhis, &c.

16 tor ad interesse suum teneantur, nec cogi possunt ad implementum contractus. *Hermozill. dict. Gloss. 1. n. 3. Fachin. lib. 2. cap. 28. versic. Sed mihi magis probatur. Molin. de justit. & jur. disput. 338. versic. Ceterum. Picbard. ad Princip. Instit. de empt. & vendit. n. 44. Gutierrez dict. Quæst. 17. n. 20. Altimar. dict. Quæst. 15. à n. 353. ubi n. 354. refert contrarium sentientes; & n. 355. refert conciliantes; & n. 356. dicit, à prima opinione non esse recedendum; de quo etiam vide eundem *Hermozill. dict. Gloss. 1. à n. 4. August. Barbosa in dict. L. Contractus 16. n. 14.* ubi nostram ampliationem sequitur, & ejus parens *Emman. Barbosa ad Ord. lib. 4. tit. 2. §. 1. n. n. 3.**

17 Ampliatur 2. ut etiam procedat in Arrhis constitutis pro contractu nondum perfecto, & absoluto, ut supra probavimus ex n. 8.

18 Ampliatur 3. ut locum habeat, etsi Arrha non sit data, sed promissa. *Hermozill. dict. Gloss. 1. n. 7. Altimar. dict. Quæst. 15. n. 358. Caldas dict. cap. 18. n. 42. ad finem. De quo dicemus infra hoc lib. ad tit. 2. §. 1. num. 8. & 7.*

19 Ampliatur 4. Si pactum legis commissoriae in contractu esset appositum, datis Arrhis; nam eas amittit emptor. *Hermozill. dict. Gloss. 1. n. 6. Altimar. dict. Quæst. 15. n. 399.*

20 Ampliatur 5. si ultra dationem Arrharum pœnitentia sit appositum, ad amissionem Arrharum, & ad pœnam pœnitens tenetur. *Speculat. tit. de empt. & vendit. §. 1. n. 17. Hermozill. dict. Gloss. 1. n. 14. Altimar. dict. Quæst. 15. n. 351.*

21 Limitatur 1. si res vendita jam tradita erat; tunc enim non licet ab emptione discedere, etiam amissis Arrhis; neque utriusque partis consensus sufficit, sed actus priori similis necessarius est. *Hermozill. ad leg. partit. l. 5. Gloss. 1. n. 9. tit. 5. tom. 2. Altimar. de nullit. contract. tom. 4. rubr. 1. n. 341.*

br. 1. p. 2. Quæst. 15. n. 346. & 347. August. Barbosa in L. Contractus 16. n. 16. Cod. de fide instrum.

Limitatur 2. quando Arrhæ datae fuere pro parte pretii, in hoc etiam casu non possunt partes pœnitentia etiam amissis Arrhis. *Ord. lib. 4. tit. 2. §. 3. Gomes var. tom. 2. cap. 2. n. 18. in fine. Gutierrez de Gabellis Quæst. 17. n. 23. Hermozill. ad leg. partit. tom. 2. tit. 5. L. 7. Gloss. 1. n. 1. Altimar. dict. Quæst. 15. n. 348. & 364. Conciol. ad statut. Engub. lib. 2. rubr. 51. n. 3. & 5. Caldas de empt. & vendit. cap. 18. n. 38. & n. 41. Cama decis. 43. n. 1. & decis. 211. n. 1. Petr. Barbosa in L. Si cum dotem 23. §. final. n. 38. ff. solut. matrim. August. Barbosa in dict. L. Contractus 16. n. 17. Ex hoc etsi nomine Arrhæ, & simul pretii fuerit pecunia data. ex dicta *Ord. dict. §. 3. Caldas dict. cap. 18. n. 38. Conciol. dict. rubr. 51. n. 3. Rocca selectar. tom. 2. cap. 133. n. 16. cum seqq.**

22 Nisi contractus adhuc non fuerit perfectus consensu; quia tunc pœnitentia est locus, & illud, quod pro parte pretii datum est, repeti potest. *Hermozill. dict. Gloss. 1. n. 4. Altimar. dict. Quæst. 15. n. 363. Caldas dict. cap. 18. n. 41.*

23 Item si Arrha datur in specie, & non in pecunia, non cedit loco pretii, nisi species detur estimata. *Hermozill. dict. Gloss. 2. n. 2. Altimar. dict. Quæst. 15. n. 360. Barbosa ad Ord. lib. 4. tit. 2. §. 1. n. 2. & probatur ex dict. Ord. §. 3. ibi Certo dinheiro. Caldas dict. cap. 18. n. 40.*

24 Quamvis autem de jure communi varient Doctores, an Arrhæ datae in pecunia numerata in dubio videantur datae nomine Arrharum, aut pro parte pretii? De quo *Hermozill. dict. Gloss. 2. n. 3. Altimar. dict. Quæst. 15. à n. 362.* Tamen de jure Regio in dubio videntur datae nomine Arrharum, & non in partem pretii; nisi expressè dicatur, quod in partem pretii dantur, ut probatur ex dict. *Ord. §. 3. ac ita*

ita explicant similes legem Castellæ.
Gregor. Lopes Gloss. 2. L. 7. tit. 5. par-
tit 5. & alii cum quibus Hermozill.
dict. Gloss. 2. n. 3. Altimar. dict. Quæst.
15. n. 361.

26 Limitatur 3. Si Arrhæ data
fuerunt in signum perfectionis con-
tractus, & non nomine Arrharum
simpliciter; tunc enim non licet
contrahentibus ab emptione discede-
re, etiam Arrhis amittis; ut probatur
ex Ord. dicto §. 3. ibi: *On em final, e
paga Hermozill ad leg. parit. tom. 2. f. 5.
Altimar. dict. Quæst. 15. n. 349. Aug.
Barbos. in dict. L. Contractus 16. num.*
18.

27 Limitatur 4. Si per partes non
stetit, quo minus venditio effectum
haberet; ut supra diximus, num. 12.
& 12.

28 Et nota, quod validum est pa-
ctum, ut pretio emptionis non solu-
to tempore convento, Arrha redda-
tur, & res habeatur pro non emptâ.
L. 1. Cod. de pactis inter emptor. ubi
August. Barbos. num. 1. Altimar. de
nullitat. contr. tom. 4. rubr. 1. p. 2.
Quæst. 15. n. 366.

29 Sed si emptor intra terminum
signatum, integrum pretium non
solvit, vel maiorem partem, ven-
ditio resolvitur venditore volente,
& lucratur Arrhas, vel partem pre-
tii soluti quamvis de hoc non fuisset
pactum expressum. *Alim dict. Quæst.*
15. n. 367. *August. Barbos. in L. Com-
missoria 4. n. 5. Cod. de pactis inter
emptor. & vendit. Caldas ad L. Si cu-
ratores. Verbo, Sua facilitate n. 54.
versic. Adverto tamen. Cod. de restit.
in integr.*

Articulus tertius.

De pretio rerum.

SUMMARIUM.

Venditio facta sine certo pretio est
nulla.

Non est necesse, quod illico solvatur
pretium pro re cedente, sed sufficit
interim promissio, ibi.

Conventio, & non pretii numeratio
perficit emptionem sine scriptis ha-
bitam, ibid.

2 Vera emptio contrahitur, si loco
conventionis de pretio, in pecunia
numerata, reddatur species.

3 Contrarium tamen, si pro re emptâ,
alia species æstimata decur.

4 Instrumentum non continens cer-
tum pretium, non probat vendi-
tionem.

5 Idem est in Testibus de ponentibus
vidisse contrahere de re & pretio,
sed certam quantitatem ignoran-
tibus.

6 Intellige 1. de instrumento, & tes-
tibus de certo pretio mentionem
non facientibus, quando agitur
contra venditorem, vel ejus hære-
des.

7 Secus, si controversatur inter unum
ex contrahentibus, & tertium non
de pretio, sed de contractu.

8 Intellige 2. quando agitur de pro-
bando pacto retrovendendi, inter
emptorem, & venditorem, fa-
cto.

9 Intellige 3. si testes dicant pretium
solutum fuisse in sua præsen-
tia.

10 Emptio non probatur, si unus testis
de minori, alter de maiori quanti-
tate deponat.

11 Intellige 4. si probetur pretium
fuisse donatum, vel remissum.

12 Debet hoc pretium esse certum, &
determinatum.

13 In numerata pecunia consistere de-
bet.

14 Reunâ, pro alterâ data, erit per-
mutatio, & non emptionis contra-
ctus.

15 Venditio sine certo pretio non substi-
stit.

16 Idem est, si fuerit simulatum, &
imaginarium.

17 Licet pretium non sit certum, suffi-
cit, quod referatur ad aliquod,
ex

Articul. 3. de pretio rerum.

ex quo certari possit.

Pecunia, si est in arca, conside-
ratur ut species, ibid.

18 Valet venditio vini, tritici, olei, &
similium facta quanti re vendi-
tur in foro publico.

19 Non valet venditio facta pro justo
pretio generico.

20 Venditio facta, eo pretio, quo par-
tes inter se convenerint, perfecta est,
cum de pretio convenerint.

Gabella solvenda est Gabellario il-
lius temporis, quo certum pretium
determinatur, ibid.

21 Ubi non intervenit pecunia, sed res
una pro alterâ, non censetur vendi-
tio, sed permutatio.

An, interveniente pretio, & simul
aliqua res ex parte emptoris, sit
venditio, aut permutatio, ibid.

Resolvitur: quod sit, vel venditio,
vel permutatio, utpote partes ve-
liant.

22 Nisi negotium sit tale, ut ex vendi-
tione jus aliquod competat certæ
personæ ex lege, vel consuetudi-
ne.

23 Idem est; si nominatio contrahen-
tium repugnet naturæ conventionis.
Si res excedit pecuniam, permuta-
tio censetur: si vero pecunia rem
excedat, judicabitur venditio,
ibid.

24 Limita: casu, quo ex mente con-
trahentium colligatur voluisse
contractum expressum celebrare, &
in alium minime consentirent.

Actus interpretari debet, ut potius
valeat, quam pereat, ibid.

Error nominis non officit, dummodo
adsit voluntas contrahendi, ibid.

25 Quando partes non exprimunt no-
men contractus, sed sumus in du-
bio, attenditur, quod plus valet.

26 Si res, & pretium pro alia datum,
sint ejusdem valoris, & partes nil
dicant, erit permutatio.

27 Quando utrumque par est, & quid
principaliter actum sit, non constat,
erit contractus mixtus.

28 Secus alii præstant contrahi venditio-
nem.

29 Si species fuit æstimata, & pretium
taxatum, censetur contracta em-
ptio, & venditio.

30 Pretium duplex est, legitimum, &
naturale.

Quodnam sit legitimum, ibid.

Quodnam naturale, ibid.

31 Excessus pretii legitimi reddit con-
tractum injustum cum onere re-
stituendi in utroque foro.

32 Quod ultra taxam datum est, repeti
potest per conditionem ex lege.

33 An, propter rei excellentiam, vel ste-
rilitatem, taxa excedi possit?
Resolvitur Affirmative, ibid.

34 Naturale pretium, triplex est: su-
preum, medium, & infimum.

35 Valor versatur circa intrinsecum
rei valorem, pretium vero circa
extrinsecum.

36 Pretium ex singulari affectione fit
justum, valor non utique.

Pretium triplex est: commune, con-
ventum, & singulare, ibid.

Privatus potest ex conventionem sibi
pretium constituere ultra valorem,
ibid.

Princeps vero taxans pretium, va-
lorem rebus imponit, ibid.

37 Pretium rerum non ex affectione
particulari, sed ex communi opinio-
ne æstimatur.

38 Tanti res valet, quanti communiter
citra fraudem vendi potest.

39 Propter affectionem venditoris rem
vendere licet pluris, quam com-
muniter valet, etiam si pretium à
lege taxatum sit.

40 Scienti valorem rei, non competit
remedium Leg. Cod. de rescind.
vend.

Excessus ultra justum pretium da-
tus propriè donatio dici non potest,
ibid.

Ratio, cur denegetur remedium.
dict. L. 2. ibid.

41 Affectio venditoris rationi consona
esse debet, ut vendat ultra justum
pretium. Affe-

Affectionis pretia n. arbitrio boni viri relinquendum est; & non pro libito, ibid.

Emptori succurritur, si ultra dimidium laesus sit, ibid.

42 Pretium rerum non judicatur secundum excellentiam naturalem, sed pro hominum libito.

43 Contra iustitiam non peccant, qui non excedunt justum valorem habitum ex communi aestimatione.

44 Venditori licet excedere pretium commune propter damnum passum ex distractione rei suae.

Sed est necesse, quod emptor justum valorem non ignoret, & quod propter damnum a pretio communi receditur, ibid.

45 Nil tamen supra justum pretium commune accipi potest ob utilitatem, quam ex re empti accepturus erat emptor ex sua industria, vel fortuna.

46 Licite etiam commune pretium exceditur, cum quis vendit compulsus.

47 Damnum accipitur pro interesse pecuniario & etiam pro affectu.

48 Res iuste minoris emitur, quam in se valet propter onus, vel periculum annexum.

49 Actio communiter minus aestimatur, quam res.

50 Vendi carius potest pecunia credita, quam statim soluta.

51 Non restituitur, quod plus accipitur, vel minus solvitur justo pretio ob periculum, etsi non patiatur detrimentum.

52 An liceat mercatoribus carius merces vendere pecunia credita, quam statim soluta? Remissive.

An sit usurarius, qui rem vendit carius justo pretio ob dilatam solutionem? Remissive, ibid.

53 Quanto minores aestimatur res emphyteutica ob hanc qualitatem? Remissive.

54 Quid de domuum valore? Remissive.

55 Valor vineae a vendi debet considerata in dies anterioratione.

56 Alia de pretio n. c. a. Remissive.

Diximus supra artic. 1. ex num. 30. quod tertium requisitum essentiale emptionis, & venditionis est certum pretium, alias venditio est nulla; nunc verò illud intelligimus de pecunia numerata, quae debet inter venire in venditione respectu conventionis, non verò numerationis; quia non est necessarium, quod illic detur, seu solvatur pretium pro merce; sed sufficit, si interim promittatur; non enim pretii numeratio, sed conventio perficit emptionem sine scriptis habitam, L. 2. ff. de contrah. empt. Hermozill. ad leg. p. 5. tit. 5. L. 1. Gloss. 1. n. 7. tom. 2. August. Barb. in L. Pretii causa 9. n. 3. Cod. de rescind. vendit. Altimar. de nullitat. contract. tom. 4. rubr. 1. p. 2. Quaest. 15. n. 227. & n. 228.

Unde conventionem habita de pretio in pecunia numerata, licet postea loco pretii detur species aestimata, vera emptio contrahitur: dict. L. Pretii causa 9. Cod. de rescind. vendit. ubi August. Barbos. n. 4. Hermozill. dict. Gloss. 1. n. 7. Pinel. ad rubr. ejusd. tit. p. 2. cap. 3. n. 1. Gaspar Rodrig. de ann. reddit. lib. 1. Quaest. 13. n. 3. Caldas de empt. & vendit. cap. 18. n. 23.

Et quid, si pro re empti alia species aestimatur a principio detur? Negative contra affirmantes tenent Pinel ad dict. rubr. p. 2. cap. 1. n. 16. & cap. 3. n. 1. Caldas dict. n. 23. & vide citatos ab Hermozill. dict. Gloss. 1. n. 8. & 9.

Inde infertur, quod instrumentum non continens certum pretium rei venditae, non probat venditionem. Hermozill. ad leg. Castell. tom. 2. partit. 5. tit. 5. L. 1. Gloss. 1. n. 10. Pinel. dict. cap. 1. sub n. 7. versic. Item asserunt. Mascard. de probat. tom. 2. Concl. 609. n. 9. & tom. 4. Concl. 1409. n. 9.

Articul. 3. de pretio rerum.

& tom. 4. concl. 1409. n. 9. Mantic. de dict. Concl. 1409. n. 3. & 4. Hermozill. dict. Gloss. 1. n. 1. Caldas dict. cap. 18. n. 19.

5 Sic etiam testes non probant venditionem, etsi deponant, vidisse contrahere de re, & pretio, sed non recordare de quantitate pretii. Hermozill. dict. Gloss. 1. n. 11. Pinel. dict. cap. 1. n. 7. Mascard. dict. Concl. 609. n. 10. & n. 15. ac dict. Concl. 1409. n. 1. Mantic. dict. n. 60. cum seqq. Caldas dict. cap. 18. n. 16. Barbos. ad Ord. dict. §. 1. n. 3.

6 Quae intelliguntur 1. de instrumento, & testibus de certo pretio mentionem non facientibus, quando agitur contra venditorem, vel ejus haeredes; nam tunc probatio dicitur ambigua, & imperfecta, nisi probetur certum pretium, quod est de substantia emptionis, & venditionis. Hermozill. dict. Gloss. 1. n. 12. Mascard. dict. Concl. 1409. n. 11. Mantic. dict. 19. n. 62.

7 Secus verò si controversia sit inter unum ex contrahentibus, & alium tertium, non de ipso pretio, sed de contractu emptionis, & venditionis, ut si dicat, se praescripisse, & ad probandam emptionem producat tale instrumentum, vel tales testes. Hermozill. dict. Gloss. 1. num. 13. Mascard. dict. n. 11. & dict. Conc. 609. n. 13. Mantic. dict. tit. 19. n. 63. Pinel. dict. n. 7. in fine, Caldas dict. cap. 18. n. 18.

8 Intelliguntur 2. Quando inter venditorem, & emptorem fuit pactum de retrovendendo, & agitur de eo probando; tunc enim probatur per testes, quamvis de quantitate pretii non deponant. Hermozill. dict. Gloss. 1. n. 14.

9 Intelliguntur 3. Si testes deponant, pretium conventum solum fuisse in eorum praesentia; tunc enim probant etiam adversus venditorem, & ejus haeredes, quamvis de pretii quantitate non recordentur. Mascard.

Tom. 17

Nec emptio dicitur probata, si unus testis deponit de minori summa, & alius de maiori, licet emptor maiorem summam offerat venditori. Hermozill. dict. Gloss. 1. n. 16. Pinel. cap. 1. n. 8.

Intelliguntur 4. quod si probetur pretium fuisse donatum, vel remissum; tunc, quia amplius non agitur de eo solvendo, vel offerendo, non est necessaria ipsius quantitatis pretii probatio, sed satis est probare certitudinem in genere, & in residuo, de quo agitur. Mascard. dict. Concl. 609. n. 15. Caldas. dict. cap. 18. sub n. 19.

Debet autem hoc pretium esse certum, ac determinatum. ex §. Pretium, Instit. de empt. & vendit. ubi scribentes; L. 2. L. Hac venditio ff. de contrahend. empt. L. final. Cod. eod. tit. Ord. hoc tit. 1. §. 1. ubi Barbos. plures dat concordantes. Caldas de empt. & vendit. cap. 18. n. 10. & diximus supr. artic. 1. n. 30.

Et insuper in numerata pecunia consistere debet. L. 1. ff. de contrah. empt. §. Item 2. Inst. de empt. & vend. ubi omnes.

Quia ubi pecunia non intervenit, sed res una pro altera, vel merx pro merce datur, permutatio, vel alius contractus, non verò emptio, & venditio erit. Argum. dict. L. 1. ff. de contrah. empt.

Et ubi pretium non est certum, venditio non subsistit. Pinel. ad rubr. Cod. de rescind. vend. p. 2. cap. 1. n. 1. Surd. decis. 82. n. 9. & decis. 114. n. 6. Barbos. ad nostrum tit. §. 1. sub n. 1. versic. Venditio Mantic. de tacit. lib. 4. tit. 10. num. 1. Hermozill. tom. 2. tit. 5. L. 1. Gloss. 1. n. 5.

Et idem est si fuerit simulatum, aut imaginarium: ex Caldas dict. cap. 18. n. 9.

Licet tamen pretium non sit certum, & determinatum, sufficit, 17

D

quod referatur ad id, ex quo possit certificari, si dicatur: *Vendo tibi rem, quanti ego ipse vel quanti in tali arca, vel loco sit.* L. *Hec venditio* §. *Huiusmodi* ff. de contrah. empt. *Gomes var. tom. 2. cap. 2. num. 9.* *Caldas de empt. & vendit. cap. 18. n. 11.* *Pinel. ad rubr. Cod. de rescind. vendit. p. 2. cap. 1. ex n. 2.* *Mantic. de tacit. lib. 4. tit. 19. n. 14.* ubi declarat, quod si dictum fuerit in eo pro eo pretio, quod habeo in arca, non est emptio, sed contractus innominatus, quia illa pecunia, quæ est in arca, consideratur ut species. *Molin. de just. & jur. tom. 2. disp. 330. n. 13.*

18 Unde valebit venditio facta tritici, vini, olei, vel alterius similis rei pro pretio, quo communiter talis res vendatur in foro publico, tali die, vel tempore. *Gom. dict. cap. 2. sub num. 9. versic. Ex quo inferitur.* *Pinel. ad dict. rubr. p. 2. cap. 3. num. 2.* Quamvis oppositum sentiat *Caldas dict. cap. 18. n. 12.* De quo vide text. in cap. 1. de empt. & vendit. ubi *Ang. Barb. n. 7.* dicens, quod pretium iustum dicitur, quo res in foro publico vendi potest.

19 Non tamen valet venditio generica facta pro iusto pretio, nisi certum pretium inter partes constitutur. *Gomes sub dict. n. 9. versic. Item etiam.* *Sa licet in L. final. Quest. 4. n. 7.* *Cod. de contrahend. empt.* *Pinel. dict. rubr. cap. 1. ex num. 19. cum seqq.* *Mantic. dict. tit. 19. ex num. 21. cum seqq.*

20 Si venditio contrahatur eo pretio, quo partes postea inter se convenierint, perfectus est hæc venditio, cum partes de pretio convenierint, nec fiet retrotractio ad tempus primæ conventionis, & sic Gabella solvenda erit Gabellario illius temporis, in quo pretium certum declaratum fuerit. *Mantic. dict. tit. 19. n. 20.* *Aylon. ad Gomes tom. 2. cap. 2. sub num. 10. versic. Quid vero.* *Gutierrez de Gabellis, Quest. 102. n. 1. & 2.*

21 Tetigimus in articulo 1.

hujus rubr. n. 26 quod ubi pecunia non intervenit, sed una res pro altera datur, permutatio, & aliquis contractus, non verò emptio, & venditio; nunc verò quæritur, si interveniat pretium, & simul aliqua res ex parte emptoris, an sit contractus emptionis, & venditionis, an permutationis: In quo in prima conclusio: Quod si partes expressè dicunt, quod sit contractus venditionis, erit venditio; si verò dicunt quod sit permutatio, erit permutatio. *Barthol. in L. Aristo. n. 2. ff. de donat. & in L. Si emptione, ff. de contrahend. empt. & in L. 1. num. 7. ff. de rer. per mut.* *Gomes var. tom. 2. cap. 2. num. 10.* *Pinel. ad rubr. Cod. de rescind. vendit. p. 2. cap. 2. à n. 1.* *Covar. lib. 2. var. cap. 4. n. 9.* ubi *Farias dat concordantes n. 44.* *Molin. de just. & jur. tom. 2. disp. 336. n. 6. versic. Dubium est.* *Gutierrez de Gabellis Quest. 30. n. 2. & 3.* *Cyriacus tom. 1. contr. 69. n. 14.* *Mantica de tacit. lib. 22. tit. 28. n. 70.*

Nisi negotium sit tale, ut ex venditione jus aliquod competat certæ personæ ex lege, vel consuetudine; tunc enim cavendum est, ne ei fraus fiat, censendo conventionem illam jure permutationis. *Pinel. dict. cap. 2. n. 3.* *Gutierrez dict. Quest. 30. n. 6.* *Molin. dict. disput. 336. n. 7.* *Lassart. de decim. vend. cap. 17. n. 22.* *Farias ad Covar. dict. cap. 4. ad num. 9. n. 44.*

22 Vel nisi illis nominatio contrahentium repugnet naturæ conventionis; tunc namque potius inspicitur natura, & effectus actus, quam nomen à contrahentibus impositum: veluti, quoties inter valorem rei, & pecuniæ quantitatem, quæ pro alia re datur, magnus est excessus; tunc enim nihil interest, quod nomen contrahentes actui imposuissent, nam si res excedit pecuniam, permutatio censetur; si verò pecunia rem excedit, venditio iudicabitur. *Pinel. dict. cap. 2. sub n. 3.* *Gutierrez dict. Quest. 30. n. 4. & 5.* *Covar. dict. n. 9.* *Farias num. 45.*

Gomes

Articul. 3. De pretio rerum.

Gomes var. tom. 2. cap. 2. sub num. 10. versic. Ad aliam. *Cyriac. dict. contr. 69. n. 12. & 16.* *Mantic. de tacit. lib. 2. tit. 2. n. 17. & lib. 22. tit. 28. n. 70. versic. Sed considera.*

24 Quæ limitanda videntur, si ex mente contrahentium appareat ita voluisse contractum expressum celebrare, ut in aliam minimè consentirent; tunc enim si verba actus substantiæ sint contraria, nihil agitur, nec contra voluntatem agentium sustinebitur, quod gestum est alio modo, quam illi expresse runt; aliter ita intelligi debet communis doctrina, ut per *Tondut. Quest. Civil. cap. 67. ex n. 16.* quem refert *Farias ad Covar. dict. cap. 4. ad n. 9. n. 46.* Quod superius dicta videtur evertere, sed cum simus in dubio, debet actus interpretari, ut potius sustineatur, quam pereat. *L. Quoties a 2. ff. de reb. dub.* Atque ita præsumitur, contrahentes voluisse actum eo modo facere, quo melius subsistere possit, quanvis in nomine erraverint. *Tabor in locis communib. ad August. Barbof. lib. 1. cap. 25. Axiom. 44.* ac ita in specie concludit *Farias ubi proxime.*

25 Secunda conclusio est, quando partes non exprimunt nomen contractus, sed sumus in dubio; & tunc debet attendi illud, quod plus valet; nam si pretium excedat valorem rei, erit venditio; si verò ipsa res excedat valorem pretii, erit permutatio ex text. in *L. Quidquid §. final. ff. de acquirend. rer. domin. cap. Ad questiones 6. de rer. permut.* *Gomes dict. cap. 2. sub n. 1. versic. Si verò partes.* *Pinel. dict. cap. 2. n. 4.* *Covar. dict. n. 9.* ubi *Farias n. 50.* *Gutierrez dict. Quest. 30. n. 8.* *Gratian. Forens. tom. 2. cap. 206. n. 22.* *Molin. de justit. tract. 2. disp. 336. n. 7.* *August. Barbof. in dict. cap. Ad questiones n. 2.*

26 Tertia conclusio est, quando res, & pretium, quod simul pro alia reddatur, sint ejusdem valoris, & partes nihil dixerunt circa nomen

contractus, & tunc erit permutatio. *Gomes var. n. 10. aa. nem.* *Pinel. dict. cap. 2. n. 5. & 6.* *Farias ad Covar. var. lib. 2. cap. 4. n. 47.* *Gutierrez de Gabell. Quest. 30. n. 9.*

27 Alii tamen docent, quod quando utrumque par est, nec alterum excedit, & non constat, quid principaliter actum sit, tunc mixtus est contractus emptionis scilicet, & permutationis: ex *Paulo in L. Aristo. n. 3. ff. de donat.* *Alciat. in L. 2. n. 30. ff. Si certum pet.* & in *L. 2. n. 19. ff. de verbor. obligat.* *Pinel. dict. cap. 2. num. 8. & 9.* *Covar. dict. cap. 4. sub n. 9. & ibi Farias n. 48.* *Gutierrez dict. Quest. 30. n. 13.* *Gratian. Forens. tom. 2. cap. 206. n. 23.* *Molin. de justit. disp. 336. n. 8.*

28 Alii dicunt, in hoc casu contrahi venditionem. ex *Bald. in prælud. feud. n. 11.* *Alex. in L. 2. n. 7. ff. Si certum petat.* *Curt. Jun. in L. Si pascenda num. 11.* *Cod. de pact. Fabian. de empt. Quest. 2. n. 23.* & plures relati à *Farias ubi proxime n. 49.*

29 Sed alii denique tradunt, quod si species fuit æstimata, & pretium taxatum, tunc est contractus emptionis, & venditionis. *Gratian. dict. cap. 206. n. 24. cum seqq.*

30 Pretium verò iustum duplex est, nempe, legitimum, seu legale; & naturale, seu vulgare. Legitimum est illud, quod à lege publica, aut decreto Principis, vel Magistratus ponitur, aut taxatur pro communi Reipublicæ bono. Pretium naturale, seu vulgare, est, quod absque taxatione legis, aut superioris communi, ac prudenti hominum iudicio, & æstimatione mensuratur; considerata non solum ipsa rei natura, sed etiam ejus utilitate, vel necessitate, abundantia, vel penuria. *Hermozill. tom. 2. tit. 5. L. 56. Gloss. 6. ex n. 2. cum seqq.* *Farias ad Covar. var. lib. 2. cap. 3. n. 5.* ubi plures dat concordantes. *Cabed. p. 2. decis. 1. 1. Anacleto. in Fus Canonic. lib. 3. 16. de empt. & vendit.*

dit. §. 5. n. 11. & n. 3. Idem Her-
mozill. tom. 2. tit. 5. L. 3. Gloss. 4.
n. 4. Aug. Barbof. in L. 1. n. 1. Cod. de
Episcop. audient. Valasc. consult. 43.
n. 12. Gonzales Telles in cap. cum dilect.
3. n. 5. de empt. & vendit.

31 Un le pretium legitimum in in-
divisibili consistit, ita ut excessus
quilibet reddat contractum injustum
cum obligatione restituendi in utro-
que foro, nisi materiæ parvitas excu-
set. Covar. var. lib. 3. cap. 14. num. 3.
versic. Quod si quis. Olea de cessi. jur.
tit. 6. Quæst. 10. n. 3. Noguierol. alleg.
18. n. 67. Farias ad Covar. dict. cap. 3.
n. 6. Gutierrez practicar. lib. 2. Quæst.
181. n. 8. Hermozill. dict. Gloss. 4. n.
23. & 24. Fontanell. decis. 84. num. 13.
& 14. tom. 1. Bobadill. polit. lib. 3. cap.
4. n. 79. Gonzales ubi proximè. Guurb.
observat. 1. n. 10.

32 Et ideo ad repetendum, quod
ultra taxam datum est, non requiri-
tur remedium Leg. 2. Cod. de rescind.
fed tanquam indebitum per condic-
tionem ex lege reperitur. Covar. dict.
cap. 14. n. 3. Farias ad eund. Covar. var.
lib. 2. cap. 3. ad num. 1. sub n. 6. Hermo-
zill. dict. Gloss. 4. n. 24.

33 An verò liceat aliquando pro-
pter rei excellentiam, aut sterilita-
tem excedere taxam quoad utrumque
forum? Docent Bobadill. politic. lib.
3. cap. 4. n. 81. Dian. resolut. Moral. p.
1. tract. 8. resolut. 51. & 70. Molf.
tom. 2. tract. 2. cap. 5. n. 86. Trullen-
ch. in Decalog. tom. 2. lib. 7. cap. 20.
dub. 2. n. 10. Bonac. in summ. tom. 2.
tract. de restit. & contractib. disput. 3.
Quæst. 2. punct. 4. n. 1. Cardin. ug. de
just. & jur. tom. 2. disp. 26. sect. 5. n.
65. qui cum aliis affirmant.

34 Sed naturale, seu vulgare pre-
tium in indivisibili non consistit, imò
per triplicem gradum variatur; aliud
enim est pretium supremum, seu sum-
mum; aliud medium, & aliud infim-
um; intra quorum latitudinem ini-
quitas aliqua, vel iniustitia non re-
peritur, & com- erit exemplum
constituitur in re. Infimo pretio

valet nonaginta inque; medio cen-
tum; supremo quicunque supra centum.
Card. Lug. dict. sect. 5. n. 39. Rodrig.
de ann. reddit. lib. 1. Quæst. 13. num. 12.
Leotard. de usur. Quæst. 24. n. 8. Bonac.
dict. punct. 4. sub n. 1. versic. Pretium
vulgar. Cyriac. contr. 169. num. 26.
Hermozill. tom. 2. tit. 5. L. 3. Gloss. 4.
num. 20. & 21. Gloss. 6. num. 3.
cum jegg. Valenzuel. consult. 156. n. 52.
tom. 2. Olea dict. Quæst. 10. num. 24.
Farias ad Covar. dict. cap. 3. ad num. 1.
n. 7. Altimar. de nullit. contract. tom. 3.
rubr. 1. Quæst. 14. sect. 4. num. 159.
Valasc. consult. 44. sub num. 1. versic.
Et fulcitur. Cardos. in prax. verbo
Pretium, n. 3. Gonzal. dict. n. 5. Guurb.
observat. 1. n. 5. 6. & 7.

Inter pretium, & valorem ver-
satur discrimen, quia valor est æstima-
tio intrinseca, quam res habet à lege,
vel communi hominum placito: Pre-
tium verò est quid extrinsecum, quod
ad venditionis contractum refertur.
Turri de Cambis disp. 1. Quæst. 24. n.
19. & 20. Farias ad Covar. dict. cap.
3. n. 27.

Unde aliud est, rem tant i ven-
di posse etiam justo pretio huic, vel
illi homini; & aliud tantum valere;
pretium quippe ex singulari affectio-
ne justum fieri potest, valor non uti-
que: Illud triplex est, commune,
conventum, & singulare. ex Gram-
matic. decis. 56. n. 8. Bertazol. de claus. in
instr. claus. 30. Gloss. 1. n. 15. Cyriac. tom.
3. contr. 453. n. 9. Primum dat valo-
rem rebus. Non alia, quamvis ini-
quitate non contineant, nam priva-
tus potest ex conventionione pretium
ultra valorem constituere, cum pe-
cuniæ suæ sit moderator, & arbiter;
sed non efficere, ut tanti apud cæte-
ros omnes habeatur, quantum ipse
dedit: Princeps vero vel Respubli-
ca taxans pretium valorem rebus im-
ponit; quoniam potestatem obtinet
obligandi subditos lege lata, ut tanti
res æstiment, quantum valere stabili-
tur, ut omnia tradit Farias in dict. cap.
3. n. 27.

Hinc

Articul. 3. De pretio rerum.

Hinc iustum pretium rerum
non ex affectione particulari alicu-
jus, sed ex communi hominum opi-
nionem æstimatur: quia ex deliciis,
vel singularibus votis res metiendæ
non sunt, ut habetur in L. Illud 16.
ff. de manumiss. vindict. Ord. lib. 4. tit.
13. in princip. Valasc. consult. 43. à n.
1. & de par. tit. cap. 10. n. 2. Pinet. in L.
2. part. 3. cap. final. num. 17. Cod. de
rescind. vendit. Hermozill. tom. 2. tit. 5.
L. 3. Gloss. 4. n. 21. Pichard. in §. Hic
autem n. 12. Instit. de leg. Aquil. Me-
noch. consil. 183. n. 27. Cyriac. contr.
n. 29. Gutierrez practicar. lib. 2. Quæst.
182. n. 10. Scobar. de ratiocin. lib. 1.
cap. 17. num. 23. Turri de Camb. disp.
1. Quæst. 24. num. 36. Valenzuel. con-
sult. 156. n. 55. Mantio. decis. 239. n. 3.
Gama decis. 178. n. 8. Mendes in prax.
p. 2. lib. 4. cap. 8. n. 101.

38 Unde tantum res valet, quan-
ti communiter cuique ejus conditio-
nem non ignorant citra fraudem
vendi potest. L. 1. §. Si hæres ff. ad
Trebellian. L. Liberto octoginta 26. ff.
de bonis libert. Hermozill. tom. 2. tit. 5.
L. 56. Gloss. 6. n. 5. part. 5. Marefcot.
var. resolut. lib. 2. cap. 114. n. 13. Bo-
nacin. dict. punct. 4. n. 6. versic. Ob-
jicies primo. Cyriac. tom. 3. contr. 453.
n. 72. Mastrill. decis. 280. n. 52. Gu-
tierres practicar. lib. 4. Quæst. 61. num.
13. Riccius collect. 619. Mantio. de ta-
cit. lib. 4. tit. 20. n. 8. Perion. de locat.
cap. 37. n. 187. Sousa d. Maced. decis.
94. n. 6. 23.

39 Et propter affectionem venditoris
rem pluris vendundare licet, quam co-
muniter valet, etiam si pretium à lege
taxatum sit, quoties dominus excessu
justi pretii inducitur ad vendendum
illud, quod alioqui venditurus non
esset, modo emptor nullam necessita-
te compulsus valorem rei non igno-
rans emat. Cyriac. controu. 453. per tot.
Farias ad Covar. var. lib. 2. cap. 3. n.
25. ubi dicit, in hoc casu veram esse
sententiam communem, quæ habet,
scienti valorem rei non competere

reintem L. 2. Cod. de rescind. vend.
& allegat pro ea Cyriac. tit. num. 18.
Hermozill. tom. 2. tit. 5. L. 56. Gloss. 4.
n. 4. & n. 78. ubi infinitos laudat, Aug.
Barbof. in L. 2. n. 51. Cod. de rescind.
vend. Et advertit ipse Farias, quod
excessum ultra justum pretium da-
tum propriè donatio dici non potest,
ut putant relati; sed ob causam datum
magisque pertinet ad contractum in-
nominatum, do, ut facias; datur enim
domino, ut vendat. Et n. 26. adjicit,
quod si remedium dict. L. 2. in hac spe-
cie non denegaretur, fraudibus via
aperiretur; nam qui vellet re aliena
saltem ad tempus uti, posset excessi-
vum pretium domino offerre, quo
eam consequatur, ac possideat, quan-
diu licet ex dicta lege agere; ac pos-
tea per ejus remedium aut totum, aut
quod ultra justum pretium solvit, re-
petere; quâ arte contra domini vo-
luntatem toto eo tempore re aliena
potiretur; quæ iniquitas, cum sit
naturali juri contraria, sustinenda
non est; sed hoc vide §. 9. hujus tit.
ubi enucleavimus à n. 6. & signanter à
n. 14.

Hæc tamen affectio venditoris
rationi consona debet esse, ut resul-
tra justum pretium vendere possit;
nec pro ejus libito pretium affectio-
nis præstandum est, sed boni viri ar-
bitrio; nam si perpenso justo valore
rei, & affectu rationabili æstimatio-
nis, tantus sit excessus, ut emptor
censeatur ultra dimidium læsus,
æquum erit ei in tanto detrimento
succurri, venitorique imputandum
est, quod voluit tam exorbitans suæ
affectionis pretium extorquere: ita
ex Lessio de just. & jur. lib. 2. cap. 21.
dub. 4. n. 27. versic. Secunda affectus;
& versic. Sed quid; advertit Farias in
dict. cap. 3. sub n. 26. versic. Duo ta-
men; de quo vide infra n. 47.

Item justum pretium rerum
non regulatur secundum excellen-
tiam, quam in re naturaliter habent,
sed pro hominum libito etiam à

ne dissona conatit non ex iaturali ordine, sed ex utilitate, vel oblatione, quam ex illis capit. Bonacin. tom. 2. de restitut. & contract. disp. 3. Quæst. 2. punct. 4. n. 2. Cyriac. tom. 3. contr. 453. n. 71. Molin. de just. & jur. disput. 348. num. 2. Straccia de contract. mercatur. cap. 2. num. 3. Gutierrez practicar. lib. 2. Quæst. 73. n. 6. Valasc. consult. 43. n. 3.

43 Hinc videmus, apud Indos, Æthiopes, Japonios, aliasque barbaras nationes jocalia quædam, ac vilissima pro auro, argento, vel gemmis permutare; hi enim propter indigentiam, aut voluptatem tanti communiter habent quæ ex natura sua sunt contemptibilia, quanti pretiosa, quibus abundant, & parvi pendunt; ideoque contra justitiam non peccant, qui non excedunt justum valorem habitum ex communi æstimatione illarum nationum. Rebell. de obligat. just. p. 2. lib. 9. Quæst. 1. sect. 7. n. 37. Bonacin. dict. punct. 4. num. 5. Less. de justit. & jur. lib. 2. cap. 21. dub. 11. Cardin. Lug. supra sect. 4. num. 48. Di. Castill. de justit. lib. 2. tract. 9. disp. 2. dub. 7. n. 115.

44 Licitum est excedere pretium commune propter damnum, quod ex distractione rei suæ sentit venditor. Gutierrez Canonic. lib. 1. cap. 39. n. 25. ubi bene declarat circumstantias. Cyriac. dict. contr. 453. ex n. 12. Castill. decis. Sicil. 127. n. 22. Bonac. dict. punct. 4. n. 27. Molin. dict. disp. 348. n. 6. Less. dict. cap. 21. dub. 4. num. 26. qui duo ultimi numero seq. dicunt, quod ad hoc, ut ratione damni venditor carius res vendi possit, necesse est quod emptor valorem justum rei non ignoret, atque certioretur, quod propter eam causam à pretio communi receditur.

45 Nihil tamen supra justum pretium commune accipi potest ob utilitatem particularem, quam ex re emptor percepturus erat propria industria, artificio, vel fortuna; nam cum hæc venditoris non sint, ini-

quum erit, ut alio id propter ea percipiat. Bonacin. dict. punct. 4. num. 2. Gutierrez dict. cap. 39. n. 30. Molin. dict. disp. 348. n. 6. Lessius dict. dub. 4. n. 31. versic. Adverte tamen. Nec etiam ob necessitatem emptoris. Di. Castill. supra disput. 2. dub. 2. num. 32.

Sic pariter licite commune pretium exceditur, cum quis compulsus vendit. Mastrill. tom. 1. decis. 17. & tom. 3. decis. 208. n. 16. Giurba. decis. 86. n. 14. Hermozill. tom. 2. tit. 3. L. 3. Gloss. 1. n. 54. Rota apud Farinac. decis. 372. n. 3. p. 1. Noguerol. allegat. 18. n. 71.

47 Damnum autem in præsentem accipitur pro interesse pecuniario, & etiam pro affectu; nam si quis in alterius gratiam vendat domum avitam, aut picturam, vel statuam egregii artificis, quam claram habet, poterit plus exigere, quam communiter ea res æstimatur. Bonacin. loc. cit. num. 15. Less. dict. dub. 4. n. 26. Petr. Gregor. decis. 14. num. 3. Farias ad Covar. var. lib. 2. cap. 3. ad num. 4. n. 32. de quo vide supra n. 41.

48 Res autem iuste minoris emitur quam in se valet, propter onus, vel periculum ei annexum. Cyriac. tom. 1. controvers. 87. à n. 4. cum seqq. Rodrig. de annuis reddit. lib. 1. Quæst. 9. n. 26. Menoch. consil. 358. n. 27. Gratian. Forens. tom. 3. cap. 600. num. 7. Mantio. de tact. lib. 4. tit. 20. à n. 38. Noguerol. allegat. 37. n. 62. Gutierrez de juram. conf. mat. p. 1. cap. 26. n. 14. & 15. Hermozill. tom. 2. tit. 5. L. 56. Gloss. 6. n. 86. Peg. Forens. tom. 1. cap. 3. n. 220. Valasc. consult. 43. n. 5. Pinel. in L. 2. p. 3. cap. ultim. n. 19. Cod. de rescind. vend.

Et sic nomen debitoris emere licet pro minore quantitate, quam debetur, propter expensas, periculumque exactionis; quia actio communiter minus æstimatur, quam res. Cyriac. tom. 1. controvers. 169. num. 23. Menoch. lib. 3. præsumpt. 129. num. 4. Molin. de just. disp. 361. n. 4. Mantio. de

Articul. 4. De Lesione.

de tacit. lib. 1. tit. 13. num. 16. Giurb. decis. 117. n. 3. Gutierrez Canonic. lib. 1. cap. 39. n. 33. Cancer. var. p. 1. cap. 13. n. 75. & p. 3. cap. 1. n. 166. de quo bene Sanchez in consil. Moralib. lib. 1. cap. 7. dubio 17. à n. 1. Bonacin. de contractib. disp. 3. Quæst. 2. punct. 10. à n. 1. cum seqq. ubi invenies quando in e casu committatur usura. Olea de cession. jur. tit. 6. Quæst. 10. num. 5. Noguerol. allegat. 37. n. 59. cum seqq. Gusman. de eviction. Quæst. 35. à num. 3.

50 Item propter periculum amittere pretium, ac difficultatem exigendi illius, carius res vendi potest pecunia credita, quam statim soluta. Di. Castill. de just. lib. 2. tract. 9. disp. 2. dub. 6. n. 63. Gutierrez dict. cap. 39. n. 23. Cyriac. dict. contr. 169. num. 25. Sà in summ. Verbo Venditio n. 3. Bonacin. tom. 2. de restit. & contract. disp. 3. Quæst. 2. punct. 4. n. 18. versic. Ex quo fit.

51 Ubi n. 9. observat, non teneri quem restituere, quod plus accipit, vel minus solvit iusto pretio, ob periculum, vel expensas quas probabiliter se facturum credidit, etsi in effectu nullum detrimentum patitur; quia jam se periculo exposuit, quod pretio est æstimabile. L. periculi 5. ff. de nautic. faenor. consentit Gutierrez dict. cap. 39. n. 32. 24.

52 An liceat mercari rebus carius merces vendere pecunia credita, quam statim numerata vendidissent; & an sit usurarius, qui rem vendiderit carius iusto pretio ob dilatam solutionem? Vide Covar. var. lib. 2. cap. 3. n. 6. & 7. & ibi bene explicat cum pluribus Farias n. 47. cum seqq. & ex n. 65. cum seqq. Valasc. consult. 44. n. 2.

53 Quomodo æstimari debeat res emphyteutica, & quantum minus valeat ob hanc qualitatem? Vide Fontanell. decis. 62. ex n. 16. & de pactis nuptialib. clausul. 4. Gloss. 18. p. 1. n. 81. Surd. consil. 452. n. 77. Constantin. ad

statut. urbis tom. 2. mot. 46. artic. 2. n. 117. & n. 268. cum seqq. Anton. Gobius consult. 124. ex n. 4. Cancer. var. p. cap. 13. n. 47. Altimar. de nullitat. contract. tom. 6. rubr. 1. p. 4. Quæst. 37. pag. mihi 87. col. 1. versic. Sic debet. Mendes in prax. p. 2. lib. 4. cap. 8. num. 93.

De valore domuum, vide Pacion. de locat. cap. 34. §. 5. n. 44. Altimar. de nullit. sent. tom. 6. rubr. p. 4. Quæst. 37. sub n. 533. versic. Domorum pag. 84.

54 Et quod valor vineæ attendi debeat cum consideratione, quod in dies deterioratur; vide Altimar. de nullit. contract. tom. 6. rubr. 1. p. 4. Quæst. 37. sub n. 533. versic. Valor vineæ pag. 85. ubi dat concordantes.

56 Si alia cupis scire de pretio, vide plenè cum lata per Altimar. dict. Quæst. 37. ex n. 531. cum seqq. ubi omnia invenies; & infra in Articul. 4. de lesione; & ad tit. 13. hoc lib.

Articulus quartus.

De Lesione.

SUMMARIUM.

- 1 Lesio alia est modica, seu minima; alia magna, alia maior, quæ enormis; alia maxima, quæ enormissima.
- 2 Quæ sit Lesio modica?
- 3 Magna Lesio datur, cum quis intra, vel citra dimidium leditur, nec rescindit contractum. Nulli læso succurritur, nisi Lesio sit ultra dimidium, ibid.
- 4 Contrahentibus licet se decipere ad invicem.
- 5 Læsis infra dimidium succurritur de Jure Canonico.
- 6 In foro externo denegatur actio contra læsæ, nisi læsio sit ultra dimidium.

- Secus in foro interno, etiamsi ex ignorantia vel bona fide ibid. Conciliantur. DD. contrarium sentientes. ibid.
- 7 Minoribus 25. annis actio conceditur, si lœdantur etiam infra dimidium.
- 8 Lœsis in pretio infra dimidium, si lœsis facta est ex dolo, vel mendacio ex proposito actio conceditur.
- 9 Quod procedit de dolo causam contractui tribuente. Contractus dolo factus valet. ibid.
- 10 Lœsis in pretio, infra dimidium, taxato, seu legitimo, actio conceditur.
- 11 Lœso infra dimidium actio competit, si non per se, sed per procuratorem contraxit. Contrarium communiter resolvitur, ibid.
- 12 Lœsio enormis dicitur, quando lœsio est ultra dimidium. Quo remedio taliter lœso succurratur, ibid. Explicatur quæ sit lœsio ultra dimidium respectu venditoris, & quæ respectu emptoris, ibid.
- 13 Sufficit, quod excessus ultra dimidium sit in uno denario.
- 14 Idem est, si testes venditoris dicant, rem valere centum, vel plus, & ex parte emptoris valere minus quinquaginta.
- 15 Computatio enormis lœsionis intelligitur de pretio infimo, quando res emitur pretio naturali. Emptor medio, vel summo pretio emere non tenetur, ibid.
- 16 An, eodem modo computanda sit lœsio respectu emptoris, ita ut hic dicatur lœsus ultra dimidium iusti pretii infimi, medii, aut supremi. Remissivè.
- 17 Lœso ultra dimidium iudicatur secundum rei valorem communis æstimationis tempore, quo contrahitur. Augmentatio scilicet, vel diminutio superveniens non rescindit contractum, ibid.
- 18 Amplia, ut rocedat, etiam, cum agitur de restitutione in integrum, aut revocanda donatione ut inofficiosa.
- 19 Limitatur 1. nisi traditio rei, & executio contractus in futurum conferatur. Et tunc tempore traditionis valor est congruendus, ibid.
- 20 Limitatur 2. in contractu conditionali, & in aliud tempus collato.
- 21 Limitatur 3. in contractibus habentibus tractum successivum respectu futura tempora.
- 22 Contractus emphyteutici, vel locationis longi temporis iusta pensione celebrati, si postea fiant lœsivi, rescinduntur. Lœsio habet causam successivam, ibid.
- 23 Obligatus ad coquendum panem alicujus familiæ pro certa pensione, si familia crescat, ita ut lœdatur, potest agere ut relevetur à tali onere.
- 24 Conventio iusta, si excursu temporis fiat lœsiva, potest ex capite lœsionis rescindi.
- 25 Privilegia concessa, etsi à principio iusta, revocantur, si ex causa supervenienti graviter lœdant.
- 26 Intellige, quando privilegium processit ex liberalitate concedentis, secus quando ex contractu.
- 27 Valor rei dicitur probatus tempore contractus. In rebus sibi libilibus mutatio notabilis non contingit in pretio, ibid.
- 28 Quod extenditur ad testes deponentes de valore secundum tempus præsens, quando modicum tempus cessit inter tempus contractus, & præsens.
- 29 In rebus mobilibus, præsertim vicinalibus debet fieri mentio temporis contractus. Iudex potest interponere officium suum quoad referendos testes ad tempus contractus, & eos interrogare, ibid.

Articul. 4. De Læsione.

- 30 In rebus immobilibus solū inspicitur tempus contractus, & non requiritur ista probatio.
- 31 Articulus de communi valore factus, si testes simpliciter de æstimatione deponent, censetur deponuisse juxta formam articuli. Testis intelligitur respondere secundum contenta in capitulo interrogato, ibid.
- 32 In æstimatoribus sufficit, quod deponent simpliciter de valore; non autem de communi. Modus probandi verum rei valorem per peritos, & praticos approbatur à jure, ibi 1. Peritis, magis statuitur, quam testibus, etsi nullam reddant rationem, ibid.
- 33 An, si ex probationibus tam Actoris, quam Rei sint testes, quorum alii rem plus, alii minus valere, testentur, quam partem iudex sequi debeat. Resolvitur, quod, si sint duo testes contestes deponentes de maiori summa, eis credatur, licet sint plures de minori deponentes, ibid.
- 34 Nisi testes de minori deponentes deponent taxativè. In maiori summa inest, minor, ibid.
- 35 Si pro utraque parte adsint testimonia concordia testium testificantium: alii de maiori; alii de minori summa, & sunt æqualis fidei, dispares verò numero; testimonia potiora sunt, quæ numero vincunt.
- 36 Secus, si pares numero, dispares verò fide.
- 37 Alii tenent; quod probante Actore lœsionem obtinere debere, licet ex probationibus Rei ejus probatio obscuretur. Actori non est magis favendum, quam reo, ibid.
- 38 Quid autem si ex parte Actoris, vel Rei sint plures testes singulares? Resolvitur, quod si duo æstima-
- tores sint discordes, & tertius eligatur, cum aliis necessario concordare debet.
- 39 Venditori ultra dimidium lœso ex jure expresso actio competit. Quod non procedit in emptore ultra dimidium lœso, ut aliqui tenent, ibid.
- 40 Contrarium tamen commune est, & sequi debet.
- 41 Actio lœsionis operatur, quod lœdens teneatur pretium supplere, vel contractum rescindere, & rem restituere. Electio competit tam emptori, quam venditori usque ad executionem iudicati, ibid. Iustum pretium supplens rem habere dicitur ex pristina causa, non ex nova, ibid.
- 42 Emptore eligente rem emptam restituere, an fructus interea perceptos restituere debet. Affirmativè. Contrarium de fructibus ante litis contestationem perceptis, verius, & receptius est, ibid.
- 43 Limita in emptore lœso agente pro læsione, qui rem cum fructibus restituere cogitur, si hoc eligeret venditor.
- 44 Actiones personales singularibus successoribus non competunt, nisi eis cedantur.
- 45 Actio personalis regulariter in tertium possessorem non datur.
- 46 Emptor lœdens rem alienans in tertium non liberatur, quia personaliter est obligatus. An ipse emptor rem alienando possit agere pro læsione adversus venditorem. Remissivè, ibid.
- 47 Quod procedit quavis res apud secundum emptorem perierit. Si emptor iusto pretio alienavit in tertium, quod minori emit, tenetur supplere venditori, ibid. Secus si non pro maiori pretio vendiderit, & res pereat apud secundum emptorem, ibid.
- 48 Re apud primum emptorem perem-

- pt. si in culpa, venditor laesus agere potest ad pretii supplementum.
Contrarium tamen tutius, & tenendum est, ibid.
- 49 Ampliatur 1. si res apud ipsum venditorem perierit.
- 50 Ampliatur 2. in emptore laeso ultra dimidium, qui contra venditorem agere potest, & quod pluris justo pretio accepit ei restituat.
- 51 Ampliatur 3. in divisione hereditatis, si ille, qui divisionem rescindi vult ex causa lesionis, aliquid alienavit.
- 52 Limitatur 1. quando culpa emptoris, vel ejus factores perierit, vel fuerit extincta.
Idem si culpa eorum res deterior efficiatur, & si culpa tertii possessoris res perierit, ibid.
Idem si res pereat penes tertium, cui emptor justo pretio vendiderat, ibid.
- 53 Limitatur 2. si res post litem contestatam perierit.
- 54 Beneficium L. 2. Cod. de rescind. contra tertium possessorem, qui rem justo pretio emit, non datur.
- 55 Quod extendit etiam si primus emptor solvendo non sit.
- 56 Nisi primus emptor vitium lesionis in tertium possessorem transfuserit.
- 57 Restrigitur 1. si secundus emptor, qui rem habuit titulo oneroso, sciret rem venditam fuisse cum laesione.
- 58 Restrigitur 2. si post litem contestatam cum primo emptore, tertius rem, de cujus laesione agitur, ab eo emit.
- 59 Restrigitur 3. si tertius possessor rem acquisivit titulo lucrativo.
Idem, si secundus emptor prioris contractus laesionem ignoraverit, ibid.
- 60 Quae opinio ratione & equitate fulcita est, & in praxi observatur.
- 61 Actio contra tertium possidentem titulo lucrativo competit, quavis primus emptor solvendo sit, & nulla procedat excussio in ejus bonis.
Falluntur, qui sententiam contrariam defendunt, ibid.
- 62 Ut agatur contra tertium possessorem, p. excussio debet fieri in bonis primi emptoris.
- 63 Primus, & secundus emptor in uno eodemque processu conveniri possunt, & utriusque jus una sententia terminatur.
- 64 Restrigitur 4. si primus emptor non est solvendo, & vitio lesionis ad tertium possessorem res vendita pervenit.
- 65 Restrigitur 5. si venditio enormissimam contineat laesionem.
Interveniente dolo contractus ab initio corrumpitur, & perpetuo res vendita peti potest, ibid.
- 66 Venditor laesus ultra dimidiam contra tertium possessorem agere debet intra quadriennium, & eo transacto excluditur.
- 67 An, hoc quadriennium currat à tempore primae venditionis celebratae primo emptore, vel à tempore finiti decimiquinti anni?
Resolvitur; quod currat à tempore primae venditionis, ibid.
Restitutio in integrum intra quadriennium continuum tantummodo petenda est, ibid.
- 68 Quadriennium ad restitutionem petendam concessum numeratur ex die, ex quo annus utilis olim currebat.
Annus utilis minori laeso competebat post completam aetatem 25. annorum; Hodie vero datur quadriennium, ibid.
Idem est in restitutione maioris, si legitimis aux. impeditus res, sua usucapta fuerit, ibid.
- 69 Quadriennium concessum ad petendam restitutionem currit à die, qua quis scivit jus, & actionem sibi competere.

Qua-

Articul. 4. De Laesione.

- 70 Quadriennium ad agendum ex capite lesionis adversus tertium, currit ecclesiae à die lesionis, seu scientiae.
Minori quadriennium, cum maior est factus; & maiori tempore absentiae, vel legitimi impedimenti currit post reversionem, & cessationem impedimenti, ibid.
Nec non à die scientiae, seu contractus ab ipso celebrato scienter cum laesione, ibid.
- 71 Praescriptio rei hypothecatae currit à die, quo res cum titulo, & bona fide in tertium possessorem fuit translata.
- 72 Conciliatur opinio contrarium existimans.
- 73 Contra ledentem durat remedium dictae L. 2. Cod. de rescind. per 30. annis jure Caesareo.
- 74 Jus agendi ex dicta L. 2. in Ecclesia, Principe, vel republica, laesis, protelatur usque ad 40. annos.
De jure Castellae usque ad triennale tempus praedicto remedio juvantur, ibid.
- 75 Quadriennium ejusdem Regni non observatur cum Principe, Ecclesia vel civitate, ibid.
- 76 Remedium dictae L. 2. Cod. de rescind. ultra praedicta tempora proponi non potest tam agendo, quam excipiendo.
Nec obstat, quod temporalia ad agendum sunt perpetua ad excipiendum; quia resolvitur, ibid.
- 77 Exceptio lesionis opponi potest, & admitti debet in via executiva contra publicum instrumentum.
Enormissima lesionis exceptio probata intra decennium, impedit instrumenti executionem; secus si altiorum requirat in daginem ibid.
- Secus si non enormissima; sed
- enormis probetur intra decennium; ibid.
- 78 Laesio enormissima allegari, & deduci potest tam agendo, quam excipiendo etiam post 15. annos, & idem in enormi.
- 79 Elapsis octo diebus à dicta lege concessis ad redimendum pignus additum, potest allegari enormissima laesio.
- 80 Laesio maxima dicitur, quae communiter enormissima nuncupatur, & continet dolum re ipsa, arguens dolum ex proposito.
- 81 Quenam dicatur laesio enormissima. Remissive.
An, laesio enormissima consideranda sit respectu bonorum laesi, vel valoris rei, aut contractus, in quo laesum se fuisse dicit. Remissive, ibid.
- L**AESIO quadruplex est, alia modica, seu minima; alia magna; alia maior, quae communiter appellatur enormis; alia autem maxima, quae enormissima nuncupatur. Seraphin. de privileg. juram. privileg. 83. n. 86. Mancin. in tractat. de juram. p. 4. effect. 1. Quaest. 2. n. 7. Sfort. Odd. de restit. in integr. p. 1. Quaest. 4. articul. 13. per tot. Castill. controvers. tom. 7. lib. 6. de tertiis cap. 18. n. 79. Bottilier. de success. ab intest. cap. 2. Theorem. 95. num. 7. Altimar. tom. 3. de nullit. contr. rubric. 1. Quaest. 11. n. 179.
- Laesio modica dicitur, ut si quis vendat rem valoris triginta pro vigintiquatuor; quae propter sui modicitatem, nec restitutionem habet, nec rescissionem contractus meretur; L. Scio ff. de inter. restit. Bergall. de dolo lib. 2. cap. De dolo re ipsa n. 42. cum seqq. Castill. dict. cap. 18. n. 79. Molin. de rit. nuptiar. lib. 3. Quaest. 96. num. 54. Bottilier. dict. theorem. 95. numer. 7. Altimar. dict. Quaest. 11. numer. 180.
- Magna laesio est, quando laedi-
tur aliquis intra, vel circa dimidium,

ex eod. Berga. *Distill. dict. num. 79.*
De quo confuse opiniones cumulat
idem *Altimar. dict. Quest. 11. ex n.*
181. Quæ etiam rescissionem contra-
ctus non habet, quia regulariter nulli
in pretio læso directè succurritur; nec
actio conceditur contra lædentem ni-
si sit læsio ultra dimidium, tam de ju-
re Civili, quàm Canonico in foro ex-
terno ex text. in L. 2. & in L. Si vo-
luntate Cod. de rescind. vendit. cap. cum
dilecti 3. c. cum causa 6. de empt. & vend.
Palao disp. 5. de just. commut. punct. 17. §.
2. n. 6. Pinel. in dict. L. 2. p. 2. cap. 2. n. 36.
Anaclet. in Jus Canonic. lib. 3. titul.
16. §. 11. n. 327. & num. 328. Sentit
Gonzales Telles in dict. cap. cum dilecti
3. n. 9. & 10. & cum pluribus tenet
ibidem Aug. Barbof. n. 3.

4 Cum naturaliter contrahentibus
liceat se decipere ad invicem, dummo-
do dolus malus absit, & læsio ultra di-
midiam. L. In causa 16. §. Idem Pom-
ponius 4. ff. de minorib. L. Item si pre-
tio 22. §. ultim. ff. locat. Gonzal Telles
in dict. cap. cum dilecti 3. n. 4. & plu-
ribus relatis *Altimar. dict. Quest. 11.*
à n. 170. cum seqq. & explicat Covar.
var. lib. 2. cap. 3. n. 2. Anton. Gobius
co. sult. 136. n. 27. Pacion. de locat. cap.
18. ex n. 28. cum seqq. Conciol. ad sta-
tut. Eugub. lib. 2. rubr. 58. à n. 1. Mo-
raes de execut. instrum. tom. 1. lib. 2.
cap. 21. num. 17.

5 Succurritur tamen de Jure Ca-
nonico læsis infra dimidium per de-
nuntiationem Evangelicam coram
iudice Ecclesiastico, qui lædentem
per censuras, & alias poenas, ad resti-
tutionem compellere potest; ut pro-
bat. *Anaclet. dict. §. 11. n. 329.*

6 Et quanvis in nullo foro exter-
no concedatur actio contra lædentes
in pretio, nisi læsio sit ultra dimidi-
um; nihilominus in foro interno qui-
vis etiam infra dimidium lædens ad
restitutionem tenetur, etsi ex igno-
rantia, & bona fide læserit, ut cum
Divo Thom. Molin. Covar. Pirbing.
Navarr. Layman Palao, tenet item
Anaclet. dict. §. 11. n. 330. Altimar.

dict. Quest. 11. n. 174. ubi plures dat
concordantes, & n. 175. refert Do-
ctores contrarium sentientes interve-
niente bona fide, quod temperari va-
let cum eodem Anacleto ubi proxi-
mè n. 331. dicente, levem, & modi-
cum excessum neque in foro interno
attendendum esse; neque cum quis
bona fide lædens excessum jam præ-
scripsit, vel bona fide consumpsit,
ditior inde non factus; vel si læsus
læsionem condonavit.

7 Aliqui tamen sunt casus, in
quibus etiam infra dimidium in pre-
tio læsis actio conceditur, & primò
minoribus 25. annis ex text. in L. Quis-
quis 15. Cod. de rescind. vendit. Ana-
clet. dict. §. 11. n. 350. Moraes tom.
1. lib. 2. dict. cap. 21. n. 28.

8 Secundò datur actio læsis in
pretio infra dimidium, si læsio facta
est ex dolo, fraude, vel mendacio ex
proposito; tunc enim datur actio ex
dolo, nec est necesse ad annullandum
contractum, quod adsit læsio ultra di-
midium, sed sufficit quælibet læsio:
ex text. in L. Et eleganter ff. de dolo
malo Pinel. in L. 2. p. 1. cap. 1. n. 8. Cod. de
rescind. vendit. Scacc. de comere. §. 1.
Quest. 7. p. 2. ampliatur. 10. n. 7. No-
guerol allegat. 18. num. 82. Roccus res-
pons. 22. n. 3. & pluribus relatis *Alti-*
mar. dict. Quest. 11. ex num. 289. cum
seqq. ubi benè explicat *Anaclet. dict.*
§. 11. n. 351. Mendes in prax. p. 2.
lib. 4. cap. 8. n. 85. Passion de loc. c. 18. n.
32. Moraes dict. cap. 21. n. 19. & 21.

9 Sed non quilibet dolus sufficit
ad annullandum contractum nisi is,
qui contractui causam dedit; nam
contractus dolo factus valet, nisi in
contractibus bonæ fidei dolus contra-
ctui causam dederit ex *Parlador. quo-*
tid. lib. 2. cap. 4. n. 48. *Andreol. contr.*
214. n. 3. *Altimar dict. Quest. 11. n.*
298. *Sousa de Maced. decis. 75. n. 15.*
Cardos. in prax. verbo Contractus n.
18. *Card. de Luca de dote discurs. 156.*
n. 34.

10 Terriò datur actio læsis in pre-
tio infra dimidium taxato, seu legi-
timo;

Articul. 4. De Læsione.

timo; quia pretia rerum ob bonum
publicum taxantur, & ob bonum pu-
blicum observari debent, prout di-
ctum est supra *Articul. 3. de pretio*
Castr. Palao de justit. commut. disput.
5. punct. 17. à n. 8. *Rodericus in sum-*
ma p. 2. cap. 79. concl. 4. *Salas in tract.*
de emptio. dub. 27. n. 5. Anaclet. dict.
§. 11. n. 352. *Valasc. consult. 43. num.*
12. *Covar. var. lib. 1. cap. 3. n. 5. versic.*
vel ita accipiendum, ubi Farias, Pinel.
in L. 2. p. 3. cap. fin. n. 35. & ibi Au-
gust. Barb. n. 103. Moraes dict. cap. 21.
num. 18.

11 Quarto secundum aliquos etiam
læso infra dimidium actionem com-
petit, si non per se, sed per procu-
ratorem contraxit, ut per Mendes dict.
cap. 8. n. 86. sed contrarium negativè
resolvunt alii communiter ex text. in
L. 8. Cod. de rescind. vendit. tum quia
procurator gerit personam principa-
lis, qui sibi imputare debet, quod tam
ignaro, vel negligenti commiserit
negotium ex L. cum mandatur 23. ff.
de minorib. ut tenent *Anaclet. dict. §.*
11. n. 353. *Abbas in cap. Cum causa n.*
5. de empt. & vendit. *Fachin. contr. lib.*
2. cap. 29. *Castr. Palao dict. punct. 17.*
ex n. 8. *Pinel. in L. 2. p. 2. cap. 1. n. 15.*
Cod. de rescind. vendit. ubi vide *Aug.*
Barbof. ad alios casus ex num. 99. cum
seqq. alios etiam casus vide apud eun-
dem Moraes dict. cap. 21. ex n. 18. 27.

2 Læsio maior, quæ communiter
appellatur enormis, dicitur quando
læsio est ultra dimidium, in quâ suc-
curritur læso remedio L. 2. Cod. de
rescind. vend. & Ord. lib. 4. tit. 13.
Quæ computari debet in hunc mo-
dum: læsio ultra dimidium iusti pretii
respectu venditoris est, quando eidem
nec media pars pretii iusti, quo res tẽ-
pore venditionis communiter aestima-
tur, ab emptore datur; veluti, si res
valoris decem fuit vendita quatuor:
Respectu autem emptoris res aestima-
tionis decem fuit empti 16. juxta ex-
emplum *Gloss. in dict. L. 2. Cod. de*
rescind. vendit. & Ord. lib. 4. titul. 13.

in Princip. *August. Barbof. in dict. L.*
2. ex num. 108. cum seq. *Castill. de*
tertus cap. 18. sub n. 79. Idem August.
Barbof. in cap. cum dilecti 3. n. 5. de
empt. & vendit. Valasc. consult. 44. n.
1. *Farias ad Covar. var. lib. 2. cap. 3.*
n. 69. *Hermozill. tom. 2. tit. 5. L. 56.*
Gloss. 9. num. 38. & num. 39.

13 Et sufficit, quod excessus ultra
dimidium sit in uno denario, seu
numo, vel in aliquo minimo: *Aug.*
Barbof. in dict. L. 2. n. 110. & in dict.
cap. cum dilecti 3. n. 6. Pinel. in dict. L.
2. p. 3. cap. 4. sub n. 9. *Valasc. consult.*
44. num. 2. *Mendes in prax. p. 1. lib. 4.*
cap. 8. n. 61. *Farias ad Covar. var. lib.*
2. cap. 3. n. 21. *Barbof. ad dict. Ord.*
lib. 4. tit. 13. ad Princip. sub num. 1.
Hermo ill. dict. Gloss. 9. n. 44.

14 Et idem dicitur, si testes ex
parte venditoris dicant, rem valere
centum & quinquaginta, & plus;
vel ex parte emptoris valere minus,
quàm quinquaginta. *Pinel. dict. cap.*
4. n. 9. *Valasc. dict. consult. 44. n. 2. &*
3. *August. Barbof. in dict. L. 2. sub n.*
110. *Covar. var. lib. 2. cap. 3. num. 3.*
ubi *Farias n. 21.*

15 Dicta tamen computatio enor-
mis læsionis intelligitur de pretio in-
fimo, quando emitur res pretio na-
turali, seu vulgari habente summum,
medium, & infimum; quia cum
infimum pretium adhuc sit iustum
pretium, & emptor medio, vel sum-
mo pretio emere non teneatur, ven-
ditor ultra dimidium iusti pretii lædi
non dicitur; si quantitas soluta me-
diam saltem partem iusti pretii infi-
mi efficit, vel superat; etsi mediam
partem iusti pretii supremi, vel medii
non attingat. *Anaclet. in Jus Canonic.*
lib. 3. tit. 17. §. 11. n. 335. *Farias ad*
Covar. dict. cap. 3. n. 20. & 70. Her-
mozill. dict. Gloss. 9. n. 42. & 43. &
Sentit. Valasc. consult. 44. à n. 3. cum
seqq.

16 An vero eodem modo compu-
tanda sit læsio respectu emptoris
ita ut licet datur læsus ultra dimidium
iusti

iusti pretii infima, vel medii, aut supermi, satis controversum est; de quo vide *Hermozill. dict. Gloss. 9. n. 42. & 43. & ab eo relatos; nec non Farias sub dict. n. 20. Scacc. de comerc. §. 1. Quæst. 7. p. 2. ampliat. 10. n. 40.*

17 Ad dignoscendum autem, an læsio intra dimidium inte cesserit, considerandus est rei valor communis æstimationis iuxta tempus, quo contrahitur; nam augmentum, vel diminutio ex post facto superveniens, iustum, aut iniustum contractum facere nequit; nec eum rescindere, ex *L. 3. §. ultim. ff. de fur. Fisci, L. Si voluntate Cod. de rescind. vend. cap. cum causa 6. de empt. & vend. L. 1. tit. 11. lib. 5. recopilat. Ord. nostra Regia lib. 4. tit. 13. in Princip. & §. 1. & utra relatos à Barbof. ibi n. 3. teneri ejus filius August. Barbof. in *L. 2. num. 108. Cod. de rescind. vend. Cancer. var. p. 1. cap. 13. num. 12. ubi ponit modum articulandi Hermozill. tom. 2. tit. 5. L. 56. Gloss. 5. n. 1. Farias ad Covar. var. lib. 2. cap. 3. n. 19. & n. 7. Peg. Forens. tom. 1. cap. 7. n. 74. ubi plures dat concordantes: Anton. Gobius consult. 6. n. 8. Guirb. decis. 106. ex n. 2. Cyriac. tom. 1. Controv. 1. n. 33. Card. de Luca de regalibus dict. 73. num. 4. Valeron de transact. tit. 6. Quæst. 2. num. 3.**

18 Quod ampliatur, ut procedat etiam, cum agitur de restitutione in integrum, aut revocanda donatione ex eo, quod fuit inofficiosa; vel de constitutione dotis, si filia incongruè se dotatam esse dicat; ut latè explicat. *Hermozill. dict. Gloss. 5. a n. 2. cum seqq. quem vide, & ab eo relatos, & Antonium Gob. dict. consult. 6. num. 11.*

19 Limitatur 1. nisi traditio rei, & executio contractus in futurum conferatur; nam tunc non tempus contractus, sed traditionis attendi debet, & respectu illius temporis valor est considerandus. *Hermozill. dict. Gloss. 5. num. 10. Mascard. de probat. concl. 1403. n. 30. Surd. consil. 52. num.*

49. & 50. Mantu. de tacit. lib. 4. tit. 20. n. 5. Gutierrez de Gabellis Quæst. 147. in fine Pinel. in *L. 2. p. 3. cap. final. n. 16. Farias ad Covar. dict. cap. 3. sub n. 19. Larrea decis. 69. ex n. 9. & decis. 71. num. 6. ubi agit de locatione pro pluribus annis. Peg. Forens. tom. 1. cap. 7. n. 74. & alicitati infra n. 21. & 22. Mangill. de subhast. Quæst. 42. n. 16. Gutierrez de Gabellis Quæst. 147. num. 23. ubi loquitur de Gabellis, & in Quæst. 135. n. 2.*

20 Limitatur 2. in contractu conditionalis, etsi in aliud tempus conferatur; nam tunc tempus, in quod dispositio confertur, inspiciendum est. *L. Stichum 39. ff. de manum. testam. L. Quod sponsa 4. Cod. de donat. ante nupt. Faber in suo Cod. lib. 3. tit. 19. definit. 33. n. 16 Hermozill. dict. Gloss. 5. n. 11.*

21 Limitatur 3. in contractibus habentibus tractum successivum respicientem futura tempora, qui licet à principio non contineant læsionem; tamen si incipiunt eam continere, habito respectu ad tempus post contractum, rescindi poterunt: *Hermozill. in dict. L. 56. Gloss. 5. n. 12. Cancer. var. p. 2. cap. 1. n. 274. Pinel. in L. 2. p. 2. cap. 1. n. 27. Anton. Gobius consult. 6. n. 41. Larrea allegat. 23. n. 33. & allegat. 32. ex n. 5. cum seqq. ubi latè comprobat. & decis. 71. a n. 16. Peg. Forens. tom. 1. cap. 7. sub n. 74. Card. de Luca de regalib. disc. 73. num. 5. Ansaldo de comerc. disc. 99 a n. 31. cum seqq. August. Barbof. voto 62. num. 8. Pacion. de locat. cap. 49. num. 107.*

22 Unde infertur 1. quod licet contractus emphyteutici, vel locationes longi temporis à principio iusta pensione celebratæ sint, tamen, si ex post facto temporis cursu læsivæ sint, rescissioni locus erit; quia tunc læsio habet causam successivam, quæ singulis annis, & temporibus solvendi rescitur. *Pinel. in L. 2. cap. 1. n. 27. Cod. de rescind. vend. Hermozill. tom. 1. tit. 5. L. 56. Gloss. 5. n.*

Articul. 4. De Læsione.

16. *Fulgin. de contract. emphyt. Quæst. 28. n. 5. in fine Fontanell. de pact. nupt. tom. 1. claus. 4. Gloss. 18. part. 1. num. 116. Emerix tom. 3. decis. 1130. per tot. Larrea decis. 71. ex n. 6. ubi decium refert in locatione. Britto ad rubr. de locat. p. 2. §. 2. n. 25. & in cap. Propter n. 6. eod.*

23 Infertur 2. quod obligatus ad coquendum panem alicui, & ejus familiæ pro certa pensione, si postea crevit familia in tantum quod ille remaneat multum læsus, & gravatus, poterit agere, ut à tali onere releveretur. *Hermozill. dict. Gloss. 5. n. 13. Fontanell. dict. Gloss. 18. p. 1. n. 117. de quo vide Capol. de servit. Urban. cap. 50. a n. 3. Costa de scient. & ignorant. inspect. 26. n. 7. Gut. de credit. cap. 4. Quæst. 7. n. 566. Larrea decis. 71. n. 6. Valasc. consil. 58. n. 5.*

24 Infertur 3. quod facta conventionione inter duas universitates, ut duæ partes fructuum, & onerum solvantur per homines civitatis, & alia tertia pars per homines villarum; si ob paupertatem civibus, vel aliis, villarum conventio incipit esse læsiva, potest ex capite læsionis rescindi, habita consideratione ad tempus præsens; non obstante, quod tempore conventionis æqualis fuerit, & multis temporibus observata ex *Dec. consil. 334. & Ursil. ad Afflict. decis. 190. tenet idem Hermozill. dict. Gloss. 5. n. 14.*

25 Infertur 4. quod privilegia, & immunitates concessæ, etsi à principio iustæ videantur; si tamen ex causis supervenientibus incipiunt graviter lædere, possunt revocari, *L. Ex facto 43. ff. de vulgar. L. 1. §. Trebatius ff. de aqua quotid. cap. Sugestum 9 de decim. ubi August. Barbof. ex n. 1. cum seqq. Hermozill. dict. Gloss. 5. n. 15. Surd. decis. 236. num. 22. & de aliment. tit. 1. Quæst. 41. num. 22. Valasc. consil. 58. n. 6.*

26 Quod intelligitur, quando immunitatis privilegium processit ex

liberalitate concedentis; secus ubi immunitas conceditur ex contractu, & titulo oneroso. *Menoch. consil. 156. n. 34. Natta consil. 397. a n. 13. Voluum. 2. August. Barbof. in dict. cap. Sugestum 9. numer. 5. & ibi Gonzales Telles.*

27 Valor autem rei dicitur probatus tempore contractus, quando testes dicunt, quod anno præterito res veniuit tanti æstimabatur, & valebat iustæ, & communi æstimatione; nam ex brevi tempore in rebus stabilibus mutatio notabilis in pretio non contingit, nisi aliud probetur, maxime intra decennium. *Hermozill. dict. Gloss. 5. n. 17. Valasc. consult. 43. num. 28. Gutierrez de Gabellis Quæst. 147. n. 18. cum seqq.*

28 Et hoc etiam extenditur ad testes deponentes de valore secundum tempus præsens, quando modicum intervallum cecidit inter tempus contractus, & præsens, si testes dicant in eadem bonitate, quam nunc habet res, emptori traditam fuisse: alias de tempore præsentis ad præteritum non infertur. *Surd. consil. 151. n. 71. Gratian. Forens. cap. 76. num. 42. Hermozill. dict. Gloss. 5. num. 18. versic. Amplia ea.*

29 Sed in rebus mobilibus, præsertim victualibus debent testes facere mentionem de tempore contractus quia in his facile, & intra paucos dies pretia variantur, & non debent se ferre in specie ad diem contractus, vel ad illam hebdomadam, sed ad plures dies ante, & post, ne sequatur absurdum; quod pretium consistat in momento temporis, cujus æstimatio non attenditur. *Hermozill. dict. Gloss. 5. n. 19. Gutierrez de Gabellis Quæst. 147. n. 21. & 22. Gratian. cap. 461. n. 1. Valasc. consult. 43. sub n. 28. versic. Si verò agatur, qui in versic. Adde, dicit, posse judicem officium suum interponere, quoad referendos testes ad tempus contractus, eosque ex officio interrogare, an de tali tempore*

tempore intellexerint quod etiam dicit. *Hermozill. ubi proxime num. 22. & Gutierrez dict. n. 22.*

30 In rebus verò immobilibus verior est sententia, quod non requiratur ista probatio anterioris, vel posterioris temporis, sed sufficiat quod tempus conventionis inspiciatur, & de eo articuletur, & testes deponant; quia iura ad illud tantum se referunt. *Surd. consil. 151. n. 71. Menoch. consil. 358. n. 13. Mantica. de tacit. lib. 4. tit. 20. n. 51. Hermozill. dict. Gloss. 5. n. 20. ubi n. 21. refert contrarium sentientes.*

31 Unde si in articulis articulatum fuit de communi valore, de quo testes mentionem non faciunt, sed simpliciter de æstimatione deponunt; tunc censetur deposuisse juxta formam articuli, & secundum allegatum intelligitur, aliàs secus; ut tenet decisum *Gama decis. 205. & ibi Flores, & decis. 291. n. 4. Valasc. dict. consult. 43. n. 21. Peg. For. tom. 1. cap. 7. sub n. 79. versic. Tamen sufficit pag. 538. col. 1. in fine.* Quia testis intelligitur respondere secundum contenta in capitulo, super quo interrogatur. *Gama ubi proxime, & Valasc. dict. n. 21. versic. sed, & quod Mendes in prax. p. 1. lib. 3. cap. 15. n. 5. in fine. Pinell. in L. 2. p. 3. cap. 4. num. 41. & 42. Cod. de rescind. vendit.*

32 In æstimatoribus autem sufficit quod deponant simpliciter de valore, non autem de communi; quia de communi valore debent deponere testes, sed periti eo ipso, quod æstimant, dicuntur deponere secundum communem æstimationem, cum nullus eam melius scire possit, quam peritus: & ideo modus probandi verum rei valorem per peritos, & practicos, est modus à jure approbatus, & peritis magis statuitur, quam testibus, etiam si nullam reddant rationem: ex *Gratian. Forens. tom. 3. cap. 600. à n. 21. cum seqq. & tom. 5. cap. 976. n. 16. tenet Posth. resolut. Civil. 124. num. 13. cum seqq.*

33 Queritur tamen, si ex probationibus tam ex parte Actoris, quam Rei sunt testes, quorum alii rem, de cujus pretio, & æstimatione agitur, plus, alii minus valere testentur, quam partem iudex sequi debeat? Respondetur, quod si sunt duo testes contestes deponentes de maiori summa, eis potius fides adhibenda est, quam aliis de minori summa deponentibus, etsi plures sint ex ratione. *L. Cum furti ff. de in litem jurand. tenent Alexand. lib. 2. consil. 64. à principio. Majard. de probat. concl. 657. n. 8. & 9. vol. 3. Ursil. ad Afflict. 240. n. 11. versic. Sed quando; Hermozill. tom. 2. tit. 5. partit. 5. L. 56. Gloss. 6. num. 147.*

34 Nisi testes de minori summa testantes deponant taxativè, ut si dicant, plus non valere rem, quam decem; quia tunc dicuntur contrarii deponentibus de maiori summa, & non habet locum ratio deducta ex dict. *L. Cum furti*; quia deponentes taxativè excludunt, & expressè negant maiorem summam, & cum deponentibus de maiori summâ conveniunt; quia in maiori summa inest minor. *Mascard. dict. concl. 657. n. 28. & 29. Hermozill. dict. Gloss. 6. num. 150. Pinell. in L. 2. p. 3. cap. 4. n. 14. Cod. de rescind. vendit.*

35 Si verò pro utraque parte adfuerint testimonia concordia testium testificantium alii de maiori, alii de minori summa; tunc iudex inspicere debet, quod in reliquis causis inspicere jura docent, nam si equidem sunt æqualis conditionis, ac fidei, dispariter verò numero, eorum testimonia potiora sunt, quæ numero vincunt juxta text. in *L. Julianus ff. de manumiss. cap. In nostra 32. de testib. ubi August. Barbof. ex n. 1. Mendes in p. 12. p. 1. lib. 4. cap. 10. n. 13. Aronc. alleg. 108. n. 8. Conciol. allegat. 89. num. 44.* Ac ita tenet in nostra specie *Hermozill. tom. 2. tit. 5. L. 56. Gloss. 6. num. 151. partit. 5. Romagner. in ad tit. ad statut. Eugub. lib. 2. rubr. 58. n. 28. ubi refert judic. cum.* Quod

36 Quod si testes pares sunt numero, inæqualis verò conditionis, tunc fides sequenda est eorum, qui dignitate magis, & fide præstant, & qui aptiora, & verosimiliora tradiderunt, inspectis circumstantiis, & rationibus, ex dict. cap. *In nostra 32. de testib. ubi August. Barbof. n. 1. & 2. cum seqq. juncto n. 13. Garcias de expensis, & meliorat. cap. 24. sub n. 15. Parlador. rerum quotid. Quest. 9. n. 2. & 3. ubi agit de hac nostra questione, nec non Hermozill. dict. n. 151.*

37 Licet alii constanter teneant, Actorem probantem læsionem obtinere debere, licet ex probationibus rei obscuratur ejus probatio, quantumvis uterque intentionem suam ita probaverit, ut læsionem adfuisse ex una parte, non verò adesse ex altera parte probari sit. *Pinell. in L. 2. p. 3. cap. 4. n. 43. & 44. Cod. de rescind. vendit. & alii relati, & sequenti à Castill. lib. 8. de aliment. cap. 36. §. 2. ex n. 83. Noguerol. allegat. 18. n. 32. & 33. cum quibus remansit Hermozill. dict. Gloss. 6. n. 167. & num. 168. ubi refert habentes, quod in hac specie non minus credatur pro reo, quam pro actore, nec actori magis favendum sit, quam reo. Sed in hoc multum valere debet arbitrium judicis, attentis omnibus, de quibus supra, ut hi doctores non dissentiant.*

38 Quid autem si ex parte actoris, vel rei sint plures testes singulares, scilicet, unus, qui dicit rem valere viginti; alius quindecim, & alter decem; quæ summa ex istis dicatur probata, ut iudex secundum illam judicare possit? In quâ questione quatuor sunt opiniones, de quibus agit *Hermozill. dict. Gloss. 6. ex num. 152. cum seqq. ubi n. 155. concludit, sententiam eorum, qui mediam summam amplectendam esse docuerunt, verioris esse; quia reperiuntur duo testes, qui conveniunt, rem valere quindecim; nam in maiori summa scilicet, viginti, inest illa minor, & Tomo IV.*

numeris seqq. responderet ad contraria; & ex n. 158. agit de æstimatoribus etiam singularibus, de quo plures refert opiniones, quarum quarta apud nos servanda est, quatenus habet, quod si duo æstimatorum sunt discordes, & tertius eligitur, non possit ab aliis discedere, sed necesse habet, ut cum altero ex nominatis concorder; ita enim disposuit *Ord. Reg. lib. 3. tit. 17. §. 2. & §. 4. ubi elucidavimus.*

39 Actio venditori ultra dimidium læso competit ex juribus expressis de eo loquentibus in *L. 2. L. Si voluntate 8. Cod. de rescind. vendit. cap. cum dilecti; cap. cum causa 6. de empt. & vendit.* Unde sumunt aliqui occasionem credendi, quod eorum dispositio non possit extendi ad emptorem læsum ultra dimidium, quos refert, & sequitur *Urceol. consil. 3. n. 36. & n. 41. Cujac. lib. 16. observ. 18. Robert. lib. 2. animadvers. cap. 13.*

40 At contraria opinio communissima, & receptissima est, nempe quod tam venditori, quam emptori ultra dimidium læsis actio concedatur absque ulla difficultate. *Fachin. controuv. lib. 2. cap. 16. Pinell. in dict. L. 2. p. 1. cap. 2. n. 1. Franch. decis. 225. n. 1. Fontanel. decis. 67. num. 5. tom. 1. Pacion. de locat. cap. 18. ex n. 36. Anaclet. in Jus Canonic. lib. 3. tit. 17. §. 11. à num. 332. cum seqq. Farias ad Covar. var. lib. 2. cap. 3. num. 2.* Et hanc sententiam sequuta est nostra Lex Regia. *Ord. lib. 4. tit. 13. in princip. versic. Eipoderà isso mesmo.*

41 Hæc actio ex læsione ultra dimidium competens venditori operatur, quod emptor læsus teneatur supplere defectum pretii, vel rescindere contractum, & rem venditori iterum restituere: Et vicissim venditor læsus teneatur excessum pretii emptori restituere, vel rescindere contractum, remque venditam, resuso toto accepto pretio, iterum recipere ex dict. *L. 2. L. Si voluntate 8. Cod.*

Cod. de rescind. vendit. cap. cum causa
de empt. & vendit. Ord. dict. tit. 13.
§. 1. ubi datur electio emptori quan-
do venditor agit, & huic vicissim si
emptor agit; quæ electio durat usque
ad executionem iudicati Pinel. in dict.
L. 2. p. 3. cap. 3. n. 38. versic. Electio
autem. August. Barbof. num. 79. Farias
dict. cap. 3. n. 95. ubi quod iustum pre-
tium supplens rem habere dicitur ex
pristinâ causa, non ex nunc, & vi-
de de hac electione Moraes de exe-
cut. instrum. tom. 1. lib. 2. cap. 2. ex
n. 29.

42 Eligenre autem emptore rem
 emptam restituere, an etiam fructus
 interea perceptos restituere debeat?
 Affirmant Covar. var. lib. 2. cap. 3.
 num. 9. & alii relati à Farias ibi n. 72.
 Sed non teneri ad restitutionem fru-
 ctuum ante litis contestationem per-
 ceptorum, nisi post, verius ac mul-
 to receptius est, & in expressio ita
 apud nos disponit Ord. dict. tit. 13. §.
 10. Gama decis. 94. n. 1. & 2. Caldas
 in L. Sicuratore, verbo Implorare, n.
 13. versic. Contra quam, & versic.
 Sed adverte. Cardoso. in prax. verbo
 Fructus n. 10. Valasc. consulti. 161. num.
 12. Cancr. var. p. 1. cap. 13. num. 48.
 Fontanel. de pactis nupt. tom. 2. claus.
 7. Gloss. 2. p. 5. n. 10. Egid. in L. Ex
 hoc iure p. 1. cap. 8. n. 114. ff. de iustit.
 & iur. Pinel. in dict. L. 2. p. 2. cap. 4.
 num. 1. cum seqq. Farias ad Covar. dict.
 cap. 3. n. 73. ubi respondet ad contra-
 ria. Gom. var. tom. 2. cap. 2. n. 23. &
 cap. 4. n. 21. Gutierrez Canonicar. lib.
 2. Quæst. 134. n. 1. & 2. August. Barb.
 in L. 2. n. 83. Cod. de rescind. vendit.
 Hermozill. tom. 2. tit. 5. L. 56. Gloss.
 8. à num. 5. ubi ampliat, & limi-
 tat.

43 Sed hæc communior opinio li-
 mitatur in emptore læso agente pro
 læsione, qui rem cum fructibus res-
 tituere cogitur, si hoc elegerit ven-
 ditor; quia voluntariè dicitur rescin-
 dere emptor contractum non ab alio
 coactus. Gutierrez dict. Quæst. 134. n.
 4. Franch. decis. 49. n. 6. Aug. Barb.

in dict. L. 2. n. 8. & ibi Pinel. p. 2. c.
 4. n. 28. Farias ad Covar. dict. cap. 3.
 n. 80. Hermozill. tom. 2. partit. 5. tit.
 5. L. 56. Gloss. 8. n. 6. ubi plures alias
 limitationes congestit, de quibus etiam
 August. Barbof. in dict. L. 2. ex num.
 86. cum seqq.

Successori autem singulari læso
 non competit remedium L. 2. Cod. de
 rescind. vendit. nisi ei cedatur actio;
 quoniam actiones personales singula-
 ribus successoribus non competunt.
 Farias ad Covar. var. lib. 2. cap. 3. n.
 86. Hermozill. in dict. L. 56. Gloss. 7.
 n. 53.

Præmittendum denique est, ex
 dicta L. 2. Cod. de rescind. vendit. &
 ex Ord. lib. 4. tit. 13. non officium ju-
 dicis, ut aliqui voluerunt; sed actio-
 nem personalem competere, quæ
 regulariter in tertium possessorem
 non datur. Hermozill. dict. Gloss. 7. n.
 38. Farias ad Covar. dict. cap. 3. num.
 81.

Ex quo sequitur, quod si em-
 ptor lædens rem alienaverit in ter-
 tium, non liberatur, quia persona-
 liter est obligatus, & venditor læsus
 contra eum agere poterit, ut quando
 rem, quæ non est in sua potestate,
 reddere non possit, saltem iusti pre-
 tii defectum suppleat; sibi quæ im-
 putet, quod electionem suo facto
 amiserit. Ord. lib. 4. tit. 13. §. 4. ubi
 Barbof. n. 1. plures dat concordantes.
 Hermozill. dict. Gloss. 7. sub n. 38. Fa-
 rias ad Covar. var. lib. 2. cap. 3. num.
 87. Mendes in prax. p. 2. lib. 4. cap. 8.
 n. 82. Et an ipse emptor rem alienando
 possit agere pro læsione adversus ven-
 ditorum, vide Hermozill. in dict. L.
 56. Gloss. 10. n. 9.

Quod procedit, quamquam res
 apud secundum emptorem perierit;
 quia primus, qui læsit, pretium re-
 tinet, & sic rem ipsam habere de-
 betur ex L. Quia qui pretio ff. de usufruct.
 Farias dict. cap. 3. n. 87. versic. Quod,
 Pinel. in L. 2. p. 2. cap. 1. n. 38. Cod. de rescind.
 vendit. ubi hoc explic. in hunc
 modum; ut si iusto pretio alienavit
 in

Articul. 4. De Læsione.

in tertium quod minori emit, teneatur
 supplere venditori; sed si idem
 emptor non maiori pretio vendiderit,
 & res pereat apud secundum empto-
 rem, nulla superest actio primo ven-
 ditori, ac si res periret penes primum
 emptorem, quia tunc primus emptor
 non plus consequutus fuit, quam ipse
 dedit, nec actionem habet contra se-
 cundum, re apud eum perempta sine
 culpa, ac ita tenet etiam Hermozill.
 in dict. L. 56. Gloss. 10. n. 8. Farias ad
 Covar. var. lib. 2. cap. 4. n. 78. Aug.
 Barbof. in dict. L. 2. num. 146. Cum
 seqq.

48 Si verò res emptæ perierit apud
 primum emptorem nulla ejus culpa
 interveniente, adhuc venditor læsus
 potest agere ad pretii supplementum
 secundum aliquos apud Hermozill. in
 dict. L. 56. Gloss. 10. n. 3. Farias ad
 Covar. lib. 2. cap. 4. n. 76. Contrarium
 autem, scilicet, emptorem liberari,
 si res absque ejus culpa perierit te-
 nent Gloss. in dict. L. 2. Cod. de rescind.
 vendit. & ibi Barthol. n. 13. quos
 sequitur Pinel. in dict. L. 2. p. 2. cap.
 1. n. 36. & 37. ubi inquit, quod ita
 tutius ob eorum auctoritatem judica-
 bitur apud nos, & Hispanos ex Ord.
 lib. 3. tit. 64. & L. 56. tit. 5. partit. 5.
 sequuntur Covar. var. lib. 2. cap. 4. n.
 13. Gutierrez practicar. lib. 2. Quæst.
 136. n. 2. Barbof. ad Ord. hoc tit. §. 4.
 n. 2. Hermozill. in dict. L. 56. Gloss. 10.
 num. 1. & 2. ubi plures laudat Farias ad
 eund. Covar. dict. cap. 4. in addit. ad
 num. 14. n. 77. August. Barbof. in dict.
 L. 2. num. 140. Cod. de rescind. ven-
 dit.

49 Et hæc contraria opinio amplia-
 tur 1. si res apud ipsum venditorem
 perierit, quia non poterit agere ad
 supplementum pretii; ut contra alios
 docent Pinel. in dict. L. 2. p. 2. cap. 1.
 n. 40. quem sequitur Matienz. in L.
 1. tit. 11. lib. 5. Gloss. 8. n. 32. Hermo-
 zill. in dict. L. 56. Gloss. 10. n. 5. Farias
 dict. n. 77. August. Barbof. in dict. L.
 2. n. 143.

Ampliat 2. in emptore læ-
 so ultra dimidium, qui contra ven-
 ditorem agere non poterit, si res abs-
 que culpa sua penes ipsum perierit, ut
 quod pluris iusto pretio pro eâ accep-
 tit, ei restituat. Hermozill. dict. Gloss.
 10. n. 4. Gom. var. tom. 2. cap. 2. n. 22.
 versic. Si verò. Gutierrez pract. lib. 2.
 Quæst. 137. n. 2. qui contrarium sec-
 tantes referunt, inter quos est
 Pinel. in dict. cap. 1. n. 39. de quo vide
 etiam Farias ad Covar. dict. cap. 4. n.
 79. August. Barbof. in dict. L. 2. num.
 141.

Ampliat 3. in divisione hæ-
 reditatis, si ille, qui divisionem res-
 cindi vult ex causa læsionis, aliquid
 ex bonis divisis alienavit; quia debet
 conferre bona alienata, & ille, con-
 tra quem petitur rescissio, si bona fide
 alienavit, liberatur conferendo pre-
 tium, quod ex rebus venditis fuit
 consequutus. Faber. de errorib. Decad.
 8. error. 4. Hermozill. dict. Gloss. 10. n.
 6. August. Barbof. in dict. L. 2. num.
 144. Cod. de rescind.

Limitatur 1. quando culpa em-
 ptoris, vel ejus factio res perierit, vel
 fuit extincta; quia tunc venditori
 læso conceditur actio contra empto-
 rem, & emptori contra venditorem,
 si hujus factio, vel culpa perierit.
 Hermozill. dict. Gloss. 10. n. 7. ubi ex-
 tendit, si eorum culpa res deterior ef-
 ficiatur, & n. 8. in fine idem dicit, si
 culpa tertii possessoris res perierit Fa-
 rias ad Covar. dict. cap. 4. n. 79. & n.
 30. August. Barbof. in dict. L. 2. num.
 145. ubi n. 146. limitat etiam si res pe-
 reat penes tertium, cui emptor iusto
 pretio vendiderat.

Limitatur 2. si res post litem
 contestatam periret; nam tunc licet
 res pereat, continuabitur instantia,
 & causa non censetur extincta. Ma-
 tienz. dict. Gloss. 8. n. 34. Gutierrez dict.
 Quæst. 137. in fine. Ceval. Quæst. 443.
 n. 3. in fin. Hermozill. dict. Gloss. 10. n.
 10. ubi n. 11. contrarium refert ex
 Garcias de expensis, sed eum refel-
 lit,

lit, & *Farias ad Covar. var. lib. 2. cap. 3. n. 86. & cap. 4. n. 76. Britto de locat. p. 2. §. 2. n. 31. August. Barbosa dict. L. 2. n. 148. Cod. de rescind. vendit.*

54 Redeundo igitur ad quaestionem, quam supra tetigimus n. 45, unde digressi sumus, constituendum est pro regula, quod beneficium *Legis 2. Cod. de rescind. & Ord. lib. 4. tit. 13.* Contra tertium rei possessorem, qui rem iusto pretio emit, non datur, ut cum pluribus tenent *Hermozill. tom. 2. var. tit. 5. tit. 5. L. 56. Gloss. 7. n. 39. rias ad Covar. var. lib. 2. cap. 3. n. 81. & 84. August. Barbosa in dict. L. 2. n. 133. & ibi Pinel. p. 2. cap. 1. num. 30. Mendes in prax. p. 1. lib. 4. cap. 8. n. 61. & 62. Gabr. Pereyr. decis. 15. num. 2. Arouca allegat. 104. num. 2. & colligitur ex Ord. hoc lib. 4. tit. 13. §. 4.*

55 Quod extenditur etiam si primus emptor solvendo non sit; ut contra alios tenet *Covar. var. lib. 2. cap. 3. n. 10. Hermozill. dict. Gloss. 7. n. 40. Pinel. dict. cap. 1. n. 31. Felician. de censib. tom. 2. lib. cap. 1. n. 5. versic. Igitur, Calla de mod. articuli. §. 2. Gloss. unica num. 1233. Caldas de extinction. emphys. cap. 4. n. 8.*

56 Nisi primus emptor eodem vitio lationis in tertium possessorem transfuisset, tunc enim si solvendo non sit, datur hoc remedium contra ipsum tertium ludentem, *Hermozill. dict. Gloss. 7. n. 41. Felician. dict. cap. 1. n. 5. prope finem. Giurb. decis. 105. n. 16. Covar. dict. cap. 3. n. 10. Franches decis. 665. n. 6. Cevall. Quæst. 443. n. 6. Pinel. dict. cap. 1. n. 31. Aug. Barb. in dict. L. 2. num. 134. Cod. de rescind. vendit. Farias ad Covar. var. lib. 2. cap. 3. n. 83. Mendes in prax. lib. 4. cap. 8. n. 82. p. 2.*

57 Restrigitur 1. prædicta regula, si secundus emptor, qui rem habuit titulo oneroso, & iusto pretio sciret, rem venditam auctori suo fuisse cum læsione ultra dimidium iusti pretii; nam tunc in subsidium,

quando primus emptor non est solvendo, poterit conveniri. *Covar. dict. cap. 3. n. 10. versic. Tertia conclusio, ubi Farias n. 85. Giurb. dict. decis. 105. n. 6. in fine. Felician. dict. cap. 1. numer. 6. Franches dict. decis. 665. n. 6. Fachin. contr. lib. 2. cap. 18. versic. Quod si proponatur. Hermozill. dict. Gloss. 7. n. 41. Pinel. dict. cap. 1. num. 32. & 33. August. Barbosa in dict. L. 2. num. 135.*

58 Restrigitur 2. quando post litem contestatam cum primo emptore tertius rem, de cuius læsione agitur, ab eo emit. *Cacher. decis. 65. n. 13. Hermozill. dict. Gloss. 7. num. 41. August. Barbosa in dict. L. 2. n. 137. Farias ad Covar. lib. 2. cap. 3. n. 86.*

59 Restrigitur 3. quando secundus emptor, seu tertius possessor titulo lucrativo rem acquisivit, veluti donationis, & legati: *Covar. dict. cap. 3. n. 10. versic. Prima conclusio; ubi Farias num. 82. Hermozill. dict. Gloss. 7. n. 45. Pinel. in dict. L. 2. cap. 1. n. 32. Gama decis. 21. n. 1. August. Barbosa in dict. L. 2. n. 136. Gabr. Pereyr. decis. 15. n. 2. versic. Nec obstabit. Mendes in prax. p. 2. lib. 4. cap. 8. n. 82. Etiam si secundus emptor prioris contractus læsionem ignoraverit. *Matienz. in L. 1. Gloss. 8. n. 28. Hermozill. dict. Gloss. 7. n. 49. Gabr. Pereyr. dict. decis. 15. sub n. 2. Covar. cit. n. 10.**

60 Quamvis contrarium de jure defendit *Pinel in dict. L. 2. p. 2. cap. 1. n. 32. quem sequitur Fachin. contr. lib. 2. cap. 18.* Sed in praxi à dicta communi non est recedendum, quia ratione, & æquitate fulcita est, prout dicit *Hermozill. dict. Gloss. 7. num. 46.*

61 Adeo contra tertium possessorem titulo lucrativo agi potest pro læsione, ut etiam procedat, quam is primus emptor solvendo sit, & nulla præcedat excussio in ejus bonis, ut tenet *Gama decis. 21. n. 1. ubi dicit, quod qui contrariam tenent, aut falluntur, aut nos fallere conantur, & quod*

quod non requiritur, ut hæc duo requisita simul concurrant, nempe, quod primus emptor non sit solvendo, & quod rem titulo lucrativo habuerit. Sea contra Gamam tenet ejus Additionator *Mena in dict. decis. 21. ubi dicit, contra communem loquutum fuisse Gamam, & idem sentit Gabr. Pereyr. dict. decis. 15. sub n. 2. sequiturque Pinel. in dict. L. p. 2. cap. 1. n. 31.*

62 Sed ut contra tertium possessorem agi possit, prius excussio fieri debet in bonis primi emptoris, & sic in subsidium, eo facto non solvendo, ut contra Gamam tenet *Pereyr. dict. decis. 15. sub num. 2. versic. His tamen casibus. Felician. de censib. lib. 2. cap. 1. n. 6. in fine tom. 1. Cala de mod. articuli. §. 2. Gloss. unica n. 1233. Hermozill. dict. Gloss. 7. num. 49. August. Barbosa in dict. L. 2. sub n. 138. Farias ad Covar. lib. 2. cap. 3. sub n. 83. versic. Sed ut tertius. Idem Mena ubi supra.*

63 Et hic animadvertendum est, quod primus, & secundus emptor in uno, eodemque processu conveniri possunt, ut utriusque jus una sententia terminetur, quod praxi recentum esse testatur *Mena in addit. ad Gam. decis. 21. in fine, quem sequitur Gabr. Pereyr. dict. decis. 15. n. 1. ad finem. Hermozill. dict. Gloss. 7. n. 49. August. Barbosa in L. 2. sub n. 138. ad finem Cod. de rescind. vendit.*

64 Restrigitur 4. prædicta regula, si primus emptor non est solvendo, & eodem vitio læsionis ad tertium possessorem res vendita pervenit, prout supra diximus n. 56.

65 Restrigitur 5. si venditio enormissimam contineat læsionem, nam tunc venditor agere poterit reivendicatione etiam contra tertium possessorem, quia in enormissima læsione consideratur dolus, cujus interventu contractus ab initio corrumpitur, & perpetuo res vendita peti potest, *Franches decis. 665. n. 7. Roland. consil. 60. à n. 62. lib. 4. Giurb. decis. 105.*

n. 17. Roderic. de annis reddit. lib. 1. Quæst. 14. n. 62. Hermozill. tom. 2. tit. L. 56. Gloss. 7. n. 43. partit. 5. Aug. Barbosa in dict. L. 2. n. 138. Gabr. Pereyr. dict. decis. 15. n. 3. Cancer. var. p. 1. cap. 13. n. 31. Castill. de tertius cap. 18. n. 97. tom. 7.

66 Et nota, quod venditor læsus ultra dimidiam, si adversus tertium possessorem agat ex capite læsionis, intra quadriennium agere debet jure communi inspecto; nam eo transacto excluditur. *Covar. var. lib. 2. cap. 3. sub num. 10. versic. Quoties verò venditor, ubi Farias n. 89. Cancer. var. p. 1. cap. 13. n. 31. Gam. decis. 21. num. 4.*

67 Utrum autem hoc quadriennium currat à tempore primæ venditionis celebratæ cum primo emptore, vel à tempore finiti decimiquinti anni, de quo in *Ord. lib. 4. tit. 13. §. 5?* Et licet Gama respondeat, quadriennium istud non currere, nisi finito tempore 15. annorum in dict. decis. 21. n. 4. Tamen verius esse currere à tempore primæ venditionis; & non à tempore excussionis dixit ibidem *Mena in fine additionis.* Cujus sententia videtur tenenda; hoc enim quadriennium introductum fuit ad exemplum restitutionis in integrum, etiam maioribus concessæ, ut ait *Covar. dict. cap. 3. sub n. 10. versic. Quoties verò venditor.* Quæ quidem restitutio petenda est intra quadriennium tantummodo, ut decrevit Imperator in *L. final. Cod. de temporib. in integr. restit. cap. 1. de restit. in integr. lib. 6. Ord. lib. 3. tit. 41. §. 6. Antonel. de tempor. legal. lib. 2. cap. 59. à num. 1. Mendes in prax. p. 1. lib. 3. cap. 20. num. 4. Pereyr. de revisionib. cap. 6. n. 8. & 9.*

68 Prædictum verò quadriennium ad restitutionem petendam concessum tantummodo numeratur ex die, ex quo annus utilis olim currebat, ut idem Imperator dicit in dict. *L. final. & hic annus utilis minori læso com-*

complebat post completam ætatem viginti quinque annorum, & ejus loco statuit Imperator quod hodie detur quadriennium, quod observabitur non solum in restitutione minorum post completam minorem ætatem; sed etiam in restitutione maiorum, puta si maior fuerit abiens causâ reipublicæ, vel aliis legitimis causis occupatus, vel impeditus, & interim res sua usucapta fuerit; tunc enim dabitur ei beneficium restitutionis intra quadriennium à tempore reversionis suæ, ut habetur in dict. *L. final.* & ibi explicat *Gloss. Antonel. dict. cap. 59. num. 11.*

69 Unde quadriennium hoc à jure concessum ad petendam restitutionem incipit currere à diē, quā quis scivit jus, & actionem sibi competere, & sic à diē habitæ notitiæ læsionis. *Altograd. lib. 1. consil. 94. n. 69. Antonell. dict. lib. 2. cap. 60. ex num. 1. August. Barbof. in cap. 1. n. 22. de restit. in integr. lib. 6. Ursil. ad Afflict. decis. 175. num. 1. Marant. de Ordin. jud. p. 6. tit. De appellat. num. 82. Cyriac. tom. 2. contr. 329. num. 77. cum seqq.*

70 Hinc quadriennium ad agendum ex capite læsionis adversus tertium possessorem in casibus supra relatis, cum introductum sit ad exemplum restitutionis in integrum etiam maioribus concessæ, incipit currere Ecclesiæ à diē læsionis, seu ejus scientiæ ex dict. *cap. 1. de restit. in integr. lib. 6. Clement. 1. eod. tit. Minor. vero à diē post vigesimum quintum annum completum, & sic cum factus est maior; & majori læso tempore absentiæ, vel legitimi impedimenti currit post reversionem, & cessationem impedimenti; nec non à diē scientiæ seu contractus ab ipso celebrato cum læsione scienter. ex dict. *L. final. Cod. de tempor. in integr. restit. Antonell. dict. cap. 59. n. 11. & alii supra citati n. 69. & in specie nostra Farias ad Covar. lib. 2. cap. 3. n. 89.**

71 Nec obstat argumentum à simili deductum per Gamam ab hypotheca-

ria dicentem, hanc etiam esse subsidiariam, & non currere, nisi finito tempore primæ, ac principalis actionis, ad notata per *Alexad. cons. 58. n. 9. l. 5.* Quia Alexander hoc ita absolute non dicit, nisi, quod creditori contra tertium possessorem non currit præscriptio, nisi à tempore, quo fuit facta excussio in bonis debitoris, & repertus fuit non solvendo, à cujus dicto communiter recedunt scribes, ac etiam idem Alexander sibi contrarius *Consil. 220. n. 12. lib. 6. & ejus Addit. in utroque loc. cit. Neguzant. de pignor. p. 6. Membr. 2 num. 4. Pinel. in Auth. Nisi tricennali num. 48. Cod. de bonis matern. Gratian. decis. 15. n. 6. & ibi Addit. n. 5. Cancer. var. p. 1. cap. 15. n. 52. versic. Contrarium sequitur. Petr. Barbof. in L. Sicut. 3. à num. 188. Cod. de præscription. 30. vel 4. ann. Costa de privileg. credit. regul. 3. limit. 3. n. 22. Vela dissert. 34. n. 75. Pro quibus sunt textus in L. 1. & 2. Cod. Si adversus credit. præscript. & expressa Ord. lib. 4. tit. 3. §. 1. ubi habetur, quod præscriptio rei hypothecaræ incipit currere à diē, quo res cum titulo, & bona fide in tertium possessorem translata fuit, cum paulo antea in princip. hanc actionem denegaverat lex adversus eum, antequam excussio fieret in bonis principalis debitoris, & tamen non statuit ut præscriptio curreret à tempore excussionis; quod si voluisset, expressisset: ad notata per *Arouc. allegat. 97. n. 19. 20.* Et sic apud nos indubitabilis est hæc resolutio, quidquid alii dicant, ut suo loco latius agemus.*

72 Bene verum est, opinionem Gamæ procedere posse, si primus emptor læsionem ignoravit, vel ejus hæres per quindecim annos præfinitos à lege Regia ad agendum ex læsione enormi adversus emptorem; tunc enim post eos incipit currere quadriennium à diē scientiæ ad agendum contra tertium possessorem, sicuti restitutio ex capite ignorantie maioribus competit intra quadriennium post com-

Articul. 4. De Læs. me.

complecam præscriptionem maxime longi temporis ut dicit *Costa dict. limit. 3. n. 46. & tenent supra citati n. 69. & probatur ex adductis per Illustrissimum Roccam selectar. tom. 2. cap. 115. ex n. 31. cum seqq.*

73 Contra verò ipsum lædentem durat remedium dict. *L. 2. Cod. de rescind. usque ad triginta annos jure Cæsario, quod omnibus actionibus personalibus communis est vita, nisi aliqua speciali lege ampliatur, vel restringatur, ut in specie docent Gom. var. tom. 2. cap. 2. n. 22. versic. Item. Adde, quod remedium. Cyriac. contr. 257. num. 34. Felician. de censib. tom. 1. lib. 2. cap. 1. num. 39. Pinel. in dict. L. 2. p. 2. cap. 1. n. 26. Farias ad Covar. var. lib. 2. cap. 3. n. 89. Barbof. ad Ord. lib. 4. tit. 13. §. 5. num. 1.*

74 Sed aliquando jus agendi ex dict. *L. 2.* usque ad quadraginta annos protelatur, ut in Ecclesia, Principe, vel Republica læsis. *Auth. quas actiones. Cod. de Sacros. Eccles. ubi Aug. Barb. ex n. 1. Farias sub dict. n. 89. Posth. de subhast. inspect. 59. num. 52.* De jure verò Castillæ usque ad tricennale tempus prædicto remedio javantur Ecclesia, Princeps, vel civitas, cum quibus quadriennium ejusdem regni non observatur. ex *L. final. tit. final. part. 6. Farias dict. cap. 2. Hermozill. tom. 2. tit. 5. L. 56. Gloss. 11. & 12. num. 127. partit. 5. August. Barbof. in dict. L. 2. n. 124. Cod. de rescind.*

75 Quod tempus juris communis variè apud varias Provincias restrictum est, in Gallia ad decennium, in Lusitania ad quindecim annos; in Valentia ad triennium, in Castella ad quadriennium *Castill. contr. lib. 7. cap. 18. n. 81. Hermozill. dict. Gloss. 11. ex n. 123. Farias ad Covar. dict. cap. 3. num. 90. August. Barbof. in dict. L. 2. ex n. 120. & ejus parens Emmanuel Barbof. ad Ord. lib. 4. tit. 13. §. 5. n.*

76 1. Remedium dict. *L. 2. Cod. de*

rescind. & nostræ Regis reg. de hoc lib. 4. tit. 13. ultra prædicta tempora proponi non potest tam agendo, quam excipiendo, quoniam exceptio in hac specie non nititur propriis viribus, sed virtute actionis competit, & ideo nihil mirum, si sublata actione per lapsum temporis, seu quindecim annorum apud nos, tollatur & exceptio: Nec obstat dicere, quod temporalia ad agendum sunt perpetua ad excipiendum *L. Purè §. ff. de dol. mal. except.* Quia hoc procedit in propria exceptione, quæ non potest opponi, nisi in vim exceptionis ad actionem excludendam; tunc enim lest perpetua, & in præscriptibilis; quia non est in manu rei illam exercere, nisi quando actio per actorem sit intentata: At verò quando exceptio principalem vim habet ab actione, nec consistit in puris viribus exceptionis, quia ita æque potest intentari principaliter, tunc huic exceptioni præscribitur, & perit cum ipsamet actione; est enim in potestate rei, quando illam exercere velit, ut dicunt infra citandi: sed exceptio læsionis ultra dimidiam principalem vim habet ab actione de quâ in dictis legibus, & ita potest agendo deduci in judicio, sicut excipiendo, sicque est in manu læsi quando eam proponere possit: Ergo excipere minime poterit de læsione ultra dimidiam altera parte agente ad observantiam contractus post decimum quintum annum. Ita *Gutierrez practicar. lib. 2. Quest. 143. per tot. Farias ad Covar. var. lib. 2. cap. 3. n. 91. tetigit Barb. ad Ord. hoc lib. 4. tit. 13. §. 5. n. 2.*

77 Et hic obiter nota, quod exceptio læsionis opponi potest, & admitti debet in via executiva contra publicum instrumentum, ut bene fundat *Hermozill. tom. 2. tit. 5. L. 56. Gloss. 11. & 12. n. 161. partit. 5.* De hoc tamen vide *Moraes de execut. instrum. tom. 1. lib. 2. cap. 21. ubi n. 16.* tenet, quod enormissimæ læsionis exceptio

ceptio probat intra decennium impediri instrumenti executionem, secus si altiore requirat indaginem; & in versio. Si verò dixit, quod si non enormissima, sed enormis probetur intra decennium, iudex executione suspensa, jubebit auctori, quod vel pretium suppleat, vel à contractu discedat: & n. 17. declarat, quod exceptio læsionis intra dimidiam, quamvis probetur in decennio; non impedit executionem instrumenti.

78 Lætio verò enormissima allegari, & deduci potest tam agendo, quam excipiendo etiam post quindecim annos, intra quos allegari debet lætio enormis de jure nostro Regio in Ord. hoc lib. 4. tit. 13. §. 5. Quia in læsione enormissima consideratur dolus ac si ex proposito clare probaretur, ideoque ex ea perpetuo, seu usque ad triginta annos agi potest, ut in specie decisum habent Gama decis. 266. num. 1. & 2. Cabed. p. 1. decis. 70. num. 3. Barbof. ad Ord. dict. §. 5. sub n. 1. Farias ad Covar. lib. 2. cap. 3. num. 93. ubi plures laudat; & quod usque ad triginta annos allegari possit, dicunt Phæb. p. 1. decis. 82. num. 8. Gonzales ad regul. 8. Cancellar. Gloss. 21. n. 28. Cancer. var. p. 3. cap. 21. num. 242. Molin. de primogen. lib. 4. cap. 9. num. 37. Antonell. de tempor. legal. lib. 2. cap. 87. n. 2. Noguero. all-gat. 18. num. 66. Altimar. de nullit. contract. tom. 3. rubr. 1. Quest. 11. n. 241. ubi vide; Castill. de tertius tom. 7. cap. 18. num. 81. & n. 82.

79 Sic etiam elapsis octo diebus, à dicta lege concessis ad redimendum pignus addictum, potest allegari enormissima lætio, non obstante dispositione dict. Ord. lib. 4. tit. 13. quia loquitur tantum de enormi. Gama decis. 66. à num. 1. & decis. 198 à num. 1. & decis. 266. n. 1. Sentit Cabed. p. 1. decis. 70. in fin. Valasc. de partit. cap. 39. num. 56. Barbof. in dict. §. 5. ad finem, & §. 7. ejusd. tit. 13. & lib. 2. tit. 53. §. 2. numer. 2.

80 Tandem lætio maxima dicitur, quæ communiter enormissima nuncupatur, ut in nostra Ord. lib. 4. tit. 13. §. final & dicitur continere dolum reipia, arguens dolum ex proposito, Castill. de tertius tom. 7. cap. 18. sub num. 79. versio. Lætio maxima. Hermozill. in L. 56. tit. 5. Gloss. 11. n. 46. cum seqq. partit. 5.

81 Quæ autem dicatur lætio enormissima, satis controversum est apud scribentes, varii enim varia dixerunt, ut videre est per collectos ab Altimar. de nullit. contract. tom. 3. rubr. 1. Quest. 11. ex num. 186. cum seqq. Castill. dict. cap. 18. a num. 84. cum seqq. ubi n. 91. remansit in ea opinione, quæ hoc arbitrio, & religioni iudicis relinquit, dicens, hanc esse tutiorem, & veriore, & magis communiter probatam, ut per plures relati ab ipso Altimar. dict. Quest. 11. num. 187. quos consule; & maxime idem Altimar, quia ex num. 196. concordat has opiniones quatuor casus distinguendo; ubi etiam ex num. 202. agit an lætio enormissima consideranda sit, habito respectu ad bona læsi, vel ad valorem rei, aut contractus, in quo se læsum fuisse dicit; de quo item refert varias opiniones, & eas conciliat, & à num. 206. agit de condemnatione fructuum.

Alia de læsionibus dicemus infra hoc lib. 4. tit. 13. ubi est sua sedes.

Articulus quintus.

De personis, quæ emere, & vendere possunt, vel non.

SUMMARIUM.

- 1 Regulariter quælibet persona valide, ac licite emere, vendereque potest.
- Contractus emptionis, & venditionis juris gentium ob necessitates vitæ,

Ad Ord. lib. 4. tit. 1. a d rubric.

Articul. 5. De Personis, quæ emere, &c.

- 1 Quod etiam procedit de jure nostro Regio, ibid.
- 2 Clerici prohibentur emendo, & vendendo negotiari lucris causa sub pena excommunicationis.
- 3 Item Clericis prohibetur de jure regio emere bona realenga immobilia.
- 4 Quod extendit, in Ecclesiis, & Monasteriis, ad quæcumque bona immobilia privatorum, etsi realenga non sint, ibid.
- 5 Secundo: Administratores, seu Tutores, & Curatores, non possunt alienare bona minorum sine decreto iudicis.
- 6 Idem dicitur, etsi minor supplementum ætatis habeat, vel conjugatus sit.
- 7 Administratores rerum alienarum de jure, nec per se, nec per alium emere possunt res, quas administrant.
- 8 Idem procedit in tutoribus, curatoribus, vel procuratoribus, respectu bonorum pupillorum.
- 9 Ampliatur 1. ut procedat etiam in tutoribus, & curatoribus mentecapti, & aliorum, qui ope curatorum juvantur.
- 10 Ampliatur 2. ut non solum titulo emptionis, sed neque alio possint res pupillares habere.
- 11 Ampliatur 3. ut etiam consanguineis tutoris, seu curatoris hoc non liceat.
- 12 Ampliatur 4. ut nec per interpositam personam emere possint.
- 13 Ampliatur 5. ut procedat etiam in tutoribus putativis.
- 14 Limitatur 1. si palam, & bona fide auctore iudice, & alio contutore rem minoris emerint.
- 15 Contrarium procedit de jure nostro Regio, nisi rem emerit ab eo, qui eam legitime emerat cessante fraude.
- 16 Limitatur 2. in Tutore, qui administrationem pupilli bonorum jom deposuit.
- 17 Quod etiam procedit de jure nostro Regio, ibid.
- 18 Expenduntur, & declarantur verba nostri textus.
- 19 Limitatur 3. Si venditionem factam tutori, vel curatori minor juramento confirmaverit.
- 20 De jure regio nullus est contractus, in quo juramentum promissorum intervenit, ibid.
- 21 Limitatur 4. si pupillus esset ditissimus, & contractus in favorem tutoris esset modicæ quantitatis.
- 22 Idem si tutor sumit possessionem rei à patre pupilli sibi donatæ, aut alio titulo pertinenti, ibid.
- 23 Limitatur 5. si tutor, vel curator emit rem pupilli postquam factus Religiosus professus fuit, & contractum facit cum Monasterio.
- 24 Executor testamentarius, alio hærede universali instituto, alienare non potest bona defuncti testatoris.
- 25 Limitatur 1. si testator executori particulari vendendi potestatem tribuerit.
- 26 Limitatur 2. in executore generali ad exequendam testatoris voluntatem, nullo alio hærede instituto.
- 27 Etsi executori concessa sit libera facultas vendendi, tamen sibi, vel alii, neque per se, neque per alium quidquam ex bonis testatoris potest comparare.
- 28 Executores ultimarum voluntatum equiparantur Tutoribus.
- 29 Quod expressum est in jure nostro Regio, ibique declaratur.
- 30 Ampliatur, ut neque filio suo possit executor vendere bona testatoris.
- 31 Quod limitatur, & expenditur de jure Regio.
- 32 An contractus emptionis, & venditionis teneat inter patrem, & filium? Resolvitur, quod valet in rebus carentibus, & quasi; secus in

- in profectiis, & adventitiis qui patri pleno jure querebantur.
- 29 Hodie nil est immutatum in rebus profectiis, castrensis, vel quasi, secus in adventitiis. Pater emere potest bona peculii adventitii sui filii, ibid.
- 30 Quod procedit si palam, & bona fide fieret contractus in praesentia judicis. De jure Castellae talis contractus inter patrem, & filium nullo modo valet, quando pater est legitimus administrator, ibid.
- 31 Pater potest vendere immobilia filio emancipato.
- 32 Nec obstat, quod nepos ab avo emere non potest; quia resolvitur, & explicatur.
- 33 Limitatur de jure nostro Regio, ut non procedat, quando pater plures filios habens, uni eorum res suas vendit, vel inaequalem permutationem fecit ob suspicionem fraudis.
- 34 Talis venditio nulla est, non vero permutationis, nisi quatenus sit inaequalis.
- 35 Sufficit consensus tacitus aliorum filiorum ad validitatem hujus venditionis.
- 36 An valida sit venditio facta a patre filio spurio: Remissive.
- 37 Emptionis, & venditionis contractus validus est inter maritum & uxorem, licet contra in donatione.
- 38 Provisores Judices, ac Scribae Orphanorum emere non possunt per se, vel per interpositam personam bona Orphanorum suae jurisdictionis sub poenis statutis ultra nullitatem emptionis.
- 39 Arcentur a contractu emptionis, & venditionis, qui vel a natura, vel a jure universaliter prohibentur pacisci, ut pupilli, &c.
- 40 Omnes Magistratus, & judices temporales prohibentur emere res immobiles a personis suae jurisdictionis, & eorum officiales.

Idem in rebus mobilibus: praeterquam quoad vitium, & amictum pertinent. ibid.

Illustres, & Clerici ab omni mercatura arcentur. ibid.

Regulariter quaelibet persona valide, ac licite emere, vendereque potest, nisi a jure specialiter prohibeatur, quia in materia communiter non prohibita, ut est contractus emptionis, & venditionis, concessum intelligitur, quod expresse non prohibetur, ut desumitur ex cap. Jam nunc n. 28. Quaest. 1. cap. 1. de procurat. lib. 6. Gloss. in cap. Inter corporalia verbo Non invenitur de translat. Episcop. ubi plures dat concordantes Aug. Barbof. num. 25. contractus autem emptionis, & venditionis jure gentium ob necessitates vitae, & commercii humani introductus fuit L. 1. ff. de contrah. empt. ac ita constituitur in Ord. lib. 4. tit. 11. in princip.

Unde plures prohibentur jure emere, & vendere: Primò Clerici prohibentur emendo, & vendendo negotiari lucris causa; nisi ob suam, vel suorum necessitatem, & quidem sub poena excommunicationis, suspensionis, ac dispositionis. Cap. 1. cap. 3. cap. Quicquid n. 9. 14. Quaest. 2. cap. secundum 6. Ne Clerici, vel Monachi cap. Si quis 4. 14. Quaest. 4. cap. 2. dist. 88. quas poenas amota appellatione innovavit Concil. Trior. Sess. 22. cap. 1. de reformat. De quo plenè August. Barbof. de jur. Eccles. lib. 1. cap. 40. ex n. 114. cum seqq. ubi ampliat, & pluries limitat, & habetur in Ord. lib. 4. tit. 16. ubi dicemus.

Item de jure Regio prohibitum est Clericis emere bona realenga immobilia in Ord. lib. 2. tit. 16. Quod ampliat in Ecclesiis, & Monasteriis etiam ad quaecumque bona immobilia privatorum, quamvis realenga non sint, nisi habent facultatem Regiam, & summam in ea taxatam non excedant. Ord. lib. 2. tit. 18. In quibus locis

Articul. 5. De Personis, quae emere, &c.

cis jam satis scilicet Barbof. & Peg. ad quos te remitto.

4 Secundò: Administratores, seu tutores, & curatores non possunt sine decreto judicis bona immobilia, & mobilia, quae servando servari possunt, minorum vendere, aut alio modo alienare: ex tot. tit. ff. de reb. eorum, qui sub tutel. vel cura sunt sine decret. & ex tot. titul. Cod. de praed. vel aliis reb. minor. sine decret. non alienand. Ord. lib. 1. t. 87. §. 26. & §. 27. ubi Pegas & latè exornat Senator Guerreir. tract. 3. de tutorib. lib. 7. cap. 2. a n. 1. tom. 2. ubi pluries ampliat, & limitat, & cap. 3. agit de solemnitatibus requisitis. Cancer. var. p. 1. cap. 7. n. 115.

5 Quod idem dicitur, quamvis minor supplementum aetatis habeat, vel conjugatus sit ex Ord. lib. 3. tit. 42. §. 2. ubi exornavimus, & ibi egimus ex n. 26. utrum pater possit bona filii alienare sine decreto.

6 Hinc administratores rerum alienarum de jure nec per se, nec per alium emere possunt res illas, quas administrant, nisi id eis specialiter concedatur; alioquin non tantum rem amittunt, sed in quadruplum conveniuntur, ut habetur in L. Non licet 46. ff. de contrahend. empt. ubi Gloss. 4a.

7 Sic etiam tutores, vel curatores, aut procuratores prohibentur emere per se, vel per interpositam personam pupillorum bona, quae administrant. L. Si in emptione 34. §. fin. ff. de contrahend. empt. Ord. lib. 1. tit. 87. §. 29. ubi Barbof. a n. 1. & Pegas ex n. 1. Caldas de empt. & vendit. cap. 17. numer. 14. & ad L. Si curatorem, verbo contractum fecisti ex numer. 31. Cod. de in integr. restit. Cardos. in prax. verbo Tutela n. 25. Hermozill. in L. 4. tit. 5. partit. 5. Gloss. 9. a n. 1. tom. 2. August. Barbof. in dict. L. Cum ipse 5. n. 3. & 4. Cod. de contrah. empt. Mant. de tacit. & ambig. lib. 4. tit. 23. ex n. 4.

8 Quod ampliat 1. ut proce-

dat etiam in tutoribus, & curatoribus mente capti, & aliorum, qui curatorum ope juvantur, ut in L. Fulcinus §. Planè ff. quib. ex caus. in possess. eatur; L. 2. Cod. de curator. furios. vel praed. dand. Guttierres consil. 14. num. 17. Hermozill. in dict. L. 4. Gloss. 9. n. 2. August. Barbof. in dict. L. Cum ipse 5. n. 5. Pegas ad Ord. dict. §. 29. num. 3.

9 Ampliatur 2. ut non solum titulo emptionis, sed neque alio, puta permutationis, vel donationis, possint res pupillares habere. Guttierres de tutel. p. 1. cap. 15. num. 2. & consil. 14. n. 16. & 17. Azeved. in L. 23. tit. 11. lib. 5. recopilat. n. 12. Hermozill. dict. Gloss. 9. n. 3. August. Barbof. in dict. L. Cum ipse 5. n. 6. Pegas ad Ord. dict. §. 29. n. 5.

10 Ampliatur 3. ut etiam consanguineis tutoris, seu curatoris hoc non licere, ut puta filiis, vel aliis propinquis. Hermozill. dict. Gloss. 9. num. 4. Pegas dict. §. 9. n. 6. & 7. August. Barbof. in dict. L. cum ipse 5. num. 7. & est text. in L. Pupillus 5. §. final. ff. de auctor. tutor.

11 Ampliatur 4. ut nec per interpositam personam emere possint, ut expresse habetur in dict. Ord. lib. 1. tit. 87. §. 29. ubi Barbof. n. 2. & ibi Pegas n. 8. Hermozill. in L. 4. tit. 5. partit. 5. Gloss. 9. n. 5. tom. 2. August. Barbof. in dict. L. Cum ipse 5. num. 8. Menoch. de arbitr. casu 459. a num. 2. ubi ponit casus, in quibus per interpositam personam emisse praesumitur.

12 Ampliatur 5. ut procedat etiam in tutoribus putativis. Barbof. in dict. §. 29. numer. 5. & ibi Pegas numer. 14.

13 Limitatur 1. si palam, & bona fide, auctore judice, & alio contutore rem minoris emerint: nam tunc emptio de jure valet. L. Cum ipse 5. Cod. de contrahend. empt. ubi August. Barbof. n. 10. Cald. in l. Si curatorem, verbo Contractum fecisti n. 3. Cod. de restit. in integ.

integr. Hermozill. dict. Gloss. 9. n. 6. Cardos. in p. 15. verbo Tutela num. 25. Gama decis. 217. n. 1. Barbof. ad Ord. dict. §. 29. n. 3. Cancer. var. p. 1. cap. 7. n. 165. ubi hoc limitat, nisi emptio facta sit modico pretio. Valenzuel. consil. 39. n. 11.

14 Sed hoc de jure nostro regio correctum reperitur in dict. Ord. lib. 1. tit. 87. §. 29. ubi prohibentur tutores & curatores emere etiam palam, & sub hac bona fide rem emere pupillorum, etiam auctore iudice, ut agnoscunt Barbof. in dict. §. 29. n. 3. & ibi Pegas n. 9. & 10. Caldas ad L. Si curatorem verbo contractum fecisti, num. 32. Cod. de in integr. restit. Nisi tutor rem emerit ab eo, qui eam legitimè emerat, cessante fraude. Cancer. dict. cap. 7. sub numer. 165. versic. ubi auctem.

15 Limitatur 2. in tutore, qui jam administrationem bonorum pupilli deposuit; tunc enim, finita tutela, licite rem pupilli, ut quilibet extraneus emere potest. L. Tutores quibus ff. de auctor. tut. Gama decis. 217. n. 1. & ibi Flores dat concordantes Caldas in dict. L. Si curatorem, verbo contractum fecisti sub num. 32. August. Barbof. in dict. L. cum ipse §. n. 9. Et hoc etiam procedit de jure nostro Regio, ut expresse habetur in dict. Ord. lib. 1. tit. 87. §. 29. in finalibus verbis ibi: *Porém se se venderem alguns outros bens depois de o tutor, ou curador deixar de o ser, os poderá haver, e comprar, por que já então cessou a presumpção da fraude*, ubi exornant Barbof. n. 6. & Peg. n. 12. Et sic cessat varietas decisionum, de quibus Gama dict. decis. 217. cedunt enim declarationi facta in prædictis verbis.

16 Nec obstant alia verba præcedentia ejusdem textus ibi: *Nem poderão haver os ditos bens em tempo algum por nenhum título ainda depois de não serem tutores, salvo por via de successão*. Quia hæc verba loquuntur de emptione facta durante tutela, & pro nulla declarata; seu aliter adhuc ex-

istente sine effectu, & executione tunc enim effectum sortiri non potest post tutelam finitam, nec amplius bona empta tempore administrationis ad tutorem pervenire possunt quocunque titulo; nisi per viam successionis; & hic est verus sensus hujus textus, ut probatur ex verbis subsequentibus ibi: *Porém se se venderem alguns outros bens depois do tutor, ou curador deixar de o ser*, ubi tutoribus, & curatoribus permittitur comparare alia quæcunque bona post tutelam finitam; quæ verba *outros alguns bens*, intelliguntur de illis bonis, quæ in prima emptione facta tempore administrationis comprehensa non fuerunt; quod non satis perceperunt Barbof. in dict. §. 9. sub n. 6. versic. *sed videtur obstar*; & ibi Pegas numer. 14. Cardos. in prax. verbo Tutela, sub num. 25.

17 Limitatur 3. si venditionem factam tutori, vel curatori minor juramento confirmaverit Gutierrez de jurament. confirmat. p. 1. cap. 40. num. 3. in fine, & de tutel. p. 2. cap. 15. n. 21. Hermozill. in L. 4. tit. 5. partit. 5. Gloss. 9. num. 16. tom. 2. Spinus in specul. testament. Gloss. 29. n. 63. Cevall. Quæst. 234. n. 12. Sed de jure Regio nullus est contractus, in quo intervenit juramentum promissorium. Ord. hoc lib. 4. tit. 73, ubi dicemus, favente Deo.

18 Limitatur 4. quando pupillus esset ditissimus, & contractus in favorem tutoris esset modicæ quantitatis, ut ex Matienzi tenet Hermozill. dict. Gloss. 9. num. 17. ubi num. 18. etiam limitat, quando tutor sumit possessionem rei à patre pupilli sibi donatæ, seu venditæ, aut alio titulo pertinentis.

19 Limitatur 5. quando tutor, vel curator emit rem pupilli, postquam factus fuit Religiosus professus, & contractum facit cum Monasterio, ut tenet decisum Pegas ad dict. Ord. lib. 1. tit. 87. §. 29. sub n. 15.

20 Executor testamentarius, alio hærede

Articul. 5. De Personis, quæ mere, &c.

hærede universali instituto, alienare non potest bona defuncti testatoris, ut ex L. Alio hærede ff. de alim. & lib. leg. tenet Caldas de empt. & vendit. cap. 17. sub n. 1. versic. *Secus verò*. Covar. in cap. Joannes 19. n. 6. de testam. Simon de Præcis lib. 5. de interpret. ultimar. volunt. interpret. 1. dub. 2. n. 100. Carp. de execut. testam. lib. 3. cap. 3. concl. 3. Sanch. in consil. moralib. lib. 4. cap. 1. dub. 46. num. 3. Pinheir. in Appendic. de testam. disp. unica sect. 2. §. 3. num. 83.

21 Limitatur 1. nisi testator eidem executori particulari vendendi potestatem tribuerit. Covar. dict. n. 6. Caldas dict. cap. 17. n. 2. ubi, & num. 3. posuit quatuor requisita. Sanches, & alii ubi proximè; ubi bene explicat.

22 Limitatur 2. in executore generali ad exequendam testatoris voluntatem, nullo alio hærede instituto, is enim alienare testatoris bona poterit ad effectum executionis voluntatis suæ. Covar. dict. n. 6. Caldas dict. cap. 17. n. 1. Gomes var. tom. 1. cap. 12. n. 12. Molin. de just. & jur. tom. 1. disp. 248. prope finem. Sanches dict. dub. 46. n. 2. Carp. dict. cap. 3. concl. 1. Pinheir. dict. §. 3. num. 82. ubi ex n. 84. aliquas animadvertiones notatu dignas tradit.

23 Sed quamvis executori concessa sit libera facultas vendendi; tamen sibi, vel alii non potest quidquam emere, vel comparare ex bonis testatoris, neque per se, nec per interpositam personam, ut in Tutoribus, & aliis administratoribus statutum in L. Si in emptione 34. §. final, & in L. Non licet. 46. ff. de contrahend. empt. de quibus supra diximus à n. 6.

24 Nam executores ultimarum voluntatum æquipræstantur tutoribus. Gloss. in L. Tutela 16. verbo *ad liberos* ff. de tutel. Barza de decim. cap. 19. numer. 22. Carp. de execut. testament. lib. 11. cap. 18. num. 1. Gonzales Telles in cap. Nos quidem 3.

num. . . de testament.

25 Quod in expresso habemus de jure nostro Regio statutum in Ord. lib. 1. tit. 62. §. 7. ubi habetur, ut neque sibi, neque alteri possint hi executores bona testatoris emere, vel obtinere, quanvis publicè iudicis auctoritate vendantur, & si secus fecerint, talis contractus sit nullus, & res empta reliquis bonis defuncti aggregetur, ipseque executor amittat Residuo valorem ejusdem rei in duplum; nisi ostendat, sibi fuisse relictam à testatore. Exornant Barbof. in dict. §. 7. & ibi Pegas à n. 1. Caldas dict. cap. 17. ex num. 8. Pinheir. dict. §. 3. n. 89. & 90.

26 Quæ quidem resolutio ampliatur, ut neque filio suo possit executor vendere bona testatoris, ut ait Caldas dict. cap. 17. num. 8. in fine, Barbof. ad Ord. lib. 4. tit. 12. ad rubr. num. 3.

17 Et limitatur apud Caldas num. 9. ut non procedat quando executor palam, & bona fide emerit; sed hoc de jure Regio non admittitur in dict. §. 7. ut ibi advertit Pegas sub numer. 1. Idem Caldas num. 12. limitat etiam, quando sunt plures executores, & unus emit de licentia alterius, qui auctoritatem ad vendendum habeat, à qua doctrina recedendum esse dicit ex dispositione nostri juris Regii. Et n. 14. dicit, quod quando testator executori rem aliquam certam reliquit, ut ejus ætimationem inter pauperes distribueret, facultatè emendi non habet ex Constit. Bracarenf. secus ubi certa quantitas distribui, aut pauperibus erogari mandat, hoc enim casu, dummodo executor illam quantitatem expendat, rem vendendam, retinere potest. Et num. 19. tenet, quod si alius emptor non reperitur, utique emptio executori permittatur, re æstimatà à iudice.

28 Utrum contractus emptionis, & venditionis valeat, & teneat inter patrem, & filium, quærendum est? Sed

Sed ut responsum pateat, dire oportet, quod de jure antiquo non valebat super rebus profectitiis, & adventitiis, quia pleno jure quærebantur patri, ut in *L. Placet ff. de acquirend. hered.* & tanquam in re propria non consistebat emptio, ut in *L. Sæ rei ff. de contrahend. empt.* In rebus tamen castrensibus, vel quasi bene valebat, quia in eis non attenditur patria potestas, sed filius habetur tanquam pater familias, ut *L. 1. §. final. cum leg. seq. ff. ad Maced. text. in L. 2. ff. de contrahend. empt. ibi Inter patrem, & filium contrahere emptio non potest, sed de rebus castrensibus potest, quæ sic intelligit Gomes var. tom. 2. cap. 2. n. 2. Hermozell. in L. 2. tit. 5. Gloss. 2. n. 1. & 2. partit. 5.*

29 Hodie verò nihil est immutatum in rebus profectitiis, castrensibus, vel quasi; sed in adventitiis valebit emptio, & venditio in casibus in quibus ususfructus non pertinet ad patrem; in casibus verò, in quibus patri quæritur ususfructus, non valebit; quia est legitimus administrator, ut in *L. 12. Cod. de bonis maternis.* Et ratio est, quia quando pater acquirit ususfructum, efficitur à lege administrator bonorum filii. *Tiraquel. de legib. conub. Gloss. 5. num. 4. Gomes in L. 48. Tauri n. 14. Mendes à Castro in L. Cum oportet p. 2. n. 121. Cod. de bonis, quæ liber.* Cum igitur filius non habeat administrationem bonorum in casu prædicto, contractum super eis inire non poterit. Ita *Molin. de just. & jur. tom. 2. disp. 343. n. 8. Gomes dict. cap. 2. n. 2. ubi Aylon versic. ac ita procedit Valenzuel. consul. 39. num. 10. tom. 1. quatenus absolute dicit, patrem emere posse bona peculii adventitii sui filii.*

30 Quod tamen est verum, & procedit præterquam, si palam, & bonâ fide fieret contractus in præsentia judicis, vel propinquorum; tunc enim cessat omnis præsumptio. *Gomes dict. cap. 12. sub n. 2. ubi addit, quod de jure Regio Castellæ talis*

contractus inter patrem, & filium, nullo modo valet, etiam si fiat palam, & bonâ fide, quando pater est legitimus administrator, & allegat *L. 1. tit. 5. lib. 5. Ordin. L. 4. tit. final. lib. 8. Ordin. ubi vide Aylon. Gama decis. 295. n. 2. Cardos. in prax. verbo Emptio, & venditio sub n. 66.*

31 Unde inferitur, quod pater potest vendere immobilia filio emancipato; quia hujusmodi venditio non intelligitur prohibita, nisi filio existenti in potestate patris ex text. in *L. Siquis posthac 9. §. Si quid 1. Cod. de bonis proscriptor. seu damnator, Barthol. in L. Frater à fratre n. 51 ff. de cond. in deb. Gama dict. decis. 295. n. 2. Cardos. in prax. verbo Emptio, & venditio n. 66. & tenet decitum Phæb. p. 1. Arest. 80. August. Barbof. in castigat. ac Ord. lib. 4. titul. 12. num. 16.*

32 Nec obstat quod nepos non est in potestate avi ex *Ord. lib. 4. tit. 87. §. 7. & nihilominus ab avo emere non potest ex alia Ord. lib. 4. tit. 12. ut argumentantur Phæb. dict. Arest. 80. versic. In quo est, August. Barb. dict. n. 16. & Additionator Phæb. p. 1. decis. 120. in fine.* Quia in dict. *Ord. lib. 4. tit. 12.* non prohibetur simpliciter, & absolute, quod pater immobilia vendat filio, vel nepoti; nisi alios filios, vel nepotes habeat, quibus præjudicium ex tali venditione resultare possit, ob æqualitatem, quam inter eos servare debet in bonis distribuendis, adeo ut si alii filii, vel nepotes consentiant in tali venditione, valida remaneat; quod non bene animadvertunt supra citati; ideoque dispositio hujus legis non debet extendi ad casum, quo pater nullos alios filios, vel nepotes habebat, præterquam illum, cui per eum res vendita fuit, est enim correctoria juris communis in dict. *L. Si quis posthac 9. §. Si quid 1. ubi valida est venditio per patrem facta filio emancipato, ut deducunt supra citati n. 31. cessat enim in hoc casu ratio præjudicii, & inæqualitatis, & frau-*

fraudis, quæ in dicta lege Regia considerantur, quibus cessantibus, cessat & ejus dispositio, ex regula textus in cap. cum cessante de appellationibus; & cum sit casus omissus, remansit in dispositione juris communis in dicta *L. Siquis posthac*; quæ non fuit correctæ per dictam legem Regiam, ubi alii filii, vel nepotes non extarent, ut sentire videtur *Pinel. in rubr. Cod. de restind. p. 2. cap. 2. n. 10.* quatenus eam dignam laude vocat, dicens, quod similis lex non extat jure communi: Quare non bene arguunt præfati Doctores ex dicta lege Regia adversus prædictum Arestum Phæbi; quia procedit, ubi alii filii, vel nepotes non extabant, sequendo dispositionem juris communis in hoc casu non correctæ per eandem legem, ut patet.

33 Ex quibus limitatur supra dicta illatio n. 31. de jure nostro Regio, ut non procedit, quando pater plures filios habens uni eorum res suas vendit, aut cum eo inæqualem permutationem facit; tunc enim invalida est venditio, vel permutatio ob suspicionem fraudis, nisi ceteri filii consentiant, vel eis renuentibus, à Principe præstetur consensus cognita causa, ut statuitur in dict. *Ord. lib. 4. tit. 12. ubi Barbof. dat concordantes.*

34 Eo tamen animadverto, quod hujusmodi venditio nulla est, non verò permutatio, nisi quatenus sit inæqualis, ad quam se referunt verba ibi: *Que desigual seja*; ut bene intellexit *Pinel. in dict. cap. 2. n. 10.*

35 Alia plura dicemus in commentariis dict. *Ord.* Sed interim nota, quod sufficit consensus tacitus aliorum filiorum ad validitatem hujus venditionis, ut tenet judicatum *Phæb. p. 2. decis. 120. ex n. 2. cum seqq.*

36 An valida sit venditio facta à patre filio spurio? Vide *Mantic. de tacit. & ambig. lib. 4. tit. 23. ex n. 25.* De quo vide infra ad tit. 12. n. 8.

37 Inter maritum, & uxorem validus est contractus emptionis, &

venditionis; quia licet contractus donationis non valeat inter eos ex *L. 2. ff. de donat. inter vir. & uxor. L. 1. Cod. eod. tit. Ord. lib. 4. tit. 65.* Tamen contractus emptionis, & venditionis, & quilibet alius contractus onerosus bene valet inter eos, nisi in fraudem causâ donationis sit facta venditio, ut cum pluribus juribus probat *Gom. var. tom. 2. cap. 2. n. 3. ubi dicit, quod in hoc casu videtur maritus licentiam præstare uxori, ut cum eo contraheret, & ibi Aylon. Sanchez de matrim. lib. 6. disp. 1. n. 11. Mantic. de tacit. & ambig. lib. 4. tit. 23. n. 27. August. Barbof. in L. Si non verum 14. n. 2. & 3. Cod. de donat. inter vir. & uxor.*

38 Provisores, & Judices, ac Scribæ orphanorum emere non possunt per se, vel per interpositam personam bona orphanorum suæ jurisdictionis, & eo ipso, quod apud eos fuerint inventa probatur emptio absque alia probatione, & ultra nullitatem emptionis incurrunt pœnas statutas in *Ord. lib. 1. tit. 62. §. 38. & tit. 87. §. 30. ubi exornant. Barbof. & Pegas.*

39 Item à contractu emptionis, & venditionis arcetur qui vel à natura, vel à jure universaliter prohibiti sunt pacisci, ut sunt infantes, amentes, furiosi, pupilli, minores, & prodigi, quibus interdictum est pacisci, nec non mutus, & surdus conjunctim à nativitate; de quibus agit *Anaclet. in Jus Canonic. lib. 1. tit. 35. de pactis §. 2. ex n. 40.* De muto tamen, & surdo vide quæ diximus infra ad *Princip. hujus tit. n. 3.* Et de prodigo vide *Altimar. de nullit. contr. tom. 6. rubr. 1. p. 4. Quæst. 38. ex n. 403.*

40 Omnes Magistratus, & judices temporales nullas etiam possunt emere res immobiles à personis suæ jurisdictionis, præterquam prædia paterna, aut consanguineorum transverfalium usque ad secundum gradum juxta Jus Canonicum computatum, quod

quod & idem prohibetur eorum officialibus: Nec res mobiles aliae, quam quæ ad victum; & amictum pertinent: Ac insuper, illi, necnon illustres, natalibusque nobiliores, & etiam Clerici ab omni mercatura arcentur; ne videlicet horum potentiâ, & auctoritate plebei, & inferiores terrestri, coacti potius, quam liberè contractus ineant, non sine magno Republicæ detrimento, ut plenè demonstrabimus, ampliando, & limitando in commentariis ad Ord. hoc lib. 4. tit. 15 & tit. 16. ubi suam sedem hæc materia habet; ideoque hic non plus immoramur; sed illuc missum facimus.

Articul. Sextus.

An, quis invitatus emere, vel vendere cogi possit, vel non?

SUMMARIUM.

- 1 Regulariter nemo invitatus cogi potest ad vendendam rem propriam, vel emendam alienam.
- 2 Ampliatur 1. etiam si vendens pretium irrationabile petat, & emptor justum offerat.
- 3 Ampliatur 2. etiam circa personas emere volentes.
- 4 Ampliatur 3. in Fisco, qui non potest cogere privatos emere res confiscatas.
- 5 Sed hoc non procedit in eo, qui in præteritum emerat, & maximos fructus perceperat.
- 6 Ampliatur 4. ad contractum locationis.
- 7 Ampliatur 5. ut nemo invitatus cogatur cedere jus suum.
- 8 Limitatur quoties ratio, & utilitas publica exposcit.
- 9 Propter publicorum ædificiorum constructionem privata ædificia dirui possunt.
- 10 Iudex pro decore civitatis, potest domum privati destruere.

- 11 Vicinus cogitur vendere domusculas deformes vicino, qui palatium ædificare vult.
- 12 Nisi dominus velit idem facere, & ædificare.
- 13 Nobilis pauper habens palatium destructum, compellitur illud vendere diviti volenti ædificare.
- 14 Quod procedit, etsi domus esset fideicomisso subjecta.
- 15 Dominus directus, quamvis Ecclesia, potest cogi ad liberandum domum vel fundum à canone, aliâ re stabili loco illius constitutæ, ne emphyteuta ex dicta causâ ab ædificando retrahatur.
- 16 Dominus non potest ædificium aut hortum demoliri, siue quid turpe contra ornatum Civitatis in domo construere.
Si ædificium fiat supra murum aliqujus, ei debet solvi medietas muri, ibid.
- 17 Si domus est diruta, seu ruinosa compellitur dominus eam reficere, vel alii justo pretio vendere.
- 18 Destructâ viâ publica ruina, vel aquarum impetu vicinus proximum habens fundum, viam dare tenetur.
- 19 Dummodo illi justum pretium solvatur, secus si non.
Consuetudo non potest inducere, ut sine refusione pretii quis vendere cogatur ibid.
- 20 Vicinus tenetur constituere viam, prædico sui vicini justo pretio, si aliunde illam habere non possit.
Venditor non tenetur præstare viam fundo vendito, nisi expresse dictum fuerit, etsi alium ad fundum accessum non habeat ibid.
- 21 Non potest ædificari in ea parte qua ventus impeditur areæ vicinæ, et si nulla debeatur servitus.
- 22 Princeps ratione publicæ utilitatis potest bona subditorum auferre, soluto justo pretio per rescriptum particulare.
- 23 Vendere quis cogitur pro ampliando Palatio Regis, & domus privatorum

Articul. 6. De An quis invitatus emere vel vendere, &c.

- torum ipsi coherentes destrui possunt.
- Referuntur multi, casus in quibus Dominus vendere cogitur, ibid.
- 24 Pro Ecclesia, seu Monasterio de novo erigendo, vel reædificando cogitur vicinus rem, vel fundum vendere.
- 25 Quod extenditur si quis velit Ecclesiam, vel pium locum erigere in loco communi.
Donatâ parte territorii pro constructione Ecclesiæ, pacto ut contra donantem alia ampliatio non petatur, etiam tunc donans cogitur vendere favore Ecclesiæ, ibid.
- 26 Extende 2. ut procedat etiam pro ampliacione domus Religiosorum.
- 27 Extende 3. ut procedat etiam pro Claustro faciendo, vel ampliando.
- 28 Extende 4. pro Officinis de novo construendis.
- 29 Extenditur 5. pro dormitorio extendendo.
- 30 Extenditur 6. pro viridario Monasterii, ejusque ampliacione.
- 31 Extenditur 7. pro ampliando circuitu Monasterii, vel faciendo atrio ante Ecclesiam.
- 32 Extenditur 8. pro via publica ad portam Ecclesiæ directâ ampliandâ, etsi via publica sit intermediâ.
Extenditur 9. ut procedat etiam pro ædificando campanillo. ibid.
- 33 Extenditur 10. ut procedat etiam pro reparatione cujusvis loci pii.
- 34 Extenditur 11. pro seminario ab Episcopo faciendo.
- 35 Extenditur 12. pro Scholis, & studiis faciendis, & illorum ampliacione.
- 36 Extenditur 13. pro constructione, vel ampliacione Capellæ, seu Oratorii in Ecclesia, vel Monasterio.
Respondetur contrarium existimantibus, ibid.
- 37 Extenditur 14. pro erigenda, & amplianda Tribuna Ecclesiæ.
- 38 Extenditur 15. pro construenda domo prope Ecclesiam seu Monasterium pro habitatione Parochi, vel Religiosi.
- 39 Extenditur 16. pro ampliacione chori, & Novitiatus Monasterii, & idem de scalis faciendis.
- 40 Extenditur 17. pro commoditate Sacristiæ cogitur quis vendere domum propriam.
Nisi Ecclesia Capellam alicui nobili concessisset? ibid.
- 41 Extenditur 18. ut pro omni eo, quod connexum esset Monasterio possit vicinus cogi vendere rem suam.
- 42 Extenditur 19. etiam si domus, vel fundus vicini non sit allodialis; sed feudalis, aut prohibitus alienari.
- 43 Extenditur 20. ut Ecclesiæ concedatur electio, ubi sunt plura ædificia.
- 44 Extenditur 21. ut Ecclesia, seu Monasterium possit vicinum cogere ad locandum domum propriam.
- 45 Extenditur 22. etiam si Ecclesia, vel Monasterium domum alienam incorporet cum Monasterio, invito domino.
- 46 Extenditur 23. ut Ecclesia, seu Monasterium cogere possit vicinum ut vendat servitutem altius non tollendi, etiam viâ publicâ intermediâ, ne luminibus Ecclesiæ officiat.
Idem si vicinus Monasterii, etiam viâ publicâ intermediâ, habeat fenestras, seu alium aspectum ad Monasterium, ibid.
Secus respectu Religiosorum masculinorum nisi sit in æmulationem, ibid.
- 47 Extenditur 24. pro ampliandis Palatiis Cardinalium, & Archiepiscoporum annexis eorû Ecclesiis,

- 48 Idem pro ampliatione plateæ ante Palatium Archiepiscopale.
- 49 Idemque pro ampliatione viridarii Palatii Patriarchalis S. Antonii do Tojal decretum fuit.
- 50 An quando domus, seu prædium est alterius Ecclesiæ, vel p[er] loci possit fieri hæc compulsio pro constructione alterius, vel reparatione? Resolvitur remissive.
- 51 An, quando duæ Ecclesiæ, vel duo loca pia concurrunt in emptione, & utrinque pertenditur coactio privilegium prædictum suffragetur? Resolvitur remissive.
- 52 Restrigitur 1. ut vicinus non cogatur vendere domum suam pro constructione, seu ampliatione Hospitii Religiosorum.
- 53 Restrigitur 2. ut vicinus non teneatur tradere rem propriam pro constructione Ecclesiæ antequam incipiat ædificium.
- 54 Restrigitur 3. si Ecclesia non petat pro se, sed ut aliis complacere.
- 55 Restrigitur 4. si Ecclesia petat rem pro ampliatione rerum particularium ipsius Ecclesiæ.
- 56 Restrigitur 5. in Ecclesiis in nemore existentibus.
- 57 Restrigitur 6. si Ecclesia non vult integram domum, sed illius partem.
- 58 Ut tale privilegium Ecclesiæ locum habeat, plura desiderantur requisita, de quibus Remissive.
- 59 Scholaribus, & Doctoribus quis cogi potest vendere domum propriam.
- 60 Ratione publicæ utilitatis quis compelli potest vendere locum, ubi furca erigi possit.
- 61 Habens servum communem favore libertatis compellitur partem, quam habet in eo vendere, si socius velit manumittere.
- 62 Dominus cogitur servum vendere, si eum severiter tractet, & ei parva alimenta præstet.
- 63 Dominus cogitur servum Maurum

- vendere, ut Christianus notus à Mauris libertatem consequatur.
- 64 Dominus cogitur ancillam vendere, si illam urgeat ad impudicitiam.
- 65 Ratione publicæ utilitatis quis compellitur vendere triticum tempore caristiæ certo, & justo pretio.
- 66 An, coactus vendere ob publicam utilitatem, teneatur promittere evictionem rei venditæ? Resolvitur remissive.
- 67 An, tunc laudemium debeatur, & à quo sit solvendum? Remissive.
- 68 An, iudices inferiores possint cogere invitum ad rem propriam vendendam Ecclesiæ, vel recurri debeat ad Principem? Affirmative.
- 69 Contrarium tamen verius est, cum remedium extraordinarium non tollat ordinarium adeundi iudicem.
- Quando deficit utilitas publica, & causa pietatis debet ad Principem recurri pro dispensatione legis, cujus dispositio non viget, datâ utilitate, & necessitate publica, ibid.
- 70 An Iudex secularis habeat arbitrium, ut iudicet secundum æquitatem circa coactionem venditionis domus pro constructione Ecclesiæ, seu Monasterii? Remissive.
- 71 Ad emendum quis cogi potest, quoties id exigit commune Republicæ bonum.
- 72 Item si aqua peritura esset, potest dominus illius cogi ad eam vendendam inferiori, præsertim si ad flumen erat reditura.
- R**egulariter nemo invitus cogi potest ad vendendam rem propriam, vel emendam alienam ex text. in L. Invitum 11. Cod. de contrah. empt. L. Dudum 14. Cod. eod. L. Nec emere 16. Cod. de jur. deliberand. Ord. lib. 4. tit. 11. in Princip. ubi Barbof. ad rubr. plura refert, & ultra eos tenent August. Barbof. in dict. L. Invitum, Giurb. decis. 86. num. 1. Altimar tom.

- Articul. 6. De An quis invitus emere, vel vendere, &c.
- tom. 3. de nullit. contract. rubric. 1. Quæst. 14. sect. 4. n. 1. ubi infinitos laudat, ac etiam Cortiad. decis. 246. ex num. 1. tom. 4. Pegas tom. 7. ad Ord. in Regimin. Senat. Palat. cap. 98. n. 1. Cabed. p. 1. decis. 105. n. 1. Farias ad Covar. var. lib. 3. cap. 14. num. 1.
- 2 Ampliatur 1. etiamsi vendens pretium irrationabile petat, & emptor justum offerat. Caroc. decis. 26. n. 3. Carpan. ad statut. Mediol. 433 num. 70. Gusman de evict. Quæst. 52. num. 26. Hermozill. in L. 3. tit. 5. Gloss. 1. n. 2. parit. 5. Altimar. dict. sect. 4. n. 2. Cortiad. dict. decis. 246. n. 8.
- 3 Ampliatur 2. etiam circa personas emere volentes; nam venditor non potest cogi uni potius, quam alteri vendere, etsi sit consanguineus: L. Dudum 14. Cod. de contrahend. empt. ubi August. Barbof. num. 1. & 2. Ord. lib. 4. tit. 11. in Princip. ubi Barbof. Altimar dict. sect. 4. n. 3. Hermozill. dict. Gloss. 1. n. 3.
- 4 Ampliatur 3. in Fisco, qui non potest cogere privatos emere res confiscatas. L. Licitatio ad conducendum ff. de publicanis Peregrin. de jur. Fisci lib. 6. tit. 4. n. 44. Giurb. dict. decis. 86. num. 2. Gratian. Forens. cap. 149. n. 33. Bobadill. polit. lib. 2. cap. 21. n. 250. Gutierrez de Gabellis Quæst. 140. num. 6. Hermozill. dict. Gloss. 1. n. 5. Idem Giurba observat. 90. n. 17. Altimar dict. sect. 4. n. 4. ubi n. 5. & 6. limitat de jure Hispano; quam etiam limitationem facit Hermozill. ubi proximè n. 6. & 7. Sed de jure nostro Regio servatur hæc ampliatio modo tradito in Ord. lib. 2. tit. 53. §. 3. juncto §. 6. De quo diximus ad Ord. lib. 3. tit. 86. §. 30. lex n. 2. tom. 3. Cortiad. dict. decis. 246. n. 3.
- 5 Declara, hanc ampliatio em non procedere in eo, qui in præteritum emerat, & maximos fructus perceperat; tunc enim cogitur emere redditus fiscales, si futurum non reperiretur emptor, quorum altero

deficiente, nemo compellitur emere: ex Castr. in L. Cotem ferro § Qui maximos ff. de publican. Natta conf. 500. n. 8. Giurb. dict. observat. 90. n. 18. Altimar. dict. sect. 4. n. 7.

Ampliatur 4. ad contractum locationis; nam quis invitus non compellitur locare, nec conducere. L. invitos 11. Cod. locat. Ord. lib. 4. tit. 23. August. Barbof. in dict. L. Invitos n. 1. & 2. Altimar. dict. sect. 4. n. 8. Pacion. de locat. cap. 20. à num. 1. ubi latè agit. Cortiad. dict. decis. 246. n. 4.

Ampliatur 5. ut nemo invitus cogatur cedere jus suum. Rodrigues de annuis reddit. lib. 2. Quæst. 10. num. 7. & Quæst. 17. num. 10. Surd. consil. 536. à n. 1. Giurb. decis. 87. n. 6. Carleval. de jud. tit. 3. disput. 35. num. 26. Altimar. dict. sect. 4. num. 9. Olea de cession. jur. tit. 5. Quæst. 1. n. 2. ubi ex n. 3. hanc materiam explicat. Cortiad. dict. decis. 246. n. 5. ubi num. 6. idem dicit de permutatione.

Limitatur verò dicta conclusio sic ampliata, quotiescunque ratio, & utilitas publica exposcit, ut quis emere, & vendere cogatur. L. 2. ff. de nundin. L. Item si verberatum 15. §. 1. in fine ff. de reivindicat. Cæpol. de Servit. urbanor. prædior. cap. 82 n. 5. Cancer. var. p. 1. cap. 13. n. 793. Vela dissert. 17. num. 34. Valenzuel. consil. 167. n. 77. Altograd consil. 102. à num. 50. Cyriac. contr. 310. n. 83. Gomes var. tom. 2. cap. 2. n. 51. & in L. 70. Tauri n. 2. Altimar. de nullit. contract. tom. 3. rubr. 1. Quæst. 14. sect. 4. num. 10. Hermozill. in L. 3. tit. 5. Gloss. 1. n. 9. partit. 5. Petr. Barbof. in L. 1. p. 7. n. 5. ff. solut. matrim. Cabed. p. 1. decis. 105. n. 6. Valasc. consult. 22. ex n. 1. Giurb. decis. 86. num. 4. August. Barbof. in L. Invitum 11. n. 3. Cod. de contrah. empt.

Unde inferitur 1. quod propter publicorum ædificiorum constructionem privata ædificia dirui possunt. L. Præscriptio, L. Omnes.

H 2 Cod.

- Cod. de operib. public. Carpan. ad stat. Mediol. 433. n. 70. Giurb. d. cifi. 86. n. 4. Fontanell. de pact. nupt. claus. 4. Gloss. 12. num. 28. Gusman de evict. Quæst. 5. n. 13. Mastrill. de Magistrat. lib. 3. cap. 9. n. 55. Maradis super pragmat. singul. 58. n. 2. Altimar dict. sect. 4. n. 11. Hermozill. dict. Gloss. 1. num. 10. August. Barbof. in dict. L. Invitum n. 18. Cortiad. tom. 4. decis. 246. n. 17.*
- 10 Infertur 2. quod iudex pro decore civitatis potest domum privati destruere. *Giurb. dict. decis. 86. num. 5. Paris. de Syndicat. § Iudex suprema potestas n. 26. Bobadill. polit. lib. 3. cap. 5. n. 26. Gusman dict. Quæst. 52 num. 47. Ponte de potest. Proreg. tit. de regalib. impos. § 1. n. 66. Altimar dict. sect. 4. n. 12. Hermozill. dict. Gloss. 1. n. 11. Cortiad. dict. decis. 246. num. 18.*
- 11 Idem Infertur 3. quod vicinus cogitur vendere domusculas deformes vicino, qui palatium ædificare vult; quia Rei publicæ inter est civitates ornari domibus, & palatiis. *L. Ceteræ ff. de legat. L. Senatus ff. de contrab. empt. L. 2. L. Si quis; cum duab. legib. seqq. Cod. de ædific. privat. L. Præscriptio L. Si quando; L. Nec splendissima Cod. de operib. public. Mieres de Maiorat. p. 1. Quæst. 10. num. 69. Giurb. decis. 86. n. 5. Fontanell. de pact. nuptialib. claus. 4. Gloss. 12. n. 28. Gusman dict. Quæst. 52. n. 48. Altimar dict. sect. 4. n. 13. & in observat. ad Rot. vit. decis. 92. Hermozill. dict. Gloss. 1. n. 12. August. Barbof. in dict. L. Invitum n. 17. Cortiad. dict. decis. 246. n. 11. 20. & 21.*
- 12 Nisi idem velit idem facere, ædificare; nam tunc dominus aliis vendere non cogitur, qui volunt ædificare ad ornatum urbis. *Rotta Roman. d. cifi. 84. n. 4. in novissimis Coccini, & decis. 853. novissim. baster. ead. p. 4. Hermozill. dict. Gloss. 1. n. 13. Altimar dict. sect. 4. num. 801. Cortiad. dict. decis. 246. n. 22.*
- 13 Infertur 4. quod nobilis p-

per habens palatium dei compellitur illud vendere diviti volenti ædificare. *Iraquel. de nobilit. cap. 39. n. 132. Carpan. ad statut. Mediolan. 483. n. 84. Altimar dict. sect. 4. n. 14. Giurb. decis. 86. n. 5. Bobadill. polit. lib. 3. cap. 5. n. 27. Mieres dict. Quæst. 10. n. 73. Gusman dict. Quæst. 52. n. 9. Hermozill. dict. Gloss. 1. n. 14. August. Barbof. in dict. L. Invitum n. 17. versic. Unde nobilis. Cortiad. dict. decis. 246. n. 22. Barbof. ad Ord. lib. 4. tit. 11. ad rubr. n. 6.*

Et hoc procedit, quamvis domus esset fideicommissio subiecta *Leo decis. Valent. 90. Novar. in Quæst. Forensib. lib. 1. Quæst. 59. Franch. decis. 241. & decis. 519. Molin de primogen. lib. 4. cap. 6. n. 3. Menoch. de præsumpt. lib. 4. præsumpt. 110. Rot. consil. 54. n. 10. lib. 1. Donad. de renuntiat. tom. 2. cap. 15. n. 8. Altimar. de nullitat. contract. tom. 3. rubric. 1. Quæst. 14. sect. 4. n. 15. ubi n. 16. dicit, quod pretium convertendum est in aliam emptionem bonorum stabilium pro dicto fideicommissio, de quo vide infra ex n. 42.*

Infertur 5. quod Dominus directus, quamvis si ecclesia, vel alio modo privilegiata potest cogi ad liberandum domum, vel fundum à Canone, alia re stabili loco illius constituta, ne emphyteuta ex dicta causa ab ædificando retrahatur ad ornatum urbis ex constit. *Gregor. XIII. Rotta p. 12. recent. in append. ad decis. 413. per tot. Riccius collect. 3467. Merlin. decis. 437. & 465. Sabelli verbo Jus congrui, n. 25. Altimar. dict. sect. 4. n. 17.*

Infertur 6 quod dominus non potest ædificium demoliri, & ruitim pro his, aut hortum. si quid contra naturam iuris in construere & ead. a: *Giurb. 86. n. 6. Hermozill. Gloss. 1. 5. ubi n. 16. tenet ratione publica utilitatis non quis in domo sua privata ex ea, per malus odor seu f a vicinis*

Articul. 6. An quis invitatus emere, vendere, &c.

n. 17. subdit, non licere in viam publicam aliquid foetum, vel turpe emittere; n. 18. ampliatur, ædificia non esse destruenda, ne urbs deformetur, etsi in alieno solo sint facta, & supra murum elicijus; sed ei debere solvi medietas muri, ex Surd. decis. 168. & apud nos est Ord. quoad primum in lib. 2. tit. 26. §. 27. & quoad secundum lib. 1. tit. 68. §. 18. cum seqq. Altimar. dict. sect. 4. numer. 81. & 82.

17 Infertur 7. quod si domus est diruta, seu ruipola, & deformitas causatur in civitate, potest compelli dominus, ut eam reficiat, & si non habet unde reficiat; cogitur ad vendendum alteri iusto pretio. *Capol. de servitutib. urbanor. cap. 59. n. 4. Hermozill. in L. 3. tit. 5. Gloss. 1. num. 19. partit. 5. Altimar. de nullitat. contract. tom. 3. rubr. 1. Quæst. 14. sect. 4. num. 84.*

18 Infertur 8. quod via publicâ, seu itinere destructo ruinâ, vel aquarum impetu, vicinus proximum habens fundum, tenetur viam præstare, *L. Si locus §. cum via publica ff. quemadmodum servit amittatur, Capol. de servitutib. rusticor. prædior. cap. 3. n. 38. Surd. decis. 42. n. 11. Hermozill. dict. Gloss. 1. n. 20. Covar. var. lib. 3. cap. 14. n. 8. Altim. de nullit. contract. tom. 3. rubr. 1. Quæst. 14. sect. 4. n. 21. & n. 85. August. Barbof. in L. Invitum 11. num. 19. Gomes var. tom. 2. cap. 2. n. 51. Barbof. ad Ord. lib. 4. tit. 11. ad rubr. n. 5.*

19 Dummodo tamen iustum illi solvatur pretium, quo non soluto, loca vicinorum minime capi possunt pro extrahendis viis publicis, ut tenet communis opinio contra glossam *Acurt. in dict. §. Cum via public. Covar. var. lib. 2. cap. 14. n. 8. Gomes in L. 46. Tauri n. 9. versic. Quarto confirmatur, Valasc. consult. 22. ex n. 4. cum seqq. ubi dixit, quod opinio huius Glossæ nunquam recepta fuisset; nec consuetudo potest inducere, ut sine*

fectione pretii quis cogatur vendere. *Cabed. part. 1. decis. 109. num. 6. & 7. August. Barbof. in dict. L. Invitum sub n. 19. Boerius decis. 322. num. 11. Costa de ration. rata Quæst. 15. num. 5. tom. 2. Gomes dict. n. 51. Altim. dict. sect. 4. n. 87.*

20 Unde vicinus tenetur constituere viam, & aditum fundo, aut prædio sui vicini iusto pretio, si aliunde viam, iter, seu accessum ad id habere non possit, quia veritatur publica utilitas, ne scilicet fundus incultus remaneat. *Boerius dict. decis. 322. a n. 10. Ursill. ad Afflict. decis. 265. n. 113. Ceval. comm. contr. commun. tom. 4. Quæst. ultima 906. n. 550. Aug. Barb. sub dict. n. 19. Farias ad Covar. var. lib. 3. cap. 14. n. 46. Hermozill. dict. Gloss. 1. n. 23. ubi subdit, quod de jure venditor non teneatur præstare viam ad fundum venditum, nisi expressè dictum fuerit, etsi alium ad fundum accessum non adeat. Altim. dict. sect. 4. n. 88. & n. 89.*

21 Infertur 9. quod quis ædificare non potest in ea parte, qua ventus impeditur areæ vicinæ, quanvis nulla sit debita servitus, & hoc ratione publicæ utilitatis, ne inutilem aream domino faciat, etiam nullo pretio refectione. *L. final §. final. Cod. de servitutib. & aqua, ubi August. Barbof. ex n. 5. cum seqq. Gomes in L. 46. Tauri n. 7. & tom. 2. var. cap. 2. in fine versic. quartus casus, ubi Aylon Boerius dict. decis. 322. n. 12. Ursill. ad Afflict. decis. 255. n. 113. Hermozill. dict. Gloss. 1. num. 27. & 28. Cardos. in prax. verbo Servitus n. 33. Egidius in L. Ex hoc jure part. 1. cap. 6. num. 17. ff. de justit. & jur. Altimar. dict. sect. 4. n. 91.*

22 Infertur 10. quod ratione publicæ utilitatis potest Princeps bona subditorum auferre, soluto iusto pretio per Rescriptum particulare. *Hermozill. dict. Gloss. 1. n. 30. Mastrill. de Magistratib. lib. 3. cap. 1. num. 352. Castill. contrav. lib. 3. cap. 6. n. 8. Altimar. dict. §. 4. numer. 92. cum seqq.*

Et

Et sic tenetur quis vendere pro ampliando Palatio Regis, & domus Privatorum ipsi cohærentes destrui possunt: *Altimar. dict. sect. 4. n. 22. & 23. & n. 60. ubi n. 61.* hoc ampliat pro ampliacione viridarii Principis, & tunc Ecclesia cogitur permutare rem suam; & n. 20. tenet quod universitas pro contruendis domibus Prætoris potest cogere dominum ad vendendam suam domum; & n. 25. idem dixit pro ampliacione mæniū civitatis, & ex n. 57. plures alias facit ampliaciones, & quoad Palatium; & viridarium Principis tenent, *Constantin. ad statut. urbis annot. 24. artic. 8. n. 540. Julius Caponi contr. 1. ex n. 22. cum seqq.*

24 Infertur 11. quod pro Ecclesia, seu Monasterio de novo erigendo, construendo, ædificando, sive ampliando, aut jam destructo reædificando cogitur vicinus domum propriam, vel fundum invitus vendere: *ex textu in L. Si quis sepulchrum in princip. ff. de religiof. & sumpt. funer.* quæ et si loquatur de sepulchro, & via ad illud, ex identitate, & maiortate rationis habet locum in Ecclesiis, & Monasteriis, & illorum ampliacione. *Covar. var. lib. 3. cap. 14. n. 7. ubi Farias n. 42. Hermozill. in L. 3. tit. 5. Gloss. 1. n. 32. cum seqq. partit. 5. Altimar. de nullit. contract. rub. 1. Quæst. 14. sect. 4. n. 97. tom. 3. Cortiad. decis. 246. n. 11. tom. 4. ubi infinitos laudat Ciarlin. Forens. lib. 2. num. 17. & 18. Sperell. decis. 58. à n. 23. & decis. 68. n. 2. & 3. tom. 1. Constantin. ad statut. urbis annot. 24. artic. 8. ex num. 520. Jul. Caponi tom. 3. discept. 178. ex num. 20. cum seqq. & tom. 5. discept. 371. à n. 20. cum seqq. Idem Jul. Caponi. in controversiis forensib. contr. 1. lib. 1. Petr. Barbof. in L. 2. p. 2. n. 139. ff. Solut. matrim. August. Barbof. in L. Invitum 11. num. 4. Cod. de contrahend. empt. Valasc. consult. 22. n. 2. Cabedo p. 1. decis. 105. n. 2. & 3. Pegas tom. 7. ad Ord. in regimin. Senat. Palat. cap. 98. à n. 1. ubi iudicatum refert.*

Extenditur 1. hæc illatio, si quis velit Ecclesiam, vel pium locum erigere, construere, vel ædificare in loco communi, potest enim socium cogere, ut partem suam vendat iusto pretio; quia non debet pietas, vel religio impediri *Covar. var. lib. 3. cap. 14. n. 7. versic. Quartò. Sic Bald. in L. unica n. final. Cod. de commun. serv. manum. Jason in L. 2. num. 4. versic. confirmatus, & in L. Nec emere num. 3. Cod. de jur. deliberand. Gomes in L. 46. Tauri sub n. 9. versic. Tertio confirmatur; & in L. 70. Tauri n. 27. versic. Ex quo infert. Idem Gomes var. tom. 2. cap. 2. sub n. 51. versic. Secundò infero. Cortiad. dict. decis. 246. n. 13. Hermozill. in L. 3. tit. 5. Gloss. 3. n. 3. partit. 5. Mustaz. de caus. p. lib. 5. cap. 2. num. 6. in fine Constant. dict. artic. 8. num. 550. Valenzuel. consil. 18. ex num. 3. Hinc etiam in casu, quo quis donaret partem territorii pro constructione Ecclesiæ eo pacto adjecto, quod ipsa Ecclesia non posset petere aliam ampliacionem contra ipsum donantem, vendere cogitur ipse donans favore Ecclesiæ, non obstante dicto pacto: *Altimar. dict. sect. 4. n. 130. & in observat. ad Rovit. decis. 92. versic. Ampliatur decimo octavo. Cortiad. dict. decis. 246. n. 44.**

Extenditur secundò, ut procedat etiam pro ampliacione domus Religiosorum: *Altimar. dict. sect. 4. n. 99. Hermozill. dict. Gloss. 1. n. 35. Giurba decis. 86. n. 3. & 8. Ciarlin. Forens. lib. 2. cap. 182. n. 17. & 18. Cortiad. dict. decis. 246. n. 39.*

Extenditur tertio, ut procedat etiam pro clauetro faciendo, vel ampliando: *Molin. de just. & jure disput. 341. n. 7. Hermozill. dict. Gloss. 31. n. 36. Giurba decis. 86. n. 7. Altimar. dict. sect. 4. n. 100. Sperell. decis. 58. n. 19. Cortiad. dict. decis. 246. n. 30. Cabed. p. 1. decis. 105. n. 3. Cyriac. tom. 2. controvers. 231. n. 5. Constant. ad statut. urbis annot. 24. artic. 8. num. 530.*

Extenditur quarto, pro officinis

Articul. 6. An quis invitus emere, vel vendere, &c. nis de novo faciendis: *Capol. de servit. urbanor. prædior. ap. 8. n. 5. Gusman de evictionib. Quæst. 52. num. 39. Hermozill. dict. Gloss. 3. n. 37. Altimar. dict. sect. 4. n. 101. Cabed. dict. decis. 105. n. 3. August. Barbof. in L. Invitum 11. n. 5. Cod. de contrahend. empt. Giurba decis. 86. sub n. 8. Cortiad. decis. 246. n. 36. Constantin. ad statut. Urbis annot. 24. artic. 8. n. 529.*

29 Extenditur quinto pro dormitorio extendendo: *Altimar. dict. sect. 4. n. 102. Hermozill. dict. Gloss. 1. n. 38. Sperell. dict. decis. 58. n. 19. in fin. Giurba decis. 86. sub n. 7. Aug. Barb. in L. Invitum 11. sub n. 5. Cod. de contrahend. empt. Gusman de evictionib. Quæst. 52. n. 51. & 52. Cortiad. decis. 246. n. 33. Constantin. dict. artic. 8. n. 533.*

30 Extenditur sexto pro viridario Monasterii, ejusque ampliacione: *Costa de remediis subsidiariis Remed. 76. n. 9. Gusman dict. Quæst. 52. num. 52. Altimar. dict. sect. 4. n. 103. Hermozill. in dict. L. 3. Gloss. 1. n. 39. Cyriac. dict. controuv. 231. n. 8. Giurba decis. 86. sub n. 7. Sperell. dict. decis. 58. n. 20. August. Barbof. dict. n. 5. Ciarlin. Forens. lib. 2. cap. 182. sub num. 18. Cortiad. decis. 246. n. 37. Constantin. ad statut. Urbis annot. 24. artic. 8. n. 531.*

31 Extenditur septimo pro ampliando circuitu Monasterii, vel faciendò atrio ante Ecclesiam, *Altimar. dict. sect. 4. n. 104. ubi n. 105. tenet, quod ad atrium debent contribuere omnes vicini; Hermozill. dict. Gloss. 1. n. 39. & tenet decifum Cabed. dict. decis. 105. n. 10. Cortiad. decis. 246. num. 28. & 40. August. Barbof. dict. n. 5. Constantin. ad statut. Urbis annot. 24. artic. 8. n. 525. Jul. Caponi in controuv. Forens. contr. 1. n. 17.*

32 Extenditur octavo pro via publica ad portam Ecclesiæ directa amplianda, et si via publica sit intermedia ex Rotta apud Farinac. *decis. 213. n. 5. tom. 2. in noviss. & decis. 112. part. 1. recent. Donad. de renuntiatis. cap. 1.*

n. 22. *Altimar. de nullit. contract. rubric. 1. Quæst. 14. sect. 4. n. 106. Hermozill. in L. 3. tit. 5. Gloss. 1. num. 40. partit. 5. August. Barbof. in dict. L. Invitum n. 6. Gratian. Forens. cap. 896. n. 27. Cortiad. decis. 246. n. 38. Mostaz. de caus. p. lib. 5. cap. 2. sub n. 6. Julius Caponi dict. contr. 1. n. 31. Constantin. dict. artic. 8. n. 526. & num. 827. Extenditur nonò, ut procedat etiam pro ædificando campanillo: *Donad. dict. cap. 15. n. 33. Altimar. dict. sect. 4. n. 107. & in observat. ad Rovit. decis. 92. ampliatur. 19. Cortiad. dict. decis. 246. n. 27. August. Barbof. vot. 102. n. 41. & 42. cum seqq. ubi n. 43. dicit, quod à fortiori nullus vicinus poterit turris hujusmodi ædificationem impedire.**

Extenditur decimò, ut procedat etiam pro reparatione cujusvis loci pii, in cujus favorem cogitur vicinus prædium vendere, *Altimar. dict. sect. 4. n. 108. Hermozill. dict. Gloss. 1. n. 41. Cortiad. dict. decis. 2. n. 24. Gom. var. tom. 2. cap. 2. sub n. 51. versic. Ex quo notabiliter, Mostaz. de caus. p. lib. 5. cap. 2. n. 6. August. Barbof. dict. n. 6.*

34 Extenditur undecimò, pro Seminario ab Episcopo faciendo, *Altimar. dict. sect. 4. n. 110. Hermozill. dict. Gloss. 1. n. 41. Sperell. dict. decis. 58. n. 22. Cortiad. dict. decis. 246. num. 42. Constant. dict. artic. 8. n. 535. & 536.*

35 Extenditur duodecimò pro Scholis, & studiis faciendis; & illorum ampliacione: *Costa de remediis subsidiariis remed. 79. n. 9. Cyriac. controuv. 231. n. 5. tom. 2. Altimar. dict. sect. 4. n. 111. Giurba decis. 86. sub n. 7. Sperell. dict. decis. 58. n. 19. Hermozill. dict. Gloss. 1. n. 42. Cortiad. dict. decis. 246. n. 35. Mostaz. de caus. p. lib. 5. cap. 2. sub num. 8. Constantin. dict. artic. 8. num. 534. Jul. Caponi controuv. 1. num. 13. Et etiam pro Doctoribus, ut infra num. 59.*

Extenditur decimo tertio, ut pro

pro constructione, vel ampliatione Capellæ, seu Oratorii in Ecclesia, vel Monasterio, potest vicinus invitus cogi ad vendendum domum, vel fundum: *Altimar. dict. sect. 4. n. 112. Cortiad. dict. decis. 246. n. 25. Hermozill. dict. Gloss. 1. n. 43. August. Barbosa. in dict. L. invitum num. 8. & licet alii contrarium teneant, tamen hæc extensio verior est, quia illi procedunt in casibus particularibus, ut dicit: Cortiad. ubi proxime, Caponi dict. contr. 1. n. 14. Constantin. dict. artic. 8. num. 537.*

37 Extenditur decimo quarto, ut pro erigenda, & amplianda Tribuna Ecclesiæ potest quis invitus cogi vendere proprium fundum, vel domum; ut decilum tenet, *Cortiad. decis. 246. n. 26. Gusman. de evictionib. Quæst. 52. sub n. 41. Mastrill. decis. 280. sub n. 106. versic. Idemque lib. 3. Giurb. decis. 86. n. 16.*

38 Extenditur decimo quinto, pro construenda, vel ædificanda domo prope Ecclesiam, seu Monasterium pro habitatione Parochi, Clerici, vel Religiosi, qui debet Ecclesiæ, vel Monasterio infervire, *Paul. de Citedin. de jure Patronat. part. 1. Quæst. 3. n. 174. Cortiad. dict. decis. 246. n. 29. Surd. conf. 62. n. 8. Sperell. decis. 58. n. 23. Constantin. ad statut. Urbis annot. 24. artic. 8. n. 538. Jul. Caponi contr. 1. n. 16.*

39 Extenditur decimo sexto, ut pro ampliatione Chori, & Novitatus Monasterii cogi quis possit invitus vendere solum suum: ut cum aliis tenet, *Idem Cortiad. dict. decis. 246. n. 31. & n. 32. idem dicit de scalis faciendis.*

40 Extenditur decimo septimo, pro commoditate Sacriliæ cogitur quis vendere invitus domum propriam, *Ciarl. n. Forens. lib. 2. cap. 182. n. 17. Cortiad. dict. decis. 246. n. 34. ubi limitat nisi Ecclesia Capellam alicui nobili concessisset; quia tunc pro amplianda Sacrilia, aut collocandis Reliquiis Sanctorum, non potest Capella*

à successoribus avocari; nam privari sepulchro majorum est magni præjudicii; quod item tenent *Hermozill. dict. Gloss. 1. n. 33. Valenzuel. conf. 18. n. 12. & n. 107. Altimar. dict. sect. 4. n. 121.*

Extenditur decimo octavo, ut pro omni eo, quod connexum esset Monasterio possit cogi vicinus invitus vendere rem suam, *Costa de remed. subsidiar. remed. 76 n. 9. Giurb. decis. 86. sub n. 7. Gusman. dict. Quæst. 52. n. 53. Cortiad. dict. decis. 246. n. 41. Sperell. dict. decis. 58. n. 21.*

Extenditur decimo nono, etiam si domus, vel fundus vicini non sit allodialis, sed feudalis, vel emphyteuticarius, aut prohibitus alienari, & perpetuo fideicommissio subiectus, & antiqua habitatio parentum illius, à quo petitur, & familiæ nobilis; *Cortiad. dict. decis. 246. n. 43. & 45. Hermozill. in L. 3. tit. 5. Gloss. 1. num. 49. partit. 5. August. Barbosa. in L. Invitum 11. n. 10. Cod. de contrahend. empt. Mostaz. de caus. piis lib. 5. cap. 2. n. 7. & 8. ubi n. 9. dicit, hanc doctrinam non esse absolute admittendam, sed tantum, quando parvum præjudicium fideicommissio, vel maioratui inferretur; *Altimar. de nullit. contract. tom. 3. rubr. 1. Quæst. 14. sect. 4. n. 119. & 120. ubi refert contrarium sentientes in domo, quæ fuit maiorum suorum; de quo vide eundem Cortiad. dict. decis. 246. ex n. 45. cum seqq. & quæ diximus supra n. 14.**

Extenditur vigesimo, si plura sunt ædificia privata ab uno, & altero latere Ecclesiæ, vel Monasterii, de cujus ampliatione agitur, est enim in ejus electione convertere se ad partem sibi bene visam, *ex Rotta apud Farinac. decis. 272. num. 7. part. 1. recent. Hermozill. dict. Gloss. 1. num. 48. Cortiad. dict. decis. 246. n. 48. Altimar. dict. sect. 4. n. 118. Constantin. ad stat. Urb. annot. 24. artic. 8. n. 558.*

Extenditur vigesimo primo ad locationem, nam Ecclesia, seu Monasterium

Articul. 6. An quis invitus emere, vel vendere, &c.

Monasterium potest vicinus invitum cogere ad locandum domum propriam, pro Religiosorum, vel Clericorum necessaria habitatione quousque perficiatur Monasterium, vel domus Ecclesiæ, ut tanquam verius tenent *Sperell. dict. decis. 58. num. 25. cum seqq. Cortiad. dict. decis. 246. n. 49. ubi referunt contrarium sentientes, & eos bene convincunt: tenent etiam Constantin. ad statut. Urbis annot. 24. artic. 8. & n. 547. Jul. Caponi contr. 1. n. 20.*

45 Extenditur vigesimo secundo, etiam si Ecclesia, vel Monasterium, committat spoliū domum alienam incorporando cum Monasterio, invito domino; tunc enim loco restitutionis domus succedit justum pretium post dictam incorporationem, ut decilum tenet *Cortiad. dict. decis. 246. n. 50. ubi n. 51. Idem dicit in attentatis, si lite pendente Monasterium secum domum incorporat invito domino.*

Extenditur vigesimo tertio, ut Ecclesia, seu Monasterium, cogere potest vicinum invitum ad vendendam servitutem altius non tollendi, etiam via publica intermedia, ne luminibus Ecclesiæ, vel Monasterii officietur: Imo vicinus Monasterii, etiam via publica intermedia, potest invitus cogi ad tollendum fenestras, seu alium aspectum in Monasterium, ne videre possit monachos, aut Moniales, intra propria Monasteria vel viridaria; quod absque difficultate procedit respectu Monialium, quantumvis non fiat in amulationem: *ex cap. 1. de statu Monachor. lib. 6. Secus respectu Religiosorum masculorum, nisi sit in amulationem secundum veriorē sententiam à Rotta noviter receptam, quia ratio honestatis, quæ militat in Monialibus, non convenit aliis Monachis masculis, ut referendo omnes tenet Cortiad. dict. decis. 246. n. 52. & 53. Altimar. dict. sect. 4. ex n. 114. cum seqq. Hermozill. dict. Gloss. 1. ex n. 44. Cabed. part. 1. decis. 105. n. 40.*

Tomo IV.

4. & decis. 152. ex n. 1. Constantin. ad statut. Urbis annot. 24. artic. 8. num. 546.

Extenditur vigesimo quarto pro ampliandis Palatiis Cardinalium, & Archiepiscoporum, ac eorum curtilibus; quatenus agatur de Palatiis annexis eorum Ecclesiis, & Episcopatibus, non de privatis eorundem, cum in his causis præ Ecclesiæ Privilegium non procedit. *Constantin. ad statut. Urbis annot. 24. artic. 8. n. 541. Julius Caponi controvers. 1. ex n. 1. & à n. 25. cum seqq. ubi scripsit contra Card. de Luca contrarium consulentem in eā causa disc. 83. de Servit. & faciunt quæ supra diximus de Palatiis Principum n. 23.*

Et idem dicitur pro ampliatione plateæ ante Palatium Archiepiscopale pro maiori commoditate ingressus curruum, & pro ejusdem Palatii maiori decore, & ornatu: ut decilum tenent *Card. de Luca de Servit. disc. 83. num. 3. Julius Caponi contr. 1. per tot. Constantin. dict. artic. 8. n. 542.*

Et pro ampliatione viridarii Palatii Patriarchalis juxta Ecclesiam Sancti Antonii do Tojal ejusdem Mitræ, ex rescripto nostri Augustissimi Regis idem decretum fuit, ut quidam vicini venderent quasdam terras maioratui annexas, alias earum loco subrogando; pro quo facit quod supra dictum manet de viridariis Monasteriorum n. 30. & quod n. præcedenti scriptum reliquimus de ampliatione palatii, & Plateæ Archiepiscopalis.

An quando domus, seu prædium, est alterius Ecclesiæ, vel pii loci, possit fieri hæc compulsio ad vendendum pro constructione, vel reparatione alterius? Sunt duo opiniones, una negativa, altera affirmativa, quas referunt, & concordant *Mostaz. de causis piis lib. 5. cap. 2. ex num. 10. cum seqq. Constantin. dict. artic. 8. à n. 551. cum seqq. Altimar. de nullit.*

contract. tom. 3. rubr. 1. Quæst. 14. sect. 4. n. 124. cum seqq. Julius Caponi controvers. 1. ex n. 32. cum seqq. Cortiad. decis. 246. a n. 54. cum seqq. tom. 4.

51 Si verò duo Ecclesiæ, vel duo loca pia, & Religiosa concurrunt in emptione, & utrinque prætendatur coactio ad vendendum, an tali casu privilegium prædictum suffragetur? Vide *Constant. dict. artic. 8. ex num. 555.*

52 Restringitur primò dicta illatio 11. tradita supra n. 24. ut vicinus non cogatur invitus vendere domum suam pro constructione, seu ampliatio-
ne Hospitii Religiosorum ad quod non extenditur dictum privilegium; *Riccius decis. 138. part. 1. Hermozill. in L. 3. tit. 5. Gloss. 1. num. 41. partit. 5. August. Barbof. in L. Invitum 11. n. 6. in fin. Cod. de contrahend. empt. Altimar. in observat. ad Rovit. decis. 92. limit. 6. Mastrill. decis. 280. n. 6. in fin. Julius Capon. controuv. 1. n. 12. in fine. Cortiad. dict. decis. 246. n. 61. ubi re-
fert contrarium sentientes, quibus addo *Constantin. ad statuta Urbis an-
not. 24. artic. 8. n. 544.**

53 Restringitur secundò dicta illatio, ut vicinus non teneatur tradere rem propriam, quam cogitur vende-
re pro constructione, vel ampliatio-
ne Ecclesiæ, antequam incipiatur ædificium, *Cortiad. dict. decis. 246. n. 62. ubi n. 63.*

54 Restringitur tertio, si Ecclesia non petat pro se, sed ut aliis com-
placeat, & n. 64.

55 Restringitur quarto, quando Ecclesia petit rem pro ampliatio-
ne rerum particularium ipsius Ecclesiæ; & n. 65.

56 Restringitur quinto in Ecclesiis in nemore existentibus, & ex n. 66.

57 Restringitur sexto, si Ecclesia non vult integram domum, sed illius partem, nisi concurreret necessitas, & utilitas Ecclesiæ, de quo etiam agit *Altimar. de nulli. contract. tom. 3. rubr. 1. Quæst. 14. sect. 4. ex n. 175. Au-*

gust. Barbof. in dict. L. Invitum n. 15. Constantin. dict. artic. 8. n. 5.

Ut autem tale privilegium Ec-
clesiæ locum habeat, plura delide-
rantur requisita, de quibus plene
agunt *Altimar dict. sect. 4. ex n. 131. cum seqq. Cortiad. dict. decis. 246. a n. 68. cum seqq. August. Barbof. in dict. L. Invitum ex n. 12. cum seqq. Guirb. decis. 86. num. 10. cum seqq. Hermo-
zill. dict. Gloss. 1. ex num. 51. Con-
stantin. dict. artic. 8. ex n. 559. cum seqq.*

Redeundo igitur ad ordinem
nostrarum illationum, infertur 12.
quod Scholaribus, vel Doctoribus
quis cogi potest vendere domum pro-
priam, ut dixit originaliter *Gulielm. de Cuneo in L. Decernimus, Cod. de
Episcop. & Cleric. Altimar. dict. sect. 4. n. 62. Andreol. contr. 290. n. 4. &
5. tom. 4. Molin. de just. & jur. disput. 341. Julius Caponi controuv. 18. per tot. Et faciunt quæ supra diximus de
scholis n. 35. Idem Jul. Caponi tom. 3. discept. 371. n. 28. & discept. 178. n. 28.*

Infertur 13. ut ratione publi-
cæ utilitatis quis compelli potest
vendere locum, ubi furca erigi possit.
*Hermozill. dict. Gloss. 1. n. 88. Altimar
dict. sect. 4. n. 209.*

Infertur 14. quod favore li-
bertatis habens servum communem,
compellitur partem, quam habet in
eo, vendere, si alter locius velit
eum manumittere. *Cod. de commun. serv. manum. ubi Antonius Fab. defi-
nit. 1. Gomes in L. 70. Tauri n. 27. Hermo-
zill. in L. 3. tit. 5. Gloss. 3. num. 1. cum seqq. partit. 5. Larrea decis. 90. per tot. Altimar. dict. sect. 4. num. 216. Farias ad Covar. var. lib. 3. cap. 14. n. 47. Barbof. ad Ord. lib. 4. tit. 11. §. 4. n. 3.*

Infertur 15. ut dominus cogatur
servum vendere, si eum severiter,
& cum duricia tractat, & ei
parva alimenta præstat. *Gomes in dict. L. 70. Tauri n. 27. & var. tom. 2. cap. 2. n. 51. rific. Tertius casus est, & ibi
Aylon. Altimar. dict. sect. 4. num. 217.*

58

59

60

61

62

Articul. 6. An quis invitus emere, vel vendere, &c.

& est textus in §. fincl. *Instit. de his qui sunt sui, vel alien. jur. August. Barbof. in L. Invitum 11. num. 21. Cod. de contrahend. empt. Hermozill. in dict. L. 3. Gloss. 5. n. 1.*

63 Infertur 16. quod dominus cogitur servum Maurum vendere, ut Christianus captus à Mauris libertatem consequatur. *Ord. lib. 4. tit. 11. §. 4. Altimar dict. sect. 4. n. 219. Farias ad Covar. dict. cap. 14. n. 48. Molin. de just. & jur. disp. 341. n. 3. Aug. Barbof. in dict. L. Invitum n. 24.*

64 Infertur 17. quod cogitur dominus ancillam vendere, si illam urgeat ad impudicitiam. *Aug. Barbof. in dict. L. Invitum. n. 25. Altimar. dict. sect. 4. n. 220. Hermozill. in dict. L. 3. Gloss. 6. n. 1.*

65 Infertur 18. quod ratione publica utilitatis quis compellitur vendere triticum tempore carissimæ certo, & justo pretio, sicut, & alia necessaria ad alimenta, & vitæ humanæ usum, puta, pannum pro vestitu, domum ad habitandum, &c. De quibus latè agunt *Altimar de nulli. contract. tom. 3. rubr. 1. Quæst. 14. sect. 4. ex n. 185. tum seqq. Hermozill. in L. 3. tit. 5. Gloss. 1. a num. 60. cum seqq. partit. 5. Babof. ad rubric. Ord. lib. 4. tit. 11. ex n. 2.*

66 An autem coactus vendere ob publicam utilitatem teneatur promittere evictionem rei venditæ? Negat cum pluribus *Cortiad. decis. 246. num. 160. tom. 4. Sed aliter explicat, & bene Altimar dict. sect. 4. ex num. 31. quem omnino vide; Constantin. ad statut. Urbis annot. 24. artic. 8. num. 585.*

67 Et an tunc laudemium debeatur, & à quo sit solvendum explicat idem *Cortiad. dict. decis. 246. ex n. 161. cum seqq. Hermozill. in dict. L. 3. Gloss. 6. n. 5. ubi ex num. 2. agit an debeatur gabella.*

68 Quæritur tandem, utrum iudices inferiores possint cogere invitum ad rem propriam vendendam Ec-

clesiæ, vel Monasterio, seu loco pio, pro eorum constructione, aut ampliatio-
ne, vel ad Principem recurri debeat, ut suo rescripto hanc coactionem dicernat, causa cognita? Et licet aliqui ex nostratibus hoc soli Principi reservent, ut sentiunt *Ca-
bed. p. 1. decis. 105. n. 5. Valasc. consult. 22. sub n. 2. Agid. in L. 1. quint. part. initii n. 5. Cod. de Sacrosanct. Ecclesiis; & in L. Ex hoc jure; p. 1. cap. 6. n. 14. ff. de just. & jure, quibus addo Gusman de evict. Quæst. 52. n. 22. Cortiada decis. 246. n. 77. tom. 4.*

69 Tamen verum est, quod Principem, vel iudicem inferiorem adiri potest, nec illud remedium extraordinarium tollit ordinarium adeundi iudicem; quamvis enim nulla detur actio civilis; ut quis invitus vendere cogatur; attamen datur officium iudicis *Gratian. Forens. tom. 4. cap. 742. n. 25. Hermozill. in L. 3. tit. 5. Gloss. 1. n. 50. in fine, partit. 5. Noguieroll. allegat. 18. n. 70. & iudicatum refert Pegas tom. 7. ad Ord. in regim. Senat. Palat. cap. 98. ubi ita deliberatum fuit pag. 644. col. 1. & tenent relati ab ipso Valasc. dict. n. 2. & plures casus decisos per Iudices tradunt Doctores supra relati n. 24. Et solum quando deficit utilitas publica, & causa pietatis, debet ad Principem recurri pro dispensatione legis, cujus dispositio non viget, data utilitate, & necessitate publica, de quibus egimus in præcedentibus illationibus, in quibus non procedit dispositio nostræ *Ord. lib. 4. tit. 11. quæ cum idem disponat, quod jus commune in L. Invitum 11. Cod. de contrahend. empt. & in L. Nec emere Cod. de jure deliberand. eadem limitationes, ac declarationes patitur, quas jus illud habet ex Valasc. consult. 66. n. 17. & consult. 42. num. fin. Castill. de usufruct. cap. 54. n. 54. & tenent laudati in nostris commentar. ad Ord. lib. 3. tit. 91. ad Princip. num. 15. tom. 3. ac ita responsum fuit apud eundem Pegas dict. pag. 644. col. 1.**

70. Et utrum iudex Sacerdotis habeat arbitrium iudicandum secundum æquitatem circa coactionem venditoris domus, vel fundi pro constructione, ampliatione, vel reparatione Ecclesiæ, seu Monasterii? Vide Cortiad. dict. decis. 246. ex n. 158. cum seqq.

71. Propterea dantur casus, in quibus ad emendum quoque quis cogi potest quoties nempe id exigit commune Reipublicæ bonum; prout in casibus, de quibus Anaclet. in Jus Canonis lib. 3. tit. 17. §. 2. n. 39. Hermozill. in L. 3. tit. 5. Gloss. 1. n. 77. partit. 5.

72. Ite si aqua peritura esset, potest dominus illius cogi ad eam vendendam, inferiori, præfertim si ad flumen erat reditura, Anton. Gabius de aquis Quæst. 13. ex n. 28. ubi hoc extendit, ubi uni esset superflua, & alteri necessaria. Card. de Luca de servit. cap. 27. n. 4.

Articul. Septimus.

De rebus, quæ emi, vendique possunt, vel non.

SUMMARIUM.

1. Omnes res, quas quis habet, vel prosequitur, vendi possunt, dummodò naturæ, vel jure gentium, vel more à commercio non exnantur.
2. Emi, vendique possunt res non tantum existentes, sed & futuræ.
3. Res, quas futuras ex causa naturaliter expectamus, censentur emi sub tacita conditione si nascantur.
4. Venditor ultra pretium tenetur ad interesse, si sit causa, ne fructus empti nascerentur, ibid.
5. Res, quas per accidens, & fortunam expectamus, censentur emi absolute, & sine conditione.
6. Nisi forsitan ipsi contrahentes emptionem aliter declarent,
7. Declaratur 1. Conclusio de fructibus non natis, ut procedat si nulli fructus nascantur, secus si potest.

7. Declaratur 2. si clare appareat non fuisse venditos fructus, sed spem fructuum nasciturorum.
8. Ut cognoscatur, an venditi sint fructus futuri, vel potius spes, attendi debent verba contractus.
9. In dubio tamen censetur vendita res potius, quam spes.
10. Venditis fructibus nascituris, si fructus non nascantur, non contrahitur emptio.
11. Vendito jactu retis, vel perceptione fructuum, vendita est spes, & alia.
12. Venditis fructibus, si qui percipi contingerit, censetur empti alia.
13. Non dicitur vendita spes, si contractus fundetur super solita perceptione fructuum.
14. Idem procedit, si certa quantitas, seu mensura expressetur in contractu.
15. Si venditor dolose egerit, ne fructus nascantur, vel pereant, damnum non pertinebit ad emptorem.
16. Et si venditor scivisset nullos fructus nascituros fore, & idem si agatur de jure percipiendi fructus, vel annuam responsionem, &c.
17. Vendito vectigali sola facultas percipiendi censetur translata.
18. Emptio spei non valet, si spes incerta non sit, ac dubia habens se adesse, vel non esse, nec certa sit ad esse, sed certa naturaliter ad non esse, vel saltem moraliter.
19. Magis rei veritas, quam verba inspicere debet. ibid.
20. Vendita spe retis, aut futurarum frugum secundum usitatum naturæ ordinem, vel hominum estimationem, inanis est venditio, ibid.
21. Emptio à principio nulla in prædicto casu, non convalescit, si forte aliquid incidat in rete.
22. Ementi jus ususfructus non fit remissio.

21. Emptor agere potest contra venditorem jactus retis, in adimplentem estimationem.
22. Potest quis vendere non solum totam rem, sed partem ejus integram, & divisam, & etiam quantitativam.
23. Si heres ex quadam, seu tertiae partis vendat partem fundi, & dominium transferat in emptorem licet post divisionem familiæ eriscunda sibi integer adjudicatus sit, non potest coheredi in totum adjudicari.
24. Secus facta divisione ante traditionem illius partis venditæ.
25. Vendi potest non solum res aliqua, seu pars ejus, sed etiam omnia bona præsentia, & futura.
26. Donatio bonorum præsentium, & futurorum irrita censetur, ibid.
27. Jus servitutis realis, personalis, & mixtæ vendi potest.
28. Habens duo prædia vicina, uno vendito, servitus viæ, seu actus, per non venditum censetur reservata in venditione.
29. Contrarium tamen receptius, & ut verius sequitur.
30. In divisione rei stabilis communis non censetur actum, quod quis habeat, servitutem per partem alterius, nisi expresse id caveatur.
31. Servitutes habentes causam continuam, & successivam permanentem censentur reservata, etsi de illis mentio non fiat in venditione.
32. Idem in servitutibus luminum, & ne luminibus officiatur, & altius non tollendi.
33. Referuntur contrarium sentientes.
34. Servitutes luminum, vel ne luminibus officiatur, & altius non tollendi causam habent continuam, & perpetuam.
35. Et veniunt in venditione prædii dominantis, etsi de illis nulla mentio fiat; secus in servitutibus discontinuis.
36. Rejiciuntur fundamenta contrarie opinionis.
37. De differentia inter servitutem luminum, & ne luminibus officiatur, aut altius non tollendi. Remissivè.
38. Lex nostra constituit servitutem ne luminibus officiatur in prædio vicini intra metam mensuræ, & quartæ.
39. Quod procedit etiam in re communis.
40. Socius non potest superædificare in pariete communi pro indiviso, invito socio, cujus domibus manifeste fabrica officit; secus si communis pro diviso.
41. Quando paries dicatur communis pro diviso, & quando pro indiviso.
42. In dubio paries præsumitur communis pro diviso, ibid.
43. Communio parietis non præsumitur, sed probari debet ab allegante per signa, & conjecturas, ibid.
44. Si in instrumento venditionis apponatur clausula Cum omnibus accessibus, introitibus, &c. Servitus itineris, aut viæ debetur, & alia etiam discontinua, alias non debita.
45. Vendita domo pariete communi distincta, solum dimidia pars parietis vendita censetur.
46. Relicta proprietate, si ve usufructu censentur relicta, servitutes, si ne quibus res inutilis efficeretur.
47. Domus habentes claustrum, vel porticum communem, unâ simpliciter vendita, porticus dividi debet.
48. Procedit si in utraque domo sit ostium, per quod deveniatur in dictum claustrum; secus si in unâ tantum.
49. Servitus super domo constituta, si postea mea fiat, extinguatur, nec reviviscit, si alteri vendatur.
50. Dum tamen tota domus acquiratur; secus si partem tantum.
51. Ser-

- 48 Servitus acquisita aliunde per emptorem non extinguatur per retrovenditionem sed venditor illius pretium præstat.
- 49 An vendito Palatio, seu fundo, ex quibus aditus est ad Ecclesiâ juris patronatus, jus patronatus in emptorem transeat? Remissive.
- 50 Vendito Molendino, jus aquæ, & clusa, fistulæ, & canales comprehenduntur, etsi propter societatem molere non possit.
- 51 Aqua comprehenditur in venditione prædii, licet nûd dicatur, quatenus prædio emptio jure servitutis debetur.
- 52 Si jus aquæ sit mere personalis, non comprehenditur in venditione.
- 53 Ampliatur licet venditor ante venditionem emeret aquam, sed eam vendito fundo nondum assignaverat, quod limitatur.
- 54 Si venditori competit facultas ducendi aquam, quâ fundum venditum irriget, istud jus in venditione non venit.
- Idem est de aqua, quæ à venditore non possidetur, vel ad ipsum spectat jure facultativo, ibid.
- Ex quantitate pretii cognoscitur, an aqua in venditione comprehensa sit, vel non? ibid.
- 55 Venditor in contractu promittens aquam accessuram ad prædium venditum, cogitur præstare non solum aquam sed etiam rivum.
- 56 Promittens aquas venditas manutenere, tenetur ad illarum maintenance, licet deficient naturaliter.
- 57 Pro eodem pretio, quo aqua alteri vendatur, præfertur consors, & idem de civitate.
- 58 Emptio rei propriæ sive sciente, sive ignorante emptore non valet.
- 59 Ampliatur 1. etiam quando rem meam mihi ignoranti vendidisti, & jussu meo alteri tradidisti.
- 60 Ampliatur 2. etiamsi debitor rem

pignoratam à creditore redemerit.

- 61 Limitatur 1. respectu possessionis rei existentis penes venditorem.
- 62 Limitatur 2. si res esset emptori revocabiliter, vel aliter ab eo posset advocari.
- 63 Limitatur 3. si res vendatur à iudice, & executione iudicati.
- 64 Limitatur 4. in emptione conditionali forte rem meam esse designare.
- 65 Limitatur 5. quando res esset communis cum emptore.
- 66 Resolvitur textus in L. Sed si communis 18. ff. de contrah. empt. & n. 67.
- 68 An, vendens simpliciter rem, quæ pro parte est venditoris, pro parte alterius, vendat totam rem, vel solum partem propriam? Remissive.
- 69 An, venditio facta à duobus ex tribus focus in præjudicium tertii non consentientis, valida sit? Remissive.
- 70 Limitatur 6. nisi usufructuarius tantum esset emptor, & emerit proprietatem; aut è contra.
- 71 Limitatur 7. nisi pendente conditione, sub qua res legata est emptori, emptio fiat.
- 72 Empta re propriâ, bonâ fide, & ignoranter, habita postea notitiâ rem ad se pertinere, potest ex primæva causa titulum sibi mutare, & agere ad restitutionem pretii cum omnibus damnis, & interesse etiam contra fidejussores evictionis.
- 73 Venditio rei alienæ valida est.
- 74 Ad substantiam emptionis non requiritur quod res in dominio sit venditoris.
- 75 Ampliatur 1. valere venditionem rei alienæ etiam inter scientes.
- 76 Limitatur 1. in venditione rei mobilis, cujus traditione furtum committitur.
- Si emptor, & venditor scit furtivum esse quod venit, à neutra parte

Articul. 7. De rebus, quæ emi, &c.

- parte obligatio contrahitur, secus unus solum, ibid.
- 77 Limitatur 2. respectu veri domini rei venditæ nullam esse venditionem.
- An domino præsentem, & non contradicente, valeat vendi? Remissive. ibid.
- 78 Dominus potest à emptore rem venditam auferre.
- 79 Nisi res emptæ ex titulo, & bonâ fide usucapiatur, aut præscribatur actio reivindicacionis negligentia domini.
- 80 In subsidium rei uscaptæ, vel peremptæ, potest dominus repere pretium à venditore, quod recepit ab emptore.
- 81 Limitatur, nisi per venditorem ante rei venditionem præscripta sit titulo, & bonâ fide.
- 82 Ementem rem alienam scienter non est restituendum pretium, si res ab eo evincatur.
- 83 Secus, si conventum sit, ut venditor de evictione teneatur, licet contractus sit à lege prohibitus.
- 84 Conclusio n. 59. limitatur, ac pluries ampliatur; Remissive.
- 85 Vendi potest hereditas universalis alicujus defuncti delata ex testamento, vel ab intestato.
- 86 Quo casu absque cessione in emptorem transeunt utiles actiones activæ, & omnia commoda pertinentia ad heredem.
- 87 Actiones passivæ, quibus defunctus tenebatur, & hæres ejus, contra emptorem non transeunt, sed illis tenetur hæres venditor.
- 88 Nisi creditores convenerint in iudicio emptorem hereditatis, & emptor suâ sponte suscipiat iudicium.
- Limita si creditores habuerint scientiam emptorem esse non solvendo, ibid.
- Idem quando Notarius nomine creditorum absentium, & habentium interesse stipulatur, & idem de Fisco, ibid.
- 89 Licet pactum sit in venditione, ut emptor solvat creditoribus hereditariis, adhuc creditores emptorem ad solvendum cogere non possunt.
- 90 Sed hoc limitatur 1. ut non procedat de æquitate Canonica.
- 91 Limitatur 2. ut locum non habeat, si actio ab ipso hærede creditoribus cedatur.
- 92 Limitatur 3. ut non procedat quando Notarius stipulatus fuit nomine quorundam interest.
- Quod declaratur procedere sequuta acceptatione, vel ratificatione etiam tacita, ex solâ scientiâ creditorum, ibid.
- 93 An, venditio hereditatis si nulla bona in ea reperiantur, sustineat? Remissive.
- 94 Venditio hereditatis certi hominis viventis semper est nulla.
- 95 Ampliatur 1. si vendens sit substitutus pupillariter, & vendat jus, vel spem suæ substitutionis pupillaris nondum delatæ.
- 96 Ampliatur 1. etsi huiusmodi venditio juramento sit confirmata.
- 97 Ampliatur 3. etiam in pacto future successionis.
- 98 Ampliatur 4. ut solum huiusmodi venditio sit nulla, sed ille qui vendit, ea privetur, si ad eum perveniat, & Fisco applicetur.
- 99 Limitatur 1. non precedere, quando in venditione hereditatis viventis intervenit ejus consensus.
- Sufficit, quod consensus interveniat post contractum, licet possit revocari etiam datus cum juramento. ibid.
- 100 Limitatur 2. quando venditio hereditatis sit auctoritate iudicis, tunc enim valet.
- 101 Limitatur 3. ut locum non habeat in venditione hereditatis incerti, & indeterminati hominis; quia valet.
- 102 Limitatur 4. ut spes succedendi in fideicomisso delato, etiam vivente

- vente eo, qui fuit gravatus restituere, vendi possit.
- 103 Actio, quam quis habet contra alium, vendi potest, & ipso jure transit in emptorem actio directa, & actio utilis nomine cedentis.
- 104 Quod procedit, modo debitum sit purum, modo in diem, & idem modo debitor contra quem venditur actio sit sciens, modo ignorans.
- 105 An, periculum nominis venditi ad venditorem spectet, vel ad emptorem? Remissive.
- 106 Vendita actio reali, quam quis habet contra possessorem rei suae, actio utilis sine cessione in emptorem transit.
- 107 Si praedium quod est penes tertium vendatur, non transferatur actio utilis, nec emptor agere potest, nisi sibi cedatur.
- 108 Nomen debitoris, seu actio minori pretio, quam sit debiti quantitas vendi potest.
- Non obstat cessionario exceptio, quod justo pretio non emerit, & debet debitor ei solvere totum debitum. ibid.
- 109 Limitatur: nisi actionis cessio, vel venditio sit simulata.
- 110 Licet dominium rei venditae non transeat in emptorem sine traditione, actio tamen realis pro tali re competens ipso jure sine cessione transit.
- 111 Potentioribus ratione officii nomina, seu actiones vendi nequeunt, & debitum amittitur.
- 112 Nomina debitorum vendi possunt in causam judicati.
- 113 Res sacra, vel religiosa vendi prohibentur, nec non spiritualis, aut spiritualibus annexa.
- 114 Res universitatis, seu publica vendi non potest jure universitatis, secus jure singulorum possessa.
- 115 Emptio, & venditio veneni, talis, quod nullo modo adjectione alterius materiae usui nobis esse possit, fieri non potest.
- 116 Res litigiosa vendi non possunt.

- 117 Annona, nec aliquodcumque genus armorum vendi non potest Turcis, Sarracenis, & gentibus Barbaris hostibus nostris.
- 118 Homo liber vendi non potest, ni maior 25. annis ad pretium participandum se venundari pariat.

Regulariter omnium rerum, quas quis habere, vel possidere, vel prolequi potest, venditio recte fit; quas vero natura, vel gentium jus vel mores Civitatis commercio exueunt, earum nulla venditio est, ut dicitur in L. Si in emptione 34. §. Omnium rerum 1. ff. de contrahend. empt. Card. in prax. Verbo Emptio, & venditio n. 2. Hermozill. in L. 11. tit. 5. Gloss. 1. n. 2. partit. 5. Gomes var. tom. 2. cap. 2. num. 50. & ibi Aylon.

Unde inferitur 1. emi, vendique posse res non tantum existentes, sed & futuras; quae adhuc existunt in naturali causa, vel alias sperantur, cujusmodi sunt fructus, & partus futuri, jactus aleae, captus piscium. L. Nec emptio 8. ff. de contrahend. empt. Gomes var. tom. 2. cap. 2. n. 7. & ibi Aylon. n. 6. Carleval. de judic. tit. 3. disp. 8. sect. 5. n. 55. Larrea decis. 11. n. 63. Egid. in L. Ex hoc jure, p. 1. cap. 8. à n. 64. ff. de justit. & jur. Pacion. de locat. cap. 45. ex n. 66. Cardoso. in prax. verbo Emptio, & venditio n. 72. Altimar. de nullit. contr. act. tom. 4. rubr. 1. p. 2. Quaest. 15. n. 30. & n. 52. Larrea allegat. 17. ex n. 5. Hermozill. dict. Gloss. 1. n. 6. ubi explicat & Gloss. 3. n. 1.

In hoc tamen notabile datur discrimen inter res, quas futuras ex causa, & ordine naturali expectamus, & inter res, quas per accidens, & fortunam potius, quam naturae cursum speramus; res siquidem prioris generis, verbi gratia, fructus agri, partus animalium, vel ancillae, censentur emi sub tacita conditione: Si nascantur. qua conditione non adimpleta, invalida

Articul. 7. De rebus, quae emi, &c.

lida erit emptio, & restituendum erit pretium emptori: imò si venditor fuit in causa, ne fructus empti nascerentur, tenebatur etiam ad interesse ex dict. L. Nec emptio. Molina de justit. & jure disp. 340. num. 14. Gomes dict. cap. 2. sub n. 1. versic. In hoc tamen. Pacion. dict. cap. 45. n. 67. Egid. dict. cap. 8. n. 50. Altimar. dict. Quaest. 15. n. 31. & 44. Gallus de fructib. disp. 28. artic. n. 17. & n. 19. Valasc. consult. 75. num. 10. Surd. consil. 110. n. 3. & decis. 326. num. 32. Hermozill. dict. Gloss. 3. n. 1.

Res vero secundi generis, ut actus aleae, aut captus piscium censentur absolute, & sine ulla conditione emi ita, ut pretium remaneat venditori, etsi parum, vel nihil capiat, & ratio diversitatis est, quia in fructibus verisimiliter partes cogitant, quod nascantur à communiter accidentibus, ideo eis non natis, nihil debetur; quia sub illa conditione videntur partes contraxisse: In alia vero, vel captus piscium non est illa verisimilitudo, quia actus habet se ad esse, & non esse; & ideo sola spes videtur empti, ut aperte dicitur in dict. L. Nec emptio. Anaclet. in Jus Canonic. lib. 3. tit. 17. §. 2. n. 43. Gomes in dict. cap. 2. sub n. 7. versic. In hoc tamen. Egid. dict. cap. 8. n. 64. Pacion. dict. cap. 45. n. 73. Cardoso. in prax. verbo Emptio, & venditio n. 72. Gallus dict. artic. 1. n. 22. in fine, & n. 24. Altimar dict. Quaest. 15. n. 52. Larrea allegat. 17. ex n. 5. Hermozill. in dict. L. 11. Gloss. 6. n. 1.

Nisi forsan ipsi contrahentes emptionem aliter declarent, dicendo: Dabo pro quavis libra piscium, quos capies, decem; tunc enim haud dubie conditionata censetur emptio, videlicet, si pisces capiantur: sicut è contra, contractus absolutus foret, si quis prioris generis res emens diceret: Dabo tibi pro fructu, aut partu, qui speratur, hanc summam pecuniae, sive aliquid, sive nihil nascatur. Anaclet. Tom. IV.

dict. §. 2. sub num. 4. & sentit Pacion. dict. n. 73. & 74. Altimar. dict. Quaest. 15. n. 52. in fine. Mantica. de tacit. & ambig. lib. 4. tit. 18. n. 26. Egid. dict. cap. 8. n. 67.

Declaratur 1. dicta conclusio de fructibus non natis, ut procedat quando nulli fructus nati sunt, secus est, si pauci nascantur, vel malae qualitatis nati sint, tunc enim venditio subsistit, & damnum est emptoris, ut probatur ex L. Necesario 8. §. Plane ff. de per. in rem. & commod. reivendit. Barthol. in L. Si merces 27. §. vis maior. n. 7. ff. locat. Gebalin. de univers. negot. tom. 2. lib. 4. cap. 4. n. 8. Altimar. dict. Quaest. 15. n. 35. Gallus de fructibus disp. 28. artic. 1. sub n. 19. Valasc. consult. 75. sub n. 10. Pacion. de locat. dict. cap. 45. n. 72.

Declaratur 2. eadem conclusio, ut non procedat, si clare appareat, non fuisse venditos fructus, sed spem fructuum nasciturorum; nam spes illa est vendibilis ex dict. L. Nec emptio 8. ff. de contrah. emptio. L. Si jactum retis. ff. de actionib. empt. L. Nam hoc 11. ff. de hered. vel action. vendit. Altimar. dict. Quaest. 15. n. 36. Gallus dict. artic. 1. sub n. 19. versic. Aut & secundo; Pacion. de locat. cap. 45. n. 73. Egid. dict. cap. 8. n. 67.

Ad dignoscendum autem, an venditi sint ipsi fructus futuri, vel potius spes, quod nascerentur, attendi debent verba contractus, ut docuit Barthol. in L. Cotem ferro 11. §. Qui maximos n. 4. versic. Quid vult dicere, ff. de publicand. & victigal. Pacion. dict. cap. 45. n. 74. Altimar. dict. Quaest. 15. num. 37. Egid. dict. cap. 8. num. 67. versic. Atque ita, & num. 68.

In duduo tamen censetur potius vendita res, quam spes, ideoque expresse apparere debet, fuisse venditam spem, cum alias censeatur vendita res ex text. in L. Quod si in venditione 10. & L. seq. ff. de heredit. vel actione vendit. Pacion. dict. cap. 45. n.

15. *Altimar. de nullit. contract. tom. 4. rubr. 1. p. 2. Quæst. 15. n. 38. Egid. ubi proximè.*
- 10 Unde, quando quis dicit: *Vendo fructus, qui nascuntur, vel redditus, qui percipiuntur hoc anno*, isto casu non est difficultas, quin ipsi fructus, & corpora sint vendita, & in contractum deducta; ita ut si fructus non nascantur, non contrahitur emptio ex dict. *L. Nec emptio. Gallus dict. artic. 1. n. 22. & diximus supra n. 2 & 3 Mantica. de tacit. & ambig. lib. 4. tit. 18. n.*
- 11 Si autem dictum sit: *Vendo jactum retis, vel vendo perceptionem fructuum*; tunc vendita est spes, & alea, & sufficit jus illud præstare; & si nihil fuerit perceptum, damnum est emptoris ex dict. *L. Nec emptio. Barthol. in dict. L. Cotem ferro §. Qui maximos n. 4. verfic. Quandoque in contractu ff. de publican. & vectigal. Altimar. dict. Quæst. 15. n. 39. Pacion. dict. cap. 45. n. 76. Gallus dict. artic. 1. sub num. 22. verfic. Secundus casus. Mantica dict. tit. 18. n. 16.*
- 12 Cum vero dictum fuerit: *Vendo fructus siqui percipi contigerit*, censetur emptoria alea, *Barthol. in dict. §. Qui maximos n. 10. Gallus dict. num. 22. verfic. Tertius casus Mantica. dict. tit. 18. sub n. 22. verfic. Si autem quis.*
- 13 Non autem dicitur vendita sola spes, si contractus fuit fundatus super solita perceptione fructuum, & sic habito respectu ad quantitatem solitam percipi in aliis annis, ut bene resoluit. *Surd. conf. 507. n. 8. Altimar. dict. Quæst. 15. n. 40. Pacion. de locat. cap. 45. n. 77.*
- 14 Quod multo magis procedit, si certa quantitas, seu mensura fuerit expressa in contractu, ut puta si dicatur: *Ego vendo decem Corbes frumenti, quod nascitur in tali fundo*, tunc enim si minus nascitur in eo fundo, locum habet remissio pro rata, quia non censetur vendita spes, sed certa mensura, quæ non præstatur, ut convenit fuit, ex text. in *L. Si debitor 39. §.*

Verisimile est ff. de contrahend. empt. & ibi Gloss. verbo verisimile, Barib. in L. Si merces §. Vis maior n. 7. ff. de locat. & conduct. Becorus conf. 94. n. 24. verfic. Non obstat quod videtur, Pacion. dict. cap. 45. n. 78. Altimar. dict. Quæst. 15. sub n. 40. Valasc. consult. 75. sub n. 10. ubi arat, quod tunc pro ea parte, quæ nascitur, venditio valet, & pro parte, quæ non nascitur, non debet pretium. Mantica. dict. tit. 18. n. 18. Hermozill. in L. 11. tit. 5. Gloss. 3. ex n. 2. cum seqq. partit. 5.

Verum etiam in casu venditæ spei quandoque non pertinebit damnum ad emptorem, veluti, si venditor aliquid egerit dolose, vel aliter, ut fructus non nascerentur, vel perierint, aut si damnum contingat odio, vel culpa ejusdem venditoris; tunc enim indistincte tenetur ad interesse, ultra remissionem pretii. *L. Si jactum 13. ff. de act. empt. Gallus de fructib. disp. 27. n. 20. Altimar. de nullit. contract. tom. 4. rubr. 1. p. 2. Quæst. 15. n. 41. & n. 44. Pacion. dict. cap. 45. num. 79. Surd. dict. decis. 326. ex n. 33.*

Et si venditor sciat, & nullo fructus nascituros fuisse, quia substituitur, & valet contractus venditionis spei, propter incertitudinem utriusque partis, non autem, si una sciat, & alia non: *Altimar. dict. Quæst. 15. n. 42. Pacion. dict. cap. 45. n. 80. ubi n. 81. dicit, quod dicta circa venditionem fructuum futurorum etiam procedunt, si agatur de jure percipiendi illos, vel percipiendi annuam repositionem, seu annuorum reddituum, aut usufructus; vel etiam de Gabelia; militat enim eadem ratio, & ideo promiscuè de his tractant DD.*

Ex quo sequitur, quod si dictum sit: *Vendo vectigal*; tunc sola facultas percipiendi censetur translata; & sic emptoria erit alea, & futurus eventus; ac per consequens remissio non fit, si pauci, vel nulli fructus fuerint percepti; sufficit enim jus illud præstare, ut habet *Pacion. ubi proxime, & alii relati, & sequuti per Gallum dict.*

- articul. 7. De rebus, quæ emi, &c.
- dict. artic. 1. n. 23. & 24. latèque defendit *Larrea allegat. 17. ex n. 5. cum seqq. Idem Gallus dict. disp. 28. artic. 2. ex n. 43. ubi tamen ibi contrarius pro remissione sistit.*
- 18 Aliquando etiam spei emptio non valet, videlicet, si spes incerta, ac dubia non sit, habens se ad esse, vel non esse; nec certa sit ad esse; sed certa naturaliter ad non esse, vel saltem moraliter, ita ut communi hominum opinione inanis reputetur, veluti, si jactus retis extra locum, & tempus capiendis piscibus aptum vendatur; nec enim omnigentos pisces maria omnia, & flumina semper ferunt, ut & terræ fructibus natura compertum est, sed suos quosque suis anni temporibus, & locis opportunis nutrit Author naturæ. Ubi igitur spes vendita retis, aut futurarum frugum, vel alterius rei secundum usitatum naturæ ordinem, vel secundum communem hominum estimationem inanis reputatur, pro nihilo habenda erit, perinde nanque est inanem spem concipere, ac spem nullam esse; unde qui talem spem, seu aleam vendit, cujus certum est inanem fore exitum, nec rem, nec spem illius vendit, inspecta rei veritate, quæ magis quam verba inspicere debet, proindeque pro nihilo erit talis venditio, tanquam facta sine re, quæ veneat juxta dict. *L. Nec emptio 8. in princip. ff. de contrah. empt. tenet Egidius in L. Ex hoc jure p. 1. cap. 8. n. 70. ff. de justit. & jure. Sarmient. selectar. lib. 7. cap. 1. num. 7. Solus de censib. lib. 2. cap. 7. n. 2. verfic. Quarto Cervall. Quæst. 526. n. 36. Hermozill. in L. 11. tit. 5. Gloss. 6. num. 2. partit. 5.*
- 19 Et idcirco, cum à principio emptio nulla sit in prædicto casu, non convalescet postea, & si forte aliquid incidat in rete; quia id, quod præter spem accidit, inanis spei emptionem non informat, quia factum non fuit de corpore, quod incidisset in rete, sed de ipsa spe inani, quæ cum pro nihilo sit, ejus enim erat, quod non sperabatur futurum, non invenitur spes, cujus emptio fit. Unde è contrario, si non super spem, sed super corpora, quæ cecidissent in rete venditio celebrata fuisset, etsi pro tempore illo spes illorum non esset, teneret nihilominus contractus in iis, quæ incidissent, quia res existit, cujus emptio fit, ex dict. *L. Nec emptio in princip. tenet idem Egid. sub dict. n. 70. verfic. Et addo.*
- 20 Si autem quis emit usufructus jus, quod censetur emptum, quando transit cultura, & cura in eamentem, ita ut ipse debeat percipere fructus, tunc non fit remissio, quia pretium solvitur pro concessione juris, non pro fruitione facta. *Gallus de fructib. disp. 28. artic. 1. sub n. 19. verfic. Aut & tertio, Altimar. de nullit. contract. tom. 4. rubr. 1. p. 2. Quæst. 15. n. 43. qui tenent in dubio usufructum censi venditum: Explicat Mantica de tacit. & ambig. lib. 4. tit. 18. ex n. 9. cum seqq. Hermozill. in dict. L. 11. Gloss. 5. à n. 4.*
- 21 In venditorem jactus retis non adimplentem, emptor agere poterit ad estimationem, & æstimabitur jactus, id est, alea illa, quæ in venditione deducta fuit. *Hermozill. in dict. L. 11. Gloss. 6. n. 3.*
- 22 Infertur 2. ex nostra regula posita supra n. 1. ut quis vendere potest non solum totam rem suam, sed etiam partem ejus integram, & divisam, ac etiam partem quantitativam, quam habet pro indiviso cum alio, etiam si alius possessor, seu Socius contradicat, vel ad ejus æmulationem vendat. *Gomes var. tom. 2. cap. 2. sub n. 4. verfic. Item etiam Hermozill. in L. 11. tit. 5. Gloss. 1. num. 3. partit. 5. Caldas de emptio. & vendit. cap. 9. n. 2. & 4. & num. 15. cum seqq. August. Barbof. in L. Falso tibi, ex n. 1. de commun. rer. alienat. ubi n. 4. hoc intelligit, illafo, & salvo manente jure*

jure loci. *Gratian. decis. 169. à n. 1. cura seqq. & ibi de Luca, ac Scoppa.*

23 Quod adeo verum est, ut hæres ex quadrante, seu tertiæ partis vendens partem fundi, qui post divisionem familiæ eriscunda sibi integer adjudicatus est, si in emptorem dominium fuit translatus saltem per clausulam constituti, ea res non potest cohæredi in totum adjudicari, sed tenetur stare venditioni, argum. *L. Communi 7. §. Si debitor. versic. Nam etsi partem ff. communi divid. Caldas dict. cap. 9. n. 3. Hermozill. dict. Gloss. 1. n. 4. & in L. 13. tit. 5. Gloss. 5. sub n. 8. August. Barbof. in L. 1. n. 5. Cod. de hæred. vel action. vendit.*

24 Facta verò divisione ante traditionem illius partis venditæ, adjudicatio emptori nocet, ut integram rem emere teneatur, si integra venditori adjudicata sit, & rursus nihil habebit, si eadem res integra cohæredi applicetur, ut expresse dicitur in *dict. L. communi dict. versic. Nam etsi partem. Caldas dict. cap. 9. num. 14. August. Barbof. dict. n. 5. Hermozill. dict. n. 8.*

25 Infertur 3. vendere quem posse omnia sua bona præsentia, & futura; licet enim donatio bonorum præsentium, & futurorum non valeat, quia per eam tollitur facultas testandi ex quo gratuita sit, tamen in venditione fecus est, quia in ea succedit pretium loco rerum, & de eo testari poterit. *Gomes dict. cap. 2. n. 4. ubi Aylon dat concordantes; Hermozill. dict. Gloss. 1. n. 5. Mantica de tacit. lib. 13. tit. 32. n. 6.*

26 Infertur 4. quod etiam potest quis vendere quodlibet jus servitutis realis, personalis, vel mixtæ, ut probat *L. Quoties 20. à 2. ff. de servit. Gomes var. tom. 2. cap. 2. n. 4. versic. Item etiam. Cardoso in prax. verbo Servitus à n. 1. Capol. de servit. Urbanor. cap. 1. cum seqq.*

27 Hinc quæritur, an qui habet duo prædia vicina, si unum vendat, an videatur vendita servitus viæ, seu

actus per aliud non venditum, per quod venditor ire solebat ad venditum; vel si venditor per prædium venditum transitum solebat facere, an censetur reservata servitus in tali venditione? Et licet aliqui dicant, quod tam in contractibus, quam in ultimis voluntatibus de æquitate, ne fundus remaneat incultus, & inutilis, intelligatur constituta, seu reservata servitus itineris, & viæ per fundum vicinum; ut sunt relati per *Ciarlin. Forens. lib. 1. cap. 76. n. 3. Episcopus Rocca selectar. tom. 2. cap. 172. n. 9. & 10. Olea de cession. jur. tit. 4. Quæst. 7. à n. 9. cum seqq.*

28 Tamen verior, & receptior est sententia asserentium in venditione, & emptione, & aliis contractibus non intelligi constituta, seu reservata talis servitus; nam si quis vendat partem domus, vel fundi, vel unus ex duobus conjunctis, & non reservet venditor, seu emptor jus transeundi, ut fieri solebat, non habebit jura transitus, etiam si aliunde non pateat, & res fiat inutilis; quia hæc non veniunt in venditione, nisi dictum fuerit. *L. In vendendo 66. ff. de contrahend. emption. Cardoso in praxi verbo Servitus n. 32. Petrus Barbof. in L. 2. p. 2. in princip. n. 40. ff. solut. matrim. Caldas de emption. & vendit. cap. 22. n. 12. Capol. de servit. Urbanor. cap. 38. n. 3. & cap. 46. n. 2. Surd. consil. 17. n. 6. & 7. Ciarlin. dict. cap. 76. n. 9. Altograd. lib. 2. consil. 50. à num. 17. cum seqq. Boer. decis. 322. à n. 4. Altimar. in observat. ad Rovit. decis. 98. n. 20. Pacion. allegat. 36. num. 4. Sabelli §. Servitus num. 11. tom. 4. Mantica de tacit. lib. 4. tit. 16. num. 23.*

29 Quod ampliatur, ut procedat etiam in divisione alicujus rei stabili communis inter fratres, vel focios; nam licet antea una pars, seu unum prædium serviret alteri; tamen si focius non reservet sibi servitutem in futurum eundi per partem alterius, seu per alterum prædium, non poterit

Articul. 7. De rebus, quæ emi, &c.

rit amplius uti viâ, prout poterat durante communione, etiam si aliunde non habeat transitum; quia in divisione rei communis non censetur actum, quod quis habet servitutem per partem alterius, nisi expresse id caveatur; ad textum in *L. Via constitui §. Quicumque ff. de servit. Urbanor. prædior. Capol. de servit. Urbanor. prædior. cap. 38. n. 2. Ciarlin. Forens. lib. 1. cap. 76. n. 4. cum seqq. Altimar in observat. ad Rovit. decis. 98. num. 19. Pacion. dict. allegat. 36. n. 5. & 6. Sabelli dict. n. 11. versic. Idem est in divisione.*

30 Quæ quidem regula, seu secunda sententia, cum sua ampliacione limitatur 1. ut tantum procedat in servitutibus habentibus causam discontinuam, seu momentaneam, velut iter, actus, viâ, ut in *dict. L. In vendendo. Secus tamen est in servitutibus, quæ habent causam continuam, & successivam permanentem, ut servitus tigni iuncti, vel oneris ferendi; de his enim etiam si non fiat mentio, tamen reservatæ intelliguntur, quia res transit cum onere suo: ad textum in *L. Gaurus, seu binas ædes ff. de servit. Urbanor. prædior. ubi Barthol. & in L. 1. ff. de servit. legat. Capol. dict. cap. 38. n. 5. & 6. & cap. 37. n. 8. Ciarlin. dict. cap. 76. num. 11. Altimar. ad Rovit. dict. decis. 98. n. 21. Altograd. lib. 2. consil. 50. n. 1. & 2. Cancer. var. p. 3. cap. 4. ex num. 3. cum seqq. Cyriac. contr. 27. n. 3. Arouca in L. 2. §. 1. n. 2. ad finem ff. de rerum division. Caldas de emption. & vendit. cap. 22. n. 12. Surd. consil. 17. n. 23. Boer. dict. decis. 322. n. 5. Card. de Luca de servit. disc. 32. n. 10. Pacion. dict. allegat. 36. n. 7. Idem de Luca de servit. discurs. 6. n. 9. Sabelli dict. n. 11. Mantica de tacit. lib. 4. tit. 15. num. 21. & 22. Menoch. de præsumpt. lib. 4. præsumpt. 144. num. 4. & 7.**

31 Et hoc extenditur etiam ad servitutes luminum, & ne luminibus

officiatur, & altius non tollendi, quæ etiam intelliguntur reservatæ, seu constitutæ in venditione, quia habent causam continuam, & permanentem, ut de servitute altius non tollendi tenet *Capol. de servit. Urbanor. cap. 19. n. 2. Surd. consil. 17. à n. 27. cum seqq. Pickard. in §. Aque 2. n. 9. Instit. de act. & de servitute luminum, & ne luminibus officiator defendit Ruinus consil. 90. ex n. 1. cum seqq. tom. 4. & alii relati per Altograd. lib. 2. consil. 50. n. 2. & n. 14. & 16. ubi n. 24. hoc fatetur verum in servitute luminum, non verò in aliis ne luminibus officiator, & altius non tollendi: alios etiam refert idem Altograd. eod. lib. 2. consil. 51. à n. 1. cum seqq. & tenet Menoch. de præsumpt. lib. 4. præsumpt. 144. n. 4. Ciarlin. Forens. lib. 1. cap. 30. num. 20. Gizzius in observat. ad Capyc. Latro decis. 6. n. 4.*

32 Contrarium tamen defendunt alii negantes, has servitutes luminum, vel ne luminibus officiator, & altius non tollendi habere causam continuam, & permanentem, dummodo in servitute luminum non oblcurentur totaliter lumina vicini, ut tenent *Berous consil. 133. n. 12. cum seqq. lib. 3. quem sequitur Altograd. totis viribus lib. 2. consil. 50. cum duobus seqq. Rovit. decis. 30. n. 11. Constantin. ad statut. Urbis tom. 1. annot. 23. articul. 2. n. 218. cum seqq. quibus assentire videtur Pacion. dict. allegat. 36. num. 7. quatenus cum eis restringit servitutes causam continuam habentes ad duas tantum, nempe, tigni immittendi, & oneris ferendi, quæ tantummodo, censentur reservatæ, non autem aliæ etiam continnæ, quas recenset idem Altograd. dict. consil. 51. à n. 33. cum seqq.*

33 Ego autem à dicta extensione supra n. 31. recedere non audeo, quia servitutes luminum, vel ne luminibus officiator, & altius non tollendi causam habent continuam, & perpetuam, non discontinuam; quia nullum factum

factu n hominis requirunt, sed à natura ipsa, & non facto procedunt: quod secus est in servitutibus, quæ factum hominis requirunt ad earum exercitium; hoc enim modo dignoscuntur continuæ servitutes ab his, quæ discontinuam habent causam, & hæc est regula infallibilis, ut docet Barthol. in L. 2. n. 3. & ibi Bald. n. 5. Cod. de servit. & aqua Capol. de servit. Urbanor. prædior. cap. 19. n. 2. & 3. Pichard. in §. Equæ 2. n. 9. Instit. de actionib. Antonel. de tempor. legal. lib. 2. cap. 87. n. 10.

34 Cum igitur præstare servitutes sint continuæ, veniunt in venditione prædii dominantis, etiam si de illis nulla mentio facta sit, licet sit secus in servitute discontinua juxta distinctionem communiter receptam supra n. 30. Nam servitus continua transit cum ipsa re, quia est realis, discontinua verò non est realis, nisi sit juris, quo casu transit cum re; sed quando est facti est personalis; & non venit cum re vendita; ut cum aliis tenet Surd. dict. consil. 17. n. 27. in fine juncto n. 22. Cyriac. tom. 4. contr. 568. n. 2. cum seqq. Caldas de emption. & vendit. cap. 22. n. 11. in fine, Cardos. in prax. verbo Servitus num. 32. versic. Si autem servitus, Olia dict. Quæst. 7. n. 12. & 13. Capicius Latro decis. 66. n. 12.

35 Neque contrarium evincitur ex ratione, quâ nituntur tenentes servitutes luminum, vel ne luminibus officiatur, non esse continuas; quia lumen ex fenestra interceptat recipitur, cum de nocte non recipiatur, prout tradit Altograd. dict. consil. 50. n. 15. Hæc enim ratio inepta est, cum lumen de per se naturaliter semper subintret, & fenestra actu, & aptitudine semper lumen recipiat absque facto hominis, & licet noctu non tantum luminis recipiat, tamen præterquam quod aptitudo sufficeret, lumen etiam quale quale ob Lunam, & Stellam recipit, nec refert, maius tunc lumen non diffundi; cum ex accidenti

eveniat, non ex natura rei, ex Ruino dict. consil. 90. sub n. 2. & Riminald. junior. consil. 42. num. 38. 39. 43. cum seqq. refert idem Altograd. dict. consil. 50. n. 16.

De differentia vero inter servitutem luminum, & ne luminibus officiatur, aut minus non tollendi agunt L. Luminum. ff. de servit. Urbanor. prædior. Capol. cod. tit. cap. 35. à n. 1. Altograd. dict. consil. 50. n. 23.

Et nota, quod per legem nostram regiam constituitur servitus ne luminibus officiatur in prædio vicini intra metam mensuræ, & quartæ, ut in Ord. lib. 1. tit. 68. §. 27. & §. 33. per quos intelligitur, & declaratur §. 24. ejusdem tituli. Nam quando adest lex, seu statutum, aut consuetudo ædificandi usque ad certam mensuram, tunc servitus videtur imposita ab ipsa lege, statuto, vel consuetudine ne intra talem mensuram altius tollatur, aut luminibus officiatur ex L. Luminibus 11. ff. de servit. Urbanor. L. 1. Cod. de ædificiis privat. Surd. decis. 168. n. 6. Capol. de servit. Urbanor. prædior. cap. 39. n. 2. August. Barbof. in L. Alius n. 10. Cod. de servit. & aqua; Arouca in L. 2. §. 1. n. 10. ff. de rerum division. ubi ita intelligit nostram Ord. dict. §. 24. Peg. tom. 6. ad Ord. lib. 1. tit. 68. §. 24. n. 132.

Et dispositio dictæ legis Regiæ procedit etiam in re communi, ut judicatum refert. Peg. tom. 6. ad Ord. lib. 1. tit. 68. §. 24. n. 85. in fin. & n. 87. cum seqq. & probatur ex dict. Ord. §. 38. Quia in re communi non potest quis ædificando aerem, vel lumina obicere, habetque socius jura prohibendi, argumento text. in L. Sabinus 28. ff. commun. divid. L. Quidam Hiberus 13. L. Sed si inter 27. §. final. ff. de servit. Urbanor. Capol. de servit. Urbanor. prædior. cap. 36. n. 10. & cap. 39. sub n. 3. versic. septimo fallit. Surd. cons. 233. n. 10. Cyriac. tom. 1. contr. 28. num. 16. cum seqq. & tom. 3. contr. 460. à n. 1. cum seqq. Valenz. tom. 2. consil. 118. à n. 1. cum seqq. Gratian

Articul. 7. De rebus, quæ emi, &c.

tian Forens. tom. 5. ca. 896. n. 1. & 2. Sperell. decis. 54. n. 18. cum seqq. tom. 1. Ciarlin. Forens. 1. cap. 30. n. 18. cum seqq. Egua. ex hoc jure p. 1. cap. 6. n. 29. ff. de j. & jur. Arouc. in L. 2. §. 1. n. 7. ff. de division.

39 Quod procedit in pariete communi pro indiviso; tunc enim verum est dicere, quod socius non potest in ea superædificare invito socio, cujus domibus manifestè fabrica officere potest: Nam si est communis pro diviso, etiam invito socio potest alius parietem altius extollere, si non in toto muro communi, saltem in medietate illius, quæ erat sua propria, quantumvis fabrica esset damnosa vicino non tamen ad æmulationem, ut est communis omnium Doctorum distinctio. Capol. de servit. Urbanor. prædior. cap. 40. n. 19. cum seqq. Surd. cons. 126. num. 18. cum seqq. Rovit. decis. 30. n. 2.

40 Paries vero dicitur communis pro diviso, quando in pariete inter duos vicinos nihil est immisum, vel si aliquid est immisum hoc non perforat parietem ultra dimidiam ex parte illius, qui immisit: Et communis pro indiviso dicitur; quando quilibet ex sociis habet dominium indivisum, & in solidum jure communionis, quando uterque socius in pariete ab utraque parte habet trabes, vel alia tigna perforantia totum parietem. Capol. de servit. Urbanor. prædior. cap. 40. n. 11. Rovit. dict. decis. 30. n. 3. Altograd. lib. 1. consil. 100. n. 35. Constantin. tom. 1. ad statut. Urb. annot. 23. articul. 2. num. 84. & numer. 86. cum seqq. ubi numer. 89. ait, quod in dubio paries præsumitur communis pro diviso, & n. 90. inquit, quod parietis communio non præsumitur, sed illa probanda est ab allegante, & quod probatur perfigna, & conjecturas, de quibus agit numeris sequentibus.

41 Limitatur 2. Supra dicta conclusio n. 28. & non procedit si in instrumento venditionis, seu divisionis proposita sit clausula: Cum omnibus

cessibus, seu introitibus, & egressibus, &c. tunc enim est debita servitus itineris aut viæ, & alia etiam discontinua, quæ alias non debebatur, etiam si non exprimatur. Capol. de servit. Urbanor. cap. 38. sub n. 6. versic. Secundo limita. Surd. cons. 17. n. 28. & 29. Cyriac. tom. 1. contr. 27. n. 1. & tom. 4. contr. 568. n. 1. Constant. dict. articul. 2. n. 217. Card. de Luc. de servit. discurs. 32. num. 10. & 11. Ciarlin. Forens. lib. 1. cap. 76. n. 13. Altimar. ad Rovit. decis. 98. sub n. 22. versic. Limitatur tertio. Boer. decis. 322. num. 6. Mantica. de tacit. lib. 4. tit. 16. num. 24.

Et hic nota, quod vendita domo disticta communi pariete, videtur solum vendita dimidia pars illius parietis. L. Si is qui duas ff. de servit. legat. ubi Barthol. Mantica. dict. lib. 4. tit. 15. n. 23.

Limitatur 3. favore ultimæ voluntatis, si enim relicta sit proprietas siue usufructus, censentur relicte servitutes sine quibus res inutilis efficeretur, Boer. dict. dec. 322. num. 8. ubi tradit alias limitationes, Ciarlin. dict. cap. 76. n. 12. Altimar. ad Rovit. dict. decis. 98. n. 22. & est textus in L. Binas ædeos 9. ff. de servit. Urbanor. prædior. Mantica. de tacit. lib. 4. tit. 16. n. 22.

44 Hinc si quis habeat duas domos habentes claustrum, vel porticum communem in medio illarum, & unam simpliciter vendat, & aliam retineat, tunc claustrum, seu porticus dividi debet, & medietas à latere emptoris sua erit; altera medietas à latere venditoris ipsius erit ex text. in L. Quod conclave 47. ff. de damn. infect. ubi Gloss. & Barthol. Capol. de servit. Urbanor. prædior. cap. 44. n. 7. Gratian. Forens. tom. 4. cap. 678. n. 3. & ibi Carol. Anton. de Luca n. 13. Mantica. de tacit. lib. 4. tit. 15. n. 25.

Quod tamen procedit, quando in utraque domo est ostium, per quod deve-

devenitur ad dictum claustrum, & exitur: sed si in unâ tantum domorum esset ostium, per quod intratur, & exitur in claustrum, seu porticum, tunc erit tantum illius, cuius est domus ostium habens, ex ead. *L. Quod conclave*, ubi *Barthol. & Angel. Cæpol. dict. n. 7. versic. Sed Angelus, Cyriacus contr. 27. num. 2.* ubi etiam ait, quod vendita unâ ex dictis domibus, censetur vendita prout de præsentis est, & cum jure illo activo, vel passivo respectivè prout alteram ex eis vendit, & vide supra dicta a n. 27. *Mantic. dict. tit. 15. num. 24.* ubi inquit, quod claustrum, quod erat conversum ad usum domus venditæ, cedit venditioni, etiamsi paries sit in medio.

46 Hic etiam animadvertendum duxi, quod si ego habeo servitutem super domo, quæ deinde mea fiat, servitus extinguatur, & non reviviscit, si ego eandem domum deinde alteri vendidero. *L. Siquis ædes 29. ff. de servit. Urbanor. prædior. Surd. consil. 17. à n. 3. cum seqq. Card. de Luca de censib. discurs. 28. n. 5. Fontanell. decis. 194. à num. 8. cum seqq. Rubens de confusion. jure cap. 17. §. 2. n. 53.*

47 Intellige, si ego acquisivissem totam domum mihi servientem, secus tamen si solum acquisivissem partem illius; quia tunc servitus non fuit extincta, sed retinetur per illam partem, quam non acquisivi, ideoque transit in emptorem ipsius domus: *dict. L. Siquis ædes versic. Si partem prædii, L. Ut pomum 8. §. 1. eod. tit. ubi Gloss. verbo Prædium, Surd. dict. consil. 17. à n. 19. Cyriac. tom. 4. contr. 568. n. 6. & 7. Gomes var. tom. 2. cap. 10. sub n. 15. ad finem. versic. Nec obstat etiam.*

48 Servitus autem acquisita per emptorem aliunde, non extinguatur per retrovenditionem, sed venditor tenetur servitutis pretium præstare: ex *Fabr. de erroribus decad. 23. error. 5. Hermozill. in L. 42. tit. 5. Glo. 9. num. 19. partit. 5. August. Barbof. in*

L. Si fundum. 2. num. 68. Cod. de pact. inter emptor. & venditor.

49 Et quia jus patronatus est species servitutis, non alienum erit huius loci inquirere, an vendito Palatio, seu fundo, ex quibus tantum est aditus ad Ecclesiâ juris patronatus, transeat in emptorem ipsum jus patronatus? Disputat *Mantic. pro utraque parte de tacit. lib. 4. tit. 15. à n. 35. cum seqq. Covar. var. lib. 1. cap. 13. n. 3. ubi Farias n. 18. cum seqq. Hermozill. in L. 15. tit. 5. Gloss. 4. num. 10. & 11. partit. 5.*

50 Item, vendito Molendino, jus aquæ, & clusa, fistulæ, & canales comprehenduntur, etiamsi propter siccitatem molere non possit: argum. *L. Si aquæductus, & sequent. ff. de contrahend. emptio. Bald. in cap. significante n. 2. versic. Sic si vendo Molendinum. Jason in L. Quominus n. 118. ff. de flum. Mantic. dict. tit. 15. num. 46.*

51 Aqua verò eatenus comprehensa intelligitur in venditione prædii, quatenus prædio empto jure servitutis debetur, etiamsi nihil fuerit dictum, & quamvis ex siccitate deficiat. *Antonius Gobius de aquis Quæst. 20. ex num. 2. cum seqq. Mantic. de tacit. & ambiguis lib. 4. tit. 16. n. 7. Pecchius de aquæduct. cap. 3. Quæst. 13. num. 7. Menoch. de retinend. remed. 6. num. 25. Giurb. observat. 60. n. 4. & est textus in L. Si aquæductus 47. ff. de contrah. empt.*

52 Nisi aquæ jus sit merè personalis, quia tunc in venditione comprehensum non censetur. *Gobius dict. Quæst. 20. num. 13. Jul. Caponi contr. 1. num. 10. Pecchius dict. Quæst. 13. n. 2. cum seqq. Menoch. dict. remed. 6. n. 26. & 27.*

53 Quod ampliatur, licet venditor ante venditionem emerat aquam, sed nondum eam vendito fundo assignaverat, ita ut de tempore venditionis dici adhuc non poterat constitutum jus reale, etiamsi venditio facta esset cum juribus aquarum. *Pec-*

chiur

Articul. 7. De rebus, quæ emi, &c.

chius ex dict. n. n. 2. & lib. 3. cap. 13. *Quæst. 4. n. 22* quem refert *Gobius dict. Quæst. 20. n. 1. & 14.* ubi hoc limitandum censet. ubi huiusmodi expressio alio jure verificari non possit, ut nimirum eo in casu istud jus aquarum, utcumque personale, comprehenditur in venditione intelligeretur.

54 Unde si venditori competat facultas ducendi aquam, eaque etiam consueverit fundum venditum irrigare, istud jus tanquam quid separatum à fundo, in venditione non veniat: ex *Mantic. dict. num. 7. versic. Aliud. Giurb. observat. 64. num. 11. Pecchius dict. Quæst. 13. n. 6. Gobius dict. Quæst. 20. n. 15. & 16.* ubi n. 17. idem dicit de aqua, quæ à venditore non possidetur, vel ad ipsum spectat jure facultativo. Et n. 18. dicit, quod an aqua in venditione comprehensa sit, vel non, dignoscitur ex quantitate pretii.

55 Caterum si venditor in contractu promiserit, aquam accessuram ad prædium venditum, nedum aqua ipsa, sed & iter, quod est rivus, per quem aqua labitur, comprehensum est in venditione, & ad utrumque præstandum cogi poterit; aliàs enim regulariter in venditione aquæ non comprehenditur cavum: ex *L. Qui fundum vendebat §. In lege ff. de contrahend. empt. Mantica de tacit. lib. 4. tit. 27. n. 10. Pecchius de aquæductis lib. 4. tit. de Molendin. Quæst. 5. n. 4. Gobius de aquis Quæst. 20. n. 22.*

56 Quemadmodum & si promiserit aquas venditas manutenere, ad illarum manutentionem erit obstrictus, etiam quod naturaliter deficerent, nisi juncta esset clausula juxta solitum, ut cum *Rotta* tenet idem *Gobius dict. Quæst. 20. n. 23.* ubi n. 24. agit de actione, quæ competit adversus venditorem ob aquarum venditarum traditionem non factam, & n. 25.

57 Denique advertendum erit quod pro eodem pretio, quo ver-

Tomo IV.

da sit alteri aqua, præferatur consors ad effectum, ut scandala tollantur, & altercantia jurgia sedata remaneant. *Pecchius de aquæduct. lib. 1. cap. 3. Quæst. 17. num. 21. Anton. Gobius de aquis, Quæst. 4. ex n. 18. Angelus in manual. flumin. observat. 23. num. 1.* ubi ex num. 2. idem dicit de civitate.

58 Inferitur 5. quod rei propriæ emptio, si sciente, si ignorantem emptore, non valet; quia debet esse diversitas inter ementem, & vendentem; in contractibus quippe est quædam digressio personarum: *L. Suae rei 16. L. Si in emptione 34. §. Rei sue ff. de contrahend. empt. L. Cum res 4. L. Si mater. 10. Cod. eod. tit. ubi Aug. Barbof. L. 18. tit. 5. partit. 5. ubi Gregor. Lopes Gloss. 1. & ibi Hermoz. n. 1. Mantica de tacit. & ambig. lib. 4. tit. 5. n. 18. Gomes var. tom. 2. cap. 2. sub n. 50. versic. Quarto prohibetur. Altimar. de nullitat. contract. tom. 4. rubr. 1. p. 2. Quæst. 15. n. 473. Scacc. de comerc. §. 6. Gloss. 1. n. 4.*

59 Ampliatur 1. hæc illatio, ut procedat etiam, quando rem meam mihi ignoranti vendidisti, & jussu meo alii tradidisti, quia in eum dominium non transit: quoniam non hoc mihi propositum fuit, sed quasi tuum dominium ad eum transire, ut Jurisconsultus ait in *L. Et si consensum 15. §. Si rem meam ff. de contrahend. empt. Mantic. dict. tit. 5. sub n. 18. versic. Quare si rem meam. Hermozill. in dict. L. 18. tit. 5. Gloss. 1. n. 1. in fine partit. 5.*

60 Ampliatur 2. etiamsi debitor rem pignoratam à creditore redemerit, quasi suæ rei emptor actione ex vendito non tenetur, & omnia integra sunt creditori, seu venditori. *L. Si debitor. 39. ff. de contrahend. empt. ubi Gloss. Mantic. dict. n. 18. versic. Unde etiam.*

61 Limitatur 1. ut non procedat respectu possessionis rei existentis penes venditorem: tunc enim valet venditio: *dict. L. Si in emptione 34. §. Rei sue.*

suæ ff. de contrahend. empt. L. Cum res 4. Cod. eod. tit. Gomes var. tom. 2. cap. 2. sub n. 50. versic. Quod tamen intellige. Hermozill. dict. Gloss. 1. n. 4. Mantie. dict. numer. 18. versic. Quanto rei juæ.

62 Limitatur 2. si res esset emptoris revocabiliter, vel aliter ab eo posset avocari; nam tunc valeret emptio. *Hermozill. dict. Gloss. 1. num. 6. Mantie. dict. tit. 5. n. 18. versic. Tertio August. Barbof. in dict. L. Cum res 4. n. 3. Altimar. dict. Quæst. 15. numer. 473.*

63 Limitatur 3. si res vendatur à iudice pro executione iudicati; quia dominus licitando poterit rem suam emere; quamvis hoc proprie dicatur rei liberatio, & crediti extinctio. *Hermozill. dict. Gloss. 1. n. 7. August. Barbof. dict. n. 3. Altimar. dict. numer. 473.*

64 Limitatur 4. in emptione conditionali, quia fortè operatur res mea esse desinere. *L. Existimo 61. ff. de contrahend. empt. Mantie. de tacit. lib. 4. tit. 5. sub n. 18. versic. Quarto. Hermozill. in dict. L. 18. Gloss. 1. numer. 8.*

65 Limitatur 5. quando res esset communis cum emptore, quia tunc valebit venditio etiam pro parte emptoris. *L. Quod si uno 13. in fine ff. de in diem addiction. ubi Ulpianus inquit: emere enim cum tota re nostram partem possumus; & probatur ex L. Qui negotia 34. §. 1. ff. mandat. Mantie. dict. n. 18. versic. Sed advertendum. Hermozill. dict. Gloss. 1. n. 9. Aug. Barb. in dict. L. Cum res n. 3. Altimar. dict. n. 473.*

66 Sed tunc obstat textus in *L. Sed si communis 18. ff. de contrahend. empt.* ubi ita Pomponius dicit: *Sed si communis ea res emptori cum alio sit, dici debet scisso pretio pro portione, pro parte emptionem valere, pro parte non valere.* Cui difficultati respondit Ripa in *L. Si aliquam rem. 28. n. 6. ff. de acqui. rend. possess.* dicens, istam legem procedere in ignorante, rem esse

non unem. Sed hoc non placet; quia suæ rei emptio non valet, siue sciens, siue ignorans emat; ait idem Pomponius in *L. Si uno 6. ff. de contrah. empt. & tenentur citati n. 58.*

Quare melius respondetur, quod tunc rei propriæ valet venditio cum plurium dominorum portiones uno contractu, & pretio venditæ sunt, ut in *dict. L. Quod si uno 13. ff. de in diem addict.* quod quidem fit ex necessitate, ut quis totam rem emere cogatur; ac ita procedit nostra limitatio 5. ut ex *Fabro in dict. L. Sed si communis n. 14. tenet Hermozill. dict. n. 9.*

Hic subsequitur quæstio: utrum vendens simpliciter rem, quæ pro parte est venditoris, & pro parte alterius, videatur totam rem vendere, vel solum partem, quæ propria est venditoris? Vide latè disputantem. *Hermozill. dict. Gloss. 1. ex num. 11. cum seqq.*

Et an venditio facta à duobus ex tribus locis valida sit in præjudicium tertii non consentientis, ita ut factum aliorum tanquam factum à maiori parte sequi teneatur? Vide *Gratian. decis. 169. per tot. ubi Carol. Anton. de Luca, & Scoppa in suis observat.*

Limitatur 6. nisi usufructuarius tantum esset emptor, & emerit proprietatem, aut è contra; tunc enim venditio valet. *L. Suæ rei 16. in fine ff. de contrahend. empt. Mantie. de tacit. & ambig. lib. 4. tit. 5. sub n. 18. versic. Secundo. Hermozill. dict. Gloss. 1. n. 10. Gomes var. tom. 2. cap. 2. n. 50. ad finem. August. Barb. in dict. L. Cum res, num. 3. Altimar. de nullit. contract. tom. 4. rubr. 1. p. 2. Quæst. 15. sub n. 473.*

Limitatur 7. nisi pendente conditione, sub qua res legata est emptori, emptio fiat, si dubius eventus conditionis ematur, vel sciens rem sibi legatam esse, & ad se pertinere emat; quia videtur renuntiare. *Hermozill. dict. Gloss. 1. sub num.*

Articul. 7. De rebus, quæ emi, &c.

num. 10. versic. limit. 6. Roccus Refponf. 54. sub m. m. 20. versic. Secundo.

reprobat August. Barbof. in dict. L. 6. n. 2.

72 Et nota, quo. si quis emat rem propriam bona fide, & ignoranter, habita postea notitia, rem ipsam ad se pertinere, potest ex primæ venditæ sibi mutare titulum, & possessionem etiam solo animo; & tanquam re sibi à se tacite evictâ, agere ad restitutionem pretii cum omnibus damnis, & interesse, etiam contra fideiussore evictionis. *Altimar. dict. Quæst. 15. sub n. 473. versic. si emat.*

73 Inferitur 6. quod venditio rei alienæ valida est. *L. Si ita 25. L. Rem alienam 28. ff. de contrahend. empt. L. Ex empto 11. ff. de actionib. empt. L. 1. & 6. Cod. de rebus alienis non alienand. ubi August. Barbof. ex n. 1. cum seqq. Gomes var. tom. 2. cap. 2. n. 4. ad finem, & n. 8. Hermozill. in L. 19. Gloss. 1. à num. 1. tit. 5. partit. 5. Altimar de nullit. contractus tom. 4. rubric. 1. p. 2. Quæst. 15. ex n. 432. cum seqq. Caldas de empt. & vendit. cap. 11. à num. 1. Egidius in L. Ex hoc jure p. 1. cap. 8. à n. 71. ff. de just. & jur. Leitão finium regund. cap. 9. ex n. 21.*

74 Quia cum res aliena talis sit, quæ vendi potest, tenet emptio, pro ejus enim substantia non requiritur, quod res in dominio venditoris sit, sed quod res sit, quæ veneat, siue illa in dominio venditoris sit, siue non, adeo ut & res, quæ in nullius dominio sunt; si tamen esse possunt, vendi interim valent, ut in *L. Nec emptio 8. ff. de contrahend. empt.* id enim solum attenditur, an res talis sit, quam quis habere, vel possidere possit. ex *L. Si in emptione 34. §. omnium ff. de eod. tit. Egid. dict. cap. 8. sub n. 71.*

75 Ampliatur 1. valere venditionem rei alienæ etiam inter scientes. *Afflict. decis. 369. n. 2. Surd. consil. 19. n. 39. Hermozill. in dict. L. 19. tit. 5. Gloss. 1. n. 2. Sed contrarium probat Caldas dict. cap. 11. sub num. 4. quem*

76 Limitatur 1. in venditione rei mobilis, in quâ prædicta jura non procedunt, quia traditione furtum committitur, & de re furtiva non tenet emptio, nec venditio juxta distinctionem. *Leg. Si in emptione 34. §. Item si emptor. ff. de contrahend. empt.* ubi dicitur, quod si emptor, & venditor scit, furtivum esse quod venit, à neutra parte obligatio contrahitur: si emptor solus scit, non obligabitur venditor, nec tamen ex vendito quicquam consequitur, nisi ultro quod convenerit, præstet: quod si venditor scivit, emptor ignoravit, utrinque obligatio contrahitur. *Hermozill. dict. Gloss. 1. ex n. 3. cum seqq. Gomes dict. n. 8. versic. Si vero. Altim. dict. Quæst. 15. n. 450. Caldas dict. cap. 11. n. 3. Egid. dict. cap. 8. n. 72. August. Barbof. in dict. L. 6. n. 3.*

77 Limitatur 2. respectu veri domini rei venditæ nullam esse venditionem; nam venditio rei alienæ in effectu, & substantia est nulla, & solum valet in præjudicium venditoris quoad effectum, ut teneatur ultra restitutionem pretii ad damnum, & interesse ementis, & ideo quamvis valeat de facto, de jure tamen non tenet sic intellectâ dicta *L. Rem alienam 28. ff. de contrahend. empt. Hermozill. dict. Gloss. 1. n. 8. Altimar. dict. Quæst. 15. num. 433. Caldas dict. cap. 11. num. 1. Egid. dict. cap. 8. n. 74. per tot. Gratian. Forens. tom. 4. cap. 730. num. 28. Surd. decis. 122. ex num. 4. cum seqq. August. Barbof. in dict. L. 6. num. 5. ubi n. 7. inquit an domino præsentem, & non contradicentem, valeat venditio? De quo dicimus infra ad princip. hujus tit.*

78 Unde cum respectu domini nulla sit venditio, poterit ab emptore rem venditam auferre; quia talis venditio domino non præjudicat. *Hermozill. dict. Gloss. 1. sub n. 6. Altimar. dict. Quæst. 15. n. 453. Egid. dict. L. 2. dict.*

dict. cap. 8. sub n. 74. verfic. *Verum*, & expresse habetur in dict. L. *Rem alienam*. 28. ff. de contrahend. empt. & ibi August. Barbof. in L. 1. Cod. de reb. alien. non alienand. num. 1. & 3. Etiam pretio non restituito. Hermozill. dict. Gloss. 1. n. 34. ubi ampliat, & limitat. Leytão dict. cap. 9. n. 22.

79 Nisi res empti ex titulo, & bona fide ufucapiatur, aut præscribatur actio reivendicationis ob negligentiam domini; tunc enim præcedente titulo cum bona fide emptoris, ufucapione, vel longi temporis præscriptione à petitione rei suæ summovebitur dominus. Caldas de empt. & vendit. cap. 11. n. 2. Egid. in dict. L. *Ex hoc iure*, p. 1. cap. 8. n. 74. verfic. *Ceterum*, cum seqq. Cardoso in prax. verbo *Emptio*, & *venditio* n. 10. Leytão dict. cap. 9. ex num. 23. cum seqq.

80 In subsidium autem, re utucapta, vel præscripta, aut perempta, ita quod vendicari non possit, potest dominus repetere pretium à venditore, quod is recepit ab emptore. Caldas dict. cap. 11. n. 10. Egid. dict. cap. 8. n. 75. ubi n. 76. hoc limitat, nisi per venditorem ante rei venditionem præscripta sit res titulo, & bona fide: tunc enim non tenetur ad pretii restitutionem à domino petitam, secus si præscriptio apud venditorem inchoata sit, & completa apud emptorem, adhuc enim vero domino pretium restituere debet, ut probat ipse Egid.

82 Emptori vero rei alienæ scienter non est restituendum pretium; si res ab eo evincatur, ex text. in L. *Si fundum sciens* Cod. de evictionib. L. *Si à matre*. Cod. de jur. dot. Aug. Barbof. in L. 1. Cod. de reb. alien. non alienand. n. 4. Hermozill. in L. 19. tit. 5. Gloss. 3. n. 1. partit. 5. Gomes var. tom. 2. cap. 2. n. 5. Farias ad Covar. var. lib. 3. cap. 17. ad num. 1. n. 5. Cald. de empt. & vendit. cap. 31. n. 105. quod apud nos est indubitabile per Ord. lib. 3. tit. 45. §. 5. ubi exornavimus; Rocca selectar. tom. 1. cap. 91. n. 18.

83 Nisi conventum sit, ut venditor de evictione teneatur, tunc enim evicta realia vendita, pretium repetit emptor, non expensas, aut interesse ex Ord. lib. 3. tit. 45. §. 5. ubi diximus n. 1. & 6. Farias dict. num. 5. Gomes dict. num. 5. Hermozill. dict. L. 19. tit. 5. ubi n. 2. ampliat etiam si contractus esset à lege prohibitus, & ibi contrariam opinionem refert, & concordat.

84 Hæc conclusio extenditur, & ampliat, ac limitatur pluries, præut expendimus in Commentar. ad Ord. lib. 3. tit. 5. ex n. 3. & copiosius August. Barbof. in L. 1. ex n. 2. cum seqq. Cod. de reb. alienis non alienand. Hermozill. in dict. L. 19. tit. 5. Gloss. 3. à num. 1. cum seqq. partit. 5. Farias ad Cov. var. lib. 3. cap. 17. ex n. 5. cum seqq. Altim. dict. Quæst. 15. ex n. 432. quem vide ad plures alias quæstiones; quia non est nostri instituti omnia prælibare, nisi ea, quæ sufficiunt ad nostra Commentaria instruenda; vide etiam alia in Commentar. ad Ord. lib. 4. tit. 7.

85 Infertur 7. quod quis potest vendere hæreditatem universalem alicujus defuncti sibi delatam ex testamento, vel ab intestato ex text. in L. 1. & per totum ff. de hæreditat. vel action. vendit. & in L. 1. per tot. Cod. eod. tit. ubi August. Barbof. ex num. 3. Gomes var. tom. 2. cap. 2. n. 5. Hermozill. in L. 13. tit. 5. Gloss. 5. ex n. 7. partit. 5.

86 Quo casu in emptorem transferuntur utiles actiones activæ, & omnia jura, & commoda, quæ pertinebant ad hæredem, etiam absque aliqua cessione, facta verò cessione transeunt directæ. L. *Emptor hæreditatis*. 5. Cod. de hæredit. vel action. vendit. ubi August. Barbof. à n. 1. cum seqq. Gomes dict. cap. 2. n. 5. & ibi Aylon. Jul. Capon. de pactis Quæst. 9. n. 2.

87 Actiones verò passivæ, quibus tenetur defunctus, & hæres ejus, non transferunt contra emptorem, imò possunt, & tenentur creditores age-

articul. 7. *Derebus, quæ emi, &c.*

88 re, & petere debet sua contra hæredem venditorem licet ipse, postquam solvit, possit recuperare ab emptore actione negotiorum gestorum. ex text. in L. 2. Cod. de hæredit. vel action. vendit. ubi August. Barbof. ex n. 1. Gomes sub dict. n. 5. Molin. de just. & jur. tract. 2. disp. 430. num. 2. verfic. *observa verò*. Gratian. Forens. tom. 1. cap. 49. n. 8. Cancer. var. p. 3. cap. 7. n. 259. Carleval de jud. tit. 3. disput. 35. n. 21. late Olea de cession. jur. tit. 3. Quæst. 9. ex n. 8. & signanter n. 20. Salgad. in labyrinth. credit. p. 2. cap. 26. n. 15. Carol. Anton. de Luca ad Gratian. cap. 532. sub n. 1. Hermozill. dict. Gloss. 5. n. 10. Jul. Caponi dict. Quæst. 9. num. 2. & Quæst. 11. à n. 1. cum seqq. Conciol. de hæred. solvent. debitor. defunct. artic. 1. n. 235. cum seqq. & n. 262.

89 Nisi creditores convenerint in iudicio emptorem hæreditatis, & emptor sua sponte suscepit iudicium cum dictis creditoribus contra eum agentibus, quia si postea hæres conveniatur à creditoribus, exceptione taciti pacti se tueri poterit ex text. in L. 2. Cod. de pact. ubi Aug. Barbof. Mant. de tacit. lib. 4. tit. 10. n. 22. Mangil. de evictio. Quæst. 51. n. 17. Merlin. de pignorib. lib. 5. Quæst. 11. in princip. Salgad. in labyrinth. credit. p. 2. cap. 26. n. 28. & 34. Conciol. dict. artic. 1. n. 260. ubi n. 261. hoc limitat, si creditores habuerunt scientiam, emptorem esse non solvendo; quia si nescirent, eis subveniri debet, si non est solvendo, pro quo allegat. Mant. Mangil. Merlin. Salgad. & alios hic citatos, quibus addo Jul. Caponi de pactis dict. Quæst. 11. ex n. 1. & n. 16. & n. 17. idem dicit, quando Notarius nomine creditorum absentium, & habentium interesse stipulatur, & idem dicitur de Fisco in L. 1. Cod. de hæred. vel action. vendit. ubi August. Barbof. à num. 1. Jul. Capon. dict. Quæst. 11. n. 17.

89 Adeo hæres teneturolvere

debita hæreditatis venditæ, & non emptor, ut etiam stante pacto in venditione appposito, quod ipse emptor solvat creditoribus hæreditariis, adhuc ipsi creditores emptorem ad solvendum cogere non possunt. dict. L. 2. Cod. de hæred. vel action. vend. L. *Hæreditatem* 28. ff. de donat. Conciol. dict. artic. 1. num. 239. Olea dict. Quæst. 9. n. 25. Salgad. dict. cap. 26. n. 15. & 16. bene explicant. Jul. Caponi dict. Quæst. 9. & Quæst. 11. Gratian. Forens. tom. 2. cap. 204. n. 39.

90 Sed hoc limitatur 1. ut non procedat de æquitate canonica ex quâ in subsidium, hærede existente non solvendo; creditoribus ex dicto pacto conceditur actio utilis contra dictum emptorem. Mangil. de evictionib. Quæst. 49. n. 24. Gratian. dict. cap. 204. num. 40. Merlin. dict. Quæst. 11. n. 19. Olea dict. Quæst. 9. n. 20. Circa medium. Conciol. dict. artic. 1. n. 243. Salgad. dict. cap. 26. n. 32. ubi alias dat limitationes. Jul. Capon. dict. Quæst. 11. n. 16.

91 Limitatur 2. ut locum non habeat, si actio ab ipso hærede creditoribus cedatur; quia tunc benè creditores contra dictum emptorem hæreditatis ex dicto pacto agunt. Gratian. dict. cap. 204. n. 41. Mangil. dict. Quæst. 49. n. 24. Merlin. dict. Quæst. 11. n. 19. Olea dict. Quæst. 9. num. 20. ante finem. Conciol. dict. artic. 1. ex n. 244. cum seqq.

92 Limitatur 3. ut non procedat, quando Notarius stipulatus fuit nomine quorum interest, quia tunc creditoribus hæreditariis acquiritur actio agendi contra dictum emptorem hæreditatis. Gratian. dict. cap. 204. n. 41. Mant. de tacit. & ambig. lib. 14. tit. 26. n. 10. Cyriac. contr. 322. n. 26. Mangil. dict. Quæst. 49. in fine. Merlin. dict. Quæst. 11. n. 22. Salgad. dict. cap. 26. n. 53. Olea de cession. jur. tit. 4. Quæst. 9. n. 29. Conciol. dict. artic. 1. n. 251. Caponi dict. Quæst. 11. num. 17. Et hanc limitationem declarat ipse con-

conciolus ex num. 254. ut procedat sequuta acceptatione, vel ratificatione creditorum etiam tacita ex sola scientia, quæ præsumitur, & probatur ex conjecturis, quibus addelimitationes positas *supra* sub n. 73. ad finem.

93 Quæstio est, an venditio hæreditatis sustineat, si nulla bona in ea reperiantur? De quo vide. *Hermozill. & ad eo relatos in L. 13. tit. 5. Gloss. 5. n. 11. partit. 5.* ubi ex n. 12. agit de venditione spei succedendi in fideicommissio, vel maioratu; de quo *infra* dicemus n. 102.

94 Venditio verò hæreditatis certi hominis viventis nulla semper est, quia est contra bonos mores. *L. 1. ff. de hæredit. vel action. vendit. August. Barbof. in L. 1. sub n. 7. versic. Huc usque Cod. eod. tit. Gom. var. tom. 2. cap. 2. sub num. 5. versic. Item adde Molin. de just. tract. 2. disp. 340. n. 3. Hermozill. in L. 13. tit. 5. Gloss. 1. n. 1. & Gloss. 5. num. 1. partit. 5. Gratian. Forens. tom. 4. cap. 692. n. 57.*

95 Ampliatur 1. hæc conclusio, etsi vendens sit substitutus pupillari-ter, & vendat jus, vel ipem suæ substitutionis pupillaris nondum delatæ; nam huiusmodi venditio non valet *L. 2. §. illud ff. de hæredit. vel action. vendit. Gomes dict. versic. Item adde. Hermozill. dict. Gloss. 1. numer. 2.*

96 Ampliatur 2. etsi juramento confirmata sit huiusmodi venditio. *August. Barbof. dict. versic. Hucusque Hermozill. dict. Gloss. 1. n. 3.*

97 Ampliatur 3. etiam in pacto futuræ successionis. *Hermozill. dict. Gloss. 1. n. 5.*

98 Ampliatur 4. ut non solum sit nulla huiusmodi venditio hominis viventis, sed ille, qui vendit hæreditatem viventis sine ejus consensu, privatur postea ejus, si ad eum perveniat, & applicatur Fisco. *L. 2. versic. Idem erit. ff. de his quib. ut indignis Gomes dict. cap. 2. sub n. 5. versic. Item adde. Peregrin. de jur. Fisc. lib. 2. cap.*

10. n. 2. *Mantic. de tacit. & ambig. lib. 13. tit. 33. n. 4. Gratian. Forens. tom. 4. n. 69. n. 69. Hermozill. in dict. L. 13. Gloss. 2. à n. 1.*

Limitatur 1. dicta conclusio, ut non procedat, quando in venditione hæreditatis viventis intervenit consensus, tunc enim valida est venditio. *Alexand. in L. stipulatio hoc modo concepta n. 12. ff. de verb. obligat. Covar. in cap. Quamvis pactum part. 3. n. 1. de pactis lib. 6. & ibi Gu- tierres n. 3. Molin. de primog. lib. 2. cap. 3. n. 4. Hermozill. dict. Gloss. 2. num. 2. Gomes in L. 22. Tauri num. 31. Rol- land. consil. 97. n. 17. ubi tradit, suf- ficere, quod consensus post contrac- tum interveniat; & quod revocari possit huiusmodi consensus, etiam dato cum juramento tenet *Hermozill. dict. Gloss. 2. n. 3. & 4.**

Limitatur 2. quando venditio hæreditatis fit auctoritate judicis, tunc enim valet; maxime cum ex instrumento clarè apparet, partes vo- luerunt, talem venditionem valere omni meliori modo. *Gratian. dict. cap. 692. n. 13. Hermozill. dict. Gloss. 2. n. 5. ubi tenet, quod extra casum Gratiani crederet non posse exten- di.*

Limitatur 3. ut locum non ha- beat in venditione hæreditatis incer- ti, & indeterminati hominis; quia valet. *Hermozill. dict. Gloss. 2. num. 6. Gomes in L. 22. Tauri sub n. 31. versic. Limita tamen. Gratian. dict. cap. 692. ex n. 45.*

Limitatur 4. ut spes succeden- di in fideicommissio delato, etiam vivente eo, qui post mortem fuit gravatus restituere, vendi potest; quia est jam radicata, & non est de hæreditate viventis; sed mortui, nec succeditur gravato, sed gravan- ti, & sic cessant in hoc casu rationes, quæ militat in venditione hæredita- tis viventis. *Alexand. consil. 187. n. 2. & 13. & cons. 188. numer. 22. lib. 5. 1. feres de maiorat. p. 2. in initio n. 510. Mur. de fidejussorib. p. 2. sect. 5. cap.*

Articul. 7. De rebus, quæ emi, &c.

51. num. 23. *August. Barbof. in L. 1. sub num. 7. versic. Hucusque Cod. de hæredit. vel action. vendit. & na decis. 97. per tot. Hermozill. in L. 3. tit. 5. Gloss. 5. ex num. 12. cum seqq. partit. 5.*

103 Infertur 8. quod vendi potest actio, quam quis habet contra, & sic nomina debitorum suorum, & ipso jure transit in emptorem actio directa nomine cedentis, & actio utilis ex ipso contractu, mediante quâ, possit exigere debitum. *L. Em- ptori 6. L. Nomina eorum. 17. ff. de hæred. vel action. vendit. L. Nominis venditio 3. Cod. eod. tit. L. Nominibus 2. Cod. de actionib. & obligat. Gomes var. tom. 2. cap. 2. n. 6. & ibi Aylon. August. Barbof. in dict. L. Nominis venditio 3. à n. 1. cum seqq. Mantic. de tacit. & ambig. lib. 4. tit. 13. num. 1. Molin. de just. & jur. tract. 2. disput. 340. numer. 5. Cardos. in praxi verbo. Actio n. 16. Olea de cession. jur. tit. 4. Quæst. 11. in miscellan. n. 2. Hermozil. in L. 23. tit. 5. Gloss. 3. & 4. num. 22. partit. 5. Surd. de alim. tit. 8. privileg. 55. à n. 1. & tit. 9. Quæst. 22. n. 2.*

Quod procedit, modo debitum fit purum, modo in diem: ex dict. *L. Nomina eorum. 17. ff. de hæreditat. vel action. vendit. Gomes dict. n. 6. ubi idem dicit, modo debitor, contra quem venditur actio, sit sciens, mo- do ignorans ex dict. L. Nominis vendi- tio 3. Cod. eodem tit. Anaclet. in Jus Canonic. lib. 3. tit. 17. §. 3. num. 58. Surd. dict. privileg. 55. n. 2. Olea de cession. jur. tit. 4. Quæst. 11. in Miscel- lan. sub n. 2. Giurb. decis. 117. n. 2. & 3.*

10 Et an periculum nominis ven- diti ad venditorem spectet, vel ad emptorem? Vide *Olea de cession. jur. tit. 7. Quæst. 3. per tot. & ibi Adit. resolut. 43. à n. 1. Hermozill. in L. 23. Gloss. 3. & 4. n. 5. cum seqq. tit. 5. par- tit. 5.*

10 Item etiam potest quis vend- re actionem realem, quam habet con-

tra possessorem rei suæ; quo casu transit utilis actio sine cessione. *L. fi- nal. Cod. de hæredit. vel action. vendit. ubi Aug. Barbof. ex n. 1. cum seqq. Go- mes dict. cap. 2. sub n. 6. versic. Item etiam. Petr. Barbof. in L. Si alienam 12. n. 63. versic. Neque obstant. ff. So- lut. matr. Olea de dict. Miscellan. n. 3. Cancer var. p. 1. cap. 13. n. 73. versic. Potest etiam.*

Aliter tamen dicendum est, si fundus, aut prædium, quod est pe- nes tertium possessorem, vendatur; tunc enim non transfertur utilis actio nec emptor agere potest, nisi sibi cedatur actio. ex *Parlador. in seqq. dis- ferent. 37. §. 1. in fin. Hermozill. in L. 23. tit. 5. Gloss. 3. & 4. n. 23. partit. 5. Olea dict. n. 3.*

Nomen autem debitoris, seu actio minori pretio, quam sit debiti quantitas, vendi potest, prout di- ximus *supra* in hac rubric. *Articul. 3. de pretio n. 49. Nec tunc obstat cessionario, seu emptori exceptio, quod non iusto pretio emerit actionem, & debet debitor ei solvere totum debi- tum, nec illi satisfacit solvendo id, quod revera cessionarius numeravit, quando nomen debitoris est certum, & liquidum, & liti nondum subiectum; secus autem, si nomen, vel actio non liquida, & certa, sed deduci necessa- rio debet in controversiam judi- cialem; tunc enim procedit disposi- tio *L. Per diversas, & L. Ab Anasta- sio. Cod. mandati, ut bene explicat Olea de cession. jur. tit. 6. Quæst. 10. ex n. 51. cum seqq. ubi ita componit opi- niones. Anaclet. in Jus Canonic. lib. 3. tit. 17. §. 3. n. 59. ac ita procedit doctrina *Cancer var. p. 1. cap. 13. ex n. 73. & p. 3. cap. 1. à n. 161. Noguerol. allegat. 37. n. 60. Salgad. in labyrinth. credit. p. 1. cap. 13. §. 2. n. 49. & cap. 27. à n. 78.***

Prædicta tamen limitantur, nisi actionis cessio, vel venditio sit simula- ta, quia tunc non valet: *Cancer. dict. cap. 13. n. 74. ubi tradit quomodo prælu-*

presumatur simulata. *Olea de cession. jur. tit. 8. Quest. 1. à num. 1. cum seqq.*

110 Hinc animadvertendum est, quod licet dominium rei venditæ non transeat in emptorem sine traditione vera, vel ficta, ut in *L. Traditionibus. Cod. de pactis*. Tamen actio realis competens pro tali re, & ejus dominio, bene transit ipso jure sine cessione, quia fundatur, & causatur à dominio venditoris. *Gomes var. tom. 2. cap. 2. sub num. 6. versic. Ex quo collige cum seqq.*

111 Potentioribus verò ratione officii nomina, seu actiones vendi nequeunt, & debitum amittitur. ex *L. 2. Cod. ne liceat potentior. ubi August. Barbosa. à n. 1. Gomes dict. cap. 2. num. 6. in fine, ubi Aylon dat concordantes. De quo vide quæ diximus ad Ord. lib. 3. tit. 39. ad Princip. ex n. 1. cum seqq. tom. 1. & ad §. 2. & 4. egimus de cessione facta in potentiolem ratione privilegii, divitiarum, & nobilitatis.*

112 Denique in causam judicati vendi possunt nomina debitorum, modo tamen explicato in nostris Commentar. ad Ord. lib. 3. tit. 86. §. 7. ex n. 6. & n. 15. cum seqq. & ad §. 17. à num. 92. cum seqq. tom. 3.

113 Infertur 9. Res sacræ, vel Religiosæ vendi prohibentur; nec non spirituales, aut spiritualibus annexæ. *L. Sed Celsus 6. L. Hanc legem 22. L. Literæ 51. ff. de contrahend. empt. juncta L. Sancimus 21. Cod. de Sacrosanct. Eccles. cap. penult. & ultim. 1. Quest. 3. Gomes var. tom. 2. cap. 2. n. 50. ubi Aylon plures dat concordantes. De quo vide latè Hermozill. in L. 15. tit. 5. Gloss. 1. ex n. 6. cum seqq. partit. 5. August. Barbosa in dict. L. Sancimus, ex num. 1.*

114 Infertur 10. quod res universitatis, seu publica vendi non potest jure universitatis; secus jure singulorum possessa. *L. Pacta 72. §. 1. ff. de contrahend. empt. §. final. versic. Item publica. Instit. de empt. & vendit. ubi*

scribentes. *Gomes dict. cap. 2. sub n. 50. versic. Secundi. De quo latè scripsit Hermozill. in dict. L. 15. Gloss. 2. à n. 1. cum, qq. Explicat Portug. de donat. reg. lib. 3. cap. 3. ex n. 30 cum seqq.*

Infertur 11. quod heri non potest emptio, & venditio veneni n. 11. id est, talis, quod nullo modo acceptione alterius materiæ usui nobis esse potest. *L. Quod. sape 35. §. 2. ff. de contrahend. empt. Ord. lib. 5. tit. 89. ubi Barbosa. n. 1. & 2. Aigid. in L. Ex hoc jure p. 1. cap. 7. ex n. 26. cum seqq. ff. de instit. & jur. Gomes var. tom. 3. cap. 3. n. 9. & ibi Aylon. Hermozill. in L. 17. tit. 5. Gloss. 1. à n. 1. partit. 5.*

Infertur 12. Quod res litigiosa vendi non possunt. *L. Lite pendente 2. L. Quicumque 3. L. Censemus 4. Cod. de litigios. Ord. lib. 4. tit. 10. ubi Barbosa. & nos diximus latè ad Ord. lib. 3. tit. 86. §. 16. ex n. 1. cum seqq. tom. 3.*

Infertur 13. quod vendi non potest Turcis, Sarracenis, & gentibus Barbaris hostibus nostris annona, nec aliquodcunque genus armorum. *L. 2. Cod. quæ res exportari, cap. 6. cap. 11. & 17. de Judæis Ord. lib. 5. tit. 109. ubi August. Barbosa. Hermozill. in L. 22. tit. 5. Gloss. 1. à n. 1. partit. 5.*

Infertur 14. quod liber homo vendi non potest, *L. Si in empt. 34. §. Liberum ff. de contrab. empt.* Nisi maior viginti quinque annis ad pretium participandū se se venditū patiatur. *§. 4. Instit. de jur. personar. quod explicant Hermozill. in L. 15. tit. 5. Gloss. 1. à n. 5. partit. 5. & relati ab Aylon ad Gomes var. tom. 2. cap. 2. num. 51. versic. Item etiam. Et quando patri concedatur filios vendere? Vide L. 2. Cod. de patrib. qui filios distraxer. Covar. var. lib. 3. cap. 14. n. 4. & ibi Farias. Hermozill. dict. Gloss. 1. n. 3.*

§. Unicus.

De Officiorum venditione.

SUMMARIUM.

119 Princeps Officia temporalia, si-
ve secularia vendere non prohibetur, dummodo persona digna, pretium moderatum, & magna necessitas interveniat.

120 Inferiores superiorem recognoscen-
tes jurisdictionalia Officia vende-
re prohibentur, secus si non ju-
isdictionalia.

Idem est in Prælati Ecclesiasticis,
& Decurionibus Civitatum, &
aliis supremis officiis, ibid.

121 Principi vendere non licet Officia
parentum, qui in administratione
non deliquerunt.

122 Continuatio Officiorum inter pa-
trem, & filium, de jure prohi-
betur.

123 Nec ad heredes transmittuntur,
quia personalia.

124 Nec in eis succeditur jure maiora-
tus, aut bonorum Regiæ Coro-
næ.

125 Dominium Officiorum est penes
Principem, & Officialibus sola
administratio conceditur.

126 Filius non à Patre, sed à Rege ex
nova gratia officium consequitur.

127 Licet omnibus filiis jus acquiratur
ad gratiam consequendam,
tamen filius senior præfertur, si
aptus, & idoneus sit.

128 Ne pote ex filio seniore concurrente
cum filio juniore ipsius Officialis,
ad gratiam Officii à Principe
consequendam, filius præfertur.
In iis, quæ proveniunt à concessio-
ne dominica, non datur repræ-
sentatio, ibid.

129 Officialis sine licentia Regis vende-
re nequit pæna amissionis pretii,
& Officii.

130 Renuntiatio, seu venditio valet, si
fiat cum clausula Contentiente
Principe.

131 Concessa facultate renuntiandi
Officium, non censetur concessa
venia vendendi.

132 Habens, facultatem renuntiandi
Officii, non potest pecunia renun-
tiare, & si detur pecunia non di-
citur pretium, sed donativum.

133 Facultate renuntiandi concessa
mulieri, vel patri, ut filiam do-
tet, vel nobili, cujus conditione
Officium est inferius, facultas
vendendi data censetur.

134 Nullus sub gravissimis pænis potest
consequi præmium, aut pecuniam
pro consequendâ renuntiatione in
favorem alterius.

135 De consuetudine nostri Regni idem
est renuntiare, ac vendere.

136 Renuntiante infirmo Officium, si
decessit ante 30. dies ex ea infir-
mitate, non valet renuntiatio,
nec Provisio ratione illius fa-
cta.

137 Officialis, qui errores comisit, Offi-
cium vendere, nec renuntiare
potest, licet à Rege facultatem
habeat.

138 Et an talis renuntiatio sit nulla,
vel valida, explicatur.

139 Licentia resignandi Officium ex-
tinguitur spatio decem anno-
rum.

140 Donatarii, quibus à Rege con-
cessa est data, & Provisio Offi-
ciorum non possunt recipere resi-
gnationes Officiorum.

141 Hæc quoad substantialia contra-
ctus.

Infertur 15. quod Rex, seu Prin-
ceps officia temporalia, si-ve sæcula-
ria vendere non prohibetur, cum id
neque de jure divino, neque naturali
prohibitum reperiatur, dummodo
tria requisita concurrant, videlicet,
quod vendantur personæ dignæ, pre-
tium sit moderatum, & fiat ex ma-

gna necessitate cui non possit aliâ commodiori viâ subveniri. *Anaclet. in Jus Canonic. lib. 3. tit. 17. §. 3. n. 52. cum seqq. Mastrill. de Magistratib. lib. 1. cap. 20. à n. 1. cum seqq. Hermozill. in L. 22. tit. 5. Gloss. 5. n. 51. partit. 5. ubi plures dat concordantes Portug. de donat. Reg. lib. 2. cap. 14. à n. 2. cum seqq.*

120 Inferiores autem superiorem cognoscentes vendere officia maxime jurisdictionalia prohibentur. *Caldas ad tit. Instit. de inoffic. testam. cap. 2. n. 13. cum seqq. Bobadill. politic. lib. 1. cap. 14. per tot. Mastrill. dict. cap. 20. n. 45. ubi n. 46. hoc limitat in officiis jurisdictionem non habentibus: Et n. 47. idem dicit de Prælati Ecclesiasticis, qui omnino officia vendere prohibentur, etiam si habeant jurisdictionem temporalem: Et n. 51. idem tradit de Decurionibus civitatum, & aliis supremis officialibus, qui officia sibi dependentia vendere prohibentur. Et n. 52. idem dicit de Tribunali regii patrimonii. Portug. dict. cap. 14. n. 16. ubi tenet, quod Donatarii Regiæ Coronæ non possunt officia suæ datæ vendere.*

121 Non tamen Principi vendere licet officia parentum, qui in administratione non deliquerunt; quia eorum filiis jam diu à Regibus nostris in distinctè conferuntur, quæ generalis consuetudo migravit in Legem ex text. in L. 1. Cod. de fil. official. milit. lib. 12. Valasc. consult. 129. num. 13. Mendes in prax. p. 1. lib. 1. cap. 2. n. 10. Gabr. Pereyr. decis. 4. n. 3. Portug. de donat. Reg. lib. 2. cap. 13. n. 15. Aug. Barbof. vot. 16. n. 64. Pat. Fragos. de regim. reip. lib. 5. p. 1. disp. 13. n. 319. Pegas ad Ord. lib. 1. tit. 1. §. 48. num. 17. tom. 1. & tit. 9. §. 6. sub n. 1. tom. 3. Quidquid hanc consuetudinem restringere conentur Cardos. in prax. verbo Officium n. 40. & 41. Arouca, ad L. 1. §. 2. ex n. 7. ff. de constit. Princip.

122 Quamvis de jure continuatio officiorum inter patrem, & filium

prohibita sit: ex text. in L. 1. Cod. de muner. & honor. continuat. lib. 10. Avendan. de mand. exequend. cap. 19. sub num. 16. versic. Septimus casus est. Mastrill. de Magistrat. lib. 1. cap. 28. n. 12.

Nec ad hæredes transmittuntur, qui sunt personalia. *Mastrill. dict. cap. 28. à num. 21. Portug. dict. cap. 13. n. 20. ad finem. Petr. Barbof. in L. Quia tale 14. n. 77. versic. Quo fit, & n. 78. ff. solut. matrim. Jul. Caponi, tom. 4. discept. 322. n. 9. Francisc. Roccus de officiis rubr. 3. à num. 1.*

124 Nec in eis succeditur jure majoratus, aut bonorum Regiæ Coronæ, prout decusum tenet Pegas ad Ord. lib. 1. tit. 98. ad Princip. n. 27. pag. 475. col. 1. tom. 7. Caponi dict. discept. 322. n. 27.

125 Quia dominium officiorum est penes Principem, & officialibus solum dicitur concessa administratio. *Mastrill. de Magistrat. lib. 1. cap. 24. n. 37. Montan. de regalib. §. de regal. officior. n. 2. Jul. Capon. dict. discept. 322. n. 10. & 12. Portug. dict. cap. 13. num. 90.*

126 Ideoque filius non à patre, sed a Rege officium consequitur ex nova gratia. *Senator Guerreir. tract. 2. de division. lib. 2. cap. 12. n. 160.*

127 Solet autem Princeps noster invictissimus præferre filio seniori, si aptus, & idoneus sit; licet enim omnibus filiis jus acquiratur ad gratiam consequendam, est tamen ordine successivo, ita ut si deficiat primogenitus antequam gratiam effectuatam haberet per chartam transactam per Chancellariam, succedit in dicto jure consuetudinario filius secundo genitus, & sic deinceps, & in eorum defectu admittitur fæmina, ut patet ex dicta decisione apud Pegas ubi proximè, ac ita sæpè sæpius judicatum vidi, & probatur ex doctrina Francisc. Rocci dict. rubr. 3. ex num. 30. cum seqq.

128 Unde si nepos ex filio seniore concurrat cum filio juniore ipsius officialis ad gratiam officii à Principe con-

Articul. 7. De rebus, quæ emi, &c.

consequendam, præfertur filius præterminis nepote; quia in officiis non datur repræsentatio, sicut & in feudis, & emphyteusibus, à quibus valet argumentum ad officia, quia recipiuntur à domino, seu Principe concedente. *Salg. in Labyrinth. crediti p. 1. cap. 35. n. 34. Portug. auct. cap. 13. n. 23. in fine.* Et ideo bene procedit etiam in officiis dispositio Ord. lib. 4. tit. 36. §. 2. Quia in iis, quæ proveniunt à concessione dominica non datur repræsentatio: *Valasc. de jure emphyt. Quest. 50. n. 21. versic. Postremo. Pegas ad Ord. lib. 2. tit. 35. §. 1. cap. 52. n. 4. & cap. 53. n. 12. tom. 11.* Ac ita judicatum fuit in lite Emmanuelis Josephi de Azevedo cum D. Helena Bernarda, & in alia Dominici do Amaral Valente cum Ignatio Petro de Mello in judicio Regii patrimonii anno 1724. & postea in alia Caroli Emmanuelis Pimentel cum sua sobrina ex fratre Seniori; Actuarius Emmanuel de Costa Velho.

Per ipsum autem officialem officia vendi, aut renunciari nequeunt absque licentia Regis sub pænâ amissionis pretii, & officii. *Ord. lib. 1. tit. 95. ubi Pegas n. 15. Cabed. p. 2. decis. 24. n. 5. Mastrill. de Magistrat. lib. 1. cap. 24. ex num. 11. Larrea alleg. 119. n. 4. in fine.* Quare cave à Cabed. dict. decis. 24. n. 6. dum tenet, quod resignans sine licentia Principis non amittet jus, nec possessionem, quod verum est in possessione tantum, secus in jure, ob claram dispositionem dict. Ord. ubi Pegas n. 16.

130 Valida tamen censetur renuntiatio, seu venditio, si fiat cum clausula Si Princeps consentiat, ut fundat Arouca allegat. 66. à n. 1. ubi num. 11. tenet, quod non obtenta licentia, corrumpit resignatio, nec pænâ conventionalis locum habet. Et quid de promissione impetrandi licentiam? Vide Gama decis. 32. n. 3. Maced. decis. 20. n. 26. & 27. Surd. decis. 234. num. 1. Mantica de tacit. lib. 14. tit. 33. num. 1.

131 Hinc nota, quod de jure facultas renunciandi, & facultas vendendi officium inter se differunt, & ideo una concessa altera data non videtur, nec ille, cui concessa est facultas ad renunciandum officium, potest illud vendere. *Cabed. dict. decis. 24. num. 7. Portug. de donat. Regis lib. 2. cap. 14. n. 4. Pegas ad Ord. lib. 1. tit. 95. §. 2. n. 1. tom. 7. Mastrill. de Magistrat. lib. 1. cap. 20. n. 56. Xamar de officio jud. p. 1. Quest. 21. n. 33. Card. de Luca in Romana pretii officior. in respons. Rott. Florent. n. 15. Hieronym. de Philippo dissert. fiscal. 13. n. 86. & 87.*

132 Neque habens facultatem renunciandi officio potest accepta pecunia, illi renunciare: *Cabed. dict. decis. 24. n. 7. Pegas dict. n. 1. Portug. dict. n. 14.* Nec pecunia data resignanti per resignarium dicenda est pretium, sed præmium, vel donativum ad hoc, ut illum poneret in suum locum, ut resolutum fuit apud eundem Card. de Luca ubi proximè n. 24. & in respons. seu cap. 8.

133 Si autem facultas renunciandi concedatur mulieri, vel patri, ut filiam dotare valeat, vel officium conferatur nobili, cujus conditioni officium est inferius, cum facultate renunciandi, tunc bene poterit renunciatio fieri accepta pecunia, quia tacite censetur data facultas ad vendendum. *Portug. de donat. Reg. lib. 2. cap. 14. num. 15. Mastrill. de Magistrat. lib. 1. cap. 20. n. 57.*

134 Et non prætermittas, quod nullus sub gravissimis pænis potest consequi præmium, aut pecuniam pro consequenda renuntiatione in favorem alterius: ex Ord. lib. 5. tit. 83. Phæb. p. 2. decis. 127. n. 22. & 23.

135 De consuetudine tamen hujus Regni solet fieri officii venditio sub honestiori nomine renuntiationis, & Rex scit esse venditionem, ut testatur Valasc. de part. cap. 13. num. 64. Et ideo invictissimus Rex Joannes Quartus declaravit, quod in hac ma-

teria idem est renuntiare, ac vendere ut constat ex sua resolutione habita ad consultationem Senatûs Palatini super supplicatione Petri Lamirante tunc temporis scriba causarum Coronæ die decima sexta Junii 1654. quæ resolutio invenitur in causa Joannis Rodrigues Esteves adversus Patres Congregationis Sancti Philippi Neri pag. 136. ubi pag. 146. ita judicatum fuit die 19. Novembris 1716. Scriba Coronæ.

136 Si verò renuntians officium infirmus est, & decessit ante triginta dies ex ea infirmitate, non valebit renuntiatio, nec Provisio ratione illius facta, sed remanebit vacans officium, ac si renunciatum non esset, *Ord. lib. 1. tit. 95. §. 1. ubi Peg. à num. 2. cum seqq. Cabed. part. 2. decis. 24. num. 8.*

137 Officialis, qui errores commisit, nec officium vendere, nec renuntiare, potest, licet à Rege facultatem habeat vendendi, seu renuntiandi, & non obstant dicta renuntiatione, vel venditione poterit accusari ob errores commissos, quamvis resignatarius jam sit in possessione ipsius officii, non tamen privatur resignatarius propter dictos errores resignantis, qui tamen punitur pœna æstimationis officii, & aliis juris, dum modo accusatio proponatur intra duos annos à die renuntiationis, alias non punitur dicta pœna æstimationis, nisi aliis juris, *Ord. lib. 1. tit. 95. §. 2. Cabed. part. 2. decis. 24. n. 9.*

138 Et licet Barbosa ibi dicat ex *Cabed. citat.* quod talis renuntiatio est nulla, nisi Princeps scienter eam admittat, tamen *Cabed.* hoc non dicit absolute, sed quod sit nulla eo modo, quo declaratur in *Ordinat.* scilicet ad hoc, ut resignans amittat æstimationem officii resignati post errores commissos, respectu verò resignarii jubet Lex, quod resignatio confirmata existat. Advertit tamen *Peg. ibidem n. 7.* quod si resignatarius esset conscius errorum resignantis, & illos

non declararet. Princeps non committeret.

139 Et quod hæc licentia ad resignandum officium extingui spatio decem annorum, nisi ad brevius tempus restricta sit tenet *Peg. ad Ord. dict. tit. 95. in princip. n. 8. ubi n. 9. inquiri durer post mortem Principis con-*

140 Donatarii, quibus à Rege concessa est data, & provisio officiorum, non possunt recipere resignationes officiorum, quia differunt inter se Provisio, & resignationis admissio, & ideo uno concessio non censetur aliud concessum; nisi utrumque simul donetur, & sic resignatio fieri debet in manibus Regiis, & ea admissa, confert Donatarius, & non Rex; *Cabed. part. 2. decis. 23. n. 1. Reynof. obs. 5. à n. 20. Portug. de donat. Reg. lib. 2. cap. 12. n. 108. & 109. Peg. tom 9. ad Ord. lib. 2. tit. 28. ad rubr. n. 46. Mastrull. de Magistr. lib. 1. cap. 24. ex n. 15. Olv. de for. Ecclesiæ part. 3. Quæst. 1. n. 33. & 34.*

141 Et hæc sufficiant pro elucidatione partium nostræ definitionis, seu requisitorum substantiarum contractus emptionis, & venditionis; nunc transeamus ad Commentaria textuum hujus rubricæ, & sequentium, ubi invenies, quod hic desideraveris.

Ad Principium.

SUMMARIUM.

- 1 Contractus emptionis, & venditionis inter absentes per epistolas, vel nuntios celebrari potest.
- 2 Nuntius debet esse ad hoc destinatus, aliter non est venditio.
- 3 Surdus, & mutus per nuntium, & nuntium contrahere possunt.
- 4 Non est necesse emptorem, cui nuntius fuit destinatus, nuntium, vel alium retromittere venditori cum suo consensu.

5 Emptio, & venditio inter absentes celebrata sine epistola, vel nuntio, non valet.

6 Si venditor scribens, vel mittens decesserit, antequam litteræ, vel nuntius presentetur emptori, non valet contractus.

7 Idem procedit, si scribens, vel mittens poenituerit, antequam epistola, vel nuntius presentetur.

Deficiente consensu, nuntius, vel epistola, nihil operantur, ibid.

8 Traditur, & explicatur differentia inter nuntium, & procuratorem.

Nuntius cum alio contrahens solum dominum obligat, si totum negotium admittentem spectabat, ibid.

9 Emptio, & venditio non solum per nuntios, sed etiam per procuratores specialiter ad id constitutos, celebrari potest.

10 Procurator generalis omnium negotiorum rem domini vendere non potest, licet emere queat.

11 Venditio facta à procuratore habente liberam administrationem, valida est.

12 Procuratori speciali, vel generali cum liberâ, solvi potest pretium rei, quam vendit.

13 Mandatum speciale requiritur, ut procurator possit retrovendere.

14 Procurator suscipiens mandatum ad emendum fundum pro parte suam, si aliorum partes emat tenetur partem suam dare.

15 Habens mandatum ad vendendum pro certo pretio, plus vendens, illud plus ad dominum pertinet mandantem.

16 Intellige 1. procedere si periculum mercedis domino mandanti pertineat.

17 Intellige 2. procedere, si procurator sit adstrictus ad mercedem sibi traditam meliorandam, secus si suâ industriâ melioravit.

18 Sertores quibus pœnis committitur emendus retinere aliquid de pretio sub prætextu, quod possent aliis

mercatoribus carius emere, non possunt.

19 An, procurator sibi ipsi, vel per interpositam personam, vendere possit, & an substituere queat? Remissivè.

20 An, mandatum vendendi revocari possit, si revocationis tempore res sit integra, & an procurator ignorans revocationem rem vendens, obliget dominum? Affirmativè.

21 Post revocationem mandati, mandatarius contrahens ignorans revocationem dominum obligat, sed dominium non transfert.

Procurator habens scientiam revocationis vendere non potest, ibid.

22 Si morte mandantis, expiret mandatum, vel revocatio fiat post venditionem, antea tamen traditionem, revocatio non impedit quominus res vendita tradi possit.

23 Procurator ad emendum, emens antequam scientiam habeat revocationis, dominum obligat.

24 An, exemptione factâ à procuratore, si res ei tradatur, dominium transferatur in dominum? Remissivè.

25 An, mandatum ad contrahendam emptionem & venditionem probari debeat per scripturam, vel per testes probari possit? Resolvitur n. 28. Mandatum non præsumitur tam ad lites, quam ad negotia etiam per mille annos, ibid.

26 Procurator in judicio, aut extra illud comparens, Mandatum edere tenetur, nec sufficit Notarium dicere se vidisse, & scripsisse.

27 Mandatum secundum aliquos probari debet per instrumentum, & non per testes.

28 Contrarium tamen tam per testes, quam per instrumentum probari posse commune est DD.

29 Quod idem procedit de jure nostro Regio.

Contractus scripturam requirens, per epistolam geri non potest, ibid.

- 30 Scriptura non requiritur, nisi in casibus expressis.
- 31 Mandatum ad contrahendum est accessorium contractus, cuius gratia datum fuit.
- 32 Mandatum, an, & quando probetur per verba enuntiativa, & presumptiones, quomodo, & quando presumatur, & producat? Remissive.
- 33 Procurator constitui potest per nuntium, vel per epistolam.
- 34 Procurator per epistolam, vel nuntium revocari potest.
- 35 Procurator constitutus per epistolam, mandatum perficitur per receptionem epistolae, & reducitur ad tempus, quo recipitur.
- 36 Scriptura non est de essentia mandati.
- 37 Instrumentum, in quo procurator est constitutus, si nullum ex defectu solemnitatis, intelligitur constitutus, & gesta ab eo valent.
- 38 Mandatum probari potest per epistolam parte non opponente, & si opponat, recognoscitur.
- 39 Contractus emptionis, & venditionis solo consensu perficitur, nec ullus contrahentium valet poenitere. Consensus ex certis indiciis, aut ex re, factove aliquo colligitur, ibid.
- 40 An, vendita re, praesente domino, & non contradicente, valeat venditio? Affirmant alii, contrarium tamen alii communiter.
- 41 Praesens, & tacens venditioni rei suae non consentit, si cum taciturnitate, aliquod factum, ex quo consensus colligatur, non concurrat.
- 42 Qui tacuit, non vere consentit, nec vere negat.
- 43 Praesens alicui actui, quem contradicens posset impedire, nec contradicit, sibi praedjudicat, secus si de magno praedjudicio agatur.
- 44 Epistola inter mercatores, & personas privilegiatas habet vim publici instrumenti.

- 45 Intellige 1. si talis epistola fuerit acceptata.
- 46 Ante effectivam traditionem, & auctoritatem epistolarum non datur alius consensus, aut obligatio mittentis.
- 47 Si illi cui mittitur epistola praesentatur mortuo scribente, nihil probat, nec obligat.
- 48 Recipiens litteras, vel epistolas, & eis non contradicens, censetur eas approbasse, & omnia gesta ab scribente. Limita, nisi in illis contineantur calculus dati, & recepti, ibid.
- 49 Intellige 2. si constet epistolam scriptam fuisse per mittentem, vel ab eo sit recognita.
- 50 Epistola recognita a testibus, qui interfuerunt, plene probat.
- 51 Intellige 3. quod ut epistola probeat, & obliget debet esse deliberata, & non incidenter scripta, & cum causa, ordinataque ad obligationem.
- 52 Defectus subscriptionis epistolae non officit, dummodo mittentis nomen contineat, & idem, si solam subscriptionem mittentis contineat.
- 53 Requisitis intervenientibus praesentata, & acceptata epistola tempore habili inducit pactum, ex quo oritur obligatio, & actio. Limita in contractibus, in quibus de substantia requiritur scriptura, ibid.
- 54 Epistola regulariter pro scribente non probat, nisi fuerit acceptata, & non contradicta, vel nisi duo connexa contineret. Exemplata in registro mercatoris probationem faciunt ad minuciam, ibid.
- 55 Epistolae ante venditionem mercium a socio missae significantes se sperare carius venditurum, non obligant socium circa partitas, & pretia venditionum.
- 56 Quando in epistola scribens refertur ad aliud, eum non obligat, nec probat, si de relato non constet, & nisi tenorem relati contineat.

Ex

- Ex epistolis responsivis praecedentium tenor detegitur, ibid.
- 57 Ex consuetudine mercatorum nullus obstringitur ad solvendum litteris de aviso, nec induitur obligatio ex literis credentiae.
- 58 Verba epistolarum officia, & reverentia nihil probant.
- 59 In materia ardua, & gravi epistolis non est standum, utpote consanguinitatis, &c.
- 60 Quamvis epistola sit Episcopi, contra tertium non probat, nec favore probatorem facit, quamvis inter mercatores. Nec contra scribentem, quando est familiaris, & a tertio, si contineat factum alienum, ibid.
- 61 De substantia contractus est, ut contrahentes consentiant de re, & pretio: alias uno deficiente nullus est contractus.
- 62 Veluti si putabam emere fundum Cornelianum, tu mihi sempronianum vendere putasti. Dummodo discordia, seu error non sit in solo nomine, sed in corpore, ibid.
- 63 Error nominis, cum de corpore constet, non obstat, quin valeat emptio, & venditio.
- 64 Si autem non sit erratum in corpore, sed in materia, nulla est venditio.
- 65 Error sexus vitiat emptionem, & venditionem.
- 66 Siquis vendit rem quoad dominium utile, credens se utilem esse dominum, & sit dominus directus, & non utilis, venditio non valet.
- Si aurum venditum fuerit deterius, quam emptor existimaret, emptio valet, ibid.
- Siquis emerit vineam, quam putabat esse uberrimam, licet in rei qualitate erraverit, emptio valet, ibid.
- 67 Si putem emere vineam, & emam olivetum, nullus est contractus.

- 68 Venditio rei absentis valet, & gabbella solvenda, ubi res est.

D Rimo deducitur ex textu, contractum emptionis, & venditionis inter absentes celebrari posse per epistolas, vel nuntios, ut in L. 1. in fine ff. de contrahend. empt. L. consensu 2. ff. de actionib. & obligat. §. unic. Instit. de obligat. ex consensu, ubi scribentes. Costa ad Caminh. in form. libell. annot. 16. num. 8. Cardos. in prax. verbo emptio, & venditio. n. 70. Aug. Barb. per text. ibi in L. final. Cod. si quis alteri, vel sibi. Hermozill. in L. 8. tit. 5. Gloss. 1. n. 1. partit. 5. Surd. decis. 70. n. 29. Altimar. de nullit. contract. tom. 2. rubric. 1. Quaest. 1. ex num. 732. & Quaest. 5. a num. 117. cum seqq. Pacion. de locat. cap. 16. ex num. 37. cum seqq.

Nuncius autem debet ad hoc esse destinatus; nam si aliquis audiat me dicere, venderem rem meam Titio pro decem, & afferat ei verba mea, non est venditio. Gloss. in L. 1. verbo Et per litteras, ff. de contrahend. empt. Altimar. de nullit. contract. tom. 3. rubric. 1. Quaest. 1. n. 732. Pacion. de locat. cap. 16. n. 47.

Inde sequitur, surdum quoque, qui omnino non exaudit, & mutum, qui nihil loquitur, hoc modo contrahere posse, per nuntium, scilicet, & nutum; quia possunt intelligere, & consentire. L. In quibuscumque 48. ff. de actionib. & obligat. L. Ubi non voce 166. ff. de regul. jur. Mynsinger. in §. unico sub n. 6. versic. Per nuntium. Instit. de obligat. ex consensu. Gom. var. tom. 1. cap. 6. n. 5. ubi in versic. Si verò; dicit, quod si non possit exprimere signis, praesumitur omnino fatuus, & ei debet dari curator, qui nomine suo omnia gerat; ipse autem de per se nullum actum, & contractum facere potest. Idem Gomes var. tom. 2. cap. 14. n. 29. ubi Aylon. Siquidem nutu potest constitui procurator, & revocari: L. Mutus ff. de procur. Golinus de procurat. p. 3. cap. 5. n. 81.

Non

- 4 Non tamen necesse est, emptorem, cui nuntius fuit destinatus, ipsum nuntium, vel alium retromittere venditori cum suo consensu; sed satis est, eum consentire, & de ejus consensu, velex verbis, vel etiam ex facto aliquo apparere; ut habetur in *Clem. unica de procurat. Pacion. dict. cap. 16. n. 48. Altumar. dict. Qu. st. 1. sub n. 732.*
- 5 Nuntio tamen, vel epistola non interveniente, inter absentes contractus emptionis, & venditionis non valet, ut puta, si ego domi existens dicam: *Vendo Titio domum meam pro centum*, & Titius transiens per viam audit, & acceptat; tunc enim invalidus est contractus: ex *Gloss. in L. 2. verbo consentire ff. de actionib. & obligat. Barthol. in L. Absenti 10. n. 1. ff. de donat. Pacion. de locat. cap. 16. num. 49. Surd. consil. 251. numer. 29. cum seqq.*
- 6 Si verò antequam literæ, seu epistola, vel nuntius præsententur emptori venditor scribens, vel mittens decesserit, non valet contractus, quia tunc ejus consensus non durat, nequequo jungi possit cum consensu alterius. *Surd. consil. 136. n. 48. Gabr. comm. tit. de præsumpt. concl. 2. n. 16. & 17. Decius in cap. 2. n. 15. de fide instrum. Pacion. dict. cap. 16. n. 40. Gonzales ad regul. 8. Cancell. Gloss. 26. n. 17. Menoch. de arbitr. casu 94. numer. 19. Ansaldo. de comere. discurs. 61. num. 11.*
- 7 Et idem si scribentem, seu mittentem poenituerit antequam epistola, vel nuntius præsententur, quia inde eodem modo sequitur, ut jungi nequeant consensus; & sic quod non valeat contractus, quamvis recipiens ignarus scribentem poenituisse literas acceptet, & contractui consentiat, ut bene firmat *Surd. consil. 136. num. 49. cum seqq.* ubi inquit, quod *Gloss. in L. 1. ff. de contrahend.* requirens certiorationem communiter reprobatur, quia nuntius, vel epistola præstat nudum ministerium, & validitas contractus

consistit super consensu mittentis, quo deficiente quomodocumque, nuntius vel epistola non operatur: ex text. in *L. Si pater, in princip. ff. de manum. vindict. Gonzales dict. Gloss. 26. n. 16. & Gloss. 63. ex n. 42. cum seqq. Paci. n. dict. cap. 16. num. 41. & nullit. contract. tom. 3. rubr. 1. Quæst. 5. n. 21.*

Unde nuntius longe distat à procuratore, quia nuntius nihil facit animo proprio, sed domini, nec concipit verba in suam personam, sed in personam domini mittentis, & loquitur non à se, sed ut organum, tuba, & vox ipsius domini, cujus consideratur consensus, & non nuntii, quo interveniente, acquiritur domino immediate per se ipsum, & non per nuntium: Quæ omnia aliter se habent in procuratore, qui in actu gerendo concipit verba in personam propriam, nominando tamen dominum; habetque vocem, & organum, animumque, & consensum proprium, & ex persona sua acquirit domino mediatè: ex *L. 1. & ibi Gloss. verbo. Sed verius ff. de procuratorib. & in L. Multum interest verbo potes. Cod. Siquis alteri, vel sibi. Gonzales dict. Gloss. 63. n. 47. ubi n. 52. tenet, quod quando is, ad quem missus fuit nuntius, aut epistola, non agit de lucro captando, revocatio non intimata non impedit actum gerendum, ita intelligens glossam in dict. *L. 1. ff. de contrab. empt. Anton. Gobius consult. 69. n. 22. & 23. ubi dicit, quod nemo est, qui dissentiat, quin Nuntius contrahens cum alio solum dominum obligat, præsertim si totum negotium spectabat ad mittentem. Hermozill. in L. 48. tit. 5. Gloss. 1. n. 14. ubi ait nuntium esse, qui factum aliquod ad faciendum nuntiat verbo, vel per epistolam, & alieno nomine; unde dicitur esse velut pica; seu vox, & organum mittentis, & sic debet concipere negotium nomine mittentis, ut vendis Titio domino meo?**

Non solum per nuntios, sed etiam

etiam per procuratores speciales ad id constitutos celebrari potest contractus emptionis, & venditionis inter absentes, ut ex textu nostro colligitur; & inde sequitur, quod speciale mandatum requiritur, ut procurator emptionem, & venditionem pro domino celebrare possit: ex text. in *L. Procuratorem 16. Cod. de procurat. August. Barbof. n. 1. & 2. Cardos. in prax. verbo Procurator. n. 41. Caldas in L. Si curatorem verbo implorandum sub n. 5. Cod. de in integr. restit. & de emption. & vendit. cap. 15. n. 1. Hermozill. in L. 48. tit. 5. Gloss. 5. num. 1. partit. 5.*

10 Nec sufficit, quod sit procurator generalis omnium negotiorum, ut rem domini vendere possit: ex *L. Mandato 60. L. Procurator tutorum ff. de procurat. Riminald. in §. 1. n. 104. Instit. quib. alienar. licet, vel non. Alexand. consil. 1. num. 5. Hermozill. dict. Gloss. 5. n. 2. ubi dicit quod iste procurator poterit emere. Caldas dict. cap. 15. sub n. 1. & n. 21. ubi etiam dicit, quod emere potest.*

11 Nisi esset procurator generalis cum libera administratione; nam tunc æquinaratur procuratori habenti speciale mandatum, & venditio ab eo facta valebit. *L. Procurator cui liberam § 8. ff. de procurat. Pichard. in §. Venditæ 40. Instit. de rer. divisione. Caldas dict. cap. 15. n. 2. cum seqq. Hermozill. dict. Gloss. 5. n. 3.*

12 Et tunc procuratori cum speciali mandato, vel generali cum libera, qui vendere potest, solvi potest pretium rei, quam ipse vendidit: ex *L. Quod servus ff. de solut. Barth. in L. Filia n. 2. & 3. ff. de solut. Jason. in L. Eum qui ita §. Quæsi n. 12. ff. de verbor. obligat. Gregor. Lopes in L. 61. tit. 18. Gloss. 2. partit. 3. Caldas de empt. & vendit. cap. 15. n. 15. & n. 18. ubi ait, posse vendere habita fide de pretio, nisi in mandato habeat, quod vendat pro certo pretio, puta, centum. *Golinus de procurat. p. 2. cap. 5. n. 211. Cancervar. p. 2. cap. 14. ex n. 87. ubi num. 92.**

Tomo IV.

item dicit, vendere posse habita fide de pretio, & idem dicit. *Mantica de tacit. & ambig. lib. 4. tit. 21. numer. 3.*

13 Item speciale mandatum requiritur, ut procurator possit retrovendere, & tunc si vendat simpliciter, videtur cum pacto de retrovendendo vendidisse, ut in mandato continet. *r. ex Alexand. consil. 27. lib. 4. Afflicti. decis. 285. Golin. dict. cap. 5. n. 207. cum seqq.*

14 Si autem procurator suscepit mandatum ad emendum fundum, qui erat pro parte ipsiusmet procuratoris, & aliorum partes emat, tenetur etiam partem suam mandanti dare: ex text. in *L. Si fundum. ff. mandat. L. Qui negotia § Cum hæres ff. eod. Surd. decis. 304. n. 10. Golinus de procurat. p. 2. cap. 5. sub n. 212. versic. Sed nota, ubi etiam tradit, quod procurator habens mandatum ad emendum certo pretio, si excedat, tenetur in id, quod superest. *Sabelli in Summa verbo Emptio n. 33. Menoch. de arbitr. casu 143. n. 4. Costa de ration. ratæ tom. 2. Quæst. 162. a num. 3. cum seqq. Gratian. Forensi. tom. 2. cap. 107. num. 31.**

15 Et si habuerit mandatum ad vendendum pro certo, & determinato pretio, & plus vendiderit, illud plus ad dominum mandantem, & non ad procuratorem vendentem pertinet, procurator enim nullum jus habet in re, ex quo tale plus ad eum spectaret ita ex *Purpurat. in L. Si cum servum. 7. n. 22. ff. Si certum petat. Hermozill. in L. 48. cit. 5. Gloss. 6. n. 2. Salgad. in labyrinth. credit. p. 2. cap. 10. num. 4. Castro Pal. tom. 7. tract. 33. de justit. commut. disput. 5. punct. 16. n. 2.*

17 Quod intellige 1. ut procedat, si periculum mercedis pertinet domino mandanti; tunc enim ei competit illud plus, quo vendita fuit res, quia non intelligitur rem suam dare vendendam pro decem, quin vellet habere duodecim, aut plus, si potest haberi; limitavit enim pretii partem

N

infe-

inferiorem, ut minori non vendatur; non tamen limitare intendit partem superiorem, ut pluris non vendatur, si potest plus vendi. Si verò venditori mandatario ex conventionem parium, vel aliàs ex natura contractus periculum pertinet, similiter & ipsi venditori competere illud plus debet, ut cum periculo lucrum compensetur per regulam textus in cap. *Secundum naturam de regul. jur. in 6. Peres in L. 2. tit. 23. Gloss. 1. col. 8. ve sic. Hic querendum est, lib. 6 ordinam. Hermozill. dict. Gloss. 6. n. 2. in fine. Salgad. dict. cap. 20. n. 7. & 8. ubi animadvertit, quod cautè legatur Hermozill. dum in ultimis verbis confundit hanc distinctionem præter intentionem, quia ei placuit, si attentè legatur; idem Salgad. n. 27.*

18 Intelligit 2. ut procedat, si procurator esset adstrictus ad mercedem sibi traditam meliorandam; tunc enim domino illud, acquirit; secus si rem industrià sua melioravit, cum ad id non teneretur, quia tunc sibi acquirit, ut ex Peres tenet Hermoz. dict. n. 2. Palao dict. punct. 16. num. 2. ad medium; ubi inquit, quod si pallium committeres vendendum in hac civitate, & facta morali diligentia internumus non inveniret, nisi decem, si in alium locum detulerit, & ibi duodecim inveniet, illa duo tanquam fructus industriæ retinere poterit; quia fuit habita extra diligentiam sibi injunctam: Et n. 3. subjungit, non potest factores, quibus pannum committis emendum, retinere aliquid de pretio sub prætextu, quod possent ab aliis mercatoribus carius emere; nam ipsi tenentur præstare moralem diligentiam, ut quoad fieri possit, vilius emant. Quod si facta morali diligentia non inveniant qui minoris, quam duodecim panniulnam concedant, unus autem mercator, ad quem accedunt, ipsis dimidium argenti à pretio dimittit, ut sibi retineant in gratiam, quod ad ipsum accederent emptores, & ut in posterum accedant; esto, ex-

pectato juris rigore, id retinere, possint, utpote gratis à mercatore datum, attamen, ut bene inquit Molinæ, & scrupulis plena sunt, & orat diuadenda. Ita Palao, & cum hac declaratione accipi debet Sabell. §. *Emp. n. 33. versic. Et si habuerit*, ubi inquit, quod si procurator habens ad emendum pro certo pretio determinato, si minus solverit, potest sibi retinere tanquam fructum suæ industriæ, & laboris; secus autem si pretium non esset taxatum ad quod allegat. *Molin. & Palao ubi proxime*; ideo secundum eos intelligi debet.

19 Procurator ad vendendum an possit sibi ipsi vendere, vel per interpositam personam. vide: Hermozill. in L. 48. tit. 5. Gloss. 5. n. 27. partit. 5. *Rocca selectar. cap. 101. ex n. 16. cum seqq.* De quo vide, quæ diximus supra à rubric. hujus tituli articul. 3. ex n. 4. cum seqq. Et an possit substituere? Vide. Hermozill. dict. Gloss. 5. num. 23. *Caldas de empt. & vendit. cap. 15. n. 50.*

20 Utrum mandatum ad vendendum revocari possit, & si revocationis tempore res adhuc sit integra, & procurator ignorans revocationem revendat, & tradat, an obliget dominum? Ad quod sciendum est, hujusmodi mandatum revocari posse, ut probatur ex L. *Si mandassem tibi ff. mandat. Mont. de empt. Quæst. 3. princip. n. 25. Boer decis. 48. num. 10. Surd. Consil. 52. n. 18. Hermozill. in L. 48. tit. 5. Gloss. 5. num. 24. partit. 5.*

21 Quo posito, si post revocationem mandati mandatarius contrahat nondum certioratus de revocatione, dominum obligat, sed dominium rei venditæ transferre non potest. Hermozill. dict. n. 24. Secus si de revocatione Procurator scientiam habuit; tunc enim vendere non potest. Hermozill. in L. 51. tit. 5. Gloss. 1. & 2. n. 6. part. 5.

22 Si verò morte mandantis expi-
ret mandatum, vel revocatio fiat post venditionem, ante tamen traditio-
nem

nem rei, revocatio tacita, vel expressa non impedit, quo minus procurator, qui jam vendiderat, possit rem tradere: ex text. in L. *Papin. in 14 ff. de publician. in rem action. Caldas de empt. & vendit. cap. 15. n. 22. ubi ex num. 23. respondit ad 1. Fundi §. Item si amicus ff. de acquir. id. possess. Hermozill. dict. Gloss. 5. num. 24. ad finem.*

23 Et idem est in procuratore ad emendum, qui si emit antequam scientiam habeat revocationis, dominum obligat, ut expresse habetur in L. *Si mandassem tibi 15. ff. mandat.*

24 An autem ex emptione facta à procuratore, si res ei tradatur, dominium transferatur in dominum? Respondetur per varios casus consideratos: per *Oleam de cession. jur. titul. 4. Quæst. 11. ex n. 20. cum seqq. Noguerol. allegat. 20. à n. 32. cum seqq.* quos vide, quia latè agunt.

25 Queritur nunc, an mandatum ad contrahendam emptionem, & venditionem probari debeat per scripturam, vel an per testes probari possit? Et ut clarius procedamus, sciendum est, mandatum non præsumi tam ad lites, quam ad negotia, ut communiter traditur in L. *Sciendum per text. ibi ff. de verbor. obligat. Mantica de tacit. & ambig. lib. 7. tit. 4. ex n. 1. Ciurb. consil. 91. n. 17. August. Barbof. in cap. 1. n. 2. de procurat. Parex. de instrum. edit. tit. 5. resolut. 10. n. 3. Altimar. de nullit. sentent. tom. 2. rubr. 11. Quæst. 20. n. 6. etiam per mille annos. Mantica dict. titul. 4. n. 13. August. Barbof. dict. n. 2. Altimar. dict. Quæst. 20. n. 18. Parex. dict. resolut. 10. n. 12. licet alii contrarium dicant, quos conciliat idem Altimar. dict. rubric. 11. Quæst. 22. ex num. 40. cum seqq.*

26 Hinc provenit, quod procurator in judicio, aut extra illud comparens ad agendum, vel defendendum, aut contrahendum omnino mandatum, quo ejus persona legitima fiat, tenetur edere. L. *Siquis inficiatus 13.*

ff. depositi. Mantica dict. tit. 4. n. 2. Carleval. de judic. tit. 2. disp. 4. n. 27. Altimar. dict. Quæst. 20. n. 7. Parex. dict. resolut. 10. n. 4. August. Barbof. in dict. cap. 1. num. 1. Nec sufficit, si Notarius dicat, se vidisse, & scripsisse. August. Barbof. in dict. cap. 1. num. 2. in fine. Parex. dict. resolut. 10. num. 9. cum seqq. Altimar. dict. rubr. 11. Quæst. 21. n. 16. De quibus ciximus in Commentar. ad Ord. lib. 3. tit. 29. ad Princip. ex n. 1. cum seqq. tom. 1.

27 Quibus scitis, respondendo ad quæstionem, jure communi attento, licet aliqui dicant, mandatum probari debere per instrumentum, & non per testes, ut videre est per *Altimar. de nullit. sent. tom. 2. rubr. 11. Quæst. 21. num. 1. ubi n. 5. & 11. inquit, quod hæc opinio procedit in mandato Principis; & num. 10. quod etiam procedit in mandato ad solutionem recipiendam, & exigendam; & n. 12. & 13. idem dicit de mandato economi Ecclesiastici, & in procuratore ad protestandum: Et num. 14. quod etiam procedit in mandato ad lites, quod idem dicit Parex. dict. resolut. 10. n. 7. & non patitur dubium de jure nostro Regio in Ord. lib. 3. tit. 29. in Princip. ubi exornavimus, & omnia dicta tradit etiam *Cancer. var. p. 2. cap. 14. ex n. 192. cum seqq.**

28 Tamen communis Doctorum sententia tenet, mandatum procuratoris posse ita probari per testes, sicut per instrumentum. ex Gloss. in cap. 1. verbo *Portitoribus de procurat. & in L. Maritus*; verbo *præscripserit. Cod. mandati August. Barbof. in dict. cap. 1. n. 6. Noguerol. allegat. 10. n. 31. Cancer. dict. cap. 14. n. 191. & pluribus relatis Altimar. dict. Quæst. 21. n. 2. & 4. Parex. dict. resolut. 10. num. 6. Egid. in L. Ex hoc jure p. 2. cap. 13. claus. 2. n. 2. ff. de just. & jur. Mantica de tacit. & ambig. lib. 7. titul. 3. num. 26.*

29 Et hoc etiam procedit de jure nostro Regio, quo inspecto, nullibi est prohibita probatio per testes mandati

dati procuratori in quoad negotia, seu contrahendum, & si Lex voluisset, prohibuisset probationem per testes in hoc casu, sicut prohibuit in mandato ad lites in *Ord. lib. 3. tit. 59. in Princip.* Imò ex eo, quod in præsentis textu statuit Lex, quod contractus emptionis, & venditionis contrahi possit per epistolam, vel Nuntium, aperte voluit, mandatum procuratorium ad contrahendum probari posse per testes contractus enim, qui scripturam requirunt, per epistolam geri non possunt. *Genoa de scriptura privat. Quæst. 19. Olea de cession. jur. titul. 1. Quæst. 5. n. 15.*

30 Cum igitur in mandato ad contrahendum scripturam necessariam esse quoad substantiam, vel probationem nulla lege Regia, vel etiam civili cautum invenitur, sequitur, quod etiam jure nostro inspecto, probari potest per testes, sicut, & per instrumentum, quia scriptura non requiritur, nisi in casibus à jure expressis. *L. Pactum, quod bona fide. Cod. de pactis. L. Contrahitur 4. ff. de pigorat. action. L. Cum instrumentis L. In exercendis. Cod. de fide instrument. Gloss. in cap. 1. §. Postquam; verbo in scriptis; de censib. lib. 6. Valasc. de jure emphyt. Quæst. 7. in princip. Surd. consil. 321. n. 3. Hermozill. in L. 6. tit. 5. Gloss. 1. n. 1. partit. 5. Cancer. var. p. 1. cap. 13. à n. 10. Olea dict. Quæst. 5. n. 12.*

31 Quod confirmatur ex eo, quia mandatum ad contrahendum est accessorium ipsius contractus, cuius gratia datum fuit; at quando contractus probatur per instrumentum publicum; probari possunt accessoria, & coherentia per testes: ex *Ord. hoc lib. 4. tit. 51. §. 1. tenent laudati in nostris Commentariis ad Ord. lib. 3. tit. 59. in Princip. n. 48. & 49. tom. 2.* Et non obstat, quod accessorium naturam sequitur principalis ex regula textus in cap. Accessorium 42. de regul. jur. lib. 6. Hoc enim fallit, quando di-

versa est ratio in accessorio, ac principali, prout in præsentis contingit, ubi agitur de mandato ad contrahendum, & ejus natura est, ut per testes probari possit: ex supra dictis à n. 22. quod in contractu ipso, cui tale mandatum accessit, regulariter secus est de jure Regio; idcirco etsi contractus sine scriptura probari non possit, tamen hujusmodi mandatum illi accessorium absque ea probati potest ex diversitatis ratione, per quam accessorium non sequitur principale. *August. Barbof. in dict. cap. Accessorium n. 8. & Axiom. 4. num. 10. alter Barbof. in axiomat. jur. lib. 2. n. 33. Petr. Barbof. in rubric. ff. solut. matr. p. 4. n. 30. Cancer. var. p. 1. cap. 13. n. 141.*

32 Mandatum an, & quando probetur per verba enuntiativa, & præsumptiones, & quomodo, & quando præsumatur, & producat? Vide plenè agentem. *Alimar. de nullitat. sentent. tom. 2. rubric. 11. Quæst. 22. per tot.*

33 Ex quibus colligitur, quod procurator constitui potest per nuntium, vel per epistolam, ut probatur ex nostro textu, & habetur in *L. 1. ff. de procurat. L. 1. ff. mandati. Rovit. super pragmat. rubr. de procurat. n. 51. Golin. de procurat. p. 2. cap. 3. n. 2. & 6. & ibi Carol. Anton. de Luca n. 1. & 2. & 3. Alimar. de nullit. sent. tom. 2. rubr. 11. Quæst. 32 n. 3. & 4. & n. 30. Gratian. decis. 105. in addit. n. 4. August. Barbof. per textum in Clem. 1. de procurat. n. 2. Gonzal. ad regul. 8. Cancelar. Gloss. 63. n. 20. Mantica de tacit. & ambig. lib. 7. titul. 3. à num. 1.*

34 Sicut etiam per epistolam, vel nuntium revocari potest procurator. *Bertach. in repertor. versic. Procurator. n. 20. Golinus de procurat. dict. cap. 3. n. 3. Grat. dict. decis. 105. in add. t. n. 5. Alimar dict. Quæst. 32. n. 15.*

35 Et quando per epistolam constituitur procurator, mandatum perficitur per receptionem ipsius episto-

la,

la, & reducitur ad illud tempus, quo recipitur. *L. Qui absenti ff. de acquir. possess. L. Absenti ff. de dona. Barthol. consil. 73. Golin. dict. 4. p. 3. n. 4. & 5. Alimar. dict. Quæst. 2. num. 16. Mantica dict. tit. 3. n. 6.*

36 Unde sequitur, quod scriptura non videtur esse de essentia mandati, cum illud possit fieri coram, & per nuntium. *dict. L. 1. ff. de procurat. L. 1. ff. mandat. & habetur in nostro textu. Mantica dict. tit. 3. n. 5. & n. 24. Golin. dict. cap. 3. n. 6. Alimar. dict. Quæst. 32. n. 30.*

37 Ex quo inferitur, quod si instrumentum, in quo procurator est constitutus, sit nullum propter defectum solemnitatis, nihilominus recte intelligitur constitutus, & gesta ab eo valent absque rati habitatione; voluntas enim etiam ex actu nullo declaratur. *Angel. consil. 292. n. 3. Mantica dict. tit. 3. n. 25. Alimar. dict. Quæst. 32. n. 31. Golin. dict. cap. 3. numer. 7. & 8.*

38 Inferitur etiam, quod ultra quam quod per testes probari possit mandatum ad contrahendum, ut supra diximus: ex num. 28. probari etiam potest per epistolam, & ex *Hond. & Rotta tenet Anton. Golinus consil. 69. num. 18. Maxime si pars non opponat. Alimar. dict. Quæst. 32. n. 17. Parte verò opponente, recognoscenda est, ut sentit idem Alimar. dict. n. 17. & 18. & tenent. Cyriac. contr. 165. n. 2. Carol. Anton. de Luca ad Golin. de procurat. p. 2. cap. 3. n. 1. in fine.*

39 In textu ibi: *Consentindo ambos na venda:* Quia solo consensu mutuo perficitur contractus emptionis, & venditionis, ut nullus contrahentium poenitere valeat, ut diximus ad rubric. hujus tit. artic. 1. n. 4. Hic autem consensus declaratur aut certis indicis, aut ex re, factove aliquo colligitur. Indicia sunt, veluti verba, literæ. *L. 2. ff. de pactis, L. Societates. 4. ff. pro socio.* Item nutus; nam & nutu conveniri posse argumento est, quod fideicommissa nutu relinqui-

possunt, quamvis non relinquuntur, nisi ex voluntate, *L. Nutu 21. ff. de legat. 3.* Facta intelligimus ea omnia quibus intervenientibus, præcedens conventio non potest videri non placere; veluti, si aliquis vendidit prædium meum, me præsentem, nec tamen aperte consentiente, si pretium ex ea causa accepero videbor ipse vendidisse. *L. Quidam 12. ff. de evictionib.*

40 Hinc quaeritur, si domino præsentem, & non contradicente rem alienam vendam, an valeat venditio, & ei præjudicet? Et valere, tenent *Gloss. in L. Cum proponas filios 16. Cod. de pact. ubi August. Barbof. n. 5. & in L. Nemo res 6. Cod. de reb. alienis non alienand. Caldas de extinct. emphyteus. cap. 11. n. 4. ad med. versic. Ad stipulatur in simili, & n. 9. ubi ita judicatum tenet. Ad quod allegantur Barthol. Petr. Barbof. Menoch. jur. eundem August. cit. & in dict. L. Nemo res 6. n. 7. & per Hermozill. in L. 19. tit. 5. Gloss. 1. n. 17. Sed Barthol. Petr. Barbof. & Menoch. hoc non dicunt loquuntur enim de eo, qui alienationi consensit, & non de eo, qui præsens erat, & tacuit. Contrarium tamen tenent alii, & communiter dictam Glossam reprobant, quos referunt Aug. Barbof. & Hermozill. locis citat. ubi referunt conciliationem Ceval. dicentis, quod tunc video consentire illi actui, qui sit me præsentem, & tacente, quando est ejus qualitatis, quod me invito fieri non potest; & in hoc casu procedere primam opinionem asserit, & contrariam procedere, quando actus est, quem prohibere non possum.*

41 In hac contrarietate, & varietate rationum, quibus Doctores se involvunt, verius respondetur ad propositam quaestionem, quod præsens, & tacens, venditioni rei suæ non consentit; nisi cum taciturnitate concurrat aliquod factum, ex quo consensus induci possit, ut expresse habetur in dict. L. Quidam 12. ff. de evictionib. in verbis ibi: *Quidam ex parte dimidia heres*

hæres institutus universa prædia vendidit, & cohæredes pretium acceperunt; existis istis, quæro, an cohæredes ex empto actione teneantur? Respondi, si cohæredes præsentés adfuerunt, nec dissenserunt, videri unumquemque partem suam vendidisse, ubi Gloss. verbo adfuerunt ad notavit, quod non eo ipso, quod præsentés adfuerunt, & non dissenserunt videntur venditioni consentire, sed quia pretium receperunt, per quod videntur voluisse; sequitur *Caldas de renovat. emphyteus. Quæst. 16. à n. 47. cum seqq.*

42 Tacere enim est quoddam medium inter consentire, & dissentire; quia qui tacuit, non verè consentit, nec verè negat, ut ex *L. Qui tacet. ff. de regul. jur. & ex cap. Is qui tacet. eod. tit. lib. 6. deducunt Gloss. in Clement. Sæpe de verbor. significat. Barth. in L. Quæ dotis 34. n. 21. ff. solut. matrim. Caldas de extinc. emphyt. cap. 11. n. 10. August. Barbof. in dict. cap. Is qui tacet. n. 2. & 3. Mant. de tacit. & ambig. lib. 21. tit. 30. n. 10.*

43 Ideoque licet communiter dicatur, quod ubicunque aliquis est præfens alicui actui, quem contradicendo posset impedire, nec ei contradicit, sibi præjudicare perhibetur: ex *L. Si fidejussor. 6. Cod. mandat. Barthol. in dict. L. Quæ dotis n. 22. & ibi Petr. Barbof. n. 160. Caldas in dict. cap. 16. n. 52.* Hoc tamen intelligitur, quando agitur de modico præjudicio: ex *L. 7. §. 1. ff. de pecul. L. Sabinus 28. ff. de commun. divid. L. Labeo 19. ff. de aqua pluvi. arcend. Jason. in dict. L. Quæ dotis n. 38. Tabor. in locis communib. ad August. Barb. lib. 14. cap. 86. Axiom. 5.* Secus autem si de magno præjudicio agatur. *Caldas de extinc. emphyt. cap. 11. & de empt. & vendit. cap. 33. ex n. 81. Petr. Barbof. in L. 2. §. final. n. 8. ff. solut. matrim. Egid. in L. Ex hoc jure part. 1. cap. 9. num. 81. ff. de justit. & jur. Reynos. observ. 61. n. 29. Gratian. Forens. tom. 1. cap. 38. n. 20. Surd. decis. 302. n. 3. & 4. Farias ad Covar. practicar. cap. 15. n. 28. Aug.*

Barbof. Axioma 217. n. 3.

In textu ibi: *Por cartas*: Nota, quod epistola inter mercatores, & per totis privilegiatas in *Ord. lib. 3. tit. 59. §. 11. & 15.* habent vim publici instrumenti: *Gait. de credit. cap. 2. tit. 7. n. 372. Rocc. respons. 13. n. 2. lib. 1. Gratian. Forens. tom. 3. cap. 500. n. 2. cum seqq. Mans. consult. 11. num. 8. Rotta Genuens. decis. 142. per tot. Ansaldo. de commerc. disc. 61. n. 2. Gabr. Pereyr. decis. 97. n. 6.*

45 Quod intellige 1. si fuerint acceptatæ; quando enim epistola non fuerint acceptatæ per eum, cui fuerant directæ, non juvant producentem, nec probationem faciunt contra scribentem. *Genoa de scriptur. privat. lib. 3. de epistol. n. 112. cum seqq. Ansaldo. dict. disc. 61. num. 3. & 4.*

46 Et sic ante effectivam traditionem, & acceptationem epistolarum non dicitur sequutus aliquis consensus, aut obligatio mittentis: *Medic. de acquirend. rer. domin. Gloss. 1. part. 1. n. 54. Menoch. de arbitr. cas. 94. n. 18. Genoa dict. lib. 3. ex n. 91. cum seqq. Noal. conf. 25. n. 4. Ansaldo. dict. disc. 61. n. 9.*

47 Unde si illi, cui mittitur epistola, præsentatio facta fuit, mortuo scribente, nihil probat, nec obligat; quia deficit si multaneus consensus, ut supra diximus n. 6.

48 Recipiens autem literas, vel epistolas ipsi missas, & eis non contradicens, censetur eas approbasse, & omnia gesta ab scribente: *Menoch. dict. cas. 94. n. 8. August. Barbof. vot. 22. n. 28. Casaregio de commerc. tom. 1. discurs. 30. n. 63. & 64. Cancer. var. part. 1. cap. 22. n. 19. Scacc. de commerc. §. 2. Gloss. 5. Quæst. 11. n. 336. Gam. decis. 336. n. 3. ubi limitat, nisi in illis contineantur calculus dati, & recepti, tunc enim ex acceptatione literarum non videtur acceptans confiteri in illis contenta, sed potius præsumendum est, epistolam retinere, ut consideret, an vera sint, quæ ibidem referuntur; tenet *Valenz. conf. 126. n. 1. tom. 2.**

In-

49 Intellige 2. si constat, epistolam scriptam fuisse per illam mittentem, vel ab eo sit recognita; tunc enim plene probat contra ipsam mittentem: *Menoch. dict. cas. 14. n. 9. Gratian. decis. 156. n. 1. ubi de Luca, n. 1. Rotta apud Salgad. in lab. anth. credit. tom. 2. decis. 141. à num. 1. Phæb. part. 1. decis. 97. n. 10. Gabr. Pereyr. decis. 97. n. 5. Arouc. allegat. 48. n. 4. & allegat. 81. n. 24.* Aliàs epistola non legitime recognita nullam facit probationem: *Ansaldo. de commerc. disc. 62. n. 7. Themud. decis. 295. num. 29. Altograd. lib. 1. consil. 84. n. 108.*

50 Et quanvis melius recognosci nequeat ab alio, quam ab ipso scribente: ex *Ansaldo. de commerc. disc. 65. n. 13.* Tam si recognita sit à testibus, qui interfuerunt, plene probat: *Gabriel. Pereyr. decis. 97. n. 5. de Luc. ad Gratian. decis. 156. n. 5. Peg. Forens. tom. 1. cap. 1. n. 142. Menoch. de arbitr. cas. 114. n. 22. August. Barbof. in cap. 2. sub n. 8. de fide instrum.* Imo & sufficere testes habentes notam manû scribentis, tenent *Rotta apud Salg. dict. decis. 141. n. 5. de Luca ad Gratian. dict. decis. 156. sub n. 5. & n. 6.* Maxime si epistola sit mercatoris, vel ad sit comparatio literarum: *Valasc. consult. 67. n. 14. Gabriel. Pereyr. dict. decis. 97. n. 3. & n. 6.*

51 Intellige 3. quod ad hoc, ut epistola probeat, vel obliget, debet esse deliberata, & non incidenter scripta, & cum causa, ordinataque ad obligationem. *Casareg. de commerc. discurs. 30. n. 13. Card. de Luca de alienat. discurs. 47. n. 7.* Et debet habere suam solitam formam, veluti mittentis nomen, & ejus, cui mittitur, ac narratio, & conclusio, & data; aliàs nihil probat, nisi sola data careat. *Menoch. dict. cas. 94. n. 11. & 17. & n. 21.*

52 Nec officit si careat subscriptione, dummodo mittentis nomen contineat, vel si solam subscriptionem mittentis contineat: *Rotta apud Salgad. dict. decis. 141. n. 9. Gonzal. ad*

regul. 8. Cancellar. Gloss. 60. num. 35. Menoch. de arbitr. cas. 94. n. 15. ubi inquit, n. 15. neque obesse, quod epistola non contineat dignitatem mittentis, vel ejus, cui mittitur.

53 Quibus requisitis intervenientibus, præsentata, & acceptata epistola tempore habili inducit pactum, quo oritur obligatio, & actio. *Gabr. Pereyr. decis. 94. n. 4.* Nisi simus in contractibus, in quibus de substantia requiritur scriptura; tunc enim per epistolam geri non possunt: *Genoa de scriptur. privat. lib. 3. de epistol. Quæst. 19. Olea. de cess. jur. tit. 1. Quæst. 5. n. 15. Peg. Forens. tom. 1. cap. 5. pag. 438. versic. E daqui nasce, sic limitato nostro textu, ex Ord. lib. 4. tit. 19.*

54 Pro scribente autem regulariter non probat epistola, ex text. in cap. 2. de fide instrumentor. *Menoch. de arbitr. lib. 2. cap. 1. casu 64. numer. 6. Cancer var. part. 1. cap. 22. n. 11.* Nisi fuerit acceptata, & non contradicta, ut diximus: vel nisi epistola duo conexa contineret, unum pro scribente, alterum verò contra eum; quia tunc si is, cui mittitur, pro se acceptat, altera pars juvabit scribentem, quod relinquitur arbitrio judicis: *Menoch. dict. cas. 94. n. 7.* Item & exemplata in registro mercatoris probationem facit admiculativam, *Casareg. de commerc. disc. 30. n. 49.*

55 Epistola vero ante venditionem mercium à socio missa, in quibus significavit se sperare carius venditum, non obligant socium circa partitas, & pretia venditionum; solum enim quis observare tenetur, quæ scripsit, quando de jam factis scripsit, vel de à se faciendis, quæ sint in posse suo, ex *Rotta Genuens. decis. 174. n. 8. Arouc. allegat. 49. n. 40. Gratian. decis. 156. n. 14. & 15.*

56 Et quando in epistola scribens refertur ad aliud, eum non obligat, nec probat, si de relato non constat. *Gratian. Forens. tom. 4. cap. 718. n. 11. & 12. Card. de Luc. de alienat. disc.*

47.

47. n. 8. & probatur ex dictis in nostris *Commentar per text. ibi ad Ord. lib. 3. in. 60. in princip.* Nisi epistola relati tenorem contineat, *Rotta apud Salgad. in labyrintib. credit. dict. decis. 141. n. 13. & 14.* Et sic epistola scripta solum ad narrationem facti precedentis non inducit obligationem. *Gam. d. cis. 336. n. 4. in fine.* Quamvis ex epistolis responsivis precedentium tenor detegatur, *Casareg. dict. discurs. 30. n. 22. & 28.*

57 Ex consuetudine mercatorum nullus obstringitur ad solvendum ex literis, vulgo, *de avizo*: *Gam. decis. 336. num. 4. Card. de Luc. dict. discurs. 47. n. 8.* Nec inducitur obligatio ex literis credentiae, *Menoch. dict. cas. 94. n. 20.*

58 Verba autem epistolarum officiosa, & reverentia more aulicorum nihil probant, nec obligant. *Gratian. decis. 156. n. 14. Valenzuel. conf. 69. n. 201. Peg. Forens. tom. 1. cap. 5. pag. 438. versic. Porque as palavras.*

59 In materia ardua, & gravi non est standum epistolis, prout de materia consanguinitatis, & filiationis habetur in *L. Non epistolis 13. & non nudis 14. Cod. de probat.* & denominatione enuntiativa cohaeredit in *L. Epistola 52. ff. de pact. Valenzuel. tom. 1. conf. 69. n. 200. Peg. Forens. dict. pag. 438. versic. Eodem modo.*

60 Denique contra tertium epistola non probat, quamvis sit Episcopi: *Menoch. de arbitr. cas. 94. n. 22. & 23. Ansaldo. de commerc. disc. 30. num. 12. Cyriac. tom. 1. controv. 91. num. 6. Episcopi Rocc. selectar. tom. 2. cap. 102. n. 22.* Sicut nec etiam ad favorem tertii probationem facit. *Cyriac. dict. controv. 91. n. 6. & 7. Ansaldo. de commerc. discurs. 98. n. 33. Gratian. decis. 156. n. 3. ubi de Luca n. 2. Gama decis. 336. num. 5.* Quamvis simus inter mercatores, ut voluit. *Gratian. Forens. tom. 4. cap. 718. n. 10.* Oppositum tamen vide apud *de Luca ad Gratian. dict. decis. 156. n. 3. & 4.* Nec contra scribentem, quando est fami-

liaris scripta tertio, maxime si contineat factum alienum. *Episcopi. Rocc. selectar. cap. 102. n. 22. & 23.*

61 In textu ibi: *Contentando-se o compra'or da coisa, e o vendedor do prego*: x his verbis colligitur, necesse esse, & contrahentes in re, & pretio consensuant, adeo ut hæc sit substantia contractus ut in *L. Si voluntate 8. Cod. de rescindend. vendit.* juxta verum ejus intellectum, de quo *Mantica de tacit. & ambig. lib. 4. tit. 20. n. 53. versic. S' d'ni fallor.* & vide quæ supra diximus ad rubr. *hujus tit. ex n. 1. cum seqq.* Alias si dissentiant in uno, nulla erit venditio. *L. In venditionibus 9. cum duab. seqq. ff. de contrah. empt. Mantica de tacit. & ambig. lib. 4. tit. 4. n. 5. Pacion. de locc. cap. 16. n. 12. Hermozill. in L. 20. tit. 5. Gloss. 1. n. 1. & 2. partit. 5. Altimar. de nullit. contr. tom. 3. rubr. 1. Quæst. 9. sect. 4. n. 20. & 25. Peg. de actionib. tom. 3. cap. 7. ex num. 153. junct. n. 165.*

62 Unde si ego putabam emere fundum Cornelianum, tu mihi sempronianum vendere putasti, nulla fuit emptio, & venditio, si tamen discordia, seu error non sit in solo nomine, sed in corpore: *dict. L. In venditionibus, & seqq. Mantica dict. tit. 4. n. 5. Pacion. dict. cap. 16. n. 13. Altimar. de nullit. contract. tom. 3. rubr. 1. Quæst. 9. n. 19. Julius Capon. de stipulat. disp. 3. n. 7. Cardos. in prax. verbo Emptio, & venditio n. 12. Peg. cit. loc.*

63 Verum si in nomine dissentiamus, de corpore autem constet, nulla dubitatio est, quin valeat emptio, & venditio; nihil enim facit error nominis, cum de corpore constet: *dict. L. In venditionibus 9. ff. de contrahend. empt. Mantica dict. tit. 4. n. 6. Hermozill. in L. 21. tit. 5. Gloss. 1. n. 8 partit. 5. Cardos. dict. n. 12.*

64 Si autem non sit erratum in corpore, sed in substantia rei, seu qualitate substantiali, ut puta, si acetum pro vino veneat, aut æs pro auro, vel plumbum pro argento, vel aliquid aliud argento simile, nulla est venditio

Ad §. 1.

SUMMARIUM.

quoties in materia erratur secus si num acuit: *dict. L. In emptionib. antic. dict. tit. 4. n. 7. Pacion. dict. cap. 16. n. 14. Hermozill. in dict. L. 21. Gloss. 1. n. 1. & 2. & 5. Jul. Caponi, de pactis Quæst. 19. ex n. 44. cum seqq. & n. 49. & de stipulat. d. 3. n. 19. Altimar. de nullitat. contr. et. dict. Quæst. 9. n. 218. Peg. ad action. tom. 3. cap. 7. ex n. 153. cum seqq. & n. 175. cum seqq.*

65 Præterea si ego me virginem emere putabam, cum esset jam mulier, emptio valebit in sexu enim non est erratum: sed si cum ego mulierem venderem, tu puerum emere existimasti, quia in sexu error est emptio, & venditio nulla est. *L. Alioquin. 11. §. Quod si ego ff. de contrah. empt. Mantica dict. tit. 4. n. 7. in fine. Pacion. dict. cap. 16. num. 15. Hermozill. dict. L. 21. Gloss. 1. n. 4. & n. 6. Caponi disp. 3. sub n. 19. Altimar. dict. Quæst. 9. sect. 4. n. 31. & 32. & n. 47. & 48.*

66 Item si quis vendit rem quoad dominium utile, credens se utiliter esse dominum, & sit dominus directus, & non utilis, venditio non valet, quia error est in substantia juris venditi. *Mantica dict. tit. 4. n. 7. versic. Item.* ubi etiam inquit, quod si aurum venditum fuerit deterius, quam emptor existimaverat, emptio valet: *ex L. Alter. 10. ff. de contrahend. empt.* Et similiter quod si quis emerit agrum, vel vineam, quam putabat esse uberriorem, emptio valet, licet in rei qualitate erraverit: *ex cap. 1. in fine, 29. Quæst. 1.*

67 Sed si ego putem, me emere vineam, & emam olivetum nullus est contractus. *Altim. dict. sect. 4. num. 33.*

68 In textu ibi: *Posto que a coisa comprada não est presente.* Dicitur hic, quod venditio rei absentis valet. *Hermozill. in L. 8. tit. 5. Gloss. 2. num. 1. cum seqq. partit. 5. ubi agit de gabella solvenda ubi res est.*

- 1 Venditio ut valida sit, debet fieri pro certo pretio.
- 2 Pretium rei venditæ non potest committi in arbitrium emptoris, vel venditoris, & si secus fiat, nulla est venditio.
- 3 Ampliatur 1. procedere non solum in pretio, sed etiam in re vendita, quæ in arbitrium alterius ex contrahentibus conferri non potest.
- 4 Ampliatur 2. ut contractus emptionis, & venditionis, vel pars substantialis ejus in arbitrium unius ex contrahentibus conferri non possit.
- 5 Ampliatur 3. etiam procedere quando venditio fit pro pretio inter contrahentes determinando.
- 6 Ampliatur 4. nec valere venditionem si contrahatur pro pretio æstimando ab eo, quem unus ex contrahentibus elegerit.
- 7 Ampliatur 5. si venditio fiat, pro pretio declarando per unum eligendum ab ipsis contrahentibus.
- 8 Ampliatur 6. ut locatio, & conductio in arbitrium locatoris, vel conductoris committi non valeat.
- 9 Limitatur 1. nisi postea interveniat traditio, & si pretium in arbitrium unius ex contrahentibus conferatur.
- 10 Limitatur 2. de æquitate canonica valere contractum in unum ex contrahentibus collatum.
- 11 Limitatur 3. in contractu lucrativo, ut pote Donationis si in voluntatem donatoris conferatur.
- 12 Limitatur 4. si conferatur contractus in voluntatem utriusque contrahentium.
- 13 Limitatur 5. si non totum pretium, sed pars in arbitrium contrahentis

- trahentis conferatur, valet venditio.
- 14 Limitatur 6. valere venditionem, si aliquid accidentale in arbitrium alterius contrahentium conferatur.
- 15 Tempore non posito à contrahentibus, tenetur emptor rem reddeere infra 60. dies, nisi exprimatur, quod perpetuo possit reddere.
- 16 Contractus bene potest committi in voluntatem contrahentis.
- 17 Accidentalia, & naturalia contractus, quæ dicantur? Remissive.
- 18 Limitatur 7. ut emptio, & venditio collata in voluntatem unius ex contrahentibus, interveniente deceptione, sustinetur favore decepti.
- 19 Pretium rei venditæ potest conferri in arbitrium certæ personæ, quæ si pretium declarat tenet venditio.
- 20 Extenditur 1. si pretium committatur in arbitrium duorum, quos in arbitratore, & bonos viros eligunt contrahentes.
- 21 Extenditur 2. si pretium commissum sit in arbitrium duorum, quorum unus ab uno, alter ab altero ex contrahentibus eligatur. Commissio pretii in arbitrium unius, si lædat, coguntur partes duos eligere, qui pretium arbitrentur, ibid.
- 22 An, data facultate arbitratoribus tertium incertum eligendi, & inter se discordent, valida sit venditio? Remissive. De Jure nostro Regio hujusmodi commissum non valet, ibid. Discordantibus electis à partibus, debet iudex cum ipsis arbitrari, & cum uno concordare, ut venditio valeat, ibid.
- 23 Venditio celebrata, pretio in arbitrium tertii collato, tenet, si tertius æstimationem fecerit, & pretium declaraverit, alias est nulla.

- Idem procedit in dote per arbitratore æstimanda, ibid.
- 24 Pretii definitio ad boni viri arbitrium tum non reducitur, & in contractibus non receditur à persona arbitratoris. Si de voluntate arbitrator requisitus definitionem præstare nolit, deficit contractus, nec reconvalescit, si postea ille velit, ibid. Dummodo si in declarando moram fecerit, vel requisitus declarandæ voluntatis inducias postularerit ibid.
- 25 Si arbitrator, cui committitur declaratio pretii, in declaratione modum excedat, vel inique arbitretur, ad boni viri arbitrium res reducitur recurrente ad iudicem.
- 26 Ampliatur 1. procedere, & si huic remedio esset à partibus renuntiatum, & juramento promissum non petere reductionem ad arbitrum boni viri si enormissima læsio esset.
- 27 Ampliatur 2. procedere, & si pæna pro observatione compromissi esset apposta, quæ non debetur, si æque non arbitretur.
- 28 Ampliatur 3. etiam si fuerit remissum ad ejus arbitrium, & bene placitum, quanti res valeat, si magna sit læsio.
- 29 Arbitrio iudicis relinquitur, quæ magna, vel modica læsio dicatur, ut ad arbitrium boni viri recurratur.
- 30 Ut reductio petatur, sufficit, quod arbitramentum, seu æstimatio pretii rei venditæ partibus displiceat, si iniquè fiat, seu irrationabiliter, nulla facta mentione læsionis, saltem in sexta parte. Iudex in definienda hujusmodi reductione arbitrabitur, an æstimatio facta ab arbitratoribus, de qua partes conqueruntur sit irrationabilis, vel æqua, nulla expectatâ læsione in sexta parte, ibid.

- Naturale, seu vulgare pretium in indivisibili non consistit, sed dividitur in summum medium, & infimum, ibid.
- Quoties arbitramentum hos gradus excedit iniquum, & irrationabile censetur nulla in sexta parte expectata læsione, ibid.
- 31 Contrarium tamen apud nos verior est.
- 32 Arbitrium iudicis debet regulari secundum jus. Leges regie sunt jus commune. Easque iudex in definienda reductione sequi debet, ibid.
- 34 Arbitramentum tertii est quidam contractus transactionis. In iudicio etiam quasi contrahitur, ibid.
- 35 Verbum de farre soadamente intelligitur de læsione, saltem in sexta parte. Novum non est in jure, quod una lex per aliam intelligatur, ibid.
- 36 Arbitratoribus licet in modico partes lædere, nisi arbitramentum sextam totius rei partem excedat.
- 37 Intra quod tempus reductio ad arbitrium boni viri petenda sit. Remissive.
- 38 Citatio partis non requiritur, ut declaratio pretii fiat per arbitratorem à partibus electum. Sufficit citatio in actu discussionis, non autem in declaratione, ibid.
- 39 Si venditor recuset recipere pretium per arbitratore declaratum, potest emptor, parte citatâ, & iudice auctore illud deponere, & venditor cogitur rem venditâ tradere.
- 40 Decedente uno ex contrahentibus, antequam per arbitratore declaratio fiat, tenet venditio. Secus, si ante declarationem pretii unus arbitratorum, aut omnes nominati moriantur, ibid.
- 41 Si venditor maleficium committat, propter quod bona confiscentur, & postea ab arbitratore fiat declaratio, Fiscus tenetur ex contractu.
- 42 Reductio arbitramenti facta ab arbitratore à partibus electo, peti debet à iudice, ad quem cognitio spectat. Iudex loci est competens, cum pars conqueritur de partitione factâ à partitoribus publicis, vel partibus electis. Idem de jure Hispano, ibid.
- 43 Non ad iudicem arbitratoris, rei, vel actoris recurritur præreductione, sed ad iudicem loci ubi compromissum factum fuit.
- 44 Compromissum est quadam transactio, & contractus. Contractus transigentes, & contrahentes sortiuntur forum ratione loci, si ibi inveniantur, ibid. De jure Regio contrahens, potest conveniri coram iudice loci contractus, licet ibi non inveniantur, ibid.
- 45 Reductio compromissi petenda est coram iudice loci.
- 46 Quod procedit, si compromittentes sint ejusdem fori iudicis loci compromissi, quasi sint diversi, sequitur jus commune.
- 47 Reductio pretii arbitrati, in contractu emptionis, & venditionis peti debet coram iudice competenti. Ubi iudex competens non est, ibi deficit iudicium, ibid. Iudex pro reductione ad arbitrium boni viri cogere debet contrahentes, ut noviter compromittant, ibid. Coactio solum à iudice competenti fieri debet, ibid.
- 48 Cognitio reductionis referri debet ad causam principalem, & non ad laudum. Pro reductione adeundus est iudex, cui cognitio pertinet, ibid. Reductio petenda est coram iudice, qui se moto compromisso, vel arbitramento, iudex causa futurus erat, ibid. Reductio peti debet coram iudice Rei, ibid. Causa non dicitur tractari suo ordine, nisi coram iudice ordinario.

- natio cause, ibid.
- 49 Quæ opinio verior, & communior, servaturque in nostro Regno in affectu legum.
- 50 Refutatur argumentum deductum ex Ord. lib. 3. tit. 78. §. 2.
- 51 Si contrahentes, pretio rei venditæ in arbitrium tertii collato, conquerantur, reductio petenda est coram iudice illius, qui, semoto compromisso, reus futurus erat, in causa contractus.
- Item coram iudice loci contractus, si ibi inveniatur, ibid.
- Et de jure nostro Regio, licet ibi non inveniatur, ibid.
- 52 Petita reductione pretii arbitrati, iudex debet cogere partes ut duos arbitratores fide dignos assumant, qui de novo arbitrentur, & si concordent, eis stare tenentur, si discordent, iudex cum illis arbitratur, ut cum aliquo concordet.
- 53 Arbitratoribus concordantibus, eorum laude stare partes debent, quin reductionem petere valeant. Rejicitur contrarium, quod reductio arbitrio iudicis conceditur, ibid.
- 54 Reductio ad arbitrium boni viri semel tantum competit.
- 55 Discordantibus arbitratoribus, iudex cum ipsis arbitratur, & concordans cum uno, firmum manet arbitramentum.
- Quin obstat. Ord. lib. 3. tit. 17. §. 2. quia dissolvitur. ibid.
- 56 Iudex tenetur concordare cum uno ex arbitratoribus discordantibus, eodem modo, quo tertius.
- 57 Dictio Com est copulativa, & conjunctionem producit.
- 58 Gerundium conditionem importat, adeo ut formam inducat, à qua recedere non licet.
- 59 Non servatâ formâ legis, actus corrumpit.
- Intelligitur, & explicatur, quomodo procedat Ord. lib. 3. tit. 17. §. 3. ibid.

- 60 Iudex in casu discordiæ arbitratorum adhibetur ut iudex, qui declaret, quare ex prioribus laudis sit amplectendum.
- 61 De jure nostro Regio decernitur ut tertius electus concordare debeat cum uno ex prioribus.
- 62 Si arbitratores electi pro reductione laudi ad arbitrium boni viri concordaverint, eorum arbitramento partes stabunt.
- Secunda reductio non conceditur, ne res trahatur in infinitum ibid.
- 63 Appellatio a reductio non conceditur.
- Ad arbitrium boni viri reductio, est species appellationis, ibid.
- Reductio introducta fuit in locum appellationis. ibid.
- Prohibito uno, censentur omnia prohibita, per quæ ad illud unum devenitur, ibid.
- Intelligitur, & declaratur quomodo procedat. Ord. lib. 3. tit. 78. §. 2. ibid.
- Ab eo, cui ut bono viro, & ejus arbitrio aliquid definiendum committitur, non licet appellare, ibid.
- 64 Arbitramento lato super reductione ad arbitrium boni viri, non datur appellatio.
- Quod finitum est, non potest amplius trahi in controversiam, etiam per appellationem, ibid.
- 65 Discordantibus arbitratoribus, in quorum arbitrium reductio commissa fuit concordante iudice cum uno appellari non potest.
- A sententia tertii arbitri, qui eligitur inter duos discordantes, nonquit appellari, si compromissum sit voluntarium, & si ex necessitate, & dispositione juris eligatur, ibid.
- 66 Quæ opinio communior, & apud nos servanda.
- Declarat, & concordat auctor, quod alibi dixerat, ibid.
- 67 Intelligitur, & concordatur. Ord. lib. 3. tit. 17. §. 3. & 4. & lib. 4. tit. 1. §. 1. In-

- 1 IN principio hujus textus statuitur venditionem fieri debere pro certo pretio, ut valida sit. Quod jam ex navinus supra ad rubric. hujus tit. artic. 1. n. 30. & latius articul. 3. à n. 1. cum seqq. ubi vide quæ huic commentario interviunt.
- 2 Hinc subiungitur in textu, quod pretium rei venditæ non potest committi in arbitrium emptoris, vel venditoris, quod si secus fiat, nulla est venditio. Ita etiam habetur in L. Quod saepe 35. §. 1. ff. de contrahend. empt. & in L. vendentis 13. Cod. eod. tit. ubi Aug. Barbof. n. 3. Gama decis. 222. n. 6. Petr. Barbof. in L. Si æstimatoris 5. num. 1. versic. Et ex hac ff. solut. matrim. Hermozill. in L. 9. tit. 5. Gloss. 2. n. 1. Gratian. Forens. tom. 3. cap. 500. n. 29. Surd. decis. 82. n. 11. & decis. 114. n. 1. & 2. Cald. de empt. & vendit. cap. 18. n. 15. Altimar. de nullit. contract. tom. 3. rubr. 1. Quæst. 7. n. 28. Moraes de execut. instrum. lib. 2. cap. 21. n. 37. tom. 1.
- 3 Ampliatur 1. ut procedat non solum in pretio, sed etiam in re vendita, quæ pariter non potest conferri in arbitrium alterius ex contrahentibus, quia est de substantialibus contractus, ut bene defendit. Altograd. lib. 1. consil. 11. ex num. 3. cum seqq. & probatur ex infra dicendis. Pacion. de locat. cap. 16. n. 23. Altimar. de nullitat. contract. tom. 3. rubr. 1. Quæst. 7. n. 2. De quo tamen vide quæ infra diximus ad §. 2. hujus tit.
- 4 Ampliatur 2. ut ipse contractus emptionis, & venditionis, vel aliqua pars substantialis ejus, prout est consensus, res, & pretium, non potest conferri in arbitrium, & voluntatem unius ex contrahentibus: dict. L. In vendentis 12. Cod. de contrah. empt. ubi August. Barbof. à n. 1. Com. var. tom. 2. cap. 2. n. 19. & ibi Aylon. Valasc. de jur. emphyt. Quæst. 11. num. 12. Surd. decis. 52. n. 10. Fontanell. de pactis nupt. claus. 5. Gloss. 8. p. 13. n. 55. Caldas dict. num. 15. Hermozill. a-

dict. L. 9. Gloss. 2. n. 1. c. Egid. in L. Ex hoc jure p. 1. cap. 8. n. 40. ff. de just. & jur. Pacion. de locat. cap. 16. num. 21. cum seqq. ubi loquitur de conventu; Altimar. de nullit. contract. tom. 3. rubr. 1. Quæst. 7. n. 1. & n. 3. & num. 31.

Ampliatur 3. ut locum sibi vendicet, quando venditio facta est pro pretio inter contrahentes determinando, quia non valet hoc modo contracta, Moz. de empt. & vendit. cap. de substant. emption. & vendit. n. 25. Hermozill. dict. Gloss. 2. num. 2. Mantica. de tacit. & ambig. lib. 4. tit. 19. numer. 20. Valasc. de jur. emphyt. Quæst. 11. num. 12. Pinelus ad rubric. Cod. de rescind. vendit. p. 2. cap. 1. n. 4. Gratian. Forens. tom. 3. cap. 500. n. 31. Altograd. lib. 1. cap. 11. num. 13. & 14. Pacion. de locato cap. 16. num. 28. ubi num. 29. declarat. Altimar. dict. Quæst. 7. n. 8. & 35.

Ampliatur 4. non valere venditionem, & si contrahatur pro pretio æstimando ab eo, quem unus ex contrahentibus eligeret. Mantica. dict. tit. 19. n. 31. & 32. Hermozill. in dict. L. 9. tit. 5. Gloss. 2. n. 3. Pinell. ad rubric. Cod. de rescindend. vendit. p. 2. cap. 1. n. 6. ad fin. Valasc. de jur. emphyt. Quæst. 11. n. 13. Altimar. dict. Quæst. 7. n. 36.

Ampliatur 5. Et si venditio fiat pro pretio declarando per unum eligendum ab ipsis contrahentibus: ex Barthol. in L. Merces in princip. ff. locat. Hermozill. dict. Gloss. 2. num. 4. Mantica dict. tit. 19. sub n. 19. versicid. Si vero. Valasc. dict. Quæst. 11. n. 12. Pinel. dict. cap. 1. n. 5. Cald. de empt. & vendit. cap. 18. n. 15. Altimar. dict. Quæst. 7. n. 34. & 37.

Ampliatur 6. ut procedat etiam in contractu locationis, qui in arbitrium conductoris, vel locatoris committi non valet. Surd. decis. 52. n. 10. Gratian. Forens. tom. 3. cap. 534. n. 3. & 4. Hermozill. dict. Gloss. 2. n. 6. Pacion. de locat. cap. 16. n. 21. cum seqq. Altimar. dict. Quæst. 7. u. 38.

Limitatur 1. nisi postea inter-veniat

veniat traditio, nam iustinetur contractus, & bene valet, et si in arbitrium alterius contrahentis pretium committatur. *Hermozill. in L. 9. tit. 5. Gloss. 2. n. 7. partit. 5. Monte de empt. & vendit. Quæst. 5. n. 73. versic. Prædicta tamen limitatio. Gratian. Forens. tom. 3. cap. 534. n. 14. Pacion. de locat. cap. 16. n. 35. Altimar. dict. Quæst. 7. n. 4. & 39.*

10 Limitatur 2. de æquitate canonica, secundum quam valet contractus collatus in unum ex contrahentibus, non obstante dicta. *L. In vendentis 13. Cod. de contrahend. empt. Gratian. Forens. dict. cap. 534. n. 15. cum seqq. Hermozill. dict. Gloss. 2. n. 8. August. Barbof. in dict. L. In vendentis n. 7. Pacion. de locat. cap. 16. n. 25. Altimar. dict. Quæst. 7. n. 41.*

11 Limitatur 3. in contractu lucrativo, puta donationis; quia valet, si conferatur in voluntatem donatoris. *Gomes var. tom. 2. cap. 2. num. 19. versic. Quod tamen intellige; ubi secus ait in donatario, Hermozill. dict. Gloss. 2. n. 9. August. Barbof. in dict. L. In vendentis n. 4. Altimar. dict. Quæst. 7. n. 42. ubi n. 43. agit de dote.*

12 Limitatur 4. si conferatur contractus in voluntatem utriusque contrahentis, ut si dicatur, vendo tibi rem pro centum, si vis, & alter respondeat, imo pro centum, si vis; nam tunc ex illo instanti valet venditio ex *Gloss. in dict. L. In vendentis; in fine ubi August. Barbof. n. 13. Gomes dict. cap. 2. sub n. 19. versic. Item intellige, Hermozill. dict. Gloss. 2. n. 10. Pacion. dict. cap. 16. n. 26. & n. 27. Altimar. dict. Quæst. 7. n. 5. & 7. & 44.*

13 Limitatur 5. si non totum pretium in arbitrium contrahentis conferatur, sed pars ipsius pretii; nam tunc venditio valet, ut si venditio facta sit pro aliquo pretio certo, & augmentum pretii ad ejus arbitrium remittatur. *Hermozill. dict. Gloss. 2. n. 11. Mantica de tacit. & ambig. lib. 4. tit. 19. n. 45. & 46. Pacion. de locat.*

cap. 16. n. 31. *Altimar. dict. Quæst. 7. n. 45. & 46. ubi vide, si illud plus tertio committatur, qui non arbitrat, & resolvit, quod venditio tenet.*

14 Limitatur 6. si aliquod accidentale venditionis in arbitrium alterius contrahentis conferatur; tunc enim valet venditio; veluti, si qualitas rei, ut bonitas, color, vel quid simile, & sic placencia, vel displicencia rei in ejus arbitrium conferatur, ut si quis dicat, vendo tibi rem pro mille, intra mentem, vel aliud tempus tibi placuit; ut est textus sic intellectus à *Gloss. ibi in §. 4. Instit. de empt. & vendit. Gomes in dict. cap. 2. n. 19. versic. Item etiam intellige, Hermozill. in dict. L. 9. Gloss. 2. n. 12. Mantica de tacit. & ambig. lib. 1. tit. 14. n. 6. Valasc. de jur. emphyt. Quæst. 11. n. 16. Altograd. lib. 1. cap. 11. n. 7. August. Barbof. in dict. L. In vendentis n. 9. Pacion. dict. cap. 16. n. 30. cum seqq. Cardos. in prax. verbo Emptio, & venditio n. 51. De quo infra agitur in §. sequenti ubi diximus.*

15 Et tunc si tempus non ponatur à contrahentibus, tenetur emptor rem reddere infra sexaginta dies; nisi expresse dictum sit, quod perpetuò possit reddere; quia tunc valet conventio, & perpetuò poterit eam reddere. *ex text. in L. Quod si nolit. §. Si quid ita. ff. de edilit. edict. & ibi Gloss. Gomes var. tom. 2. cap. 2. sub n. 19. versic. Adde tamen, & ibi Aylon. Valasc. dict. n. 16. versic. Porro, & versic. Ex quo ubi an præscribatur hoc pactum. Cardos. dict. n. 51.*

16 Hinc resolutio contractus bene potest committi in voluntatem contrahentis. *Idem Gomes dict. n. 19. in fine.*

17 Accidentalibus, & naturalibus contractus quæ dicantur? Vide relatos per *August. Barb. in dict. L. In vendentis 13. Cod. de contrahend. empt. n. 10. Hermozill. in dict. L. 9. tit. 5. Gloss. 2. ex n. 13. cum seqq.*

Limiti-

18 Limitatur 7. ut contractus emptionis, & venditionis collatus voluntatem unius ex contrahentibus, si intervenerit deceptio, iustinetur in favorem decepti. *Mantica de tacit. lib. 11. tit. 3. n. 27. Pacion. dict. cap. 16. n. 36. Altimar. dict. Quæst. 7. n. 52.*

19 In textu ibi: *Porrem se o comprador, e o vendedor se louvarem.* Dicitur in textu, quod pretium rei venditæ potest conferri in arbitrium alicujus tertæ personæ, quæ si pretium declaraverit, tenet venditio, aliàs secus. *L. final. Cod. de contrahend. empt. ubi August. Barbof. n. 1. cum seqq. Pinel. in rubr. Cod. de rescind. vendit. p. 2. cap. 1. num. 4. Valasc. de jur. emphyt. Quæst. 11. num. 10. & 11. Calas de empt. & vendit. cap. 18. n. 15. Egidius in L. Ex hoc jur. p. 1. cap. 8. n. 37. Gomes var. tom. 2. cap. 21. n. 41. Noguerol. allegat. 18. n. 65. Altimar. de nullit. contract. tom. 3. Quæst. 7. n. 54. Hermozill. in L. 9. Gloss. 3. num. 1. & Gloss. 4. numer. 1. tit. 5. partit. 5.*

20 Extenditur 1. et si pretium commissum sit in arbitrium duorum, quos ex nunc in arbitratore, & bonos viros eligunt contrahentes. *Mantica de tacit. & ambig. lib. 4. tit. 19. n. 35. Altimar. dict. Quæst. 7. num. 55. Hermozill. dict. Gloss. 3. n. 2. August. Barbof. in dict. L. final. n. 3. Fontanel. de pact. nuptial. claus. 5. Gloss. 8. p. 13. n. 55. Altograd. lib. 1. cap. 6. num. 91. Sabelli §. venditio sub num. 1. versic. Quod venditio.*

21 Extenditur 2. Quamvis pretium commissum sit in arbitrium duorum, quorum unus ab uno ex contrahentibus, alter ab altero eligatur. *Hermozill. dict. Gloss. 3. num. 4. Altimar. dict. Quæst. 7. n. 56. Mantica de tacit. tit. 19. n. 42. Fachin. contra. lib. 2. cap. 1. ad finem, versic. Idem ergo. Quamvis contrarium teneant Pinel. dict. cap. 1. n. 6. Valasc. dict. Quæst. 11. num. 12. & 13. Caldas de impt. & vendit. cap. 18. n. 15. Sed contra id*

18 los fiat textus noliter, ubi dicitur, quod commissio pretio in arbitrium unius, si lædat, cogantur partes eligere, qui pretium arbitrentur, in quo videtur textus se conformasse cum prima opinione, quæ illi conformior est, & ideo sequenda.

22 Sed quid, si ipsis arbitratoribus data sit facultas eligendi tertium incertum, & inter se discordent, an valida sit venditio? Vide *Hermozill. in dict. L. 9. Gloss. 3. num. 5. Altimar. dict. Quæst. 7. ex n. 57. De jure autem nostro Regio videtur non valere hunc compromissum, in præsentem textu ubi discordantibus electis à partibus, debet judex cum ipsis arbitrari, & cum uno concordare, ut venditio valeat; ex quo sublata censetur facultas partibus, & arbitratoribus ab eis electis cum dicta facultate tertium eligendi in casu discordiæ; & in hoc deviat etiam textus à regula *Ord. lib. 3. tit. 17. §. 3. & §. 4. de quo infra dicemus.**

23 Diximus supra, venditionem celebratam pro pretio in arbitrium tertii collato valere; nunc intellige, si tertius æstimationem fecerit, & pretium declaraverit, nam si noluerit, vel non potuerit declarare, quia mortuus fuit, nulla est venditio, ut hic dicitur, cum deficiat unum ex substantialibus. *L. final. Cod. de contrahend. empt. ubi August. Barbof. n. 4. & 6. Egidius in L. Ex hoc jure, p. 1. cap. 8. n. 37. ff. de just. & jur. Valasc. de jur. emphyt. Quæst. 11. n. 11. Mantica de tacit. & ambig. lib. 4. tit. 19. n. 36. Altimar. de nullit. contract. tom. 3. rubr. 1. Quæst. 7. n. 66. & 74. Hermozill. in L. 9. tit. 5. Gloss. 4. n. 5. partit. 5. Sabelli §. Venditio n. 1. versic. Si tamen. Cyriac. contr. 48. n. 2. Card. de Luca de empt. & vendit. disc. 6. num. 8. Anton. Gobius consulti. 86. n. 2. Petr. Barbof. in L. Si æstimatus §. 1. n. 2. ff. de solut. matrim. ubi agit de æstimanda dote per tertium, de quo etiam Fontanel. de pact. nuptial. clausul. 5. Gloss. 3. p. 13. ex n. 57. & idem Altimar. dict. Quæst.*

Quæst. 7. n. 68. & 69. & Aug. Barb. in proxime n. 5. Egid. dict. cap. 8. n. 37. versic. Quod in causa dotis. Et idem dicitur de dote æstimanda per arbitratore, quia illis non æstimantibus, non inducitur venditio. *Petr. Barb. in L. Si æstimates § 1. num. 2. ff. solut. matrim.*

24 Nec tunc pretii definitio ad boni viri arbitrium reducitur, quia in contractibus non receditur à persona arbitratoris. *Valasc. dict. Quæst. 11. num. 11. Egid. dict. cap. 8. num. 37. & num. 38.* ubi ait, quod si de voluntate arbitrator requisitus præstare eam nolit, illico deficiat contractus, quasi semel conditione defecta, nec idcirco iterum suscitetur, si postea ille velit; intelligendo tamen, ut si in declarando moram fecerit, vel requisitus declarandæ voluntatis inducias postulaverit, conditione suspensus interim maneat contractus; nec enim necessario velle debet, cum primum possit, sed velle potest, cum velit, ac ita ex eo refert *Argust. Barbos. in dict. L. final. sub n. 4. Cod. de contrahend. empt.*

25 In textu ibi: *E arbitrando esse terceiro.* Dicit textus, quod si arbitrator, cui commissa fuit declaratio pretii, in declaratione modum excessit, vel ini pue arbitratus fuit, ad boni viri arbitrium res reducenda erit, recurrendo ad iudicem, ut iubeat aliud arbitramentum facere per viros bonos à partibus electos, quorum declarationi stare debent: & si discordaverint, iudex cum eis arbitrium proferat, concordandoque cum uno ex eis, hoc ipsum firmum, & validum manet pro firmitate contractus. *Argust. Barbos. in dict. L. final. n. 7. Egid. dict. cap. 8. n. 39. Valasc. dict. Quæst. 11. n. 11. Hermozill. in dict. L. 9. Gloss. 5. n. 1. Altim. dict. Quæst. 7. n. 78. Barbos. hic num. 9.*

26 Ampliatur 1. procedere, etsi hinc remedio esset à partibus renuntiatum; quia huiusmodi renuntiatio

1. a valet, ut ex aliis diximus ad *Ord. lib. 3. tit. 17. §. 3. n. 3. Hermozill. dict. Gloss. 5. n. 2.* ubi n. 3. contrariam opinionem tradit, & resolvit, primam veriore esse, si æque arbitratum non sit, & magna læsio resultet. *Et n. 4.* ampliatur, etsi iuramento promissum esset non petere reductionem ad arbitrium boni viri, si enormissima læsio esset. *Gutierrez de juram. confirmat. p. 1. cap. 37. num. 17.* ubi refert *Barthol. in L. Si societatem §. Arbitratorum n. 31 ff. pro socio.* Et nos citamus ad *Ord. lib. 3. tit. 26. ad Princip. n. 10. tom. 1.*

27 Ampliatur 2. ut procedat, etsi pœna pro observatione commissi esset appositæ; non enim debetur, quando æquè arbitratum non fuit. *Gutierrez dict. cap. 37 n. 18. & 34. Hermozill. dict. Gloss. 5. n. 5.* quod probatur ex *Ord. lib. 3. tit. 16. in Princip. junctis iis, quæ ibi notavimus n. 9. & 10. & ex alia Ord. eod. lib. 3. tit. 17. §. 7.* ut ibi diximus num. 2.

28 Ampliatur 3. etsi fuerit remissum ad ejus arbitrium, & bene placitum quanti res valeat; adhuc enim adesset recursus ad arbitrium boni viri, si magna sit læsio; quia verbum *beneplacitum* importat arbitrium boni viri. ex *Menoch. de arbitr. lib. 1. Quæst. 8. n. 10. Marecot. var. lib. 2. cap. 70. num. 7. & 8. Fontanel. de pact. nupt. tom. 2. clausul. 5. Gloss. 9. p. 1. n. 13. Hermozill. in L. 9. tit. 5. Gloss. 5. n. 6. partit. 5.* ubi bene confirmat ex n. 7.

29 Hic autem animadvertendum duximus iudicis arbitrio relinqui quæ modica, vel magna læsio dicatur, ut ad arbitrium boni viri recurri possit. *Menoch. de arbitr. lib. 2. casu 73. n. 5. Gutierrez de jurament. confirmator. p. 1. cap. 37. num. 22. Hermozill. dict. Gloss. 5. n. 8. Argust. Barbos. in L. final. Cod. de contrahend. empt. num. 8. Valasc. de partit. cap. 39. n. 23. Egid. in L. Ex hoc jur. p. 1. cap. 8. n. 44. ff. de just. & jur.*

Quam

30 Quam sententiam etiam apud nos tenendam videtur ex dispositio-
ne nostri textus, ubi mentio non fit alicujus læsionis, nec eam requirit, nisi ut arbitramentum inique fiat, ut ibi: *E arbitrando esse terceiro opreço da coisa assim vendida desarrezoada-mente, em maneira, que alguma das partes não seja contente.* In quibus verbis aperte deciditur, quod ad hoc, ut reductio peti valeat in casu ibi proposito, sufficit, quod arbitramentum, seu æstimatio pretii rei venditæ partibus displiceat. Si inique fiat, seu irrationabiliter, nulla mentione facta de læsione saltem in sexta parte, quam ipsa lex requirit in aliis casibus, de quibus in *Ord. lib. 3. tit. 17. §. 6. & hoc lib. 4. tit. 96. §. 19.* Et sic iudex in definienda huiusmodi reductione arbitrabitur, an æstimatio facta ab arbitratoribus, de qua partes conquerruntur, sit irrationabilis, vel æqua, nulla spectatâ læsione in sexta parte, prout intelligit, & voluit *Egid. in L. Ex hoc jure p. 1. cap. 8. n. 45. ff. de just. & jur. quem sequitur Barbos. ad dict. Ord. lib. 3. tit. 17. §. 6. num. 1.* Et ratio hujus opinionis ea esse potest, quia naturale, seu vulgare pretium in indivisibili non consistit, imo per triplicem gradum variatur; aliud enim est pretium summum, aliud medium, & aliud infimum, intra quorum latitudinem iniquitas aliqua, vel injustitia non reperitur, ut cum pluribus ostendimus *supra ad rubr. hujus tit. articul. 7. n. 34.* Quoties verò arbitramentum hoc gradus excedit, iniquum, & irrationabile cēseri debet nulla in sexta parte spectatâ læsione, prout ex textu colligi videtur, secundum intellectum supra citatorum.

31 Contraria tamen opinio apud nos videtur verior, nempe, quod ad hoc, ut arbitrium boni viri recurri possit per viam reductionis à partibus petita, debet intervenire læsio saltem in sexta parte in pretii laudo per arbitratore facta ex regula dictæ *Ord. lib. 3. tit. 17. §. 6. & lib. 4. tit. 96. §. 19.*

Tomo IV.

96. §. 19. per quas textus noster intelligi debet; licet enim in eo locum mentio fiat de arbitramento iniquo, seu irrationabili, non ideo sequitur, quod iudici reliquisset liberum arbitrium ad talem iniquitatem decernendam, etiam non interveniente læsione in sexta parte; arbitrium enim iudicis debet regulari secundum jus. *L. 1. ff. de usur. cap. Judicet 4. 3. Quæst. 7. Rotta decis. 698. n. 1. apud Farinac. p. 2. recent. Peg. Forens. tom. 2. cap. 11. n. 104.* Nam ubicunque aliquid committitur per verba denotantia arbitrium boni viri, ille tenetur servare omnes regulas juris communis. *Alexand. consil. 33. n. 3. lib. 1. Card. Fusch. liter. A. Concl. 470. n. 2. Menoch. consil. 69. n. 4. & 5.*

32 Cum igitur nostræ leges Regiæ sunt nostrum jus commune *Gama decis. 3. n. 6. Cabed. p. 1. decis. 100. num. 14. Moraes de execut. instrum. lib. 1. cap. 2. n. 7. Gabr. Pereir. de manu reg. cap. 38. n. 16. Portugal de donat. reg. lib. 2. cap. 10. n. 34. & lib. 3. cap. 15. n. 13.* sequitur, quod iudex in reductione decernenda ab arbitrium boni viri debet sequi dispositionem dictæ *Ord. lib. 3. tit. 17. §. 6.* ubi huiusmodi reductio non admittitur, nisi interveniente læsione saltem in sexta parte; nihilo refragante dicto *Egidii* supra citati, quatenus eam ordinationem intelligit de arbitratoribus à partibus electis ad dirimendas causas; nam etiam in illis committitur rei valor in arbitrium boni viri, ut ejus æstimationem declaret, & sic non datur differentię ratio, cur in arbitramento in iudicio facto potius denegetur reductio, læsione non interveniente saltem in sexta parte, & permittatur in eo, quod sit extra iudicium in contractibus, dicta læsione non extante; cum in utroque casu pretii declaratio confertur à partibus in arbitrium tertii, cujus arbitramentum est quidam contractus transactionis, ut ait *Barthol. in L. 1. §. Advocatos n. 5. ff. de var. & extra-ord.*

ord. cognit. Et etiam in iudicio qua-
trahitur. L. 3. §. Idem scribit. ff. de
pecul. L. 2. ff. de Prætor stipulat.
Gonzales ad regul. 8. Cancellar. Gloss.
6. n. 171. Novar. de election. for. sect.
4. Quæst. 23. n. 7.

- 35 Et sic ille verbum desarrezoada-
mente, de quo in nostro textu intelli-
gitur de læsione saltem in sexta parte
iusti pretii, quia eisdem ferè verbis
ula est lex dum de dicta læsione egit
in dict. Ord. lib. 3. tit. 17. §. 3. & §. 5.
& 7. ibi: injustamente feito, quæ ver-
ba significant dictam læsionem, prout
declaratur in §. 6. ejusd. titul. Nec
novum est in jure, quod una lex per
aliam intelligatur: Quare hanc inter-
pretationem nostri textus tenuit
Valasc. de partit. cap. 39. n. 27. quem
sequuti fuimus in commentar. ad eun-
dem §. 6. n. 2. & 3. tom. 1. & probatur
ex dictis ab Hermozill. in L. 9. tit.
5. Gloss. 5. partit. 5. ubi ex pluribus
dicit, arbitratoribus licere in modico
partes lædere, nisi arbitramentum
 sextam totius rei partem excedat;
 tunc enim magna est læsio: ex Barthol.
 in L. Societatem §. Arbitrorum n. 25.
 ff. pro socio, & his non perperis; te-
 net Moraes de execut. instrum. lib. 2.
 cap. 21. n. 23. tom. 1.

- 37 Intra quod tempus reductio ad
arbitrium boni viri petenda est?
Vide eundem Hermozillam dict. Gloss.
9. sub n. 12. versic. Intra quos, & no-
stra commentaria ad Ord. lib. 3. tit. 17.
§. 5. n. 1. & 2. tom. 1.

- 38 Citatio autem partis non requi-
ritur ad declarationem pretii facien-
dam per arbitratorem à partibus ele-
ctum, ut cum aliis tenet Barbof. hic n.
10. & ejus filius August. Barbof. in L.
final. n. 9. Cod. de contrahend. emptiom.
Hermozill. dict. Gloss. 5. Fontanell. de
pact. nupt. claus. 5. Gloss. 9. p. 1. n. 10.
& 11. Riccius p. 4. collect. 1274. ubi
dicit, omnes convenire, quod suffi-
cit citatio in actu discussionis, non
autem in declaratione.

- 39 Si verò venditor recusat reci-
pere pretium rei venditæ per arbi-

trator in declaratum, potest emptor,
capiendo è latere suo contractum,
de mo facere depositum, parte citata,
& iudice auctore, quod quidem de-
positum vim veræ solutionis habet.
Ita ex variis dictionibus tenet
idem Ricc. dict. collect. 1274. versic.
Queritur etiam, & ex eo Barbof. hic
n. 11. factoque deposito iudex ex offi-
cio potest mandare, venditionis in-
strumentum confici, & cogere ven-
ditorem ad rem venditam tradendam,
ut decidit te. et ipse Riccius dict. col-
lect. 1274. in fine.

Decedente autem uno ex con-
trahentibus, antequam per arbitratio-
res declaratio fiat, venditio valet.
Hermozill. in L. 9. tit. 5. Gloss. 6. n.
3. partit. 5. Altimar. de nullitat. sent.
tom. 3. rubr. 1. Quæst. 7. n. 76. Secus
tamen, si ante declarationem pretii
arbitrator moriatur, vel unus ex
duobus; aut omnes nominati, tunc
enim venditio non valet, ut habetur
in nostro textu, & tenent Pichard. in
§. Pretium num. 37. Institut. de empt. &
vendit. Mantie. de tacit. & ambig.
lib. 4. tit. 19. n. 19. & n. 36. Hermo-
zill. dict. Gloss. 6. n. 1. Valasc. de jur.
emphyt. Quæst. 11. n. 11.

Sed si venditor maleficium
commiserit, propter quod bona sunt
confiscata, & postea arbitrator fece-
rit declarationem pretii, Fiscus te-
nebitur ex contractu, ut tenet Man-
tie. dict. tit. 19. ex n. 25. usque ad n.
30. ubi ita concludit. Hermozill. dict.
Gloss. 6. n. 4. Altimar. dict. Quæst. 7.
n. 77.

In textu ibi: Deve-se a parte
descontente socorrer ao Juiz, a que o
conhecimento pertencer. Dicitur hic,
quod reductio arbitramenti, seu de-
clarationis pretii facta ab arbitratore
à partibus electo in contractu emptio-
nis, & venditionis, peti debet à iudi-
ce, ad quem cognitio spectabit: Qua-
lis autem debeat esse iste iudex non
declaratur in textu; sed in alia Ord.
lib. 3. tit. 78. §. 2. versic. Porem dici-
tur, quod iudex loci adeundus est,
quando

quando pars conqueritur de parti to-
ne, vel æstimatione facta à partitio-
nibus, & æstimatoribus publicis, vel à
partibus electis; prout etiam dixi-
mus ad Ord. lib. 3. tit. 17. §. 3. n. 2.
tom. 1. de jure Hispano. Hermozill.
in L. 9. tit. 5. Gloss. 5. n. 12. partit. 5.
Farias ad Covar. var. lib. 1. cap. 18. n.
5. versic. Adducitur his omissis n. 32.
in fine, & lib. 2. cap. 12. n. 10. Altimar
de nullitat. sentent. tom. 1. rubr. 3. Quæst.
19. num. 34. quæ fuit opinio speculat.
tit. de arbitr. §. 1. n. 4. ut dicunt Al-
timar. dict. Quæst. 19. n. 9. Farias ad
Covar. dict. cap. 12. n. 10.

- 43 Unde patet, quod nec ad ju-
dicem arbitratoris, neque rei, vel
actoris sit recurrendum pro reductio-
ne laudi ad arbitrium boni viri; sed
ad iudicem loci, ubi compromissum
factum fuit; quia ita statutum inve-
nitur apud nos in dicta Ord. lib. 3. tit.
78. §. 2. versic. Porem. Sequendo
vestigia legis Castellæ, & opinionis
speculatoris loco citat. & secundum
eam videtur intelligendus textus no-
ster, quatenus dicit, quod pro hujus-
modi reductioe recurrendum est ad
iudicem competentem, qui in mate-
ria subjecta est iudex loci, ubi cōpro-
missum factum fuit ex dict. Ord. dict.
§. 2. per quam intelligi debet textus
noster; quia non est novum in jure,
quod una lex regia debet per aliam
intelligi; ut diximus ad Ord. lib. 3. tit.
56. §. 6. n. 2. in fine, tom. 2.

- 44 Et ratio esse potest, quia com-
promissum videtur esse quædam tras-
actio, & contractus, ut ait Barthol. in
L. 1. §. Advocatos n. 5. ff. de var. &
extraord. cognit. Altimar. dict. Quæst.
19. n. 9. Farias ad Covar. var. lib. 1.
cap. 2. n. 38. Senator. Guerreyr. tract. 1.
de inventar. lib. 1. cap. 12. n. 7. Ratio-
ne vero loci contractus transigentes,
& contrahentes sortiuntur forum.
L. Heres absens §. Proinde ff. de judic.
cap. Romana §. Contrahend. de for. com-
pet. lib. 6. Ord. lib. 3. tit. 11. §. 3. ubi
Pegas pluribus exornat, & ibi num. 5.
advertit, quod licet jure communi

inspecto, quis sortitur forum in lo-
co contractus, si ibi invenitur; ta-
men de jure nostro Regio in dict. §. 3.
contrahens conveniri potest coram
iudice loci contractus, quamvis ibi
non inveniat.

Ergo coram iudice loci compro-
missi reductio erit petenda, quia vi-
detur tractari de rescissione contrac-
tus, seu transactionis, cum de re-
ductione agitur, ut cum aliis tenet
Altimar. dict. Quæst. 11. n. 11.

Hæc tamen benè procedunt, si
compromittentes sint ejusdem fori
iudicis loci compromissi; quia si sint
diversi fori, non declarat dict. Ord.
lib. 3. tit. 78. §. 2. an reductio sit pe-
tenda coram iudice loci compromissi,
vel arbitratorum, aut Actoris, vel
Rei, & sic remanet in dispositione
juris communis, quia eadem lex Re-
gia non expresse loquitur de iudice
loci compromissi, nec de compromit-
tentibus alieni fori; sed simpliciter
loquitur de iudice loci, non ad sta-
tuendum, quod hujusmodi reductio
peti debet præcisè coram iudice loci
compromissi etiam si partes sint foren-
ses, sed cautative ad constituendam
differentiam inter casum, quo sentiens
se gravatum appellavit à laudo, & in-
ter casum, quo appellare noluit, sed
de reductioe magis uti voluit, itaut
in primo casu debet appellare ad ju-
dices superiores, qui de appellatio-
nibus cognoscunt, ut in Princip. ejusd.
Ord. At verò in secundo casu non ad
ipsos superiores, sed ad iudicem loci
recurri statuit pro reductioe ad arbi-
trium boni viri, non ratione compro-
missi, sed ratione domicilii ipsorum
compromittentium commorantium
in eo loco; si enim lex voluisset com-
prehendere etiam compromittentes
alieni fori, declarasset reductioem
peti posse coram iudice loci compro-
missi, seu laudi; quod cum non ex-
pressisset, noluisse videtur, ut tenent
audati in nostris commentar. ad Ord.
lib. 3. tit. 56. §. 7. n. 8. tom. 2.

Quare cautè in nostro textu di-
citur,

citur, quod pretii arbitrari in contractu emptionis, & venditionis reductio peti debet coram iudice competenti, seu cui cognitio pertineat, & si textus voluisset iudicem loci compromissi adeundum esse, etiam si partes fuissent alieni fori, hoc declararet, vel saltem se remitteret ad dict. Ord. lib. 3. tit. 78. §. 2. Sed quia consideravit non semper compromittentes esse ejusdem loci, vel fori, ideo non declaravit, ad quem iudicem spectabat cognitio laudi, & tantum dixit, quod recurri debebat ad iudicem, cui cognitio pertineret; quasi hoc relinquens in dispositione juris communis; cum enim iudex pro reductione ad arbitrium boni viri debet cogere contrahentes ad noviter compromittendum, talis coactio solum a iudice competenti fieri debet; quia ubi iudex competens non est, ibi deficit iudicium. Bald. in L. Clarum Cod. de auctor. prae stand.

48

Quibus ita perpensis, aperiamus jam verum sensum nostri textus, quatenus habet, quod pro reductione praedicta adeundus est iudex, cui cognitio pertinebit; quae quidem cognitio referri debet ad causam principalem, & non ad ipsum laudum, quasi diceret, recurri deberet ad iudicem, cui cognitio spectaret, si partes in tertii arbitrium contractus pretium non contulissent, sequendo opinionem Bartholi communiter receptam in L. Si societatem §. Arbitrarum ex n. 19. ff. pro socio; dicentis, hanc reductionem esse petendam coram iudice, qui alias, semoto compromisso, vel arbitramento, iudex causae futuruserat; & ratio est, quia cum reductio ad arbitrium boni viri petitur, causa in praesentium statum reducitur, ac si nullum factum fuisset compromissum, cum arbitri jam officio suo functi sint, unde quoquomodo compromissum evanescat, causa coram iudice ordinario litis tractanda erit per text. in L. Si rem ff. de recept. arbitr., ibi: *lite apud iudicem suo*

agente peragenda: nam suo ordine non potest dici tractari causa, nisi coram iudice ordinario causae. L. Ordinarii Cod. de rei vendicat. Igitur non coram iudice arbitratoris, neque Actoris, sed Rei, qui ordinarius est, & competens reductio peti debet, ex L. 2. Cod. ubi, & pud quem cap. Si Clericus de foro compet. Ord. lib. 3. tit. 11.

49

Ex his, & aliis rationibus hanc sententiam Bartholi comunior, & veriore esse dicunt comuniter Doctores, ut per Covar. var. lib. 1. cap. 18. n. 5. versic. *Admittitur his omissis*, & lib. 2. cap. 12. n. 1. ubi in utroque loco exornat. Farias. Altimar. de nullit. sent. tom. 1. rubr. 3. Quaest. 19. ex num. 4. juncto n. 15. cum seqq. Hermozill. in L. 5. tit. 5. Gloss. 5. n. 12. partit. 5. Cancer. var. p. 1. cap. 21. n. 23. Antonell. de tempor. legal. lib. 4. cap. 25. n. 11. Surd. consil. 106. a n. 1. Ciorlin. Forens. lib. 1. cap. 68. n. 1. Phae. p. 2. decis. 192. n. 10. & 11. ubi ad hoc adducit dict. Ord. lib. 3. tit. 78. §. 2. Et cum haec opinio sit Bartholi, & communior, non est credendum, quod ab ea deviare voluisset legislator noster in praesenti textu, neque in dicto §. 2. imò cum ea videtur se conformasse, quam semper servari debere in hoc Regno in defectu legum statuerat in alia Ord. lib. 3. tit. 64. §. 1.

50

Neque obstat argumentum deductum ex dicta Ord. lib. 3. tit. 78. §. 2. quatenus ibi dicitur iudicem loci adeundum esse pro reductione laudi; quia procedit, si compromittentes essent sub iurisdictione ipsius iudicis, in cujus territorio factum fuit compromissum, ut supra diximus: ex n. 46. & tenet Altimar. dict. Quaest. 19. n. 19. & insinuat Phae. dict. decis. 192. n. 10. & 11. Et ad rationem positam supra n. 44. respondetur cum eodem Barth. in L. Cum hi 8. §. Transactiones n. 1. ff. de transaction. b. Quod ad auctorandum in transactione ille est iudex competens, coram quo causa

agitur

agitur. Altimar. dict. Quaest. 19. n. 20. Sed si compromittentes sint diversi fori, non dicunt nosse leges Regiae, an reductio sit petenda coram iudice loci laudi, vel arbitratorum, vel Actoris, vel Rei, & sic remanet in dispositione juris, & in ejus defectu in opinione Bartholi, de qua supra, ut de lege Castellae simili dict. Ord. lib. 3. tit. 78. §. 2. dicit idem Altimar. dict. Quaest. 19. sub n. 35. versic. *Sed si*.

51

Ex quibus colligitur, quod si contrahentes pretium rei venditae in arbitrium alicujus tertii conferant, & conquerantur de arbitramento, debet peti reductio ad arbitrium boni viri coram iudice illius, qui, se moto compromisso, reus futurus esset in causa ipsius contractus, de cujus substantia est pretium; vel etiam coram iudice loci ejusdem contractus, si ibi inveniatur, secundum jus in L. Haeres absens §. Proinde, ff. de iudic. cap. Romana §. contrahentes de foro competentis lib. 6. ubi scribentes. & secundum jus nostrum regium licet ibi non inveniatur. Ord. lib. 3. tit. 11. §. 3. ubi Peg. n. 5. Et hic est verus intellectus nostri textus juxta supra dicta.

52

In textu ibi: *Que mande fazer outro arbitramento*. Dicitur in textu, quod petita reductione pretii arbitrati per tertium, debet cogere partes, ut duos arbitratores fidedignos assumant, qui novum arbitramentum faciant. Concordat alia Ord. lib. 3. tit. 78. §. 2. Et si concordaverint, eorum placito tenentur omnino stare compromittentes, si verò discordaverint, debet iudex cum illis arbitrari, & concordando cum aliquo ex illis, remanet arbitramentum firmum, & validum pro firmitate contractus, ut hic dicitur.

53

Tria notabilia deciduntur hic, primum, quod arbitratoribus concordantibus in eodem placito, eorum laudo partes stare debent, absque eo, quod reductionem petere valeant; cuius oppositum statutum est in alia Ord. lib. 3. tit. 17. §. 3. ubi a duorum

arbitratorum laudo conceditur reductio arbitrio iudicis: solve, quod ibi agitur de primo laudo, a quo adhuc reductio petita non fuerat; hic verò agitur de arbitramento facto super reductione primi laudi, & ideo ulterius non proceditur ad novam reductionem; quia reductio ad arbitrium boni viri semel tantum competit; ut cum Salycet, Bald. Castr. Caballin. Cavalc. tenet Altimar. de nullit. sentent. tom. 1. rubr. 8. Quaest. 1. n. 13. & probat Ord. lib. 3. tit. 78. §. 2. in finalibus verbis ibi: *E isso façam cumprir, havendo o por causa finda, e determinada sem outra de longa*.

54

Secundum notabile textus consistit in eo, quod discordantibus arbitratoribus, iudex cum ipsis arbitretur, & concordando cum uno ex illis, firmum maneat arbitramentum. Sed obstat eadem Ord. lib. 3. tit. 17. §. 2. ubi habetur; quod si arbitratores in laudo sint discordes, eligatur tertius, qui cum uno ex illis praecise concordet: solve, quod ideo ibi eligitur tertius, & iudex non arbitrat, quia agitur de simplici primo laudo; hic verò agitur de ejus reductione ad arbitrium boni viri, & idcirco tertius non eligitur; & ratio differentiae consistit in eo, quia in primo casu tertius eligitur, quia cum uno ex primis discordantibus, adhuc compromittentibus competit via petendi reductionem ad arbitrium boni viri ex §. 3. ejusd. tit. & §. 2. tit. 78. At vero in secundo casu praclusa est via reductionis, & arbitrio iudicis relinquitur in nostro textu, & in dict. §. 2. quia semel tantum competit, ut jam supra diximus n. 54.

55

Tertium notabile est, quod iudex in casu hujus textus tenetur concordare cum uno ex arbitratoribus discordantibus super reductione, eo modo, quo tertius concordare debet in casu tit. 17. §. 2. ut patet ex verbis nostri met textus ibi: *Então arbitre esse Juiz com elles*; quae dictio, cum habetur pro et, & est copulativa, &

57

conjun-

collatione inducit. *L. Titia textores* §. *Nihil differt ff. de legat. 1. L. Si ita fuerit ff. de manumiss. testament. L. Siquis legaverit ff. de verb. r. significat. Surd. decis. 8. n. 8. & 9. August. Barbof. Diction. 75. ex n. 6. cum seqq.* Quod fortius indicant verba sub sequentia ibi: *E acordando-se elle com cada hum dos ditos arbitraadores.* Quae verba gerundii sunt: gerundium autem conditionem importat. *Barthol. in L. Si tu ex parte n. 1. ff. de acquirend. heredit. Valasc. consult. 149. num. 2. Cald. de potest. eligend. cap. 4. n. 30. Phæb. decis. 9. n. 1. Reynof. observat. 44. n. 27.* Adeo, ut formam inducit, à quâ recedere non licet. *Azeved. in L. 6. tit. 9. n. 16. lib. 3. novæ recopilat. Rebuff. de sent. provis. art. 2. Reynof. dict. observat. 44. n. 29. Valasc. dict. consult. 149. n. 3.*

59 Quare si iudex in arbitrando non servet formam huius textus, & ab arbitratoribus discordantibus, etiam discordet, nulliter agit; quia non servatâ formâ legis actus contrit ut probavimus *ad Ord. lib. 3. tit. 86. §. 1. ex n. 44. tom. 3.* Nec obstat *Ord. lib. 3. tit. 17. §. 3.* ubi dicitur, quod si duo arbitratores fuerint concordantes in laudo, & aliquis ex compromittentibus de eo conueratur, possunt iudices arbitrari, illud confirmando augendo, vel minuendo arbitrio suo recte regulato, ex qua sanctione patet, quod iudices non tenentur præcisè concordare cum laudo arbitratorum. Quia respondemus, quod ibi agitur de primo laudo uniformi confirmando, vel emendando per viam reductionis, & per duos iudices loco duorum arbitratorum, qui si inter se fuerint discordes, adhuc ab eorum laudis contrariis competit recursus ad arbitrium boni viri, quem partes eligere debent, ut cum uno ex dictis iudicibus concordet, & amplius non procedatur; ut habetur in §. 4. ejusd. titul. 17. At verò præsentî textu agitur de concordando laudo discordi, & secundo, & ideo iudex debet con-

cordare cum uno ex arbitratoribus discordantibus, prout etiam statuitur in dict. §. 4. in casu enim discordiæ non datur propriè reductio ad arbitrium boni viri, sed declaratio melioris voti, ut prævaleat.

60 Et ratio est, quia iudex in hoc casu discordiæ arbitratorum non adhibetur, ut arbitrator, qui liberè suum proferat arbitrium; sed ut iudex, qui declaret, quale ex prioribus laudis sit potius amplectendum, itaut non jubeatur restituere, sed quasi iudicare quale ex dictis laudis sit rationabilius, & vero rei valori conformius; & sic discordare non potest, nec ire in diversam ab utroque sententiam, quæ quidem ratio militat etiam in tertio arbitratore, cui lex nostra præcipit, ut cum uno ex discordantibus conveniat, ut aiunt *Pegas tom. 1. ad Ord. lib. 1. tit. 1. in additam. ad §. 6. 7. & 8. Gloss. 64. n. 116. pag. 267. Senator Guerreyr. tract. 1. de Inventar. lib. 1. cap. 12. n. 30.*

61 Quod confirmatur ex eo, quia jus nostrum regium ad tollendam varietatem opinionum, quibus de jure communi disputatur, an tertius arbitrator possit proferre laudum diversum à duobus aliis, vel teneatur cum uno eorum concordare, de quibus per *Valasc. de partit. cap. 9. ex num. 11. Cyriac. tom. 1. controuv. 159. per tot.* decrevit, ut tertius electus concordare debet cum uno ex prioribus in *Ord. lib. 3. tit. 17. §. 2.* ubi dedimus concordantes num. 2. Si ergo iste tertius, vel iudex non tenerentur cum uno ex discordantibus convenire, non maneret sublata dicta varietas, & frustra dicta lex, & textus noster hanc concordiam decretarent, cum leges nihil frustra faciunt. *Jasou. in L. At Prætor. n. 1. ff. de jurejur. Argel. de legitim. contradictor. Quæst. 2. n. 200. Guurb. ad consuetud. Messan. cap. 2. Gloss. 1. n. 8. & cap. 3. Gloss. 12. num. 17.* Et sic res traheretur in infinitum, ad quod evitandum, etiam inter disputantes de jure communi hanc questionem.

questionem, obtinuit opinio asserentium decidendam esse auctoritate iudicis, qui suum iudiciū, & arbitrium interponat in eligenda ex tribus discordantibus summa ejus, qui sibi fidedignior videbitur, & meliorem rationem sui dicti reddiderit. *Valasc. dict. cap. 9. n. 15. Pinellus in L. 2. p. 3. cap. final. num. 4. in fine Cod. de rescind. vendit. Cyriac. controuv. 159. num. 11. tom. 1.* Ac ita similiter in terminis nostri juris Regii debet iudex eligere summam unius ex duobus discordantibus, à quibus tertius discordare non potest, eo attentio. Quidquid in contrarium vidi in quodam manuscripto moderni Advocati Portucalensis, à quo cave, si in lucem venerit absque correctione.

62 In textu ibi: *E se ambos se acordarem em huma tenção.* Dicitur in textu, quod si duo arbitratores electi pro reductione laudi ad arbitrium boni viri concordaverint in eodem placito, debent compromittentes stare pro eorum arbitramento, & hoc ipsum habetur in *Ord. lib. 3. tit. 78. §. 2.* ubi insuper declaratur, quod iudex hunc laudum exequi faciat, absque alia demora, uti res finita, ac determinata. Ex quo evidenter patet, in hoc casu admitti non debere secundam reductionem, quia semel tantum conceditur, ne res trahatur in infinitum; ut supra diximus num. 54.

63 Ac per consequens etiam appellatio interdicta videtur; nam reductio ad arbitrium boni viri est species appellationis, licet vera non sit appellatio: ex text. in *L. Non distinguemus §. cum quidam ff. de recept. arbitr. Gallerat. de renunt. centur. 2. renunt. 77. Marant. in specul. aur. p. 6. titul. de appellat. n. 122. Altimar de nullitat. sent. tom. 1. rubr. 1. Quæst. 10. num. 1.* Et introducta fuit in locum appellationis, ut dicit idem *Altimar dict. Quæst. 10. n. 2.* Et sic reductione prohibita, etiam appellatio prohibita censetur; quia tendit ad eundem finem reducendi arbitramentum jam factum concorditer super reductione,

& procedit juris regula, quod prohibitum una via, non censetur alia permissum. *Cap. Cum quid una via 8. de regulis jur. lib. 6. ubi August. Barbof. dat concordantes.* Siquidem prohibitum uno, censentur omnia prohibita, per quæ pervenitur ad illud unum. *L. Oratio ff. de sponsalib. L. Pupillus §. Sed si per interpositam ff. de auctor. tutor. August. Barbof. Axiom. 193. n. 3. Surd. consil. 301. n. 7. Mangil. de imputat. Quæst. 51. n. 30. Scacc. de appellat. Quæst. 17. limit. 10. num. 13.* Ideoque non habemus legem permittentem, seu concedentem appellationem à laudo prolato super reductione ad arbitrium boni viri; quia *Ord. lib. 3. tit. 78. §. 2.* procedit in appellatione à primis arbitratoribus, & non à secundis, qui super reductione arbitramentum dederunt, & sic remansit in dispositione juris communis, seu potius in opinione Acursii, & Bartholi, quos lex nostra Regia in tali casu jubet sequi in *Ord. lib. 3. tit. 64. §. 1.* Nam ipsi dicunt, quod ab eo, cui ut bono viro, & ejus arbitrio aliquid definiendum committitur, non licet appellare. *Gloss. in L. Labeo, ait 3. §. verbo bonum, & ibi Barth. n. 3. ff. de recept. arbitr. Addit. ad Barthol. in L. 1. n. 18. versic. Sed quæro ff. de legat. 2. Abbas in cap. Quintavallis 23. n. 30. & n. 40. de jurejurand. & consil. 2. sub n. 3. Covar. var. lib. 2. cap. 12. sub n. 3. versic. At ab eo. Scacc. de appellat. Quæst. 17. limit. 13. num. 1. Scoppa ad Gratian. decis. 82. n. 11. cum seqq. & decis. 86. n. 8. Menoch. de arbitr. lib. 1. Quæst. 54. n. 31. Cortiad. decis. 25. n. 67. tom. 1. ubi plures dat concordantes.*

64 Et quod ab arbitramento lato super reductione ad arbitrium boni viri non detur appellatio, probatur expresse ex *Ord. lib. 3. tit. 17. §. 4.* in finalibus verbis ibi: *E acordando com cada hum delles, fiquê seu acordo findo, e determinado, e não possa em algum tempo ser mais contradito, nem revogado. Et ex Ord. lib. 3. tit. 78. §.*

2. in fine ibi: *E isso faça cumprir, havendo-o por causa finda, e determinada sem outra de longa.* Acita procedit, & intelligitur textus noster in verbis ibi: *E se ambos se acordarem em hum tenção estem as partes por seu arbitramento;* ex quibus verbis apparet, leges prædictas habere pro finito compromissum per arbitramentum latum per arbitratore super reductione, ac per consequens appellationem ab eo non admittunt; quia finitum quod est, non potest amplius trahi in controversiam etiam per viam appellationis *Cortiad. dict. decis. 25. n. 73.* quare apud nos secunda est prædicta opinio Glossæ, & Bartholi, quam amplecti videntur leges nostræ Regiæ.

65 In textu ibi: *Isto fique firme, e valioso.* Ex his verbis probatur, quod discordantibus arbitratoribus, in quorum arbitrium reductio prioris arbitramenti commissæ fuit, concordando iudice cum uno ex illis, appellari non potest, quia iudex habetur loco tertii arbitratoris, qui concordando cum uno ex discordantibus, finitum, ac determinatum remanet arbitramentum, nec ullo tempore contradici, vel revocari potest, ut cautum est in dict. *Ord. lib. 3. tit. 17. §. 4.* & ideo in nostro textu dicitur, quod tale arbitramentum firmum, & validum maneat, tenet *Scacc. de appellat. Quest. 17. limit. 13. num. 6.* ubi dicit, quod à sententia tertii arbitri, qui eligitur inter alios duos discordantes non potest appellari si compromissum sit voluntarium, etsi eligatur ex necessitate, & dispositione juris; ac ita punctualiter probat *Barthol. in L. 1. n. 18. ff. de legat. 2.* in verbis ibi: *Sed quero eo casu, quo recurritur ad iudicem, si ipse arbitratur, an ab ejus sententia poterit appellari. Dic, quod ubicunque iudex aliquid ut bonus vir arbitratur nunquam appellatur: ita dicit Innocent. in cap. Præsenti extra de rescript.*

66 Hanc opinionem Bartholi sequuti sunt plures apud *Salgad. de re-*

gia protect. p. 3. cap. 13. n. 1. Covar. var. lib. 2. cap. 12. n. 3. qui eam communio-rem appellat quibus accedunt relati per *Farias ibid. n. 23. Cortiad. dict. decis. 25. n. 67.* Et ideo sequenda apud nos tum ex dispositione *Ord. lib. 3. tit. 64. §. 1.* tum quia cum ea videtur se conformasse textus noster, & alia *Ord. lib. 3. tit. 17. §. 4.* Et licet alii teneant opinionem contrariam Baldi in *L. 1. n. 10. Cod. ne liceat tert. provoc. ut videre est per Covar. dict. cap. 12. sub n. 5. Salgad. dict. cap. 13. n. 3.* Et hanc dicant servari de consuetudine ut per eundem *Salgad. n. 7. Altum. de nullit. sentent. tom. 1. rubr. 5. Quest. 42. n. 3.* Tamen apud nos potius Bartholi, quam Baldi prævalere debet opinio tanquam amplexa, & conformior nostris legibus Regiis, ut demonstratum manet. Nec immemor mei, quatenus cum sequacibus opinionis Baldi per transivi in commentar. ad *Ord. lib. 3. tit. 17. §. 3. n. 13. tom. 1.* Quia ibi loquutus sum in terminis dict. §. 1. videlicet, quando iudex confirmat, augeat, vel minuit arbitramentum factum per priores arbitratores; tunc enim procedit ut iudex, & non dicitur ibidem, quod suum laudum maneat finitum ac determinatum, ac nullo tempore contradici, aut revocari possit, sicut postea subjicitur in §. 4. ejusdem tituli ubi agitur de concordando tertio cum uno ex discordantibus, qui est casus præsentis textus, in quo iudex subrogatur loco tertii, ut cum altero ex discordantibus concordet, & tunc habet lex arbitramentum pro finito absque eo, quod ulterius possit contradici, & revocari, ut in dict. §. 4.

67 Et ratio differentię consistit in eo, quia in primo casu committitur reductio arbitrio iudicis, ut habetur in dict. tit. 17. §. 3. in finalibus verbis ibi: *Segundo lhes bem parecer,* & procedit præfacta opinio Bartholi, qui in his terminis loquitur in dict. *L. 1. n. 18. ff. de legat. 2.* At verò in secundo casu, & sic in terminis nostri textus

tus reductio non committitur arbitrio iudicis; quia adstringitur cum altero ex arbitratoribus discordantibus præcisè concordare, & tunc agendo, quod lex præcipit, non gravat, nec ab eo potest appellari, cum tunc appellatio esset interposita à præcepto legis, à qua non datur appellatio, ut bene præceteris comprobat *Salgad. de reg. protect. p. 3. cap. 6. ex n. 11. cum seqq.* Quia lex nostra in hoc casu habet arbitramentum pro finito, ita ut amplius contradici, aut revocari non possit, ut insinuat in fine nostri textus, & expresse dicitur in memorato §. 4. idcirco nil mirum, quod tunc appellari non possit, quia semel extinctum amplius non reviviscit, ut cum plurib. iurib. tenet *Tabor in locis communib. ad Aug. Barb. lib. 5. cap. 48. Axiom. 1.*

Ad §. 2.

SUMMARIUM.

- 1 Res emptæ potest committi ad beneplacitum, seu contentum emptoris: cui, si durante termino, placet, venditio tenet; aliàs secus, & expresse non declarata displicentia, venditio firma remanet. Cui, tempore appposito, interim compe- rat periculum rei venditæ, vel commodum? Remissivè, ibid.
  - 2 Re venditâ in arbitrium emptoris collatâ, valida est venditio, licet contrarium §. 1. n. 3. quia conciliatur. Optio qualitatis monetæ pretii solvendi, in arbitrium venditoris conferri valet, ibid. Solutioni pretii potest apponi conditio, si monetâ placuerit, ibid.
  - 3 Hæc conditio non dicitur suspensivâ, sed resolutivâ, si res non placuerit, emptorque acquirit, dominium, & fructus lucratur.
  - 4 Condicio regulariter impedit acquisitionem domini.
- Tomo IV.

Intellige si conditio apponatur substantiæ dispositionis, & secus si resolutioni, ibid.

- 5 Condicio, si res placuerit, vel non, tacite inest contractui emptionis, & venditionis.

Expressio conditionis, quæ tacite inest, actum non suspendit, sed purum relinquit etiam respectu translationis domini, ibid.

- 6 Explicatur differentia ab aliis facta inter conditionem si placuerit, vel si displicuerit.

- 7 Intelligitur verbum à aprazimento do comprador, quod idem est, quod placuerit.

EX hoc textu deducitur, quod res emptæ potest committi ad beneplacitum, seu contentum emptoris, veluti, si stichus intra certum diem tibi placuerit, erit tibi emptus aureis tot. & tunc si durante termino emptori placuerit, valida est emptio, & venditio; aliàs secus. At si intra terminum non declaraverit expresse displicentiam, firma remanet emptio, & venditio idem habetur in *L. Si prædium 4. Cod. de ædilit. actionib. & ibi Gloss. ac in §. emptio 4. Instit. de emption. & vendit.* Exornant supra laudati ad §. 1. hujus tituli. n. 14. ubi n. 15. addidimus, quod si tempus non apponatur à contrahentibus, tenetur emptor, rem reddere infra sexaginta dies; nisi expresse dictum sit, quod perpetuo poterit eam reddere. Et cui interim compe- rat periculum, vel commodum rei venditæ, dicemus infra in suo loco.

2 In textu ibi: *Pode se porèm commetter a causa comprada.* Ex quibus verbis inferri potest, quod si res vendita conferatur in arbitrium emptoris, valida est venditio contra nostram primam ampliationem ad §. 1. hujus tit. n. 3. ut existimaverit Gloss. in dict. §. Emptio. verbo Placuerit. Quod tamen verum non est, cum ibi, & hic non res, nec aliqua ejus pars integralis arbitrio emptoris commissa

missa fuit, certus enim, & intigel homo erat lictus venditus, & ideo concurrebant omnia substantialia contractus, & tantum hic, & ibi conferuntur in arbitrium emptoris qualitas, & accidens, scilicet, displicentia, aut placentia circa bonitatem rei; quod enim res placeat, aut displiceat, respicit qualitatem rei, puta, bonitatem, colorum, aut quid simile, non substantiam, quæ qualitas potest committi in voluntatem ementis, ut supra diximus in dict. §. 1. n. 14. ut intelligunt Bald. in L. In vendentis num. 4. versic. Adverte quiaem. Cod. de contrahend. empt. Altograd. lib. 1. consil. 11. n. 7. ubi etiam inquit, quod potest in arbitrium venditoris conferri optio qualitatis monetæ pretii solvendi, cum solutioni ejusdem pretii æquæ possit apponi conditio, Si monetæ sibi placuerit, tenent etiam Mans. in dict. §. Emptio 4. ex n. 8. cum seqq. Instit. de empt. & vendit. & ibi Mynfinger. n. 3. & Vinnius sub n. 1. Gomes var. tom. 2. cap. 2. sub num. 19. versic. Item intellige. Egid. in L. Ex hoc jure p. 1. cap. 8. n. 60. ff. de just. & jur.

3 At hæc conditio non videtur suspensiva, sed resolutive; si res non placuerit, nam si ita res distrahatur, ut si displicuisset intra certum diem in emptam esset, non contrahitur sub conditione, sed sub conditione resolvitur, & ideo emptor acquirit dominium, & fructus lucratur. L. Si res ita distracta 3. ff. de contrah. empt. L. 2. §. Si in diem addictio in fine ff. pro emptor. Mantica de tacit. & ambig. lib. 4. tit. 26. n. 26.

4 Licet enim conditio regulariter impediat acquisitionem dominii, qui nihil ponit in esse, donec fuerit satisfactum. Altimar de nullit. contract. tom. 5. rubr. 1. p. 3. Quæst. 32. n. 1152. Intelligitur tamen quando conditio adjicitur substantiæ dispositionis; secus si apposta sit resolutioni. Idem Altimar. dict. Quæst. 32. n. 1153. Portugal. de donat. reg. lib. 1. Prælud. 2. §. 1. n. 30. Sed conditio, de qua agi-

mus non substantiæ, sed resolutioni contractus apposta videtur; ergo ejus effectus non suspendit.

5 Quod confirmatur ex eo, quia hujusmodi conditio tacite inest in contractu emptionis, & venditionis, nempe, si res placuerit, aut displicuerit intra certum diem. Mansius in dict. §. Emptio. n. 14. Altograd. dict. consil. 11. n. 7. Expressio autem conditionis, quæ tacite inest, actum ipsum non suspendit, sed purum, ac perfectum relinquit etiam respectu translationis dominii. Antonius Gobius consult. 61. numer. 43. Pegas de actionib. tom. 3. cap. 36. n. 93. Portugal. de donat. reg. lib. 1. Prælud. 2. §. 2. n. 162.

6 Alii verò tenent, quod conditio si placuerit multum differt ab ea si displicuerit; illa enim facit venditionem conditionalem, quia perfectio contractus confertur in diem, quo placuerit, ut in exemplo dicti §. Emptio 4. Instit. de empt. & vendit. Hæc verò venditionem reddit puram, & sub conditione resolvitur. Gloss. in dict. §. Empt. Instit. de empt. & vendit. Gutierrez de gabellis Quæst. 10. n. 14. Aylon ad Gomes var. tom. 2. cap. 2. n. 20. versic. Venditionem valere. Farias ad Covar. var. lib. 1. cap. 9. n. 3. ac ita intelligitur textus noster desumptus ex dict. §. Emptio, quem communiter hoc modo scribentes intelligunt, quibus addo Mantica. de tacit. & ambig. lib. 4. tit. 26. n. 26.

7 In textu ibi: A aprazimento do comprador; hoc verbum aprazimento idem est, quod placuerit, de quo in dict. §. Emptio, ex quo textus noster desumptus fuit, ut asserit Egid. in L. Ex hoc jure p. 1. cap. 8. n. 60. ff. de just. & jur. Quod quidem verbum non intelligitur de libera ementis voluntate, sed de boni viri arbitrio, & ideo si in. que arbitretur, ad boni viri arbitrium recurrendum erit, ut tenet idem Egid. dict. n. 60. & 61. & probatur ex doctrina Barthol. in L. Si sic legatum n. 1. & n. 4. ff. de legat. 1.

Ad

Ad titul. 2.

De emptione, & venditione Arrhis inter. venientibus.

Ad Principium.

SUMMARIUM.

- 1 Contractus emptionis, & venditionis solo perficitur consensu de re, & pretio.
- 2 Postquam tali consensu perficitur, non est locus pœnitentiæ, absque mutuo contrahentium consensu. Quod extendit, etiam si fiat distractio per pactum nudum, vel in continenti, vel ex intervallo, ibid.
- 3 In contractu nominato non admittitur pœnitentia, ibid.
- 3 Intellige, cum ex tali contractu non fuit sequuta traditio, secus si traditio sequatur, quia non revocatur, quin res restituatur.
- Idem est, cum traditio intervenit per clausulam constituti, vel aliam fictam traditionem, ibid.
- 4 An, contrahentes pœnitentia ducti, possint à contractu recte celebrato recedere, re integra, antequam dominus directus declaret se velle tantundem offerre pro re emphyteutica vendita? Resolvitur n. 14.
- Dominus directus in venditione emphyteusis jus retractus, seu prælationis habet pro eodem pretio, ibid.
- 5 Retractus, seu jus Prælationis non est annullatio primi contractus, nec novum titulum inducit, sed est transfusio, & subrogatio per legem factam in locum primi contractus, & primi emptoris.
- 6 Dominus retrahens subintrat, & subrogatur, in locum, & jus primi emptoris cum suis qualitatibus.
- 7 Emptor, a quo retrahitur, debet ser-

vari in demnis, quin ucrum, aut damnum sentiat.

Dominus retrahens eisdem terminis, conditionibus, & dilationibus pretium solvere tenetur, quibus obligatus erat emptor, ibid.

8 Dominus directus tenetur solvere expensas instrumenti emptionis, & alias ab emptore factas, & gabelam ab eo solutam.

9 Actio competens domino directo ad retrahendum est personalis, & vocatur conditio ex lege, daturque contra quemlibet tertium possessorem intra terminum ipsarum legum.

10 Debet intentari de jure communi intra duos menses, & de jure Regio intra mensem, qui terminus currit à die, quo dominus fuit requisitus.

Sola scientia domini directi non sufficit, licet per plures annos pensiones ab emptore recipiat, ibid.

Hujusmodi actio non præscribitur nisi per 30. vel 40. annos, non data denuntiatione, ibid.

11 Nec huic præscriptioni obstat privilegium centenariæ aliquibus concessum.

Differente domino prælationem petere per plures annos, debet solvere non solum pretium tunc conventum sed si res melioretur, valor de præfenti attendi debet, ibid.

12 Si dominus sit minor, vel Ecclesia, elapso termino, restituitur, ut prælationem habeat.

13 Ad quæstionem n. 4. positam negative aliqui respondent.

14 Sed affirmativa sententia, utpote melior tenenda est.

Non tradita possessione rei venditæ libere possunt contrahentes pœnitere, & à contractu emptionis discedere, ibid.

15 Venditæ emphyteusi cum clausulâ constituti minime licet contrahentibus à contractu discedere.

Venditæ re Ecclesiæ, vel loco pio,

- contrahentes possunt pœnitere
ibid.
- 16 Perfecto contractu, non licet contrahentibus ab eo recedere in præjudicium eorum, quibus est jus quæsitum in re, vel spe.
- 17 Dominus directus, re integra, non habet jus quæsitum in re, sed quærendum.
Licet jus quæsitum non tollatur à tertio, potest tamen tolli, vel impediri quærendum, ibid.
- 18 Declarante domino directo se velle præferre pro tantumdem, illico pretium offerente, non possunt partes contractum resilire.
Si contrahentes renuant rem dimittere, dominus directus interpellet venditorem prælatione, & ei offert pretium cum expensis, & si renuerint, illud ponat in deposito mandato judicis, jurando sibi, & non alius uti prælatione, ibid.
- 19 Nisi sub conditione facta reperiatur venditio.
- 20 Conclusio supra ex n. 2. præcedit etiam in venditione conditionali.
Ex venditione conditionali, si sequatur traditio, statim perficitur, & ex ea transfertur dominium, ibid.
- 21 Periculum rei venditæ, antequam fiat mensuratio, & traditio, spectat ad venditorem.
Contractus tamen resolvi non potest per pœnitentiam unius tantum ex contrahentibus, ibid.
- 22 Intellige, cum in venditione adest certum pretium, & venditor rem tradidit, licet penderet mensuratio; secus tamen ubi incertum est pretium.
Pendente conditione non licet uni ex contrahentibus à contractu recedere, ibid.
- 23 Nisi tempore præscripto res non tradatur.
- 24 Rescinditur contractus, quoties id, in quo contenditur contraventione fuit causa finalis contractus.
- 25 Idem est quando in contractu nominato adest pactum resolutivum.
- 26 Pacto resolutivo stante non est locus purgationi nisi nulla considerata æquitate Canonica.
- 27 Pactum resolutivum non operatur, nisi volentibus, & declarantibus illis, quorum favore fuit appositum.
- 28 Etiam si conveniatur resolutio contractus ipso jure, vel sine aliqua declaratione.
- 29 Contrahentibus non declarantibus contractum pro resolutio post contraventionem, sed elapso tempore illam observantibus, censetur remissum ex voluntate partium.
- 30 Pactum de dissolvendo contractu non impedit, ut impleatur si res erat tradita, & agitur ad partem pretii non soluti.
- 31 Renulliter vendita ex defectu solemnitatis favore alicujus requisitæ; si ille, cujus favore nulla est venditio, ei stare velit, emptor cogitur stare contractui.
- 32 Ecclesia obtinens beneplacitum Apostolicum in alienatione requisitum non potest alienans pœnitere.
- 33 Emptor potest compellere Ecclesiam, minorem, ut declarat solemniter, an velint stare contractui, vel non?
- 34 In venditione emphytheusis requiritur domini consensus, aliàs nulla est venditio.
- 35 Solus dominus directus potest impugnare contractum sine suo consensu factum, & non alius.
- 36 Pretio oblato ab emptore, tenetur venditor rem venditam emptori tradere.
Intelligitur, & concordatur Ord. lib. 4. tit. 5. §. 1. Ibid. & num. 37.
- 37 Ex contractu ultro, citroque obligatorio, quis non agit pro sua parte, quin adimpleat illud, ad quod est obligatus.
- 38 Emptore, & venditore de se diffidentibus res, & pretium numeratum depantur apud tertium, qui emptori

- emptori rem, & venditori pretium tradat.
- 39 Emptor non agit ad rem, nisi ex parte sua contractum adimpleat, si opponatur e pretio non soluto.
- 40 Venditor tenetur rem tradere, oblato pretio, si habeat in sua potestate, alias ad omne interesse, lucri, & damni tenetur.
- 41 Venditor habens facultatem rei tradendæ, præcise cogitur tradere, nec liberatur præstando interesse.
- 42 Liberatur vero solvendo interesse, si facultatem tradendi non habuerit.
Nisi emptor vellet ab emptione discedere, ibid.
- 43 An, in hoc casu habeat locum juramentum in litem contra venditorem non tradentem? Remissivè.
- 44 Venditor tenetur rem venditam tradere, nec liberatur, licet constituat.
Non sufficit rem tradere, nisi etiam tradatur vacua, libera, & ab omni onere soluta, ibid.
- 45 Vendita re emphyteutica, absque domini consensu, venditor non tenetur præcise ad traditionem, sed solum ad interesse.
Intellige si emptor ignorans, secus si sciens rem esse emphyteuticam, vendit, ibid.
- 46 Emptor, qui pacto retrovendendi tenetur, rem præcise tradet, nec liberatur si solvat interesse.
- 47 Recusante venditore, rem tradere, cogi potest sub comminatione pœnæ, vel manu militari.
- 48 Re non tradita, venditor tenetur ad interesse, etiam cum rem alienam vendit, domino non approbante.
- 49 Quot modis accipiat, & dividatur interesse? Remissivè.
- 50 Re non tradita, venditor tenetur ad interesse damni emergentis, & lucri cessantis.
Interesse lucri cessantis debetur, si primum lucrum immediate sit amissum propter moram a venditor seu debitoris, ibid.
- Cum interesse versatur circa rem, venit interesse quanti plurimi, & etiam primi lucri, ibid.
- 51 Si emptor sub usuris accepit pecuniam, ut ex sua parte adimpleret, & venditor rem non tradit, ad usuras tenetur.
Interesse damni emergentis debetur etiam extrinsecum, ibid.
- 52 Venditor rem venditam non tradens, accepto pretio, tenetur ad interesse recompensativum ad rationem fructuum, si sit in mora regulari, & etiam ad interesse emptoris, si sit in irregulari.
Quæ autem mora regularis, & quæ irregularis, Remissivè, ibid.
- 53 Interesse est æstimatio ejus, quod alicui abest alterius culpâ, vel causâ.
- 54 Interesse est damnum emergens, aut lucrum cessans.
- 55 Interesse damni emergentis dividitur in intrinsecum, & extrinsecum, & explicatur.
- 56 Interesse lucri cessantis eodem modo dividitur, & explicatur.
- 57 Interesse lucri cessantis extrinsecum, dividitur in interesse circa rem, & extra rem.
- 58 Amissio fructuum potius adscribitur damno emergenti, quam lucro cessanti.
- 59 Interesse extra rem lucri cessantis mediate ex re provenit.
Interesse intrinsecum circa rem debetur etiam in contractibus bonæ fidei, & stricti juris, ibid.
- 60 Emptione, & venditione per Arrhas confirmata pœnitens non tenetur ultra illarum amissionem.
- D**educitur ex textu, quod contractus emptionis, & venditionis solo perficitur consensu de re, & pretio, ut in Princip. Instit. de empt. & vendit. & aliis citatis ad rubr. hujus tit. artic. 1. n. 4. Adeo ut postquam consensu de re, & pretio perficitur non

non est locus pœnitentiæ absque consensu mutuo contrahentium, ut hic dicitur, & in *L. Sicut ab initio ff. de action. & obligat. l. Ab emptio. ff. de pact. l. 1. Cod. quando liceat ab emptio. discedere. ubi August. Barbof. à n. 1. cum seqq. Caldas de empt. & vendit. cap. 22. n. 8. & cap. 28. ex n. 11. & n. 16. Larrea allegat. 88. sub n. 1. Gomes var. tom. 2. cap. 2. n. 21. & ibi Aylon. n. 22. ubi Gomes extendit, etiam si fiat distractio per pactum nudum, & modo fiat in continenti, modo ex intervallo. Est enim contractus nominatus, in quo non admittitur pœnitentia, ut bene exornat. *Altamar de nullitat. contr. tom. 3. rubr. 1. Quæst. 1. ex n. 179. Hermozell. in l. 61. tit. 5. Gloss. 1. & 2. n. 1. & 2. partit. 5.**

3 Quod intellige, quando ex tali contractu non fuit sequuta traditio, secus si traditio sequatur, quia tunc solo consensu revocari non potest, nisi sequatur restitutio rei traditæ ex dict. *L. Ab emptio. ff. de pact. dict. l. 1. Cod. quand. liceat ab empt. disced. ubi August. Barbof. n. 5. Gomes var. dict. cap. 2. sub n. 21. versic. Quod iterum, Caldas dict. cap. 28. n. 17. ubi idem dicit, quando traditio intervenit per clausulam constituti, vel aliam traditionem fictam.*

4 Hinc venit inquirenda quæstio, utrum contrahentes pœnitentiæ ducti possint à contractu rectè celebrato recedere, re integra, antequam dominus directus declaret, se velle tantundem offerre pro re emphyteutica vendita? Et priusquam ad resolutionem hujus quæstionis accedamus, scire oportet, quod in venditione emphyteusis dominus directus jus retractus, seu prælationis habet, ut emphyteusim pro eodem pretio retineat, excluso emptore, si illam sibi velit. *L. final. C. d. de jur. emphyt. cap. Potuit 4. de locat. Ord. lib. 1. tit. 62. §. 48. & hoc lib. 4. tit. 38. ubi elucidabimus, & interim vide Caldas de extinct. emphyt. cap. 13. n. 16. Giurb. decis. 52. n. 1. Pinhey. de emphyt. disput. 4. sect. 10. ex n. 203.*

Sed hujusmodi retractus, seu jus prælationis non est resolutio, vel annullatio contractus primi, seu primæ venditionis, nec novum titulum constituit; imo est transmissio; & subrogatio per legem factam in locum primi contractus, & primi emptoris, cujus virtute, actio, & obligatio in dominum retrahentem transfertur. *Gomes in l. 70. Tauri n. 30. in fine, & n. 35. Giurb. decis. 55. à n. 1. Gutierrez pract. lib. 2. Quæst. 1518. numer. 4. Surd. consil. 424. n. 19. Costa de ration. rata Quæst. 100. n. 14. Negare tamen non potest, quin quoad ipsum primum emptorem, ejusque bona non censeatur ille primus contractus ipso jure resolutus, ac si retro non acquisivisset emptor, ejusque bona non obligasset, & si respectu venditoris potius confirmatio sit. Giurb. dict. decis. 55. n. 6.*

6 Et dominus retrahens subintrat, & subrogatur in locum, & jus primi emptoris cum suis qualitatibus. *Surd. consil. 424. n. 19. Giurb. dict. decis. 55. n. 2. Valenzuel. consil. 75. n. 26. Mexia de taxa panis concl. 5. n. 119. Cost. dict. n. 14. Tiraguell. de retract. lib. 1. §. 1. Gloss. 18. n. 8 & n. 34. & 39.*

7 Unde emptor, à quo retrahitur debet servari indemnis, nam debet dominus directus rem venditam consequi pro eodem pretio absque eo, quod primus emptor, in cujus locum subrogatur, lucrum, aut damnum sentiat. *Giurb. dict. decis. 55. numer. 3. Valenzuel. dict. consil. 75. n. 27. Cald. de extinct. emphyt. cap. 13. n. 16. & 17. Dominusque retrahens eisdem terminis, conditionibus, & diatationibus pretium solvere tenetur quibus obligatus erat emptor. Idem Giurb. dict. decis. 55. n. 5. Cald. dict. cap. 13. numer. 28. ubi limitat, nisi ex gratia speciali procedant.*

8 Et sic tenetur dominus directus solvere expensas instrumenti emptionis, ad quas ipse emptor teneretur, & quascumque alias ab emptore factas,

factas, & in simul gabellam ab eo solutam. *Cald. dict. cap. 13. sub num. 18. Pinhey. de empt. dij. 4. sect. 2. num. 208. Gomes in l. 70. Tauri num. 30. in fine.*

9 Actio verò, quæ domino directo competit ad retrahendum, seu præferendum, est personalis non nativa, sed dativa, quæ vocatur conditio ex lege, & est in rem scripta; quia immediatè datur, & competit ab ipsis legibus inducentibus prælationem, & datur non solum contra primum emptorem, sed etiam contra alium quemlibet tertium possessorem intra terminum ipsarum legum. *Gomes in l. 70. Tauri n. 36.*

10 Et intentari debet de jure communi intra duos menses ex dict. *L. final. Cod. de jur. emphyt. & de jure nostro Regio intra mensem ex Ord. ub. 4. tit. 38. qui terminus non currit, nisi à die, quo dominus fuit requisitus secundum ipsas leges, & ideo sola scientia domini directi non sufficit; quamvis per plures annos pensiones ab emptore recipiat, si dominus non fuit requisitus, nec illi venditio fuit denunciata; quia hujusmodi actio non præscribitur, nisi per spatium triginta, vel quadraginta annorum, non data denuntiatione. *Card. de Luca de emphyt. disc. 68. n. 5. & 6. in supplement. tom. 3. Rotta apud corradinum de jur. Prælat. decis. 9. n. 5. & 6.**

11 Cui præscriptioni non obstat privilegium centenariæ aliquibus concessum; cuius suffragatur tantum in bonis quæstis, non in quærendis. ex *Rotta decis. 9. n. 9. apud Corradin. proxime Gratian. Forens. cap. 957. numer. 12. & 13. Et quando dominus distulit prælationem petere per plures annos, debet solvere non solum pretium tunc conventum, sed si meliorata res est, debet attendi valor æ tempore præsentis, ut ait *Card. de Luc. dict. disc. 68. n. 8.**

12 Si autem dominus sit minor, vel Ecclesia, elapso termino, restituitur, ut prælationem habeat. *Giurb. decis.*

2. num. 2. de quo tamen vide *Carol Anton. de Luca ad Gratian. Forens. cap. 957. a. n. 6. & 7. tom. 5.*

13 Quibus ita prænotatis, deveniendo ad quæstionem supra propositam n. 4. utrum scilicet, possint contrahentes pœnitentiæ ducti à contractu resilire intra terminum legis, re integra, antequam dominus declaret, se velle tantundem offerre? Negant relati à *Caldas de extinct. emphyt. cap. 14. n. 16. Francisc. Salson. de laudem Quæst. 3. principal. ex numer. 149.*

14 Sed affirmative cum pluribus tenent idem *Cald. dict. cap. 14. n. 17. Salson. dict. Quæst. 3. n. 158. Pinhey. p. 2. de emphyt. disp. 4. sect. 10. n. 202. ad finem.* Ex ea ratione; quia re integra, idest, nondum tradita possessione rei venditæ, libere possunt contrahentes pœnitere, & à contractu emptionis discedere, ex *§. final. Instit. quib. mod. tollit. obligat.* ultra jura supra citata n. 2. Quæ sane potestas recedendi à contractu nullibi invenitur prohibita in favorem domini directi, & sic non est permittenda, nisi res destinata esse integra, ut in materia retractus habent *Afflictis de jure prothomiseos §. 6. n. 12. Caldas dict. cap. 14. sub n. 17. qui adducta in contrarium intelligunt, ubi ad rei traditionem fuit processum, & sic quando res non est integra; ac ita videtur concludere *Salson. dict. Quæst. 3. n. 160.**

15 Unde quando emphyteusis est vendita cum clausula constituti, minime licet contrahentibus à contractu recedere *Cald. dict. cap. 14. n. 17. versic. Quo fit. ubi n. 18. inquit, quod licet Ecclesiæ, vel loco pio res sit vendita, nihil impedit, quominus contrahentes, re integra, pœnitere possint.*

16 Nec pro prima opinione negativa supra n. 13. facit quod perfectò contractu non liceat contrahentibus eo recedere in præjudicium eorum, quibus ex tali contractu, vel occasione ejus per dispositionem

rem legis est ejus quæsitum re, vel spe ex collectis. *Cald. in respons. pro collig. Societ. Jesus ex n. 3. cum seqq. Gomes in L. 22. Tauri n. 24. verfic. Quinto. & in L. 40. Taur. n. 30. Aug. Barbof. in L. De contractu 3. num. 3. Cod. de rescind. vend. & in L. Si constante 19. n. 6. & n. 11. Cod. de donat. ante nupt.*

17 Quia dum res est integra non habet dominus directus jus quæsitum re, sed est quærendum, prout tenent supra citati n. 11. Ac ita licet jus quæsitum tolli non possit à tertio; potest tamen tolli, vel impediri jus quærendum; quia in quærendis nocere possumus illis, quibus alias nocere non possumus, ut cum pluribus juri- bus tenent *Cald. dict. respons. num. 20. Gratian. Forens. tom. 5. cap. 957. num. 12. & 13. Tabor. in locis comm. ad Aug. Barbof. lib. 9. cap. 131. Axiom. 17. ubi in fine idem dicit de jure in spe.*

18 Postquam autem dominus directus declaravit, se velle præferre pro tantumdem, illico offerendo pretium cum effectu, non possunt partes rescilire contractum, quia jam res desinit esse integra ex oblatione, & subrogatione domini, qui quidem sub ingressus fuit in locum emptoris, cujus actio; & obligatio in ipsum dominum transusa est per legis dispositionem, ut supra diximus n. 5. Et ideo si contrahentes renuant rem dimittere, debet dominus directus intra terminum legis venditorem interpellare super usu prælationis, & ei offerre pretium unâ cum expensis, & si renuerint, illud consignet in publico depositario ex mandato judicis, ut ei acquiratur jus, jurando deinde sibi, & non aliis jure prælationis uti. *Solsona de laudem dict. Quæst. 3. principalis n. 156.*

19 Nisi sub conditione facia repe- riatur venditio, videlicet, Si domi- no placuerit; tunc enim, quia condi- tio nihil ponit in esse, non potest dici vendita res emphyteutica, antequam dominus consentiat, & si consensum

negat, remque retinere vult, vendi- tio resolvitur, & pro non facta ha- betur, ut bene fradat *Caldas de ex- tinct. emphyt. cap. 12. n. 32. & proba- ex doctrina. Giurb. observat. 51. ex n. 1.*

Item conclusio supra firmata ex 20 n. 2. procedit etiam in venditione condicionali; contractus enim condi- tionalis tametsi conditione pen- dente respectu executionis sit imper- fectus, est tamen perfectus ad effe- ctum, ne ab eo recedi possit, nisi reso- luto conditionis eventu, ex textu in *L. Necessario si ita est ff. de pericul. & commod. rei vendit. Gloss. in L. 1. Cod. eod. tit. Bald. & Salicet in L. 2. Cod. quand. liceat ab empt. disceder. Surd. consil. 38. n. 8. & 9. & consil. 268. num. 50. Tractuel. de retract. lign. §. 1. Gloss. 2. n. 36. & Gloss. 10. n. 45. Sperel. tom. 2. decis. 168. n. 80. Altimar. de nullit. contract. tom. 3. rubr. 1. Quæst. 1. num. 280. Gratian. Forens. tom. 3. cap. 514. num. 18. Rocca selectar. cap. 62. num. 25. Quod amplius exornavimus supra hoc lib. 4. tit. 1. ad rubric. ar- ticul. 1. ex num. 77. ubi vide, qui- bus addo idem *Altimar. de nullit. contr. tom. 4. rubr. 1. p. 2. Quæst. 15. n. 523.* ubi etiam dicit, quod si sequatur tra- ditio, condicionalis venditio statim perficitur, & ex ea transfertur domi- niura, quod idem ait. *Giurb. observat. 51. n. 4.**

21 Sic etiam licet contractus em- ptionis, & venditionis rei mobilis, vel stabilis, antequam fiat mensuratio, & traditio sit imperfectus, quoad pe- riculum, cum illud spectet ad vendi- torem; tamen secus est quoad indis- solubilitatem, cum ille non possit re- solvi per pœnitentiam unius tantum ex contrahentibus *Revit. decis. 24. n. 75. & ibi Altimar n. 15. Idem Altimar de nullit. contract. tom. 3. rub. 1. Quæst. 1. n. 283. Pacion de locat. cap. 24. ex n. 25. Surd. decis. 24. n. 13. Mantica de tacit. lib. 4. tit. 17. n. 5. Covar. pra- cticar. cap. 3. n. 6. ubi Farias ex num. 15. Sabelli §. Venditio n. 16. Hodierna a.*

VI ompt Surd

Surd. decis. 64. ex n. 2. Pegas Forens. tom. 1. cap. 3. n. 146.

22 Quod intelligendum est, quando in venditione adeit certum pretium, & venditor adimplevit ex parte sua, tradendo rem venditam, licet adhuc penderet mēsuratio: secus tamē ubi incertum est pretium, veluti si quis vendat aliquam terram ad ratio- nem decem pro quolibet jugero; nam tunc venditio est condicionalis. *Hodiern. ad Surd. dict. decis. 64. num. 4. Altimar dict. Quæst. 1. n. 285. Alex. lib. 6. consil. 33. n. 5.* Non tamen pen- dente conditione licet uni ex contra- hētibz à contractu recedere, ut sentit idem *Hodiern. dict. decis. 64. n. 7. & pro- batur ex supra dictis n. 20. cum facta mensuratione conitet de pretio certo venditionis ad rationem decem pro quolibet jugero; ideoque secundum membrum dictæ intelligentiæ quoad effectum pœnitentiæ tantum capio, ubi absolute pretium est incertum; tunc enim venditio non valet ex Ord. lib. 4. tit. 1. §. 1. ubi diximus.*

23 Nisi tempore præscripto res non tradatur; tunc enim emptor ab emptione recedere valet. *Altimar. dict. Quæst. 1. n. 188. & 189.* Non tamen agendo, sed excipiendo ad- versus venditorem, qui tempore præscripto ex sua parte non implevit, tradendo; ut per eundem *Altimar dict. Quæst. 1. n. 186. Pegas For tom. 1. cap. 5. sub n. 30. verfic. Quod intelligendum, pag. 410. Aug. Barb. in L. Cum te 6. n. 7. Cod. de pact. inter emptor. & venditor.*

24 Est etiam locus resolutioni con- tractus, quoties id, in quo conten- ditur contraventione, fuit causa fi- nalis contractus, ratioque motiva con- trahendi generaliter totam respiciens dis- positionem, & ad illam universali- ter influens, sine quâ quis non fuisset cōtracturus ex text. in dict. *L. Cum te 6. Cod. de pact. inter empt. & venditor. ubi Aug. Barbof. n. 2. & 4. Surd. decis. 220. n. 19. Gratian. Forens. tom. 2. cap. 207. n. 26. & cap. 355. n. 16. Idem Gratian. decis. 26. n. 22. & decis. 159. num. 3.*

Tomo IV.

Altimar. de nullit. contract. tom. 3. ru- br. 1. Quæst. 1. n. 191. & num. 259. Episcop. Rocca selectar. tom. 2. cap. 105. num. 8. & 9. Noguierol allegat. 18. n. 97. Card. de Luc. de empt. discurs. 12. n. 4. & 7. Giurb. decis. 115. num. 10. in fine. Pegas Forens. tom. 1. cap. 5. sub n. 30. verfic. Vel etiam pag. 410. col. 1. Hermozill. in L. 58. tit. 5. Gloss. 1. ex n. 1. partit. 5.

25 Idem est, quando in contractu nominato, seu emptionis, & vendi- tionis adeit pactum resolutivum, tunc enim locus est resolutioni, ac si à principio initus non fuisset. *L. 2. Cod. de condict. ob caus. L. 1. Cod. de pact. inter emptor. & venditor. Altimar dict. Quæst. 1. n. 192. Noguierol. dict. allegat. 18. num. 98. Rocca dict. cap. 105. n. 10. & 11. Pegas Forens. dict. cap. 5. sub n. 30. verfic. Et licet aliqui pag. 410. Caldas de empt. & vendit. cap. 28. ex n. 19. ubi de pactis retro- vendendi, adjectionis in diem, & legis commissoria, & vide quæ latius diximus supra hoc lib. 4. tit. 1. ad rubr. artic. 1. ex n. 65.*

26 Et stante pacto resolutivo, non est locus purgationi moræ, nullâ ha- bitâ consideratione æquitatis canonici- cæ, ex *Parif. consil. 19. n. 146. lib. 2. Gratian. Forens. tom. 3. cap. 515. n. 25. Altimar. dict. Quæst. 1. n. 194. Pegas Forens. tom. 1. cap. 5. sub n. 30. verfic. Et licet aliqui, pag. 410. col. 1.*

27 Pactum autem resolutivum non operatur, nisi volentibus, & declarantibus illis, quorum favore fuit appositum. *L. 1. & L. 1. ff. de leg. commissor. L. 1. §. Idem queritur ff. de nov. oper. nunciat. L. Si sponsus §. Si- quis rogatus ff. de donat. inter vir, & uxor. Episcop. Rocca selectar. tom. 2. cap. 148. n. 21. & 22. cap. 149. n. 2. Leotard. de usur. Quæst. 80. n. 30. Cardin. de Luca defend. disc. 57. n. 3. & de regal. disc. 196. n. 3. in supplem. p. 1. Olea de cession. jur. tit. 5. Quæst. 13. n. 23. in fine. Mantica de tacit. lib. 4. tit. 29. ex n. 9. Cancèr var. p. 1. cap. 13. ex n. 87. cum seqq. Altimar. de nul- lit.*

R

lit. contract. tom. 6. rubr. 1. p. 4. Quæst. 38. n. 126.

28 Etiam si fuerit conventa resolutio contractus ipso jure, vel sine aliqua declaratione. *Rocca dict. cap. 148. n. 23. & dict. cap. 149. n. 3. Mantic. dict. tit. 29. n. 14. Surd. consil. 523. n. 2. & 3.*

29 Hinc resultat, ut quoties contrahentes non declaraverint velle habere contractum pro resolutio, post contraventionem, vel moram commissam, sed potius concordie consensu, elapso tempore convento, illum observaverint, tunc illius pacti virtus, & effectus conquiescit, & ex voluntate partium censetur remissum, à qua voluntate, altero invito, recedi non potest. *L. De lege 6. §. Post diem, L. Post diem 7. ff. de lege commissor. L. Commissoria 4. Cod. de pact. inter emptor, & venditor. ubi August. Barbof. n. 1. & n. 13. & 14. Mantic. dict. tit. 29. n. 18. & n. 19. Rocca dict. cap. 148. n. 25. & dict. cap. 149. n. 4. Gratian. Forens. tom. 2. cap. 302. numer. 17. & 18.*

30 Observandum quoque erit, quod pactum de dissolvendo contractum non impedit, quo minus impleatur, si res erat tradita, & agitur ad partem pretii non soluti. *Cald. de empt. & vendit. cap. 28. n. 18. Gomes var. tom. 2. cap. 2. sub num. 21. versic. Adde tamen.*

31 His etiam similis est quæstio, re nulliter vendita ex defectu, nempe, solemnitate favore alicujus requisita, si ille, cujus favore nulla est venditio, ei stare velit, offerendo se facere intervenire solemnitate necessariam, an emptor cogatur stare contractui, an verò possit eum ex causa dictæ nullitatis impugnare? Dic, quod emptor contractui stare cogatur, ut bene fundat *Cancer var. p. 1. cap. 13. ex n. 86. cum seqq.* Quia hujusmodi nullitas inducta ad favorem minoris, vel Ecclesiæ, vel alterius locum ab ipsis nulliter alienantibus potest allegari, non autem ab altero

contrahente. *Castill. contr. lib. 8. cap. 64. n. 6. Alumar. de nullitat. contract. tom. 6. rubr. 1. p. 4. Quæst. 38. n. 127. Pyrrhus Corrad. in prax. dispensat. lib. 9. cap. 6. n. 40. Fagnan. in cap. Nulli n. 46. de reb. Eccles. non alien. Menoch. de arbitr. casu 172. in addit. n. 6. Gonzales ad regul. 8. Cancer. Gloss. 56. n. 95. Garcias de benefic. p. 2. cap. 1. num. 75. Sperell. decis. 155. à n. 18. Rosa de executor. p. 1. cap. 5. n. 286. Gratian. Forens. tom. 3. cap. 514. n. 7. & ibi de Luca ex n. 2. cum seqq. Episcop. Rocca selectar. tom. 1. cap. 62. n. 31. versic. Quod secus; & versic. Sequent. consil. ad statut. Eugub. lib. 2. rubric. 56. n. 16.*

Licet postquam fuerit obtentum beneplacitum Apostolicum in alienatione requisitum, non posset alienans pœnitere, quamvis non fuerit sequuta sententia confirmatoria per executores, quibus fuit commissæ causa, si in evidentem. *Gratian. dict. cap. 514. n. 9. & 10. & ibi de Luca sub n. 5. versic. Citra controversiam. Card. de Luca de alienat. disc. 1. n. 113. Rocca dict. cap. 62. n. 30. & 31.*

Poterit tamen emptor compellere Ecclesiam, minorem, vel illum, qui potest contractum approbare, vel reprobare, ut solemniter declaret, an velit stare contractui, vel non, ne diu ipse teneatur in suspensio; quæ declaratio fieri debet adhibita ea solemnitate, quæ in initio contractus intervenire debuisset, quam si non adhibeat, potest emptor recedere. *Cancer. dict. cap. 13. n. 91. & 92. Garcias dict. cap. 1. n. 75. Surd. de aliment. tit. 8. privileg. 56. Fontanell. de pact. nupt. tom. 1. claus. 4. Gloss. 13. p. 1. n. 13. Castill. de aliment. lib. 8. cap. 64. n. 7. Rosa dict. cap. 5. sub n. 288. & num. 91.*

Huic quæstioni subsequitur alia de consensu domini directi in venditione emphyteusis, seu feudi requisito, quo deficiente, nulla est venditio ex *Ord. lib. 4. tit. 38. §. 1. & tamen hæc nullitas solum respicit dominum dire-*

directum; respectu enim contrahentium habet implicitum statum validitatis, dum dominus non contradicit, vel consentit; ideoque contractus, in quo debet intervenire consensus domini directi, est perfectus, quoad ipsos contrahentes, qui non possunt pœnitere antequam præstetur. *Gratian. Forens. tom. 3. cap. 514. n. 1. & 2. Episcopus Rocca dict. cap. 62. ex n. 24. cum seqq. Caldas de extinct. empt. cap. 10. a n. 39. cum seqq. Molin. de primog. lib. 4. cap. 3. n. 48. prout supra diximus de contractu conditionali n. 20.*

35 Quia solus dominus directus potest impugnare hujusmodi contractum factum sine suo consensu, nec alius allegare potest hanc nullitatem. *Salgad. in labyrinth. cred. p. 2. cap. 22. n. 65. Card. de Luca de emphyt. discurs. 58. n. 12. Surd. consil. 1. n. 86. Arouca allegat. 83. n. 13. Phæb. decis. 24. num. 5. Pinbeyr. de emphyt. disp. 8. sect. 5. ex num. 67. cum seqq. Pegas de actionibus tom. 3. cap. 8. sub n. 330.*

36 In textu ibi: *Em tanto, que dando, ou offerecendo o comprador.* Dicitur hic, quod oblato pretio venditori per emptorem, tenetur venditor emptori rem venditam tradere, & sic videtur hanc traditionem facere non teneri antequam emptor ei pretium tradat; cujus oppositum invenitur cautum in alia *Ord. hoc lib. 4. tit. 5. §. 1. ubi cavetur, quod emptione, & venditione perfectâ ex consensu contrahentium; statim debet venditor prius rem venditam tradere emptori, & postea emptor ei solvere pretium debet; quod exornavimus supra hoc lib. tit. 1. ad rubr. artic. 1. n. 48. solve, quod hic loquitur textus in casu, quo emptor petit à venditore rem non traditam offerendo, & dando ei pretium conventum; tunc enim tenetur recipere pretium, & rem simul tradere, ut diximus *dict. n. 48.* aliàs si pretium non offerat emptor exceptione pretii non soluti repellitur, de quâ communis apud*

Caldas de empt. & vendit. cap. 22. ex n. 28.

At verò textus in *dict. §. 1.* procedit, quando venditor pretium ab emptore petit; tunc enim prius rem tradere debet, ut pretium consequatur, alias ei obstat exceptio rei non traditæ, de qua idem *Cald. dict. cap. 22. n. 32.* Ac ita videntur concordatæ opiniones contrariæ; de quibus *Cald. dict. cap. 22. n. 28. Hermozill. in L. 27. tit. 5. Gloss. 2. n. 1. & 2. ubi n. 3.* hanc eandem conciliationem facit, dicendo, quod verius est, provocantem ad implementum contractus, & agentem ex eo teneri prius adimplere; quia ex contractu ultro, citroque obligatorio quis potest agere pro sua parte, nisi prius adimpleat illud, ad quod est obligatus, ut in quacumque obligatione dandi, & accipiendi ille, qui vult sibi impleri, debet ipse prius pro sua parte adimplere; ad quod plures allegat. in *dict. Gloss. 2. partit. 5. Gratian. Forens. tom. 2. cap. 325. à n. 1. & ibi de Luca. Surd. consil. 101. à 1.*

Et ideo dicitur in *dict. §. 1.* quod si venditor, & emptor de se non confidunt res simul cum pretio numerato ponatur apud tertium fidedignum, qui venditori pretium, & emptori rem tradat, & idem cum aliis tenet *Hermozill. dict. Gloss. 2. n. 5. & vide quæ diximus in dict. §. 1.*

Et hic notab'is, quod emptor non potest agere ad rem, nisi prius ex parte sua contractum impleat, si venditor opponat de pretio non soluto; secus si non opponat. *Gratian. Forens. dict. cap. 325. n. 13. & 14. Hermozill. in dict. L. 27. Gloss. 1. ex n. 3. cum seqq.* quos consule super hac materia.

In textu ibi: *Se for em seu poder.* Declaratur in textu, quod tunc venditor tenetur rem tradere, oblato pretio per emptorem, si ipsam rem in sua potestate habeat; alias ei tenetur à omni interesse solvendum tam respectu lucris, quam damni. Exoriant. *Valasc. de jur. emphyt. Quæst. 14.*

n. 11. *Costa ad Caminhã in form. libell. mot. 16. n. 13.*

41 Et sic probatur ex eodem textu, quod venditor habens facultatem rei tradendæ, præcise cogetur tradere, nec liberatur præstando interesse. *Valasc. dict. Quæst. 14. n. 11. & 12. Pinel. in L. 2. part. 2. cap. 3. ex n. 20. cum seqq. Cod. de rescind. & in L. 1. part. 3. n. 25. Cod. de bonis matern. Covar. var. lib. 2. cap. 19. n. 1. & ibi Farias n. 14. Hermozill. in L. 7. tit. 5. Gloss. 4. n. 1. partit. 5. Gomes var. tom. 2. cap. 10. sub n. 22. versic. Septimus casus.*

42 Si autem venditor facultatem tradendi non habuerit, quia forte rem in alterum transfudit, vel alio modo hanc facultatem non habeat, tunc præstando interesse liberatur secundum dispositionem nostri textus, & *Gloss. in §. Pretium Institut. de empt. & vendit. Surd. conf. 13. n. 25. & decis. 253. n. 3. Hermozill. dict. Gloss. 4. sub n. 3. ubi cum eodem Surd. hoc intelligit, nisi emptor vellet ab emptione discedere, nam in ejus facultate est, an malit, quod res tradatur, aut interesse, vel ab emptione discedere. August. Barbof. in L. Si traditio 4. n. 5. Cod. de actionib. empt. Farias ad Covar. dict. cap. 19. n. 14. ubi plures dat concordantes.*

43 Et an hoc casu habeat locum juramentum in litem, seu affectionis contra venditorē non tradentem emptori rem venditam? Vide *Menoch. de arbitr. cas. 207. ex n. 28. Farin. in fragm. p. 2. liter. E. n. 998. & 999. Hermozill. dict. Gloss. 4. n. 4. Aug. Barb. in dict. L. Si traditio 4. n. 4.*

44 Adeo venditor tenetur rem venditam tradere emptori in terminis nostri textus, ut nec liberetur ex eo, quia in instrumento venditionis constituerit se rem venditam tenere nomine emptoris, quia licet per constitutum transferatur possessio, tamen non transfertur vera, propria, & actualis, sed pro tradita habetur *Surd. conf. 13. ex num. 12. cum seqq. ubi à num. 15. in-*

quit, non sufficere, quod venditor tradat rem, nisi etiam tradatur vacua, libera, & omni onere soluta, ex *L. Si in emptione §. Vacua, & §. final. in L. seqq. ff. de act. empt. L. Si pater Cod. eodem tit. L. ex prædis Cod. de evictio-*

45 Et si res vendita fuerit emphyteutica, & emphyteuta eam vendat absque domini consensu, non tenetur præcise illam tradere, sed solum ad interesse rei non traditæ, quia non potest de jure tradere, quod intellige, si emptor ignoravit rem esse emphyteuticam; secus si sciens fuerit; tunc enim ad nihilum agere potest; si verò vendita fuerit cum consensu domini directi, tenetur venditor præcise tradere; quia habet facultatem rei tradendæ, & emptor succedit in emphyteuti ex consensu domini. Ita ex Baldo tenet *Valasc. de jur. emphyt. Quæst. 14. n. 12.*

46 Item emptor, qui ex pacto retrovendendi tenetur revendere, vel reddere rem acceptam venditori, debet præcise illam tradere, & non liberatur solvendo interesse, si habeat facultatem rei tradendæ. *Pinel. in L. 2. p. 2. cap. 3. à n. 20. cum seqq. Cod. de rescind. vendit. August. Barbof. in L. 2. n. 47. Cod. de pactis inter emptor, & venditor. Gomes var. tom. 2. cap. 2. n. 29. versic. Ex quo etiam*

47 Si verò venditor rem tradere recusat, cogi potest sub comminatione poenæ, vel manu militari *Fabr. de errorib. decad. 17. error. 7. n. 6. Hermozill. in L. 7. tit. 5. Gloss. 4. num. 3. Farias ad Covar. var. lib. 2. cap. 19. n. 16.*

48 In textu ibi: *E se em seu poder naõ for; pagar lhe ha todo o interesse*: Nota, quod ob rem non traditam venditor tenetur ad interesse non solum, quando rem propria vendidit, ut hic dicitur; sed etiam quando rem alienam vendidit, domino non approbante, ut diximus supra hoc lib. 4. tit. 1. ad rubr. art. 7. n. 62. ubi n. 57. idem diximus, si vendat rem ipsius emptoris.

49 Interesse variè à DD. denitur, & variis etiam modis dividitur, ut videre est per *Hermozill. in L. 10. tit. 1. Gloss. 4. ex n. 7. cum seqq. partit. 5. ubi plene agit de materia.*

50 In textu autem agitur de interesse tam respectu lucri, quam damni, quod venditor præstare debet emptori, re vendita non tradita; & sic loquitur textus de interesse lucri cessantis, & damni emergentis, de quibus idem *Hermozill. dict. Gloss. 4. à n. 14. cum seqq.* Unde ut interesse lucri cessantis debeat, oportet, quod sit primum lucrum immediate amissum propter moram venditoris, seu debitoris; nam si præendas, quod si res vendita tibi tradita esset, eam vendidisses, & ex pretio posses tot lucrari; istud lucrum non erit in consideratione, ut probatur ex *L. Si sterilis 21. §. cum per venditorem ff. de actionib. empt.* Ubi non est audiendus emptor, qui allegat, quod si vinum fuisset traditum, potuisset illud vendere, & ex pretio lucrari; ac ita in specie tenent *Petr. Barbof. in L. De divisione 5. n. 29. ff. Solut. matrim. Gutierrez jurament. confirmat. p. 1. cap. 2. n. 8. post medium.* Et quando interesse est circa rem, de quo in *dict. §. cum per venditorem*, intelligitur non solum de interesse quanti plurimi, quod versatur circa æstimationem rei debitoris; sed etiam de interesse primi lucri. *Petr. Barb. dict. n. 29. versic. Unde colligo.*

51 Et circa interesse damni emergentis, quod debetur etiam extrinsecum; notandum est, quod si emptor sub usuris accepit pecuniam, ut ex parte sua ad impleret contractum, & venditor post traditam sibi pecuniam, non tradit rem, tenetur ad usuras, et si ex tali re fructus non percipiuntur, & solum in ea veniat interesse intrinsecum. *L. Lucius Titius 47. ff. de action. empt. Petr. Barbof. in dict. L. De divisione n. 32. Hermozill. dict. Gloss. 4. n. 146. Scacc. de comerc. §. 1. Quæst. 7. p. 2. ampliatur. 8. n. 172. Gratian. Fo-*

renf. tom. 1. cap. 67. n. 16.

52 Notandum est etiam, quod licet emptor tenetur venditori solvere usuras pretii non soluti in recompensationem fructuum rei venditæ sibi traditæ, ex *L. Curabit. §. Cod. de actionib. empt. Ord. hoc lib. 4. tit. 67. §. 3. ubi dicemus.* Ita etiam venditor rem venditam non tradens, accepto pretio, tenetur emptori ad interesse recompensativum ad rationem fructuum ipsius rei, si sit in mora regulari, & etiam ad interesse ipsius emptoris, si sit in mora irregulari ex *Joann. Bapt. Lup. in dict. L. Curabit. §. 7. num. 25. versic. Unde venditor inter tract. diversor. tom. 7. tenet Scacc. dict. ampliatur. 8. n. 171.* De explicatione autem moræ regularis, & irregularis. Vide *August. Barbof. in cap. Mora. 25. ex num. 2. de regul. jur. lib. 6.*

53 Ac ita notandum est, interesse nihil aliud esse, quam æstimationem ejus, quod alicui abest alterius culpæ, vel causæ, quia damnum recipit amittendo sua, aut quia lucrum non acquisivit, & sic tunc alicujus dicitur interesse, cum ei alterius culpæ, aut causæ quod habet, adimitur, quod est damnum, seu quod erat acquisiturus non acquirit, quod est lucrum cessare. Ita *Carleval. de jud. tit. 3. disp. 8. n. 2. prosequitur Hermozill. dict. Gloss. 4. ex n. 7. & signanter n. 14. & n. 54.*

54 Quo fit, ut interesse sit, aut damnum emergens, aut lucrum cessans. *Hermozill. cit. ex n. 13. Carleval. dict. n. 2.* Ubi inquit, multa discrimina versari inter ista duo genera interesse; non enim esse parem conditionem ejus, qui damnum sentit, & ejus, qui lucrum non capit.

55 Unde interesse damni emergentis est intrinsecum, & extrinsecum; intrinsecum seu intra rem consideratum non est propriè interesse, quia est æstimatio rei, ex text. in *L. Si sterilis 21. §. cum per venditorem ff. de actionib. empt. Hermozill. in L. 10. tit. 1. Gloss. 4. n. 15. & 16. partit. 5. Scacc. de comerc. §.*

7. *Gloss.* 2. n. 90. & 91. ubi hanc distinctionem reprobant. Extrinsecum autem in damno emergente est proprie interesse, videlicet, quando quis ob retradatam solutionem cogitur res suas vilius vendere, vel accipere pecunias sub usuris, vel incidere in aliquam poenam, quod non coheret rei, nec necessario, seu naturaliter ex ipsa re provenit. *Hermozill. dict.* *Gloss.* 4. n. 18. quæ omnia tradit etiam *Castill. contrav. lib. 2. cap. 1. ex n. 24. cum seqq.*

56 Interesse lucri cessantis similiter dividitur in intrinsecum, & extrinsecum; interesse lucri cessantis intrinsecum est interesse quanti plurimi res vendi potuit, quod dicitur commune, & emptori debetur re non tradita *dict.* L. Si sterilis §. cum per venditorem. *Hermozill. dict.* *Gloss.* 4. n. 55. & 56. *Ansald. de commerc. discurs.* 7. n. 11. & 12. *Pacion. de locat. cap. 37. ex n. 62.* De quo bene agit *Moraes de execut. instrum. lib. 2. cap. 11. à n. 1. cum seqq. tom. 1.*

57 Interesse extrinsecum lucri cessantis, seu extra rem est in duplici differentia, aliud circa rem, aliud extra rem: interesse circa rem coheret rei, & ex ipsa re immediatè provenit, ut sunt fructus, partus, fœtus, & ea, quæ vice fructuum sunt, ut domorum pensiones, vecturæ navium, & similia L. Prædiorum 36. ff. de usur. *Hermozill. dict.* *Gloss.* 4. n. 57. & 58. *Castill. dict.* cap. 1. n. 26.

58 Quamvis alias amissio fructuum potius adscribitur damno emergenti, quam lucro cessante, quando scilicet coactus aliquis rem alienat, ex qua fructus percipiebat, ut notarunt *Gratian. Forens. tom. 1. cap. 67. n. 22. Pont. decis. 34. n. 36. Seraphin. decis. 1284. n. 2. & 3. Rodrig. de annuis reddit. lib. 3. Quæst. 5. n. 26. versic. Hoc tamen. Carleval. de iud. tit. 3. disp. 8. n. 2. in fine. Pegas Forens. tom. 1. cap. 3. sub num. 70. versic. Relictis aliis, pag. 209.*

59 Interesse autem extra rem lucri

cessantis, quod mediatè ex re provenit, dicitur illud, quod nec coheret rei, nec ex ipsa re provenit, ut interesse, seu usura, quæ debentur mercatori ratione lucri cessantis. *Castill. dict.* *Gloss.* 4. n. 59. ubi ex n. 60. constituit pro regula, interesse intrinsecum lucri cessantis, & circa rem semper deberi, etiam in contractibus bonæ fidei; & stricti juris, & ibi prosequitur materiam, eum consulito; nec non *Moraes de execut. instrum. lib. 2. cap. 12. ex n. 32. cum seqq.* ubi plene agit de interesse lucri cessantis, & damni emergentis, tom. 1.

Tandem non prætermittas, quod ubi emptio, & venditio celebratur, seu confirmatur per Arrhas, ultra amissionem illarum, non tenetur poenitens ad interesse, ut diximus supra ad rubr. tit. 1. hujus lib. artic. 2. n. 16.

Ad §. 1.

SUMMARIUM.

- 1 Contracta venditione, si unus contrahentium pecuniam alteri tradat pro securitate contractus, & poenitens resileat à contractu, pecuniam datam amittit.
- 2 Verbum desse domini translationem importat.
- 3 Contractu dissoluto contrahentium consensu, vel aliâ de causâ sine eorum culpâ Arrhæ restituntur.
- 4 Promissis Arrhis, sed non traditis, si poeniteant, non amittuntur. Lex pœnalis extendi non debet ad casum, de quo non deposuit, ibid.
- 5 Posita pœna contra facienti, si poeniteat, quin ad ulteriora procedat res reducitur ad pristinum statum, & pœna evitatur. Nisi specialis fiat provisio in contrarium, ibid.
- 6 Arrhâ promissâ non traditâ, locus est poenitentiae. Emptio, & venditio sine consensu stare

stare non potest, ibid.

7 Contractus firmior redditur per Arrham, traditam, & acceptam.

8 Arrha constituta debet in pecunia non in corpore regulariter.

Arrha rei immobilis, vel mobilis citra pecuniam in pretium non refunditur, ibid.

9 Si venditorem poeniteat, Arrham acceptam, & tantundem ex suo reddere tenetur.

Contrahentes non tenentur ad interesse ultra amissionem Arrhæ, ibid.

Et an procedat in minore? Remissive, ibid.

1 Habet textus, quod contracta, & firmata emptione, & venditione inter contrahentes de re certa pro certo pretio, si aliquis eorum certam pecuniam alteri tradat in signum pro securatione contractus, & poenitentia ductus à contractu resiliere voluerit, effectivèque resiliat, prout facere potest, pecuniam in signum datam amittet, quod plene enucleavimus supra ad rubr. tit. 1. hujus lib. artic. 2. ex n. 1. & ibi vide necessaria ad explicationem hujus textus, & materiæ arrharum.

2 In textu ibi: Desse logo ao vendedor; loquitur textus de pecunia tradita in confirmationem contractus per verbum dedisset, quod domini translationem importat, ut in L. final. ff. de condict. dat. caus. & in L. ubi autem §. final. ff. de verbor. obligat. & in §. Sic, itaque discretis. *Instit. de actionib. Caldas de empt. & vendit. cap. 18. n. 24. & cap. 20. n. 1. Noguerol. alleg. 26. n. 195. Giurb. decis. 24. n. 19. Aug. Barb. Diction. 92. n. 1.*

3 Sed hoc non procedit in specie nostri textus, quia contractu dissoluto consensu contrahentium, vel a iâ de causa sine eorum culpa, restituitur quod nomine arrharum datum fuit, & idem est quando contractum vicissim adimpleverunt, vel salt em in pretium computatur; quia arrhæ non dan-

ur animo donandi, sed in signum; & confirmationem contractus; ideoque in textu dicitur, quod amissio earum in casu poenitentiae unius ex contrahentibus datur in poenam resiliantis, quod probatur ex juribus, & Doctoribus supra laudatis ad rubr. tit. 1. hujus lib. artic. 2. num. 11. & 12. in quo sensu accipiendus est *Augst. Barbof. diction. 92. n. 2.*

4 Et quid si emptor, vel venditor arrhas promississet, & non tradidisset, an in casu poenitentiae unius amittantur? Et videtur, quod non; quia textus loquitur tantum de arrhis datis, & acceptis; & cum sit pœnalis non debet extendi, ut probatur ex verbis finalibus ejusdem textus ibi: *E esta pena he dada ao comprador, e vendedor, porque não quizerão constar da perfeição do contrato, e quizerão usar de outra nova provizaão, convem a saber, de dar, e receber o final, lex autem pœnalis extendi non debet ad casum, de quo non disposuit ex L. 2. ff. de noxalib. Cordeir. dubit. Forç. dubit. 15. n. 7. Gabr. Pereyr. de manu. Regul. cap. 21. n. 30. L. Factum cuique 155. §. In pœnalibus ff. de regul. jur. cap. In pœnis 49. eodem tit. lib. 6.*

5 Quotiescunque enim imponit aliqua pœna contrahenti, si ille poeniteat, antequam ad ulteriora procedat, illa poenitentia reducit rem ad pristinum statum, & evitatur pœna, nisi facta sit specialis provisio in contrarium. L. Ex hoc edictio. 8. §. penult. ff. de alienat. jud. mut. caus. L. 1. §. ult. ff. quod quisque jur. L. final. ff. de condict. sine caus. *Jason in L. Avunculo. col. 2. ff. eod. tit. Gomes in §. Penales, n. 30. Instit. de actionib.*

6 Ex quo resolvendum videtur, quod licet arrha promissa non tradatur, locus est poenitentiae ex ratione tradita in textu, nempe, quia partes noluerunt stare pro perfectione contractus absque conventionem arrhæ, quâ non impletâ; deficit consensus contrahentium, sine quo emptio, & venditio, stare non potest; talis

talis enim contentus pristinus fuit sub promissione arrharum, sine qua censetur, contrahentes, noluisse contrahere, ac si contractus transisset in innominatum per mixturam causae extrinsecæ dictæ promissionis, quæ est quidam contractus innominatus civilis. Barthol. in L. Contractus §. Aliud n. 2. Cod. de fide instrum. ad tradita per illustrissimum Rocc. selectar. tom. 1. cap. 148. n. 7. & 8. & per Alimmar. de nul. lit. contr. tom. 4. p. 2. Quæst. 15. num. 356. ubi dicit, quod non dicitur rescendi contractum, sed illi non stare tanquam infirmo.

7 Si enim in textu permittitur pœnitentia post arrham traditam, & acceptam, per quod contractus firmior redditur, ut dicunt citati supra ad rubr. tit. 1. hujus lib. artic. 2. n. 14. à fortiori ceteri debet permissa in in casu minus difficili arrhæ promissæ non traditæ, ut tenent laudati in dict. art. 2. n. 18.

8 In textu ibi: Certo dinheyro. Ex his verbis inferri potest, quod arrha constitui debet in pecunia, non in corpore, ita enim voluerunt Barth. & Panormit. relati à Covar. de sponsa. lib. p. 2. cap. 3. §. 7. n. 9. Sed hæc i-latio non est vera, quia textus hic loquitur à communiter accidentibus; arrha enim constitui potest in rebus mobilibus, quæ in pecunia non consistant, prout in L. Exempto 11. §. Is, qui vina versic. Ego illud ff. de actionib. empt. Et etiam in re immobili ex Bald. in L. 2. Quæst. 2. num. 3. Cod. quando ab empt. receder. liceat. Jafson. in L. Titian. 35. ff. de verbor. significat. Covar. dict. §. 7. n. 9. & diximus supra ad rubr. tit. 1. hujus lib. art. 2. n. 5. Sed arrha rei immobilis, vel mobilis citra pecuniam in pretium non refunditur, ex Bald. in L. Contractus. col. ult. versic. Deinde venio. Cod. de fide instrum.

9 In textu ibi: Com outro tanto. Hic dicitur, quod si venditorem pœniteat, arrham, quam recepit, & tantundem ex suo patrimonio red-

dere tenetur, ut in L. Contractus 16. §. Illud Cod. de fide instrum. de quo diximus ad rubr. tit. 1. hujus lib. §. 2. à n. 8. ubi n. 16. quod ultra amissionem arrhæ non tenetur contrahentes ad interesse. Et an textus dispositio procedat in minore? Vide Molin. de just. & jur. disp. 431. Ampliationes autem, & limitationes eiusdem textus vide in commentar. ad dict. rubric. tit. 1. §. 2. per tot.

Ad §. 2.

SUMMARIUM.

- 1 Limitatur præcedens dispositio non procedere in emptione, & venditione mercium inter mercatores celebratâ per proxenetam. Ea, quæ sunt moris, & consuetudinis debent venire in iudicio bonæ fidei, ibid.
- 2 Consuetudo contrahendi efficit, ut contractus aliter imperfectus, pro perfecto habeatur.
- 3 Proxenetæ emptiones, & venditiones debent usque ad secundum diem describere in libro Gabellarum, & si ita non faciant, quâ pœna teneantur.
- 3 Proxenetæ dicuntur mediatores inquirentes voluntates aliquorum ad contractus faciendos.
- 5 Explicatur, & declaratur cui competat proxenetæ deputare, & eligere. Munus proxenetæ exerceri non potest ab eo, qui non sit electus, & nominatus, ibid.
- 6 Officium proxenetæ à republicâ nominati est munus publicum, Officialesque publici dicuntur.
- 7 Nequit tamen facere cambia prohibita, aut contractus usurarios, aliâs debet usuras, nec ei merces debetur.
- 8 Proxenetâ affirmante contrahentem esse idoneum ad contractum, cum ita non sit, non remanet obligatus, nisi ex se dolus inter veneret.

Idem

- Idem procedit, si culpa lata, aut magna interveniat, ibid.
- 9 Proxenetâ sciens contrahentem non esse idoneum, & affirmat idoneitatem sui lucris causa, remanet obligatus.
  - 10 Si duo proxenetæ interveniant in contractu, & per illos interveniat dolus, aut fraus, unusquisque in solidum tenetur.
  - 11 In contractu celebrato dolose, & fraudulenter per proxenetam, ille tenetur, & non contrahens. Nisi doli particeps, aut conscius fuerit, ibid.
  - Dolus proxenetæ non reddit contractum nullum ipso jure, ibid.
  - An, emptor ex dolo commissio à proxenetâ, teneatur? Remissivè, ibid.
  - 12 Contrahentes non obligantur ad negotiandum, mediante proxenetâ. Si negotiari intenditur per mercatores, proxenetæ publici sunt vocandi; secus si per nuntios. ibid.
  - 13 Si res vendita redhibetur, emptori non restituitur pecunia data proxenetæ. Nisi ex voluntate venditoris dederit, vel ipse in dolo fuerit, ibid.
  - 14 An libro proxenetæ sit credendum? Remissivè.
  - 15 Salarium proxenetis de jure debetur Proxeneticoque vocatur.
  - 16 Proxenetica dicuntur expensæ necessariae, & detrahuntur tanquam æs alienum.
  - 17 Quibus in casibus proxenetis non debetur salarium? Remissivè.
  - 18 Contra eos non datur repetitio, si partes pœniteant, vel alio modo contractus solvatur.
  - 19 Quod procedit, si contractus in continenti non dissolvatur.
  - 20 Proxenetâ percipere non potest proxenetico ex contractu per illum non gesto, etsi fiat per alias personas.
  - 21 Proxenetarum officium versatur etiam circa matrimonia contrahenda.

Tomo IV.

- 12 Solutâ merce, licet matrimonium non sequatur, nulla datur repetitio.
- 23 A quo mediator interpellatur, mercedem consequitur, licet solum repetatur ab eo, cujus culpâ à contractu recessum fuit.
- 24 Pro constituto de proxenetico, competit via executiva.
- 25 Proxenetæ creditur quoad venditionem, cum veritas aliunde nequit haberi, & magis, si ejus dictum testibus admittitur.
- 26 Alia de proxenetis, remissivè.

1 IN hoc textu limitatur dispositio præcedentis, ut non procedat in emptione, & venditione mercium inter mercatores tam externos, quam vicinos celebratâ per proxenetam, quia in hoc casu, licet arrha interveniat in signum contractus, firmus manet, nec ab eo recedere licet absque mutuo consensu contrahentium, prout semper usitatum fuit inter mercatores. Ea enim, quæ sunt moris, & consuetudinis, in bonæ fidei iudiciis debent venire, ut dicitur in L. Quod si nolit 31. §. Quia assidua ff. de ædilit. edict. Et semper contractus fieri intelligendus est secundum consuetudinem. Gama decis. 276. n. 3. Et consuetudo loci contractus inspicitur. Valasc. consult. 21. n. 2.

2 Unde consuetudo contrahendi in forma hujus textus, efficit, ut hujusmodi contractus aliter imperfectus pro perfecto habeatur, ita ut locus pœnitentiæ non sit, ex Saccin. conf. 96. lib. 4. Illustriss. Rocca selectar. tom. 2. cap. 133. ex n. 1. junct. num. 16. cum seqq.

3 Et nota, quod hujusmodi proxenetæ, emptis mercibus, debent usque ad secundum diem describere emptiones, & venditiones earum in libro gabellarum, vulgo, das cizas; aliâs gabellam solvere tenentur in duplum pro prima vice, & pro secunda imponitur eis pœna amissionis officii, & insuper in triplum gabellam solve-

S

re

re tenentur, ut statuitur in *regimin. articulo gabellar. cap. 7.* ubi alius terminus eis conceditur, quando merces vendunt extra locum, ubi gabella solvi debet, & in *regimin. Port. Siccor. cap. 33.* ubi agitur de proxenetis servorum

4 In textu ibi: *Corretores.* id est, proxeneta, qui dicuntur mediatores, qui inquirunt voluntates aliquorum ad munera, amicitias, vel contractus faciendos, euntque, ac redeunt ab una parte ad alteram, eos conciliando, qui negociari, & vendere, ac emere volunt, ex *L. 3. ff. de proxenet. Ord. lib. 3. tit. 59. §. 19. Cabed. p. 2. decis. 91. n. 1. Bolan. de commerc. terrestr. lib. 1. cap. 5. n. 1. Stracch. de proxenet. p. 1. ex n. 1. Zacchias de Salar. Quæst. 83. n. 1.*

5 Et hi proxenetae solent deputari, & eligi à Decurionibus civitatum, ubi hæc officia haberi non consueverunt, & confirmari debent à Rege, vel superiore, habito iuramento de bene exercendo. *Cabed. dict. decis. 91. n. 1. ubi n. 3.* dicit, quod electio hæc non competit concilio civitatum privativè, sed cumulativè ad superiorem, ita, ut Rex possit officia donare cui voluerit. *Bolan. dict. cap. 5. n. 6.* ubi tenet, quod nemo potest exercere officium proxenetae mercium, aut cambiorum, nisi fuerit electus, & ad illud munus nominatus à concilio, aut capitulo populi, cui moris est illum eligere & nominare; neque potest nominare maiorem proxenetarum numerum, quam quem habere solet.

6 Ex quo sequitur, quod officium proxenetae à Republica nuncupati sit munus publicum, & officiales publici dicuntur, ex *dict. Ord. lib. 3. tit. 59. §. 19.* ut innuit *Gama dict. decis. 32. n. 1. Cabed. dict. decis. 91. n. 1. Bolan. dict. cap. 5. num. 7. & no. diximus in dict. §. 19. n. 3.*

7 Non tamen potest facere cambiam prohibita, aut illicita, aut contractus usurarios; aliis debet usuras

restituere, nec ei debetur merces, seu proxeneticum, ex *Baeca de decim. tutor. cap. 26. n. 6. Gutierrez de tutel. p. 3. cap. 31. n. 12. Bolan. dict. cap. 5. n. 10. Stracch. de proxenet. p. 3. numer. 31.*

8 Et proxeneta affirmans, contrahentem esse idoneum, & tutum & locupletem ad contractum, si ita non fuerit, non remanet obligatus ad satisfactionem, quamvis percipiat mercedem proxenetici, nisi ex sua parte dolus, aut fraus intervenierit. *L. 1. ff. de proxenet. L. Et eleganter. §. final. cum leg. seqq. ff. de dolo mal. L. 1. §. Hac actio ff. si mensor. fals. mod. dix. Bolan. dict. cap. 5. n. 11.* ubi idem dicit, si culpa lata, aut magna æquiparata dolo intervenierit. *Stracch. de proxenet. p. 3. ex n. 1. cum seqq. ubi late agit, & signanter à numer. 13.*

9 Unde si proxeneta sciens, contrahentem non esse idoneum, affirmavit idoneitatem sui lucri causâ, remanet obligatus ad satisfaciendum propter dolum in ea re commissum per text. in *L. Quod si cum scires ff. de dolo malo. L. Servus tuus ff. eod. Bolan. de commerc. terrestr. lib. 1. cap. 5. n. 12.* ubi declarat, quod lucrum sit maius, stipendio proxenetici, hoc enim quoad illud non consideratur.

10 At si in contractu, in quo duo, vel plures proxenetae intervenierint, ab eorum parte dolus, aut fraus intervenierit, unusquisque illorum manet obligatus in solidum pro toto ad satisfactionem, & solutione ab uno facta, reliqui liberantur absque eo, quod possint ab illis suas partes exigere. *L. Si duobus in princip. ff. Si mens. fals. mod. dix. Bolan. dict. cap. 5. num. 13.*

In quo animadvertendum est, quod in contractu, qui per proxeneta, aut alium celebratur dolosè, aut fraudulenter, ille dumtaxat remanet obligatus pro illo, non verò principalis contrahens, nisi particeps, aut doli conscius fuerit. *L. 2. de proxenet. Bolan.*

Bolan. dict. cap. 5. num. 14. Scacc. de commerc. §. 1. Quæst. 7. p. 2. ampliatur. 10. n. 13. Altimar. de nullit. contract. tom. 3. rubr. 1. Quæst. 11. n. 79. & 80. quem vide, & ab eo relatos. *Stracch. de proxenet. p. 4. Quæst. 1. ubi tenet, quod dolus proxenetae non reddit contractum nullum ipso jure, & Quæst. 2. quærit, & resolvit, an emptor teneatur ex dolo commissio à proxenetas.*

12 Sciendum est etiam, quod contrahentes obligati non sunt ad negotiandum, mediante proxeneta, atque ideo possunt sine illo rem gerere, quamvis in eorum negotiatione nomine ipsorum interveniant personæ illos conciliantes, ut ex legibus Hispaniæ tenet *Bolan. dict. cap. 5. num. 9. Card. de Regalib. disc. 172. à num. 15. cum seqq. in supplem. tom. 4. & 5.* ubi dicit, quod si negociare intendunt perperitos, seu mediatores, debent evocare publicos proxenetas; secus si per nuncios in terminis nostræ *Ord. hoc lib. 4. tit. 1. in princip. ubi elucidavimus materiam nunciorum.*

13 Si res vendita redhibetur, non est restituenda emptori pecunia, quam proxeneta sponte dedit; nisi ex voluntate venditoris dederit. *Stracch. de proxenet. p. 4. Quæst. 4. n. 1. ubi n. 2.* inquit, quod si proxeneta dedi decem, ut equum mihi vendi procuraret, & opera sua fuerit venditus, si tanquam morbosus, aut vitiosus fuerit redhibitus, non possum repetere decem, quæ proxenetae dedi, nisi ipse in dolo fuerit.

14 Libro proxenetae an sit credendum? Vide *Stracch. dict. part. 4. Quæst. 14. per tot.*

15 Proxenetis merito salarium de jure debetur, quod proxeneticum appellatur. *L. 1. & L. Proxenetico ff. de proxenet. Stracch. de proxenet. ult. part. per tot. Zacchias de Salar. cap. 83. n. 4. & 5. ubi n. 6.* ait, quod proxenetica dicuntur expensæ necessariae, & detrahuntur tanquam æs alienum: *Et ex n. 7. cum seqq.* ponit tres casus,

18 in quibus proxenetis non debetur salarium: *Et n. 10.* dicit, quod his casibus exceptis, semper eis debetur salarium, nec contra eos datur repetitio, si partes peniteant, & de consensu contractum rescindant, vel si res in contractu deducta redhibeantur: *Et n. 11.* intelligit, hoc procedere, dummodo contractus non dissolvatur in continenti, id est antequam contrahentes ad extraneos actus diverterint quia tunc nullam mercedem poterit proxeneta prætere, cum tali casu perinde habeatur, ac si nihil actum fuisset: Et quod resciso contractu, non tenetur venditor restituere emptori mercedem proxenetae, vel alias expensas factas per emptorem absque consensu venditoris.

20 Et etiam proxeneta percipere non potest stipendium proxenetici ex contractu, qui per illum non fiat, quamvis fiat per alias personas. *L. 1. ff. de proxenet. Bolan. de commerc. terrestr. cap. 5. num. 29.*

21 Versatur etiam proxenetarum officium circa matrimonia contrahenda. *Zacch. de Salar. Quæst. 83. n. 2. Stracch. de proxenet. p. 1. ex n. 18. cum seqq.* Ideoque eis debetur salarium ex conclusione sponsalium cum certa dote, licet postea ex aliquo accidenti non sequatur matrimonium. *Stracch. dict. p. 1. sub num. 22. versic. Dicit aliquis. Constantin. ad statut. urbis annot. 17. artic. 1. n. 25. Rugin. practice. Quæst. cap. 36. n. 1. & n. 2. ubi num. 3.* inquit, quod si merces soluta fuisset ab initio, licet matrimonium non sequatur, nihilominus non datur repetitio, ex *L. 1. §. Divus, & ibi Gloss. ff. de var. & extraordin. cognit. Et n. 4.* habet, quod ab eo, à quo mediator fuit interpellatus, mercedem consequitur, ille verò solum repetit ab alio, cujus culpâ à contractu recessum est, vel inter ipsos sponfos æqualiter dividendum est.

24 Et confitro de proxenetico, pro illo competit via executiva, ut tenet *Constant. dict. artic. 1. n. 24.*

25

Proxenatæ est fides adhibenda quoad venditionem peractam, præcipue quando veritas aliunde haberi non potest, & multo magis, si ejus dictum aliis adminiculetur testibus. *Illustriss. Rocca Selectar. tom. 2. cap. 133. n. 1. 2. & 3. ubi n. 4. dicit, quod contraria conclusio procedit, vel quando veritas aliunde haberi non potest, vel quando dictum proxenatæ aliis testibus non comprobatur, de quo tamen vide Ord. lib. 3. tit. 59 §. 19. & quæ ibi diximus.*

26

Alia de proxenetis vide per *Bolan. de commerc. terrestr. cap. 5. per tot. Stracch. de proxenet. & proxenetis, ubi plene.*

Ad §. 3.

SUMMARIUM.

- 1 Stante traditione pecuniæ numeratæ in partem pretii vel signi, non est locus pænitentiae. *Nisi mutuo utriusque contrahentis consensu, ibid.*

Desumitur ex textu, quod stante traditione certæ pecuniæ numeratæ in partem pretii, vel signi, & pretii emptionis, & venditionis contractæ, non est locus pænitentiae, nisi mutuo consensu utriusque contrahentis, quamvis emptor voluerit pecuniam datam amittere, aut venditor reddere duplicatam; quia tunc contractus remanet magis perfectus, quam ubi data fuit certa pecunia tantum in signum contractus celebrati, & non in partem pretii. De hoc jam diximus supra ad rubric. tit. 1. Artic. 2. ex n. 1. & in terminis hujus textus à n. 21. hoc lib. 4.

Ad titul. 3.

Quando res venditur alteri obligata transit cum suo onere.

Ad Principium.

SUMMARIUM.

- 1 Res creditori obligata, si vendatur, vel alienetur, transit cum suo onere, & obligatione in quemcunque possessorem.
  - 2 In hypotheca constituitur jus reale, & illam habens, jus habet in re.
  - 3 Ampliatur 1. etiam si res obligata alienetur in Ecclesiam, vel alium privilegiatum.
  - 4 Ampliatur 2. non valere pactum, ne res in emptorem transeat cum onere.
  - 5 Ampliatur 3. ut etiam in singularem successorem transeat cum suo onere.
  - 6 Limitatur 1. procedere in onere reali, & non in personali.
  - 7 Limitatur 2. in hypothecâ, seu onere temporali, & idem cum jus hypothecantis extinguatur.
  - 8 Si emptor non solvit pretium tempore præfinito, & venditor rem revocet, resolvitur pignus medio tempore contractum.
  - 9 Idem procedit, si contractus resolvatur ex pacto legis commissoriae.
  - 10 Venditione celebrata pacto addictionis in diem resciso contractu, extinguatur hypotheca, & non transit in venditorem.
  - 11 Idem procedit, si ex pacto retrovendendi rescindatur venditio; quid quid alii dicant.
  - 12 Idem est si rescindatur contractus ex lesione ultra dimidium justipretii.
- Pignus non resolvitur, nec extinguatur*

- guitur, si venditor nolit partem pretii restituere, sed quod reddatur res vendita, ibid.*
- 13 Hypotheca non resolvitur, cum venditor se læsum dicit, & emptor eligit restituere rem emptam, quam hypothecaverat, & pretium non supplere, sed in venditorem transit, secundum aliquos.
  - 14 Contrarium tamen verius, & communius est.
  - 15 Emptor agnoscens bonam fidem extra judicialiter, rem restituens sine fraude, resolvitur hypotheca ab eo constituta in re vendita. *Sed tutius est sententiam expectare. ibid.*
  - 16 Cum dolus dat causam contractui, vel incidit in eo, & contractus annullatur, hypotheca solvitur. *Pignus non resolvitur, si contractus rescindatur ex quo res tributaria pro liberâ sit vendita, ibid.* *Idem de jure communi procedit cum res vendita redhibetur emptori, ob morbum, vel vitium.*
  - 17 Pignus resolvitur, cum donatio sit ad tempus, seu ad vitam, finito tempore. *Idem procedit, cum revocatur ob nativitatem filiorum, defectum insinuationis, vel ob ingratitudinem, & cum donator alimenta promissa non præstitit, licet non adesset pactum dealendo, ibid.*
  - 18 Hypotheca ab emphyteuta constituta extinguatur, si res emphyteutica ad dominum devolvatur directum, vel ad successores transeat. *Bona emphyteutica possunt pignori dari irrequisito domino, absque commissio, ibid.*
  - 19 In hypotheca generali bonorum continetur etiam emphyteusis.
  - 20 Nisi contrarium conventum sit nominatum in contractu emphyteutico.
  - 21 Hypotheca non prohibetur, quamvis emphyteusis sit Ecclesiastica.

- 22 Hujusmodi hypotheca finitur curi jure hypothecantis, nec transit ad successores cum est nominationis.
- 23 Nisi emphyteusis sit hereditaria, vel nominationis, & nominatus est hæres hypothecantis.
- 24 Si emphyteusis redeat ad dominum directum jure prælationis, vel directi domini, remanet libera à debitis, & hypothecis per emphyteutam contractis, si sine consensu domini hypothecata sunt.
- 25 Re emphyteutica ad dominum perveniente, ut privatum, jus pignoris remanet.
- 26 Re emphyteuticaria hypothecata consensu domini directi, si ad eum redeat, reddit cum onere hypothecæ sine distinctione.
- 27 Quæ opinio probabilior, & communior, sequendaque est in hoc Regno.
- 28 Si in primævâ concessione emphyteusis detur in vestito, ejusque successoribus licentia rem hypothecandi, si devolvatur, transit cum onere hypothecæ super ea contractæ.
- 29 An debeat præcedere allodialium excussio, ut creditor possit exequi suam hypothecam devolutam? *Remissivè.*
- 30 Si licentia concedatur citra præjudicium jurium domini directi, emphyteusis devolvitur cum hypothecâ secundum alios.
- 31 Alii contrarium tenent? *Remissivè.*
- 32 Assensus domini feudi simpliciter præstitus ad hypothecandum excludit casus devolutionis involuntariæ.
- 33 Dominus directus consensum præstans ad emphyteusim hypothecandam simpliciter, sibi, & successoribus domini utilis præjudicat. *Quid, si agatur de mercibus prohibitis, quæ incidunt in commissum, an transeant hypothecæ in Fiscum? ibid.*
- 34 Hypotheca non extinguatur quando reversio sit ex voluntate debitoris,

- toris, vel ex contractu voluntario inter ipsum, & venditorem.
- 35 Tertius, in quem merces singulares expositæ in taberna distractæ sunt, molestari non potest per creditores hypothecarios.
- 36 Creditore domino effecto irrevocabiliter, rei sibi hypothecata, resolvitur hypotheca.
- 37 Nisi dominum creditor acquirat revocabiliter, aut res evincatur.
- 38 Hypotheca constituta per debitorem super re communi pro indivisa, non extinguitur per divisionem, licet alteri non debitori fuerit in totum assignata pro sua portione, & fiat auctoritate iudicis.
- 39 Intelligi, si agatur de re sociali per socium obligata, qui in totum poterat obligare, secus in particulari obligatione facta extra causam societatis ab uno possidentium.
- 40 Ut socius non possit molestari, facta divisione, in sua portione, creditor citatur, ut fiat divisio, alias ei non nocet.
- 41 Creditor habens rem hypothecatam, à debitore alienatam, tertius obligatur debitum solvere, vel rem tradere.
Excusso tamen prius principali debitore, & eius fidejussore, ibid.
- 42 Actio hypothecaria est realis, & rem sequitur.
- 43 Actio hypothecaria intentatur, quando petitur debitum solvi, aut bona relaxari.
- 44 Ut hypothecaria detur, sufficit factum narrare, ex quo narranti jus competit, & iustitiam fieri petere.
- 45 Tertius condemnatus ad solvendum, vel rem demittendam, electa dimissione, postea oblata pecunia rem vendicat fructibus etiam in sortem computatis.
- 46 Fructus in hac actione veniunt à tempore litis contestatæ.
- 47 Quando fructus comprehendantur in hypotheca? Remissivè.
- 48 Tertius conventus hypothecaria pro fundo fructibus pleno, fundum retinet, donec fructus percipiat, solvendo perisiones decursas tempore possessionis, usque in cessionis diem; nec antea debitas solvere tenetur.
- 49 Ut obtineatur in hypothecaria contra tertium, requiritur dominium hypothecantis concludenter probatum.
- 50 Res aliena regulariter invito domino, oppignorari nequit.
- 51 Nisi postea dominus oppignorationem ratam habuerit, vel patiat rem suam hypothecari.
- 52 Domino ratum habere nolente, pignus ad illum reddit, & creditori competit pignoratitia in debitorem, ut aliam rem aequè bonam oppignoret.
- 53 Valet hypotheca rei alienæ, si postea fiat hypothecantis ex aliqua causa.
- 54 Res aliena habita in spe hypothecari potest sub conditione si acquisivero.
Procedit, si creditor rem alienam esse ignorabat, secus si sciens, ibid.
- 55 Creditor acquirit hypothecam, si debitor aliquid per momentum acquisierit.
- 56 Agenti jure pignoris, vel hypothecæ, sufficit possessionem probare hypothecantis.
- 57 Contrarium tamen ex conclusione supra n. 49.
Creditoribus hypothecariis subvenitur actione hypothecaria requirente probationem domini hypothecantis, cum contra tertios non habentes titulum, debitor agit.
Secus regulariter contra ipsum debitorem, ibid.
- 58 Aut salviano interdicto adpiscendæ possessionis.
- 59 Ut competat hypothecaria contra tertios debet præcedere excussio contra debitorem, ejusque hæredes, & fidejussores.
- 60 In praxi sufficit, quod ex processu constet

- constet notorie non esse solvendos.
- 61 Aut debitor sit absens, in loco longinquo, ubi conveniri nequit, vel cessit bonis, & formavit concursum.
- 62 Aut bona debitoris sint debitis involuta, vel debitor difficilis conventionis.
Hærede debitoris possidente hypothecam exequitur absque excussione aliorum, ibid.
- 63 Ad excussionis causam possessor hypothecæ citari debet, & quod per sententiam declaratur debitorem esse non solvendo.
Limita si notorie constet alia bona non habere, ibid.
In praxi non pronuntiatur super excussione, ibid.
- 64 Debitore constituto possessore nomine creditoris, non facta excussione contra tertium agitur.
- 65 Si, excusso debitore, conveniatur tertius possessor, & post litem contestatam, debitori bona adveniant, tertius utitur exceptione excussionis.
- 66 Hypotheca non constituitur, nisi constitutur per obligationem rei expressam.
- 67 Hypotheca bonorum solita apponi in contractu, censetur apposta licet omittatur, & suppleri potest per Notarium.
Ista tamen opinio nullo modo sequenda, ibid.
- 68 Debitor sibi ipsi rem obligare non potest, nec hypotheca cadit in re propria.
- 69 Hypothecari potest tam res mobilis, quam immobilis.
- 70 Hypotheca super usufructu, & annuo sensu constituta corrumpitur, si census redimatur, & usufructus finitur.
- 71 Hypotheca bonorum cadit etiam supra nomina debitorum.
Et constituta in pecunia, durat, quamvis distracta sit, dummodo non sit consumpta, & appareat de identitate, ibid.
- 72 Cadit etiam super operibus debitoris.
- 73 Quid, si vendatur cum pacto de non alienando? Remissivè.
- 74 An pignoribus, seu hypothecis venditis ex causâ judicati sub hasta, extinguatur hypotheca super illis imposita? Remissivè.
- 75 An sufficiat tradere justum rei pretium? Remissivè.
- P**rima conclusio deducitur ex 1 textu, & sua rubrica: Quod si venditor rem suam creditori suo obligaverit, & postea eam alteri vendiderit, vel alio modo alienaverit, & tradiderit, transit cum suo onere, & obligatione in quemcumque possessorem. Deducitur ex L. Si convenerit 18. §. si fundus ff. de pignorat. action. & consonat, L. Is, cui opus 23. ff. de novi oper. nuntiat. L. Alienatio 67. ff. de contrahend. empt. cap. Ex literis 5. ubi August. Barbof. num. 4. de pignorib. Cabed. p. 2. decis. 52. n. 1. Caldas de extinct. emphyt. cap. 3. n. 33. & de emption. & vendit. cap. 10. n. 10. & cap. 27. n. 79. Barbof. hic ad rubr. n. 1. Salgad. in labyrinth. credit. p. 1. cap. 10. n. 44. Giurb. decis. 61. n. 3. in fine. Peg. de actionib. cap. 10. n. 3. & n. 10. Reynof. observat. 61. n. 12. Conciol. ad statut. Eugub. lib. 2. rubr. 31. n. 4. Salg. in labyrinth. credit. p. 4. cap. 9. numer. 25.
- Et ratio est, quia in hypotheca 2 constituitur jus reale §. Item Serviana 7. Instit. de actionib. & habens hypothecam dicitur habere jus in re. L. In noxalibus. 30. ff. de noxalib. L. Eorum 19. ff. de damn. infect. L. Eos. Cod. qui potior. in pignor. Reynof. observat. 61. n. 8. Et potest rem ipsam prosequi ex nostro textu, & L. Pignoris. L. Si debitor. Cod. de distract. pignor. Idem Reynof. dict. observat. 61. num. 9. & n. 12.
- Ampliatu primo, ut procedat 3 etiam si res obligata alienetur in Ecclesiam, seu alium privilegiatum, & ita in Fiscum. Duénas regul. 100 num.

14. Cravet. consil. 17. n. 5. Bellet. disquisit. Clerical. part. 1. tit. de clerico debitor. §. 8. n. 8. & n. 9. Tiraquel. de retract. lign. §. 1. Gloss. 10. n. 15. Menoch. consil. 75. n. 63. Antonell. de iurib. & onerib. clericor. lib. 1. p. 1. cap. 2. n. 19. & 22. August. Barbof. Axiom. 199. n. 7.

4 Ampliatur 2. non valere pactum, ne res in emptorem transeat cum onere; quia nihilominus emptor tanquam possessor rei cogitur præstare onus, quod fuit tempore contractus. Peres in Cod. de præd. & omnib. reb. navicular. n. 7.

5 Ampliatur 3. ut etiam in singularem successorem res transeat cum suo onere. L. Cum fundo ff. de servit. rusticor. prædior. L. 3. Cod. de servit. Bellet. dict. §. 8. n. 7. Aug. Barbof. dict. Axiom. 199. n. 7.

6 Limitatur 1. Ut generaliter procedat in onere reali, non verò in personali. L. final. Cod. de contrahend. empt. L. Eum, cui. Cod. de actionib. & obligat. L. Cogi §. unde queritur ff. ad Tribell. L. ult. Cod. de hæredit. action. Caldas ad Leg. Si curatorem verbo sui facilitate n. 80. Cod. de in integr. restitut. Menoch. de præsumpt. lib. 4. præsumpt. 108. n. 29. August. Barbof. dict. Axioma. 199. n. 6.

7 Limitatur 2. ut non procedat in hypotheca, seu onere temporali, quod, finito tempore constituto, finitur. L. Pecoris ff. de servit. rusticor. præd. L. 1. ff. de usufruct. legat. Et idem est quando extinguitur jus hypothecantis. Hermozill. in L. 67. tit. 5. Gloss. 1. n. 17. & 28. Mantica. de tacit. & ambig. lib. 11. tit. 31. n. 67.

8 Unde infertur 1. quod si ex parte emptoris non fuit pretium solutum tempore præfixo, & venditor rem revocet in terminis Ord. hoc lib. 4. tit. 5. §. 1. resolvitur pignus, vel hypotheca ab emptore medio tempore contracta, & in venditorem non transit; quia solvitur ex causa necessaria antecedenti habenti originem

anteriorem ipsi hypothecæ ex doctrina Pauli in L. 2. Cod. de rescind. vendit. n. 11. Tum quia pretio non soluto tempore debito, non initium rei venditæ emptor non acquisivit, ut probatur ex dict. §. 1. & §. 2. & plene probavimus supra ad rubr. tit. 1. huius lib. artic. 1. ex n. 47. cum seqq.

9 Infertur 2. quod si ex pacto legis commissoriæ, de qua diximus supra hoc lib. tit. 2. ad Princip. ex n. 25. cum seqq. resolvatur contractus, pignus etiam, & hypotheca ab emptore contracta resolvitur, ut tradit Barthol. in L. Idem 9. ff. de aqua plurv. arcend. n. 2. in fine, quem sequitur Tiraquell. de retract. convent. §. 4. Gloss. unic. num. 10. versic. Et per hoc inquit. Hermozill. in L. 67. tit. 5. Gloss. 1. n. 5. partit. 5. Salgad. in Labyrinth. credit. p. 2. cap. 9. n. 81.

10 Infertur 3. quod quando venditio celebratur sub pacto additionis in diem, rescisso contractu, extinguitur hypotheca, & non transit in venditorem: ex L. Si res distracta 3. ff. quibus mod. pign. vel hypothec. solv. L. Ex duobus 6. §. Sed, & Marcellus ff. de in diem addit. Boer. decis. 181. numer. 9. Felic. de censib. lib. 2. cap. 4. n. 14. Hermozill. in dict. L. 67. Gloss. 1. num. 6. Pinel. in L. 2. p. 2. cap. 3. n. 14. Cod. de rescind. vendit.

11 Infertur 4. quod si ex pacto retrovendendi rescindatur venditio, resolvitur etiam jus hypothecæ per emptorem contractum durante tempore reemendi; quia ex necessitate res transit ad venditorem, & sic transire debet sine illo onere. Tiraquel de retract. convent. §. 3. Gloss. unica ex n. 10. Boerius decis. 181. n. 8. Negusant. de pignor. 1. memb. 5. p. n. 43. Mantica. de tacit. & ambig. lib. 4. tit. 32. num. 96. Hermozill. in L. 42. tit. 5. Gloss. 7. n. 10. partit. 5. ubi n. 11. tenet ex Fabro de errorib. decad. 23. error. 1. non resolvi hypothecam, & hanc opinionem veram esse, si pactum de retrovendendo fiat verbis obliquis, secus si fiat verbis directis; sed huic contra-

contrariæ opinioni respondit Mantica dicto n. 96. versic. Nec obstat. & cum prima remanet etiam lib. 11. tit. 31. n. 70. eod. tract. ac tacit. Carleval. de judic. tit. 3. disp. 23. n. 30. August. Barbof. in L. 2. n. 55. Cod. de pact. inter emptor. & venditor.

12 Infertur 5. ad casum, quando contractus rescinditur ex læsione ultra dimidiam iusti pretii in terminis L. 2. Cod. de rescind. vendit. & Ord. lib. 4. tit. 13. In quo casu variæ sunt Doctorum opiniones, & ut clarius me expediam, distinguendi sunt duo casus. Primus est, quando emptor, qui post contractum rem hypothecavit, de rescissione contractus agit, & venditor nolit restituere partem pretii, sed quod sibi reddatur ipsa res vendita, & totum pretium restituere, & tunc pignus non resolvitur, nec extinguitur; sed emptor, qui vult in causa obtinere, debet rem liberam venditori reddere, aliàs ab agendo repellitur, prout repellitur, quando eam in totum alienavit: Quia in hoc casu contractus ex causa necessaria non dicitur resolutus; sed ex voluntaria ipsius emptoris. Pinel. in dict. L. 2. p. 2. cap. 3. num. 32. & 33. Cod. de rescind. vendit. quem refert Mantica de tacit. & ambig. lib. 11. tit. 31. num. 69. pro contraria opinione; sed minus bene, quia Pinelus cum nostra opinione remansit, ac ita tenet etiam Hermozill. in L. 67. tit. 5. Gloss. 1. n. 8 partit. 5.

13 Secundus casus est, quando venditor se læsum fuisse dicit, & emptor eligit restituere rem emptam, quam antea hypothecaverat, & non supplere pretium; & tunc hypothecam non resolvi, nec extinguere, & transire in venditorem tenent Barthol. in L. Si res ff. quib. mod. pign. vel hypoth. solv. & in L. Ubi autem §. Sed Marcell. ff. de in diem addit. & in L. In diem ff. de aqua plurv. arcend. & alii relati à Pinelo dict. cap. 3. n. 11. & ab Hermozill. dict. Gloss. 1. n. 9. Carleval. dict. disp. 23. n. 30. atque ab August.

Tomo IV.

Barbof. in dict. L. 2. num. 94. Cod. de rescind. vendit.

14 Sed contrariam opinionem, scilicet, quod in hoc casu pignus, & hypotheca extinguatur, & res libera ad venditorem ab omni obligatione redeat, tenent uti magis communem, & veriorum Bald. in dict. L. 2. Quæst. 3. n. 17. Cod. de rescind. & plures alii, cum quibus hanc opinionem defendunt Pinel. dict. cap. 3. sub num. 11. versic. Contrariam, & n. 13. cum seqq. Hermozill. dict. Gloss. 1. n. 10. Mantica de tacit. & ambig. lib. 11. tit. 31. num. 68. Surd. de aliment. tit. 9. Quæst. 42. n. 17. Fachin. controuv. lib. 2. cap. 23. ubi utriusque opinionis fundamenta refert, & huic assentitur, contrariisque satisfacit in ultimis versiculis; & istam opinionem sequuta est lex Hispaniæ in dict. partit. 5. L. 67. tit. 5. ut testatur Hermozill. dict. num. 10. in fine. quibus addo Noguerol. allegat. 11. n. 96. & 97. Salgad. in labyrinth. credit. p. 2. cap. 9. n. 82. cum seqq. & alii quam plurimi, cum quibus remansit August. Barbof. in dict. L. 2. num. 94.

15 Imo & si emptor extra judicialiter agnoscendo bonam fidem, rem in hoc casu restituerit, cessante fraude, resolvitur hypotheca ab eo constituta in re vendita Pinel. dict. cap. 3. n. 16. Gutierrez de gabell. Quæst. 12. n. 2. Garc. de hypothec. post tract. de expens. n. 27. Surd. dict. Quæst. 42. ex n. 23. Hermozill. in dict. L. 67. Gloss. 1. num. 11. ubi cum Pinello, & Surdo inquit, tutius esse expectare sententiam, ne alias venditor oneretur probare fuisse læsum in se. August. Barb. in dict. L. 2. n. 96.

16 Infertur 6. quod quando dolus dedit causam contractui, vel incidit in eo, & contractus annullatur, vel rescinditur ex iuribus, cum quibus Card. in prax. verbo Contractus n. 12. Souf. de Maced. decis. 75. ex num. 13. Cardin. de Luca de dote disc. 156. n. 34. Altimar. de nullit. contract. tom. 3. rubr. 1. Quæst. 11. n. 289. Hermozill. in L.

L. 57. tit. 5. Gloss. 1. ex n. 1. partit. 5. Tunc etiam hypotheca solvitur, quia militat eadem rationes illationum præcedentium, ut tenet *Hermozill. in L. 67. tit. 5. Gloss. 1. n. 12. partit. 5. ubi n. 13. dicit*, pignus non resolvitur, si contractus rescindatur ex quo res tributaria pro libera fuit vendita: Et n. 14. tenet, quod quando res vendita redibetur emptori ob morbum, vel vitium, non extinguitur hypotheca de jure communi: Et n. 15. cum seqq. inquit, an procedat de jure Regio Hispaniæ.

17 Infertur 7. quod pignus resolvitur, si donatio fuit facta ad certum tempus, seu ad vitam, finito tempore *Hermozill. dict. L. 67. Gloss. 1. n. 18. ubi n. 19. idem tradit*, quando donatio revocatur ob nativitatem filiorum: Et n. 20. si ob defectum infirmitatis: Et n. 21. si ob ingratitudinem, de quo contrarium n. 22. Et n. 23. idem docet, quando donatarius alimenta promissa non præstitit, quamvis non adesset pactum de alienando ut n. 24. et si donatarius non expectata sententia rem restituerit ibid. De quibus etiam agit *Mantic. de tacit. & ambig. lib. 11. tit. 31. ex n. 73. cum seqq.*

18 Infertur 8. ad illam questionem scilicet, utrum hypotheca ab emphyteuta constituta extinguatur, si res emphyteutica ad dominum directum devolvatur, vel ad successores transeat? Et ut plenius questio resolvatur, sciendum est, quod bona emphyteutica possunt, irriso domino, pignori dari, vel hypothecari absque commissio. *Cald. de extinct. emphyt. cap. 5. n. 61. Gama decis. 28. n. 2. & decis. 214. num. 4. Valasc. consult. 186. n. 1. & 2. Barbosa ad Ord. lib. 4. tit. 38. in Princip. n. 27. & ejus filius August. Barbosa in castigat. ad eand. tit. n. 109. Idem August. Barb. in cap. Potuit 4. n. 81. de locat. Anton. Gobius consult. 100. n. 3. Altimar. de nullit. contract. tom. 6. rubric. 1. p. 4. Quest. 39. n. 738. Pegas Forens. tom. 2. cap. 9. n. 130.*

Et emphyteusis continetur etiam in generali hypotheca bonorum, *Cald. dict. cap. 5. n. 76. Valasc. dict. consult. 186. n. 1. Cardos. in praxi verbo Emphyteusis n. 16. Anton. Gobius dict. consult. 100. n. 4. Salgad. in labyrinth. credit. p. 3. cap. 3. n. 17. Fulgin. de jure emphyteut. tit. de contract. emphyteut. Quest. 38. à n. 1. ubi ampliat, & limitat*: Quia ubi prohibetur specialis hypotheca, non videtur prohibita generalis. *Episcop. Rocca selectar. tom. 1. cap. 57. ex n. 66.*

Quæ tamen procedunt, nisi contrarium conventum sit nominatim in contractu emphyteutico. *Cald. dict. cap. 5. sub n. 61. Salgad. dict. cap. 3. n. 46. Fulgin. dict. Quest. 38. n. 9. & 13. Card. de Luca de dote disc. 147. n. 23.*

Nec talis hypotheca prohibetur quamvis emphyteusis sit Ecclesiastica. *Anton. Gobius dict. consult. 100. n. 3. Fulgin. dict. Quest. 38. n. 7. & tit. de alienat. Quest. 1. n. 239.*

Tamen hypotheca hujusmodi finitur cum jure hypothecantis, & solum durat, donec duret illa in persona emphyteuta, & non transit ad successores, quando est nominationis, seu de pacto, & providentia, ex regul. text. in L. Lex viginti 31. ff. de pignori. *Valasc. consult. 186. ex n. 3. August. Barbosa in dict. cap. Potuit sub n. 81. versic. Morte autem, & in castigat. ad Ord. lib. 4. n. 38. n. 110. Cald. de extinct. dict. cap. 5. n. 74. Pinheyr. p. 2. de emphyt. disput. 4. sect. 6. num. 99. Cabed. p. 1. decis. 134. n. 1. Phœb. decis. 187. Altimar. de nullit. contract. rubr. 1. p. 4. Quest. 39. sub num. 738. Salgad. in labyrinth. credit. p. 3. cap. 3. n. 18. Peg. Forens. tom. 2. cap. 9. n. 118. & 119. Surd. decis. 289. n. 10.*

Nisi emphyteusis sit hereditaria, vel nominationis, & nominatus est hæres hypothecantis. *Cald. de extinct. dict. cap. 5. n. 75. Pinheyr. p. 2. de emphyt. disput. 4. sect. 6. numer. 99. Card. de Luca de emphyt. disc. 44. numer. 9. Salgad. dict. cap. 3. num.*

18.

18. *Gobius. conf. 100. numer. 8.*

24 Utrum si emphyteusis redeat ad dominum directum, remaneat libera ab omnibus debitis, & hypothecis per emphyteutam contractis? Et ut clarius procedamus, duo casus supponendi sunt: Primus casus est quando emphyteusis hypothecata fuit absque consensu domini, & tunc si redeat ad eum jure prælationis, evanescit hypotheca, & idem est si ad eum perveniat jure directi domini, veluti, quia res incidit in commissum, vel finita fuit linea, vel ex alia legitima causa: *Cancer. var. p. 1. cap. 11. num. 16. & 17. Hodiern. ad Surd. decis. 160. n. 3. Salg. in labyrinth. cred. p. 3. cap. 3. n. 66. & 67. Gobius conf. 100. à num. 24. Cald. de extinct. cap. 5. sub n. 75. Pinheyr. p. 2. de emphyt. disput. 4. sect. 6. n. 99. Altimar. de nullit. contract. tom. 7. rubr. 1. p. 5. Quest. 47. n. 194. Mant. de tacit. lib. 11. tit. 31. n. 71. Hermozill. in L. 67. tit. 5. Gloss. 1. num. 25. partit. 5. Carleval. de jud. tit. 3. disp. 23. ex n. 30.*

25 Si vero res emphyteutica veniat ad dominum non jure directi domini, sed ut privatum, quia emit, vel in solum accepit ab emphyteuta, vel titulo donationis, aut successionis, vel renuntiationis, remanet jus pignoris, *Cancer. dict. cap. 11. n. 18. Hodiern. dict. decis. 160. n. 3. Salgad. dict. cap. 3. n. 68. Surd. decis. 286. n. 3. Card. de Luca de emphyt. disc. 44. n. 10. Altim. dict. Quest. 47. n. 195. per tot. Fulgin. de jure emphyt. titulo de renuntiatione Quest. 3. n. 1. ubi num. 13. an si reviviscat si iterum in emphyteusim concedat eidem hypothecanti; quia non resultat confusio domini utilis cum directo, Card. de Luca de feud. disc. 61. sub n. 3. versic. Ad instar. in annot. supplement. Noguero. allegat. 22. n. 48. Carleval. dict. n. 30.*

26 Secundus casus est, quando emphyteuta hypothecavit rem emphyteuticam cum consensu domini directi, & tunc ad eum redit cum onere dictæ hypothecæ, sine ulla di-

27 inctione, *Rotta apud Oleam de cession. jur. decis. 34. n. 13. Hodiern. ad Surd. decis. 160. n. 5. Altimar. de nullit. contract. tom. 7. rubric. 1. p. 5. Quest. 47. n. 198. & n. 200. Gratian. Forens. tom. 5. cap. 996. à num. 2. qui loquitur in casu finitæ generationis, Salgad. dict. cap. 3. num. 94. ubi in fine dixit, hanc opinionem esse probabiliorē, & communiorē, Fulgin. de jure emphyt. tit. de Renuntiatione Quest. 3. n. 6. Cyriac. tom. 3. controu. 446. n. 1.*

Quæ quidem opinio viriliter tuetur. *Barthol. in L. In diem 9. n. 2. ff. de aqua pluvia arcend. ut dicit Salg. dict. cap. 3. n. 94. Ideoque sequenda est in hoc Regno, ex Ord. lib. 3. tit. 64. §. 1.*

28 Et nota quod si in primæva emphyteusis concessione, & instrumento investituræ data sit investito, ejusque successoribus licentia hypothecandi rem emphyteuticam, aut appositæ sint pacta ejus naturæ, & efficacæ, per quæ hujusmodi licentia importetur; tunc emphyteusis etiam in casu devolutionis, vel caducitatis transit cum onere hypothecæ super ea contractæ in vim dictæ licentiæ, quæ fortior est omni aliâ, quæ extra contractum emphyteuticum impetratur. *Gob. conf. 100. n. 29.*

29 Et utrum debeat præcedere allodialium excussio ad hoc, ut creditor possit exequi suam hypothecam devolutam, vide *Gob. dict. Conf. 100. à n. 13. Gratian. Forens. tom. 5. cap. 996. à n. 6. & quæ diximus ad Ord. lib. 3. tit. 93. §. final. n. 9. & n. 30. cum seqq. tom. 3.*

30 Si vero dicta licentia sit limitata, vel citra præjudicium jurium domini directi, tunc alii tenent, adhuc emphyteusim devolvere cum dicta hypotheca, ut tenent relati à *Cyriac. controu. 446. n. 4. Altimar. de nullit. contract. tom. 7. rubr. 1. p. 5. Quest. 47. n. 201. & sequitur. Card. de Luca de feud. disc. 1. n. 8.*

Alii vero contrarium tenent, ut cum

T 2

cum

cum pluribus. *Altmar. dict. Quæst.* 47. n. 199. & 202. cum seqq.

32 In hoc secundo casu contrarium totis viribus defendit in feudo. *Carleval. de Luc. de judic. tit. 3. disp. 23. ex n. 31.* ubi tenet quod assensus domini feudi simpliciter præstitus ad hypothecandum non comprehendere, sed excludere casum devolutionis involuntariæ, sed DD. quos allegat non loquuntur quando intervenit assensus domini, ut dicit *Salgad. dict. cap. 3. num. 93.* & insuper loquitur in feudo ac rationes speciales, quas expendit, ideoque communiter reprobat in emphyteusi ob diversam rationem.

33 Sic etiam si dominus directus consensum præstiterit ad emphyteusim hypothecandam simpliciter, non solum sibi præjudicat, sed etiam successoribus domini utilis, ita ut durabit hypotheca ultra vitam hypothecantis, ex *Ord. lib. 4. tit. 95. §. 1. ad fin. Rotta novissim apud Farina. decis. 183. n. 13. August. Barbof. in cap. Potuit 4. sub n. 81. versic. Domino de locato, & incastigat. ad Ord. lib. 4. tit. 38. n. 110. Valasc. de partit. cap. 6. n. 27. & 28.*

Et quid si agatur de mercibus prohibitis, quæ incidunt in commissum, an transeant hypothecæ in Fiscum? Vide *Salgad. in labyrinth. cred. p. 4. cap. 9. à n. 1.*

34 Infertur 9. quod licet hypothecæ medio tempore contractæ per possessorem rei extinguantur, si ad dominum reversio fit ex necessitate actus præcedentis, ut in casibus illationum præcedentium, & ait *Noguerol. allegat. 22. n. 44.* Tamen quando reversio fit ex voluntate debitoris, vel ex contractu voluntario inter ipsum, & creditorem, tunc non extinguuntur hypothecæ, & res illis affectæ ad dominum redit, ut cum pluribus tenet idem *Noguerol. dict. allegat. 22. n. 45. & n. 47. cum seqq. Salg. in labyrinth. credit. p. 2. cap. 13. n. 12. cum seqq. Salg. in labyrinth. credit. p. 2. cap.*

3. n. 12. cum seqq. *Rocca selectar. tom. 1. cap. 49. n. 91. & 92. Valasc. consult. 186. n. 11. Carleval. de judic. tit. 3. disp. 23. n. 30.*

Infertur 10. quod ex ratione publici commercii tertius, in quem merces singulares expositæ in taberna distractæ sunt, molestari non potest per creditores hypothecarios; quia transeunt liberæ ab omnibus vinculis & hypothecis quibus subiacebant, dum erant penes venditorem. *Card. de Luc. de regalib. disc. 129. num. 4. ubi allegat. L. Cum tabernam ff. de pignor. Bald. in L. ubi adhuc n. 37. Cod. de jur. dot. Merlin. de pignorib. lib. 2. Quæst. 45. n. 35. & seqq. Capic. Latr. decis. 24. n. 11. Rotta post Pacif. de Salvian. decis. 125. 126. & 205. epost Merlin. ubi proxime decis. 107. num. 6 & apud Otthobon. decis. 55. n. 9. Anjald. de commerc. disc. 82. n. 10. & disc. 90. n. 10. Casareg. disc. 44. n. 31. & 36.*

Infertur 11. quod creditore domino effecto irrevocabiter rei sibi hypothecatæ, resolvitur hypotheca. *Salgad. de supplicat. ad Sanctiss. p. 1. cap. 10. §. unico num. 73. Castill. contr. lib. 4. cap. 59. n. 55. Altmar. de nullit. contract. tom. 3. rubr. 1. Quæst. 5. n. 226. Sabelli in summ. diversor. §. Hypotheca n. 48. Quidquid dicat Peg. de actionib. cap. 36. ex n. 210. quia procedit in terminis limitationis sequentis, ut ipse agnovit num. 215. & n. 216.*

Nisi dominium creditor acquirat revocabiter, aut res evincatur, quia tunc hypotheca non perditur, sed manet in suspenso, aut reviviscit *Castill. dict. n. 55. versic. Secunda sit conclusio, Sabelli dicto n. 48. Salgad. in labyrinth. credit. p. 3. cap. 2. n. 129. & 130. ubi quod si alius creditor agat adversus eum hypothecaria, potest se tueri anterioris hypothecæ exceptione, quod idem dicit Sabelli ubi proxime. Peg. tom. 3. de actionib. cap. 36. n. 112. & n. 215. & n. 216. Antonius Gobius consult. 122. n. 3.*

Infertur 12. quod hypotheca semel

semel constituta per debitorem super re communi cum altero locio pro indiviso, non extinguitur per divisionem postea inter illos factam, licet alteri non debitori fuerit in totum assignata pro sua portione, sed remanet in suo robore pro indiviso, sicut erat ante divisionem, per quam non potuit præjudicari creditori non consentienti, licet fuerit dicta divisio facta cum auctoritate judicis. *L. Si consensit §. final. ff. quib. mod. pignor. vel hypoth. solv. L. 3. §. final. ff. qui potior. in pignor. L. Siquis putans §. Si fundus ff. commun. divid. Altmar. dict. Quæst. 5. n. 228. Sabelli. dict. §. Hypotheca n. 51. Franch. decis. 77. n. 1. & 2. & ibi Amendol. & bene insuis observat. ibid. Carol. Anton. de Luca n. 1. Gaito de credit. cap. 4. Quæst. 7. ex num. 377. ubi late de materia agit, & eleganter explicat; licet enim socius possit obligare rem communem pro sua portione tantum ad text. in *L. unic. Cod. Si communis res pignor. data sit: Tamen divisione facta inter socios in qualibet dimidia, erit dimidia obligata pro indiviso, ut per Gait. ubi proxime. Costa de privileg. creditor. regul. 3. ampliati. 61. sub n. 18.**

39 Quod procedit, & intelligitur, si agatur de re sociali per socium obligata, qui in totum poterat obligare; secus verò si agatur de particulari obligatione facta extra causam societatis ab uno ex possidentibus, seu condominis pro indiviso, cujus debita sic contracta propria remanent, divisione facta, prout ante divisionem erant, & in cohæredibus, quorum alter non potest rem in præjudicium alterius obligare pro indiviso, & de æquitate portio, quæ socio debitori contingit, sola hypothecata, altera verò contortis non debitoris libera censetur. *Rotta p. 16. recent. decis. 320. ex n. 19. & p. 17. decis. 58. per tot. Sabelli §. divisio n. 18. & §. Hypotheca, sub n. 51. Ac ita loquitur Altmar. dict. Quæst. 5. n. 228. versic. Alii tenent. & num. 229.*

40 Et hoc, ut facta divisione non possit socius, sive cohæres qui non obligavit, molestari in sua portione, debet citari creditor in ipsa divisione facienda, aliàs ei non nocet divisio; de quo vide *Baron. de citat. tom. 2. Sing. 8. per tot. quem referunt Sabelli dict. §. Hypotheca sub n. 51. versic. Ad hoc Altmar. dict. Quæst. 5. n. 230. De qua illatione omnino vide Gait. dict. quæst. 7. à n. 377. cum seqq.*

41 Secunda conclusio deducitur ex textu, quod creditor habens rem hypothecatam, quam debitor alienavit, potest tertium possessorem obligare, ut sibi debitum solvat, vel rem sibi tradat, ut per eam solutionem consequi valeat, excusso tamen prius debitore principali, & ejus fidejussore. Ultra relatos à *Barbof. hic tenent. Conciol. ad statut. Eugub. lib. 2. rubr. 31. n. 4.*

42 Quia actio hypothecaria est realis, & sequitur rem. *Barthol. in L. 1. n. 4. Cod. de Salvian. Merlin. de pignor. lib. 5. Quæst. 58. num. 3. Conciol. dict. rubr. 31. n. 1. ubi n. 2. dicit, esse judicium petitorium.*

43 Et tunc dicitur intentata hypothecaria actio, quando petitur, debitum solvi, aut bona relaxari, ut habetur in nostro textu, & tenent *Cancer. var. p. 2. cap. 5. n. 188. Romaguer. in addit. ad Conciol. dict. rubr. 31. n. 20. quidquid defendat de jure Farias ad Covar. var. lib. 1. cap. 8. ex numer. 3.*

44 Et licet directè actio hypothecaria proposita non fuerit, sufficit tamen factum narrare, ex quo jus narranti competit, & justitiam fieri petat, intelligitur enim id meliori modo petitum, maxime ubi agitur in senatu. *Gama decis. 315. sub n. 2. versic. Neque obstabit.*

45 Atque si tertius condemnatus ad debitum solvendum, vel rem dimittendam, elegerit dimissionem, potest postea offerre pecuniam, & vendicare rem, quam dimiserat, fructibus etiam in sortem computatis, ex

44 Felician. de censib. tom. 2. lib. 3. cap. 4. n. 20. Posth. de subhast. inspect. 17. n. 1. 64. & 68. Pilaia decisio. Canonic. lib. 3. decis. 10. num. 35. Brill. ad consuetud. Neapol. tit. 24. cap. 5. n. 116. Romaguer. in addit. ad Conciol. dict. rubr. 31. n. 43. ubi a num. 44. agit, quando ei competat retentio pro melioramentis Castr. Palao de just. & jur. disp. 6. pand. 37. §. 10. num. 7. Olea de cession. jur. tit. 1. Quest. 1. n. 72.

46 Fructus in hac actione veniunt à tempore litis contestatæ. Gama decis. 319. in fine. Barbosa. hic n. 3. De quo vide. Romaguer. dict. rubr. 31. n. 47.

47 Et quando fructus comprehenduntur in hypotheca? Vide L. Paulus 29. §. Si mancipia. ff. de pignor. Card. de Luca de credit. disc. 14. n. 8. & disc. 19. n. 6. & disc. 24. n. 6. & disc. 35. n. 15. & 30. & in summa ibi n. 332.

48 Tertius autem possessor conventus actione hypothecaria tempore, quo fundus fructibus plenus erat, potest fundum ipsum retinere usque quo fructus percipiat, solvendo pensiones decursas tempore possessionis usque in cessionis diem; nec solvere compellendus est id, quod antequam possidere incepit, debebatur, ut ex Intrigl. cons. 26. n. 1. tenet Olea dict. Quest. 1. n. 71.

49 Ad obtinendum verò in actione hypothecaria contra tertium rei possessorem requiritur primo, quod dominium hypothecantis concludenter probetur, ut colligitur ex primis verbis nostri textus, ibi: *Se o devedor, que obrigou alguma coisa sua*; quod verbum *Sua* denotat dominium. Caldas de empt. & vendit. cap. 3. n. 2. & cap. 10. n. 2. August. Barbosa. Diction. 398. n. 1. Gabr. Pereir. de manu Reg. cap. 28. sub. n. 1. versic. *Non desunt*. In quo videtur textus noster se conformare cum dispositione juris communis, quo inspecto, creditor hypothecaria agens contra tertium possessorem tenetur probare dominium. Negus. de pignor. p. 8. membr. 1. num. 6.

Merlin. de pignorib. lib. 5. Quest. 68. a num. 9. & ibi Rotta decis. 91. num. 4. Guit. de credit. cap. 4. Quest. 7. num. 699. Conciol. ad statut. Eugub. lib. 2. rubr. 31. n. 6. & ibi Romaguer. n. 21. bi n. 22. agit, quomodo probetur dominium. Salgad. in labyrinth. credit. p. 2. cap. 9. n. 73. in fine. Altimar. de nullit. contract. tom. 3. rubr. 1. Quest. 5. n. 147.

50 Et ratio est, quia regulariter res aliena invito domino oppignorari nequit. L. Quæ prædium 6. Cod. Si res aliena pignor. dat. sit. Negusant. de pignorib. p. 1. membr. 3. ex n. 5. Salgad. dict. cap. 9. a n. 73. cum seqq. Egid. in L. Ex hoc jure p. 1. cap. 8. n. 77. cum seqq. ff. de just. & jure, ubi tradunt differentiam inter venditionem, & oppignorationem rei alienæ. Guit. de credit. cap. 4. quest. 7. n. 572. Costa de privileg. credit. regul. 3. ampliatur. 62. n. 19. Pegas de action. tom. 3. cap. 36. n. 182.

51 Nisi dominus rei postea ratum habuerit; quia tunc valet pignus, & retrotrahitur ad tempus oppignorationis factæ. L. Si fundus 16. ff. de pignorib. Et idem est si dominus patitur rem suam hypothecari. Petr. Barbosa. in L. Quæ dotis 34. n. 140. ff. solut. matrim.

52 Si vero ratum habere nolit, pignus ad dominum redibit, & creditori competet contraria actio pignoratitia adversus debitorem, ut aliam rem æque bonam oppignoret, Anaclæt. in Jus Canonic. lib. 3. tit. 21. §. 2. n. 38. in fine. Egid. dict. cap. 8. numer. 80.

53 Vel nisi hypothecans rem alienam postmodum ejusdem rei ex aliqua causa dominus fiat; quia tunc valet hypotheca. L. Rem, 41. ff. de pignorat. action. Anaclæt. dict. §. 2. n. 39. Salgad. in labyrinth. credit. p. 2. cap. 22. n. 68. Costa dict. ampliatur. 61. sub n. 19. Caldas de potest. eligend. cap. 10. n. 25, & 30. Altimar. de nullit. contract. tom. 3. rubric. 1. Quest. 5. num. 72.

54 Unde res aliena, ad quamquis spem

spem habet, hypothecari potest sub conditione: *Si acquisivero, dict. L. Si fundus* 16. ff. de pignor. Anaclæt. dict. num. 39. Costa dict. regul. 3. ampliatur. 63. n. 20. Caldas dict. cap. 10. num. 29. ubi num. 31. hæc intelligit, si creditor rem alienam esse ignoraverit; secus si scivit.

55 Et ut creditor acquirat hypothecam ex persona debitoris, sat est, quod debitor per momentum aliquid acquisiverit. Ansaldo. de commerc. discurs. 85. n. 25. De quo latè Salgad. in labyrinth. credit. p. 2. cap. 13. ex num. 6.

56 Et quamvis aliqui dicant, quod quando agitur jure pignoris, vel hypothecæ, sufficit probare possessionem illius, qui rem pignoravit, ut consuluit Flores de Mena in addit. ad Gama decis. 99. n. 2. & 3. Barbosa. ad Ord. hic n. 1. Mendes in prax. p. 1. lib. 4. cap. 4. n. 11. & relati per Salg. in labyrinth. credit. p. 2. cap. 22. numer. 34.

57 Tamen isti Doctores notissimos juris terminos confundunt, non enim negari potest, hypothecam rei alienæ, vero domino non consentiente, nullam esse, & ad ejus validitatem dominium debitoris esse omnino necessarium, quia est conclusio innegabilis deducta ex juribus expressis, de quibus supra ex n. 49. Creditoribus autem hypothecariis duo sunt à jure remedia descripta pro consequenda re hypothecata. Primum est actio hypothecaria, in qua creditor omnino probare tenetur dominium hypothecantis, quando contra tertios possessores non habentes causam, & titulum ab ipso debitore agitur; secus regulariter contra ipsum debitorem, qui non potest opponere, ipsum rei dominum non fuisse. Salgad. dict. cap. 22. num. 38.

58 Secundum remedium est mere possessorium, quod vocamus *Salvianum interdictum adipiscendæ possessionis* ex §. Interdum. Instit. de interd. In quo sufficit creditori agenti contra

tertios possessores probare debito rem possidisse rem tempore contractus, ad avocandam possessionem, quod utilius est remedium, in quo loquuntur, & procedunt supra citati n. 56. ut docet Salg. dict. cap. 22. num. 39. & sentit Martins à Costa in forma libelli super actione quasi Serviana. Addit nova, liter. C.

59 Secundò ut actio hypothecaria competat contra tertios possessores, requiritur, quod creditor prius egerit contra debitorem actione personalis, & contra ejus hæredes, & fidejussores, & sic facta prius contra eos legitima excussione, ut habetur in nostro textu, & in L. Debitores 10. & in Authent. Hoc si debitor. Cod. de pignorib. Conciol. ad statut. Eugub. lib. 2. rubr. 31. n. 8. Caldas de empt. & vendit. cap. 33. n. 12. Pegas Forens. tom. 1. cap. 3. n. 361. Gama decis. 99. sub n. 2. & decis. 315. n. 2. ubi idem dicit, quando agitur pro censu: sed contra hoc decisum habet decis. 145. n. 2. & ibi Flores Gabr. Pereyr. decis. 67. sub n. 1. Phæb. decis. 58. n. 12. Barbosa. hic n. 5. Pegas dict. cap. 3. n. 364. Pacioni. de locat. cap. 21. n. 41.

60 In praxi vero sufficit, quod ex processu constet, debitorem, & fidejussorem non esse solvendo, & de hoc notoriè constet. Flores ad Gama decis. 99. ad num. 3. Idem Gama decis. 315. n. 2. versic. *Ex prædictis*. Mendes in prax. p. 1. lib. 4. cap. 4. n. 12. Portugal. de donat. reg. lib. 3. cap. 38. num. 38. Salgad. in labyrinth. creditor. p. 1. cap. 23. ex n. 46. ac ita decisum fuit in lite Antonii Diniz Leal contra D. Mariam Anton. Notario Francisc. de Oliveira Leitaõ.

61 Et idem est, si debitor sit absens in loco longinquo, ubi conveniri non possit; vel cessit bonis, & formavit concursus. Mendes dict. numer. 12. Romaguer. ad statut. Eugub. lib. 2. rubr. 31. n. 38. Pegas dict. cap. 3. numer. 362. versic. *At contrarium*.

62 Vel si bona debitoris sunt intrinseca, ac debitis involuta, seu ipse debitor

debitor sit diffilis conventionis. Romaguer. dict. n. 38. Rotta apud Oleam de cession. jur. decis. 31. n. 8. Noguerol. allegat. 4. n. 41. Salg. dict. cap. 23. n. 14.

Si vero hæres debitoris possideat hypothecam, exequi potest abique excussione aliorum, ut cum pluribus Pegas tom. 3. de actionib. cap. 28. num. 975. post med.

63 Tertiò requiritur, quod possessor hypothecæ sit citatus ad excussio- nis causam; potest enim alia bona debitoris forsan ostendere, in quibus exequutio fiat. Gama decis. 99. num. 4. & decis. 319. n. 4. & 5. ubi hoc li- mitat si notorie constet, alia bona non habere; & ibi Flores in fine. Et insinul requiritur, quod per sententiam de- claretur, debitorem non esse solven- do, etiamsi de hoc notoriè constet. Cald. de empt. & vendit. cap. 33. sub n. 12. Pegas Forens. tom. 1. cap. 3. n. 362. Gama dict. decis. 99. n. 3. ubi Flores declarat, quod in praxi non pronunciat super excussione.

64 At si debitor se constituat pos- sidente nomine creditoris tunc non fa- cta excussione, agitur contra tertium possessorem. Barbosa. hic sub n. 5. ver- sic. limita. Pacion. de locat. cap. 21. n. 42. ubi generaliter de eo qui possidet nomine debitoris, ut sunt colonus, & conductor, &c.

65 Item si post factam excussionem in bonis debitoris, conveniatur ter- tius possessor, & post litem contesta- tam cum eo superveniant bona prin- cipali debitori, potest tertius uti hac exceptione excussionis. ex Salgad. in labyrinth. credit. p. 1. cap. 25. à n. 30. Barbosa. hic n. 5. facit Romaguer. dict. rubr. 31. ex n. 25.

66 In textu ibi: Se o devedor, que obrigon alguma sua causa. Ergo hypo- theca non censetur apposta, & consti- tuta, nisi expresse constituta fuerit per obligationem rei expressam: Ut in L. Aristo 3. ff. quæ res pignori Au- thentic collat. 9. tit. 19. de Argentar. contract. §. Insuper. Faber. de errorib. pragmat. tom. 1. decis. 1. error. 1. n. 3.

Rotta coram Merlin. decis. 543. prope finem. Pacion. de locat. cap. 61. n. 117. Salgad. in labyrinth. credit. p. 2. cap. 5. ex n. 47.

67 Sed quod hypotheca bonorum sit solita apponi in omni contra- ctu, & ideo etiamsi fuerit omis- sa censetur apposta, & suppleri pos- sit per Notarium, tenent Surd. decis. 213. ex n. 5. cum seqq. & alii cum qui- bus Altimar. de nullit. contract. tom. 3. rubr. 1. Quæst. 5. n. 39. cum seqq. Pa- cion. dict. cap. 61. ex n. 110. ubi tamen n. 117. dicit, quod ista opinio nullo modo tenenda est, quia est contra ju- ra expressa n. præcedenti; quod idem sequitur Salg. dict. cap. 5. n. 51.

68 Cautè agitur in textu de debi- tore, qui rem suam obligavit suo creditori, nam sibi ipsi eam obli- gare non valet; quia hypotheca non cadit in re propria, quamvis venditor pro securitate pretii super illa hypo- thecam constituisse. Carleval. de ju- dic. tit. 2. disput. 1. n. 38. & titul. 3. disp. 28. num. 18. & 19.

69 Item sub prædictis verbis tex- tus ibi: Alguma sua causa: compre- henditur tam res mobilis, quam im- mobilis, quælibet enim earum hypo- thecati potest, quamvis mobilis pro- priè dicatur pignus, & immobilis hy- potheca ex latè adductis per Anaclet. in Jus Canonic. lib. 3. tit. 20. §. 1. ex n. 1. Altimar. de nullit. contract. tom. 3. rubric. 1. Quæst. 5. à numer. 1. cum seqq.

70 Unde hypotheca super usufru- ctu, & annuo cenſu constitui potest, & corrui, si census redimatur, & usus fructus finiatur. L. Grege 13. §. Cum pignori ff. de pignori. Carleval. de jud. titul. 3. disput. 23. numer. 64. in fine.

71 Et hypotheca bonorum cadit etiam supra nomina debitorum. L. Si convenerit 18. in princ. ff. de pignorat. act. L. Nomen quoque 4. Cod. quæ res pignori oblig. poss. Capicius decis. 88. n. 2. & 3. Carleval. dict. tit. 3. disp. 27. sub n. 6. Et constituta super pecunia, durat,

durat, quamvis distracta sit, dummo- do non sit consumpta, & appareat de identitate. ex Barthol. in L. fin. l. §. Et si præfatam n. 4. Coa. de jur. deli. e- rand. Casareg. de commerc. tom. 1. disc. 44. num. 29. ubi num. 30. dicit, secus esse, si consumpta fuisset.

72 Cadit etiam super operibus debitoris. Bolan. de commerc. terrestr. cap. 18. n. 15.

73 In textu ibi: A vender a outrem. Et quid si vendatur simul cum pacto de non alienando? Vide Hermozill. in L. 67. tit. 5. Gloss. 2. ex num. 2. cum seqq. partit. 5. Carleval. de judic. tit. 3. disp. 11. num. 3. & 4. Anton. Gobius consult. 53. n. 18.

74 Et utrum pignoribus, seu hy- pothecis venditis ex causa judicati sub hasta, extinguatur hypotheca su- per illis imposita? Vide Carleval. de judic. tit. 3. disp. 22. ex numer. 1. cum seqq. de quo est Ord. lib. 4. tit. 6. ubi latè agimus de hoc articulo.

75 In textu ibi: Ou lhe pague a di- vida, ou lhe entregue a causa. An suf- ficiat tradere justum pretium rei? Vi- de Caldas de empt. & vendit. cap. 27. ex n. 79.

Ad §. 1.

SUMMARIUM.

- 1 Actio hypothecaria ab extraneo em- ptore, seu donatario cum titulo, & bonâ fide præscribitur præscriptio- ne ordinariâ.
- 2 Ampliatur 1. quamvis tertius possessor sit donatarius universalis omnium bonorum.
- 2 Ampliatur 2. quando Fiscus ven- dit rem alteri hypothecatam.
- 4 Ampliatur 3. etiam in hypotheca dotali.
- 5 Ampliatur 4. licet adesset clausula de non alienando.
- 6 Tertius possessor præscribit 30. an- nis sine titulo, & bonâ fide.
- 7 Debitor rem hypothecans, vel ejus

hæres, aut secundus creditor hy- pothecarius præscribunt bonâ fide inter præsentis 20. annis, & 40. inter absentes computatis à die obli- gationis.

8 Nullus ex prædictis cum malâ fide præscribit ullo tempore.

9 Præscriptio 10. vel 20. annorum adversus minorem non currit, nisi cum maior est factus.

Contra Ecclesiam, vel loca pia non currit præscriptio nisi 40. annorum ibid.

10 Cum debitor constituitur precario possidere nomine creditoris, hy- potheca non præscribitur, nisi per 30. annos.

11 Singularis successor habens causam à possessore malæ fidei, debet inchoa- re præscriptionem ex suâ persona, & non uti accessione authoris.

12 Restitutio in integrum datur mino- ribus, & maioribus ex capite igno- rantie, contra præscriptionem 10. vel 20. annorum.

13 Præscriptio longi temporis procedit à die, quo tertius capit possidere rem hypothecatam titulo, & bonâ fide.

14 Expenditur opinio existimantium non currere, nisi à tempore excus- sionis debitoris.

15 Contrarium tamen apud nos tenen- dum, quin obstat impedimentum dictæ excussionis.

Impedimentum non suspendit præ- scriptionem, si potest ab impedito removeri, ibid.

16 Reprobatur opinio contrarium exis- timans.

17 Quod procedit, quando creditor habuit scientiam hypothecæ.

18 Et etiam in obligatione pura; secus si sit conditionalis, vel in diem, ubi non currit, nisi à die solutio- nis transacto.

Pignoratæ actioni præscribitur, licet ante solutionem, vel debiti oblationem non sit orta, ibid.

19 In hypothecaria pro censu, aliâve annuâ præstatione currit præscri- ptio

- ptio à die, q. o debitor non solvit, & creditor sciens alienationem cessat in petitione.
- 20 In hypothecaria pro dote curri. præscriptio à tempore, quo maritus vergit ad inopiam, & dissipat bona.
- 21 Præsentes dicuntur de eadem provincia, & inspicitur partium domicilium, non ubi res sita est.
- In præscriptione longi temporis bona fides requiritur ultra titulum, ibid.
- 22 Tertius possessor præscribit hypothecam 30. annis sine titulo, dummodo absit mala fides.
- Mala fides præsumpta tollitur spatium 30. annorum, non certa, & positiva, ibid.
- 23 Debitor, vel secundus creditor hypothecarius præscribunt 20. annis inter præsentes, & 40. inter absentes adversus jus primæ hypothecæ.
- De jure communi non præscribitur hoc jus minori spatio 40. annorum, ibid.
- 24 Explicatur textus noster per text. in cap. fin. de præscriptionib.

Primò deducitur ex hoc textu, quod actio hypothecaria ab extraneo emptore, seu donatario cum titulo, & bona fide præscribitur spatio decem annorum inter præsentes, & viginti inter absentes. *L. 1. & 2. Cod. Si adversus creditor. præscript. Petr. Barbof. in L. cum notissimi 7. in princip. n. 15. Cod. de præscript. 30. vel 40. annor. Altimar. de nullit. contract. tom. 7. rubr. 1. p. 5. Quæst. 43. num. 18. Sabelli §. Præscriptio n. 16. Antonell. de tempor. legal. lib. 2. cap. 71. n. 2. Olea de cess. jur. tit. 5. Quæst. 1. n. 13. Gratian. decis. 15. n. 1. & 2.*

Ampliatur 1. quamvis tertius possessor sit donatarius universalis omnium bonorum. *Altimar. d. et. Quæst. 43. sub n. 180. versic. Etiam si.*

Ampliatur 2. etiam quando

Fiscus vendit rem alteri hypothecata, modo tamen explicato à Mendes in praxi p. 2. lib. 4. cap. 4. numer.

Ampliatur 3. ut procedat etiam i hypotheca dotali. *Additio ad Gratian. decis. 15. n. 1. Antonell. dict. cap. 71. n. 7. Altimar. dict. Quæst. 43. num. 182. ubi alii tenent requiri. 40. annor.*

Ampliatur 4. licet adesset clausula de non alienando. *Olea de cess. jur. tit. 5. Quæst. 1. sub num. 13. cujus oppositum vide apud Costa de privileg. cred. regul. 3. limit. 3. à numer. 26. ubi ex num. 35. concordat has opiniones.*

Limita, ut hypotheca non præscribatur contra Ecclesiam, vel loca pia minus spatio quadraginta annorum. *Antonell. de tempor. legal. lib. 2. cap. 71. n. 6.*

Secundo deducitur ex textu, quod tertius possessor sine titulo, & bona fide præscribit triginta annis, & sufficit, quod sit in illo medio, quod datur inter bonam fidem, & malam. *Petr. Barbof. in L. cum notissimi num. 17. Cod. de præscript. 30. vel 40. annor. Altimar. dict. Quæst. 43. n. 190. Sabelli §. Hypotheca n. 52. versic. Hypothecaria actio.*

Tertio deducitur ex textu in versic. *E se a causa obrigada.* Quod debitor, qui rem hypothecavit, vel ejus hæredes, aut secundus creditor hypothecarius præscribunt hypothecam bona fide viginti annis inter præsentes, & quadraginta inter absentes computatis à die obligationis. *Petr. Barbof. in dict. L. Cum notissimi in princip. n. 33. & 34. & 50. Antonell. dict. cap. 71. num. 13. Altimar. dict. Quæst. 43. n. 185. & n. 180. versic. quod procedit. Mendes in prax. p. 2. lib. 4. cap. 4. n. 8. & 9. qui tantum loquuntur de præscriptione quadrigenaria absolute, sine distinctione inter absentes, vel præsentes, de qua in nostro textu. Sabelli §. Hypotheca. num. 2. versicul. Hypothecaria actio.*

At verò cum mala fide nullus

ex

ex prædictis præscribit ullo tempore adversus jus hypothecæ, ut habetur in fine nostri textus. *Petr. Barbof. in dict. L. Cum notissimi n. 1. & 32. e. n. 16. & 18. Antonell. dict. cap. 71. n. 1. 12. & 13. Altimar. dict. Quæst. 43. n. 185.*

Sed contra minorem non currit præscriptio decem, vel viginti annorum, nisi postquam, factus est maior; quia contra illum non currit alia præscriptio, nisi triginta, vel quadraginta annorum. *Antonell. de tempor. legal. lib. 2. cap. 71. n. 5. Altimar. de nullit. contract. tom. 7. rubr. 1. p. 5. Quæst. 43. n. 181. ubi in versic. Contra Ecclesiam. habet, quod contra Ecclesiam, vel loca pia non præscribitur decennio, sed quadraginta annis; quod idem dicit Antonell. dict. cap. 71. num. 6.*

Quando autem debitor constituit se precario possidere nomine creditoris, tunc hypotheca non præscribitur spatio decem, vel viginti annorum; sed requiritur præscriptio triginta annorum propter clausulam constituti. *Antonell. dict. cap. 71. à n. 9. Altimar. dict. Quæst. 43. n. 183. Petr. Barbof. in L. Sicut 3. n. 190. Cod. de præscript. 30. vel 40. annor. Gratian. decis. 15. n. 3.*

Et licet possessio auctoris, & successoris jungantur ad præscriptionem implendam. *Antonell. dict. cap. 71. sub n. 2. Altimar. dict. Quæst. 43. sub n. 180. versic. Etiam si:* Tamen quando singularis successor habet causam à possessore malæ fidei, licet præscribat hypothecam spatio 10. vel 20. annor. cum titulo, & bona fide, tamen debet inchoare præscriptionem ex persona sua, & non uti accessione sui auctoris. *Antonell. dict. cap. 71. n. 14. ubi n. 15. respondet ad Auth. Mala fidei. Cod. de præscript. Altimar. dict. Quæst. 43. n. 191.*

Adversus verò hujusmodi præscriptionem decem, vel viginti annorum datur restitutio in integrum tam minoribus, quam maioribus ex capite ignorantie. *Antonell. dict. cap. 71.*

n. 8. *Cancer. var. p. 1. cap. 15. n. 55. versic. hanc.* Maxime hæredibus, in quibus præsumitur ignorantia. *Rotta apud Salgad. in labyrinth. credit. num. 2. decis. 174. n. 11. & 12. Costa de privileg. credit. regul. 3. limit. 3. num. 46. ubi quod restitutio competit intra quadriennium post completam præscriptionem.*

In textu ibi: *Os quaes dez annos, e vinte se contarão do primeiro dia, que a causa for a poder do possuidor com titulo, e boa fe.* In his verbis expressè decidit textus, quod præscriptio longi temporis procedit à die, quo tertius possessor cæpit possidere rem hypothecatam titulo, & bona fide. *Alexand. lib. 6. consil. 220. n. 12. Negusant. de pignorib. p. 6. membr. num. 4. Gratian. decis. 15. n. 6 & in addit. n. 5. Cancer. dict. cap. 15. n. 52. versic. Contrarium sequitur. Vela dissert. 34. n. 74. Pinel. in Authent. Nisi tricennali n. 48. Cod. de bonis matern. Petr. Barbof. in L. Sicut 3. ex num. 188. Cod. de præscript. 30. vel 40. annor. Costa de privileg. creditor. regul. 3. limit. 3. num. 22.*

Et licet alii dicant, quod hujusmodi præscriptio incipit currere à tempore, quo facta fuit excussio in bonis debitoris, cum creditor ante factam excussione principalis debitoris non possit agere contra tertium possessorem ex *Auth. Hoc si debitor. Cod. de pignorib. Ord. hoc tit. in princip.* quod est impedimentum juris, quod favet non valenti agere; ut voluerunt originaliter *Alexander sibi contrarius lib. 5. consil. 58. n. 9. & 10. Cassan. in Consuetud. Bergund. rubr. 11. §. 2. à n. 36. & relati à Petr. Barbof. in dict. L. Sicut n. 187. ac judicatum tenet Gamma decis. 21. n. 5. & decis. 99. num. 5. quem probat Molin. de justit. & jur. disp. 96. col. final. Mendes in prax. p. 1. lib. 4. cap. 4. n. 15. Senatores apud Pegas de maiorat. tom. 1. cap. 5. n. 552. & à n. 570. & n. 581.*

Tamen prima sententia apud nos tenenda est, quia fundatur in expressa

pressa decisione nostri textus, in quo decretum extat, quod talis præscriptio procedat, à die, quo tertius cepit possidere, non obstante, quod in Princip. hujus tit. statutum fuit, quod prius excussio fiat in bonis debitoris; & tamen non voluit lex declarare, quod talis præscriptio curreret à tempore factæ excussionis, sed rei traditæ; quod si voluisset expressisset, ad supra tradita in comment. Ord. lib. 3. tit. 69. §. 6. n. 3. tom. 3. Nec tunc obstat impedimentum dictæ excussionis; quia processit ex culpa, & negligentia creditoris, qui tempore habili non excussit bona debitoris; non enim dicitur impeditus, qui de facili impedimentum remove potest, ut per text. in L. Quibus diebus 40. in princip. ff. de condit. & demonstr. & in L. Qui potest facere 174. ff. de regul. jur. Bald in L. Sed et si per Prætozem §. 1. versic. Sed nec ad nos ff. ex quib. caus. maior, & consil. 192. lib. 3. Abbas in cap. final. de elect. Gomes in §. Rursus numer. 15. Instit. de actionib. Et idcirco impedimentum non suspendit præscriptionem, quando poterat ab impedito removeri. Pacian. de probat. lib. 2. cap. 47. ex numer. 8. cum seqq. Altimar. de nullis. Contract. tom. 7. rubr. p. 5. Quæst. 43. n. 939. Anton. Gob. consil. 15. n. 34. & 38. cum seqq. Petr. Barbof. in L. 2. num. 145. Cod. de præscrip. 30. vel 40. annor.

16 Unde cum illud impedimentum excussionis potuisset ab ipso creditore removeri, agendo contra debitorem, ob id non excusatur, quia impedimentum non suspendit præscriptionem, quando poterat ab impedito removeri, ut jam diximus, & in specie Pacian. dict. cap. 47. n. 21. ubi reprobando opinionem contrariam Alexandri in dict. consil. 58. ita ait: Respondetur enim hanc consultationem esse falsam, quia cum illud impedimentum excussionis faciendæ cum principali debitore potuisset ab ipso creditore removeri, agendo contra ipsum, ob id non excusatur, quia impedimentum non

suspendit præscriptionem, quando poterat ab impedito removeri, & ibi allegat Balb. Negusant. Dec. Cravet. Paris. & item responset Pinel. in Auth. Tricennali n. 48. Cod. de bonis maternis ubi ita decitum refert.

Hæc tamen sententia ita falsata ex dispositione nostri textus procedit, quoties creditor habuisset scientiam alienationis hypothecæ; quia data ignorantia (quæ præsumitur, ex L. Verius ff. de probat.) non est quod quidquam ei imputari possit, ut ait Cancr. var. p. 1. cap. 15. n. 55. versic. hanc tamen. Costa de privileg. credit. regul. 3. limit. 3. num. 30. Vela differt. 34. sub n. 77.

Sic etiam dicta sententia procedit in obligatione pura, ex qua creditor possit agere pro suo debito; secus verò si obligatio sit conditionalis, vel in diem; tunc enim si res alienata fuit ante diem solutionis, non incipit currere præscriptio, nisi à die solutionis transacto. Flores ad Gama decis. 99. n. 4. in fine, ac ita sentire videtur ipse Gama n. 5. Altimar. dict. Quæst. 43. n. 982. Antonell. de tempor. legal. lib. 2. cap. 67. n. 113. & cap. 68. n. 6. licet secus sit, quando est in potestate partis facere, ut actio oriatur; ex Balbo de præscript. in §. p. 5. princip. Quæst. 3. ubi ex hoc infert, quod pignoratitiæ actioni potest præscribi, licet ante solutionem, vel oblationem debiti non sit orta; cum fuerit in potestate debitoris facere, ut illa nascatur, offerendo debitum, ut ex illo refert Antonell. dict. cap. 67. n. 115.

Ex quibus deducitur, quod in hypothecaria pro censu, vel alia annua præstatione currit præscriptio à die, quo debitor cessat à solutione, & creditor sciens alienationem cessat in petitione; quæ scientia non præsumitur, sed est ab allegante probanda: Cevallus contra commun. Quæst. 3. n. 10. Cassan. in consuetud. Bergundie rubr. 11. à n. 36. Cancr. var. p. 1. cap. 15. num. 52. junct. n. 55. versic. Hanc tamen. Addit. ad Gratian. decis. 15. n. 6.

6. & 7. Altimar. de nullis. Contract. tom. 7. rubr. 1. p. 5. Quæst. 43. n. 7. Sabell. §. Hypothecæ 3. Vela differt. 34. n. 77. & n. 86.

Et in hypothecaria pro decurrere incipit præscriptio à tempore, quo maritus vergit ad inopiam & dissipat bona, Addit. ad Gratian. dict. decis. 15. à n. 2. de quo vide Altimar. dict. Quæst. 43. n. 182.

20 In textu ibi: Se ambos credor, e possuidor eraõ moradores em huma Comarca. Desumitur ex L. final. Cod. de præscript. longi tempor. decem, vel viginti annorum, ubi Justinianus decidens tres quæstiones antiquorum statuit in specie nostri textus, quod præsentem dicuntur, qui sunt de eadem Provincia; & debet inspicere, ubi partes habent domicilium, non ubi res est sita, & ad hanc præscriptionem scientia ejus, contra quem præscribitur, non requiritur, ut etiam ibidem notant Gloss. & Barthol. ubi explicant, quod in Provinciis, quæ adhuc reguntur per Præsidem, habet locum dispositio dictæ legis; secus in civitatibus, quæ habent sua regimina. Molina de just. & jur. tract. 2. disp. 69. n. 2. At bona fides semper requiritur ultra titulum in hac præscriptione longi temporis, ut habetur in fine hujus textus, & diximus supra n. 1.

21 Et inter Clericos eadem Provincia, seu Comarca censetur suus Episcopatus: Salicet. in L. ult. Cod. de præscript. longi tempor. Balb. de præscription. 1. p. 4. princ. Quæst. 4.

22 In textu ibi: Atẽ trinta annos: Dicitur hic, quod tertius possessor præscribit hypothecam triginta annis sine titulo; dummodo absit mala fides, ut in fine ejusdem textus dicitur, & in L. Siquis emptionis 8. §. 1. Cod. de præscript. 30. vel 40. annor. ubi Petr. Barbof. num. 36. ad Princip. cap. ejusd. leg. & exornavimus supra n. 6. Sed ad hanc præscriptionem non requiritur probatio bonæ fidei, quia præsumitur ex lapsu triginta anno-

rum, nisi de mala fide constet, ut insinuant verba finalia nostrimet textus; imo mala fides præsumpta tollitur spatio 30. annorum, non vero certa, & positiva. Valasc. consil. 95. n. & 16. Petr. Barbof. in dict. L. Siquis emptionis 8. in Princip. n. 38. Cod. de præscript. 30. vel 40. annor.

23 In textu ibi: Atẽ vinte annos entre os presentes. Dicitur hic, quod ipse debitor, vel secundus creditor hypothecario possunt præscribere adversus jus primæ hypothecæ viginti annis inter præsentem, & quadraginta inter absentes, in quo deviat textus noster à dispositione L. Cum notissimi 7. Cod. de præscript. 30. vel 40. annor. ubi absolute tam inter præsentem, quam inter absentes non præscribitur hujusmodi jus minori spatio quadraginta annis.

24 Sed quomodo in debitore rem hypothecante potest dari bona fides, cum factum proprium ignorare non potest, & sic constitutus est in mala fide, cum quâ nullo tempore præscribere valet, ut habetur in fine hujus textus; sequendo in hoc Jus Canonicum in cap. final. de præscript. Respondetur, quod textus procedit, quando hypotheca fuit facta per procuratorem, ita ut debitor posset pretendere justam ignorantiam, nam tunc cessante mala fide procedit præscriptio contra hypothecariam, & facilius procedet in debitoris hærede, qui circa factum defuncti, justam potest habere ignorantiam, ex L. Qui in alterius ff. de regul. jur. & sic explicat textum nostrum Petr. Barbof. in dict. L. Cum notissimi 7. num. 33. & 34.

Ad titul. 4.

De venditione facta cum cōditione, quodredito pretio emptio, venditio rescindatur.

Ad Principium.

SUMMARIUM.

- 1 Pacta, & conventiones, quæ non sunt contra leges, vel bonos mores in contractu emptionis, & venditionis, licita sunt, & servari debent.
- 2 Pacta adjici solita sunt additionis in diem, legis commissoriae, redimendi, seu retrovendendi. Quodnam dicatur pactum additionis in diem, ibid.
- 3 Et quodnam legis commissoriae?
- 4 In hoc pacto lex accipitur pro conventionem, & commissoria, quia sub conditione concipitur.
- 5 Quid de pacto legis commissoriae pignoribus adjecto? Remissive.
- 6 Quomodo pactum revendendi vocetur, & quando contrahatur.
- 7 Si conveniatur ut restituto pretio intra certum tempus, vel quando-cumque voluerit, venditio rescindatur, & res restituatur conventio, & conditio valent, emptorque lucratur fructus à traditione, usquequo pretium restituatur.
- 8 In pacto legis commissoriae pretii solutio sub resolutionis contractus pœnâ in diem differtur, non ita in pacto retrovendendi.
- 9 Pactum commissoriae verbis directis concipitur, retrovendendi verò obliquis. Et si concipiatur directis, non est pactum retrovendendi, sed commissoriae generale, ibid.
- 10 Verba: E a venda fosse desfeita, rescissionem important, & rem inemptam non faciunt.
- 11 Ex pacto verbis obliquis concepto

de minimis interim in emptorem transferitur.

- 1 Contrarius non procedit quando concipitur verbis directis.
- 3 Emptor si actus perceptos ante pretium emptori oblatum, suos facit. Nisi detur mora in restituenda re, & an fructus dividantur? Remissive, ibid.
- 14 Emptor non compellitur ad retrovendendum, si terminus datus, ut res retrahatur, elabatur. Ampliationes, & limitationes. Remissive, ibid.
- 15 Quando locum habeat præscriptio in hujusmodi pacto? Remissive.
- 16 Emptor, qui de retrovendendo tenetur non liberatur solvendo interesse, si habeat facultatem rei tradendæ.
- 17 Venditione factâ retrovendendi pacto, si nil dicatur de pretio revenditionis, intelligitur de pretio currente tempore redemptionis, & pro quores fuit vendita.
- 18 Jus competens venditori ex pacto retrovendendi, cedi potest, & ex cessione debetur Gabella. Nisi actum fuerit ut venditor tantum redimere posset, ibid.
- 19 Ad hæredes etiam transmittitur, licet de eis mentio non fiat in contractu.
- 20 Emptore emente à duobus pacto retrovendendi, uno volente remere partem suam, non tenetur ei vendere. Quid, quando plures res venduntur cum hoc pacto? Ibid. Remissive.
- 21 Quamvis unus ex venditoribus totam rem remere, & refundere pretium paratus sit.
- 22 Sed contrarium utpote communius tenendum est.
- 23 Emptâ re pacto retrovendendi, si vendatur tertio, venditor non habet actionem contra illum nisi ei cedatur à primo emptore.
- 24 Alii tenent, semper dari actionem rei per

Ad Ord. l. 5. 4. it. 4. ad Princ.

- persequi iura adversus tertium intra tempus conventum in pacto redimendi.
- 25 Interveniens hypothecæ rei in dicto pacto prohibitionem alienandi, vel cum emptor non est solvendo, in distincte agitur contra tertium possessorem.
  - 26 Actio personalis, & ad interesse, sive realis in rem scripta, non datur nisi ratione rei præexistentis, secus si extinguatur.
  - 27 Hæres rem emptam dicto pacto possidens, solus, vel cum aliis, potest in solidum ad ejus restitutionem condemnari.
  - 28 Sententia contra primum emptorem ex pacto retrovendendi conventum lata, non exequitur contra tertium non citatum.
  - 29 Emptor, qui pacto retrovendendi tenetur, si rem locet, & durante locatione redimatur, redimens debet stare locationi.
  - 30 Stante pacto retrovendendi, ad quem pertineant accrescentia fundo per alluvionem? Remissive. An resolvatur servitus acquisita, & ex tali venditione debeatur duplex Gabella? Ibid. Remissive. Redimens debet solvere omnes expensas, & sumptus, ibid.
  - 31 Fructus ad venditorem non pertinent ante pretii restitutionem, nec sufficit simplex oblatio venditoris. Intelligitur L. 2. Cod. de pact. inter emptorem, & venditor. Verbo oblatam, ibid.
  - 32 Dum pretium non restituitur, fructus pertinent ad emptorem, nec res restituatur per simplicem oblationem, nisi effectiva fuerit simul cum traditione.
  - 33 Emptore pretium recipere nolente, à die oblationis effectivæ, fructus pertinent ad venditorem, si pretium tradat, & in deposito consignet. Venditor tenetur ad usuras, & in eis computare fructus rei venditæ, si emptorem non citet ad pretium

recipiendum sub imminatione depositandi intra breve, & certum tempus, ibid.

- 34 Fructus non pertinent ad reemptorem ante traditionem, si venditor non fuit in culpa rei non tradendæ.
- 35 Ex primâ venditione pacto revendendi debetur Gabella, non ex revenditione, licet pactum fiat verbis obliquis, & in continenti appositum. Quid de Laudemio? ibid. Remissive.
- 36 Minor non restituitur adversus lapsum termini redimendi, nec prorogatur, & idem in Principe.
- 37 Hoc pactum probari potest per testes.

Dicitur in præludio hujus textus, quod omnia pacta, & conventiones, quæ non sunt contra leges, vel bonos mores in contractu emptionis, & venditionis licita sunt, & servari debent. L. Tempore 8. Cod. de pact. inter emptor. & venditor. ubi August. Barbof. à n. 1. cum seqq. Hermozill. in L. 38. tit. 5. Gloss. 1. & 2. n. 1. partit. 5. Contractus enim ex conventionem partium legem accipiunt, & in ea comprehenditur quod inter partes actum est: L. 1. §. Si conveniat ff. deposit. L. Contractus ff. de regul. jur. August. Barbof. in dict. L. Tempore 8. n. 4. Altimar. de nullitat. contr. tom. 3. rubr. 1. Quæst. 7. sect. 2. ex n. 2.

Sunt autem præter alia pacta, quæ huic contractui in continenti adjici solent, pactum additionis in diem; pactum legis commissoriae; pactum redimendi, seu de retrovendendo, de quo hic. Pactum additionis in diem dicitur, quando venditor sibi prospicit de aliâ meliori conditione per licitationem, ita ut aliâ meliori conditione adveniente, res sit inempta, & tunc venditio est conditionalis, perficienda, & purificanda, si melior

melior conditio non offeratur. *L. 2. L. 4. L. penult. ff. de in diem addict. exponunt Donell. lib. 16. comment. cap. 18. Valent. illustr. lib. 3. tract. 1. cap. 2. n. 3. Manlius de empt. & vendit. tit. 6. ex n. 6. Hermozill in L. 40. tit. 5. Gloss. 1. ex num. 1. cum seqq. partit. 5. Carvalh. de testament. p. 2. à n. 215. cum seqq. Caldas ad L. Si curatorem verbo sua facilitate n. 51. Cod. de in integr. restit. & de empt. & vendit. cap. 28. n. 21.*

3 Pactum, seu lex commissoria est conventio adjecta emptioni, & venditioni, quâ id agitur, ut si in diem statutum emptor pretium non solverit, & venditor rem vendere nolit, res inempta sit, nec alienata censeatur. *L. 1. cum seqq. ff. de Leg. Commissor. L. final ff. de rescindend. vendit. L. Commissoria 4. ubi August. Barbof. ex n. 1. Cod. de pact. inter emptor. & venditor. Donell. dict. lib. 16. cap. 19. Vela dissert. 37. Hermozill. in L. 38. tit. 5. Gloss. 1. & 2. ex n. 4. cum seqq. partit. 5. Carvalh. de testament. p. 1. n. 215. Circa pactum hoc vide quæ diximus supra hoc lib. tit. 1. ad rubric. artic. 1. ex num. 65. cum seqq. Caldas de empt. & vendit. cap. 28. n. 40. & de pact. cap. 28. n. 20.*

4 Et nota, quod in hoc pacto lex accipitur pro conventionem, & Commissoria dicitur, quia sub conditione concipitur, quâ impleta, suum effectum fortitur, atque ita committitur. *Hermozill. in dict. L. 38. Gloss. 1. & 2. num. 7. Cald. dict. n. 50.*

5 De hoc pacto legis commissoriae in pignoribus adjecto late agemus infra in suo loco ad tit. 56. hujus lib.

6 Pactum revendendi, seu, ut Pragmatici aiunt, de retrovendendo, quod veteres appellabant venditionem fiduciarium, & alii retractum conventionalem vocant, contrahitur cum inter partes convenit, ut oblato pretio intra certum tempus, vel quandocumque, res restituatur vendenti, ut in *L. 2. Cod. de pact. in-*

ter emptor. & venditor. Caldas ad L. Si curatorem verbo sua facilitate num. 33. Cod. de in integr. restit. Atque potest concedi minore emente absque solemnitatibus: Romaguer. ad statut. Eugub. lib. 2. rubric. 52. numer. 25. Licitumque est omni jure tale pactum ut cum infinitis tenet Cortiad. decis. 149. n. 2. tom. 3.

7 Et de hoc pacto agitur in præfenti textu, ubi dicitur, quod si emptor, & venditor in contractu emptionis, & venditionis convenerint, ut restituto pretio per venditorem emptori intra certum tempus, vel quandocumque voluerit, venditio sit rescisa, & res vendita restituta venditori, talis conventio, & conditio valida sit; & emptor facit fructus suos à tempore traditionis sibi factæ usquequo ei pretium, quod dedit, restituatur; ut etiam habetur in alia *Ord. hoc lib. 4. tit. 67. §. 2. & in dict. L. 2. Cod. de pact. inter emptor. & venditor. ubi late August. Barbof. à num. 1. cum seqq. & ejus parens Emmanuel Barbof. plures refert ad rubric. hujus tituli. Hermozill. in L. 42. Gloss. 1. à n. 4. tit. 5. Caldas de empt. & vendit. cap. 28. n. 19. Farias ad Covar. var. lib. 3. cap. 8. n. 28. Castill. contr. lib. 2. cap. 25. num. 5. Altimar. de nullit. contr. tom. 3. rubric. 1. Quæst. 7. sect. 2. n. 10.*

8 Verum hoc pactum de retrovendendo à pacto legis commissoriae in duobus potissimum differt: Primum, quia in commissoriae legis conventionem pretii solutio sub resolutionis contractus pœnâ in diem differtur *L. 2. ff. de lege commissor.* At vero in pacto retrovendendi, non pretii solutio, quæ jam ab initio facta supponitur; sed ipsa tantum venditionis rescissio confertur in diem, quo vel emptori res vendita displicuerit, vel per venditorem pretium fuerit emptori oblato. *L. Qui fundum 40. ff. de contrahend. empt. L. Si convenit 6. ff. de rescind. L. Sterilis 22. §. Sed & si ff. de actionib. empt. L. Si vir uxor 12. ff. de præscript. verbo. L. Quod si nolit.*

31. §. Si res ta ff. u.
das de empt. & vendi
20.

lib. C il
8. m m.

9 Secundo differunt, quia pactum legis commissoriae juxta vulgare ejus formam verbis directis concipitur, veluti, ut res sit inempta, vel similibus ex supra traditis ad *Ord. lib. 4. tit. 1. ad rubric. artic. 1. à num. 65. cum seqq.* At vero pactum retrovenditionis verbis tantum obliquis præcipue concipitur, puta, ut res vendita per emptorem reddi debeat, aut per venditorem repeti possit. *Dict. L. Qui fundum, & dict. L. Si convenit, & hæc forma vulgaris est. Nam concipitur etiam hoc pactum verbis directis, veluti, quod si infra decem annos, pretium venditor obtulerit, res sit inempta. Caldas dict. cap. 28. sub n. 19. Covar. var. lib. 3. cap. 8. n. 2. ubi Farias num. 19. August. Barbof. in L. 2. n. 50. Cod. de pact. inter emptor. & vendit. Advertit tamen ipse Caldas ad L. Si curatorem, verbo sua facilitate n. 64. quod si pactum de retrovendendo concipiat verbis directis, non potest proprie appellari pactum de retrovendendo, de quo loquitur textus noster, sed magis appellari debet pactum generale legis commissoriae, conceptum tamen sub contraria conditione, scilicet: Si pretium non exolvatur, res sit inempta. Et faciunt quæ diximus ad rubric. tit. 1. hujus lib. artic. 1. n. 67. Farias ad Covar. var. lib. 3. cap. 8. num. 27.*

10 Sed in nostro textu agitur de pacto retrovenditionis juxta vulgarem formulam verbis obliquis concepto, ut insinuant verba illa ibi: *A venda fosse desfeita;* quæ rescissionem important, & non faciunt rem inemptam, maxime cum in verbis subsequentibus ejusdem textus supponitur stipulatio de re restituenda, ut ibi: *E a coisa vendida tornada ao vendedor,* quæ verba sunt obliqua, ut tenent citati ad dict. rubric. tit. 1. hujus lib. artic. 1. n. 67. & agnovit ipse Caldas dict. n. 64. quatenus habet, quod pactum

conceptum verbis directis non est proprie pactum de retrovendendo, de quo loquitur textus noster; quidquid sibi contrarius supponat in tract. de empt. & vendit. cap. 28. n. 19. ubi dixit, quod in textu ponitur forma pacti verbis directis concepti, in quo deceptus videtur.

Unde deducitur, dominium ex hujusmodi pacto ita verbis obliquis concepto in emptorem omnino esse translato; nec ipso jure, sed novo facto, adveniente pacti conditione, resolvendum, & ad venditorem revertendum, media traditione. *August. Barbof. in L. 2. n. 48. Cod. de pact. inter emptor. & venditor. Farias ad Covar. var. lib. 3. cap. 8. n. 18. Hermozill. in L. 42. tit. 5. Gloss. 7. n. 2. partit. 5. ubi plures dant concordantes, & ultra eos Caldas ad L. Si curatorem, verbo sua facilitate n. 62. Cod. de in integr. rest.*

12 Et licet alii contrarium teneant procedunt, quando hujusmodi pactum concipitur verbis directis; sed si verbis obliquis, ut Cum aliis concordant August. Barbof. in dict. L. 2. num. 50. Farias dict. cap. 8. num. 29. Hermozill. dict. Gloss. 7. n. 2. partit. 5. dict. n. 62. ad finem.

13 Ita ut fructus perceptos ante pretium emptori oblato suos faciat ipse emptor, ut habetur in nostro textu. *Covar. var. lib. 1. cap. 15. num. 6. ubi Farias à n. 33. Hermozill. in L. 42. tit. 5. Gloss. 9. & 10. ex num. 2. cum seqq. partit. 5. ubi limitant data mora in restituenda re, & agunt an dividantur fructus; apud quos invenies omnia desiderata in hac materia, in qua non immoramur, quia bene agunt; nec non apud August. Barbof. in dict. L. 2. à n. 60. cum seqq. Illustriss. Rocca cap. 123. n. 5. Romaguer. ad statut. Eugub. lib. 2. rubric. 52. n. 26. cum seqq.*

14 Elapso autem termino dato ad retrahendam rem venditam, emptor non potest compelli ad retrovendendum, ut de magis communi testantur.

Tiraquel de retract. conventional. §. 1. Gloss. 2. à n. 42. Mantic. de tacit. & ambig. lib. 4. tit. 31. ex num. 34. cum seqq. Surd. decis. 52. à num. 23. Rot. a decis. 272. p. 1. in noviss. Aldobrand. Gratian. Forens. cap. 207. n. 17. & 18. Hermozill. in dict. L. 42. Gloss. 1. num. 33. August. Barbof. in L. 2. ex n. 31. Cod. de pact. inter emptor. & venditor. Quod pluries ampliatur, & limitatur apud eoldem Hermozill. & August. Barbof. ad quos te remitto, ne in longum protrahamur, tenet etiam. Ansaldo. de commerc. disc. 57. num. 8. & Portugal. de donat. reg. lib. 1. prælud. 1. §. 1. n. 109. Ciardin. contr. lib. 1. cap. 4. ex n. 2.

15 Et quando locum habeat præscriptio in huiusmodi pacto. Ultra relatos à Barbof. hic vide Aug. Barbof. in dict. L. 2. ex num. 15. Hermozill. in dict. Gloss. 1. à n. 6. ubi ambo hanc controversiam explicant per casus distinctos, & faciunt varias ampliationes, & limitationes. Ipsos consule, de quo etiam vide Ansaldo. dict. disc. 57. à n. 30. cum seqq. Conciol. ad statut. Eugub. lib. 2. rubr. 52. n. 10. & Cortiad. m. 3. decis. 149. à num. 19.

16 Emptor vero, qui ex pacto de retrovendendo tenetur revendere, vel reddere rem acceptam venditori, debet præcisè rem tradere, & non liberatur solvendo interesse, si habet facultatem rei tradendæ, secus si hanc facultatem non habeat, ut ex superiori defendunt Pinel. in L. 2. p. 2. cap. 3. à num. 20. cum seqq. Cod. de rescind. August. Barbof. in dict. L. 2. n. 47. Anton. Gomes var. tom. 2. cap. 2. num. 29. versic. Ex quo etiam, & cap. 10. num. 22. versic. Septimus casus. Hermozill. in dict. L. 42. Gloss. 2. 3. & 4. n. 5. & Gloss. 7. n. 1.

17 Si autem in venditione facta cum pacto de retrovendendo nihil dictum fuit de certo pretio revenditionis, intelligitur de eo pretio, quod currit tempore redemptionis, & non contractus, ut ex Menoch. consil.

60. n. August. Barbof. in dict. L. 2. n. 5. Card. de Luca de npi. & v. 32. numer. 12. Ansaldo. de con. ven. disc. 77. num. 10. 10 intelligitur de pretio, pro quo fuit vendita, ut cum aliis Romagosa. in addit. ad statut. Eugub. lib. 2. rubr. 52. n. 24. Cortiad. decis. 149. à n. 72. m. 3.

18 quod Jus competens venditori ex pacto retrovendendi cedi potest, tenet cum pluribus Aug. Barbof. in dict. L. 2. n. 45. ubi n. 46. addit, quod ex hac cessione debetur Gabella Hermozill. dict. L. 42. Gloss. 2. & 3. n. 1. ubi n. 2. limitat, nisi actum fuerit, ut ipse venditor tantum posset redimere, nam tunc facultatem redimendi alteri cedere non poterit, & cum hac eadem limitatione idem firmat cum pluribus Olea de cession. jur. tit. 3. Quæst. 2. ex n. 37. cum seqq. Altimar. de nullit. contract. tom. 3. rubr. 1. Quæst. 7. sect. 2. n. 15. ubi plures dat concordantes, & n. 17. habet eandem limitationem. Conciol. dict. rubr. 52. n. 17. & n. 18. & ibi Romaguer. à n. 21.

19 Et etiam ad hæredes transmissibile est, etiam si de eis mentio non fiat in contractu. Gomes var. tom. 2. cap. 11. num. 36. versic. Ex quo infertur. Covar. practicar. cap. 39. n. 2. versic. Quanto adversus, ubi Farias. Hermozill. dict. Gloss. 2. & 3. numer. 4. ubi extendit ad hæredes hæredis. Caldas in dicta L. Si curatorem, verbo sua facilitate n. 68. Cortiad. decis. 149. ex n. 58. tom. 3. ubi latè explicat.

20 Præterea sciendum est, emptorem, qui à duobus rem emit cum pacto retrovendendi, uno volente redimere partem suam, non teneri ei vendere. Tiraquel. de retract. convent. §. 1. Gloss. 6. n. 30. Fachin. contr. lib. 2. cap. 2. in princ. Mantic. de tacit. & ambig. lib. 4. tit. 32. n. 29. versic. Quidem si duo. Hermozill. in L. 42. tit. 5. Gloss. 7. n. 8. partit. 5. August. Barbof. in L. 2. n. 53. Cod. de pact. inter emptor. & vendit. Gomes var. tom. 2. cap.

cap. 10. n. 25. versic. Quia inferi, ubi Aylon. Et quidam plures venduntur cum pacto: V de Cortiad. dict. decis. 140. ex num. 7.

21 Quamvis unus ex venditoribus paratus sit totam rem redimere, & refundere totum pretium, quia adhuc non est admittendus, ut tenent Surd. consil. 415. n. 23. & alii adducti per Mantic. dict. tit. 32. n. 25. & per Hermozill. dict. n. 8. versic. Amplia ex Gloss. Mastrull. decis. 21. numer. 3. Caren. resolut. 26. n. 3. Cortiad. dicta decis. 149. ex n. 67.

22 Sed contrarium, imo posse totam rem redimere, offerendo totum pretium, maxime cum offert satisfactionem de restituenda parte alteri venditori, si velit redimere, intelligendo scilicet, quando res non patitur divisionem commodam; secus si absque ullo incommodo est dividua tenent magis communiter relati, & sequuti ab August. Barbof. in dict. L. 2. sub n. 53. Hermozill. dict. Gloss. 7. n. 9. Conciol. ad statut. Eugub. lib. 2. rubr. 52. n. 8. ubi n. 7. dicit, quod emens ab uno non potest cogi retrovendere pro parte tantum, de quo vide eund. Cortiad. ex n. 67.

23 Si emptor, qui rem emit cum pacto de retrovendendo, vendidit alteri tertio, quod venditor non habeat actionem contra ipsum tertium, nisi ei cedatur à primo emptore, tenent Gomes var. tom. 2. cap. 2. n. 29. & ibi Aylon n. 30. Mantic. de tacit. & ambig. lib. 4. tit. 32. ex n. 45. Farias ad Covar. var. lib. 3. cap. 8. n. 23. Costa de privileg. creditor. regul. 1. ampliat. 2. ex n. 4. Molin. de justit. & jur. tract. 2. disp. 173. n. 9. & alii plures apud Hermozill. in L. 42. tit. 5. Gloss. 7. n. 2. & apud August. Barbof. in dict. L. 2. n. 48. Conciol. dict. rubr. 52. num. 12.

24 Alii vero oppositum sentientes dicunt, quod si de rigore juris, si ve de æquitate detur semper actio rei persequutoria, seu personalis in rem scripta adversus tertium intra tem-

pus conventum in pacto redimendi. Amat. Panormitan. resol. 19. ex n. 2. Cancer. var. p. 1. cap. 13. n. 10. Merlin. de pignorib. lib. 2. tit. 3. Quæst. 98. num. 19. & 20. Fontanell. acis. 79. & decis. 80. Gabr. Pereyr. decis. 15. n. 6. Larrea decis. 76. n. 10. Ansaldo. de commerc. disc. 71. num. 4. & plures refert Hermozill. dict. Gloss. 7. n. 3. August. Barbof. in dict. L. 2. n. 49. & Conciol. dict. rubr. 52. n. 14.

25 Tertia opinio distinguit inter pactum conceptum verbis obliquis, & conceptum verbis directis, ita ut in primo casu procedat prima opinio, in secundo vero procedat opinio secunda. Ita apud Aylon dict. n. 30. & Ansaldo. dict. decis. 71. n. 3. Hermozill. dict. Gloss. 7. n. 4. Olea de cession. jur. tit. 4. tit. 11. in Miscellan. ex num. 37. cum seqq. ubi n. 42. & 43. dupliciter limitat August. Barbof. in dict. L. 2. num. 50. Et interveniente hypotheca rei in dicto pacto cum prohibitione alienandi, vel cum emptor non est solvendo, agitur indistincte contra tertium. Hermozill. dict. Gloss. 7. n. 5. & 6. August. Barbof. in dict. L. 2. n. 51.

26 Sed omnes conveniunt, quod hæc actio, si ve personalis, & ad interesse, si ve realis in rem scripta non detur, nisi ratione rei adhuc præexistens, secus si extincta fuit, ut videre est apud Ansaldo. dict. disc. 71. n. 5. cum seqq.

27 Hinc si unus ex hæredibus rem emptam cum dicto pacto solus possideat, vel communiter cum aliis potest in solidum ad ejus restitutionem condemnari, ut per Tiraquell. de retract. convent. §. 1. Gloss. 6. à num. 41. Mantic. de tacit. lib. 4. tit. 32. num. 37. August. Barbof. in L. 2. num. 54. Cod. de pact. inter emptor. & vendit. Hermozill. dict. Gloss. 7. n. 14.

28 Sed contra tertium possessorem non citatum, sententiam contra primum emptorem ex pacto de retrovendendo conventum latam, non posse exequi, nec illi nocere, tenent August.

gust. Barbof. in d. l. L. 2. n. 52. Hermozill. dict. Gloss. 7. n. 7.

- 29 Norabile est, quod emptor, qui ex vi pacti de retrovendendo tenetur revendere alteri, si re. n. emptam alteri locat, & durante locatione redimatur, tenetur redimens stare locationi facte per emptorem: *August. Barbof. in dict. L. 2. n. 58. Pacion. de locat. cap. 61. n. 65. Mantie. de tacit. lib. 5. tit. 10. ex n. 34. Ciarlin. Forens. lib. 1. cap. 93. n. 10. Conciol. ad statut. Eugub. lib. 2. rubr. 52. n. 16. Cortiad. decis. 149. à n. 115. tom. 3.*

- 30 De accrescentibus fundo per alluvionem ad quem pertineant stante dicto pacto retrovendendi, vide *Aug. Barb. in dict. L. 2. n. 56. & 57. ubi n. 68. agit an relolvatur servitus acquisita? Et n. 69. cum seqq. agit de expensis, & melioramentis, à venditore satisfaciendis; de quibus etiam agit Hermozill. in L. 42. tit. 5. Gloss. 9. ex n. 16. cum seqq. ubi à n. 21. inquit an ex hac venditione cum pacto de retrovendendo debeatur duplex gabella; de quo etiam August. Barbof. in dict. L. 2. n. 56. & 57. Cortiad. dict. decis. 149. à n. 116. ubi n. 117. tenet, quod debet solvere omnes expensas, & sumptus.*

- 31 In textu ibi: *Atè que lbe o dito preço seja restituído.* Ergo ante pretii restitutionem non pertinent fructus ad venditorem retrahentem, nisi ad emptorem, ut patet ex textu; nec sufficit simplex oblatio venditoris, nisi emptor sit in mora recipiendi, aut declaret, se nolle recipere ex traditis à *Petr. Barbof. in 1. part. rubric. ff. solut. matrim. n. 41. Et ideo Glossa in L. 2. Cod. de pact. inter emptor. & venditor. verbo oblatam, intelligit dictam legem, ut cum oblatione concurrat consignatio, & depositum, ut in L. Si à te 7. Cod. eod. Aliter tamen intelligit dictam legem 2. *Petr. Barbof. in 2. part. ejusd. rubr. ff. solut. matrim. dicens, quod ad effectum, ut fructus pertineant ad venditorem à tempore oblationis, sufficiat ipsa obla-**

ti, quod per eam ab eo tempore purgata videtur conditio, sub qua contractus est, & natura additionis est, ut fructus incipiat pertinere ad emptorem à tempore venditionis puræ factæ; sed tunc tenetur venditor uluras pretii solvere pro quantitate fructuum, & quod ad effectum eas non solvendi oportet, quod post primam oblationem, per quam solum purificata fuit conditio, iterum interpellat venditorem, seu potius emptorem, ut rem restituat; nam à die hujus secundæ interpellationis fructus sine eo onere ad eum pertinebunt; prosequitur latius idem *Petr. Barb. in L. Si mora 10. à n. 68. usque ad n. 64. ff. eod. tit.*

Sed quidquid sit de intellectu dict. L. 2. Cod. de pact. inter emptor. & vendit. in terminis nostri textus, dum pretium emptori non restituitur, pertinent fructus rei emptæ ad ipsum emptorem, nec eam tenetur restituere per simplicem oblationem, nisi effectiva fuerit simul cum traditione, ut patet ex dictis verbis ibi: *Atè que lbe o dito preço seja restituído*, quod verbum *restituído*, requirit pecuniariam solutionem, ita ut non satisfiat per alium modum solvendi *Gratian. decis. 147. n. 5. & 6.*

Unde si emptor pretium recipere noluerit, tunc à die talis oblationis effectivæ ad eum fructus pertinere non debent, sed ad venditorem, si pretium illicò tradat, & in deposito consignet ex *Gloss. in dict. L. 2. verbo oblatam*, sed ad hoc requiritur, quod venditor faciat notificare emptorem ad pretium recipiendum, & rem tradendam intra breve, & certum, ac determinatum tempus cum comminatione illud consignandi in deposito, si recipere noluerit, alias, hoc non peracto, tenebitur venditor ad uluras pretii, & in eis compensare fructus rei venditæ, modo tradito à *Petr. Barbof. in locis proxime citatis, & probatur ex decisione senatus apud Souza de Maced. decis. 27. n. 8. in fine, & n.*

Ad §. 1.

SUMMARIUM.

9. De quo vide *Romagner. in addit. ad statut. Eugub. lib. 2. rubr. 52. num. 28. & 29. & late agit August. in d. l. 4. ff. 49. ex num. 87. tom. 3. non Ant. us Gobius consult. 22. à n. 3. cum seqq.*
- 34 Licet enim fructus non pertineant ad emptorem, & sic ad re. emptorem ante rei traditionem; ex *L. Traditionibus 20. Cod. de pactis. Sousa de Maced. dict. decis. 27. n. 5. Tamen hoc procedit, si venditor non fuit in culpa rei non tradendæ, si enim morosus fuit, in ejus penam debentur emptori fructus ante traditionem, ex *L. videamus 38. §. Si actionem, versic. Ex causa ff. de usur. Ord. lib. 4. tit. 67. §. 3. Caldas de empt. & vendit. cap. 23. n. 10. Petr. Barbof. in L. De divisione §. n. 20. ff. solut. matrim. Sousa de Maced. decis. 27. n. 6. Valasc. de partit. cap. 28. n. 8.**
- 35 Tandem nota, quod ex prima venditione cum pacto de retrovendendo debetur gabella, non vero ex revenditione, quamvis hujusmodi pactum non verbis directis, sed obliquis fuisset initum, & in continenti appositum, ut cum pluribus tenet *August. Barbof. in L. 2. num. 56. & 57. Cod. de pact. inter emptor. & venditor. Hermozill. in L. 42. tit. 5. Gloss. 9. n. 21. & 23. ubi explicant, quomodo dicatur appositum in continenti Romagner. dict. rubr. 52. num. 39. ubi n. 40. limitat nisi appositum sit ex intervallo. Et quid de laudemio? Cortiad. dict. decis. 149. à n. 105.*
- 36 Tandem minor non restituitur adversus lapsum termini redimendi nec prorogare potest ipsum terminum *Conciol. ad statut. Eugub. lib. 2. rubric. 52. n. 19. & 21. ubi n. 20. hoc extendit ad Principem.*
- 37 Hoc pactum probari potest per testes. *Romagner. in addit. ibid. n. 22. Cortiad. n. 127.*

- 1 *Vendicta re pacto retrovendendi, interveniente lesione in quarta parte iusti pretii, usurarius est contractus.*
- 2 *Sola modicitas pretii unà cum pacto retrovendendi efficit contractum usurarium.*
- 3 *De jure nostro parvitas pretii aestimatur in quartæ partis diminutione licet jure communi diversimode aestimaretur.*
Intelligitur Ord. lib. 4. tit. 67. §. 2. ibid.
Relatum est in referente cum omnibus suis qualitatibus, ibid.
- 4 *Valor, seu aestimatio rei venditæ, consideratur ratione qualitatis diminutæ, pacto retrovendendi.*
- 5 *Iustum pretium debet regulari ab eo, quod minus res valet respectu pacti.*
- 6 *Si mulier, minor, mulier, vel miles emant fundum, & in spicio favoris, n. 10. ff. de iur. test.*
- 7 *Non procedit in re datâ in solutum modicitate iusti pretii in quarta parte, & pacto retrovendendi.*
- 8 *Datio in solutum alia necessaria, alia voluntaria: & quænam necessaria, & num. 9.*
- 10 *Explicatur quæ datio voluntaria sit.*
In quo conveniant, vel differant voluntaria, & necessaria? Remissive, ib.
- 11 *Datio in solutum in omnibus habet vim veræ solutionis, & idem de necessaria.*
- 12 *Imo dicitur vera venditio.*
- 13 *Disposita in venditione habent locum in datione in solutum.*
- 14 *Datum in solutum, censetur dari in satisfactionem debiti.*
Quamvis adsit diversitas summae inter rem solutam, & creditum, ibid.
- 15 *Pro*

15 Pro solutione in solutum debetur Gabella.

16 Sic etiam debetur laudemium.

17 Emphyteuta dans in solutum voluntarie emphyteusim, irrequisito domino, illa privatur.

18 Res Ecclesiae inconsulto Romano Pontifice, in solutum dari non possunt.

Alia de datione in solutum: Remissive, ibid.

19 Ex modico pretio, & pacto retrovendendi, datio in solutum praesumitur facta in fraudem usurarum, sicut empti, & venditio, si aliae concurrunt conjecturae.

20 Pactum, ut, non nisi post certum terminum liceat redimere, interveniente modicitate pretii, & consuetudine fenerandi, vel expressa adsit conditio de lucrands fructibus arguit contractum usurarium.

21 In contractu emptionis, & venditionis, si tacita conditio exprimatur, inducitur suspicio fraudis, Et si non interveniat exiguitas pretii.

1 **E**X hoc textu deducitur, quod si **L**iteris indicata fuerit cum pacto de retrovendendo, interveniente latione in quarta parte iusti pretii, usurarius est contractus, ac ita exornant Valasc. consult. 70. n. 9. Reynof. observat. 16. num. 1. ubi Addit, ait quod anno 1643. emanavit rescriptum ab invictissimo Rege Joanne IV. promulgatum, ut observaretur dispositio nostri textus, annullatis aliis rescriptis de annis 1614. & 1641. Tenent etiam Gama decis. 82. a n. 1. cum seqq. & habetur in alia Ord lib. 4. tit. 67. §. 2. idem Gama decis. 138. num. 1. cum seqq. Caldas ad L. Si curatorem verbo sua facilitate n. 83. Cod. de integr. restit.

2 Et sic apud nos per dispositionem huius textus cessat controversia, an data modicitate pretii iuncta cum pacto de retrovendendo contractus censeatur usurarius absque eo, quod

em ptor non fuerit solitus fenerari, ut per Ioc. res relatos a Barbof. hic n. & ibi ejus. August. Barbof. in L. 2. a num. 3. cum seqq. Cod. de pactis inter emptor. & venditor. Hermozill. in l. 42. tit. 5. Gloss. 1. a num. 25. cum seqq. Cortiad. decis. 149. a num. 8. tom. 3. Nam textus noster amplexus est opinionem eorum, qui dicunt, totam modicitatem pretii una cum pacto de retrovendendo efficere contractum usurarium, ut advertunt Valasc. dict. consult. 70. n. 9. & Reynof. dict. observat. 16. sub n. 1. & ibi Addit.

Cum hac tamen moderatione, quod licet de jure communi diversimode aestimaretur parvitas pretii; tamen per dispositionem nostri textus aestimatur in quarta partis diminutione iusti pretii, ut advertendum duxit Gama dict. decis. 82. n. 3. versic. Et advertendum, ac ita intelligitur alia Ord. hoc lib. 4. tit. 67. §. 2. ubi facta mentione modicitatis pretii, refertur ad dispositum in hoc textu, per quod intelligi debet; quia relatium est in referente cum omnibus suis qualitatibus, ex L. Asse toto 77. ff. de heredib. instit. L. Si ita scripsero. 38. ff. de condit. & demonstrat. Caldas de potest eligend. cap. 16. n. 17. & 33. Egid. in L. Ex hoc jure, p. 1. cap. 8. n. 91. versic. Nihilominus ff. de justit. & jur. Scacc. de commerc. §. 7. Gloss. 3. n. 28.

Aestimatio vero, seu valor rei venditae considerari debet habita ratione ad qualitatem diminutam pacti de retrovendendo, & non prout simpliciter res per se considerata vendi poterat; quia huiusmodi pactum facit rem esse minoris valoris paulo minus in tertia parte, ut cum pluribus tenent August. Barbof. in dicta L. 2. n. 12. Cod. de pact. inter emptor. & venditor. Hermozill. in L. 42. tit. 5. Gloss. 1. num. 30. partit. 5. Farias ad Covar. var. resol. lib. 3. cap. 10. num. 1. & habent iudicatum Gama decis. 138. n. 2. & decis. 178. num. 8. & 9. Caldas

ad L. Si curatorem; verbo si fac tate, n. 83. Cod. de integ. restit. last. de jur. emphyt. 10. in 3. ad finem, & consulti 70. a nume Pinel. in L. 2. p. 3. cap. 11. q. 1. quod duo ultimi contrarium defendunt contra communem receptam per decisiones senatus, quas ipsi referunt. Addit. ad Reynof. observat. 16. a n. 1. ubi dicit, in hoc puncto attendendam semper esse dispositionem huius textus, ubi indistincte facit contractum usurarium, data modicitate pretii in quarta parte iusti pretii.

Sed ego puto, quod iustum pretium, de quo textus noster, debet regulari ab eo, quod minus res valet respectu dicti pacti retrovendendi; nam res minorem aestimationem habent propter onera, ex Pegaf. Forens. tom. 1. cap. 3. n. 220. & iustum dici non potest pretium, nulla facta diminutione oneris, quod rei valorem minuit; ideoque iuste minoris emitur, quam in se valet, propter onus, vel periculum ei annexum, ut tenent citati supra ad rubr. tit. 1. Artic. 3. ex n. 48. Igitur etiam in terminis nostri textus debet sequi primam communem opinionem, pro qua senatus noster solet judicare, prout testantur Nostrates supra citati n. 4. & ultra eos Cancer. var. p. 1. cap. 13. n. 44. ubi refert ita iudicatum. Cortiad. decis. 549. n. 19. ubi refellit opinionem Pineli, & Valasci.

6 Si rusticus, mulier, minor, vel miles fundum emant pretio exiguo cum pacto de retrovendendo, cessat suspicio faenoris, nisi sint sagaces. Mantie. de tacit. & amig. lib. 8. tit. 25. ex n. 13. cum seqq. August. Barbof. in dict. L. 2. n. 14. Barbof. hic num. 6. Sed haec doctrina non convenit dispositioni nostri textus, ubi non agitur de emptore solito faenerari, vel de suspicione faenoris, sed solum de modicitate pretii in quarta parte, qua interveniente absque ulla suspicione faenoris una cum pacto de retrovendendo, censetur contractus usurarius;

quod idem militat in emptore rustico muliere, minore, & milite; quia non sumus in suspicione faenoris, sed in probatione lationis in quarta parte iusti pretii, quae contractum reddit faeneratum ex tali pactione secundum expressam sanctionem huius textus, quae servari debet.

Dispositio autem huius textus locum non habet in re data in solutum cum modicitate pretii iusti in quarta parte, & pacto retrovendendi; quia in hoc casu datio in solutum non dicitur venditio ad effectum efficiendi contractum usurarium, ut decisum tenet Gama decis. 183. n. 3.

Sed ut melius, & verius quaestio haec resolvatur, sciendum est, quod datio in solutum alia est necessaria, alia voluntaria: Necessaria est jus, siue facultas, vel privilegium offerendi creditori invito in stabilibus, quod in pecunia debetur, & conceditur debitori carenti pecunia, & mobilibus, qui facta diligentia vendendi, iustum emptorem reperit ex Authent. Hoc nisi Cod. de solut. Navar. de dat. in solut. Quaest. 1. n. 5. Altimar. de nullit. sent. tom. 7. rubr. 1. p. 5. Quaest. 47. n. 607.

Unde necessaria datio in solutum est illa, quae invito creditore, sit in iudicio cum auctoritate, & decreto iudicis. Costa de remed. subsidiar. remed. 3. Novar. de dat. in solut. Quaest. 2. n. 4. Altimar. dict. Quaest. 47. num. 608.

Datio vero in solutum voluntaria est, quae extra iudicium, nullo cogente ex partium communi concordia fit. Costa dict. remed. 3. in princip. Rovit. consil. 18. n. 8. tom. 1. Thoro voto 62. n. 59. Altimar. dict. Quaest. 47. num. 609. Novar. dict. Quaest. 2. num. 3. ubi ponunt aliam speciem dationis in solutum nec voluntariam, nec necessariam, ut in specie L. Sed si debitor. ff. de pignorat. action. Et in quo conveniant, vel differant voluntaria, & necessaria, vide eisdem Altimar. dict. Quaest. 47. ex num. 611. Novar.

Novar. ubi supra Quæst. 3. à numer.

- 11 Hinc datio in solutum voluntaria similis est venditioni, & in omnibus vim veræ venditionis habet. *Posth. de subhast. inspect. 44. n. 41. & 42. Cyriac. contr. 311. n. 16. & contr. 374. n. 31. Conciol. allegat. 34. n. 22. & 23. Altimar. de nullit. contract. tom. 4. rubr. 1. p. 2. Quæst. 15. num. 773. & tom. 7. dict. Quæst. 47. n. 693. versic. Datio in solutum voluntaria. Et idem de necessaria dicitur. Novar. de dat. in solut. Quæst. 3. n. 1. & 3.*
- 12 Imo dicitur vera venditio. *August. Barbof. Appellatio. 267. num. 4. Conciol. alleg. 34. n. 24. Altimar. dict. n. 693. versic. Imo. Card. de usur. disc. 10. n. 6. & de credit. discurs. 27. num. 14. & disc. 32. n. 9. Et disposita in venditione habent locum in datione in solutum. Conciol. dict. allegat. 34. n. 21. Altimar. dict. Quæst. 15. num. 775. tom. 4. ubi n. 782. tenet, quod dispositio L. 2. Cod. de rescind. vendit. habet locum in datione in solutum. Et n. 776. cum seqq. dicit, statutum loquens de venditione locum habere in datione in solutum.*
- 14 Res data in solutum censetur data in satisfactionem debiti, & non in donationem *Conciol. allegat. 88. n. 23. Menoch. de præsumpt. lib. 3. præsumpt. 49. n. 23. Surd. decis. 308. n. 19. Altimar. dict. Quæst. 47. num. 693. versic. Dans in solutum, tom. 7. ubi in versic. Quamvis, ait, hoc procedere, quamvis adsit diversitas summæ inter rem solutam, & creditum.*
- 15 Idcirco sicut de venditione debetur Gabella, sic etiam debetur pro solutione in solutum. *Cyriac. contr. 69. n. 11. Altimar. de nullitat. tom. 4. rubr. 1. p. 2. Quæst. 15. n. 776. in fine. Sousa de Maced. decis. 72. n. 4. Peg. ad Ord. lib. 1. tit. 78. §. 14. num. 12. & n. 479. Et sic debetur etiam laudemium ex datione in solutum. Fulgin. de emphyt. tit. 1. de laudem. Quæst. 8. n. 16. Altimar. dict. Quæst. 15. n. 784. Fontanell. decis. 278. n. 5. tom. 1. Riccius p.*

3 collect. 82. *Cald. de extinction. emphyt. c. p. n. 64. Barbof. ad Ord. lib. 4. tit. 38. Pinhey. de emphyt. p. 4. sect. 5. à n. 48.*

17 phy utraque dans in solutum voluntariè rem emphyteuticam, irrequisito domino, privatur re emphyteutica. *Corbul. de jur. emphyt. tit. de caus. privat. ob alienat. limit. 19. n. 3. Novar. de dat. in solut. sect. 1. Quæst. 11. num. 11. Caldas de extinct. emphyt. cap. 16. n. 65. versic. Unde infero.*

18 Neque res Ecclesiæ, inconsulto Romano Pontifice, possunt in solutum dari. *Riccius p. 3. Collect. 582. ubi in fine ait, habere etiam locum remedium L. 2. Cod. de rescind. vendit. Et si alia scire cupis de datione in solutum, vide ad satisfactionem Altimar. de nullit. contract. tom. 7. rubr. 1. p. 5. Quæst. 47. ex n. 606. cum seqq.*

19 Deveniendū igitur ad veram resolutionem quæstionis supra positæ num. 7. respondendum est, quod ex modico pretio, & pacto de retrovendendo datio in solutum præsumitur facta in fraudem usurarum, sicut emptio, & venditio, si aliæ concurrunt conjecturæ *Mantica de tacit. & ambig. lib. 8. tit. 23. ex n. 3. cum seqq. Covar. var. lib. 3. cap. 8. n. 5. ubi Farias n. 41. Menoch. de præsumpt. lib. 3. præsumpt. 122. n. 42. Castill. controverf. lib. 2. cap. 25. num. 48. Addit. ad Gama decis. 138. ubi à prædicta decisione deviat, & quidem iuste, nisi illam intelligas in casu, quo aliæ conjecturæ usuræ non interveniant, tunc enim bene decisum fuit, quod ex solo pacto retrovendendi, & parvitate pretii non inducitur præsumptio contractus usurarii, ut est de mente præcatorum, quatenus habent, quod in datione in solutum difficilior præsumitur exerceri fœnus, quam ubi pecunia ipsa numeratur.*

20 Et nota, quod licet in Principio huius tituli dicatur, quod licitum est pactum, quo contrahentes conveniunt, licere venditori rem venditam

ditam redimere usque ad certum tempus; & idem sit, erit inveniendum non nisi post certum tempus liceat redimere, & ac stricta, limitata potestate recurrenda. Tamen si in hoc ultimo casu interveniat modicitas pretii, & quod sit consuetudo fœnerandi, vel adsit expressa conditio de lucrandis fructibus, arguit contractum usurarium huiusmodi pactum. *August. Barbof. in L. 2. n. 13. Cod. de pactis inter emptor. & venditor. Gomes var. tom. 2. cap. 2. n. 27. Cancr. var. p. 1. cap. 13. n. 56. versic. Veritas est. Castill. contr. lib. 2. cap. 25. n. 9. Caldas ad L. Si curatorem. verbo sua facilitate, n. 61. Cod. de in integr. restit. Covar. var. lib. 3. cap. 8. n. 6. ubi Farias n. 45. & cap. 9. n. 2. ubi etiam Farias n. 12. & 13. Ad quod sunt textus in cap. Ad nostram de empt. & vendit. & in cap. Ille vos 5. de pignori. & ibi scribes ultra relatos à Farias ad Covar. dict. cap. 9. n. 2. in princip. Ciarlin. contr. lib. 1. cap. 40. num. 25. Romaguer. ad statut. Eugub. lib. 2. rubr. 52. n. 38.*

21 Ratio verò cur conditio de lucrandis fructibus in dicto casu sit illicita, consistit in eo, quia quamvis dicta conditio in contractu emptio-nis, & venditionis tacite insit; tamen si exprimatur insolita videtur, & inducit suspicionem fraudis, etiamsi non interveniat pretii exiguitas: ex *Gregor. Lop. in L. 28. tit. 8. Gloss. 3. limit. 3. Hermozill. in L. 42. tit. 5. Gloss. 1. sub n. 36. partit. 5. Caldas dict. verbo sua facilitate sub n. 61.*

Ad §. 2.

SUMMARIUM.

- 1 Consuetudo fœnerandi pacto retrovendendi sufficit ut emptio, & venditio sit usuraria, et si iusto pretio sit celebrata.
- 2 Non dicitur solitus fœnerari, qui
- Tomo IV.

semel tantum fecit contractum fœneratitium.

- 3 Rejiciuntur dicentes ex unico actu posse quis dici solitus fœnerari.
- Consuetudo ex pluribus actibus inducitur, ibid.
- 4 Ut probetur consuetudo fœnerandi requiritur, ut contractus usurarii fiant, usuras exigantur, & executioni mandentur.
- 5 Requiritur etiam, quod probetur in specie contractus, de quo agitur, & non in genere.
- 6 Sufficitque probare morem fœnerandi tam tempore, quo initus fuit contractus, qui prætenditur usurarius, quam postea.
- Testes probantes talem consuetudinem, omni exceptione maiores esse debent. ibid.
- 7 Non sufficit, quod consuetudo postea deponatur.
- 8 Consuetudo fœnerandi, juncto pacto, retrovendendi non sufficit ut contractus usurarius detegatur.
- 9 Contrarium tamen ex dispositione nostri textus tenetur.
- 10 Ampliatur 1. quando contrahitur intercedente proxeneta solito inducere ad celebrandos tales contractus, licet contrahentes soliti non essent id facere, & idem de Notario.
- 11 Limita, si venditor fundum vendat non solito fœnerari, & ab eodem conducat, etsi pactum retrovendi intercedat, & usurarius postea emit ab illo emptore omne jus suum.
- 12 In iudicio seculari iudicatur contractus usurarius adversus solitum fœnerari, quando celebratur cum ipso, & cum pacto retrovendendi.
- 13 Clericus possidens rem subjectam pacto retrovendendi, pro ejus recuperatione convenitur apud iudicem Ecclesiasticum.
- 14 Ut consuetudo fœnerandi probetur in emptore, vel venditore, sufficiunt actus

actus ad illam sufficientes, & probari quando contractus arguitur usurarius.

- 15 Intelliguntur, & explicantur nostri textus verba: E nestes dous calos.
- 16 In dictis casibus fructus rei venditæ ad fiscum regale non pertinent, sed ad venditorem, aut eorum æstimatione, si non extent percepti.
- 17 Et non solum perceptos ante contestationem, sed & perceptos, & consumptos ab initio contractus.
- 18 Dominium rei quæsitæ per usuram non transit in usurarium.
An idem dicendum de rebus usu consumptibilibus, ibid. Remissivè.
- 19 Præstat etiam usurarius æstimationem fructuum, quos dominus perciperet, si ob negligentiam non colligantur.
Fructus intelliguntur deductis sumptibus necessariis ad perceptionem, & computatur labor, & industria. ibid.
- 20 Pæna amissionis non imponitur ipso jure, sed per sententiam.
Pæna imposita per verba de futuro in dubio non videtur imposita ipso jure, ibid.
- 21 Fructu rei veniæ pacto retrovendendi cum solito fænerari celebrato, non ad Fiscum, sed ad venditorem pertinent.
Secus si amissio imponatur ipso jure, vel factò.
- 22 Cum incurritur ipso jure requiritur sententia declaratoria facti, ut amoveatur reus à possessione.
- 23 Usurarius retinet rerum suarum dominium, donec per sententiam declarentur amissæ.
- 24 Privatus ipso jure licite fructus percipit usque ad sententiam.
- 25 Quoties privatur per sententiam, fructus non amittuntur nisi post illam.
- 26 Hæc pæna non petitur ab hæredibus si lis cum defuncto non contestetur.
In publicis delictis requiritur, quod

unctus in vitâ condemnetur,

Abe in textu, quod sola do fænerandi cum pacto de retrovendendi sufficit, ut contractus emptionis, & venditionis censeatur usurarius, etiam si iusto pretio celebratus sit, & quamvis tam ex parte venditoris, quam emptoris dicta consuetudo procedat. Exorant Valasc. consult. 56. n. 2. & consult. 70. n. 9. in fine, & consult. 142. numer. 5. Reynof. observat. 16. num. 3. cum seqq. August. Barbof. in cap. Ille vos 4. n. 3. de pignorib. Farinac. de falsit. & simulat. Quæst. 163. n. 47. Menoch. de præsumpt. lib. 3. præsumpt. 122. numer. 100.

Et ad intelligentiam nostri textus sciendum est, eum non dici solitum fænerari, qui semel fæneratium contractum fecit, sed necesse est, ut bis, vel ter simili negotio se involverit, quia ex unico actu solitum non inducitur, ex Gloss. in §. Quia verò verbo Sæpe in Authent. de testib. Menoch. consil. 358. n. 4. Mantica de tacit. & ambig. lib. 8. tit. 24. numer. 13. versic. Sed notandum. Vincent. Carroc. de locat. p. 3. tit. de progress. ac grad. 2. Quæst. 9. n. 31. & part. 5. tit. de usur. Quæst. 3. n. 15. Farinac. de falsit. & simulat. Quæst. 162. n. 171. & Quæst. 163. n. 30. Clarin. Forens. lib. 1. cap. 40. n. 58. Valasc. consult. 56. num. 1. in fine. Reynof. observat. 16. n. 4. Mascard. de probat. concl. 445. n. 13. versic. Verum unum.

Et licet aliqui dicant, quod ex unico actu potest quis dici solitus fænerari, ut per Valasc. & Reynof. locis proxime citatis, tamen contrarium est verius; & receptius, non enim ex unico actu potest induci consuetudo fænerandi in contrahentibus, cum consuetudo ex pluribus actibus inducatur; adeo, ut nonnulli voluerunt, quod consuetudo fænerandi non inducitur ex duobus, vel tribus contractibus usurariis, sed necesse est, quod

quod pluries, & frequentius exercuerit, ut per Farinac. 163. n. 29.

4 Non tamen ac confuerudo fænerandi probatum est, quem ræpius fecisse emptiones, & venditiones cum pacto de retrovendendo, & modicitate pretii, & contractus ulurarios fecisse, nisi etiam constet, usuras exigisse, & contractus executioni fuisse demandatos. Farinac. dict. Quæst. 163. n. 31. & 32. Clarin. dict. cap. 40. num. 59. Cyriac. tom. 1. contr. 169. num. 26. Mantica. dict. tit. 24. n. 14.

5 Prout nec etiam sufficit probare consuetudinem fænerandi in genere, nisi etiam probetur in specie contractus de quo agitur. Farinac. dict. Quæst. 163. n. 33. Mantica dict. tit. 24. n. 17.

6 Sufficit tamen probare, quem esse solitum fænerari non solum tempore, quo initus fuit contractus, qui prætenditur usurarius, sed etiam postea, quia ex iis; quæ postea geruntur priora cognoscuntur; ut resolvit Mantica dicto tit. 24. n. 10. postquam à n. 6. proposuerat contrarium. Farinac. dict. Quæst. 163. num. 34. ubi n. 35. advertit, quod testes probantes consuetudinem fænerandi debent esse omni exceptione maiores.

7 Non vero sufficit, quod consuetudinem fænerandi postea deposuisset. Barth. in L. Prætor. §. Etiam is, ff. de edend.

8 His ita scitis, difficilis est decisio nostri textus, quatenus habet, contractum emptionis, & venditionis cum pacto de retrovendendo, & consuetudine fænerandi esse usurarium, quamvis res vendita sit iusto pretio, quia contrarium videtur verius, & communius, videlicet, quod consuetudo fænerandi etiam juncto pacto de retrovendendo non sufficit ad detegendum contractum usurarium, nam etiam usurarii persæpè faciunt contractus justos, & à lege probatos. Capel. de simulat. contract.

um. 75. versic. Hæc tamen. Farinac. Et Quæst. 163. n. 48. Menoch. de præsumpt. præsumpt. 122. n. 108. Mascard. de probat. concl. 445. n. 13. tom. 1.

Sed his non obstantibus observanda est dispositio hujus textus apud nos, in quo approbata fuit contraria opinio eorum, quos refert Farinac. dict. Quæst. 163. n. 47. ac ita decretum fuit per nostrum invictissimum Regem Joannem IV. ut testatur. Addit. ad Reynof. observ. 16. in princip. & ad num. 3. & 4.

Ampliat 1. dispositio ejusdem textus, ut procedat, quando partes contraxissent intercedente aliquo proxenetâ, qui sit solitus contrahentes inducere ad celebrandos similes contractus suspectos, & usurarios, licet contrahentes non essent soliti id facere; nam qualitas facti ex persona facientis præsumitur. Mascard. de probat. concl. 445. num. 8. ubi n. 9. idem dicit, quando Notarius, qui confecit instrumentum esset solitus scribere instrumenta de contractibus usurariis, vel simulatis. Farinac. de falsitat. & simulat. Quæst. 162. n. 170. & 171.

Limitatur tamen, si venditor fundum vendat alteri, qui non sit solitus fænerari, & ab eodem conducatur, quamvis pactum de retrovendendo intercedat, & usurarius postea emit ab illo emptore omne jus suum, quia tunc cum dicti contractus locationis, & venditionis cum pacto de retrovendendo non habuerit principium à solito fænerari, videtur cessare præsumptio simulationis, & usuræ, ut ex aliis tenet Mascard. dict. conclus. 445. n. 12. ubi sublimitat, nisi id factum fuisset opera usurarii, de quo etiam. Menoch. dict. præsumpt. 122. n. 106. Farinac. dict. Quæst. 162. à num. 184.

In textu ibi: Serà o contracto julgado por usurario. Etiam in judicio sæculari judicari potest contractus usurarius adversus solitum fænerari, quando celebratus fuit cum ipso, & cum

cum pacto de retrovendendi, ut colligitur ex nostro textu, & ex alio Ord. hoc lib. 4. tit. 67. est enim mixtum fori ex Ord. lib. 2. tit. 9. in Princip. ubi Pegas n. 16. Barbof. ad Ord. dict. tit. 67. in Princip. n. 1. Carleval. de de judic. tit. 1. disp. 2. n. 771. Conciol. verbo Delectum resolut. 2. n. 12. cum seqq. De quo latè agit Cortiad. decis. 181. ex num. 12. cum seqq. tom. 3.

13 Sed Clericus possidens rem subiectam pacto de retrovendendo pro ejus recuperatione conveniendus est apud judicem Ecclesiasticum. Cortiad. decis. 149. n. 1. tom. 3. & decis. 191. à n. 1.

14 In textu ibi: *Quer fosse culpado em o dito costume.* Non dicitur in textu, quod ad hoc; ut consuetudo fænerandi probetur in emptore, vel venditore, requiratur, quod ante contractum emptionis, & venditionis celebratum cum pacto de retro fuerit emptor, vel venditor convictus de usurario, sufficit enim consuetudinem habere fænerandi per actus sufficientes ad inducendam hujusmodi consuetudinem, & probari; quando contractus arguitur usurarius ex tali consuetudine, verbum nunc *culpado*, de quo in textu, intelligitur de convicto in dicto crimine in ipsa accusatione, seu exceptione, qua arguitur contractus ob consuetudinem fænerandi tam in emptore, quam in venditore, ut in textu dicitur.

5 In textu ibi: *Enestes dous casos:* Intelligitur de casu posito in §. *antedecenti*; ubi dicitur contractus usurarius quando fit cum pacto de retrovendendo pro minori pretio in quarta parte justii pretii, & de alio casu posito in hoc §. quando nempe, cum dicto pacto concurrat consuetudo fænerandi in emptore, vel venditore: Et in his duobus casibus constituitur in hoc textu, quod emptor incurrat pœnas impositas usurariis in hoc lib. 4. tit. 67. tam respectu amissionis principalis in duplo, quam exilii, & hoc tam

quam pro secunda, & tertia vice, quod venditor tantum pœnas, & illud, quod intelligitur eo modo, ut pœna, & alia exilii applicatur, & multiplicatur pro secunda, & tertia vice in dicto tit. 67. in Princip. Deinde intelligitur, ut procedat textus noster in reiteratione, contractus emptionis, & venditionis cum predicto pacto, & diminutione justii pretii in quarta parte, vel concurrente consuetudine fænerandi, non vero intelligitur de reiteratione respectivè ad alias species diversas usurarum itaut comprehensus in usuramutui, non dicitur secundo comprehensus, si postea convineatur de usurario in aliquo ex duobus casibus hujus textus, & præcedentis, & sic in specie contractus, de quo agitur ex dictis sup. n. 5.

In textu ibi: *E quanto aos fructos.* Habetur in textu, quod in prædictis duobus casibus non amittuntur fructus rei venditæ ad Fiscum regale, sed pertinent ad venditorem, cui emptor restituere debet perceptos, si extent, aut eorum justam æstimationem, attento communi valore tempore recollectionis. Quoties enim contractus judicatur fæneratitius prout in præfenti, nec bona fides excusat à restitutione fructuum, quia lex resistit ejus acquisitioni. Larrea allegat. 24. n. 15. & 16. Leotard. de usur. Quæst. 89. n. 25. August. Barbof. in cap. Ad nostram 5. n. 7. de emption. & vendit. Pacion. allegat. 130. n. 1. Farias ad Covar. var. lib. 3. cap. 3. n. 52.

Et non solum debent restitui fructus post litem contestatam perceptos sed etiam omnes præceptos, & consumptos ab initio contractus, ut insinuant verba textus ibi: *Segundo o que valeraõ commummente ao tempo que os colheo.* ut bene comprobatur, & defenditur Reynof. observat. 16 ex n. 10. cum seqq. quem sequitur ibidem ejus Addit. tenent Valasc. consult. 70. n. 16. Ciarlin. Forens. lib. 1. cap. 40. n. 7. Olea in addit. de cession. jur. ad tit. 8. Quæst. 1. Resolut. 46.

40. num. 8. Larrea allegat. 24. n. 15. & 16.

18 Et ratio est in rei quæsitæ per unum an in transitu in usurarium. Covar. var. lib. 3. cap. 3. num. 6. ubi Farias n. 49. ubi num. 5. agit an idem dicendum de rebus consumptibilibus, & n. 51. dicit, quod si ipsam rem vendiderit pretii dominus sit dominio in emptorem minime translatum, & quod dominium non transeat in usurarium, tenent etiam Barbof. hic n. 3. Reynof. observat. 16. n. 14. Fructus autem ad eum spectant, qui habet dominium Peg. de action. tom. 3. cap. 22. n. 65.

19 Ideo præstabit etiam usurarius æstimationem fructuum, quos dominus perciperet, si ob negligentiam collecti non sint, & eos, quos ex re percipere potuit, etsi dominus illos non foret percepturus; ut cum Molin. Salas Leotard. tenet Farias ad Covar. dict. cap. 3. sub n. 52. ubi in versic. *Fructus* ait, quod in his casibus fructus intelliguntur deductis sumptibus necessariis ad perceptionem, in quibus computanda æstimatio laboris, & industriæ, quam usurarius adhibuit, si alius esset conducendus, vel si ob usurarii singularem industriam fructus augerentur.

20 Hæc tamen pœna amissionis non imponitur ipso jure, sed per sententiam, ut patet ex verbo *perderæ*, quod est futuri temporis, & non importat sententiam latam, seu ipso jure. ex Gloss. in L. *Siqua ex fæminis*; verbo *amittat* Cod. de secund. nupt. & in L. *Siquis in tantam*; verbo *amittat*. Cod. unde vi; Covar. in cap. 6. n. 12. de testament. & aliis citatis per Tiracquel. in L. *Si unquam* verbo *revertatur* num. 152. cum seqq. Valenzuel. tom. 2. consil. 128. num. 14. ubi n. 15. ait, quod in dubio pœna imposita per verba de futuro non videtur imposita ipso jure.

21 Et ideo in textu dicitur, quod fructus rei venditæ cum pacto de retrovendendo celebrato cum solito

fænerari, debent venditori restitui, nec ad Fiscum amitti, quod secus esset, si pœna amissionis imposita esset ipso jure, seu ipso facto; tunc enim dominium rei illico ad Fiscum transferret, & ei competeret actio reivendicationis ad tradita per Pegas tom. 3. de action. cap. 39. n. 47. cum seqq. Portug. de donat. reg. lib. 2. cap. 35. n. 10. Et consequenter, fructus, qui dominium sequuntur, ad Fiscum pertinerent; quia quâdo privatio incurritur ipso jure non facit privatus fructus suos, & debet illos restituere, ut teneatur Filinus in cap. de quarta 4. n. 33. versic. *Nihilominus contrarium*, de præscript. Azor. Instit. Moral. part. 2. lib. 7. cap. 16. Quæst. 2. versic. *Secundus effectus*. Gonzales ad regul. 8. Cancellar. Gloss. 15. num. 150. Murga de benefic. Quæst. 9. n. 93. cum seqq. & n. 130. Portug. de donat. reg. lib. 3. cap. 35. n. 10. ubi quod tunc pertinent fructus ad Fiscum.

22 Sed adhuc in hoc casu, quo lex imponit pœnam ipso jure, requiritur sententia declaratoria facti, ut amoveri possit reus à possessione; nec ante censetur privatus bonis suis ita ut si de facto occupentur ab aliquo, possit agere ad restitutionem; ut bene exornant August. Barbof. in cap. cum cum 19. ex n. 5. cum seqq. de hæred. lib. 6. Bonfin. in Banniment. General. tom. 1. cap. 5. n. 7. & n. 32. cum seqq. ubi pluries ampliat. Portugal. de donat. reg. lib. 2. cap. 18. n. 22. cum seqq. & cap. 29. n. 49. cum seqq. Imò non desunt Doctores magnæ opinionis, qui probant, tanquam receptius, & probabilius, quod retinet rerum suarum dominium donec per sententiam declarentur amissæ, ut per relatos ab August. Barbof. in dict. cap. cum cum 19. num. 3. quibus faver Ord. lib. 2. tit. 26. §. 30. & lib. 5. tit. 6. §. 9.

24 Ac per consequens etiam privatus ipso jure licitè fructus percipit, donec sequatur sententia declaratoria privationis incurssæ, ut tenent plures allegati per Murga de benefic. dict.

dict. Quæst. 9. n. 81. & seqq. & hanc
veriore profitetur cum multis Sa-
bell in suo disc. de prohib. muner. & prec.
in princip. suæ summæ ex n. 90. cum seqq.

- 25 Quoties verò per sententiam
inducitur privatio, nulli dubium est,
fructus non amitti, nisi post senten-
tiam, ut cum pluribus tenet Gonzales
dict. Gloss. 15. num. 150. Valenzuel.
in tit. consil. 128. n. 35. Cum igitur in
specie nostri textus fructus non amit-
tuntur Fisco, sed venditori tanquam
domino rei restitui debent, sequitur,
quod pœna privationis in eo indicta
non inducitur ipso jure, sed per sen-
tentiam, quod aperte probatur ex
verbis ipsius textus ibi: Serà o contra-
to julgado por usurario, & ibi: haverà
o comprador a pena, &c. e o vendedor
perderà sómente a cousa, junctis supra
dictis n. 20.

- 26 Ex quibus venit de cide quaestio
utrum pœnæ hujus textus ab hære-
dibus peti valeant? Et videtur, quod
non nisi lis cum delinquente defuncto
fuerit contestata, ex text. in L. Ex
judiciorum 20 ff. de accusat. L. Pœnales
actiones 32. ff. ad leg. Falcid. §. Non
autem versic. Pœnales. Instit. de per-
pet. & temporal. actionib. Illustriss.
R. ca selectar. tom. 2. cap. 179. num. 8.
Fetr. Barbof, in L. Hæres absens 19. §.
Proinde, in articul. de for. delicti num.
179. ff. de judic. Reynos. observat. 40.
n. 2. & 11. Gama decis. 171. n. 2. Car-
dos. in prax. verbo Pœna n. 32. & 34.
Valasc. consult. 101 sub num. 5. versic.
verum. Portug. de donat. reg. lib. 2. cap.
20. ex n. 39. cum seqq. De quo plenè
diximus ad Ord. lib. 3. tit. 82. ad §. 3.
ex n. 1. ubi n. 5. demonstravimus,
quod imò in publicis delictis non suf-
ficat, quod lis fuerit contestata cum
defuncto etiam quoad confiscationem
bonorum; sed necessario requiritur,
quod defunctus in vita fuisset conde-
mnatus per sententiam transactam in
rem judicatam; secus si mortuus esset
appellatiõe pendente, & quid quan-
do pœna imposita est ipso jure, seu
ipso facto diximus ibidem ex num. 10.
tom. 3.

titul. 5.

Emptor pretium non solvante tem-
pore, si res vendita non
erat venditoris.

Ad Principium.

SUMMARIUM.

- 1 Emptor, cui res vendita traditur
sciens non esse venditoris, non te-
netur ad pretium, nec ejus residu-
um si partem ipsius solverat donec
venditor idonee caveat de securi-
tate evictionis.
Nisi venditor idoneus, & dives sit
notoriè, & bona sufficientia ha-
beat, ibid.
- 2 Ampliatur 1. si res vendita alteri
invenitur hypothecata.
- 3 Et idem, quando res tradita non
sit.
- 4 Ampliatur 2. quando res vendita
obligata est pro annuis redditibus
debitis ex censibus impositis, sive
agatur pro pensionibus dictorum
jurium decursis.
- 5 Ampliatur 3. si prædium vendi-
tum, & traditum emptori evinca-
tur, ex cujus pretio census refer-
vativus fuit creatus.
- 6 Ampliatur 4. emptorem posse reti-
nere pretium etsi lis moveatur su-
per aliqua parte rei venditæ.
Idem, si res integra non tradatur et-
si venditor notoriè sit dives, &
cautionem offerat, ibid.
- 7 Ampliatur 5. quamvis litigetur
super servitute, aut cognitione do-
mini, aut possessione tantum.
- 8 Ampliatur 6. in venditione sub-
hasta.
- 9 Et si lis superveniat post quam res sit
subhastata, & addicta licitatori, &
tradita, pretiumque a mandato
judicis depositum, ut creditoribus
solveretur.
- 10 Ampliatur 7. in cessionario ven-
ditoris,

- 11 Ampliatur 8. etsi litigetur ad
renuntiet, vel extra judi-
tur.
- 12 Ampliatur 9. etsi litigetur ante
emptorem, & venditorem, quo
venditor non teneatur de evictione,
neque ad pretii restitutionem.
- 13 Ampliatur 10. si res vendita sit
prohibita alienari, & subjecta fi-
deicommissio, vel extra commerci-
um.
- 14 Limitatur 1. quando evictio im-
minebat tempore contractus, &
fidei jubeatur per venditorem.
- 15 Limitatur 2. si tempore venditio-
nis cogitetur, vel dubitetur de evi-
ctione.
- 16 Etsi tempore contractus venditor fi-
deicommissum emptori denuntiet,
vel rem alienam, aut hypothecatam
esse sciverit, vel dubitaverit.
- 17 Limitatur 3. si tempore venditio-
nis conveniatur, quod venditor,
non satisdet, etsi lis ante solutio-
nem imminet.
- 18 Limitatur 4. non procedere in Fi-
sco venditore.
- 19 Limitatur 5. quando evictio im-
minens contractui est procurata,
& affectata per emptorem.
- 20 Intellige, emptore procurante litem
moveri à jus non habente, secus si
bona fide à jus habente.
- 21 Ante rei traditionem non tenetur
emptor pretium tradere.
Intelligitur L. si post perfectam
24. Cod. de Evictionib. ibid.
- 22 Post solutum pretium emptor
non recuperat, nec ei dantur fide-
jussores, sive lis moveatur, sive
non, sed debet spectare litis exi-
tus.
- 23 Non requiritur, ut lis moveatur à
tertio, sed sufficit simplex di-
ctum.
- 24 Procedit si legitime denuntietur
cum solemnitatibus à jure requisi-
tis, ut emptor in mala fide consti-
tuatur.
Ut emptor retineat pretium, donec

cautio præstetur, sufficit simplex di-
ctum, nec requiritur denuntiatio
solemnis, ibid.

- 25 Procedit si jus evictionis dicatur,
vel nuntietur emptori post perfe-
ctam venditionem ante pretium
numeratum.
- 26 Emens, declarante emptore, omnia
onera, quibus res subjicitur, cen-
setur renuntiare beneficio retentio-
nis, & cautionis.
Venditio rei alienæ valet inter scien-
tes, nec pretium emptori restitui-
tur, ibid.
- 27 Denuntiatio facta à nullum jus ha-
bente, ad nihilum adstringit
eum, cui fit, & idem de dicto jus
præsentantis habere.
- 28 Licet emptor non teneatur pretium
tradere, donec ei satisdetur, ta-
men ex quo fructus rei traditæ
percipit debentur usuræ recom-
pensativæ venditori.
- 29 Opinio contraria procedit dum fide-
jussor non præstatur.
- 30 Venditor tenetur fidei jubeere solum
pro lite mota, & non pro moven-
dâ in futurum.
- 31 Contrarium tamen verius, & com-
munius.
- 32 Procedit que de jure nostro Regio
explicatur.
- 33 Ampliatur, etsi venditor pactus sit,
nole teneri, nisi pro facto suo.
An, pro totâ re præstari debeat fi-
dejussor, si solum super parte liti-
getur? ibid. Remissivè.
- 34 Si, venditis pluribus rebus separa-
tim, emptor velit pretium unius
pro altera, super qua litigatur, non
auditur.
- 35 Dantur hi fidejussores, etsi in con-
tractu alii dentur de evictione.
- 36 Si notorie constet de jure evincentis,
seu nuntiantis, etiam oblatis fide-
jussoribus, emptor ad solutionem
non compellitur.
- 37 Idem, si res integre non tradi-
tur.
- 38 Duobus in solidum vendentibus, si
contra unum agatur ut fidei jubeat,
de

de viçione, non tenetur, nisi pro parte, pro qua fideiussit.

Nisi conveniatur, venditor non tenetur fideiubere de eviçione, etsi immineat contractui, ibid.

Limitatur in patre venditor rei ad filium spectantis, uti propriae, & in datione in solutum, ibid.

39 Eviçione imminente, si venditor fideiussores idoneos non inveniat, pretium sequestratur apud virum bonum ad venditoris utilitatem.

An sufficiat cautio juratoria, quando res datur in solutum creditori? ibid. Remissive.

40 Venditor habens immobilia sufficientia ad eviçionem, non tenetur satisficere.

41 Eviçione non imminente contractui, emptor pretextu, quod res in totum, vel in parte sit aliena pretium, non retinet, sed cogitur ad solvendum, etsi velit probare ad emptorem non pertinere.

42 Venditor dives non satisfaciat, cum eviçio imminet, & pretium vult recipere, sed sufficit bona manere obligata.

43 Extende si venditor nuntiet litem auctori, à quo rem habuit, si dives est, & litem suspicit.

CONSTITUITUR in textu, quod emptor, cui res vendita tradita fuit, habens notitiam, rem non esse venditoris, non tenetur ei solvere pretium, nec ejus residuum, si aliquam partem ipsius jam solverat, donec venditor fideiussores laicos, ac idoneos praestet pro securitate eviçionis; nisi venditor sit notorie dives, & bona sufficientia habeat; tunc enim fideiussores non tenentur praestare: Desumitur ex L. Habitationum 18. §. Ante pretium 1. ff. de periculo & commod. rei vendit. & ex L. Si post perfectam 24. Cod. de eviçionib. ultra relatos à Barbois. hic tenent Cancer. var. 2. 1. cap. 13. n. 65. Castill. contr. lib. 4.

ip. 2. ex n. 72. cum seqq. Hermozill. 2. L. 1. §. 5. Gloss. 1. n. 236. partit. 5. Pet. Bo. L. De divisione, 5. versic. Pone qui imminet eviçio, ff. solut. matr. Souza de Maced. de is. 26. per totam. Egidius in L. Ex hoc jure p. 1. cap. 8. n. 80. ad finem, ff. de just. & jur. Moraes de execut. instrument. lib. 1. cap. 7. n. 35. & lib. 2. cap. 22. ex n. 51. cum seqq. tom. 1. & alii, cum quibus hanc conclusionem exornavimus in commentar. ad Ord. lib. 3. tit. 45. §. 3. ex n. 7. cum seqq. tom. 1.

Ampliat 1. ut procedat, quando res vendita alteri invenitur hypothecata. Hermozill. dict. Gloss. 1. n. 236. Giurb. decis. 113. n. 11. Caldas de empt. & vendit. cap. 23. n. 16. & 17. Souza de Maced. dicta decis. 26. num. 4. cum seqq. Moraes dict. cap. 22. n. 53. Ego ipse in commentar. ad Ord. dict. §. 3. n. 12. & n. 20.

Et idem est, quamvis res tradita non sit. L. Ex his praediis 5. Cod. de eviçionib. & probatur à fortiori ex nostro textu, ut tenet Souza de Maced. dict. decis. 26. n. 4. ubi n. 11. ait, quod tunc potest omnino emptor recedere ab emptione, si obligatio sit pura, si conditionalis: Si vero res hypothecata conditionaliter jam tradita fuerit emptori ex venditione simpliciter facta absque pacto rem liberandi ab omni onere, sufficit cautionem praestare, nec emptor recedere potest; secus tamen si omnino rem liberare pactus est, tunc enim ad hoc cogi potest, aut recedi per emptorem, nec satis est cautionis praestatio. Giurb. dict. decis. 113. num. 12. Cald. dict. cap. 23. n. 16. in fine. Souza de Maced. dict. decis. 26. n. 6. Moraes dict. cap. 2. n. 54. qui ita procedit secundum quos allegat; item & Hermozill. dict. Gloss. 1. n. 238.

Ampliat 2. ut etiam locum habeat, quando res vendita obligata est pro annuis redditibus debitis ex censibus super ea impositis, si agatur pro pensionibus dictorum censuum

uin decursis. Giurb. decis. 1. num. 1. & 9. cum seqq. Hermozill. L. 2. tit. 5. Gloss. 1. n. 7. Moraes de execut. instrum. 2. 2. ap. 22. n. 3. tom. 1. ubi n. 55. habet, quod potest retinere totum pretium, & non solum quantitas onerum.

5 Ampliat 3. ut locum sibi vendicat, si praedium venditum, & traditum emptori evincatur, ex cuius pretio census reservativus fuit creatus, quia tunc eviçione sequuta, poterit emptor pretium retinere, & cessare in solutione redditus, ut ex Mastrill. decis. 160. n. 8. p. 2. Hermozill. dict. Gloss. 1. n. 240.

6 Ampliat 4. emptorem posse retinere pretium, etsi lis fuisset mota super aliqua parte rei venditae; nam ad hunc effectum satis dicitur imminere periculum eviçionis. Hermozill. dict. Gloss. 1. n. 243. Surd. decis. 183. sub n. 1. & diximus ad Ord. lib. 3. tit. 45. §. 3. n. 19. tom. 1. ubi n. 26. idem diximus, si res integra tradita non fuerit, etiam si venditor fuerit notorie dives, vel cautionem offerat.

7 Ampliat 5. quamvis lis esset super servitute, aut cognitione domini, aut super possessione tantum; nihil enim refert, quo genere iudicii actum sit, petitorio, scilicet, vel possessorio. Rotta decis. 281. num. 2. p. 2. in noviss. Hermozill. dict. Gloss. 1. n. 244. Surd. dict. decis. 183. sub num. 1. cum quo pertransivimus in dict. §. 3. n. 19.

8 Ampliat 6. in venditione facta sub hasta, quo casu si ante solutionem pretii aliqua lis, vel controversia super illa immineat, poterit emptor retinere pretium, & ab oblatione recedere. Hermozill. dict. Gloss. 1. n. 245. tenet decisum Castill. contr. lib. 4. cap. 42. n. 1. ad finem. versic. Caterum, & n. 72. cum seqq. postquam pro parte contraria posuerat fundamenta ex n. 61. Giurb. observat. 97. n. 18. Pegas tom. 12. ad Ord. lib. 2. tit. 52. §. 8. n. 18. quos citavimus in commentar. ad dict. §. 3. n. 27.

Tom. IV.

Quod extenditur etsi lis super veniat postquam res sit subhastata, & addicta licitatori, & tradita, pretiumque de mandato iudicis depositum, ut inde creditoribus solveretur, nam adhuc in pretio deposito dabitur emptori retentio, ut latè comprobatur Rotta dict. decis. 281. ex n. 6. cum seqq. Hermozill. dict. Gloss. 1. n. 246.

Ampliat 7. in cessionario venditoris, qui virtute cessionis agit ad pretium, nam etiam adversus eum emptori datur retentio. Castrensis. consil. 46. n. 3. & consil. 107. à n. 3. p. 1. Costa de quota, & rata quaest. 14. n. 1. Thusc. liter. E. conclus. 36. num. 15. Hermozill. dict. Gloss. 1. n. 247. cum seqq. ubi alia dicit.

Ampliat 8. Quamvis liti motae actor renuntiaverit, vel sententiā esset perpetuò exclusus, quia adhuc tenetur cavere pro illa, & omni lite ex L. final §. 1. ff. de rescind. vendit. Castrensis. dict. consil. 43. n. 3. versic. Quantum. Bertaz. clausul. 42. Gloss. 11. n. 1. Hermozill. dict. Gloss. 1. n. 249. Gusman. de eviçion. Quaest. 50. n. 17.

Ampliat 9. etsi pactum sit inter emptorem, & venditorem, quod venditor non teneatur de eviçione, neque ad pretii restitutionem, quia tunc, si antequam solveret emptor, immineret eviçio, potest pretium retinere Alexand. consil. 235. num. 11. versic. Nec jam dictus lib. 6. Card. Thusc. liter. E. concl. 360. n. 7. Thesaur. lib. 1. Quaest. Forens. 77. n. 3. Gusman dict. Quaest. 50. n. 8. Hermozill. dict. Gloss. 1. n. 250.

Ampliat 10. si invenitur rem venditam esse alienari prohibitam, & subjectam fideicommissio, vel sit extra commercium. Egid. in L. Ex hoc jure p. 1. cap. 8. n. 81. ff. de just. & jur. Moraes de execut. instrument. lib. 2. cap. 22. n. 52. Giurb. decis. 113. à n. 14. Hermozill. dict. Gloss. 1. num. 276.

Limitatur 1. nostra conclusio supra posita n. 1. ut non procedat, quando

quando evictio imminet tempore contractus, & fuit datus fidejussor per venditorem; quia tunc et si lis proponatur ante solutionem pretii, non poterit solutio retardari, ut expresse cavetur in nostro textu, & in *L. Si post perfectam* 24. *Cod. de evictionib.* *Gusman dict. Quest. 50. n. 27.* *Hermozill. in 32. tit. 5. Gloss. 1. n. 251. & 260. partit. 5. & tenent omnes citati in dict. concl. & sunt ampliat. De qua cautione dicemus infra.*

15 Limitatur 2. Si tempore venditionis fuit cogitatum, vel saltem dubitatum de evictione; tunc enim ratione litis, de qua fuit cogitatum non potest retardari pretii solutio. *Hermozill. dict. Gloss. 1. n. 252. Nat. ta consil. 267. n. 2. lib. 2. Honded. consil. 30. n. 33. Giurb. decis. 113. num. 18. Faber in suo Cod. lib. 8. tit. 31. de evict. definit. 11. sub n. 15. Surd. decis. 265. n. 48. Moraes de execut. instrum. lib. 2. cap. 22. sub n. 52.*

16 Et idem est, si tempore contractus venditor fideicommissum emptori denuntiaverit, vel rem alienam, aut hypothecatam esse, seu aliter sciverit, vel dubitaverit. *Moraes dict. num. 52. Giurb. decis. 113. n. 16.*

17 Limitatur 3. Si tempore venditionis conventum fuit inter contrahentes, quod venditor non teneatur satisfacere, et si lis ante solutionem pretii imminet ex *Bald. in L. Non idcirco ad med. Cod. de contrah. empt. Caballin. de evictionib. §. 5. num. 49. Thuse. liter. E. concl. 360. n. 9. & 56. Hermozill. dict. Gloss. 1. n. 253. ubi ait, quod ex hoc pacto apposto per venditorem videtur resultare adversus ipsum presumptionem doli.*

18 Limitatur 4. ut non procedat in fisco venditore. *Hermozill. in dict. Gloss. 1. n. 254. Surd. decis. 183. a n. 7.*

19 Limitatur 5. quando evictio, quae dicitur imminere in limine contractus, esset procurata, & affectata per ipsum emptorem; quia tunc non licet ei retinere pretium, videtur

et in d. cere, ut solutionem d. f. se. it. A. no. arbitr. cas. 224. n. 1. & 6. *Tab. lin. n. 2. num. 9. G. mes var. tom. 2. cap. 2. n. 39. versic. 1. num. tamen. Tering. de fidejussorib. l. p. 10. n. 237. Surd. consil. 36. a n. 1. Hermozill. dict. Gloss. 1. n. 255. Caldas de empt. & vendit. cap. 13. n. 16. ad finem. & cum aliis diximus supra ad Ord. lib. 3. tit. 45. §. 3. n. 17. tom. 1.*

20 Quod intellige, quando emptor calumnie procuratorem sibi moveri ab eo, cui jus non competat; secus vero esse, quando bona fide fecit litem moveri a jus habente, quia invenit, rem alienam, vel non liberam fuisse venditam, & poterit de calumnia jurare, nec ei potest objici dolus. *Bald. in L. Si post perfectam n. 2. in fine Cod. de evictionib. Gusman de evictionib. Quest. 50. n. 34. Hermozill. dict. Gloss. 1. num. 256. ubi ex n. 257. ponit cautelam adversus hoc.*

21 In textu ibi: *For entregue da coisa.* Quia ante rei traditionem non tenetur emptor pretium tradere, ut infra dicemus ad §. 1. & ideo si venditor rem tradere velit, accepto pretio, & evictio imminet, procedit dispositio hujus textus ex identitate rationis; in quo casu videtur loqui *L. Si post perfectam* 24. *Cod. de evictionib.* cum de re tradita mentionem non faciat, & vide supra dicta n. 3.

22 In textu ibi: *E antes de pagar o prego:* Quia post solutum pretium non potest emptor agere ad illius recuperationem, nec ut sibi dentur fidejussores, siue ei sit mota lis, siue non; sed debet expectare litis exitus poterit tamen agere ex vendito, ut rem liberet, nisi jam petatur res, quia tunc pariter debet expectari litis exitus; ut omnia habes supra in nostro commentariis ad Ord. lib. 3. tit. 45. §. 3. a n. 23. cum seqq. tom. 1. *Hermozill. in L. 32. tit. 5. Gloss. 1. n. 283. partit. 5.*

23 In textu ibi: *Lhe soy dito:* Ergo non requiritur in hoc casu, litem a

tercio

tertio moveri, sed sufficit simplex dictum, ut hic dicitur. *Moraes de execution. instrum. cap. 22. sub n. 51. tom. 1.* Quod intellige, si ex hoc dicto subesset timor probabilis litis, vel notorium esset jus alicujus tertii, secus si dictum, vel suspicio hujusmodi esset levis, & vana, prout diximus *Cum aliis in dicto §. 3. ex n. 14. cum seqq.*

24 Et quod praedicta verba intelligentur de denuntiatione facta emptori per ipsum tertium jus habentem tenet *Caldas de empt. & vendit. cap. 23. num. 14. & Barbosa. hic num. 2. ubi dicit, quod procedit, si legitime fuerit denunciatum cum solemnitatibus a jure requisitis ex Barthol. in L. Non solum §. Morte num. 35. ff. de novi oper. nuntiat. & in L. Quod te n. 15. ff. Si certum petatur:* Sed hic intellectus verus est quoad effectum constituendi emptorem in mala fide respectu personae habentis jus in re vendita; tunc enim verum est, non sufficere simplex dictum, sed requiritur vera denuntiatio cum titulo, ex quo certe constat de jure ipsius nunciantis: At vero quoad effectum retinendi pretium rei venditae donec venditor emptori cautionem praestet, sufficit simplex dictum, ex quo inducatur timor probabilis litis, nec praecise requiritur sollemnis denuntiatio, ut insinuant praedicta verba textus ibi: *Lhe soy dito*, ut supra diximus n. 23.

25 Et hic intellectus procedit, ubi jus evictionis fuit dictum, vel nunciatum emptori post perfectam venditionem ante pretium numeratum in terminis hujus textus, & *L. Si post perfectam* 24. *Cod. de evictionib.* Nam si ante venditionem perfectam, seu tempore ipsius dictum fuerit emptori, rem non esse venditoris, vel aliquem jus habere in ea, & hoc non obstante, rem emerit; tunc si hoc per venditorem dictum fuerit, non potest emptor retinere pretium, nec ab illo cautionem petere, ut habent supra laudari

n. 15. & 16. Si vero hoc per alterum, vel per illum, qui se dominum dixit, nunciatum fuerit; tunc nec respectu nunciantis, nec venditoris videtur constitutus in mala fide ad hoc, ut pretium retinere non valeat, nec cautionem petere; nisi ei instrumentum juris nunciantis ostendatur per veram denuntiationem; nam in facto non sufficit simplex denuntiatio, cum in eo tolerabilis sit ignorantia, ut ait *Barth. in dict. L. Quod te mihi n. 15. ff. si certum petat.*

26 Ratio vero diversitatis consistit in eo, quia cum venditor tempore contractus emptori declarat omnia onera, quibus res obnoxia est, & hoc non obstante, voluit emere, censetur renuntiare beneficio retentionis, & cautionis, & velle manere adstrictum ad solutionem pretii; sicut venditor ad traditionem rei secundum naturam contractus, cum quod contrahentes videntur se conformare, & secundum eam contrahere; valet enim rei alienae venditio etiam inter scientes, ut tenent supra citati hoc lib. 4. tit. 1. ad rubr. *Artic. 7. num. 60.* Itaut emptori rei alienae non est restituendum pretium, si res ab eo evincatur, cum scienter emit, prout ibidem diximus n. 67. Quoniam potest compelli ad solutionem pretii. *Caldas de empt. cap. 31. num. 105. in fine Gomes var. tom. 2. cap. 2. n. 42. versic. Quod extende. Rocca Selectar. tom. 1. cap. 91. n. 19.*

27 At vero quando aliquis extraneus, vel jus habens in re simpliciter emptori dicit, rem alienam esse, vel oneribus obnoxiam, secus est, quia quoad dictum extranei certum est, quod notificatio, seu denuntiatio facta ab eo, qui nullum jus habet, ad nihilum adstringit eum, cui denuntiatio facta fuit. *L. Si fundum* 17. *Cod. de reivindicat. L. Si maior. 13. Cod. de rescind. vendit. ubi Aug. Barb. ex n. 1. Ludov. Roman. consil. 204. n. 11.* Et quoad dictum jus praetendentis habere idem dicendum est, dum de jure

iure suo non doctet per legitimam denunciationem, antequam enim eam solemniter faciat, reputatur pro extraneo nil iuris habente, cui emptor credere non tenetur, & sic deficit consensus emptoris ad emendum absque spe retinendi pretium; cum inter eum & venditorem de hoc actum cogitatum fuit, & in hoc casu scientia non debet esse præsumptiva, sed vera, & realis ita ut consensum induceret. *Larrea decif. 74. n. 18. Rocca Selectar. tom. 2. cap. 130. num. 15.* & sic intelligendus est *Cald. de empt. & vendit. cap. 3. n. 16.* ubi dicit, quod si nunciatio alieni iuris fiat ante contractum absolutum, sibi imputet emptor qui cautionem non postulavit in ipso contractu, quia intelligitur de legitima nunciacione.

28 In textu ibi ; *Nāō serā obligādo a lke pagar o preço*: Nota ; quod licet emptor in casu hujus textūs non teneatur tradere pretium venditori , donec ei satisfdet pro imminente evictione ; tamen ex quo fructus rei traditæ percipit , debet ei solvere usuras recompenſativas fructuum ex æquitate L. *Curabit* 5. *Cod. de act. omb. emti* , ubi *August. Barboſ. n. 15. Petr. Barboſ. in L. De diſiſione* 5. *num. 69. ff. ſolut. matrim. Guarb. deciſ. 100. n. 15. verſic. Etſi immineat evictio cum pluribus Hermozill. in L. 28. titul. 5. Gloſſ. 2. n. 50. partit. 5. Farias ad Covar. lib. 3. var. cap. 4. n. 51. Et 52. Bald. in L. 2. num. 4. Cod. de uſur.*

29 Contrarium tamen tenet ipse
Bald. in L. 11. n. 5. Col. de bonis ma-
ternis, & alii relati ab Hermozill. dict.
Gloss. 2. n. 49. Sed hæc opinio intelli-
gitur dum fidejussor non præstatur;
licet enim emptor, imminente evi-
ctio non teneatur solvere pretium,
nec usuras, attamen si præstetur ei
fidejussor pro evictione, tenebitur
solvere pretium, & usuras etiam pro
tempore præterito, quia suspenditur
exactio usurarum, ut venditor ta-
dio affectus fidejussorem præstet ut
cum Cephal. consil. 609. n. 8. Honded.

co. lib. 7. 4. lib. 1. tenet Gallus de
fractil. 3. n. 12. versic.
Tene p. am. 13. disputat, quid
si expresse pactum sit, ut si fidejussor
non præstetur emptor non teneatur
ad usuras? Si verò venditor fidejussor-
rem præstare non teneatur; quia est
dives, tunc sine dubio procedit pri-
ma opinio; absque suspensione ex-
actionis, si ejus divitie sint notoriæ,
aliàs exactio suspenditur, donec pro-
bentur, prout dictum manet.

In textu ibi: *Libe de bons fiadores*: Quæritur hic, utrum venditor teneatur fidejussores præstare non solum pro lite mota, sed etiam pro quacumque alia lite in futurum movenda? Et sufficere pro lite mota probat textus in *L. Habitationum §. final. ff. de periculo, & commod. rei vendit. & ibi* plures, de quibus *Hermozill. in D. 32. tit. 5. Gloss. 1. n. 261. partit. 5.* & alii cum quibus pertransivimus *ad Ord. lib. 3. tit. 45. §. 3. n. 28.*

Contrarium, scilicet, cautionem specialem pro lite mota non sufficere, sed generale pro omnibus litibus movendis desiderari, probat textus in *L. final. ff. de rescind. vendit.* & sequuntur plures, cum quibus *Hermozill. dict. Gloss. 1. n. 262. Hering. de fidejussorib. cap. 10. num. 239. & 244. Castill. controvers. lib. 4. cap. 42. n. 77. Franch. decis. 555. in fin. ubi refert judicatum, & ibi Carolus Anton de Luc. n. 2. Altograd. lib. 2. consil. 54. n. 51. ubi ait hanc veriore, & receptionem esse. Caldas de empt. & vendit. cap. 23. sub num. 15. versic. In contrarium.*

Et quod hæc opinio procedat
etiam de jure nostro Regio in præsen-
ti textû, eum sic intelligendo, tenet
Idem Cald. dict. versic. In contrarium,
ubi ait, quod textus noster exigit
cautionem generalem, ex quo requi-
rit fidejussores, qui evictionis dam-
num refarciant, & sic restituant non
solum pretium, sed etiam evictionis
jus, & interesse; quod probatur ex
verbis ibi: *Lhe companhaõ o venti-*
mento

mento della; in quibus v^o ext^o lo-
quitur generaliter de or^o victione
imminente, & no^o immine^o ti, eo
quod non loquitur de casu speciali,
s^{eu} de lite mota, v^o movenda de
propinquo; sed agit tantum de casu,
quo emptori generaliter fuit dictum
rem non esse venditoris & ideo ejus
dispositio versatur circa lites moven-
das, & motas à fortiori.

33 Quo retento, ampliatur, ut procedat, etsi venditor fecisset pactum, nolle retinere, nisi pro facto suo; quia huiusmodi pacto non obstante, tenetur cavere pro lite mota, & omnibus aliis movendis, & pretium, ac expensas tenetur restituere in casu evictionis *ex Surd. consil. 36. num. 15. Tusch. liter. E. concl. 360. n. 18. Hermozill. dict. Gloss. 1. n. 263. ubi n. 264.* agit, an pro tota re prestari debeat fidejussor si solum super parte lis moveatur.

34 Si verò plures res sint venditæ
separatim, & emptor velit pretium
unius pro altera, super qua movetur
lis, retinere, non auditur; quia ubi
contractus sunt separati, defectus
implemēti circa unum, non justam ex-
cusationem præbuit, quominus pars
in alio implere teneatur. *Surd. con-
sil. 101. n. 31. cum seqq. Hermozill. in
L. 32. tit. 5. Gloss. 1. n. 265. partit. 5.*
qui hoc ampliant etiam in capitulis
separatis inclusis in uno instrumento;
*Et n. 266. agit idem Hermozill. de cre-
ditore conditionali.*

35 Dari etiam debent huiusmodi
fideiussores, quamvis in contractu da-
ti sint alii de evictione tenet *Hermo-
zill. dict. Gloss. l. n. 268. ubi n. 269.*
hoc extendit, et si essent data pignora
pro evictione.

36 Si verò notoriè constat de jure
evincentis, seu nunciantis, etiam
oblatis fidejussoribus, emptor ad so-
lutionem pretii non est compellen-
dus; quia ubi eviclio est certa, non
debet quis fidejussoris periculo se
submittere. *Hermozill. dict. Gloss. 1.*
n. 275. Surd. decis. 295. sub numer. 1.

verfic. At ubi lis. Fr. ch. decis. 42. n.
4. & decis. 127. n. 7. & 10. Grub.
cis. 100. ex n. 27. cum seqq. Caldas de
emption. & vendit. cap. 23. n. 16.

Et idem dicitur, si res integrè tradita non fuerit, ut diximus ad Ord. 37
lib. 3. tit. 45. §. 3. n. 26. tom. 1.

Quando autem duo in solidum rem vendiderunt, & contra agit, qui fidejussorem de evictione præstet, talis fidejussor non tenetur, nisi pro parte, pro quâ fidejussit, & non pro tota. *Surd. consil. 271. n. 63. & 64. Hermozill. dict. Gloss. 1. n. 279. ubi n. 283. dicit, quod nisi conventum sit inter partes, non tenetur venditor dare fidejussorem de evictione, Et n. 284. hoc ampliat, etsi evictio immineret in limine contractus; quia tunc præcisè cogi non potest ad satisfaciendum, sed causativè, si pretium consequi vult, & sic ope exceptionis. Et n. 285. limitat in patre venditore rei ad filium spectantis, uti propriæ: Et n. 286. cum seqq. iterum limitat in datione in solutum.*

Si evictione imminente, venditor nullos fidejussores idoneos inveniat, nec satisfacere possit, tunc pretium apud virum bonum sequestrari debet ad venditoris utilitatem. *Giurba decis. 113. n. 15. Hermozill. in L. 32. tit. 5. Gloss. 1. n. 277. partit. 5. Cancer. var. p. 1. cap. 13. n. 64. de quo vide Hering. de fidejussorib. cap. 10. ex n. 251. cum seqq. Et an sufficiat cautio juratoria, quando res datur in solutum creditori? vide *relatos per Hermozill. dict. Gloss. 1. n. 278.**

40
Sed hæc doctrina sequi non debe-
nus de jure nostro Regio in præsen-
tibus, ubi agitur de venditore in
ope, qui non habet immobilia suffi-
cientia ad evictionem compor-
tam si ea habeat, non tenetur satis-
facere, ex quo sanè colligitur,
quod etiam si fidejussores non in-
veniant, non debet emptor pretium
restituere, nec cogi ad ponendum
in sequestratum in utilitatem ven-
ditoris, nisi usuras velit effugere mo-
do

do supra tradit ex n. 28

41 Præterea eviçtione non imminente in limine contractus, emptor sub prætextu, quod res in totum, vel in parte sit aliena, non potest pretium rei venditæ retinere; sed cogi potest ad solvendum, etsi velit probare rem ad venditorem non pertinere; quia verus venditor non tenetur rem facere emptoris, sed solum tradere, etiam si non sit dominus: ex L. Exempto in princip. ff. de actionib. empt. ac ita tenet Hermozill. dict. Gloss. 1. n. 281. cum seqq. & probatur à contrario sensu ex nostro textu.

42 In textu ibi: Porem se o venditor. Hic decidit textus dubium, an venditor dives teneatur satisfacere, cum in limine contractus imminet eviçtio; & pretium recipere vult? In quo Doctores discordant, ut per Hermozill. in L. 32. tit. 5. Gloss. 1. ex n. 270. partit. 5. Et negativè resolvitur in textu, sequendo opinionem eorum, qui dicunt, quod venditor dives, qui bona sufficientia habet pro satisfactione eviçtionis, non tenetur fidejussores præstare; sufficit enim, bona sua manere obligata. Idem Hermozill. dict. Gloss. 1. n. 271. Her-ring. de fidejussorib. cap. 10. num. 249.

43 Et hoc extenditur ad casum, quod venditor nunciavit litem suo auctori, à quo rem habuit, si auctor est dives, & litem suspicit. Hermozill. dict. Gloss. 1. n. 272. Menoch. de arbitr. casu 224. num. 4. Surd. decis. 183. n. 10.

Ad §. 1.

SUMMARIUM.

- 1 Venditione perfectâ, partium consensu, venditor rem, & emptor pretium tradere debent.
- 2 Solvitur, & explicatur L. Julianus 13. §. Offerri ff. de Actionib. empti, & Ord. lib. 4. tit. 2. in Princip. Remissivè.

3 Si venditor recuset pretium declaratum recipere, emptor implendo è latere suo und depositat citatâ parte, & iudice auctore.

4 Venditor recusans rem tradere emptori, quia pretium diffidit emptor, que timet se retradendâ tradito pretio, recusat, & pretium consignatur apud virum, qui rem emptori, & pretium tradat venditori.

5 Periculum rei depositatæ est venditoris, si aliqua ei possit culpa imputari, etsi nulla, est emptoris.

6 Si deponenti imputetur culpa malæ electionis, ad eum periculum spectat.

7 Et idem procedit in venditore.

8 Depositario electo ab ambobus, utriusque erit periculum.

9 Facta traditione rei venditæ, & pretii, statim dominium transfertur in emptorem.

10 Venditor, pretio sibi non tradito, auctoritate propria, rem recuperat ab emptore invito, nec tenetur præcise judicialiter illam vindicare.

11 Procedit si in continenti illam recuperet.

12 Non vero ex intervallo. Solvuntur, & explicantur verba: Poderà o vendedor cobrar delle a coufa quando quizer, Ibid.

13 Si venditor, venditione perfectâ, venit ad actum traditionis, spe recipiendi illico pretium, & rem tradit, nec pretium tradatur tempore traditionis, venditor rem recuperat. Secus si rem tradidit, habitâ fide de pretio, ibid.

14 Ante solutum pretium non dicitur, res tradita ex voluntate venditoris, & emptor prædo dicitur.

15 Venditor tradens, habitâ fide de pretio, præsumptâ, vel tacita possidet ex voluntate venditoris.

16 Venditor, nec etiam in continenti potest rem recuperare auctoritate propria, pretio non soluto, quando rem venditam tradidit, tam simpliciter, quam habitâ fide de pretio.

Nemi-

Nemini licet per vim actum suum prosequi, sed per vim juris, ibid.

17 Domino rei locatæ non permittitur auctoritate propria colonum expellere in casibus à jure permisis.

18 Verba: Poderà o vendedor cobrar delle a coufa intelliguntur de ministerio iudicis, & explicantur.

19 Solvitur §. sequens dicens, emptore non solvente termino concesso, posse venditorem illico rem recuperare.

20 Venditor mandans emptorem in possessionem inducere, priusquam id fieret, non recte per se in possessionem venit.

21 Intellige, ignorante domino, vel eo invito, secus si sciente, & patiente.

22 Sed requiritur ut venditori traditum sit pretium depositatum, nec sufficit apud eum existere, ut præsumatur scientia, & patientia, ibid.

23 De traditionibus, & symbolis, ex quibus possessio, & dominium transfertur, & acquiritur? Remissivè.

24 Ut dominium transferatur, ultra traditionem rei requiritur ut pretium solvatur, vel offeratur venditori, quidquid Gloss.

25 Oblatio verbalis extrajudicialiter facta, si ab eo, cui offertur, recusetur, vim solutionis habet.

26 Ad actionem consequendam, non sufficit oblatio verbalis, sed requiritur realis, ibid.

27 Ut rem venditor ab emptore recuperet, requiritur, quod non solvat, vel non offerat pretium.

28 Mora regulariter purgatur usque ad contestationem, si ius creditoris non fiat deterius, & res sit integra.

29 Mora purgatio locum non habet, quoties executio fit à lege, unum

aliquo jure privato, & in alium transferente, ibid.

27 Cessante emptore, in solutione pretii post rem traditam, & venditor decet se rem velle recuperare virtute pacti, cessat consensus in ipso venditore.

28 In contractibus ultro, citroque obligatoris constituitur quis in cum fuerit per partem adimpletum.

29 Venditor non solum rem, sed & fructus perceptos vindicare potest, & idem dependentibus.

30 Fructus collecti, & separati à solo tempore venditionis rei spectant ad venditorem.

31 Fructus pendentes tempore venditionis sive maturi, sive immaturi pertinent ad emptorem, qui pretium solvit.

Fructus pendentes tempore venditionis rei valorem augment, ibid.

32 Venditore decedente, ante rem traditam, ejus hæredes ad fructus etiam tenentur.

33 Si tempore venditionis fructus non pendeant, sed post perfectam venditionem nascentur, & venditor non sit in morâ rei tradendæ, ad eum pertinent.

34 Secus si fuit in morâ, quia pertinent ad emptorem.

35 Quid dicendum de fructibus Civilibus, an, & à quo tempore debeantur emptori, vel venditori? Remissivè.

Et de fructibus recompensativis, seu usuris pretii non soluti post rei traditionem? ibid. Remissivè.

Procedit cessante pacto in contrarium, ibid.

36 Venditor habens fidem de pretio tempore contractus, vel traditionis, rei dominus efficitur emptor, nec si pretium non solvatur, res vindicatur, sed tantum agitur ad solutionem.

37 Quoties dies certa non præstitur, quocumque tempore solvi potest.

38 Fides de pretio haberi potest tam in com-

contractu quam in traditione, & venditor fructus percipit, dum ei non solvitur.

39 Fructus rei venditæ habitæ fide de pretio post traditionem, pertinent ad emptorem.

1 **P**rimò colligitur ex textu, quod perfecta venditione ex consensu partium, debet venditor prius tradere rem venditam emptori, & postea ipse emptor debet illi pretiumolvere, quod videtur deductum ex *L. Ex empto* 11. in princip. ibi: *Et in primis ipsam rem præstare venditorem oportet, id est tradere ff. de actionib. empt. Gamma decis. 211. n. 2.* Adeo, ut si venditor, re non tradita, agit ad pretium, exceptione rei non traditæ repellitur. *L. Qui pendente 25. ff. eod. tit. Hermozill. in L. 17. tit. 5. Gloss. 2. n. 1. partit. 5.*

2 Sed tunc obstat *L. Julianus* 13. §. offerri ff. de actionib. empt. & *Ord. hoc lib. 4. tit. 2. in Princip.* ubi prius emptor offerre debet pretium: solve tamen, ut ibi exposuimus in dict. *Princip. ex n. 36. cum seqq.*

3 Et quando venditor recusat recipere pretium conventum, vel ab arbitratore declaratum, potest emptor, implendo è latere suo contractum, facere de illo depositum, partecitata, & iudice auctore; quod quidem depositum habet vim solutionis, ex *Barthol. in L. Si soluturus n. 5. ff. de solut. Riccius Curia Episcopalis decis. 21. & in collectan. p. 4. collect. 1274. in fine August. Barbof. in cap. In tantum 36. n. 6. de Simonia*, sed de hoc vide omnino quæ infra dicemus n. 23. & 24.

4 Secundò colligitur ex textu, quod si venditor recusat rem venditam tradere emptori, quia pretium ab eo consequi diffidit, & emptor etiam timet de re non tradenda, tradito pretio, tunc res, & pretium consignari debent apud virum bonum; & fidedignum, qui rem tradat emptori, & venditori pretium. Et

hæc de *L. Si soluturus* 39. versic. *His consequens ff. de solutionib. exornat Parlador. rerum quot. p. 5. cap. final. §. 11. n. 29. Hermozill. in dict. L. 27. Gloss. 2. n. 5. Fontanell. de pact. nupt. tom. 2. claus. 7. Gloss. 3. p. 6. n. 34.*

Et tunc quæritur, facta dicta depositione rei, & pretii, cujus sit periculum? Respondetur, quod si deponenti non potest imputari culpa malæ electionis, adverti debet, utrum sibi alia culpa possit imputari, ut puta, quia venditor non cavebat emptori de evictione secundum quod debebat, ideoque contractus non perficiebatur traditione, & tunc est periculum venditoris, & eadem ratione ad eum spectare periculum rei, quasi ipse esset in mora; sed quando neutri possit imputari culpa, tunc periculum pecuniæ est emptoris, & etiam periculum rei, quod spectat ad eum, quia emptio perfecta est. *L. Si soluturus* 39. versic. *His consequens ff. de solut. ubi Barthol. n. 4. ubi n. 5. ait*, quod in hac lege non deponit emptor animo abdicandi à se dominium, sed ita demum, si res sibi tradatur, unde non habuit animum transferendi dominium.

Sed si deponenti potest imputari culpa malæ electionis, ad eum spectat periculum, & sic ad emptorem, qui elegit, spectat periculum pecuniæ, & etiam rei, quia emptio perfecta est, ut dicitur in dicta *L. Si soluturus in fine.*

Et idem videtur dicendum, si venditor fuerit in culpa malæ electionis; quia tunc rem tradendo personæ, quam minus aptam elegit, & quæ rem non tradidit emptori, illius periculo perit, licet enim venditione perfecta etiam ante traditionem, periculum rei ad emptorem pertineat. *L. Necessario ff. de pericul. & commod. rei vendit. L. 1. Cod. eod. tit. §. Cum autem. Instit. de empt. & vendit. Ord. hoc lib. 4. tit. 8.* Tamen quia mala electio depositarii est in culpa,

text. in *L. Nam & Servon* 1. §. 1. ff. de negot. gest. *Ord. lib. 1. tit. 66. §. 49.* periculum debet esse venditoris, quia ob ejus culpam obvenit. *L. Si fundus* 33. ff. locati. *Ord. dict. 8. §. 4. L. Hoc ita* 2. §. Custodiam ff. de pericul. & commod. rei vendit. *August. Barbof. in L. 1. n. 24. Cod. eod. tit. Gomes var. tom. 2. cap. 2. n. 32. Hermozill. in L. 23. tit. 5. Gloss. 3. & 4. n. 39. partit. 5.*

8 Unde si ambo tam emptor, quam venditor simul depositarium eligant, utriusque est periculum, quia ambo sunt in culpa malæ electionis, & sic periculum rei depositæ pertinet ad emptorem, quia contractus perfectus erat ex *Ord. hoc lib. 4. tit. 8.* & pretii ad venditorem; unusquisque enim pro sua parte malè elegit, & fuit in culpa malæ electionis ex ratione dictæ *L. Si soluturus in fine ff. de solut.* ubi *Barthol. n. 1. ait*, quod electio mali depositarii est in culpa, & ideo est periculum eligentis; quare est tutum, quod fiat depositio apud ædem sacram, vel apud aliquem, quem declaravit iudex, secundum formam *L. Acceptum Cod. de usur.* Et quod si quis elegerit cumularium tale, de quo omnes diligentes communiter confidissent, satis sit, ut non possit imputari culpa, & allegat. *L. Eum ff. commodat.*

9 Tertiò colligitur ex textu in versiculo: *E tanto que*, quod facta traditione rei venditæ, & pretii, statim transfertur dominium in emptorem, ita tamen, ut pretio non tradito, nec habitæ fide de pretio, dominium remaneat apud venditorem, qui rem tradidit spe recipiendi pretii, sola enim traditio rei simpliciter facta dominium non transfert, nisi simul pretium tradatur, vel pro tradito habeatur, ut plene exornavimus *hoc lib. 4. tit. 1. ad rubr. art. 1. ex num. 47. ubi à n. 49.* deduximus, quod si res tradatur, nec pretium statim solvatur, vindicare rem venditam potest venditor quasi adhuc suam, & in em-

Tomo IV.

ptoris dominium non translatam, & ibi hoc dupliciter intelleximus, & etiam limitavimus, si res tradatur habitæ fide de pretio, de quo late egimus ibidem, & deductus fuit textus ex *L. Quod vendidi* 19. ff. de contrah. empt. & ex *L. Procuratoris §. Plane ff. de tribut. action.*

Sed hic quæritur, an venditor, pretio sibi non tradito, possit auctoritate propria rem traditam recuperare ab emptore, eo invito, vel an teneatur præcisè vindicare illam judicialiter? Ad quod dubium faciunt verba textus ibi: *Poderà o vendedor cobrar delle a cousa quando quizer como sua*, & idem dicitur infra in §. 2. *hujus tit.* ibi: *Poderà o vendedor logo cobrar a cousa do comprador, se a tiver em seu poder, ou de qualquer outra pessoa, em cujo poder a achar.* Et videtur, quod sic; ex eo enim, quod emptor, re accepta, pretium tradere nolit, censetur rem detinere per vim ex deductis in nostris commentar. ad *Ord. lib. 3. tit. 30. §. 3. ex n. 17. cum seqq. tom. 1. & infra dicemus.* Quia traditio rei non videtur purè facta, sed conditionaliter, si pretium tradatur, quæ conditio, tacite inest secundum naturam contractus, & ea deficiente, deficit traditio, & animus tradendi, ideoque dominium remanet penes venditorem dum pretium non solvitur; & etiam possessio, quia non amittitur sine animo. *L. Quemadmodum* 8. ff. de acquirend. possess. & probatur ex dictis a *Posth. de manut. observat. 57. num. 25. versic. Quemadmodum.*

Quare renuente emptore pretiumolvere, detinet rem per vim, & spoliū facere censetur, eam retinendo, ideoque in continenti venditor eam recuperare auctoritate propriâ, ut insinuant præcitata verba sequentis textus ibi: *Poderà o vendedor logo cobrar a cousa*; quæ verba ferme sunt eadem, quibus lex Regia uritur, dum permittit spoliato rem recuperare in continenti auctoritate propria

propria hoc lib. 4. tit. 58. §. 2. ibi: *E* quando quizer logo por força recobrar, podelo-
ha fazer, & idem dicitur in L. 3. §. *E*um igitur, & in L. Qui possessionem
17. ff. de vi, & vi armat.

12

At vero ex intervallo hoc per-
missum non est, ut dicitur in dicto §. *E*um igitur; quia tunc nemo auctori-
tate propria rem suam ab alio deten-
tam accipere debet. L. Siquis in tan-
tam 7. Cod. unde vi; Ord. lib. 4. tit.
58. in Principio; & facit alia Ord. lib.
4. tit. 24. §. unico. Cardos. in prax.
verbo *Possessio* sub n. 17. & alii lauda-
ti in nostris commentar. ad Ord. lib. 3.
tit. 48. ad rubr. ex n. 69. tom. 2. Nec
contrarium evincitur ex verbis nos-
tri textus ibi: *Poderà o vendedor co-
brar delle a causa quando quizer*; quæ
ultima verba insinuare videntur,
quod etiam ex intervallo, & quando
venditor voluerit, recuperare potest
auctoritate propria: Quia præ-
dicta verba: *Quando quizer*: intelli-
guntur in hunc modum, ut venditor
rem recuperare valet in continenti,
nulla dilatione expectata, quamvis
ab eo per emptorem petatur, & sic
intelliguntur prædicta verba: *Quan-
do voluerit*, hoc est, illico, non soluto
pretio tempore traditionis rei, nec
data maiori mora.

13

Qui quidem intellectus proba-
tur aperte ex nostris textu, ubi
duo casus ponuntur: Primus est,
quando venditor post venditionem
perfectam devenit ad actum traditio-
nis animo, & spe recipiendi illico
pretium, & sic rem tradidit, ut ei
pretium traderetur juxta terminos
primæ conclusionis supra n. 1. & tunc
dicitur in textu, quod emptore
non tradente pretium illico tempore
traditionis rei, poterit venditor ab
eo rem recuperare, quando voluerit;
ut constet ex versic. *E naõ pagando*,
rem offerecendo logo. Secundus casus
est, quando venditor post contractum
perfectum processit ad traditionem
rei absque animo, & spe illico recipi-
endi pretium, sed de eo fidem ha-

bit, ut patet ex versic. *Salvo*, &
tunc venditor rem recuperare illico
non valet, nisi transacto tempore per
eum concesso ad solutionem pretii,
ut habetur in §. sequenti. Et hinc pa-
tet ratio cur in primo casu dicitur in
textu, venditorum posse rem recu-
perare, quando voluerit respectu
ad secundum casum, ubi non nisi
post dilationem concessam ad solven-
dum, rem recuperare valet, pretio
non tradito.

Et his etiam patet ratio diversifi-
catis, cur supra diximus, quod au-
thoritate propria potest venditor in
continenti rem recuperare, pretio
non soluto; quia procedit in terminis
primi casus supra perpeni, nempe,
cum emptor tempore traditionis rei
illico pretium non solvit; nam tunc
in eodem actu, seu in continenti rem
recuperare potest auctoritate propria
ex eo quia ante solutionem pretii non
videtur res tradita ex voluntate ven-
ditoris, & emptor dicitur prædo, ut
notant. *Alexand. lib. 6. Consil. 86. n.*
4. & 5. ibi. Quod aut emptor ingreditur
possessionem fundi pretio non soluto,
& dicitur prædo, & sic non præsumitur
facere voluntate venditoris. Caldas de
empt. & vend. cap. 25. n. 31. cum seqq.

At verò in secundo casu, cum
scilicet venditor devenit ad actum
traditionis habita fide de pretio præ-
sumpta, vel vera, possidet emptor ex
voluntate ipsius venditoris, qui rem
tradendo simpliciter absque mutua
traditione, seu præsumptione animi
tradendi, ut illico pretium recipiat,
videtur in dubio etiam habere fidem
de pretio ex eod. *Alexand. dicto consil.*
86. n. 6. & alii laudati supra ad Ord.
lib. 4. tit. 1. ad rubr. art. 1. n. 59. ubi
tamen n. 60. allegavimus Petr. Barb.
contrarium sentientem de jure Regio,
& sic dominium translatum fuit in
emptorem, nec prædo dici potest,
nec possidere per vim, sed ex volun-
tate venditoris. Et idem est, quando
in terminis prædicti primi casus ven-
ditor non curavit de re illico recupe-
randa

rendam in continenti, seu ius suum,
emptorem illam possidere per ma-
gnum intervallum dierum, & quo
induci possit consensus, & voluntas
ipsius venditoris, ita ut dici valeat,
possidere ex voluntate sua; nam tunc
cessat vis retinendi rem; & licet non
videatur inducta fides de pretio se-
cundum *Petr. Barbos. ubi supra*; ta-
mē inducitur approbatio possessionis,
& retentionis, ac per consequens non
potest venditor rem recuperare aucto-
ritate propria; sed uti debet viâ juris
ad supra tradita dict. artic. 1. ex num.
49.

16

Sed prædicta distinctione omis-
sa, tutius, & indistincte teneo, quod
nec etiam in continenti potest vendi-
tor rem recuperare auctoritate pro-
pria pretio non soluto, quando ipse
rem venditam tradidit emptori tam
simpliciter, quam habita fide de pre-
tio, nec contrarium verè elici potest
ex dispositione hujus textus, & se-
quentis: Nam certum est in jure,
nemini licere per viam facti jus suum
prosequi, sed magis per viam juris. L.
1. in Princip. ff. quod vi, aut clam. L. 1.
in princip. ff. de vi, & vi armat. L.
creditor ff. de vi public. L. Quemad-
modum §. 1. ff. ad leg. Aquil. L. Ex-
tat ff. quod met. caus. & bene probatur
ex L. dotis. Cod. solut. matrim. ubi
quamvis soluto matrimonio, domi-
nium rei dotalis ipso jure ad uxorem
revertatur, non exinde illa potest
propria auctoritate possessionem ca-
pere, sed ad judicem competentem
recurrit debet, & ibidem exornat
August. Barbos. ex n. 1. cum seqq. Petr.
Barbos. in L. Maritum 13. num. 31.
ff. solut. matrim. Caldas de empt. &
vendit. cap. 25. n. 37. junctis aliis juri-
bus supra laudatis n. 12.

17

Ita ut neque domino rei locatæ
permittitur colonum expellere au-
thoritate propria in casibus à jure per-
missis, sed debet uti ministerio offi-
cialis publici, non obstante, quod
dominium, & possessionem locator
retineat, & colonus solum habeat

detentionem, & tamen injustam,
quando detinere non debet. Ord. lib.
4. tit. 24. §. final. ubi dicemus. Non
enim singulis concedendum est, quod
per Magistratum publicè possit fieri,
ne occasio sit majoris tumultus facien-
di, ut habetur in L. Non est singulis
176. ff. de regul. jur. Valasc. de jur.
emphyt. Quæst. 21. num. 3. Caldas. 7.
cap. 25. n. 38. & probatur ex alia Ord.
hoc lib. 4. tit. 9. in princip. ubi dicemus
n. 114.

Et ideo prædicta verba textus
ibi: *Poderà o vendedor cobrar delle a*
cousa; intelliguntur ministerio judi-
cis, ut bene insinuant verba subsequen-
ta: *quando quizer*; quæ temporis quan-
dam perpetuitatem significant, ac de
sua natura omne tempus comprehen-
dunt, *August. Barbos. in tract. de di-*
visionib. dict. 308. n. 1. & 4. Et sic non
debēt restringi ad tempus traditionis
rei venditæ, vel quo finita est dilatio
concessa ad solvendum; quia non so-
lum hoc tempus, sed ulterius com-
prehendunt perpetuū, dummodo
actio non sit præscripta, ut advertit
idem *August. Barbos. loc. citat. num. 7.*
Ac per consequens non loquitur tex-
tus de recuperatione facta tantum in
continenti auctoritate propria pro-
pter vim, quæ in emptore considera-
vimus supra n. 10. & 14. nam jura ibi
allegata procedunt, quando emptor
absque voluntate venditoris rem ap-
prehendit, & pretium solvit, ut ait
Caldas dict. cap. 25. n. 31. Secus tamen
quando ipse venditor rem tradidit
emptori; quia tunc cum justè accepit,
& sine vitio possidet, non potest di-
ci, rem detinere per viam, quæ ces-
sat, ubi ex consensu domini res possi-
detur, & suo facto à possessione cecidit
ex Doctoribus, cum quibus tran-
sivimus in commentar. ad Ora. lib.
3. tit. 48. ad rubr. n. 122. & n. 123.
tom. 2. Ac per consequens venditor
auctoritate propria non potest rem
recuperare etiam in continenti; quia
cessat ratio Ord. hoc lib. 4. tit. 58. §. 2.
Ac ita sentit *Caldas de empt. & vendit.*
cap.

cap. 23. n. 22. & Moraes de execut.
trum. lib. 2. cap. 3. n. 9. & 10.

19 Neque obitat, quod in §. sequen-
ti dicatur, quod emptore non sol-
vente elapso termino ad solvendum
concesso, possit venditor illico rem
recuperare; quia ex tali dictione il-
lico, vulgo logo, quā textus utitur,
non elicitur, quod hanc recuperatio-
nem facere possit auctoritate propria;
verbum enim logo refertur ad volun-
tatem venditoris, ut possit rem recu-
perare illico, vel quando voluerit,
ut in præsentī textu, hoc enim signi-
ficat verbum illud *poderā* quando po-
nitur affirmativē, ut pluribus conge-
stis tenet *Aug. Barb. Dist. 268. n. 1.* Nec
etiam inferri potest ex dictione, logo,
dictum textum præsupponere, em-
ptorem per vim possidere; nam etiam
dato, quod in continenti tantum
possit venditor rem recuperare, &
non postea, non ideo sequitur, tex-
tum præsupponere vim in emptore,
qui rem recepit ab ipso domino ven-
ditore, ad hoc, ut auctoritate pro-
pria rem ab emptore eripiat; nam ad-
huc militat ratio dict. *L. Non est singu-
lis 176. ff. de reg. jur.* ut venditor au-
ctoritate propria uti non possit, potest
nanque emptor aliquā iustā excep-
tione se tueri, per quam restitutio-
nem rei iustē impediatur, de quo judi-
care non debet ipse venditor ex tex-
tu in *L. 1. in Princip. & §. final. ff. de
except. rei vendit. Caldas de empt. &
vendit. cap. 25. n. 37. ad finem.*

20 In textu ibi: *Dando ao vende-
dor o preço, e ao comprador a coisa.*
Et quid si emptor antequam ei res tra-
datur per ipsum tertium, sua aucto-
ritate rem apprehendat? Responde-
mus cum Jurisconsulto Pomponio in
*1. Fundi venditor. 33. ff. de acquirend.
possey.* quod etiam si venditor manda-
verit alicui, ut emptorem in vacuum
possessionem induceret, priusquam id
fieret, non recte emptor per se in
possessionem veniet. Nec tunc pro
emptore possidet; sed prædo est, ut
dicitur in *L. Si ex simulatione 5. ff. eod.*

ex vera venditione 9.
Cod. eod. in Cardos. in prax. verbo
Possessi n. 13. Caldas de empt. & vend.
cap. 25. n. 11.

21 Sed hoc intelligitur ignorante
domino, vel eo invito, nam si scien-
te, & patiente domino possessionem
rei venditæ leptus est emptor, vel
in ejus possessione sit, eo sciente, &
non contradicente, tunc iuste possidet
L. 2. Cod. de acquirend. posses. Et idem
dicitur de scientia, & patientia præ-
sumpta; nam eo ipso, quod vendi-
tor pretium recepit, tacite consensisse
centetur, ut emptor impunē rei ven-
ditæ possit possessionem ingredi, quo-
niam ad id iure tenebatur, ut defendit
Caldas dict. cap. 25. ex n. 20. & n. 22.
Sed ut hæc doctrina locum habeat in
terminis nostri textus, requiritur,
quod venditori traditum jam sit pre-
tium positum penes tertium, nec suf-
ficit, apud eum existere, ut in ven-
ditore præsumatur scientia, & patien-
tia; ex eo enim, quod de fide empto-
ris dubitavit, & maluit rem deponere
apud tertium, quam illi tradere
ante traditionem pretii, apertē of-
tenditur, noluisse emptorem rei ven-
ditæ possessionem invadere, nisi de
manu tertii eam recipiat, quoties ab
eo pretium venditor acceperit, se-
cundum mentem nostri textus, ubi
jubetur, ut prius venditori tradatur
pretium, & postea rem emptori, ut
probatur ex ordine literæ ibi: *Dando
ao vendedor o preço, e ao comprador a
coisa.*

22 In textu ibi: *E tanto que o com-
prador for entregue da coisa.* De tradi-
tionibus, & symbolis, ex quibus pos-
sessio, & dominium transfertur; &
acquiritur, diximus supra hoc lib. 4.
tit. 1. ad rubr. articul. 1. ex n. 6. cum
seqq. ubi hunc versiculum exornavi-
mus à n. 47. cum seqq.

23 In textu ibi: *E pagar o preço ao
vendedor, ou offerecer.* Hic requirit
textus, ultra traditionem rei vendi-
tæ, ut pretium solvatur, vel offera-
tur venditori, ad traditionem do-
minii,

minii, in quo ad hunc obla-
tio æquiparatur solutioni, ut in *L.
Julianus 13. §. Offerri ff. de actio. empt.*
Sed ibi Gloss. verbo Offerri requirit
etiam solutionem, ita ut simplex
oblato non sufficiat, nisi simul con-
currat solutio effectiva nisi venditor
accipere noluerit, nam tunc obigna-
tio, & deposito pretio, sufficit obla-
tio, quæ legitime facta vice solutio-
nis, & liberationis fungitur. *L. 1.
Cod. qui potior. in pignor. L. Obigna-
tione 9. Cod. de solut. & tenent supra
laudati n. 3.*

24 Sed quia in hoc textu alternati-
vè cum solutione ponitur oblatio, &
agitur extrajudicialiter de imple-
mento contractus, videtur loqui de
oblato verbalis, quæ extrajudicia-
liter facta, si ab eo, cui offertur, vim
solutionis habet, habeturque pro im-
plemento ejus, ad quod debitor te-
nebatur, ut ex *L. Qui decem 72. ff. de
solut. L. Acceptum 19. Cod. de usur.
deducit Bald. in L. 1. col. 2. Cod. quand.
tert. non est provocat. necess.* Quem vi-
detur sequi textus noster; quia cum
ex reculatione de venditoris volun-
tate appareat, realis oblatio esset
frustranea. *Ripa in L. Quod te num. 20.
ff. de cert. petat. Bertrand. conf. 106.
col. 5. vol. 2. Corn. conf. 321. col. 1.
vol. 3. Socin. jur. conf. 63. n. 59. Chaf-
san. conf. 113. col. 1. Gabr. conclus. lib.
1. de solution. conclus. 8. Joseph Ludov.
decis. Perusin. 105. n. 6.* Cum enim
per emptorem non fiet, quo minus
pretium accipiatur, perinde haben-
dum est, ac si verè solvisset ex *L. jure
civili ff. de condit. & demonstrat. L.
Labeo scribit 50. ff. de contrah. empt. L.
Sed si addes 19. §. final. L. Qui operas 38.
ff. locat. L. 1. §. Divus 13. ff. de extraord.
cognit. L. 1. Cod. de his, quæ sub mod.
licet quoad effectum actionis conse-
quendæ oblatio verbalis non sufficiat
sed requiritur realis. *Barthol. in L.
Prætor. §. Si quis paratus ff. de oper.
nov. nunciat. Jason in L. 7. in princ. ff.
de pact. Alex. conf. 130. versic. Non
obstat. lib. 4. & ita procedit præcitata**

Glossa in dict. §. offerri. per textū ibi

In textu ibi: *E não pagando n.*
offerecendo logo: Ad hoc, ut venditor,
rem ab emptore repetere valeat, re-
quiritur hic, quod non solvar, vel
non offerat pretium; nam si offerat
modo supra tradito, cessat repetitio,
ut supra exposuimus hoc lib. 4. tit. 1.
ad rubr. articul. 1. n. 50. ubi
idem diximus, si pars pretii jam solu-
ta fuerit: Et licet ibi diximus cum Cal-
das, quod prædictum verbum logo
debet referri ad tempus; quod vendi-
tor rem petit, eo enim tempore sta-
tim ante litem contestatam emptor
pretium offerre debet: Tamen hoc est
contra expressam decisionem textus,
qui ita intelligi non potest sine magna
violentiā, nam cum in eo decidatur,
quod perfecta emptione, & vendi-
tione ex consensu partium, de-
bet prius emptor rem emptori tra-
dere, & postea emptor pretium tra-
dere debet, quod si illico non fecerit,
potest res vendicari, & sic jubet tex-
tus, ut solutio, vel oblatio fiat illi-
cò tempore traditionis rei; quare di-
cta dictio logo non intelligitur de
tempore, quo res petitur; sed de tem-
pore traditionis rei, quo pretium
solvi debet, nisi aliter sit habita fide
de pretio, ut dicitur in textu.

26 Unde quamvis regulariter mo-
ra purgari possit usque ad litem con-
testatam, si jus creditoris non est fa-
ctum deterius, & res sit integra ex
collectis per Portugal. de donat. reg.
lib. 1. prælud. 2. §. 1. ex n. 103. cum
seqq. Tamen cum ex dispositione hu-
jus textus, pretio statim non soluto
tempore contractus seu traditionis
rei venditæ, res inempta maneat, &
in dominio venditoris, ut eam vendi-
care valeat, quando voluerit, ad
ti non debet purgatio moræ, argum.
text. in *L. Trajectitiæ 23. §. De illo,
in fine ff. de oblig. & action.* Quia moræ
purgatio locum non habet, quoties
executio fit à lege, quæ unum privat
aliquo jure, & illud transfert in alium,
ex *L. 1. §. Qui semel, & §. Quibus ff.*

de successor. edit. Barthol. in L. Si in-
lam 80. n. 19 ff. de verbor. obligat.
Gomes in L. 33. Tauri sub n. 3. Nogue-
rol. allegat. 11. n. 117. Cyriac. tom. 1.
contr. 158. n. 42. Portugal. de donat.
reg. dicto §. 1. n. 107. Pacion. de locat.
cap. 55. n. 63. & 64. Sabell. in summa.
diversor. §. Moram 24. tom. 3.

27 Et ratio est, quia cessante em-
ptore in solutione pretii post rem sibi
traditam, & stante declaratione ven-
ditoris diceatis, se rem velle recu-
perare virtute pacti resolutive à lege
inducti in præsentis textu, cessat con-
sensus in ipso venditore, sine quo sta-
re non potest emptio, & venditio, &
impossibile est etiam de jure, & æqui-
tate canonica, ut sine prædicto con-
sensu Contractus firmus maneat per
purgationem moræ. Puteus decis. 66.
ante n. 1. lib. 3. Rotta decis. 203. n. 20.
p. 6. Marotta discept. Forens. 25. n. 96.
Anton. Gobius consult. 95. n. 24. & 25.
Quidquid secus esset, si venditor non-
dum declarasset; quia tunc emptor
posset moram purgare. Sperell. decis.
130. n. 46.

28 Nam in contractibus ultro ci-
troque obligatoriis, qualis est em-
ptio, & venditio, statim constituitur
quis in mora, cum fuerit per partem
adimpletum, ex text. in L. Curabit
Cod. de act. empt. Natta caus. 262. n.
19. Surd. conf. 157. n. 27. Sperell. decis.
107. n. 16. tom. 2.

29 In textu ibi: *Cobrar delle a cou-
sa, como sua*: Deductum ex L. Pro-
curatoris §. Plane ff. de tribut. action.
Et non solum rem, sed etiam fructus,
si quos emptor perceperat, vendicare
potest venditor, pretio non soluto;
sequuntur enim dominium, quod sem-
per retinuit. L. Herenius ff. de evict.
L. Si dominium Cod. de pignorib. Surd.
decis. 25. n. 1. Gratian. Forens. cap. 400.
n. 4. Flamin. de resignat. lib. 1. Quæst.
6. n. 13. & 45. Ac ita probatur ex Ord.
hoc lib. 4. tit. 67. §. 3. versic. *E bem
assim*, & ex dictis supra hoc lib. 4. tit. 1.
ad rubr. articul. 1. num. 45. Et idem à
fortiori dicitur de fructibus penden-

tibus, quæ sunt pars rei. L. Fructus
pendentes ff. de reivindicat. & probatur
ex dictis infra ad §. 2. ex n. 7.

30 Et quia hic incidit quæstio de
fructibus rei venditæ, sciendum est,
quod fructus collecti, & separati à
solo tempore venditionis rei sunt ven-
ditoris. L. Si stipulatus ff. de usur. L.
Defuncta ff. de usufruct. quia tales
fructus percepti fundum non sequun-
tur. L. Fundi §. Sed & vinum. ff. de
action. empt. Valasc. de partit. cap. 28.
num. 1. Gomes var. tom. 2. cap. 2. num.
11. & ibi Aylon. August. Barbos. in L.
Fructus 14. n. 4. Cod. de actionib. empt.
Cancer. var. p. 1. cap. 13. n. 94. Gal-
lus de fructib. disp. 23. artic. 1. numer.
1.

31 Fructus autem pēdentes tempore
venditionis sive maturi, sive immatu-
ri pertinent ad emptorem, qui pre-
tium solvit. L. Julianus §. Si fructib.
ff. de actionib. empt. L. final. §. Fru-
ctus ff. Quæ in fraudem creditor. Valasc.
dict. cap. 28. n. 2. Gutierrez de tutel. p.
3. cap. 36. n. 4. & 19. Gomes dict. cap.
2. n. 11. & in L. 40. Tauri n. 74. ver-
sic. *Tertio*, Leo Lusit. de quinden. cap.
50. n. 28. Quia cum sint pars rei cen-
sentur comprehensi in promissione
pretii, & venditione, fructus enim
pendentes tempore venditionis au-
gent valorem rei. L. In lege Falsidia
9. ff. ad leg. Falsid. Valasc. dict. cap. 28.
n. 3. Cald. de resolut. empt. cap. 14. n.
31. Petr. Barbos. in L. Divortio 8. in
princip. p. 2. n. 81. ff. solut. matrim.
Aug. Barbos. in dict. L. Fructus 14. n.
3. Cancer. dict. n. 94. Card. in prax.
verbo *Fructus* n. 11. ubi limitat in
ventre ancillæ Gallus dict. art. 1. n. 2.
cum seqq.

32 Ideo quanvis venditor decesse-
rit ante rem traditam, tenebuntur
ejus hæredes etiam ad fructus, sicut
ipse venditor, si viveret. Valasc. de
partit. dict. cap. 28. num. 4. cum seqq.
Gallus dict. artic. 1. sub n. 3. versic.
Amplia 2. ubi n. 4. agit an in vendi-
tione vaccæ veniat vitulus, & n. 5.
ampliat, venditor nec expensas dedu-
cere potest. Si

33 Si verò tempore venditionis
res vendita non habebat fructus pen-
dentes, sed post venditionem perfe-
ctam consensu partium, & certo pre-
tio constituto, nati sunt; tunc si ven-
ditor non fuerit in mora rei tradendæ
ad eum pertinent: ex Gloss. penult. in L.
Fructus. Cod. de actionib. empt. Valasc.
dict. cap. 28. n. 8. Quamvis contra-
rium teneant Petr. Barb. in L. De di-
visione n. 68. versic. *contrarium* ff. so-
lut. matrim. Gallus dict. disp. 23. artic.
2. n. 3.

34 Alioquin si fuit in mora rei tra-
dendæ, quia jam accepit pretium ab
emptore, pertinent ad ipsum empto-
rem ex Ord. hoc lib. 4. tit. 67. §. 3.
Valasc. dict. n. 8. Cancer. dict. n. 94.
versic. *Et in summa Reynos. observat.*
56. n. 5. & ibi Addit. ultra allegatos
supra hoc lib. 4. tit. 1. ad rubr. Artic. 1.
n. 46. Gallus de fructib. disp. 23. artic.
2. n. 2. ubi pluries ampliat; & ex n. 5.
disputat, quid si venditor nullos fru-
ctus percipiat?

35 Quid dicendum de fructibus
civilibus, ut sunt pensiones rei ven-
ditæ antea locatæ per venditorem, an,
& à quo tempore debeantur emptori,
vel venditori? Vide Valasc. dict. cap.
28. n. 9. Cancer. dict. cap. 13. num. 96.
& alios relatos per Addit. ad Reynos.
dict. observat. 56. ad num. 5. late Gal-
lus dict. artic. 1. n. 17. & 27. De fru-
ctibus verò recompensativis, seu
usuris pretii non soluti post rei tradi-
tionem diximus supra dict. artic. 3. ex
n. 45. & dicemus infra ad tit. 67. §. 3.
Gallus dict. disput. 23. articul. 3. ex
n. 2. Et hæc omnia procedunt ces-
sante pacto in contrarium, qui ser-
vandus est; ut tenent supra cita-
ti.

36 In textu ibi: *Salvo se ao tempo
do contrato*: Colligitur 4. ex hoc
versic. Quod si tempore contractus,
vel traditionis rei venditæ habuit
venditor fidem de pretio, illico rei
emptæ dominus efficitur emptor, ac
si pretium venditori solvisset, aut ob-
tulisset: Et tunc si pretium non sol-

vatur, non potest res vendicari; sed
tantum ad solutionem pretii vendit
agere debet; ut plenè exornavimus
supra ad Ord. hoc lib. 4. tit. 1. ad rubr.
artic. 1. ex n. 53. cum seqq. ubi com-
mentaria hujus textus, & sequentium
dedimus, & habetur in L. Incivile
12. Cod. de reivindicat. & ibi Gloss.

37 Et ratio est, quia in casu huius
textus supponitur, quod res vendi-
ta, & tradita fuit simpliciter, habita
fide de pretio absque præfinitione
temporis ad solvendum, credens ven-
ditor, emptorem soluturum, & quo-
ties dies certa præfinitura non est, quo-
cumque tempore solvi potest, ut di-
ximus dict. art. 1. n. 63. ubi num. 60.
notavimus cum Petr. Barbos. quod in
hoc regno, si res simpliciter tradatur,
non videtur in dubio habita fides de
pretio ex dispositione hujus textus,
nisi cum expresse venditor de fide em-
ptoris confidat, vulgo *Se houver por pa-
go do preço*, ut dicitur in eodemmet
textu.

38 Nota etiam, quod ex dispositio-
ne hujus textus potest haberi fides de
pretio tam tempore contractus,
quam traditionis rei venditæ, & tunc
potest venditor percipere fructus
pretii, dum ei non solvitur; si res
vendita sit fructifera, & tradita, ut
diximus dict. art. 1. n. 73. & ibi vide
ex numer. 53. quæ hic desiderari pos-
sunt.

39 Et fructus rei venditæ habita
fide de pretio post rei traditionem
pertinent ad emptorem dict. L. Inci-
vile, ubi Gloss.

Ad §. 2.

SUMMARIUM.

1 Indulto certo tempore, ut solvatur
pretium, si, adveniente die, emptor
non solvat, venditor rem vendi-
cat à quocumque possessore, licet
pretium offeratur. Nisi pretium
maluerit. 2 In-

- 2 *Intellige si simpliciter detur tempus, ut solvatur; secus, si pro pretio accipiantur fidejussores, vel pignora.*
- 3 *Ampliatur 1. etsi post tempus venditor partem pretii receperit. Nisi constet aliter fidem habuisse de pretio pro residuo, ibid.*
- 4 *Ampliatur 2. etsi à venditore dilatio non detur ad solvendum.*
- 5 *Tempus datum ad solvendum currit à die traditionis rei venditæ, & non contractus.*
- 6 *Idem si fundus vendatur pro pretio æstimando, & emptor promittat solvere in specie in certo termino. An, emptor re non æstimatâ, teneatur ad fructus compensativos? ibid. Remissivè.*
- 7 *Assignato termino in contractu, ut solvatur, vel aliquid præstetur, tempus non currit à die contractus, vel certi actus, nisi post actum, qui præcedere debet solutionem.*
- 8 *Solvuntur textus in §. Venditæ 41. Instit. de rer. divis. L. Quod vendidi ff. de contrahend. empt. Ord. hoc tit. §. 1. versic. Salvo, & n. 9.*
- 10 *Re venditâ, habita fide de pretio ad tempus certum, interpretatur, non exire de bonis venditoris, dum habet actionem, & potest eam revocare.*
- 11 *Emptor tenetur rem cum fructibus perceptis restituere.*
- 12 *Venditor, pendente conditione, ad solvendum fructus recompensativi non lucratur.*
- 13 *Fructus rei emptæ pacto legis commissoriæ restituntur venditori, resolutio contractu, etsi percipiantur tempore solutioni assignato.*
- 14 *Secus si dilatio ad solvendum concedatur cum onere interim solvendi fructus recompensativi.*
- 15 *Si certo tempore non adjecto solutioni, sed simpliciter res vendatur,*

hab. ea fide de pretio, emptor nec rem, ne fructus restituere debet.

- 16 *Elapso tempore ad solvendum concessio, ab emptore mora non purgatur.*

Solvitur L. Si ita quis promiserit §. Scia ff. de verb. obligat. ibid.

Dies termini solutionis faciendæ, non censetur præteritus, si die sequenti summo mane solutio fiat.

- 17 *Purgatio admittitur, si pretium maluerit.*

Statuitur in textu, quod si venditor tempore contractus emptori tempus certum indulgit ad solvendum pretium conventum, tunc si adveniente die præstituto emptor non solvit potest venditor rem vindicare ab emptore, vel ab alio quocumque possessore, quamvis ei pretium offeratur, nisi pretium maluerit; quod videtur deductum ex opinione Joannis Glossatoris, quem refert Gloss. in §. venditæ, verbo *fidem*. Inst. de rer. division. qui voluit, quod data die ad solvendum, ultra eam non videtur habita fides de pretio, ut ait Petr. Barbos. in L. Si cum dotem 23. §. final. n. 36. ad finem. ff. solut. matrim. exornant laudati supra hoc lib. 4. tit. 1. ad rubr. artic. 1. n. 64.

Unde cum hic textus videatur esse contra jus commune ex adductis per Petr. Barbos. in L. n. 36. stricte interpretandum est juxta notata in Auth. Quas actiones Cod. de Sacrosanct. Eccles. Quare eum intellige, quando simpliciter tempus datum est ad solvendum; secus verò si pro debito pretii essent accepti fidejussores, vel pignora; nam tunc venditori satisfactum esse intelligitur, ut diximus supra dict. artic. 1. n. 72.

Ampliatur 1. dispositio hujus textus, ut procedat, etsi post tempus venditor partem pretii receperit; nam ab eo dominium non discedit, nisi totum pretium, & integraliter solvatur;

vatur, ut tenent laudat. dict. artic. 1. n. 51. Nisi aliter constet, habuisse fidem de pretio pro residuo, quod in dubio non præsumitur per simplicem receptionem partis pretii ex dictis supra in §. præcedent n. 37.

- 4 *Ampliatur 2. quamvis venditor dilationem non decuset ad solvendum; nam si emptor statim non solvat, potest venditor rem ab emptore, & à quocumque alio possessore vindicare, quia in omnibus obligationibus ubi dies, vel conditio non apponitur, præsentis die debetur. L. In omnibus ff. de regul. jur. §. venditæ 41. Instit. de rer. division. Ord. hoc tit. §. 1. ubi elucidavimus.*
- 5 *In textu ibi: Ao tempo que lhe foy outorgado: Hoc autem tempus ad solvendum concessum non currit à die celebrati contractus, sed à die traditionis rei venditæ. L. Julianus §. Offerri ff. de actionib. empt. Barth. in L. Si cui legetur n. 5. ff. de legat. 1. Antonell. de tempor. legal. lib. 4. cap. 6. n. 2. ubi ex Bartazol. ait, non sufficere traditionem factam per clausulam constituti, Cancer. var. p. 3. cap. 1. n. 159.*
- 6 *Et idem est, si fundus vendatur pro pretio æstimando, & emptor promittit in specie illud solvere in termino unius mensis, vel anni à die contractus numerandi; quia tunc ex ratione terminus solutionis non currit, nisi à die factæ æstimationis: Gloss. in L. Si convenerit de distrabendo; verbo nisi ff. de pignorat. action. Cancer. var. p. 3. cap. 1. n. 156. cum seqq. Antonell. dict. cap. 6. ex n. 3. ubi ex n. 6. agit, an emptor re adhuc non æstimata teneatur ad fructus compensativos.*
- 7 *Sic etiam ubi est assignatus terminus à partibus in contractu ad solvendum, vel aliquid præstandum à die contractus, vel à tempore certi actus, non incipit currere talis terminus, nisi post actum, qui natura sua debet præcedere solutionem, ut probat textus in L. Fali 48. in princ. ff.*

de jur. dot. Cancer dict. cap. 1. n. 157.

In textu ibi: *Poderá o vendedor.* Obstat tamen, quod dominium rei venditæ statim acquiritur emptori, habita fide de pretio, licet illud solum non fuisset, quia ad hoc satis superque sit, quod sequuta sit traditio, ac pretii fides habita fuerit, & ideo venditor rem vindicare non potest, sed solum agere ad solutionem pretii, ut sunt textus in §. Venditæ 41. Instit. de rer. division. L. Quod vendidi ff. de contrah. empt. Ord. hoc tit. §. 1. versic. Salvo, & cum pluribus exornavimus supra hoc lib. 4. tit. 1. ad rubr. artic. 1. n. 53. Quæ quidem fides habita dicitur ex dilatione concessa ad pretium solvendum, ut in nostro textu ex Gloss. in dict. §. venditæ verbo *fidem emptoris*. Altograd. lib. 1. consil. 9. num. 7. & lib. 2. consil. 90. n. 44.

Respondetur tamen, quod textus in dict. §. Venditæ, & in dict. §. 1. cum Concordantiis procedunt, quando res fuit tradita simpliciter, habita fide de pretio, sine præfinitione temporis, quia tunc quocumque tempore solvi potest, & ideo res vindicari non potest? quod secus est, si dies certa apponatur ad solvendum; ea enim adveniente, & emptore non solvente, resolvitur venditio ipso jure, & dominium manet apud venditorem; prout supra elucidavimus dict. artic. 1. n. 63. cum seqq. Adeo ut si creditor anterior emptoris rem venditam apprehenderit in executionem rei judicatæ, non obest quin venditor possit rem vindicare, & præferri aliis creditoribus. Mendes in prax. p. 1. lib. 3. cap. 21. n. 67.

Et ratio diversitatis est, quia re vendita habita fide de pretio ad certum tempus, res ipsa interpretatione juris non videtur exiisse de bonis venditoris, dum ad eam habet actionem, & potest eam revocare. L. Qui actionem ff. de regul. jur. & perinde habetur, ac si esset retracta, & cum venditionis finis sit, ut dominium transeat in emptorem. L. penult.

mult. §. final. ff. de contrahend. empt. cum idem dominium revocari potest, non dicitur perfecta venditio, nec res perfecte tradita non enim attenditur dominii acquisitio, quæ est revocabilis: ex Tiraguel. de retract. convent. §. 2. Gloss. unic. n. 8. cum seqq. Altograd. lib. 2. consil. 68. numer. 5. cum seqq.

11 Hinc quæritur, an emptor in casu hujus textus, teneatur rem unâ cum fructibus perceptis restituere? Et videtur, quod sic; quia quando venditor simpliciter impartitus dilationem emptori statuto certo, determinatoque tempore ad solvendum pretium, ei fructus recompensativi non debentur ex æquitate L. Curabit Cod. de actionib. empt. quia verisimile videtur, quod à contrahentibus habitata fuerit ratio medii temporis, pluriusque res vendita æstinata, quam præsentis pecunia fuerit distracta, adeo, ut dilatio reverâ dici debeat pars pretii, prout firmiter Cyriac. contr. 502. num. 11. Card. de Luca de usur. disc. 16. n. 2. & disc. 22. num. 7. Sperell. decis. 118. n. 19. Molin. de just. & jur. tract. 2. disput. 368. n. 17. Caldas de empt. & vendit. cap. 23. n. 32. Petr. Barbof. in L. De divisione 5. num. 68. ff. solut. matrim. Episcop. Rocca Selectar. tom. 2. cap. 159. ex n. 14. cum seqq. ubi hoc limitat, nisi expresse caveatur de ipsis fructibus solvendis; Gallus de fructib. disput. 23. articul. 3. n. 15. cum seqq. ubi pluries declarat.

12 Cum igitur venditor, pendente conditione ad solvendum, fructus recompensativos non lucretur, sequitur, quod, cum sint pars pretii, non soluto in dilatione concessa, fructus rei illi restitui per emptorem cum ipsa re vendicata; quia quando deficit conditio, sub qua venditio facta est, tunc sine dubio fructus sunt venditoris; contractus quippe resolvitur, & perinde est, ac si nihil gestum fuisset. L. Necessario 8. §. Quod si pendente ff. de pericul. & com-

mod. rei vendit. Gabr. consil. 64. num. 14. lib. 1. Mantica de tacit. lib. 14. tit. 46. n. 6. Card. Thusc. liter. F. concl. 486. n. 21. Gallus de fructib. disp. 23. artic. 4. n. 3.

Quod confirmatur ex eo, quia fructus rei emptæ cum pacto legis commissoria, restituendi sunt venditori, resoluta contractu, quamvis percepti sint, pendente tempore solutioni assignato: ex textu in L. Si fundum 4. & L. sequenti ff. de leg. commissor. Tiraguel. de retract. convent. §. 5. Gloss. 2. n. 3. Menoch. de recuperand. remed. 1. num. 425. Gallus dict. artic. 4. n. 22. Mantica de tacit. lib. 4. tit. 29. n. 2. August. Barbof. in L. Commissoria 4. n. 12. Cod. de pact. inter emptor. & venditor. Hiermozill. in L. 38. tit. 5. Gloss. 1. n. 17. partit. 5. Caldas ad L. Si curatorem verbo Sua facilitate; n. 56. versic. Ultimo notandum censeo. ubi etiam ait, quod tunc venditor tenetur pretium cum usuris restituere. Cod. de restitut. in integrum.

14 Secus autem erit, si dilatio ad solvendum pretium fuerit concessa cum onere interim solvendi fructus recompensativos; quia tunc absque dubio venditori debentur, & conventio omni jure subsistit; hoc enim casu perinde est, ac si dilatio concessa non fuerit, ut cum pluribus, reiectis aliis, fundat Episcop. Rocca Selectar. tom. 2. cap. 159. ex num. 19. cum Et tunc si emptor pretium non solvit tempore concessio, & res ab eo venditur, non ideo restituere debet fructus ipsius rei; quia perceperat illos recompensativos ex dicta conventionem, quæ loco solutionis habetur.

15 Eodem modo, si tempus certum solutioni adjectum non fuerit, sed simpliciter res fuerit vendita, habita fide de pretio, absque præfinitione temporis ad solvendum, non tenetur emptor fructus rei restituere, sicut nec ipsam rem restituere debet, ob eam rationem, quia irrevocabiliter dominium acquisivit, & illos suos fecit, ita ut venditor actionem non habet

Ad §. 3.

SUMMARIUM.

ad rem vendicandam, supra diximus ex n. 9. quamvis tunc teneatur ad fructus recompensativos, ne fruatur re; & pretio contra æquitatem. L. Curabit. Cod. de actionib. empt. prout probatur ex citati supra dict. artic. 1. n. 73. & diximus in §. precedenti n. 39.

16 In textu ibi: E não se poderá escusar. Elapso tempore concessio emptori ad pretium rei emptæ solvendum, non admittitur ipse ad purgandam moram, ut hic habetur, & in L. Celsus 23. ff. de recept. arbitr. L. Magnam 12. Cod. de contrahend. & committend. stipulat. Sperell tom. 2. decis. 130. ex n. 16. Nec obstat L. Si ita quis promiserit §. Seia ff. de verbor. obligat. ubi in simili admittitur oblatio pretii, si non multo post tempus offeratur, nec jus partis propter moram factum est deterius. Gama decis. 211. n. 3. & ibi Flores de Mena. Quia in præsentis textu excluditur purgatio moræ etiam statim, ut ibi: Poderà o vendedor logo cobrar; quia dies præstituta interpellat pro homine, & ubi aliquid ex pacto, vel lege faciendum est statim, interpellatio non requiritur, ex Surd. decis. 57. n. 9. Antonell. de tempor. legal. lib. 4. cap. 3. n. 15. Sed quod dies termini solutionis faciendæ non censetur præteritus, si die sequenti statim summo mane solvatur, tenet ex æquitate decisum a decis. 211. à n. 2.

17 Nisi pretium maluerit habere; quia tunc admittitur purgatio moræ in textu, & ei pretio non oblato, potest venditor agere ex empto adversus emptorem, ut sibi pretium solvat, ut hic dicitur in versic. Porém se o vendedor; de quo vide quæ diximus supra hoc lib. 4. tit. 1. ad rubr. artic. 1. n. 63. & n. 69.

- 1 Re venditâ, & tradita pacto, ut pretio non soluto, intra certum tempus, venditio sit nulla, & non solvatur tempore perfixo, nulla est, & res vendicatur.
- 2 Per petitionem pretii venditor recedit à dicto pacto, & etiam si post præstitutum diem usuras pretii petat.
- 3 Idem si partem petat, vel accipiat.
- 4 Si non sit cui pretium solvatur die præstituto, non habet locum pactum resolutivum legis commissoriae.
- 5 Neque etiam, si non stet per emptorem, quominus ad diem statutum pecunia solvatur.
- 6 Nisi cum antea per venditorem fiat quominus pecunia sua die solvatur, & postea venditore accipere parato, emptor sit in mora.
- 7 Hoc pactum resolvit emptionem, si venditor voluerit.
- 8 Et dominium ipso jure ab emptore revocat, & in emptorem transfert.
- 9 Intellige si fuerit in continenti appositum, etsi concipiatur directis verbis.
- 10 Et res ipsa cum fructibus revocatur dummodo venditor ei solvat sumptus factos in fructuum collectione, & conservatione.
- 11 Et quod, Arrhæ, vel alio nomine datur venditori, apud eum remanet, etsi de hoc expresse pactum non sit.
- 12 Tempus, quo res fuit apud emptorem, venditori accedit ad implementum præscriptionis.

Re venditâ culpâ emptoris deterioratâ, damnum satisficit emptor, & hypotheca extinguatur, resoluta contractu, ibid.

13 *Procedit etiam uno numo deficiente.*

1 **H**abetur in textu, quod re vendita, & tradita, eo pacto adjecto, ut si pretium non solvatur intra certum tempus venditio sit nulla; tunc si emptor tempore præfixo non solverit, nulla est venditio, & res vendicari potest. De quo vide plura *hoc lib. 4. tit. 1. ad rubr. articul. 1. ex n. 65.* quod deductum fuit ex *L. Post diem L. De lege in fine ff. de lege commissoria, & ex L. Commissoria 4. Cod. de pactis inter emptor. & venditor. ubi August. Barbof. à n. 1. Mantica. de tacit. & ambig. lib. 4. tit. 29. n. 18. Hermozill. in L. 38. tit. 5. Gloss. 1. & 2. n. 14. & 16. part. 5.*

2 Et non solum per petitionem pretii venditor videtur à dicto pacto legis commissoriae recessisse, sed etiam si post præstitutum diem usuras pretii petierit; quia per petitionem usurarum huic pacto renuntiassè intelligitur, sicut & per petitionem pretii dict. *L. Commissoria 4. ubi Aug. Barb. n. 13. & 14. Mantica. dict. tit. 29. num. 19. Hermozill. dict. num. 14.*

3 Et idem dicitur, si partem pretii petierit, vel acceperit dict. *L. De lege 6. §. Post diem, & ibi Gloss. ff. de leg. commissor. Mantica. dict. tit. 29. sub n. 18. Hermozill. dict. Gloss. 1. & 2. n. 15.*

4 Si autem nemo sit, cui pretium solvatur die præstituto, tunc non habet locum pactum resolutivum legis commissoriae, de quo in nostro textu, *L. Si fundus 4. §. final. L. Mulier. ult. ff. de leg. commissor. Mantica. dict. tit. 29. n. 20. August. Barbof. in dicta Commissoria 4. n. 7. Cod. de pactis inter emptor. & venditor. Petr. Barbof. in L. Si mora 10. n. 74. per tot. ff. solut. matrim. Hermozill. dict. Gloss. 1. num. 12. in fine.*

5 Neque etiam locum habet huiusmodi pactum, si non stetit per emptorem, quo minus ad diem statutam

pecunia solvatur, veluti, si à iudice inhibitus fuit, ne solveret. *L. Trajectitia 22. ff. de actionib. & obligat. dict. L. Mulier. final. ff. de leg. Commiss. Aug. Barb. in dict. L. Commissoria n. 8. Petr. Barb. dict. n. 74. versic. Ex quo inferitur. Hermozill. dict. n. 12.*

6 Nisi cum antea per venditorem factum esset, quominus pecunia sua die solveretur, & postea, venditore accipere parato, emptor in mora sit. *L. Si & per emptorem 51. versic. Quod si fundum ff. de actionib. empt. August. Barbof. in L. Commissoria 4. n. 9. Cod. de pact. inter emptor. & venditor. Hermozill. dict. n. 12.*

7 Effectus autem huius pacti legis commissoriae sunt sequentes: Primus, quod resolvit emptionem, ut dicitur in textu, & diximus supra n. 1. Quod tantum intelligitur, si venditor ipse voluerit; quia in ejus favorem est interpositum, & eo invito locum non habet, in ejusque electione est statim agere ad pretium, vel commissoriam exercere. *L. Cum venditor. 2. L. Nam legem 3. ff. de leg. commissor. Gomes var. tom. 2. cap. 2. n. 30. in fine. Molin. de just. & jur. tract. 2. disp. 378. versic. Conveniunt. Sccac. de commerc. §. 1. Quæst. 7. p. 2. ampliatur. 2. n. 4. versic. Primus August. Barbof. in dict. L. Commissoria n. 10. Mantica. de tacit. & ambig. lib. 4. tit. 29. n. 10. & n. 21. Hermozill. dict. Gloss. 1. & 2. n. 11.*

Secundus effectus est, quod minimum etiam ipso jure ab emptore revocatur, & recta via in emptorem transfertur, etiam absque traditione; ut cum pluribus exornavimus supra *hoc lib. 4. tit. 1. ad rubr. art. 1. n. 65.* Quod habet locum etiam contra Ecclesiam. *Mantica. dict. tit. 29. n. 23.*

9 Sed hic effectus intelligitur duobus modis; primo si tale pactum fuerit in continenti appositum, non autem ex intervallo: secundo, si pactum fuerit conceptum verbis directis; secus si verbis obliquis, prout supra explicavimus dict. *artic. 1. à n. 66. cum seqq.*

Ter-

10 Tertius effectus est, quod res ipsa cum fructibus revocetur, nihil enim apud emptorē residere oportet ex re, in qua fefellit. *L. De lege ff. de leg. commissor. & tenet plures citati supr. ad §. 2. n. 9. huius tit.* Sed tenetur venditor ei solvere sumptus factos in fructuum recollectione, & conservatione. *Hermozill. dict. Gloss. 1. n. 18.*

11 Quartus effectus est, ut quod Arrhæ, vel alio nomine datum est venditori, apud eum debeat remanere, etsi de hoc non fuisset pactum expressum: dict. *L. De leg. commissor. Caldas ad L. Si curatorem verbo Sua facilitate n. 54. versic. Adverto tamen. Cod. de in integr. rest. August. Barbof. in dict. L. Commissoria 4. n. 5. Mantica. dict. tit. 29. num. 28. Hermozill. dict. Gloss. 1. n. 11.*

12 Quintus effectus est, ut tempus quo res fuit apud emptorem, accedat venditori ad implementum præscriptionis. *Mantica. dict. tit. 29. n. 29. Aug. Barbof. in dict. L. Commissoria n. 6. Hermozill. sub dict. n. 11. ubi n. 19.* ait, quod si culpa emptoris res vendita deterior facta sit, tenetur venditori damnum satisfacere, & hypotheca, ab eo constituta in ipsa re extinguatur, resoluta contractu.

13 In textu ibi: *Não pagar*, procedit etiam uno numo deficiente: *Gloss. in L. Res bona 54. verbo non de ff. de contrah. empt. Gigas de pen. Quæst. 92. n. 11. Hermozill. dict. 11. in fine. Fachin. contr. lib. 1. cap. 96. versic. Nono.*

Ad titul. 6.

De emente rem alicui obligatam, & pretium in iudicio consignante ne creditoribus maneat obligatus.

Ad Principium.

SUMMARIUM.

1 *Emens rem mobilem, vel immobilem creditoribus obligatam, ut*

liberetur, debet statim coram iudice loci venditionis pretium offerre, & petere, ut sequestretur.

2 *Procedit in venditione conventionali, & extrajudiciali facta cum debitore, seu domino rei, vel ejus creditore rem in pignus habente cum facultate distrabendi.*

3 *Procedit etiam si creditores vocentur, quibus obligatur, alias non liberatur.*

4 *Emptor à debitore, sive ab alio posteriore creditore pignus emens, non est securus respectu anteriorum creditorum, & convenitur per hypothecariam si non vocentur.*

5 *Jus pignoris semel creditori quæsitum ei non aufertur, eo inscio.*

6 *Venduto pignore per antiquiorem creditorem posteriori nulla superest persequutio.*

7 *Pignus debitor primo creditori in solutum dans, vel vendens, secundo remanet jus pignoris, ut rem persequatur, si debitum primo solvat, etsi prior rem vendiderit tertio, & tertius quarto.*

8 *An creditor anterior ad instantiam posterioris, vel debitoris cogatur ut pignus vendat, vel exhibeat, ut distrabatur, & omnibus satisfiat? Permissivè.*

9 *Creditoribus posterioribus competit jus offerendi, etsi anterior rem emat sub hasta, ut tertius licitans in executionem rei judicatae, non tamen de jure nostro.*

10 *Re pignori captâ, in causam judicati à iudice exequente venditâ, & ex pretio, antiquiore creditore dimisso, emptor Curia securus est respectu posteriorum, nec alio jure, quam offerendi, juvantur.*

11 *Si ex pretio pignoris subhasta creditores posteriores dimittantur, anteriores hypothecariâ adversus emptorem agere possunt.*

12 *Contrariae sententiæ fundamenta referuntur.*

13 *Conciliantur hæ contrariæ opinionæ, n. 14. 15. 16. & 17.*

Re

- 18 Re pignori obnoxia, distracta, consignatoque pretio de mandato iudicis in deposito, & citatis personaliter creditoribus certis, & presentibus, & per proclama absentibus, securatur emptor à molestis creditorum omnium.
- 19 Qua citatione ommissa, siue creditores ignoraverint, siue sciverint, non censentur consentire, nec jus suum solvitur.
Nec sufficiunt proclamata facta in subhastatione pro venditione pignorum, ibid.
- 20 Creditori supervenienti non nocet venditio facta in concursu, & de maioris partis consensu.
- 21 Declaratur 1. dummodo principalis debitor in sententia audiat, & legitime defendatur.
- 22 Idem, si sententia feratur ex sola confessione debitoris.
- 23 Declaratur 2. ut adversus lapsum termini, & venditionem pignoris creditor citatus restituatur integrum, si absens, impeditur, & ignorans aut persona privilegiata fuerit.
Limita in pupillo etiam si rem habeat, nisi nominatim citetur, ibid.
- 24 Non procedit in creditore in diem, qui nondum venerat, vel sub conditione non purificata tempore citationis.
- 25 Citatio, vel proclama non infert præiudicium creditori annuorum reddituum respectu decurrendorum censuum quorum dies non venerat, sed tantum respectu decursum.
- Nisi citetur ad concursum universalem, ibid.
- An idem in concursu sit particulari. ibid. Remissive.
- 26 Nec procedit in illis, qui habent jus domini de presenti in ipsa re per debitorem detentam.
- 27 De jure nostro Regio requiritur præcise citatio personalis, vel edictalis creditorum, ut pignus in

- executione rei iudicatae extinguatur, & emptor Curiae securus evadat.
- 28 Intelligitur, & interpretatur Ord. lib. 3. tit. 91. in Princip. & num. 29. & 30. & 31. & §. 2. & 3. hujus tituli n. 32. & 33.
- 34 Re captâ pro executione creditori, posteriori adjudicata, tanquam plus offerenti, tutus est, nec res per creditores posteriores, etiam ignorantes recuperatur, sed cum eo solum audiuntur super pretio.
- 35 Pecunia consignari debet in iudicio, ut jus emptoris conservetur.
- 36 Si venditione perfectâ, ante pretium numeratum questio moveatur, emptorique cautio de evictione non offeratur, ad consignationem pretii, nec partis compellitur.
- 37 De jure nostro ut pretium consignetur non requiritur obligatio creditoris, dummodo totum deponat, & sit liquidum.
- 38 Electo malo depositario à iudice, ipse tenetur, & etiam emptor.
Iudex se ipsum nequit eligere, ibid.

DEcernitur in textu, quod si quis emens rem mobilem, vel immobilem, & à creditoribus, quibus res obligata erat, voluerit esse liberatus, statim coram iudice Ordinario loci, ubi venditio facta fuerit, pretium offerat, & requirat, ut in sequestro penes personam fidelem, & idoneam maneat tempore convenienti, quo creditores hypothecarii venire valeant ad iudicium, ut super pretio doceant de meliori jure, quo peracto, & pretio de mandato iudicis consignato, res emptâ libera manet ab omnibus hypothecis apud emptorem, nec à creditoribus amplius molestari valet. Quod videtur desumptum ex L. Si eo tempore 6. Cod. de remissione pignoris, ut ait Barbosa. ad rubr. hujus tit. exornat Cald. Forens. lib. 1. Quæst. 21. num.

21. & lib. 2. Quæst. 48. num. 1. & 2.
- 2 Pro expositione hujus textus animadvertendum est, loqui de venditione conventionali, & extrajudiciali, contracta cum debitore, seu domino rei, vel ejus creditore, qui rem in pignus habebat cum facultate eam diltrahendi, ut patet ex litera ipsius textus, & ex §. 2. & 3. ubi speciatim agitur de re vendita sub hasta auctoritate iudicis; ideoque hic dicitur, quod pretium rei consignetur coram iudice loci, ubi venditio facta fuit, & non dicitur, quod consignetur coram iudice, cujus auctoritate res distracta fuit sub hasta.
- 3 Deinde animadvertendum est, quod prædicta conclusio procedit, vocatis creditoribus, quibus res obligata erat, ut patet ex verbis ibi: *E farao vir perante si os creditores, a que a causa for obrigada*, qui vocari debent eo modo, quo statutum est in §. 1. hujus tit. ubi dicemus; alias emptor liberatus non manet à creditoribus, nec hypothecæ sublatæ dicuntur: & licet in hoc textu dicatur, quod obligato, & consignato pretio, auctoritate iudicis, illico emptor securus manet à molestiis creditorum, & tantum iudici jubet, ut creditores coram se advocet, tamen si iudex eos non vocaverit, & pretium debitori, seu venditori traditum fuerit, vel aliter à seastro, seu deposito auferatur, non liberatur res ab hypothecis, nec emptor à creditoribus securus manet; quia factum iudicis reputatur factum partis, nec ejus omissio, vel emptoris creditoribus non vocatis præiudicium aliquod generare potest; quare praxis observat, ut ad instantiam emptoris creditores vocentur.
- 4 His cognitis, certum est, respectu creditorum anteriorum emptorem, siue à debitore, siue ab alio posteriore creditore pignus emat, non esse securum, & per hypothecariam actionem posse conveniri, ut rem dimittat, aut solvat, si anteriores creditores vocati non fuerint. Greg.

Lop. in L. 54. tit. 5. Gloss. ultim. in fin. ubi Hermozill. n. 34. partit. 5. Olea de cession. jur. tit. 4. Quæst. 2. n. 19. Bruneman in L. 1. n. 3. Cod. si antiquior creditor pignus vendiderit.

Cum jus pignoris semel creditori questum, ei auferri non possit, eo incio. L. Debitorem 15. Cod. de pignorib. L. Si debitor. 12. Cod. de distract. pignor. Gregor. Lopes in L. 45. tit. 13. Gloss. 2. partit. 5. Olea dict. Quæst. 2. sub n. 19. Anton. Faber. in suo Cod. lib. 8. tit. 20. definit. 1.

Respectu verò creditorum posteriorum emptor securus erit, quia vendito pignore per antiquiorem creditorem, posteriori, nulla prolequutio, vel hypothecaria actio manet. L. 1. Cod. Si antiquior. creditor. pignus vendiderit. Anton. Faber. de errorib. Decad. 1. error. 6. Olea dict. Quæst. 2. n. 19. Posth. resolut. civil. 65. num. 8. & n. 17. Gratian. decis. 66. à num. 2. cum seqq. & ibi de Luca à n. 1. atque Scoppa à n. 4.

Si verò debitor pignus primo creditori in solutum dederit, vel vendiderit, non manet secundo creditori jus pignoris, seu hypothecæ, ut rem sibi obligatam persequi possit, si debitum primo creditori solverit, ut habetur in dict. L. 1. versic. Cum autem ubi Gloss. & ibi Bruneman. ex num. 4. cum seqq. Mantica de tacit. & amolig. lib. 11. tit. 28. n. 2. & 24. Menoch. de præsumpt. lib. 3. præsumpt. 121. n. 2. Mohr. de just. & jur. tract. 2. disp. 538. n. 13. & n. 15. ubi idem dicit, quamvis ipse prior creditor rem hypothecatam vendiderit alicui tertio, & tertius alicui quarto, à quibus secundus creditor eam repetere potest, offerendo, quod priori creditori debebatur. Et ratio est, quia licet primus creditor vendendo alicui extraneo transferat dominium in emptorem tanquam procurator debitoris juris dispositione ex §. 1. Instit. quib. alienar. licet, vel non. Tamen emere non potest suo jure, sed à debitore: & cum debitor non potest aliter vendere; nisi

nisi cum sua causa, id est, cum pignoris onere, quod secundo creditori in ea re constitutum erat, ideo isti jus salvum manet, ac si debitor alii extraneo vendidisset. *Brunnem. in dict. L. 1. n. 6. Molin. dict. disp. 538. n. 18. quem vide. Gratian. decis. 66. num. 1. cum seqq. & ibi De Luca n. 7. nec non Scopp. a n. 1.*

8 An verò creditor anterior possit ad instantiam posterioris, vel ipsius debitoris, cogi, ut pignus vendat, vel exhibeat, ut distrahi possit, & omnibus satisfieri? Vide *Gratian. Forens. tom. 5. cap. 941. à n. 1. Fontanell. de pact. nupt. claus. 7. Gloss. 2. p. 8. à n. 62. & Gloss. 3. p. 8. à n. 1. Olea de cess. jur. tit. 4. Quæst. 2. sub n. 21. Mendes in prax. p. 1. lib. 3. cap. 21. n. 58. versic. Limita 1. Pegas Forens. tom. 1. cap. 5. pag. 365. col. 2. versic. Confirmandus Gabr. Pereir. decis. 70. à n. 1. Et in consensu universali, vide *Salg. in labyrinth. cred. p. 1. cap. 10. ex n. 42. & cap. 11. n. 14. Conciolum alleg. 15. n. 8. Card. de Luca de jud. dist. 40. num. 19. versic. Ac etiam.**

9 Et hoc procedit, etiamsi anterior creditor rem hypothecatam, dat in iudicio sub hasta, ut tertius licitans in executionem rei iudicatæ; adhuc enim posterioribus creditoribus competit jus offerendi contra eum, quod examina per DD. citatos per Romaguer. in Addit. ad statut. Eugub. lib. 2. rubr. 19. n. 50. Quæ disceptatio cessat de jure nostro Regio, quo inspecto cessat in hoc casu jus offerendi. *Gabr. Pereyr. decis. 70. n. 3. & 5.*

10 Ubi autem instantibus creditoribus res pignori capta in causam iudicati à iudice exequente venditur, & ex pignoris subhastati pretio antiquior creditor fuit dimissus, & satisfactus, emptor Curia respectu creditorum posteriorum securus est, quorum hypothecæ penitus extinctæ manent. *L. 2. L. Si cum prior. ff. de distract. pignor. Julius Caponi de stipulat. Quæst. final. dub. 1. ex n. 17. Fontanel. decis. 223. n. 5. Gusman de evictionib.*

Quæst. 34. n. 24. Olea de cess. jur. tit. 4. Quæst. 2. n. 20. ubi n. 21. ait, quod posteriores creditores nullo alio jure, quam offerendi, juvantur. Carleval. de judic. tit. 3. disp. 22. n. 9. Schettin. de jur. offerend. p. 1. cap. 3. sect. 3. n. 45. versic. Limitatur 11.

11 Si verò ex pretio pignoris subhastati creditores posteriores satisfacti fuerunt, dubium est, an creditores hypothecaria actione adversus emptorem agere possint. Nam creditorum anteriorum jus ex eo fulcitur; quia nulla videtur esse ratio, cur jus hypothecæ amittant, nec factum creditorum posteriorum illis debet præjudicare, & ex his, & aliis hanc sententiam tenent *Gratian. Forens. tom. 1. cap. 37. à n. 34. Fontanell. decis. 223. n. 5. Costa de privileg. creditor. regul. 3. limit. 3. num. 58. in fine, Mangil. de subhastat. Quæst. 104. per tot. Botillier de successionib. ab intestat. cap. 1. Theor. 6. à n. 38. late Posthius de subhastat. inspect. 40. n. 51. & inspect. 54. per tot. bene fundat idem Fontanell. de pact. nuptial. claus. 5. Gloss. 8. p. 7. ex num. 40. cum seqq. Ful. Caponi de stipulat. Quæst. ult. dub. 1. n. 18. Schettin. dict. sect. 3. n. 50.*

12 Contraria tamen sententia pro emptoribus fundatur in eo, quia æquum non est, hujusmodi emptores sub fide publica, & iudicis distrahentis auctoritate fraudari, cum nemo ad publicas venditiones accederet, nec eas retractandas monent Doctores; quæ ex causa eum, qui à creditore pignus emit, de proprietate vinci non posse docet Imperator in *L. Qui à creditore* 18. *Cod. de distract. pignor.* Venditionesque sub hasta factæ perpetuam firmitatem habere debent. *L. final. Cod. Si propter public. pensit. L. Quæcumque Cod. de fid. instrum. & jur. hastæ Fiscal. L. Si hypothecas. Cod. de remission. pignor. ut ex aliis late comprobat Olea de cess. jur. tit. 4. Quæst. 2. n. 24. & 25. cum seqq. Fontanell. de pact. nuptialib. claus. 5. Gloss. 8. p. 7. à n. 48. Schettin. dict. sect. 3. ex n. 46. cum seqq.*

Pro

13 Pro conciliatione, & vera intelligentia harum duarum opinionum alii distinguunt inter venditionem bonorum in publica subhastatione ad instantiam unius, vel alterius creditoris factam, & inter eam, quæ fit instantibus, & concurrentibus pluribus creditoribus, formato concursu universali ad bona communis debitoris ad sui ipsius petitionem: Ita ut in primo casu emptor securus non erit, neque ex illa venditione creditor anterior, qui citatus non fuit, jus suum, & hypothecam amittet, in qua specie primam sententiam supra n. 11. procedere dicunt, ut est *Olea de cess. jur. tit. 4. Quæst. 2. n. 27.*

14 At verò in secundo casu, si creditores anteriores personaliter, & specialiter fuerint citati, vel saltem generaliter per proclama, vel edictum, si incerti essent, jus hypothecæ amitterent, & emptorem bonorum molestare non possent, ex *L. Si eo tempore Cod. de remission. pignor. L. Si hypothecas. Cod. eod. tit. Amat. var. resolut. tom. 1. resolut. 11. per tot. Olea dict. Quæst. 2. sub n. 27. versic. In alio verò.* ubi in hoc casu admittit secundam sententiam supra n. 12. *Salgad. in labyrinth. credit. p. 3. cap. 10. ex num. 7. cum seqq. & n. 24.*

15 Si verò creditor aliquis ex certis ad concursum citatus non fuerit, vel incertus per proclama, aut edictum vocatus non fuit, jus hypothecæ non amitteret, etiamsi deposita fuisset pecunia pro solutione creditorum anteriorum, ex dict. *L. Si eo tempore; & dict. L. Si hypothecas. Amat. dict. resolut. 11. Posth. resolut. civil. 65. num. 2. Gait. de credit. cap. 4. Quæst. 11. num. 2164. Giurb. observat. 2. n. 35. & observat. 94. à n. 12. Rotta apud Posth. tract. de subhast. decis. 108. n. 9. Olea dict. Quæst. 2. n. 28. Salgad. dict. cap. 10. ex n. 7.*

16 Nec iungit citatio generalis, per proclama, vel edictum in hoc concursu universali, in quo per debitorem datur lista omnium creditorum

quorum certitudo ignorari non valet; & ideo nominatim, & specialiter citari debent in suis personis; nisi aliter aliqui ignorentur, quia in lista non continentur; tunc enim sufficit citatio edictalis, vel per proclama, ut bene fundat *Salgad. in labyrinth. credit. p. 1. cap. 1. à n. 31. cum seqq. & cap. 8. à n. 1. Olea dict. n. 28. cum seqq. Fontanell. de pact. nuptial. claus. 5. Gloss. 8. p. 7. n. 41. Idem Salgad. in labyrinth. cred. p. 3. cap. 10. à n. 7. cum seqq. & n. 24.*

17 De jure autem creditorum, qui concursui adfuerunt, & ad quorum instantiam bona communis debitoris vendita, & subhastata fuerunt pro eorum satisfactione, non erit amplius curandum; cum illud amiserint in illis bonis, & jus pignoris, & hypothecæ fuit penitus extinctum, & sublatum, ita ut eorum respectu bona in emptorem libera, & hypothecæ nexibus pervenerint, & ideo ab ipsis molestari non potest. *Salgad. dict. p. 3. cap. 10. n. 10. & 11. Carleval. de judic. tit. 3. Quæst. 22. à n. 8.*

18 Ex quibus concluditur, quod rep. priori obnoxia distracta, consignatoque pretio de mandato iudicis penes idoneum depositarium, & vocatis per citationem personalem creditoribus certis, seu presentibus, & per proclama, vel edictum absentibus, securus manet emptor à molestiis creditorum tam anteriorum, quam posteriorum habentium rem obligatam, & ipsa res obligata liberatur à vinculis pignoris, vel hypothecæ, cujus loco succedit pretium, ut ex eo creditores solvantur secundum suam potioritatem; siue res distrahebatur in concursu particulari ad instantiam unius, vel alterius creditoris; siue in concursu universali à debitore formato: ac ita conciliantur præfatæ opiniones, ex *L. Si eo tempore 6. Cod. de remission. pignor. L. Si debitor 4. §. Si in venditione. L. Si consentit. 7. in princip. L. Sicut. 8. §. Si voluntate. L. Paulus 12. in princip. ff. quibus mod. pignor.*

solvit. L. Creditor. 119. ff. de regul. jur. L. 1. & 2. L. eum te 4. L. Si hypothecis 8. Cod. de remission. pignor. Schettin. de jur. offerend. p. 1. cap. 3. sect. 3. à n. 60. Botilier. de success. abint. cap. 1. Theorem. 6. n. 38. Altimar. de nullit. contract. tom. 7. rubr. 1. p. 5. Quæst. 47. n. 223. Carleval. de jud. tit. 3. disp. 22. à n. 1. Salgad. in labyrinth. credit. p. 1. cap. 8. à n. 1. & p. 3. cap. 2. n. 108. & p. 3. cap. 10. à n. 1. & signanter à n. 7. Giurb. observat. 12. ex n. 9. & num. 35. Cardos. in prax. verbo Pignus n. 12.

19

Si vero hujusmodi citatio modo supra dicta non processerit, tunc siue creditores ignoraverint, siue sciverint, non censetur consentire, nec jus suum, & hypotheca solvitur. *L. Sicut §. Non videtur ff. quib. mod. pignor. solvit. L. 3. Cod. de remission. pignor. L. Debitorem 6. Cod. de pignorib. Barthol. in L. fin. n. 2. Cod. de remiss. pignor. Mantica de tacit. lib. 11. tit. 31. n. 42. & 43. Giurb. observat. 12. sub num. 9. versic. At si, Olea de cession. jur. tit. 4. Quæst. 2. à n. 20. cum seqq. Carleval de judic. tit. 3. disput. 22. in fine, Salg. in labyrinth. credit. p. 1. cap. 1. ex n. 34. Nec sufficiunt proclama, seu cononia, quæ fiunt in sub hastationibus pro venditione pignorum. Schettin. dict. sect. 3. num. 69. & 70. Cancer. var. p. 2. cap. 7. n. 22. & 23.*

20

Et ideo creditori supervenienti non nocet, quod venditio fuerit facta in concursu, & de concursu maioris partis, quæ non potuit ei non citato modo legitimo in hoc præjudicare quia possit emptorem molestare ex sua anteriori, seu potiori hypotheca. *Rotta decis. 1233. apud Seraphin. & apud Pacific. de Salvian. decis. 87. Idem Pacific. in dict. tract. inspect. 2. cap. 2. n. 406. Fontanell. de pact. nupt. clausul. 5. Gloss. 8. p. 7. n. 42. & 43. Schettin. de jur. offerend. p. 1. cap. 3. sect. 3. num. 75.*

21

Declaratur 1. supraposita conclusio n. 18. dummodo principalis debitor in sententia fuerit auditus, & legitime defensus; nam si per collu-

sionem, quæ præsumitur ex omissione defensionum, vel contumaciam debitoris prolata fuerit sententia, in cuius executione pignus venditur, nunquam hypotheca priorum creditorum extinguitur. *L. Judicata 29. in fin. ff. de except. rei judicat. Surd. decis. 163. n. 14. Caroc. de remed. advers. sent. except. 123. n. 53. Merlin. Forens. centur. 1. cap. 62. Gait. de credit. cap. 2. tit. 3. à n. 670. Schettin. dict. sect. 3. numer. 67.*

Et idem est, si sententia fuit lata ex sola confessione debitoris, quæ creditoribus nocere non potest. *Surd. decis. 256. n. 8. Menoch. consil. 430. n. 18. & 19. Schettin. dict. sect. 3. numer. 68.*

Declaratur 2. ut adversus lapsum termini præfixi, & venditionem pignoris creditor citatus restituatur in integrum, si fuit absens, impeditus, & ignorans, aut est persona privilegiata, ut cum aliis ait Schettin. dict. sect. 3. n. 73. Sed contra Anton. Faber. in Cod. lib. 7. tit. 32. definit. 4. ubi limitat in pupillo, etiamsi habeat tutorem, nisi tutor nominalim citatus sit.

Declaratur 3. non procedere in creditore in diem, quæ nondum venerat, vel sub conditione, quæ purificata non erat tempore citationis, quia cum agere non posset, præjudicium non patitur, ut cæteri creditores puri. *Schettin. de jur. offerend. p. 1. cap. 3. sect. 3. n. 74. Peregrin. de jur. Fisc. lib. 5. tit. 1. ex n. 22. Boss. in prax. tit. de proclamat. n. 11. Marant. in specul. aur. p. 6. tit. de citat. membr. 1. n. 5. Intrigl. de censib. Quæst. 47. num. 5. Petr. de fideicommiss. Quæst. 11. à num. 601. Cavalcan. decis. 17. n. 43. lib. 1. Amat. var. lib. 1. resolut. 11. num. 16. Olea de cession. jur. tit. 4. Quæst. 2. n. 30. ubi n. 31. contrarium sequi videtur. Sed n. 34. & 35. hoc temperat, quando debitor deceptus est, vel ad ejus bona concursus est creditorum; & eodem modo prosequitur Salgad. in labyrinth. cred. p. 1. cap. 8. ex n. 24. cum seqq. ubi à n. 43. agit quomodo*

se suscepit, ejus erit; nisi venditor postea degustasset, tunc enim cessat periculum in venditore, & ad emptorem pertinet post degustationem. Et hoc deductum fuit ex dict. L. 1. in princip. versic. Sed si venditor. ff. de pericul. & commod. rei vendit. quod voluit dicere Arouca ubi proxime: si verò assignetur terminus ad recipiendum, dic, ut infra §. sequenti.

Ad §. 7.

SUMMARIUM.

- 1 Si conveniatur, ut emptor intra certum terminum rem recipiat, illo transacto, periculum est emptoris.
- 2 Nisi per venditorem stet, quo minus in termino res tradatur.
- 3 Tam per lapsum termini constituitur emptor in mora, & periculum ad eum pertinet, quam si aliter mora contrahatur.
- 4 Tempus ad mensurandum rem emptam suspendit contractum emptiois, donec elabatur, aut receptio sequatur nec durante dilatione ad recipiendum mora currit, vel periculum, & si quis recipere incæperit.

IN hoc textu prosequitur legislator noster materiam textus præcedentis, & postquam ibi dixerat, venditione facta in specie, seu ad corpus absque termini præfinitione ad recipiendum, periculum esse venditoris, donec ab emptore degustetur; nunc transiens ad casum, quo terminus designatus fuit, statuit, quod si convenit inter emptorem, & venditorem, ut intra certum terminum deberet emptor rem recipere, tunc transacto termino, periculum est emptoris. Quod deductum fuit ex dict. L. 1. versic. Aut igitur ff. de pericul. & comod. rei vendit. De quo Gama decis. 349. n. 2. Mans. consult. 5. n. 38. & 39. Ansaldo

de commerc. discurs. 8. n. 22.

Nisi per venditorem steterit quo minus in termino res tradatur, ex dictis supra ad Princip. hujus tit. n. 29. & n. 30.

Et non solum per lapsum termini constituitur emptor in mora, ut ad eum periculum rei pertineat, sed etiam si aliter contracta sit mora: ex textu in L. Si per emptorem §. L. Illud 17. ff. de pericul. & commod. rei vendit. L. Si & peremptorem §. 3. ff. de actionib. empt. Petr. Barbosa. in L. Si mora 10. n. 13. ff. solut. matrim. tom. 2. Molina. de just. tract. 2. disp. 366. n. 11. & 14.

Ex quibus nota, quod tempus ad mensurandum, seu numerandum rem emptam facit suspendere contractum emptiois, donec, vel ipsum tempus fuerit elapsum, aut receptio sequatur, & ipsa dilatione durante, ad recipiendum nulla currit mora, vel periculum, etiamsi quis recipere incæperit. Ansaldo. de commerc. discurs. 7. n. 6. & n. 9. & 10.

Ad §. 8. final.

SUMMARIUM.

- 1 Si contrahentes conveniant periculum spectare cuilibet ex eis, hoc pactum servari debet, licet aliter in jure disponatur.
- 2 Contractus ex conventionione partium legem accipiunt, si legitime fiant.
- 3 Etiam si conveniatur ultra, vel præter naturam contractus. Quæ sunt de natura contractus, pacto tolli possunt, ibid.
- 4 Pactum contra substantialia contractus non valet.
- 5 Licet aliter contrahentes non possint facere, quod in eorum contractibus legis dispositio locum non habeat.

Concluditur hic materia hujus tituli, & dicitur, quod in omni casu,

casu, ubi contrahentes convenerint, periculum spectare cuilibet ex eis, hoc pactum servari debet; non obstante, quod aliter in iure, vel in hoc titulo aliter dispositum inveniatur, quod etiam probatur ex *L. Si in venditione 10. ff. de pericul. & commod. rei vendit.*

- 2 Nam contractus ex conventionne partium legem accipiunt, quando sunt legitime facti *L. 1. §. Si conveniat 6. ff. de posit. l. Contractus 23. ff. de regul. jur. cap. contractus 85. eod. tit. lib. 6. Surd. consil. 383. num. 6. Caldas consil. 38. n. 1. Cardos. in prax. verbo Contractus n. 12. Pichard. in §. Siquis alium n. 2. Inst. de inutilib. stipulat. Farrias ad Covar. practicar. cap. 3. n. 24. Hermozill. in *L. 3. tit. 3. Gloss. 9. n. 5. partit. 5. & in L. 31. tit. 5. Gloss. 2. n. 1. & in L. 38. tit. 5. Gloss. 1. n. 1. ead. partit. 5.**

- 3 Eriam si fuerit conventum ultra, vel præter naturam contractus; nam ea, quæ sunt de natura contractus, pacto tolli possunt. *Rota retention. apud Farinac. p. 1. decis. 415. n. 4. Hermozill. in L. 2. tit. 1. Gloss. 4. n. 2. partit. 5. ubi ex n. 5. tradit, quæ sunt naturalia contractus, de quo plenus in L. 9. tit. 5. Gloss. 2. n. 15. & 16. ead. partit. 5.*

- 4 Sed pactum contra substantialia contractus non valet. *Mantic. de tacit. & ambig. lib. 1. tit. 12. num. 22. & lib. 8. tit. 3. n. 31. Felician. de Solis de censib. lib. 1. cap. 10. n. 24. & 25. Hermozill. in dict. L. 2. Gloss. 4. n. 9. ubi n. 11. remissive tradit, quæ dicantur substantialia contractus.*

- 5 Licet aliter contrahentes non possint facere, quod in eorum contractibus legis dispositio locum non habeat, ex *L. Nemo potest ff. de legat. 1. Tiraquell. de retract. lign. §. 9. Gloss. 2. n. 59. Hermozill. in L. 49. tit. 5. Gloss. 5. sub n. 2. versic. Nota partit. 5.*

Ad titul. 9.

De rei immobilis venditione facta tempore, quo jam alii locata erat pro tempore certo.

Ad Principium.

SUMMARIUM.

- 1 Domino fundum vendente, emptor non tenetur stare colono, cui venditor locaverat ad modicum tempus.
- 2 Procedit non in solo emptore, sed generaliter in quolibet successore singulari.
- 3 Conductor solum acquirit actionem personalem contra locantem per simplicem conductionem, nec exercetur adversus singularem successorem.
- 4 Non procedit in locatione ad longum tempus, ex qua jus utilis domini transfertur.
- 5 Re per dominum alienatâ, colonus non cogitur perseverare in locatione, seu conductione.
- 6 Locator debet in venditione reservare jus coloni; & si non faciat, tenetur ad interesse non impleti contractus.
- 7 Successor universalis locationi sui prædecessoris stare tenetur.
- 8 Et una, eademque persona cum defuncto ad juris effectus æstimatur, & in eum actiones omnes transferuntur.
- 9 Procedit sive locatio sit temporalis, sive perpetua, & in hærede, tam extraneo, quam suo.
- 10 Et etiam in locatione operarum personæ locatoris propter artis peritiam, coherentium.
- 11 Fiscus universaliter succedens, tenetur stare colono illius, cui successit.
- 12 Pensionibus anticipatè pro futuris annis

de ille creditor satisfaciendus est in concursu.

- 25 Hinc inferitur, quod creditori annuorum reddituum non inferat præjudicium proclama, vel citatio specialis respectu censuum decurrendorum, quorum dies nondum venerat, nec respectu fortis, quæ uti demortua irrepetibilis est; nisi in casu rescissionis; sed tantum præjudicium inferre potest respectu decursum. *Schettin. dict. sect. 3. sub n. 74. Olea dict. Quæst. 2. n. 30. versic. Similiter, ubi n. 36. limitat, nisi citetur ad concursum universalem, & an idem sit in concursu particulari? Vide eundem Oleam n. 37. de quo etiam Salgad. in labyrinth. cred. p. 1. cap. 19. per tot. & judicatum tenet Pegas Forens. tom. 1. cap. 3. pag. 155. col. 2. ad finem, ex ratione de quâ Giurb. observat. 87. n. 17. in fin.*

- 26 Declaratur 4. ut non procedat in illis, qui habent jus domini de præfenti in ipsa re per debitorem detenta; nam isti præcisè non citantur specialiter, nec per proclama, imò nec in eo comprehenduntur; nam in re aliena nullum jus habent creditores. *Peregrin. de jur. Fisci. lib. 5. tit. 1. à n. 102. Salgad. in labyrinth. credit. p. 1. cap. 8. n. 38. Surd. decis. 174. n. 4. Giurb. observat. 87. n. 17. versic. Quod verum.*

- 27 Quibus ita de jure constitutis, videamus nunc, an etiam de jure nostro Regio requiratur præcisè citatio personalis, vel edictalis creditorum, ut pignus, vel hypotheca in executione rei judicatæ subhastata extincta maneat, & emptor Curix securus à molestiis creditorum evadat? Et videtur, quod sic ex regula hujus nostri textus, cujus dispositionem praxis hodierna communiter observat etiam in subhastationibus, quæ sunt in executione rei judicatæ; sed hæc praxis pro nimia cautela videtur introducta; nam textus noster solum loquitur in venditione conventionali factâ per venditorem, vel per ejus creditorem, qui pignus tenebat cum facultate il-

lud vendendi, ut ex ejus pretio solutionem haberet, & loquendo lex de subhastationibus judicialibus in §. 2. & 3. hujus tituli, absolute decrevit, quod si prior creditor venit ad iudicium post rem addictam, salva maneat apud emptorem, & tantum super pretio recepto per creditorem, qui prius rem subhastavit, admittit illum ad docendum de suo potiori jure, nulla de citatione facta mentione. Imò textus in dict. §. 2. incipit per dictionem: *E quanto*, quæ est restrictiva, & limitativa dispositionis præcedentis, ut infra docetur n. 32. in fine.

28 Quod comprobatur ex alia Ord. lib. 3. tit. 91. in princip. ubi statuitur, quod si prior creditor venerit ad iudicium post rem addictam etiam ignorans litem, & executionem factam debitori per secundum creditorem, audiatur super pretio, etsi illud jam exequens recepisset, nisi debitor alia bona habeat; tunc enim per illa solutionem habere debet, & nullam facit lex distinctionem, an pecunia extet, vel non apud dictum creditorem; sed in omni casu absolute priori creditori revocatoriam, ut illam ab ipso avocet, ita ut contra emptorem nullum regressum concedit super re emptâ priori creditori, nisi super aliis bonis, quæ extent apud debitorem; imò ipsa lex expresse decrevit, quod bona subhastata per secundum creditorem libera maneat à credito prioris debitoris, ut patet ex verbis ibi: *Porém tendo o devedor outros bens, porque o credor, que deve preceder, possa haver seu pagamento, hajaõ por elles, e não pelos bens em que o outro credor por sua sentença fez primeiro execução, e penhora.*

29 Et si infles dicendo, quod præfata lex in verbis relatis solum liberat à primo creditore bona subhastata per secundum, quatenus debitor alia bona possideat, per quæ satisfieri possit, & non è converso, si alia bona debitor non possideat; respondeo, quod hic casus jam antecederet provifus

erat ab ipsa lege priori creditori concedente revocatoriam pretii adversus secundum creditorem, nullo reservato regressu adversus emptorem, decernendo in fine dicti principii, quod omnia in eo decisa locum haberent tam in actionibus realibus, quam personalibus, & sic cententur sublatae omnes hypothecae, quod item deducitur ex §. 1. ejusdem tituli. 91. & tenent Doctores laudati in nostris commentar. ad dict. tit. 91. in Princip. ex n. 33.

30 Adhuc tamen instabis ex eademmet lege Regia in dicto Principio ubi statuitur, quod si prior creditor erat absens, & sic ignoravit litem agitatam per secundum creditorem cum debitore, vel si praesens fuit protestatus est coram iudice pro suo credito consequendo prius, tunc si debitor alia bona non habuerit, ex quibus prior creditor solvi possit; tunc ei lex dat praesentiam super ipsis bonis, in quibus executio fit, vel super eorum pretio, quamvis alii creditori traditum sit. Et sic videtur, quod emptor securus non est, ex eo, quod sub hasta emit, non tamen c.ato priore creditore, saltem per edictum, si incertus erat.

31 Responsio verò hujus instantiae patet ex eodemmet textu, ubi in principio loquitur de priore creditore, qui comparuit ante rem addictam, vel post rei additionem, ut patet ex verbis ibi: *E andando ainda em almoeda, ou sendo já vendidos, e arrematados vier outro credor*; Ita ut sensus sit, quod si prior creditor compareat ante rem addictam, seu venditam, & litem ignoravit, vel pro sui crediti solutione protestatus fuit, tunc si debitor alia bona non habuerit, debet prius solutio nem, sui crediti consequi ex ipsis bonis, in quibus executio fit, ut significat, verba ibi: *Por estes bens, em que se faz a execução*, per quae verba loquitur textus de executione pendente, nondum finita, per venditionem, ut in finuat verbum *faz*, latine *fit*, quod

est de praesenti indicativum de executione, quae adhuc fit in ipsis bonis, junctis prioribus verbis in principio dicti textus ibi: *E andando ainda em almoeda*: Si autem prior creditor venerit ad iudicium post rem sub hasta venditam, tunc prius de suo credito satisfieri debet ex pretio producto ex subhastatione, et si jam alii creditori traditum sit, ut colligitur ex verbis ibi: *Ou por o preço delles, posto que o dito preço já seja entregue ao outro credor*, junctis verbis antecedentibus in principio ibi: *Ou sendo já vendidos, e arrematados, vier outro credor*. Et sic in hoc secundo casu solum concedit lex creditori ignoranti, seu non citato revocatoriam adversus pretium rei subhastatae, non verò adversus ipsam rem postquam emptori traditam fuit, & ideo securus manet.

Qui quidem intellectus comprobatur ex §. 2. & ex §. 3. hujus tituli ubi in dicto §. 2. dicitur, quod respectu subhastationum judicialium, si prior creditor non comparuit ante rem addictam, statim solutio fiat alii creditori, qui executionem fecit, & si postea compareat prior creditor, ambo audiantur de jure suo super pretio subhastationis, & res addicta, seu vendita sub hasta libera maneat apud emptorem, ex quo eam emit in publica subhastatione ex mandato, & auctoritate iudicis. Ac ita videtur, quod lex nostra Regia sequuta est secundam opinionem supra positam, n. 12. & quod in casu subhastationis restrinxit, & limitavit dispositionem nostri Principii, quod significat dictio illa, qua incipit dict. §. 2. ibi: *E quanto*, quae restringit, & limitat dispositionem praecedentem Card. Seraphin. decis. 911. n. 3. Augul. Barbof. dict. 326. numer. 3. de quo dicemus in dict. §. 2.

Et in dicto §. 3. hujus tituli habetur, quod si prior creditor comparuit pendente lite, vel post eam finitam, ante tamen venditionem rei captae pro executione rei iudicatae, tunc executio

executio non suspenditur, & res sub hasta venditur, consignatoque pretio in iudicio audiuntur creditores de jure suo super pretio, & res vendita salva, & libera maneat penes emptorem, qui eam emit in publica subhastatione ex mandato, & auctoritate iudicis. Ex quibus patet sensus dictae Ord. lib. 3. tit. 91. in Princip. quod si prior creditor non citatus compareat ante, vel post rem addictam, semper ipsa res libera, & salva manet penes emptorem; & solum super pretio auditur de jure suo prior creditor, nec ei jus nostrum concedit revocatoriam rei adversus emptorem, quidquid sit de jure communi: ex supra traditis à n. 10. cum seqq.

34 Unde inferitur, quod si res capta pro executione creditori posteriori adjudicatur tanquam plus offerenti, & uti extraneo ementi, tunc, quia vera venditio contracta censetur talis creditor emptor tutus est, nec res ab eo per alios creditores anteriores etiam ignorantes recuperari potest praetextu suae hypothecae, seu anterioritatis, & solum cum eo audiuntur super pretio, sicut de emptore extraneo habetur in §. 2. hujus tit. Quia inspecto jure nostro Regio, non extante extraneo emptore, creditor ipse de licentia iudicis potest licitare, & rem emere ex Ord. lib. 3. tit. 86. §. 30. ubi exornavimus, & hanc illationem probant non solum praedicta, sed etiam plures, quos referunt, & sequuntur Salgad. in labyrinth. creditor. p. 1. cap. 10. n. 16. & 17. Romagner. ad statut. Eugub. lib. 2. rubr. 19. n. 49. Hermozill. in L. 52. tit. 5. Gloss. 7. à n. 16. partit. 5. Surd. consil. 246. à n. 5. licet contrarium dicat de jure Arias de Mesa var lib. 1. cap. 8. n. 5. Nam certum est, de jure nostro Regio in praesenti titulo, & lib. 3. tit. 91. cessare omnes hypothecas, & ab emptore res amplius avelli non potest, ut in specie nostra tenet Gabr. Pereyr. decis. 70. n. 3. & n. 5.

35 In textu ibi: *Leve logo*, off.

reça o preço. Hic praecipitur pecuniam consignari in iudicio ad conservationem juris emptoris, quae consignatio cum fiat de re non controversa, & ad eo tantum, qui jus suum conservare intendit, longe differt à sequestratione, quae fit à pluribus de re controversa. L. Licet 17. in princ. ff. de posit. Caldas Forens. lib. 1. Quaest. 21. sub n. 22.

36 Nam si post perfectam venditionem ante pretium numeratum re venditae mota fuerit quaestio, vel mancipia vendita in libertatem proclamaverint; cum in ipso limine contractus imminet evictio, emptor, si cautio ei non offeratur, ad totius, vel residui pretii solutionem, seu consignationem non compellitur. L. Si post perfectam. Cod. de evictionib. Ord. hoc lib. 4. tit. 5. in princip. ubi diximus. Caldas dicto n. 22.

37 Licet autem de jure communi consignatio, ut effectum sortitur, requirat quantitatem consignatam prius offerri creditori, si praesens sit, eoque recusante recipere, legitime deponenda, & consignanda est pecunia, nisi creditor absens sit in loco ignoto. L. Creditor. de pignorib. L. Si creditici. Cod. de usur. alias consignatio, & depositum nihil prodest. L. 2. Cod. de usur. Hoc tamen in specie hujus textus non requiritur, qui recta via absque oblatione fit consignatio, ut notat Caldas dict. Quaest. 21. sub n. 22. ad med. dummodo totum pretium deponat: nam si partem tantum offerat, non liberatur, neque si pretium liquidum non sit. Paul. in L. 2. num. 4. Cod. de usur. Petr. Barbof. in L. Si moran. 61. versic. ultimo limita, & n. 63. ubi n. 55. dixerat, quod haec oblatio fieri debet in iudicio. Etiam si unus numus deficiat. Cald. conf. 38. à num. 10.

38 In textu ibi: *Homem fiel, e abonado*. Alias tenetur iudex de mala electione, & etiam emptor, si eum elegit, ut supra diximus hoc lib. 4. tit. 5. ex n. 5. Nec iudex potest se ipsum eligere:

gere: ex Ord. hoc lib. 4. tit. 49. in princip.

Ad §. 1.

SUMMARIUM.

1 Si creditores venditoris in loco ubi res venditur, adsuerint, ibi citantur, ut intra 6. dies peremptorios compareant, et si absentes, per proclamata, ut doceant de jure suo.

Comparente aliquo, & docente de jure suo, ei solvitur, et si superest datur creditori, secus si plures, quia potiori in jure solvitur, ibid.

2 Creditores praesentes debent citari personaliter, & non per edicta, ut excludantur à jure hypothecae.

3 Creatoribus praesentibus assignantur 6. dies peremptorii à die citationis, nec à iudice potest prorogari.

4 Creditores citati non comparentes in termino non amittunt jus agendi pro debito contra debitorem, sed jus potioritatis.

5 Verba: Faça o Juiz dar pregoes, e pôr editos, intelliguntur Remissivè.

6 Verba: Segundo a distancia do lugar, intelliguntur. Remissivè.

7 Ut creditor citatus, & comparens solutionem obtineat, debet clare constare de suo credito, & quod venditor solutionem, & creditum non contradicat.

8 Si intra terminum citationis plures concurrant, iudex eos audit, & potiori in jure solvitur, dummodo venditor audiat, alias eo invito, & non audito, & convicto, pretium non distrahitur.

9 Nullo creditore comparente in termino, pretium rei venditae venditori traditur.

Et pretio tradito, creditore aliquo adveniente, pretium non revo-

cat, nisi prius sententiam obtineat, ibid.

Dicitur in textu, quod si creditores venditoris ad fuerint in loco, ubi res venditur, debent ibi citari, ut intra sex dies peremptorios coram iudice compareant, & si fuerint absentes debent citari per praconia; & edicta, ut omnes veniant ad iudicium allegare de jure suo super pretio rei venditae eo termino convenienti, quem iudex eis assignabit secundum distantiam locorum, ubi per informationem confiterit, eos habitare, dummodo ultra triginta dies ad plurimum hujusmodi terminus non porrigatur, quamvis magna sit distantia: Et aliquo comparente in termino praefixo docenteque de suo credito clarè absque contradictione debitoris, satisfieri debet ex pretio in iudicio consignato per decretum iudicis, & si aliquid ex eo superest, ipsi debitori tradi faciat iudex: comparentibus verò pluribus creditoribus in terminis assignatis, debent audiri de jure suo, & ei, qui potior est in jure, & alios antecellit, pretium tradi debet: Nulloque comparente in termino, venditori tradi debet. Commentarium hujus textus dedimus ad Princ. hujus tit. ubi vide.

In textu ibi, *Abi presentes*: Ergo creditores praesentes in loco contractus venditionis, & emptionis citari debent personaliter, nec sufficit citatio per edicta, vel praconia, ut exclusi maneant à jure potioritatis, vel hypothecae, ex iuribus, & Doctoribus supra citatis ad Princ. hujus tit. à n. 13. cum seqq. & bene exornat, Salg. in labyrinth. credit. p. 1. cap. 1. ex n. 24. cum seqq.

In textu ibi: *A seis dias peremptoriamente*. Creditoribus praesentibus assignantur hic sex dies peremptorii ad comparandum in iudicio à die citationis personalis, & cum sit terminus peremptorius, non potest à iudice prorogari, eo enim elapso nullo ex credi-

Ad Ord. lib. 4. tit. 6. ad §. 1.

creditoribus comparente, praecipitur iudici, ut pretium tradere faciat venditori in finalibus verbis hujus textus ibi: *Enão vindo ao dito termo algum credor, faça o Juiz entregar o preço, e quantidade ao vendedor*, ideoque talis terminus prorogari non potest, nec ulterius creditores audiri debent. Ord. lib. 3. tit. 20. §. 44. ubi dedimus concordantes. Nisi legitimum impedimentum allegent, & probent, per quod restitutio in integrum eis concedi debeat, ut ibi cum aliis tradidimus, & in specie nostra supra ad Princ. hujus tit. n. 23. vel nisi creditores sint in diem, quæ nondum venerat, vel sub conditione non purificata tempore citationis, ut scripsimus supra ad Princ. hujus tit. num. 24.

Non tamen creditores citati non comparentes in termino amittunt jus agendi pro debito suo adversus debitorem, sed tantum jus hypothecae, & suæ potioritatis, quibus censetur renuntiare ex eo quod postquam citati fuerint, & nullo impedimento detenti non comparuerunt in termino, ut dicunt supra citati ad Princ. hujus tit. n. 18. ac ita probatur ex eodem Principio ibi: *O comprador haverá seguramente a coisa comprada, &c.*

In textu ibi: *Faça o Juiz dar pregoes, e pôr editos* in forma Ord. lib. 3. tit. 1. §. 8. & 9.

In textu ibi: *Segundo a distancia do lugar*. Exornat. Phæb. p. 1. de cis. 43. & ibi Addit.

In textu ibi: *Que mostre sua arvida claramente*: Ad hoc ut creditor citatus, & comparens solutionem sui crediti obtineat, duo hic requiruntur requisita; primum, quod de suo credito clarè constet, secundo, quod venditor solutionem, & creditum non contradicat; nam si illud contradicat, quamvis de eo constet per publicam scripturam, non debet iudex tali creditori solutionem discernere, nisi prius in iudicio compe-

tentem venditorem conveniat, & interim pretium manere debet penes depositarium, ut colligitur ex textu.

In textu ibi: *E se em cada hum.* Quod si intra terminos citationum concurrant plures creditores, debet iudex eos audire prout de jure, tradendo pretium illi, qui meliori jure, per quod alios praecedere debeat, nititur; ut hic dicitur. Quod tamen intelligo, audito venditore, non eo inaudito, vel invito, & non convicto, inter creditores pretium distrahi non debet, nisi eorum credita confiteatur; ut probant verba ejusdem textus ibi: *E lhe não for embargada pelo vendedor*; alias eum convenire debent, & eo convicto per sententias transactas in rem judicatam, inter se de praecedentia, & potioritate agere debent secundum uniuscujusque jus, ut hic disponitur, de or. vide. L. Privilegia cum materia ff. de m. leg. credit. L. Res suas, ubi Paulus n. 2. ff. de solut.

In textu ibi: *Enão vindo*: Concluditur hic, quod nullo creditore comparente in terminis citationum, pretium rei venditae ipsi venditori tradi debet: Quid autem si pretio venditori tradito, creditor aliquis adveniat, an possit revocare pretium? Et dico, quod non, nisi prius debitorem conveniat, & adversus eum sententiam obtineat, super quo audiri debet; quia licet ipsam rem venditam revocare non possit, quia libera transit ad emptorem ex eo, quod juri suo renunciasset censetur creditor, qui citatus personaliter, vel per praconia, aut edicta non comparuit in termino, nisi ex capite impedimenti, vel ignorantiae, aut privilegii ei restitutio competat ex princ. hujus tit. cum ibi notatis, & debitor, seu venditor non sit solvendo; tamen ab ipso debitore pretium revocare valet, & sui crediti solutionem consequi, qui per lapsum termini à suis creditoribus liberatus non mansit per tales citationes, ac ita colligitur ex finalibus verbis

bis hujus textus, ubi non dicitur, quod venditor, pretio accepto, à suis creditoribus liberatus evadat, sicut de emptore dixerat eadem lex in Princip. quod si voluisset, expressisset ad text. in *L. Unica §. Sin autem 11. Cod. de caduc. tollend. cum notat. per Arouca allegat. 97. n. 19. & 20.*

Ad §. 2.

SUMMARIUM.

- 1 Respektu subhastationis mandato iudicis factæ, si ante lite, inter creditorem, & debitorem, vel postea, ante additionem non comparet creditor impediens solutionem crediti, additione facta, exequens solvitur de suo debito, & postea veniens se potiore dicens, aut iunguntur ambo, re manente libera emptorem.
- 2 Procedit in subhastationibus rei iudicatæ de re in pignus captâ vigore executionis sententiæ debitorum condemnantis, & non in conventionalibus.
- 3 Creditores anteriores, aliunde, quam per citationem scientes subhastationis pignoris conventionali, non censentur renunciare juri pignoris, vel hypothecæ. Colligitur. *L. 1. & L. Hypothecæ 8. Cod. de Remissionib. pignor. Ibid.*
- 4 Ut lis finita dicatur, requiritur executio iudicati.
- 5 Resolvitur argumentum contrarium.
- 6 In venditione factâ judicialiter subhastâ de re capta in executionem iudicati non requiritur citatio creditorum anteriorum, ut ab hypothecis eorum libera transeat in emptorem.
- 7 Re addictâ, & ex pretio, credito soluto exequentis alius creditor comparens prætendens in pretio præferri, creditor in solutum habet.

bens, non tenetur eum consignare in iudicio, quamvis res addicatur ei, tanquam extraneo.

Asertio hujus textus consistit in eo, quod respectu subhastationum, quæ ex mandato, & auctoritate iudicis per Tabellionem, vel Notarium fiunt in loco consueto, si pendente lite inter creditorem, & debitorem, vel postea ante rem addictam, non comparuit alius creditor, qui ejus crediti solutionem impediatur, tunc additione facta, illico creditor, qui executionem, & additionem properavit, satisfieri debet de suo credito; & si postea alius creditor compareat, dicens, se potiore esse, ambo debent audiri super pretio de iuribus suis, re manente libera penes emptorē: circa intelligentiam hujus textus plura jam diximus supra ad Ord. lib. 3. tit. 91. in Princip. ex n. 2. cum seqq. & ad Princip. hujus nostri tituli à n. 27. cum seqq. ubi etiam tradidimus, quod ad hoc, ut res addicta libera maneat apud emptorem subhastâ, non requiritur citatio aliorum creditorum etiam anteriorum.

In textu ibi: *Mandamos, que se durando a demanda*: Ex his verbis aperte colligitur, quod hic textus solum procedit in subhastationibus, quæ fiunt in executionem rei iudicatæ de re in pignus captâ vigore executionis sententiæ, quâ debitor fuit condemnatus ad certam quantitatem solvendam: Non verò procedit in subhastationibus conventionalibus, seu quæ procedunt ex pignore conventionali, creditori tradito, ut eum vendere possit, quamvis debitorem citet ad pignus redimendum, nisi post eum convictum per sententiam in rem iudicatam transactam, in ejus executionem ipsum pignus capiat, & illud faciat subhastare, tunc enim locum habet dispositio hujus textus; aliàs si pignus absque sententia subhastetur etiam de mandato iudicis, non amittuntur creditores anteriores jus suæ potio-

potioritatis, seu hypothecæ, nec ab ea libera res manet penes emptorem, si tales creditores anteriores, seu hypothecari citati non fuerunt modis supra traditis; qui intellectus comprobatur ex aliis verbis subsequentibus hujus textus ibi: *Acujore-querimento a execucao, e arrematacao foy feita*: quæ executio supponit sententiam latam in ea lite agitata cum debitore, cujus virtute rem venditam in pignus cepit creditor exequens.

Quod adeo verum est, ut et si creditores anteriores aliunde, quam per legitimam citationem notitiam haberent dictæ subhastationis factæ de pignore conventionali, absque sententia, non ideo censentur renunciasse juri sui pignoris, vel hypothecæ; non enim videtur consensisse creditor, si, eo sciante, res vendita sit, cum ideo passus est, rem vendi, quia sciebat, ubique pignus sibi durare, ut habetur in *L. Sicut 9. §. Non videtur ff. de mod. pignor. Gama decis. 321. in fine.* Nec obstant *L. 1. & L. Hypothecæ 8. Cod. de remission. pignor.* quia procedunt favore libertatis, & Fisci, ut ait *Gloss. in dict. §. Non videtur. verbo durare.* Et jam pluribus exornavimus ad Princip. hujus tit. n. 19.

In textu ibi: *Ou depois antes da arrematacao*: Ergo lis dicitur finita per rem iudicatam executioni mandatam, itaut etiam requiratur executio, ut possit dici lis finita, ut insinuant prædicta verba hujus textus, in quibus supponitur, litem durare dum res in pignus captâ in executione rei iudicatæ addicta non est. *Gusman de eviction. Quest. 7. n. 64. & 65. Salgad. de supplicat. ad Sanctissim. p. 2. cap. 18. ex n. 9. cum seqq. Noguerol. allegat. 36. n. 11. & 12. Gratian. Forens. tom. 1. cap. 66. n. 18. & 19. Posth. de manut. observat. 108. n. 17. & num. 18. Sabell. in summ. diversor. §. Lus n. 6. tom. 3. de rev. de revisionib. cap. 82. n. 5. & 6.*

Nec obstat, quod etiam dicatur lis finita per sententiam manifestam.

actam in rem iudicatam nondum executam: *Lancelot. de attentat. p. 2. cap. 4. ex n. 250. cum seqq.* ubi ampliat, & limitat. Quia verum est, litem finiri per sententiam, sed hoc intelligitur, si executioni sit mandata, ut ait *Gratian. dict. n. 18. & ex eo Salgad. dict. cap. 18. sub n. 13. & 14.* vel etiam intellige de sententia definitiva lata in favorem Rei, quæ per se executio manet; secus si in favorem Actoris, quia tunc aliquid post sententiam remanet faciendum, quod non cadit in Reo; ut declarat *idem Lancelot. dict. cap. 4. num. 270. Cortina. tom. 4. decis. 275. sub n. 3. versic. sublimitat 2.* De quo infra ad tit. 10. §. 3. n. 31.

In textu ibi: *Seja logo pago.* Ex his verbis colligitur 1. quod in venditione factâ judicialiter subhastâ publica de re capta in executionem rei iudicatæ non requiritur citatio creditorum anteriorum, ut ab eorum hypothecis res libera transeat in emptorem, prout supra probavimus ad Princip. hujus tituli ex n. 27. cum seqq. Nam ex eo, quod textus hic in dictis verbis jubet, quod re addicta, illico exequens sit satisfactus de suo credito, censetur in hoc casu restringisse dispositionem dicti Principii ad venditionem tantum conventionalem, quatenus ibi requiritur citatio creditorum, & consignatio pretii in iudicio, quæ requisita in hoc casu non desiderantur, imò expresse in eo tollitur requisitum consignandi pretium, dum exequenti illico fieri solutionem præcipitur, nullo expectato termino, ut alii creditores ad iudicium venire possent. Quia dictio illa: *logo*, nullam dilationem admittit, & intelligitur sine temporis intervallo, habetque executionem paratam ex collectis per *August. Barbof. Diction. 149. à n. 1. cum seqq. & Dict. 384. n. 1.*

Secundo colligitur ex dictis verbis, quod si post rem addictam, & ex ejus pretio solutum creditum exequentis, alius creditor compareat,

præstendens in dicto pretio præferri, non tenetur creditor, qui illud in solutum habuit, consignationem de eo facere in iudicio, quamvis ipsi res fuerit addicta, tanquam extraneo licitatori, prout scripsimus *ad Ord. lib. 3. tit. 91. in Princip. ex n. 8.* In hoc enim casu, nullo alio creditore ante rem addictam comparente, dicitur in textu, quod creditor, qui executionem fecit illic de suo credito sit satisfactus, & si alius postea compareat, dicens, se potiorē esse, audiantur de jure suo super pretio, re apud emptorem libera manente; & non dicitur in textu, quod tale pretium receptum reponatur, & in iudicio consignetur, prout dictum fuit, quando creditor, qui præcedere prætendit, comparuit ante rem addictam, in §. 3. hujus tituli. De quo plene scripsimus *ad dict. tit. 91. in Princip. ex n. 8.* ubi vide, quibus adde comparationem sumptam ex dicto Principio ibi: *Ou sendo já vendidos, e arrematados;* ubi etiam loquitur de creditore comparente post rem addictam, & in casu, quo præcedere debeat, supponitur in dicto textu, quod pretium exequenti traditum, debet apud eum extare, donec convincatur, ut insinuunt verba ibi: *Posto que o dito preço já seja entregue ao outro credor...*

Ad §. 3. final.

SUMMARIUM.

1. Lite pendente, inter creditorem unum, & debitorem, vel post executionem captam ante additionem alius creditor comparens, præstendens habere jus in re, additio fit, & pretium sequestratur, ut audiantur de jure suo.

Dicitur in textu, quod si pendente lite inter unum creditorem, & debitorem, vel post execu-

tionem captam ante additionem alius creditor comparuit, præstendens habere jus in ipsa pignorat, item super ea instituens, vel protestans pro sua anterioritate; tunc additio fieri debet, & pretium ex ea productum illic sequestratur, & in iudicio consignatur, ut de jure suo audiantur super ipso pretio, re penes emptorem manente libera. De quo jam diximus *ad tit. 91. in Princip. lib. 3. & iterum ad Princip. hujus tit.*

Ad titul. 7.

De eo, qui rem diverso tempore duobus vendit.

Ad Principium.

SUMMARIUM.

1. Re venditâ duobus diversis vicibus per dominum, ille præfertur, cui prius tradita fuit.
2. Dummodo pretium solvatur, vel venditor habeat fidem de pretio.
3. Ampliatur 1. procedere et si duobus vendatur, & tradatur, & non appareat, quis primus adpisceret possessionem.
4. Verum est ubi uterque probat pretium numerasse.
5. In emptione rei alienæ non attenditur pretii solutio, sed tantum possessionis traditio.
6. Venditâ re, & traditâ duobus, quorum unus partem solvit pretii, alter integre; hic præfertur, et si posterior.
7. Ampliatur 2. quod re alienâ venditâ, & traditâ, à non domino, si postea ei dominium superveniat, & alteri vendat, primus præfertur.
8. Secundus emptor emens à domino præfertur primo à non domino ementi.

Ad Ord. lib. 4. tit. 7. ad Princ.

9. Etsi venditori dominus succedat, & post venditionem, & traditionem ratificet venditionem factam à non domino, cui successit.
10. Domino rem hypothecante cum facultate vendendi, intra terminum non solvente, creditor, si rem vendat, & dominus eandem alteri vendat, primum emens præfertur à creditore, nisi secundo emptori res à domino tradatur.
11. Emens à procuratore vendendi mandatum habente, præfertur ementi à domino, nisi prius tradatur.
12. Ampliatur 3. et si traditio fiat unex pluribus emptoribus per actum fictum, & alteri per verum.
13. Non procedit in venditione conditionali cum clausulâ constituti conditionali.
14. Nec si procurator cum speciali, vel generali mandato ad vendendum, & tradendum, vendat, & constituat se emptoris nomine possidere.
15. Procurator non acquirit domino possessionem per actus fictos.
16. Nec procedit in venditione factâ ad mensuram.
17. Nec cum venditio cum clausulâ constituti est incerta.
18. Nec, quando res vendita tempore primæ venditionis est penes emptorem etiam sine voluntate venditoris, & ibi remansit, si vendatur secundo, & constituat se ejus nomine possidere, primus, secundo præfertur.
19. Nec quando clausula constituti additur favore absentis, et si Notarius ejus nomine acceptet.
20. Nec si res vendatur habita fide de pretio certâ die solvendo, & venditor constituat se emptoris nomine possidere.
21. Ampliatur 4. ut re pluribus do-
22. Ampliatur 5. in contractu locationis. Secundus conductor possidens, tutus est exceptione, ibi.
23. Refertur opinio contraria, & rejicitur, & n. 24. & 25. conciliatur.
24. Restringe, si secundus conductor actu non retineat, & in possessione non sistat.
25. Et si pro observatione contractus locationis res locetur specialiter, vel generaliter primo conductori hypothecetur.
26. Non procedit si hypotheca non valeat, vel non capiat rem locatam. Primus conductor potest agere pro consequutione rei vigore locationis hypothecaria pro interesse rei non traditæ, etiam non excusso domino locatore. ibi. & Rem. jure.
27. In locatione ad longum tempus ultimum decennium transfertur utne dominium.
28. Re duobus locatâ ad longum tempus, præfertur, cui prius traditur.
29. Re uni locatâ ad longum tempus, & alteri ad modicum, ille præfertur, cui prius traditur.
30. Non ex hoc, quod dominium, vel possessio transferatur in conductorem, secundus cui possessio traditur, præfertur primo, sed e. eo, quod inducit implementum contractus.
31. Neutri re traditâ, prior tempore, potior est in jure.
32. Ampliatur 6. in re emphyteuta duobus in emphyteusim concessâ, contrarium in nominatione emphyteusis.
33. Ampliatur 7. in Feudis.
34. Ampliatur 8. et si prior venditio juramento confirmetur.
35. Ampliatur 9. ut primus emptor, cui res non traditur, non opponatur pro suo interesse, nec aliquo juris remedio impediat, ne alius mittatur in possessionem, vel detentionem.

- 36 Ampliatur 10. procedere etiam in Ecclesiis, Clericis, & personis Ecclesiasticis res suas vendentibus.
- 37 Limitatur 1. non procedere in cessione jurium spiritualium in quibus non requiritur traditio.
- 38 Limitatur 2. in cessione jurium in corporalium, aut venditione, in qua potior est, cui prius ceditur, vel venditur.
- 39 Limitatur 3. in venditionibus, & donationibus factis Ecclesiis, Monasteriis, Hospitalibus, & aliis piis locis.
- 40 Procedit etiam si alia Ecclesia sit secunda emptoris.
- 41 Limita quando Ecclesia emens pretium non solvit, nec venditor fidem habuit de pretio.
- 42 Siquis promiserit donare, vel vendere Ecclesie pradium, & in alium alienet, hic praefertur.
- 43 Limitatur 4. in personis, & contractibus, ex solo titulo dominium transferentibus, & jus reale sine traditione vera, vel ficta.
- 44 Limitatur 5. ut, in venditione, & donatione factis per Principem, prior gratiosa, & potior sit secunda.
- 45 Princeps habens condendi leges facultatem, exprimens velle statim dominium rei suae contrahentem transferre sine traditione, tam in onerosis, quam lucrativis dominium transibit.
- 46 Principe nil circa domini translationem asserente, rem ex gratia concedens, praesumitur velle conferre non expectata traditione.
- 47 Ex Principis donatione gratiosa tam dominium, quam possessio absque traditione transfertur.
- 48 Princeps vendens, vel ex alio contractu oneroso alienans, dominium in emptorem absque traditione transfert.
- 49 Refertur opinio contrarium existimans.
- 50 Limitatur 6. si secundus emptor conscius fuerit venditionis, & eo non obstante rem emat.
- 51 Procedit in judicando, & consulendo; secus in puncto juris.
- 52 Opinio supra n. 48. procedit, si scientia primae emptionis tempore contractus, aut pretii soluti habeatur.
- 53 Rejicitur opinio contraria supra n. 49. & intelligitur.
- 54 Limitatur 7. si posterior, cui res traditur, habeat titulum lucrativum, & prior onerosum.
- 55 Limitatur 8. si in alienatione sit necessaria alterius licentia.
- 56 Limitatur 9. Si primus emptor pro observatione contractus haberet rem venditam hypothecata pacto de non alienando.
- 57 Procedit si cum pacto generalis bonorum hypotheca jungatur.
- 58 Idem est si pactum de non alienando omittatur in prima venditione, solumque hypotheca rei specialis venditae intercesserit ad implementum contractus.
- 59 Respondetur aliis contrarium sentientibus.
- 60 Si in primo contractu nulla sit hypotheca, licet venditor non alienare promiserit, si alteri vendat, & tradat, hic potior erit.
- 61 Limitatur 10. si primo emptori pro observatione contractus sint bona venditoris hypothecata, & specialiter res vendita. Et deinde secundo vendatur cum clausula constituti, & postea primo tradatur.
- 62 Limitatur 11. ut primo emptor non solvente pretium rei emptae, & traditae, nec de eo fidem habente, secundus pretium solvens praefertur.
- 63 Limitatur 12. Re tradita conditionaliter primo emptori, & pendente conditione secundo pure, primo praefertur.
- 64 Limitatur 13. quando eadem res pluribus pignorat, & obligatur.

- 65 Procedit etiam si venditor rei venditae dominus non sit.
- Si à diversis non dominis duo emerint ille praefertur, qui possidet, ibid.
- 66 Intelliguntur verba A vender duas vezes a desvairadas pessoas.
- 67 Traditio potest esse realis, & vera, vel ficta per clausulam constituti, precarium, & alia symbola.
- 68 In venditionibus, & aliis contractibus regulariter dominium transferitur per traditionem veram, vel fictam titulo habili, nec pacto fieri potest, ut sine traditione transferatur.
- 69 Ut dominium rei venditae acquiratur, requiritur traditio, & solutio.
- 70 Ad translationem domini rei venditae eandem vim habet realis solutio, vel quod de eo habeatur fides.
- 71 Utrum sint duae emptiones, & duplex Gabella debeat? Et quid, si inter contrahentes pretium augeatur. Remissive.
- E**X hoc textu desumitur communis conclusio, quod si duobus diversis vicibus res vendita sit per dominum, ille praefertur, cui prius tradita fuit, quia in eum translatus fuit dominium, de quo est alia Ord. lib. 5. tit. 65. & hoc deductum fuit ex L. Quoties 15. Cod. de reivindicat, ubi August. Barbof. infinitos laudat, nec non ejus parens Emmanuel Barbof. ad rubr. hic, & ultra eos. Hermozill in L. 50. titul. 5. Gloss. 1. n. 1. partit. 5. Altimar. de nullitat. contract. tom. 4. rubr. 1. p. 2. Quaest. 15. n. 725. Farias ad Covar. var. lib. 2. cap. 19. Conciol. ad statut. Eugub. lib. 2. rubr. 50. Paccon. de locat. cap. 21.
- 2** Dummodo ab emptore pretium solutum fuisset, vel venditor pro soluto habuerit habens fidem de pretio, ut hic dicitur, & in §. hujus tit. ubi exornavimus num. 1. Hermozill. dict. Gloss. 1. n. 37. ubi n. 38. hoc intelligit, & explicat. Farias dict. c. 19.
- n. 11. Aug. Barb. in dict. L. Quoties n. 25.
- Ampliatur 1. dicta conclusio, ut etiam procedat, si duobus eadem res vendatur, & tradatur, sed non appareat quis primus possessionem adeptus est, tunc enim qui prior contraxit, obtinebit; quoniam praesumitur, sicut in contractu, ita in traditione praecessisse, & adversario, qui secundo emit incumbit probatio, quod prius sibi res tradita fuit. Molin. de just. & jur. tract. 2. disp. 369. num. 5. Gomes var. tom. 2. cap. 2. n. 20. versic. Tertio principaliter limita Covar. var. dict. cap. 19. n. 6. & ibi Farias num. 41. Hermozill. dict. Gloss. 1. n. 39. August. Barbof. in dict. L. Quoties n. 31. & ejus parens hic n. 1.
- Quod verum est, ubi uterque probat, pretium numerasse; alioquin, si potiora jura obtinebit, & praefertur rem ei prius traditam fuisse, qui probat pretii numerationem. Covar. dict. cap. 19. n. 6. versic. Quod verum, ubi Farias n. 42. August. Barbof. dict. n. 31. Hermozill. dict. n. 39. & in hoc sensu accipi debet. Gomes var. tom. 2. cap. 2. sub n. 20. versic. Tertio principaliter limita.
- Hoc tamen limitatur in emptione rei alienae, quo casu non attenditur pretii solutio, sed dumtaxat possessionis traditio, unde si duo non domino emissent, ille potior erit, qui prior possessionem obtinuerit, si ve pretium solverit, si ve non. Farias ad Covar. dict. cap. 19. n. 43. & 59. versic. ad praemissorum in fine.
- Unde si duobus eadem res vendatur, & tradatur, quorum unus pro parte pretium solvit, alter integre venditori illud satisfecit, hic praefertendus est, etsi posterior in emptione, traditione, & satisfactione sit, ne dum in parte, sed in tota re vendita, quia dominium nec pro parte transit antequam integre pretii satisfactio interveniat, etiam si unus numus desciat. Farias dict. cap. 19. n. 12.
- Ampliatur 2. principalis conclusio,

clusio, quod si res aliena vendatur, & emptori tradatur à non domino, & postquam dominium ei supervenit, eam alteri vendat, primus emptor præfertur; quia prius ei res tradita fuit, & ex supervenienti jure venditoris confirmatus fuit primus titulus, & traditio *L. apud celsum §. à Titio ff. de doli except. Hermozill. in L. 51. tit. 3. Gloss. 1. n. 1. Gomes var. tom. 2. cap. 2. sub n. 20. versic. septimo principaliter extende;* post med. *Farias ad Covar. var. lib. 2. cap. 19. n. 4. ad fin. & n. 50. Bruto de locat. in rubr. p. 2. §. 4. n. 5.*

8 Sed secundus emptor, qui emit à domino, præfertur primo emptori, qui à non domino emerat, etsi ei à non domino res tradita fuisset, & quamvis post secundam venditionem, & traditionem dominus venditionem primæ suo nomine ratificet, quia in præjudicium juris quæsitum illi, qui medio tempore accepit, non potest retrahi. *Jason. in dict. L. Quoties 15. n. 38. Cod. de reivindicat. Gabr. commun. opinion. lib. 3. tit. de empt. & vendit. conclus. 2. n. 48. Hermozill. in dict. L. 51. Gloss. 1. & 2. n. 2.*

9 Quod extenditur, etsi venditori dominus succedat, & post venditionem à se factam, & rei traditionem ratificet venditionem factam à non domino, cui ipse succedit. *Hermozill. in dict. L. 51. Gloss. 1. num. 3.*

Si autem dominus hypothecavit rem suam creditori cum facultate illam vendendi, si, intra terminum non solverit debitum, & ipse creditor rem hypothecatam vendat uni, & dominus eandem rem alteri vendat, præfertur qui prius emit à creditore, nisi secundo emptori res à domino tradita sit, quia tunc potior erit primo. *Gabr. dict. conclus. 2. n. 6. Mozzius de empt. c. de natur. empt. & vendit. n. 32. versic. Amplia etiam si dominus. Hermozill. dict. Gloss. 1. num. 4.*

11 Similiter is, qui emit à procuratore mandatum ad vendendum ha-

bente, præferendus est secundo emptori, qui à domino rem emit; nam mandans tenetur stare venditioni procuratoris, ac si ipse eam fecisset, nisi secundo emptori prius res tradita fuerit. *Hermozill. dict. Gloss. 1. n. 5. ubi n. 6. ait, quod mandatum ad vendendum revocatur eo ipso, quod dominus vendidit rem, & vide infra dicta ex n. 14.*

Ampliatur 3. ut procedat, etsi traditio rei facta esset uni ex pluribus emptoribus primo per actum fictum, & alteri postea per actum verum, nam adhuc præfertur cui primo per actum fictum res tradita fuit, quia jus, possessio, traditio, & effectus, qui resultat ex actu ficto, dicitur esse verus, & perfectus, sicut ille, qui resultat ex actu vero, & naturali, ut in specie hujus ampliationis tenent *Hermozill. in L. 50. tit. 5. Gloss. 1. n. 9. partit. 5. Menoch. consil. 1153. n. 62. lib. 12. Castill. controvers. lib. 5. cap. 80. n. 24. Gomes var. tom. 2. cap. 2. sub n. 20. versic. Quarto principaliter, & in L. 45. Tauri n. 92. Fontanell de pact. nupt. clausul. 4. Gloss. 12. n. 130. Cald. de potest. elegend. cap. 8. n. 4. & de extinct. emphyt. cap. 10. n. 23. Card. in prax. verbo Emptio n. 18. Aug. Barb. in L. Quoties 15. n. 11. Cod. de reivindicat. Farias ad Covar. var. lib. 2. cap. 19. n. 6.*

13 Restringitur 1. hæc ampliatio, ut non procedat in venditione conditionalis cum clausula constituti; nam si pendente conditione, venditor rem alii vendat, & tradat, & postea conditio veniat, præfertur ille, cui prius res per actum verum tradita fuit. *Gomes in L. 45. Tauri n. 93. Gutierr. in repetit. textus in §. sui n. 197. Instit. de suis, & legit. hæred. Hermozill. dict. Gloss. 1. n. 10. August. Barbos. in dict. L. Quoties 15. num. 12. Barbos. hic n. 2. Farias ad Covar. dict. cap. 19. num. 7. ubi advertit ex Gomes, hoc declarandum esse, quod clausula constituti fuit utique conditionalis; alioqui si esset ca, ita ut venditor statim vel-*

let, dominium in emptorem transire, quamquam conditionalis fuisset venditio, præmissa restrictio locum non habet; quoniam dominium voluntate domini ex titulo conditionalis transferri ante implementum conditionis potest, ut probat ex *L. Usus fructus 8. §. Ultim. ff. de jur. dot. L. sub conditione 18. ff. de solut. & allegat Amat. var. lib. 2. resolut. 62. à num. 5. Gutierr. practicar. lib. 3. Quæst. 65. à n. 7.*

14 Restringitur 2. si procurator cum speciali, vel generali mandato ad vendendum, & possessionem tradendum vendat, & constituat se nomine emptoris possidere; quia non transfertur in eum possessio, nec dominium cum enim procurator non possideat, nihil operatur clausula constituti, & per consequens, si postea dominus vendat, & tradat rem alii emptori, iste secundus præferendus erit. *Card. Thusc. liter. V. conclus. 64. num. 9. Gomes in L. 45. Tauri ex n. 53. cum seqq. & n. 91. Hermozill. dict. Gloss. 1. n. 11. ubi allegat Moz. contrarium sentientem.*

15 Quamvis domino quærere possessionem per actus fictos procurator possit. *Gomes in dict. L. 45. Tauri n. 91. Cancer. var. p. 2. cap. 8. num. 16. versic. Et sic videmus. Hermozill. dict. Gloss. 1. n. 12.*

16 Restringitur 3. in venditione facta ad mensuram; donec enim res mensuretur, non transfertur dominium per clausulam constituti, & ideo secundus emptor, cui traditio facta sit, præfertur. *Mantic. de tacit. lib. 4. tit. 17. n. 4. Hermozill. in dict. L. 50. Gloss. 1. n. 13. August. Barbos. in dict. L. Quoties 15. sub n. 12. versic. Secundo. Farias ad Covar. var. lib. 2. cap. 19. num. 8. Card. Thusc. liter. E. conclus. 144. n. 17.*

17 Restringitur 4. quando venditio, in qua est clausula constituti, esset incerta; ut puta de tribus jugeribus ex tali fundo ad electionem, & res alteri vendatur, & tradatur; nam is

præfertur; quia res incerta possideri non potest. *Hermozill. dict. Gloss. 1. n. 14. August. Barbos. in dict. L. Quoties n. 12. versic. Tertio. Card. Thusc. dict. concl. 144. n. 16.*

18 Restringitur 5. quando res vendita tempore primæ venditionis erat penes emptorem etiam sine voluntate venditoris, & apud eum de voluntate ipsius venditoris remansit, si postea vendat secundo emptori, & constituat se ejus nomine possidere, primus emptor, penes quem res erat, præfertur secundo. *Hermozill. dict. Gloss. 1. n. 15. Ad quod vide quæ diximus supra hoc lib. 4. tit. 1. ad rubr. articul. 1. n. 20.*

19 Restringitur 6. quando clausula constituti additur in favorem absentis, quamvis Notarius ejus nomine acceptet, quo casu si alius compareret, possessionemque ejusdem rei consequatur, antequam ratur, abseps habeat quod gestum est, secundus emptor potior erit. *Gomes in dict. L. 45. Tauri n. 83. Valasc. consul. 55. num. 2. August. in dict. L. Quoties sub num. 12. versic. Quarto. Hermozill. dict. Gloss. 1. n. 16. Farias ad Covar. dict. cap. 19. n. 9. latè Caldas de empt. & vendit. cap. 34. ex n. 4. cum seqq. Portug. de donat. reg. lib. 1. prælud. 1. ex num. 7. cum seqq.*

Restringitur 7. si res veneat habita fide de pretio certa die solvendo, & venditor constituat se nomine emptoris possidere, si tempore præscripto solutio non fiat ob moram debitoris, is, qui postea emerit, priori præferetur. *Cancer. var. p. 1. cap. 13. n. 6. Farias dict. cap. 19. n. 10. & vide supra hoc lib. 4. tit. 5. §. 2. & ibi notata.*

Ampliatur 4. principalis conclusio, ut locum habeat etiam in donationibus, ita ut re donata pluribus, ille prævaleat, cui primò est tradita. *Gom. var. tom. 2. cap. 2. n. 20. versic. Quam sententiam. Hermozill. ad L. 50. n. 5. Gloss. 1. n. 2. partit. 5. Barbos. ad rubr. hujus titul. n. 2. & ejus filius August.*

August. Barbof. in L. Quotiens 15. n. 4. Cod. de reivindicat. Caldas dict. cap. 34. n. 7.

22

Ampliatur 5. in contractu locationis; nam si quis locavit rem suam duobus, vel pluribus, præfertur ille, cui res prius fuerit tradita. Covar. var. lib. 2. cap. 19. n. 8. ubi explicat Farias n. 52. Gomes dict. cap. 2. n. 20. versic. Secundo principaliter, & in L. 40. Tarri n. 16. versic. Quarto deducitur Flores de Mena in addit. ad Gama decis. 130. Hermozill. dict. Gloss. 1. n. 3. August. Barbof. in dict. L. Quotiens 15. n. 7. Vela dict. 19. n. 29. lib. 1. Pacion. de locat. cap. 21. n. 12. ubi dicit, quod secundus conductor possidens est tutus exceptione, quia primus nullam habet contra eum actionem, cum ex simplici locatione nulla ei competat actio realis, & personalis non datur contra singularem successorem, quod si est conductor, & ibi à n. 13. respondet ad fundamenta contrariæ opinionis, & hoc idem dicit Flores de Mena, & Farias ubi supra; plures laudat Giurb. decis. 59. n. 3. & 4. sequitur Hevia Bolan. de commerc. Navali cap. 5. n. 6.

23

Contrariam opinionem, imò quod prior conductor præferatur, etsi secundus res locata sit tradita, tenet Jason dict. L. Quotiens 15. sub n. 32. in l. ult. at. 13. Cod. de rivend. & ex eo Gama dict. decis. 130. n. 1. Cevall. contr. commun. Quæst. 756. à num. 52. Card. Thusc. liter. L. Conclus. 429. n. 2. Mozz. de eo contract. tit. de locat. & conduct. cap. de naturalib. locat. n. 11. Giurb. dict. decis. 59. n. 15. Cardos. in prax. verbo Emptio n. 17. & verbo Lex n. 32. & verbo Location. 29. Barb. ad rubr. hujus tit. n. 9. Altimar. de nullit. contr. tom. 4. Quæst. 15. n. 734.

24

Sed prima opinione retenta, restringitur 1. si secundus conductor actu non retineat rem conductam, & in possessione insistat; nam tunc primus conductor potior erit, etsi possessio secundo tradita fuisset; nam citati Doctores primæ opinionis so-

lum retinenti concedunt jus retentionis ad se tuendum per viam exceptionis in possessione, seu retentione rei locata, ex quo sequitur, quod si actu non retineat, nec per viam exceptionis se tueri possit, & multo minus agere valet adversus primum, quamvis possideat actu, quia in eum non habet actionem. Hermozill. dict. Gloss. 1. n. 4. Flores ad Gama dict. decis. 130. & perbelle Farias ad Covar. var. lib. 2. cap. 19. n. 52. Et sic concordatæ manent hæc opiniones contrariæ. Tenent etiam Pacion. de locat. cap. 21. n. 20. Vela dict. dissert. 19. ex numer. 30.

25

Secundo restringitur dicta prima opinio, si pro observatione contractus locationis res locata esset specialiter, vel generaliter primo conductori hypothecata, quia tunc etsi secundo possessio esset tradita, primus præferretur, & poterit rem avocare à secundo emptore, & eam retinere. Gabr. comm. opin. lib. 3. tit. de emption. concl. 2. n. 29. Anton. Faber. de errorib. Decad. 24. error. 10. n. 23. & 24. Hermozill. dict. Gloss. 1. n. 5. Vela dict. dissert. 19. n. 30. Pacion. dict. cap. 21. n. 21. Gama dict. decis. 130. n. 2. & ibi Flores de Mena. Farias ad Covar. var. lib. 2. cap. 19. n. 54.

26

Declaratur tamen hæc restrictio primò, ut non procedat, si hypotheca non sit valida, vel non capiat rem locatam, ut ex Soccin. Senior. consil. 29. num. 10. & 11. lib. 4. tenet Pacion. dict. cap. 21. n. 24. ubi secundò declarat, ut propterea possit primus conductor agere pro consequutione rei vigore locationis, sed agere debet hypothecaria pro interesse rei sibi à domino non traditæ; secundum Alexand. consil. 122. n. 10. versic. Et si dicti lib. 5. Quod procedit etiam non excusso domino locatore, ut concludit idem Pacion. dict. cap. 21. n. 40. cum seqq. ubi ex n. 25. agitur, & hæc prælatio habeat etiam locum in possessione re per clausulam constituti, ipsum conditum, quia benè explicat.

27

In locatione verò ad longum tempus ultra decennium absque dubio procedit dispositio nostri textus, & L. Quotiens 15. Cod. de reivindicat. Quia ex ea transfertur dominium utile: ex Ord. lib. 3. tit. 47. in Princip. & lib. 4. tit. 45. §. 2. & tit. 48. §. 8. Menoch. de arbitr. casu 5. n. 8. Pacion. de locat. cap. 4. n. 15. Barbof. ad Ord. lib. 4. tit. 23. ad rubr. n. 2. Valasc. de jur. emphyt. Quæst. 29. n. 15. Pegas Forens. tom. 2. cap. 9. n. 81. Et comparatur contractui emphyteutico. Ord. lib. 3. tit. 93. §. 3. Intellige tamen, quod dominium non transfertur per solam locationem, sed tantum juncta traditione, ex L. Si ager. §. 1. ff. de rivendicat. L. Traditionibus. 20. Cod. de pactis tenet Pacion. de locat. cap. 21. numer. 27.

28

Ideoque si res duobus locetur ad longum tempus, ille præfertur, cui prius res tradita fuit, sicut, & in venditione; nam in his locationibus observatur dispositio nostri textus, & dict. L. Quotiens, ut tenent Castill. contr. lib. 5. cap. 80. n. 44. Pacion. dict. cap. 21. n. 19. Cardos. in prax. verbo Emptio n. 17. ad finem. Farias ad Cov. dict. cap. 19. n. 51. Et sic componunt dictas contrarias opiniones, ut prima supra n. 23. procedat in locatione ad longum tempus ultra decennium; secunda verò n. 23. in locatione ad modicum tempus; ut observant Aug. Barbof. in dict. L. Quotiens 15. num. 8. in fine. Hermozill. dict. Gloss. 1. sub n. 3. versic. Contrariam; in fine.

29

Si verò uni res locetur ad longum tempus, & alteri ad modicum, præferri debet, cui prius res tradita fuerit, etsi traditio fiat conductori posteriori, vel anteriori ad modicum tempus, sequendo primam opinionem supra n. 22. cum suis restrictionibus, & declarationibus; nam ex locatione ad longum tempus non transfertur dominium, nisi sequuta traditione, ut dictum est supra; & ideo idem operatur, ac secunda quoad translationem juris in re, traditione

sequuta, & ex eo præferendus est secundus conductor, ex quo primus adeptus esset rei possessionem. Alex. consil. 122. n. 2. ad finem, versic. Præterea licet lib. 5. Pacion. de locat. cap. 21. n. 16. & 17.

Et ratio est, quia non ex hoc, quod dominium, vel possessio transferatur in conductorem, secundus conductor, cui fuit tradita possessio, vel qui jure suo propria auctoritate cepit reuti, primo conductori præfertur; sed ex eo, quod inducit implementum contractus; nam locator tenetur conductori præstare, & ei licere uti, frui re conductæ, quod melius facere non potuit, quam eam conductori tradendo; & quamvis locationis contractus solo consensu perficiatur, tamen prævalet posterior in cujus favorem implementum processit: ex Anton. Fabro de error. 16. Decad. 24. error. 10. num. 22. Hermozill. dict. Gloss. 1. sub n. 3. versic. Sed non. Ex quibus constat, primam opinionem supra n. 22. veriore esse, ut advertit idem Hermozill. ubi proxime.

31

Ubi autem neutri res tradita est, tunc prior tempore, potior est jure, quemadmodum in venditione observatur: ex Bald. in L. Emptorem. col. 2. Cod. locat. Molin. de just. & jur. tract. 2. disp. 369. n. 1. Bolan. de commerc. Naval. cap. 5. num. 6. Farias ad Covar. var. lib. 2. cap. 19. n. 54. Barbof. ad rubr. hujus tit. n. 13.

32

Ampliatur 6. in re emphyteutica duobus in emphyteusim concessa Valasc. de jur. emphyt. Quæst. 14. num. 7. Caldas de potest. eligend. cap. 6. n. 23. Gama decis. 116. Barbof. ad rubr. hujus tit. n. 4. & ejus filius August. Barbof. in L. Quotiens 15. n. 5. Cod. de rivendicat. Castill. contr. lib. 5. cap. 80. n. 44. Hermozill. in L. 50. tit. 5. Gloss. 1. n. 6. Sed non procedit in nominatione emphyteusis, de qua Caldas dict. cap. 6. n. 22.

Ampliatur 7. in feudis. Barb. ad rubr. hujus tit. n. 5. & ejus filius Aug.

Aug. Barbosa. in dict. L. Quoties n. 6. Cardoso. in prax. verbo Lex n. 32. Valasc. & Caldas ubi proxime. Castill. dict. n. 24. Hermozill. dict. Gloss. 1. n. 7.

34 Ampliatur 8. etsi prior venditio esset juramento confirmata: *Gomes var. tom. 2. cap. 2. n. 20. versic. Septimo principaliter. Gutierrez de jurament. confirmat. p. 1. cap. 30. n. 4. & cap. 45. num. 4. Petr. Barbosa. ad rubr. ff. solut. matrim. p. 2. num. 85. Hermozill. dict. Gloss. 1. n. 8. August. Barbosa. in dict. L. Quoties n. 10. & ejus parens ad rubr. hujus tit. n. 5.*

35 Ampliatur 9. ut primus emptor, cui res non est tradita, non possit se opponere pro suo interesse, & aliquo juris remedio impedire, ne alius emptor mittatur in possessionem, vel retentionem; sed libere poterit venditor tradere cui volet, ut præferatur licet teneatur ad interesse *Gom. dict. cap. 2. n. 20. versic. Quinto principaliter extende; ubi rationem præstat. Matienz. in L. 7. tit. 11. Gloss. 6. n. 24. lib. 5. recopil. Hermozill. dict. Gloss. 1. n. 18. Jason. in dict. L. Quoties n. 7.*

36 Ampliatur 10. ut procedat etiam in Ecclesiis, Clericis, & personis ecclesiasticis vendentibus res suas; adhuc enim præfertur emptor, cui prius res sit tradita. *Alexand. consil. 122. n. 3. lib. 5. Gomes dict. n. 20. versic. Sexto principaliter extende. Tiracquel. de privileg. pie caus. versic. Sed quid quando Ecclesia. capic. decis. 182. n. 10. Gabr. de comm. opin. lib. 3. tit. de empt. conel. 2. n. 34. Card. Tusc. liter. E. n. 15. Fachin. contr. lib. 2. cap. 33. Hermozill. dict. Gloss. 1. n. 19. Aug. Barbosa. in dict. L. Quoties n. 9. Covar. var. lib. 2. cap. 19. n. 4. & Farias, n. 37. Sed hoc limitatur, quando res distrahitur cum licentia superioris, ut infra num. Quicquid teneat *Altim. de nullitat. contr. tom. 4. Quæst. 15. num. 733.**

37 Limitatur 1. principalis conclusio, ut non procedat in concessio-

ne jurium spiritualium, quia in eis transfertur jus absque aliqua traditione, ut in Beneficiis, & matrimoniis. *Jason. in L. Quoties 15. n. 12. & 22. & ibi Aug. Barbosa. n. 14. Cod. de rei vendicat. Gonzales ad regul. 8. Cancel. lar. Gloss. 15. n. 17. Mieres de maiorat. p. 1. Quæst. 26. n. 18. Petr. Barbosa. ad rubr. ff. de solut. matr. p. 2. n. 83. Hermozill. in L. 50. tit. 5. Gloss. 1. n. 20. Farias ad Covar. var. lib. 2. cap. 19. n. 20. cum seqq. Altim. de nullit. contract. tom. 4. rubr. 1. p. 2. Quæst. 15. n. 730. cum seqq. & n. 736. ubi de matrimonio, sponsalibus, & Beneficiis, de quibus dixerat n. 328. & n. 320.*

Limitatur 2. in cessione, aut venditione jurium incorporalium, nam is potior est, cui prius cessione, vel venditio facta fuit; quia res incorporales propriè non possidentur, cum non recipiant traditionem: *L. Servus §. Incorporales ff. de acquirend. rer. domin. §. 1. Instit. de reb. corpor. lib. & incorpor. lib. Ideoque in his juris patientia habetur loco traditionis. L. Siego §. 1. ff. de public. L. 3. §. Dare ff. de usufruct. L. Si heres §. final. ff. de servit. rusticor. prædior. Hermozill. dict. Gloss. 1. n. 21. Aug. Barb. in dict. L. Quoties n. 16. Sperell. decis. 168. n. 29. Garcias de benefic. p. 5. cap. 5. n. 127. Card. de Luca de jur. patronat. disc. 63. n. 12. & de Paroch. disc. 9. n. 7. de quo vide per distinctiones Post. de manut. observat. 40. tenet Barb. ad rubr. hujus tit. n. 8.*

Limitatur 3. in venditionibus, aut donationibus factis Ecclesiis, Monasteriis, Hospitalibus, & aliis piis locis, quibus absque traditione transfertur dominium ex *L. ult. Cod. de Sacrosanct. Eccles. ubi August. Barb. & in L. Traditionibus 20. ubi n. 3. Cod. de pactis Egidius in L. Ex hoc jure, p. 2. cap. 12. different. 5. num. 7. ff. de just. & jur. Sperell. dict. decis. 168. n. 27. & 42. Altimar. de nullitat. contract. tom. 3. rubr. 1. Quæst. 7. sub tit. 2. n. 97. & tom. 4. rubr. 1. p. 2. Quæst. 15. n. 312. & 332. ubi à n. 332. plurim.*

pluries limitat. Et ideo præferuntur aliis, quibus postea res vendita, & tradita fuit. *Gomes var. tom. 2. cap. 2. n. 20. versic. Nunc verò. Covar. var. lib. 2. cap. 19. n. 2. ubi Farias num. 23. Hermozill. dict. Gloss. 1. n. 22. Caldas de extinct. emphyt. cap. 6. n. 20. August. Barbosa. in dict. L. Quoties n. 13. & ejus parens ad rubr. hujus tit. num. 6. Altimar. dict. Quæst. 15. n. 729.*

40 Quod utique procederet, etsi alia Ecclesia secunda foret emptrix *Gloss. in L. final. verbo in rem. Cod. de Sacrosanct. Eccles. Farias ad Covar. dict. cap. 19. n. 23. in fine.*

41 Sed hoc limitandum est, quando Ecclesia, quæ emit, pretium non solvit; nec venditor fidem habuit de pretio, quia privilegium acquirendi dominium absque traditione intelligitur, si pretium solvatur, aut aliter domino satisfiat. ex *Gloss. ubi proxime, Gregor. Lop. in L. 1. Gloss. ult. tit. 11. partit. 1. Farias ad Covar. dict. cap. 19. n. 24. ubi infert, quod si alius emat post Ecclesiam, & pretium solvat, aut satisfaciatur, possessionemque consequatur, antequam Ecclesia satisfactioem præstet, ipse præferretur; ubi n. 25. cum aliis observat, quod si quis promiserit donare, vel vendere Ecclesiæ prælium; deindeque illud in alium alienet, hic præferendus erit; non enim ex pacto de donando, aut vendendo transfertur dominium in Ecclesiam.*

43 Limitatur 4. generaliter in omnibus personis, & contractibus, in quibus ex solo titulo transfertur dominium, & jus reale sine aliqua traditione vera, vel ficta. *Gomes dict. cap. 2. n. 16. versic. Secundò infertur. Hermozill. dict. Gloss. 1. n. 23. Covar. var. lib. 2. cap. 19. sub n. 1. versic. Primum eam divisionem, & ibi Farias n. 19.*

44 Limitatur 5. in venditionibus, & donationibus factis per Principem, nam tunc prior venditio, vel donatio gratiosa potior est secunda alteri facta cum traditione. *Covar. var. lib.*

cap. 19. n. 3. ubi ait procedere, quando ex Principis voluntate constat, quod voluit dominium transferre, vel quando est concessio gratiosa; secus verò si Princeps contraxisset. Hermozill. dict. Gloss. 1. n. 24. & 25. August. Barbosa. in dict. L. Quoties n. 17. & ejus parens Emmanuel Barbosa. ad rubr. hujus tit. n. 7. Sed ut clarius, & certius hanc doctrinam aperiamus, tres casus distinguendi sunt, qui ita se habent in contractibus.

Primus est; cum Princeps habens condendi leges potestatem exprimit, quod vult, statim dominium rei suæ in contrahentem sine traditione transferri, & iuxta ejus voluntatem tam in contractibus onerosis, quam lucrativis proculdubio dominium transibit; quoniam juri censetur derogare, & cum possit lege hoc fieri, ut dominia rerum, semote traditione, transferantur, ut late probat *Gomes in L. 45. Tauri n. 4. id ipsum maxime circa res proprias licere Principi fatendum est, qui animata lex dicitur, & plusquam illa potest. Quibus rationibus ita docent. Covar. dict. n. 3. Fachin. contr. lib. 7. cap. 53. versic. Tertius articulus. Molin. de just. tract. 1. disp. 3. num. 18. versic. Quia vero Card. Thusc. liter. D. concl. 602. n. 96. Cassan. in Catalog. glor. mund. p. 5. considerat. 24. n. 141. Jason. in dict. L. Quoties num. 10. Cod. de rei vend. August. Barbosa. in L. Traditionibus 20. n. 5. Cod. de pact. Farias ad Covar. dict. cap. 19. n. 27. Valasc. de jur. emphyt. Quæst. 9. n. 30. & de nullit. contr. tom. 4. rubr. 1. p. 2. Quæst. 15. n. 315. Fachin. contr. lib. 7. cap. 33. versic. Porro.*

Secundus casus est, si Princeps, nihil circa dominii translationem asserens, rem aliquam ex gratia concedat, & tunc præsumitur ex liberalitate concedentis, quod voluit dominium conferre non expectata traditione: *Cabed n. 2. decis. 3. n. 9. Covar. dict. cap. 19. n. 3. & ibi Farias n. 28. Hermozill. in L. 7. tit. 4. Gloss. 3. n.*

14. & in L. 50. tit. 5. Gloss. 1. num. 24. partit. 5. Portugal. de donat. reg. lib. 1. cap. 3. n. 18. cum seqq. ubi bene comprobatur. Aug. Barbof. in L. Quotiens 15. num. 17. Cod. de reivend. Altimar. dict. Quæst. 15. n. 315.

47 Et non solum ex donatione Principis gratiosa transfertur dominium absque traditione; sed etiam possessio, ut per Menoch. de recuper. possess. remed. 3. n. 277. & consil. 606. n. 8. Gratian. For. ns. cap. 310. num. 5. Mieres de maiorat. p. 1. Quæst. 26. n. 15. Farias ad Covar. dict. cap. 19. n. 30. Portug. dict. cap. 3. n. 18.

48 Tertius casus est, si Princeps vendiderit vel ex alio contractu oneroso alienaverit; in quo duplex sententia communis reperitur, una affirmans, dominium in emporem absque traditione pervenire; quoniam sola voluntas Principis sufficit, cujus contractus vim legis habent, nec juris solemnitatibus egent. Gratian. dict. cap. 310. n. 8. Mieres dict. Quæst. 26. n. 12. Bossius in prax. tit. de Principe r. 67. Hermozill dict. Gloss. 1. num. 25. & Gloss. 6. num. 1. Mantio. de tacit. & ambig. lib. 3. tit. 20. n. 50. Noguez. rol. alleg. 31. 14. n. 3. plures alii apud Altimar. dict. Quæst. 15. n. 314 & n. 727. Egid. us in L. Ex hoc jure p. 2. cap. 12. different. 5. num. 8. ff. de just. & jur.

49 Contrarium verò tuentur alii existimantes, traditionem omnino in hoc casu desiderari ad dominii translationem; quia Princeps contrahendo jure privati utitur, voluntatēque suam juris dispositioni accommodat, ut sentiunt. Covar. dict. n. 3. Molin. de just. tract. 1. disp. 3. n. 18. versic. Quia verò. Cassan dict. n. 141. & in consuetud. Burgund. rubr. 7. §. 1. num. 19. versic. Pro decimo quarto casu. Thusc. liter. D. conclus. 602. n. 96. Gabr. commun. lib. 3. tit. de empt. concl. 2. ex n. 39. Farias ad Covar. dict. cap. 19. n. 22. & 35. Valasc. de jur. emphyt. Quæst. 9. n. 30. Caldas ad L. Si curatorem, verbo læsis n. 109. Cod. de in

integr. restit. Fachin. controuv. lib. 7. cap. 33. versic. Secundus articulus, cum seqq.

Limitatur 6. principalis conclusio, si secundus emptor conficius fuerit venditionis alteri factæ, & eo non obstante rem emerit; nam licet secundo res tradita sit, & emptio valeat, quamvis dicatur, *Trado tibi salvo jure tertii, cui primo vendidi*; tamen primo datur actio revocatoria ad revocandam emptionem in fraudem factam. Gomes var. tom. 2. cap. 2. n. 20. versic. Secundo principaliter limita. Mozz. tit. de empt. cap. de natura empt. n. 33. Castill. contr. lib. 5. cap. 80. n. 24. Caldas de empt. & vendit. cap. 26. n. 30. Hermozill. in L. 50. tit. 5. Gloss. 1. n. 27. partit. 5. Farias ad Covar. var. lib. 2. cap. 19. n. 39. August. Barbof. in dict. L. Quotiens 15. num. 18. Cod. de reivendicat. Altim. dict. Quæst. 15. n. 726. Barbof. ad rubr. hujus tit. n. 12.

Advertendum tamen est, quod licet ista sit communis opinio, & satis æqua, & ab ea non sit recedendum in judicando, & consulendo: tamen in puncto juris non videtur vera, & imò etiam isto casu secundus emptor, cui prius res fuit tradita, præferri debet ex invencibili ratione, quia etiam fraude utriusque probata, non est agendum revocatoria contra possessorem, nisi prius facta excussione in bonis principalis debitoris, ut in L. 1. Cod. de revocand. his, quæ in fraud. credit. alienat. sunt. Sed in nostro casu venditor tenetur primo emptori ad interesse ubi res tradita non est, ut in L. 1. ff. de actionib. empt. & §. 2. hujus tit. Ergo eo solvente, mediante excussione, non tenetur secundus emptor, & rei possessor, cum ex natura contractus venditor teneatur ad tradendum, & sic ad factum, ad quod debet conveniri; & cum non habeat facultatem tradendi, succedit obligatio ad interesse, & eo soluto, non agitur revocatoria contra secundum emptorem, cui res fuit tradita, ut funda-

fundat Gomes dict. versic. Secundo principaliter limita & sequitur Faber de errorib. tom. 4. Decad. 85. error. 8. & §. & Decad. 86. n. 1.

52 Sed suslinendo dictam primam communem opinionem, eam intellige, ut procedat, si scientiam primæ emptionis tempore contractus, aut pretii solvi habeatur; secus si post solutum pretium ante traditionem, nam, etsi sciens rem accipiat, nihil ei imputari potest, qui magis sibi prospicere voluit, quam primo emptori, ut observant Gregor. Lopes in dict. L. 50. Gloss. 1. ad med. ubi Hermozill. n. 27. Farias ad Covar. dict. cap. 19. sub n. 30. versic. Scientia autem ubi ait, idem dicendum esse, si quis bona fide emit, posteaque pretio nondum numerato, sciat, rem alteri prius venditam esse, ex quo reculat pecuniam solvere; atque ex contractu jam inito per judicem compellatur, nulla collusionem interveniente; nam si possessionem hoc casu nanciscatur, potior habebitur, primo emptore, cum dolum non admiserit, & iuste emit auctore Prætor; argum. L. Juste possidet ff. de acquir. possess.

53 Et ad opinionem supra contrariam, ejusque difficultatem responderi potest, quod prædicta excussio requiratur, quando debitum erat in quantitate, & ita procedunt, & intelliguntur jura in contrarium adducta: secus tamen est, si debitum consistat in specie certa, & determinata, ut in nostro casu, quia tunc fraude utriusque probata, potest agi revocatoria, nulla excussione facta, aliàs enim non plene consulitur primo emptori; quia ex contractu emptionis, & venditionis præcisè tenetur venditor dare, si habet facultatem tradendi, ut supra diximus ad tit. 5. Igitur in nostro casu, ut rem sibi debitam primus emptor consequatur, merito revocatoria agere poterit, & sic respondet Gomes dict. versic. Secundo principaliter limita ad finem.

54 Limitatur 7. quando postero,

cui res traditur, habet titulum lucrativum, prior verò onerosum, & sic ex venditione; tunc enim etsi donatarius prioris emptionis inscius sit, ac bona fide se gesserit, primus emptor rem ab eo revocare poterit. Covar. var. lib. 2. cap. 19. num. 5. versic. Quod si primus, ubi Farias n. 40. Gomes dict. n. 20. versic. Ex quo deducitur. Molin. de just. tract. 2. disp. 369. n. 7. Hermozill. ad L. 50. tit. 5. Gloss. 1. n. 28. partit. 5. August. Barbof. in dict. L. Quotiens n. 19. Quidquid dicat Anton. Faber de errorib. Decad. 85. error. 9. part. 4. tenet Barbof. ad rubr. hujus tit. n. 15.

55 Limitatur 8. quando in alienatione esset necessaria licentia alterius; nam tunc si virtute licentiæ dominus rem alienat, primus emptor potior erit secundo emptore, cui res fuit tradita; quia per primum actum licentia expiravit, & secunda venditio non valet. Gregor. Lopes in dict. L. 50. Gloss. 1. ad finem, ubi Hermozill. n. 20. Farias ad Covar. dict. cap. 19. n. 38. August. Barbof. in dict. L. Quotiens num. 20. Valasc. de jur. emphyt. Quæst. 14. n. 9. Caldas de extinc. emphyt. cap. 10. n. 36. & 37. Et contra si in secunda alienatione intervenit licentia, non verò in prima, præferendus est secundus: ex Gama decis. 116. Barbof. ad rubr. hujus tit. num. 14.

56 Limitatur 9. Si primus emptor pro observatione contractus haberet rem venditam specialiter hypothecatam cum pacto de non alienando, nam virtute hujus pacti secunda venditio est nulla, & prima emptio prævalet. Jason. in dict. L. Quotiens n. 28. Hermozill. in dict. L. 50. Gloss. 1. num. 32. Covar. var. lib. 2. cap. 19. n. 7. & ibi Farias n. 44. Gutierrez in L. Nemo potest n. 40 & 41. ff. de legat. 1. & de juram. confirmat. p. 1. cap. 30. num. 7. Gomes var. tom. 2. cap. 2. n. 20. versic. Quarto principaliter limita. Castill. contr. lib. 5. cap. 80. n. 24. versic. Respondetur, & n. 25. Caldas de empt. & vendit.

vendit. cap. 26. n. 37. August. Barbof. in dict. L. Quotiens n. 21. & 22.

57 Quod utique observandum est, si cum tali pacto generalis bonorum hypotheca jungatur, prout sentit *Covar. cit.* qui indistincte hypothecam sufficere ait; quem sequuntur *Castill. supra. Merlin. de pignorb. lib. 4. Quest. 30. n. 28. Farias ad Covar. dict. n. 44. Hermozill. dict. Gloss. 1. n. 33. August. Barbof. in dict. L. Quotiens n. 23.*

58 Imò id ipsum verum est, si pactum de non alienando omisum fuerit in prima venditione, solumque hypotheca specialis rei venditæ intercesserit ad incrementum contractus; adhuc enim cum primus emptor hypothecarius jus in re consequatur; eam à sequenti, cui fuit tradita, avocare poterit: *cum multis Merlin dict. Quest. 20. à n. 3. Less. de justit. lib. 2. cap. 21. ubi 20. n. 141. versic. Secundo non habere. Thesaur. Quest. Forens. lib. 4. Quest. 64. n. 2. Molin. de just. tract. 2. disp. 369. n. 8. Farias ad Cov. dict. cap. 19. num. 45. Hermozill. dict. Gloss. 1. n. 35 & 35. Altimar. de nullit. contract. tom. 4. rubr. 1. p. 2. Quest. 15. n. 26. Barbof. ad rur. hujus tit. n. 10.*

59 Nec refert aliter sentire alios, quos citat, & sequi videtur *Hermozilla ubi proxime*, eo quod sola hypotheca translationem dominii impedire non valet; atque ita primus emptor dumtaxat hypothecaria obtinebit, ut sibi res tradatur, non ut eam acquirat ut dominus, sed ad retentionem jure pignoris, donec sibi interesse solvatur: Quia responderi potest, quod etsi dominium in secundum emptorem transferatur per traditionem, res cum sua causa, & onere vadit, quæ cum sit obligata pro firmitate, & implemento contractus, quod in acquisitione ejus, quod emittitur, consistit: *L. Cum manu sata. §. final. ff. de contrahend. empt.* primus emptor rem ipsam sibi capiet, nec tenebitur, interesse accepto, eandem

secundo restituere, qui dominium cum hac qualitate revocationis quæsit. Quemadmodum enim venditor tenetur præcisè tradere, quoties potest; ita etiam cum res ipsa obligatur ad contractus implementum, si haberi possit, emptori est præstanda; quod jus in re jam radicum per subsequenter alienationem venditoris auferri non licuit ex *L. Id, quod nostrum ff. de reg. jur.* Ita cum *Merlin. ubi supra* respondet *Farias dict. cap. 19. n. 45. ubi num. 46.* hoc ampliat ad generalem bonorum obligationem, seu hypothecam; & n. 47. idem dicit, quanquam secundus emptor cum eodem pacto, & hypotheca contraxisset, & possessionem rei prius obtinuisset.

Si autem in primo contractu nulla sit hypotheca, licet venditor non alienare promiserit, si alteri vendat, & tradat, hic potior erit; cum per pactum illud de non alienando nec jus in re quæritur, nec dominii translatio impediatur. *Castill. dict. cap. 80. n. 24. versic. Remanet ergo, ex Gutierrez tenet Hermozill. dict. Gloss. 1. n. 34. Merlin. dict. Quest. 30. ex n. 12. Gomes var. tom. 2. cap. 2. n. 20. versic. Quinto principaliter extendit. Farias ad Covar. dict. cap. 19. n. 48. Idem Hermozill. in L. 43. tit. 5. Gloss. 5. n. 1. partit. 5.*

Limitatur 10. si primo emptori pro observatione contractus sint bona venditoris hypothecata, & specialiter res vendita, & deinde secundo vendatur cum clausula constituti, & postea primo tradatur, nam in hoc casu secundus emptor poterit possessionem à primo emptore avocare virtute clausulæ constituti, etsi venditor reperiatur solvendo. *Hermozill. dict. Gloss. 1. n. 36.* Sed hæc ampliatio non est tuta, quia est contra communem resolutionem, de qua *supr. n. 57. ubi n. 58.* responsum manet huic opinioni *Hermozilla*.

Limitatur 11. si primus emptor pretium rei emptæ, & sibi traditæ non solvit venditori, nec de eo fuit habita

habita fides de pretio; nam tunc secundus, qui pretium solvit, præfertur ex §. 1. *hujus tit. & tenent supra cita. in 2.* De quo infra dicemus in dicto §. 1.

63 Limitatur 12. ubi res tradita fuerit conditionaliter primo emptori, & pendente conditione parè secundo; quia secundus primo præferri debet; secus si quando secundo tradita fuit, impleta, & verificata jam erat conditio. Ita ex *Gomes tenet August. Barbof. in dict. L. Quotiens num. 26. & ejus parens hic numer. 2. & faciunt supra dicta num. 13. Farias ad Covar. var. lib. 2. cap. 19. n. 60. versic. Secundo.*

64 Limitatur 13. Quando eadem res pluribus pignorat, & obligatur; quia primus creditor hypothecarius præfertur, licet secundo res prius tradita sit, siquidem in hypotheca solo titulo, & contractu constituitur jus in re. *Negusant. de pignorb. p. 5. membr. 1. n. 46. Gomes in L. 40. Tauri n. 16. col. 2. in fine. August. Barbof. in dicta L. Quotiens n. 24. Merlin. de pignorb. lib. 4. Quest. 203. n. 2. Mantica de tacit. & ambig. lib. 11. tit. 22. n. 2. Molin. de just. tract. 2. disp. 369. n. 8. Farias ad Covar. var. lib. 2. cap. 19. n. 49. ubi ait, oportere, quod executantur bona debitoris priusquam ad secundum creditorem perveniant, & ibi etiam tradit, quod si rem quis vendat, eamque postea obliget, ac obligatam emptori tradat, creditor jus hypothecæ in re alienata illibatum habebit, ut emptori præferatur ex *Gloss. in L. 1. verbo perfectam. Cod. de jur. fisci. Bolan. de commerc. terrestr. p. 2. lib. 2. tap. 3. n. 36.* Dictam limitationem habet etiam *Barbof. ad rubr. hujus tit. n. 11.**

65 In textu ibi: *E o que for senhor de alguma coisa.* Procedit etiam etsi venditor rei venditæ dominus non sit. *L. Sive autem 11. §. Si duobus ff. de publician. in rem action. Gomes var. tom. 2. cap. 2. n. 20. versic. Tertio principaliter extendit. Farias ad Covar. dict.*

cap. 19. n. 60. ubi dicit, quod si à diversis non dominis duo emerint, ille præfertur, qui possidet; & vide quæ supra diximus ex n. 7. cum seqq. Hermozill. dict. Gloss. 1. n. 45. versic. Ad Gloss. 6.

In textu ibi: *A vender duas vezes a desvairadas pessoas:* Intellige, si rem vendat duobus in solidum, ut in *L. Quoties 15. Cod. de reivindicat.* & hoc sive diversis temporibus, sive in eadem charta, ut per *Anton. Febr. de errorib. Decad. 85. error. 2. & 5 p. 4. August. Barbof. in dict. L. Quotiens n. 27. Hermozill. in L. 50. tit. 5. Gloss. 1. n. 40.*

In textu ibi: *Entrego della:* Hæc traditio potest esse realis, & vera, vel ficta per clausulam constituti, precarium, & alia symbola, de quibus plene diximus *hoc lib. 4. tit. 1. ad rubric. artic. 1. ex n. 11. cum seqq.*

In textu ibi: *Será della feito verdadeiro senhor:* Dominium enim in venditionibus, & aliis contractibus regulariter transfertur per traditionem veram, vel fictam cum titulo habili ad transferendum. *L. Traditionibus. 20. Cod. de pact. L. Cum res 12. Cod. de probat. §. Per traditionem 10. & §. Venditæ 41. Instit. de rer. division. concordat alia Ord. hoc lib. 4. tit. 5. §. 1. & ultra allegatos per August. Barbof. in dictis legib. tenent Altimar de nullit. contr. tom. 3. rubric. 1. Quest. 7. subsect. 2. n. 86. Egid. in L. Ex hoc jure p. 2. cap. 12. different. 5. n. 2. ff. de just. & jur. Sousa de Maced. decis. 27. n. 2. Portug. de donat. reg. lib. 1. oracul. 1. n. 19. & cap. 3. à n. 9. Quod adeo verum est, ut neque pacto fieri potest, quod dominium sine traditione transferatur. *Portugal. dict. cap. 3. sub n. 9.**

In textu ibi: *Se della pagon o preço.* Quia ad acquirendum dominium reivenditæ non sufficit sola traditio, sed etiam requiritur solutio, ut hic, & in §. sequenti, & etiam habetur in *Ord. hoc lib. 4. tit. 5. §. 1. ubi enucleavimus, & habes supra n. 2.*

70 In textu ibi: *Ou se bouue o vende-
dor por pago*. Ex his verbis probatur,
quod ad translationem domini rei
venditæ eandem vim habet realis so-
lutionis pretii, vel quod de eo fides sit
habita; ut etiam habetur in *dist. titul.*
5. §. 1. versic. *Salvo*, ubi illustravimus,
& adde *Hermozill. dict. Gloss. 1. num.*
41.

71 Et nota, quod in casu huius
textus dubitari potest, utrum fiat duæ
emptiones, & duplex debeatur Ga-
bella? Et quid si inter eosdem contra-
hentes pretium augeatur? Vide *Her-
mozill. dict. Gloss. 1. n. 47. Et 48.* &
ab eos relictos.

Ad §. 1.

SUMMARIUM.

- 1 *Re vendita certo pretio, & tradita,
& pretio non soluto, venditor
rem vendicans, & alteri vendens,
& tradens, ab eoque pretium acci-
piens, is secundus dominus effici-
tur.*
*Intellige si tempore traditionis ven-
dor pretium sperabat, vel dies
solutionis advenit, nec pretium so-
lutum.*
- 3 *Avocatio non est præcis, ut alteri
vendatur, sed ad traditionem.*

72 **D**icitur in textu, quod vendita
re certo pretio, & statim tra-
dita, & pretio non soluto, si venditor
rem vendicat, & alteri vendat, &
tradat, ab eoque pretium accipiat, is
secundus emptor dominus ipsius rei
efficitur. Et ratio est: quia primus
emptor, cui prius res fuit tradita,
dominium rei non acquisivit, eo quod
pretium non solvit, ut supra dixi-
mus in *textu præcedenti n. 68.* ideoque
ab eo potest evocari per venditorem
ex *alia Ord. lib. 4. tit. 5. §. 1. & §.*
2. & licite, ac vide alteri vendi
absque metu incursum pœnæ, & inter-
esse, de quibus in §. sequenti; tunc

enim vere non dicitur res duobus
vendita, quia prima venditio prius
fuit rescissa in terminis nostri textus,
ex *Farinac. p. 5. de falsitat. & simulat.*
Quæst. 150. n. 230. Hermozill. in L.
50. tit. 5. *Gloss. 1. n. 45. partit. 5. Gra-
tian. Forens. cap. 523. n. 5. Surd. decis.*
220. n. 16 & 17. *Cancer. var. p. 1. cap.*
13. n. 6 *Farias ad Covar. var. lib. 2.*
cap. 19. num. 61. August. Barbof. in L.
Quotiens 15. n. 28. Cod. de reivendicat.
& ejus parens *Emmanuel Barbof. hic*
n. 1.

In textu ibi: *recobrasse a posse*
della. Intellige, quia tempore tradi-
tionis sperabat venditor statim pre-
tium habere; vel dies solutionis ad-
venerat, nec pretium solutum fuit;
tunc enim res manet inempta, & po-
test evocari, ut in *Ord. hoc lib. 4. tit.*
5. §. 1. & §. 2. & in *L. Quod vendidi 19.*
ff. de contrahend. empt. junctis iis, quæ
diximus ibidem à n. 9. Nam si res ven-
dita fuerit primo emptori habita fide
de pretio, non potest ab eo evinci, &
solum ad pretium agi potest ex *dist. §.*
1. versic. *Salvo*, ubi illustravimus;
ideoque secundo emptori præferri
debet, quia prius dominium acquisi-
vit.

Intellige 1. Quod etsi in textu
proponatur casus, quo venditor à
primo emptore pretium non solvente
rem avocavit, non ideo voluit avo-
cationem esse præcisam, ut alteri
vendi possit; quia si pretium non sol-
vatur per primum, bene vendi potest
secundo etiam ante avocationem, &
is præferendus est, quia primus do-
minium non quæsit; sed prædicta
avocatio, de qua textus loquitur,
solum requiritur ad rem tradendam
secundo emptori, ut ei dominium
quærat.

Ad §. 2. final.

SUMMARIUM.

- 1 *Dominus rem vendens, & pretium
accipiens, sed non tradens, & al-
teri vendat accepto pretio, vel de eo
habita fide, ei tradat, hic secun-
dus præfertur, & dominus effici-
tur, & primo solum datur actio
ad pretium, & interesse.*
- 2 *Interesse intelligitur de fructibus,
quibus potiri debebat emptor.*
*In re non fructifera probari debet
interesse lucri cessantis, vel damni
emergentis cum requisitis, ibid.*
- 3 *Primo emptore domino effecto, sed
rem non retinens, repetit pretium,
& usuras factæ compensatione im-
pensarum, & fructuum.*
- 4 *Re duobus vendita, ille, cui tra-
ditur, potest, si velit, recedere à
venditione, & pretium repetere,
cum usuris compensando fructus
cum meliorationibus.*
- 5 *Agens actione personali pro re prius
sibi vendita, sed non tradita, po-
test prætere interesse, si habeat
fundum juxta, vel fuit maiorum
suorum.*

Habetur in textu, quod si domi-
nus rem vendat, & pretium ac-
cipiat, non tamen facta traditione; &
postea alteri eam vendat, accepto-
que pretio, vel habita fide de pretio
ei tradat, hic secundus emptor præ-
ferri debet, & dominus rei efficitur;
Prout in *Princip. hujus tit. ubi exorna-
vimus*. Et primo emptori solum com-
petit actio contra venditorem, ut ei
pretium restituat cum interesse ultra
pœnas contentas in *alia Ord. lib. 5. tit.*
65. ac etiam tenetur pœna falsi, vel
saltem stellionatus, quæ est judici ar-
bitraria: *Altimar. de nullitat. contract.*
tom. 4. rubr. 1. p. 2. Quæst. 15. num.
739. *Hermozill. in L. 50. tit. 5. Gloss.*
1. n. 44. *partit. 5. Farias ad Covar.*
Tom. IV.

*var. lib. 2. cap. 9. num. 61. & 62. ubi
limitat. Barbof. hic n. 2.* Quamvis ho-
die sublata videantur hujusmodi pœ-
næ falsi: ex *dist. Ord. lib. 5. tit. 65. §.*
1. in fine secuta generalem consuetu-
dinem, de quâ *Jul. Clar. sententiar. §.*
Falsum n. 29.

In textu ibi: *Com o seu interesse.*
De interesse pecuniæ à primo em-
ptore datæ venditori loquitur textus,
& hoc videtur cautum in recompen-
sationem fructuum, quibus potiri de-
bebat emptor, si ei res tradita fuisset,
ex his quæ supra diximus ad *tit. 5. §.*
1. à n. 30. cum seqq. hoc lib. & sic non est
necesse probare alia requisita ad ta-
le interesse lucran- tium. *Cald. de empt. &
vend. cap. 23. n. 21. & 22.* Sed quid si res
vendita fructifera non fuerit? Et vi-
detur dicendum probari debere inte-
resse lucri cessantis, vel damni emer-
gentis cum suis requisitis, vel quid
ei intererat, rem sibi tradi ad tradita
per *Caldas dict. cap. 23. n. 20. Hermo-
zill. in L. 10. tit. 5. Gloss. 4. n. 146. &
n. 247. partit. 5. & in L. 50. Gloss. 1.*
n. 43. eod. tit. 5. Et vide plura de in-
teresse congesta supra hoc lib. tit. 2. ad
Princip. ex n. 48. cum seqq.

Si autem primus emptor effe-
ctus fuit dominus, & rem non reti-
nuit, repetit pretium, & usuras, fa-
cta compensatione impensarum, &
fructuum, & per hunc text. *Pinel. in*
L. 2. p. 2. cap. 4. n. 63. Cod. de rescind.
vendit. Petr. Barbof. in L. Divortio
8. §. final. p. 1. n. 46. in fine ff. solut.
matrim. tenet August. Barbof. in L.
Quotiens. 15. n. 29. Cod. de reivendi-
cat. ubi ex eodem Petr. Barbof. ait,
quod in odium vendentis eandem rem
duobus constitutum est, ut primus,
cui res tradita fuit, possit, si velit,
recedere à venditione, & pretium
repetere cum usuris, compensando
fructus cum meliorationibus, quia
tunc contractus rescinditur quasi
nunquam factus, neque impletus. Et
n. 30. tradit, quod agens actione per-
sonali pro re sibi prius vendita, non
tamen tradita, potest prætere in-
teresse,

teresse, si habeat alium iudum juxta, vel si fuit maiorum suorum; & hoc idem dicit etiam ejus parens *Emman. Barbof. hic n. 1.*

Ad titul. 8.

De periculo, vel damno rei venditæ.

Ad Principium.

SUMMARIUM.

- 1 Venditione perfectâ per conventionem rei, & pretii, licet nondum tradita, statim periculum, vel damnum ad emptorem pertinet.
- 2 Ampliatur 1. procedere etsi in venditione detur Arrha, & emptor jus habeat discedendi ab emptione.
- 3 Ampliatur 2. et si lite pendente super retractu pereat res emptæ.
- 4 Ampliatur 3. in emptore actionis, quam venditor habet contra debitorem suum.
- 5 Ampliatur 4. Venditorem non tenet de evictione, et si res evincatur Principis facto, imo nec ad pretii restitutionem.
- 6 Non procedit venditor tempore venditionis sciente Principem id facturum, & tacente.
- 7 Nec si Princeps procedat juris ordine servato, & adhibita causæ cognitione.
- 8 Nec in venditore sine Principis licentia vendente rem ad ipsum pertinentem.
- 9 Nec si res vendita ante traditionem publicetur ob delictum venditoris, cujus est periculum.
- 10 Si post traditionem res publicetur, ad emptorem periculum pertinet.
- 11 Periculum est venditoris, si res evincatur à Principe in casu necessitatis, antequam tradatur.
- 12 Ampliatur 3. Quando emptor, vel possessor per violentiam de facto

extrajudicialiter expellitur de possessione rei emptæ non agit de evictione.

- 13 Nisi violentia comitatur in odium venditoris.
- 14 Ampliatur 6. Venditorem non tenet, si culpa emptoris res evincatur.
- 15 Ampliatur 7. In venditione habita fide de pretio, quæ perficitur statim, quod de re, & pretio partis conveniunt, si res tradita non sit.
- 16 Et si in venditione habita fide de pretio venditor dominium sibi reseruet, donec illud solvatur.
- 17 Ampliatur 8. In vera venditione fructuum futurorum.
- 18 Ampliatur 9. procedere in venditione tacita, quæ fit quando res æstimata in dotem marito ab uxore dantur.
- Ampliatur 10. Quamvis contractus sit nullus ex defectu solemnitatum, ibid.
- 19 Limitatur 1. In emptione ex scripto contracta periculum non prius spectat ad emptorem, quam scripturâ absoluta.
- 20 Limitatur 2. Si sub conditione contrahatur emptio, & eâ pendente res intereat non emptoris, sed venditoris periculum esse.
- 21 Conditione extante interitus, rei venditæ ad venditorem pertinet.
- 22 Idem, si pendente conditione, quæ postea extitit res omnino perit.
- 23 Pendente conditione, quæ postea extitit, re venditâ deterioratâ, in parte, deterioratio ad emptorem pertinet.
- 24 Nisi in casu deteriorationis factæ pendente conditione, postea existenti, venditor dolose, & morose rem tradere distulerit.
- 25 Limitatur 3. Si ex pacto speciali omne periculum etiam casus fortuiti ad venditorem spectet.
- 26 Limitatur 4. Cum non in specie, sed generaliter aliquid venditur, & ante traditionem perit.
- 27 Li-

- 27 Limitatur 5. Si alternative vendatur, quia tunc prioris rei ad venditorem, posterioris, emptorem periculum pertinet.
- 28 Limitatur 6. Periculum esse delinquentis, si ob ejus delictum publicetur.
- 29 Limitatur 7. Non procedere, si dolus, vel culpa à venditore committatur.
- 30 Limitatur 8. Si venditor moram fecit in tradenda re emptæ, et si res æque apud emptorem peritura esset.
- 31 Limitatur 9. In rebus, quæ mensurantur, penduntur, & numerantur, si in universum uno pretio venierint, periculum ad emptorem spectare.
- Secus si in pondera, mensuras, vel pro numero corporum pretium statuatur, ibid.
- 32 Idem in rebus ex conventionem degustandis.
- 33 Idemque in rebus immobilibus quando ad mensuram venduntur.
- 34 Nisi ante ponderationem, mensurationem, vel numerationem res tradatur, quia tunc periculum est emptoris.
- 35 Dummodo traditio non sit ficta, ex qua non transfertur dominium, nec periculum in emptorem.
- Nisi per emptorem steterit, quin mæsureretur, vel emptor sit in morâ post interpellationem, ibid.
- 36 Limitatur 10. nisi ex causâ, & vitio præterito damnum in re venditâ datum sit.
- 37 Limitatur 11. Nisi venditor sciens vinum non duraturum ad diem, quo tolli per emptorem debebat, eum non admonuit.
- 38 Limitatur 12. In schoralibus vinum ementibus, quod servari non potest, quia venditor tenetur, quia naturam vini dicere debebat.
- 39 Limitatur 13. In contractibus innominatis, in quibus ante traditionem res perit venditori.
- 40 Limitatur 14. periculum esse ven-

ditoris si affecit bonitatem mercium duraturam plusquam duravit, & ante traditionem deterioratur.

- 41 Limitatur 15. Si venditio, quamvis facta in specie, sit obscura, vel fit sub modo, & quando res perierit furto.
- 42 Ut venditio perfecta dicatur, requiritur, partium conventio de re, & pretio, ut periculum sit emptoris, & ut res tradatur.
- 43 Venditione perfectâ, tam damnam, quam omne rei venditæ commodum, & incrementum ad emptorem pertinet.
- 44 Quamvis ad pactum de retrovendendo.
- 45 Mutatio contingens in contractu emptionis, & venditionis post jus quæsitum, non cedit lucro emptoris.
- Augmentum pretii post perfectam venditionem eveniens, ad emptorem spectat, ibid.

Ponit textus pro regula, quod perfecta venditione per conventionem rei, & pretii, licet nondum tradita, statim periculum, vel damnum ad emptorem pertinet, ita ut emptor pretium integrum venditori actione ex venditoolvere compellatur, ut in *L. Necessario 8. ff. de pericul. & commod. re vendit. L. 1. & L. Cum speciem 5. Cod. eod. tit. §. Cum autem 3. Instit. de empt. & vendit. Salg. in labyrinth. credit. p. 1. cap. 35. n. 13. August. Barbof. in dicta L. 1. n. 1. Pacion. de locat. cap. 2. n. 5. & cap. 4. n. 2. Hermozill. in L. 23. tit. 5. Gloss. 1. cum seqq. n. 1. partit. 5. ultra relatores à Barbof. hic; tenent etiam *Anfald. de commerc. disc. 6. cum seqq. Altimar. de nullit. contract. tom. 3. rubr. 1. Quæst. 7. sect. 3. n. 107. & tom. 4. rubr. 1. p. 2. Quæst. 15. n. 474.**

Ampliatur 1. hæc conclusio, ut procedat, etsi in venditione data sit arrha, & emptor jus habeat ab emptione discedendi; nam adhuc ejus

periculo res empta perit; quia contractus perfectus est, & validus interim dum contrahentes ab eo dissensu expresso non recedunt, nec constat de poenitentia. *Hermozill. dict. Gloss. 1. n. 3. August. Barbof. in dict. L. 1. n. 5. Altimar. dict. Quæst. 15. numer. 502.*

Ampliatur 2. Etsi lite pendente super retractu res empta perierit, quia periculo emptoris periret, & non consanguineam petentis. *August. Barbof. in dict. L. 1. n. 6. Cod. de pericul. & commod. rei vendit. Hermozill. in dict. L. 23. tit. 5. Gloss. 1. cum seqq. n. 4. Tiraguell. de rei act. lign. ad fin. tit. n. 31. Scarc de commerc. §. 8. Quæst. 1. n. 478. versic. Imò perit emptori. Altimar. dict. Quæst. 15. n. 503.*

Ampliatur 3. in emptore nominis, hoc est, actionis, quam venditor habet contra suum debitorem; nam si efficiatur non solvendo, periculum est emptoris. *L. Si nomen 4. ff. de periculo, & commod. rei vendit. quod bene explicant distinctionibus, ampliationibus, & limitationibus. August. Barbof. in dict. L. 1. n. 7. Hermozill. in dict. Gloss. 1. num. 5. cum seqq.*

Ampliatur 4. Etiam si factio Principis res evincatur, quia non tenetur venditor de evictione. *L. Lucius Titius 11. ff. de eviction. Gomes var. tom. 2. cap. 2. sub n. 40. versic. Quintus casus. Altimar. de nullit. contract. tom. 3. rubr. 1. Quæst. 7. subsect. 1. n. 106. Rocca Selectar. tom. 1. cap. 91. n. 6. Ansaldo de commerc. disc. 60. n. 14. & 15. Caldas de empt. & venut. cap. 31. n. 102. August. Barb. in L. final. n. 6. Cod. de actionib. empt. Imò nec ad pretii restitutionem tenetur venditor. Altimar. dict. subsect. 1. num. 109. August. Barbof. in dict. L. final. n. 5.*

Restringitur 1. hæc ampliatio, ut non procedat, si venditor tempore venditionis sciverit, Principem id facturum, & tacuit, quia tunc in dolo versatur. *Altimar. dict. subsect. 1. num. 110. Caldas dict. cap. 31. n. 102. Au-*

gust. Barbof. in dict. L. final. numer. 7.

Restringitur 2. Quando Princeps procedit juris ordine servato, & adhibita causæ cognitione, nam hoc casu venditor tenetur de evictione. *Altimar. dict. Quæst. 7. subsect. 1. n. 111. August. Barbof. in dict. L. final. n. 8. Hermozill. in L. 37. Gloss. 1. n. 6. tit. 5. partit. 5.*

Restringitur 3. Quando venditor sine Principis licentia vendidit rem, quæ ad ipsum Principem antea pertinebat. *Altimar. dict. subsect. 1. n. 112. Hermozill. in L. 37. tit. 5. Gloss. 1. n. 7. partit. 5.*

Restringitur 4. Si res vendita ante traditionem publicata sit ob delictum venditoris; tunc enim periculum est delinquentis. *L. Si fundus 33. ff. locat. Ord. hoc tit. §. 4. Mynsinger. in §. Cum autem 3. sub n. 6. Institut. de empt. & vendit. Mangil. de eviction. Quæst. 103. n. 10. Altimar. dict. Quæst. 15. n. 506.*

Si verò res post traditionem publicata sit ob delictum venditoris commissum post rei traditionem, pertinet periculum ad emptorem. *L. Lucius Titius 11. ff. de eviction. quam ita expendit. Gloss. ibid. verbo pertinere. Præceptor Leitão in privatis schol. ad reg. Qui sentit. n. 11. de regul. jur. lib. 6.*

Restringitur 5. nisi evicta sit res à Principe in casu necessitatis antequam tradatur emptori; tunc enim periculum est venditoris ex dict. §. 4. hujus tit. ubi dicemus.

Ampliatur 5. principalis conclusio, quando emptor, vel possessor per violentiam de facto extrajudicialiter expellitur de possessione rei emptæ, quia tunc non potest agere de evictione contra venditorem. *Gomes var. tom. 2. cap. 2. n. 43. & ibi Aylon. Altimar. de nullit. contract. tom. 3. rubr. 1. Quæst. 7. subsect. 1. n. 107. Caldas de empt. & vendit. cap. 31. n. 101. Rocca Selectar. tom. 1. cap. 91. à n. 2. August. Barbof. in L. final. n. 1. & Cod. de actionib.*

nib. empt. ubi n. 4. ampliat, etsi venditor promittat rem defendere.

Nisi violentia fuerit commissa i. odium venditoris. *Caldas dict. cap. 3. n. 101. in fine Altimar. de nullit. contr. tom. 4. rubr. 1. p. 2. Quæst. 15. n. 513. cum seqq.*

Ampliatur 6. Quando culpa propria emptoris res fuit evicta; tunc enim non tenetur venditor. *August. Barbof. in dict. L. fin. n. 9. Surd. decis. 22. n. 1.*

Ampliatur 7. in venditione habita fide de pretio, quæ dicitur perfecta statim, quod re, & pretio partes convenerint, etsi res tradita non sit ex plene deductis hoc lib. 4. tit. 1. ad rubr. artic. 1. ex n. 53. cum seqq. & tit. 5. ad §. 1. n. 36. cum seqq.

Et hoc procedit, etsi in venditione habita fide de pretio venditor dominium sibi reservet, denec illud solvatur; nam adhuc periculum est emptoris. *L. Sicut 20. §. Interdum ff. locat. Altograd. lib. 1. consil. 9. num. 26. Sabelli §. Venditio n. 9. Romaguer. in addit. ad statut. Eugub. lib. 2. rubr. §. 3. n. 20. Gratian. Forens. tom. 2. cap. 354. 48. & tom. 2. cap. 523. n. 17. & tom. 4. cap. 772. à n. 78. Altimar. in addit. ad Rovit. decis. 7. n. 14. Idem Altimar. de nullit. contract. tom. 3. rubr. 1. Quæst. 7. subsect. 2. n. 34. cum seqq. ubi latè comprobatur, & exornatur. Quidquid contrarium dicant. Cyriac. tom. 1. contr. 164. n. 9. & 10. & relati à Sabelli, & Altimar. ubi proximè.*

Ampliatur 8. In vera venditione fructuum futurorum, modo tamen explicato à Pacion. de locat. cap. 45. ex n. 61. cum seqq.

Ampliatur 9. Ut procedat etiam in venditione tacita, quæ fit, quando res æstimatæ in dotem marito ab uxore dantur, nam tunc periculum interitus, & deteriorationis post factam æstimationem ad maritum pertinent. *L. Cum dotem 10. Cod. de jur. dot. L. unic. §. Cumque, in fine. Cod. de rei uxori action. Petr. Barbof. in L. Æstimatis §. 1. n. 5. ff. solut. m. r. ubi*

August. Barbof. in dict. L. Cum dotem. n. 1. & 5. Gomes in L. 50 Tauri n. 44. Castill. controvers. lib. 1. de usufruct. cap. 4. n. 9. Fontanell. de pact. nupt. p. 2. claus. 5. Gloss. 8. p. 13. n. 13. Molin de just. tract. 2. disp. 426. n. 4. cum seqq.

Ampliatur 10. Quavis contractus sit nullus ob defectum solemnitatum, *Altimar. de nullit. contr. tom. 4. rubr. 1. p. 2. Quæst. 15. num. 494.*

Limitatur 1. Principalis conclusio, ut locum non habeat in emptione ex scripto contracta; quia tunc periculum non minus spectat ad emptorem, quam si scriptura absoluta fuerit, & ante ejus absolutionem periculum ad venditorem spectat ex §. 3. hoc tit. ubi Barbof. L. Contractus. Cod. de fide instrum. August. Barbof. in L. 1. n. 12. Cod. de pericul. & commod. rei vendit. Hermozill. in L. 23. tit. 5. Gloss. 1. n. 32. partit. 5. Altimar. dict. Quæst. 15. n. 504.

Limitatur 2. Si sub conditione contracta sit emptio, & ea pendente res intereat, non erit emptoris periculum, sed venditoris, ex §. 1. hujus tit. L. Necessario 8. §. Si pendente ff. de pericul. & commod. rei vend. L. Cu. specie n. 5. Cod. eod. tit. Gomes var. tom. 2. cap. 2. n. 32. in fine. Card. de Luca de empt. disc. 52. n. 2. in supplement. Pacion. de locat. cap. 45. num. 68. Altimar. de nullit. contract. tom. 4. rubr. 1. p. 2. Quæst. 15. n. 487. Altograd. lib. 1. consil. 13. n. 1.

Sed pro vera intelligentia hujus limitationis, distinguendi sunt casus sequentes: Primus est, quando conditio non exitit, & tunc sicut venditio non tenet, ita interitus, & damnum rei venditæ pertinet ad venditorem dict. §. 1. hujus tit. & dict. L. Necessario 8. Gomes var. tom. 2. cap. 11. n. 29. ad finem, versic. Item ad de Mantie. de tacit. & ambig. lib. 4. tit. 26. n. 2. Altograd. lib. 2. consil. 90. n. 41. juncto consil. 9. n. 9. lib. 1.

Secundus casus est, quando pen-

pendente conditione, quæ postea extitit, res omnino perit, & tunc ad venditorem periculum pertinet, ex dict. §. 1. versic. *E se pendendo a condição*; dict. L. *Necessario* 8. §. *Si pendente*. Gomes var. tom. 2. cap. 2. n. 32. in fine, versic. *Item prædicta* & cap. 11. n. 30. versic. *Tertio*, & principaliter Hermozill. in L. 26. tit. 5. Gloss. 1. n. 3. partit. 5. *Olea de cession. jur. in addit. ad tit. 7. Quæst. 3. post num. 27. n. 3.*

23 Tertius casus est, si pendente conditione, quæ postea extitit, res vendita deteriorata fuit in parte, & tunc ejus deterioratio ad emptorem pertinet; ex §. 2. *hujus tit. Olea, ubi proximè dict. n. 3. Hermozill. in dict. L. 26. Gloss. 1. n. 1. Barbof. in dict. §. 2. & ejus filius August. Barbof. in L. 1. n. 16. Cod. de pericul. & commod. rei vendit. Altimar. dict. Quæst. 15. num. 488.*

24 Nunc in casu deteriorationis factæ pendente conditione postea existentis, venditor dolosè, & morosè rem tradere distulerit. Ord. in præsentis tit. dict. §. 2.

Et ad quem pertineant fructus, conditione pendente, diximus infra ad §. 1. *hujus tit. ex numer. 9. cum seqq.*

25 Limitatur 3. Si ex pæcto speciali omne periculum etiam casus fortuiti ad venditorem pertineat, ex §. *Cum autem* 3. *Instit. de empt. & vendit. L. Si in venditione* 10. ff. de periculo & commod. rei vend. Altimar. de nullitat. contract. tom. 4. rubr. 1. p. 2. Quæst. 15. n. 511.

26 Limitatur 4. Cum non in specie, sed generaliter aliquid venditur, veluti bos, equus; nam si ante traditionem pereat, venditoris, non emptoris damnum erit; quia genus perire nequit. L. *In ratione* §. *Verum est* ff. ad fals. L. *Lectos* 12. L. *Quod si neque* 14. ff. de pericul. & Commod. rei vend. Altimar. de nullit. contract. tom. 4. rubr. 1. p. 2. Quæst. 15. n. 475. Gomes var. tom. 2. cap. 2. n. 31.

Limitatur 5. Si alternativè facta fuerit venditio, veluti, domus hæc, vel illa; equus, vel mulus sit tibi emptus; quia tunc prioris rei periculum venditorem, posterioris verò emptorem. L. *Si in emptione* 34. §. *Si emptio* 6. ff. de contrahend. empt. Mynsinger. in dict. §. *Cum autem* n. 6 *Mantic. de tacit. & ambig. lib. 4. tit. 27. n. 32.*

Limitatur 6. Si res vendita publicata sit ob delictum venditoris; quia periculum est delinquentis, modo explicato supra ex n. 9.

Limitatur 7. ut non procedat, si dolus, vel culpa à venditore commissa sit, tunc enim ad ipsum pertinet periculum. L. *Hoc ita* 2. §. *Custodiam* ff. de pericul. & commod. rei vend. August. Barbof. in L. 1. num. 24. Cod. eod. in. Altimar. dict. Quæst. 15. sub num. 486. versic. *Limitatur* 3. Hermozill. in L. 23. tit. 5. Gloss. 1. n. 38. & n. 39 partit. 4.

Limitatur 8. Si venditor moram fecit in tradenda re enpta; tunc enim ipsius erit periculum, & si uterque in mora fuerit, tunc posterior nocet. L. *Illud* 17. ff. de pericul. & commod. rei vend. §. *cum autem* 3. *Instit. de empt. & vendit. & ibi Mynsinger. n. 6. versic. Octavo*. August. Barbof. in dict. L. 1. n. 18. Altimar. de nullit. contract. tom. 4. rubr. 1. p. 2. Quæst. 15. num. 483. & 507. Caldas consil. 35. num. 31. Hermozill. in L. 27. tit. 5. Gloss. 1. n. 1. partit. 5 ubi n. 2. ampliat, et si res vendita æque peritura esset apud emptorem.

Limitatur 9. in iis rebus, quæ mensurantur, penduntur, & numerantur, in quibus sic distingui solet: Si in universum quantæcumque fuerint uno pretio venierint, perfecta est venditio, ideoque periculum statim ad emptorem spectat: sin autem in pondera, aut mensuras, vel pro numero corporum statuatur pretium, tunc non antea perfecta censetur emptio, quam ad pensæ, ad mensuræ, & ad numeratæ sint, & propterea omne peri-

periculum interim, siue in totum pereant, siue deteriores fiant, venditor em respicit. L. *Quod sæpe* 35. §. *Si res vendita* ff. de contrahend. empt. §. 5. & §. 6. *hujus tit.* ubi explicavimus, & ibi Barbof. & ejus filius August. Barbof. in dict. L. 1. ex n. 13. & in L. 2. à n. 1. Cod. eod. Arouca in L. 1. §. 2. n. 15. ff. de rer. division. Hermozill. in L. 23. tit. 5. Gloss. 1. n. 33. & in L. 24. Gloss. 1. ex n. 1. & Gloss. 2. à n. 1. & Gloss. 3. Pegas Forens. tom. 1. cap. 3. n. 142. cum seqq. Ansaldo. de commerc. discurs. 7. ex n. 1. cum seqq. Altimar. de nullitat. contract. tom. 4. rubr. 1. p. 2. Quæst. 15. ex n. 476. explicat Covar. practicar. cap. 3. à num. 1. cum seqq. & ibi Farias & bene idem Altimar. tom. 3. rubr. 1. Quæst. 8. sect. 1. ex n. 1. cum seqq.

32 Et idem est in rebus ex conventionione degustandis, de quo vide L. 1. in princip. §. 1. L. *Si vina* 16. ff. de pericul. & commod. rei vendit. §. 5. & 6. cum seqq. *hujus tit.* Hermozill. ubi proximè. Gomes var. tom. 2. cap. 2. n. 32. versic. *Unde etiam* Ansaldo. de commerc. disc. 6. n. 11. Altimar. dict. Quæst. 15. n. 477. & tom. 3. rubr. 1. Quæst. 8. sect. 1. n. 17. & 18.

33 Idemque procedit in rebus immobilibus, quando ad mensuram venduntur; nam si antequam fundus venditus mensuretur, alluvione pereat, periculo venditoris perit. L. *Si in venditione* 10. §. 1. ff. de pericul. & commod. rei vendit. Capyc. decis. 14. n. 7. Mantic. de tacit. & ambig. lib. 4. tit. 17. n. 2. Altimar. dict. Quæst. 15. n. 480. Hermozill. in L. 24. tit. 5. Gloss. 1. n. 3. partit. 5. Farias ad Cov. practicar. cap. 3. n. 15.

34 Nisi ante ponderationem, mensurationem, vel numerationem res tradatur; nam postquam tradita est, periculum est emptoris. L. 2. Cod. de pericul. & commod. rei vendit. ubi August. Barbof. n. 6. Mantic. dict. tit. 17. n. 6. Gratian. Forens. cap. 318. n. 77. Covar. practicar. cap. 3. num. 6. versic. *Quæ quidem*, & ibi Farias n.

20. Hermozill. dict. Gloss. 1. n. 4. Altimar. dict. Quæst. 15. n. 481. & tom. 3. rubr. 1. Quæst. 8. sect. 1. n. 12. cap. 3. n. 20. Rocca Selectar. tom. 1. cap. 74. n. 13. Cabed. p. 1. decis. 102. ex n. 3.

35 Dummodo tamen ea traditio non sit ficta; quia ex illa non transfertur dominium, nec periculum in emptorem. Mantic. dict. tit. 17. n. 3. & 4. Capic. dict. decis. 14. num. 8. Gratian. dict. cap. 318. n. 28. August. Barbof. in dict. L. 2. n. 8. Ansaldo. consil. 89. à n. 15. Hermozill. in dict. L. 24. Gloss. 1. n. 5. Altimar. dict. Quæst. 15. n. 482. & dict. sect. 1. sub num. 12. Farias dict. n. 20. Pegas Forens. tom. 1. cap. 3. n. 144. Vel nisi steterit per emptorem, quin mensuretur. Altimar. dict. sect. 1. n. 11. ubi n. 15. idem dicit, si emptor est in mora post interpellationem: Rocca dict. cap. 74. n. 12.

36 Limitatur 10. principalis conclusio, nisi ex causa, & vitio præterito damnum in re vendita datum sit. August. Barbof. in L. 1. n. 21. Cod. de pericul. & commod. rei vend. Ideo periculum animalis venditi, & intra triduum mortui est venditoris; quia præsumitur mortuum ex causa præterita genito, nisi probetur culpa emptoris. Altimar. dict. Quæst. 15. num. 489. Themud. decis. 33. n. 2. August. Barbof. in L. *Si apud* 3. à n. 7. Cod. de ædilit. edict. Pegas Forens. tom. 1. cap. 2. ex n. 190. cum seqq. Hermozill. in L. 23. tit. 5. Gloss. 1. num. 36. partit. 5.

37 Limitatur 11. nisi venditor sciens, vinum non duraturum usque ad diem, quo tolli per emptorem debebat, eum non admonuit, nam tunc tenebitur ei quanti ejus interesset admonitum fuisse. L. *Si vina* 15. ff. de pericul. & commod. rei vendit. August. Barbof. in L. 1. n. 23. Cod. eod. tit. Altimar. de nullit. contract. tom. 4. rubr. 1. p. 2. Quæst. 15. n. 484. Hermozill. in dict. Gloss. 1. n. 37.

38 Limitatur 12. in Scholaribus ementibus vinum, quod fortè servari non potest; & tamen ipsi ignorantes

res servaverint, & vinum inutile factum sit; quia tunc tenetur venditor, qui naturam vini dicere deb. bat. *August. Barbof. in dict. L. 1. num. 26. Altimar. dict. Quæst. 15. n. 486.*

39 Limitatur 13. in contractibus innominatis, in quibus si ante traditionem res pereat, periculo vendentis perit, ex *L. Dedit tibi pecuniam ff. de condit. caus. dat. August. Barbof. in dict. L. 1. n. 75. Altimar. dict. Quæst. 15. n. 485. Savell. de venditio, num. 47. Hermozill. dict. Gloss. 1. n. 40.*

40 Limitatur 14. Si venditor asscuravit, bonitatem mercium duraturam plusquam duravit, & ante traditionem deterioretur, tunc periculum est venditoris, ex *L. Si vina 2. ff. de pericul. & commod. Altimar. dict. Quæst. 15. num. 505. Gomes var. tom. 2. cap. 2. sub num. 34. ad finem, versic. Tertio limita.*

41 Limitatur 15. Si venditio, quamvis facta in specie, esset obscura. *Mangill. de evictio. Quæst. 103. n. 14. Altimar. dict. Quæst. 15. n. 508. ubi n. 509. & n. 510. Idem ait, quando venditio est facta sub modo, & quando res perit furto.*

42 In textu ibi: *He de todo perfeita*: Nota quod, perfecta dicitur venditio uno de tribus modis. Primo quando conventum est inter partes de re, & pretio, ut uni partium non liceat à contractu discedere, ut in *tit. 2. hujus lib.* Secundo, ut periculum sit emptoris; ut hic. Tercio quando res tradita est, ut in *§. 1. eiusd. tit. 2.* Quos explicant laudati ab *Hermozill. in L. 23. Gloss. 1. n. 1. tit. 5. Part. 5. & nos infra ad §. 1. hujus tit.*

43 In textu ibi: *Toda a perda, & perigo*: Nota, quod perfecta venditione, non solum damnum, & periculum est emptoris, ut hic dicitur; sed etiam omne rei venditæ commodum, & incrementum ad ipsum emptorem pertinet. *L. Id quod ff. de pericul. & commod. rei vendit. L. 1. Cod. eodem tit. §. Cum autem 3. Instit. de*

empt. & vendit. Nam secundum naturam est, eum sequi commodum, quem sequuntur incommoda. *L. Secundum naturam ff. de regul. jur. ac ita tenent Altimar. de nullit. contract. tom. 4. rubr. 1. p. 2. Quæst. 15. n. 515. Hermozill. in dict. L. 23. Gloss. 5. n. 5. & Gloss. 9. n. 1. ubi hoc dicit de alluvione, & n. 2. ait, quod si alluvione res vendita post perfectam venditionem perierit, periculo emptoris perit.*

44 Quæ conclusio procedit, quamvis adsit pactum de retrovendo, nam incrementum alluvionis ad emptorem pertinet, non ad venditorem, qui re emit. *Altimar. dict. Quæst. 15. n. 516. August. Barbof. in L. 2. n. 66. & 67. Cod. de pact. inter emptor. & venditor. qui limitant, nisi venditio sit conditionalis conditione suspensiva. Hermozill. in L. 42. tit. 5. Gloss. 9. ex n. 16. cum seqq. apud quos sunt qui contrarium tenent.*

45 Mutatio verò, quæ contingit in contractu emptionis, & venditionis, post jus quæsitum non cedit lucro emptoris, ut in casu singulari. *L. Rutilia Pola ff. de contrah. empt. Hermozill. in dict. L. 23. Gloss. 9. num. 5. bi n. 6. ait, quod augmentum pretii, quod post venditionem perfectam evenit, ad emptorem spectare.*

Ad §. 1.

SUMMARIUM.

- 1 In venditione conditionalis, si conditio deficiat, venditio non tenet, & omne periculum ad venditorem pertinet.
- Idem si pendente conditione, quæ postea extitit res omnino perit, ibid.
- 2 Venditio conditionalis est perfecta, ut amplius pænitere non liceat.
- 3 Et etiam quoad effectum obligationis, & periculi, si conditio impleatur.

4 Ne

Ad Ord. lib. 4. tit. 8. ad §. 1.

4 Nec non, quando pretium solvitur, & res traditur, nec ab ea receditur, nudo consensu, nisi actus retrosimilis interveniat.

5 In venditione conditionalis, si pendente conditione, emptor, vel venditor decesserit hæredes obligantur, si extet conditio.

6 Venditio conditionalis perficitur, impletâ conditione, nec interim ulla oritur obligatio, & actio, quamvis illius nativitas non suspendatur per conditionem omnino exituram.

7 Pendente conditione, non potest agi ex hac venditione, nec pretium peti, neque traditio, nec ut conditio impleatur.

8 Nec emptor usucapit, etsi putet conditionem extitisse, tum non extitit. Secus, si è contra.

9 Nec fructus percepti sunt emptoris, sed venditoris.

10 Procedit si venditor dominus non erat, secus si dominus.

11 Et etiam si conditio deficiat.

Nisi venditio à principio esset pura, licet ex post facto sub conditione resolubili, vel stetisset per venditorem, quominus conditio retractetur, ibid.

12 Conditione extante, venditio habetur pro pure contractâ, emptor, quæ fructus facit suos, si pretium solvit.

13 Pendente conditione, re extincta, pretium solutum potest repeti.

14 Emphyteuta rem emphyteuticam vendente sub conditione inconsulto domino, non cadit à jure suo, dum conditio non impletur, nisi traditio sequatur.

15 Venditione factâ sub conditione, Gabella non debetur antequam conditio existat, & impletâ conditione Gabellario, qui erat tempore contractus, debetur.

16 Aliud est contractâ venditio sub conditione, aliud venditionem esse puram, & resolvi posse sub conditione.

To. no IV.

17 Periculum rei venditæ sub conditione, eâ pendente contingens ad venditorem pertinet, deterioratio verò, & deminutio, cedit damno emptoris.

18 Re venditâ non omnino peremptâ, sed tantum pro parte pendente conditione postea purificatâ periculum est emptoris.

An tunc agere possit exactione quâto minoris. ibid. P. missivæ.

Primò dicitur in textu, quod in venditione conditionalis, si conditio deficiat, venditio non tenet omne periculum pertinet ad venditorem: & idem dicitur, si pendente conditione, quæ postea extitit res omnino perit, ut deducitur ex *L. Necessario 8. ff. de pericul. & commod. rei vendit. & supra exornavimus ad Princip. hujus tit. num. 21. & 22.*

In textu ibi. *Sem condigaõ a guma*: Dicitur hic, quod venditio conditionalis non est perfecta: sed ad veram intelligentiam, advertendum est primò, quod tribus modis perfecta venditio dici potest, & primò ad effectum, ut amplius pænitere non liceat, & hoc modo venditio etiam si facta sit sub conditione, dicitur perfecta, dict. *L. Necessario. 8. §. Item si res ff. de pericul. & commod. rei vendit. L. final. Cod. de contrah. empt. L. Quod sæpè §. In his ff. eod. titul. Afflictis decis. 280. n. 3. Mantica de tacit. & ambig. lib. 4. tit. 26. num. 17. Giurb. observ. 51. num. 2. Altimar. de nullitat. contract. tom. 4. rubr. 1. p. 2. Quæst. 15. n. 523. Ciarrlin. Forens. lib. 1. cap. 39 n. 45. Carleval. de jud. tit. 3. disp. 23. num. 23. De quo late egimus hoc lib. 4. tit. 1. ad rubr. articul. 1. ex n. 77. cum seqq.*

Secundo modo venditio dicitur perfecta quoad effectum obligationis, & periculi; quomodo venditio facta sub conditione non dicitur perfecta, priusquam conditio impleatur. *L. Hæc venditio in princip. ff. de contrah. empt.*

empt. dict. L. Necessario 8. §. Quod si pendente, dict. L. Quod sapè §. In his. Mantica dict. tit. 26. num. 18. & in hoc sensu loquitur textus noster, ut patet ex sua materia, & rubrica, sub qua posuit.

4 Tercio modo venditio dicitur perfecta, quando pretium est solutum, & res tradita, quo casu non potest amplius nudo consensu ab ea recedi, nisi actus retro similis interveniat. *L. Ab emptione §. final. ff. de pact. Ord. hoc lib. 4. tit. 5. §. 1. ubi illustravimus. Mantica dict. tit. 26. numer. 19. & 22. Giurb. dict. observat. §. 1. n. 4. Altumar. dict. Quæst. 15. num. 523. versic. Tamen.*

5 Cum igitur venditio conditionalis dicatur perfecta, antequam conditio existat, quoad effectum, ut alteri non liceat sine alterius consensu ab ea discedere, ut de primo modo exposuimus supra n. 2. sequitur, quod si pendente conditione emptor, vel venditor decesserit, hæredes quoque sint obligati, si conditio extiterit, quasi jam contracta in præteritum emptione, *dict. L. Necessario 8. §. Quod si pendente ff. de pericul. & commod. rei vendit. Mantica de tacit. & ambig. lib. 4. tit. 26. n. 20. Gomes var. tom. 2. cap. 11. n. 36. Hermozill. in L. 26. tit. 5. Gloss. 1. n. 4. part. 5. Covar. practic. cap. 39. n. 2. & 3. & ibi Farias ex n. 10. cum seqq. apud quos vide, quando conditio cum hærede impleri possit.*

6 Quo autem ad effectum obligationis, & domini, de quibus in secundo, & tertio modo supra n. 3. & 4. advertendum est, quod tunc venditio conditionalis perficitur, cum conditio impletur. *L. Hæc venditio in princip. ff. de contrah. empt. L. Bovem. §. Si sub conditione ff. de adilit. edict. Nullus enim consensus est, antequam conditio existat. L. Non solum ff. de actionib. & obligat. Ideoque nulla interim nascitur actio, & obligatio. L. Sub conditione. L. Qui promisit ff. de conduct. indebit. L. Cedere diem ff. de*

verbor. significat. Mantica dict. tit. 26. n. 1. & 2.

7 Quamvis aliàs nativitas actus, & obligationis non suspendatur, per conditionem omnino exituram. *L. Si pupillus. §. Qui sub condit. n. ff. de novat. Casareg. de commerc. disc. 89. n. 19. tom. 2.*

8 Ex quo deducitur 1. Quod interim pendente conditione agi non potest ex hac venditione. *L. Grege §. Si sub conditione ff. de adilit. edict. L. Promittendo §. Si à debitore ff. de jur. dot. Mantica de tacit. & ambig. lib. 4. tit. 26. n. 3. ubi hoc extendit etiam ad hoc, ut pretium peti non valeat, neque traditio, nec agi, ut conditio impleatur. Licet aliàs creditor in diem, vel sub conditione dicatur verus creditor ad effectum agendi, secus exigendi, & maxime in iudicio concursus. Casareg. de commerc. disc. 103. n. 28. cum seqq.*

9 Secundo deducitur, quod donec conditio pendet, emptor ulucapere non potest. *L. ubi autem ff. de in diem ad dict. L. Necessario 8. §. Quod si pendente ff. de pericul. & commod. rei vendit. Mantica dict. tit. 26. n. 5. ubi hoc extendit, etiam si emptor putet, conditionem extitisse, cum non extitit; contra autem si conditio extiterit, & emptor ignoret extitisse, ulucapere poterit.*

10 Tercio deducitur, quod fructus percepti pendente conditione, non sunt emptoris, sed venditoris. *dict. L. Ubi autem, & dict. L. Necessario §. Quod si pendente. Mantica dict. tit. 26. n. 7. Altograd. lib. 1. consil. 15. ex n. 2. cum seqq.*

11 Sed hoc intelligitur 1. ut procedat, quando venditor non erat dominus; nam cum prædicta jura loquantur etiam de usucapione, præsupponunt, eum, qui tradidit, dominum non fuisse; quia in rebus suis usurpatio locum non habet: Cæterum si venditor dominus sit, facta traditione, etiam pendente conditione, dominum emptori acquiritur, & ideo fructus

fructus etiam acquiri debent, quando traditio facta est pure; secus si facta sit erit sub conditione. *Mantica dict. tit. 26. n. 8. & 9. Altograd. dict. consil. 13. n. 13.*

11 Secundo intelligitur, ut fructus percepti, pendente conditione, non sint emptoris, sed venditoris, si conditio defecerit, *dict. L. Necessario 8. §. Quod si pendente ff. de pericul. & commod. Nam ille textus vult, pretium in hoc casu posse repeti per emptorem, ergo præsupponit conditionem defecisse, quia, si extitisset, repeti non posset, nisi emptor perdat pretium, & cedat lucro venditoris; tunc enim emptor in recompensationem debet fructus lucrari, ex *L. 4. §. Sed quod ait, ff. de Leg. Commissor. declarat Roman. singul. 538. Mantica dict. tit. 26. n. 10. Gallus de fructib. disp. 23. articul. 4. n. 3. & n. 4. ubi etiam limitat, nisi venditio à principio esset pura, licet ex post facto sub conditione resolubili, vel stetit per venditorem, quo minus conditio impleatur.**

12 Sed si conditio extiterit, perinde habetur, ac si venditio ab initio esset pure contracta, quia conditio retrahitur ex *dict. §. Quod pendente*; quare si conditio extiterit, fructus videntur percepti post perfectam venditionem, & ideo ad ipsum venditorem non pertinent, sed ad emptorem, si pretium solvit, ut consuevit *Gabr. consil. 64. à n. 13. lib. 1. quem refert, & sequitur Mantica dict. tit. 26. n. 11. & 12. Gallus dict. articul. 4. n. 2. ubi respondet ad contraria, & in fine manet cum hac opinione; in qua etiam videtur manere Petr. Barbo. in L. De divisione §. n. 22. ff. solut. matrim. ubi postquam illam non veram vocavit, quia stante venditione conditionali, periculum non pertinet ad emptorem; tamen concludit dicendo: Nisi dicas, quod licet in venditione conditionali periculum interitus non pertineat ad emptorem, pertinet tamen periculum deteriorationis. Ad quod adde*

pra diximus ad Princip. hujus tit. ex n. 20. cum seqq. Altograd. dict. consil. 13. à n. 4. cum seqq.

13 Quarto deducitur, quod si pendente conditione, res fuerit extincta, pretium solutum repeti potest, quia emptio quoque perimitur, *dict. L. Necessario 8. §. Si pendente. Mantica de tacit. lib. 4. tit. 26. n. 13. & probatur ex §. 4. hujus tit.*

14 Quinto deducitur, quod si emphyteuta rem emphyteuticam venderit sub conditione, inconsulto domino, non cadit à jure antequam conditio impleatur, nisi traditio sequatur. *Mantica dict. tit. 26. n. 14. & 15. Barbo. ad Ord. lib. 4. tit. 38. in Princip. n. 7. ubi n. 29 idem dicit de conditione; Si domino placuerit, de quibus ibi dicemus, annuente Deo.*

15 Sexto deducitur, quod venditione facta sub conditione, non debetur gabella, antequam conditio existat. *Mantica dict. tit. 26. num. 16. Gomes var. tom. 2. cap. 11. numer. 30. versic. Tertius effectus. Lafart. de decim. vendit. cap. 5. n. 10. Gutierrez de Gabellis Quæst. 8. Parlador. rer. quotidian. lib. 1. cap. 3. §. 3. n. 20. tom. de jur. disp. 337. versic. Quando autem venditio est conditionalis. Hermozill. in L. 26. tit. 5. Gloss. 1. n. 6. qui etiam tenent, quod impleta conditione, debetur gabella Gabellario, qui tempore contractus erat, quia venditio retrahitur; ac habetur, ac si ab initio pure celebrata fuisset.*

16 Et hic advertendum est, aliud esse contractam venditionem, sub conditione; aliud venditionem esse puram, & posse resolvi sub conditione. Nam si ita res vendatur, ut si displicuisset intra certum diem, inempta esset, non contrahitur sub conditione, sed sub conditione resolvitur. *L. Si ita res distratur ff. de contrah. empt. L. 2. §. Si in diem addictio; in fine. ff. pro emptor. Unde cum venditio facta est sub conditione, res interim usucapi non potest, ut supra dictum est; si autem pure venditio*

facta est, & resolvenda sub conditione, emptor interim usufructu, & fructus, & accessiones lucratur, & periculum ad eum pertinet, si res interierit. *L. Quoties §. Ultim. ff. de in diem addict. dict. L. 2. §. Si in diem addictio. Mantio. de tacit. lib. 4. tit. 26. num. 26.*

17 Septimo deducitur, quod periculum interitus, seu peremptionis rei sub conditione venditæ, & ea pendente contingens pertinet ad venditorem; deterioratio verò vel diminutio cedit damno emptoris, ut hic, & in textu sequenti habetur, quod exornavimus, & explicavimus supra ad Princip. hujus tit. ex numer. 20. cum seqq.

18 In textu ibi: *Perecesse a causa vendida de todo*: caute loquitur textus de re omnino perempta, nam si tantum deteriorata fuisset periculum in hoc casu pertinet ad emptorem, ut infra in §. 2. hujus tit. Et quid si res vendita non omnino pereat, sed tantum pro parte pendente conditione postea purificata? Et videtur, periculum non esse emptoris, & non venditoris, ut in simili dicitur de re emphyteutica, quæ si pro parte pereat, ad emphyteutam hujusmodi damnum pertinet, & non ad dominum directum. *L. 1. Cod. de jur. emphyt. §. Adeo 3. versic. Sin autem n. Instit. de locat. & vendit. ubi Mynsinger. n. 29 & ibi Vinnius n. 10 August. Barbof. in dict. L. 1. n. 16 & n. 21. Valasc. de jur. emphyt. Quest. 27. à n. 1.* Contractus autem emphyteuticus aliquam familiaritatem videtur habere cum emptione; ut ait Justinianus in dict. §. Adeo. Et hoc videtur esse de mente nostri textus, ubi ut periculum ad venditorem pertineat, requiritur, quod res omnino pereat, re autem perempta tantum pro parte, non est omnino perempta; sed remanet deteriorata; ideoque hujusmodi periculum ad emptorem pertinere debet ex §. 2. hujus tit. cum suis concordantibus. Et an tunc agere possit ex actione quan-

to minoris? Vide *Paul. Consil. 378.* Secus tamen si venditio fuit pure contracta; quia tunc, sicut ad emptorem periculum pertinet, re omnino perempta post perfectum contractum; ita etiam ad eum pertinere debet, si pro parte perierit ex notatis ad Princip. hujus tit.

Ad §. 2.

SUMMARIUM.

- 1 Pendente conditione, re vendita deteriorata in aliqua parte, purificata conditione, omnis damnificatio ad emptorem pertinet, nisi venditor sit morosus in traditione.
- 2 Idem si res pereat ex causa, & dolo venditoris.
- 3 Dividitur, & explicatur mora, ut venditor in illa constituatur.

Deducitur ex textu, quod si pendente conditione, res vendita deteriorata, aut damnificata fuerit aliqua in parte, posteaque conditio purificata fuerit, omnis damnificatio, vel deterioratio ad emptorem pertinet, nisi venditor morosus fuerit in re tradenda; tunc enim ad eum pertinere debet omne damnum, & deterioratio postea contingens in re vendita, conditione pendente, ut in *L. Illud. & in L. Quod si neque L. Necessario 8. ff. de pericul. & commod. rei vendit. L. Cum inter 4. Cod. eod. tit. ubi August. Barbof. n. 2. & 3.* De quo vide quæ diximus supra ad Princip. hujus tit. n. 23. & 24.

In textu ibi: *Salvo se o vendendor fosse em mora.* Exornavimus supra ad Princip. hujus tit. n. 30. ubi num. 29. idem diximus, si res pereat ex causa, & dolo venditoris. Et ad hoc ut cognoscatur, quando venditor constituatur in mora, sciendum est, quod Interpretes nostri moram dividunt in regularem, & irregularem; regularem vocant quæ ex hominis interpellatione, vel diei

diei evenit. *L. Penum ff. Quand. die. gat. cedat. L. Mora ff. de usur.* Irregularem dicunt, quæ re ipsa sine interpellatione contrahitur. *L. In minorum. Cod. in quib. caus. in integr. rest. n. est necess.* Vel ut alii censent, dicitur, quod mora committitur aut per interpellationem veram, seu præsumptam, aut re ipsa: vera dicitur illa, quæ ex interpellatione hominis; vel temporis lapsu contrahitur: Altera re ipsa, quæ ficta, seu præsumpta vocari potest, eam enim jus præsumit ex re ipsa, & ex solo tempore tardæ solutionis. Et sic dici potest, quandam esse moram ex re ipsa, & alteram ex interpellatione, seu diei lapsu procedentem. *Caldas de empt. & vendit. cap. 23. n. 74. August. Barbof. in cap. Mora 25. ex n. 3. cum seqq. de regul. jur. lib. 6.* Quando venditor censetur constitutus in mora, collige ex dictis supra hoc lib. 4. tit. 5. §. 1. ex num. 1. cum seqq.

Ad §. 3.

SUMMARIUM.

- 1 Si conveniatur venditionem scripturæ publicæ conficere, & antequam perficiatur res vendita periret, ad venditorem periculum pertinebit, secus si post confectum instrumentum pereat.

Asferitur in textu, quod si partes convenerint, venditionis scripturam publicam conficere, & antequam perficiatur, res vendita periret, ad venditorem periculum pertineret; secus si post confectum instrumentum res periret; quia tunc ad emptorem periculum spectaret, quamvis ei tradita non fuisset sine culpa venditoris. Antequam enim scriptura conficiatur, contractus nullus est roboris, ex *L. Contractus 16. Cod. de fid. instr.* Quam conclusionem supra exornavimus ad Princip. hujus tit. num. 19.

Et adde quæ diximus hoc lib. 4. tit. 1. ad rubr. articul. 1. ex num. 33. cum seqq. & dicemus infra ad tit. 19.

Ad §. 4.

SUMMARIUM.

- 1 Venditione pure perfecta, si res confiscetur ob delictum venditoris, vel à Principe evincatur in casu necessitatis, periculum est venditoris, qui pretium acceptum reddere debet.
- 2 Idem si post traditionem res confiscetur ob delictum venditoris, ante venditionem commissum, & res à Principe evincatur, si hoc venditor sciebat contractus tempore, & tacuit.
- 3 Si post traditionem venditor committat delictum, & res publicetur, emptoris est periculum.
- 4 Venditor ubi ad eum spectat periculum, tenetur ad pretium acceptum; non tamen ad interesse.
- 5 Ubi periculum spectat ad venditorem pretium acceptum, accipere debet, & è contrâ, quin obstet rei peremptio.

Habet et textus, quod si venditione pure perfecta absque conditione res vendita confiscata fuerit ob delictum venditoris, vel à Principe fuerit evicta in casu necessitatis ante traditionem; periculum est venditoris delinquentis, qui pretium acceptum emptori reddere debet. De quo jam diximus ad Princip. hujus tit. n. 9. 10. & 11.

Et idem videtur dicendum si post rei traditionem res fuerit confiscata ob venditoris delictum ante venditionem commissum; quia cum tempore venditionis sciverit, se delictum commisisse, pro quo in poenam confiscationis incurisset, & tacens vendidit emptori ignorantem, in dolo verus fuit, ideoque de evictione tenetur,

tur, ad tradita per *Hermozill. in L. 37. tit. 5. Gloss. 1. n. 5. partit. 5. Caldas de emptio. & vendit. cap. 31. n. 102.* Quoties enim venditor: versatur in dolo, vel culpa, ad ipsum periculum pertinet, ut diximus ad *Princip. hujus tit. n. 29.* Et idem dicimus cum res evincitur à Principe, si de hoc venditor sciens erat tempore contractus, & tacuit, ut aiunt *Hermozill. & Caldas in locis proxime citatis.* Nec aliud suadet textus noster per argumentum à contrario sensu, quia procedit, ubi deficit dolus in venditore.

3 Si autem post rei traditionem venditor commisset delictum, & res publicata fuisset; tunc ad emptorem periculum pertinet, ut diximus ad *dict. Princip. n. 10.*

4 In textu ibi: *E se já o vendedor ouvesse recebido o preço:* licet venditor in casibus, ubi ad eum spectat periculum, teneatur emptori acceptum reddere pretium, ut hic dicitur, non tamen tenetur ad interesse, ut habetur in *dict. L. Si fundus 33. versic. Nam etsi vendideris ff. locat.*

5 Nec etiam dicitur, quod in omni casu, ubi periculum rei venditæ spectat ad venditorem, si pretium jam acceperat ab emptore, debet ei illud restituere, & è contra, ubi periculum pertinet ad emptorem, debet illudolvere venditori, non obstante peremptione rei, de quo vide *supra ad §. 1. n. 13. hoc tit.*

Ad §. 5.

SUMMARIUM.

- 1 In venditione quantitatum, quæ mensurantur, penduntur, vel gustantur, periculum contingens ante mensurationem, &c. est venditoris, emptoris verò postquam mensurata, &c.
- 2 Periculum rei venditæ ante mensurationem est emptoris, si per eum

stet, quin mensuretur.

3 Ampliatur 1. si possessio rei venditæ tradatur emptori ante mensurationem, dummodo traditio non sit ficta.

4 Ampliatur 2. periculum esse emptoris, si ad mensurationem terminus non assignetur, & interpellatus à venditore est in mora, si in interpellatione certus terminus assignetur.

5 Periculum rerum quæ pondere, numero, & mensurâ constant, est emptoris post mensurationem, &c. Nisi culpa venditori imputetur, et si consistat in omittendo.

6 Venditio facta ad mensurationem quoad validitatem est perfecta; nec ante mensurationem penitentia resolvi potest. Verba medisse, & gossasse requiruntur copulative, ut periculum sit emptoris.

7 Quid si venditio fiat ad mensuram sub conditione si gustum placeret. Resolvitur de jure Castellæ, & nostro, ibid.

Statuitur hic, quod in venditione quantitatum, quæ debent mensurari, pendendi, vel gustari omne periculum contingens ante mensurationem pertinet; postquam verò mensurata, pensæ, & gustata fuerint ad emptorem periculum spectat. De quo jam supra diximus ad *Princip. hujus tit. ex n. 31. cum seqq. ubi vide.*

Et nota 1. quod periculum rei venditæ ante mensurationem pertinet ad emptorem, si per eum stet, quin mensuretur. *Gomes var. tom. 2. cap. 2. num. 32. versic. Quod tamen limitat. Molin. de just. disp. 366. versic. Obser. va inter emptorem. Hermozill. in L. 24. Gloss. 3. num. 2. tit. 5. p. 5. Altim. de nullitat. contract. tom. 3. rubric. 1. Quæst. 8. sect. 1. n. 21. Rocca Selectar. tom. 1. cap. 74. n. 15. August. Barbof. in L. 2. n. 9. Cod. de pericul. & commod. rei vendit.*

Quod ampliatur 1. quando affectio rei venditæ fuit tradita emptori

Ad Ord. lib. 4. tit. 8. ad §. 5. 6.

ptori ante mensurationem, & ponderationem, dummodo traditio non sit ficta, ut tenent citati ad *Princip. hujus tit. n. 34. & 35.*

4 Ampliatur 2. periculum emptoris esse, si ad mensurationem non sit terminus assignatus, & interpellatus à venditore fuit in mora, dum in interpellatione assignetur certus terminus, ut ad mensurandum veniat; ex *L. 2. Cod. de pericul. & commod. rei vend. Alexand. consil. 33. à n. 7. lib. 6. Thusc. liter. V. concl. 49. n. 10. Hermozill. in dict. L. 24. Gloss. 3. n. 4. ubi n. 6. ait, quod antequam vinum venditum effundatur, debet primò denuntiari emptori coram testibus, quod veniat ad degustandum, seu mensurandum, etsi dies statuta sit ad mensurationem; & ibi alia ponit Et n. 7. sub jungit, augmentum, & diminutionem pretii ad emptorem spectare; quia contractus quoad hoc est perfectus, secus quoad periculum. *Farras ad Covar. practicar. cap. 3. n. 17. ubi quod emptori interpellato ad mittendum pertinet periculum, si non venerit. August. Barbof. dict. n. 9.**

5 Nota 2. Quod licet periculum rerum, quæ in pondere, numero, vel mensura consistunt, post mensurationem, ponderationem, & numerationem ad emptorem pertineat; hoc tamen intelligitur, nisi culpa venditori imputari possit, etsi culpa consistat in omittendo. *Perez in L. 1. tit. 7. lib. 5. Ord. versic. Quando tamen culpa. Gomes dict. cap. 2. n. 32. versic. Secundo limita. Molin. de just. disp. 366. versic. In sequent. Petr. Barbof. in L. Si mora. p. 2. princip. n. 13. ff. solut. matrum. Hermozill. dict. Gloss. 3. n. 1.*

6 Nota 3. Quod licet venditio facta ad mensurationem, & ponderationem sit conditionalis, & imperfecta quoad periculum ante mensurationem; tamen quoad ipsius validitatem firma est, nec ante mensurationem per penitentiam resolvi potest. *Hermozill. dict. Gloss. 3. n. 5. Farras*

Covar. practicar. cap. 3. n. 16. & n. 18. Larrea decis. 11. n. 11. August. Barbof. in dict. L. 2. n. 12. Cod. de pericul. & commod. rei vend.

In textu ibi: *Medisse, e gossasse;* copulative requiri videtur mensuratio, & gustatio, ut periculum sit emptoris, aut venditoris, sed quod si venditio fiat ad mensuram sub conditione; si gustum placeret, satis est, quod sub distinctione, vel gustetur, vel mensuretur, tenent ex lege Castellæ. *Gregor. Lopes in L. 24. tit. 5. Gloss. 2. & ibi Hermozill. num. 2. partit. 5. & sentit Gomes dict. cap. 2. sub num. 32. versic. Si vero vendat, & ibi Aylon. versic. De rebus venditis.* Tamen ex nostro textu gustus sine mensuratione non sufficit, ut periculum sit emptoris. *Molin. de just. tract. disput. 366. versic. Inter res. Aronca in L. 1. §. 2. n. 15. ff. de rer. divis. Quamvis mensuratio sine gustu sufficeret ex mente partium ad mensuram procedentium.*

Ad §. 6.

SUMMARIUM.

- 1 Venditâ quantitate, non ad mensuras, sed ut species, periculum est emptoris.
- 2 Nisi venditor in se suscipiat periculum, nullo termino assignato ad recipiendum. Suscepto periculo à venditore, emptore rem gustante, illius est periculum, ibid.
- 3 Ut fiat venditio ad corpus, debet à corpore contractus inchoari, etsi inchoetur ad mensuram, ad illam refertur.
- 4 Vendito dolio vini certo pretio pro singulis amphoris, periculum est venditoris, donec res mensuretur.
- 5 Adjecto certo pretio, & unico pro tota specie, venditio est ad corpus, secus si distribuatur per singulas am-

- amphoras, quia ad mensuram dicitur.
- 6 Pretio distributive assignato, pro jugeribus singulis v. venditio est ad mensuram, & conditionalis, donec mensuretur.
  - 7 Et si dolia vini venditi signentur ab emptore, adhuc ante mensurationem periculum est venditoris.
  - 8 Re, quæ pondere, numero, vel mensura consistit, absque quantitatis mentione distributa, periculum est emptoris, & venditor solum præstat custodiam.
  - 9 Venditio aversione contracta vere reducitur ad mensuram.
  - 10 In venditione ad corpus, etsi plura numerentur, quam in illa expressa fuerunt, omnia cedunt lucro emptoris absque pretii supplemento.
  - In venditione ad mensuram non plus habet emptor, quam mensuræ quantitatem. ibid.
  - 11 Conciliatur opinio contraria.
  - 12 Læsione ultra dimidiam ex excessu jugerum resultante, emptori datur auxilium L. 2. cod. de rescind.
  - 13 Si minor rei quantitas appareat in venditione ad corpus, pretium emptori non minuitur, nec rei fit supplementum, secus in venditione ad mensuram.
  - 14 Contrarium. Remissivè.
  - 15 Venditis duobus prædiis in uno contractu, si in uno supersit mensura, quæ in altero deficit, ad invicem compensantur.
  - 16 Venditâ re ad corpus, periculum est emptoris, si ve gustet, si ve non. Conciliatur opinio contraria, ibid.
  - 17 Re venditâ ad corpus absque termino assignato, ut recipiatur, si venditor periculum in se suscipiat, ejus est.
  - Nisi emptor gustet, quia tunc illius est periculum. n. ibid.

Dicitur in textu, quod si quantitas vendatur non ad mensuras, sed tanquam species, vel certum corpus, ut si quis vendat vinum, oleum, vel frumentum, quod sit in tali dolio, vase, vel loco; tunc periculum pertinet ad emptorem, & non ad venditorem, quia venditio videtur facta in specie, & non in genere, ut etiam de iuribus, ex L. 1. versic. sed si non sunt ff. de pericul. & commod. rei vendit. & ex L. 2. versic. Cum autem Cod. eod. tit. Gomes var. tom. 2. cap. 2. sub n. 32. prope finem versic. Si vero tales res vendantur. Hermozill. in L. 24. tit. 5. Gloss. 2. n. 5. & in L. 25. Gloss. 1. n. 1. partit. 5. Farias ad Covar. practicar. cap. 3. n. 6. ad finem.

Nisi venditor in se susceperit periculum, nullo assignato termino ad recipiendum, tunc enim ad eum spectat, ut in hoc textu habetur versic. Porè, & in L. 1. in princip. ff. de pericul. & commod. rei vendit. Gomes dict. cap. 2. n. 32. versic. Quod primò limita. & alii supra laudati ad Princip. hujus tit. n. 25. Sed si postquam venditor in se suscepit periculum rei, emptor rem ipsam gustavit, ad emptorem periculum pertinet; ut hic dicitur versic. Salvo, & in dict. L. 1. versic. Quod si non designavit.

Ad cognoscendum autem, an venditio sit facta ad corpus, vel ad mensuram, communiter traditur pro regula, quod si à corpore inchoetur contractus; ad id venditio facta censeatur, & mensura stat demonstrative, vel ut modus: si autem inchoetur à mensura, ad illam referatur contractus, ac pro taxatione est, ut per exempla demonstrant Covar. practic. cap. 3. ex n. 2. & ibi Farias à num. 6. Hermozill. in dict. L. 24. Gloss. 2. ex n. 19. Quæ regula perpetua non est, aliquando enim fallere solet, ut infra.

Nam licet totum corpus in venditione veniat, veluti dolium vini, ad

ad rationem certi pretii pro singulis amphoris, periculum est venditoris, donec res mensuretur; nam etsi à corpore incipiat contractus, ad mensuram tamè censetur celebratus, ut contra Baldi sententiam tenent Molin. de just. p. 2. disput. 366. n. 5. Gutierrez de Gabellis Quest. 79. n. 9. Covar. practicar. dict. cap. 3. n. 7. & ibi Farias n. 23. Hermozill. in dict. L. 24. Gloss. 2. ex num. 28. Ansaldo de commerc. disc. 7. num. 1. & 2.

Potius enim in hac re dignoscenda attendi oportet, an à totalitate rei, vel à mensura pretium formetur; quando enim adjicitur pretium unicum pro tota specie, vel corpore, erit venditio ad corpus, si autem distribuatur per singulas amphoras, ad mensuram dicitur venditio ex Cagnol. in L. 1. n. 178. Cod. de rescind. vendit. Fabr. in ration. ad L. 1. ff. de action. empt. Farias ad Covar. dict. cap. 3. n. 23. in fine, & num. 24. Gutierrez dict. Quest. 79. n. 9.

Unde communiter placet, ut quoties pretium distributive assignatur pro jugeribus singulis, aut amphoris, venditio sit ad mensuram, & sic conditionalis, & imperfecta, donec res mensuretur, si ve à mensura, si ve à corpore contractus inchoetur, quod si ni iter dicitur de his, quæ numero constant, si pro numero corporum pretium fuerit statutum, ut totum dicitur in L. Quod sæpe 35. §. In his, quæ pondere ff. de contrahend. empt. & tenent Molin. dict. disp. 366. n. 2. & 5. Pinel. in L. 2. p. 3. cap. 2. n. 4. Cod. de rescind. vendit. Surd. decif. 64. à n. 12. Gomes var. tom. 2. cap. 2. n. 16. Afflict. decif. 68. n. 1. & 2. Gratian. Forens. cap. 318. n. 3. Farinac. decif. 688. num. 2. Farias ad Covar. dict. cap. 3. n. 24. ad finem Gutierrez dict. Quest. 79. n. 9. Ansaldo. dict. disc. 7. n. 1. & 2. ubi agit de pretio per corpora facorum distributo.

Quæ resolutio ampliatur, ut procedat, quamvis dolia vini venditi sint signata ab emptore; adhuc eam Tom. IV.

ante mensuram periculum est venditoris. L. 1. §. Sed si, & §. dolium ff. de pericul. & commod. rei vendit. Gratian. Forens. cap. 549. numer. 14. & 18. Pegas Forens. tom. 1. cap. 3. ex numer. 148.

Si verò res, quæ pondere, numero, vel mensura consistit, absque quantitatis mentione distribuatur, veluti si quis omne vinum, quod erat in tali loco, vel dolio certo unico pretio vendiderit, hæc venditio per aversionem fieri dicitur, vulgò, a olho, quo casu periculum statim pertinet ad emptorem, & solum venditor tenetur præstare custodiam. L. Qui officii 62. §. final. ff. de contrah. emp. L. Si quis 4. §. Aversione ff. de pericul. & commod. rei vendit. Hermozill. in L. 25. tit. 5. Gloss. 1. n. 1. partit. 5. Farias ad Covar. practicar. cap. 3. sub num. 6. versic. Si verò. Pegas Forens. tom. 1. cap. 3. n. 163. cum seqq. Et quæ hæc venditio idem, quod emere in specie, seu ad corpus, ut ait Hermozill. ubi proxime.

Solet tamen evenire, ut venditio aversione contracta videatur, quæ verè reducitur ad mensuram, ut si erantur decem dolia vini certa absque amphorarum quantitate ad rationem aureorum viginti; nam si ex consuetudine quodlibet dolium certæ mensuræ esse deberet, si minus, aut plus inveniatur, rescarciendum erit, aucto, vel diminuto pretio; quia contrahentes in pretii constitutione ad consuetam mensuram se retulere, etsi nihil expresserunt. Farias ad Covar. dict. cap. 3. n. 7.

Deficiente verò dicta consuetudine, si in venditione ad corpus, cum scilicet unicum intervenit pretium non per jugera, aut amphoras divisum, plura numerentur, quam in venditione expressa fuere, omnia emptoris lucro cedunt absque pretii supplemento; si autem venditio fuerit ad mensuram, non plus habebit emptor, quam mensuræ quantitatem Covar. practicar. cap. 3. n. 7. versic. Hh Unde-

Undecimo. & n. 8. ubi Farias n. 30. & 32. Capic. decis. 14. n. 3. Mantica. de tacit. & ambig. lib. 4. tit. 17. num. 18. Surd. decis. 64. n. 7. & 14. & decis. 257 n. 2. & consil. 366. n. 2. Gratian. Forens. cap. 566. n. 8. Pinel. in L. 2. p. 3. cap. 2. n. 7. Cod. de rescind. vendit. Hermozill. in L. 24. tit. 5. Gloss. 2. n. 10. & 11. & 12. partit. 5.

11 Sed adversus hanc communem sententiam sentiunt Pinel. dict. cap. 2. n. 9. Molin. de justit. tract. 2. disp. 367. n. 11. volentes, in utroque foro adstringendum emptorem ad augendum pretium pro jugeribus, quæ ultra modum expressum invenit, nisi modicus sit excessus, quibus assentitur Farias ubi proxime quoad conscientiarum forum, ubi n. 31. ait, quod in foro externo nulla actio venditori competit juxta dictam communem, & sic declarare videtur, quod ipse dixerat n. 14. in fine, dicens ibi, emptorem appere pretium debere; quod postea declaravit n. 25. accipi debere, si voluerit is, ad cujus favorem ita constitutum fuit; ipse namque eligere potest, vel quantitatem dictam dumtaxat percipere, vel prorsus à contractu resilire: Et n. 26. hoc ita temperavit, ut si excessus sit modicus, aut emptoris incommodum nullum, aut parvum, nequeat à conventis resilire, sed cogatur pro excessu pretium pendere, vel jugera ad numerum expressum accipere; de minimis enim non est cura, nec delicatus emptor audiendus: ex L. Servos 25 ff. de pignorat. action. Ita ipse Farias.

12 Dicta communis opinio limitanda est, si læso ultra dimidiam ex excessu jugerum resultet; tunc enim non est denegandum emptori auxilium. L. 2. Cod. de rescind. vendit. Pinel. ubi proxime Farias ad Covar. dict. cap. 3. n. 31. in fine Hermozill. dict. Gloss. 2. n. 12.

13 Si autem minor rei quantitas appareat in venditione ad corpus, non debet emptori pretium minui, nec rei supplementum fieri; secus verò in

venditione ad mensuram: ex Socin. jun. nior. consil. 42. numer. 19. lib. 2. Fab. de Mont. de empt. & vendit. Quæst. 6. in princip. n. 19. Pinel. dict. cap. 2. n. 8. & 9. & 14. Gomes var. tom. 2. ca. 2. n. 16. Hermozill. dict. Gloss. 2. numer. 14.

14 Contrarium tamen tenent ipse Hermozill. dict. Gloss. 2. n. 15. Covar. pract. cap. 3. n. 7. versic Undecimo. Capic. decis. 14. n. 3. Surd. decis. 64. n. 15. cum seqq. Fachin. contr. lib. 2. cap. 27. Mantica de tacit. & ambig. lib. 4. tit. 17. ex n. 19. cum seqq. ubi ex num. 24. respondet ad argumenta contrariæ opinionis, Et à n. 27. refert conjecturas, ex quibus aliud conjici possit.

15 In venditione verò duorum prædiorum ad corpus in uno, eodemque contractu, si in uno supersit mensura, quæ in altero deficit, ad invicem fit compensatio, ut in L. Si duorum ff. de act. empt. ubi Barthol. Bald. in L. sicut, prope finem. Cod. eod. Hermozill. dict. Gloss. 2. numer. 16. Surd. consil. 101. n. 34. ubi secus esse ait, quando sunt plures venditiones.

16 In textu ibi: Ora gustasse, ora naò: Dicitur hic, quod vendita re ad corpus, semper periculum pertinet ad emptorem, sive gustasset, sive non; quod videtur deductum: ex Gloss. in L. 1. verbo. Et usque ad degustationem ff. de pericul. & commod. rei vend. ubi contra alios tenet, periculum esse emptoris ante degustationem. Quare cave ab Arouca in L. 1. §. 2. n. 15. ff. de rer. division. ubi ait, periculum esse venditoris quousque degustetur; hoc enim sic absolute dictum, est contra dispositionem expressam hujus textus, ideoque Arouca intelligendus est secundum dictam L. 1. quam allegat, quæ loquitur in casu, quo venditor periculum in se suscepit, ut infra dicemus.

17 In textu ibi: Porrem neste caso. Hic dicitur, quod vendita re ad corpus absque termino assignato ad eam vendendam, si venditor periculum in se

annis locatori solutis eas Fiscus nequit exigere à conductore, nisi in fraudem solvantur.

Non procedit, si locatio fiat post commissum delictum, ibid.

13 Nec, causâ pia, vel loco pio succedente, nisi ex parte causæ piæ consentiatur, vel actio emptoris cedatur.

14 Nec etiam in locatione ad beneplacitum, vel donec contrahens voluerit, facta.

15 Hereditate conductoris vacante, locator, ejusque successor rem alius potest locare, etsi possit id omittere sinereque ut pensiones currant ex bonis defuncti percipiendas.

16 Nec procedit si locationi societas admisceatur.

Heredes adens hereditatem beneficio Inventarii non tenentur stare locationi, nisi quatenus est in Inventario, ibid.

17 Nec in locatione partiaria ad modicum tempus, & etiam ad longum.

18 Conclusio supra n. 1. plures recipit limitationes.

19 Successor singularis non tenetur stare colono partiario; nec è contraria.

20 Procedit quoad annos sequentes secus quoad inchoatum, in quo impensa facta est.

21 Requiritur, quod impensa fiat saltem pro maiori parte, antequam successor declaraverit vele recedere à locatione.

22 Procedit in successoribus beneficiarum maioratus, & similibus, & non in emptore.

23 Contrarium refertur, & rejicitur.

24 Succedens per privationem juris, & extinctionem locanti competentis, locationi stare non tenetur, secus si succedat per translationem juris unius in alium.

25 In bonis confiscatis Fiscus non tenetur stare locationi factæ succedens singulariter.

26 Idem in successore maioratus.

27 Filius primogenitus consensum præstans locationi bonorum maioratus, tenetur illi stare, mortuo patre.

28 Idem in primo maioratus successore, si maioratus instituitur de totâ hereditate institutoris, seu ejus certâ portione.

29 Maioratus successor pretium locationis recipiens post mortem locatoris, ei stare tenetur pro eo anno, etsi per plures annos fieret, si pretium in singulos distinctum sit.

Idem si fructus omnium annorum post mortem locatoris decurrentium non sint pares. Ibid. Remissive.

30 Heredes maioratus possessoris, qui locavit, de evictione non tenentur, nec stare locationi.

31 Contrarium tamen ex æquitate tenetur.

32 Conductor plures expensas faciens in re maioratus conductâ, illas non recuperat ab herede ultimi possessoris locantis ante finitam locationem morientis, sed tantum mercedem locationis receptam ab ipso possessore pro ejus temporis rata.

33 Heredes maioratus possessoris, qui rem locavit tanquam liberam, tenentur ad interesse, nec sufficit mercedem futuri temporis præstare.

Idem si rem simpliciter locavit, ibid.

34 Usufructuarius, si ei vendatur legatur, vel donetur usufructus, potest colonum expellere, & num. 35.

36 Emptor fructuum, si inveniat fundum locatum, locationi stare tenetur.

37 Idem in usufructuario.

38 Etsi usufructus universalis relinquatur.

39 Contrarium verius tenetur, & n. 40.

Usufructuarius locationi stare tenetur,

- tur, si pensiones bonorum locatorum in concessione ususfructus expresse comprehendantur.
- 42 Idem si pensiones capit exigere.
- 43 Proprietarius, finito usufructu colonum fructuarii potest expellere.
- 44 Colonus expulsus à proprietario nullum regressum habet adversus hæredes usufructuarii nec pro interesse, nec pro expensis.
- 45 Proccedit usufructuario locante tanquam tali; non tanquam proprietario.
- 46 Etsi usufructus morte usufructuarii finiatur, secus si per cessionem Proprietarius succedat.
- 47 Proprietarius locationi stare non tenetur ultra annum: secus per annum.
- Re locatâ fructum non dante, nisi singulo quinquennio pro toto quinquennio stabit proprietarius, ibid.
- 48 Successor Beneficii Ecclesiastici, siue simplicis, siue Curati, siue Prælati, locationi antecessoris stare non tenetur.
- 49 Nec ipse colonus tenetur perseverare in locatione.
- 50 Si, locatio fiat à prædecessore nomine Ecclesiæ, & eidem sit utilis, pecuniaque convertatur in utilitatem Ecclesiæ, & adsit Superioris auctoritas, successor locationi stare tenetur.
- 51 Conclusio 1. Limitatur 1. in successore necessario singulari non proccedere, & n. 52.
- 53 Limitatur 2. in locatione ad longum tempus.
- 54 Limitatur 3. Si successor singulari per prædecessorem injungatur onus standi locationi ab ipso factæ.
- 55 Limitatur 4. Si successor in re locatâ post translationem sibi factam conveniat cum conductore, ut perseveret in eadem locatione aut id aliquo modo concedat.
- 56 Limitatur 5. conductorem non expelli per particularem successorem rei locatæ, si locator rem sub-
- jecerat hypothecæ siue in particulari, siue in universalis in securitatem contractus locationis.
- 57 Hypotheca generalis bonorum sufficit, ne colonus ejiciatur.
- 58 Necessariòque desideratur publicum instrumentum specialiter, vel generaliter rem locatam seu omnia bona contractui obligans.
- 59 Generali bonorum hypothecâ oblivione, vel errore omisa; si de consuetudine, & stylo communiter adjiciatur in instrumentis locationis, pro apposta habebitur.
- 60 Si statuto caveatur, ut re locatâ venditâ, teneatur conductor eam liberâ dimittere, ex jure hypothecæ non censetur privatus retentionis jure.
- 61 Conductor hypothecarius rem sponte emptori dimittente, non habet regressum ad eam, nec locatorem convenit pro interesse.
- 62 Si succedatur ex causâ necessaria per extinctionem juris locatoris, successor conductorem expellit, quin obstat hypotheca etiam specialis.
- 63 Idem si successor interesse damni emergentis, & lucri cessantis offerat.
- 64 Contrarium rejicitur, & n. 65.
- 66 Si interesse non sit liquidum, nec de proximo possit liquidari conductor compellitur rem dimittere acceptâ idoneâ cautione.
- 67 Expellitur conductor, si in fraudem creditorum locatio cum hypothecâ contrahatur.
- 68 Hypotheca specialis rei locatæ pacto expresse de non alienando, impedit dominii translationem, & singularis successor præcisè ad locationis implementum tenetur, nec interesse offerendo ejicit conductorem.
- 69 Secus, si pro securitate locationis locator obliget specialiter, & pactum non apponat.
- 70 Conciliantur contrarium existimantes.
- 71 Re locatâ hypothecatâ, pro securita-

- te contractus, conductorem emptor non expellit, etsi hypotheca sit generalis, nec pactum requiritur de non alienando.
- 72 Hypotheca generalis pacto de non alienando dominii impedit translationem.
- 73 Referuntur contrarium sentientes, & conciliantur, n. 74. & 75.
- 76 Pactum de non alienando absque hypothecâ, etsi juramento roboretur, non impedit dominii translationem, nec quod conductor expellatur.
- 77 Jurante locatore non expellere colonum emptor, seu successor singularis, cogitur stare colono.
- 78 Contrarium refertur, & utpote verius, tenetur.
- 79 Si cum hypothecâ concurrat juramentum locatoris, conductor nequit expelli, etsi hypotheca sit generalis.
- 80 Quid, si interesse offerat? Remissivè.
- 81 Emptor Fiscalis conductoribus Fiscalibus stare tenetur, ne Fiscus colono ad interesse teneatur. Idem de singulari successore Ecclesiæ ibid.
- 82 Locationi factæ per tutorem, pupillus factus pubes tenetur stare, quamvis sit ad longum tempus. Idem in tutore, & alio administratore in locatione antecessoris, ibid.
- 83 Fideicommissarius tenetur stare locationi factæ per hæredem gratatam.
- 84 Proccedit tam in fideicommissario particulari, quam universali, & tam in locatione factâ à primo hærede, quam à primo fideicommissario, vel subsequentibus respectivè.
- 85 Et in locatione ad modicum, non autem ad longum tempus.
- 86 Nec conductor potest fideicommissarium cogere, ut stet locationi saltem pro brevi tempore.
- 87 Contrarium refertur, & n. 88. &
89. exornatur, & comprobatur.
- 90 Referuntur fundamenta primæ opinionis, & n. 91.
- Ex quâ, fideicommissarius non tenetur stare præcisè locationi gratatæ, sed causative, præstando conductori interesse, damnum, & lucrum, ibid.
- 92 Locatione factâ à testatore fideicommissum relinquente, fideicommissarius certæ rei non tenetur illi stare.
- 93 Contrarium in fideicommissario universali.
- 94 Emptor sciens per venditorem rem esse locatam, acceptando contractum de re locata, censetur illam acceptare cum omnibus suis qualitatibus.
- Contrarium opinio existimans, rejicitur ibid.
- 95 Si successor singulari referentur pensiones per conventionem inter ipsum, & venditorem tenetur stare locationi, & etiam si pensiones recipiat sine tali conventionem.
- 96 Vendens pacto redimendi tenetur stare locationi per emptorem factæ.
- 97 Idem in creditore immisso in possessionem vigore Salviani.
- 98 Et in successore singulari non succedente in plenum jus sui auctoris, & in conductore jurisdictionis, & fructuum ad modicum tempus, & in successore ex electione.
- 99 Uxor tenetur stare locationibus factis per maritum circa bona paraphernalia.
- 100 Nec non marito constante matrimonio locante res dotales, mulier stat locationi causative, non præcisè.
- 101 Maritus tenetur stare locationi factæ per mulierem de fundo ei in dotem dato.
- 102 Muliere dotem repetente matrimonio constante, propter viri inopiam, præcisè stat locationi.
- 103 Conductore tempore contractus à viro, vel aliunde certiorato rem esse

esse dotalem, nequit agere contra eum ad interesse; nec uxor causative tenetur locationi stare.

- 104 Nec aliquo marito soluto, anticipate, uxori imputatur, siue ejiciat colonum; siue non; sed à marito, vel ejus heredibus condicatur.
- 105 Matrimonio sine pactis dotali-
bus contracto, tenetur uxor,
matrimonio soluto, stare locationi
riti, si indivisione ei res locata ad
mariti, judicetur, nec satisfat
cautionem præstando.
- 106 Nisi locatio absque consensu uxoris
ad longum tempus, seu ad vitam
per maritum celebretur.
- 107 Successor emphyteutæ, seu feuda-
tarii tenetur stare locationi ab eis
factæ, si feudum, vel emphytheusis
sit hæreditaria.
- 108 Contrarium si sit ex pacto, & pro-
videntia.
- 109 Domino directo in emphyteusi suc-
cedente ex causa necessaria juris
emphyteutici, non tenetur stare
locationi.
- 110 Nec emphyteuta locator, vel ejus
hæres tenetur damnum reficere
conductori, re uti emphyteu-
ta locante.
- 111 Domino directo ex causa volunta-
ria succedente, locationi stare te-
netur.
- 112 Contrarium si rem emat jure præ-
lationis.
- 113 Si dominus locet ad breve tempus,
deinde locata in emphyteusim con-
cedat, aut alteri ad longum lo-
cet tempus, emphyteuta, seu
conductor ad longum tempus,
hujusmodi locationi stare non te-
netur.
- Procedit in emphyteutâ privati
secus si sit Fisci, vel Ecclesiæ,
ibid.
- 114 Ubi emptor non tenetur stare loca-
tioni per venditorem factæ, potest
colonum aut auctoritate judicis ex-
pellere.
- 115 An singularis successor colorum

possit expellere auctoritate propria?
Remissivè.

Asertio defumitur ex textu,
quod si dominus vendat fun-
dum, non tenetur emptor stare colo-
no; cui venditor locaverat ad modi-
cum tempus, & tradiderat; quod
etiam habetur in *L. Emptorem 9. Cod.
locat. & etiam deducitur ex L. Si mer-
ces 28 §. Qui fundum; & ex L.
Qui fundum 35. ff. eod.* Tenent ul-
tra relatos à Barbof. ad rubr. hujus
tit. numer. 1. ejus filius August. Barb.
in dict. *L. Emptorem n. 1. & 2. ubi in-
finitos laudat. Brito ad rubric. de locat.
& conduct. p. 2. §. 5. ex n. 1. Pacion. de
locat. cap. 61. à n. 38. cum seqq. Farias
ad Covar. var. lib. 2. cap. 15. ex num.
14.*

Quæ conclusio procedit non in
solo emptore, sed generaliter in quo-
libet successore singulari, ex *Barthol.
in Summar. dict. L. Emptorem, &
dict. L. Qui fundum. Marefc. var. lib.
1. cap. 18. n. 1. Pacion dict. cap. 61. n.
39. & sic colligit. August. Barb. in dict.
L. Emptorem n. 1.*

Ratio dictæ conclusionis est,
quia conductor per simplicem rei
conductionem nullum acquirit in ea
jus, sed tantum actionem personalem
contra dominum locantem, ut re uti
se patiatur; quæ actio personalis non
potest per eum exerceri adversus sin-
gularem successorem, qui propterea
non potest compelli, ut stet locationi,
ut docet *Barthol. in dict. L. Emptorem
9. n. 1. Gomes var. tom. 2. cap. 3. n. 9.
Pacion. dict. cap. 61. num. 42 & 43.*

Ex qua ratione infertur 1. di-
ctam conclusionem procedere tan-
tum in locatione ad modicum tempus
non autem in ea quæ fit ad longum
tempus, veluti ad decennium, vel
ultra, ut expresse habetur in nostro
textu ibi: *Por tempo, que fosse menos
de dez annos, quia locatio quando est
ad longum tempus transfert jus utilis
dominii, ut demonstravimus ad Ord.
lib. 3. tit. 93. ad §. 3. ex n. 17. tom. 3. ubi*
alia

alia vide. Ac proinde cessat ratio di-
ctæ conclusionis, ac per consequens
ipsa conclusio in locatione ad longum
tempus, cui stare debet singularis
successor. *Peregrin. de fideicommiss. ar-
tic. 40. n. 93. & 94. cum seqq. Pacion.
de locat. cap. 61. n. 44. Barbof. hic n. 1.
Valasc. de jur. emphyt. Quæst. 29. n. 13.
Petr. Barbof. in L. Si filio familias 26.
§. final. n. 38. ff. solut. matrim. Caldas
de extinct. emphyt. cap. 2. n. 24. Gomes
var. tom. 2. cap. 3. n. 9. Larrea alleg.
Fiscal. 44. n. 6. Farias ad Covar. var.
lib. 2. cap. 15. n. 41. Gratian. decis. 99.
n. 2. August. Barbof. in dict. L. Em-
ptorem 9. n. 13. Cod. de locat. & con-
duct.*

Infertur 2. quod sicut singula-
ris successor non tenetur stare loca-
tioni antecessoris, nec colonum
conservare; sic nec colonus, re per
dominum alienata, cogitur perseve-
rare in locatione, seu conductione,
quia cum sint correlativi non debent
ad imparia judicari: ex textu in *L. Qui
fundum 35. ff. locat. Surd. decis. 52. n.
9. & decis. 264. n. 31. August. Barbof.
in dict. L. Emptorem 9. n. 5. Cod. de lo-
cat. Gomes dict. cap. 3. num. 9. Cancer.
var. p. 1. cap. 14. num. 31. Molin. de
primogen. lib. 1. cap. 21. n. 4. Gutierrez
Canonicar. lib. 1. Quæst. 36. num. 12.
Mieres de maiorat. p. 4. Quæst. 2. num.
12. & 14. tom. 2. Ciarlin. Forens. lib. 1.
cap. 93. n. 13.*

Infertur 3. quod cum locator
tenebatur conductori adimplere
contractum locationis, debet in ven-
ditione rei reservare jus coloni, & si
id non fecerit, tenet ei ad interesse
ob non completum sibi contractum,
ex dict. *L. Qui fundum, & L. Nihil §.
final. ff. de legat. 1. Gregor. Lopes in
L. 19. tit. 8. Gloss. del loguero partit. 5.
Gutierrez Canonicar. lib. 2. cap. 8. n. 9.
Cancer. dict. cap. 14. sub n. 31.*

Infertur 4. quod successor uni-
versalis, qualis est hæres, tenetur
stare locationi sui prædecessoris, nec
à locatione per eum facta recedere
valet. *L. Si in lege 27. §. final. ff. locat.*
Tomo IV.

*L. Si ei, cui 17. ff. de liberat. legat. L.
Viam veritatis, 10. Cod. de locat. &
conduct. §. final. Instit. eod. titul. ubi
scribentes. August. Barbof. in dict. L.
Viam veritatis ex n. 1. cum seqq. Valasc.
consult. 67. n. 3. Molin. de just. tract. 3.
disp. 489. n. 4. Cardos. in prax. verbo
Hæreditas n. 14. Gomes var. tom. 2. cap.
3. n. 7. & 8. Cancer. dict. cap. 14. num.
31. Covar. var. lib. 2. cap. 15. in prin-
cip. ubi Farias n. 2. Gutierrez dict. cap.
8. n. 51. Gratian. Forens. cap. 347 n. 45.
Qui idem dicunt de hærede condu-
ctoris, ex dict. §. ult. Inst. de locat. &
conduct. Ord. lib. 4. tit. 45. §. 3.*

Et ratio est, quia talis successor
universalis una, eademque persona
cum defuncto ad juris effectus existi-
matur. *Auth. de jurejurand. à morient.
præstit. in princip. collat. 5. Ideoque
actio locati personalis, quem admo-
dum & cætera hujusmodi, in illum
transfertur. L. Hæres 37. ff. de acqui-
rend. hæredit. L. 1. Cod. de hæreditar.
actionib. Ita tenent Farias ad Covar.
dict. cap. 14. n. 3. Dueñas regul. 240.
n. 1. Gutierrez ubi proxime. Gomes dict.
cap. 3. sub num. 9. & p. 2. cap. 11. ex n.
12.*

Quod procedit, siue locatio sit
temporalis, siue perpetua, ex dict. *L.
Viam veritatis 10. Cod. de locat. Caroc.
de locat. & conduct. Quæst. 7. num. 4.
Farias dict. cap. 15. n. 4. ubi tradit
procedere etiam tam in hærede ex-
traneo, quam in suo. Ord. supra cit.
dict. §. 3.*

Item locum habet in locatione
operarum coherentium personæ lo-
catoris propter artis peritiam; nam
ejus hæres compelletur opus per
alium æque idoneum perficere, quod
nec conductor poterit recusare; ma-
xime, si aliquid locator operis facien-
di gratia impendit: Nisi opera per
alium pari industria exhiberi non va-
leat. *Gregor. Lopes per textum ibi in
dict. L. 9. Gomes dict. cap. 3. num. 7.
Molin. dict. disput. 489. num. 4. Fa-
rias dict. cap. 15. num. 5.*

Fiscus quoque in universitatem
bo-

b. bonorum succedens tenetur stare colono illius, cui successit, nec eum expellere potest. *Caroc. dict. Quæst. 7. n. 2. Farias dict. cap. 1. n. 6. Amat. var. lib. 1. resolut. 29. n. 7. Gomes dict. cap. 3. n. 10. Mantic. de tacit. & ambig. lib. 5. tit. 9. n. 5. & 6. Britto ad rubr. de locat. & conduct. p. 2. §. 5. sub n. 1.*

12 Imò pensionibus anticipatè pro futuris annis locatori solutis, nequit Fiscus eas exigere à conductore, nisi in fraudem solutio facta sit. *Amat. dict. n. 7. Coroc. de locat. Quæst. 25. n. 50. Boff. in prax. tit. Debitor. an solver. delinquent. n. 7. & 8. Farias ad Cov. var. lib. 2. cap. 15. sub num. 6. ubi cum Gomes M. n. & Lug. animadvertit, hæc admittenda non esse, quando post commissum delictum locatio facta est, cui stare Fiscus non adstringitur, quia statim reus bonorum dominio, & administratione privatur.*

13 Sed prædicta non procedunt, si causa pia, vel locus pius succedat, quia ex privilegio stare non cogitur locatorem; quamvis alter contrahens ab ea recedere non permittatur nisi ex parte piæ causæ consensus præstetur, vel nisi cedatur actio emptoris. *Caroc. ubi supra Quæst. 10. Molin. dict. disp. 489. n. 1. Farias ad Covar. dict. cap. 15. n. 2. ad finem.*

14 Nec etiam procedunt in locatone facta ad beneplacitum, vel donec voluerit contrahens. *Caroc. dict. Quæst. 7. n. 15. Molin. dict. disput. 489. n. 4. Card. Thusc. liter. L. concl. 413. Farias dict. cap. 15. n. 8. Valasc. consult. 67. num. 3. August. Barbof. in dict. l. Viam veritatis 10. n. 3. Cod. de locat. & conduct.*

15 Neque si hæreditas conductoris vacaverit, quoniam locator, ejusque successor rem alii locare poterit tametsi in ipsius potestate sit id omittere, sinereque, ut pensiones currant quas ex bonis defuncti percipiet. *L. Si uno 17. §. final. ff. locat. Farias dict. cap. 15. n. 10. Caroc. dict. Quæst.*

18. *Capyc. decis. 89. in fine.*

Item locum non habent, si locatorem admisceatur societas, veluti, si quis prædium conduxerit ad quinquennium, ex consensuque locatoris alterum sibi socium assumpserit, eisque se in solidum obliget, & ante finitam locationem diem claudat extremum, quia hæres ipsius non manet adstrictus, cum societas, cui locatio fuerat annexa, morte finiatur, nec ad successores transeat. *L. Actione 66. §. Morte ff. pro socio. Farias dict. cap. 15. n. 11. ubi excipit conductionem vectigalium, in quâ aliter observatur ex L. Verum 64. §. In hæredem ff. pro socio. Et n. 12. ait, quod hæres conductoris gabellarum, ac vectigalium non admittitur ad proseguendam locationem, si minus idoneus videatur. Et n. 13. tradit, quod si hæres adeat hæreditatem cum beneficio inventarii locatorem stare non cogitur nisi quatenus sit in hæreditate: sed quoad primum vide. Pacion. de locat. 61. ex numer. 7. cum seqq.*

Hinc prædicta non procedunt etiam in locatone partiaria ad modicum tempus, quia habet naturam societatis, quæ morte alterius contrahentis finitur. *Ord. lib. 4. tit. 45. in princip. ubi in §. 1. hoc limitat in anno incepto, & in §. 2. limitat iterum si facta fuerit ad longum tempus.*

Quibus ita constitutis, & animadvertis, redeundo ad principalem conclusionem supra n. 1. plures recipit ampliationes, & limitationes, quarum utilitate, & frequentia notiores recensemus, & breviori calamo demonstrabimus.

Et primo ampliatur, ut successor singularis non tenetur stare colono partiario, nec contra; quia non tenetur quis invitatus fieri socius, & ita insinuat *Ord. lib. 4. tit. 45. in princip. & nuncupatim. Bald. in dict. L. Emptorem 9. n. 7. Cod. de locat. & conduct. & ibi August. Barbof. num. 3. late defendit Alexand. in L. Si filiofamili-*

familia. 26. §. final. n. 17. ff. solut. matrim. & ibi Petr. Barbof. n. 30. Caldas de emptio. & vendit. cap. 26. num. 4. Surd. decis. 52. n. 10. cum seqq. & decis. 265. n. 53. Mantic. de tacit. lib. 5. tit. 11. à n. 1. cum seqq. Gratian. Forens. tom. 1. cap. 37. n. 2.

20 Quod intelligitur, ut procedat quoad annos sequentes, secus quoad annum inchoatum, pro quo est jam facta impenza, vel maior pars in fundo colendo, & in fructibus; ut in hæredibus habetur in *Ord. lib. 4. tit. 45. §. 1. Baldus in dict. L. Emptorem n. 7. versic. Sed pone. Surd. dict. decis. 52. n. 12. Gratian. dict. cap. 37. num. 3. Caldas dict. n. 4. Mantic. dict. tit. 11. ex n. 18. Marefcot. var. lib. 1. cap. 18. n. 7. Ofsch. decis. 80. n. 10. Rotta decis. 210. n. 7. post Pacific. de Salvian. Pacion. de locat. cap. 61. n. 292. Gutierrez Canoniar. lib. 2. Quæst. 8. ex n. 52. Farias ad Covar. var. lib. 2. cap. 15. n. 30.*

21 Sed hoc declaratur 1. ut non sufficiat quælibet parva impenza, seu cultura; sed requiritur, quod facta sit saltem pro maiori parte, antequam successor declaraverit, velle recedere à locatone, ut loquuntur proximè citati, & pluribus relatis declaravit. *Rotta coram Bich. decis. 45. à n. 14. Pacion. dict. cap. 61. n. 293. & 294.*

22 Declaratur 2. ut procedat in successoribus beneficiorum, maiorum, & similibus; non autem in emptore, quia ei censetur venditum prædium cum omnibus ejus fructibus pendentibus, & propterea potest eos totaliter sibi vindicare, ita ut conductor nullum aliud habeat remedium, quam agere contra venditorem, qui sibi locavit, ex *Roman. consil. 309. & Rotta decis. 187. p. 1. recentior. tenet Pacion. dict. cap. 61. n. 295.*

23 At verò Petr. Barbof. in dict. L. Si filiofamilias 26. §. final. n. 30. non placet prædicta intelligentia supra n. 20. ex eo, quia rationes Doctorum ibi laudatorum etiam in primo anno militant, & tantum evincunt, in-

penas factas esse solvendas colono partiario, & eo prætextu interim rem locatam retineri posse, donec solvantur, ex *L. Colonus in fine ff. de vi, & vi armat. L. Qui injuriæ §. final. ff. de furt. Quod idem expendit Mantic. de tacit. lib. 5. tit. 11. ex num. 18. cum Ofsch. decis. 82. ad finem. Sed prædictæ communi assensio propter dictam *Ord. lib. 4. tit. 45. §. 1.**

24 Ampliatur 2. principalis conclusio, ut procedat in singulari successore, qui succedit per privationem, & extinctionem juris, quod locanti competeat; secus si succedat per translationem juris unius in alium, & sic per acquisitionem juris, quod locator habebat, ut per *Surd. dec. C. 1. n. 9. & 10. Mart. vot. 139. n. 5. Gutierrez Canoniar. lib. 2. Quæst. 8. n. 8. & 9. Giurb. decis. 63. num. 7. August. Barbof. in L. Emptorem 9. n. 6. & 7. Cod. de locat. & conduct. Pacion. de locat. cap. 61. à n. 60. cum seqq. & num. 303.*

25 Ampliatur 3. in bonis confiscatis, in quibus non tenetur Fiscus stare locatorem factæ, non secus ac emptor, & legatarius. *Gomes var. 10. 2. cap. 3. n. 10. Peregrin. de jur. Fisc. lib. 6. tit. 4. n. 40. Molin. de just. tract. 2. disp. 491. n. 1. August. Barb. in dict. L. Emptorem 9. n. 8. Pacion. dict. cap. 61. ex n. 196. ubi à num. 199. declarat, hoc procedere, si succedat ex titulo singulari; secus si ex titulo universali, de quo habes supra num. 11.*

26 Ampliatur 4. in successore maioratus, qui non tenetur stare locatorem factæ de bonis maioratus per antecessorem; cum ille non haberet dispositionem eorum bonorum etiam per locationem post ejus vitam. *August. Barbof. in dict. L. Emptorem 9. num. 9. Gomes in L. 40. Tauri sub n. 84. versic. Juxta quod Molin. de primogen. lib. 1. ap. 21. à n. 2. Alter Molin. de just. tract. 2. disp. 491. n. 2. Gutierrez Canoniar. lib. 1. cap. 36. n. 8 & 9. & lib. 2. cap. 7. Petr. Barbof. in L. Si filiofamili-*

miliis, 26. §. fin. n. 4. ff. solut. matrim. *Farias ad Covar. var. lib. 2. cap. 15. n. 15. & 16. Castill. contr. lib. 5. cap. 161. n. 15. tom. 6.* Qui id in dicunt de conductore, de quo supra diximus n. 5. *Pacion. de locat. cap. 61. ex n. 150. Barbof. ad rubr. hujus tit. n. 2.*

27 Hæc ampliatio fallit 1. si filius primogenitus consensum suum præstaret locationi bonorum maioratus, quia ex jure superveniente tenebitur stare locationi, mortuo patre. *Molin. de primog. dict. cap. 21. n. 5. Gutierrez dict. cap. 36. n. 10.*

28 Fallit 2. in primo maioratus successore, qui tenetur stare locationi factæ per antecessorem, qui maioratus instituit. *Mieres de maiorat. p. 4. Quest. 25. n. 10. Gutierrez dict. cap. 36. n. 11. Castill. dict. cap. 161. n. 18.* ubi tamen distinguens dicit, hoc procedere, quando maioratus institutus est de tota hæreditate institutoris, seu ejus certa portione, secus si ex quota bonorum, seu ex re certa maioratus institutus sit. *Pacion. de locat. cap. 61. n. 160.*

29 Fallit 3. in maioratus successore, qui licet locationi non contraxerit, tamen post mortem locatoris pretium locationis recepit; nam eo ipso, quod pretium accepit, censetur contractum à prædecessore factum ratum habere pro eo anno, quo pensionem locationis recepit, non pro sequentibus, etsi per plures annos locatio à prædecessore facta fuerit, si pretium in singulos annos distinctum sit. *Molin. dict. cap. 21. n. 6 & 7. Gutierrez dict. cap. 36. n. 13. ubi num. 14.* idem dicit in conductore è converso: *Et n. 15.* inquit, an hoc procedat, si fructus omnium annorum post mortem locatoris decurrentium non sint pares? Et resolvit affirmative. *Castill. dict. cap. 161. sub n. 15. versic. Maioratus autem. Pacion. de locat. cap. 61. n. 162. Pegas de maiorat. tom. 1. cap. 6. n. 477.*

30 Hæredes tamen maioratus possessoris, qui locavit, de evi-

non tenentur, & sic etiam si successor sit ejus hæres, non tenebitur stare locationi, quia ex natura contractus locatio finita fuit, non aliter, quam si res locata casu periisset, ex L. *Siquis domum §. 1. ff. locat. Molin. de primog. lib. 1. cap. 21. n. 8.* late defendit *Gutierrez Canonic. lib. 1. cap. 36. ex num. 17. cum seqq.* ubi idem dicit de successore in Beneficio.

Contrarium tamen, imò quod maioratus successor tenetur stare locationi factæ per prædecessorem, si ejus hæres fuerit, tenent ex regula. *L. Cum à matre. Cod. de rei. vendicat. Mieres de maiorat. p. 4. Quest. 25. n. 8. Anton. de Padilla. in L. Unum ex familia n. 12. ff. de legat. 2. Caroc. de possess. maiorat. Quest. 1. n. 8. Morla in emporio juris p. 1. tit. de locat. Quest. 2. n. 21. adducti per ipsum Mieres Castill. dict. cap. 161. n. 17. Valasc. consulti. 76. n. 3.* ubi loquitur de successore emphyteusis, locatoris hærede, quæ sententia satis æqua videtur; licet enim tanquam successor maioratus non teneatur successor stare colono prædecessoris, tamen tanquam ejus hæres illi stare debet, etsi ex rigore juris hoc repugnet naturæ contractus locationis factæ rei maioratus, quia morte locatoris finitur, ac si res locata casu periisset, ut tenent supra citati n. 30. Sequuntur hanc contrariam *August. Barb. voto 44. n. 6. Pegas de maiorat. tom. 1. cap. 6. n. 477. Idem. Pegas Forens. tom. 1. cap. 4. n. 66.*

Hinc conductor, qui plures expensas fecit in re maioratus conductæ non potest illas recuperare à hæredibus ultimi possessoris locantis, qui ante finitam locationem mortuus fuit, cogitare enim debuisset, evenire posse, ut ante finitam locationem possessor maioratus moreretur, ejusque morte resolveretur contractus, & tantum recuperabit mercedem locationis receptam ab ipso possessore, pro ejus temporis rata, ut inquit *Ulpianus in L. Siquis domum §. his subjungi. & §. Idem querit. ff. locat. Molin.*

de primogen. dict. cap. 21. n. 9. & 10. *Castill. dict. cap. 161. n. 15. ad finem. Valasc. de re emphyt. Quest. 25. n. 35.* ubi tamen ex stylo judicandi contrarium sequitur, & ait, quod dict. L. *Siquis domum §. Idem querit*; intelligitur de impensis, quæ nullam fundo afferunt utilitatem, vel de modicis impensis. De quo vide bene explanantem *Pacion. de locat. cap. 34. §. 3. à n. 20. cum seqq. & infra citatos n. 44.* ubi limitavimus.

33 Et licet hæredes maioratus possessoris, qui rem locavit, non teneantur de evictione, prout voluerunt supra citati n. 30. hoc limitatur, nisi talis possessor rem locaverit tanquam liberam: ex eo enim, quod conductorem deceperit, ei ad interesse tenentur hæredes locatoris; nec eo casu sufficit mercedem futuri temporis præstare, dict. L. *Siquis domum §. 1. ff. de locat. Molin. dict. cap. 21. n. 11. Castill. dict. cap. 161. n. 15. in fine.* Et idem dicunt, quando maioratus possessor rem maioratus simpliciter locavit, nec dicendo, eam esse liberam, nec maioratus subjectam, prout optime comprobatur ipse *Molina à n. 12.* ubi declarat dict. L. *Siquis domum*; & ex eo *Castillo n. 16.*

34 Ampliatur 5. in usufructuario, qui, si ei venditus, legatus, vel donatus est usufructus, potest colonum expellere: ex textu in L. *Arbores §. 1. ff. de usufruct. Gomes var. tom. 2. cap. 3. num. 9. in princip. versic. Imo habet. Surd. decis. 264. n. 1. Cancer. var. p. 1. cap. 14. n. 32. Castill. de usufruct. cap. 72. n. 1. cum seqq. Petr. Barbof. in L. Si filiosfamilias 26. §. final. n. 5. versic. Unde videmus ff. solut. matrim. August. Barbof. in L. Emptorem 9. n. 10. Cod. de locat. & conduct. Pacion. de locat. cap. 61. n. 126. Barbof. ad rubr. hujus tit. n. 3.*

35 Et ratio est, quia usufructuarius quasi dominium in re consequitur, & etiam possessionem ex L. 4. ff. de usufruct. L. Naturaliter §. 1. ff. de acquirend. possess. Petr. Barbof. in dict.

versic. Unde videmus. *Cancer. dict. n. 32.*

36 Restringitur 1. Hæc ampliatio, ut non procedat in emptore fructuum iste enim si invenit fundum locatum tenetur stare locationi, nec conductorem expellere potest, quia non possidet, nec succedit in plenum jus, ut consaluit. *Alexand. in L. Si filiosfamilias 26. §. Si vis in quinquennium. n. 15. ff. solut. matrim. Imola in Clement. 1. n. 15. de reb. Eccles. non alienand. Mantica de tacit. & ambig. lib. 5. titul. 10. n. 33. Cancer. var. p. 1. cap. 14. sub n. 32. Pacion. de locat. cap. 61. n. 132. August. Barbof. in L. Emptorem 9. numer. 17. Cod. de locat. & conduct.*

37 Et idem dicitur de usufructuario, qui cum tantum jus utendi habeat, colonum expellere non potest, ex L. *Si habitatio. §. final. ff. de usu, & habit. Alexand. ubi proxime n. 10. Petr. Barbof. in dict. versic. Unde videmus. Pacion. dict. cap. 61. n. 137.*

38 Restringitur 2. ut non procedat, si relictus sit usufructus universalis, secundum *Bald. in L. 1. num. 17. Cod. de fruct. & lit. expens. Caroc. de locat. tit. de usufruct. quest. 18 n. 7. Scapuccin. de success. singul. ampliatio 10. n. 6.*

39 Sed contraria sententia, imò quod etiam usufructuarius universalis non tenetur stare colono, verior est, habemus enim regulam in dict. L. *Arbores §. 1.* quod usufructuarius tanquam singularis successor non tenetur stare locationi; quia quod usufructus sit universalis nihil facit, quia non exinde devenit ad usufructuarium titulo successionis universalis, nec constituit eum successorem universalem, sed particularem, ut plene comprobant, & à contrariis defendunt. *Alexand. in dict. §. Si vir in quinquennium n. 14. Castill. de usufruct. cap. 58. num. 7. & cap. 73. n. 7. cum seqq. Pacion. de locat. cap. 61. à n. 127.*

40 Non enim applicatur hic illa questio, an institutus in usufructu, si quis fuit institutus hæres universa-

lis in proprietate post ejus mortem, efficiatur hæres universalis, vel legatarius? Quæ torsit ingenia gravissimorum virorum, tanquam multum difficilis, intricata, & de apicibus juris, prout lato calamo præ cæteris colligit Illustrissimus Rosca Selectar. tom. 1. cap. 30. per tot. Nam si hæres efficiatur, teneretur stare locationi testatoris, ut supra diximus n. 7. Si vero maneat simplex usufructuarius, non est discedendum à regula, quod successor particularis stare locationi non teneatur, universalis enim usufructus non facit illum successorem universalem, sed adhuc remanet legatarius, & sic successor singularis, ut tenet Pacion. dict. cap. 61. n. 129. & Castill. de usufruct. n. 1.

41 Restrigitur 3. ut non procedat, si pensiones bonorum locatorum in concessione usufructus expresse comprehensæ sint; tunc enim usufructuarius tenetur stare locationi, dict. L. Arbores §. 1. ff. de usufruct. Caroc. de locat. tit. de usufruct. Quæst. 17. n. 3. Castill. dict. cap. 73. num. 12. Pacion. dict. cap. 61. n. 130.

42 Restrigitur 4. si usufructuarius pensiones exigere coeperit; quia tunc censetur approbasse locationem, & non potest amplius ab ea recedere. Caroc. dict. tit. de usufruct. Quæst. 17. n. 4. Pacion. dict. cap. 61. n. 131. Castill. de usufruct. cap. 73. n. 16.

43 E' converso autem proprietarius, etiam finito usufructu, non tenetur stare colono usufructuarii, sed eum expellere potest ex eadem ratione, qua fructuarius potest; quia plenum jus consequitur in re. L. Si quis domum §. 1. ff. locat. Barthol. in L. Si filiofamilias 26. §. Si vir in quinquennium n. 1. ff. solut. matrim. & ibi Alexand. n. 20. Imolan. 9. Petr. Barb. n. 6. Castill. de usufruct. cap. 73. n. 17. Gomes var. tom. 2. cap. 3. n. 8. in fine, & in L. 40. Tauri n. 84. in fine. Pacion. de locat. cap. 61. n. 120. Cancer. var. p. 1. cap. 14. n. 48. Farias ad Covar. var. lib. 2. cap. 15. n. 17.

Quod ampliatur, ut si propriarius expellat colonum, iñ nullum regressum habet adversus hæredes usufructuarii nec pro interesse, nec pro expensis; quia conductor censetur, se subjecisse voluntarie periculo illi: ex dict. L. Si quis domum §. 1. Garcias de expens. & meliorat. cap. 14. num. 121. quod comprobatur ex dictis supra n. 32. & tenent etiam in puncto Merlin. decis. 546. num. 44. Niger. de except. cap. 8. §. 18. n. 22. Idem Pacion. de locat. cap. 34. §. 3. n. 20. ubi ex n. 21. expendit doctrinam Valasci citati supra n. 32.

Hoc tamen procedit, ubi usufructuarius locaverit tanquam talis, non autem si tanquam proprietarius, quia hoc modo locando, decepti conductorem, & ideo merito deberent ejus hæredes reficere expensas, & omne interesse. Pacion. dict. cap. 61. n. 122. Surd. decis. 326. n. 48. ubi ait, quod in dubio censetur locasse tanquam dominus.

Deinde procedit, si usufructus finiatur per mortem usufructuarii; secus autem si per cessionem usufructuarii succedat proprietarius, quia tunc bene posset conductor expulsus agere contra eum pro interesse. Pacion. dict. cap. 61. n. 123. Gratian. Forens. tom. 4. cap. 606. n. 20.

47 Ulterius, quod dictum est, non teneri proprietarium stare locationi, procedit ultra annum, secus autem per annum; quia locando pro uno anno, censetur locare de consensu proprietarii, & si agatur de re, quæ non sit solita dare fructum, nisi singulo quinquennio, tenebitur stare proprietarius per totum quinquennium. Gabr. consil. 68. n. 1. & 2. lib. 1. Bald. in L. 1. ad finem Cod. de jur. Fisc. lib. 10. Alexand. in L. Si filiofamilias 26. §. Si vir in quinquennium n. 20. ff. solut. matrim. Caroc. de locat. titul. de usufruct. Quæst. 11. Mantio. de tacit. lib. 5. tit. 10. n. 32. Novar. in Quæst. Forens. p. 1. Quæst. 95. n. 6. Pacion. de locat. cap. 61. num. 124. & 125. Petr. Barbos.

Barbos in dict. §. Si vir. fin. num. 8. ubi aliter expendit hanc doctrinam.

48 Ampliatur 6. principalis conclusio, ut procedat etiam in successore beneficii Ecclesiastici, sive simplicis, sive Curati, nec non Prælatuæ, qui non tenetur stare locationi per suum antecessorem factæ, quia talis successor non succedit per viam transmissionis, sed per viam privationis, & ex natura ordinis, & novæ creationis. Pacion. de locat. cap. 61. n. 212. Aug. Barbos. de potest. Episcop. p. 3. allegat. 94. ex num. 1. Gratian. Forens. tom. 4. cap. 606. à n. 1. Ciarlin. Forens. tom. 1. lib. 1. cap. 93. num. 11. Barbos. ad rubr. hujus tit. n. 4. Farias ad Covar. var. lib. 2. cap. 15. ex n. 100. cum seqq. Gutierrez Canoniar. lib. 1. cap. 36. ex n. 17. cum seqq. Card. de Luc. de locat. discurs. 25. à n. 1.

49 Adeo, ut neque ipse colonus, seu conductor teneatur perseverare in locatione, ne ad imparia judicentur. Ciarlin. dict. cap. 93. n. 13. Aug. Barbos. dict. allegat. 94. n. 15. qui comprobant supra laudati n. 5. Idem Card. de Luca lococit.

50 Nisi tamen quatuor concurrentibus, ut scilicet locatio facta fuerit à prædecessore nomine Ecclesiæ; secundo eidem fuerit utilis; tertio ut pecunia sit conversa in utilitatem ipsius Ecclesiæ; quarto, quod adfuerit superioris autoritas; nam si prædicta interveniant, successor tenetur stare locationi, ut cum pluribus tenent August. Barbos. dict. allegat. 94. n. 1. Ciarlin. dict. cap. 93. n. 14. Gratian. decis. 99. à n. 14. Pacion. dict. cap. 61. n. 225. cum pluribus seqq. ubi late explicat, & ibi vide alias limitationes, nec non apud eosdem August. Barbos. & Ciarlin. locis hic cit. Et quando hæredes locatoris teneantur ad interesse, & evictionem vide eundem Aug. Barbos. dict. allegat. 94. à num. 11. Gutierrez Canoniar. lib. 1. Quæst. 25. ex n. 17. Petrus Barbos. in L. Si filiofamilias §. final. n. 21. ad finem ff. solut. matrim.

Pacion. dict. cap. 61. n. 303.

Limitatur primò principalis conclusio ex nostro textu deducta cum suis ampliationibus supra à n. 1. ut non procedat in successore necessario singulari. August. Barbos. in L. Emptorem 9. n. 12. Cod. de locat. & conduct. Gratian. Forens. tom. 1. cap. 37. n. 4. Surd. decis. 40. n. 2. Cancer. var. p. 1. cap. 14. n. 35. ubi reddit exempla translationis necessaræ. Pacion. de locat. cap. 61. n. 58. & 59. Peregrin. de fideicommiss. artic. 40. n. 100. Mantio. de tacit. lib. 5. tit. 10. n. 19. ubi etiam de successore necessario. Et sic succedens per sententiam iudicis tenetur stare locationi. Pacion. dict. cap. 61. à n. 262. August. Barbos. in dict. L. Emptorem 9. n. 26. quos vide.

Ratio verò, cur in casu isto successor teneatur stare locationi prædecessoris, & non in casu, quo locator voluntariè transfert; est, quia tunc cum libere transfert, sibi debet imputare locator, si non sibi præcavet, obligando successorem, ut locationem impleat, & non est, de quo conqueratur, si conductor erga eum revertatur pro damnis, & interesse, ut tradit. Alexand. in L. Si filiofamilias §. Si vir in quinquennium, n. 19. ff. solut. matrim. Cephal. consil. 255. ex n. 26. Pacion. dict. cap. 61. sub n. 59. Sed hæc ampliatio impugnatur infra n. 88. ubi vide.

Limitatur 2. ut non habeat locum in locatione ad longum tempus, veluti ad decennium, & ultra, ut probatur ex nostro textu ibi: Por tempo, que fosse menos de dez annos, ut supra exornavimus n. 4.

Limitatur 3. quando ipsi successor singulari per prædecessorem fuit inunctum onus standi locationi ab ipso locatore factæ, ut hic statuitur in versic. Salvo, & in L. Emptorem 9. Cod. de locat. & conduct. ubi August. Barbos. numer. 14. Molin. de just. & jur. tra. 2. disp. 490 numer. 3. Surd. decis. 264. numer. 7. Pacion. de locat. cap. 61. n. 48. ubi in. 49. animadvertit, quo

quod non ideo poterit conductor excipere de tali conventionione adversus singularem successorem, quia personalis est, sed poterit agere adversus locatorem, ut sibi cedat actionem, vel jus suum ad excipiendum. *Et n. 50.* ait, quod non solum si adsit dicta conventio expressa, verum etiam si probetur, aliquo pacto successorem consensisse tacite, ut conductor in eadem conductione maneret, quamvis sine scripto, tenetur ei stare. *ex dict. L. Emptorem*; quod idem habetur in nostro textu. *Et n. 51.* idem inquit, etiam si ante locationem expresse, vel tacite consenserit, ut antecessor locaret.

55 Limitatur 4. quando successor in re locata post translationem sibi a re non convenit cum conductore, ut perseveraret in eadem locatione, aut ei aliquo modo concessit, ut habetur in *dict. L. Emptorem 9. & ibi Aug. Barbosa n. 15 & etiam habetur in præfenti textu. Molin. de just. tract. 2. disp. 490. n. 4. Pacion. dict. cap. 61. numer. 50.*

56 Limitatur 5. quando locator in securitatem contractus locationis subjecerat rem locatam hypothecæ sive in particulari, sive universali, subijciendo omnia sua bona hypothecæ, tunc enim conductor expelli non valet per successorem particularem rei locatæ; ut habetur in præfenti textu, ubi *Barbos.* plures dat concordantes *n. 2. & ejus filius August. Barbosa. in dict. L. Emptorem 9. n. 16. Cod. de locat. & conduct. Petr. Barbosa. in L. Si filiofamilias 26. §. final. n. 31. Valasc. consult. 76. ex n. 6. Caldas de extinct. emphyt. cap. 2. à num. 23. & de renovat. Quæst. 12. ex n. 18. & de emption. & vend. cap. 26 n. 34. ad finem, & num. 35. Gama decis. 243. Covar. var. lib. 2. cap. 15. n. 3. & ibi Farias n. 42. Gomes var. tom. 2. cap. 3. n. 9. versic. Ex quo inferitur. Pacion. de locat. cap. 61. n. 98. cum seqq.*

57 Et nota, quod de jure communi controversum est, utrum generalis bonorum hypothecaufficiat, ne co-

lonus ejiciatur? Et verior, & communior est affirmativa sententia, quam textus noster sequutus est quoniam per generalem hypothecam nedum alia bona, sed etiam res ipsa locata obligatur, quod cum sit onus reale, sequitur possessorem quemcumque, & sic singularem successorem. *Valasc. consult. 76. n. 6. Farias ad Covar. dict. cap. 15. numer. 43. & alii ubi proxime.*

Nota etiam, quod, ut resolutio hujus limitationis locum habeat, necessario desideratur publicum instrumentum, in quo locator specialiter, vel generaliter rem locatam, seu omnia sua bona contractui obliget, & subijciat. *Farias dict. cap. 15. numer. 44. Gama decis. 243. n. 1. Valasc. dict. consult. 76. n. 6.*

Procedit etiam dicta nostra limitatio, quamvis generalis bonorum hypotheca fuerit obliigatione, vel errore omissa, si constet de consuetudine, & stylo communiter adjici in instrumentis locationis, nam pro apposita habebitur. *Merlin. de pignori. lib. 4. Quæst. 172. n. 17. Carocius de locat. tit. de successor. Quæst. 25. n. 30. Osasch. decis. 135. n. 4. Boer. decis. 181. à n. 52. Farias dict. cap. 15. n. 45. Cancer. var. p. 1. cap. 14. n. 41. in fine, & n. 42. cum seqq. De quo tamen vide Pacion. de locat. cap. 61. ex num. 110. cum seqq. ubi contrarium defendit.*

Præterea, si statuto caveatur, ut re locata vendita, teneatur conductor eam liberam dimittere, adhuc ex jure hypothecæ non censetur privatus jure retentionis, quia statutum operatur, quod executio adversus conductorem competat, cum de jure communi secus sit. *Merlin. dict. n. 17. ubi à n. 14. alias ampliationes recenset. Joseph. Ludovis. decis. Lucens. 38. n. 25. & 28. Caroc. dict. Quæst. 25. sub n. 26. versic. Adde Borgnin. Farias dict. cap. 15. n. 46.*

Sublimitatur nostra principalis limitatio pluribus modis: Primò quando conductor hypothecarius rem

rem sponte dimisit emptori; nam tunc nec habebit regressum ad eam, nec locatorem poterit pro interesse convenire. *Merlin. dict. Quæst. 172. n. 24. Carocius dict. Quæst. 25. num. 42. Farias ad Covar. var. lib. 2. cap. 15. n. 47. Petr. Barbosa. in L. Si filiofamilias. §. final. sub n. 32. versic. Adeo quod ff. solut. matrim.*

62 Secundò, si succedatur ex causa necessaria per extinctionem juris locatoris, ut in maioratu, feudo reversione ad dominum, & similibus; quia non obstante hypotheca etiam speciali successor expellere conductorem poterit. *Merlin. dict. Quæst. 172. n. 25. Osasch. dict. decis. 135. n. 9. Farias dict. cap. 15. n. 47.*

63 Tertiò expellitur conductor hypothecarius, offerente singularem successorem totum interesse damni emergentis, & lucri cessantis, ex *L. Paulus §. final. ff. quib. mod. pign. vel hypoth. solvit. L. Cum servus ff. de dist. pignori. Merlin. dict. Quæst. 172. n. 39 & hanc esse communem opinionem post alios asserit. Covar. var. lib. 2. cap. 15. n. 3. versic. Secundum, & ibi Farias n. 47. & n. 49. Gomes var. tom. 2. cap. 3. num. 9. Valasc. dict. consult. 76. n. 5. Petr. Barbosa. in dict. L. Si filiofam. 26. §. final. num. 31. & 32. Gutierrez in L. Nemo potest num. 44. ff. de legat. 1. Gratian. decis. 99. num. 4. August. Barbosa. in dict. L. Emptorem 9. sub n. 16. versic. Utrum autem. Cod. de locat. in quo sensu accipienda est decis. 243. apud Gama. Pacion. de locat. cap. 61. n. 297.*

64 Contrarium tamen, imò præcise posse retinere rem, neque expelli posse conductorem, etiam si ei offeratur interesse, tenent *Guid. Pap. decis. 480. n. 5. Socin. consil. 90. à n. 3. lib. 4. & cum aliis Farias ad Covar. dict. cap. 15. ex n. 50. cum seqq. ubi hanc sententiam adituit, & respondet contrariis.*

65 Sed prima opinio verior est, cum enim emptor dominus sit rei locatæ, poterit expellere conductorem, Tom. IV.

& retentio hypothecæ dissolvitur, si ei offeratur interesse, quod ratione hypothecæ præstendere poterat, ut ait *Petr. Barbosa. in dict. §. final.* Et probatur ex *§. 1. hujus tit.* ubi decernitur, quod si conductor emptori omne interesse offerat, debet eum conservare, nec expellere potest, & sic idem dicendum videtur de emptore, qui, si interesse conductori offerat, potest eum expellere; quia cum sint correlativi, non debent ad imparia judicari, prout in simili supra probavimus *n. 5.* Maxime si attendatur, quod textus noster disponit idem, quod jus commune, & ideo ejus limitationes recipere debet, ut diximus *ad Ord. lib. 3. tit. 91. ad Princip. n. 15. tom. 3.* Quidquid dubitet *Valasc. consult. 76. sub n. 5. versic. Sed dub.* ubi dicit, quod si hoc vellet nostra lex Regia, sicut meminit de interesse quoad conductorem in *dict. §. 1.* ita disponderet quoad emptorem, & eum sequitur *Molin. de just. tract. 2. disp. 490. n. 7.* Quia respondemus, quod lex in *dict. §. 1.* disposuit in casu, de quo provisum non erat, & sic procedit de mera æquitate, quasi præponderans, quod sicut emptori licitum, seu permissum erat conductorem expellere, oblato interesse, secundum primam opinionem deductam ex *Bartholo in L. Emptorem 9. n. 2. Cod. de locat. & conduct.* quam lex nostra pro lege observare præcipit in *Ord. lib. 3. tit. 64.* Ita etiam voluit conductori, æquitate suggerente, idem licitum fore ex regula correlativorum, de qua *supra n. 5.*

66 Verum quando interesse non est liquidum, nec de proximo potest liquidari, conductor compellitur rem dimittere, accepta idonea cautione. Secundum *Caroc. de locat. & conduct. tit. de successor. Quæst. 25. n. 44. & 45. Merlin. de pignori. lib. 4. Quæst. 172. ex n. 34. & n. 44. cum seqq. Farias ad Covar. var. lib. 2. cap. 15. sub num. 47.*

Quartò, si in fraudem creditorum

rum locatio cum hypotheca contrahatur, quo casu ipsi expellere conductorem non prohibentur. *Surd. decis. 172. n. 9. Giurb. decis. 58. n. 61. Farias dict. cap. 15. n. 47. ad finem. Merlin. dict. Quæst. 172. n. 61. ubi n. 62. ait sufficere fraudem præsumptam; cui assentitur ipse Farias, & in simili allegat Petr. Barbof. in dict. §. fin. n. 14. versic. Illud certum est.*

68

Præterea advertendum est, quod hypotheca specialis rei locatæ cum pacto expresso de non alienando impedit dominii translationem, ut etiam successor singularis præcisè ad locationis implementum teneatur nec interesse offerendo, ejicere valeat conductorem ex *L. Si creditor §. fin. distract. pignor. Joseph. Ludovic. §. 28 n. 11. Caroc. de locat. titul. de successor. Quæst. 25. n. 36. Gutierrez Canonitar. lib. 2. cap. 8. n. 29. & in L. Nemo potest. n. 43. ff. de legat. 1. Vela dissert. 20. n. 13. Negusant de pignorib. p. 2. membr. 1. n. 9. in fine. Gomes var. tom. 2. cap. 3. n. 9. versic. Quarto limita. Gratian. decis. 99. n. 4. & 6. Merlin. dict. Quæst. 172. n. 28. Surd. consil. 331. n. 21. Valasc. consult. 76. num. 7. Petr. Barbof. in L. Si filiofamilias 26. §. final. n. 22. in fine ff. solut. matrim. Farias ad Covar. var. lib. 2. cap. 15. n. 56. Pacion. de locat. cap. 61. n. 103.*

69

Si verò pro securitate hujusmodi locationis locator obligasset fundum locatum specialiter, & non esset appositum prædictum pactum de non alienando; tunc alienatio facta valeret, & emptor non teneretur stare præcisè colono volenti stare in fundo, nisi causativè, ei satisfaciendo interesse, ut ex Barthol. in L. Emptorem 9. n. 2. Cod. de locat. Gutierrez in dict. L. Nemo potest. n. 44. & alii supra citati n. 63.

70

Et quamvis aliqui tenent, ut non sufficiat hypotheca specialis rei locatæ ad hoc, ut emptor, seu singularis successor debeat conductorem conservare, nisi etiam ulterius inter-

veniat pactum de non alienando. *Gratian. Forens. tom. 1. ca. 37. n. 26. & alii apud Pacion. de locat. cap. 61. n. 101. & decisum refert Gratian. decis. 243. Tamen hoc procedit, & intelligitur, si ei interesse solvat; nam tunc verum est non teneri locationi stare præcisè, ut supra diximus n. 63. & 65. Si verò interveniat pactum de non alienando simul cum hypotheca, quia tunc alienatio est nulla, non potest conductorem expellere etiam ei interesse solvendo, ut tenent supra laudati n. 68. Et sic concordat dictas opiniones. Pacion. dict. cap. 61. n. 102. & n. 103.*

At vero attenda dispositione nostri textus, cessat omnis difficultas, in eo enim expresse statuitur, quod re locatâ hypothecatâ pro securitate contractus, non potest conductor expelli per emptorem, quamvis hypotheca sit generalis, & ad hoc non requiritur in textu, ut ulterius interveniat pactum de non alienando, quod si voluisset, expressisset. Et cum id non expressit, videtur sequutum fuisse opinionem eorum, quæ supra retulimus in principali limitatione §. n. 56. Sicque convincitur Gama. & ejus decis. 243. ut bene advertit Valasc. dict. consult. 76. numer. 9.

72

Supra posita conclusio n. 68. procedit etiam, licet hypotheca sit generalis, quæ cum pacto de non alienando dominii translationem impedit, quia dispositio dict. L. Si creditor. 7. §. final. ff. de distract. pignor. in qua præmissa conclusio fundatur, loquitur indistinctè de hypotheca, atque ita utrumque complectitur, tam casum hypothecæ specialis, quam generalis, ex regula. *L. Non distinguemus 32. ff. de recept. arbitr.* Nam regulariter nullum discrimen datur inter hypothecam specialem, & generalem. *L. Si generaliter 6. Cod. qui potior. in pignor.* Imò in nostro textu quoad conductorem conservandum cum sola, hypotheca æquiparantur.

Ex

Ex quibus ita tenent Gregor. Lopes in L. 19. tit. 8. Gloss. 5. in fine, partit. 5. Cevall. mun. Quæst. 657. à num. 31. & Quæst. 672. Anton. Gabr. commun. lib. 3. tit. de pignorib. concl. 1. Farias ad Covar. var. lib. 2. cap. 15. n. 57. plures refert Caldas de renovat. Quæst. 12. n. 19.

73

Sed generalem hypothecam cum pacto de non alienando locationi adhibitam non efficere, ne dominium per alienationem transferatur in emptorem, sed necessario specialem requiri, sentiunt Covar. dict. cap. 15. n. 3. Molin. de just. tract. 2. disp. 491. n. 5. Gutierrez Canonitar. lib. 2. cap. 8. n. 30. Caldas dict. Quæst. 12. num. 20. & in hanc partem videtur se inclinare Farias dict. cap. 15. n. 58. Vela dissert. 20. n. 14. Pacion. de locat. cap. 61. num. 104. Covar. eod. cap. 15. n. 3. versic. ultimo.

74

Has opiniones contrarias concordat Petr. Barbof. in L. Si filiofamilias 26. §. final. n. 34. ff. solut. matrim. dicendo, quod pactum generale de non alienandis bonis generaliter hypothecatis non potest valere; quia libero homini in effectu tolleretur alienationem omnium bonorum suorum, quod in validum debet censeri ex ratione. *L. 2. ff. Siquis à parente fuer. manumiss.* Et ideo frustra tunc quæreretur utrum impediatur alienationem: ex cap. Non præstat. de regul. jur. lib. 6. At si ultra hypothecam generalem, res specialiter obligetur cum pacto de non alienando, valebit pactum, & operabitur effectum, de quo in dict. L. Si creditor. §. final. ff. de distract. pignor. qua firmantur Doctores primæ opinionis supra n. 72.

75

Aliter tamen alii prædictas opiniones componunt, limitando secundam, nisi pactum sit generaliter prohibens alienationem omnium, & singulorum bonorum, adjecta pariter hypotheca omnium, & singulorum bonorum. *Alexand. consil. 56. lib. 5. Covar. var. lib. 2. cap. 15. n. 3. ad fi-*

nem. Gutierrez Canonitar. lib. 2. cap. 8. sub n. 30. versic. Nisi. Pacion. de locat. cap. 61. n. 105.

76

Pactum verò de non alienando absque hypotheca, etiam si roboretur juramento, nec dominii translationem, nec quod conductor expellatur, impedimento erit, quia rem non afficit, sed personam dumtaxat paciscentis, atque jurantis. *Gutierrez dict. cap. 8. n. 33. Farias dict. cap. 15. n. 59. Gratian. decis. 99. n. 9.*

77

Limitatur 6. principalis conclusio, quando locator juravit non expellere colonum; tunc enim ratione juramenti locatoris cogitur emptor, seu successor singularis stare præcisè colono, itaut solvens interesse, non sit satis, quia propter juramentum conductor habet specialem hypothecam, unde dicitur habere jus in re, cui poterit insistere cum eodem effectu, ac si bona locantis illi essent expresse obligata. *Seraph. de privileg. jurament. privileg. 158. n. 2. & tenet decisum Cancer. p. 1. cap. 14. n. 44. ac etiam Surd. 225. à numer. 1. cum seqq. & ex n. 10 cum seqq. Gratian. Forens. cap. 37. n. 23. & 23. & decis. 29. San felix. decis. 266. n. 7. & alii relati per Barbof. ad rubr. hujus tituli n. 7. & ejus filium August. Barbof. in L. Emptor 9. n. 21. Cod. de locat. & conduct.*

78

Contraria tamen opinio tenet, quod non obstante juramento, possit colonus per singularem successorem expelli, quia hic non agitur de vinculo juramenti respectu jurantis, vel ejus universalis successoris, qui conventioni tenetur stare, sed tantum singularis successoris, qui eidem stare jure non tenetur, ut ait Covar. var. lib. 2. cap. 15. n. 3. versic. secundum in fine. Tum etiam quia licet juramentum obliget præcisè ad factum, non tamen efficit, ut impediat alienatio, aut dominii translatio in præjudicium tertii, itaut si duobus eadem res diversis temporibus vendita sit, præfertur secundus emptor,

KK 2

cui

cui traditio facta est, quamvis prima venditio iurejurando vallata fuerit, ut diximus *supra hoc lib. 4. tit. 7. ad Princip. n. 33.* Ac ita hanc contrariam opinionem pro viribus defendit *Gutierrez Canoniar. lib. 2. cap. 8. num. 32.* & eam uti veriore sequitur *Farias ad Covar. ubi proxime n. 54. Pacion. de locat. cap. 61. n. 108.* Quibus libenter accedo tam propter prædictas rationes, quam ob eam, quod in iure non legitur, per iuramentum constitui jus in re, sed tantum in persona; adeo ut pactum de non alienando iuramento firmatum non impediat translationem domini, nec expulsionem conductoris, quia rem non afficit, sed tantum personam jurantis, ut tenentur *laudati num. 76.* & probatur *ex textu in cap. veritatis de iurejurand.* Cum etiam, quia iuramentum recipit omnes limitationes, & subauditiones, quas habet, & recipere solet contractus, cui adjicitur, ut ait *Gutierrez dict. cap. 8. n. 38.*

79 Si autem cum hypotheca concurrat iuramentum locatoris, conductor expelli non potest, quamvis hypotheca sit generalis, ut cum pluribus *Farias dict. cap. 15. n. 55. Pacion. dict. cap. 61. n. 107.* Quod de iure nostro Regio in præsentis textu nullum dubium patitur in eo enim ex sola hypotheca speciali, vel generali absque iuramento non potest conductor expelli à singulari successore.

80 Et quid, si interesse offerat? Vide eundem *Farias dict. cap. 15. n. 56.* ubi cum pluribus negativè resolvit, sed ex dictis *supra n. 78 juncto n. 63.* contrarium resolvendum videtur cum allegatis per eundem *Farias dict. n. 56. versic. Sed contrarium.*

81 Limitatur 7. in emptore Fiscalis, qui conductoribus Fiscalibus stare tenetur, ne alioquin Fiscus colono ad interesse teneatur. *ex L. final. versic. Papinianus ff. de iur. Fisci Peregrin. de iur. Fise. lib. 6. tit. 4. n. 33. Surd. consil. 331. num. 1. Ceval. Quest. 756. n. 71. Valase. de*

jur. emphyt. Quest. 29. n. 28 versic. Ad sextum. Petr. Barbof. n. 1. Si filiofamilias 26 §. final. n. 28. solut. matrim. Caldas de empt. & vendit. cap. 26. à n. 77. Idem Valase. consult. 40. n. 2. August. Barbof. in L. Emptorem 9. n. 18. Cod. de locat. & conduct. & ejus parens Emm. Barbof. ad rubr. hujus tit. n. 8. late comprobat Pacion. de locat. cap. 61. ex n. 187. Brito ad rubric. de locat. & conduct. p. 2. §. 5. num. 2. Et idem dicitur de singulari successore Ecclesiæ, ut probat. Pacion. dict. cap. 61. à n. 192. cum seqq.

Limitatur 8. in locatione facta per tutorem, qui tenetur stare pupillus factus puer; quia tutor habet plenum jus administrandi, & mandatum à lege *Surd. decis. 299. numer. 2. Gomes var. tom. 2. cap. 3. n. 8. Covar. var. lib. 2. cap. 15. n. 5. Ubi Farias n. 90. Gutierrez de tutel. p. 2. cap. 20. n. 6. Gratian. Forens. cap. 37. n. 13. Caldas de empt. & vendit. cap. 26. n. 12. Petr. Barbof. in dict. §. fin. n. 1. ad finem, & n. 7. August. Barbof. in dict. L. Emptorem 9. n. 19. & ejus parens Emm. Barbof. ad rubr. hujus tit. n. 9. Brito dict. §. 5. sub n. 5. Et hoc procedit, quamvis locatio sit ad longum tempus, maxime interveniente iudicis decreto. *Caroc. de locat. tit. de tutor. & curat. Quest. 6. n. 9. Farias ad Covar. dict. cap. 15. n. 91.* Et converso autem tutor, & alius administrator antecessoris locationi stare compellitur. *Farias ad Covar. dict. cap. 15. n. 111.**

Limitatur 9. in fideicommissario, qui tenetur stare locationi factæ per hæredem gravatum, quia fideicommissarius est successor necessarius & hæres gravatus plenam habet administrationem. *Peregrin. de fideicommiss. artic. 40. n. 92. cum seqq. Caroc. de locat. tit. de successor. Quest. Fusar. de substit. Quest. 526. à n. 1. cum seqq. August. Barbof. in dict. Emptorem 9. n. 20. Ciarlin. Forens. lib. 1. cap. 93. n. 3. Pacion. de locat. cap. 61. n. 145. Gratian. Forens. cap. 37. numer. 14. tom. 1.*

Ouz

84 Quæ quidem opinio procedit tam in fideicommissario particulari, quam in universali, & tam in locatione facta à primo hærede, quam etiam in facta à primo fideicommissario, vel subsequenter respectivè, cum semper militet eadem ratio. *Peregrin. dict. artic. 40. num. 102. post med. Fusar. dict. Quest. 526. num. 3. & 4. Pacion. dict. cap. 61. n. 146. Gratian. dict. cap. 37. ex n. 14.*

85 Intelligitur tamen dicta opinio, ut procedat in locatione ad modicum tempus; non autem in ea, quæ est facta per hæredem gravatum ad longum tempus, quia est alienatio, quam hæres gravatus tacere non potest. *Auth. Res, quæ L. final. §. Sed quia. Cod. commun. de legat. Et ideo nec valet locatio ad longum tempus per eum facta. L. final. Cod. de reb. alienand. Peregrin. dict. artic. 40. n. 106. Scapuccin. de singular. successor. ampliat. 3. n. 12. Fusar. dict. Quest. 526. n. 5. Pacion. dict. cap. 61. num. 147. & n. 148.*

86 Et tunc stante dicta nullitate non poterit prætere conductor, quod fideicommissarius teneatur stare locationi saltem pro brevi tempore, pro quo permessa est locatio; quia locatio ad longum tempus est nulla in totum, aliàs mutaretur species contractus, cum multum intersit inter locationem ad longum tempus, & locationem ad breve tempus. *Peregrin. dict. artic. 40. n. 106. Molin. de primogen. lib. 1. cap. 21. n. 15. & 28. Alexand. consil. 17. n. 11. lib. 4. Pacion. dict. cap. 61. n. 149.*

87 Sed contra prædicta obstat alia opinio contraria tenens, quod fideicommissarius, sive particularis, sive universalis non tenetur stare locationi hæredis gravati; sed die fideicommissi adveniente, expellere conductorem non prohibetur. *Merlin. de legitim. lib. 3. tit. 2. Quest. 22. numer. 12. Molin. de primogen. lib. 1. cap. 21. n. 2. Gutierrez Canoniar. lib. 2. cap. 8. n. 47. Surd. de aliment. tit. final. Quest. 42. n. 5. Gomes var.*

tom. 2. cap. 3. n. 8. in fine. Pater Molin. de iust. tract. 2. disp. 491. num. 2. Farias ad Covar. var. lib. 2. cap. 15. n. 19. Brito ad rubric. de locat. p. 2. §. 5. n. 8. ad finem.

88 Et hæc opinio videtur tenenda; nam in ea militant omnes rationes, quas in maioratus successore intervenire dicunt *supra laudati, ex n. 26.* Tum etiam quia fundamentum primæ opinionis *supra n. 83.* consistit in eo, quia fideicommissarius est successor necessarius, qui secundum communem sententiam ad locationem continuandam obligatur *ex supra laudatis n. 51.* Sed hæc ratio vera non est, neque iure probatur; nam ob eam particularis successor non tenetur observare locationem factam per prædecessorem, quia colonus nullum jus habet in re conductæ. *Non solet ff. locati.* At particularis successor dominium rei acquirit, & ideo non tenetur pati, ut, se invito, quis rem suam detineat. *L. 1. §. penult. ff. deposit. cap. final. de præcar.* Et licet colonus habeat actionem ex locato adversus locatorem, ea tanquam personali uti non potest adversus particularem successorem. *L. final. §. final. ff. de contrahend. empt.* Quæ ratio pariter militat in successore necessario, & sic non tenetur observare locationem factam per prædecessorem, ut omnia tradit, & sequitur *Petr. Barbof. in L. Si filiofamilias 26. §. final. n. 2. ff. solut. matrim. quem laudat, & sequitur. Farias ad Covar. dict. cap. 15. sub num. 19.* ubi etiam addit, quod in maioratu, & usufructu successio necessaria est, & tamen à locatione prædecessoris receditur, ut dictum manet *supra n. 26. & n. 36.*

89 Quod comprobatur ex eo, quia primogenitura nihil aliud est, quam fideicommissum primogenitorum favore relictum; ex relatis per *Molin. de primogen. lib. 1. cap. 1. n. 7. Fusar. de substit. Quest. 277. n. 70. & Quest. 387. n. 10.* Ex quo sequitur, quod si-

cut

cut successor maioratus non tenetur nare locationi prædecessoris, ita etiam fideicommissarius: valet enim argumentum de uno ad alium; ex *Molin. de primogen. lib. 1. cap. 21. n. 1. & 1.*

90

Sed ad sustinendam primam opinionem nostræ limitationis *supra n. 83.* animadvertunt aliqui ejus sequaces, quod licet primogenitura, seu maioratus in pluribus conveniat cum fideicommissis, tamen aliquibus differt, & signanter in eo, quod fideicommissarius debet capere de manu hæredis rem fideicommissio subjectam, & per eum poni in locum suum. *L. Eam, quam. Cod. de fideicommissis. l. 1. Qui quadringenta ff. ad Tribell.* Sic succedit per viam transmissionis de una persona in aliam, cum nec possit successivè vocatus agere, nisi facta sibi restitutione per gravatum. *L. 2. in princip. L. Restituta ff. ad Tribell. Menoch. de adipiscend. possess. remed. 4. à n. 166.* Quod secus est in primogenitura, quia in ea non succeditur per viam transmissionis de una persona in aliam, sed uno sublato de medio, succedit alius ex persona propria; quam differentiam tradunt, & late comprobant. *Molin. dict. cap. 1. num. 14. juncto n. 17. Castill. controvers. lib. 5. cap. 65. n. 84. & 85.* ex ea dictam primam opinionem sustinet. *Pacion. dict. cap. 61. ex n. 152. cum seqq. ubi à n. 155.* ait, quod distinctio ista procedit in progenitura facta per contractum, non verò in instituta in testamento per viam veri, & proprii fideicommissi; tunc enim successor tenetur stare locationi.

91

Cum igitur singularis successor, qui per viam translationis juris unius in alium, & sic per acquisitionem juris, quod locator habebat, succedit, tenetur ejus stare locationi, quamvis secus sit in successore, qui succedit per privationem, & extinctionem juris locantis, ut *supra diximus n. 24.* sequitur, quod fideicom-

missarius, qui per viam translationis succedit, stare debet locatorem prædecessoris juxta *supra citatos.* Tu cogita, & præpondera rationes utriusque partis, quia multum urgent: Ego enim solum tempero primam opinionem, ut non teneatur fideicommissarius præcisè stare locationi gravati; sed causativè tantum, præstando conductori omne interesse, lucrum, & damnum, quod potest sentire, integra locatione effectum non sortiente. *Peregrin. de fideicommissis. dict. artic. 40. n. 105. Clarin. Forens. lib. 1. cap. 93. n. 9.* Et comprobatur ex dictis *supra n. 63.*

Si autem prædicta locatio facta fuerit à testatore fideicommissum relincente, tunc fideicommissarius, seu legatarius particularis certæ rei non tenetur illi stare, quia succedit regula, quod successor singularis non tenetur stare locationi prædecessoris, ut probatur in specie per textum in *L. Qui fundum 35. ff. locat. & tradunt Bald. in L. 1. n. 17. post medium. Cod. de usur. & fruct. legator. Caroc. de locat. tit. de successor. Quæst. 9. Peregr. de fideicommissis. artic. 40. n. 90. Scapuccin. de singul. successor. ampliat. 3. n. 1. Rotta post Vivian. decis. 56. num. 11. Pacion. de locat. cap. 61. num. 140. ubi n. 141. hoc intelligit de locatione ad breve tempus, secus de locatione ad longum tempus.*

At si successor, seu fideicommissarius sit universalis, qui loco hæredis habetur, & in eum transeunt omnes actiones activæ, & passivæ: ex *L. Postulante §. Sedet in hujusmod. ff. ad Tribell. L. Si filius ff. quod cum eo.* Tunc hujusmodi locationi à testatore factæ tenetur stare. *Peregrin. dict. artic. 40. n. 92. Scapuccin. dict. ampliat. 3. n. 8. & 9. Pacion. dict. cap. 61. num. 143. & comprobatur. ex dictis supra à n. 7. cum seqq.*

Limitatur 10. in emptore sciente per venditorem rem esse locatam; quia acceptando contractum de re locata, censetur illam acceptare

cum

cum omnibus suis qualitatibus, atque emere, tum videtur jus, quod venditor habet, ac in illius statum successisse. *Surd. decis. 225. n. 6. & n. 17. & decis. 264. n. 7. & 9. Cancr. var. p. 1. cap. 14. n. 43. Cevall. Quæst. 756. à n. 44. Barbof. ad rubr. hujus tit. n. 6. & ejus filius August. Barbof. in L. Emptorem 9. num. 22. Cod. de locat. & conduct. Pacion. de locat. cap. 61. ex num. 86. cum seqq. ubi ex n. 89.* ampliatio nes tradit, & probatur ex dictis *supra n. 29. & n. 54.* Et sic non obstat opinio contraria fulcita per *Surd. dict. decis. 225. à n. 14. Joseph Ludov. decis. 83 n. 10. Franches de 24. n. 2. Petr. Barbof. in dict. L. Filiofamilias 26. §. final. n. 31. ff. solut. matrim.* Nam venditor exprimendo, rem esse locatam, videtur jus conductoris reservasse, ideoque expelli non potest, ut responsum fuit *apud. Surd. dict. decis. 225. n. 17. cum seqq. & defendit Pacion. dict. cap. 61. n. 87. Farias ad Covar. var. lib. 2. cap. 15. n. 24. ubi cum eod. Petr. Barbof. ait, posse dici, non sufficere notitiam locationis habere undecunque, quod videtur verius, quia tunc cessat dicta ratio reservationis juris conductoris, ac etiam deficit consensus emptoris, qui in emptione magis de jure suo, quam conductoris cogitat; & sic videtur contraxisse ea facultate illum expellendi, quam jus sibi concessit, ut frequenter observatur.*

95

Limitatur 11. ubicunque successor singulari fuerint reservatæ pensiones per conventionem inter ipsum & venditorem. *Surd. decis. 264. ex n. 15. August. Barbof. in dict. L. Emptorem 9. n. 23. Mantie. de tacit. lib. 5. tit. 10. n. 22. Gratian Forens. cap. 37. n. 30. Pacion. de locat. cap. 61. num. 94. ubi n. 95. idem inquit, si talis successor abique tali conventionem pensiones aliquas à conductore receperit; quod est juxta mentem nostri textus, in versic. *Salvo*, quo inspecto, cessat contraria opinio, de qua ipse *Pacion. n. 96. 140**

Limitatur 12. in vendente cum pacto redimendi, qui tenetur stare locationi per emptorem factæ; quia illi locationi videtur consensisse, quando rem vendidit, & videtur, illam fecisse emptor de voluntate venditoris, ut per *Surd. dict. decis. 264. numer. 11. Cancr. var. p. 1. cap. 14. n. 49. Scapuccin. de singular. successor. limit. 1. n. 1. & 2. August. Barbof. in dict. L. Emptorem 9. n. 24. Farias ad Covar. dict. cap. 15. num. 26. ubi rationem præstat. Pacion. de locat. cap. n. 65.*

Limitatur 13. in creditore immisso in possessionem vigore Salviani qui tenetur stare locationi. *August. Barbof. in dict. L. Emptorem 9. num. 25.*

Limitatur 14. in singulari successore, qui non succedit in plenum jus sui auctoris, veluti, si quis reservandæ causa ex primo decreto judicis missus fuerit in possessionem, is enim tenetur in locatione persistere, quia dominium non acquirit, sed jus pignoris dumtaxat consequitur. *L. In venditione §. 1. ff. de bon. jud. auctor. possid. August. Barbof. in dict. L. Emptorem 9. n. 27. Mantie. de tacit. & ambig. lib. 5. tit. 10. n. 25. Barthol. in L. Si filiofamilias 26 §. Si vir in quinquennium fin. ff. solut. matrim. Franch. 16. n. 2. tom. 1. ubi n. 3. limitat iterum in conductore jurisdictionis, & fructuum ad modicum tempus, de quo etiam idem *August. Barbof. n. 28. ubi n. 29. cum eod. Franch. limitat etiam in successore ex electione.**

Limitatur 15. in uxore, quæ tenetur stare locationibus factis circa bona paraphernalia per maritum, cui tacite per legem commissæ est earum administratio. *Gomes var. tom. 2. cap. 3. n. 8. versic. Ex quo infero Gutierrez de tutel. p. 2. cap. 20. n. 9. Scapuccin. de singular. successor. ampliat. 6. num. 7. August. Barbof. in dict. L. Emptorem 9. n. 30. Cod. de locat. & conduct. Pacion. de locat. cap. 61. n. 85. Surd. decis. 264. n. 12. Mantie. de just. tract. 2. disp. 492. n. 2. r. Barbof. in dict. L. Si*

Si

Si filiofamil. 26. §. final. n. 1. Cald. de empt. & vendit. cap. 26. n. 12. Farias ad Covar. var. lib. 2. cap. 15. num. 87. Brito de locat. in rubr. p. 2. §. 5. n. 13. Gueric. tract. 2. de div. omib. lib. 7. cap. 9. n. 52. & tract. 3. de dat. & obligat. tutor. lib. 7. cap. 10. n. 138.

100 Et idem dicitur, si maritus, conitante matrimonio, locavit res dotales; nam eo soluto, uxor, vel ejus hæres tenetur stare locationi, & similiter compellere potest conductorem ad ejus observantiam; intelligendo tamen, ut non præcisè teneatur stare hujusmodi locationi, sed causativè; quia si non vult confirmare, & approbare eam, poterit conductor agere contra maritum ad totale interesse, & adeo uxor, vel ejus hæres non potest locatam occupare, nisi posita cautione marito, vel hæredibus de indemnitate: *ex textu in L. Si filiofamilias 26. §. Si vir in quinquennium final. ff. solut. matrim. ubi Petr. Barbosa. n. 2. Gomes var. tom. 2. cap. 3. num. 8. ubi addit, quod si maritus, vel hæres non petat istam cautionem, ipso jure tenebitur uxor, vel ejus hæres, ac si caviisset; si nolit stare contractui. Covar. var. lib. 2. cap. 15. n. 5. ubi Farias n. 81. ubi n. 83. idem dicit de cautione omissa. Caroc. de locat. tit. de jure dot. Quest. 7. n. 4. Mantec. de lib. 5. tit. 10. n. 13. Molin. de just. disp. 492. n. 3. Gutierrez Canonic. lib. 2. cap. 39. n. 39. Cancer var. p. 1. cap. 14. n. 3. Pacion. de locat. cap. 61. ex n. 78. cum seqq. Et licet aliqui teneant mulierem præcisè teneri stare locationi tamen eis bene respondent. Petr. Barbosa. Gomes. Farias. Pacion. & alii locis citatis. Brito de locat. p. 2. rubr. §. 5. num. 12. Barbosa. ad rubr. hujus tit. n. 10.*

101 Sic è converso maritus tenetur stare locationi factæ per mulierem de fundo ei in dotem dato, ut bene explicat Pacion. dict. cap. 61. à n. 73. cum seqq. quem vide.

102 Si verò mulier dotem repetat, matrimonio constante, quia vir ad

inopiam vergeret, præcisè stabet locationi; quoniam jus viri non omnino extinguitur, sed suspenditur, nec mulier in plenum jus succedit, sed in administrationem bonorum; nec à lege facultatem habet veniendi contra factum mariti, nisi quatenus expedit dotis securitati, cui ex locato nullum periculum imminet: *Farias ad Covar. dict. cap. 15. n. 82.*

103 Quoties autem conductor tempore contractus à viro, vel aliunde certioratus fuerit, rem esse dotalem, agere non potest contra eum ad interesse, & consequenter nec ejus uxor causativè teneatur stare locationi. *Farias dict. cap. 15. n. 84. & probatur ex dictis in maiori possessore, emphyteuta, usufructuario, & aliis, qui res restitutioni subjectas locant, per Molin. de primogen. lib. 1. cap. 21. à n. 8. alter Molin. de justit. tract. 2. disp. 491. n. 3.*

104 Illud etiam animadvertere oportet, quod si aliquid marito anticipatum est, nullo modo uxori imputabitur, si ipsa ejiciat colonum, si non; sed ipse colonus id à marito, vel ejus hæredibus condicere poterit. *Amat. var. lib. 1. resolut. 29. num. 15. Cacharan decis. 373. n. 54. lib. 3. Farias dict. cap. 15. n. 85.*

105 Si tamen matrimonium fuerit simpliciter contractum sine pactis dotalibus, cum censeatur initum pro dimiditate bonorum, & sic ad invicem communicantur bona inter conjuges *ex Ord. hoc lib. 4. tit. 46. tunc quia maritus nomine utriusque insimul bona administrat, quorum dominium ad utrumque pertinet pro indiviso tenebitur uxor, matrimonio soluto, stare locationi à marito factæ casu, quo in divisione ei res locata adjudicetur, nec satisfaciet præstando cautionem, de qua in dict. L. Si filiofamilias 26. §. Si vir in quinquennium ff. solut. matrim. Barbosa. ad rubric. hujus tituli. num. 10. Brito ad rubr. de locat. p. 2. §. 5. sub n. 13. Farias ad Covar. dict. cap. 15. num. 87. & 88.*

Nisi

106 Nisi locatio absque consensu ipsius uxoris ad longum tempus, seu ad vitam per maritum fuerit celebrata; quia tunc non tenebitur uxor stare huic locationi, est enim species alienationis, quæ à marito fieri non potest absque uxoris consensu *ex Ord. lib. 4. tit. 43. §. 8. Brito dict. §. 5. n. 13. ad finem.*

107 Limitatur 16. principalis conclusio, ut non procedat, si emphyteuta, vel feudatarius locaverit bona emphyteutica, vel feudataria, quia tunc successor stare tenetur locationi, si fundum, vel emphyteusis sit hæreditaria, quia cum successor debeat esse hæres, non potest impugnare factum defuncti ex regula textus in L. Cum à matre Cod. de reivindic. tenent Scapuccin. de singular. successor. ampliat. 11. n. 8. & 9. Pacion. de locat. cap. 61. n. 171.

108 Si verò emphyteusis sit ex pacto, & providentia, non tenetur successor stare locationi antecessoris; quia emphyteuta non transmittit jus suum in successorem vocatum. *Scapuccin. dict. ampliat. 11. n. 10. Pacion. dict. cap. 61. n. 172.*

109 Ubi autem succedit in emphyteusi dominus directus ex causa necessaria juris emphyteutici, seu legis investituræ, non tenetur stare locationi, cum omne jus conductoris per resolutionem juris emphyteutæ locantis expiraverit. *Fulg. de jur. emphyt. tit. de renunciat. Quest. 11. n. 1. Pacion. dict. cap. 61. num. 177. & 183. cum seqq. Farias ad Covar. var. lib. 2. cap. 15. n. 20. Petr. Barb. in dict. L. Si filiofamilias 26. §. final. n. 11. ad finem.*

110 Adeo, ut nec ipse emphyteuta locator, vel ejus hæres teneatur ad aliquod damnum reficiendum conductori, si rem uti emphyteuticam locavit, dicitur eam locatio finita ex natura rei, quo casu nec evictio debetur. *Scapuccin. dict. ampliat. 11. n. 4. Bergun. decis. 25. num. 8. p. 2. Pacion. dict. cap. 61. n. 178.*

Tomo IV.

111 Si autem dominus directus successerit ex causa voluntaria; quia nempe emphyteuta sponte rem vendiderit, donaverit, cesserit, aut reliquerit domino, contrarium dicendum est, quia tunc jus emphyteutæ non extinguitur, sed transfertur, & ideo debet transire cum suo onere, *ex Bald. consil. 372. lib. 1. Tiracquel. de retract. lignag. §. 34. Gloss. 1. num. 9. Mantica de tacit. lib. 5. tit. 10. n. 31. Fulgin. dict. Quest. 11. n. 1. Scapucc. dict. ampliat. 21. num. 5. Surd. decis. 286. n. 4. Et ratio est, quia dominus concedendo emphyteutim tacite dedit emphyteutæ facultatem locandi, & censetur locationi consensisse, ut supra diximus in simili, & tenet Pacion. dict. cap. 61. n. 179.*

112 Secus dicendum est, si dominus directus utens jure pralationis in emptione rei emphyteuticæ rem emat; quia tunc non tenetur stare locationi emphyteutæ. *Osasch. decis. 156. per totam. Pacion. de locat. cap. 61. n. 72. & n. 182.*

113 E contra denique si dominus locaverit ad breve tempus, ac deinde bona locata, in emphyteusim concesserit, aut ad longum tempus alteri locaverit, non tenetur emphyteuta, seu conductor ad longum tempus stare hujusmodi locationi, quia sunt singulares successores in uti i dominio, *ex Barthol. in L. penult. Cod. de mancip. & colon. lib. 11. Scapuccin. de singular. successor. ampliat. 11. num. 7. Pacion. de locat. cap. 61. n. 185. ubi n. 186. limitat, ut procedat in emphyteuta privati; secus autem in emphyteuta Filii, vel Ecclesiæ, quia iste tenetur stare colono, ad quod allegat Carocc. de locat. tituli. de jure emphyt. Quest. 19. Scapuccin. dict. ampliat. 11. n. 7. tenet etiam primum Gomes var. tom. 2. cap. 3. sub n. 9. versic. Et eadem ratione.*

114 In textu ibi: *Mas podelo-ha demandar, e constranger.* Dicitur in textu, quod ubi emptor non tenetur stare locationi per venditorem factæ, potest

potest colonum expellere auctoritate
judicis, ut significant illa verba: Po-
telo ha demandar, quod comproba-
tur, ex alia Ord. hoc lib. 4. tit. 24. §. 1.
& ex L. Non est singulis ff. de regul.
jur. in c. 1. is, quæ congestimus su-
pra hoc lib. ad tit. 5. §. 1. ex n. 16. cum
seqq.

115 Et sic apud nos cessat quæstio,
an in hoc casu possit singularis succel-
sor colonum expellere propria aucto-
ritate? De quâ Canter. var. p. 1. cap. 14.
n. 36 cum seqq. Argus. Barbof in L.
Emptorem §. n. 32. & 33. Cod. de locat.
& conduct. Pacion. de locat. cap. 60. n. 40
cum seqq.

Ad §. Unicum.

SUMMARIUM.

- 1 Ubi emptor non tenetur stare loca-
tioni per venditorem factæ, si con-
ductor solvat omne interesse, tene-
tur stare locationi absque dubio,
& contradictione.
- 2 Procedit etiam in quocunque alio
singulari successore.

1 **D**eciditur in textu, quod in omni-
bus casibus, in quibus emptor
non tenetur stare locationi factæ per
venditorem si conductor ei solvat
omne interesse tam respectu lucri,
quam damni, quod receperit ex eo,
quod locatio firma maneat, tunc tene-
tur emptor dictam locationem ob-
servare absque ullo dubio, & contra-
dictione. Brito ad rubr. de locat. &
conduct. p. 2. §. 1. sub n. 3.

2 Amp iatur dispositio nostri tex-
tus, ut procedat in quocunque alio
singulari successore, ex Molin. de just.
& jur. tract. 2. disp. 490. ad finem.
verfic. nextum est.

Ad titul.

De venditionibus, & alienationibus
factis de rebus litigiosis.

Ad Principium.

SUMMARIUM.

- 1 Definitur quanam sit res litigio-
sa.
- 2 Lis quid dicatur.
- 3 Lis aliquando accipitur pro re, vel
actione in judicium deducta.
- 4 Denuntiatio impediendæ venditionis
causâ facta rem litigiosam non fa-
cit.
- 5 Nec litis metus, vel comminatio.
Timor citationis, litisque movendæ
rem litigiosam facit, ibid.
- 6 Litigiosum est, de cujus dominio
vel quasi controversitur.
- 7 Si actione reali agatur, à tempore
motæ controversiæ res est litigiosa,
si personali, non nisi post contesta-
tionem.
- 8 Refertur differentia inter titulum
de litigiosis, & edictum de alie-
nat. judic.
- 9 Appellatione litigiosi, etiam compre-
henditur nomen debitoris in judi-
cium deductum, & jura in corpo-
ralia.
- 10 Res non efficitur litigiosa, si de ali-
quo ipsius onere agatur, potestque
alienari.
An tunc locum habeat exceptio ex-
ceptionis Remissivæ. ibid.
- 11 Res non efficitur litigiosa per citatio-
nem; si tantum de possessione aga-
tur.
- 12 Possessio tamen efficitur.
- 13 Nec si de se servitute rei agatur.
- 14 Actio tamen deducta super eis per
contestationem efficitur litigiosa.
- 15 Actiones respectu rei efficiuntur li-
tigiosæ per contestationem.
Actio personalis litigiosa efficitur

post

per contestationem, nequitque ce-
di, ibid.

Actio realis super dominio efficitur
litigiosa per solam citationem; per-
sonalis non, nisi per litis contesta-
tionem, ibid.

- 16 Repetitâ actione personali, ex ven-
diti, donato v.g. &c. adhuc post
petitionem non efficitur litigio-
sa.
- 17 Contraria tamen sententia verior, &
Ordinat. conformior.
- 18 Quæ procedit, si vera, & non ca-
lumniosa sit lis.
- 19 Si agatur simpliciter in personam
actione mere personali ex mutuo,
litis pendentia non inducit litigio-
sum.
- 20 Ut per citationem res efficiatur liti-
giosa in actione domini, vel quasi
debet fieri cum plena causæ expres-
sione.
- 21 Alia, ut per solam citationem res
efficiatur litigiosa. Remissivæ.
Si citatio sit nulla, vel circumdu-
cta, vel instantia perempta, vitium
litigiosi non contrahitur, ibid.
Plura circa alienationem rei litigio-
sæ, Remissivæ. ibid.

Definitur in textu, quæ sit res li-
tigiosa, & primo dicitur, quod
est illa, super quâ inter partes mota est
lis in judicio; quod aliquando fit per
citationem; aliquando etiam per
commissionem Principis impetratam,
& judici præsentatam, parique con-
trariæ notificatam, intelligendo ta-
men de actione reali reivindicatio-
nis, ut omnia traduntur in textu, & in
Authent. Litigiosa res. Cod. de litigiosis
& in corpore, unde desumpta fuit
Authentic. De litigiosis §. 1. Collat. 8.
ultra relatos à Barbof. hic, tenent ejus
filius August. Barbof. in cap. 1. à n. 2.
cum seqq. de confirmat. utili, vel inutili,
& relati à Pegas Forens. tom. 1. cap. 5.
n. 146. Portugal. de donat. Reg. lib. 3.
cap. 38. ex n. 6. cum seqq. Schettin. de
tert. venient. ad causam p. 2. cap. 2. in-
spect. 2. à n. 1. cum seqq. Pereira de re-

visionib. cap. 82. à n. 1. cum seqq.

Pro expositione hujus defini-
tionis sciendum est, litem vulgo dici
controversiam duorum, vel plurium
super eadem re sive actione reali, sive
personali agatur. L. Lis 4. ff. de judic.
L. In summa 65. §. 1. ff. de conduct. in
debit. L. Liberto 31. §. Litem ff. de no-
got. gest. L. Si rem 31. §. Si duo ff. de
novat. L. Quemadmodum. L. Nam et-
si ff. de inoffic. L. 3. §. Si pupillus ff.
de tutel. L. 2. Cod. de petit. heredi-
tat.

Etiam apud Consultos proprie,
& peculiariter lis accipitur pro ipsa
re, actione in judicium deducta.
L. Litis 36. ff. de verbor. signif. ubi
ait Ulpianus litis nomine omnem,
actionem significari, sive in rem, sive
in personam, idemque probatur, ex
L. Si mater 11. §. hoc jur. ff. de excepti.
rei judicat. L. Et post edictum 73. §. 1.
ff. de judic. L. Properandum §. Et si-
quidem. Cod. eod. tit. vult ejus de judic.
lib. 3. cap. 1. n. 44. Varro lib. 6. de lin-
gua Latin. ibi. Res, quæ in controver-
sia est, lis dicitur, ideo in actionibus
videmus dici, quam rem, sive litem.
Igitur res litigiosa, erit res, de qua
controversia est; aut quæ est in con-
troversia. L. 1. L. Res 21. ff. de jur.
Esc. & habetur supra n. 1.

Unde denuntiatio, quæ impe-
diendæ venditionis causa fit, rem le-
tigiosam non facit. L. 1. ff. de litigios.
L. 1. §. ult. ff. quæ res pignor. L. 1. Cod.
de litigios. Anaclet. in Jus Canonic. lib.
2. tit. 16. §. 2. n. 30. Nec litis metus,
vel comminatio rem litigiosam facit.
Valenzuel. consil. 19. n. 35.

Illud enim solummodo litigio-
sum est, de cujus dominio, vel quasi
lis, vel controversia mota est inter
petitorem, & possessorem, ut habe-
tur in fine nostri textus, & in Au-
thent. litigiosa res Cod. de litigios. ubi
Gloss. verbo dominio, idem intelligit
de quasi dominio, & etiam Abbas in
cap. 3. n. 7. ut lit. pendent. nihil innovet.
& cum plurib. August. Barbof. in cap. 1.
n. 3. de confirmat. util. vel inutil. Co-
var.

Ll 2

var. practicar. cap. 15. n. 6. & ibi Farias n. 39. Schettin. de tertio venient ad causam p. 2. cap. 2. inspect. 2. n. 45. Cortiad. tom. 4. decis. 275. n. 46. & 47. ubi n. 48. idem dicit quando lis pendet super usufructu.

7 Ea tamen adhibita distinctione, ut si actione reali experiatur, à tempore controversiæ motæ res litigiosa vitio laboret, si vero actione personali ad rem agatur, non nisi post litis contestationem. L. 2. Cod. de litigios. Portugal. de donat. Reg. lib. 3. cap. 38. n. 16. cum seqq. Schettin. dict. inspect. 2. n. 4. & n. 56.

8 Aliud etiam discrimen vertitur inter titulum de litigiosis, & eisdem de alienat. iudicii, quod exceptio litigiosa tantum locum habet, cum res, quæ alienatur, in controversiam, vel rem deducta est, ex L. 5. ff. de petit. heredit. At edicto de alienatione iudicii tenetur, qui vendidit rem tantum futuræ litis gratiâ, adhuc non litigiosam, ut notavit. Cujac. ad tit. Cod. de litigios. & diximus ad Ord. lib. 3. tit. 39. ad rubric. n. 1. tom. 1.

9 Nec litigiosi appellatione tantum comprehenditur res mobilis, vel immobilis; sed etiam actio, seu nomen debitoris in iudicium deductum: ex L. 3. Cod. de litigios. Olea de cession. jur. tit. 3. Quæst. 11. Portugal. de donat. reg. lib. 3. cap. 38. ex n. 11. cum seqq. ubi n. 14. idem dicit de iuribus incorporalibus.

10 Sed si non de dominio rei, vel quasi, sed tantum de aliquo onere ipsius rei agatur, veluti hypothecaria, tunc res ipsa non efficitur litigiosa, ac proinde potest alienari cum suo onere. L. 1. Cod. de litigios. L. 2. Cod. de distract. pignor. Auth. de litigiosis §. Ab hoc autem collat. 8. Ord. hoc tit. §. 1. Abbas in cap. 3. n. 7. ut lite pendente nihil innovet. Portugal. dict. cap. 38. n. 8. Cancr. var. p. 2. cap. 12. numer. 4. & 10. Salgad. in labyrinth. creditor. p. 1. cap. 14. n. 14. Farias ad Covar. practicar. cap. 15. n. 40. Schettin. dict. inspect. 2. n. 46. ubi n. 4. agit an tunc

locum habeat exceptio excussionis. Cortiad. dict. decis. 275. n. 60. ibi n. 61. ampliat, licet hypotheca sit generalis, vel specialis.

11 Insuper si tantummodo agatur de possessione rei, pariter res ipsa per hoc non efficitur litigiosa per citationem. Glossa in cap. si quis 1. verbo Litigiosa de confirmat. utili, vel inutili, & ibi Abbas n. 5. August. Barbof. 5. Fagnan. n. 9. Portug. dict. cap. 38. sub num. 9. Mandos. in regul. de subrogand. Quæst. 3. n. 4. Gomes in regul. de trien. nat. Quæst. 53. n. 8. Rebuff. in prax. tit. de pacific. n. 100. Flaminius de resignat. lib. 2. Quæst. 3. n. 52. Cortiad. tom. 4. decis. 275. n. 52. ubi declarat, nisi post litem contestatam.

12 Fatendum tamen est, quod ipsa possessio, super qua mota est controversia, efficitur litigiosa; nam ubi principaliter agitur super possessione, ea habet se ad instar proprietatis, & possessio est res illa, de qua controversitur ad quem ex litigantibus pertineat. Abbas in dict. cap. si quis 1. n. 5. & ibi Fagnan. num. 10. & August. Barbof. n. 6. & fusius diximus ad Ord. lib. 3. tit. 86. §. 16. à n. 14. cum seqq. tom. 3. Cortiad. dict. decis. 275. num. 53.

13 Item si agatur de servitute rei actione confessoria, aut negatoria, vel aliis, res ipsa non efficitur litigiosa. Barthol. in L. 1. §. 1. ff. de litigios. Abbas consil. 170. ad finem lib. 2. Portugal. de donat. Reg. lib. 3. cap. 38. num. 9. Ord. hoc tit. §. 1. ubi dicemus. Schettin. de tertio venient. ad caus. p. 2. cap. 2. inspect. 2. n. 49. Cortiad. dict. decis. 275. n. 57.

14 Unde licet res, de cuius servitute, hypotheca, aut possessione agitur, non fiat litigiosa; tamen actio deducta super eis per litis contestationem litigiosa efficitur. L. 2. L. Censumus 4. Cod. de litigios. Ord. hoc tit. §. 1. Farinac. in fragment. verbo Litigiosa n. 249. Olea de cession. jur. tit. 3. Quæst. 11. n. 9. Salgad. de Reg. protect. p. 3. cap. 9. n. 166. Portugal. dict. cap. 38.

38. n. 10. Cortiad. dict. decis. 275. n. 59. & n. 62.

15 Hinc certum est, actiones respectu rei effici litigiosas non minus, ac ex parte actoris per litis contestationem, sicut & actio personalis ex parte actoris litigiosa efficitur post litem contestatam, & cedi non valet. L. 2. & L. final. Cod. de litigios. Ord. hoc tit. §. 1. & §. 2. Portugal. dict. cap. 38. sub n. 15. & n. 16. Cum eo tamen discrimine, quod actio realis super dominio efficitur litigiosa per solam citationem. Cortiad. dict. decis. 275. n. 63. dict. Auth. litigiosa res. Cod. de litigios. textus noster in presenti. Actio vero personalis non efficitur litigiosa, nisi per litis contestationem. L. 1. ff. de litigios. L. 2. Cod. eod. §. 1. & 2. huius tit. Portugal. dict. cap. 38. num. 16.

16 Sed dubium est apud utriusque juris Interpretes, an si non actione reali, vel Publiciana dominium, vel quasi directam, aut utile vendicetur, sed tantum actione personali ex vendito, donato, aut simili res petatur, adhuc post petitionem res dicatur litigiosa? Et litigiosam non esse docent Innocentius in cap. cum M. de constit. Barthol. & Bald. in L. 2. Cod. de litigios. Abbas in cap. Ecclesia 4. num. 7. ut lite pendente. plures apud Covar. practicar. cap. 15. n. 6. & hanc esse communem sententiam Canonistarum, & Legistarum asserit Peregrinus de iur. Fisci lib. 9. tit. 6. n. 10. Cancr. var. p. 2. cap. 12. n. 4. Schettin. dict. inspect. 2. n. 55. Cortiad. tom. 4. decis. 275. numer. 65.

17 At contraria sententia verior est, nempe, per litis contestationem rem actionem effici litigiosam, ut defendunt Covar. dict. cap. 15. n. 6. & ibi Farias n. 39. Gregor. Lopes in L. 13. tit. 7. Gloss. 1. & 2. partit. 3. Parlador. Rer. quotidian. lib. 2. cap. final. §. 5. Lancellot. de attentat. p. 2. cap. 4. in fine. Carleval. de iudic. disput. 11. n. 2. tit. 3. Salgad. de reg. protect. p. 4. cap. 8. n. 173. Pela dissert. 14. n. 43. verfic.

Contrarium. Portugal. de donat. Reg. lib. 3. cap. 38. n. 17. Et hanc opinionem sequuta est nostra Ord. in §. 2. huius tit. & plures apud Schettin. dict. inspect. 2. n. 56. ubi n. 63. hoc concedit in actione. Cortiad. dict. decis. 275. n. 65. ubi tenet per solam citationem effici litigiosam.

18 Quod procedit, si vera, non autem si calumniosa sit; tunc enim non prohibetur alienatio, neque inducitur vitium litigiosi. L. 1. in fine princip. ff. de litigios. Cassidor. de dolo, & contumac. decis. 17. Gomes de annali possessor. Quæst. 45. Mandos. in regul. de subrogand. Quæst. 11. n. 6. Schettin. dict. inspect. 2. n. 79. August. Barbof. in cap. 1. n. 34. de confirmat. utili, vel inutili. Cortiad. tom. 4. decis. 275. num. 28.

19 Ubi verò agitur simpliciter in personam actione merè personali ex mutuo, tunc litis pendenti non inducitur vitium litigiosi, ut quantitas dicatur litigiosa; sed actio per litis contestationem litigiosa efficitur, ex §. 2. verfic. E sendo a accão meramente pessoal, huius tit. Portugal. dict. cap. 38. n. 18. ubi idem dicit, quando agitur de aliquo opere facto in ipsa re, de quibus etiam Schettin. dict. inspect. 2. n. 45. & n. 51. Cortiad. dict. decis. 275. n. 40. & n. 50.

20 Ulterius sciendum est, quod ad hoc, ut per citationem res efficiatur litigiosa in actione reali domini, vel quasi, necessarium est, quod citatio fiat cum plena causæ expressione, ut adversarius instrui possit super quo, & qua de causa citetur, ut habetur decisum in Clement. 2. ut lite pendente. nihil innovet. Cancr. var. p. 2. cap. 12. n. 8. Portugal. dict. cap. 38. n. 7. Menoch. de arbitr. casu 202. num. 7. Scacc. de iudic. lib. 1. cap. 64. num. 11. Annaclet. in Jus Canonic. lib. 2. tit. 16. §. 1. n. 1. & 2. Schettin. de tertio venient. ad causam. p. 2. cap. 2. inspect. 2. n. 9.

21 Plura tamen desiderantur, ut per solam citationem res efficiatur litigiosa,

rigiosa, quando agitur de dominio actione reali, de quibus *Alex. Trentacinq. lib. 2. var. tit. de judic. resolut. 17. n. 19. Anaclet. dict. §. 1. ex n. 4. cum seqq.* Unde si citatio nulla fuerit vitium litigiosi non contrahitur, quod enim nullum est, nullum producit effectum, ut bene exornat. *Portugal. de donat. reg. lib. 3. cap. 38. ex num. 19. cum seqq.* ubi n. 22. idem dicit, si citatio fuerit circumducta: *Et n. 23. idem etiam habet, si perempta sit instantia.* De quibus etiam agit *Schettin. dict. inspect. 2. n. 7. & 10. & num. 24. cum seqq.* Alia plura circa alienationem litigiosæ invenies *infra ad §. 3. hujus tit.* ubi est sua sedes.

Ad §. 1.

SUMMARIUM.

- 1 Si non de dominio, sed super servitute, vel hypothecâ lis moveatur, res non efficitur litigiosa; actio tantum ita per litis contestationem.

1 **D**icitur in textu, quod si non de dominio lis mota sit, sed super servitute, vel hypotheca; tunc res non efficitur litigiosa, sed ipsa actio per litis contestationem. Quod exornavimus *supra ad princip. hujus tit. n. 10. & n. 13. cum seqq.*

Ad §. 2.

SUMMARIUM.

- 1 Si agatur actione personali in rem, neque actio, nec res litigiosa efficitur, nisi per litis contestationem.
- 2 Si mixta, & sit universalis actio, & res per solam citationem efficitur litigiosa, si particularis per litis contestationem.
- 3 Verbum *Emprestada*, intelligitur de re certa commodata, vel mutuata.

4 Verba *Certo dinheiro* intelliguntur & explicantur.

Habet textus, quod ubi agitur actione personali in rem, veluti ex commodato, pignore, custodia, & deposito, vel simili, non efficitur actio, neque res litigiosa, nisi per litis contestationem. De quo jam diximus *supra ad Princip. hujus titul. ex n. 16. cum seqq.* ubi vide.

Si verò agatur actione mixta habente utramque causam tam in rem, quam in personam, qualis est familiaris erciscundæ actio, communi dividundo, finium regundorum, de quibus in §. *Quedam actiones* 20. *Instit. de actionib.* Tunc distinguitur nam si actio est universalis familiaris erciscundæ, tunc actio, & res efficitur litigiosa per solam citationem: Si verò est particularis, ut communi dividundo, finium regundorum, & similia, tunc actio, & res efficitur litigiosa per litis contestationem, ut in nostro textu; prout jam diximus *supra ad Ord. lib. 3. tit. 86. §. 16. n. 9. & 10. cum seqq.* & addo *Schettin. de tert. veniente ad causam. p. 2. cap. 2. inspect. 2. n. 65. & Barthol. in L. 1. sub n. 2. versic. Si vero contenditur. ff. de litigios. ubi etiam ait, quod quando agitur actione personali super re, tunc ipsa res, & actio efficitur litigiosa per litis contestationem; quod idem probatur ex hoc textu.*

In textu ibi: *Emprestada*, intellige de re certa commodata, vel mutuata, exempla enim hic posita deducta fuerunt ex juribus docentibus, quibus modis re contrahitur obligatio, veluti, ex *L. 1. ff. de actionib. & obligat. & toto titul. Instit. quib. mod. re contrahit. obligat.* Et sic non agitur hic de actione merè personali; de ea enim agitur separatim in versic. *E sendo acção meramente pessoal.*

In textu ibi: *Certo dinheiro*, hic ponit exemplum actionis merè personalis; quod intelligitur, nisi certa pecunia deberetur, nō quasi quantitas, sed

sed ut species juxta textum in *L. Si certos nummos* 37. & ibi notata *ff. de verbor. obligat.* Quia tunc species ipsa litigiosa efficitur. *Argum. hujus textus in princip. & tradit Barthol. in dict. L. 1. ff. de litigios.*

Ad §. 3.

SUMMARIUM.

- 1 Res, vel actio litigiosa nequit alienari pendente lite, & si secus fiat alienatio est nulla, & scienter accipiens debet alienanti restituere, & pretium Fisco applicatur, cui alienans tantundem solvere tenetur, si scienter rem alienavit.
- 2 Ampliatur 1. ut inducatur nullitas alienationis non requiri scientia, & mala fides illius, in quem alienatur, sed procedere etiam datâ ignorantia, & bonâ fide.
- 3 Ampliatur 2. vitium litigiosi videri, etsi tertius obtineat possessionem rei litigiosæ per sententiam judicis, si litem movit post intentatum primum judicium ab alio.
- 4 Ampliatur 3. quamvis alienatio fiat cum assensu Principis non facit litem mentionem. Nisi ante litem captam contractus celebraretur, ibid.
- 5 Ampliatur 4. non posse rem litigiosam alienari per contractum translationis domini, neque hypothecari, neque census imponi, nec servitutes constitui.
- 6 Ampliatur 5. etsi actor non obtineat in judicio moto.
- 7 Ampliatur 6. etsi alienatio fiat pendente lite in judicio particulari ipsius rei, sive universali super bonis, in quibus res continetur, aut universitas alienetur.
- 8 Ampliatur 7. in donatione rei litigiosæ.
- 9 Ampliatur 8. nec titulo permutationis posse rem litigiosam in alium transferri.

10 Ampliatur 9. neque favore pie causæ, seu Monasterii posse alienari.

11 Ampliatur 10. etsi alienatio fiat à Fisco, vel in favorem Fisci.

12 Ampliatur 11. procedere etiam in alienatione rei mobilis tempore non peritura.

13 Ampliatur 12. ut nec actio deducenda in judicium cedatur, aut vendatur post litem contestatam.

14 Ampliatur 13. ut neque in personam conjunctam valeat alienatio, etsi firmetur juramento.

15 Limitatur 1. procedere in actione reali, in qua de dominio vel quasi directo, aut utili agitur non in personali.

16 Limitatur 2. rem non effici litigiosam, si ematur ab eo, cum illis erat, nomine proprio, & ille tunc pendente rem adeptus sit ut hæres alicujus, & ut talis dat.

17 Limitatur 3. contrahi vitium litigiosi si ad rem principaliter agatur non incidenter.

18 Limitatur 4. si alienatio fiat à tertio.

19 Limitatur 5. rem non prohiberi alienari in unum ex litigantibus.

20 Limitatur 6. vitium litigiosi locum non habere, nisi inter litigantes.

21 Limitatur 7. per sequestrum non induci vitium litigiosi, & quem jus suum alteri cedere posse.

22 Idem de pignoratione factâ in executione rei judicatæ, etsi illius alienatio sit nulla.

23 Res litigiosa in pignus capi non potest.

24 Limitatur 8. non procedere in locatione ad modicum tempus, secus si ad longum.

25 Limitatur 9. si constet litem motam esse injustam, indebitam, & calumniosam.

26 Limitatur 10. valere alienationem rei litigiosæ ex causa transactionis,

- nis, & etiamsi fiat de partium consensu.
- 27 Limitatur 11. nisi res litigiosa sit tempore peritura datâ tamen cautione, vel iudicis licentia.
- 28 Limitatur 12. ut res litigiosa alienari valeat collatâ traditione in tempus, quo desierit esse litigiosa.
- 29 Limitatur 13. si processus fuit nullus in competentia iudicis, aut agitur falso procuratore, vel citatione nullâ.
- 30 Limitatur 14. litis pendentiam coram arbitro non inducere vitium litigiosum, si sit voluntarius.
- 31 Nisi arbitrorum sententia mereatur executionem ex formâ statuti.
- 32 Limitatur 15. vitium litigiosum cessare, latâ sententia, quæ transit in rem iudicatam, etsi super executione contendatur.
- 33 Limitatur 16. nisi alienatio fiat cum donatione universali omnium bonorum.
- 34 Limitatur 17. non procedere in alienatione ex causâ necessariâ.
- 35 Limitatur 18. si res litigiosa legatur, vel fideicommissum relinquatur.
- 36 Limitatur 19. in alienatione rei litigiosæ factâ de licentiâ Principis, vel iudicis.
- 37 Limitatur 20. in alienatione factâ ex causâ dotis, vel propter nuptias, vel ex causâ studii.
- Procedit si post contractum matrimonium, & dotem constitutam alienatio fiat, ibid.
- 38 Limitatur 21. rem litigiosam posse dividi inter fratres cohæredes; vel socios habentes illam communem; etsi divisio fiat in fratrem Clericum.
- 39 Procedit si ad divisionem præcessit provocatio, secus si divisio fiat voluntarie.
- 40 Si constet divisionem fieri causâ iudicii mutandi, & in fraudem, divisio est nulla.
- 41 Idem si divisio rei litigiosæ non fiat per partes æquales, sed tota uni assignetur.
- 42 Si cum prohibitione legis concurrat prohibitio hominis; divisio factâ in spiritum mandati iudicis est nulla.
- 43 Tunc permittitur divisio Rei litigiosæ, si patre vivente jam erat affecta vitio litigiosum; secus si co mortuo litigiosa fiat.
- 44 Limitatur 22. litem super Clerico eligendo non impedire electionem, lite pendente, sed tantum confirmationem.
- 45 Limitatur 23. ut si post contestationem causa derelinquatur spatio 10. annorum cessare vitium litigiosum, & attentatum de Jure Canonico.
- 46 Limitatur 24. quando non agitur de re ipsa, sed de aliquo opere in ea factâ, vel jure ipsi annexo.
- 47 Limitatur 25. valere alienationem, si per actorem liti, & instantiæ renuntiatur, & postea fiat alienatio.
- 48 Vitium litigiosum tam in profanis, quam in beneficiis versatur.
- 49 Beneficium litigiosum nequit Resignari.
- 50 Beneficium dicitur litigiosum ex commissione causæ appellationis, & citatione cum inhibitione, & illius executione.
- 51 Et etiam quando agitur de jure reali super collatione factâ.
- 52 Resignatio simplex factâ in manibus Ordinarii, vel Patroni beneficii litigiosi valet, & etiam si fiat in favorem tertii in manibus Papæ cum derogatione juris patronatus, attentâ lite inter Patronos.
- 53 Venditio, & alia alienatio rei litigiosæ prohibita est.
- An usucapio etiam prohibeatur? Remissive. Ibid.
- 54 Verba: Nem passâr a outrem a acção procedunt post litem contestatam.
- 55 Venditori, non illi, qui rem fecit litigiosam res restituitur.

Deger.

DEcernitur in textu, quod res, vel actio effecta litigiosa alienari non potest, pendente lite antequam per sententiam definitivam in rem iudicatam finiatur, quod si secus fiat alienatio est nulla, & nullius vigoris, & insuper accipiens scienter debet illam alienanti restituere, & pretium Filco applicatur; cui tantumdem solvere tenetur ipse alienans, si scienter rem alienavit: concordant *L. final. & Auth. Nunc si hæres Cod. de litigios. cap. 3. & 4. ut lite pendet. plures laudat Schettin. de tertio venient. ad causam p. 2. cap. 2. inspect. 2. n. 1. & 2. Covar. practicar. cap. 15. n. 7. & ibi Farias n. 41. Portug. de donat. reg. lib. 3. cap. 38. n. 26. & num. 29. cum seqq. Cancer. var. p. 2. cap. 12. n. 14. Cardos. in prax. verbo Lis n. 3. Rovit. decis. 1. n. 19 & ibi Altimar. August. Barbos. in cap. 1. n. 8. de confirmat. util, vel inutil. Cortiad. tom. 4. decis. 175. n. 1. ubi infinitos laudat.*

Ampliatum 1. ut ad inducendam nullitatem alienationis non requiritur scientia, & mala fides illius, in quem res fuit alienata; sed etiam data ignorantia, & bona fide accipientis, in utitur dictus effectus; licet quoad penam requiratur scientia litigii, ex textu in dict. *L. final. Cod. de litigios. & expresse habetur in nostro textu, & §. sequenti, ubi etiam data ignorantia liti dicitur nulla alienatio rei litigiosæ. Covar. dict. n. 7. & ibi Farias dict. n. 41. Cancer. dict. cap. 12. n. 18. Rota apud Salgad. in Labyrinth. credit. tom. 2. decis. 71. num. 9. Sperell. tom. 1. decis. 7. n. 12. Schettin. dict. inspect. 2. n. 12. Portug. dict. cap. 38. n. 29. Valenzuel. consil. 20. n. 50.*

Ampliatum 2. ut vitium litigiosum vigeat, etiamsi tertius obtinueret possessionem rei litigiosæ per sententiam iudicis, si litem movit post intentatum primum iudicium ab alio, ut decisum tenet cum aliis Schettin. dict. inspect. 2. num. 33. & 34.

Tom. IV.

Ampliatum 3. ut procedat, quamvis alienatio fiat cum assensu Principis, non facta mentione litis; nisi ante litem conceptam contractus esset celebratus. Schett. dict. inspect. 2. n. 36. cum seqq. ubi alias limitationes tradit.

Ampliatum 4. ut non solum non possit res litigiosa alienari per contractum translativum domini, sed neque hypothecæ subijci. *L. 1. §. Quid ergo ff. Quæ res pignoris obligari poss. Abbas in cap. Ecclesia Sanctæ Mariæ n. 5. ut lite pend. Cancer. dict. cap. 12. n. 46. Gratian. Forens. cap. 502. n. 25. tom. 3. Schettin. de tert. venient. ad caus. p. 2. cap. 2. inspect. 2. num. 37. Gama decis. 199. n. 2. August. Barbos. in cap. 1. n. 10. de confirmat. util, vel inutil. Cortiad. dict. decis. 275. num. 4. ubi n. 6. idem dicit de censibus impositione, & n. 12. idem ait de servituti constitutione.*

Ampliatum 5. ut procedat, et si actor non obineat in iudicio moto, nam adhuc alienatio, lite pendente facta, nulla est ipso jure, neque convalescit per absolutionem rei conventi. Innocent. in cap. cum *M. n. 5. de constit. Bald. in L. 1. n. 7. Cod. commun. divid. Schettin. dict. inspect. 2. n. 40.*

Ampliatum 6. ut locum habeat, siue alienatio fiat pendente lite in iudicio particulari super ipsa re, siue in iudicio universali super omnibus bonis, inter quæ res alienata continentur; aut si universitas ipsa alienatur; veluti, si actum sit petitione hæreditatis, vel ejus divisionis. Schettin. dict. inspect. 2. n. 41. & vide quæ diximus supra hoc tit. ad §. 2. n. 2.

Ampliatum 7. ut procedat in donatione rei litigiosæ. *L. 2. Cod. de litigios. Boer. decis. 33. n. 2. Lancellot. de attent. p. 2. præfat. cap. 4. num. 445. Flamin. de resignat. lib. 2. Quæst. 3. n. 5. August. Barbos. in dict. cap. 1. n. 9. & habetur in nostro textu ibi: Nem dar Cortiad. tom. 4. decis. 275. n. 3. Valenzuel. consil. 19. n. 33.*

Ampliatum 8. ut nec etiam titulo

Mm

tulo

rulo permutationis possit res litigiosa in alium transferri, ut in præfati textu declaratur, ibi: *Nem escambar. Gloss. in L. final. verbo vel aliam speciem. Cod. de litigios. August. Barbosa in cap. 1. num. 11. de confirmat. vel inutil. Lancellot. de attent. p. 2. at. cap. 4. n. 449. Cortiad. dict. decis. 275. n. 5.*

10 Ampliatur 9. ut neque favore piæ causæ, seu Monasterii res litigiosa alienari possit: *Cap. Ecclesia Sanctæ Mariæ, ut lite pendent. ubi Abbas n. 10. & ceteri scribes. L. final. Cod. de litigios. August. Barbosa in dict. cap. num. 12. & 13. Cortiad. dict. decis. 275. num. 9. Sed quod alienatio tenet Schettin. dict. inspect. 2. numer. 7.*

Ampliatur 10. ut etsi alienatio rei litigiosæ facta sit à Fisco, adhuc
Lancellot. dict. cap. 4. n. 461. August. Barbosa in dict. cap. 1. n. 14. Noguierol. allegat. 29. n. 236. Alger. de Offic. Fiscal. Gloss. 16. n. 14. Cortiad. tom. 5. decis. 275. n. 10. ubi n. 11. idem tenet, etsi fiat in favorem Fisci.

11 Ampliatur 11. ut procedat in rei mobilis litigiosæ alienatione, quæ pariter nulla est. *Authent. litigiosa res Cod. de litigios. August. Barbosa in dict. cap. 1. n. 15. ubi declarat, non procedere in rebus mobilibus tempore perituris, quia earum alienatio interdita non est, ut infra n. 27. Ampliationem sequitur Cortiad. dict. decis. 275. n. 13.*

13 Ampliatur 12. ut nec etiam actio deducta in iudicio cedi, aut vendi potest, ut expresse hic statuitur ibi: *E bem assim o actor não deve vender, nem passar a outrem a acção movida sobre essa causa. August. Barbosa in cap. 1. n. 16. de confirmat. util. vel inutil. & alii supra citati ad Princip. hujus tit. n. 9. & n. 15. Cortiad. decis. 275. n. 15. & n. 16. Intellige, ut procedat post litem contestatam, ex L. 2. & L. fin. Cod. de litigios. §. 2.*

Schettin. dict. huj. tit. inspect. 2. num. 109. Portugal. de donat. reg. lib. 3. cap. 38. n. 15. & 16. Secus si ante litem contestatam alienatio fiat, quia valet. Schettin. dict. inspect. 2. n. 108. ubi plures dat concordantes. Cancer. var. p. 2. cap. 12. n. 55.

Ampliatur 13. ut neque in personam conjunctam res litigiosa alienari valeat, ex *Cephal. consil. 94. n. 32. lib. 1. August. Barbosa in dict. cap. 1. n. 17. Cortiad. dict. decis. 275. n. 14. Nec alienatio tenet, quamvis firmata sit juramento. Cortiad. ubi proxime n. 8.*

Limitatur 1. principalis conclusio, ut locum obtineat in actione reali, in qua de dominio, vel quasi directo, aut utili agitur; secus in actione personali tam in rem, quam in personam tantum, modo tamen supra tradito ad Princip. hujus tit. ex n. 10. cum seqq.

Limitatur 2. ut non efficiatur res litigiosa, si empti sit ab eo, cum quo lis erat, nomine proprio, & ille lite pendente, rem illam adeptus sit ut hæres alicujus, & ut talis eam vendiderit, eo quod tunc emptor exinde habetur, ac si ab alio tertio emisset; cum certum sit, duo jura, vel duas qualitates habentem, duorum vicem obtinere, ut ex *Gabr. consil. 52. n. 9. lib. 1. tenet Cancer. var. p. 2. cap. 12. sub n. 16 & sequitur Schettin. de tertio venient. ad caus. p. 2. cap. 2. inspect. 2. n. 69. & n. 70.*

Limitatur 3. ut procedat, quando agitur ad rem principaliter, ut tunc contrahatur vitium litigiosi, secus est, si incidenter, puta, si agerem contra furem criminaliter ad punitionem, & incidenter ad rei restitutionem, vel de spolio contra spoliatorem, & res mea interim facto rei conventi pervenerit ad tertium *Marant. in specul. aur. de ordin. jud. p. 4. dist. 1. n. 50. & 51. Lancellot. de attentat. p. 1. cap. 4. limit. 2. n. 30. Cancer. dict. cap. 12. n. 13. Schettin. dict. inspect. 2. n. 72.*

Li-

18 Limitatur 4. ut obtineat, quoties alienatio fieret ab eo, cum quo lis est, secus si à tertio. *L. Si inter ff. de litigios. Bossius tit. de penis n. 4. Schettin. dict. inspect. 2. n. 73. August. Barbosa in cap. 1. n. 25. de confirmat. util. vel inutil.*

19 Limitatur 5. ut res litigiosa non prohibeatur alienari in unum ex litigantibus, qui recte potest eam acquirere absque vitio litigiosi. *Schettin. dict. inspect. 2. n. 74. Cancer. dict. cap. 12. n. 15. August. Barbosa in dict. cap. 1. sub n. 24. Ord. in §. final. hujus titul.*

20 Limitatur 6. ut vitium litigiosi locum non habeat, nisi inter litigantes, nam tertius, qui non est in lite, non potest de dicto vitio opponere; nec ad nullitatem, sive ad prænam agere. *Boss. dict. tit. de penis n. 42. Cancer. dict. cap. 12. n. 16. Schettin. dict. inspect. 2. n. 75.*

21 Limitatur 7. ut per sequestrum non inducitur in re litigiosi vitium; ideoque per processum agitatum super sequestro non prohibetur quis cedere jus suum alteri; quia per illud non dicitur res facta litigiosa, ex *Natt. conf. 2. per tot. Lancellot. de attent. p. 2. cap. 4. n. 210. Gratian. Forens. tom. 5. cap. 906. n. 23. Coler. de process. execut. p. 2. cap. 3. num. 443. Costa de facti scient. & ignorant. Centur. 1. distinct. 93. n. 14. Schettin. dict. inspect. 2. n. 76. cum aliis tenet Portugal. de donat. reg. lib. 3. cap. 38. num. 65. Quidquid dicat Barbosa. ad Princip. hujus tit. n. 4. tenet etiam nostram limitationem Cortiad. dict. decis. 275. n. 32. ubi intelligit de re peritura, & iudice permittente.*

22 Et idem dicitur de pignoratione facta in executionem rei judicatæ, ut bene fundat idem Portugal. dict. cap. 38. à n. 64. cum seqq. Quamvis alienatio rei pignoratæ sit nulla, quia facta in fraudem executionis, ut cum pluribus diximus ad Ord. lib. 3. tit. 86. §. 1. n. 33. tom. 3.

23 At res litigiosa capi non potest

in pignus, ex *Gama decis. 199. num. 2. & 3. Costa de facti scientia, & ignorant. centur. 1. distinct. 93. n. 6. tom. 1.*

24 Limitatur 8. non procedere in locatione ad modicum tempus; secus si ad longum tempus facta sit, quia est species alienationis *Abbas in cap. Ecclesia n. 9. ut lit. pend. Caroc. de locat. p. 2. tit. de litigios. Costa dict. distinct. 93. n. 4. Cancer. var. p. 2. cap. 12. n. 47. Schettin. de tertio venient. ad caus. p. 2. cap. 2. inspect. 2. num. 77. & 78. August. Barbosa in cap. 1. n. 27. de confirmat. util. vel inutil. Portugal. de donat. reg. lib. 3. cap. 38. n. 77. & 28. Cortiad. tom. 4. decis. 275. n. 40. & 41.*

25 Limitatur 9. ut locum non habeat, si constet, litem motam esse injustam, indebitam, & calumniosam, ut tenent supra laudati ad Princip. hujus tit. n. 18.

26 Limitatur 10. ut alienatio rei litigiosæ valeat ex causa transactionis, per quam receditur à lite, quia cessat vitium litigiosi. *L. Cum mota 6. Cod. de transact. Cancer. dict. cap. 12. n. 53. Costa dict. distinct. 93. n. 3. Schettin. dict. inspect. 2. n. 80. August. Barbosa in dict. cap. 1. n. 24. Cortiad. tom. 4. decis. 275. num. 19. & num. 35. ubi n. 36. idem ait, quando alienatio fit de partium consensu. Valeron. de transact. tit. 5. Quæst. 1. n. 18.*

27 Limitatur 11. nisi res litigiosa sit tempore peritura, data tamen cautione, vel licentia iudicis. *L. final. de requir. reis. L. Divus ff. de petit. hæredit. Cancer. dict. cap. 12. n. 50. Schettin. dict. inspect. 2. n. 81. August. Barbosa in cap. 1. n. 15. de confirmat. util. vel inutil. Cortiad. dict. decis. 275. n. 23. & 24.*

28 Limitatur 12. ut res litigiosa alienari valeat, collata traditione in tempus, quo disierit esse litigiosa argum. textus in *L. Quod saepe 35. §. Si quid amico ff. de contrahend. empt. Guid. Papa decis. 327. n. 4. Cancer. var. p. 3. cap. 1. n. 14. Schettin. dict. inspect.*

inspect. 2. n. 83. ex rationibus, de quibus egimus ad Ord. lib. 3. tit. 86. §. 16. à n. 17. cum seqq. tom. 3. Cortiad. dict. decis. 275. n. 22. August. Barbof. in cap. 1. n. 26. de confirmat. util. Farrias ad Covar. practicar. cap. 15. sub n. 41.

29 Limitatur 13. ubi processus fuit nullus ob incompetentiam iudicis, aut agitur cum falso procuratore, vel citatione nulla. *Cancer. var.* 2. cap. 12. n. 30. Schettin. dict. inspect. 2. n. 84. Portugal. de donat. reg. lib. 3. cap. 38. num. 19. cum seqq. & terigimus supra ad Princip. hujus tit. ubi etiam Barbof. n. 2. & ejus filius August. Barbof. in cap. 1. num. 34. de confirmat. util. vel inutil. Cortiad. dict. decis. 275. n. 9. & 30.

30 Limitatur 14. ut litis pendente coram arbitro non inducat vitium litigiosi. Schettin. dict. inspect. 2. num. 85. *Cancer. dict.* cap. 12. ex num. 32. cum seqq. Barbof. ad Princip. hujus tit. n. 3. Cortiad. dict. decis. 275. num. 33. ubi intelligit de arbitro voluntario non de necessario.

31 Nisi arbitratorum sententia mereatur executionem ex forma statuti; tunc enim litis pendente coram arbitro induceret vitium litigiosi, ut fundat. *Cancer. dict.* cap. 12. ex n. 36. cum seqq. Schettin. dict. cap. 12. ex n. 36. cum seqq. Schettin. dict. inspect. 2. n. 86. Cortiad. dict. n. 33. Quæ doctrina procedit etiam de jure nostro Regio, quo inspecto, sententia arbitri habet executionem, modo statuto in Ord. lib. 3. tit. 16. §. 2. ubi exoritur.

32 Limitatur 15. ut vitium litigiosi cesset, lata sententiâ, à quâ non sit appellatum, & transivit in rem judicatam, quamvis super ejus executione contendatur, eo quod lis jam dicitur extincta, ut probatur ex nostro textu ibi: *Pendendo o litigio antes que seja findo por sentença definitiva passada em causa julgada.* *Cancer. var.* p. 2. cap. 12. n. 25. & p. 3. cap. 3. num. 473. cum seqq. Schettin. dict. inspect. 2. n. 88. Cortiad. dict. decis. 275. num. 27.

& 38. Portugal. dict. cap. 38. num. 73. *Percir. de revissio. cap.* 82. num. 5. & 6. Intelligit si sententia fuerit lata in favorem rei, secus si actoris, aut si justificatur ex actis, & sit justa; secus si ex actis non justificatur, vel sit injusta. Cortiad. dict. n. 38. De quo vide supra ad tit. 6. §. 2. n. 4.

33 Limitatur 16. nisi alienatio rei litigiosæ fiat cum donatione universalis omnium bonorum, quia tunc cessat animus fraudandi, & donatarius universalis loco hæredis habetur, ex *Lancellot. de attentat.* p. 2. cap. 4. num. 470. *Cephal. consil.* 63. num. 13. lib. 1. Schettin. de tertio veniente ad caus. p. 2. cap. 2. inspect. 2. n. 89. Anton. Tab. in Cod. tit. de litigios. definit. 9. Gratian. *Forens.* tom. 4. cap. 781. n. 22.

34 Limitatur 17. Si res litigiosa sit legata, vel fideicommissa relicta; quia cessat vitium litigiosi. *L. final. Cod. de litigios. §. final.* hujus tit. ubi Barbof. n. 4. Schettin. dict. inspect. 2. n. 90. *Sousa de Maced. decis.* 61. n. 28. Portugal. de donat. reg. lib. 3. cap. 38. n. 72. versic. Et insuper. Cortiad. tom. 4. decis. 275. n. 21. Sed vide quæ diximus in dict. §. final.

35 Limitatur 18. ut non procedat in alienatione ex causa necessaria, quia tunc omnino cessat vitium litigiosi. Schettin. dict. inspect. 2. num. 91. ubi plures laudat. August. Barbof. in cap. 1. n. 18. de confirmat. util. vel inutil. ubi n. 19. ponit causas necessarias, quas prosequitur idem Schettin. ex n. 92. cum seqq. & *Cancer. var.* p. 2. cap. 12. ex n. 48. *Sousa de Maced. dict.* n. 28. Cortiad. dict. decis. 275. n. 25. & 26. & 27. Et inter eas est nominatio, & renovatio emphyteusis. *Maced. decis.* 61. n. 28. Portugal. dict. cap. 38. n. 76. & infra dicemus ad §. final.

36 Limitatur 19. in alienatione rei litigiosæ facta de licentia Principis, vel iudicis. August. Barbof. in dict. cap. 1. n. 20. *Gama decis.* 199. sub n. 2. & n. 3.

37 Limitatur 20. in alienatione facta ex causa dotis, vel propter nuptias.

ptias. *L. 2. & L. final. Cod. de litigios.* Ord. hoc tit. §. final. ubi Barbof. n. 1. & ejus filius August. Barbof. in dict. cap. 1. n. 21. & 22. Schettin. dict. inspect. 2. n. 93. *Sousa de Maced. dict. decis.* 61. n. 28. Petr. Barbof. in *L. 1. p. 7. n. 45. in fine ff. soluto matrim.* ubi idem dicit de alienatione facta ex causa studii, quod idem tenet *Maced. dict. n. 28.* & etiam Schettin. dict. n. 93. versic. Idem ubi in versic. Verum sublimitat hanc limitationem si post contractum matrimonium, & dotem constitutam alienatio fiat. Cortiad. dict. decis. 275. n. 17. & 18.

38 Limitatur 21. quod res litigiosa potest dividi inter fratres cohæredes, vel socios habentes illam communem *Authent. de litigios. §. 1. L. final. Cod. eod. tit. Ord. dict. §. final.* Petr. Barbof. dict. n. 45. *Caldas de resolut. emphyt.* cap. 16. n. 30. August. Barbof. in dict. cap. 1. n. 23. *Maced. dict. decis.* 61. n. 28. Schettin. de tertio veniente ad caus. p. 2. cap. 2. inspect. 2. n. 98. ubi n. 99. ampliat etiam si divisio fiat in fratrem clericum, Cortiad. tom. 4. decis. 275. n. 20. Portugal. de donat. reg. lib. 3. cap. 38. n. 72. *Senator Guerreir. tract.* 2. de divisionib. lib. 8. cap. 24. n. 1.

39 Quod tamen declaratur 1. ut procedat, quando præcessit provocatio ad divisionem; tunc enim dicitur necessaria; alias si voluntarie divisio fiat, vitium litigiosi non cessat ad text. in *L. 2. ff. de fund. dotal.* *Lancellot. de attent. p. 2. cap. 4. limit.* 7. n. 4. Schettin. dict. inspect. 2. n. 100. Aug. Barbof. dict. n. 23.

40 Declaratur 2. si constiterit, divisionem esse factam causâ mutandi iudicium, & in fraudem, veluti, si post mortem patris per multum tempus remanserint in communionem, & lite pendente, diviserint, nam tunc voluntas communionis non dicitur mutata, ex *L. Eum qui voluntatem 2. ff. de probat.* maxime si in divisione maior, vel pretiosior pars uni fratri obvenit, qui forum declinet; tunc

enim divisio nulla est. *Surd. consil.* 457. n. 4. *Afflictus decis.* 17. num. 7. Schettin. dict. inspect. 2. n. 101.

41 Declaratur 3. si divisio rei litigiosæ non fiat per partes æquales, sed tota uni assignetur, quia tunc dicitur alienatio voluntaria. *Lancellot. dict. n. 4. Schettin. de tertio veniente ad caus. p. 2. cap. 2. inspect. 2. n. 102.* August. Barbof. in cap. 1. n. 22. in fine de confirmat. util. vel inutil.

42 Declaratur 4. nisi cum prohibitione legis concurreret prohibitio hominis, quia scilicet, iudex in initio litis, aut in ejus contestatione prohibuisset alienationem, tunc enim divisio facta in spretum mandati iudicis est nulla, quia fortior prohibitio hominis, quam iudicis, & quoque prohibitio alienationis comprehendit etiam divisionem, ex *L. Inter omnes 17. C. de prædiis minor.* Bald. in *L. Generaliter. Cod. de secund. nupt.* Fabian. de empt. & vendit. *Quæst.* 22. num. 16. *Sousa de extinct. emphyt. cap.* 5. n. 34. Ex quibus, & aliis ita tenet Schettin. dict. inspect. 2. n. 103.

43 Declaratur 5. ut tunc permittatur divisio rei litigiosæ, si vivente patre, jam erat effecta vitio litigiosi; secus si eo mortuo litigiosa fiat, & ratio diversitatis est, quia in rebus per successionem venientibus divisio non est alienatio, communi enim parit discordiam, & divisio fit necessaria; quæ ratio non militat, quando res sit litigiosa tempore, quo jam erat communis, & dilata. Ac ita probatur ex text. in *Authent. de litigios. §. 1.* & tenet Schettin. dict. inspect. 2. n. 104. Et faciunt supra dict. n. 40. Secus tamen est, si de tota hæreditate ageretur inter ipsos, vel alios hæredes; quia tunc licet tota hæreditas inter eos sit litigiosa, dividi potest, ex §. final. hujus tit.

44 Limitatur 22. ut lis funeri clerico eligendo non impediat electionem, lite pendente, sed tantum confirmationem. *Cap. cum venissent. 2. de restit. in integr. ut cum Boer. & Fabro tenet*

- tenet Schettin. dict. inspect. 2. n. 106. Sea hoc bene explicat. Gonzal. Telles in dict. cap. cum remissent 2. numer. 6. quem vide.
- 45 Limitatur 23. ut si post litem contestatam fuerit derelicta causa spacio decem annorum, cessat ritium litigiosi, & attentatum etiam de Jure Canonico, secundum quod nunquam instantia perimitur. Lancellot. de attent. p. 2. cap. 4. ex n. 275. cum seqq. Schettin. dict. inspect. 2. n. 107. Jure autem Civili perempta instantia per lapsum triennii, & jure Regio per lapsum sex mersum perimitur vitium litigiosi, ex Barthol. in L. cum lite mortua ff. Judic. solvo. Bald. in L. 1. ff. de litig. g. Cancer. var. p. 2. cap. 12. n. 26. cum pluribus. Schettin. dict. inspect. 2. n. 29. Cortiad. tom. 4. decis. 275. n. 39. Roma decis. 199. n. 5. Portugal. de donat. reg. lib. 3. cap. 38. n. 23. & 24. Et si contrarium teneant plures, quos refert idem Schettin. dict. inspect. 2. n. 24. cum seqq. ubi a n. 30. explicat.
- 46 Limitatur 24. quando non agitur de ipsa re, sed de aliquo opere in ea facto. Schettin. dict. inspect. 2. n. 51. & 54. Cortiad. dict. decis. 275. n. 31. August. Barbof. in cap. 1. sub num. 34. de confirmat. util. vel inutil. Portugal. dict. cap. 38. n. 18. Et idem est, quando dolus movetur super aliquo jure ipsi rei annexo. Capic. Latr. decis. 170. n. 68. Portugal. dict. cap. 38. num. 10. Cortiad. dict. n. 3. in fine. Et circa hoc vide quæ diximus supra ad Princip. hujus tit. ex n. 10. cum seqq.
- 47 Limitatur 25. quando per actorem liti, & instantiæ renuntiatur, & postea fit alienatio; quia tunc valida est alienatio, ex quo res illa amplius litigiosa non dicitur, & lis est prorsus extincta. L. Postquam liti. Cod. de patris. cap. 1. de liti. contest. lib. 6. Lancellot. de attent. p. 2. cap. 4. n. 241. cum seqq. & ex n. 477. & limit. 5. n. 1. 3. & 4. Cancer. var. p. 2. cap. 12. n. 24. Cortiad. dict. decis. 275. n. 34. ubi n. 45. refert Doctores habentes alias limitationes.
- 48 Pro supradictorum declaratio-

ne sciendum est, vitium litigi si non solum in profanis, sed etiam in Beneficiis. Lancellot. de attentat. p. 2. cap. 4. num. 539. Flamin. de resignat. lib. 2. Quæst. 3. n. 10. Salgad. de reg. protect. p. 4. cap. 8. ex n. 184. cum seqq. Aug. Barbof. in cap. 1. ex n. 28. de confirmat. util. vel inutil. Portugal. de donat. reg. lib. 3. cap. 38. n. 15.

Ita ut beneficium litigiosum resignari non possit. Lancellot. dict. cap. 4. n. 264. Flamin. dict. Quæst. 3. ex n. 1. Card. Thusc. liter. L. Concl. 388. à n. 43. August. Barbof. in dict. cap. 1. n. 29. Salgad. dict. cap. 8. n. 185. cum seqq. ubi agit de executione contra resignarium.

Et beneficium satis dicitur litigiosum ex commissione causæ appellationis, & citatione cum inhibitione, & illius executione: ex Rotta apud Farinac. decis. 455. à n. 1. p. 2. recentior. & decis. 321. n. 1. p. 1. recent. August. Barbof. in dict. cap. 1. n. 30.

Dicitur etiam beneficium litigiosum, quando agitur de jure reali super collatione facta. Rotta decis. 342. n. 2. p. 1. recent. August. Barbof. in dict. cap. 1. n. 31. ubi n. 32. ait, non induci vitium litigiosi in causa beneficii, in quâ non principaliter agitur, cujus esset beneficium; sed tantum agitur de jure presentandi inter Patronos, & de oppositionibus, quæ fiunt à presentatis, ne instituantur.

Resignatio vero simplex facta in manibus Ordinarii, vel Patroni de beneficio litigioso valida est, cum dicatur mera cessio liti, seu juris litigiosi. Fargna ad singul. Canon. de jure patronat. p. 1. Canon. 5. casu 2. n. 20. Pitonius de contr. Patron. tom. 1. alleg. 22. n. 10. Et allegat. 16. agit de resignatione facta in favorem tertii in manibus Papæ cum derogatione juris patronatus, attenta lite inter Patronos.

In textu ibi: Não a deve o Reo vender. Prohibetur hic venditio, & alia alienatio rei litigiosæ. Dubitatur tamen, an ufucapio rei litigiosæ censetur

seatur etiam prohibita? Vide latè Gonzales Telles in cap. Ecclesia Sanctæ Mariæ 4. num. 6. cum seqq. ut lite pendat.

94 In textu ibi: Nem passar a outra a acção. Intellige, post litem contestatam, secus si antea; ut supra n. 13. & concordat infra §. 8. hujus tit.

95 In textu ibi: Tornala-ha àquelle, de quem a houve. Et sic venditori, non illi, qui rem fecit litigiosam, ut hic, Farinac. in fragment. p. 2. verbo litigiosa res n. 349. De panis infra dicemus.

Ad §. 4.

SUMMARIUM.

- 1 Si emptor ignoravit rem esse litigiosam, alienatio est nulla; sed venditor pretium ei restituere debet, & insuper tertiam partem ipsius pretii, Fiscoque tantum, quantum fuit pretium principale.
- 2 Non procedit, si tam emptor, quam venditor litigium ignorent.
- 3 In dubio præsumitur ignorantia in emptore; secus in venditore, nisi sit alterius successor.
- 4 Alienans penas evadit, alienatione nullitate laborante, ex alio extrinseco defectu.
- 5 Emptor rei litigiosæ scienter nequit alienationis nullitatem allegare; nec unus contra alium, si ambo sint doli participes, etsi venditori concedatur exceptio litigiosi ad repellendum emptorem rem petentem.
- 6 Alienatio rei litigiosæ est nulla ipso jure, siue sciverint, siue ignoraverint.

1 IN textu præcedenti statutum fuit, quod emptor rei litigiosæ cum scientia litigii debet eam restituere,

& pretium Fisco amittit; venditor verò, qui scienter rem litigiosam alienavit, tantumdem eidem Fisco ultra pretium receptum solvere debet: Nunc verò in præsentī textu declaratur, quod si emptor ignoravit, rem esse litigiosam, semper alienatio est nulla, sed venditor debet ei pretium restituere, & insuper ipsius pretii tertiam partem ob dolum commissum; ulteriusque Fisco solvere debet tantumdem, quantum fuit pretium principale: Et hoc ultimum fuit additamentum, quod non invenitur expressum in L. final. Cod. de litigios. unde textus notter, & antedens desumpti fuerunt, ut notat ibi Gloss. verbo Recusat, ubi inquit, an puniatur venditor in plus, quam pretium, & aliam tertiam partem? Et dicit, quod quidam respondent, quod non, cum hoc lex non dicat: Alii in alias duas partes Fisco applicandas. Et quod tertii dicunt, in solido pretio co damnandum præter hanc tertiam; quia emptorem bonæ fidei decepit. Ita dicta Gloss. cujus primum responsum, seu primam opinionem habentem, plus non deberi, amplexus est Barthol. in dict. L. final. textus autem notter tertiam sequutus est, ut magis punitus maneret dolosus venditor, ut cum Gloss. & aliis sequitur Farinac. in fragment. p. 2. verbo litigiosa res n. 342. Portug. de donat. reg. lib. 3. cap. 38. n. 3. cum seqq.

Et nota, quod si tam emptor, quam venditor ignoraverint, rem esse litigiosam, locum non habent prædictæ pænæ, ut respectu emptoris habetur in præsentī textu, & respectu venditoris elicitur ex textu præcedenti, ubi venditori pænâ imposita est sub conditione, si scientiam habuit litigii super re, ut patet ex verbis ibi: Sabendo que era sobre ella movido litigio: quod verbum Sabendo, est gerundii, quod conditionem importat: ergo si litigium ignoravit, penas non incurrit, ut colligitur à contrario sensu: quod argumentum est

est validum in jure, quando non tequitur absurdum, & pro lege habetur per text. in *L. Qui testamento §. Mulier. ff. de testam. Cordeir. dubit. Forens. § 2. n. 5.*

- 3 Idem etiam probatur ex dict. *L. final.* ubi pariter de venditore sciente loquitur, ibi: *ut si quis sciens. Farinac. in fragment. p. 2. verbo litigiosa res. n. 345. & n. 352. & ibi n. 350. & 351.* inquit, quod in dubio præsumitur ignorantia in emptore; secus in venditore, qui ignorare non potest litem, quam agit, nisi sit alterius successor, ut *n. 352. Et n. 353.* ait, quod litigiosam vendens, aut emens publice, & palam nullas incurrit penas, si de eorum scientia non constat; ex actu enim palam gesto præsumitur ignorantia, sed si de scientia constat tunc sive clam, sive palam contrahetur super re litigiosa, incurruntur pænae à jure statuta.

- 4 Has penas evadet alienans, si alienatio nullitate laboret ex alio intrinseco defectu, puta, formæ immunitatis, & minoris ætatis, ut in alienatione in potentiorum tenet Schettin. de tertio venient. ad caus. p. 2. cap. 2. post inspect. 2. in responso Auctoris. n. 15. Olea de cession. jur. tit. 2. Quæst. 5. num. 36. Caldas de extinction. emphyt. cap. 7. n. 10.

- 5 Et nota, quod emptor rei litigiosæ scienter, cum sit particeps doli, non potest alienationis nullitatem allegare, nec unus contra alium, quando ambo sunt doli participes. Secundum Barthol. in *L. final.* vers. 1. Hanc glossam intellige. *Cod. de litigios. Ofsch. decis. 144. n. 11. Card. Thusc.* verbo litigiosi vitium concl. 386. n. 38. Farinac. in fragmentis p. 1. verbo litigiosa res n. 267. Quamvis venditori concedatur exceptio litigiosi ad repellendum emptorem rem petentem. *Ord. hoc tit. §. 10. Portugal de donat. reg. lib. 3. cap. 38. n. 77.*

- 6 In textu ibi: *Não soube.* Nota ex hoc textu, & præcedenti, quod alienatio rei litigiosæ nulla est ipso

jure sive sciverint, sive ignoraverint, quia scientia, vel ignorantia non tollit vitium litigiosi: ex *L. final. Cod. de litigios. Valenzuel. consil. 19. n. 50. Covar. practicar. cap. 15. n. 7. & ibi Farias n. 41.* Nec scientia litis præsumitur, sed ignorantia, ideoque qui se fundat in scientia litis, debet eam probare certam, & indubitam. Idem Valenzuel. consil. 60. n. 57. De quo infra ad §. 9. n. 2. Quamvis ex vicinitate præsumatur scientia, & notitia. *Argum. text. in cap. Quanto 8. de præsumpt. ubi Ang. Barboj. n. 2. & ibi Gonzales Telles n. 4. bene exornat. Valenzuel. consil. 189. n. 52.*

Ad §. 5.

SUMMARIUM.

- 1 Reus alienans rem litigiosam in personam potentiorum, actori duplum pretii accepti solvere debet, & Fisco tantum applicatur, quantum accepit, alienatioque est nulla.
- 2 Idem si res alienetur judici futuri mutandi causâ, non præteriti, aut præsentis.

Statuitur hic, quod reus alienans rem litigiosam in personam potentiorum ratione dignitatis, vel officii, solvere debet actori duplum pretii accepti; & Fisco tantundem quantum accepit: Quod diversimode constitutum extat in alienatione rei litigiosæ facta in personam non potentiorum, ut habetur in textibus præcedentibus, & ultra penas hic statutas, semper alienatio est nulla; ut dictum manet in dictis textibus.

Item diversimode procedit, quando res alienatur judici futuri mutandi causâ, non autem præteriti, aut præsentis, de quo Edicto agit in *Cod. tit. Ne liceat potentiores, & tit. de alienat. jud. mutand. caus. & in Decretal. eod. tit. nec non in Ord. lib. 3. tit. 39.* ubi jam elucidavimus, & demon-

demonstravimus, quales sint personæ potentiores. Et circa materiam nostri textus vide Schettin. de tert. venient. ad caus. p. 2. cap. 2. inspect. 2. num. 117. tum seqq.

Ad §. 6.

SUMMARIUM.

- 1 Conclusio antecedens procedit etiam in actore actionem in potentiorum alienante.
- 2 Tam actor, quam reus has penas evadunt si alienatio ex alio defectu sit invalida.

Idem panis textus anterioris præstat actor, qui actionem in potentiorum ratione officii, dignitatis, vel privilegii alienavit, ut hic statuitur. De quo etiam diversimode agitur in præfato edicto de alienatione judici futuri mutandi causâ facta, non autem præteriti, vel præsentis; ad quod missam fecimus in §. præcedenti.

- 2 Has penas evadunt tam actor, quam reus, si alienatio rei litigiosæ invalida est ex alio defectu, quia per alienationem nullam aliunde non incurrit pænam alienans in personam potentiores, ut habent supra citati ad §. 4. n. 4.

Ad §. 7.

SUMMARIUM.

- 1 Donata re litigiosa, si donatarius sciat litigium, ultra nullitatem, ejus æstimationem Fisco solvere debet, & idem in donatore, si ignoret, rem donatori restituat, & donator tertiam partem æstimationis donatario dabit, & alteram tertiam Fisco.
- 2 Ut hæc pæna Fisco applicentur quilibet de populo agit.

Tom. IV.

Donatâ re litigiosa gratuito, si donatarius rei litigiosæ fuerit sciens litigii, ultra nullitatem donationis, ejus æstimationem Fisco solvere debet, & eadem panâ plectitur donator: si verò donatarius litigium ignoraverit, rem donatori restituere tenetur; donator autem tertiam partem ejus æstimationis donatario dabit, & alteram tertiam partem Fisco præstabit. Ita dicitur in textu, qui videtur deductus ex *L. final. Cod. de litigios. & Gloss. ibi: verbo transferens.* Exornat Portug. de donat. reg. lib. 3. cap. 38. ex n. 1. ubi à n. 71. pluries limitat, ipsum consule, & ea, quæ cummulavimus ad §. 3. hujus tit.

Et nota, quod hic textus est pars alterius in §. 3. hujus tit. ubi actum fuit de nullitate emptionis, permutationis, & donationis rei litigiosæ; sed quoad penas donationis nihil ibi statutum fuit, nisi tantum quoad venditionem, & permutationem; ideoque hic specialiter reperiuntur statuta pænae circa donationem gratuitam rei litigiosæ. Et iterum nota, quod ad has penas Fisco applicandas agit quilibet de populo ex *Gloss. in d. A. L. final. & ibi Barthol. in fine.*

Ad §. 8.

SUMMARIUM.

- 1 Penas impositas reo vendenti, permutanti, &c. incurrit actor vendens permutans, &c. Declaratur textus in §. 3. hujus tituli.

Dicitur hic, quod in omnes prædictas penas impositas reo vendenti, seu permutanti, vel donanti rem litigiosam, incurrit actor, qui vendit, vel permutat, aut donat actionem motam in judicio, & facta litigiosa: Et per hoc declaratur textus in §. 3. hujus tit. ubi etiam actum fuit de prohibitione

bitione alienationis actionis litigiosæ simul cum prohibitione alienationis rei litigiosæ, super quâ impositæ ibi fuerunt pænæ expressæ, & ne in dubium veniret, an etiam alienatio actionis sub prædictis pænis comprehenderetur, quia sunt odiosæ: ideo in præsentī textu hoc declaratum fuit expressè, de cuius commentario egimus in dicto §. 3. & vide Portugal. de donat. reg. lib. 3. cap. 38. à num. 1. ubi ex n. 71. limitat, & nos latè exornavimus in §. 3. huius tit. ubi vide.

Ad §. 9.

SUMMARIUM.

- 1 Latâ sententiâ contra reum rem litigiosam alienantem, lite pendente, executioni mandatur contra tertium, in quem fuit alienata absque citatione, si quando eam accepit, scivit litigiosam esse; secus si ignoravit.
- 2 Venditore ab emptore convento, ut rem non litigiosam tradat, post citationem, antequam lis contestetur, ipsam alienet, superato venditore, executio fit contra tertium, qui litis conscius rem acquisivit, & si ignorabat, revocatoria utendum est.
- 3 Re alienatâ post litis contestationem, procedit, tam in emptore ignorante, quam sciente litem.
- 4 Tertius possessor, in quem est translata, litigiosa res potest appellare à sententiâ directè eidem præjudicante quoad executionem; modo appellet intra 10. dies.
- 5 Scientia litis pendentis requisita in emptore rei litigiosæ debet esse certa, & individua, & ab alegante probanda.
- 6 An dicta scientia, præsumatur ex præsentia emptoris in loco iudicii? Remissivè, ibid.
- 6 Probatâ scientiâ procedit executio contra emptorem, & causam ab eo

habentes etiam mediate per plures successiones absque citatione, si ab alio tertio habuerit titulum.

- 7 Emptor ignorans rem esse litigiosam, debet citari, & summarie audiri in executione sententiæ latæ contra venditorem.

Tertius possessor rei litigiosæ debet citari, & audiri antequam sententia contra eum executetur, & si 30. anni elabantur, actione iudicati agendum est, ibid.

Habet textus, quod sententia lata contra reum rem litigiosam alienantem, lite pendente, executioni mandatur contra tertium, in quem fuit alienata, absque aliqua citatione, si tempore, quo eam accepit, scivit, vel scire potuit, rem esse litigiosam: si verò litigium ignoravit, nec rationem habuit, ut de illo scientiam haberet; tunc ad executionem citari debet, & summarie audiri, sola veritate inspecta, sine alio processu. Per hanc dispositionem declaratur alia Ord. lib. 3. tit. 86. §. 16. ad quem, textus noster se refert de cuius expositione egimus in dicto §. 16. ubi vide, & præter ibi citatos, vide Farias ad Covar. præf. cap. 15. ex n. 42. cum seqq. Cortiad. tom. 4. decis. 275. n. 66. cum seqq. ubi infinitos laudat, & comprobat, ampliat, & limitat.

Et ultra notata per nos in dicto §. 16. & per Cortiad. ubi proxime, observandum est, quod si venditor ab emptore conventus, ut rem non litigiosam tradat, post citationem antequam litem contestetur, ipsam alienet, tamen superato venditore, executio fit adversus tertium possessorem, qui litis conscius rem acquisivit; quia alienatio in fraudem iudicii celebrata fuit: Quod si possessor litem ignorabat, revocatoria utendum est; ut cum aliis tenet Farias ad Covar. dict. cap. 15. n. 43. & 44. Carleval. de iudic. titul. 3. disput. 11. num. 2.

Ratio

- 3 Ratio verò cur in hoc casu agi debet revocatoria contra possessorem litem ignorantem, est, quia ante litis contestationem facta fuit alienatio, & adhuc res non erat litigiosa, in hac enim actione perionali ex vendito, res non efficitur litigiosa, nisi post litem contestatam; ut supra demonstravimus ad Princip. huius tituli. n. 17. Quare si res alienetur post litis contestationem, indistinctè procedit dispositio nostri textus tam in emptore ignorante, quam sciente litem ex dictis dict. n. 17. & ad lib. 3. tit. 86. §. 16. à n. 1. tenet Cortiad. tom. 4. decis. 275. n. 78. & 79.

- 4 Iterum observandum est, posse tertium possessorem, in quem translata est res litigiosa, appellare à sententia illa, quæ directè præjudicat eidem quoad executionem, modo appellet intra decem dies, priusquam sententia transeat in rem iudicatam contra reum condemnatum; non enim vitium litigiosi, nec fraus litis pendentis privat tertium possessorem iure appellandi à sententia intra tempus, quo condemnatus appellare potuisset. Covar. practicar. cap. 15. sub n. 7. versic. Illud verò libenter, & ibi Farias n. 46. declarat, hanc appellationem esse suspensivam, quia intra dies decem sententia non est exequibilis: Sed contrarium, imò, quod hæc appellatio non suspendit executionem sententiæ tenent Lancelot. de attent. p. 2. cap. 12. ampliat 14. n. 20. Scacc. de appellat. Quest. 17. limit. 6. membr. 4. n. 92. versic. Amplia 2. Marefcot. var. lib. 1. cap. 86. n. 60. Rotta decis. 100. n. 23. p. 1. diversor. Parlador. rer. quotid. lib. 2. cap. final. p. 4. §. 15. n. 2. Valenzuel. tom. 2. consil. 111. n. 38. & n. 39. Cortiad. tom. 4. decis. 275. n. 75. ubi sic intelligit Covar. supra cit.

- 5 In textu ibi: Se foy sabedor do litigio: Hæc scientia litis pendentis requisita in emptore rei litigiosæ debet esse certa, & individua, & ab alegante probanda, quia in dubio ubi

scientia non probatur, ignorantia præsumitur. Merlin. post tract. de legitim. decis. 30. ex n. 1. cum seqq. Valenzuel. consil. 60. n. 57. Cortiad. dict. decis. 275. num. 81. ubi etiam ait, quod scientia probata dicitur conjecturis, & præsumptionibus: Et ex num. 82. cum seqq. refert aliquas conjecturas: Et an dicta scientia præsumatur ex præsentia emptoris in loco iudicii? vide Nostra Commentaria ad Ord. lib. 3. tit. 91. ad Princip. ex num. 54. cum seqq. & ex n. 71. cum seqq. tom. 3. Et quid ex vicinitate? Vide supra ad §. 4. n. 6.

Et hac scientiâ probatâ, procedit executio contra emptorem, & causam ab eo habentes etiam mediate per plures successiones absque citatione, ut habetur hic, & in alia Ord. lib. 3. tit. 86. §. 16. ubi exornavimus, & ultra ibi citatos tenet Cortiad. dict. decis. 275. n. 87. & n. 88. ubi hoc limitat, si ab alio tertius habuerit titulum, ad quod allegat Parlador. Tusch. Salgad. Portugal, & Farinac. quibus addo relatos per nos in dicto §. 16. n. 3. cum seqq.

In textu ibi: E não sendo delle sabedor. Hic verò requirit textus citationem in emptore ignorante, rem esse litigiosam, ut summarie audiat in executione sententiæ latæ contra venditorem, absque novo processu, solâ facti veritate inspectâ de quo diximus in dicto §. 16. Et sic de jure nostro Regio concordatâ fuerunt opiniones dissentientes super citatione huiusmodi, ut per Cortiad. ubi proxime, & Schettin. de tertio veniente ad caus. p. 2. cap. 2. inspect. 2. ex num. 66. cum seqq. ubi in versic. Multo magis, notat, quod tertius possessor rei litigiosæ debet citari, & audiri antequam sententia contra eum mandetur executioni, si elapsus sit multum tempus à die sententiæ; & quod si elapsi sint triginta anni, cessat via executiva, & ordinariè agendum est actione iudicati.

Nn 2

Ad

Ad §. 10.

SUMMARIUM.

- 1 Emptore, vel donatario rem litigiosam prosequente, repellitur exceptione litigiosi, siue emptor, aut donatarius sciverit litigium, siue ignoraverit.
- 2 Intelligitur conclusio supra ad §. 4. n. 5. hujus tituli.

Constituitur in textu, quod si emptor, vel donatarius rem litigiosam persequatur, eam à venditore, vel donatore petendo, repellitur exceptione litigiosi, & facit *L. 1. §. final. ff. quæ res pignor. obligar. poss. Portugal. de donat. reg. lib. 3. cap. 38. n. 77.* ubi cum Cujacio hoc intelligit, siue emptor, aut donatarius sciverit, rem esse litigiosam, siue ignoraverit; & merito, nam in utroque casu venditio, vel donatio nulla est ipso jure, ut in §. 3. & §. 4. & 7. hujus tituli.

Hinc venit intelligenda conclusio, de qua supra ad §. 4. num. 5. hujus tituli. ubi ex aliis diximus, quod emptor rei litigiosæ scienter, cum sit particeps doli, non potest alienationis nullitatem allegare, nec unus contra alium, quando ambo sunt doli participes, nisi per viam exceptionis, ut hic dicitur.

Ad §. 11. final.

SUMMARIUM.

- 1 In donatione causâ dotis, vel matrimonii, & in alienatione factâ in unum ex litigantibus, vel in divisione factâ inter hæredes locum non habet vitium litigiosi.
- 2 Nec quando per nominationem succeditur secundum formam investituræ, vel institutionis. Contrarium conciliatur, ibid.
- 3 Renovatio emphyteusis fieri potest, lite pendente.

4 Non habet locum vitium litigiosi in legato rei litigiosæ, hæresque tenetur litem pendente cum testatore prosequi, & si vincat rem legatario tradere tenetur, si vincatur ad nihilum teneri.

Si legatarius ut fraudē, vel collusionem evitet voluerit liti assistere, omni tempore admitti debet. ibid.

5 Actione, vel re litigiosa legatâ, instantia non in legatarium, sed in hæredem transit.

In hoc §. finali ponit lex nostra limitationes, in quibus locum non habet vitium litigiosi, & in quibus permessa est alienatio rei litigiosæ: Prima est in donatione causâ dotis, vel matrimonii, de qua diximus supra ad §. 3. n. 37. hujus tituli. Secunda, in alienatione factâ in unum ex litigantibus: De qua etiam supra in dict. §. 3. num. 19. Tertia, in divisione, seu partitione factâ inter hæredes: De qua in eodem §. 3. n. 28. cum seqq. ubi pluries declaravimus.

Quarta limitatio est in nominatione rei litigiosæ, in qua per nominationem succedi debet secundum formam investituræ, vel institutionis. *Sousa de Maced. decis. 61. n. 28. Portugal. de donat. reg. lib. 3. cap. 38. n. 76. Cabed. p. 1. decis. 120. num. 18.* Et licet *Valasc. consult. 71 n. 5.* contrarium dicit immemor hujus textus, loquutus est in casu, ubi nominatio fuit simulata, & factâ in fraudem litigantis.

Ampliatur dispositio nostri textus ad renovationem emphyteusis, quæ fieri potest lite pendente. *Barb. hic n. 2. Cabed. dict. n. 18. Maced. dict. n. 28. Portugal. dict. n. 76. Pegas Forens. tom. 2. cap. 9. sub num. 454. pag. 732. col. 2. versic. Nec obstat.*

Quinta in legato rei litigiosæ: De qua item diximus in dict. §. 3. n. 34. Sed insuper dicitur in textu, quod hæres tenetur litem pendente cum testatore prosequi usque ad finem, & si eam vicerit, debet rem legatam tradere legatario; si verò victus fuerit, ad

ad nihilum tenetur: Quod si legatarius ob vitandam fraudem, vel collusionem voluerit liti assistere, seu oppositionem facere, omni tempore; & in quocunque statu litis admitti debet. *Irætiâ Sousa de Maced. dict. decis. 61. n. 28. Portugal. dict. cap. 38. n. 72.* ubi ait, quod tantum litis eventus censetur legatus, & quod hæres litem suis sumptibus prosequi debet. *Schettin. de tert. venient. ad caus. p. 2. cap. 2. inspect. 2. n. 110. Gratian. Forens. tom. 5. cap. 906. n. 17.* & est textus in *Authent. Nunc si hæres. Cod. de litigios.* unde desumpta est hæc ultima pars nostri textus. Quod est speciale in hoc legato, quasi utilitas litis censetur legata, ut dicitur in dict. *Authent. Nunc si hæres, & tenent Cresp. de Valdaur. observat. 107. n. 10. & 11. Olea de cessio. jur. tit. 3. Quest. 11. num. 20.*

Ex quo inferitur, quod actione, vel re litigiosa legatâ, non transit instantia in legatarium, sed in hæredem, qui litigium prosequi debet, & rem legatario tradere, si victor evadat, ut ex hoc textu, & ex *L. final. junctâ dictâ Authent. Nunc hæres. Cod. de litigios.* tenet *Olivea de foro Ecclesiæ, p. 3. Quest. 27. n. 67. in fine*, & est de mente supra citatorum.

Ad tituli. 11.

Quod nemo invitus rem suam vendere cogatur.

Ad Principium.

SUMMARIUM.

- 1 De materia hujus rubricæ plene Remissive.
- 2 Quis rem suam vendere potest cui voluerit, eo pretio meliori, quo potuerit.
- 3 Nisi specialiter lex quasdam personas hoc facere prohibuerit.

4 Hodie, & de jure nostro Regio re tractus consanguineis, & focus non conceditur.

5 Si res ad multos spectat hæredes, vel socios, & est talis, ut sine dispendio nequeat dividi, & unus superiorum vendat extraneo partem suam, valida est venditio, nec retractatur.

6 Quis rem suam vendere potest pro meliori pretio, quo potuerit, & non pro maiori.

7 Verba: Nem poderão os filhos, intelliguntur, nisi fiat alienatio in fraudem eorum, vel ad emulationem.

DE materia hujus rubricæ plenè scripsimus *h. c. lib. 4. tit. 1. ad rubr. artic. 6.* ubi vide quæ pertinent ad hunc Commentarium, in quo tantum agimus de elucidatione textuum sub hac rubrica collocatorum; cætera enim collecta manent ad satisfactionem in dict. Artic. 6. Nunc ad nostrum principium accedamus.

Collige ex textu, quod quis rem suam vendere potest, cui voluerit, eo meliori pretio, quo potuerit. *L. Dudum 14. Cod. de contrahend. empt.* Consonant quæ supra diximus *hoc lib. 4. tit. 1. ad rubr. art. 5. à n. 1.* Et ratio est, quia rei suæ quisque est moderator, & arbiter, ut possit facere quidquid velit. *L. In traditionibus 41. ff. de pact. L. In re mandata 21. Cod. mandat. Escobar. de ratiocin. cap. 90. n. 50. Menoch. consil. 155. n. 10. & de præsump. L. 4. præf. 83. n. 8. Card. Thusc. lter. R. concl. 112. n. 4. ubi num. 11.* ampliatur in tantum, ut possit quis res suas projicere in mare, iniquum enim est, liberum non esse homini ingenuo de rebus suis posse disponere. *L. Usque adeo 1. ff. Siquis à parent. fuerit manumiss. idem Card. Thusc. dict. num.*

4 Nisi lex specialiter quasdam personas hoc facere prohibuerit, ut dicitur in dict. *L. Dudum. 14. in fine. Cod. de contrah. empt.* De quibus agitur

tur in textibus sequentibus, & nos egimus in dict. Artic. 5. & ordinarii in L. 1. Cod. de Sacros. Eccles. & Ord. infra hoc lib. tit. 12.

4 Unde quamvis quondam de jure communi retractus concederetur consanguineis, & lociis, hodie tamen non conceditur. L. 1. Cod. de commun. divid. dict. L. Dudum. 14. L. Falso. Cod. de commun. rer. alienat. Quod idem est de jure nostro Regio in præfenti textu. Quare de jure communi, & nostro Lusitano fas est cuique consanguineorum, & lociorum eligere emptorem, quem voluerit, neque ceteri jus retractus habent ut ag. vit. Molin. de just. & jur. tract. 2. disp. 370 n. 43. tom. 2. Barb. hic n. 2.

5 Quando autem res ad multos spectat hæredes, vel socios, & talis est, ut sine dispendio in partes dividi nequeat, ut mancipium, equus, molendinum, domus, & si nilia; si lociorum unus vendat extraneo partem suam, valida quidem est venditio, nec habet locum retractus, nihilominus alii socii contendere possunt cum socio antequam vendat, vel cum emptore post celebratam venditionem judicio communi dividendo, ut res illi socio, vel extraneo concedatur, qui plus justii pretii pro tota pollicitus fuerit, melioremve conditionem cæteris sociis obtulerit, quod si nihil horum fiat, res locatur, ac socii inter se dividant redditus, ex L. 1. Cod. commun. divid. Ord. hoc lib. 4. tit. 96. §. 5. Molin. de just. dict. disp. 370. sub n. 43. versic. Quando etiam. De quo dicemus infra ad dict. Ord. & interim vide Valasc. de part. cap. 22. & 27. Guerreir. tract. 2. de divisionib. lib. 2. cap. 14. ex n. 16 cum seqq.

6 In textu ibi: *E pelo melhor preço que poder.* Cautè loquitur textus, quatenus ait, quod quis suam rem vendere potest pro meliori pretio, quo potuerit, & non dicit pro maiori pretio, sed pro meliori; quia melius pretium in hac materia est illud, quod justum est, secundum ea, quæ latè colligi-

mus supra hoc lib. 4. tit. 1. ad rubric. Artic. 3. ex quibus colliges, quale sit melius, & justum pretium.

In textu ibi: *Nem poderão os filhos.* Intellige, nisi facta sit alienatio in fraudem eorum, vel ad æmulationem. Jason. in §. Item si quis in fraudem, ex n. 22. Instit. de actionib. & in L. Quominus numer. 25. ff. de fluminib.

Ad §. 1. & ad §. 2.

SUMMARIUM.

- 1 Testatore relincente hereditatem, aut legatum alicui, vel si quis donet, vel vendat aliquid, conditione, ut alienare illud non possit, nisi fratri, aut propinquiori consanguineo, nulla est alienatio, si contra fiat.
- 2 Procedit si in pacto exprimitur verbum non potest, & contineatur, ut non alienetur, nisi in certam personam.
- 3 Ex his duobus requisitis deficiente uno, jus commune servabitur.
- 4 Prohibitio alienationis facta à testatore in ultima voluntate valet, & alienatio in contrarium est nulla.
- 5 Prohibitio à testatore facta sine legitima causa est nulla.
- 6 Etiam si testator alienationem aliter factam infirmaverit.
- 7 Prohibitione de non alienando per contractum inter vivos celebratam, non impedit dominii translationem si contrahens mutata voluntate rem alienet, & tantum agitur ad interesse, vel pænæ persecutionem.
- 8 Valet alienatio in contrarium facta, etsi partes pactum de non alienando jurassent.
- 9 Idem licet inter contrahentes conveniatur de re non alienanda, nisi certæ personæ, vel ipsi donanti, seu vendenti.

Diver-

Diversimode tamen de jure nostro Regio. ibid.

10 Plura circa prohibitionem alienationis tam per pactum, quam per ultimam voluntatem. Remissivè.

1 IN his duobus textibus constituitur, quod si testator relinquat hereditatem, aut legatum alicui, vel si quis donet, vel vendat aliquid alicui eà lege, & conditione, ut alienare illud non possit, nisi fratri, aut propinquiori consanguineo, nulla est alienatio, si contra hanc legem, vel conditionem fiat, tenent Molin. de just. & jur. tract. 2. disp. 370. sub num. 43. versic. Aditur. tom. 2. Caldas Forens. lib. 1. Quest. 23. num. 8. Petr. Barbof. in L. Divortio 8. p. 2. n. 11. ff. solut. matrim. Carvalh. de testam. p. 2. n. 232. Card. in prax. verbo alienatio num. 7. in fine.

2 In quo textus nostri discrepant à jure communi, ut agnoscunt supra citati, maxime in prohibitione alienationis ex contractu; ideoque restringendi sunt ad calum, quo in pacto exprimitur verbum non potest, quod ex se inducit præcisam necessitatem, & potentiam tollit ex Gloss. in cap. 1. verbo non potest de regul. jur. lib. 6. August. Barbof. Diction. 268. n. 3. Et insimul in ipso pacto contineatur, ut non alienes, nisi in certam personam, prout habetur hic, ut explicat idem Caldas dict. Quest. 23. sub n. 8. quem sequitur Carvalh. dict. n. 232.

3 Unde altero ex his duobus requisitis deficiente, jus commune servandum est, nam si ita dictum fuerit, promitto, quod non vendam, nisi tibi, non procedit dispositio nostri textus in §. 2. sed potius observabitur L. Qui fundum 75. ff. de contrah. empt. & L. Si sterilis §. penult. ff. de actionib. empt. Similiter, si dicatur generaliter, quod non possit alienare, observanda est dispositio L. Ea lege. Cod. de cond. ob. caus. per quam communiter habetur, quod facta prohibitione alienationis per contractum, dominii

translatio non impeditur, de quo infra dicemus; ac ita textum nostrum expendit ipse Caldas dict. n. 8. ubi ait, quod licet maioratus per viam contractus constituatur, tamen prohibitio alienationis dominii translationem impedit ex nostro textu.

Pro pleniori cognitione hujus materiæ sciendum est, quod jure communi inspecto, quod prohibitio alienationis facta per testatorem in ultima voluntate valida est, & omnis alienatio in contrarium facta, nulla est. L. Filiusfamilias §. Divi 2. ff. de legat. 1. L. Cum pater. 79. §. l. beitis. ff. de legat. 2. Quia testatoris voluntas fortitur naturam legi. L. Verbis de verbor. significat. Et quemadmodum lex efficere potest ne dominium transferatur contra ipsius prohibitionem. L. Non dubium. Cod. de legib. L. Ubi ff. de usucapion. Ita & præceptum testatoris, si legitimum appareat, impedire potest ne dominium transferatur, ultra repentes tenent Molin. de primog. lib. 1. cap. 12. n. 30. Surd. consil. 399. Gama decis. 356. sub num. 1. Caldas dict. Quest. 23. n. 2. Carvalh. de testam. p. 2. n. 237. Card. in prax. verbo alienatio n. 5.

5 Sed ut hæc alienationis prohibitio à testatore facta plenum fortia-
tur effectum, oportet, ut legitima causa vetita appareat; quia si simpliciter fiat, nulla causa, & ratione expressa favore familiæ, vel alicujus, tunc tanquam nudum, & simplex præceptum nullius est momenti, dict. L. Filiusfamilias §. Divi 2. ff. de legat. 1. L. Pater filium 36. §. Julius Agrippa ff. de legat. 3. L. Lucius 91. ff. de legat. 2. Molin. de primogen. lib. 1. cap. 6. n. 30. Peregrin. de fide commiss. art. 14. n. 1. Castil. contr. tom. 4. cap. 9. à n. 15. Gomes in L. 40 Tauri num. 37. Cald. dict. Quest. 23. n. 18 ubi dat rationem, nempe, quod ubi causa non exprimitur, prohibiti præsumitur facta in favorem ipsius prohibiti, cui renuntiare potest. Carvalh. dict. p. 2. n. 238. cum seqq. ubi alias præstat,

tar, & ponit exempla. *Remos observat.* 68. n. 33. & ibi *Addit. August Barb. in L. Ea lege 3. n. 9. Cod. de condict. ob caus.*

6 Quod verum est, etiamsi testator alienationem aliter factā infirmaverit. *Peregrin. dict. artic. 14. num. 1. Remos dict. n. 33.* Ex quibus constat, textus nostri dispositionem in dict. §. 1. iuri communi consentaneam esse, quatenus in eo agitur de prohibitione alienationis non simpliciter facta, sed cum causa in favorem consanguineorum testatoris, qui illam in suo ultimo elogio fecit.

7 Quando autem prohibitio de alienando per contractum inter vivos celebrata est, non potest impedire translationem domini, si postea contrahens, mutata voluntate rem alienaverit, & tantum agitur ad interesse, vel persecutionem pænæ. ex textu in *L. Si ita quis 134. §. Ea lege ff. de verbor. obligat. L. Ea lege 3. Cod. de condict. ob caus. ubi August. Barbof. n. 2. & 3. Molin. de primogen. lib. 1. cap. 12. n. 31. Peregrin. de fideicommiss. artic. 51. à n. 69. maxime n. 72. Gomes in L. 40. Tauri num. 38. & var. tom. 2. cap. 2. n. 20. Mantica de tacit. lib. 4. tit. 32. à n. 78. Petr. Barb. in L. Divortio 8. p. 2. n. 10. ff. solut. matrim. Caldas Forens. lib. 1. Quæst. 23. à n. 1. Carvalh. de testam. p. 2. n. 202. Cardos. in prax. verbo alienatio n. 7. Hermozill. in L. 43. tit. 5. Gloss. 5. n. 1. ubi plures dat concordantes, junctis n. 7. & 8. partit. 5.*

8 Quod adeo verum est, ut licet partes jurassent pactum de non alienando, adhuc valeret alienatio in contrarium facta. *Gomes in L. 53. Tauri n. 58. versic. Secundo principaliter. Gabr. comm. tit. de pignorib. concl. 1. n. 8. Surd. consil. 399. n. 3. & 18. Gutierrez de jurament. confirmat. p. 1. cap. 45. n. 4. Mantica de tacit. lib. 4. tit. 30. n. 19. & tit. 32. n. 17. Giurb. decis. 92. n. 23. Fontanell. de pactis nupt. claus. 4. Gloss. 25. à n. 65. August. Barbof. in dict. L. Ea lege 3. num. 8. Cala. dict.*

Quæst. 23. n. 6. Carvalh. dict. p. 2. n. 205.

Idem dicendum est, licet inter contrahentes fuerit conventum de re non alienanda, nisi certæ personæ, vel ipsi donanti, seu vendenti; adhuc enim valebit alienatio in aliam personam diversam facta, & solum datur actio ad interesse contra alienantem, ex *L. Si sterilis 22. §. Si tibi, versic. Sed et si ff. de actionib. empt. L. Qui Romæ §. cohæredes ff. de verbor. obligat. L. 2. Cod. de pactis inter emptorem. Carvalh. de testam. p. 2. num. 209. ubi n. 210. respondet ad text. in L. Si cum venderet 13. ff. de pignorat. action. Quod tamen diversum est de jure nostro Regio, attenta dispositione nostri §. 2. ubi alienatione prohibita in favorem certæ personæ, si contra hoc pactum alienatio fiat, nulla est, modo tamen explicato supra n. 2. & 3. ut minus lædatur jus commune.*

Plura hic congeri possint circa prohibitionem alienationis tam per pactum, quam per ultimam voluntatem; sed quia de jure communi procedunt, & ea pertractant, ampliando & limitando prædicta: *Hermozill. in dict. L. 43. Gloss. 1. cum seqq. Farias ad Covar var. lib. 3. cap. 5. ex num. 12. Carvalh. de testam. p. 2. à n. 202. cum seqq. Caldas Forens. dict. Quæst. 23. à n. 1. August. Barbof. in L. Ea lege 3. à n. 2. cum seqq. Cod. de condict. ob caus. dator. Cardos. in prax. verbo alienatio ex n. 2. cum seqq. Ideo ad eos te admitto, ne transgrediar terminos instituti.*

Ad §. 3.

SUMMARIUM.

- 1 Emphyteuta rem emphyteuticam alteri vendere nequit, si dominus directus eam voluerit pro eodem pretio.

1 Dicitur hic, quod emphyteuta alteri rem emphyteuticam vendere non potest, si dominus directus eam voluerit pro eodem pretio, prout latius habetur *hoc lib. tit. 38.* cujus hic mentio fit; ubi commentarium hujus textus dabimus, annuente Domino.

Ad §. 4. final.

SUMMARIUM.

- 1 Dominus servi Mauri tenetur illum vendere, si per eum tractetur redemptio Christiani in Mauritania captivi.
- 2 Libertas res est in æstimabilis, & inter causas pias numeratur.
- 3 Dominus servum emens pacto de non manumittendo, non tenetur servum vendere.
- 4 Contrarium tamen sequitur, ut verius, & exornatur. Alienationis prohibitio, non comprehendit alienationem necessariam, ibid.
- 5 Maurus conversus ad Fidem Catholicam per susceptionem baptismi, non debet vendi, ut ad infideles redeat.
- 6 Concordatur. Ord. lib. 4. tit. 13. Remissivè.
- 7 De requisitis ponderandis in æstimatione servi. Remissivè.
- 8 Intelligentur verba per alfaqueque.
- 9 Prius servi pretium solvi debet, quam detur libertas.
- 10 Intelligentur verba. Ou se tornar el che.

Desumitur ex textu, quod dominus servi Mauri tenetur illum vendere, quando per eum tractatur de redimendo Christiano captivo in Mauritania cum requisitis in textu expressis, cum favore libertatis plura conceduntur contra regulas generales, ut in exemplis supra hoc lib. tit. 153. Tom. IV.

1. ad rubr. artic. 6. n. 61. cum seqq. ubi n. 63. invenies Doctores exornantes conclusionem nostram.

Unde libertati olim tantum fuit impensum, ut mori potius maluerint, quam libertate defraudari. *L. si al. Cod. de patr. pot.* Etenim nemo bonus libertatem, nisi cum anima amittere cupit, ait *Sallust. in Catilin. Beclul. de public. jud. disquis. 6. n. 34.* Et ideo cum libertas, & pia causa æquiparentur. *Bald. in L. Cod. de fideicommissar. libert. & in L. Si de jure Cod. de manumiss. testam. Barthol. in L. Si unus. Cod. de testam. libertas inter actus pios enumeratur per L. 38. ff. de fideicommissar. libertat. L. 1. §. penult. Cod. de commun. servo manumiss. Harprecht. in §. Rem suam n. 14. Instit. de legat. Quare redemptio captivorum dicitur causa pia. Mantica de tacit. lib. 13. tit. 11. n. 6. Gratian. Forens. cap. 108. n. 1. 4. & 5. Barbof. lib. n. 2. Imo libertatem piâ causa favorabiliorem esse autumat *Butigella in repetit. L. Quidam n. 19. ff. si cert. petat. & sic omnibus rebus anteponendam juxta distichon. O' felix nimium generoso pectore digna, libertas cunctis anteponenda modis. August. Barbof. in L. Sancimus 21. Cod. de Sacros. Eccles. n. 11. & 12. ubi dat concordantes. Egid. in L. 1. 3. p. §. 2. ex n. 1. cum seqq. Cod. de Sacros. Eccles.**

Quæro tamen, utrum dispositio nostri textus procedat, si dominus servi eum emit cum pacto de non manumittendo? Et videtur, quod non, quia hujusmodi pactum impedit libertatem. *L. Servus 9. ff. de manumiss. L. Ille servus 9. ff. qui, & à quibus. L. Ea quidem 5. Cod. si mancip. ita fuerit alienat. ubi August. Barbof. n. 8.* Maxime quia hujusmodi prohibitio fit ad puniendum servum, ex *L. final. Cod. qui non possunt ad libert. perven.* Et ne delictum maneat impunitum, & servi magis obsequentes fiant dominis, constitutum est, libertatis dationem contra prohibitionem non valere, ut ait *Caldas Forens. lib. 1. Quæst.*

Quest. 23. n. 17. August. Barbof. in dict. L. Ea quidem 5. n. 8. Arouca in L. 5. n. 3. ff. de stat. homin.

4 Sed his non obstantibus, contrarium cenfeo, inò quod etiam stante pacto de non manumittendo, tenetur dominus servi Mauri eum vendere, ut per eum redimatur Christianus, & à manibus Maurorum liberetur, tam favore fidei, ne ejus salus periclitetur; quàm ex eo, quia dicta prohibitio manumissionis nec semper datur in pœnam servi, ut patet ex dict. L. final. & ex Gloss. ibidem; nec procedere debet in manumissione necessaria, qualis est ista, quæ inducitur ex dispositione nostri textus, argum. L. Si quis in gravi §. utrum ff. ad Syllan. ubi servus vendicans mortem testatoris prohibentis manumissionem, pervenire potest ad libertatem, & L. Servus hac lege ff. de manumiss. ubi idem est propter pactum; quibus meminit Gloss. in dict. L. final. verbo possint. Et generale est, quod alienationis prohibitio non comprehendit alienationem necessariam, ut cum pluribus diximus supra ad Ord. lib. 3. tit. 86. ad §. 13. num. 22. tom. 3.

5 In textu ibi: *Mouro cativo*. Intellige de Mauro infideli; nam si jam conversus fuerit ad fidem Catholicam per susceptionem Sacri Baptismi non debet vendi, ut ad infideles redeat, esset enim permutare unum Christianum pro alio, quod alienum est à mente nostri textus, in cujus dispositione supponi debent termini habiles. L. Adigere 6. §. Quamvis 2. ff. de jure patronat. Corderr. dubit. Forens. 14. n. 22.

6 In textu ibi: *Segundo commua valia, eestimaçao*. Consonat alia Ord. hoc lib. 4. tit. 13. ubi de communi pretio dicimus, de quo jam plura scripsimus hoc eodem lib. tit. 1. ad rubr. art. 3. à num. 30. & art. 4. ex numer. 12.

7 In textu ibi: *Havendo respeito à sua idade, &c.* De his requisitis pon-

derandis in æstimatione servi, vide L. Si duobus 3. Cod. commun. de legat. & L. 1. §. Ne autem quantitas. Cod. de commun. servo manumiss. & Barthol. in L. 2. §. Si hæres num. 2. & 3. ff. ad Senatus Consult. Trebellian.

In textu ibi: *Por alfaqueque*, id est, per caduceatorem, seu internuntium.

In textu ibi: *Atè ser primeiro pago*. Ex quibus verbis nota, quod prius servi pretium solvi debet, quam detur libertas, quod est deductum ex Gloss. in L. 1. verbo Necessitatem. Cod. de commun. servo manumiss. & probatur ex dictis supra hoc lib. 4. tit. 2. ad Princip. ex n. 36. & ad tit. 5. §. 1. n. 1. & 2.

In textu ibi: *Ou se tornar elche*: id est, Apostata, vulgo, Renegado.

Ad tit. 12.

De venditionibus, & permutationibus per patrem factis filiis, vel nepotibus.

Ad Principium.

SUMMARIUM.

- 1 Nemo potest rem aliquam vendere filio suo, vel nepoti alii descendenti, neque cum eis permutationem facere inæqualem absque consensu aliorum filiorum nepotum, & descendentium hæredum futurorum venditoris; qui si recusent, à Rege impetratur.
- 2 Venditio simpliciter prohibetur, et si æqualis sit; permutatio verò quatenus inæqualis fuerit.
- 3 Patre rem dante uni ex liberis pro alia re, & pecuniâ simul, dicitur venditio in datâ quantitate, pro eâque parte irrita manet.
- 4 Patre emphyteusim concedente uni ex filiis sine consensu aliorum pro excessiva ingressu dationis pecuniâ,

cuniâ, magis est venditio in fraudem legis facta, & nulla.

5 Patre vendente uni ex filiis, cæteris consentientibus, vel Principe, venditio valet.

Ut Princeps consensum renuentis suppleat, debet intervenire justa causa, præcedente ejus cognitione, parte audita, ibid.

6 Sufficit consensus tacitus, & quod interveniat ex post facto etiam per nuntios, vel epistolam, nec scripturam requirit.

7 Filio, seu nepoti emancipato nequit parens rem vendere absque consensu aliorum.

8 Valet tamen si fiat filio emancipato, nullo alio, neque nepote existente.

9 Filio spurio fratres legitimos habenti, nequit Pater vendere.

10 Nec etiam si liberi successibiles deficiant.

Filii spurii possunt acquirere titulo oneroso ex bonis parentum, cessante fraude, & simulatione, ibid.

11 Patre emente nomine filii spurii, emptio non valet.

12 Pater per contractum lucrativum inter vivos, vel per ultimam voluntatem nil filiis spuris relinquere potest.

13 Filius spurius Patri rem suam vendere nequit, licet cessante fraude valeat venditio.

14 Idem in filio, & nepote, aliisque descendentibus, si liberi filios habeant.

Donatio fratri facta per fratrem, nequit fieri in præjudicium patris; factaque fratri existenti sub patriâ potestate non valet etiam de consensu patris, ibid.

15 Idem in confessione debiti à patre facta in favorem unius ex filiis.

16 Et in donatione gratuita, vel etiam onerosa à patre uni ex filiis facta, si aliunde merita non probentur.

De donatione à patre filio in ejus potestate existenti facta Remissio. ib.

17 Procedit in omnibus contractibus in quibus liberi, vel parentes præjudicari possunt in legitimis.

18 Et in datione in solutum voluntaria in materia stricta, & correctoria appellatione venditionis non veniente.

19 Datio in solutum voluntaria in omnibus vim veræ venditionis habet.

20 Imò dicitur vera venditio.

21 Disposita in venditione habent locum in datione in solutum.

22 Pro datione in solutum voluntaria creditori facta Gabella de cur.

23 Nec non etiam Laudemum.

24 Emphyteuta dans in solutum rem emphyteuticam voluntarie irrequisito domino, illa privatur.

25 Statutum loquens de venditione habet locum in datione in solutum.

Intelligitur conclusio supra n. 18.

Ibid. & explicatur num. 26. & 27.

28 Dos æstimata à parentibus constituta liberis suis permittitur, & valet talis dotis constitutio.

29 Promissâ certâ quantitate in dotem, si postea res aliqua detur in solutum, valet.

30 In venditione necessaria, & celebrata auctoritate judicis non procedit dispositio hujus textus.

31 Prohibitio venditionis facta per parentem uni ex liberis inducta fuit, ut fraudes evitarentur.

32 Omnes ascendentes prohibentur vendere rem uni ex liberis suis, non consentientibus aliis.

33 Etiam si filii sint naturales, & mater illustris, cujus sunt necessarii, si filios legitimos non haberet.

34 Quamvisque sint spurii matribus successibiles.

35 Spurius matri illustri succedere non potest ex testamento nec ab intestato, si legitimos habeat.

- Deficientibus legitimis, spurius illi matri succedit, si non sit ex coitu damnato, & punibile, ibid.
- 36 Intelliguntur verba: Sem consentimiento dos outros.
- 37 Consensus requisitus pro forma debet esse expressus, nec sufficit tacitus; secus si non pro forma requiratur.
- 38 Consensus liberorum in textu requisitus pro forma non requiritur.
- 39 Et quodcumque potest intervenire.
- 40 Liberis requisitis, ut consensum praestent, si recusent, recurritur ad Principem.
- 41 Consensus non praesumitur, nisi probetur; nisi ex cursu temporis praesumatur.
- 42 Eo, de cuius consensu agitur, interrogato, an consenserit, negante, illius dicto, & inficiationi standum est.
- 43 Intellige: si agatur de negotio ad consentientem ratione commodi, vel incommodi non pertinente. Secus si disceptetur, nam pater sponsalibus, vel nuptiis a filia contractis assensum praebuerit, ibid.
- 44 Venditio, & permutatio inaequalis inter patrem, & filium sunt ipso iure nulla; parensque potest rem vendicare.
- 45 Solvitur, & explicatur textus noster, & n. 46. 47. 48. 49. 50. & 51.
- 52 Particeps simulationis non auditur simulationem allegando.
- 53 Contrarium sentientes conciliantur.
- 54 Nemo factum proprium impugnare potest tanquam vitiosum, nisi actus sit ipso iure nullus.
- 55 Intellige si nullitas inducatur in favorem alienantis, vel propter favorem publicum.
- 56 Nullitas venditionis in presenti inducta fuit favore filiorum, & pater contra illam venire non potest.

- 57 Nec etiam liberi contra venditionem venire possunt, vivente venditore.
- 58 Bona vendita alicui ex filiis augent tertiam venditoris. Rejicitur tamen, ibid.
- 59 Liberi haeredes venditoris pretium emptori solvere non tenentur.

Statuatur in textu, quod ad vitandas fraudes, & lites, nullus rem aliquam vendat filio suo, vel nepoti; aut alii descendenti: Neque cum eis permutationem faciat inaequalem absque consensu aliorum filiorum, nepotum, & descendendum, qui venditori haeredes futuri essent; qui si consensum praestare noluerint, potest impetrari à Rege, causa cognita; quod si venditio, vel permutatio sine praedictorum, vel Regis consensu fiat, nulla sit, & nullius effectus, & post mortem venditoris res vendita, vel permutata dividi debet inter eos descendentes, qui haeredes extiterint, ac si in potestate, & dominio venditoris esset tempore mortis, nullo pretio emptori refuso. Hac lex est singularis, & optima: nec in iure communi extat similis constitutio, & male dicit Barbosa hic, desumptam fuisse: ex L. 2. ff. de contrahend. emptio. quia ibi tantum constituitur, quod inter patrem, & filium contrahi emptio non potest; sed de rebus castrensibus potest. At verò textus noster loquitur de parente plures liberos habente, quorum uni vendere non potest, nisi aliis contentientibus, ut bene notavit. Pinel. ad rubr. Cod. de rescind. vendit. p. 2. cap. 2. n. 10. Pater Molin. de iustit. tract. 2. disp. 343. n. 7. tom. 2. Cal. de empt. & vendit. cap. 10. n. 11. Phœb. p. 2. decis. 120. à num. 1. Gabr. Pereir. decis. 44. à n. 1. Ego ipse hoc lib. 4. tit. 1. ad rubr. artic. 5. n. 32. & 33. cum seqq.

Nota ex hac Regia Sanctione unum notabile, quod venditio simpliciter prohibetur, quamvis aequalis sit, permutatio verò quatenus inaequalis

lis fuerit; non enim verbum illud: Desigual, referri debet ad venditionem indistinctè prohibitam, sed ad permutationem tantum, quia in venditione, quantumcunque exterius videatur aequalis, non cessat ratio suspitionis fraudis in hac lege ponderata; qui timor fraudis non ita cadit in permutatione aequali; ut tenent Barbosa. hic n. 2. Caldas de emptio. & vendit. cap. 3. num. 24. Pinel. dict. cap. 2. sub n. 10. Gabr. Pereir. decis. 44. sub n. 1.

- 3 Quod si parens rem det uni ex liberis pro alia re, & pecunia simul, dicatur venditio in quantitate data, ut pro ea parte maneat irrita, ac si pecunia data non fuisset ob timorem trauit, ut ait Pinel. dict. cap. 2. n. 10. ad finem, & sentit Caldas dict. cap. 3. n. 24. Et vide quæ supra diximus hoc lib. tit. 1. ad rubr. artic. 3. ex num. 21. cum seqq.

- 4 Unde inferitur, quod si pater concedat emphyteusim uni ex filiis sine consensu aliorum filiorum pro excessivo ingressu dationis pecuniæ, videatur magis venditio in fraudem legis facta, & sit locus dispositioni huius textus, ut resolvit Valasc. de jur. emphyt. Quæst. 10. sub n. 7. versic. Unde non inutiliter.

- 5 Colligitur ex textu à contrario sensu, quod valet venditio à patre facta uni ex filiis, si ceteri consentiant, vel Princeps, quod etiam aperte colligitur ex verbis ibi: E não lhe querendo dar o consentimento, o que quizer fazer a venda, ou troca, no-lo fará saber, e sendo nós informados da causa, porque a quer fazer, e da causa, porque os filhos, ou descendentes lhe não querem dar consentimento, nós lhe daremos licença, que a possa fazer, parecendo-nos justo, & est de mente supra citatorum. Ex quibus verbis nota, quod ad hoc ut Princeps suppleat consensum renuentis eum prestare, debet intervenire iusta causa, praecedente ejus cognitione, parte audita,

non enim vult Princeps juri tertii prajudicare, ex text. in L. 1. §. Siquis à Principe, & §. Merito ff. Nequid in loco public. cap. super eo de offic. de legat. Portugal. de donat. reg. lib. 2. cap. 16. n. 44.

sufficit tamen, quod talis consensus sit tacitus, & interveniat ex post facto, etiam per nuntios, vel epistolam, neque scripturam requirit, ut omnia tradit Phœb. p. 2. decis. 120. ex num. 3. cum seqq. ubi decilum refert. Negusant de pignor. membr. 4. p. 2. num. 43. De quo vide Gonzales ad regul. 8. Cancellar. Gloss. à n. 10. & 33. & 36. & quæ intra dicemus à num. 36.

Observabis etiam, quod neque filio, seu nepoti emancipato potest parens rem vendere absque consensu aliorum, ut probatur ex nostro textu, quatenus prohibet, venditionem fieri nepoti, vel alii descendenti, qui de jure nostro non sunt in potestate avi ex Ord. hoc lib. 4. tit. 87. §. 7. quare ita tenent supra citati hoc eod. lib. tit. 1. ad rubr. artic. 5. n. 32.

Valebit tamen venditio facta filio emancipato, si nullus alius, nec nepos extet; tunc enim servari debet jus commune, quo inspecto, venditio prohibita non intelligitur, nisi filio existenti in potestate patris, non verò emancipato, prout supra scripsimus dict. art. 5. n. 31. & 32. ubi à n. 28. diximus de filio in potestate patris existente, & quomodo venditio illi facta teneat.

Et idem diximus de filio spurio fratres legitimos habente, cui pater vendere non potest; licet enim non sit sub patria potestate, ex L. 1. L. 23. ff. de strat. homin. §. sed adversus ea 12. Instit. de nupt. ubi scribentes. Card. in prax. verbo Filius n. 29. versic. hoc tamen. Mend. s. à Caltr. in L. Cum oportet. p. 2. num. 105. de bon. s. quo liber. Themud. p. 1. decis. 37. n. 2. in fine. & p. 2. decis. 151. n. 3. Arouca in L. 11. n. 2. ff. de his, qui sunt sui, Sanchez in consil.

consil. moralib. lib. 1. cap. 1. dub. 12. n. 6. Portugal. de donat. reg. lib. Præh. 2. §. 5. n. 47. Tamen non ideo pater filio spurio vendere potest, sine consensu filiorum legitimorum, vel naturalium, si ei successibiles sunt ex *Ord. lib. 4. tit. 92. in princip.* Sicut de emancipato diximus *supra n. 7.* Ex quo enim filius spurius nihil à patre capere potest ex *L. 1. Cod. de naturalib. liberis. Barbosa. ad Ord. lib. 4. tit. 93. n. 11.* Si ei vendat pater, censetur venditio facta in fraudem hujus textus, & sic in præjudicium fratrum, qui patri successibiles sunt ex traditis ab *Hermozill. in L. 59. tit. 5. Gloss. 1. n. 13. Mantica. de tacit. lib. 4. tit. 23. n. 28. & 29.*

10 Imò nec deficientibus liberis successibilibus potest pater vendere filio spurio ob suspensionem fraudis legis vetantis capere à patre etiam per contractum in *dict. L. 1. Cod. de naturalib. liber.* ut contra Glossam tenet idem *Mantica. dict. n. 28. & 29.* Sed Glossam sequitur *Gem. in L. 9. Tauri n. 35.* ubi varios intellectus præstat ad textum in *dict. L. 1. Cod. de naturalib. liber.* Verum tamen est, quod filiis spuris ex bonis parentum non esse prohibendum titulo oneroso, sicut aliis extraneis, acquirere, cessante fraude, & simulatione, ut tenet idem *Mantica. dict. tit. 23. n. 30. & ipse Gomes. dict. n. 35. & 36.* ubi ait, non excludi fraudem si pater confiteatur in instrumento, pretium recepisse. *Hermozill. dict. Gloss. 1. n. 13. vers. sic. Nota 2. & n. 14. cum seqq. Pinel. in L. 1. p. 3. n. 23. in fine. Cod. de bonis matern. ubi etiam dicit, confessioni patris de pretio recepto non credi. Barbosa. ad rubr. hujus tit. n. 10.*

11 Emptio tamen per patrem facta nomine filii spurii non valet, quia dicitur facta in fraudem legis. *Gomes in dict. L. 9. Tauri sub n. 35. vers. sic. vel aliter. Hermozill. dict. Gloss. 1. n. 13.*

12 At per contractum lucrativum inter vivos, vel per ultimam volun-

tatem nihil pater relinquere potest filiis spuris, ex *dict. L. 1. Cod. de naturalib. liber. Mantica. dict. n. 30. Covar. de Sponsalib. p. 2. cap. 8. §. 5. n. 3. & 5. Peregr. de jur. Fisc. lib. 3. tit. 18. n. 40. Hermozill. in L. 1. tit. 4. Gloss. 6. ex n. 15. cum seqq. Valenzuel. tom. 2. consil. 169. ex n. 70. Portugal. de donat. reg. lib. 3. cap. 18. ex num. 66. cum seqq.*

13 E' converso autem queritur, utrū filius spurius possit patri rem suā vendere? Et videtur quod non, quia pater ei succedere non potest ex *Ord. lib. 4. tit. 93.* & ideo conditio hujusmodi videtur facta in fraudem legis: ex *supra traditis n. 9.* licet cessante fraude, & simulatione venditio teneat, ut ibi diximus de venditione facta per patrem filio spurio; quia sunt correlativi ad tradita per *Barbos. ad dict. tit. 93. n. 10.* Quod confirmatur ex eo, quia filius spurius non est in potestate patris ut *supra notavimus n. 9.* Et ideo ei vendere potest pater, sicut & filio emancipato ex *supra traditis n. 8.*

14 Hinc dispositio nostri textus procedit etiam in filio, & nepote, aliisque descendens, qui parenti vendere non possunt ex regula textus in *L. 2. ff. de contrahend. empt.* ubi prohibetur emptio, & venditio inter patrem, & filium, nisi de bonis Castrensis, & tenet *Barbos. hic n. 2.* Sed loquendo in terminis nostri textus, hoc intelligi debet, si tales liberi filios habeant, tunc enim sine eorum consensu parenti vendere nequeant, ne in legitimis fraudentur, consentientibus verò illi vendere valent, licet enim textus tantum loquatur de venditione à parentibus liberis facta; tamen ex regula correlativorum procedere etiam debet è converso, militat enim eadem ratio legis, ut ait ipse *Barbos.* & ubi ratio est eadem, ibi debet esse eadem juris dispositio. *L. Illud 32. ff. ad Leg. Aquil. §. Si igitur. Instit. Quod cum eo. Abbas in cap. Nihil num. 5. de election.* Tunc enim non dicitur extensio, sed pro-

proprius legis intellectus. *L. Nominis, & rei, §. Verbum ex legibus ff. de verbor. significat. Valasc. de jur. emphyt. Quest. 29. n. 23. in fine.* Maxime, quia lex nostra Regia in præsentis textu non est omnino exorbitans à jure communi; quia cum eo convenit quoad prohibitionem venditionis inter patrem, & filium, quamvis hoc extendatur etiam ad emancipatum secundum verum intellectum. Et idem dicitur de donatione fratri facta per fratrem, quæ fieri non valet in præjudicium patris; militat enim eadem ratio. Et quod donatio facta per fratrem fratri existenti sub patria potestate non valeat etiam de consensu patris vide *Portug. de donat. reg. lib. 1. Præhud. 2. §. 5. n. 46.*

15 Queritur, utrum hujus textus dispositio procedat etiam in confessione debiti à patre facta in favorem unius ex filiis? Et videtur, quod sic, quia militat eadem ratio suspensionis fraudis, ideoque filius, in cujus favorem facta fuit confessio, tenetur probare veritatem debiti confessi, ne simulata, & in fraudem aliorum filiorum facta censetur. *Gabr. Pereira decis. 44. n. 1. & 2. ubi n. 6. decisum refert Valasc. consult. 87. n. 4. Pinel. in L. 1. p. 3. n. 23. ad finem. Cod. de bonis matern. Egid. in L. 1. p. 5. §. 1. n. 37. Cod. de Sacrosanct. Eccl. Pegas tom. 7. ad Ord. lib. 1. tit. 87. §. 4. n. 242. ubi n. 243. decisum refert, quod si ex confessione matris fiat executio in bonis casualis, possunt eam impedire filii, uti tertii. *Guerreir. tract. 1. de inventar. lib. 1. cap. 10. ex n. 26. & à n. 31. Barbosa. ad rubr. hujus tit. n. 10. vers. sic. Factus in fraudem. Gama decis. 246 n. 1. Angel. de confession. tom. 1. lib. 3. Quest. 4. n. 7. ubi n. 1. idem dicit de confessione facta in favorem filii spurii etiam legitimis non existentibus.**

16 Idem etiam dicimus de donatione gratuita à patre uni ex filiis facta, vel etiam onerosa, si aliunde merita non probantur; quia etiam censetur

facta in fraudem, & præjudicium aliorum filiorum, ut probatur ex nostro textu ibi: *Troca, que desigual seja*, ubi prohibetur permutatio inæqualis, quæ potius dicitur donatio, ut habetur in *Ord. lib. 2. tit. 18. §. 4. in verbis ibi: Nam seja tanta, que pareça mais doação; que troca, ou escambo*, & in specie notat *Gabr. Pereira. dict. decis. 44. n. 2.* De donatione verò facta à patre filio in ejus potestate existente vide *Portug. de donat. reg. lib. 1. Præhud. 2. §. 5. ex n. 1. Hermozill. in L. 3. tit. 4. Gloss. 1. à num. 13. Guerreir. tract. 2. de Division. lib. 2. cap. 12. ex n. 12.*

17 Denique ut omnia absolamus, resolvendum puto, quod hujus textus dispositio procedat in omnibus contractibus, in quibus liberi, vel parentes præjudicium pati possunt in legitimis, non obstante, quod solum loquatur de parentibus, & de contractu emptionis; & venditionis, quod magis adaptatur ad ea, quæ frequenter accidunt, quam ad ea, quæ raro, ex *L. Nam ad ea ff. de legib. & notat Barbosa. ad rubr. hujus tit. num. 2.* Maxime cum dictus textus uti conditus ad tollendas fraudes, ut ibi: *Por evitarmos muitos enganos*, dici debet favorabilis, & sic latè interpretandus, & ad casus non expressos, eadem ratione militante, extendendus est. *Giurb. observat. 38. n. 3. Conciol. ad statut. Eugub. lib. 2. rubr. 45. n. 3. & 4. & vide infra hoc tit. n. 31.*

18 Præter quam in casibus sequentibus: Primus in datione in solutum voluntaria, quæ in materia stricta, & correctoria appellatione venditionis non venit, prout in terminis nostri textus tenet decisum *Gama decis. 295. per totam.*

19 Cui tamen decisioni, & opinioni acquiescere non possum, salva pace tantorum Patrum; Quia datio in solutum voluntaria non solum similis est venditioni, & in omnibus vim veræ venditionis habet ex *Post de sub. inspect. 44. n. 41. & 42. Cyriac. contr.*

conu. 311. n. 16. & contr. 274. n. 31. Concio allegat. 35. n. 22. & 23. Altimar. de nullit. contr. tom. 4. rubr. 1. p. 2. Quæst. 15. n. 773. & tom. 7. rubr. 2. p. 5. Quæst. 47. sub n. 653. versic. Datio in solutum voluntaria.

20 Sed etiam dicitur vera venditio. August. Barbof. Appellat. 257. n. 4. Conciol. dict. allegat. 34. n. 24. Altimar. dict. n. 693. versic. Imò. Card. de Luca de usuris discurs. 10. num. 6. & de credit. disc. 27. n. 14. & disc. 32. num. 9.

21 Et disposita in venditione habent locum in datione in solutum. Conciol. dict. allegat. 34. num. 21. Altimar. Quæst. 15. n. 775. ubi n. 782. hoc extendit ad dispositionem L. 2. Cod. de rescind. & idem Conciol. cit. loc. numer. 20.

22 Et sicut de venditione debetur Gabella, ita etiam debetur pro solutione in solutum voluntaria creditore facta. Cyriac contr. 69. n. 11. Altimar. dict. Quæst. 15. in fine. Sousade Maced. decis. 72. n. 4. Pegas ad Ord. lib. 1. tit. 78. §. 14. n. 12. & n. 479.

23 Sicque de huiusmodi datione in solutum voluntaria debetur laudemium, ut de venditione debetur. Fulgin. de jur. emphyt. tit. de laudem. Quæst. 8. n. 16. Altimar. dict. Quæst. 25. n. 784. Fontanell. decis. 278. n. 5. tom. 1. Ricc p. 3. Collect. 582. Cald. de extinct. emphyt. cap. 16. à n. 64. Barbof. ad Ord. lib. 4. tit. 38 in Princip. Pinbeir. de emphyt. disput. 4. sect. 5. n. 48.

24 Atque emphyteuta dans in solutum voluntarie rem emphyteuticam, irrequisito domino, privatur re emphyteutica. Corbul. de jur. emphyt. tit. de caus. privat. ob alienat. limit. 19. n. 3. Novar. de datione in solut. Sect. 1. Quæst. 11. n. 11. Caldas dict. cap. 16. n. 65. versic. Unde infero.

25 Unde statutum loquens de venditione habet locum in datione in solutum. Gusman de eviction. Quæst. 4. n. 14. Narbona de etat. Quæst. 18. n. 23. Surd. consil. 394. n. 26. Altimar. dict. Quæst. 15. n. 776. & 777. Cum igitur textus noster loquatur de vendi-

tionem, videtur comprehendere dationem in solutum voluntariam, prout tenet Barbof. ad rubr. huius tit. n. 7. Licet enim in materia stricta, & correctoria, seu odiosa appellatione venditionis non veniat datio in solutum, ut ait Gama dict. decis. 295. sub n. 1. versic. Hoc autem, & ibi Flores de Mena; hoc tamen procedit in datione in solutum necessaria, quæ sit auctoritate Judicis, ut agnovit idem Gama in dict. versic. Hoc autem. De qua agit differentias afferens Altimar. de nullit. contract. tom. 7. rubric. 1. p. 5. Quæst. 47. ex n. 607. cum seqq.

Ideoque in datione in solutum necessaria pro iusto pretio facta absque fraude, & simulatione locum non habet dispositio nostri textus, ut cum aliis tenet Barbof. ad rubr. huius tit. n. 9. Nec verum est dicere, quod finis in materia stricta, proi. voluit Gama dict. decis. 295. n. 2. Quia cum textus noster sit conditus ad tollendas fraudes, favorabilis est, & ideo latè interpretandus, ad casusque non expressos extendendus est, ubi datur eadem ratio; prout supra probavimus n. 17. Datio verò in solutum voluntaria obtinet vicem venditionis in materia favorabili, ac etiam ex mente legis, & contrahentium; & ubi aliàs resultaret iniquitas, vel fraus, & ubi militat eadem ratio, ut omnia dicit Flores de Mena ad eandem Gama dict. decis. 295.

Cum igitur ex datione in solutum voluntaria resultare valeat iniquitas, & fraus in præjudicium liberorum, quod textus noster voluit obviare, & sic datur eadem ratio prohibitionis, de qua in textu, debet ejus dispositio procedere in datione in solutum voluntaria: Nisi dolus, aut fraus absit, quia constat de veritate debiti, ac de impossibilitate illum solvendi in pecunia, ex traditis per Altimar. dict. Quæst. 47. n. 607. & n. 630. & faciunt supra dicta numer. 15.

Secundus casus, in quo non pro-

procedat dispositio huius textus, est in dote æstimata à parentibus liberis suis constituta, quia licet venditæ censeantur res æstimatæ in dotem datæ. ex L. Si inter. Cod. de jure dot. L. Ex conventionem. Cod. de pactis. Petr. Barbof. in L. Si æstimatis §. 1. à princip. ff. solut. matrim. Tamen à lege nostra permittitur dicta dotis constitutio in rebus æstimatis in Ord. lib. 4. tit. 97. §. 13.

29 Unde si promissa sit certa quantitas in dotem, & postea res aliqua detur in solutum, valebit, quia est unus modus, per quem res æstimata dicitur tradita. Socin. consil. 69. n. 15. lib. 4. & Socin. junior. consil. 141. n. 4. lib. 1. Guerreir. tract. 1. de inventar. lib. 3. cap. 12. ex n. 127.

30 Tertius casus est, si venditio est necessaria, & celebratur auctoritate Judicis, quia in ea non procedit dispositio huius textus; cessat enim suspicio fraudis, & inæqualitatis in eo ponderata; siquidem quæ ex necessitate fiunt, non dicuntur fieri in fraudem, prout racionat Barbof. ad rubr. huius tit. n. 9. Quod est regulare ubicunque alienatio prohibita est, ut cum pluribus diximus supra ad Ord. lib. 3. tit. 86. §. 13. n. 22. tom. 3.

31 In textu ibi: Por evitar enganar. Ex his verbis colligitur, quod prohibitio venditionis facta per parentem uni ex liberis inducta fuit de jure nostro Regio in præfati textu ad vitandas fraudes, quæ fieri solent in præjudicium aliorum filiorum, seu liberorum, & sic hæc videtur vera ratio decidendi, ut patet ex verbis ibi: Sem consentimentos dos filhos, & melius in verbis subsequētibz ibi: E por morte do vendedora coisa, que assim for vendida, ou trocada, ser à partida entre os seus descendentes, que seus herdeiros forem: Unde cum ratio decidendi sit anima legis. L. Cum ratio ff. de bon. damnat. Gusman. de veritat. jur. verit. 31. à n. 26. Cabed. diversor. lib. 2. cap. 30. n. 7. Videtur dicendum, quod cessante fraude, & præjudicio filiorum valida est dicta

Tomo IV.

venditio, nec locum habet huius textus dispositio, ex ratione enim decidendi venit lex intelligenda, applicanda, & restringenda, ex text. in L. Unum ex familia §. fin. ff. de legat. 2. Gusman. ubi proxime. Cabed. dict. n. 7. Cordeir. dubit. Forens. 11. n. 80. & ita bene comprobantur quæ supra diximus n. 14. & n. 17.

In textu ibi: Ninguem: Intellige, omnes ascendentes tam masculos, quàm feminas, ut patrem, & matrem avum, vel aviam, &c. Quia dictio nemo est universalis negativa, & importat omnimodam exclusionem. August. Barbof. Diction. 210. n. 1. & 2. Daturque eadem ratio, fraudis, & præjudicii liberorum: Nam licet venditio facienda per patrem filio prohibita de jure communi, intelligatur solum in filio existenti sub patria potestate, ut supra diximus hoc lib. 4. tit. 1. ad rubr. artic. 5. n. 31. Et mater, vel avia si ius in potestate non habeant ex Ord. lib. 4. tit. 87. §. 7. Gama decis. 295. n. 2. Tamen hoc non procedit, attenta dispositione huius textus, ubi absolute prohibetur, venditionem fieri tam filio existenti in potestate patris, quàm extra eam, ut jam supra scripsimus, & sic mater, vel avia non possunt vendere rem uni ex liberis suis, nisi alii consentiant juxta dispositionem huius textus.

33 Quod ampliatur etiam si filii sint naturales, & mater illustris, cuius sunt necessarii, ut perdoctè fundat. Carvalh. de testam. p. 1. ex n. 483. cum seqq. Pegas Forens. tom. 1. cap. 8. n. 13. Portugal. de donat. reg. lib. 3. cap. 18. ex n. 73. ubi n. 84. hoc limitat, & declarat, locum non habere, si mater illustris filios legimos haberet; quia tunc naturales matri non succedunt, sed contrarium tener ex aliis Carvalh. dict. p. 1. n. 485.

34 Ampliatur etiam, quamvis filii sint spurii; quia matribus sunt lucubiles, & in earum bonis habent legitimam à lege taxatam, ac si essent iuxta iustis nuptiis; ut deducitur;

Pp

es

ex *L. Haec parte. L. Si spurius. L. M. de iur. ff. unde cognat. §. No-*
vissimae. Instit. ad Orficiam. Carvalh. de
testament. p. 1. n. 495. Peges Forens.
tom. 1. cap. 8. n. 14. Porzug. dict. cap.
18. n. 73.

35 Nisi mater sit illustris, cui filius
spurius succedere non potest ex tes-
tamento, nec ab intestato, *ex text. in*
L. Si qua illustris. Cod. ad Orficiam. ubi
notant scribentes; intelligendo tamen,
si mater illustris alios filios legitimos
haberet; nam deficientibus filiis legiti-
mis, spurius matri illustri succedit.
Idem Carvalh. ubi proxime num. 498.
& num. 500. Portugal. dict. cap. 18. n.
84. Quod tamen limitatur in spuriis
natis ex coitu damnato, & punibili,
qui sunt incapaces in ternæ hæredi-
tatis. *Carvalh. dict. p. 1. n. 502. Por-*
tugal. dict. cap. 18. n. 76.

36 In textu ibi: *Sem consentimento*
dos outros; hic consensus sufficit,
quod sit tacitus ex post facto interv-
niat; ut supra diximus n. 6. Quia cum
in præfati textu non declaratur, quod
consensu sit expressus, sufficit tacitus,
ex text. in cap. statutu. 11. §. In nullo de
rescript. lib. 6. ubi Gloss. verbo Ex-
pressus, & ibi August. Barbof. num. 60.
Gonzales ad regul. 8 Cancellar. Gloss. 47.
n. 20. & n. 21. Qui contrarium te-
nent, ubi consensus expressus requi-
ritur.

37 Sed est advertendum, quod ubi
non fit mentio de consensu expresso,
distinctio hæc adduci solet: Aut con-
sensus requiritur pro forma, & tunc
debet esse expressus, nec sufficit ta-
citus. *Cap. cum ab uno de re judicat. lib.*
6. ubi Gloss. verbo mandantibus. Gon-
zales dict. Gloss. 47. n. 21. Aut con-
sensus non requiritur pro forma, &
tunc regulariter sufficit consensus ta-
citus, ut cum pluribus tenet. *idem*
Gonzales dict. Gloss. 47. n. 22. ubi ex
n. 23. docet, quando dicatur consen-
sus expressus, vel tacitus.

38 Unde queritur ad veram intel-
ligentiam nostri textus, an consensus
liberorum in eo requisitus pro forma

requiratur, vel non? Et videtur pro
forma non requiri; quia tunc cen-
setur requisitus ad solemnitatem, quando
propter favorem publicum requiri-
tur, nam si solum requiratur propter
favorem privatum ejus personæ, quæ
debet consentire, tunc minimè dici-
tur consensus formalis, sive autori-
sabilis *ex Barthol. in L. 1. §. Sed filius*
n. 2. & 3. ff. de legat. 3. & aliis, quos
refert, & sequitur Gonzales dict.
Gloss. 47. n. 31. & 32.

Cum igitur hujusmodi consen-
sus pro forma non requiratur, quan-
docunque potest intervenire, cum ad
liberorum utilitatem requiratur in
textu, ut latè probant supra citati n.
6. quibus addo *Narbon in L. 10. Gloss.*
3. n. 27. & 29. tit. 1. lib. 1. recopilat.
tom. 3. Surd. consil. 28. n. 123. Salgad.
de Supplicat. ad Sanctiss. 1. cap. 13.
n. 66.

In textu ibi: *E não lhe queren-*
do dar o consentimento. Dicitur hic,
quod si liberi sint requisiti, & con-
sensus præstare recusaverint, habe-
tur recursus ad Principem. *Valenzuel.*
consil. 132. n. 31. & consil. 184. n. 57. &
58. tom. 2.

Nota tamen, quod consensus
non præsumitur, nisi probetur, quia
est quid facti ad tradita per *Mascard.*
de probat. concl. 417. per tot. vol. 1.
Nisi ex cursu temporis præsumatur.
Gama decis. 270. à n. 2. Peges tom. 2.
ad Ord. in regimin. Senat. Palat. §. 39.
Gloss. 97. cap. 2. n. 71.

Et quando is, de cujus consensu
agitur, interrogatus, an consense-
rit, negat se consensisse, standum est
illius dicto, & inficiationi *ex Salicet in*
L. Si filius familias versic. Et faciunt
hæc. Cod. de petit. hæredit. Ruin. consil.
41. n. 22. vol. 1. Lambert. de contract.
eorum Gloss. 7. verbo Consensus n. 52.
Alexand. lib. 3. consil. 9. sub numer. 6.
versic. Non obstat, si diceretur.

Quod intellige, si agitur de ne-
gotio, quod ad consentientem ratio-
ne alicujus commodi, vel incommodi
non pertinet; secus est, quando dif-
ceptatur

ceptatur, num pater sponsalibus, vel
nuptiis à filia contractis assensum
præbuerit; tunc enim patris dicto
negantis, se consensisse standum non
erit; nisi probetur, illum non con-
sensisse; quia contractus matrimo-
nialis, quem liberi ineunt, vel ad
honorem, & existimationem, vel
ad ignominiam, & dedecus parentis,
plurimum afferre potest momenti.
Harprecht. ad Princip. Inst. de Nuptiis
n. 164. juncto n. 197. Tabor in locis com-
muni. ad August. Barbof. lib. 3. cap. 73.
Axiom. 4. cum igitur venditio, de
qua in textu, ad liberos pertinet ra-
tione incommodi, vel præjudicii,
eorum dicto standum non est, si ne-
gant venditioni se consensisse.

44 In textu ibi: *E fazendo a tal*
venda, ou troca, sem consentimento dos
filhos, ou sem nossa expressa licença, se-
rà nenhuma e de nenhum efeito. Ex
his ultimis verbis geminatis notat
Barbof. hic n. 3. Quod venditio, &
permutatio, inæqualis inter pa-
trem; & filium sunt nullæ ipso
jure, quamvis lex loquatur per verba
futuri temporis; ideoque parens po-
test rem venditam à filio vindicare:
Quod si verum est corruunt omnes
supra dictæ doctrinæ, & autoritates,
quibus probatum manet, sufficere,
quod consensus liberorum interve-
niat ex post facto, & ex intervallo,
quod non ita feret, si nullitas, de qua
in textu, induceretur ipso jure, ex
dictis *per Pacion. allegat. 99. num. 29.*
Gratian. Forens. tom. 4. cap. 69. ex n.
6.

45 Et etiam repugnant verba sub-
sequentia ejusdem textus, ibi: *E por*
morte do vendedor a coisa, que assim for
vendida, ou trocada, será partida en-
tre os seus descendentes, que seus herdei-
ros forem, como que estivera em poder
do vendedor, e fora sua ao tempo de sua
morte. Ex quibus verbis videtur, le-
gem non voluisse inducere nullitatem
ipso jure, quia solum post mortem
venditoris concedit actionem fami-
liæ eriscunda, ut res vendita divi-

datur inter hæredes descendentes
venditoris, ac si res esset in dominio
ejus tempore mortis, quod secus esset,
si talis nullitas ipso jure fuisset irre-
tracta; tunc et in illico lex concederet
actionem etiam ipsi venditori, nec apud
eum supponeret dominium reman-
sisse per modum fictum ad effectum
tantum divisionis; illa enim verba:
Como que estivera em poder do vende-
dor, e fora sua ao tempo de sua morte,
bene insinuant; dominium rei non
remanisse apud venditorem, & de-
monstrant translatum fuisse in en-
ptorem revocabiliter; non enim di-
cit lex, quod res auferatur illi, cui
fuit vendita, ac si vendita non fuisset,
ut contractus reputaretur pro non
facto, & induceretur nullitas ipso ju-
re; sed jubet, ut res dividatur, ac si
in posse, & dominio venditoris esset
tempore mortis, quod fictionem im-
portat, illa enim dictio: *Como que,*
idem est, atque dictio, *ac si,* quæ fic-
tionem importat, & fingit factum,
quod vere factum non est. *August.*
Barbof. Diction. 4. n. 1. & 2. Idem
etiam dicitur de ditione *Tanquam,* in
quam item convertitur dicta dictio:
Como que, quæ de sui natura denotat
impropriatatem, & fictionem, ex
collectis per eundem. *August. Barb.*
Diction. 403. n. 1.

46 Unde quamvis regulariter illa
verba *Nullius sit roboris, & effectus*
importent nullitatem ipso jure, ut
statutum legitur in cap. *Ne captandæ*
3. post med. de concessione præbend. lib. 6.
Clem. 1. de præbend. L. Non dubium, in
fine. Cod. de legib. & pluribus argumen-
tis fundat Gratian. Forens. tom. 4. cap.
691. ex num. 2. cum seqq. Rotta apud
Constant. ad statut. Urbis tom. 3. decis.
154. à n. 7. ultra relatos à Barbof. hic
num. 3.

47 Attamen hoc procedit, ubi con-
sensus requiritur à lege pro substan-
tia, & forma contractus, si ut aliæ
solemnitates requirantur, ut ex aliis
fundat *Salgad. in labyrinth. creditor.*
p. 1. cap. final. ex n. 42. cum seqq. Ali-
mar.

mar. de nullitat. contract. tom. 6. rub. 1. 4. Quæst. 38. num. 124. cum seqq. In quo tenu loquitur Gratian. ubi proxime: At in nostro textu consensus liberorum non requiritur pro substantia, & forma, ac solemnitas venditionis à parente faciæ uni ex illis, nisi ob præjudicium liberorum, in quorum favorem lex nostra actum annullavit, ut post mortem parentis nullum præjudicium sentiant, nihil circa parentem alienantem statuens, ut patet ex finalibus verbis ejusdem textus; & probatur ex dictis à Gabr. Percir. decis. 44. n. 5. & 6. & à nobis sup.

48 Quoties verò lex, seu statutum annullat actum in favorem alicujus, intelligitur, ipso petente, & volente, si pro substantia, vel forma, aut solemnitate talis actus à lege non requiratur, prout amplissime scripsit Surd. consil. 124. ex n. 1. Salgad. dict. cap. final. n. 41. Altimar. dict. Quæst. 38. n. 126. Rotta apud Constantin. ad statut. urbis tom. 3. dict. decis. 154. n. 8. & 9. Cabed. p. 1. decis. 63. n. 6. Pegas de maiorat. tom. 1. cap. 6. n. 436. Et sic bene dictum manet, quod sufficit, consensus liberorum in casu huius textus intervenire ex post facto, seu ex intervallo, quod confirmatur ex infra traditis n. 51.

49 Ex quibus convincitur opinio Barbof hic n. 3. quatenus habet, patrem vendentem posse rem venditam vendicare; contrarium enim suadet ex verbis nostri textus ibi: *Como que esli vera em p der do vendedor*, quibus præsupponitur revocare non potuisse in vita, ut ait Gabr. Pereir. dict. decis. 44. sub n. 5. versic. *Et obiter dictum sit*, ubi etiam confirmat ex doctrina Bartholi dicentis, venditorem suam venditionem non posse dicere simulatam. Et confirmatur ex eo, quia si patri donanti licitum non est de inofficioritate opponere; ipse enim quantum ad se potuit bona donare, cum sit rerum suarum liber moderator, & arbiter, nec ei permittitur fa-

ctum proprium impugnare: ex L. *Post perfectam*. ff. de adopt. L. *Post perfectam*. Cod. de donat. quæ sub modo. Fontanell. de pactis nuptial. tom. 2. clausul. 5. Gloss. 8. n. 34. Ita similiter venditionem nullo factam de nullitate, seu inofficioritate arguere non valet, ex Ord. hoc lib. 4. tit. 2. & ibi notatis: Nam querela non datur, nisi mortuo donatore, ut cum Abbat. & Muta tenit. Carol. Anton. de Luca ad Gratian. Forens. cap. 691. n. 5. Gabr. Pereir. dict. decis. 44. n. 5.

Et licet aliqui ex Doctoribus Castellanis resolvant licere patri impugnare dotem filiarum factam in maiori quantitate, quam sit taxatum per leges Castellæ, prout sunt Baega de non melior. dot. ration. filiab. cap. 34. Parador. rer. quotid. lib. 1. cap. fin. p. 1. §. 12. limit. 4. n. 35. relat. per Fontanell. dict. Gloss. 8. p. 2. n. 36. amen contrarium tueretur, & decisum refert Ayora de partition. p. 2. Quæst. 20. quem sequitur respondens ad fundamenta contraria. Gutierrez practicar. lib. 3. Quæst. 41. ex n. 16. cum seqq. cum quibus videtur remansisse Fontanell. ubi proxime n. 38. in fine.

Comprobantur supra dicta, & insimul opinio Gabrielis Pereir. dicto n. 5. ex eo, quia in textu nostro annullatur venditio à patre filio facta, ob præsumptam simulationem inter eos actam, ut ibi: *Por evitar muitos enganos*. Et tamen contractus, si nullo annullatur ipso jure per aliam Ord. hoc lib. 4. tit. 7. in Princip. in verbis ibi: *Queremos, que por esse mesmo feito, qualquer dos sobre ditos contratos sejaõ nenhuns e de nenhuns vigor*, ubi etiam scripturæ annullantur. Ex quibus verbis videmus, quod in materia simulationis veræ utitur lex nostra verbis expressis inducentibus nullitatem ipso jure etiam de tempore præsentis, ut ibi: *Por esse mesmo feito*: junctis aliis ibi: *Sejaõ nenhuns, e de nenhuns vigor*, quibus usa non fuit in præsentis textu, nisi aliis futuri temporis sine aliis: *Por esse mesmo feito*.

50

51

to.

to: ut ibi: *Serã nenhuma, e de nenhuns effeito*: quæ cum simpliciter prolata fuerint per verbum futuri temporis: *Serã*, videntur relata ad arbitrium, & voluntatem filiorum, qui patris heredes futuri essent si contractum nullum dicere voluerint, ex dictis supra n. 48. Et ratio diversitatis est, quia hic non agitur de vera simulatione, sed ficta, & præsumpta; & ideo mitius se habuit lex in annullando contractum, quam in ea, quæ vera detegitur, ut in dict. tit. 71.

52 Hinc videmus, quod secundum veriore sententiam particeps simulationis non auditur allegando simulationem contractus, & sic turpitudinem suam. Gratian. Forens. cap. 876. ex n. 16. per textum in L. *Cum profitearis*. Cod. de revocand. donat. Altimar. de nullit. contract. tom. 3. rub. 1. Quæst. 1. Sect. 3. 209. & bene in terminis dictæ legis legæ fundatur apud Peg. Forens. tom. 3. de actionibus cap. 28. ex n. 833. cum seqq.

53 Et licet alii contrarium teneant, ut per relatos ab ipso Altimar. dict. Sect. 3. n. 210. quibus accedit Noguerol. allegat. 10. n. 75. Tamen ad concordiam reducuntur per sequentem distinctionem: Aut venditor ipse, simulationem fuisse factam in alicujus privati, vel Filii fraudem proficitur, & tunc non auditur: Aut vult dicere venditionem esse simpliciter simulatam non in fraudem Filii, vel alicujus privati; sed ut se defenderet à Tyranno, vel alia honesta causa, & tunc potest simulationem allegare. Ita distinguit Barthol. in L. *Post contractum* num. 6. ff. de donat. Mascard. de probat. concl. 439. n. 34. Altimar. eadem Sect. 3. n. 211. Pegas dict. cap. 28. n. 835.

54 Quæ quidem distinctio comprobatur ex declaratione regulæ, quod nemo factum proprium impugnare potest tanquam vitiosum ex L. *Post mortem* 25. ff. de adoption. L. *Cum à matre* 14. Cod. de reivindicat. cum concordantibus: Quæ regula limita-

159

tur, & non procedit, quando actus est ipso jure nullus, quia tunc qui ber potest venire contra actum à se gestum. L. *Quemadmodum*. Cod. de agricul. & censit. lib. 11. Magon. Florent. decis. 69. n. 6. Surd. consil. 183. n. 4. & consil. 284. n. 1. & 14. Valasc. consult. 69. n. 4. Gama decis. 222. num. 4. Reinos. observat. 73. n. 13. & ibi Addit. Pinel. in L. 1. p. 3. n. 73. Cod. de bonis matern. Petr. Barbof. in L. 1. p. 5. ex n. 15. cum seqq. ff. solut. matrim. cum pluribus Roxas de incompatibilitat. p. 5. cap. 6. n. 8.

Sed hæc limitatio intelligitur, quando nullitas inducta est in favorem ipsius alienantis, ut in secundo membro dictæ distinctionis, vel quando actus annullatur à lege propter favorem publicum, ut respondet Valasc. dict. consult. 69. n. 14. Pegas dict. cap. 28. n. 834. Molin. de primogen. lib. 4. cap. 1. num. 20. Roxas dict. cap. 6. n. 9. & 10. Valeron. de transaction. tit. 4. Quæst. 2. n. 39.

56 Cum igitur nullitas venditionis, de quâ hic, inducta non fuit in favorem patris vendentis, nisi filiorum, in quibus non versatur favor publicus, ideo ipse patet venire non potest contra proprium factum, licet nemo sit, qui rem venditam revocare valeat, ut ait idem Roxas ubi proxime n. 9. Neque etiam nomine filiorum hoc facere valet in casu nostri textus, quamvis in alio casu hoc eidem permittatur, ut per adducta ab ipso Roxas dict. cap. 6. n. 11. Quia non procedit, ubi alia ratio legitima obstitit, atque impedit venire quem contra proprium factum, prout in specie huius textus resistit; nempe, quod sciri non possit, an dicta venditio sit inofficiosa, seu præjudicialis aliis filiis, nec ne, quousque ipse moriatur, prout colligitur ex verbis ejusdem textus ibi: *E por morte do vendedor*, & tenet in simili casu Gutierrez practicar. lib. 3. Quæst. 41. sub num. 18. versic. *Quã secunda opinione*.

Ex hac eadem ratione nec etiam liberi

55

56

57

liberi possunt venire contra dictam venditionem, vivente venditore; quia esset agere pro legitimo in vita patris, cum eo tempore eis non debeat, ex L. 1. §. Si in pub. r. ff. de collat. bonor. quod idem insinuant verba hujus textus ibi: *E por mo. e do vendedor*, & punctualiter resolvit, ac decisum refert *Gabr. Pereir. decis. 44. n. 5. per totum*, ubi tamen n. 6. decilum tradit, quod solum admittitur filius, ut per officium judicis in vita patris declaretur; ne sibi præjudicet talis alienatio, nec nocere possit agenti longæva possessio, quod nota.

58

In textu ibi: *Serà partida*. Ex his verbis colligitur, quod bona vendita alicui ex filiis contra prohibitionem hujus textus augent tertiam venditoris, & ex illis deduci etiam potest, ut tenet *Caldas de empt. & vendit. cap. 10. n. 11*. De quo tamen dubito, quia nullitas dictæ venditionis non fuit inducta in favorem parentis; sed filiorum, ne in legitimis frauderentur; ideoque parenti denegatur actio ad revocanda bona alienata, & ipsis filiis, ut probatum manet. Tum quia præsumit lex hanc venditionem simulatam, & ob id si ius emptor amittit pretium, ut hic statuitur, eodemque modo venditor amittere debet rem venditam, ne ex eâ tertiam deducat argum. *Ord. hoc lib. 4. tit. 7. in princip.* quod satis insinuat in finalibus verbis nostri textus, ubi statuitur, quod post mortem venditoris res vendita dividatur inter ejus descendentes, qui hæredes fuerint.

59

In textu ibi: *Sem por isso pagarém preço algum ao que a comprou*. Ideo hic liberi hæredes venditoris non tenentur solvere pretium emptori; quia præsumit lex, venditionem simulatam factam fuisse; quæ præsumptio, cum sit juris, & de jure, probationem in contrarium non admittit, ex alia simili *Ord. hoc lib. 4. tit. 66. in princip.* quam exornant *Egid. de privileg. honestat. art. 8.*

num. 13. *Portugal de donat. Reg. ub. 1. Præhud. 2. §. 7. n. 25.*

Ad titul. 13.

De eo, qui venditionem rescindere vult, dicens se deceptum fuisse ultra dimidium justipretii.

Ad Principium.

SUMMARIUM.

- 1 *De materia hujus rubricæ. Remissive.*
- 2 *Contractu emptionis, & venditionis perfecto, traditaque re emptori, & venditori pretium, si venditor decipiatur ultra dimidium justipretii, potest contractum rescindere, etsi deceptio ex parte emptoris non sit, & n. 6.*
- 3 *Decisio. L. 2. Cod. de rescind. vendit. comprehendit etiam res mobiles.*
- 4 *Quale dicatur justum pretium? Remissive.*
Lesio in pretio succurritur, si lœdatur ultra dimidium justipretii: in quantitate vero si lœsio appareat in minori rei quantitate, etiamsi modica sit, ibid.
- 5 *Venditio lœdens venditorem, vel emptorem enormiter, valida est.*
- 6 *Si deceptio à dolo emptoris procedat, amittit jus electionis, & rem præcisè tenetur restituere.*
- 7 *Quod procedit tam respectu emptoris quam venditoris.*
- 8 *Explicatur exemplo lœsio ultra dimidium.*
- 9 *Quale justum, & commune pretium, & quomodo per testes probetur, tempore contractus. Remissive.*
Valor rei minor est, quando reus tutum non habet jus evictionis, ibid.
- 10 *Valor, & communis æstimatio, considerari debet tempore contractus.*

Nisi

nisi traditio in futurum conferatur & executio contractus, vel sit conditionalis, vel habeat tractum successivum futura tempora respicientem. ibid.

Idem ad locationes contractus emphyteuticos, Furnarios, contractus universitatis, si incipient esse damnosi, & ad privilegium immunitatis, si ex futuro eventu incipit esse læsivum.

11 *Unde desumptus fuit textus noster.*

12 *De valore unius temporis, ad aliud nequit argui valorem, etsi breve tempus intercesserit.*

Intellige in rebus immobilibus, secus in mobilibus, ibid.

13 *Non procedit, quando supervenit melior conditio temporum diversa ab eâ temporis contractus rei valorem augens & cessare faciens conditione minuentes.*

14 *Ut venditio rescindatur propter læsionem, debet haberi ratio tam rei, quam loci, temporis, personarum vitiorum, & etiam loci consuetudinis.*

15 *Ex varietate loci, & temporis, rerum pretia alterantur, & minuantur.*

16 *Tempore belli, pestis, &c. pretium, alias injustissimum justum dicitur.*

17 *Domino rei approbante deliberationem factam in publicâ subhastatione, amplius non auditur ex capite læsionis enormis.*

18 *Contrarium refertur, & exornatur, sed rejicitur. n. 19.*

19 *Domino rei denuntiatio ut solvat intra 8. dies, si non solvat, nec venditor, nec emptor læsus auditur. Si duo culpam committant contractum confusio fit mixtæ culpæ. ibid.*

1 **D**E materia hujus rubricæ jam latè scripsimus supra hoc lib. 4. tit. 1. ad rubr. Artic. 4. per totum, ubi vide quæ hic invenire desideras; nunc enim solum aggredimur com-

160

mentarium, & enucleationem textuum sub eadem rubrica collocatarum, & de veniendo ad nostrum Principium, ex eo deducimus conclusiones sequentes.

Prima conclusio, quæ ex nostro textu desumitur, ita se habet: Quamvis contractus emptionis, & venditionis rei mobilis, vel immobilis perfectus sit, traditaque res emptori, & pretium venditori, si venditor deceptus fuerit ultra dimidium justipretii, potest contractum rescindere; licet deceptio ex parte emptoris non intervenisset, sed ex simplicitate venditoris. Consonat. L. 2. Cod. de rescind. vendit. & ibi notatis, & ad plenè exornavimus, ampliamus, & limitavimus supra hoc lib. 4. tit. 1. ad rubr. artic. 4. ex n. 3. cum seqq.

In textu ibi: *Causa movel*, per hæc verba sublata est dubitatio, an decissio Legis 2. Cod. de rescind. vendit. procedat in rebus mobilibus. De quâ *Pinel. in dict. L. 2. p. 2. cap. 2. num. 17.* ubi indistinctè tenet, procedere tam in rebus mobilibus, quam immobilibus.

In textu ibi: *Alem da ametade do justo preço*: Quale justum pretium dicatur; disce ex supra dictis hoc lib. 4. tit. 1. ad rubr. artic. 3. per tot. Et nota, quod distingui solet inter læsionem in pretio, & læsionem in quantitate rei venditæ; nam læsis in pretio ita demum succurritur, quando læsio est ultra dimidium justipretii: At verò læsis in quantitate, & substantia rei succurrendum est, si talis læsio apparuerit in minori rei quantitate, etiamsi læsio, vel diminutio rei modica sit: Et ratio differentiæ est, quia ubi læsio tantum est in pretio, uterque contractus satisfacit iis, quæ conventa sunt; venditor enim rem integre tradit emptor vero pretium conventum dat, & sic utrinque implentur conventa, ideoque non facile fuit læsis in pretio succurrere, nec jus antiquum eis succurrebat, sed conditoribus novioris juris humanius visum fuit, ut saltem inter-

interueniente hac læsio est enormi
fuit cui etur. Quando autem res
minor reueritur, quam conventum
fuit, non spectatur maior vel mi-
nor læsio, sed indistinctè succurritur
etiam jure antiquo, quia venditor
non implet promissum ex sua parte;
maior enim censetur defectus sub-
stantiæ, seu quantitatis promissæ,
quam pretii, ut bene expendit Pi-
nel. in dict. L. 2. p. 3. cap. 2. n. 1. & 2.
Cod. de rescind. vendit. ex Gloss. in cap.
Per tuas §. verbo Inuenerunt de dona-
tionib. ubi notat August. Barbof. n. 7.
& 8. Hermozill. in L. 56. tit. 5. Gloss.
9. n. 4. & 5. partit. 5. Farias ad Co-
var. p. 1. ticar. cap. 3. n. 33. ubi ait
idem juris esse, si venditor decipia-
tur in pretio convento; nempe, in
qualitate monetæ. Farinac. in fra-
gment. verbo *Lecipere* n. 40. Ubi idem
dicit, quando læsio oritur ex vitio,
aut defectu rei venditæ maximè oc-
culto, siue res animata, siue inani-
mata sit. Alios casus, in quibus etiam si-
ne læsione enormi succurritur læsiis,
vide supra dict. artic. 4. ex num. 7. &
apud Hermozill. dict. Gloss. 9. a num. 4.
cum seqq.

5 In textu ibi: *Pode desfazer a
venda*: Ergo valida est venditio, in
quâ venditor, vel emptor enormiter
læsi sunt, quia quod nullum est, non
indiget rescissione, & tantum rescin-
ditur, quod validum est, ut proba-
tur, ex textu in cap. cum dilecti 3. de
empt. & vendit. ubi Pontifex Alexan-
der III. irritavit sententiam tanquam
uri contrariam, quâ iudicatum extite-
rat, venditionem non tenere ob læsio-
nem enormem, cum in arbitrio illius
emptoris erat, si vellet, supplere
pretium, aut rem restituere, prout
statutum in cap. cum causa 6. eod. tit.
& in L. 2. & L. Si voluntate 8. Cod.
de rescind. vendit. ac in §. 1. hujus tit.
Ita Gonzales Telles in dict. cap. cum di-
lecti 3. n. 3. & 9. Fontanell. decis. 65. n.
19. juncto n. 22. Hermozill. in L. 56.
tit. 5. Gloss. 7. n. 1. partit. 5. perbellè
Castill. contr. lib. 2. cap. 8. ex num. 4.

cum seqq. & vide infra ad §. 1. numer.
6.

In textu ibi: *Ainda que o enga-
no*. Dicitur hic, quod quamvis dece-
ptio ultra dimidium iusti pretii non
processisset ex parte emptoris, sed ex
simplicitate tantum venditoris, ad-
huc venditor rescindere valet con-
tractum: Si verbò deceptio processit
dolo emptoris, tunc amittit jus elec-
tionis, de qua §. 1. hujus tit. & præ-
cise tenetur restituere: ex Gloss.
final. in L. penult. Cod. si vendit pignor.
agat. Paul. & Cagnol. in dict. L. 2. n.
212. Cod. de rescind. vendit. Mantuan.
lib. commun. locor. cap. 6. column. ul-
tim.

In textu ibi: *E poderá o me-
mo o comprador*. Hinc desumitur se-
cunda conclusio, quod beneficium
hujus legis conceditur pariter em-
ptori, sicuti & venditori, & licet
hoc contradictores haberet, tamen
conditor nostræ legis amplexus est
opinionem Glossæ communiter rece-
ptam ab omnibus scribentibus, &
judicantibus, in dict. L. 2. Cod. de
rescind. vendit. & in cap. cum causa 6.
verbo *dimidiam*. de empt. & vendit.
Gabr comm. eod. tit. concl. 1. ampli-
at. 13. Cevall. comm. contr. comm. Quæst.
536. n. 6. Branches decis. 225. & decis.
242. Fachin. controu. lib. 2. cap. 16.
Fontanell. decis. 67. ex n. 1. cum seqq.
Hermozill. in L. 56. tit. 5. Gloss. 9. n.
35. partit. 5. Pinel. in dict. L. 2. p. 1.
cap. 2. ex numer. 1. & alii supra ci-
tati supra hoc lib. 4. tit. 1. ad rubric.
articul. 4. ex numer. 39. Barthol. in
dict. L. 2. numer. 7. Gonzales in cap.
cum dilecti 3. num. 8. de empt. & ven-
dit.

In textu ibi: *E entende-se o
vendedor ser enganado*. Hoc loco po-
nitur exemplum deceptionis ultra
dimidium respectu venditoris, & di-
citur, quod tunc est deceptus ultra
dimidium iusti pretii, si res ven-
ita per veram, & communem æstimationem
tempore contractus valebat de-
cem aureos, & vendita fuit pro mino-
ri

ri pretio, quàm quinque: Et respectu
emptoris, si res æstimationis decem
empta decimo sexto: Quod illustravi-
mus supra hoc lib. 4. tit. 1. ad rubr. ar-
tic. 4. ex n. 12. cum seqq. ubi vide.

9 In textu ibi: *Por verdadeira, e
commun estimacão*: De iusto, & com-
muni pretio jam plene scripsimus su-
pra ad dict. rubr. tit. 1. artic. 3. ex n.
30. cum pluribus sequentibus. Et quo-
modo probetur per testes tempore
contractus, etiam egimus in ead. ru-
br. artic. 4. a n. 27. cum seqq. Et quod
valor rei minor est, quando reus tu-
tum non habet jus evictionis, docent
Surd. consil. 45. n. 3. Castill. decis. 14. ex
n. 34. Constantin. ad statut. urbis an-
not. 46. artic. 3. n. 272.

10 In textu ibi: *At tempo do con-
trato*, concordat §. 1. hoc tit. Ad di-
gnoscentiam hujusmodi læsionem
considerandus est iustus valor, &
communis æstimatio tempore contra-
ctus; nam augmentum, vel diminu-
tio superveniens, iustum, siue in-
justum contractum facere nequit, nec
eum rescindere, ut hic dicitur, &
illustravimus supra dict. artic. 4. a n.
17. ubi n. 18. ampliavimus, & ex n.
19. Limitavimus 1. nisi rei traditio,
& executio contractus in futurum
conferatur. 2. in contractu conditio-
nali. 3. in contractibus habentibus
tractum successivum respicientem
futura tempora, & inde quatuor illa-
tiones deduximus: Prima ad locatio-
nes, & contractus emphyteuticos:
Secunda ad furnarios, qui se obligant
ad coquendum panem pro certa fa-
milia, quæ postea augetur: Tertia
quando contractus universitatis inci-
pit incolis esse damnosus: Quarta ad
privilegium immunitatis, si ex futu-
ro eventu incipit esse læsivum.

11 Quæ limitationes accommoda-
ri debent nostro textui, quia desum-
ptus fuit ex textu in cap. cum causa 6.
de empt. & vendit. & ex L. Si volun-
tate 8. in fine. Cod. de rescind. vendit.
quæ jura ita communiter limitantur,
& easdem limitationes pati debet lex,

Tom. IV.

quæ ex eis desumpta fuit. S. de
Maced. de 1. 13. n. 3. & 4. & de 49.
n. 2. & Senator Guerreir. tract. de
divisione lib. 6. cap. 9. n. 40.

12 Im igitur debeat considerari
tem contractus ad dignoscendam
hanc læsionem, non potest argui de
valore unius temporis ad valorem al-
terius, quia læsio debet probari, in-
specto nedum tempore ipsius contra-
ctus, & statu rerum ejusdem tempo-
ris; sed etiam inspecto ipso momen-
to temporis ipsius contractus, ut cum
aliis tenet Cyriac. Forens. tom. 3. con-
tr. 453. n. 61. cum seqq. Etiam si bre-
ve tempus intercesserit. Idem. ac. n.
65. Pinel. in L. 2. p. 3. cap. final. sub n.
15. versic. Quod aliqui declarant. Cod.
de rescind. vendit. Sed hoc intelligitur
in rebus immobilibus; secus in mobi-
libus. Hermozill. in L. 56. tit. 5. Gloss.
5. n. 19. & 20. partit. 5. ubi num. 21.
refert dicentes idem de immobilibus,
ac de mobiliibus, ne pretium consistat
in momento temporis.

13 Hinc beneficio hujus legis lo-
cus non est, quando supervenit me-
lior conditio temporum diversa ab
eâ de tempore contractus, quæ facit
cessare valorem rei, & cessare con-
ditiones illum minucentes. L. Habita-
tionem 18. in princip. ubi Gloss. 1. ff. de
pericul. & commod. rei vendit. Cyriac.
dict. contr. 453. n. 66.

14 Neque prætereundum est,
quod in consideranda læsione ad effe-
ctum rescindendæ venditionis, vel
emptionis debet haberi ratio omniū
circumstantiarum tam respectu rei,
quam loci, temporis, personarum, &
vitiarum, ac etiam consuetudinis lo-
ci. L. Si quos 16. Cod. de rescind. ven-
dit. Nam ex eis solet augeri, vel minui
pretium rei. L. Mortis causa 18. ff. de
donat. caus. mort. L. §. 1. Si heres ff. ad
Trebellian. Menoch. consil. 1169. n. 2. &
consil. 1174. n. 39. Fabian de Mont. de
empt. & vendit. in 9. Quæst. Octavæ
Quæst. in princ. n. 25. Cyriac. tom. 3.
contr. 453. n. 45. cum seqq. plenè. Her-
mozill. in L. 56. tit. 5. Gloss. 6. ex
num.

Q9

nu. rei. 86. cum seqq. partii. 5.

- 15 Ex varietate enim loci, & temporis pretia rerum alterantur, & minuantur. *L. Pretia rerum 63 §. final. ff. ad leg. Falsid. L. Divi fratris. ff. de jur. Fisci. Corneus consil. 181. nu. 30. vol. 2. Mascard. de probat. concl. 1231. n. 7. & concl. 1403. n. 4. Menoch. consil. 817. n. 30. Cyriac. dict. contr. 453. n. 50.*

- 16 Unde de tempore belli, pestis, & aliarum similium calamitatum, pretium, quod aliàs esset injustissimum, dicitur justum, quia ex prædictis causis res redduntur minoris æstimationis, & valoris propter penuriam pecuniarum, & emptorum, & alia incommoda. *Cyriac. dict. contr. 453. n. 51. cum seqq. Hermozill. dict. Gloss. 6. num. 104. ubi refert contrarium sentientes, sed eis non obstantibus primam sententiam tenet.*

- 17 Notabilis est etiam doctrina aliquorum dicentium, quod si dominus rei approbet deliberationem factam in publica subhastatione, non audiat amplius ex capite læsionis enormis, ut cum aliis tenet *Cyriac. Forens. contr. 453. n. 40. & 41. tom. 3. ac ita deliberatum fuit apud Peg. Forens. tom. 1. cap. 7. sub n. 77. pag. 529. col. 2. in fine versic. Præcipue cum Actor August. Barbof. in L. 2. sub n. 10. Cod. de rescind. vendit.*

- 18 Sed ipse *Cyriac. loc. cit. n. 43. & 44.* fatetur, hoc non transire sine controversia, & tradit Doctores contrarium tenentes, & cum eis permansit, quos sequutus fuit quidam Senator apud *Pegas ubi proxime pag. 533. col. 1. versic. Neque prædictis obstat*, ubi à prædicta deliberatione deviauit, sequendo hanc secundam opinionem, & primam refutando tanquam à jure non probatam, pro quibus facit textus in §. 9. *hujus tit.* ubi improbatur renuntiatio hujus legis; & donatio majoritatis pretii, nec valet scientia ejus.

- 19 Prima tamen opinio vera est, si

debito tempore domino rei denuntietur, ut solvat intra octo dies; tunc enim eis transactis, si non solvat, nec venditor, nec emptor læsus auditur, ut habetur in §. 7. *hij. tit. ubi dicimus: ac ita in puncto tenet idem Cyriac. dict. contr. 453. n. 39. ubi n. 85. ait, quod quando in eodem negotio duo commiserunt culpam contra tertium, tunc unus contra alium agere non potest de læsione, nec ei possunt cedi actiones à læso contra alium, sed fit confusio mutux culpæ.*

Ad §. 1.

SUMMARIUM.

- 1 Venditore volente contractum rescindere ob læsionem enormem, emptor eligit rem restituere, vel supplere pretium æstimationis rei tempore contractus.
- 2 Emptore contractum rescindente ob læsionem ultra dimidiam pretium restituere acceptum rem reassumendo, vel supplere communis æstimatione rei contractus tempore.
- 3 Debetque agi alternative, & alternative sententia concipi.
- 4 Actore simpliciter petente rescisionem contractus, si ita judicetur, nulliter proceditur.
- 5 An rem eligens restituere restituat etiam fructus perceptos? Remissive. Quid de impensis, & melioramentis? Remissive. ibid.
- 6 Talis emptio, & venditio justa, & perfecta est, nec in substantia peccat.
- 7 Eligens pretium supplere rem habet ex causâ antiquâ; possidetque ex causâ emptionis primæve.
- 8 An hypotheca medio tempore contracta per emptorem resolvatur, si conventus rem eligat restituere, vel si venditor ab ipso conventus eligat pretium restituere, & rem acceptare?

ceptare? Remissive.

- 9 Electio datur convento etiam post sententiam usque ad ejus executionem.

- 10 Et requisitus ad executionem eligens pretium solvere, seu supplere, debet illud statim dare, nec auditur spatium temporis petens, ut solvat, vel pretium quærat ex distractione rei.

- 1 Primò dicitur in textu, quod si venditor voluerit contractum rescindere ob læsionem enormem, in electione emptoris est rem restituere, vel supplere justum pretium æstimationis rei tempore ipsius contractus. Desumptus fuit hic locus ex *L. 2. Cod. de rescind. vendit. & cap. cum dilecti 2. atque cap. cum caus. 6. de empt. & vendit. Bart. in dict. L. 2. in summar. & n. 16. & ibi August. Barbof. n. 69. nec non Bruneman. n. 1. & 2. Gonzales Telles in dict. cap. cum dilecti 3. n. 9. Hermozill. in L. 56. tit. 5. Gloss. 7. n. 6. & 7. partit. 5. Castill. contr. lib. 2. cap. 8. n. 9.*

Secundo dicitur in textu, quod si emptor contractum rescindere voluerit ex capite læsionis ultra dimidium, est in electione venditoris restituere pretium acceptum, & rem venditam reassumendo, vel supplere justum pretium communis æstimationis rei tempore contractus. Quod desumptum fuit ex *Gloss. in dict. L. 2. Cod. de rescind. vendit. & ibi Barthol. n. 3. & 16. & Bruneman. num. 2. ac etiam August. Barbof. ibidem numer. 69.*

- 3 Ex quibus fit planum, quod alternative ex hac lege agendum est; quia electio Rei est conventi, an à contractu velit recedere, an vero justum pretium supplere, ac ita alternative etiam concipi debet sententia: ex *Barthol. in dict. L. 2. n. 16. ubi Bruneman. n. 13. Quod bene explicat. Pinel. in dict. L. 2. p. 3. cap. 3. ex numer. 4.*

Adeo, ut si simpliciter petiisset

Actor rei ifisionem contractus ac ita simpliciter judicatum fuisset, nulliter procedi ir; prout decilur. extat in dict. 1. p. cum dilecti 3. de emption. & vendit. & ibi Abbas n. 4. Bruneman. in dict. L. 2. n. 13. Et licet simplicem libellum admittat. *Pinel. in ead. L. 2. p. 3. cap. 3. ex n. 7. cum seqq.* Tamen si judex contractum præcisè rescindat, nulliter judicat, erit quippe sententia juri contraria, quo reo convento datur prædicta electio, secundum quam sententia ferri debebat, prout dicit idem *Pinel. ibi proxime*; ideoque ipse n. 12. fatetur, consultius esse, ut libellus, seu petitio alternativè formetur juxta prædictam electionem, quæ de jure convento conceditur: Alias superior per viam appellationis, seu nullitatis non poterit hujusmodi sententiam reformare, sed illam nullam declarare debet, prout fuit in dict. cap. cum dilecti, propter ineptitudinem libelli, dum petebatur præcisè unum ex duobus alternativis, nempe rescisio contractus, quo casu processus fuit nullus; Quod secus esset, si Actor petiisset, rem restitui, vel justum pretium suppleri, & judex condemnasset præcisè ad restitutionem rei; tunc enim judex appellationis, seu nullitatis bene reformare valet sententiam, dando reo convento electionem, prout petebatur in libello, ut omnia dicit *Abbas in dict. cap. cum dilecti 3. n. 4. & probantur ex dictis ab ipso Pinelo dict. cap. 3. num. 35. De quo cum pluribus Aug. Barb. in dict. L. 2. n. 80. cum seqq. Cod. de rescind. Hermozill. dict. Gloss. 7. ex n. 29. cum seqq.*

Et an eligens restituere rem, teneatur etiam restituere fructus perceptos? Scripsimus supra ad Ord. hoc lib. 4. tit. 1. ad rubr. artic. 4. n. 42. & 43. Et quid de impensis, & melioramentis, vide *Pinel. in dict. L. 2. p. 2. cap. 3. ex n. 1. & ex n. 31. & vide infra ad §. final. hujus tit.*

Ideo emptori, & venditori datur prædicta electio, quia emptio, & ven-

venditio non peccat in substantia, sed potius in forma, & perfecta est, quæ ex causa facta est, donatus ipse emptor, ut eam à se invito velli leges non permittunt; nam si quid est in eo negotio vitii, non in ipso contractu est, & sic rescindi non debet, emptore invito; sed in pretio, quod idcirco satis est supplevisse usque ad justum, ut ex *Connane commentar. jur. Civil. lib. 7. cap. 9. n. 10. versic. Cur emptori. Castill. controv. lib. 2. cap. 8. n. 9. quem refert August. Barb. in dict. L. 2. sub n. 69.* Quod etiam probatur ex dictis ad Princip. hujus tituli num. 5.

7 In quo bene fundatur, quod dicitur à *Barbos. hic n. 2.* nempe, quod emptor eligens supplere pretium, dicitur habere rem ex causa antiqua, & dicitur possidere ex causa emptionis primæ, ex *larta voto 128.* Hoc enim ideo ita se habet, quia contractus ab initio validus, & perfectus fuit ex dictis *Aug. Barb. in dict. L. 2. n. 78. Hermozill. in L. 56. tit. 5. Gloss. 7. n. 26. partit. 5. Farias ad Covar. var. lib. 2. cap. 3. sub n. 95.*

8 An hypotheca medio tempore contracta per emptorem resolvatur, si ipse conventus ex beneficio hujus legis rem venditam restituere eligat, vel si venditor ab ipso conventus fuerit, & eligat pretium restituere, & rem acceptare? Sub distinctione resolvimus supra hoc lib. 4. tit. 3. ad princ. ex num. 12. cum seqq. ubi vide.

9 Hæc autem electio, quæ convento datur, ei competit etiam post sententiam usque ad ejus executionem. *Pinel. in L. 2. p. 3. cap. 3. n. 34. & 35. Cod. de rescind. vendit. & ibi August. Barb. n. 79. Hermozill. in L. 56. tit. 5. Gloss. 7. n. 28. partit. 5. Farias ad Covar. var. lib. 2. cap. 3. num. 95.*

10 Et postquam requisitus fuerit ad executionem sententiæ, si eligat pretium solvere, seu supplere, debet illud statim dare, nec auditur, si velit, sibi dari spatium temporis ad solvendum, vel pretium quærendum ex

distractione rei, ideoque nisi statim solvat, tenebitur statim rem tradere, si actor voluerit, ut ex *Rebuffo tenet Pinel. in dict. L. 2. p. 3. cap. 3. 36.*

Ad §. 2.

SUMMARIUM.

- 1 Venditione perfectâ non rescinditur, si venditor dicat rem, quam vendit pro 10. emisit pro 20. aut venditorem illam postea vendidisse pro 20.
  - 2 Ut læsio computetur, non attenditur pretium, quo res fuit emptâ, aut venditâ, sed communis æstimationis.
  - 3 Hoc beneficium conceditur etsi contractus sit perfectus, re traditâ, pretioque soluto.
  - 4 Concordantur verba: Que vendeo por dez, lbe custara vinte.
  - 5 Juris præsumptio probationem in contrarium admittit.
  - 6 Melioramenta sunt bona facientis, & ad eum, ejusque hæredes pertinent.
- An eligenti rem restituere exceptio meliorationum competat? Remissive. ibid.

Statuitur in hoc textu, quod perfecta venditione, rescindi non potest, si venditor dicat, rem, quam vendidit pro decem, emisit pro viginti, aut venditorem illam postea vendidisse pro viginti, quia venditor ex sua facilitate poterat esse deceptus quando ipsam rem pro viginti emit, aut eam multis impensis meliorare poterat ipse emptor post illam comparatam. Exornat *Barbos. hic n. 1. Valasc. consult. 43. n. 6.*

Quia ad effectum computandæ læsionis non attenditur ad pretium, quo res fuit emptâ, aut venditâ, sed ad justam, & communem æstimationem tempore contractus: ex textu in *L. Si voluntate Cod. de rescind. vendit.*

& Princip. hujus tituli ubi illustravimus, & tenent proxime citati, & idcirco non attenditur pretium, quod quilibet daret emptor: ex textu in *L. Pretia rerum 63. ff. ad leg. Falsid. Barbosa. hic n. 2. & plures alii relati in nostris commentariis ad Ord. lib. 3. tit. 86. §. 27. n. 14.* Nam statum pretium non ex affectione particulari, vel interesse; sed ex communi hominum opinione æstimatur, ut cum pluribus exornavimus hoc lib. 4. tit. 1. ad rubric. artic. 3. n. 3.

In textu ibi: *Depois que for perfeita:* Intellige ut in Princip. hujus tituli ubi datur beneficium hujus legis, quamvis contractus sit perfectus, & re tradita, pretioque soluto: Nam si tradita non fuerit, adhuc contractus perfectus dicitur per conventionem re, & pretio supra traditis ad tit. 2. hujus lib. & perit reus exceptione læsionis se tueri, si ad traditionem rei, vel pretii compellatur. Nam cui damus actionem, multò fortius exceptionem concedimus. *L. Invitus 156. §. cui damus ff. de regul. jur. cap. Qui ad agendum, eod. tit. lib. 6. Alexand. consil. 62. numer. 6. & 7. lib. 7. Scacc. de judic. lib. 2. cap. 2. num. 121. & de commerc. §. 7. Gloss. 5. num. 98.* Et sic etiam non facta traditione rei, & pretii, possunt contrahentes agere ex beneficio hujus legis, ad hoc, ut pretium ad justam, & communem æstimationem reducatur, vel contractus rescisus maneat, ita, ut si venditor egerit, debeat ei emptor supplere; quod deest communi pretio, & totum solvere, aliàs à traditione rei venditor liberatus erit; si vero emptor fuerit Actor, ab eo emptor pretium justum recipere, & rem tradere debeat, aliàs contractus rescisus maneret, ex regula hujus legis.

In textu ibi: *Que vendeo por dez, lbe custara vinte:* Non concludunt hæc verba læsionem ultra dimidium; quia ut intervenire posset, debebat dicere hic venditor, rem, quæ pro viginti emisit, minus decem ven-

didisse, veluti pronovimus in exemplis læsionis et in Princip. hujus tituli. & in *L. Sol. de rescind. vendit.* Quare licet Actor probaret, rem viginti esse communem valorem rei, non ideo obtinere poterat terminis suppositis, fortè ob incuriam Typographi, qui dictionem minus non apposuit, cum scribere debebat: *Que vendeo por menos de dez.*

In textu ibi: *Porque poderia o vendedor.* Hæc præsumptio est juris tantum; ideoque admittit probationem in contrarium juxta tradita in nostris Commentar. ad Ord. lib. 3. tit. 66. ad Princip. ex n. 10. cum seqq. tom. 2. Quare si aliunde Actor legitime probaverit, rem, quam vendiderat minori pretio, decem, valere juxta communem æstimationem tempore contractus viginti, pro quibus ipse emerat, remanebit in beneficio hujus legis.

In textu ibi: *Fazer bemfeitorias.* Nam hujusmodi beneficio legis locus non est, quando supervenit melior conditio temporum diversa ab ea de tempore contractus, quæ facit crescere valorem rei; prout scripsimus supra ad Princip. hujus tituli n. 13. Melioramenta enim sunt bona illius, qui ea fecit, & ad eum, ejusque hæredes pertinent; ut cum pluribus *Pegas tom. 1. ad Ord. in Proem. Gloss. 43. n. 3. & 4.* Et an eligenti rem restituere competat exceptio meliorationum? vide *Pinel. in L. 2. p. 2. cap. 3. ex num. 1. Cod. de rescind. vendit.*

Ad §. 3.

SUMMARIUM.

- 1 Venditione perfectâ nequit rescindi, etsi venditor duplum pretium offerat.
- 2 Intellige: emptore renuente, secus si consentiat.
- 3 Non procedit in venditore læso, emptori pretium receptum duplicatum ad

decisam rescisionem in contractu, offerente, ne uti in electione iusti pretii supplendi, vel rei dimittendæ.

- 1 **C**ollige ex textu, quod venditio ne perfectâ, rescindi non potest quamvis venditor emptori duplum pretium offerat, nec ob id ad rescindendam venditionem invitatus emptor urgeri debet; quia requiritur, quod venditor læsus sit ultra dimidium iusti pretii tempore contractus communiter æstimati. Quod desumptum fuit, ex *L. Non est probabilis 6. Cod. de rescind. vendit.* ubi exornat *August. L. rubos. n. 1. & 2. Brito in rubr. de locato, & conducto p. 2. §. 2. n. 27. in med. Castill. contr. lib. 2. cap. 8. n. 10. Hermozill. in L. 61. tit. 5. Gloss. 1. & 2. n. 3. partit. 5.*

- 2 In textu ibi: *Não se poderà desfazer.* Intellige, invito emptore, ut in dict. *L. Non est probabilis 6.* habetur in verbis ibi: *Quamvis enim duplum offerat pretium emptori, tamen invitatus ad rescindendam venditionem urgeri non debet.* Nam emptore consentiente, & volente mutuo consensu contractum rescindere, tenet rescissio, quæ aliàs, eo invito, locum non haberet, post contractum perfectum, ex adductis *supra hoc lib. tit. 2. ad Princip. n. 2. & 3.*

- 3 In textu ibi: *Mas requere se, que seja enganado.* Ergo textus non loquitur de venditore læso, qui ne emptor uteretur electione iusti pretii supplendi, vel rei dimittendæ, ei obtulit pretium receptum duplicatum ad præcisam rescisionem contractus, prout voluit intelligere dictam *L. Non est probabilis. Britto dicto num. 27.* Quia hic intellectus non adaptatur dispositioni expressæ nostri textus, imò nec dictæ *L. Non est probabilis*, ut ipse Britto agnovit.

Ad §. 4.

SUMMARIUM.

- 1 *Contra emptorem rem alienantem potest agi ad rescisionem.*
- 2 *Emptore læso rem alienante actionem non habet adversus venditorem.*
- 3 *Nisi secundus emptor rem velit præstare.*
- 4 *Utrum beneficium hoc detur contra tertium rei possessorem? Remissivè.*

Deciditur in textu, quod contra emptorem rem alienantem competit beneficium hujus legis; licet enim ipsam rem vendi non reddere non possit, quia non est in sua potestate, tamen iustum pretium supplere potest, quo suppleto, omnino remanet liber. Quod desumptum fuit ex *Gloss. in L. 2. versic. Item quid Cod. de rescind. vendit. quam sequutus est Barthol. ibidem n. 13. & ibi Pinel. p. 2. cap. 1. n. 29. & alii laudati supra hoc lib. 4. tit. 1. ad rubr. artic. 4. n. 46. cum seqq. ubi etiam egimus de casu, quo res periret, de quo plura ibidem invenies.*

Si autem emptor læsus esset; ipseque rem alienaverat, non videtur actionem habere adversus venditorem, cum facto suo desierit rem habere, & venditori electionem admire *Gloss. & Barthol. in dict. L. 2. Gomes var. tom. 2. cap. 2. sub n. 22. versic. Si verò ipse. Franches decis. 243. n. 5. Hermozill. in L. 56. tit. 5. Gloss. 10. n. 9. Pinel. in dict. L. 2. p. 2. cap. 1. n. 29. in fine, & ibi August. Barbof. n. 139.*

Nisi secundus emptor rem præstare voluerit; nam si noluerit, non tenetur venditor ad restitutionem pretii superflui per eum recepti, & ideo emptor non debet illico ab actione repelli per exceptionem, quod rem alienaverat, sed expectari debet executio

cutio sententiæ, ubi secundus emptor poterit rem offerre, & si eam præstare noluerit, nihil venditor præstabit, prout decisum refert *idem Franches dict. n. 5. & ex eo Hermozill. & August. Barbof. in dictis locis.*

Utrum autem beneficium hujus legis detur contra tertium rei possessorem? Latè egimus *supra hoc lib. 4. tit. 1. ad rubr. artic. 4. ex n. 54. cum seqq. ubi vide.*

Ad §. 5.

SUMMARIUM.

- 1 *Beneficium læsis competit usque ad 15. annos completos, computatos à tempore contractus, quibus elapsis, si remanet contractus, nec præterit læsionis enormis rescinditur.*
- 2 *Jus Civile à principio nullam actionem enormiter læsis tribuit.*
- 3 *A quibus introduceretur.*
- 4 *Ex jure nostro datur actio personalis ex empto, & vendito.*
- 5 *De jureque communi est perpetua, duratque usque ad 30. annos.*
- 6 *Ex jure nostro tantum ad 15. & in lædente requiritur bona fides ut se tueri possit.*
- 7 *Præscriptio 30. annorum mala fide non procedit omni tempore, ibid.*
- 8 *Nec etiam per mille annos.*
- 9 *Idem in præscriptione statuaria.*
- 10 *Si mala fides adsit cum sententia læsionis 30. annis non præscribitur rescissio, ibid.*
- 11 *Contrarium tamen verius, & refertur, comprobaturque n. 10. & 11.*
- 12 *Scientia læsionis malam fidem non inducit, nec emptor eligens rem restituere, fructus restituit, nisi à tempore litis contestatæ.*
- 13 *Qui sequitur legis præsumptionem læsam, habere conscientiam non cesset.*

- 14 *Transferturque onus probandi in contrarium in adversarium.*
- 15 *Contrarium opinio supra num. 6.*
- 16 *Ex lapsu hujus temporis actio personalis non tollitur ope exceptionis, sed ipso jure, & n. 17. & 18.*
- 17 *Rejicitur tamen ab authore, & tollitur ope exceptionis, utpote verius, & communius videtur.*
- 18 *Explicatur, & concordatur textus noster.*
- 19 *An hoc tempus currat adversus minorem? Negativè n. 19.*
- 20 *Adversus impuberes minorem 14. annorum nulla currit præscriptio, nec usucapio, ibid.*
- 21 *Idem de Ecclesiâ vacante, aut inutilem habente Prelatum, ibid.*
- 22 *Contra maiorem 14. annorum usufructus rei mobilis currit, sed restituitur.*
- 23 *Præscriptio tamen longi temporis non currit.*
- 24 *Præscriptio 30. vel 40. annorum, mero jure contra impuberes, licet tutorem habeat, non currit.*
- 25 *Contra tamen adultum currit absque spe restitutionis, ibid.*
- 26 *Tali præscriptione incepta à defuncto maiore, si consumetur in minore, restitutio competit.*
- 27 *Præscriptio 30. annorum à defuncto incepta, continuata in pupillo dormit.*
- 28 *Contrarium rejicitur? Remissivè.*
- 29 *An ex præscriptione 30. vel 40. annorum fiat deductio temporis belli, pestis, luctus consanguineorum? Remissivè.*
- 30 *Contra pupillum non currit tempus hujus textus, dum est in pupillari ætate, licet à defuncto inciperetur.*
- 31 *Contrarium in adulto maiore 14. annorum, si tempus à se incipiat, ibid.*
- 32 *Non sufficit, quod ultima dies incipiat, sed debet ad impleri.*
- 33 *Actio est personalis, & in hæredes transit.*

32 *Emptio, & venditio n. queunt* *di tan per viam a. n. is, quam* *exceptionis.*

33 *Læsiō enormissima potest allegari* *usque ad 20. annos à tempore con-* *tractus.*

Statuitur in hoc textu, quod beneficium hujus legis competit enormiter læsis usque ad quindecim annos completo, & computatos à tempore contractus, quibus elapsis, contractus firmus manet, nec prætextu læsionis enormis rescindi poterit: ut patet illustravius supra hoc lib. 4. tit. 1. rubr. artic. 4. ex num. 73. cum seqq. ubi etiam ostendimus procedere, quando agitur contra ipsum lædentem, & quid, quando agitur contra tertium rei possessorem, & non procedere in læsiōe enormissima, quæ allegari potest usque ad triginta annos.

Ad veram intelligentiam hujus textus sciendum est, quod leges civiles à principio nullam actionem enormiter læsis tribuerunt, imò secundum eas licebat contrahentibus in pretio emptionis naturaliter se decipere, ut in *L. In causa* 16. §. *Idem ff. de minorib. L. Item* 22. §. *final. ff. locat.* Nec vestigium reperitur hujus remedii rescindendi venditionem ob læsionem enormem, imò verò contrarium satis disertè innuitur in *L. A. divo Pio* 15. §. *Si pignora ff. de re judicat.* ubi docetur, dationem in solutum, quæ emptionis instar habetur, prætextu læsionis non rescindi: Et in *L. Et ideo* 23. ff. *locat.* ubi etiam docetur, prætextu iniquæ læsionis in pretio locatōne non rescindi, si dolus absit: Ex quibus, & aliis juribus cōmuniter docuerunt Interpretes, adeo perfectum jure veteri extitisse contractū emptionis, & venditionis, ut quamvis maxima læsiō intervenisset, si dolus malus abesset, nullo modo ad rescissionem agi posset. *Pinel. in L. 2. p. 1. cap. 1. n. 3. cum seqq. Cod. de rescind. vend.*

& ibi d. alla n. 10. Leotard. de usuris *Quæst. 40. n. 79. & 80.*

Postea verò Imperatores Diocletianus, & Maximinianus hoc remedium introduxerunt, novum jus constituendo in *dict. L. 2. Cod. de rescindend. vend.* ut probat. *Faber. de errorib. Decad. 7. ror. 7. n. 12.* Quam cōstitutionem Romani Pontifices Alexander III. & Innocentius III. tamen si ea non tenerentur, non dedignati sunt imitari, & probare, ut paci, & tranquillitati Reipublicæ maximè necessarium, ut constat ex *cap. cum dilecti* 3. & ex *cap. cum causa* 6 de *empt. & vendit. Leotard. dict. Quæst. 40. num. 79. & n. 80.* Prout etiam illam imitati sunt Legislatores nostri in præsentī titulo.

Ex quo jure Cæsareo, & Pontificio, per legem nostram regiam recepto deduxerunt Interpretes, dari actionem personalem e empto; & vendito *Gloss. in dict. L. 2. verbo judicis, & ibi Pinel. p. 2. cap. 1. num. 29. & alii supra laudati dict. artic. 4. num. 45.*

Hæc tamen actio de jure cōmuni perpetua est, quia neque Imperatores, neque Romani Pontifices præfinierunt tempus, quo duratura erat: sed non ideo, quia illi certos dies non dederunt, dicitur perpetua, sicut iuxta legem, ut olim dicebantur actiones, quæ ex lege proficiscebantur: ex *Princip. Instit. de perpet. & temporalib. actionib.* Sed quia durat usque ad triginta annos, quo spatio quælibet actio, si non sit breviori termino conclusa, tollitur. *L. Sicut. 3. L. Omnes 4. Cod. de præscript. 30. vel 40. annor.* ex quibus Interpretes nostri huic actioni tanquam personali vitam, & durationem dederunt usque ad triginta annos, ut tenent *supra citati dict. artic. 4. n. 73.*

Quod tempus triginta annorum restrictum fuit in nostro textu ad quindecim annos subrogatos in locum illorum: Ideoque dubitari potest an in lædente requiratur bona fides, ut

se tueri possit exceptione hujus extat? Et videtur, quod sic, quia de jure cōmuni, & etiam regio præscriptio triginta annorum non procedit cum mala fide, dum ad præscribendum requiritur bona fides omni tempore, nempe, in principio, medio, & fine. *Cap. final. de script. Ord. hoc lib. 4. tit. 79. in fine Princip. Cyriac. tom. 2. contr. 321. n. 48. & 49. Gratian. Forens. tom. 3. cap. 403. num. 14. Constant. ad statut. Urbis tom. 2. annot. 48. artic. 1. n. 8. & n. 22. Petr. Barb. in dict. L. Sicut. 3. ex n. 21. cum seqq. Emmanuel. Barbof. ad Ord. dict. tit. 79. in Princip. n. 2. & omnes scribentes in dict. cap. final.*

Adeo ut nec per mille annos currit præscriptio cum mala fide. *Cyriac. dict. contr. 31. n. 49. Gratian. dict. cap. 402. n. 14. & ibi De Luca n. 11. Constant. dict. artic. 1. n. 8. Fontanell. decis. 44. n. 7. tom. Petr. Barbof. ad rubr. Cod. de præscript. 30. vel 40. annor. à n. 325. Valasc. cons. 95. n. 9. qui loquuntur de mala fide vera, & aperta, non verò ficta.*

Quod habet locum etiam in præscriptione statuarum. *Gratian. dict. cap. 4003. n. 19. & 20. Cyriac. dict. contr. 321. n. 50. Surd. decis. 158. ex n. 6. cum seqq. Constant. dict. artic. 1. n. 26. cum seqq. Antonel. de tempor. legal. lib. 1. cap. 25. n. 9. Petr. Barbof. in dict. L. Sicut ex n. 99. cum seqq.* Quare si mala fides adsit cum scientia læsionis, nec triginta annis præscribitur huic actioni, ut voluit *Brunneman in L. 2. n. 15. Cod. de rescind. vend.* & alii relati à *Pinel ibidem n. 28. p. 2. n. 2. cap. 1.*

His tamen non obstantibus, contrarium suadet ex eo, quia sublata hac actione per lapsum temporis à lege Imperiali, vel Regia præfiniti, remanet calus in dispositione juris civilis antiqui, quo inspecto, nulla dabatur actio læsis enormiter contra ledentes, ut supra scripsimus n. 2. & sic nulla mala fides potest considerari in eis, maximè cum contractus

valens sit à principio, ut diximus supra ad n. 6. hujus, quam post lapsum temporis, hic dicitur, & hanc opinionem sequitur *Pinel. in dict. L. 2. cap. 1. §. n. 28. versic. Ego vero* dicens, quod in praxi non admittitur dicta opinio, quia scientia læsionis non inducit veram malam fidem, nam & de jure civili mala fides irritat titulum, tollereturque effectum usucapionis: ex *L. Nunquam. 31. ff. de usucap.* In hac autem materia, non obstante læsiōe, titulus validus est etiam de jure Canonico, ut in *cap. cum dilecti* 3. de *empt. & vendit.* & ideo præscriptio triginta annorum etiam jure Canonico procedere videtur. Ita ille.

Quæ quidem *Pineli* opinio comprobari potest ex doctrina *Petr. Barbof. in L. Sicut* 3. n. 72. cum seqq. *Cod. de p. script. 30. vel 40. annor.* ubi ait, aliud esse legem civilem à principio propter evitandas lites, & perturbationes Reipublicæ denegare actionem; aliud autem à principio actionem concedere, itaut perpetuò duraret ex *Princip. Instit. de perpet. & temporal. action.* Et tamen ex post facto eam restringere in favorem præfinitis cum mala fide est fovere peccatum, & nulla censetur talis constitutio. Unde si à principio lex civilis concessit actionem limitate, ut duraret ad certum tempus, elapso eo tempore extincta censetur actio, & consequenter illam habens non audietur amplius in judicio, non obstante mala fide debitoris, quia prout à principio potuit lex civilis omnino denegare actionem; ita & à principio potuit restringere vitam, & durationem actionis. *L. In actionibus, §. 1. ff. de in litem jurand.* Extincta igitur actione per lapsum temporis, minime audietur in judicio ille, qui eam habebat, sed perinde habendum est, ac si nunquam fuisset concessa: Quod exornat cum pluribus juris Interpretibus, & sequitur. *Valasc. consuli. 125. n. 19. cum seqq.*

11 Cum igitur à prin- pio p- it
lex civilis actionem legis enegare, &
eum effecto enegavit, & postea
per leges imp-iales, & reg- s conce-
deretur limitat- , ut durare ad cer-
tum tempus, eo tamen elapso, extin-
cta fuit illa concessio imperi- is; &
Regia, & læsi remanent sine actio-
ne, eo modo, quo ea carebant de ju-
re veteri; ac per consequens audiri
non valent in iudicio, non obstante
mala fide lædenti, prout generaliter
resolvit Petr. Barbos. ubi proxime. Et
procedit regula, quod sine actione
nemo in iudicio periturus, nec alium
cogere potest. L. Si pupilli 6. §. Vi-
deamus ff. de negot. gest. L. Quoties
9 §. Item ff. de temporali. 2 ff. de admini-
str. tut. Alexand. consil. 166 lib. 6. Gomes
var. tom. 2. cap. 11. n. 24. Peregrin.
consil. 93. n. 30. lib. 1. Giurb. consue-
tud. Massan. cap. 7. Gloss. n. 1.
et decis. 17. num. 14. et decis. 71. n. 2.

12 Ego autem, si meam licet inter-
ponere sententiam, censeo, textum
nostrum præsumere bonam fidem in
lædente, quia possidet ex titulo vali-
do à principio, ideoque scientia læ-
sionis non inducit malam fidem, ut
ait Pinellus ubi supra; adeo ut si em-
ptor in hac actione eligat rem res-
tuere, nisi fructus non restituit,
à tempore litis contestatæ, ut dispo-
nitur in §. finali, hujus tituli. quia so-
lum ab eo tempore præsumit lex in
illo malâ fidem. quæ inducitur ex litis
contestatione. L. Certum 22. Cod. de
reivend. ubi August. Barbos. n. 1. et 7.
Reynof. observat. 6 n. 30. Pereir. de re-
visionib. cap. 93. n. 3. & in puncto
actionis læsionis. Barbos. in dict. §. fi-
nal. n. 2. Cardos. in praxi verbo Fru-
ctus n. 10. Gama decis. 94. à num. 1.
Valasc. consult. 161. n. 12. Cyriac. tom.
2. contr. 331. n. 11.

13 Qui autem legis præsumptio-
nem sequitur, non censetur, læsam
habere conscientiam. Joan. Andr. in
cap. Isqui fidem de sponsalib. Alciat. in
cap. Cum contingat n. 58. de iurejur. &
in cap. Novit. de iudic. Siquidem qui

tali præsumptione nititur, probatio-
nem liquidissimam habere dicitur. L.
Si locuplex 57. in fine ff. de manumiss. te-
stam. L. Tacet ff. de legio. L. 1. Cod. de
testim. milit. Tiraquel. in L. Si unquam
verbo donatione largitus n. 58. Cod. de
revocand. donat. Menoch. de recupera-
rand. possession. r. med. 15. n. 400. Aug.
Barbos. in cap. Ad n. strum n. 6. de empt.
& vendit. Valenzu. tom. 1. consil. 28.
à n. 8. cum seqq.

14 Et transtert onus probandi con-
trarium in adversarium. L. Generali-
ter. §. Si pretium. in fine ff. de fideicom-
missar. libertat. L. In illa ff. de verbor.
obligat. Menoch. de recuperand. pos-
session. remed. 8. n. 6. et consil. 21. n. 3.
Mascard. de probat. concl. 1221. n. 4.
Valasc. de partit. cap. 8. n. 43. Et sic
procedit opinio Pinelli, de quâ supra
num. 9.

15 Si verò læsus probat malam
fidem veram, & apertam in lædente,
& non præsumptam, tunc puto, ha-
bere locum primam opinionem supra
ex num. 6. cum seqq. Tunc enim cessat
præsumptio bonæ fidei nostri textûs,
quæ cum sit juris tantum admittit
probationem in contrarium, ut dixi-
mus ad Ord. lib. 3. tit. 66. ad Princip.
n. 14. tom. 2. Non enim potuit lex
præscriptionem inducere cum mala
fide ex cap. finali. de præscript. & tenent
supra citati pro prima opinione, quæ
in hoc casu procedit, non obstante
doctrina. Petri Barbos. quam supra
ponderavimus n. 10. quia procedere
non valet, ubi probatur mala fides
vera, & aperta, non autem præsum-
ptiva, quia licet per lapsum temporis
hujus textus maneret casus sub dispo-
sitione juris civilis veteris, quo non
dabatur actio læsis, at sic potuisset
lex nova eis concedere actionem ul-
que ad certum tempus limitate etiam
cum mala fide, ut ille ait; tamen in
nostro textu mentio non fit de bona,
vel mala fide; ideoque præsumi non
debet; voluisse peccatum fovere cum
mala fide, & tantum præsumi potest,
voluisse præsumere bonam fidem;

quia resultat ex titulo valido, ideoque
malam fidem non præsumit nisi post
litem contestatam, ut ostensum ma-
net,

16 Huic nostræ interpretationi
favet quæstio illa, utrum ex lapso
temporis hujus textûs hæc actio per-
sonalis tollatur ipso jure, vel ope
exceptionis, ita, ut agens repelli possit
per iudicem ex officio, quamvis à parte
non opponatur? Nam si tollitur ipso
jure, cum agens sit sine actione transactis
quindecim annis, si iudici constet,
agentem actione carere, potest, &
debet ex officio, etiam parte non pe-
tente, agentem repellere: Jason in L.
ubi pactum 40. n. 11. versic. Nota er-
go. Cod. de transactionib. Castrens. con-
sil. 250. in princip. lib. 2. Alexand. con-
sil. 166. n. 4. versic. Ino iudex lib. 6.
Tiraquel. in L. Si unquam 8. verbo re-
vertatur n. 46. Cod. de revocand. do-
nat. Card. Iuscul. lit. A. concl. 109. n.
14. Cancer. var. p. 1. cap. 18. numer.
cap. 27.

17 Si autem huiusmodi præscri-
ptio tollat actionem ope exceptionis,
licet de ea iudici ex actis constet, de-
bet à parte allegari, ut iudex de ea
debeat habere rationem. Cancer. dict.
cap. 18. n. 27.

18 Et videbatur dicendum, tolli
actionem ipso jure, quia in hoc tex-
tu, transacto tempore quindecim an-
norum, non solum denegatur læsis
actio ad rescindendum contractum,
sed insimul declaratur, firmum mane-
re, ut patet ex verbis ibi: *E passado
o dito tempo, ficaõ firmes, e não se po-
derão mais desfazer por razão do dito
engano.* Ex quibus verbis colligi
potest, textum tribuere temporis la-
psui vires tollendi hanc actionem ipso ju-
re specialiter, ex doctrina Petri Bar-
bos. in L. Sicut, 3. n. 9. Cod. de præscri-
pt. 30. vel 40. annor.

19 Sed his non refragantibus, te-
neo, hanc actionem non tolli ipso
jure, quia actiones personales nun-
quam tolluntur ipso jure per tempus,
quod non est modus tollendi obliga-

tionem. L. Obligationum §. 1. P. 1.
cet ff. de actionib. & obligat. G. §. in
dict. P. 1. ut, 3. verbo facultatem, &
ibi Petr. Barbos. dict. n. 9. Et ideo li-
cet textus noster denegat actionem
post temporis lapsum, prout etiam
denegatur in dict. L. Sicut 3 §. final.
Tamen communis, & vera sententia
tenet, quod præscriptio non tollit
actionem ipso jure, sed ope exceptio-
nis, quæ à parte debet opponi, alias
iudex ex officio illam supplere non
debet, licet, si videret, & ex actis ap-
pareat, possit de ea rationem habere.
Cancer. var. p. 1. cap. 18. n. 28. Con-
stantin. ad statut. urbis tom. 2. §. not.
48. artic. 1. n. 51. cum seqq. Antonell.
de tempor. legal. lib. 1. cap. 25. num. 8.
Sabelli in Summ. diversor. §. Præscri-
ptio n. 13. Cyriac. tom. 1. contr. 28. n.
8. Valeron. de transactionib. tituli. 1.
Quæst. 5. n. 2. & 4. Petr. Barbos. ad
rubr. Cod. de præscript. 30. vel 40.
annor.

20 Nec obstat, quod in hoc textu
declaratur, contractum firmum ma-
nere post temporis lapsum; quia inde
non sequitur, quod actio tollatur ipso
jure, quia hoc in illo non declaratur
specialiter, nec aliquid de novo sta-
tuit, dum dicit, contractum firmum
manere, tempore elapso; siquidem
in substantia validus fuit ab initio, li-
cet propter læsionem rescindi posset,
ut supra notavimus ad Princip. hujus
tituli. n. 5. et ad §. 1. n. 6.

21 Quæro, an tempus hujus textûs
currat adversus minores? Ad quod
præmittendum est, quod adversus
impuerem minorem quatuordecim
annorum nulla præscriptio, nec usufruc-
tio currit, nec indiget restitutione,
quia interim dormit, ex text. in L.
Bonæ fidei ff. de acquirend. rer. domin.
L. Sicut. 3. §. Quæ ergo. Cod. de præ-
script. 30. vel 40. annor. ubi Petr. Bar-
bos. ex n. 331. & ibi Brunneman. n. 3. &
n. 10. Gratian. Forens. tom. 3. cap. 403.
n. 22. Ord. hoc lib. 4. tit. 79. §. 2. Go-
mes var. tom. 2. cap. 14. num. 3. & ibi
Aylon. Thom. Valasc. allegat. 88. n. 16.

Molin. a. iust. & jur. tra. 2. disp. num. 7. tom. 1. ubi idem dicit de ecclesia vacante, aut Prælati abente inut le n

22 Si verò sit adultus, & sic maior quatuordecim annorum, usucapio rei mobilis currit, sed restituitur. *text. in L. Un. 2. §. 1. de iur. iur. ubi August. Barbof. n. 1. & 2. & Brunne- man. à n. 1. Gomes d. cap. 14. n. 3. ubi ait, quod hodie non currit ipso jure: ex L. final. Cod. in quib. caus. restit. in integr. non est restit. sed quod per hanc legem mutata non sit dicta lex unica, tenet cum Astens. & Flores de Aena, & aliis Brunne- man. in dict. L. Un. n. 5. & ibi August. Barbof. n. 2. Petr. Barbof. in dict. L. Sicut. 3. numer. 334. Cod. de præscript. 30. vel 40. annor.*

23 Præscriptio verò longi tempo- ris rei immobilis non currit, quam magis præjudicialis, & quia non po- test alienari sine decreto; textus est in L. 3. Cod. quib. non obicit. long. tem- por. præscript. Gomes dict. n. 3. Petr. Barbof. in dict. L. Sicut. n. 334. & 339. Brunne- man. in dict. L. Sicut. 3. ex n. 10. cum seqq. ubi excipit præscriptionem conventionalem. Cald. in L. Si cura- torem verbo sua facilitate ex num. 40. Cod. de in integr. restit. Gabr. Pereir. de- cis. 15. in fine Antonell. de tempor. legal. lib. 2. cap. 71. n. 5. Altimar. de nullit. contract. tom. 7. rubr. 1. p. 5. Quæst. 43. n. 181.

24 Sed præscriptio 30. vel 40. an- norum non currit mero jure contra minorem impuberem, licet tutorem habeat, ut diximus supra n. 21. Sed contra adultum bene currit sine spe restitutionis, quia non potest perfici minori ætate, sed in maiori ultra qua- driennium: dict. L. Sicut. 3. prope fi- nem. Cod. de præscript. 30. vel 40. an- nor. ubi Petr. Barbof. n. 331. & n. 341. Ord. hoc lib. 4. tit. 79. §. 2. Gom. var. tom. 2. cap. 14. sub n. 3. Brunne- man. in dict. L. Sicut. n. 13.

25 Si tamen in prædictis casibus talis præscriptio incipit à defuncto

maior e. & consi metur in persona minoris, bene competit restitutio: dict. L. Unic. Si ad vers. usucap. ubi Brunne- man. n. 5. textus in L. Etiam ff. de minorib. G. m. dict. cap. 1. n. 3. versic. Unum tamen, ubi Aylon. plures dat concordantes. Gratian. Forens. tom. 3. cap. 403. n. 23. Petr. Barbof. dict. n. 334. versic. Aut ubi Brunne- man. in dict. L. Sicut. n. 14. August. Barb. in dict. L. unic. n. 2. Cod. Si advers. usu- capion. ubi idem dicit de pupillo. Thom. Valasc. dict. allegat. 88. numer. 17.

26 Excepta præscriptione 30. an- norum, quæ pariter incipit à defun- cto, quia in pupillo continuata dor- mit, & subducitur tempus pupillaris ætatis. Gratian. dict. n. 23. Petr. Bar- bof. in dict. L. Sicut. 3. n. 334. Cyriac. tom. 2. contr. 329. n. 69. ubi idem di- cit de furiosis, dementibus, vel men- tecaptis, qui generaliter pupillis æquiparantur. Cirocch. decept. 7. n. 44. Thom. Valasc. allegat. 88. n. 16.

27 Quamvis contrarium cum aliis teneat Surd. decis. 4. n. 16. Qui tamen suam opinionem ait pati difficultatem, & contra eam argumentatur.

28 An ex dicta præscriptione 30. vel 40. annorum fiat deductio tempo- ris belli, pestis, luctus consanguineo- rum? Affirmant. Gratian. dict. cap. 103. ex n. 24. Rodoe. consil. 15. n. 13. Menoch. consil. 411. n. 41. Molin. de iust. tract. 2. disp. 78. num. 9. tom. 1. Negant Laderch. consil. 75. n. 8. Mer- lin. decis. Lucens. 10. & vide Honded. consil. 83. n. 62. lib. 2.

29 Ex quibus resolvimus quæstio- nem propositam supra n. 21. quod contra pupillum non currit tempus hujus textus, dum est in pupillari ætate; licet incipit fuisse à de- functo, ex dictis supra dict. n. 21. & n. 26. Sed contra adultum maiorem, quatuordecim annorum, bene currit præscriptio sine spe restitutionis, quando à se incipit; quia perficitur anno vigesimo nono ætatis suæ com- plecto, quo jam non est minor, nec

durat

Ad §. 6.

UMMAFIUM.

dura quadriennium, & proce- dit do- ctrina, de qua supra n. 24. Nunc tempus incipisset à defuncto; quia tunc ei competit restitutio, ut supra num. 25. Quæ licet procedat in præscriptione 30. annorum; etiam locum habent in præscriptione hujus textus, quæ loco illius subrogata fuit ex dictis à Petr. Barbof. in dict. L. Sicut. n. 338.

30 In textu ibi: Cum pridus: Ergo non sufficit, quod ultima dies sit in- cæpta, sed debet esse adimpleta; hæc enim præscriptio est odiosa, intro- ducta in odium debentis, & ne- gligentis agere ex dictis à Cancr. var. p. 1. cap. 15. numer. 8. versic. Quia tamen. Carleval. de judic. tit. 3. disp. 4. n. 23. Gutierrez de jurament. confirmat. p. 3. cap. 1. n. 2. Ideoque licet ad usucapiendum sufficiat attingere ultimam diem temporis conti- tuti, quæ est favorabilis usucapio: ex L. In usu pionibus ff. de usucapion. Tamen in præscriptione, utpote odiosa, non sufficit attingisse ultimam diem, sed oportet esse completam: L. In omnibus ff. de actionib. & obligat. Murg. de benefic. Quæst. 3. n. 723. Lo- terius de re beneficiar. lib. 2. Quæst. 7. n. 62. cum seqq. Constant. ad statut. urbis tom. 2. annot. 48. artic. 1. ex num. 13. ubi loquitur de præscriptione statua- ria.

31 In textu ibi: Ou seus herdeiros Hæc actio est personalis. Pinel. in L. 2. p. 2. cap. 1. n. 29. Cod. de rescind. vend. & alii citati supra dict. artic. 4. n. 45. tit. 1. ad rubr. Et ideo in hære- des transit, ut hic ex regula textus in L. Heredem 59. ff. de regul. jur. & in §. Non autem. Instit. de perpet. & tem- poral. actionib.

32 In textu ibi: E não se poderão mais desfazer. Intellige tam per viam actionis, quam exceptionis. Farias ad Covar. var. lib. 2. cap. 3. n. 91.

33 Nisi læsio sit enormissima, quia tunc allegari potest post tempus hu- jus textus usque ad triginta annos à tempore contractus, ut tenent lauda- ti supra hoc lib. 4. tit. 1. ad rubr. dict.

artic. 4. n. 167

- 1 Actio l. sioni enormis procedit etiam in loca. m. & conductio- ne.
- 2 Et læso de etiam finitâ locatio- ne.
- 3 Idem in locatione, & conductio- ne herbarum pro ovibus pascendis.
- 4 Et in locatio- erum ex futuro pendentium ventu.
- 5 Non procedit in locatione operarum Architecti, & fabri ligni, &c. A quo tempore regulari debeat læ- sio in hoc contractu: Remissive, ibid.
- 6 Actio enormiter læsis conceditur in contractu emphyteuti- co.
- 7 Referuntur diversimode sentien- tes.
- 8 Lege non distinguente, nec nos dis- tinguerere debemus.
- 9 Item læsis in contractu permutatio- nis actio conceditur. Quanta debeat esse quantitas, ut permutanti læso succurratur? Re- missive, ibid.
- 10 In permutatione beneficiorum conce- ditur etiam actio læsionis.
- 11 Referuntur contrarium sentientes, & defendentes.
- 12 Rejiciuntur tamen, & prima opinio tenetur.
- 13 Remedium L. 2. Cod. de rescind. procedit etiam in pensione constitu- ta super aliquo beneficio, etsi non adsit læsio ultra dimidium.
- 14 Item ut transactio rescindatur, vel justum pretium suppleatur, actio enormiter læsis conceditur.
- 15 Et idem in omnibus conventionibus in quibus unum pro alio datur, vel dimittitur.
- 16 Et in judicio familiæ eriscundæ, fi- nium regundorum, societatis, & in censu reservativo, datione in solu- tum,

- tum, nimia constituitur dotis, asservatione mercium &c.
- 17 Itemque procedit in iudicio in actibus iurati juris iudicandi, quare excipiendum.
- 18 Restringe tamen ad contrarius in quibus invicem datur, & recipitur.
- 19 Alias ampliatis, & limitatione Remissive.

In hoc textu declaratur, quod prædicta procedunt non solum in contractu emptionis, & venditionis, sed etiam in aliis, & sic in primis admittit hanc actionem læsionis enormis in contractu locationis, & conductionis. In verbis ibi: *Mas ainda nos contratos dos arrendamentos*; Quia inter omnes convenit dispositionem. L. 2. Cod. de rescind. vendit. ad contractum locationis extendi. *Cagnol. in dict. L. 2. num. 58. & ibi Pinel. p. 1. cap. 3. num. 17. & ibi Aug. Barbof. à n. 18. Alexand. consil. 107. n. 20. lib. 3. Fachin. contr. lib. 2. cap. 22. versic. Huc accedat. Molin. de just. & jur. tom. 2. tract. 2. disp. 349. n. 14. & disput. 487. versic. Septimo, & alii relati à Barbof. hic n. 7. Pacion. de locat. cap. 18. ex n. 3. cum seqq. Mendes in pra. p. 2. lib. 4. cap. 8. n. 33. Brito ad rubr. de locat. p. 2. §. 2. ex n. 20. Peg. Forens. tom. 4. de actionib. cap. 41. n. 5. & 13. cum seqq.*

2 Et nota, quod etiam finita locatione, datur læso remedium huius textus, & dictæ L. 2. Cod. de rescind. vendit. ut est recepta, & communior sententia, pro qua tenet iudicatum *Gama decis. 19. & decis. 201. & ibi Flores de Mend. Britto ad rubric. de locat. p. 2. §. 2. n. 22. cum seqq. Phæb. p. 1. Arest. 74. Pinel. in dict. L. 2. p. 1. cap. 3. numer. 19. & 21. & ibi Aug. Barbof. n. 25. Molin. de just. & jur. dict. disp. 349 sub n. 14. & disp. 487. versic. Septimo. Fachin. contr. lib. 2. cap. 22. versic. Contrarium. Hermozill. in L. 56. tit. 5. Gloss. 4. n. 9. Partit. 5. Pacion. de locat. cap. 18. n. 102. Olea de*

cessio iur. tit. 4. Quæst. 3. n. 10. &egas dict. cap. 41. n. 21. & n. 24. qui omnes reprobant opinionem contrariam Decii, & Valasci. iur. emphyt. Quæst. 28. versic. Ego vero.

Quæ quidem ampliatur ad locationem, & conductionem herbarum pro pascuis ovibus, ut cum *Padill. Girond. & ill. tenet Aug. Barbof. in dict. L. 2. n. 22. Olea dict. n. 10. in fine.*

Ac etiam ad locationem rerum, quæ pendent ex futuro eventu; ut in iactu retis, vel in locatione decimarum, vel vestigalium, seu aliorum reddituum, ut cum aliis tenet *Aug. Barbof. in dict. L. 2. n. 48. ubi tamen n. 49. & 50. contra. n. habet ex aliis, quibus addo Valasci de transact. tit. 6. Quæst. 2. n. 13. & Card. de Luca de regalib. disc. 30. n. 10. & de donat. disc. 61. n. 5. applem. tom. 4. & 5. Idem de beneficiis disc. 32. n. 10. & de Paroch. disc. 19. numer. 7. Valeron. dict. Quæst. 2. ex n. 5. cum seqq. & relati supra ad tit. 1. ad rubr. artic. 4. n. 22. & vide Nog. rol. allegat. 37. n. 63. Pegas dict. cap. 41. n. 20.*

Sed in locatione operarum, quam faciunt Architecti, & fabri ignarii, ac alii similes officiales non procedit dispositio huius textus, ut patuitur in §. 8. huius tit. ubi dicemus. Et à quo tempore regulari debeat læsio in hoc contractu? diximus supra hoc lib. 4. tit. 1. ad rubr. artic. 4. à n. 19. cum seqq.

Secundo in hoc textu conceditur actio enormiter læsis in contractu emphyteutico, ut ibi: *Afforamentos. Barbof. hic n. 8. & ejus filius, August. Barbof. in dict. L. 2. n. 3. Cod. de rescindend. vendit. & ibi Barthol. n. 6. in fin. Pin. p. 1. cap. 3. n. 37. Gama decis. 257. n. 1. & 2. & ibi Flores de Mena, ubi addit, quod in consideranda læsione in emphyteusi debet considerari pensio solita in similibus contractibus, & pro similibus rebus, etsi consuetudo non adsit, pensio iusta debet esse sexta parte, vel alia arbitrio iudicis, minor, quan-*

quam daretur in locatione temporali, alias non esset proprie emphyteusis, in quo convertitur *Pinel. dict. n. 37. in fine. Et quod actio, seu remedium dict. L. 2. competat læsis in contractu emphyteutico, prout h. dicitur, sequuntur etiam Valasci de iur. emphyt. Quæst. 11. n. 10. Molin. de just. & jur. tom. 2. tract. 2. disp. 452. n. 5. sentit. Cald. ad L. Si iuratorem. verbo implorare n. 15. quatenus ait, aliquando obtinuisse, concessionem emphyteuticam ab Ecclesia factam rescindi penitus non posse ex eo solum, quod in pensione fuit læsa, sed arbitrium boni viri fore reducendam pensionem: *Fulg. de iur. emphyteut. tit. de contractib. emphyt. Quæst. 28. ex n. 2. ubi n. 4. decisum refert pro doctrina Caldas ubi proxime; late. Fachin. contr. lib. 2. cap. 22. versic. Triplex est, cum seqq. Pinel. de emphyt. disp. 4. sect. 1. n. 5. ubi n. 1. agit, quæ sit iusta pensio. Pacion. de locat. cap. 18. n. 14.**

Aliqui tamen distinguunt in hunc modum: Aut emphyteuta tenetur præstare domino directo magnam pensionem fructibus percipiendis respondentem, & ferè æquivalentem, & tunc, quoniam ad instar conductoris esse videtur, beneficium habet huius legis, sicuti ceteri conductores habent: Aut exigua quædam pensio præstatur, ut plerumque fit in recognitionem domini, & tunc quia res in emphyteusim datur sterilis, vel ruinosa plerumque, ut melior reddatur, de læsione tractari non debet, nec potest tam ex parte domini, quam ex parte emphyteutæ. *Anton. Burgenf. in cap. cum caus. n. 13. de empt. & vendit. Cagnol. in dict. L. 2. n. 203. cum seqq. Cod. de rescind. vendit. & ibi August. Barbof. n. 31. & 32. Fontanell. de pactis nuptialib. clausul. 4. Gloss. 18. p. 1. n. 43. & 44. cum seqq. & n. 84. ubi n. 47. tradit, quæ res dicantur steriles, & inutiles ad hunc effectum, cum qua distinctione remansit Valasci dict. Quæst. 11. n. 19. ad finem. Hermozill. in L. 56. tit. 5.*

Gloss. 4. n. 1. & n. 17. & 18. partit. 5. Altivar le nullit. contract. tom. 6. rubr. 1. Quæst. 37. n. 96. Tabell. §. Remedium num. 36. versic. In autem.

Sed an textui nostro intersit hæc distinctio? Videtur, quod non, quia sequutus est communem opinionem indistinctam attentem remedium. L. 2. Cod. de rescind. in contractu emphyteutico, qua opinione retenta, omittendæ sunt distinctiones, ut ait *Valasci dict. 19. versic. Quæ retenta, & merito, nam ubi lex non distinguit, nec nos distinguere debemus. L. Non distinguemus 32. de recept. arbitr. Jason. in L. Ne subrum n. 38. Cod. de legib. Gama decis. 105. n. 2. Scobar. de ratiocinis cap. 18. n. 42. Flamin. de resignat. beneficior. lib. 12. Quæst. 5. n. 22.*

Tertio in hoc textu datur actio læsis in contractu permutationis ibi: *Escambos. exornat hic Barbof. num. 9. & ejus filius August. Barbof. in dict. L. 2. n. 27. Cod. de rescind. & ibi Pinel. p. 1. cap. 3. n. 13. ubi explicat, quanta esse debeat quantitas, ut permuto læso succurratur. Hermozill. in dict. L. 56. Gloss. 4. n. 11.*

Utrum autem locum habeat remedium huius legis in permutatione beneficiorum, quæstionis est; Et locum non habere dixerunt *Barbof. hic sub n. 9. & ejus filius August. Barbof. in dict. L. 2. n. 28. & ibi Pinel. num. 16. Hermozill. dict. Gloss. 4. n. 71. Covar. var. lib. 1. cap. 5. n. 3. & 8. versic. Ultima ratio, ubi Farias n. 11. & n. 60. pro qua communi opinione plura argumenta ponit. Fachin. contr. lib. 2. cap. 22. versic. Tertia est contraria. cum seqq.*

Contrariam opinionem sequuti sunt *Anton. Burgenf. in cap. cum causa de empt. & vendit. Calderin. consil. 4. de rer. permutat. quem sequutus est Pinel. dict. n. 16. ubi ad argumenta communis respondet, & istorum argumenta tradit idem Fachin. c. 22. dict. versic. Contrariam cum seqq. & in versic.*

fic. Tertia a contrahente sentiam Ca-
gnoli distinguitis, & in res. Ego
hac in re suam ponit sententiam per
tres conclusiones: Prima, agatur ex
remedio dictae L. 2. Cod. de rescind.
vendit. ut promissa restituantur, & di-
midiam contra promissum, & restitu-
tum pretium, & propleat, & res-
pondet, locum in dicto reme-
dio; quia iustum pretium suppleri
non potest absque vitio simoniae, ac
ita concordat cum prima opinione
communi: Secunda: si in permuta-
tione dolus, vel fraus intercedat, ve-
luti, quia quantitas reddituum expres-
se, & falsò, & dolosè, & tunc ait,
locum in rescissioni contractus:
Tertia si in huiusmodi permutatione
dolus re ipsa fuerit adhibitus; quia,
scilicet, alter contrahentium insigni-
ter sit laesus, ac deceptus, & tunc
dicit, iudicis Ecclesiastici officio in-
cumbere prospicere, ut damnum
passo succurratur, cum inter omnes
conveniat, ejusmodi contractus re-
rum Ecclesiasticarum bona fide exu-
berare oportere ex cap. Per tuos de do-
nat. & deceptis subveniendum esse
doceat Summus Pontifex in cap. cum
universorum. 8. de rerum permut. Et
sistendo in his respondet ad argumen-
ta primae communis opinionis.

12 Sed prima opinio est vera, &
communis, cui non obstant tradita
per adversarios, quibus latè satisfacit
Morla in emporio 1. part. tit. de con-
trahend. emption. Quest. 19. numer. 4.
cum seqq. ut testantur Hermozill. dict.
Gloss. 4. n. 72. Farias ad Covar. dict.
cap. 5. n. 11. ubi n. 60. minori permutanti
beneficium dat restitutionem, de quo
August. Barbof. in dict. cap. cum
universorum. n. 2.

13 Et quod remedium dict. L. 2. lo-
cum habeat in pensione constituta
super aliquo beneficio, quamvis non
ad sit laesio ultra dimidiam, tenet cum
aliis. Hermozill. in L. 56. tit. 5. Gloss.
4. n. 68. partit. 5. Aug. Barb. in dict.
L. 2. n. 48.

13 Quarto enormiter laesus datur

actio in textu ac transactionem res-
cindendam, vel iustum pretium sup-
plendum, ut ibi: Tres conclusiones. Quod
de jure controversum est, ut vide-
re est apud Pinel. in dict. L. 2. cap. 4.
n. 12. p. 1. de rescind. vendit. Fa-
chin. contr. lib. 2. ap. 26. Valeron. de
transaction. tit. 6. ff. 2. ex num. 1.
Sed textus noster iustus fuit opi-
nionem Bartholi in dict. L. 2. num. 7.
& in L. Siquis cum aliter. n. 5. ff. de
verbor. obligat. & in L. Societatem n.
28. ff. pro Socio. & in L. Lucius §. fi-
nal. n. 2. & 3 ff. ad Trebellian. pro qua
plures cumularunt. Fachin. dict. cap.
26. versic. Contrariam. Pinel. in dict.
L. 2. p. 1. cap. 4. n. 14. Valeron. dict.
Quest. 2. ex n. 31. & n. 44. Aug. Barb.
in dict. L. 2. n. 36. Hermozill. dict.
Gloss. 4. n. 26. Gama decis. 110. n. 15.
In textu ibi: Equum & outras
avenças. Extenditur hic remedium
huius legis ad omnes con-
tiones, in
quibus suum pro alio datur, vel di-
mittitur, hæc verba sunt ordinatio-
nis antiquæ, in qua transactiones non
continebantur expresse, ideo eas
comprehenderat tenuit Pinel. dict.
cap. 4. n. 15. quod postea in hac nova
compilatione expresse dictum fuit:
Et quia de permutatione expresse
egerat textus noster, superflua vide-
antur prædicta verba; sed latius
patent, ut comprehendat alios con-
tractus similes permutationi; nam
verbum Outras, id est, alia, est re-
petitivum similium ex cumulatis per
August. Barbof. Diction. 26. à numer.
1.

16 Ideo procedit remedium huius
legis in divisione bonorum ex iudicio
familiae eriscundæ; finium regun-
dor, & societatis: ex textu in L. Ma-
ioribus. Cod. commun. utriusq. iudic.
Pinel. in L. 2. p. 2. cap. 1. à n. 1. Cod.
de rescind. vend. & ibi August. Barbof.
n. 41. ubi n. 42. limitat, si divisio fa-
cta fuerit per sortes. Hermozill. dict.
Gloss. 4. n. 50. cum seqq. Sed apud nos
minor laesio sufficit, nempe in sexta
parte, dummodo agatur intra annum;

ut

ut no. avit Pinel. dict. cap. 1. n. per. 3.
Valasc. de partit. ap. 29. n. 8. & 9.
Et sic procedit etiam in censu refer-
vativo, & in datione in solutum, & in
nimia constitutione dotis, & in asse-
curatione mercium, & quando quis
pecuniam ab eo, pro quo fideiussit,
accepit, vel bona hypothecavit; ac
in pacto, ut alter certa quantitate ac-
cepta alere teneretur; nec non in
contractibus innominatis: in his enim
conventionibus datur, vel relinquitur
unum pro aliud, & verificantur verba
finalia nostri textus. August. in dict. L.
2. n. 33. 34. 39. 44. 45. 46. Hermozill.
dict. Gloss. 4. n. 19. & 20. 21. 24. 59.
61. 62.

17 Licet controversum sit, an re-
medium huius legis porrigendū sit ad
omnes contractus stricti juris, ut vi-
dere est apud Fachin. contr. lib. 2. cap.
22. versic. Quarto, cum seqq. Pinel. in
dict. L. 2. p. 1. cap. 3. à n. 5. Tamen
verius, & receptius est, remedium
huius legis in contractibus etiam stri-
cti juris locum habere tam ad excipi-
endum, quam ad repetendum; quod
apud nos indubitabile est per hunc
textum, ubi verbis universalibus, &
geminatis extenditur hoc remedium
ad omnem conventionem commuta-
tivam. Pinel. in dict. L. 2. p. 1. cap. 3.
n. 7. cum seqq. Hermozill. in L. 56. tit.
5. Gloss. 4. n. 25. partit. 5.

18 Quæ doctrina restringi debet
ad contractus, in quibus invicem da-
tur, & recipitur, ut dicitur de con-
tractibus bonæ fidei, ad quos omnes
extenditur remedium huius legis, &
tamen restringitur ad contractus re-
ciprocos, quibus congruere possit ra-
tio læsionis, quæ non applicatur ad
depositum, mandatum, vel commo-
datum. Pinel. dict. cap. 3. n. 4. Hermo-
zill. dict. Gloss. 4. n. 12. versic. Intelli-
ge 2. Non enim hæc lex congruit
mutuo, quod est stricti juris, nec in
eo quadrat tractatio læsionis ultra, vel
citra dimidiam, minusque electio da-
ta conventio, ut ait Pinel. dict. cap. 3.
n. 7. versic. Sed hæc conclusio.

19 Alias imitationes, & ampliationes
vide apud Hermozill. in dict. L. 56.
Gloss. 4. & apud Aug. Barb. in dict. L.
2. Cod. de rescind. vendit.

Ad §. 7.

SUMMARIUM.

- 1 Emptio, & venditio facta autho-
ritate iudicis sub hasta publicâ, res-
cinditur ob læsionem ultra dimi-
dium usque ad quindecim annos.
- 2 Limitationes, & ampliationes pa-
titur communis opinionis.
- 3 Ampliatur 1. indistincte in omni
subhastatione iudiciali, & factâ
authoritate iudicis.
Subhastatio vel est necessaria, vel
voluntaria, & quænam necessaria
ibid.
- 4 Quænam voluntaria dicatur sub-
hastatio.
- 5 Procedit in subhastatione factâ pro
debito Fisci, & ad instantiam cre-
ditorum habentium privilegium
executivum instar Fisci.
- 6 Et etiam in subhastatione factâ de-
creto iudicis rerum minorum, Rei-
publicæ, vel Ecclesiæ, seu interpo-
natur causâ cognita, sive non.
- 7 Necnon si decreto Senatus confr-
metur, si læsio probetur.
- 8 Item in subhastatione necessaria, et si
extrajudicialiter fiat.
- 9 Idemque in subhastatione volunta-
ria.
- 10 Et in adjudicatione iudiciali, etiam
si præcesserit æstimatio.
- 11 Subhastatio non rescinditur, si em-
ptor coactus erat occasione publicæ
delicti, vel Fisci.
- 12 Nec si fiat à Fisco de re suâ.
- 13 Fiscus restituitur, & subhastatio
rescinditur, emptore, vel condu-
ctore dolosè se gerentibus, eorum-
que dolo causam dante læsioni,
etiam modicæ.
- 14 Idem: si ex futuro eventu tempore
contractus non cogitato nimis
crescat

Ss

crescat

- creta utilitas ejus quae habet tractum successivum.
- 15 Subhastatio rescinditur si ordinatio, vel agitata evenit res crescat, nisi magnum obveniat lucrum.
- 16 Subhastatione post solemnes citationes, & praecona debito tempore peracta, & denuntiatio, ut solvat intra 8. dies, si elabatur, & non solvat, amolus non auditur allegatione lesionis etiam enormis.
- 17 Denuntiatio debet fieri debitori post licitationes, & praecona legis. ante tamen rem additam.
- 18 Et si fiat post rem additam, debitor aequum solvere potest, & rem redime.
- 19 Procedit in subhastatione Fiscali, si debitoris bona eidem Fisco addicantur.
- 20 Terminus octo dierum nequit, sine legitimâ causâ, à iudice restringi.
- 21 Assignatio 8. dierum, ut debitor solvat, aliâs, &c. procedit tam in subhastationibus judicialibus, quam extrajudicialibus, & necessariis indistincte.
- 22 Fisco, minoribus, vel Reipublicae competit restitutio in integrum, tam adversus lapsum temporis 8. dierum, quam quindecim annorum.
- Quando currere incipiat quadriennium praedictis concessum ad petendam restitutionem, ibid.
- 23 Ecclesia in subhastatione suarum rerum potest agere ex lesione ultra dimidium usque ad 30. annos.
- 24 Creditoribus competit actio lesionis enormis elapsis 8. diebus adversus subhastationem bonorum sui debitoris, si non sit non solvendo.
- 25 Idem si res debitoris alicui creditori detur in solutum.
- An creditores indigeant cessione debitoris, vel non? Remissive. ibid.
- 26 An secundus creditor possit intentare remedium lesionis enormis, vel

- enormissimae contra venditionem factam à primo creditor, jure creditoris sine dolo, & fraude? Resolvitur n. 28.
- Pignus venditur jure creditoris, si ex pacto in instrumento adjecto, conveniant contrahentes, ut debito non soluto vendatur, vel si ad instantiam creditor fiat subhasta, ibi.
- 27 Referuntur negative resolventes quaestionem supra n. 26.
- 28 Contrarium defenditur, & contrariis respondetur fundamentis.
- 29 Referuntur hujus opinionis sequaces.
- 30 Elapsis 8. diebus, debitore non solvente, possunt creditores subhastationem rescindere ex lesione enormi.
- 31 Contrarium tamen ut verius defenditur.
- 32 Licet elapsis 8. diebus, lesionis actio denegetur, jus tamen redimendi rem subhastatam ante traditionem non excluditur.
- 33 Tertio extraneo plus licitanti re addicta, debitor ante perfectam subhastationem potest, debitum solvendo cum usuris, & expensis subhastationem impedire & rem redimere, antequam res addicatur.
- Debitor post additionem rem nequit redimere, debitum solvendo.
- 34 Contrarium tamen defenditur, & fundamentis respondetur contrariis.
- Ante traditionem alienatio non perficitur, nec dominium sine traditione transfertur. ibid.
- 35 Re addicta tradita, & possessione adepti, debitor rem non redimit, nec ejus oblationi debiti locus est.
- 36 Pignore addicto creditori in satisfactionem crediti, debitori non competit jus offerendi contra creditorem possidentem pignus nec etiam si tanquam extraneus licitator rem sub hasta emit, & secus sit antequam possideat.

- 38 Contrarium refertur, & extollatur.
- 39 Sed rejicitur & concordatur.
- 40 Creditore anteriore pignus vendente jure creditoris, & servatis servandis, tertio extraneo emptori, posterioribus creditoribus jus offerendi denegatur.
- 41 Si creditor posterior, seu debitor pignus vendat, emptor potest conveniri hypothecaria, ut rem dimittat, aut solvat.
- 42 Procedunt si creditor anterior, sive posterior in judicio venditionis auditus, & praesens non fuit, secus si legitime citetur.
- 43 Pignore jure creditoris vendito, si à creditore, cujus instantia hasta exposuit, tanquam extraneo licitatore ematur, posterior creditor à jure offerendi non excluditur.
- 44 An posterior creditor offerat priori creditor, si ille pignoris dominium acquisivit additione, seu in solutione, vel adjudicatione à iudice factâ ex secundo decreto, servatâ formâ? Remissive.
- 45 Jus offerendi per 30. annos durat in creditoribus, in casibus, in quibus locum habet.
- 46 Facultas solvendi, seu redimendi durat in debitore, usquequo dominium emptor acquirat, nisi ex alio capite sit nulla subhastatio.
- 47 Ex conventionem certo tempore apposto, ad redimendum, eo transacto, mora non purgatur.
- 48 Lesio enormissima allegari potest adversus subhastationem etiam post terminum 8. dierum usque ad 30. annos.

Hic statuitur, quod quamvis res vendita sit auctoritate judicis sub hasta publica, potest talis venditio, & emptio rescindi ob lesionem ultra dimidiam usque ad quindecim annos: In quo sequuta est Lex nostra communem opinionem, de qua Fabricii. controvers. lib. 2. cap. 20. versic.

Altera est. (omnes var. tom. 2. n. 23. versic. em adde. Pinel. in L. 2. p. 2. cap. 2. n. 15. Cod. de rescind. vendit. & ibi An. ust. Barbo. à n. 9. cum seqq. Hermozu. in L. 56. tit. 5. Gloss. 4. n. 13. parti. 5. ubi n. 1. idem in subhastatione voluntaria; & Fiscali. Molin. de just. & jur. tom. 2. tract. 2. disput. 349. n. 13. Souia de Maced. decis. 95. n. 11. Gama decis. 95. Constantin. ad statut. Urbis tom. 2. annot. 46. artic. 1. n. 33. & n. 133. Cancer. var. p. 1. cap. 13. n. 26. Posth. de subhast. inspect. 49. n. 78. & plene inspect. 59. à num. 1. cum seqq. Gratian. Forens. tom. 1. cap. 7. n. 10. & tom. 5. cap. 926. n. 15. & 16. Salgad. in Labyrinth. credit. r. p. 3. cap. 10. n. 4.

Cum igitur textus noster desumptus fuerit ex communi opinione, de qua proximè citati, videtur admittere omnes ampliationes, & limitationes, quas patitur ipsa communis opinio, prout de lege desumpta à jure communi diximus ad Ord. lib. 3. tit. 64. ad Princip. n. 6. tom. 2. junctis, quae ibi notavimus ad §. 1. n. 54. & 55.

Unde ampliatur 1. indistinctè in omni subhastatione judicialiter facta auctoritate judicis tam in executione judicati, quam in ea, quae fit ex privilegio Fiscali absque sententia, vel ex alio privilegio rei, quam personae, ut sentit Arouca allegat. 30. 6. Ad quod sciendum est, duplex genus dari subhastationis, alterum necessarium, alterum voluntarium: Necessarium censebitur in distraendis rebus Fisci, minorum, Ecclesiae, vel Reipublicae, ut cum aliis Pinelus in L. 2. p. 2. cap. 2. n. 26. Cod. de rescind. vendit. Post de subhast. inspect. 1. n. 63. & 65. & inspect. 3. & inspect. 4. Sed etiam dicitur subhastatio necessaria in distractione pignoris conventionalis servatis solemnitatibus, & bonorum pro executione judicati captorum. Pinel. dict. n. 26. Posth. de subhast. inspect. 7. ex n. 1. cum seqq. Arouca dict. allegat. 30. n. 5. & plene

scriptum ad Ord. lib. 3. tit. 93. ad §. 3. ex n. 35. tom. 3.

4 Voluntaria autem subhastatio dicitur illa, quæ, extra iudiciales causas, fit per dominum rei in publico loco ad vocem præconis, nullo coeunte, ut ex licitatorum calore carius revendatur, vel saltem ex nominum concursu citius distrahatur. Idem Pinel. dict. n. 26. versic. Voluntaria. Posth. dict. inspect. 1. n. 64. Rursus subhastatio alia est judicialis, alia extrajudicialis modo explicato per Posth. dict. inspect. 1. n. 67. cum seqq.

5 Ex quibus inferitur 1. Specialiter, quod dispositio nostri textus locum habet in subhastatione facta pro debito fiscali. Ord. lib. 2. tit. 53. §. 7. ubi Pegas. Hermozill. in L. 56. tit. 5. Gloss. 4. sub n. 14. versic. Sed verior, partit. 5. August. Barbof. in L. 2. n. 14. Cod. de rescind. vend. Quod extenditur ad subhastationes factas ad instantiam creditorum habentium privilegium executivum ad instar Fisci. Gama decis. 66. & decis. 95.

6 Inferitur 2. ut etiam procedat in subhastatione facta cum decreto iudicis rerum minorum, Reipublicæ, vel Ecclesiæ, siue interpositum fuisset cum causa cognitione, siue sine illa. Gomes var. tom. 2. cap. 2. n. 23 in fine. August. Barbof. in dict. L. 2. num. 11. Cod. de rescind. vendit. Pinel. in dict. L. 2. p. 2. cap. 2. ex n. 18. cum seqq. ubi n. 21. & 22. hoc bene intelligit, ubi decretum simpliciter intervenit, vel tantum quoad causas alienandi; secus verò si decretum intervenit circa æstimationem rei, causâ cognitâ, inrer maiores, iudicatumque fuit super æstimatione, vel pretio. Posth. de subhastat. inspect. 59. n. 17. Cancer. var. p. 1. cap. 13. sub n. 26 in fine Mangil. de subhastat. Quest. 42. n. 9. Quod extenditur, etiam si subhastatio decreto Senatûs esset confirmata, si læsio bene probetur: ex Fabr. in suo Cod. lib. 4. tit. 30. definit. 4. & definit. 25. August. Barbof. in dict. L. 2. n. 10. Cod. de rescind. vendit. Larrea allegat. 106. n. 9. & 10.

Inferitur 3. ut etiam procedat in subhastatione necessaria, licet extrajudicialiter fiat. Pinel. in dict. L. 2. p. 2. cap. 2. n. 26. Posth. de subhastat. inspect. 59. n. 24.

9 At verò in subhastatione voluntaria quidam negant remedium hujus textus, ut sunt Posth. dict. inspect. 59. n. 22. & 24. & 25. & Padilla, ac Christoph. de Laz apud August. Barbof. in dict. L. 2. sub n. 10. Sed verior, & receptior opinio est, quod procedat tam in alienatione necessaria, quam voluntaria, ut sentit Pinel. dict. n. 26. August. Barbof. ubi proxime. Hermozill. in L. 56. tit. 5. Gloss. 4. sub n. 14. partit. 5.

10 Ampliatur 2. ut procedat in adjudicatione judiciali, etiam si præcesserit æstimatio, ut bene firmat Posth. dict. inspect. 59. n. 7. cum seqq. ubi n. 11. ampliatur etiam ante pactum de vendendo ad subhastationem: Et n. 21. etiam ampliatur, ut hoc remedium intentari etiam possit à secundo creditore, de quo vide Aronca allegat. 30.

11 Limitatur 1. ut non procedat quando emptor coactus fuisset ad emendum occasione publici debiti, vel Fisci, ut in L. 1. Cod. de præd. Decurion. Quo casu, quamvis venditor sit deceptus ultra dimidiam, non habet locum rescissio subhastationis. Cervall. Quest. 172. n. 4. Peregrin. de jur. Fisc. lib. 6. tit. 4. sub n. 8. versic. Nonnulli verò. Gratian. Forens. tom. 1. cap. 7. n. 11. Mangil. de subhastat. Quest. 39. n. 5. Posth. de subhastat. inspect. 59. n. 26.

12 Limitatur 2. ut locum non habeat, si subhastatio facta fuerit per Fiscum de re sua; quia tunc quamvis Fiscus vendens, vel locans sit deceptus ultra dimidiam, non rescinditur subhastatio; cum raro venditiones, seu locationes Fiskales solemniter, & bona fide factæ retractentur prætextu solius læsionis, tum ne de facili subhastationis publicæ fides subvertatur, tum etiam ut facilius

emptores, seu conductores alliciantur, & inveniantur; publicavè pecunia promptè colligui possit, quod maxime ad Rempublicam attinet. Peregrin. dict. n. 8. Gratian. dict. cap. 7. n. 12. Mangil. dict. Quest. 39. n. 6. Posth. dict. inspect. 59. num. 26. cum seqq. Sousa de Maced. decis. 95. num. 12. Gutierrez de Gabelis Quest. 147. n. 6. August. Barbof. in L. 2. n. 49. Cod. de rescind. vendit. Hermozill. in L. 56. tit. 5. Gloss. 4. n. 73. partit. 5. Mastrill. de Magistrat. lib. 5. cap. 9. n. 17.

13 Sed hoc sublimitatur 1. ut non procedat, si emptor, vel conductor dolose se gerant, & eorum dolus causam dedit læsioni etiam modicæ; tunc enim Fiscus restituitur, & subhastatio retractatur: ex Gloss. & Bartholin L. 1. ff. de jur. Fisci. Peregrin. dict. n. 8. versic. Nonnulli. Mastrill. dict. cap. 9. num. 20. 1. Sousa de Maced. dict. decis. 95. n. 13.

14 Sublimitatur 2. ut procedat limitatio 2. quando læsio respicit tempus contractus, seu subhastationis; sed si ex futuro eventu extraordinario non cogitato tempore contractus, nimis crescat utilitas ejus, qui habet tractum successivum, utpote, in locatione vestigialium, tunc retractabitur subhastatio, vel ad justum pretium reformabitur. Mastrill. dict. cap. 9. n. 18. Post. de subhastat. inspect. 57. n. 5. Larrea allegat. 32. ex numer. 5. cum seqq. Sousa de Maced. dict. decis. 95. n. 14. Quibus addo eundem Larrea decis. 71. à n. 6. cum seqq. ubi ita decisum refert, & alii quam plures, quos laudavimus supra hoc lib. 4. tit. 1. ad rubr. artic. 4. n. 21. & 22.

15 Quod, ut præliximus, intelligitur de futuro, extraordinario eventu, non cogitato, tempore subhastationis, nam si ordinarius, vel cogitatus fuerit eventus, per quæ vestigialia, seu alia res crevit, etiam si magnum lucrum obveniat, non debet rescindi subhastatio; quia sicut conductor, aut emptor pateretur damnum, si emergeret; ita si lucrum habeat, invideri

non debet ut ait Aven. de exequend. man. at. p. 2. cap. 13. num. 3. & cum eo Sousa de Maced. dict. decis. 95. sub n. 14.

16 Limitatur 3. dispositio hujus textus in subhastatione post solemnes citationes, & præconia debito tempore peracta, debitori, cujus bona distrahuntur; denuntiatur, ut solvat, nec ipse se iustecerit in termino octo dierum; tunc enim transactis octo diebus, per quos expectari debet, nec venditor nec emptor amplius audietur cum allegatione læsionis etiam enormis, ob maximam solemnitatem publicæ subhastationis, & geminatam denuntiationem ut solvat, ut statuitur singulari in hoc textu versic. Porè; que exornant. Pinel. in L. 2. p. 2. cap. 2. n. 28. Molina de justit. & jure tom. 2. tract. 2. disput. 349. sub n. 13. Gabr. Pereir. decis. 61. in fine princip. Aronca allegat. 30. n. 1. 7. & 8. Quod desumptum videtur: ex L. final. Cod. de jur. domini impetrand. ad quam se refert Justinianus in §. 1. versic. Sed creditores. Instit. quib. alienar. licet, vel n. De quibus juribus non eminerunt præfati Doctores.

17 Hæc autem denuntiatio fieri debet debitori post citationes, & præconia legis ante tamen rem addictam, ut habetur in hoc textu ibi: Porè; se ao tempo, que a tal arrematação se houver de fazer, &c. ac ita tenent Gama decis. 66. n. 1. & ibi Flores de Mena in addit.

18 Ex quo sequitur, quod si talis denuntiatio fiat post rem addictam, non tollitur remedium hujus legis per lapsum octo dierum, quo minus, illis transactis, debitum solvere possit debitor, & rem redimere: ratio est, quia additione peracta sine dicta denuntiatione antea facta, jus debitori quaesitum fuit ad rescindendam venditionem ex capite læsionis usque ad quindecim annos hîc statutis; quod quidem tempus brevius reddi non potest per denuntiationem, & assignationem

nem octo dierum factas per rem addictam contra formam hujus textus in præjudicium juris quæsitum et debitorum, ex regula textus in *L. d. quod nostrum* 11. ff. de regul. jur. Tum etiam quia deficit forma solemnis actus, quâ deficiente, corruptus ipse actus. *L. Cum hi* 8. §. Si Prætor. ff. de transactionib. Valasc. consult. 183. n. 2. Caldas de potest. eligend. cap. 7. num. 13. Surd. decis. 268. n. 8. Valenzuel. consil. 112. num. 58. & consil. 187. ex num. 73.

19 Hoc tamen non procedit in subhastatione Fiscali. si debitoris bona eidem Fisco addicuntur, vulgo, *para os proprios*; Quia tunc præfata denuntiatio fit post rem addictam, ut expresse habetur in *Ord. lib. 2. tit. 53. §. 7.* & tenet *Gama decis. 95.*

20 Utrum autem hic terminus octo dierum possit à iudice restringi? Disputat *Gabr. Pereir. decis. 61. per totam, ubi in fine*, concludit, quod non, sine legitima causa, ac ita iudicatum fuisse dicit.

21 Item queritur, an hæc denuntiatio, & assignatio octo dierum debitori facta ut solvat, aliàs illis elapsis, amplius læsionem allegare non valeat, procedat solum in subhastationibus, quæ sunt in executionem rei judicatæ, & sic in judicialibus; vel etiam in extrajudicialibus, & necessariis, de quibus supra scripsimus n. 3. Et certè mihi videtur, procedere indistincte tam in subhastationibus judicialibus, quam extrajudicialibus; quia textus loquitur generaliter de subhastatione facta de mandato iudicis, præcedente prima citatione ad solvendum, non facta mentione de executione, pignoratione, & condemnatione; sed tantum de debitore, & sic comprehendit etiam subhastatio pignoris conventionalis, & rerum Fisci, minorum, & Reipublicæ, quando sunt debitores, ut sentit *Arouca allegat. 30. n. 5. & 6.*

22 Quamvis minoribus, Fisco, vel Reipublicæ cõpetat restitutio in in-

tegrum adversus lãsum temporis non solum octo dierum, sed etiam quindecim annorum, de quibus hinc, ut per *Boerium decis. 141. Guld Papa decis. 31. n. 1. & 2.* ubi ait quod contra pupillum tempus non currit; plene *Posth. de subhastat. inspect. 57. à n. 1. cum seqq.* Et diximus supra hoc tit. ad §. 5. à n. 21. Et quando currere incipiat quadriennium prædictis concessum ad petendam restitutionem adversus lapsum temporis? Vide quæ supra scripsimus hoc lib. 4. tit. 1. ad rubr. artic. 4. ex n. 67. cum seqq. Et in specie nostra concludit, quod minoribus currit à die completæ minoris ætatis, si in minori ætate perficiatur tempus quindecim annorum; Reipublicæ verò, vel Fisco currit à tempore completi decimi quinti anni, de quo hic *Petr. Barbos. in l. Sicut, 3. ex n. 348. cum seqq. Cod. præscript. 30. vel 40. annor. & vide Fort Oddum de restit. in integr. p. 1. Quæst. 20. ex n. 1. cum seqq.*

23 Non tamen procedit dispositio hujus textus in subhastatione rerum Ecclesiæ, quando ejus bona distrahantur ad solutionem suorum creditorum tam jure pignoris conventionalis, quam capti in executionem iudicati; agere enim potest ex læsione ultra dimidiam usque ad triginta annos: *textu in Authentic. Quas actiones. Cod. de Sacrosanct. Ecclesi. ubi August. Barbos. à n. 1. Farias ad Covar. var. lib. 2. cap. 3. n. 89. Posth. de subhast. inspect. 59. n. 52.* Quod quidem tempus restringi non potest per legem Sæcularis Principis, quæ ad Ecclesias, vel earum bona in earum præjudicium non extenditur *ex text. in cap. Ecclesia Sanctæ Mariæ 10. de constit. ubi scribes. Ord. lib. 2. tit. 1. in princip. & §. 6. & lib. 4. tit. 39. §. 2. in fine. Oliva de foro Ecclesi. p. 1. Quæst. 32. ex n. 1. Fastill. de tertiis tom. 7. cap. 8. n. 2. & cap. 9. n. 1.*

Hic subsequitur quæstio, an 24 creditoribus competat hæc actio læsionis enormis etiam elapsis prædictis octo

octo diebus adversus subhastationem bonorum debitoris sui? Et communiter resolvunt *D. D.* posse creditores intentare læsionem enormem, vel enormissimam adversus emptores bonorum debitoris. *Olea de cession. jur. tit. 4. Quæst. 3. n. 2. Salgad. in labyrinth. creditor. p. 4. cap. 1. in princip. n. 32. & §. 2. n. 2. Hermozill. in l. 56. tit. 5. Gloss. 4. n. 70. partit. 5. Aylon. ad Gomes var. tom. 2. cap. 2. num. 24. Idem Salgad. in eod. tract. Labyrinth. credit. p. 3. cap. 10. n. 6.* qui hoc concedunt, si debitor non est solvendo.

25 Et idem est, quando res debitoris alicui creditori data fuit in solutum. *Salgad. dict. p. 4. cap. 1. num. 33. & dict. §. 2. n. 4.* De quo latius infra dicemus. Et solum dubium est, an creditores indigeant cessione debitoris, vel Negat. *Salgad. dict. §. 2. ex n. 2. Affirmat Olea in addit. ad dict. Quæst. 3. n. 1. & uterque se carpit.*

26 Maior tamen difficultas versatur in alio dubio, an secundus creditor possit intentare remedium læsionis enormis, vel enormissimæ contra venditionem pignoris à primo creditore factam jure creditoris ritè, sine dolo, & fraude? Et priusquam resolutionem hujus dubii aperiamus, sciendum est, quod tunc dicitur pignus venditum jure creditoris, quando pacto in instrumento adjecto conveniunt contrahentes, ut debito non soluto, possit creditor pignus vendere, ut in §. Contra autem. Institut. quib. alienar. licet, vel non. *L. Si convenit. 4. ff. de pignorat. action. L. Si generaliter. 6. Cod. qui potior. in pignor. cum pluribus. Schetlin. de jur. offerend. p. 1. cap. 3. sect. 3. n. 1.* ubi etiam ait, dici venditionem factam jure creditoris, quando ad instantiam creditorum fit subhasta: Et n. 2. idem dicit, licet facultas vendendi in contractu pignoris deficiat: Et n. 4. tradit, præcedere debere denuntiationem factam debitori, ut pignus redimat ad

terminos *L. final. Cod. de jur. domini impetrand.*

27 Hic præhabitis, aliqui resolvunt difficultatem negative ex duobus fundamentis; primo, quia remedium *I. 2. Cod. de rescind. vendit.* non habet locum in venditione pignoris ritè, & solemniter facta per creditorem lege permittente, juxta textum in *L. 1. & 3. Cod. si vendit. pignor. agat*, ubi prius negatur debitori recursus recuperandi rem ob læsionem in pretio, & consequenter negari debet creditori: Secundo, quia remedium *dict. L. 2.* personale est inter solos contrahentes, & tertio non datur: Ex quibus hanc opinionem tenent *Morofus in Opuscul. de jur. offerend. n. 23.* quem sequuntur *Merlinus de pignorib. lib. 4. Quæst. 45. n. 55. & 56. Faber. in suo Cod. tit. 19. si vendit tit. agat. definit. 1. & de errorib. pragmaticor. Decad. 1. error. 6. & 8. Olea de cession. jur. tit. 4. Quæst. 3. ex n. 4. cum seqq.* ubi alios allegat.

28 Affirmativè tamen alii merito resolvunt, dicentes, tam debitori, quam ejus creditori ex persona ipsius competere remedium læsionis: *ex dict. L. 2. Cod. de rescind. vendit.* adversus emptorem pignoris, aliàs ritè venditi à primo creditore; nam dicta *L. 1. & 3. & final. Cod. si vendit. pignor. agat.* quibus nituntur Doctores negativæ sententiæ, nihil cõtinent, quo possint moveri ad tam absõnam resolutionem, siquidem præfata leges non aperiunt de quâ læsione loquantur, & ideo, ut jura iuris concordentur, de læsione infra dictam intelligi debent, quia antiquiores sunt, quam dicta *Lex 2. Cod. de rescind.* ut bene demonstrat *Salgad. in labyrinth. creditor. p. 4. cap. 1. §. 2. n. 13. & 14. cum seqq.* ubi n. 20. respondet secundo fundamento deducto ex eo, quod remedium læsionis, cum sit personale, tertio non competit; hoc enim verum esse ait regulariter, sed non procedere in terminis nostræ quæstionis, in quâ non agimus de tertio

tio, qui non contraxit cum venditore, sed agimus de debitore pro vero, & realiter venditore, cuius nomine venditum fuit pignus, & de venditoris creditore ex eius jure, persona, & nomine agente.

29 Quare hanc sententiam affirmativam sequuntur *Franches decis. 224. n. 4. tom. 1. & ibi Carol. Anton. de Luca n. 1. & 2. cum seqq. Postb. de subhast. inspect. 59. n. 21. & iterum in addit. ad dict. inspect. 59. ex num. 13. Arias de Mesa var. resol. lib. 1. cap. 35. & cap. 36. Hermozill. in L. 56. tit. 5. Gloss. 4. n. 70. partit. 5. Salgad. ubi supra dict. §. 2. ex n. 12. cum seqq. ubi num. 21. plures dat concordantes, & bene arguit. P. 1. in L. 2. p. 2. cap. 2. num. 1. & 2. cum seqq. Cod. de rescind. vendit.*

30 Quibus ita constitutis, dubium superest, an elapsis octo diebus hic statutis, debitoreque non solvente, possint creditores subhastationem rescindere ex remedio lationis enormis? Et videtur, quod sic; quia textus noster tantum loquitur de debitore, & non de creditoribus, quatenus illi viam agendi de nullitate præcludit post terminum elapsum octo dierum; tum etiam quia creditoribus non citatis in subhastatione ad redimendum pignus, præservatum censi debet eis jus agendi de latione usque ad quindecim annos, quibus durat hæc actio apud nos ex hoc textu, & alio in §. 5. hujus tit. cum tunc eis imputari non possit cur rem non redimerent intra dictum terminum, ut agendo de jure offerendi tenet *Rotta apud Schettinum post tractat. de jur. offerend. decis. 1. n. 8. Aronca allegat. 30. n. 11.*

31 Sed his non obstantibus, contrarium est verius, nam creditores ex hac actione non jure proprio, neque ex sua persona agunt, sed ex jure, & persona, ac nomine debitoris, ut tenent supra citati n. 28. & 29. Cum igitur debitor post terminum elapsum agere non valeat ex hac actione,

ut hic statuitur, creditores ejus plus juris habere non possunt, quam ipse haberet ex regula textus in *L. Nemi plus juris 54. ff. de regul. jur.* Nec obstat dicere, quod creditores citati non fuerunt, sufficit enim citatio debitoris, ut actio extincta maneat octo diebus elapsis, etiam respectu creditorum, quibus non competebat jure proprio, cum personalis sit; licet secus sit quoad jus offerendi quod illis competere valet jure proprio, & hypothecario, cui præjudicari non poterat per debitorem, ut infra dicemus.

In textu ibi: *Naõ poderà ser retratada, e desfeita*: Quatenus hic post terminum octo dierum denegatur actio lationis enormis ad subhastationem rescindendam, non censetur exclusum jus redimendi rem subhastatam etiam elapso dicto termino, antequam per traditionem ipsius rei dominium emptori quæratur, quia in textu solum agitur de extinguendo remedio lationis prædictæ, non verò beneficium redimendi, nec juris offerendi, ut patet ex sua decisione, ad cuius enucleationem distinguendi sunt casus sequentes.

Primus casus est, quando tertio extraneo plus licitanti res fuit addicta, & tunc dubium non est, quod ante subhastationem perfectam potest debitor, debitum solvendo cum usuris, & expensis subhastationem impedire, & rem redimere antequam res addicta sit, quia solutione debitum extinguatur; ut probatur ex nostro textu, & tenent *Giurba observat. 97. n. 8. & n. 22. Card. de Luca de empt. & vendit. discurs. 2. n. 4. Altimar. de nullit. contract. tom. 3. rubr. 1. Quæst. 5. n. 256. Pegas tom. 12. ad Ord. lib. 2. tit. 52. §. 8. n. 9. Postb. de subhastat. inspect. 17. à n. 1. cum seqq.*

Post rem verò addictam dubium est, an debitor rem redimere valeat debitum solvendo; & pars negativa fundatur in eo, quod venditio dicitur perfecta post rem addictam,

ita ut poenitentiæ locus non sit, factum enim judicis reputatur factum debitoris, à quo licitator liberatus manet, ad textum in *L. A. Divo Pio 15. §. si post addictum pignus 6. ff. de re judicat. & probatur ex nostro metextu ibi: Tal arrematação assim feita por autoridade, e especial mandado de justiça, naõ poderà ser retratada, late fundat Salgad. in labyrinth. credit. p. 3. cap. 10. à n. 1. Schettin. de jur. offerend. p. 1. cap. 1. sect. 3. à n. 1. Giurb. observat. 97. à n. 2. & decis. 64. n. 3. Valasc. consult. 37. ex numer. 1. & num. 5.*

Pars verò affirmativa fundatur in eo, quia additio pignoris non dicitur perfecta, dum res addicta non traditur, verius enim est, post captam rei distractæ possessionem pignus esse addictum ex dict. *L. A. Divo Pio §. Si post addictum*, ibi: *Certe postea quam inductus est emptor in possessionem*: Neque enim ante rei traditionem perfecta dicitur alienatio. *L. Qui sibi Cod. de his, qui à non domin. manumiss. sunt.* Sola enim traditio dominium transfertur. *L. In traditionibus 20. Cod. de pact. L. Cum res 12. Cod. de probat. §. Per traditionem. Instit. de rer. division. Sousa de Nacced. decis. 27. à n. 2.* Nec adducta in contrarium aliud convincunt, nisi irrevocabilitatem contractus, ejusque perfectionem, non autem acquisitionem dominii: Donec autem dominium translatum sit, integrum erit debitori uti remedio juris offerendi, quod per tacitum ejus consensum à lege fictum ministerio judicis non censetur remissum: Quare licet prima sententia procedat de rigore juris, tamen de æquitate hæc secunda recepta est in praxi, & eam defendit *Schettin. dict. sect. 3. ex n. 7. juncto n. 23. Giurb. decis. 64. à num. 5. cum seqq. Card. de Luca de empt. & vendit. discurs. 2. n. 4.* ac ita pluries decisum refert *Pegas tom. 12. ad Ord. lib. 2. tit. 52. §. 8. n. 10. cum seqq. & ego multoties sic vidi decisum.*

Ex quibus liquet, quod post rei addictæ traditionem, & possessionem adeptam, debitori non licet rem redimere, nec ejus oblationi debiti locus est; quia ex omnibus partibus perfecta est additio, si pretium est solutum, & per dominii translationem irretractabilis mansit, *Schettin. dict. Sect. 3. n. 7. Postb. de subhast. inspect. 17. ex n. 101. cum seqq.*

36 Secundus casus est, quando pignus addictum fuit ipsi creditori in satisfactionem crediti, & tunc, & etiam quando tanquam extraneus licitator rem subhastat emit, debitori non competit jus offerendi adversus creditorem possidentem pignus jure domini, licet secus sit antequam possideat ex supra firmatis, & pluribus laudatis punctualiter exornat. *Schettin. de jure offerend. p. 1. cap. 1. Sect. 2. ex n. 11. usque ad n. 16. Carlevall. de judic. tit. 3. disp. 24. n. 1. & 3. Salgad. in labyrinth. credit. p. 1. cap. 10. n. 16. & 17. Postb. dict. inspect. 17. à n. 106. cum seqq. Romaguer. ad statut. Eugub. lib. 2. rubr. 19. n. 49.*

37 Sed quod debitori competat jus offerendi contra creditorem, qui pignus emit loco extranei emptoris, probat textus in *L. cum secundus §. final. cum leg. sequent. ff. de distraction. pignor ubi habetur*, quod tunc censendus est tuendi magis pignoris causa, quam dominium nanciscendi ad conditionem accessisse, proinde ei recte offerri à debitore posse: Ex quo textu observant Doctores, non fuisse totale dominium in emptorem translatum; nam aliter jus offerendi posterioribus creditoribus competere non posset; sed eam emptionem non esse verè talem, & tantum censi factam animo conservandi, & penes se habendi pignus. *Merlin. contr. Forens. centur. 2. cap. 68. n. 6. Faber. in Cod. lib. 7. tit. 20. de execut. rei judicat. definit. 17. n. 15. Schettin. dict. Sect. 2. n. 16. cum seqq. Barthol. in L. Si finita §. Julianus n. 24. & 54. ff. de damn. infect. & in L. Properandum §. Sin au-*

tem reus n. 3. in fine. Cod. de iudic. Affirmus de execut. §. 4. cap. 12. ex num. 1.

39

Sed hæc secunda opinio bene procedit in pignore prætorio, seu judiciali, quando scilicet res capta pro executione consignatur a iudice creditori, vel alteri tertio per eum supposito, & in hoc casu quodcumque creditori offertur pecunia debita cum usuris, & expensis, ipsi debitori restituitur res cum fructibus perceptis *Salgad. dict. cap. 10. à n. 14. Romaguer. dict. rubr. 19. n. 48.*

40

Tertius casus est, quando creditor anterior vendit pignus jure creditoris, & servatis servandis, tertio ex uno emptori; & tunc huiusmodi emptor statim securus est, nec contra eum jure offerendi posterioribus creditoribus competit, ut probant *L. cum prior 3. ff. de distr. pignor. L. 1. Cod. si antiqu. credit. pignor. vendid. L. Qui à creditore 18. Cod. de distr. tract. pignor. Schettin. de jure offerendi p. 1. cap. 3. Sect. 3. n. 6. Franch. decis. 224. à n. 1. cum seqq. tom. 1. Menoch. de prælib. 3. prælib. 12. n. 5. Costa de ratione, atq. Quæst. 65. n. 6. tom. 2. Fontanell. decis. 223. n. 5. tom. 1. Olea de cession. jur. tit. 4. Quæst. 4. n. 19. versic. respectu verò Posth. de subhast. inspect. 60. à n. 1. cum seqq. Arouca allegat. 30. n. 5.*

41

Et converso autem quando creditor posterior, seu ipse debitor pignus vendidit, non est securus emptor respectu creditorum anteriorum, qui per hypothecariam actionem possunt emptorem convenire ut rem dimittat, aut solvat, cum jus pignoris semel creditori quæsitum ei auferri non possit, eo non audito. *L. Debitorem 15. Cod. de pignorib. L. Si debitor. 12. Cod. de distr. tract. pignor. Ita ex Gregor. Lopes in L. 54. tit. 5. Gloss. final. in fine partit. 5. tenet Olea de cession. jur. tit. 4. Quæst. 2. n. 19. & ex n. 22. Gratian. Forens. tom. 1. cap. 37. n. 37. cum seqq. Fontanell. dict. decis. 223. n. 5. & bene fundat Schettin. de jur. offerend. dict. Sect. 3. à n. 50. cum seqq. postquam alias duas opiniones contra-*

rias tradiderat ex n. 46. & n. 49.

Quæ quidem opinio, & ceteri casus, in quibus emptor sub hasta jure creditoris potest molestari sive a priori creditore, sive a posteriori per jus offerendi, procedit, si creditor ille sive anterior, sive posterior in illo venditionis iudicio auditus, vel præsens non fuit, & probabiliter venditionis inscius, & non particeps fuerit: Quod si legitime citatus fuisset, vel sponte intervenerit, & ipso audito pignus venditum fuerit, non poterit deinceps contra emptorem hypothecaria experiri, etiam offerendo *ex textum L. Si eo tempore 6. Cod. de remission. pignor. Ord. lib. 3. tit. 91. juncta Ord. lib. 4. tit. 6. ex quibus deduximus omnem hypothecam resolutam manere, & consequenter jus offerendi in dict. tit. 91. Princip. à n. 29. cum seqq. tom. 3. L. tenent in terminis Negusant. de pignorib. p. 6. membr. 3. Mantie. de tacit. & ambig. lib. 11. tit. 31. à n. 37. cum seqq. Fontanell. de pact. nuptialib. claus. 5. Gloss. 8. part. 7. ex num. 40. cum seqq. tom. 2. Olea de cession. jur. tit. 4. Quæst. 2. n. 27. cum seqq. Carlevall. de jud. tit. 3. disput. 22. n. 8. cum seqq. Schettin. de jur. offerend. p. 1. cap. 3. Sect. 3. n. 60. cum seqq. Vide etiam dicta supra ad dict. tit. 6. in Princip. & §. 1. cum seqq. Arouca allegat. 30. n. 12.*

Quartus casus est, quando pignus jure creditoris venditum, ab ipsomet creditore, ad cujus instantiam hasta expositum est, tanquam extraneo licitatore emptum fuit; tunc enim posterior creditor non excluditur à jure offerendi, quia anterior creditor emens censendus est magis tuendi pignoris causa, quam dominium ejus acquirendi animo ad subhastationem accessisse; maxime si in licitatione tantum pretii obtulerit, quantum erat suam creditum, ut habetur in *L. Cum secundus 5. §. final. ff. de distr. tract. pignor. Negusant. de pignorib. p. 5. membr. 3. p. 1. n. 5. limit. 2. Franch. decis. 69. & decis. 450. n. 3. & decis.*

decis. 531. n. 3. Hodiern. controuv. Forens. cap. 40. n. 20. & n. 75. cum seqq. Menoch. de præsumpt. lib. 3. præsumpt. 121. n. 6. cum seqq. Schettin. de jur. offerend. p. 1. cap. 3. Sect. 4. n. 1. ubi n. 2. & 3. ponit opinionem contrariam, & ad ejus fundamenta respondet n. 4. & à n. 5. cum seqq. pluries ampliat, & declarat primam opinionem, quam bis limitat n. 50. & 51. Quibus limitationibus addo illam, de qua Gabr. Pereira. decis. 70. ubi decisum fuit, locum habere jus offerendi, quando creditori tantum addicta fuit commoditas fructuum in solutionem sui crediti, cum vendita proprietate rei poterant omnes creditores ex pretio satisfactionem consequi: Eandem primam opinionem sequuta est Rotta apud Schettin. post tract. de jur. offerend. decis. ex n. 2. cum seqq. & apud Posth. de subhastat. decis. 68. & decis. 76. Romaguer. ad statut. Eugub. lib. 2. rubr. 19. n. 50.

44

Quintus casus est, quando prior creditor pignoris dominium acquisivit additione, seu in solutum datione, vel adjudicatione ipsi à iudice facta ex secundo decreto, servatâ formâ *L. A Divo Pio 15. §. Si pignora, & §. Si post additum, ff. de re judicat. & L. final. Cod. de jur. domini impetrand. an tunc posterior creditor admittatur ad offerendum priori creditori? quæstionis est, & pro utraque p. vide Schettin. de jur. offerend. p. 1. cap. 3. Sect. 5. à n. 1. Fachin. controuv. lib. 11. cap. 9. ubi concludit conciliando opiniones contrarias, ut affirmativa procedat, quando creditor posterior non fuit in iudicio dictæ adjudicationis; Negativa vero locum habeat, ubi lis fuit cum debitore, & cum ipsis creditoribus posterioribus.*

45

Quibus ita prælibatis, concludimus, jus offerendi durare per triginta annos in creditoribus in illis scilicet casibus, in quibus locum habet Schettin. dict. cap. 3. Sect. 4. n. 50. Arouca allegat. 30. n. 9. Nec ex nostro textu contrarium deduci potest, quatenus

in eo debitor terminus octo dierum assignatur a solvente antequam pignus additum sit; nam eo termino transacto, non tollitur in textu facultas solverdi, vel offerendi, sed solum sublata est facultas allegandi læsionem, & deceptionem etiam ultra dimidiam, ut supra diximus num. 32. & probatur ex verbis ibi: *Se até oito dias primeiros seguintes o devedor não pagar a dívida ... tal arrematação assim feita por autoridade, e especial mandado de justiça não poderá ser retratada, e desfeita em tempo algum por razão da falta do justo preço, &c.* Tenet Arouca dict. allegat. 30. n. 9. cum seqq.

46

In debitore tamen durat facultas solvendi, seu redimendi usquequo dominium acquiritur per emptorem, ut supra probavimus num. 35. Nisi ex alio capite nulla sit subhastatio, nam tunc etiam possessione adepta, potest debitor nullitatem deducere, & rem redimere, ut tenet iudicatum *Pegas Forens. tom. 2. de actionib. cap. 25. n. 94.* Deficiet e verò nullitate subhastationis apud nos non admittitur debitor ad rem redimendam post dominium ritè, & rectè quæsitum; quidquid exteri dicant de stylo suorum Tribunalium, supremorum, ut sunt *Hermozill. Olea, & alii citati ab ipso Pegas.* Nisi per viam appellationis, vel gravaminis sententia, à qua processit executio, & subhastatio, per supremum Tribunal retractetur; tunc enim etiam apud nos res addicta restituitur debitori, & pretium emptori per creditorem, ad cujus instantiam subhastatio facta fuit, *ex Ord. lib. 3. tit. 86. §. 4. & ibi notatis.*

47

Et nota, quod si ex conventionne appositum sit certum tempus ad redimendam, eo transacto non purgatur mora. *Noguerol. allegat. 11. n. 115. Portugal. de donat. reg. lib. 1. prælud. 2. §. 1. n. 109.*

48

In textu ibi: *Mais da ametação do justo preço.* Non procedit in læsione enormissima, quæ allegari potest

adversus subhastationem etiam post terminum octo dierum, & que ad triginta annos, ut exornatum manet supra hoc lib. 4. tit. 1. ad rubr. artic. 4. n. 78. & 79.

Ad §. 8.

SUMMARIUM.

- 1 Architecti, & Fabri lignarii, & similes, etsi ultra dimidium læsi, nullo tempore audiuntur.
- 2 Intellige; si sint experti in suo officio, secus si non.
- 3 Et hoc sit enormis; secus si enormissima, quæ reddit contractum nullum à principio.
- 4 Lex nova futura respicit, & non præterita.
- 5 Nec negotia pendentia, & inchoata comprehendit, si in illa id expresse non declaretur.
- 6 Lex nova præterita jam decisa per sententiam, transactionem liberationem, &c. non comprehendit, et si expresse de illis mentio fiat.
- 7 Nec negotia in prima instantiâ decisa, si feratur appellatio pendente.
- 8 Limitantur 1. in lege novâ casum dubium decidente, & declarante.
- 9 Limitantur 2. si factum, licet antiquissimum perfectionem requirat de futuro.
- 10 Limitantur 3. si expresse, & nominatim de præteritis caveatur.

1 IN hoc textu excluduntur à beneficio hujus legis architecti, & fabri lignarii, ac alii similes officiales, qui operas suas locarunt in construenda aliqua re pro certa mercede; licet enim ultra dimidiam læsi dicantur, nullo tempore audiuntur. August. Barbof. in L. 2. numer. 26. Cod. de rescind. vendit. & in cap. cum dilecti 3. numer. 26. de emptio. & vendit. Arouca allegat. 104. numer. 3.

ubi de Magistro Navis, ultra relatus à Barbof. hic. Et sic apud nos cessat controversia, de qua idem August. Barbof. in dict. L. 2. n. 26. Pacion. de locat. cap. 18. n. 6. cum seqq.

Intellige 1. Si prædicti officiales sint experti in suo officio, alias secus, ut colligitur ex verbis textus ibi: Porque professando ser Mestres daquella arte; quod idem est, ac si diceretur: Sendo expertos em seu officio, ut habetur in L. 3. tit. 11. lib. 5. novæ recopilat. apud Hispanos, & ibi notant Azeved. n. 3. & 4. Matienz. Gloss. 1. Gutierrez practicar. lib. 2. Quæst. 144. in fine. Cevall. commun. contr. commun. Quæst. 536. n. 30. August. Barbof. in dict. L. 2. numer. 26. in fine, ubi etiam tradit, non esse extendendum ad alios, qui in emendis rebus sui officii decipiuntur, & dimidiam quia est lex correctoria juris communis.

Intellige 2. ut procedat in læsione enormi, de qua principaliter agitur in hac lege, ac etiam in præsentis textu, ut patet ex primis verbis ibi: E do beneficio desta ley remedio enim læsionis ultra dimidiam fuit beneficium concessum per Imperatores contra rigorem juris Civili, ut supra scripsimus ad §. 5. n. 2. & 3. Non vero procedit dispositio hujus textus in læsione enormissima, quæ, si probari potuerit, reddit contractum nullum à principio ex dolo, & nullo jure tolerari potest, prout in §. final. hujus tit.

In textu ibi: Que daqui em diante. Ex his verbis deducitur, quod lex nova respicit futura, & non præterita: probatur etiam ex cap. 2. & cap. final. de const. ubi omnes scribes. L. 2. & L. Leges 7. Cod. de legib. Concil. Trid. Sess. 24. cap. 12. de reformat. Castill. contr. lib. 4. cap. 56. numer. 88. versic. Idcirco. Valeron. de transactio. lib. tit. 1. Quæst. 1. n. 12. Larrea decis. 11. n. 13 cum seqq. Reinos. observat. 24. n. 3. Portugal. de donat. reg. lib. 2. cap. 10. n. 115. Phæb. p. 2. Arest. 22. Pegas tom. 1. ad Ord. lib. 1. tit. 1. Gloss. 1. n. 5. Adeo,

Adeo, ut nec negotia pendentia, & inchoata, lex nova comprehendat, nisi in dicta lege id expresse declaratum sit. L. Leges Cod. de legib. L. final. Cod. de veter. jure enucleand. Portugal. dict. cap. 10. sub num. 115. versic. Immo talis. Pegas ad Ord. lib. 1. tit. 2. Gloss. 29. n. 18. tom. 1.

Unde prædicta lex nova non comprehendit præterita jam decisa per sententiam, transactionem, liberationem, & similia; quamvis in eadem lege expresse, & nominatim fiat mentio de præteritis. L. Causas. Cod. de transact. Barthol. in L. Omnes populi n. 41. versic. Distingue ff. de just. & jure. Portugal. dict. cap. 10. n. 118. August. Barbof. in dict. cap. 2. n. 2. ad finem de const. & Axiom. 136. n. 23. Pegas dict. n. 18.

Immo neque comprehendit negotia decisa in prima instantia, quando lex lata fuit appellatione pendente, licet enim lex declaret, vellet comprehendere causas pendentes, non intelligitur loqui de pendentibus per appellationem, ex ea ratione, quia judex appellationis succedit in locum primi, & tenetur judicare secundum jus, quod vigeat in prima instantia, non secundum legem, quæ postea emanavit: ex Authent. ut cum de appellat. cognoscit. Novell. 115. Barthol. in dict. L. Omnes populi n. 40. Crespi. Valdaur. observat. 59. n. 22. Portugal. dict. cap. 10. n. 119. & 120. Gonzales Telles in cap. 2. num. 19. in fine de const.

Limitantur prædicta 1. in lege nova, quæ casum dubium decedit, & declarat, quia lex declaratoria casus antiquos comprehendit: Molin. de primogen. lib. 3. cap. 6. à n. 23. Castill. contr. lib. 4. cap. 56. sub n. 88. versic. Idcirco. Caldas de potest. eligend. cap. 11. n. 30. August. Barbof. in cap. 2. num. 3. de Const. & ibi Gonzales Telles n. 19. Larrea decis. 11. n. 1. cum seqq. Portugal. de donat. reg. lib. 2. cap. 10. n. 116. Reinos. observat. 24. n. 3. Declaratio enim retrahitur ad tempus conditæ

legis: Fagnan. in cap. final. numer. 53. de const. Pegas dict. Gloss. 29. n. 15. & 17.

Limitatur 2. ut non procedant, quando factum, licet antiquissimum, requirit perfectionem de futuro tunc enim lex nova comprehendit casum antiquum ex futuro perficiendum. Gloss. in Clement. 2. verbo in posterum, de etat. & qualitat. Felin. in cap. final. num. 11. de Const. Gama decis. 260. num. 4. Portugal. dict. cap. 10. numer. 117.

Limitatur 3. nisi in lege nova expresse, & nominatim de præteritis caveatur, ut habetur in cap. final. de Const. in ultimis verbis ibi. Nisi nominatim in eis de præteritis caveatur; ubi notant August. Barbof. n. 1. Fa-
s Telles in cap. 2. n. 13. ad. m. Et idem probatur ex nostro textu ibi: Nem das que tiverem tomado de quatorze dias de Janeiro do anno de 1588. em diante, cum nova compillatio Ordinationum fuisset facta postea anno 1596. ut testatur Phæb. Arest. 33. compillationes refert Pegas ad Ord. lib. 1. tit. 1. Gloss. 1. n. 3. & 4. Valasc. in annot. ad reformat. justit. in Præmio n. 19.

Ad §. 9.

SUMMARIUM.

- 1 Læsi possunt se juvare læsione ultra dimidiam, non obstante renuntiatione.
- 2 Sive renuntiatio sit generalis, sive specialis.
- 3 Sciens rei venditæ valorem, etsi auxilio legis renuntiet, eo juvatur.
- 4 Renuntiari tamen tacite valet, etsi lis pendeat super læsione, nisi de scientia læsionis non constaret.
- 5 De jure nostro Regio, nec etiam tacite, valet renuntiari hujus legis auxilio.

- 6 Si contrahentes dicant in contractibus se donare, excessu et aut defectu iusti pretii, donatio non valet, & partes de lésione agere possunt.
- 7 Ampliatur 1. etiamsi donationis verba sint geminata.
- 8 Ampliatur 2. quamvis donatio verbis fiat generalibus.
- 9 Ampliatur 3. licet ex certa scientia talis fiat donatio.
- 10 Ampliatur 4. etsi in contractu pœna apponatur in casu contraventionis.
- 11 Limitatur 1. procedere in donationis clausula contractus accessoria, secus si intervallo, & ex post facto fiat.
- 12 Limitatur 2. si pro servitiis, aut causâ remunerationis donatio fiat, constetque de servitiis, & animo donandi.
- 13 An requirat insinuationem huiusmodi donatio, seu remissio, ubi permittitur? Remissive.
- 14 Venditori, seu emptori, justam rei estimationem scienti, actio non competit, ad rescindendum contractum, si ultra dimidium lædantur.
- 15 Ad quod requiritur probatio scientiæ iusti pretii indubitabilis; quod nullâ necessitate aut ratione coactus venditor vilius distrahat, vel carius emat; quod concurrant conjecturæ, animum donandi monstrantes, & quod deceptus rusticus, mulier, minor, aut prodigus non sit.
- 16 Contrarium tamen verius, & indistincte sequitur.
- 17 Excipe tamen architectos, & fabros lignarios.
- 18 Renuntiatio, donatio, & scientia iusti pretii nullæ sunt ipso jure, etsi à parte opponatur.

In textu ibi: Renunciem. Deciditur in textu, quod non obstante renuntiatione huius legis, possunt læsi se juvare beneficio ejus, & læsio-

ne ultra dimidiam se juvare; quod videtur deductum ex textu in L. final. §. Idem quæsit. ff. de condition. indebiti. Molin. de just. & jur. tract. 2. disput. 349. n. 16. tom. 2. Gomes var. tom. 2. cap. 2. n. 26.

Et sic apud nos non est admit-tenda differentia inter renuntiationem generalem, & specialem, ad hoc, ut per primam non tollatur remedium huius legis; secus tamen per secundam, de quâ Fachin. controvers. lib. 2. cap. 20. versic. Sexta, & postrema cum seqq. Covar. var. lib. 2. cap. 4. à num. 1. ubi Farias late exornat ex numer. 2. cum seqq. Hermozill. in L. 56. tit. 5. Gloss. 11. à n. 21. cum seqq. partit. 5. August. Barbof. in L. 2. 64. cum seqq. Cod. de rescind. vendit. Nam de jure nostro Regio in præsentī textu absolute, & indistincte nulla dēmittitur huiusmodi renuntiatio, siue generalis, siue specialis sit, & ea non obstante, enormiter læsis succurritur per remedium huius legis; quia eadem facilitate, qua contrahentes inducuntur ad contrahendum, inducuntur etiam ad ponendum illam renuntiationem; ac ita intellexit Valasc. de partit. cap. final. n. 11.

Et hoc procedit etiam in sciente iustum rei venditiæ valorem, nam et si generaliter, vel specialiter renuntiet huius legis auxilio, juvabitur eo, ut hic dicitur, ibi: *Posto, que se diga, ou se possa provar, que sabião o verdadeiro preço da coisa*, quod in renuntiatione generali admittunt. Hermozill. dict. Gloss. 11. n. 26. in fine. Farias ad Covar. dict. cap. 4. num. 4. versic. Ampliatur.

Utrum remedio huius legis tacite renuntiari valet, veluti, si sciens se læsum fuisse pretium rei venditiæ ab emptore petat; etiamsi lis pendeat super lésione; nisi de scientia læsionis non constaret, quia tunc per exactiōnem pretii non excluderetur, aut si cum protestatione ad pretium ageret. Ita ex Perez in L. 1. tit. 5. lib. 5. ordinament. col. 8. versic. *Queri etiam potest.* Hermozill. in dict. L. 56. tit. 5. Gloss.

Gloss. 11. n. 28. Sed hæc doctrina tantum admitti potest, ubi per renuntiationem expressam huius legis, tollitur ejus remedium; nam taciti, & expressi par solet esse virtus. L. Cum quid ff. Sicertum petat, & cum plurib. Barbof. in locis communib. liter. T. num. 14.

At verò de jure nostro Regio nec etiam tacite renuntiari valet beneficio huius legis, quia cum in præsentī textu declaratur nulla talis renuntiatio expressa; tacite fieri non permittitur, quod expressè prohibetur. L. Qui ad certum 14. ff. locat. Costa de fact. scient. & ignorant. centur. 2. distinct. 27. n. 3. Mantica. de tacit. & ambig. lib. 1. tit. 5. n. 26. Unde etiam qui Macedoniani exceptionem expressim remittere prohibetur, nec tacite hoc facere posse intelligitur: ex Barthol. in L. 1. n. 6. & ibi Jason. n. 22. Cod. de iur. & fact. ignorant. Craver. consil. 618. n. final. & consil. 819. num. 17. Mantica. dict. tit. 5. numer. 26.

In textu ibi: *Doação*. Dicitur hic, quod licet contrahentes dicant in contractibus, se donare excessum, aut defectum iusti pretii, nihil valet talis donatio, & ea non obstante, possunt partes uti remedio huius legis, quamvis scirent rem plus, vel minus valere. Molin. de just. & jur. tract. 2. disput. 349. n. 16. tom. 2. Pinel. in L. 2. p. 1. cap. 2. ex n. 20. Cod. de rescind. vendit. Fachin. controvers. lib. 2. cap. 19. in princip. Hermozill. in L. 56. tit. 5. Gloss. 11. n. 119. partit. 5. Farias ad Covar. var. lib. 2. cap. 4. num. 34. Castill. controvers. lib. 4. cap. 52. à n. 38. Cancer. var. p. 1. cap. 13. num. 25. Et quamvis hoc limitent, nisi aliunde constet de scientia iusti pretii, ac animo donandi, hanc tamen limitationem non admisit textus noster, ut ex illo patet.

Ampliatur 1. etiamsi verba donationis sint geminata; adhuc enim non excluditur remedium huius legis. Castill. dict. cap. 52. n. 40. Hermozill.

dict. Gloss. 11. n. 120. Pinel. in dict. L. 2. p. 1. cap. 2. num. 22. Cod. de rescind. vendit.

Ampliatur 2. quamvis hæc donatio facta sit verbis generalibus, veluti, si dicatur: *Si quid pluris valet, totum illud, quantumcunque est, donat, & remittit emptori*, ut ex Rebuff. ad leg. Gal. tom. 2. tit. de rescind. contract. Gloss. 15. n. 20. tenet Pinel. in dict. cap. 2. sub n. 22. versic. *Mihi vero*. licet communiter contrarium sentiant relati, & sequuti per Fachin. dict. cap. 19. versic. *Sed & tertia cum seqq.* à quorum opinione recessit textus noster; quatenus etiam juri communi derogat in finalibus verbis ibi: *Posto que nestes casos outra coisa seja determinada por direito commum*; ideoque Pinelus ubi proxime ait, apud nos esse indubitabilem hanc nostram ampliationem.

Ampliatur 3. licet ex certa scientia talis donatio facta sit, veluti, si dictum fuerit: *Venditor ex certa scientia, & nullo errore ductus donat, si quid pluris res valet*; licet enim in hoc casu cessare remedium L. 2. Cod. de rescind. existimarunt aliqui; tamen apud nos reprobatæ est eorum opinio per dispositionem nostri textus ibi: *Posto que se diga, ou possa provar, que sabião o verdadeiro preço da coisa*, & hæc fuit opinio Cagnol. in dict. L. 2. n. 126. quem sequuntur Pinel. ibid. dict. cap. 2. n. 23. Fachin. dict. cap. 19. versic. *Quarta est controversia, cum seqq.*

Ampliatur 4. ut procedat, et si in contractu appositæ sit pœna in casu contraventionis; cum enim principalis conventio non legat, regulariter nec pena promissa, seu adjecta, ne per obliquum facile tollatur, elusoriumque maneat remedium huius legis. Pinel. dict. cap. 2. n. 26. Hermozill. dict. Gloss. 11. n. 122. ubi refert contrarium sentientes.

Limitatur 1. ut prædicta procedant in donationis clausula accessoria ad contractum; secus verò si

ex

ex intervallo, & ex post facto principaliter contrahens donare, vel remittere voluit, & de hoc constat apertissime: tunc enim non videtur prohibitum; ut colligitur ex verbis nostri textus ibi: *Ou digão nos contratos, que fazem doação*. Ex quibus verbis aperte constat, tantum prohiberi donatio facta in ipsis contractibus accessorie, ex quo sequitur, quod si facta fuerit ex intervallo animo deliberato extra contractum, valida est talis donatio. Tenent *Pinel. dict. cap. 2. n. 23. in fine, & n. 25. Covar. var. lib. 2. cap. 4. sub num. 3. versic. Quod si renuntiatio, & versic. Nec oberit, in fine.*

12 Limitatur 2. si pro servitiis, aut causâ rem. inerationis huiusmodi donatio facta fuerit, constiteritque de servitiis, & animo donandi. *Hermozill. in L. 56. tit. 5. Gloss. 11. n. 121. partit. 5.*

13 Utrum autem requirat insinuationem huiusmodi donatio, seu remissio, ubi permessa est? Vide *Covar. var. lib. 2. cap. 4. e. n. 7. & ibi Farias d. num. 35. racion. contr. lib. 2. cap. 19. versic. Maiorem habet, cum seqq. Pinel. in L. 2. p. 1. cap. 2. n. 24. cum seqq. Cod. de rescind. vendit.*

14 In textu ibi: *Posito que se diga, ou se possa provar, que sabião*. Controversum est de jure communi, utrum venditori, seu emptori scienti justam rei æstimationem actio competat ad contractum rescindendum, si ultra dimidiam læsus fuerit? Et communis sententia est, non competere; quia scienti, & consentienti non fit injuria, neque dolus; ut ex *L. Domum. ff. de contrahend. empt. docent ferè omnes Interpretes in dict. L. 2. Cod. de rescind. ubi Barthol. n. 14. & Bald. n. 7. Salicet. n. 11. Castr. n. 7. Cagnol. n. 124. Aug. Barbof. n. 51. Hermozill. in L. 56. tit. 5. Gloss. 4. n. 78 partit. 5. Farias ad Covar. var. lib. 2. cap. 4. n. 8. Cyriac. contr. 68. n. 10. Constantin. ad statut. Urbis, annot. 46. artic. 3. n. 212. & alii relati à Pinel. in dict. L. 2. p. 1.*

cap. 2. n. 10. & à nobis ad Ord. hoc lib. 4. tit. 1. ad rubr. artic. 3. n. 40.

Sed ut hæc sententia procedat, intervenire debent quatuor requisiti, ut præfati Doctores declarant: *Primum*, quod in læso probanda est scientia iusti pretii non ex quibilibet præsumptionibus, sed ita manifestè, ut de illa dubitari nullo modo possit. *Secundum*, quod nulla necessitate, aut ratione coactus venditor vilius distrahar, vel carius comparet: *Tertium*, quod cum his concurrant aliquæ conjecturæ, ex quibus donandi animus deprehendatur: *Quartum*, quod deceptus rusticus, mulier, minor, aut prodigus non sit, exornat *Farias ad Covar. dict. cap. 4. n. 9.*

At quia raro prædicta requisiti simul concurrere contingat, rectius contra dictam communem sententiam alii absolute, & indistincte resolvunt, locum esse remedio huius legis, quamvis emptor, vel venditor iusti rei valoris scientiam haberent. *Alberic. in dict. L. 2. n. 12. Fachin. contr. lib. 2. cap. 20. versic. Sed contrarium. Castill. contr. lib. 4. cap. 52. n. 41. Roderic. de annuis reddit. lib. 1. Quest. 8. n. 10. Sarmient. Selectar. lib. 1. cap. 11. n. 6. Hermozill. dict. Gloss. 4. n. 90. Farias dict. cap. 4. n. 13. Pinel. dict. cap. 4. n. 11. cum seqq.* Et hanc opinionem implexa est nostra Lex regia in præfati textu, ideoque apud nos indubitabilis est; ut ait *Pinel. n. 13.*

In textu ibi: *Naõ sendo os officiaes*. Excipiuntur hæc officiales, seu architecti, & fabri lignarii, qui ratione officiorum sciunt operarum justam æstimationem, & ideo excluduntur à remedio huius legis, ut habetur in §. 8. huius tit. ubi illustravimus.

In textu ibi: *Havemos por nenhuma*. Hæc verba important nullitatem ipso jure ex traditis per *Altum. de nullit. sentent. tom. 1. rubr. 6. Quest. 8. ex n. 18. cum seqq.* Et ideo renuntiatio, donatio, & scientia iusti pretii nullæ sunt ipso jure, quamvis à parte

parte non opponatur ex firmatis ab *August. Barbof. claus. 40. n. 3.*

Ad §. 10. final.

SUMMARIUM.

- 1 In actione læsionis ultra dimidium reo eligente rem restituere, fructus cum ea debet restituere à tempore litis contestatæ perceptos, si ve emptio fuerit conventionalis, si ve sub hæstâ facta.
- 2 Opinio magis consona hæc est.
- 3 Emptor decipiens volens potius contractus rem restituere, quâ pretium supplere fructus nequit retinere, secus quando venditor emptorem decepit, & ipse rem sibi restituendam elegit.
- 4 Venditore agente ad rescisionem ultra dimidium, & emptore rem eligente restituere, emptori pretium cum usuris restitui non debet, nisi velit omnes fructus restituere à tempore contractus, & pretium cum interesse recipere.
- 5 Emptore decepto ad rescisionem contractus agente, & omnes fructus restituente, venditor ei pretium una cum interesse restituere debet.
- 6 Emptore convento ad rescisionem contractus, justum pretium supplere eligente, non tenetur illud venditori præstare unâ cum interesse; quamvis fructus totius rei emptæ collegerit.
- 7 Pretio non soluto, si venditor agat, emptor tenebitur rem cum omnibus fructibus restituere, si non suppleat justum pretium.
- 8 Intellige de fructibus perceptis post litem contestatam, non de percipiendis, nisi malæ fidei sit possessor.
- 9 In læsione enormissima res restituitur unâ cum fructibus à tempore contractus, sublatâ electione.
- 10 Et tam fructus perceptos à die con-

tractus, quam quos percipere potuit, restituit.

11 Nisi res desinat esse in potestate primi emptoris ipsius facto.

1 Ancitum est in hoc textu, quod si in actione læsionis ultra dimidiam reus elegerit rem restituere, debet unâ fructus cum ea restituere à tempore litis contestatæ perceptis, si ve emptio fuerit conventionalis, si ve sub hæstâ facta; Quæ quidem est nova sanctio, nam antea hoc non erat determinatum in antiquis Ordinationibus, & Extravagantibus, & venit ad diimendas controversias Doctorum, inter quos erant tres opiniones, de quibus *Fachin. contr. lib. 2. cap. 24. Gutierrez practicar. lib. 2. cap. 13. n. 1. Farias ad Covar. lib. 2. cap. 3. n. 72. cum seqq. Pinel. in L. 2. p. 2. cap. 4. ex n. 1. Cod. de rescind. vendit. Hermozill. in 56. tit. 5. Gloss. 8. ex n. 1. cum seqq. De Luca ad Franches decis. 496. n. 1. August. Barbof. in dict. L. 2. num. 82. cum seqq.*

2 Ex quibus opinionibus ea juri magis consonat, quam in præfati textu legislator noster probavit, & desumpsit ex *L. 1. Cod. Si maior fact. ænat. fact. sine decret. rat. habuerit*: ibi: *An velit possessionem cum fructibus*. ubi *August. Barbof. n. 5. Bald. in L. 2. n. 3. & ibi Salicet. n. 5. Cod. de rescind. vendit. Gomes in L. 70. Tauri num. 29. Covar. var. lib. 2. cap. 3. n. 9. Costa in L. Gallus §. Et quid si tantum p. 2. n. 72. ff. de liber. & posthum. & tenet judicatum Gama decis. 291. n. 5. & ibi Flores de Mena, & plures alii laudavimus supra hoc lib. 4. tit. 1. ad rubric. Artic. 4. n. 42. August. Barbof. in dict. L. 2. n. 83. Fontanell. de pact. nupt. claus. 7. Gloss. 2. p. 5. à numer. 11. tom. 2.*

3 Quod intellige, ut procedat in emptore decipiente, qui cum maluerit potius rem restituere, quam justum pretium supplere, non potest fructus retinere, ut aiunt præfati Doctores, & probatur ex nostro textu ibi,

ibi: *E escolher tornar a propria cousa, sempre com ella restituir a os frutos.* Non tamen procedit quando venditor emptorem decepit, & ipse venditor decipiens rem sibi restituendam elegit; quia in hoc casu non loquitur textus noster, neque Doctores præcitati in eo loquuntur quoad restitutionem fructuum post litem contestatam, & sic cum emptor voluntariè egerit, contractum impugnando, videtur teneri restituere omnes fructus perceptos etiam ante litem contestatam, ut tenent supra citati *dict. articul. 4. n. 43.*

4 Hinc quaeritur, utrum in terminis hujus textus restitui debeat pretium emptori una cum usuris? Et videtur dicendum, quod si venditor agat ad rescissionem contractus, non fructuum ultra dimidiam, & emptor rem eligat restituere; tunc, quia fructus tantum à tempore litis contestatae restituere debet ex dispositione nostri textus, non ei debentur usurae pretii, quia fortè maius interesse lucravit ex fructibus ante litem contestatam perceptis. Contrarium teneat iudicatum *Montanell. de pact. nupt. claus. 7. Gloss. 2. p. 5. n. 11. & n. 14. tom. 2.* Nisi velit restituere omnes fructus à tempore contractus, & pretium una cum interesse recipere; nam tunc venditor compelleretur restituere, quia non est iustum; quod recipiat commodum ex contractu à se impugnato; sicut enim emptor deceptus, quia voluntariè agit, tenetur ad omnes fructus, ut diximus numero præcedenti, ita è converso, quando venditor agit, quia sponte agit, si emptor vult interesse, quia maius est restituere fructus, debet admitti, ut tenet decisum *Franch. decis. 495. n. 3. cum seqq. De Luca ad eund. Franches decis. 496. n. 2. Hermozill. in L. 56. tit. 5. Gloss. 8. n. 7. partit. 5. August. Barbof. in L. 2. n. 87. Cod. de rescind. vendit.*

5 Ex hac eadem ratione puto, quod, si emptor deceptus agat ad rescissionem contractus, & omnes

fructus restituat, prout tenetur modo supra dicto n. 3. suadet æquitas, ut venditor ei pretium restituat una cum interesse, ne cum ex eo, & simul cum fructibus locupletetur cum iactura aliena: argum. textus in *L. Curabit Prætor. Cod. de actionib. empt. & Ord. hoc lib. 4. tit. 67. §. 3.* De quo vide, quæ scripsimus supra hoc lib. 4. tit. 1. ad rubr. à n. 45.

6 Sed si emptor conventus ad rescissionem contractus, elegerit supplere iustum pretium, non tenetur illud venditori præstare una cum interesse, quamvis fructus totius rei emptor collegerit. *Franches decis. 496. à n. 1. Gutierrez practicar. lib. 2. Quæst. 135. n. 3. in fine. Hermozill. dict. Gloss. 8. n. 4. August. Barbof. in dict. L. 2. n. 85.*

7 In textu ibi: *Do tempo da lide contestada.* Intellige, si pretium solvit; nam eo non soluto, si venditor agat remedio hujus legis, tenebitur emptor rem cum omnibus fructibus restituere, si non suppleat iustum pretium. *Hermozill. dict. Gloss. 8. n. 8. August. Barbof. in dict. L. 2. num. 88. & vide quæ diximus supra hoc lib. 4. tit. 5. §. 1. n. 29.*

8 Intellige iterum de fructibus perceptis post litem contestatam, non tamen de percipiendis, nisi malæ fidei possessor sit. *Hermozill. dict. Gloss. 8. n. 28.* ubi in versic. Intellige 2. declarat, hos fructus intelligi, deductis expensis ab emptore factis in eorum seminatione, conservatione, collectione, & custodia: Et in versic. Intellige 3. ait, quod si emptor ad fructus ante litem contestatam esset condemnatus, intelligitur de fructibus stantibus, vel consumptis, si ex eis emptor factus sit locupletior.

9 In textu ibi: *Enormissimo.* Dicitur hic, quod si læsio fuerit enormissima, debet res restitui una cum fructibus à tempore contractus, sublata electione, de qua supra in §. 1. hujus tit., ut insinuant verba ibi: *Ref-*

Ad titul. 14.

Quod nemo vendat, nec emat expeditiones Principis, vulgò Desembargos.

Ad Principium.

SUMMARIUM.

- 1 Emptio, & venditio expeditionum Regis, Principis, & Reginae, pro pretio aliquo in pecunia etiam æquali, vel pro mercede, seu alio genere, prohibita est multis pœnis.
- 2 Explicatur quid significet verbum Desembargo, & n. 3.
- 4 Introducta fuit hæc lex, ne quis pro modico remitteret jus futurum seu spes consequendi à Principe promissa, donata, &c.
- 5 Venditio necessaria numquam prohibita censetur.
- 6 A pœna dupli excusatur iniusta causa, & auctoritas iudicis etiam affectatè procurata, non tamen imponitur ipso jure.
- 7 Officiales Regii patrimonii, vel iustitiæ ementes expeditiones, vel eas recipientes in solutum, amittunt omnia bona, & criminalia ipso jure.
- 8 Non procedit in datione in solutum necessaria auctoritate iudicis facta.

1 **S**ub pœnis hic contentis prohibita est emptio, & venditio expeditionum Regis, Principis, & Reginae pro pretio aliquo in pecunia etiam æquali, vel pro mercede, seu alio genere. Concordat Regimen Fiscales vulgò, *da fazenda*, cap. 219. & cap. 231. tenent *Sousa de Maced. decis. 94. à n. 1. Arcuca in L. Princeps. 31. sub num. 17. & in L. De quibus 32. §. 1. n. 8. ff. de legib. tom. 1.*

Restituirse-ha a cousa precisamente, & tenent Cagnol. in L. 2. n. 81. Cod. de rescind. vendit. Hermozill. in L. 56. tit. 5. Gloss. 8. n. 10 partit. 5. Aug. Barbof. in dict. L. 2. n. 90. Gama decis. 94. n. 3. & ibi. Flores de Mena, ubi ait, tunc deberi interesse pretii, de quo etiam Barbof. hic n. 2.

10 Et non solum tenetur restituere fructus, quos percepit à die contractus; sed etiam eos, quos percipere potuit; ut servatur in quolibet alio malæ fidei possessore. *Faber in Cod. lib. 4. tit. de rescind. vendit. definit. 3. & 31. Hermozill. dict. Gloss. 8. sub num. 1. versic. Et non solum, Aug. Barbof. in dict. L. 2. sub n. 90.*

11 Nisi res destinat esse in potestate primi emptoris facto ipsius; quia rem vendidit tertio, aut donavit, tunc enim tertius rei taliter venditæ possessor, qui particularem titulum, & bonam fidem habet, non tenetur ad fructus; licet enim causam habeat à primo emptore, qui enormissimè venditorem decepit, & in ejus locum successerit; id tamen verum est, quoad contractum, & rem ipsam, non quantum ad vitia personalia. *Roderic. de annuis reddit. lib. 1. Quæst. 14. n. 26. Guarb. decis. 105. numer. 15. Hermozill. dict. Gloss. 8. n. 11. August. Barbof. in dict. L. 2. num. 90. versic. Quod locum non habet. Alias limitationes tradit Hermozill. dict. Gloss. 8. n. 12. cum seqq. Et circa læsionem enormissimam vide aliqua hoc lib. 4. tit. 1. ad rubric. artic. 4. à numer. 80. & in Commētariis textuum præcedent. hujus tit.*

2 Ad perfectam intelligentiam hujus legis oportet inquirere, quid significet verbum: *Desembargo*, quo utitur Lex nostra, & dictum regimen fiscale. Et aliqui putarunt, non significare expeditionem qualiscunque debiti Fiscalis, sed specialia diplomata, seu gratiam, quibus Reges certas dabant summas servienti-bus in Aula regia, quando matrimo-nium contrahebant, ut in dict. regimin. cap. 123. cum seqq. & in Ord. hoc lib. 4. tit. 97. §. 10. Arouca in dict. L. Princeps 31. sub num. 17. refert idem Sousa de Maced. dict. decis. 94. numer. 2.

3 Sed verius est, dictum verbum *Desembargo* significare quamcumque expeditionem, quâ pecuniæ Fiskales solvi jubeantur, tam ex donatione gratiosa, quam ex debito, seu alio ti-tulo oneroso, ut probatur ex eodem Re-gimin. cap. 7. versic. *Outro sim todos*; in verbis ibi: *Outro sim todos os outros Desembargos de divida, que mandar-mos desembargar as pessoas, a que são devidas*, ac ita tenet decisum Sousa de Maced. auct. decis. 94. num. 6. cum seqq. quod verum agnovit ipse Arouca in dict. L. De quibus 32. §. 1. n. 8. ff. de legib. ubi ait, aliquando respondit, quod si illud verbum *Desembargos* in-telligere velis de debitis Fiscalibus, aut Principis, ut iusto pretio vendi non valeant, in hoc non fuisse recep-tam hanc legem asserit, ideoque non esse observandam in hoc sensu: sed non video unde probetur usu non esse receptam hanc legem, quoad prohibitionem venditionis debito-rum Fiscalium, vel Principis, imò contrarium evincitur ex dict. decisione 94. apud Sousa de Maced. Et sic cessant requisita necessaria ad legem abro-gandam; de quibus Portugal. de do-nat. reg. lib. 2. cap. 10. ex num. 96. cum seqq.

4 Introducta fuit hæc lex ad uti-litatem publicam, ne quis pro modico remitteret jus futurum, seu spem consequendi à Principe promissa, vel

donata, aut debita, ut probatur ex dicto regimine Fiscalit. cap. 219. ibi: *Por-que somos informado, como muitas pes-soas compraõ desembargos nossos por me-nos preço, do que valem*. Iacò conten-su partium remitti non potest ex L. Pacto ff. de pactis.

5 Et quia venditio necessaria nunquam censetur prohibita, utpote quæ fit ex iusta causa, vel authorita-te judici: ex L. Alienationis 13. ff. fa-mil. e. ciscund. L. final. ad finem. cum Authent. seqq. Cod. de litigios. Ord. hoc lib. 4. tit. 10. §. ultim. Sousa de Maced. decis. 61. n. 28. & decis. 85. n. 7. & diximus supra ad Ord. lib. 3. tit. 93. ad §. 3. n. 35. cum seqq. tom. 3. Non pro-cedit textus nostri dispositio in ven-ditione necessaria expeditionum, vulgo *Desembargos*, ut tenet decisum idem Sousa de Maced. decis. 61. n. 5. & 6. ubi ait, resolutum etiam fuisse va-lere venditionem pro pretio longe minori, quam erat quantitas à Rege debita ob difficultatem solutionis, & hoc idem dicit Molin. de justit. & jur. tract. 2. disput. 361. n. 9. in fine, & n. 10. ubi n. 11. limitat in officialibus Regiis, quibus incumbit talia debita solvere. Ipse autem Maced. decis. 92. & decis. 93. tenet iudicatum, non va-lere emptionem annuarum pretio minori, quod limitat duobus casibus in dict. decis. 93. n. 4.

In textu ibi: *Perderà em dobro*. 6 Concordat idem Regimen dict. cap. 219. A qua pœna dupli excusat iusta causa, & autoritas judicis etiam affectatè procurata. Sousa de Maced. decis. 94. n. 3. & 4. Non tamen est imposita ipso jure, ut patet ibi: *Perderà* per quod verbum futuri temporis non intelli-gitur pœna imposita ipso jure sed opus est sententia judicis. Anacleci in Jus Canonic. lib. 1. tit. 2. §. 9. n. 10.

In textu ibi: *E se o que comprar* 7 os ditos desembargos. Acriter hic sta-tuitur pœna amissionis omnium bono-rum, & criminalium adversus officia-les patrimonii Regii, vel justitiæ emē-tes dictas expeditiones seu *desembar-gos*,

gos, vel eas recipientes in solutum, quæ quidem amissio bonorum iustitia est ipso jure, ut patet ex hoc textu ibi: *Perca pelo mesmo feito, toda sua fazenda*, quibus verbis utitur etiam idem Regimen dict. cap. 219. junctis iis, quæ in explicanda pœna ipso jure inflicta tradit Anacleci. in Jus Cano-nic. lib. 1. tit. 2. §. 9. ex n. 207. cum seqq. & n. 218.

8 In textu ibi: *Ou tomar em pa-gamento*: idem habetur in Regim. Fis-calit. dict. cap. 219. Non procedit in da-tione in solutum necessaria, quæ fit autoritate judicis, ad tradita per Al-tumar. de nullitat. contract. tom. 7. ru-bric. 1. p. 5. Quest. 47. n. 608. prout supra diximus de vera venditione ne-cessaria n. 5.

Ad §. 1.

SUMMARIUM.

- 1 Legitima probatio expeditionum venditionis, & emptionis est man-datum procuratorium, in quo venditores facultatem præstant emptoribus, ut eas recipiant pro tantumdem, quod ab ipsis receperunt.
- 2 Simulatio in specie nostri textus juris, & de jure, nec probationem in contrarium admittit.

1 **H**abetur in textu pro legitima probatione prædictarum expeditio-num venditionis, & emptionis mandatum procuratorium, in quo venditores facultatem præstant em-ptoribus ad eas recipiendas suo nomi-ne pro tantumdem, quod ab ipsis re-coperunt, eo quod simulate fieri solet hujusmodi mandatum post dictam em-ptionem, & venditionem, ut hic di-citur, & in dict. Regimin. Fiscalit. cap. 219. versic. *E por que depois*. Qua pro-batione contentatur textus noster, quia simulatio probatur per præsum-ptiones, & conjecturas, ut tenent

citati supra ad Ord. lib. 3. tit. 59. §. 25. n. 1. tom. 2.

Quæ præsumptio simulationis in specie nostri textus videtur juris, & de jure, ex quo per illam conde-mnationem inducit ad tradita in nos-tris Commentar. ad Ord. lib. 3. tit. 66. ad Princip. n. 13. Ideoque probatio-nem in contrarium non admittit, ut ibidem scripsimus n. 10. & n. 14. Licet enim in dicto regimine dict. cap. 219. ex tali mandato solum inducatur pro-batio hujusmodi emptionis, tamen in hoc textu additum fuit, quod suffi-ciat talis probatio ad incurrendum in prædictas pœnas, ut patet ex verbis ibi: *Sejaõ havidos por comprados, para encorrerem nas sobreditas pœnas*. Et sic textus nō solum præstat, sed insimul ob hanc præsumptionem disponit, seu reum condemnat, & fit præsumptio juris, & de jure, ut diximus dicto n. 13.

Ad §. 2. final.

SUMMARIUM.

- 1 Emptor, vel venditor expeditionum, antequam accusetur, aut Prin-ceps alteri eas donet, coram giudice denun-ciet contractum, pœnas evi-tat, dummodo illum probet.
- 2 Ut denuntiatio contrahentium non admittatur, nec à pœnis eos rele-vet sufficit, quod denuntians jam sit accusatus, vel Rex alicui ter-tio expeditiones contulisset.
- 3 Explicantur verba: Antequam le-ja accusado.
- 4 Liceat accusatori non præjudicet confessio, non probata denuntiatio-ne, & reus absolvatur per senten-tiam, tenebitur tamen accusator ad expensas, & damna in senten-tia judicanda secundum malitiam accusationis, & insuper de injuria, si quam accusatus passus fuerit, & eam petierit.

Re:

R Elevatur à prædictis pœnis in hoc textu emptor, vel venditor prædictarum expeditionum, qui antequam accusatus fuerit, aut alteri Princeps eas donaverit, coram iudice denunciaverit contractum, dummodo probet illum, & eo probato habebit dimidiam pœnæ alterius contrahentis; nec ei præjudicabit confessio contractus, quamvis illum non probet, similis Ord. hoc lib. 4. tit. 71. §. unico.

2 In textu ibi: *Antes que seja accusado, ou antes de ser por nós feita mercê.* Alternativè loquitur textus, & ideo ad hoc, ut denunciatio contrahentium non admittatur, nec à pœnis eos relevet, sufficit, significari unum ex dicta alternativa, nempe quod denuntians jam sit accusatus, vel quamvis accusatio absit, Rex alicui tertio easdem expeditiones contulisset, hoc enim significat dictio *Ou* posita inter hos duos casus, maxime cum dicitur inter res. *August. Barbof. Liction. 46. ex numer. 1. cum seqq. juncto n. 13.*

3 Et nota, quod prædicta verba ibi: *Antes que seja accusado*, non præcisè intelliguntur de vera accusatione, sufficit enim denunciatio recepta à iudice, per quam contractum in iudicio detectum invenitur, ad hoc, ut non admittatur denunciatio contrahentium, quibus tantum favet lex, dum eorum conventio delata non est, nam primo denunciatori, vel Fisco prius scientiam aliunde habenti jus est jam quæsitum ex traditis per *Larream decis. 27. per tot.* Nec admittitur secundus denunciator, ut tenet decisum *Pegas tom. 10. ad Ord. lib. 2. tit. 35. ad rubr. cap. 94. n. 85.*

4 In textu ibi: *E posto que o não prove.* Licet ei non præjudicet hæc confessio, non probata denuntiatione, seu accusatione, & reus fuerit absolutus per sententiam, tenebitur tamē accusator ad expensas, & damna in eadem sententia iudicandā secundum malitiam accusationis ex Ord. lib. 5. tit.

118. *Conciol. allegat. 10. n. 20.* Et insuper tenebitur de injuria, si quam accusatus passus fuerit, & eam petierit; ex Ord. lib. 4. tit. 71. §. ultim. in fine. *Conciol. dict. n. 20. Bonfin. in banniment. generalib. tom. 1. cap. 12. n. 17. August. Barbof. Axiom. 7. n. 3.*

Ad titul. 15.

Quod Præsides Provinciarum, & alii officiales Regii temporales non emant bona stabilia, nec alios contractus iueant in locis, ubi sunt officiales.

Ad Principium.

SUMMARIUM.

- 1** *Præsides Provinciarum cæterique Magistratus temporales, & eorum officiales, durante tempore suæ administrationis, nequeunt edificare, nec emere, bona aliqua stabilia, neque donationes accipere, nisi ab ascendentes, vel descendentes, aut transversalibus usque ad secundum gradum Canonice computatum, etsi secus fecerint, nullus est contractus, & ejus virtute accepta, & operata Fisco applicantur.*
- 2** *Ampliatur 1. procedere in omnibus contractibus etiam hic non expressis.*
- 3** *Nec nubere possunt in locis, ubi sunt officiales absque licentia Regis, vel Proregis in India.*
- 4** *Nec pecuniam mutuam dare, vel accipere possunt, nec à litigantibus mutuam pecuniam recipere.*
- 5** *Ampliatur 2. neque per interpositam personam posse contrahere.*
- 6** *Judices per se, vel interpositam personam rem ementes, ab ipsis ex officio venditam, eam amittunt, & in quadruplum condemnantur.*

Jure

- Jure Regio iudex pupillorum per se vel per interpositam personam rem pupilli emens officio privatur, remque pupillo cogitur restituere cum æstimatione novies repetita, ibid.*
- 7** *Ampliatur 3. domesticos, & familiares ipsorum iudicum emere non posse, nec contrahere in territorio jurisdictionis eorum.*
  - 8** *Idem in uxoribus.*
  - 9** *Ampliatur 4. in quibuscumque iudicibus tam maioribus, quam minoribus.*
  - 10** *Ampliatur 5. in iudicibus perpetuis.*
  - 11** *Jure Regio iudices perpetui, & domini vassallorum in suâ Provincia emere nequeunt à subditis, appresione cessante.*
Contrarium ex communi opinione, & consuetudine observatur. ibidem.
  - 12** *Ampliatur 6. etsi iudices palam, & bona suæ emant, & etiam cum auctoritate alterius iudicis.*
  - 13** *Ampliatur 7. Magistratus non posse emere à subditis, imo nec illis bona propria vendere.*
  - 14** *Ampliatur 8. etiam in promissione de vendendo factâ à subdito, etiam si fiat in tempus finiti officii.*
Nisi fiat pretio nondum constituto, sed finito officio taxando à duobus probis viris eo tempore eligendis, ibid.
  - 15** *Ampliatur 9. contractus à iudicibus celebratos nullos esse, etsi consensus de eo accedat finito officio.*
  - 16** *Ampliatur 10. procedere etiam in contractu gesto statim finito officio.*
  - 17** *Ampliatur 11. ad iudices ordinarios, quorum officium durat per annum.*
  - 18** *Ampliatur 12. Præsides, seu iudicis contrahere non posse, in patria suâ, si ibi hæc munera gerant.*
  - 19** *Contrarium tamen communius.*
  - 20** *Sed, sicut ab auctore, & prima opinio sequitur.*

- 21** *Ampliatur 13. emptionem à iudice factam in loco suæ jurisdictionis non valere, etsi fiat à magno viro sibi subdito.*
- 22** *Ampliatur 14. iudices huic legi renuntiare non posse per eos, aut per contrahentes cum eis.*
- 23** *Ampliatur 15. iudices petere non posse instrumenti executionem contra subditum celebrati, officio durante.*
- 24** *Limitatur 1. non procedere in officialibus jurisdictionem non habentibus.*
- 25** *Nec in exactoribus tributorum.*
- 26** *Decuriones siue sint perpetui, siue annales possunt contrahere in suâ patria, officio durante.*
Nisi emant de bonis administrationis, vel sint officiales ipsorum iudicum, ibid.
- 27** *Limitatur 2. Magistratus, durante officii tempore licite cum non subditis posse contrahere.*
- 28** *Quamvis, per quâ contrahitur sit in territorio Magistratus contrahentis.*
- 29** *Nisi subditi frequenter convergentur in loco jurisdictionis Magistratus.*
- 30** *Ampliatur 3. iudices posse emere in suâ Provincia necessaria ad victum, & stitum quotidianum sibi, & familie suæ.*
- 31** *Et si utensilia non inveniant possunt, justo pretio soluto, auferre, & cogere subditos ad vendendum.*
- 32** *Possuntque equos necessarios, ut equitent, emere.*
- 33** *Limitatur 4. iudices posse emere, & contrahere cum licentiâ Principis.*
- 34** *Limitatur 5. si res emant, quæ fuerunt maiorum suorum.*
- 35** *Limitatur 6. subditos hereditates & legatos iudicibus relinquere posse.*
- 36** *Dummodo testator non dependeat à prosecutis, vel inquisitis, vel officialis non instituat causâ litis.*

- 37 Limitatur 7. donationem remunerationem à subdito iudici posse fieri si merita officium præcessisse probetur.
- 38 Limitatur 8. emptionem, & contractus officialibus prohibitos valere, si iuramento confirmantur. Contrarium verius, & receptius, ibid.
- 39 Limitatur 9. iudicem posse contrahere cum subdito, finito officio, si legitima præsumptio non concurrat.
- 40 Limitatur 10. iudices posse pignus accipere pro securitate contractus ante officium initi.
- 41 Limitatur 11. Magistratus temporales, & prohiberi mutuam pecuniam, hñenere à subditis accipere.
- 42 Limitatur 12. ad officialem contrahentem in beneficium universitatis, cui præest. Alias ampliationes, & limitationes Remissivè, it.
- 43 Licet iudices de novo edificare nequeant; possunt tamen reedificare domos, si ante officium illas possidebat.
- 44 Possuntque domos ad habitandum conducere.
- 45 Explicatur textus noster verbo Nemi comprat.
- 46 Magistratus nequeunt recipere à subdito in emphyteusim rem immobilem, nec è contra.
- 47 Nec etiam permutationem celebrare.
- 48 Magistratibus prohibita est locatio, & conductio.
- 49 Nisi domum conducant ad suam habitationem.
- 50 Vel officialis succedat in conductione à non officiali facta.
- 51 Prohibetur etiam illis donatio tam mobilium, quam immobilium à subditis facta. Non procedit in donatione causa mortis, ibid.
- 52 Contrarium tamen ab authore defenditur, & explicatur.

- 53 Prohibiti contrahere, & inter vivos donare, causa mortis donationem facere nequeunt.
- 54 Non procedit in datione remunerationis officialibus non prohibita.
- 55 Nec si donatio fiat per ascendentes, vel descendentes, aut transversales intra secundum gradum Canonice computatum.
- 56 Unde desumptus textus noster.
- 57 Subdito, cum quo officialis contraxit nolente contractum annullare, contractus valet, nec annullatur.

Collige ex textu, quod Præsides Provinciarum, ceterique Magistratus temporales, & Auditores Magnatum Prælatorum, & Capitaneorum, alique iudices temporales, & eorum officiales temporales, durante tempore suæ administrationis non possunt denuo domos edificare, nec emere, nec in emphyteusim accipere, permutare, & conducere bona aliqua stabilia, aut aliquos redditus, & proventus, neque aliquorum bonorum mobilium, vel immobilium donationes accipere, nisi ab ascendentibus, vel descendentes, aut transversalibus usque ad secundum gradum juxta Jus Canonicum computatum; quod si secus fecerint, nullus est contractus, & omnia virtute ejus accepta, & acta, ab eis auferuntur, & applicantur Fisco. Consonat alia Ord. lib. 2. tit. 26. §. 26. L. Non licet. L. Qui officii 62. ff. de contrahend. empt. L. Principalibus. ff. si certum petat. L. Auferitur 46. §. Quod à Præside ff. de jur. Fisci. L. 1. Cod. de contractib. judic. exornant Barbof hic n. 1. Molin. de just. & jur. tract. 2. disput. 343. num. 1. & disput. 488. n. 4. Caldas consil. 34. per tot. Idem Caldas de empt. & vendit. cap. 8. ex num. 47. cum seqq. Cardos. in prax. verbo Judex num. 16. & verbo Officium ex n. 5. cum seqq. Portugal. de donat. Reg. lib. 3. cap. 32. à num. 1. cum seqq. Altimar de nullitat. contract. tom. 3. rubr. 1. Quæst. 14. Sect. 2. à n. 1. cum

cum seqq. Hermozill. L. 5. tit. 5. Gloss. 1. cum seqq. à n. 1. partit. 5. Cortiad. tom. 3. decis. 206. n. 15.

Ampliat 1. dicta conclusio, ut procedat in omnibus contractibus, etiam hic non expressis, ut probat rubrica hujus tituli in verbis ibi: *Naõ comprehendens de raiz, nem fação outros contratos, & bene expendit etiam de jure communi Caldas de empt. & vendit. dict. cap. 8. n. 47. & consil. 34. n. 1. & 2. Cardos. in prax. verbo Judex n. 16. & verbo Officium n. 5. Portugal. dict. cap. 32. n. 4. August. Barbof in dict. L. 1. n. 11. Cod. de contractib. judic. Hermozill. ad rubr. dict. tit. 5. n. 2. & in L. 5. eod. tit. Gloss. 4. n. 5. Altimar. dict. sect. 2. n. 1.*

Et sic nubere non possunt in locis, ubi sunt officiales abique licentia Regis vel Proregis in India. Ord. lib. 1. tit. 94. L. Siquis officium. ff. de ritu nuptiar. L. unica. Cod. si Rector Provinc. Explicat Pegas ad dict. tit. 94. ex n. 1. cum seqq. tenet Cardos. in prax. verbo Officium sub n. 5. Hermozill. in L. 5. tit. 5. Gloss. 4. n. 8. partit. 5. August. Barbof. in L. 1. numer. 31. Cod. de contractib. judic. & ejus parens hic sub num. 4. Altimar dict. sect. 2. n. 97.

Neque etiam possunt pecuniam mutuam dare, vel accipere. L. Principalibus 23. ff. de reb. credit. L. Quisquis 16. Cod. Si certum petatur, ubi August. Barbof. à n. 1. Fachin. contravers. lib. 2. cap. 78. ex n. 1. Portugal. dict. cap. 32. num. 3. & 1. Cardos. in praxi verbo officium n. 5. §. 1. hoc tit. Et à fortiori nec à litigantibus mutuam pecuniam recipere valent. Altimar. dict. sect. 2. n. 3. Limita ut infra num. 41. & latius explicabimus ad §. 1. hujus tit.

Ampliat 2. ut neque per interpositam personam contrahere valeant. L. Non licet. 46. ff. de contrah. empt. L. Eos ff. de usur. L. 1. Cod. de contract. judic. ubi August. Barb. n. 7. Portugal. de donat. Reg. lib. 3. cap. 32. n. 8. Peregrin. de jur. Fisc. lib. 4. tit. 7. Tomo IV.

n. 5. & 7. Hermozill. in dict. L. 5. Gloss. 5. num. 1. & 2. Cardos. in prax. verbo Judex n. 16. & verbo Officium num. 5. Altimar. de nullit. contract. tom. 3. rubr. 1. Quæst. 14. Sect. 2. n. 17. Barbof. ad rubr. hujus tit. n. 2.

Quod à fortiori etiam procedit in iudicibus, qui per se, vel per interpositam personam emerunt rem, quam ipsi ex officio vendunt, & eam amittunt, & in quadruplum condemnantur ex dict. L. Non licet, ff. de contrahend. empt. Portugal. dict. cap. 32. n. 9. Et de jure regio judex pupillorum, qui per se, vel interpositam personam rem pupilli emit, privatur officio, remque pupillo restituere cogitur cum æstimatione vires repetita. Ord. lib. 1. tit. 87. §. 30. ubi Pegas. Portug. dict. n. 9. & nos diximus supra hoc lib. 4. tit. 1. ad rubr. artic. 5. n. 38.

Ampliat 3. in domesticis, & familiaribus ipsorum iudicum, qui non poterunt emere, nec contrahere in territorio jurisdictionis eorum, ut probatur ex textu in dict. L. Non licet 46. ff. de contrahend. empt. August. Barbof. in L. 1. n. 8. Cod. de contractib. judic. Portug. dict. cap. 32. n. 10. Caldas au. contr. 34. n. 17. Hermozill. in dict. L. 5. tit. 5. Gloss. 6. n. 1. partit. 5. Altimar. de nullitat. contract. tom. 3. rubr. 1. Quæst. 14. Sect. 2. n. 24.

Quod extenditur ad uxores, quia dicuntur de familia viri, & personæ domesticæ. Putens de Syndicat. verbo Contrahere n. 8. Hermozill. dict. Gloss. 6. n. 2. August. Barbof. in dict. L. 1. sub n. 8. Portugal. dict. cap. 32. sub n. 10. Altimar. dict. Sect. 2. n. 15.

Ampliat 4. in quibuscunque iudicibus tam maioribus, quam minoribus. Molin. de just. & jur. tract. 2. disput. 343. in princip. August. Barbof. in dict. L. 1. n. 9. Hermozill. in dict. L. 5. Gloss. 2. n. 1. Altimar. de nullit. contract. tom. 3. rubr. 1. Quæst. 14. Sect. 2. n. 13.

Ampliat 5. in iudicibus perpetuis, in quibus maior ratio prohibitionis

ditionis militaris, quam in temporalibus
Gregor. Lopes in dict. L. 5. Gloss. 2.
ubi Hermozill. n. 2. Fachin. contr. lib. 2. cap. 88. ubi fundamentis utriusque opinionis ponderatis, hanc veriorē agnoscit. *Caldas de empt. & vendit. cap. 8. n. 60. cum seqq.* ubi de stricta juris ratione contra communem defendi posse testatur; imò n. 62. eam probat de jure nostro Regio in presenti textu, ponderando ejus verba ibi: *E aquellas, que pomos em algumas Cidades, ou villas, sem limitação do tempo;* iudices enim, & Magistratus, qui absque ulla temporis præfinitione in locis constituuntur, perpetui sunt. *ipse Caldas exornat; & in dict. consil. 34. n. 15. cum seqq.* ubi etiam de Senatoribus. Sequitur *Bobadilla in sua politic. lib. 2. cap. 12. n. 36. August. Barbof. in dict. L. 1. num. 10. Cod. de contract. judic.* Quamvis ipse *Caldas* in hoc parum constans in *cod. consil. 34. n. 18.* concludat firmando communem conclusionem, scilicet, perpetuos Præsides, nisi constet de concussionē, posse contrahere; temporales verò non posse, & ita tenent infra citandi.

11 Et sic de jure Regio non procedit communis opinio habens, iudices perpetuos, & Dominos vassallorum in sua Provincia emere posse à subditis oppressionē cessante, de qua *Hermozill. in dict. L. 5. tit. 5. Gloss. 2. n. 3. & 4.* ubi n. 5. agit de iudicibus beneplacitum constitutis. *Altim. dict. Sect. 2. ex n. 52. August. Barbof. in dict. L. 1. n. 13. Portugal. dict. cap. 32. n. 30. cum seqq.* ubi limitat, ut procedat cessante oppressionē, & in contractibus initis cum subditis, qui coram illis non litigant; & quod propter eorum dignitatem non possunt negotiari, & mercaturam exercere. Vidimus tamen, textum nostrum non observari per Senatores, & Magnates Regi, & sic ex eorum consuetudine recepta est dicta communis opinio, & an hoc sufficiat, ad abrogandum textum nostrum, vel illum interpretan-

dum resolve ex communibus juris principiis, & vide *Pacion. de locat. cap. 10. num. 53. Portugal. dict. cap. 32. n. 29.*

Ampliat 6. etsi iudices palam, & bona fide emunt, & etiam cum auctoritate alterius iudicis, ut cum aliis tenent *August. Barbof. in dict. L. 1. n. 12. Portugal. dict. cap. 32. n. 6. Hermozill. in dict. L. 5. Gloss. 1. n. 2. Fachin. contr. lib. 2. cap. 79. versic. Sed contrariam, Peregrin. de jur. Fisc. lib. 4. tit. 7. n. 6.*

Ampliat 7. ut Magistratus quemadmodum non potest emere à subditis; ita illis non possit propria bona vendere, quamvis enim citati per *Hermozill. in dict. L. 5. Gloss. 9. n. 1. & August. Barbof. in dict. L. 1. num. 29.* teneant, officiali non esse prohibitum vendere subditis bona sui patrimonii, tamen contrarium pari ratione sequitur *Caldas de empt. & vendit. cap. 8. n. 48.* cum quo remansit idem *Hermozill. dict. n. 1. in fine. & cum sequitur Portugal. de donat. Reg. lib. 3. cap. 32. n. 7.*

Ampliat 8. ut procedat etiam in promissione de vendendo facta à subdito. *Caldas consil. 34. n. 10. & de empt. cap. 8. n. 58. Portugal. dict. cap. 32. in fine. Hermozill. in dict. L. 5. Gloss. 8. n. 12.* Etiam si facta sit in tempus finiti officii, nisi fiat pretio nondum constituto, sed finito officio taxando à duobus probis viris eo tempore eligendis. Idem *Caldas dict. consil. 34. n. 11. versic. Ex quibus, & n. 12. & vide Altimar. de nullit. contr. tom. 3. rubric. Quest. 14. Sect. 2. à num. 20.*

Ampliat 9. ut contractus à iudicibus celebratus adeo nullus sit, ut etiam si consensus de novo accedat finito jam officio, convalescere non potest, ut expressè habetur in *L. unic. Cod. de contractib. judic. Idem Caldas dict. consil. 34. n. 9. & de empt. & vendit. cap. 8. n. 57. Portugal. dict. cap. 32. in fine. Hermozill. dict. Gloss. 8. num. 12. Cardos. in praxi verbo Iudex num. 16.*

16 & verbo *Officium n. 5. Altimar. dict. Sect. 2. n. 21. & n. 25.*

16 Ampliat 10. ut etiam procedat in contractu gesto statim finito officio, quia non valet ex ea ratione, quia præsumitur intus ante officium finitum; secus si elapsum est tempus, quod excludat hanc præsumptionem: ex *Bald. in L. Solet. §. final. ff. de Officio pro consul. Matienz. Dialog. cap. 27. n. 5. Caldas de empt. & vendit. cap. 8. n. 58.* ac ita procedunt allegati per *Hermozill. dict. Gloss. 8. num. 11. August. Barbof. in L. unic. n. 28. Cod. de contract. judic. Altimar. dict. Sect. 2. n. 59.* quos iterum expendemus infra n. 39.

17 Ampliat 11. ut procedat etiam in iudiciis Ordinariis, quorum officium durat per annum, ut probatur ex verbis nostri textus ibi: *E os juizes temporales,* quæ comprehendunt tam iudices triennales, seu forenses, quam annales, seu Ordinarios constitutos per electionem. *Caldas dict. consil. 34. n. 18.* Quod comprobatur ex eo, quia iudici emere prohibitum est, etsi ejus officium sit modicum: *Hermozill. in dict. L. 5. Gloss. 7. n. 1.*

18 Ampliat 12. ut Præsides, seu iudices non possunt contrahere in patria sua, sibi hæc munera gerant: *Bald. in L. Quisquis. Cod. si certum petat. Paris. de Puteo de Syndicat. pag. 87. n. 7. Caldas de empt. & vendit. cap. 8. n. 59. & consil. 34. n. 13.* & probatur ex nostro textu, quatenus in eo iudicibus Ordinariis commercium admittitur; qui communiter eliguntur ex municipibus, & civibus oppidorum, & civitatum, ut arguit idem *Caldas.*

19 Communis tamen resolutio stat in contrarium ex *Barthol. in L. Principalibus n. 1. ff. si certum petatur. ubi etiam Paul. de Castr. & Alciat. cum quibus Jason ibidem, versic. Istam regulam limita, & ibi Brunneman n. 3.* sequitur idem *Caldas in locis proxime citatis,* ubi ait, primam opinionem

procedere, quando hi Præsides, seu iudices emerent, aut conducirerent census annuos, aut bona ad ipsam civitatem spectantia, quia tunc delinquant in officio, & hanc secundam opinionem amplexus est *Cardos. in prax. verbo Iudex sub num. 16. versic. Hoc tamen fallit. August. Barbof. in L. unica n. 14. Cod. de contractib. judic. Portugal. de donat. Reg. lib. 3. cap. 32. num. 28. Altimar. dict. Sect. 2. num. 49. & n. 57.*

Ego verò primam opinionem contra communem sequendam puto ex nostro textu ibi: *E os juizes temporales,* quæ verba comprehendunt etiam iudices ordinarios si sunt annales, & ex municipibus, seu civibus quotannis eliguntur; ad præscriptum in *Ord. lib. 1. tit. 67.* ut supra probavimus n. 17.

Ampliat 13. ut non valeat emptio à iudice facta in loco suæ jurisdictionis, etsi erat à magno viro sibi subdito, quem non timere illum iudicem certum erat *Hermozill. in L. 5. tit. 5. Gloss. 4. n. 9. partit. 5.* Secus si magnus vir potens sit, *Altimar. dict. Sect. 2. n. 40.*

Ampliat 14. ut legibus prohibentibus contractus fieri per iudices, non possit renunciari per eos, aut per contrahentes cum eis, quia legi prohibitive publico favore inductæ renunciari non potest. *Pacion. de locat. 1p. 10. n. 43. Peregrin. de jur. Fisc. lib. 4. tit. 7. n. 12. versic. Amplia 4. Altimar. de nullit. contr. tom. 3. rubric. 1. Quest. 14. Sect. 2. numer. 27. Hermozill. in dict. L. 5. Gloss. 8. num. 9.*

Ampliat 15. ut neque iudices petere possunt, quod instrumentum, quod habent contra subditum, celebratum ante officium, executioni mandetur contra illum officio durante. *Altimar. dict. Sect. 2. n. 25. Hermozill. in dict. L. 5. Gloss. 9. n. 3.*

Limitatur 1. dispositio nostri textus, & concordantium in officialibus, 24

bus, qui non habent jurisdictionem. *Peregrin. de jur. Fisc. lib. 4. tit. 7. n. 14. Hermozill. in L. 5. tit. 5. Gloss. 3. n. 1. Altimar. dict. Sect. 2. num. 32. & 48. August. Barbof. in L. unica n. 15. Cod. de contract. judic. & ejus parens. Emmanuel. Barbof. hic n. 5.*

25 Unde inferitur 1. quod exactores tributorum non comprehenduntur sub hac prohibitione, quia jurisdictionem non habent: ex Platea in L. Missi opinatores num. 2. versic. *Isti autem. Cod. de exactor. tribut. lib. 10. Matienz. in Dialog. relat. 3. cap. 28. n. 15. Hermozill. dict. Gloss. 3. n. 2. August. Barbof. in dict. L. unica num. 16.*

26 Inferitur 2. Decuriones sive fiat perpetui, sive annales posse contrahere, emere, & vendere in sua patria durante officio. *Hermozill. dict. Gloss. 3. num. 3. August. Barb. in dict. L. unica n. 17. Portug. de donat. Reg. lib. 3. cap. 32. n. 12. versic. Idem procedit. Nisi emant de bonis suæ administrationis. Idem Hermozill. dict. Gloss. 2. n. 4. Vel nisi sint officiales de familia ipsorum judicum ex nostro textu versic. E est a mesina d feza.*

27 Limitatur 2. ut Magistratus durante tempore officii licet contrahere valet cum non subditis. *L. Præsidis ff. si certum petatur. Peregrin. de jur. Fisc. lib. 4. tit. 7. n. 11. Bobadill. politic. lib. 2. cap. 12. n. 54. Cancr. var. p. 3. cap. 1. à n. 104. Pacion. de locat. cap. 10. n. 47. Altimar. dict. Sect. 2. n. 37. Hermozill. in L. 5. tit. 5. Gloss. 7. n. 2. partit. 5. August. Barbof. in dict. L. unica n. 18. Portugal. dict. cap. 32. n. 20. Barbof. hic num. 5.*

28 Et hoc quamvis res, super quâ contrahitur, sit in territorio ipsius Magistratus contrahentis. *Peregrin. dict. n. 11. Bobadill. dict. n. 54. Pacion. dict. cap. 10. n. 4. Altimar. dict. Sect. 2. n. 38. Portugal. dict. n. 20. Hermozill. dict. Gloss. 7. n. 3.*

29 Nisi non subditi frequenter converfentur in loco jurisdictionis ipsius Magistratus; nam tunc pro sub-

ditis reputantur. *Hermozill. dict. Gloss. 7. n. 4. Bobadill. dict. n. 54. Altimar. dict. Sect. 2. n. 39. August. Barbof. dict. n. 18. Portugal. dict. n. 20. ad finem.*

Limitatur 3. ut Judices in sua Provincia ea, quæ sunt necessaria ad victum, & vestitum quotidianum sibi, & suæ familiæ, emere possint. *Peregrin. de jur. Fisc. lib. 4. tit. 7. num. 12. versic. Limita 2. Bobadill. dict. cap. 12. n. 48. Scacc. de commerc. §. 1. Quest. 8. p. 3. limit. 17. num. 15. Altimar. de nullit. contract. tom. 3. rubr. 1. Quest. 14. Sect. 2. n. 42. Hermozill. in dict. L. 5. Gloss. 8. n. 1. August. Barbof. in L. unica n. 19. Cod. de contract. judic. Portugal. de donat. Reg. lib. 3. cap. 32. n. 15. Cortiad. tom. 3. decis. 206. n. 16.*

Adeo, ut si non inveniunt utentibus, possint iusto pretio loco, auferre, & cogere subditos ad vendendum. *Bobadill. dict. cap. 1. num. 49. Hermozill. dict. Gloss. 8. n. 2. Altimar. dict. Sect. 2. n. 43. August. Barb. dict. n. 19. versic. Adeo enim. Portugal. dict. n. 15. versic. Immo. Cortiad. dict. decis. 206. n. 17.*

Et sic licebit eis emere equos necessarios, in quibus equitent, quia non debent ire pedites, & habentur loco alimentorum. *Puteus de Syndicat. verbo Contractus n. 3. Bobadill. politic. lib. 2. cap. 12. n. 53. Hermozill. dict. Gloss. 8. n. 3. Altimar. dict. Sect. 2. n. 42. August. Barbof. in dict. L. unica n. 19. in fine. Portugal. dict. cap. 32. n. 16. Cortiad. dict. decis. 206. n. 18. ubi n. 19. ait, quod aliquid eis superest ex rebus emptis ad proprium ulum, vel alia superveniente causa, fas est illis vendere iusto pretio, licet cariori de quo vide concordantes infra ad tit. 16. ad Princip. n. 18.*

Limitatur 4. ut cum licentia Principis possint judices emere; & contrahere. *Peregrin. de Jure Fisc. lib. 4. tit. 7. n. 2. versic. Limita pluribus modis. August. Barbof. in dict. L. unica n. 20. Cod. de contract. judic. Hermozill. in L. 5. tit. 5. Gloss. 8. n.*

n. 3. partit. 5. *Altimar. de nullit. contr. tom. 3. rubr. 1. Quest. 14. Sect. 2. num. 63. Portugal. de donat. reg. lib. 3. cap. 32. n. 27.*

34 Limitatur 5. ut emant res, quæ fuerunt maiorum. *Aug. Barb. in dict. L. unica n. 21. Caldas in L. Si curatorem, verbo Sua facilitate n. 4. versic. Ex prædictis. Cod. de restit. in integr. Idem Caldas de empt. & vendit. cap. 8. n. 50. & consil. 34. ex numer. 4. usque ad n. 8. Hermozill. dict. Gloss. 8. n. 4. & 5. Altimar. dict. Sect. 2. n. 58. Portugal. dict. cap. 32. n. 18. & 19. Barbof. ad rubr. hujus tit. n. 3.*

35 Limitatur 6. in hæreditatibus, & legatis, quæ per ultimam voluntatem Judicibus per subditos relinqui possunt. *Bobadill. politic. lib. 2. cap. 12. num. 45. Peregrin. dict. tit. 7. n. 13. Altimar. dict. Sect. 2. n. 68. Aug. Barbof. in dict. L. unica n. 24. Portugal. dict. cap. 32. n. 13. Caldas dict. consil. 34. n. 3. & de empt. dict. cap. 8. n. 49. Hermozill. dict. Gloss. 8. n. 10. Barbof. ad rubr. hujus tit. n. 5.*

36 Dummodo testator non sit dependens à proscutis, vel inquisitis, vel nisi officialis sit institutus causa litis: ex *Muta in consuetud. cap. 8. n. 4. Rovit. consil. 11. n. 2. Altimar. dict. Sect. 2. n. 69.*

37 Limitatur 7. in donatione remuneratoria, quæ à subdito judici fieri potest, si merita officium præcessisse probetur. *Puteus de Syndicat. verbo Contractus n. 3. & Peregrin. de jur. Fisc. lib. 4. tit. 7. num. 12. versic. Limita 4. Fachin. contr. lib. 2. cap. 80. Gratian. Forens. cap. 202. n. 4. Altimar. dict. Sect. 2. n. 50. Portugal. dict. cap. 32. n. 24. August. Barbof. in dict. L. unica n. 25. & ejus parens Emmanuel. Barb. hic n. 4. Quidquid sentiat Caldas dict. cap. 8. sub n. 47. versic. Quamobrem; vel si facta fuerit à consanguineis, de quibus hic; ut infra dicemus numer. 55.*

38 Limitatur 8. nisi emptio, vel alius contractus officialibus prohibitus, juramento confirmetur; nam tunc

validum esse sequutus est cum aliis *Gutierrez de jurament. confirmator. p. 1. cap. 40. num. 5. Sed contrarium in talem contractum juramento non firmari, verius esse, & receptius tenent August. Barbof. in dict. L. unica n. 27. Hermozill. dict. Gloss. 8. n. 7. ubi n. 8. ait, juramentum omnino servandum esse, licet contractum non firmer, & postea solum repetendum esse conditione sine causa, vel habita absolutione à juramento, quæ concedi non debet, ut contractus remaneat rescissivus. Et hæc secunda opinio tenenda est de jure nostro Regio, quo prohibetur juramentum apponi in contractibus. *Ord. lib. 1. tit. 78. & lib. 4. tit. 73.**

Limitatur 9. ut unito officio, possit judex emere, & contrahere cum subdito, & contractus valet, quamvis statim finito officio contrahat, nisi legitima præsumptio concurrat, quod adhuc ratio prohibitionis duret. *Hermozill. in L. 5. tit. 5. Gloss. 8. n. 11. partit. 5. Altimar. de nullit. contract. tom. 3. rubr. 1. Quest. 14. Sect. 2. n. 59. August. Barb. in dict. L. unica n. 28. Et legitima præsumptio est brevis temporis, ita ut verum sit non nisi ante officium finitum, initum fuisse contractum, in quo sensu loquitur *Caldas de empt. & vendit. cap. 8. n. 58. prout supra expendimus n. 16.**

Limitatur 10. ut possint judices pignus accipere pro securitate contractus initi ante susceptum officium. *Altimar. dict. Sect. 2. num. 61. Hermozill. in dict. L. 5. Gloss. 9. n. 2. Caldas ad L. Si curatorem verbo Vendidisti n. 3. Cod. de integr. rest. & consil. 34. n. 22. August. Barbof. in dict. L. unica n. 30. Cod. de contract. judic. Portugal. de donat. Reg. lib. 3. cap. 32. n. 14. Barbof. ad rubr. hujus tit. n. 4. & 6.*

Limitatur 11. ut non prohibeatur Magistratus temporalis accipere à subditis pecuniam mutuam sub fœnore; quia cessat prohibitionis ratio,

tio, & corruptionis timor. *L. Præf. dis §. final. ff. si certum petat. Peregrin. d. jur. Fisc. lib. 4. tit. 7. num. 12. versic. Limita 4. Carleval. de judic. tit. 1. dispt. 3. n. 8. Portugal. de donat. Reg. lib. 3. cap. 22. n. 25. De pecunia mutua gratis accepta diximus supra n. 4. & infra dicemus ad §. 1. hujus tit.*

42 Limitatur 12. in officiali contrahente in beneficium universitatis, cui præst ex Barthol. in *L. Principalibus ff. de reb. credit. et si certum petat Peregrin. dict. tit. 7. n. 12. versic. Limita 6. Montan. de tut. cap. 30. n. 72. cum seqq. Altimar. de nullit. contr. tom. 3. rubr. 1. Quest. 14. Sect. 2. n. 51.*

43 Alias ampliationes, & limitationes vide infra in Glossis verbo rum.

In textu ibi: *Não poderão fazer casas de novo.* Deducitur ex *L. unica. Cod. de contrah. judic. ibi; Vel domos extruere. Portugal. de donat. Reg. lib. 3. cap. 22. n. 17.* Sed quamvis de nova edificare domos iudices non possint in sua Provincia, ut hic; tamen eas reficere possunt, si ante habitum officii illas possidebant. ut dicitur in hoc textu a principio ibi: *Nem haverá lugar, quam repararem as casas, que tinhão antes que fossem officiaes. Portugal. dict. n. 17.*

44 Et etiam domos conducere possunt ad habitandum, ut hic habetur ibi: *E isto não haverá lugar nas casas, que allugarem para morar no tempo que durarem em seus officios. Portugal. dict. cap. 32. sub n. 16. versic. Insuper domos.*

45 In textu ibi: *Nem comprar,* tam immobilia, quam mobilia, ut in dict. *L. unica* ibi: *Mobiles res, vel immobiles,* & ibi *August. Barbof. n. 32. Altimar. de nullit. contrah. tom. 3. rubr. 1. Quest. 14. Sect. 2. n. 12. Portugal. dict. cap. 32. n. 2.* Nec obstat, quod in nostri tituli rubrica tantum de bonis immobilibus mentio fit, nam in corpore hujus textus mobilia non

exceptuantur, imò comprehenduntur in verbo *Comprar*, absolute, & generaliter positum, maxime cum tractus, & reditus etiam prohibentur conduci, & accinere donationem tam immobilium, quam mobilium, igitur textus noster debet intelligi per dict. *L. unicam*, ex qua deductus fuit, ad tradita per *Petr. Barbof. in L. 1. n. 62. ff. solut. matrim. Gabr. Peregr. de manu Reg. cap. 15. n. 13. in fine, & cap. 32. n. 20. Gama decis. 314. num. 6. Valasc. consult. 42. in fine. Cordeir. dubit. Forens. 11. n. 42. & dubit. 17. n. 16.* Et sic neque navem emere possunt: ex *L. Ausertur ff. de jur. Fisc.*

In textu ibi: *Nem assorar.* Id est, recipere à subdito rem immobilem in emphyteusim; qui modus acquirendi prohibetur, sicut & peremptionem: Imò nec ipsi iudices suis subditis possunt prædia propria in emphyteusim dare, quia prohibitio legis extenditur ad omne contractum, ut probavimus n. 2 & etiam ad venditionem bonorum ipsorum iudicum ex identitate rationis, quam etiam militat tam in acceptione rei in emphyteusim, quam in concessione illius; prout supra scripsimus de venditione n. 13.

In textu ibi: *Nem escambar,* si permutatio hic expresse non prohiberetur, ex juris principiis non comprehenderetur in prohibitione hujus textus, ut voluit *Caldas consil. 34. n. 27.* cui non accedo, nam permutatio est contractus per quod transfertur dominium, & sic comprehenditur in dictis legibus prohibitis, ut illustravimus supra n. 2.

In textu ibi: *Nem arrendar,* Prohibitum est etiam hic Magistratibus, & eorum officialibus locatio, & conductio, prout de cæteris contrahibus diximus supra, & tenet *Pacion. de locat. cap. 10. ex n. 35.* ubi ponit ampliationes, & limitationes jam in hoc Commentario recensitas: Nisi domum conducant ad eorum habitationem, ut supra diximus n. 44. Vel nisi officialis succedat in conductione facta

facta ab alio non officiali, nam tunc potest illam continuare: ex textu in *L. Decurio 4. ff. de decurionib. Pacion. de locat. dict. cap. 10. n. 46. Altimar. dict. Sect. 2. n. 62.*

51 In textu ibi: *in poderão receber doação.* Etiam donationem, à subditis tam mobilium, quam immobilium recipere non valent; quod fuit deductum ex dict. *L. unica. Cod. de contrah. lib. judic.* Utrum hæc prohibitio procedat in donatione causâ mortis? Et videtur, quod non; quia donatio causâ mortis ad instar legati, & ultimæ voluntatis habetur. *L. Marcellus §. 1. ff. de donat. caus. mort. & venit appellatione legati. L. Et fideicommissum. 87. ff. de legat. 3. Portugal. de donat. Reg. lib. 1. Præf. 2. §. 3. num. 5.* Ideo donatio causâ mortis non est propriæ donatio. *L. 1. L. Senatus 35. §. Dona. ff. de donat. caus. mort. Portugal. dict. §. 3. n. 1.* Prohibitio autem hujusmodi locum non habet in his, quæ hujusmodi officialibus relinquuntur per viam ultimæ voluntatis hæreditatis nomine, vel legati, ut supra scripsimus n. 35.

52 Sed his non obstantibus contrarium mihi videtur, licet enim donatio causâ mortis, quoad eam potius accedat ultimæ voluntati, & habeat se ad instar legati, ex dictis iuribus; tamen quoad initium, & ejus ordinationem potius accedit naturæ contractus, in quo dari potest eadem ratio prohibitionis hujusmodi. *L. Inter mortis. ff. de donat. caus. mort. Gloss. recepta in L. 2. ff. eod. tit. Cancer. var. p. 1. cap. 1. n. 65. Petr. Barbof. in L. Quæ dotis n. 105. ff. solut. matrim. Portugal. dict. §. 3. n. 4.*

53 Unde quavis regulariter omnes donare possunt causâ mortis, qui non reperiuntur prohibiti; illi tamen, qui contrahere non possunt, neque inter vivos donare, mortis causâ donationem facere nequeunt, ut probat idem *Portugal. dict. §. 3. n. 91.* Cum igitur Magistratus, & eorum officiales contrahere, & donationes inter vi-

vos recipere nequeant ut hic, videtur dicendum, neque causâ mortis eis donationes fieri posse, datur enim eadem ratio incussionis, seu metûs, ob quam eis prohibetur contrahere, & donationes accipere, nec non dantur etiam aliæ rationes quibus mori fuerunt legislatores ad huiusmodi prohibitionem decernendam, de quibus *Hermozill. in L. 5. tit. 5. Gloss. 1. n. 3. partit. 5.*

Limitatur tamen, ut hoc non procedat in donatione remuneratoria, quæ his officialibus prohibita non est, ut supra dictum manet n. 37.

Limitatur etiam si donatio facta fuerit per ascendentes vel descendentes, aut transversa, extra secundum gradum juxta *J. Canonicum* computatum ipso officialium, ut hic habetur, & probatur ex dictis supra n. 34.

In textu ibi: *Nos officiaes, que com elles andarem.* Deductum fuit ex *L. Principalibus 33. ff. de reb. credit. si certum petatur ibi: Quive circa eos sunt. Caldas consil. 34. n. 3. Altimar. dict. Sect. 2. n. 1.* Quicquid ille noviter hæc verba intelligat de uxore, & familiaribus iudicum n. 17. De quibus vide infra ad §. 1.

In textu ibi: *Queo contrato seja nenhum.* Intelligi, si pars voluerit, nam si subditus, cum quo officialis contraxit, nolit contractum annullare, sed ei stare vult, tunc contractus est validus, cum non possit annullari, invito subdito, cujus favore lex introduxit nullitatem. *Cancer. var. p. 3. cap. 1. n. 103. Avendañ. de metu lib. 2. cap. 11. n. 61. Altimar. de nullit. contrah. tom. 3. rubr. 1. Quest. 14. dict. Sect. 2. n. 41.* ubi ait, valere contractum, si officiali est damnosus; secus si ei utilis est: ex *Quæst. 7. part. 3. Limit. 17. n. 18. Hermozill. in L. 5. tit. 5. Gloss. 2. n. 9. tit. 5. versic. Declara 2.*

Ad §. Unicum.

SUMMARIUM.

- 1 Mercatura functionis, & eorum officialibus prohibita est.
- 2 Idem et si sint iura res perpetui.
- 3 Possunt tamen unicam mercaturam facere.
- 4 Emptio habita fide de pretio officialibus prohibetur.
- 5 Nec non à subditis mutuum accipere.
- 6 Non procedit in mutuo gratuito ex causâ necessitatis accepto.
- 7 Iudex n. um nequit accipere à litigante in ipso, vel ab eo, qui proxime litigaturus est.
- 8 Nec mutuum gratis accipere, & sine usuris à mercatoribus, & negotiatoribus pecuniam in suis quæstuosis artibus occupantibus.
- 9 Intelligitur textus noster quomodo in mutuo procedat.
- 10 Magistratibus prohibetur mutuum accipere; nec non mutuum dare.

1 **I**N textu ibi: *Quomodo si nō poderāo usar de mercadorias, n. n. comp. las para revender.* Prohibetur hic Judicibus, & eorum officialibus mercaturam exercere. *L. Principalibus ff. si certum petat. Altimar. de nullit. contract. tom. 2. rubr. 1. Quæst. 14. Sect. 2. n. 73. cum seqq. Hermozill. in L. 5. tit. 5. Gloss. 4. n. 2. partit. 5. Larreo allegat. 104. ex n. 3. cum seqq. Gait. de credit. cap. 2. tit. 7. Quæst. 5. ex num. 2020. ubi pluries limitat. Portugal. de donat. Reg. lib. 3. cap. 32. sub num. 30. versic. Tertio sublimita.*

2 Quod etiam procedit in iudicialibus perpetuis. *Hermozill. dict. Gloss. 4. n. 3. Portugal. dict. versic. Tertio sublimita.*

3 Possunt tamen unicam emptio-nem facere, quia per unicam mercaturam non dicitur mercator, seu negotiator. *Altimar. dict. Sect. 2. n. 34.*

& 80. ubi n. 81. cum seqq. tenet, quod possunt officiales res, & fructus suorum patrimoniorum, & animalium vendere, & de iare: Item & emere necessaria ad victum, & vestitum suæ personæ, & familiæ, ut supra diximus ad Princip. hujus tit. n. 30. Et etiam necessaria ad causam studiorum *Peregrin. de jur. Fisci lib. 4. tit. 7. n. 12. versic. Amplia 8. Altimar. dict. Sect. 2. num. 45. Barbof. hic n. 1.*

4 **I**n textu ibi: *Nem comprar fado.* Etiam hic prohibetur officialibus emere habita fide de pretio, ad evitandum ne iudices sub prætextu emptionis fraudes, & baratarias committant, extorquendo res à subditis dolose, & per meritis impressionem, ut ait *Hermozill. in dict. L. 5. Gloss. 1. sub n. 2. versic. Nota 2.*

5 **I**n textu ibi: *Nem receber em prestado de pessoa alguma, q. e seja de jurisdição.* Magistratibus, & eorum officialibus prohibetur hic à subditis mutuum accipere, quod exornavimus supra ad Princip. hujus tit. n. 4. & limitavimus n. 41. in mutuo sub fenore.

6 **I**tem limitatur dispositio hujus textus, ut non procedat in mutuo gratuito ex causa necessitatis accepto, quia iudex in necessitate constitutus, hanc potest ad eam sublevandam, mutuum pecuniam à subdito accipere gratis. *Aviles in cap. 2. Prætor. verbo De mercadorias, n. 1. versic. Sed dicit. Gabr. Alvares de Valasc. de iudice per. sect. rubr. 9. anno. 9. versic. Immo, Peregrin. de jur. Fisc. lib. 4. tit. 7. n. 12. versic. Limita 4. Carleval. de jud. tit. 1. disp. 3. ex n. 6. cum seqq. Portugal. de donat. Reg. lib. 3. cap. 32. n. 25. & 26. Et hæc opinio est Acurtii in L. Præsides 34. verbo Non prohibetur. ff. si certum petat. & Bartholi in L. Principalibus 33. n. 2. ff. eod. tit. & ideo sequenda ex Ord. lib. 3. tit. 64. licet alii contrariam sententiam sequantur apud eundem *Carleval. dict. disput. 3. ex n. 2.* à quibus dissentit, dicens, sententiam hujus limitaticais verisimam esse,*

esse, & sequendam in consulendo, & judicando, n. 16. Et ex n. 20. responderet ad argumenta contrariæ sententiæ.

7 **H**æc tamen limitatio subimitatur 1. ut iudex mutuum accipere non possit à litigante coram ipso, vel ab eo, qui proxime litigaturus sit, in hoc enim casu vix est, ut possit cessare impressio, metusque ex parte mutuantis; quia preces iudicis comparatione litigantis habent latentem vim imperii, utpote superioris erga subditum, ut bene comprobatur, & exornatur *idem Carleval. dict. disput. 3. n. 17.*

8 **S**ublimitatur 2. eadem limitatio, ut iudex non possit accipere mutuum gratis, & sine usuris à mercatoribus, & negotiatoribus, qui pecuniam in suis quæstuosis artibus occupant; quia cum istis licitum sit in mutuo aliquid accipere ultra sortem ob damnum emergens, & lucrum cessans, si iudex ab eis accipit gratis mutuum pecuniam, remittitur ei licitus quæstus, qui ex huiusmodi mutuo exigi posset, eaque remissio, ac renuntiatio vim habet donationis, quam iudex accipere non valet à subditis, ut habetur hic, & in dict. L. unica. Cod. de contractib. jur. Ac ita cum aliis tenet ipse *Carleval. dict. disput. 3. n. 18.*

9 **E**x quibus venit intelligendus textus noster, ut procedat in mutuo voluntario accepto non ex causa necessitatis, sed ad alios usus, qui ex necessitate non proficiuntur; nec tendunt ad necessitatem victus, & vestitus quotidiani officialis, suæque familiæ, nam si ad hoc tenderent, licite, & valide mutuum à subdito accipere valeret, ut de emptione diximus supra ad princ. hujus tit. n. 30. cum seqq. Et sic non debet restringi huiusce textus dispositio solum ad mutuum acceptum ad negotiandum, ut tentavit *Portugal. dict. cap. 32. n. 26.* qui recognoscens generalitatem ipsius dispositionis, concludit, quod forsan hanc restrictionem non admittit. Como IV.

Idecque comprehendit etiam alios casus tam contentos in præcedentibus sublimitationibus, quam illos, in quibus non intervenit necessitas præcisa, quæ legis dispositionem cessare facit, nec legi subicitur, imo lex necessitati subjacet. *L. Tutor, qui reperi-torium 7. in princip. ff. de administrat. tutor. L. Ut gratum. 11. §. 1. de munerib. & honorib. & bene exornatur Tabor in locis comm. ad August. Barbof. lib. 12. cap. 6. Axiom. 17.*

10 **Q**uæritur hic, an sicut Magistratibus prohibitum est mutuum accipere, ita etiam eis prohibeatur mutuum dare? Et affirmative resolvitur in L. Principalibus 23. ff. de rebus credit. si certum petat. ubi Gloss. obstat L. Præsides 34. ff. eod. tit. quia respondet Gloss. Acurtii in dict. L. Principalibus dare, & sumere potest à non subditis, sed à subditis non. Exornatur *Hermozill. in L. 2. tit. 1. Gloss. 1. n. 9. ubi n. 10. Mantica de tacit. & ambig. lib. 8. tit. 5. n. 7.*

Ad tit. 16.

Ne Clerici, vel Nobiliores, vulgò id negotiandum emant.

Ad Principium.

SUMMARIUM.

- 1 Clerici in sacris Ordinibus constituti, aut Beneficiati in minoribus prohibentur emere ad revendum, vel publice negotiandum, et si secus faciant, merces per iudices Seculares sequestrantur, & omnia ad suos iudices remittuntur.
- 2 Quid sit negotium, & negotiatio.
- 3 Negotiatio est politica, æconomica, & lucrativa.
- 4 Quid sit negotiatio politica explicatur.
- 5 Quenam dicatur æconomica negotiatio.
- 6 Et quenam lucrativa, quæ est pro-

- propria, vel impropria.
- 7 Quanam propria dicatur negotia-
tio.
- 8 Referuntur pœne Clericis negotia-
toribus impositæ.
- 9 Ampliatur 1. procedere in quocum-
que contractu p. negotiationem
lucraturam celebrato.
- 10 Ampliatur 2. tenere non posse ju-
menta, &c. ut remant ad vectu-
ram.
- 11 Ampliatur 3. ut nec proxenetæ of-
ficiū exercere valeant, etsi exer-
ceant degradantur.
- 12 Ampliatur 4. contractus factos
per Clericos circa negotiationem
lucraturam, & mercaturam nul-
los esse.
- 13 Contraria amen opinio verior
est.
- 14 Ampliatur 5. acquisita per Cleri-
cum ex mercaturâ, & negotiatio-
ne esse restituenda, autem in pio-
usus expendi.
Contrarium tamen melius. Remissi-
vè, ibidem.
- 15 Limitatur 1. non procedere; si
Clerici negotiatio nem exerceant,
non lucri, sed necessitatis causâ.
- 16 Limitatur 2. si Clericus semel, aut
iterum negotiatus fu-
- 17 Limitatur 3. in Clerico negotiante
per submissam personam, justâ
excusante causâ.
- 18 Limitatur 4. Clericos posse re-
emere a propriam, vel suæ fami-
liæ substitutionem pro victu totius
anni, & vendere quod superes-
justo pretio tunc corrente.
- 19 Clericis, vel Religiosis rem mercan-
tibus, ut domum reficiant, muta-
to consilio ex causâ tigna, & cæ-
menta possunt carius vendere nec
gabellas solvere tenentur.
- Intellige, si in uno tantum, vel alios
casu id fecerint, secus si per multo-
annos.
- 21 Si Clerici colore faciendi sibi pro-
visionem ex proposito emptam suer-
sunt, sunt negotiatores, & a ga-
bellam residui tenentur.

- 22 Limitatur 5. si Clericus mercatu-
ram exerceat cum suis animalibus,
& prædiis.
- 23 Limitatur 6. si Clericus agros
propriis colat, ut venderet fructus,
greges ex suis prædiis alat, ut ex-
factu, &c. pecuniam conficiat.
- 24 Clerico, fructus ex patrimonialibus
vel Ecclesiasticis prædiis recolectos
aliò asportare lucri causâ faciendi
permittitur, ab omnique vectiga-
li eximuntur.
- 25 Idem si Clericus tabernam aperiat,
etiam in domibus Ecclesiæ, ut vi-
num ex vineis propriis vendant;
dum non per se ipsos.
- 26 Clerici non liberantur à tributo im-
posito super vino, quod vendunt
in taberna per minutum pretio
taxato à publico.
- 27 Clericis non permittitur in tabernâ
vinariâ emptoribus ministrare res
comestibiles.
- 28 Cognitio fraudum occasione vendi-
tionis vini commissarum ad judi-
cem Ecclesiasticum tantum perti-
nent.
- 29 Regulariter Clericis prohibetur ta-
bernâ aperire, ut aliena vendant
vina.
- 30 Limitatur 7. Clericis permitti
agriculturam, & conductionem
pro victu querendo; secus si lucri
causâ.
- 31 Idem si Clericus proprios agros aliis
conducatur, vel obventiones, & agros
Ecclesiæ.
- 32 Clerico conductori succedente jure
hereditario, potest conductionem
continuaré, usque ad præfinitum
tempus; dum honestati Clericali
non repugnet.
- 33 Limitatur 8. Clericis permitti ar-
tificium, dummodo conveniens, &
honestum ordini sit Clericali.
- 34 Refertur differentia inter negotia-
tionem, & artificium.
- 35 Clericis permittitur emere equorum
pulos, & postea equos suo labore,
& industria perfectos alius vende-
re, & his similia.

- 36 Limitatur 9. Clericos, & Religio-
sos in Indiis existentes posse ad pro-
prium usum, & necessaria ad vi-
tam certo modo in Hispania nego-
tiari.
- 37 Limitatur 10. si Clericus aliquo bo-
no zelo ductus emat, ut postea ven-
dat.
- 38 Referuntur duæ decisiones Sacrae
Congreg. Concilii circa hoc. Re-
missivè.
- 39 Intelliguntur verba: Ou Beneficia-
dos. Remissivè.
- 40 Nobilioribus prohibita est etiam ne-
gotiatio, & quales hi sint? Remissi-
vè.
- 41 Mercatura solius quæstus causa
derogat nobilitati.
- 42 De qua textus tantum loquitur.
- 43 Intellige nobilibus per se mercaturam
exercitibus.
- 44 Potest tamen ex consuetudine licita
esse nobilibus negotiatio.
- 45 Idem procedit in equitibus militari-
bus calcareorum aureorum in actu
militari stantibus.
- 46 Quid per actum militarem intelliga-
tur & n. 47.
- 48 Idem extenditur ad alios milites.
- 49 Nec non de equitibus Hierosolymi-
tanis.
- 50 Ad quos referantur verba suas di-
gnitates, & alia e estado mil-
itar?
Militia non est dignitas, ibid.

Prima deducitur ex hoc textu
conclusio: Quod Clerici in Sa-
cris Ordinibus constituti, aut Bene-
ficiati in Minoribus nihil emant ad
revendendum, vel publice negotian-
dum, quod si secus fecerint, seque-
trari debent eo um merces per judi-
ces sæculares, & factis exinde actis;
omnia remittant ad suos judices Or-
dinarios Ecclesiasticos. Et hoc etiam
de jure eis est prohibitum in cap. sed
nec 4. cap. secundum 6. ne Cleric. vel
Monach. cap. final. de vit. & honestat.
Clericor. Clement. 1. eod. tit. Can. conse-
quens, Can. Negotiatorem, Can. Fornica-

ri 88. distinct. Car. Clericus 94. distinct.
Can. Clerici, Can. Canonum, 14. Quæst.
3. Concl. Tria. Sect. 22. cap. 1. de refor-
mat. & ultra relatos à Barb. hic tenent
ejus filius Aug. Barb. in dict. cap. final.
à n. 2. & in dict. cap. secundum 6. n. 2. & de
jur. Ecclesiast. lib. 1. cap. 40. n. 114. &
de offic. Paroch. p. 1. cap. 5. ex num. 37.
Gabr. Pereir. de manu Reg. cap. 38. n.
4. & decis. 95. n. 26. Cabed p. 1. decis.
189. ex n. 1. & p. 2. Arrest. 45. Thom.
Valasc. allegat. 44. n. 13. Molin. de just.
& jur. tract. 2. disp. 342. à n. 1. tom. 2.
Carol. de Grassis de effectib. Clericor.
effect. 6. ex n. 1. cum seqq. Vella dissert.
45. à n. 31. Stracc. de mercat. part. 3. n.
4. 9. & 10. Sperell. decis. 5. à num. 1.
Bellet. disquisit. Cleric. p. 1. tit. De
disciplina Clericali §. 2. Frass. de reg.
patronat. Indiar. tom. 2. cap. 75. ex n.
4. Escaño in propugn. cui. Sacr. Religion.
Hierosolomit. discept. 9. cap. 4. ex n. 1.
atq. Fontanell. decis. 518. ex num. 12.
Cortiad. tom. 2. decis. 206 & decis.
210. Card. de Luca de Cambus. dis-
curs. 18. n. 4.

Et ad faciliorem enucleatio-
nem hujus conclusiones, præmitter-
dum est 1. quod sicut negotium dici-
tur quasi negans cum ex cap. Forus.
de verb. sign. significat. Silvestr. in summ.
verbo Negotium. Card. Thusc. liter.
N. Conclus. 8. n. 1. Cardos. in prax.
verbo Negotium n. 1. Ita negotiatio
est actio, per quam otium excludi-
tur. Lezana in summ. Quæst. regular.
n. 4. verbo Negotiatio num. 2. in prin-
cip.

Præmittendum est 2. quod ne-
gotiatio triplex est, scilicet politica,
æconomica, & lucrativa, juxta tra-
dita per Lezan. dict. verbo Negotia-
tion. 2. versic. Est autem, & p. 1. ejusd.
Summ. cap. 9. n. 20. Cortiad. dict. de-
cis. 206. n. 2. Gabr. Pereir. de manu Reg.
cap. 24. sub n. 34. versic. Unde Clerico-
rum. August. Barbof. de jur. Ecclesiast.
dict. cap. 40. n. 114. in fine.

Negotiatio politica est, quâ
quis emit necessaria exercitui, ve-
luti, annonam, pulverem, bombar-
das,

das, globos ferreos, & cætera necessaria ad bellum, vel prælium navale; emuntur necessaria civitati, vel tendant ad murorum, civitatumve refectionem; quæ quidem negotiatio interdicta est Clericis, & Religiosis: Cortiad. decis. 206. n. 3. tom. 3. Fagund. de justit. & j. n. 14. cap. 10. num. 10. Molin. de justit. & j. tract. 2. disp. 342. n. 15. ubi limitant, si adsit necessitas publica.

5 Negotiatio æconomica est, cum quis emit frumentum, vinum, oleum, & alia necessaria ad proprium, suorumque usum, & hæc licita est Clericis, & Religiosis; quia non dirigatur ad lucrum, sed ad congruam sustentationem. Molin. dict. disp. 342. n. 14. August. Barbof. dict. cap. 40. n. 119. Gabr. Pereir. dict. cap. 24. n. 34. versic. Unde Clericorum, & dict. decis. 95. n. 31. Escaño dict. cap. 4. numer. 4. versic. Quia hæc Cortiad. dict. decis. 206. n. 5. De quo dicemus infra.

Negotiatio lucrativa duplex est, alia propria, alia impropria: Lezan. in summ. q. 2. p. 4. verbo Negotiatio sub n. 2. versic. Rursus. Vela dict. dissert. 45. n. 16. Frass. dict. cap. 75. n. 27. Cortiad. decis. 210. n. 6.

7 Propria negotiatio lucrativa est, quando res emitur, ut integra, & immutata carius vendatur, & hæc est Clericis, & Religiosis interdicta ex genere suo sub mortali, poenitque gravissimis in dictis juribus supra relatis tenent Molin. dict. disp. 342. num. 1. Gabr. Pereir. dict. cap. 24. n. 35. versic. Tertio modo, cum pluribus Cortiad. dict. decis. 210. n. 2. & 4. ubi ex n. 6 probat, per propriam negotiationem lucrativam intelligi negotiationem per quemcumque contractum, nedum emendo, vel vendendo, sed etiam permutando, vel conducendo.

8 Præmittendum 3. quod pœnæ Clerici negotiatoris sunt plures: Prima: anathematis, & excommunicationis. Cap. Secundum 6. Ne Cleric. vel Monach. Secunda: suspensionis, ac

depositionis. Cap. Consequentia, 88. Distinct. cap. penult. 91. Distinct. cap. Sed nec 4. Ne Cleric. vel Monach. Hæc tamen pœnæ non sunt latae sententiæ, sed terendæ. Molin. dict. disput. 342. n. 2. Grassis dict. effect. 6. n. 4. Cortiad. dict. decis. 210. n. 4. Pereir. dict. cap. 24. n. 35. versic. Hæc autem. Tertia pœna est, ut peccent mortaliter; ut aiunt citati. Quarta: quod si ter ab Episcopo, vel alio jurisdictionem in eos habente fuerit monitus, ut à negotiatione desistat, & non desistit, amittit Clericale privilegium, non quidem Canonis, neque fori, & statim, quod à negotiatione abstinerit, omnia privilegia amissa recuperat. Molin. de justit. & j. tract. 2. disput. 342. n. 3. & 5. Grassis dict. effect. 6. n. 6. & est textus in cap. final. ubi August. Barbof. n. 2. & ibi Gonzales Telles, n. 4. & 7. de vita, & honestat. Clericor. Idem August. Barbof. in dict. cap. secundum. 6. n. 7. ad finem. Ne Cleric. vel Monach.

9 Quibus ita præmissis, ampliatur 1. principalis conclusio supra posita n. 1. ut procedat in quocumque contractu celebrato per negotiationem lucrativam, utpote, vel emendo, vel vendendo, aut conducendo, sive permutando. August. Barbof. de j. Eccl. lib. 1. cap. 40. n. 115. & de potest. Paroch. p. 1. cap. 6. n. 38. Cortiad. decis. 210. n. 6. 7. & 8.

10 Ampliatur 2. ut nec possint emere jumenta, & similia, ut teneant ad vecturam, quia est species negotiationis, ideoque equorum locatores appellatione mercatorum comprehenduntur. Grassis de effect. Clericor. effect. 6. n. 11. & 12.

11 Ampliatur 3. ut non solum non possint negotiari, & mercaturam exercere, verum etiam nec officium proxenetæ; & si illud exercent, sunt degradandi Cap. Clericus quilibet, & ibi Gloss. 91. Distinct. Maiol. de irregularitate lib. 5. cap. 10. n. 6. ubi ait, quod si Clericus exercet officium proxenetæ in privatis negotiis, & non in

foro,

foro; aut nundinis, non degradabitur, sed solâ pœna arbitraria puniendus est, si tamen negotia essent licita; nam si illicita essent, à suo gradu deponendus est: Grassis de effectib. Clericor. effect. 6. n. 14. & 15.

12 Ampliatur 4. ut contractus facti per Clericos circa negotiationem lucrativam, & mercaturam sint nulli, ut late defendit Port. Consil. 16. n. 31. cum seqq. Pacion. allegat. Civil. & Canon. 197. n. 18.

13 Contraria tamen opinio videtur verior; quia licet Clerici negotiando perperam faciant, nihilominus eorum contractus validi erunt, ut voluerunt Maccabr. consil. 18. num. 258. Molin. de just. & j. tract. 2. disput. 342. n. 1. tom. 2. Grassis dict. effect. 6. n. 16. Card. de Luca de Cambiis discurs. 8. n. 7. & disc. 2. n. 2. versic. Verum in supplement. sentit Gabr. Pereir. de manu Regia cap. 24. sub n. 34. versic. Unde Prælati, & est de mente citatorum infra n. sequent.

14 Ampliatur 5. ut acquisita per Clericum ex mercatura, & negotiatione tanquam ex turpi causa, sunt restituenda, aut saltem expendi in usus pios, ut late ex multis comprobant Rodan. de Spolio Quæst. 1. n. 87. cum seqq. Grassis in decisionib. aur. p. 2. lib. 3. cap. 2. n. 23. In quo tamen articulo contrarium, & melius tuentur. Conrad. de contract. Quæst. 7. Rebuff. in repetit. cap. Pastoralis n. 42. de Cleric. ex communicat. Grassis dict. effect. 6. n. 17. Gabr. Pereir. de manu Reg. cap. 24. sub n. 34. versic. Unde ut Prælati.

15 Limitatur 1. principalis conclusio supra n. 1. ut locum non habeat, quando Clerici negotiationem exercuerint non lucri causa, sed necessitatis, ut se, suosque alant, cum aliunde non habeant, unde se alant, bonaque eorum ad victum, & vestitum non sufficiant. August. Barbof. de j. Eccl. lib. 1. cap. 40. num. 119. Grassis de effect. Clericor. effect. 6. n. 24. Cortiad. tom. 3. decis. 210. sub n. 8.

versic. Limitatur 1. Salzed. ad Bernard. Dias in pract. cap. 48. versic. Necessitatis tamen causa. Antonell. de jurib. Clericor. lib. 1. p. 1. cap. 7. n. 12.

16 Limitatur 1. ubi semel, aut iterum Clericus negotiatus fuerit Salzed. ad Bernard. Dias in pract. cap. 55. versic. Et huius criminis Grassis dict. effect. 6. n. 19. August. Barbof. dict. cap. 40. n. 120. Sanchez in Consil. Moralib. tom. 1. lib. 2. cap. 4. dub. 51. n. 7. Cortiad. dict. decis. 210. num. 10. ubi plures refert, & ait, quod tunc debet gabella ex illo actu, de quo Larrea allegat. 111. n. 45. Ratio est, quia ex unico actu circa merces facto non potest quis dici mercator Grassis dict. effect. 6. n. 20. Etian Forens. tom. 2. cap. 213. n. 5. & a ii laudati supra in Commentar. ad Ord. lib. 3. tit. 59. ad §. 13. n. 15. tom. 2.

17 Limitatur 3. in Clerico negotiante per aliam submissam personam, si iusta causa excuset Molin. de just. & j. tom. 2. tract. 2. disp. 342. num. 10. Grassis dict. effect. 6. num. 22. August. Barbof. dict. cap. 40. n. 121. Præsul. à Cunha in commentar. ad cap. 9. n. 1. Distinct. 99. licet contrarium teneant relati at August. Barbof. ubi proxime. & d solve cum distinctione, de qua ipse August. Barbof. eod. lib. 1. de j. Eccl. last. cap. 39. §. 5. n. 68. De hac controversia, vide plures relatos per Cortiad. tom. 2. decis. 210. n. 9. & primam opinionem sequitur Squilant. de obligat. Clericor. p. 2. n. 19. & de obligat. & privileg. Episcopor. p. 1. cap. 7. sub n. 30. versic. Quando.

18 Limitatur 4. ut licitum sit Clericis, qui res aliquas emerunt ad propriam, vel suæ familiæ sustentationem pro victu totius anni, vendere id, quod præter propositum super est, iusto pretio tunc corrente, licet maiori, quàm emerint, absque periculo negotiationis; quia hæc venditio fit per accidens, & ideo non est in consideratione; quo casu sunt etiam imunes à Gabellis, quia attenditur prima destinatio. S. Thom. 2. 2. Quæst. 77.

77. n. 4. *Navar. in Manual. cap. 24. n. 10. Quarant verbo vestigal. versic. Tertio Quatenus. Bonacin. de censur. in Bull. disput. 1. Quæst. 19. n. 6. versic. Secus. August. Barbof. de jur. Eccles. lib. 1. cap. 40. n. 12. Antonell. de jurib. Clericor. lib. 1. p. 1. cap. 7. n. 16. Molin. de just. & jur. tom. 2. tract. 2. disp. 342. n. 11. Grassis de effectib. Clericor. effect. 6. n. 32. Sperell. tom. 1. decis. 94. n. 14. & 15. Cortiad. decis. 206. n. 6. & 9. ubi infinitos laudat, juncto n. 20. & 21. ubi n. 7. & 8. dicit, quod Clerici, & Religiosi possunt vendi facere panes, carnes, pisces, & alias portiones, quæ supersunt, & remanent post factas inter illos distributiones: Et quod Episcopus qui potest tenere cymbam piscariam ad fumendos pisces pro sua, prædicatorum, hospitum, & familiæ sustentatione potest vendere pisces, qui supersunt absque nota negotiationis, & onere gabellaram.*

27 Sic pariter si Clerici, & Religiosi mercari sunt rem, non ut venderent, sed ut domum reficerent, vel in domo Sacerdotii, seu beneficii ædificarent; deinde mutato consilio ex causa, p. t. tigna, & cæmenta, quæ emerant, causa vendere, nec gabellas solvere debent. *Salzed. in Authent. Ad hæc Quæst. 20. n. 18. Cod. de usur. Stracc. de mercatur. p. 3. n. 6. Laurea allegat. 111. num. 40. Cortiad. dicta decis. 206. n. 10. Grassis dict. effect. 6. n. 22.*

20 Intellige, si in uno tantum, vel in alio casu Clerici, & Religiosi id fecerint; secus si per multos annos; nam tunc sunt negotiatores, & gabellam solvere tenentur. *Larrea allegat. 111. num. 42. Cortiad. dict. decis. 206. num. 11.*

21 Unde si Clerici sub colore faciendi sibi, & suæ familiæ provisionem ex proposito empti supersunt, negotiatores dicuntur, gabellamque de illo, quod superest, solvere tenentur, quia intendunt lucrum formaliter facere exemptione prius fa-

cta: *Cortiad. dict. decis. 206. num. 22. ubi alios allegat.*

Limitatur 5. ubi Clericus mercaturam exercuerit cum suis animalibus, & prædiis, potest enim boves, & oves, & alia, quæ habeat ex decimus, vel successione, aut exemptione, ut depasceret in suis pascuis, ad sui, & suorum sustentationem locare, & vendere: *August. Barbof. dict. cap. 40. n. 123. Antonell. de jurib. Clericor. lib. 1. p. 1. cap. 7. n. 17. & 18. Grassis de effectib. Clericor. effect. 6. num. 18. & 21.*

Limitatur 6. ubi Clericus agros proprios coleret, ut fructus venderet, lapides, vel metalla ex suis fundis caderet, vel erueret, sive ea mutet in aliam speciem, sive non; greges ex suis prædiis aleret, ut ex fætu, lacte, lana pecuniam conficiat; ut ipsa animalia adulta, & saginata vendat. *Less. de just. & jur. lib. 2. cap. 15. dub. 1. Paul. Comitot. respons. Moral. lib. 1. Quæst. 53. n. 2. August. Barbof. in dict. cap. 40. n. 124. ubi num. 126. versic. Limita 9. idem tenet quando Clericus ad colenda propria prædia emit animalia, & postea vendit.*

Unde si Clericus fructus ex patrimonialibus, vel Ecclesiasticis prædiis relictos aliò exportari faciat causa lucri faciendi, & ut carius ibi illos vendat, non est negotiatio, sed est contractus omni jure Clericis permissus, qui ex rebus suis negotiari non dicuntur, ac proinde ab omni vestigalis solutione exempti sunt. *Tiraquel. de nobilitat. cap. 28. num. 10. Avendaño de exequend. mandat. cap. 19. n. 34. Marcabrum. consil. 18. n. 29. cum seqq. August. Barbof. de jur. Eccles. lib. 1. cap. 40. sub n. 124. versic. Unde si. Bene defendit Sperell. tom. 1. decis. 94. ex n. 9. cum seqq. ubi optime respondet ad opinionem contrariam Grassis, quem alii sequuntur, demonstrans carere ratione, & auctoritate. Pignat. tom. 2. conj. 34. à n. 2. Antonell. de jurib. Clericor. lib. 1. p. 1. cap. 7. sub n. 15. Et licet eam præterideret pro-*

probare *Ansaldo. de jurisdict. p. 5. tit. 5. cap. 3. à n. 15. Tamen nostra limitatio est vera, & communis, ut cum pluribus ait Cortiad. tom. 3. decis. 210. n. 26. ubi n. 27. eam sublimitat, si Clericus fructus hujusmodi emisset, ut carius venderet, quia tunc esset negotiari, & allegat Fontanell. decis. 301. n. 3. versic. Id quod tom. 2. Ferrosin. in cap. Ecclesia Sanctæ Mariæ Quæst. 6. n. 20. & 41. Pereir. de manu Reg. p. 2. cap. 38. n. 8. Thom. del Bene de immunit. Eccles. tom. 1. cap. 8. dub. 14. Sect. 6. Frass. de Reg. patron. Indiar. tom. 2. cap. 75. n. 51.*

25 Sic etiam possunt Clerici aperire tabernam etiam in domibus Ecclesiæ, ibique vendere vinum relictum ex vineis propriis, vel Ecclesiæ etiam per minutum, dummodo non per se ipsos, sed per alios vendant, & inde gabellas solvere non tenentur: *Bellet. disquisit. Cleric. tit. 1. §. 21. n. 15. Squilant. de privileg. Clericor. cap. 8. n. 38. Marta de jurisdict. p. 4. casu 3. n. 13. Antonell. dict. cap. 7. num. 15. Cortiad. tom. 3. decis. 207. num. 14. cum seqq. ubi infinitos laudat. Sperell. dict. decis. 94. n. 10. August. Barbof. dict. cap. 40. n. 126. Fragos de regim. n. reip. p. 1. lib. 2. disput. 4. §. 2. num. 414. Cabed. p. 2. Arest. 45. versic. Porè cum seqq. ubi pluries decisum refert, dicens, quod communiter tenetur hæc opinio, & frequentius secundum eam judicari, tenent Mendes post primam part. Arest. 19. Themud. p. 3. decis. 218. per tot. ubi de real da agua, Pegas ad Ord. lib. 1. tit. 78. §. n. 149. & ad Ord. lib. 2. tit. 11. §. 1. num. 9. tom. 8.*

26 Non tamen liberantur Clerici à solutione tributi impositi super vino, quod vendunt in taberna per minutum pretio taxato à publico; quia cum hoc tributum non sit impositum vino, nisi personæ emptoris, qui illud solvit venditori in quantitate pretii taxati, non debet Clerici locupletari, cum pectura regii patrimonii, & solam ab eo liberantur, quando minori

pretio; quam à publico taxatum est, vinum minutatim vendunt, prout judicatum tenet *Peg. ad Ord. dict. tit. 1. ad Princip. sub n. 9. sequuntur Card. de Luca de regalib. discurs. 52. n. 11. Cirinus nexus rer. Ecclesiast. cap. 2. sub n. 86.*

Advertendum tamen est, quod 27 quamvis licitum sit Clericis aperire tabernam ad effectum vendendi vinum ex suis fundis relictum, non tamen possunt emptoribus ibi ministrare res comestibiles, à quibus abstinere debent ratione honestatis Clericalis, ut refert decisum à Sacr. Congreg. *Pignat. tom. 2. consult. 34. n. 58. Antonell. dict. cap. 7. sub n. 15. versic. Notandum tamen.*

Et cognitio fraudum, quæ occasione venditionis vini committi possunt ab eisdem Clericis, seu ab eorum ministris, non ad judicem laicum, sed ad Ecclesiasticum tantum spectat, ut resolutum tenet à Sacr. Congreg. immunit. idem *Pignat. dict. consult. 34. n. 58. Antonell. dict. n. 15. versic. Notandum 2. Cortiad. dict. decis. 207. ex n. 29. tom. 3. & probatur ex verbis finalibus nostri textus ibi: Et farão actos que metterao co as mercaderias dos suizes Ecclesiasticos seu Ordinarios.*

29 Ulterius advertendum est, quod licet Clerici prohibitum non sit aperire tabernas ad vendenda vina relictæ ex propriis, vel Ecclesiæ prædiis tamen ex alienis hoc est eis regulariter prohibitum, cum pluribus exornat idem *Cortiad. dict. decis. 207. 1. cum seqq.*

30 Limitatur 7. ubi Clericus conductor exerceret agriculturam in alienis prædiis conductis, ut fructus inde percipiendos vendat ad suam, suæque familiæ sustentationem; quia agricultura, & conductio est Clericis permessa pro victu querendo, secus si lucri gratia, non pro vitæ, & familiæ prædia conduxerit. *Grassis de effect. Clericor. effect. 6. n. 28. cum seqq. August. Barbof. de jur. Eccles. lib. 1. cap.*

cap. 40. n. 115. *Sper. u. accis. 94. n. 16.*
 & 17. *Scaño in propugnacul. Sacr. Re-*
ligios. Hierosolym. discept. 9. cap. 4. n.
14. Cortiad. decis. 210. sub n. 8. versic.
Limita. ubi plures laudat. Antonell. dict. cap. 7. n. 7. & 8.

31 Et idem est, si Clericus proprios
 agros aliis conducit, & quando ob-
 ventiones, & agros Ecclesie condu-
 cit. *August. Barbof. dict. cap. 40. n. 117.*
 & n. 125. *Frass. de Reg. patronat. In-*
diar. tom. 2. cap. 75. n. 56. & 67. Cor-
tiad. dict. decis. 210. sub n. 8. versic.
Limita. 2. cum seqq. Delbene de immu-
nit. Ecclesiast. tom. 1. cap. 5. Dub. 3.
Sect. 5. n. 7. Et etiam aliis locare pos-
sunt operas suorum bovum. Antonell. dict. cap. 7. n. 20. ubi dicitur obnox.

Unde quando Clericus succedit
 conductum jure hereditario, potest
 continuare conductionem usque ad
 præfixum tempus, dummodo talis
 conductio honestati Clericali non re-
 pugnet. *Lezan. in summ. Quæst. re-*
gul. p. 4. verbo. Negotiation. 4. versic.
Quod limita, August. Barbof. dict. cap.
40. n. 117. & de officio Paroch. p. 1. cap.
6. sub n. 38. Cortiad. dict. decis. 210. n.
8. in fine, versic. Limita. 4. Antonell.
de jurib. Clericor. p. 1. cap. 7. n.
6.

33 Limitatur 8. ut Clericis per-
 missum sit artificium, & immo sit
 honestum, & conveniens Ordini Cle-
 ricali, nam artificium vile omnino est
 prohibitum est, si propriæ Clerici fa-
 cultates non sunt ad victum suffici-
 entes; quamvis alii simpliciter asse-
 rant, Clericos lucrari posse ex hone-
 sto artificio etiam sine necessitate.
Grassius de effect. Cleric. effect. 6. ex n. 35.
cum seqq. ubi bene explicat. Redoan. de
Spol. Quæst. 2. n. 39 & 42. Squil. de obli-
gat. Clericor. p. 2. n. 41. Federic. de Se-
na cons. 62. n. 3. Pignatel. tom. 2. con-
sult. 34. n. 13. Antonell. dict. cap. 7. n.
1. & 2. Cortiad. dict. decis. 210. ex n.
21. cum seqq. Scaño in propugnacul. Sa-
cr. Religion. Hierosolym. discept. cap. 4.
à n. 6. August. Barbof. dict. cap. 40. ex

n. 132. cum seqq. *Gabr. Pereir. decis.*
95. n. 31. versic. Unde etiam, & de
manu Reg. cap. 24. n. 34. versic. Unde
Clericorum, & n. 36. versic. Sed tamen,
 & cap. 38. n. 4. versic. *Ex quo.*

Differt enim artificium à nego-
 tiatione Clericis prohibita; quia ne-
 gotiatio dicitur, quando res emptæ
 non mutata forma alteri venditur, ar-
 tificium verò, quando prima forma
 totaliter mutata est. *Grassius dict. effect.*
6. n. 38. Genuens. in prax. cap. 62. num.
2. Redoan. dict. Quæst. 2. à num. 36.
Squillant. dict. p. 2. n. 42. Vivian. de
de jure patron. p. 2. lib. 6. cap. 1. n. 200.
Antonell. dict. cap. 7. n. 3.

Unde inferitur, quod licitum
 est Clericis emere pullos equorum, &
 postea equos suo labore, & industria
 perfectos aliis vendere, vel emere
 uvam, ut vinum faciant, vel
 ut oleum vendant, vel lanam, ut ex
 ea pannum conficiant, si id faciant ad
 necessaria vitæ comparanda, & in his,
 & similibus casibus gabellarum exa-
 ctor tenetur stare juramento Clerico-
 rum: Et contra verò Clerici nec per
 se, nec per alios possunt pelles, vel
 coria aptare, taxillos, vel Chartas
 luforias; vel arma bellica conficere,
 & similia. *Clement. 1. de vit. & honest.*
Clericor. Riccius. in prax. p. 3. resol. 204.
Genuens. in prax. cap. 62. n. 4. 6. & 17.
Quarant. verbo Festigal. versic. Dis-
putat. versatur. & versic. Sequent.
Grass. dict. effect. 6. n. 21. Anton. de jurib.
Clericor. lib. 1. p. 1. cap. 7. n. 4. & 5.
 ubi n. 19. ait posse Clericos etiam per
 se ipsos artificicæ operam dare deli-
 centia Episcopi gratis concedenda, &
 arborum suorum folia laicis concede-
 re, eo pacto adjecto, ut lucrum, quod
 ex bomicibus proveniret, inter ipsos
 dividatur, ad quod allegat *Squillant.*
de obligat. Clericor. p. 2. n. 42. Pignatel.
consult. 34. n. 11. tom. 2.

Limitatur 9. ut Clerici, &
 Religiosi in Indiis existentes possint
 ad proprium usum & necessaria ad
 vitam certo modo in Hispania ne-
 tiari.

tiari. *Molin. de just. & jur. tom. 2.*
tract. 2. disp. 342. numer. 8. August.
Barbof. de jur. Eccles. lib. 1. cap. 39.
§. 2. numer. 66. & in cap. final. num.
3. de vit. & honest. Clericor. Fagund.
de just. & jur. lib. 5. cap. 11. num. 37.
Castr. Palao oper. moral. p. 3. tract. 16.
disp. 4. punct. 13. §. 3. n. 8. in fine. Cor-
tiad. tom. 3. decis. 210. n. 19 ubi etiam
 scribit, hanc limitationem impugna-
 re *Gabr. à Sanct. Vincent. de censur.*
disput. 1. n. 142. quem refert, & se-
 quitur, maxime attentis novis consti-
 tutionibus Pontificiis, præcipue edi-
 ta à Santiss. Clemēt. IX. *Frass. de Reg*
patronat. Indiar. tom. 2. cap. 75. n.
 & quod videatur. *Castr. Palao dis*
 3. n. 5.

37 Limitatur 10. ubi Clericus
 aliquo bono zelo ductus emit, ut
 nostra vendat, verbi gratia, quia vide-
 bat, quod aliqua victualia tempore
 abundantie male conservabantur ad
 exteros, nam si emat tempore ex-
 dictæ abundantie, ut tempore famis
 possit rem emptam aliis vendere pro
 pretio currenti non causâ lucri, sed
 ad evitandam penuriam, negotiator
 dici non potest. *Redoanus de Spol.*
Quæst. 2. n. 48. Molin. de just. & jur.
tom. 2. tract. 2. disp. 342. n. 12. Gras-
sius de effectib. Clericor. effect. 6. numer.
 34.

38 Circa has negotiationes Cleri-
 corum, vide duas decisiones Sacra-
 Congr. Concil. plures casus resoven-
 tes apud *August. Barbof. dict. cap. 40.*
n. 127.

39 In textu ibi: *Ou Beneficiados.*
 vide plures relatos per *Cortiad. tom.*
3. decis. 210. n. 5.

40 In textu ibi: *E os Fidalgos.*
 quales sint hi nobiliores diximus
 supra lib. 3. tit. 59. §. 15. ex n. 39. cum
 seqq. to. n. 3. Et quatenus illis prohibe-
 tur in textu negotiatio, deducitur ex
 L. Nobiliores 3. Cod. de commerc. &
 mercatorib. ubi *August. Barbof. n. 1. &*
2. & ibi Brunnem. à n. 1. Thom. Valasc.
legat. 13. n. 16. Gutierrez practicar.
lib. 1. Quæst. 137. numer. 8. Stracc. de
 Tomo IV.

meratur. p. 2. amer. 17.

Ratio autem hujus textus esse
 videtur, quia sordida mercatura so-
 lius quæstus causa instituta, derogat
 nobilitati. *Stracc. de mercatur. p. 3.*
n. 14. Gutierrez dict. Quæst. 137. n. 8.
cum seqq. Thom. Valasc. dict. allegat. 13.
ex n. 219. ubi explicat Brunneman. in
dict. L. Nobiliores 3. n. 3. & ibi Aug.
Barbof. à n. cum seqq. & alii relati à
Barbof. hic n. 3.

Ideo ratione hâc subjecta appa-
 ret, textum de solius quæstus gratiâ,
 & sordida mercatura loqui. *Tiraquel.*
de nobilit. cap. 7. n. 14. Brunneman. in
dict. L. Nobiliores 3. n. 2.

Sicut etiam intelligi debet,
 quando nobilis per mercaturam
 exercet. *Tiraquel. de nobilit. cap. 27.*
n. 7. Capol. in tract. de imp. Milit.
deligend. n. 13. Brunnem. dict. num. 2.
Thom. Valasc. dict. allegat. 13. n. 223.
August. Barbof. in dict. L. Nobiliores
7. n. 6.

Potest tamen ex consuetudine
 regionis licitum esse nobilibus nego-
 tiari, prout in Oppido de Monçãõ
 testantur. *Thom. Valasc. dict. allegat.*
13. n. 222. Barbof. hic n. 3. Tiraquel.
de nobilit. cap. 37. n. 20. Brunnem. in
dict. L. Nobiliores n. 3. & ibi August.
Barbof. n. 7.

In textu ibi: *E os Cavalleiros,*
 que estiverem em acto militar. Loquitur
 tractus de equitibus militaribus calca-
 reorum aureorum, qui sunt in actu
 militari ne à militia distrahantur ob
 cupiditatem negotiationum *Molin.*
de just. & jur. tom. 2. tract. 2. disput.
342. n. 4. & 488. n. 1.

Actus verò militaris intelli-
 gitur, quando sunt in expeditione belli,
 seu in castris, vel ad eam in cohorti-
 bus irer faciunt; item, & quando
 sunt in præfidiis, vel in arcibus obse-
 si, seu in conflictu prælii; ut in Ord.
 hoc lib. 4. tit. 83. §. 5. & §. 9.

Intellige etiam actum milita-
 rem, quando milites, seu Equites in
 hybernis sunt, tunc enim militat ea-
 dem ratio, ne ob talem cupiditatem à
 militia

militia distrahantur, & abbeatur i. L. final. Cod. de locat. & conduct. licet eo tempore testamenti privilegia militaria non habeant ex textu in §. Sed hactenus 3. Instit. de milit. testament. & ex dict. Ord. lib. 4. tit. 8. §. final.

48 Extende ex identitate rationis ad alios milites ex L. Milites 31. & L. final. Cod. de locat. & conduct. L. Unica Cod. negotiator. ne milit. ibique Doctores. Gratian. Forens. tom. 1. cap. 186. n. 24.

49 Idem etiam dicendum est de Equitibus Hierosolymitanis ex cumulatis per Escano in propugnalis. Sac. Religion. Hierosolymit. discept. 9. cap. 4. per tot. ubi late agit, quando eis sit prohibita negotiatio, & mercatur, & quando permittitur ad quos accommodatur ea, quae supra diximus de Clericis, & Religiosis.

50 In textu ibi: *Suas dignitates*. Refertur ad Clericos, & Nobiliores, non autem ad milites equestres, qui non conveniunt alia verba ibi: *Est ad militat*; quia militia non est dignitas, ut probat textus in L. Ult. Cod. qui militat. poss. lib. 12. Barthol. in L. penult. ff. de militat. testam. L. Siquis in conscribendis 29. Quous Barthol. n. 6. Tiraque. de nobilit. p. 8. n. 9.

Ad titul. 1.

Quando cmentes servos, vel animalia ea redhibere valeant ex causa morbi, vel claudicationis.

Ad Principium.

SUMMARIUM.

1 Emens servum adeo morbosum ut sibi servitium nequeat prestare potest venditori illum redhibere probans in potestate venditoris tali morbo laborare, dum tamen venditorem citet intra 6. menses à traditionis die computatos.

2 A' quibus de jure communi edictum fuisse lotum.

3 Et quot capita contineret, & quid in illis.

4 Vendens servum, jumentum, vel equum vitia, & morbos palam emptori manifestare tenetur, alias pretium cum interesse, & damnum restituere debet, si intra 6. menses emptor contractum rescindat, & rem velit restituere.

5 Emptori contractui stare volenti, & agere ad diminutionem pretii propter vitium, vel morbum; datur actio intra annum quanto minoris, redhibitoriaque cessat, si venditori vitium erat ignotum.

6 Referuntur differentiae inter actionem quanto minoris, & redhibitoriam, & n. 7.

8 Has actiones extende ad cuiusvis rei alienationem, et si de mancipiis, & jumentis tantum loquatur.

9 Item ad dationem in solutum.

10 Nec non ad dotem estimatam estimatione emptionem faciente.

11 Item ad donationem, quando à promissione incepta, seu si à traditione.

12 Et etiam ad contractum emphyteusis.

13 Nec non ad locationem ad longum tempus utile dominium transferentem.

14 Minime tamen in aliis locationibus procedunt.

15 Fiscus Res Fiscales vendens, redhibitoria non tenetur, nisi promittat.

Limita in procuratore fiscali, si sciens vitium, vel morbum dolose vendat, & non manifestet, ibid.

16 Actiones extende etiam ad res mobiles.

17 Nec non ad immobiles, si fundus venditus producebat herbas pestiferas venditio tamen non facit si post oriantur.

18 Idem si in constructione parietum vel

vel testorum vitium lateat occultum.

19 Nec non si plures res ejusdem generis uncio pretio vendantur, idemque si diversis pretiis.

20 Idemque si res inter se sint connexae, ut commodum nequeant separari.

21 Redhibitoria pro juribus incorporabilibus non datur.

22 Medicus, vel Marescalco per ignorantiam non excusantur, nec Doctor librum videns, nisi emptor, se ignorasse, probasset.

23 Quid sit morbus, & in quo differat à vitio? Remissive.

24 Morbus, seu vitium, quo redhibitio conceditur, debet impedire ministerium, & usum rei emptae, vel deteriore facere.

25 Redhibitoria non conceditur si vitium, vel morbus usum rei non impediunt.

26 Redhibitoria non datur pro minimo vitio, sic tamen pro re minima vendita.

27 Datur actio quanto minoris pro modico incommodo. An procedat de jure nostro Regio. Remissive, ibid.

28 Necessarium est in actione redhibitoria ut animal venditum sit vitiosum tempore venditionis, vel paulo ante.

29 Secus si res vendita post contractum vitiosa, vel morbosa reperitur.

30 Redhibitoria debet intra semestrem à die traditionis rei emptae computatum intentari, usque ad citationem.

31 Non currit tamen, nisi à die scientiae.

32 Si ignorantia morbi sit supina currit, tempus à die ignorantiae.

33 In venditionibus conditionalibus, conditione pendente tempus non currit.

34 Venditore in emptorem exempto antea in semestrem ad pretium agente, emptore excipiente de rei vitio, transacto termino, auditur

exceptioque perpetuabitur.

35 Actio redhibitoria, & quanto minoris praescribi possunt etiam stante mala fide, et si in animae iudicio post annum, & annos teneatur.

In foro conscientiae venditor, praescripta actione, tenetur ad reddendum pretium, si dolus causam dedit contractui, & ad illud minuendum si dolus incidat in contractu, ibid.

36 Post praescriptionem tamen actio competit ex vendito.

37 Redhibitoria agens, si non obtinuit, uti potest actione quanto minoris.

38 Re vendita pacto displicentiae, emptor recedere potest à contractu intra 60. dies. et si non sit vitiosa.

39 Venditio facta sub conditione, si Stichus intra certum diem placuerit erit emptus aureis 20. valida est.

40 Non tamen est suspensiva, sed resolutive.

41 Substantia contractus consistit in consensu contrahentium, re certa, & certo pretio.

42 Conditio, si placuerit, aut displicuerit, tacite inest.

Expressa conditionis, quae tacite inest a iure purum, & perfectum relinquit etiam respectu translationis domini ibid.

43 Refertur distinctio inter conditionem si placuerit, & si displicuerit.

44 Lex menses conceduntur ad redhibendos servos ex quacunque parte asportatos, exceptis adductis ex Regno Guineae.

Emens servum adeo morbosum, ut sibi servitium prestare non valeat propter impedimentum morbi, potest illum venditori redhibere, si probaverit, quod in potestate ipsius venditoris jam tali morbo laborabat, dummodo venditorem citet intra sex menses computatos à die traditionis

nis servi. Deducit. *L. 1. ff. de ædilit. edict. exornant Gabr. Pereir. decis. 74. per tot. Sousa de Maced. decis. 49. n. 1. Pegas Forens. tom. 1. cap. 3. à num. 179. cum seqq. Valasc. de jur. emphyt. Quæst. 6. n. 18. Molin. de just. & jur. tom. 2. tract. 2. disput. 353. per tot. Gomes var. tom. 2. cap. 2. num. 48. Hermozill. in L. 64. cum seqq. tit. 5. partit. 5. Phæb. p. 1. Arest. 35.*

2 Agitur in hoc titulo de materia ædilitii edicti, pro cuius cognitione præmittendum est de jure communi hoc edictum fuisse latum à quibusdam ædilibus ex numero patritiorum electis, qui & Senatores erant, & juris statuendi potestatem habebant, qui Curules appellabantur *Cæpol. in rubr. iust. tit. n. 1. quem sequitur Gabr. Pereir. decis. 74. num. 1. cum seqq. ubi agit de his, & aliis ædilibus, qui in populo Romano fuerunt, & de eorum potestate Hermozill. in dict. L. 64. tit. 5. Gloss. 1. n. 1. partit. 5. Pichard. in 8. Actionum autem, 28. Quæst. 17. à n. 11. Instit. de actionib. Grav. de origine juris Civil. p. 1. §. 39.*

3 Hoc autem edictum tria capita continebat, unum de mancipiorum venditionibus, de *in L. 1. cum aliis ff. de ædilit. edict. & in nostro tit. Alterum de venditionibus jumentorum; de quo in L. 65. tit. 5. Ediles aiunt. 38 ff. eod. tit. Tertium de prohibitionem nequis animal nabeat in via, aut alio loco, ubi nocere possit, de quo in L. Enim 40. cum L. Sequenti ff. eod. §. final. Instit. Si quid pauper fecisset dicat. ubi omnes Institutarum. Hermozill. dict. Gloss. 1. sub n. 1. versic. Edictum verò. Gabr. Pereir. dict. decis. 74. n. 3.*

4 His præmissis nota, quod vendens servum, vel jumentum, seu equum tenetur varia, & morbos, si quos habet, palam, recteque emptori manifestare eo modo, quo ei innotescant, alias si vitium, vel morbum scienter celaverit pretium cum interesse, & damnum restituere debet, si intra sex menses emptor de resecti-

sione contractus egerit, & rem emptam venditori restituere velit ex actione Prætoriana, seu ædilitia, quæ redhibitoria appellatur, ut hic habetur, & in L. 1. & in L. Ediles aiunt. 38. ff. de ædilit. edict. Hermozill. dict. Gloss. 1. n. 2. Pegas Forens. tom. 1. cap. 3. à n. 187. cum seqq. Mendes in prax. p. 2. lib. 4. cap. 8. §. 3. n. 13. juncto n. 15. Lagunes de fructib. p. 1. cap. 14. n. 38. ubi de fructibus, & operibus, & acquisitis Barbof. ad hunc tit. §. 3. Ciarkin. Forens. lib. 1. cap. 89. n. 1. Altimar. de nullit. contract. tom. 4. rubric. 1. p. 2. Quæst. 15. n. 683. & num. 693. Themud. p. 3. decis. 332. n. 6.

5 Alias si emptor contractui stare voluerit, & agere ad diminutionem pretii constituit propter vitium, vel morbum, datur ei intra annum actio Prætoriana, quæ vocatur. *Quæst. 15. n. 776. versic. Et sicut in emptione Bolanus dict. n. 7.* Tertio ad dotem æstimatam ea æstimatione, quæ emptionem facit. *Idem Hermozill. dict. Gloss. 1. num. 7. Valasc. dict. versic. Præterea Altimar. de nullit. contract. tom. 4. rubr. 1. p. 2. Quæst. 15. n. 776. versic. Et sicut in emptione Bolanus dict. n. 7.*

6 Differunt tamen actio Quanto minoris, & redhibitoria in tribus: ex illa enim agitur contra venditorem scientem, vel ignorantem rei venditæ vitium, ipsa re apud emptorem manente, & infra annum, ut in dict. L. Ediles aiunt 38. ff. de ædilit. edict. & in L. 2. Cod. de ædilit. actionib. 6. ubi August. Barbof. ex n. 1. & in §. 2. hujus tit. Pegas Forens. tom. 1. cap. 3. n. 187. Gabriel. Pereir. decis. 74. n. 20.

7 Ex hac autem res redhibetur & emptori pretium cum interesse; & damno restituitur infra sex menses, & contra venditorem tantum datur, non contra ignorantem, ex dictis supra n. 4.

8 Quæ quide n actiones favrabiles sunt, & extenduntur ad cujusque rei alienationem, quamvis specialiter de solis mancipii, & jumentis edictum loquatur: Et sic porriguntur ad contractum permutationis, et si Ulpianus in L. Sciendum est 63. ff. de ædilit. edict. ad solas venditiones pertinere dixerit, ut ex eodem Ulpiano in L. Sciendum 19. §. Deinde aiunt ædiles ff. eod. tit. tenent Hermozill. in L. 64. tit. 5. Gloss. 1. n. 5. partit. 5. Valasc. de jur. emphyt. Quæst. 6. n. 18. Pichard. in §. Actionum autem 28. Quæst. 17. n. 17. Instit. de actionibus. Bolan. de commerc. terrestr. lib. 1. cap. 13. n. 7.

9 Porriguntur 2. ad dationem in solutum, quæ simili est emptioni. *Hermozill. dict. Gloss. 1. n. 6. Valasc. dict. n. 18. versic. Præterea Altimar. de nullit. contract. tom. 4. rubr. 1. p. 2. Quæst. 15. n. 776. versic. Et sicut in emptione Bolanus dict. n. 7.*

10 Tertio ad dotem æstimatam ea æstimatione, quæ emptionem facit. *Idem Hermozill. dict. Gloss. 1. num. 7. Valasc. dict. versic. Præterea Bolanus dict. n. 7.*

11 Quarto ad donationem quando incipit à promissione, quo casu donator de evictione tenetur: secus verò quando à traditione initium sumit. *Hermozill. dict. Gloss. 1. n. 8. ubi ait, hoc esse intelligendum de donatione facta titulo oneroso; secus si lucratio, ut etiam dicit Valasc. dict. n. 1. versic. Præterea in fine, & de part. cap. 37. n. 3. Brunnem. in L. ad res donatas 62. n. 1. ff. de ædilit. edict. Item intelligitur, quando in donatione intervenit dolus, aut fraus dict. L. Ad res donatas 62. ff. de ædilit. edict. ubi Brunnem. n. 1. Bolan. de commercio terrestr. lib. 1. cap. 13. n. 7. in fine.*

12 Quinto ad contractum emphyteusis, venit si fundus concessus in emphyteusim producat herbas pestiferas, quia præstare debet redhiberi, vel restituere. *Idem agit. Valasc. de jur. emphyt. Quæst. 6. n. 18. Hermozill.*

in dict. L. 64. §. Gloss. 1. n. 8. & n. 9.

3 Sexto ad locationem ad longum tempus porriguntur dictæ actiones; quia ex ea transfertur utile dominium, ut alibi diximus. *Hermozill. dict. Gloss. 1. n. 10. Valasc. dict. Quæst. 6. n. 18.*

14 In aliis verò locationibus hæ actiones, & ædilitium edictum locum non habent. *L. Sciendum 63. de ædilit. edict. Hermozill. ead. Gloss. 1. n. 10. & 11. Valasc. dict. n. 18. versic. Præterea, ubi n. 12. Contrarium tenet, concedens dari actionem utilem in factum in locationibus, si perfectio contractus aliquod vitium in re locata apparet, quod tamen antea latebat, ut si conductæ sunt ædes in quinquennium, & primo anno deprehenditur esse pestilentes, infestæ & male sanas: de quo vide Pacion. de loca. cap. 5. cum seqq.*

15 Secus autem vendens res fiscales non tenetur redhibitoria nisi promittat. *L. 1. §. Illud sciendum ff. de ædilit. edict. Alfarus de Offic. Fisc. Gloss. 4. de empt. n. 46. Special. Hermozill. dict. Gloss. 1. n. 21. ubi limitat respectu Procuratoris Fiscalis, si sciens vitium, vel morbum dolose vendat, & illum non maneat. Bolanus de commerc. terrestr. lib. 1. cap. 13. n. 8.*

16 Sepmo porriguntur prædictæ actiones ad res mobiles vitiosas, veluti librum, pannos, ligas, & alia. *L. 1. in princip. ff. de ædilit. edict. ibi Mobiles, aut se moventes. Hermozill. in dict. L. 65. Gloss. 1. n. 2. Surd. decis. 146. n. 7. Gomes var. tom. 2. cap. 2. n. 48. versic. Idem est, si quis vendat. Gabr. Pereir. decis. 74. n. 4. Valasc. de jure emphyt. Quæst. 6. n. 18. August. Barbof. in L. Si prædium 4. n. 4. Cod. de ædilit. actionib. Brunneman. in L. Etiam in fundo 49. n. 2. ff. de ædilit. edict. idem dicitur in §. 10. hujus tit. Bolan. dict. cap. 13. n. 9.*

17 Octavo extenduntur etiam hujusmodi actiones ad res immobiles, quando fundus venditus producebat herbas

herbas pestíferas or tempore venditionis; secus vero post venditionem oriuntur ex facto emptoris, vel si domus vendita aërem insalubrem habet, vel in ea serpentes nascuntur. *Hermozill. dict. Gloss. 1. n. 3. & 4. Surd. dict. decis. 146. r. 7. Gabr. Pereir. dict. decis. 74. n. 4. versic. Ex quo defendi, & n. 13. Valasc. dict. Quæst. 6. n. 18. August. Barbof. in dict. L. Si prædium 4. n. 2. & 3. Brunnem. in dict. L. Etiam in fundo n. 1. Pegas Forens. tom. 1. cap. 3. num. 214. & §. fin. huius tit.*

18 Et idem dicitur, si in constructione parietum, vel tectorum aliquod vitium occultum lateat, ut si extra ex lapidibus constructæ esse appareant, & intus sint terrenæ, vel quid simile. *Hermozill. dict. Gloss. 1. n.*

19 Nono extenditur quando plures res ejusdem generis unice pretio venduntur, vel si sunt ejusdem generis, & officii, etsi diversis pretiis sint venditæ, & una earum est morbosa, quod omnes redhiberi possunt. *L. Cum ejusdem 34. ff. de ædilit. edict. ubi Gloss. verbo Omnes, & ibi Cæpol. n. 6. & 10. Gomes dict. cap. 2. n. 49. versic. Dubium tam. n. Hermozill. in dict. L. 65. Gloss. 1. n. 5. & Gomes ait tantum morbosa redhiberi potest, pretio æstimato à iudice, & idem si qualibet suo distincto pretio vendita fuit. *Gabr. Pereir. decis. 74. n. 29. Brunnem. in L. Cum ejusdem generis 34. n. 1. & 2. ff. de ædilit. edict. Ciarlin For. lib. 1. cap. 89. num. 18. & 19. Pegas Forens. tom. 1. cap. 3. num. 207. & vide infra ad §. 8. n. 5.**

20 Idemque dicendum est si res inter se habeant connexitatem, vel conjunctionem, ut commodè separari nequeant, ut si plures servi sunt ejusdem artificii dict. L. c. Ediles aiunt 38. §. Ultim. cum lego sequent. ff. de ædilit. edict. *Hermozill. dict. n. 5. versic. Vel si inter se Gabr. Pereir. dict. decis. 74. n. 29. ubi ait quod omnes redhiberi debent, vel neutra. Gomes dict.*

cap. 2. nurier. 49. versic. Dubium tamen.

Non tamen datur hæc actio redhibitoria pro juribus incorporalibus. *Hermozill. in L. 65. tit. 5. Gloss. 1. n. 6. partit. 5.*

In textu ibi: Qualquer pessoa. Non procedit in Medico, vel Marefcaico, qui non excusantur per ignorantiam sicuti nec Doctor videns librum arg. *Ord. hoc lib. 4. tit. 4. titul. 13. §. 8. Surd. decis. 146. n. 2. Barbof. ad rubr. huius tit. n. 3. Hermozill. in L. 66. tit. 5. Gloss. 1. n. 5. partit. 5. ubi limitat, nisi emptor probasset, se ignorasse, quia nunquam vidit servum vel equum, aut librum, nam tunc ei dabitur actio, etsi lupinè ignorasset. *Gabr. Pereir. decis. 74. n. 30. Pegas Forens. tom. 1. cap. 3. n. 217.**

In textu ibi: Infirmidade. Quid sit morbus, & in quo differat à vitio, tradit *Sabin. in L. 1. §. Sed sciendum; ff. de ædilit. edict. & in L. Inter stuprum §. verum ff. de verbor. significat.* Sed *Ulpianus in dict. §. Sciendum, ait, pro eodem accipi morbum, & vitium quāvis in edicto ædiliū curulium dubitationis tollendæ causa bis idem dictum sit. De quo vide. Caball. de ædilit. action. cap. 1. n. 1. & 2. Cæpol. in dict. §. Sciendum n. 10. Accium de priv. 2. infirmit. rubr. 3. cap. 3. per tot. *Hermozill. dict. Gloss. 1. sub n. 7. versic. Morbus autem ubi etiam ait, morborum plures esse species, de quibus agitur in dict. L. 1. §. Apud Julianum usque ad L. 15. & L. 50. ff. de ædilit. edict.**

In textu ibi: Que the tolha servirse delle. Dicitur hic quod morbus, seu vitium, quo redhibitio conceditur, talis esse debet, quod rei emptæ usum, & ministerium impediat, vel deteriore faciat. Desumitur ex dict. *L. 1. §. Sed sciendum, versic. proinde, & ibi Cæpol. à n. 34. & Brunnem. n. 6. Hermozill. dict. Gloss. 1. n. 7. versic. Morbus vero. Masc. d. de probat. concl. 615. num. 11. Caball. de ædilit. edict. cap. 2. n. 15. Trentac. q. var. resol. 11. n. 2. & 3. Caball. de ædilit. edict. cap. 2. n. 30. Gomes var. tom. 2. cap. 2. n. 48. Hermozill. in L. 65. tit. 5. Gloss. 5. n. 15. August. Barbof. in L. Cum proponas 2. n. 2. Cod. de ædilit. action. Pegas Forens. tom. 1. cap. 3. n. 209. Et quoad ornamenta petenda præscribitur actio sexaginta diebus. *Altimar. de nulli. contract. tom. 7. rubr. 1. part. 5. Quæst. 43. n. 108. versic. Redhibitoria, & dict. Quæst. 15. n. 698. Cofa ad Caminhã in form. libell. annot. 27.**

solut. lib. 3. tit. de empt. resol. ut. 11. n. 4. August. Barbof. in L. Si apud 3. n. 12. Cod. de ædilit. actionib. *Altimar. de nulli. contract. tom. 4. rubr. 1. p. 2. Quæst. 15. n. 706. & n. 711.*

25 Unde non omnes morbi, nec omnia vitia redhibitioni locum faciunt; ideoque si usum rei non impediunt, nec eam deteriore faciant, sed modicum incommodum emptori creetur non dabitur redhibitoria, ut non datur pro morbo parvi momenti. *dict. L. 1. §. Sed sciendum, & L. 4. in fine ff. de ædilit. edict. Ciarlin. Forens. lib. 1. cap. 89. n. 2. Mascard. dict. concl. 615. n. 11. cum seqq. Caball. dict. cap. 2. n. 1. Accius de privileg. infirmit. rubr. 4. cap. 4. à n. 7. & n. 16. Hermozill. dict. Gloss. 1. n. 7. Sous. de Maced. decis. 49. n. 1. Barbof. ad rubr. huius tit. n. 5. August. Barbof. in dict. L. Si apud 3. n. 11. & probatur ex §. 1. huius tit. ubi dicemus. *Altimar. dict. n. 706.**

26 Licet autem provitio minimo actio redhibitoria non detur, datur tamen pro re minima vendita, ut pro gallina, vel cane. *Hermozill. dict. Gloss. 1. sub num. 7. August. Barbof. in dict. L. Si apud 3. n. 11.*

27 Dabitur tamen actio quanto minoris pro modico incommodo, ut voluerunt *Trentacinq. dict. resolut. 11. n. 4. Brunnem. in dict. L. 1. n. 6. ff. de ædilit. edict.* Sed an hoc procedat de jure nostro Regio vide §. 1. huius tit. in fine & ibi dicta n. 12.

28 In textu ibi: Provando, que era doente em seu poder: Ex his verbis desumitur, necessarium esse in actione redhibitoria, ut animal venditum vitiosum fuerit tempore venditionis, vel paulo ante; quia de superveniente morbo venditor non tenetur; sed probandum est, morbosum fuisse per emptorem tempore venditionis. *L. In ædilit. ff. de ædilit. edict. L. Si apud 3. n. 11. ubi August. Barbof. n. 1. & 4. Cod. de ædilit. actionib. Caball. dict. cap. 2. n. 25. Masc. d. de probat. concl. 615. num. 11. Caball. de ædilit. edict. cap. 2. n. 15. Trentac. q. var. resol. 11. n. 2. & 3. Caball. de ædilit. edict. cap. 2. n. 30. Gomes var. tom. 2. cap. 2. n. 49. versic. Adde ta-*

men. *Ciarlin. lib. 1. cap. 89. n. 7. Hermozill. in L. 66. tit. 5. Gloss. 1. n. 15. partit. 5. The. aud. p. 3. decis. 332. n. 4. Gabr. Pereir. decis. 74. num. 13. Altimar. dict. Quæst. 15. n. 698.*

29 Ast de recenti post contractum res vendita reperitur vitiosa, vel morbosa, præsumitur talem etiam fuisse tempore contractus, si vitium sit de illis, quæ brevissimo tempore non generantur, sed requirunt tractum temporis, veluti si post triduum animal moriatur, & cor, jecur marcidum habuerit; cum enim hæc in momento non fiant, censendum est, vitium extitisse ab initio tempore contractus, quod dici non posset de illis vitiis, quæ momento possunt contrahi. *Caball. de ædilit. action. cap. 2. n. 26. Mascara. de probat. me. 8. Ciarlin. dict. cap. 89. n. 8. cum seqq. August. Barbof. in dict. L. Si apud 3. ex n. 5. cum seqq. Hermozill. dict. L. 66. Gloss. 1. n. 16. Pegas Forens. tom. 1. cap. 3. ex n. 190. cum seqq. & vide quæ diximus infra ad §. 5. ex numer. 8. cum seqq.*

In textu ibi: Dentro de seis meses: Intra semestrem intentari debet actio redhibitoria computatum à die traditionis, et emptæ usque ad citationem, ut hic dicitur, & in *L. Sciendum 19. §. final. L. Redhiberi 21. in princip. L. cum sex menses 55. ff. de ædilit. edict. Petr. Gregor. Syntagm. lib. 25. cap. 21. n. 18. Morla in empt. tit. de empt. in præmiss. n. 41. Trentacinq. var. resolut. lib. 3. tit. de empt. resolut. 11. n. 2. & 3. Caball. de ædilit. act. cap. 2. n. 30. Gomes var. tom. 2. cap. 2. n. 48. Hermozill. in L. 65. tit. 5. Gloss. 5. n. 15. August. Barbof. in L. Cum proponas 2. n. 2. Cod. de ædilit. action. Pegas Forens. tom. 1. cap. 3. n. 209. Et quoad ornamenta petenda præscribitur actio sexaginta diebus. *Altimar. de nulli. contract. tom. 7. rubr. 1. part. 5. Quæst. 43. n. 108. versic. Redhibitoria, & dict. Quæst. 15. n. 698. Cofa ad Caminhã in form. libell. annot. 27.**

Hic autem se-
cur-
ant, nisi à die sci-
le dict. L. Sciendum final.
L. cum sex menses, &
dict. b. Hermozill. dict. gloss.
7. Molin. de iur. & iur. tom. 2. tract.
353. n. 5. de Maced. de-
1. 1. & 2. ita proce-
exti-
is iur-
onem.
in dict. L. Cum proponas 2. n. 11.
dict. cap. 2. n. 49. versic. Item intellige. Altograd. dict.
timar. dict. versic. Redhibitionis tempus.

Ideo si servus adugiat post an-
num, & ultra, potest agi redhibito-
ria intra sex menses, si tunc usque
habuit emptor ignorantiam. August.
Barbos. in L. 2. n. 1. Cod. de edilit. ac-

si verè ignorantia morbi sit lu-
pina, currit tempus à die tantis igno-
rantiae. Gloss. in dict. L. Si ten. um 19.
final. verbo Currit ff. de edilit. edict.
Hermozill. dict. Gloss. 5. n. 17. Aug.
Barbos. in dict. L. Cum proponas 2. n.
8. Brunnem. in dict. L. Cum sex menses
n. 1. Sousa de Maced. decis. 49. n. 6.
Surd. decis. 146. num. 2. Altimar. ubi
proxime.

33 In venditionibus tamen condi-
tionalibus pendente conditione istud
tempus non currit. Hermozill. dict.
Gloss. 5. n. 20. August. Barbos. in L.
Cum proponas 2. n. 12. Cod. de edilit.
actione. ubi ait, quod adveniente
conditione, competit actio redhibi-
toria, & hoc idem dicit Petr. Barbos.
in L. Si mora 10. n. 70. in fine ff. solut.
matrim. primum tenet Altim. dict. n.
108. versic. Redhibitionis tempus.

34 Item si venditor contra empto-
rem actione ex empto ante lapsum sex
mensium ad pretium agat, & emptor
excipiat de vitio rei, tunc transactio
termino, audietur, & exceptio per-
petuabitur. Cabalun. de edilit. action.
cap. 2. n. 44. Hermozill. in L. 65. Gloss.
5. n. 19. tit. 5. partit. 5. Aug. Barb. in
L. Cum proponas 2. n. 10. ff. de edilit.
edict. Gabr. Pereir. 74. n. 19.

Itaque, quod actio
ria, & quae non inoris pra-
sunt in terminis hic praef-
stante maiore; actiones
ges ab initio statim ad bre-
pus restricterunt, cum mala
fistere possunt, nec hoc
re Canonico, licet in arin
teneatur etiam post annum, & post
annos. Brunem. in L. Si venditor, 28.
n. 2. ff. Edilit. edict. & in L. 2. n. 3.
Cod. de edilit. action. Covar. in cap. Pos-
sibil. p. 2. §. 11. n. 6. versic. sic sepi-
Balbus de praescript. p. 2. Quaes.
5. Fagundes de iust. & iur. lib. 5.
cap. 38. n. 9. Hermozill. dict. Gloss. 5.
n. 18. & 19. ve sic Sed in foro, Aug.
Barbos. in dict. L. Cum proponas n. 9.
& 11. Molin. de iust. & iur. tom. 2.
tract. 2. disput. 353. n. 5. ubi ait, quod
in foro conscientiae tenetur venditor
etiam post actionem praescriptam ad
reddendum pretium, quando dolus
dedit causam contractui, & ad illud
minuendum quando dolus incidit in
contractu: Et vide quae supra diximus
lib. 4. tit. 13. §. 5. ex n. 6. Altimar.
dict. n. 108. versic. Quae actiones. Bo-
lan. de commerc. terrestr. lib. 1. cap. 13.
n. 26.

Rursus notandum est, quod
quamvis praedictae actiones intra di-
sum tempus praescribantur, manet
tamen actio ex vendito, quae est per-
petua, si venditor dicat, servum, vel
animal esse sanum, cum sit morbosum
ex L. Julianus §. 1. versic. Quid ta-
men ff. de actionib. empt. ubi Gloss. &
Barthol. & Jason. Molin. dict. disput.
353. n. 5. ad finem. Barbos. hic num. 2.
Et addit Molina ubi proxime contra-
ctum esse nullum ex eo, quod lex
concedit actionem redhibitoriam,
quia non semper rescisso supponit
contractum validum.

Sic etiam redhibitoria, si
non obtinuit, potest actione
quanto minoris, si sit intra annum.
L. Si tamen §. N. Ocehir ff. de edi-
lit. edict. Hermozill. in 1. 65. num.
Gloss. 5. n. 19. versic. Si emptor. Altim.

mar. dict. Quaes. 43. n. 103. versic.
Redhibitoria agens.

38 Vendita tamen re cum pacto
displicentiae, veluti, si res non pla-
ceret emptori, liceat illam vendito-
ri restituere, licet emptori, recedere
à contractu intra sexaginta dies
etiam si res illa non sit vitiosa, aut
morbosa, quia sufficit, quod non pla-
ceat emptori, nisi aliud convenierint,
ut probant textus in L. Quo si nolit.
§. Si quid ita ff. de edilit. edict. L. Si
praedium. Cod. de edilit. action. Ciarlin.
Forens. lib. 1. cap. 112. alias 113. num. 8.
Gabr. Pereir. decis. 74. n. 16. ubi ait,
quod haec pars edicti non ad simplex
pactum displicentiae pertinet, sed ad
illam speciem, quae venditor rem in
specie commendavit, aliquid illi in-
esse asserens, aut abelle, adjecto pa-
cto, quod nisi ita reperiretur, sibi-
que placere, redhibere liceat;
in hoc casu utiles sexaginta
dies redhibendum Praetor conces-
sit. Item 17. notat, quod intra hos
sexaginta dies debet emptor agere
contra venditorem, nec sufficit,
quod suam voluntatem manifestave-
rit: Et etiam inquit, quod terminum
sex mensium concessum ad redhiben-
dum, ex partium conventionem potest
prorogari; refert etiam Pegas Fo-
rens. tom. 1. cap. 3. n. 211. Hermozill.
in L. 65. tit. 5. Gloss. 1. n. 32. partit. 5.
Valas. de iur. emphyt. Quaes. 11. num.
16. versic. Porro, & versic. Ex quo.

29 Et hic obiter nota, quod vendi-
tio facta sub hac conditione Si Stichus
intra certum diem tibi placuerit, erit
tibi emptus aureis viginti, valida est.
§. Emptio 4. Instit. de empt. & vendit.
ubi Interpretes, Gomes var. tom. 2. cap.
2. sub num. 19. versic. Secus vero. Alto-
grad. lib. 1. consil. 11. num. 7. Ciarlin.
dict.

hac conditio non est suspen-
siva, sed si ita res distra-
ta si d. h. c. intra certum diem,
empta esset, non contrahitur sub con-
ditione, sed suo conditione resolvitur,

Tomo IV. 193

& ideo emptor airit dominium, &
fructus lucratur, L. Si res ita distra-
batur. ff. de contrahend. empt. L. 2. §.
Si in diem a dictio, i. sine ff. pro emptor.
Mantica de tacit. & ambig. ub. 4. tit.
26. n. 26.

Et ratio est, quia dicta conditio
non est appositae substantiae contra-
ctus, sed quantitati, & bonitati rei;
cum substantia contractus consistat in
consensu contrahentium, re certa, &
certo pretio. Gomes dict. cap. 2. n. 19.
versic. Item intellige. Altograd. dict.
consil. 11. n. 7. Et licet regulariter
conditio impediat acquisitionem
quo nihil ponit in esse, donec fi-
satisfactum, intelligitur, quod
conditio adjicitur substantiae dispo-
sitionis; secus si contra res resoluti-
ni. Altimar. de nullit. act.
rubr. 1. p. 2. Quaes. 32. n. 1152. & n.
1152. Porro de donat. Rem lib. 1.
praesud. §. 1. n. 21.

Deinde huiusmodi conditio ta-
cite inest, nempe, si res placuerit
aut displicuerit intra certum diem.
Altograd. dict. 7. Manzini in dict.
§. Emptio 4. n. 14. Instit. de empt. &
vendit. Sed expressio conditionis, quae
tacite inest, non est in ipsum non sul-
pendit, imo purum, ac perfectum
relinquit respectu etiam translatio-
nis dominii. Anton. Gobius consult. 61.
num. 42. Porro Forens. tom. 2. de actio-
rib. cap. 26. n. 22. Portus dict. Praesud.
2. §. 2. n. 162. Igitur praefata condi-
tio non est suspensiva, sed resolutive
contractus.

43 Alii tamen dicunt, quod con-
ditio Si placuerit, multum distat ab
eà Si placuerit res redhibeatur, vel sit
inempta; illa enim est venditio con-
ditionalis ex dicto §. Emptio 4. Instit. de
empt. & vendit. Haec verò pura, quae
sub conditione resolvitur: ex dict. L.
Si res ita 3. ff. de contrahend. empt.
Gloss. in dict. §. Emptio. Gutierrez de
gabel. Quaes. 10. n. 14. Aylon ad Gom.
var. tom. 2. c. 2. n. 20. versic. Venditionem.
Foras ad Covar. var. lib. 1. cap. 9. n.
3. Quae quidem venditio Si tibi pla-
cuerit,

uerit, vel displicue. vitio boni
vici commissa intelli, cur, ut ait Gu-
tierres dict. Quæst. o. n. 15.

44 Et nota, quod sex menses, de
quibus hic, sunt concessi ad redhi-
bendos servos ex quacunque parte
asportatos, exceptis iis, qui addu-
cuntur ex Regno Guineæ; nam ad
hos redhibendos datur solum mensis
in §. 7. hujus tit. Phæb. p. 1. Arest. 35.
ubi ait, quod ad dignoscendas Pr-
vincias Guineæ recurri debet ad Cosmo-
graphos, de quo diximus in dict. §. 7. n. 6

Ad §. I. SUMMARIUM

- Redhibitoria cessat, si morbus sit
in, ut, facile cerni possit.
- Procedit, si emptor, & venditor si-
mul rei vitium ignoraverint, secus,
si venditor sciat.
- Contrarium sentientes intelligun-
tur, & conciliantur.
- 4 Redhibitoria cessat, & actio quan-
to minoris, si vitium natura oc-
cultum tempore contractus ex ali-
cujus relatione emptor cognovisset.
- 5 Emptor, si ignorasse, si videns,
aut sciens animal esse morbosum,
stipuletur sanum esse, &c.
- 6 Redhibitoria cessat, & venditori, vi-
tium, vel morbum rei venditæ
tempore venditionis manifestante.
- 7 Item si venditor vendat pacto adje-
cto, non velle teneri de aliquo certo
vitio, vel causâ.
- 8 Non venditor vitium sciret exce-
ptum, & de eo non certioravit
emptorem.
- 9 Idemque, venditore generaliter di-
cente, nolle teneri de aliquo vitio, si
illum sciebat.
- 10 Equo vendito cum omnibus suis
morbis, & vitiis, aliquibus nati-
vis, si aliquod vitium, vel morbum
etiam expressis patitur, emptor
contra venditorem agere potest.
- 11 Item si vendens equum asseruit sa-
num, & dixit nolle teneri de aliquo

- 12 Negat redhibitoria, actio quanto
minoris etiam negatur.
- 13 Redhibitoria negatur ementi ser-
vum morbo in, si morbus sit le-
vis, nec ejus usum impediatur, &
etiam actio quanto minoris.

IN hoc textu ponuntur duo casus,
in quibus cessat redhibitoria. Pri-
mus, si morbus sit talis qualitatis,
vel in parte, ut facile cerni posset,
ut ibi *Esenao a doença de qualidade,*
ou em parte, que facilmente se deixo co-
nhecer. L. 1. §. Sed sciendum, & §. Si
intelligatur ff. de edilit. edict. Gabr.
Percr. decis. 74 n. 30. ubi intelligit,
quando vitium non latebat, nec ne-
cessaria esset indagatio, & emens non
ignorabat ea, quæ videbantur, prout
si erat peritus in arte, ut in *Medi-*
amente servum, de quo diximus supra
ad Princip. hujus tituli. n. 22. August.
Barbos. in L. Si prædium 4. n. 8. Cod.
de edilit. actionib. ubi bene explicat
& declarat: Ciarlin. Forens. lib. 1. cap.
112. alias 113. n. 1. Gomes var. tom. 2.
cap. 2. n. 48. versic. Quod tamen. Her-
mozill. in L. 66. tit. 5. Gloss. 1. n. 2.
partit. 5. & n. 4. & 5.

Quod procedit, quando em-
ptor, & venditor simul ignoraverint
vitium, utroque enim casu repe-
litur emptor: verum si venditor sci-
vit, emptor verò ignoravit vitium
latens, tunc venditor tenetur, licet
inipien emptor ignoraverit, quia præ-
ponderat venditoris dolus: ex Gloss.
per textum ibi in L. Quæritur §. final.
verbo fuisset. ff. de edilit. edict. Ciarl.
dict. cap. 112. alias 113. n. 12. Aug.
Barbos. in dict. L. Si prædium 4. n. 8.
versic. Declara hunc secundum casum.
Surd. decis. 146 n. 10. & n. 21.

Et quamvis contrarium timeant
Gloss. in L. 1. verbo nesciente
edilit. actionib. & ibi Baldus in
Salicet. n. 2. in fine dicentes
rem ex eo, quod venditor non
dolo, quando vitium erat patet
cum crediderit, emptorem

quod omnes sciebant, & non esse
fatuum: Tamen intelligitur, quan-
do vitium non latebat, nec era
necessaria indagatio, & emptor non
ignorabat ea, quæ videbantur, &
quando morbus, vel vitium erat tale,
quod cognosci poterat, prout dicunt
supra citati n. 1. & hæc intelligentia
est vera secundum mētem nostri tex-
tus licet alias intelligentiis præstent.
Aug. Barb. & Hermozill. loc. cit. quæ
eidem textui non interviant.

4 Item cessat redhibitoria, &
quanto minoris actio, si vitium natu-
ræ occultum tempore contractus ex
relatione alicujus emptor cognovisset.
L. 1. §. Si intelligatur. L. Si tam n. §.
Ei qui ff. de edilit. edict. Altim. de
nullit. contr. tom. 4. rubr. 1. p. 2 Quæst.
15. n. 705.

5 Limitatur etiam nostra conclu-
sio nisi emptor, qui vidit, aut scit,
animal esse morbosum, aut fugiti-
vum, stipuletur, sanum esse, vel
non esse fugitivum, quia tunc con-
tra venditorem, non obstante, quod
de morbo fuit certioratus, poterit
agere ad interesse. L. Apud celsum §.
Item Labeo ff. de doli except. Gloss. in
L. ea quæ versic. Stipuletur, ff. de con-
trahend. empt. Surd. decis. 15. n. 17. &
18. ubi ait, non obstat, L. Impossibi-
lium. ff. de regul. jur. L. Non merita-
rum. Cod. de contrahend. empt. quia
venditor promittere videtur non fa-
ctum ipsum, quod impossibile est,
sed interesse, circa quod stipulatio
committitur sequuntur. August.
Barbos. in dict. L. Si prædium 4. sub n.
6. versic. Declara deinde Hermozill. in
dict. L. 66. tit. 5. Gloss. 1. n. 6.

6 Secundus casus, in quo redhibi-
toria locum non habet, & in hoc tex-
tu ab ea excipitur, est, si venditor
vitium, vel morbum rei venditæ
clare manifestaverit tempore vendi-
tionis; non obstante, emptor
scit; ut patet ex verbis ibi:
venditor a manifestar ao tempo
de venda, e o comprador comprar o es-
ta, sem em. ergo disse. Et ex L. 1. §.

1. ff. de edilit. edict. L. Quæritur 14.
§. Si venditor. ff. de edilit. edict. tit. Gomes var.
tom. 2. cap. 2. n. 8. ad finem, Cabal-
lin. de edilit. edict. cap. 2. n. 20. Her-
mozill. dict. Gloss. 1. n. 1. Aug. Barb.
in dict. 1. Si prædium 4. n. 5. Themud.
p. 3. dec. 332. n. 3.

7 E idem dicitur, quando vendi-
tor servum, equum, vel aliud quid
vendiderit, hoc pacto adjecto, quod
non vult teneri de aliquo certo vitio,
vel causa dict. L. Quæritur 14. §. vendi-
tor. ff. de edilit. edict. L. 66. tituli. 5.
partit. 5. & ibi Hermozill. Gloss. 1. n. 7.
Alexand. consil. 14. n. 5. vol. 5. Surd. de-
cis. 146. n. 9. August. Barbos. in dict. L.
Si prædium 4. numer. 7. Cod. de edilit.
actionib.

8 Nisi venditor dixerit vitium
quod excepit, & de eo emptor
non certioravit, tunc enim, non ob-
stante, quod de speciali vitio dixisset,
quod non latebat, actio emptori
datur. Cæpola in dict. §. Si venditor. n.
10. Surd. decis. 36. n. 16. Aug. Barbos.
in dict. L. Si prædium 4. sub n. 7. Her-
mozill. dict. Gloss. 1. n. 8. ubi ait, huic
limitationi obstat, quod ex Cyn. &
Bald. tradit idem Cæpola, versic. & ra-
tio, nempe, quod quædam specialiter
excipitur quidam morbus, potest em-
ptor scire, si sit certus, & actio ideo
ei non datur contra venditorem, &
quando generaliter venditor pactus
fuit, quod de nullo vitio, vel morbo
nolebat teneri, tunc non facile em-
ptorem posse scire refert: Et concor-
dat dicens, quod primam procedit,
quando venditor dissimulabat rem
habere vitium, vel interrogat ab
emptore tacuit, & morbus, vel vitium
erat latens, quod facile intelligi non
poterat.

9 Quod procedit etiam quando
generaliter venditor dixit, se nolle
teneri de aliquo vitio, vel morbo, si
venditor vitium, vel morbum scie-
bat, quia etiam tunc, non obstante
dicto pacto, emptori actio redhibi-
toria datur: generalis enim pactio
venditori vitium ignorantem tantum
pro-

prodest ex Capol. u. §. Si venditor. n. 10. versic. 1. & venditor sciebat. Gregor. Lopes. L. 66. tit. 5. Gloss. 2. partit. 5. & ibi Hermozil. Gloss. 1. n. 10. August. Barbof. in L. Si prædium 4. sub n. 7.

10

Unde quando venditor dixit equum morbosum & vitiosum esse generaliter, & quod eum vendebat cum omnibus vitiis, & morbis suis: vel dixit, vendo equum, qui est male sanus pro cæco, pro claudo, & qui dolet ante, & retro, & est totus plenus vitiis, & nolo teneri de aliquo; vel si interrogatus venditor ab emptore, si erat morbosus, aut vitiosus, vel si non interrogatus venditor dicat, iste equus habet lumina effossa, est lunaticus, & vitiosus, &c.

Quod vitium, vel morbum patiatur, etiam ex his, quæ inter alia expressa fuerunt per venditorem, contra emptorem vere poterit, quia fuit usus & scitis venditor decipiendi emptorem. Greg. Lop. per text. ibi in dict. L. 66. Gloss. 1. & ibi Hermozill. n. 11. & 12. Caballin. de ædilit. edict. cap. 2. n. 2. & 4. & 7. Capol. in dict. §. Si venditor. num. 10. in princip. & in par. tom. 2. cap. 2. n. 49. Surd. consil. 13. n. 34. & decis. 146. n. 22. Gusman. de evictio. Quest. 61. n. 24. August. Barbof. in L. Si prædium 4. sub n. 7. versic. Unde. Cod. de ædilit. actionib. Pegas Frer. tom. 1. cap. 3. ex n. 203. cum seqq. Inemud. p. 3. decis. 332. n. 7. & 8. Tenetur enim venditor specificare, & clare manifestare vitia occulta, ut diximus supra ad l. m. n. 4.

11

Item quando vendens equum, vel aliud animal asseruit illud esse sanum, & dixit, nolle teneri de aliquo vitio, si postea appareat, vitiosum esse, non obstante pacto, tenetur. L. 1. §. Vendita ff. de actionib. vendit. Hermozill. in dict. L. 66. Gloss. 1. sub n. 10. versic. limita 2.

12

In textu ibi: Nem pedir o que menos valia do preço, que por elle deu. Dicitur hic, quod in casibus hujus

textu supra exornatis non solum denegatur emptori actio redhibitoria, sed etiam actio quanto minoris, de qua supra dicemus ad §. 2. hujus tit.

13

In textu ibi: Porém se a doença, que o escravo tiver, for tão leve: Hic denegatur in textu actio redhibitoria emptori empti servum morbosum, si morbus sit adeo levis, ut ejus usum non impedit, nec eum deteriore faciat, ut jam supra exornavimus ad Princip. hujus tit. n. 25. Et insuper dicitur in textu, quod in hoc casu pro morbo levi servitium non impedit nec actio quanto minoris emptori competat, ut patet ex verbis ibi: Nem pedir o que menos val por causa da tal doença; quod videtur deductum ex L. 1. §. Proinde. & ex L. 4. in fine ff. de ædilit. edict. Et sic apud nos non videtur admittenda actio habentium, quod pro modico incommodo datur actio quanto minoris, quos retulimus supra ad Princip. hujus tit. n. 27. quorum sententia tantum procedere valet in modico incommodo resultante ex animi vitio, de quo infra agitur in §. 2. hujus tit.

Ad §. 2.

SUMMARIUM.

- 1 Vitia alia corporis, alia animi, & quænam corporis, & animi explicatur.
- 2 Animi vitia regulariter detegere non tenetur, nisi in pactum deducantur, nec redhibitoria obligatur, si ea ignoravit.
- 3 Actione tamen quanto minoris tenetur.
- 4 Limitatur 1. redhibitoriam dari, si venditor sciens animi vitium illud tacuit.
- 5 Limitatur 2. in se & erroneo, et si vitia similes.
- 6 Fugitivus, & erroneus quid sit servus: Remissive.
- 7 Quando servus in se & vitiosus.

nalis exposita, venditor non tenetur exprime se servum esse fugitivum.

- 8 Limitatur 3. si animi vitium misceatur corporali morbo.
- 9 Limitatur 4. jumenta, & equas ob animi vitia redhiberi posse.
- 10 Limitatur 5. si venditor tempore venditionis affirmet servum vitium certum non habere, & postea vitiosus sit.
- 11 Et si venditor vitium servum ignoraverit, & asseveraverit non esse furem, &c.
- 12 Cessante pacto, seu asseveratione, vendens servum furem esse ignorans redhibitoria non tenetur, nec exempto.
- 13 Non in fugitivo, et si venditor ignorans vendiderit, potestque postea, vel multos, si fugiat redhibitoria agere intra semestre, vel quanto minoris intra annum datâ ignorantia.
- 14 Intelligentur verba: Vitio alium certo? Remissive.
- 15 Plura de ebrio, & ebrietate. Remissive.
- 16 Semel furans fur dicitur.
- 17 Ex ludo omnia vitia nascuntur.
- 18 Emptor ob animi vitium à venditore celatum, potest petere, quod minus valet causa vitii intra annum à traditione computatum.
- 19 Actio quanto minoris, vel est Civilis, vel Prætoria, & de differentiis inter eas.
- 20 De quâ textus noster loquatur.
- 21 Exempto Civili agi potest post annum.
- 22 Hic annus est utilis, & currit à die notitiæ, & scientiæ.

AD veram intelligentiam hujus textus sciendum est, quod vitia duplicia, alia corporis, alia animi, corporis est, cum servus sit morbosus, domus pestilens, animi verò si est fur, pavidus, calcitrosus, &c. autem fit aleator, mendax, fur. L. 1. §. Apud

Vivianum. L. 1. §. 2. vitia 4. ff. de ædilit. edict. ex quo ille textus noster deductus fuit. Bene explicat Zachia de Medic. gal. lib. 2. tit. 3. Quest. 3. an. 1. cum seqq. A timar. de nullitat. contract. m. 4. rubr. 1. p. 2. Quest. 15. n. 70.

Animi vitia regulariter venditor detegere non tenetur, nisi ea in pactum sint deducta, nec ob ea redhibitoria obligatur, si venditor animi vitia ignoravit, ut hic dicitur, & in L. 1. §. Apud Vivianum, & in L. Ob quæ vitia 4. ff. de ædilit. edict. Alti. dict. Quest. 15. n. 104. Hermozill. in L. 64. tit. 5. Gloss. 1. n. 22. & 23. & 27. partit. 5. Gabr. Pereir. decis. 74. n. 14. 15. & 26. & vide infra n. 10. Aug. Barbof. in L. 1. §. 6. Cod. de ædilit. actionib.

Tenetur tamen venditor actione quanto minoris: dict. L. 1. in fine; & ibi quædam 4. §. In summa ff. de ædilit. edict. & idem dicitur hic in versic. Porém. Altimar. dict. Quest. 15. n. 702.

Limitatur 1. principalis conclusio supra n. 2. si venditor sciebat animi vitium, & illud tacuit; quia tunc datur emptori actio redhibitoria adversus venditorem: ex dict. L. 1. §. Apud Vivianum, ibi: Neque id venditor, cum sciret, pronuntiasset, & dict. L. Ob quæ vitia §. In summa. ille si sciens id vitium animi reticuit. Hermozill. in dict. L. 64. Gloss. 1. num. 24. Caballin. de ædilit. cap. 2. n. 29. Surd. decis. 146. n. 11. Gabr. Pereir. decis. 74. n. 24. August. Barbof. in dict. L. 1. sub n. 7. versic. Secundo.

Limitatur 2. in servo fugitivo & erroneo, quæ vitia, et si sint animi, tamen est speciale, quod de eis venditor redhibitoria tenetur, ut hic habetur, ibi: Salvo se for fugitivo & in dict. L. 1. §. Aiunt ædiles, & in dict. L. Ob quæ vitia 4. §. Animi autem. Morla nempor. jur. 1. tit. 9. de contrah. empt. in princ. n. 43. Hermozill. dict. Gloss. 1. n. 26. Gabr. Pereir. decis. 4. n. 14. & n. 26. August. Barbof.

Barbos. in dict. L. n. 7. Et vide infra n. 13.

Fugitivus, & erroneus quis dicitur servus? Vide L. Quis fugitivus 17. ff. de edilit. edict. L. Fugitivus 225. ff. de verbor. signifi. at. ibique scribentes.

Sublimitatur hæc limitatio, ut non procedat, quando servus in foro vincit venalis exponitur; quia tunc non tenetur venditor exprimere, servum esse fugitivum, quia plus est factum, quam verbis significare. L. Si to nen. 48. §. Et, qui servum. ff. de eduit. edict. Surd. decis. 146. num. 15. Barbos. hic.

Limitatur 3. si vitium animi sit admixtum corporali morbo. L. Ob quæ vitia. In summa: ibi: si corpus, & solus vitium est, aut & corporis, & animi mixtum vitium, redhibitoria locum habet ff. de edilit. edict. Hermozill. Gloss. 1. Zachia de Medic. leg. 1. lib. 2. n. 4. 3. Quest. 3. n. 20 & 21. ubi ait, quod ex animi passionibus, & ex ebrietate multi facile in morbos incidunt. August. Barbos. in dict. L. 1. sub num. 7. versic. Tertio.

Limitatur 4. si non procedat in jumentis, & equis, quia possunt redhiberi ob animi vitia ex L. Ediles aiunt 38. L. Bovem 43. ff. de edilit. edict. ex quibus desumptis fuit textus in §. 8. hujus tit. Gloss. in L. 1. verbo Aiunt ff. eod. tit. De quo dicemus in dict. §. 8.

Limitatur 5. si venditor tempore venditionis affirmasset, servum vitium certum non habere veluti, si dixisset, quod non erat ebrius, latro, vel aleator; quia si aliquod vitium certum postea inveniat, locum habet actio redhibitoria pro vitio animi, ut hic dicitur, & in dict. L. Ob quæ vitia §. In summa, ibi: Ipsi se aiunt est, hoc abesse, & non abesse. L. Si quid venditor. 18. ff. eod. tit. Hermozill. in L. 64. tit. 5. Gloss. 1. n. 23. part. 1. 5. Gabr.

Pereir. dec. 74. n. 15. Idem Hermozill. 11. L. 66. Gloss. 1. num. 30. August. Barbos. in L. 1. n. 7. Cod. de auct. actionib.

Quod procedit, etsi venditor vitium servi ignoraverit, & asseveravit, non esse furem; quia qui scit præmonere debet, furem esse; & qui ignorat, non debet facilis esse ad asseverandum, quod ignorabat, ut dicitur in L. Julianus 13. §. Quid tamen ff. de actionib. 6. empt. Bruntem. ibid. n. 3. ubi n. 4. ait aliud esse si commendet generaliter. Hermozill. in dict. L. 64. Gloss. 1. n. 27.

Alias cessante pacto, seu dicta ante veratione, vendens servum, quem furem esse ignorabat, nec actione redhibitoria, nec ex empto tenetur; quia emptor scire debet, quod servus solet esse fur. Dict. L. Julianus. Item qui furem ubi Gloss. verbo Quanto minoris. Hermozill. dict. n. 27. Gabr. Pereir. dict. decis. 74. n. 24. Aug. Barbos. in dict. L. 1. sub n. 7. versic. Quarto, qui secus dicunt, si sciebat; quia tunc tenetur.

In textu ibi: Salvo se for fugitivo, procedit, etsi venditor ignorans vendiderit: ex dict. §. Item qui furem Gabr. Pereir. dict. decis. 74. n. 26. cum seqq. & vide quæ jam diximus supra ex §. cum seqq. August. Barbos. in L. final. n. 2. Cod. de edilit. actionib. Et quamvis post annum, vel multos fugiat, adhuc enim potest agi redhibitoria intra sex menses, vel quanto minoris intra annum; data ignorantia, ut supra ad Princip. numer. 31. in fine.

In textu ibi: Vicio aliquid certo, ut in L. 4. ff. de edilit. edict. ubi Cæpol. in §. Animi autem n. 1. Et quid dicatur certum, explicat idem Cæpol. in L. Item si servi §. quod emptioni n. 6. ff. eod. tit. & declarant Doctores. Si certum ff. si cert. petat.

In textu ibi: Que não era bebado. Plura de ebrio, & ebrietate cumulatim Gonzales Telles in cap.

ex n. 1. cum seqq. de vita, & bon. stat. Clericor. Et quod ex ebrietate, & crapula plures morbi incurrunt, minores, si facile ex vino in eos incidant, locum esse redhibitorie, ait Zachia de Medic. legal. lib. 2. tit. 3. n. 11.

In textu ibi: Nem ladrao. Fur appellatur is, qui semel furatus est. L. Quod si nolit. §. si venditor. & ibi Cæpol. n. 2. Fur, & latro in quo differant, vide Gonzales Telles in cap. Fures 2. n. 2. de furtis. Bonfin in Banniment. generalib. tom. 2. cap. 53. n. 4. Cortiad. tom. 2. decis. 106. ex n. 15. cum seqq.

In textu ibi: Nem jogador. Nunciantur enim ex ludo omnia vitia, ut rixæ, contentiones, jurgia, vulnera, homicidia, blasphemæ, aliaque scelera recensita ab Ulpiano. lib. 1. Epist. penult. ad Macenatem, & lib. 3. de arte amand. quæ pariter enumerat Imperator in L. Alearum 15. & in Authent. Alearum usus. Cod. de religio. & sumpt. funer. Raynald. observat. Criminal. tom. 3. cap. 30. §. 1. n. 3. Bonfin. in Banniment. generalib. tom. 1. cap. 3. n. 9. apud quod vide plura de ludo, & ludentibus, nec non apud Cortiad. tom. 4. decis. 262. per tot.

In textu ibi: Porem ainda. In hoc versiculo dicitur, quod emptor non possit redhibere ob animi vitium a venditore celatum, dummodo fugitivus non sit, poterit tamen petere, quod minus valet causa talis vitii intra annum à die traditionis computatum, ut in L. Ediles aiunt 38. ff. de edilit. edict. De quo diximus supra ad Princip. hujus tit. ex n. 5. cum seqq.

Pro vera intelligentia hujus textus in hoc versic. sciendum est, quod actio quanto minoris alia est Civilis, alia Prætoria, & inter eas datur differentia in Civili agitur quanto minoris emptor esset empturus, si scisset; ut in L. Julianus 13. ff. de actionib. empt. Sed in actione Prætoria quanto minoris valet tempore contractus propter vitium, ut in L. Quod

si nolit. §. Si pater. de edilit. edict. Ita Gloss. in dict. Julianus, verbo esset empturus, & verbo Quanto minoris ff. de actionib. empt.

Et sic textus noster loquitur de actione quanto minoris Prætoria, non Civilis, ut patet ex verbis ibi: O que menos vale; & ibi Dentro de hum anno; cum hæc actio Prætoria duret tantum per annum, ut constat ex verbis edicti in L. c. Ediles aiunt 38. ff. de edilit. edict. ibi: in anno judicium dabimus. & vide Pegas Forens. tom. 3. de action. cap. 13. n. 2.

Sed ex empto Civili, cum sit perpetua, agi potest post annum. L. Ob quæ vitia 4. §. Idem Pomponius. versic. Animi autem ff. de edilit. edict. ibi ex empto tam agi potest. juncta Gloss. in L. 2. verbo C. de edilit. actionib.

In textu ibi: Dentro de hum anno. Hic annus est utilis, & currit à die traditionis, & scientiæ: Mendes in prax. p. 1. lib. 4. cap. 8. n. 17. in ju Gabr. Pereir. decis. 74. n. 20. Gom. var. tom. 2. cap. 2. n. 48. & vide quæ diximus supra ad Princip. hujus tit. num. 31.

Ad §. 3.

SUMMARIUM.

- 1 Servo vendito crimen pænæ mortis committente, & ab eo non liberetur per sententiam emptor potest redhibere intra 6. menses, & venditor illum non certioravit criminis.
- 2 Idem si servus tentet se à rebus humanis extrahere.

Si servus venditus commississet crimen, ob quod pænæ mortis mereatur plecti, & ab eo liber non existat per sententiam, poterit per emptorem rescindi intra sex menses, si venditor tempore venditionis emptorem non certioravit de tali crimine,

ne, ut hic statuitur. *L. 1. §. Item si quod mancipium ff. de edilit. edict. Cæpol. in L. 4. §. Animi autem n. 1. & 3. versic. oppono tertio ff. eod. tit. L. Cum autem 23. §. Malus ff. eod. tit. Gabr. Pereir. decis. 74. n. 14.*

2 Et idem est, si servus tentavisset se à rebus humanis extrahere, veluti, si laqueum torisit, sive medicamentum pro veneno bibit, præcipitemve se ex alto miserit, aliudve quid facerit, quo facto speravit mortem perventuram; ut hic habetur; & in dict. *L. 1. §. Item si quod mancipium; & dict. L. Cum autem 23. §. Malus ff. de edilit. edict.*

Ad §. 4.

SUMMARIUM.

- 1 Aliquo affirmante, aliquis artificis v. g. adesse servo, cum non sit, emptor potest illum redhibere.
- 2 Non tamen tenetur venditor perfectum in arte præstare, sed aliquo modo peritum.
- 3 Nisi venditor dicat optimum artificem, seu optimum esse.

1 Siquis affirmaverit aliquid adesse servo, quem vendit, & non adsit; veluti, si dixerit, artificem esse, nempe, Pictorem, gladiatorem, vel cocum, & non sit, potest emptor illum redhibere, ut habetur in hoc textu, & in *L. Quis sit fugitivus, 17. §. final. & in L. Si quid 18. §. Venditor ff. de edilit. edict. ubi Cæpol. Valasc. de jur. emphyt. Quæst. 6. sub n. 18. & probatur ex doctrina: Hermozill. in L. 66. Gloss. 1. n. 30. & 31. tit. 5. partit. 5. Gabr. Pereir. decis. 74. n. 15.*

2 Non tamen tenetur venditor eum perfectum in arte præstare, sed ad aliquem modum peritum, ut neque consummatæ scientiæ, neque indoctum esse in artificio, & sic sufficiet, talem esse, quales vulgo artifices dicuntur, ut declaratur in hoc

textu verbi. *Porem. Et in dict. L. Si quid 18. venditor ibi. Qui vero simpliciter coxmisse dixerit, satisfacere videtur, etiamsi mediocre cocum præstet. Idem & in cæteris generibus artificiorum. Consonat. L. Sciendum 19. §. Illud sciendum est ff. eod. tit. ibi: Illud sciendum est. Siquis artificem promiserit, vel dixerit, non utique perfectum eum præstare debet, sed ad aliquem modum peritum, ut neque consummatæ scientiæ accipias, neque rursum indoctum esse in artificio Concordant textus in cap. illiteratos 1. 36. dist. & ibi Gloss. textus etiam in cap. cum nobis olim. de election. quos refert Gloss. marginalis in dict. §. Illud sciendum est.*

Nisi venditor dixerit, optimum artificem, seu cocum esse; tunc enim optimum artificio in eo præstare debet, ut sunt verba textus in dict. *Siquid 18. §. Venditor ff. de edilit. edict. ubi Glossa verbo Optimum. ait, qui enim optimum dicit, certum dicit, & allegat. L. Ubi autem non apparet §. 1. ff. de verbor. obligat.*

Ad §. 5.

SUMMARIUM.

- 1 Re vendita penes emptorem perempta ex vitio, seu morbo secum tracto, emptor ædilitiæ pretium repetit.
- 2 Ampliatur 1. quamvis res pereat post alienationem ex causâ onerosâ, secus si lucrativâ.
- 3 Ampliatur 2. quamvis intentetur actio quanto minoris restitui debet, re totum pretium.
- 4 Limitatur 1. dolo, vel culpa emptoris, vel ejus familiæ pereat.
- 5 Et si ob culpam levissimam.
- 6 Intelligit, si ante iudicium seu ante contestatam uterque decisit.
- 7 Requisita, ut ex peremptione penes se ædilitia convetat.
- 8 Emptor probare tenetur servum decedere

cedere ex morbo in potestate venditoris habito, & dubioque præsumuntur testes morbum dicentes.

9 Morbus probatur per Medicos, & Marescallos videntes servum, & animal mortuum, & intestina.

10 Venditor item per eosdem contrarium probabit.

11 Servi dicto statatur circa morbum, vel fugam, si alia indicia non deficiant.

12 Servo mortuo intra triduum à tempore venditionis, & traditionis, præsumitur mortuus ex morbo antiquo, in potestate domini, et si emptor aliam probationem non faciat.

13 Probata fugâ in potestate venditoris servi venditi, emptor potest pretium repetere, et si fugitivus absit, dummodo fidejubeat de eo, omni diligentia, querendo.

14 Intelliguntur verba: Como acima dissemos. Remissivè.

1 Collige ex textu, quod si res vendita penes emptorem periit ex vitio, seu morbo, quod secum trahebat, adhuc durat emptori actio ædilitia ad pretium repetendum. *L. Quod si nolit. 31. §. Idem ait, & §. Si mancipium, & §. final. L. Ediles aiunt. 38. §. 1. & L. Si hominem 4. ff. de edilit. edict. Hermozill. in L. 66. tit. 5. Gloss. 1. n. 26. partit. 5. Moraes de execution. instrument. tom. 3. lib. 6. cap. 13. sub n. 69. Bolan. de commerc. terrest. lib. 1. cap. 13. n. 27. Molin. de just. & jur. tit. 1. lib. 2. disp. 353. num. 29. ubi addit, quod venditor solum accipiet, siquid ex re perempta supersit unâ cum emolumentis, quæ emptor ex ea percepit, deductis expensis, & valore apponitæ.*

2 Ampliatur 1. ut procedat, quamvis res pereat post ejus alienationem, ob causam onerosam; secus si facta fuerit ob causam lucrativam, & gratiosam. *L. Cum mihi 46. L. Si hominem 47. ff. de edilit. edict. ubi Gloss. versic. Item ad id, Bolanus dict. cap.*

Tom. IV. 137

13. n. 27. versic. inter.

Ampliatur 2. ut quamvis intentetur actio quanto minoris, restitui debet totum pretium. *L. Bovem 43. §. Aliquando ff. de edilit. edict. Bolan. dict. cap. 13. n. 27. in fine.*

Limitatur si dolo, vel culpa emptoris, vel ejus familiæ res emptæ periisset; nam tunc, nisi venditor vellet pati, quod agatur redhibitoria, emptor, et si res fuisset morbosa, agere non poterit. *L. Quod si nolit. 31. §. Si mancipium, & ibi Gloss. verbo Præstarentur. ff. de edilit. edict. ubi etiam Cæpol. n. 21. & 22. & in L. Si hominem 47. in princip. n. 19. & 20. Hermozill. in dict. L. 66. Gloss. 1. n. 27. Bolan. dict. cap. 13. sub n. 27. & probatur ex doctrina Gamæ decis. 310. sub num. 7.*

Quod procedit ob quamlibet culpam, quamvis levissimam, atque ita non potest emptor petere, quando mors curationis defectu successit, aut quod Medicum non adhibuit, cum in ea regione aliquis reperiretur, vel malum adhibuit, si peritiorum adhibere poterat, ut habetur in *L. Quod si nolit. 31. §. Si mancipium. ff. de edilit. edict. Bolan. dict. cap. 13. sub n. 27. quamvis Gloss. ibidem verbo Culpam excipiat culpam levissimam, de quo tamen vide Hermozill. in L. 66. tit. 5. Gloss. 1. n. 28. & 29. partit. 5.*

Quod tamen intellige, si ante iudicium acceptum, seu ante litem contestatam decessit; nam si post iudicium acceptum decessisse proponatur, tunc in arbitrium judicis veniet qualiter mortuus sit. *L. Ediles etiam 25. §. Item sciendum. L. Quod si nolit. 31. §. Si mancipium. versic. Sed hoc dicemus ff. de edilit. edict.*

In textu ibi: *Falecer em poder do comprador.* Intellige, ut ad hoc, ut emptori competat actio ædilitia ex peremptione, et penes te, oportet, quod peremptio, seu mors contingat ex vitio, seu morbo, quod secum trahebat, intra tempus concessum ad eam proponendam, modo ex edicto

Bbb

Præ-

Prætorio agatur, tamen actio Civilis intentetur, tu etiam ultra id tempus poterit in iudicio experiri, ut in L. 2. & ibi Gloss. Cod. de ædilit. actio- nib. De quo diximus ad Princip. huius tit. n. 36.

- 8 In textu ibi: *Elle provar.* Tenetur emptor probare, servum decedere ex morbo, quem in potestate venditoris habebat, ut hic dicitur & consonat. Princip. huius tit. ibi: *Provando que já era doente*, ubi exornavimus n. 28. cum seqq. Et in dubio præferuntur testes, qui dicunt, servum morbosum esse, ut tenet Barbof. n. 2. Hermozill. in L. 66. tit. 5. Gloss. 1. n. 22. partit. 5.

Et etiam probatur morbus per Medicos, & Maricallios, qui viderant servum, & animal mortuum, & testina eorum inspicerent, si eorum cor, vel pulmo est macidus, vel putridus, vel si aliunde cognosci potest, quod obierit ex infirmitate, vel morbo, qui generatus ante venditionem, qui latebat, & post venditionem apparuit. L. *Queritur.* 14. §. *Item de eo*, versic. *Sin autem vitio.* L. *Qui clavum*, in fine ff. de ædilit. edict. Mascard. de probat. conclus. 92. & concl. 616. n. 4. & 5. & concl. 633. Hermozill. dict. Gloss. 1. n. 17. & num. 19. ubi etiam ait, quod mori dicitur ex infirmitate, etiam si feb. is ratione illius supervenerit, vel aliud acciderit ab ipsa infirmitate, secus si extra provenerit, & etiam quando probatur, quod post venditionem, nec comedit, nec bibit nam qui hoc non facit, sanus non est, sed mortuo similis, & probat textus in §. 7. huius tit. ubi elucidavimus ex n. 16. cum seqq.

- 10 Venditor item per eosdem Medicos, & Marefcallos probabit, non ex morbo antiquo, sed ex supervenienti post venditionem animal obisse, vel quod comedit herbas venenosas, vel qui animalum iter faciendo, tunc op. reffus; de quo vide Mascard. dict. concl. 633. n. 4. & 6. Hermozill. dict. Gloss. 1. n. 18.

Item & servi dicto statuer circa morbum, vel fugam, si alia indicia non efficiunt. L. *Quæro.* 58. §. *final.* ff. de ædilit. edict. & ibi Gloss. verbo *Creandum est.* August. Barbof. in re- p. rtor. utriusque jur. verbo *Servitus*, versic. penult. Bolan. de com. merc. terrestr. lib. 1. cap. 12. n. 35.

Si vero servus, vel animal moriatur intra triduum à tempore venditionis, & traditionis, præsumitur mortuus ex morbo contracto in potestate venditoris, quamvis emptor aliam probationem non faciat, habet enim pro se hanc juris præsumptionem, ut diximus supra ad Princip. huius tit. n. 29.

In textu ibi: *E quando se o es- cravo engetar por fugitivo.* Hic etiam dicitur, quod si servus venditus erat fugitivus in potestate venditoris, & hoc emptor probaverit, poterit pretium à venditore repetere, quamvis fugitivus absit, dummodo fideiussorem præstet de eo quærendo omni diligentia adhibita, ut eum tradat venditori, si ad suam potestatem redierit, quod deductum fuit ex L. *Redhibere* 21. §. *final.* ff. de ædilit. edict. ubi Gloss. verb. *Venditor*; ubi hunc textum conciliat cum L. *final.* Cod. de ædilit. actionib.

In textu ibi: *Como acima disse- mos.* Refertur ad §. 1. versic. *Salvo se for fugitivo*, ubi elucidavimus.

Ad §. 6. SUMMARIUM.

- 1 Servo redhibito, venditor tenetur tam pretium emptori, quam gabellam ab eo Fisco solutam restituere.
- 2 Quid de tributo de novo imposito post venditionem? Remissive.
- 3 Laudemium à domino directo peti potest.
- 4 Venditor non solum pretium, sed & ejus usuras, & quid accessionis nomine solvit, restitu-

Em-

- 5 Emptor recuperat datam proxeneta, dummodo non excedat lege, vel regimine statutum.
- 6 Partibus in continenti à contractu recedentibus, gabella non debetur.
- 7 Servo redhibito ex causa infirmitatis, ultra pretium, & gabellam, expensas in eo curando factas tenetur restituere.
- 8 Expensæ in servo curando factæ post litem contestatam officio iudicis debentur; præcedentes vero jure actionis.
- 9 Cibaria tamen servo data venditori non imputantur.

1 Collige ex textu, quod servo redhibito, tenetur venditor non solum pretium emptori restituere, sed etiam gabellam per ipsum emptorem solutam Fisco, vel ejus conductori, quod desumptum fuit ex L. *Debet autem.* 27. in fine ff. de ædilit. edict. ubi Gloss. Cald. ad L. *Si curatorem* verbo. *Per quod* n. 13. Cod. de in integr. restit. Caminh. in notis ad formam libell. in action. redhibitor. verbo: *Com mais o cruzado da ciza.* Garcias de expens. cap. 18. ex n. 46. & ex n. 53.

2 Et quid de tributo de novo imposito post venditionem? Vide Gammam decis. 349. n. 5.

Et idcirco à Fisco gabella soluta non exigitur, sed solum à venditore, qui emptorem decepit. Aug. Barb. in L. 1. n. 22. Cod. de ædilit. actionib. Phæb. p. 1. decis. 24. n. 21. ubi ait, quod laudemium repeti potest à domino directo. Garcias dict. n. 46. cum seqq. Molin. de just. & jur. tom. 2. tract. 2. disput. 352. num. 9. & disput. 353. num. 7.

4 In textu ibi: *E o vendedor tornar à o preço*, & usuras ejus, & quid accessionis nomine solvit: dict. L. *Debet autem* n. 21. & ibi Gloss. & vide supra dicta ad Princip. huius tit. n. 4.

5 In textu ibi: *E assim o que tiver dado ao corretor.* Sicque recuperabit emptor, quod dedisset proxeneta, vel

mediatori, dummodo non excedat illud, quod à lege, vel regimine statutum fuerit, ut hic dicitur, ex Gloss. in dict. L. *De et.* 27. in princip. & verbo *erogatum est*, ubi ait, quod emptor debet habere pretium, & quod dedit mediatoribus ex voluntate venditoris, non aliàs. Phæb. p. 1. decis. 24. n. 23. Gratian. Forens. tom. 2. cap. 343. ex n. 11. & ibi de Luca n. 2. & vide quæ diximus de venditionibus factis per proxenetas supra hoc lib. 4. tit. 2. §. 2.

Et nota, quod si in continenti partes à contractu recesserint, non autem ex intervallo, non debetur Gabella; quia censetur, ac si nunquam factus esset: Garcias de expens. cap. 18. n. 48. Aylon ad G-mes var. tom. 2. cap. 2. ad n. 21. n. 22. tenet ipse Gom. dict. cap. 2. n. 31. ad idem Aylon. Gutierrez de gabellis Quæst. 10. numer. 2.

In textu ibi: *E assim mais pagarà.* Hic dicitur, quod ultra pretium & gabellam debet venditor emptori solvere expensas factas in curando servo, quando ex causa infirmitatis eum redhibuerit, quod deductum fuit ex L. *Item si servi* 3. §. *Quas impensas*; ff. de ædilit. edict. & consonat L. *In rebus* §. *Possunt* ff. commodat, & quod tradit Garcias de expens. cap. 3. n. 43.

In quo animadvertendum est, quod expensæ factæ in servo medendo post litem contestatam debentur officio iudicis, præcedentes vero peti debent in libello, quia tantum debentur jure actionis, ut habetur in dict. L. *Item si servi* 30. §. *Quas impensas*; ubi ita explicat Gloss. verbo *imputabit*, & verbo *comprehendere*, ex L. *Adlles* etiam. 25. ff. de eod. titul.

Sed cibaria servo data non sunt imputanda venditori; nam nec ab emptore exigere potest, quod in ministerio, seu servitio ejus fuit, ideoque cum ipso servitio compendantur, ut habetur in dict. §. *Quas impensas*, in fine, & explicat ibi Gloss. verbo *imputanda*, & verbo *exigere*; & probat Gama decis. 360. per tot. Caminh. in notis ad formam libell.

Bbb 2

belli in actione reddi. or. verbo: Com
mais o cruzado.

Ad §. 7.

SUMMARIUM.

- 1 Ementibus mancipia ex Guinea de manu asportantium datur actio intra mensem, si de morbo tempore contractus habito agatur, vel de claudicatione, &c. secus si distrabens non sit in eodem loco.
- 2 Circa alia mancipia, & quascunque alias res, quin & circa ex Guinea statur dispositioni juris communis.
- 3 Quid Guinea, & quomodo vocetur.
- 4 Et quid inferior comprehendat.
- 5 Insula Divi Thomæ jacet in Guinea inferiori.
- 6 Non procedit ex mancipiis ex Regno Angolæ adductis.
- 7 Sic tamen, si emantur ab asportante, vel mercatore, seu negotiatore mancipiorum Guineæ, & non aliarum regionum.
- 8 Nisi venditio fiat cum displicentia pactis, durat enim usque ad duos menses.
- 9 Concordatur, & explicatur textus noster.
- 10 Non sufficit, quod intra mensem extra judicialiter servum redhibeat, venditore servum acceptare nolente.
- 11 Secus est si venditio fiat per proxeneta, qui pretium recipiat, & servum tradat.
- 12 Unde deducerentur verba: Quando ambos, &c.
- 13 Protestatio locum habet, et si venditor fuerit in termino urbis, vel oppidi, & extra urum continentia.
- 14 Si iudici non protestetur, inutilis est protestatio, & qualiter denuntiatio.
- 15 Actus redhibitionis tantum pendet

ab animo, & emptoris facto.

- 16 Medico stabito, si super infirmitate alicuius tejeretur.
- 17 Peritus in arte standum est.
- 18 Etiam si de crudelitate testificetur.
- 19 Eorumque assertio præfertur cuilibet presumptioni in contrarium.
- 20 Medici, & periti de morbo, & infirmitate deponentes debent esse saltem duo.
- 21 Nisi in loco non adsit nisi unus peritus, seu Medicus examinatus.
- 22 Elapsis duobus mensibus vitiis actio non locum non est.
- 23 Procedunt in absente in regno stante, secus si extra regnum.
- 24 Quis dicatur absens à Regno.
- 25 Quid si procuratorem reliquerit, qui citari possit, vel uxor, an sufficiat protestatio, ut duo menses nec currant, nisi à die, quo absens ad regnum pervenerit?

STatuitur in textu, quod quando aliquis emerit mancipium ex Guinea de manu eorum, qui inde mancipia asportant, vel qui negotiationem illam habent, aut qui ex his omnibus ea ad revendendum emerunt, solum ei conceditur actio intra mensem numeratum à die traditionis mancipii, si de morbo agitur, quod mancipium tempore contractus haberet, vel de claudicatione, aut simili brachiorum vitio, vel manuum: sitamen qui illud distraxit non sit in eodem loco, dummodo emptor coram iudice protestetur prædicta vitia intra eum mensem, mancipiumque simul ostendat duobus Medicis, qui de prædictis vitiis fidem faciant, conceditur alius mensis, intra quem possit etiam agere. Quod si is, qui mancipium distraxit, sit extra regnum, conceditur mensis ad agendum adversus eum numerandus à die, quo distractor ad regnum pervenerit. Ita colligit Molina de just. & jur. tom. 2. tract. 2. ass. 353. n. 6. decisum est apud Pegas

renstom. 1. cap. 3. sub n. 217. pag. 114. col. 1. versic. *Junia Ord.*

2 Circa alia mancipia, & quascunque alias res, quin & circa ex Guinea, quando non comparantur de manu alicujus eorum, qui commemorati sunt in textu; vel quando circa ea agitur de quocunque alio vitio, quam morbi, aut claudicationis brachiorum, vel manuum, de quibus agitur in hoc ipso textu, statur dispositioni juris communis. Idem Molina dict. disput. 35. sub n. 6. versic. *Circa alia.*

3 Guinea est pars Africæ, & dicitur Æthiopia inferior in qua Lusitani Reges multa dominantur Regna, & inter ea Guineam, prout loquendo de Æthiopia quarta parte Africæ recitet Emmanuel Correa in Commentar. ad Camoens Cant. 1. Octav. 2. versic. *Æthiop. Pegas ad Ord. tom. 1. in Proem. Gloss. 11. n. 11.*

4 Rursum Lusitani nostri dicunt Guineam superiorem loca illa Africæ, quæ à Jelophis Mahometana secta jam infectis incipiunt, complectunturque varia Idolatrarum dominia; quæ Guinea Superior Hesperides, & viride Promontorium respicit: Inferior verior Insulam D. Thomæ, & terras, quibus adjacet, comprehendit. Molina de just. & jur. tom. 1. tract. 2. disput. 34. n. 2. & 7. Pegas dict. Gloss. 11. n. 3.

5 Unde videtur, quod dicta Insula Divi Thomæ comprehenditur sub dispositione nostri textus, quia jacet in Guinea inferiori, & textus non distinguit inter Guineam superiorem, & inferiorem, sed generaliter loquitur de Guinea, & sic generaliter, & sine distinctione debet intelligi ad textum in L. de pretio 8. ff. de Publician. in rem action. L. Non distinguemus 32. ff. de recept. arbitr. cum vulgaribus, quia quid in contrarium dicat Barbof. hic n. 1.

6 Ex quibus sequitur, quod textus nostri dispositio non comprehendit mancipia, quæ solent adduci ex

Regio Angolæ, quod non continetur sub Regno Guineæ, prout conflitet ex fide data per Cosmographum maiorem. lite agitata inter Josephum Ludovicum de Oliveira, & Ludovicum de Almeida Notario Ignacio Francisco do Couto, quæ quidem fides necessaria est ad cognoscenda loca Regni Guineæ, ut ait Phab. p. 1. 219. 35. in fine. Nec etiam comprehendit mancipia asportata ab India, & Brasilia regione, ut testatur Barbof. hic n. 1. ubi etiam inquit hæc manere in dispositione juris communis & Principi hujus tit.

7 In textu ibi: *Os taes escravos.* Ex his verbis colligitur, quod ad hoc ut locum habeat dispositio hujus textus, debent mancipia emi ab ipso exportate, vel à mercatore, seu negotiatore mancipiorum Guineæ; nec sum, quod negotiator sit illorum, quæ ab aliis regionibus adducuntur, ne fraudibus via aperiatur; quod id ipsum suadet dictio: *Os taes*, quæ est repetitiva, & demonstrativa qualitatis precedentis. Aug. Barb. Diction. 399. n. 2. & 3.

8 In textu ibi: *Dentro de hum mez.* Nisi venditio facta sit cum pacto displicentia; tunc enim durat actio usque ad duos menses ex L. Quod si nolit. §. Si quid ita ff. de aedit. edict. ut intelligit Barbof. hic n. 2. De quo pacto scripimus supra ad Princip. hujus tit. ex n. 38. Ex eo enim quod partes contraxerunt cum tali pacto censetur se subicere dispositioni juris communis, & recedere à dispositione hujus textus, qui non loquitur in tali casu, & cum sit correctorium, ad eum extendi non debet per text. in L. 2. ff. de noxalib. Cordeir. dubit. Forens. 28. n. 34.

9 Nec obstat, quod casus hujus textus est exceptio à regula posita in Princip. hujus tit. & in legibus concordantibus, & sic videtur firmare regula in contrarium, hoc enim procedit in casibus non exceptis, sub regula tamen comprehensis; aliàs secus,

cus; quia licet exceptio firmer regulam in casibus non exceptis sub regula comprehensis, non tamen dilatat, nec ampliat regulam, ut faciat sub ea comprehendi, quæ de sui natura non comprehenderentur, exceptione non facta: ex *L. Generaliter* 32. §. *Uxori* 2. ff. de usufruct. legat. Tabor. in loc. comm. ad August. Barbof. lib. 5. cap. 27. Axiom. 27. versic. *Limita* 2. ubi etiam in versic. *Limita* 3. ait, non procedere, si casus speciales alibi expressi in contrarium extent. Unde cum casus pacti displicentiæ exceptus sit à regula prædicta, & alibi expressus in contrarium extat, ut patet ex dictis supra n. 8. respectu ejus non firmat regulam exceptio hujus textus, quia extat exceptus à regula principali, à qua hæc exceptio facta est.

In textu ibi: *Para dentro delle citar, e demandar ao vendedor* Et hoc non sufficit, quod intra mensem extrajudicialiter, servum redhibeat, si venditor noluerit eum acceptare, hic enim mensis conceditur, ut intra illum emptor citet, & judicialiter conveniat venditorem pro redhibitione servi Guineæ, ut patet ex dictis verbis, & ex *Principio* hujus tit. ubi sex menses, de quibus ibi, conceduntur, ut intra eos reus citetur, & conveniatur redhibitoria actione, ibi: *Com tanto que cite ao vendedor dentro de seis mezes*, & probat *Gabr. Treir. decis.* 74. n. 17. versic. *Unum tamen*.

Si verò venditio facta fuerit per proxenetam, qui pretium recipiat, & servum tradat emptori, & ei promittat, se pretium redditurum, servo invento morbofo, & postea morbum in eo emptor inveniat antiquum, debet uti actione redhibitoria intra terminum legis adversus ipsum proxenetam ad pretium reddendum ex sua obligatione, ex qua condemnari debet, & non dominus, ut legi iudicatum in quibusdam annotationibus manuscriptis ad hunc textum, & probatur ex dictis supra ad Ord. lib. 3. tit. 86. ad §. 23. ex numer. 37. cum seqq. tom. 3.

In textu ibi: *Quando ambos estivessem em hum mesmo lugar*. Videtur deductum ex *L. Quod si volit* 31 §. *In causa autem ff. de adul. edict.* ubi vide *Capol in §. Siquidem n. 1.*

In textu ibi: *Porque não estando nelle*. Procedit, etsi venditor fuerit in termino urbis, vel oppidi, & extra eorum continentia, quia etiam in hoc casu locum habet protestatio, de qua hic, abiens enim dicitur is, qui non est eo loco, in quo loquitur, & qui fortè extra continentia urbis sit, ex textu in *L. Absentem* 199 ff. de verbor. significat, ac ita iudicatum auctori in terminis hujus textus.

In textu ibi: *Protestando o comprador ao juiz* Alter si iudici non protestatur, inutilis est protestatio, & quælibet denunciatio: ex *Barthol. in L. Semel* Cod. de re militar. lib. 12. *Gomes ad regul. Cancellar. De infirmis resignantib. Quæst. 9. col. 11. ad finem.* Facit textus in cap. *Pastoralis* 11 final. de officio Ordinar. *Pilata ad Irango de protestat. in addit. ad considerat. 6. sub n. 2.*

Ideo hic sufficit protestatio facta coram iudice, abique eo, quod parti intimetur, quia actum redhibitionis dependet tantum ab animo, & facto emptoris, & secundum jus protestatio etiam clandestina, & non intimata sufficit in his, quæ dependent tantum ab animo, & facto protestantis *Pilata ad Irang. de protest. in addit. ad considerat. 8. n. 1.*

In textu ibi: *A dous Fysicos*. 16 Medici enim dicto standum est, si super alicujus infirmitate testatus fuerit *Placa de delectis lib. 1. cap. 13. num. 6. Boss in pract. tit. de delect. n. 7. Jul. Clar. in pract. §. Homicidium n. 22. ibi Bajard. n. 155. Mascard. de probat. vol. 2. concl. 1034. n. 2. Farinac. de homicid. Quæst. 127. ex n. 101. Giurb. consil. 43. n. 10. & consil. 82. n. 30. Conciol. in resolut. criminal. verbo Corpus delicti, Resolut. 5. n. 1. & vide quæ diximus supra ad §. 5. n. 9. hujus tit. Phæb. p. 1. decis. 78. n. 5.*

Perit

Peritis enim in arte standum esse in confesso est apud omnes ex cap. *Proposui* 4. de probat. *L. Semel* 6. Cod. de re militar. *Barthol. in L. ultim. prope finem ff. de Sicar. Surd. consil. 126. n. 16. tom. 1. Giurb. dict. consil. 43. n. 10. Conciol. dict. resolut. 5. n. 2.*

Etiam si testificentur de credulitate: *Mascard. de probat. concl. 1363. n. 14. Gratian. Forens. cap. 151. n. 9. August. Barbof. in cap. Quoties 5. n. 13. de testib. Jul. Clar. dict. §. Homicidium n. 34. Pacian. de probat. lib. 2. cap. 47. ex n. 17. Conciol. dict. resolut. 5. n. 5.*

Et eorum assertio præfertur cuilibet præsumptioni in contrarium *Alciat. de præsumpt. regul. 2. præsumpt. 16. in fine.* Imò in hoc magis creditur paucorum Medicorum, vel peritorum assertioni, quam plurimorum imperitorum, quamvis cum uno perito concordet, ut in puncto resolvit *Alexand. lib. 2. consil. 148. num. 1. & vide Conciol. dict. resolut. 5. n. 12. & 13.*

Verum Medici, vel periti deportantes de morbo, & infirmitate, debent esse saltem duo, itaut unus non sufficiat, ut hic statuitur, ibi: *A dous Fysicos. Conciol. verbo Corpus delicti. resolut. 5. n. 6. Jul. Clar. dict. §. Homicidium n. 34. Gomes var. tom. 3. cap. 3. n. 28. Mascard. de probat. concl. 1034. n. 22. vol. 2. Farinac. de homicid. Quæst. 1027. n. 151. Cyriac. contr. 485. n. 11. Posth. de substat. inspect. 47. n. 49. August. Barbof. in cap. Quoties 5. n. 7. & 8. de probat.*

Nisi in loco non adfit, nisi unus peritus, seu Medicus examinatus, quia tunc ille sufficit ad referendum morbum, ut hic dicitur ibi: *Se os boues ao menos a hum examinado. Jul. Clar. dict. n. 34. Gomes dict. n. 28. Menoch. de arbitr. casu 114. sub n. 27. & de dissipand. remedi. 5. n. 162. Conciol. dict. resolut. 5. n. 7. Gratian. Forens. cap. 235. n. 44. tom. 2. August. Barbof. in dict. cap. Quoties 5. n. 8.*

In textu ibi: *Dous mezes*: Et

eis elapsis non est locus huic actioni per text. in *L. Quod si nolit* 31. §. *Si quid ita venerit ff. de adul. edict.* & vide *Rom. sing. 769.*

In textu ibi: *E isto estando o vendedor no Reino*. Dicitur hic, quod prædicta procedunt in absente, qui est in Regno; nam si sit extra regnum facta dicta protestatione, & relatione Medicorum, habebit emptor ad redhibendum mensem computatum à die, quo ad Regnum pervenerit, seu reversus fuerit.

Et nota, quod absens à Regno etiam dicitur, qui est in India, Brasilia, & Insulis Regno subiectis, eo enim, quod à Regno continente Portugaliæ, & Algarbiorum recedit, à Regno abesse intelligitur ad hunc effectum; hic enim textus solum ad longam absentiam respexit, quæ regulariter talis est cum à Regno receditur. & si vadat ad dominia ejus, ut ait *Cabea. p. 1. decis. 10. n. 5.*

Et quid si procuratorem reliquerit, qui citari possit, vel uxor, an tunc sufficiat protestatio, de qua hic, ut duo menses dentur, nec currant, nisi à die, quo absens ad Regnum pervenerit? Resolve ex collectis per *Reynos. observat. 28. per tot. & ibi Adit. ac ex Ord. lib. 3. tit. 2. cum ibi notatis.*

Ad §. 8.

SUMMARIUM.

- 1 Jumenta. emptione, permutatione, aut simili contractu comparata, redhibentur ex causa morbi, vel claudicationis, intra bimestre.
- 2 Unde hoc desumptum fuisset, refertur.
- 3 Nisi in venditione veniant ornamenta, & non tradantur.
- 4 Item procedit in omni petore.
- 5 Si jumenta paria venerint, & alterum in causa sit redhibitionis, iudicium datur, quo utrumque redhibeatur.

Equi,

- 6 Equi, mula, & cætera jumenta ob animi vitia redhibentur.
- 7 Venditor tam pretium, quam expensas factas à jumento in depositoolvere tenetur.
- 8 Solvitur. L. Ob quæ vitia 4. §. animi autem ff. de ædilit. edict.
- 9 Equus, aut mulus castratus redhiberi nequit nisi sit stirpis ad generationem apta.

Idem quod dicitur in textu præcedenti de mancipiis Guineæ, statuitur hic circa quæcunque jumenta, quæ emptione, permutatione, aut alio simili contractu comparantur, & redhiberi valent ex causa morbi, vel claudicationis. *Molin. de just. & jur. tom. 2. tract. 2. disput. 353. num. r. 6. versic. Idem disponitur, & tener iudicatum Pegas. Forens. tom. 1. cap. 2. sub n. 217. pag. 113. col. 2. Themud. p. 3. decis. 332. à n. 5. Gomes var. tom. 2. cap. 2. n. 48.*

2 Et nota, quod quamvis hic locus deductus videatur ex L. *Ædiles aiunt* 38. ff. de ædilit. edict. quatenus in emptione, & venditione jumentorum, seu equorum concedit edictum redhibitorium, sicut & in emptione fervorum hucusque dictum erat, tamen quoad tempus edicti proponendi differt textus noster à dispositione dict. L. *Ædiles aiunt*, ubi lex menses conceduntur ad jumenta redhibenda, sicut ad mancipia, in nostro autem textu solus mensis conceditur, vel bimestre, si venditor est absens: in hoc enim sensu accipi debent illa verba textus ibi: *E o que dicto he nos escravos de Guiné, haverà lugar nas compras, e vendas de todas as bestas.*

3 Nisi in venditione veniant etiam ornamenta, ut sella, & frænum, & similia, & non tradantur, quia tunc redhiberi debet equus intra sexaginta dies ex dict. L. *Ædiles aiunt* 38. *Pegas dict. cap. 3. n. 210.*

4 In textu ibi: *De todas as bestas.*

Intellige etiam de omni pecore: licet enim jumentorum appellatione vere pecus non contineatur, tamen de pecore agit etiam ædilitium edictum, ut in dict. L. *Ædiles aiunt*. 38. versic. *Jumentorum*, & ibi Gloss. L. *Bovem*. 43. ff. cod. tit.

Unde si jumenta paria simul venierint, & alterum in ea causa fuerit, ut redhiberi debeat, iudicium dabitur, quo utrumque redhibeatur, ut ait Prætor in dict. L. *Ædiles aiunt*. L. *Cum ejusd. m* 34. L. *Plerumque* 35. L. *Si plura* 36. ff. de ædilit. edict. De quo vide quæ supra diximus ad Princip. hujus tit. n. 19. & 20.

In textu ibi: *Et ainda que os escravos*. Dicitur hic, quod licet mancipia redhiberi non valeant ex animi vitiis ex §. 2. hujus tit. ubi elucidavimus. Tamen equi, mule, & cætera jumenta redhiberi possunt ob talia animi vitia; veluti, si sine causa meticulosa sint, vel se in pedes erigant, aut sint rebelles, seu refractarii. Quod videtur desumptum ex L. *Bovem*. 43. in princip. ff. de ædilit. edict. ibi: *Bovem, qui cornu petit, vitiosum esse plerique dicunt; item mulas, quæ cessum dant; ea quoque jumenta, quæ sine causa turbantur, & semetipsa eripiunt, vitiosa esse dicuntur*, ubi Gloss. versic. *Vel forte*, & in L. *Ob quæ vitia* 4. verbo *demum*, & verbo *Si minus non*, ff. eod. tit. quam ibidem sequitur *Alberticus*, & *Capola n. 4. ad finem*; quem etiam vide in L. *Ædiles aiunt* in princip. n. 18. & 19. & in dict. L. *Bovem* in princip. n. 2. ff. eod. tit. *Caballin. de ædilit. action. cap. 2. n. 28. Bruneman. in L. 1. §. 3. n. 9. ff. eod. Themud. p. 3. decis. 332. ex n. 5. Peg. Forens. tom. 1. cap. 3. sub n. 217. pag. 115. cum seqq. ubi pluries refert decium, muum male edentem redhiberi posse*, *Bolan. de commerc. terrestr. lib. 1. cap. 13. n. 23.*

Et in his casibus non solum tenetur venditor emptori pretium restituere, sed etiamolvere expensas factas per jumentum in deposito, ut deci-

Ad §. 10. final.

SUMMARIUM.

- 1** Redhibitoria datur etiam in rebus in animatis tam mobilibus, quam immobilibus pro eorum vitiis.

Dicitur hic, quod actio redhibitoria locum sibi vendicat etiam in rebus inanimatis tam mobilibus, quam immobilibus, pro eorum vitiis, veluti, in libro, qui legi non potest, vel cui folia substantialia deficiunt, vel in Pomario, seu Horto naturaliter producentibus plantas, aut herbas venenosas. De quibus jam diximus, & illustravimus supra ad Princip. hujus tit. n. 16. & n. 17.

Ad titul. 18.

Quando lanionibus, mulieribus panificis, & cauponibus credatur per juramentum in rebus venditis habita fide de pretio ad sua ministeria spectantibus.

Ad Principium.

SUMMARIUM.

- 1** Lanione, muliere panifica, aut caupone sub fide vendentibus, si debitorum in iudicio conveniant, eorum statur juramento usque ad summam mille teruntiorum, dummodo intra annum à die, quo desierint res præstare; computatum conveniant.
- 2** Intellige, si tales personæ bonæ sint famæ.
- 3** Et quod petens aliquid earum rerum, prius debere probare se esse tabernarium, &c. & dedisse vinum, &c.
- 4** Intellige 3. si summæ separatae sint, &c.

decisum fuit apud eundem *Pegas loco cit. pag. 116. col. 2. cum seqq. August. Barbof. in L. 1. ex n. 15. cum seqq. Cod. de ædilit. actionib. Idem Pegas. ubi proxime n. 195.*

8 Obstat tamen dict. L. *Ob quæ vitia* 4. §. *Animi autem*; ubi *Ulpianus* ait, quod quidam jumenta vavida, & calcitrosa morbosus non esse ad numeranda dixerunt: Sed ibi Glossa verbo *dixerunt*, respondet, quod male forte hoc dixerunt, & sic prævaluit sententia pleriqueorum tradita à *Juriconsulto Paulo* in dict. L. *Bovem*. 43. quam sequutus est textus noster, & supra relati n. 6.

9 Sed equus, aut mulus castratus redhiberi non potest, nisi ejus stirpis fuerit, quæ apta fuerit generationi. L. *Ædiles aiunt* 38. §. *Sed enim*. ff. de ædilit. edict. *Bolanus de commerc. terrestr. lib. 1. cap. 13. n. 12.* ubi contrarium tenet in servo castrato, nisi uno tantum testiculo careat: ex L. *Pomponius* 6. §. *Spadonem*; juncta ibi Glossa verbo *Spadonem*, & verbo *Se cuti* ff. eod. tit.

Ad §. 9.

SUMMARIUM.

- 1** Actio redhibitoria procedit tam in re emptâ, & venditâ, quam in alienatâ ex permutatione, datione in solutum, vel ex alio titulo dominium transferentem, excepta donatione.

Collige ex textu, quod actio redhibitoria locum habet non solum in re emptâ, & venditâ, sed etiam in alienatâ ex contractu permutationis, dationis in solutum, vel alio quocunque titulo, per quem dominium transfertur, excepta donatione: Quâ quidem conclusionem jam elucidavimus supra ad Princip. hujus tit. ex n. 8. cum seqq. ubi vide.

& nulla excedat dictam quantitatem non conjungi.

5 Intelligi 4. hoc juramentum deferri etiam posse eorum hæredibus.

6 Intelligi 5. contra juramentum probationem in contrarium admitti.

7 Contrarium tamen ab Authore.

8 Nec juramentum admittitur post anni lapsum.

9 Absenti tempus non currit.

10 Nec etiam legitime impedito.

11 Ut anni cursus impediatur, sufficit petitio extrajudicialis.

12 Minori etiam tempus non currit.

13 Cauponibus, Marcellariis debita petentibus post annum, si non excedant summam probantur per unicum testem, si sit integræ fidei.

14 Confessio partis extrajudicialis, absente parte, plena probat.

15 Simpliciter probatio elicitur. Chyroglypho recognito per comparationem literarum.

Statuitur in textu, quod si la-
nio, seu carnifex carnem sub
fide vendiderit, vel mulier panifica
panem, aut caupo vinum, & in judi-
cio suos debitores conveniant, licet
testes ad probanda debita non habeant
statutur eorum juramento usque ad
summam mille teruntiorum, & ummo-
do intra annum computatum a die,
quo prædictas res deserierit præstare,
debitores conveniant, si in eodem
loco habitabant, nec impedimentum
legitimum habuerunt ad sua debita
petenda. Sed post annum per testes,
aut alias probationes probare debent,
& sufficit unicus testis, vel confessio
partis etiam extrajudicialis, & absen-
te creditore intra quantitatem præ-
dictam mille teruntiorum. Videtur
desumptus hic textus ex traditis à
Jasone in L. Si dem cum eodem 11. n.
8. ff. de jurisdict. omni. judic. & in
S. Sed ista. Instit. de actionib. ex n.
88.

Intelligi 1. si tales personæ fue-
rint bonæ famæ, aliter si fuerint in-
fames, non statuitur eorum juramento.

Jason. in L. Admonendi n. 113. ff. de ju-
rejurand. & in dict. S. Sed ista n. 96. Inst.
de actionib. ultra relatos à Barbof. hic
n. 4.

Intelligi 2. ut is, qui aliquid
earum rerum petit, prius debeat pro-
bare, se esse tabernarium, vel macel-
larium, aut paniferum, & dedisse vi-
num, carnem, vel panem iis, à quibus
petit, ut probant verba textus ibi:
Que der, & textus in L. Si quando 9.
Cod. Unde vi, & cap. final. de his,
vi. Jason. in dict. L. Si quando

17. & n. 48. cum seqq. Barthol. in
Actionibus ff. de in litem jurand. Barb.
hic n. 2. & ejus filius August. Barbof. in
dict. cap. final. n. 2. & ibi Gonzales Tel-
les à n. 2.

Intelligi 3. Si summæ separa-
tæ sint ex prædictis causis, & nulla
excedat quantitatem millium terun-
tiorum; tunc enim non conjungun-
tur, sed in qualibet ex illis juramen-
tum præstatur. Jason. in dict. L. Si idem
cum eodem n. 8. & ibi Decius n. 11. ff.
de jurisdict. omni. judic.

Intelligi 4. ut hoc juramentum
deferri etiam possit hæredibus cau-
ponum, macellariorum, & panes
vendentium, si moriantur, debito
non soluto, ut de communi testantur
Paulus, & Alexand. & alii in L. penult.
S. penult. per Gloss. ibi ff. ne quis cum, qui
in jus vocatus est. Jason. in L. Si quan-
do 9. num. 51. versic. Quero successore.
Cod. Unde vi.

Intelligi 5. ut contra juramen-
tum prædictarum personarum ad-
mitti potest probatio in contrarium.
Jason. in dict. L. Si quando n. 27. Dec.
in cap. Proposisti n. 6. & ibi Felinus n.
3. de probat. Idem Jason. in S. Sed ista
ex n. 93. cum seqq. Instit.
Covar. var. lib. 2. cap. 13. n. 4. versic.
Nam quoties ex Lege, ubi Farias n. 32.
Hermozill in L. 8. tit. 3. Gloss. 8. n. 7.
August. Barbof. in cap. 2. n. 9. de tem-
porib. Ordinat. lib. 6.

Quod in terminis nostri textus
indubiè admitto, si ex qualitate per-
sonarum quantitas dic-
tum millium
regalium

regalium non sit minima, nam si ex
earum personarum qualitate, parva,
seu modica quantitas consideretur,
tunc puto, admitti non debere pro-
bationem in contrarium; ex eo quia
in textu solum admittitur juramen-
tum hujusmodi super illa modica
quantitate millium teruntiorum, &
non ultra. Hermozill. dict. Gloss. 8. n.
13.

In textu ibi: *Se calar por hum
anno.* Ideo hic post anni lapsum non
admittitur in textu juramentum cau-
ponum, macellariorum, & paniferorum,
quia ex eo quod per tantum temporis
spatium tacuerunt, debita non peten-
do absque legitimo impedimento,
præsentente debitore, manet suspectus,
quia contra eum stat præsumptio
solutionis ex tali taciturnitate, in qua
præsumptione fundatur præsens,
textus, prout intelligunt, nostrates
procedere aliam Ord. hoc lib. 4. titul.
32. ut per Gamam decis. 334. num. 7.
Valasc. cons. 125. Gabr. Pereir. decis.
46. Petr. Barbof. in L. 3. n. 96. Cod.
de præscript. 30. vel 40. annor. Et ideo
post annum deciditur in textu, quod
tantum petere possunt quod legitime
probaveint.

In textu ibi: *Sendo elies ambos
no lugar.* Ergo absente non currit
tempus, & absens dicitur ille, qui
non est eo loco, ubi res petitur, ut
hic, & in alia. Ord. lib. 3. tit. 91. in
Princip. versic. Salvo, & hoc lib. 4. tit.
32. in Princip. ubi Barbof. n. 3. Reinos-
obseruat. 61. n. 46. De quo vide quæ
diximus ad dict. Ord. lib. 3. tit. 91. ad
Princip. num. 71. & 72. tom. 3. Gama
decis. 334. n. 2.

In textu ibi: *Legitimo impedi-
mento.* Ergo impedito legitimo impe-
dimento non currit tempus hujus
textus, & procedunt jura vulgaria in
L. 1. S. final. Cod. de annal. except. cap.
final. de election. Tiraquel. de retract.
lig. S. 3. Gloss. 4. n. 6. & S. 35. Gloss.
4. n. 29. & de retract. convent. S. 2. Gloss.
unic. n. 78. Menoch. consil. 38. n. 35.
Surd. decis. 1. 1. n. 4. Gutierrez præ-

dicar. lib. 3. Quæst. 34. à n. 21. Cardos.
in prax. verbo impedimentum nam. 2.
Barbof. ad Ord. dict. tit. 32. ad Prin-
cip. n. 3. De quo diximus supra ad Ord.
dict. tit. 91. S. 1. n. 11.

Et nota, quod ad interrompen-
dum cursum hujus anni sufficit peti-
tio extrajudicialis; ut insinuant ver-
ba hujus textus ibi: *Se calar por hum
anno. Sem nunca mais requerer a pa-
ga.* Barbof. ad dict. Ord. tit. 32. n. 4.
Gutierrez de jurament. confirmat. p. 3.
cap. 1. n. 26. versic. Sed pro contraria.
Gabr. Pereir. decis. 46. n. 4. & alii, cum
quibus diximus ad Ord. lib. 3. tit. 51.
ad Princip. ex num. 29. cum seqq. tom.
2.

Minori etiam tempus non cur-
rit, seu adversus id restituitur ex Bar-
bof. ad Ord. dict. tit. 32. in princip. n.
3.

In textu ibi: *E neste caso.* Ha-
betur hic, quod si post annum cau-
pones, & macellarii debita petant, & non
excedant quantitatem millium terun-
tiorum, probari possunt per unicum
testem, licet enim testis unicus regu-
lariter non probeat ex textu in cap. li-
cet universis, cap. Veriens de testib.
L. Jurisjurandi. Cod. eod. tit. Ita ut
nec statuto, aut constitutione, seu
consuetudine fieri possit, ut unico te-
sti plena fides adhibeatur. Barbof. ad
Ord. lib. 3. tit. 55. in princip. concl. 1. n.
2. & ejus filius August. Barbof. in cap.
In omni negotio 4. n. 3. de testib. Fari-
nac. p. 2. de testib. Quæst. 63. num. 8.
Hoc tamen non procedit in causis
parvæ quantitatis, & summariis, de
quibus in præsentem agitur. Barb. dict.
concl. 1. n. 8. & ejus filius in dict. cap. In
omni negotio n. 8. Farmac. dict. Quæst.
63. n. 30. Intelligi, si testis sit integræ
fidei, ex dictis supra n. 2. & ad Ord.
lib. 3. tit. 52. ad Princip. num. 2. tom.
2.

In textu ibi: *Ou confissão da
parte.* Hic plena fides adhibetur con-
fessionem partis extrajudiciali etiam ab-
sente altera parte factæ, in quo se-
quutus fuit textus æquitatem Cano-
nicam,

nicam, qua inspecta plene probat confessio extrajudicialis absente parte, ut scripsimus supra ad Ord. lib. 3. tit. 52. ad Princip. n. 65. intelligendo tamen intra summam ipsius textus, ut in eo dicitur, ibi: *Quantia dos ditos milreis.*

15 In textu ibi: *On outre semelhan-te prova.* Similis probatio est illa, ex qua semiplena probatio elicitur, veluti ex chyrographo recognito per comparisonem literarum, ut in *L. Comparationis. Cod. de fid instrum.* & in Ord. lib. 3. tit. 52. in princip. ubi enucleavimus: vel ex fama publica, quia legitime probata semiplenè probat. *Felinus in cap. Veniens numer. 11. ff. de testib. Jason in L. Admonendi n. 259. ff. de jurejur. Merdes in prax. p. 1. lib. 3. cap. 2. n. 11. & testi equo olet. Pacian. de probat. lib. 1. cap. 40. n. 35. & 36. Mascard de probat. tom. 2. conclus. 754. n. 17.* ubi ait, quod fama plene probat, ubi agitur de re modici præjudicii, & de brevioribus causis.

Ad titul. 19.

De eo, qui promisit scripturam facere de venditione, vel alio contractu, & postea penituit.

Ad Principium.

SUMMARIUM.

- 1 Si conveniatur in emptione, & venditione, vel alio contractu, ut per scripturam fiat, antequam conficiatur, eam facturum potest penitere.
- 2 Venditio, & quilibet contractus in scriptis, aut sine scriptis potest celebrari.
- 3 In quolibet contractu scriptura ad eorum validitatem non requiritur, nisi in casibus à jure expressis.
- 4 Quando contractus dicatur in scriptis celebratus.
- 5 Ampliatur 1. procedere si agatur de contractibus pro sui substantia, & esse scripturam requiruntibus.
- 6 Ampliatur 2. quando ante contractum aliquis ex contrahentibus dixerit, Notarium habeamus scripturam conficientem.
- 7 Ampliatur 3. si contrahentes, vel eorum unus dicat, velle in scriptis contrahere.
- 8 Limitatur 1. contractum esse perfectum, & si de scriptura mentio fiat, si ex conjectura tet partes voluisse, quod valeret.
- 9 Voluntas contrahentium 1. colligitur, si partes voluerunt conventionem effectum habere tempore, quo facta fuit.
- 10 Secundo; si emptor, non contractat instrumenti confectione, pretium rei venditæ solvit.
- 11 Tertio: si unus ex contrahentibus promittat instrumentum conficere ad omnes alterius requisitiones.
- 12 Quarto: contrahentibus contractum jurare observantibus.
- 13 Quinto: si contrahentes contractum subscribant.
- 14 Sexto: venditore de evitione promittente.
- 15 Septimo: si utraque parte præsentem Gabella Gabellario solvatur.
- 16 Octavo: si conveniatur, quod ex tunc emptor fructus percipiat.
- 17 Antequam fiat scriptura licet partibus penitere, & à contractu recedere.
- 18 Postquam quæ sit ex contractu agitur à tempore perfectæ scripturæ, & non conventionis.
- 19 Gabella non debetur, nisi à tempore perfectæ scripturæ.
- 20 Dies dati ad retrahendum non currunt, nisi à die perfectæ scripturæ.
- 21 An læsio contractus reguletur à tempore, quo scriptura facta est? Remissivè.
- 22 Licet scriptura sit substantialis contractus

tractus possunt contrahentes ab eo recedere, antequam fiat.

- 23 In quibus contractibus scriptura sit de eorum substantia? Remissivè.
- 24 Ponitur exemplum contractus scripturam requirentis, & n. 25.
- 26 In Emphyteusi Ecclesiastica requiritur scriptura pro substantia contractus, secus in seculari.
- 27 Locatio ad longum tempus assimilatur contractui emphyteutico, & ideo requirit scripturam.

1 **C**oligitur ex textu, quod si contrahentes convenerint de emptione, & venditione alicujus rei certo pretio, vel de alio contractu, de quo scripturam conficiendam dixerunt, antequam ea conficiatur penitere potest illum, qui eam facturum erat: Quod desumptum videtur ex *L. Contractus 16. Cod. de fide instrum.*

2 Sed ad veram intelligentiam horum jurium sciendum est, quod venditio, & quilibet contractus dupliciter potest celebrari, aut in scriptis, aut sine scriptis: ex *L. ultima Cod. de contrahend. empt. & vendit. & ex §. 1. Instit. de emptio. & vendit. Mantica de tacit. & ambig. lib. 1. tit. 10. n. 1. ubi n. 2. & 3. tradit differentiam, quæ inter unum, & alium modum contrahendi datur. Hermozill. in *L. 6. tit. 5. Gloss. 1. n. 1. partit. 5.**

3 Quia in contractu emptionis, & venditionis, & in quolibet alio contractu non requiritur scriptura ad eorum validitatem; nisi in casibus à jure expressis. *L. Pactum, quod bona fide 17. Cod. de pact. L. Contrahitur ff. de pignorib. L. Cum instrumentis. L. In exercendis. Cod. de fide instrum. L. Quamvis. de reivindicat. L. Non idcirco. Cod. de contrahend. empt. L. 1. & 2. ff. eod. Glossa magistralis in cap. 1. §. Postquam verbo in scriptis, de censib. lib. 6. Et tenent citati in nostris commentar. ad Ord. lib. 3. tit. 59. ad Princip. n. 1. & 2. tom. 2. & ad Ord. hoc lib. 4. tit. 1. ad rubric. artic. 1. n. 33. Casus*

verò exceptos recense eadem Gloss. dicto verbo in scriptis, ubi Aug. Barbosa. n. 10. dat concordantes, & Valasc. de jur. empoyt. Quest. 7. sub num. 1. & alios refert. Hermozill. dict. Gloss. 1. n. 7.

4 Et contractus dicitur, & intelligitur in scriptis celebratus, quando in ipso contractu, vel ante eum de conicienda scriptura mentio facta est, & tunc dicitur contractus imperfectus, antequam scriptura conficiatur, & ante illam confectam licet contrahentibus penitere, & à contractu discedere, si verò partes post contractum simpliciter verbis, & absolute conventum expresserint, quod de illo fiat scriptura, utique absque dubio resolvendum est, scripturam tantum requiri ad faciliorem probationem, non verò ad substantiam contractus, ut omnia probavimus etiam de jur. nostro Regio supra ad dict. Ord. hoc lib. 4. tit. 1. ad rubric. artic. 1. n. 37. ubi n. 39. retulimus contrarium sentientes de jure communi.

5 Sic explicata dispositione hujus textus, ampliatur 1. ut etiam procedat, quando agitur de contractibus, qui pro sui substantia, & esse requirunt scripturam; tunc enim contractus dicitur imperfectus, donec scriptura fiat, ut habetur in eodemmet textu versic. *Eisto. Castill. contr. lib. 3. cap. 26. n. 5. & 22. Hermozill. dict. Gloss. 1. n. 6. Caldas de emptio. & vendit cap. 19. sub n. 12. versic. Idem quoque.*

6 Ampliatur 2. ut procedat, quando ante contractum aliquis ex contrahentibus dixerit, habeamus Notarium, qui scripturam de contractu conficiat. *Menoch. de præsumpt. lib. 3. præsumpt. 148. n. 16. Mantica de tacit. & ambig. lib. 1. tit. 10. sub n. 13. versic. Sciendum est etiam. Castill. dict. cap. 26. n. 16. versic. Quarta conjectura est. Hermozill. dict. Gloss. 1. n. 8. Cancer, var. p. 1. cap. 13. sub n. 10. versic. Et idem est.*

7 Ampliatur 3. si contrahentes, vel eorum unus dixerit, quod volebat contrahere in scriptis, ut supra scripsimus dict. artic. 1. n. 34. ubi n. 35. hoc subampliamus etiam ad casum, quo aliquo modo ex conjecturis potest intelligi, voluntatem contrahentium esse contrahere in scriptis, ut in §. 1. hujus tit.

8 Limitatur 1. Quando ex conjecturis constaret, voluisse partes, quod contractus statim valeret; nam etsi de scriptura conficienda mentio fiat, statim erit perfectus. *Castill. dict. cap. 26. n. 16. Menoch. dict. præsumpt. 148. n. 6. Mantica dict. tit. 10. num. 13. Hermozill. in L. 6. tit. 5. Gloss. 1. n. 10. August. Barbof. in L. Contractus. 16. n. 22. Cod. de fide instrumentor. & tetigimus supra hoc lib. 4. tit. 1. ad rubr. artic. 1. n. 38.*

9 Quæ quidem voluntas contrahentium colligitur 1. quæ partes voluerunt, conventionem effectum habere tempore, quo facta fuit. *Castill. dict. cap. 26. n. 15. versic. Prima conjectura, & versic. Quinta est, & versic. Nona. Denique. Mantica dict. n. 13. Menoch. dict. præsumpt. 148. n. 7. Hermozill. dict. Gloss. 1. n. 11. August. Barbof. in dict. L. Contractus 16. num. 24.*

10 Secundò quando emptor non spectata confectioe instrumenti pretium rei venditæ solvit. *Castill. dict. cap. 26. n. 15. versic. Quando inquam pretium. Felic. de censib. lib. 2. cap. 4. n. 3. versic. Authores verò. Hermozill. dict. Gloss. 1. n. 12. Aug. Barbof. in dict. L. Contractus 16. n. 25. vel traditio rei facta fuit. Gutierrez dict. Quæst. 17. n. 14. Hermozill. dict. Gloss. 1. n. 18. & 19.*

11 Tertiò si unus ex contrahentibus promisit conficere instrumentum ad omnes requisitiones alterius; quia tunc contractus jam præsumitur perfectus; alioquin enim esset posita perfectio in sola voluntate alterius contrahentium; quod jure pormissum non est, in L. Vendentis. Cod. de con-

trahend. emptio. Ita tenent *Menoch. de præf. lib. 2. præf. 148. n. 8. Mantica de tacit. lib. 1. tit. 10. sub n. 13. versic. Secundò Aretinus. Castill. dict. n. 15. versic. Secunda conjectura. Hermozill. dict. Gloss. 1. n. 13. August. Barbof. in dict. L. Contractus 16. n. 26. Codic. de fide instrum.*

12 Quartò quando ipsi contrahentes jurarunt observare contractum; quia tunc præsumitur perfectus, etiam si deinde debeat fieri instrumentum, quia juramentum non præstat, nisi perfecto contractu. *Menoch. dict. præsumpt. 248. n. 9. Mantica dict. n. 13. versic. Tertio perpendit. Hermozill. dict. Gloss. 1. n. 14.*

13 Quintò quando contrahentes subscripserunt contractum. *Menoch. dict. præsumpt. 148. n. 10. Hermozill. dict. Gloss. 1. n. 15. August. Barbof. in dict. L. Contractus 16. n. 27. & probatur ex §. 1. hujus tit.*

14 Sextò si venditor promisit de evictione. *Menoch. dict. præsumpt. 148. n. 12. Castill. dict. cap. 26. numer. 15. versic. Sexta. Hermozill. dict. Gloss. 1. n. 16.*

15 Septimò, si utraque parte præfente, gabella soluta sit gabellario. *Lazart. de decim. vendit. cap. 17. n. 50. Gutierrez de Gabellis Quæst. 17. n. 12. Molin. de just. & jur. tract. 2. disput. 397. n. 8. Hermozill. dict. Gloss. 1. n. 17. Aug. Barb. in dict. L. Contractus 16. n. 28.*

16 Octavò, quando conventum fuit, quod ex tunc emptor perciperet fructus: ex *Rub. consil. 29. n. 5. versic. Et suadetur in casu nostro Menoch. dict. præsumpt. 148. n. 11.*

17 Effectus autem resultantes ex eo, quod contractus sit in scriptis celebratus, sunt sequentes: 1. rritus antequam fiat scriptura, licet partibus pænitere, & à conventionem recedere ex nostri textus conclusione supra n. 1. cum distinctione tamen, de qua n. 4.

18 Secundus: postquam facta est scriptura, agitur ex contractu à tempore perfectæ ipsiusmet scripturæ, & non

non à tempore conventionis. *Gomes var. tom. 2. cap. 2. n. 17. versic. Secundo infertur. Hermozill. in L. 6. tit. 5. Gloss. 1. n. 22. partit. 5.*

19 Tertius, non debetur gabella, nisi ex tempore confectæ scripturæ. *Gomes dict. n. 17. versic. Tertio infertur. Lazart. de decim. vendit. cap. 3. n. 9. & 13. versic. Quæ quidem resolutio. Gutierrez de Gabellis Quæst. 17. n. 7. Girond. de Gabellis p. 5. n. 14. Hermozill. dict. Gloss. 1. n. 23.*

20 Quartus, quod dies dati ad retrahendum non currunt, nisi à die confectæ scripturæ. *Gomes dict. n. 17. versic. Quarto infertur. Hermozill. dict. Gloss. 1. n. 24. quem vide.*

21 Et an læsio contractus regulatur à tempore, quo scriptura facta est? Vide *Larream allegat. 106. per tot.*

22 In textu ibi: *E isto haverà lugar.* Deest hic dictio: *Tambem*, id est, etiam, ac si diceretur in textu, quod etiam ubi scriptura est de substantia contractus, possunt contrahentes ab eo recedere, antequam scriptura conficiatur, eo modo, quo recedere poterant ab aliis conventionibus, in quibus scriptura non est de substantia earum, sed ex conventionem partium ab initio facta, prout in præcedentibus verbis dictum erat in textu; qui in hoc versiculo non restringit præcedentem dispositionem ad casum, quo scriptura secundum jus est de substantia contractus; sed insimul de eo disponit, sicut de præcedenti disposuerat, ex L. Contractus 16. Cod. de fide instrum.

23 In textu ibi: *Segundo direito.* Contractus, in quibus scriptura est de eorum substantia, refert *Gloss. in cas. 1. & Postquam verbo in scriptis de censibus. lib. 6. de quo dedimus concordantes supra n. 3. ad finem.*

24 In textu ibi: *E insnuar,* exemplificat hic in contractibus, qui insinuari debent, & secundum jus commune requirunt scripturam, prout in dict. L. Contractus 16. Cod. de fide instrum. ex qua desumptus fuit hic lo-

cus. t. de his contractibus agitur infra hoc lib. 4. tit. 62. ubi dicemus, annuente Deo.

25 In textu ibi: *E em contrato emphyteutico.* Exemplificat secundo in contractu emphyteutico de re Ecclesiastica, seu Ecclesiæ, in quo scriptura requiritur pro ejus substantia secundum jus Civile in L. 1. Cod. de jur. emphyt. ibi: *pactionibus, scriptura interveniente, habitis, ubi Aug. Barbof. n. 8. & tenet Gloss. in dict. cap. 1. §. Postquam verbo in scriptis versic. Octavo de censib. lib. 6. De quo dedimus concordantes in Commentar. ad Ord. lib. 3. tit. 59. ad Princip. num. 82. ubi n. 84. & n. 85. Scriptum reliquimus, quod confellio judicialis supplet scripturam in emphyteusi Seculari; secus vero in Ecclesiastica: Et n. 87. quod in renovatione tacita, vel expressa, etiam requiritur scriptura publica ad probationem, nisi ex præscriptione longissima inducatur, & adde *Caldas de renovat. Quæst. 2. ex n. 2. cum seqq. Mascard. de probat. tom. 2. concl. 603. ex n. 2. cum seqq. Menoch. de præsumpt. lib. 3. præsumpt. 85. n. 36.**

26 Ex eo autem, quod hic positur exemplum in emphyteusi de re Ecclesiastica, ad ostendendum, quod in ea requiritur scriptura pro substantia contractus, sequitur, quod in emphyteusi Seculari non requiritur scriptura pro ejus substantia, sed pro necessitate probationis, ut probatur ex alia Ord. lib. 3. tit. 59. in Princip. ubi positus fuit contractus emphyteuticus inter alios, qui probari non possunt, nisi per publicam scripturam; ac ita ibi intelleximus cum *Mantica, & Valasc. n. 83. quibus addo Barthol. in L. 1. Cod. de jur. emphyt. Soccin. consil. 167. n. 9. lib. 4.*

27 In textu ibi: *E em outros, que segundo direito são de semelhante qualidade, e condiçãõ.* Similis contractui emphyteutico est locatio ad longum tempus. Ord. lib. 3. tit. 93. §. 3. & hoc lib. 4. tit. 38. in Princip. Et ideo requiritur

ritur scriptura tam ad probationem, si est secularis, quam ad substantiam, si est Ecclesiastica etiam in renovatione. *Menoch. de præsumpt. lib. 3. præsumpt. 85. n. 36. Causas de extinct. emphyteus. cap. 1. n. 39.* Alios, alius similes, qui scripturam requirunt pro substantia contractus, vide apud *Gloss. in cap. 1. §. Postquam; verbo in scriptis; de censib. lib. 6. & alios per supra citatos n. 3. in fine.*

Ad §. 1.

SUMMARIUM.

1. *Ad contractum possunt resilire contrahentes, antequam scriptura fiat, et si expresse dicant velle quod in scriptis fiat, & aliter non valeat.*
2. *Vel aliquo modo intelligatur voluntatem partium esse, ut contractus sine scriptis non valeat.*
3. *Conjecturata voluntas contrahentium sufficit ut inducatur, quod in scriptis contrahere voluerunt.*
4. *Quid requiratur, ut scriptura sit de substantia contractus, & ante ejus perfectionem alter ex contrahentibus discedat.*
5. *Contractu perfecto, scriptura adhibita, magis contractus probationem, quam essentiam respicit.*
6. *Quando non constat initio contractus de conficienda scriptura, vel etiam post consummatum, & adest publica scriptura, censetur contractus in scriptis celebratus.*
7. *Contrarium tamen verius, ibid.*
7. *Referuntur utilitates ex investigatione, an contractus in scriptis sit celebratus, necne.*
8. *Si scriptura sit de substantia contractus, omissum nequit suppleri per testes, nec contractus per testes probari.*
9. *Explicantur verba: Pessoas de estado, ou grande qualidade, & in quo casu loquantur. n. 10. & 11.*

12. *Scriptura facta ex contractu non agitur, nisi à tempore perfecta scriptura.*
13. *Si scriptura contractus est de substantia ex dispositione hominis, etiam in distractu est de illius substantia, secus si juris.*
14. *Quod de illustribus personis, idem de alii inferioris qualitatis.*
15. *Quomodo textus noster procedat in exemplo.*

Prosequitur in textu legislator in explananda materia præcedentis, & dicit, quod etiam à contractu resilire possunt contrahentes, antequam scriptura de eo conficiatur, quando expresse ipsi contrahentes, vel alter eorum dixerint, voluntatem suam esse, quod contractus fiat per scripturam, & aliter non valeat. Desumitur ex *L. Contractus 16. ubi Gloss. verbo in scriptis. Cod. de fide instrum.* quod exornavimus supra hoc lib. 4. tit. 1. ad rubric. artic. 1. n. 34.

Vel quamvis expresse hoc non dicant, si aliquo modo intelligi posset voluntatem partium esse, ut contractus non valeat sine scripto; veluti, si personæ magnæ qualitatis aliquam conventionem tractassent, declarantes per scriptum suas voluntates antequam sint concordēs in una determinatione; tunc secundum jus intelligi debet, voluisse contrahere in scriptis, quia verbaliter conventionem nunquam tractarunt, ut hic dicitur in versic. *Ou posto que. Valass. de jur. emphyt. Quest. 7. n. 9. Caldas de empt. & vendit. cap. 19. n. 12.*

Ex qua decisione colligitur conjecturata voluntatem contrahentium sufficere ad inducendum, quod in scriptis contrahere voluerunt, & qualiter hoc cognoscatur, ponit textus hic duo exempla; primum, quando contractus prior scripturis privatis, seu chyrographis celebrata fuere, ut in dicto versic. *Ou posto que*: secundum exemplum est, quando partes volunt inire aliquam

VI om conven-

conventionem, & exprimunt, velle conventionem in scriptis celebrari, quamvis expresse non dicant, quod aliter non valeat, ut in versic. *E pòde-se pòr outro exemplo quod bene observat Caldas dict. cap. 19. n. 11. & n. 12.*

Et ex hoc secundo exemplo colligitur iterum, quod ad hoc, ut scriptura sit de substantia contractus, & ante eam confectam possit alter ex contrahentibus ab eo discedere, oportet, quod partes in limine ipsius contractus, aut in ipso contractu, antequam absolvetur, declarent, quod inde fiat scriptura, hoc enim casu in scriptis velle contrahere videntur, ut insinuant verba textus ibi: *Querem fazer alguma convença*, quæ verba plane indicant, eam voluntatem initio contractus fore manifestandam, prout ponderat idem *Caldas dict. n. 11.* & nos supra exornavimus ad Ord. hoc lib. 4. tit. 1. ad rubric. artic. 1. num. 36.

Nam si post contractum perfectum, & consummatum scripturam adhibeant, tunc magis contractus probationem, quam illius essentiam, & perfectionem respexisse videntur, ut bene colligitur ex §. 2. hujus tit. versic. *Posto que*, quem sic intellexit *Caldas dict. cap. 19. sub n. 9. & est verior sententia, quam tradiderunt supra laudati dict. artic. 1. num. 37.*

Quid autem dicendum, quando non constat initio contractus, vel in ipso met contractu de conficienda scriptura egisse contrahentes, vel etiam post ipsum consummatum, adest tamen scriptura publica; an tunc præsumendum sit, actum fuisse, quod in scriptis contractus celebraretur, necne? Et videbatur dicendum, intentionem contrahentium fuisse in scriptis contrahere quasi ante perfectum contractum id convenerint inter se, quoniam quæ in continente sunt, in esse videntur, ex *L. In bonæ fidei. Cod. de pactis. L. Lecta ff. si certum petat.* Contrarium tamen censetur verius,

Tomo IV.

nam contrahentes in dubio secundum naturam contractus contrahere videntur; quare cum contractus de sui essentia scripturam non desideret, intelligendum est illos sine scriptis contrahere voluisse, & scripturam magis ad perpetuam rei gestæ probationem adhibuisse, ita ex *Saliceto, & aliis tenet Caldas de empt. & vendit. cap. 19. n. 14.* quod confirmatur ex primo exemplo nostri textus, ubi ultra scripturam confectam requiritur, quod contrahentes ab initio tractassent negotium per sua chyrographa, ut scriptura præsumatur de substantia contractus.

Quæ quidem investigatio, utrum scilicet contractus fuerit in scriptis celebratus, necne, plurimas affert utilitates, & commoda; nam si scriptura lecta, & à partibus subscripta minus fuerit scriptum, quam dictum, quando scriptura est de substantia contractus, nullo modo suppleri potest, quamvis error allegetur, si substantiale omnino prætermisum est; secus si aliqua qualitas omissa sit, quia suppleri potest per testes, in hac enim specie suppletio magis declarat, quam addit, & ideo declarari potest contractus per testes, etsi scriptura sit de illius substantia *Caldas dict. cap. 19. ex n. 16. cum seqq. juncto n. 19. & probatur ex dictis supra ad Ord. lib. 3. tit. 59. ad Princip. n. 49. tom. 2.*

Unde colligitur, quod quando scriptura est de substantia contractus, non solum suppleri non potest omisum de substantia ejus per testes, ut prædiximus; sed à fortiori nec ipse contractus probari potest per testes, quando scriptura est de ejus substantia, de quo infra dicemus in sequenti textu, & alia huc spectantia.

In textu ibi: *Pessoas de estado, ou de grande qualidade.* De his personis in materia contrahendi per suas scripturas privatas agit *Ord. lib. 3. tit. 59. §. 15.* ubi elucidavimus. Et quamvis ibi statuatur, conventiones similibus personarum probari posse per

Dda

suas

suas scripturas privatas, & sic videtur quod si in eis concordaverint in uno placito, jam à contractui relinere non possunt, quamvis ad scripturam publicam redactum non sit: tamen cum textus in presenti solum tractatur de tractatu, & præludio ipsius contractus, non verò de ipsa conventionione perfecta, ita ut, ex ultimo placito firmata maneat, ideo in tali casu penitentiam admittit antequam per scripturam confirmetur, non enim dicitur contractus perfectus, & absolutus per eundem tractatum concordatum tantum, nisi postea per scripturam confirmetur, ut patet ex verbis ibi: *E depois, que per seus escritos se concordão, confirmao suas convenças per scriptura.*

- 10 Maxime cum in textu nostro agatur de casu, quo personæ illustres solent suas conventiones tractare, & praticare inter se per suas scripturas privatas, seu chyrographa, & postea quam per eas manent concordatæ, conventiones firmare solent per scripturas, quomodo intelligi possunt verba, textus ibi: *Confirmao suas convenças per scriptura.* Nam tunc ex ea consuetudine contrahendi præsumitur, voluisse contrahere in scriptis, & esse scripturam de substantia contractus, & hic videtur sensus ipsius textus; quoniam quis intelligitur contrahere secundum consuetudinem. *L. Si fundus venierit ff. de evictionib. Valasc. de jur. emphyt. Quest. 7. n. 37. Caldas de empt. & vendit. cap. 19. sub n. 22. Tabor. in locis communib. ad August. Barbof. lib. 3. cap. 84. Axiom. 14. Zacchias de Salar. Quest. 102. n. 19. Guerreir. tract. 2. de division. lib. 7. cap. 15. n. 2.*

- 11 Vel potius dicito, quod textus noster loquitur de casu, quo contrahentes jam habent contractum celebratum, seu firmatum per scripturam, & dubitatur, an voluerint, quod prædicta scriptura fuisset de substantia ipsius contractus, sicut in simili didicimus supra. Et tunc resolvitur

in textu, quod si ab initio contrahentes tractarunt suas conventiones, & voluntates per proprias scripturas privatas, & postea illas firmarunt per scripturam, censetur, voluisse contrahere in scriptis, & penitentia locus esset, dum scripturam non conficiunt, prout patet ex sensu ejusmet textus.

Quæ investigatio utilis est non solum ex dictis supra num. 7. sed etiam quia postquam facta est scriptura, non agitur ex illo contractu ex tempore conventionis; sed ex tempore perfectæ scripturæ. *Gomes var. tom. 2. cap. 2. sub n. 17. versic. Secundo infertur. Hermozill. in L. 6. tit. 5. Gloss. 1. n. 22. partit. 5.*

Tum etiam quia, si scriptura contractus est de substantia illius ex dispositione hominis, etiam in distractu est de illius substantia; secus si ex dispositione legis. *Valasc. de jur. emphyt. Quest. 7. n. 8. Gama decis. 264. n. 5. & vide quæ diximus ad Ord. lib. 3. tit. 59. ad §. 11. n. 21. tom. 2.*

Idem quod dictum manet de personis illustribus, in quibus tantum in hoc textu ponitur exemplum, videtur dicendum de aliis personis inferioris qualitatis ex eadem ratione decidendi ipsius textus posita in eo, quia cum ab initio in scriptis tractarunt semper suam conventionem, & non verbaliter, debet intelligi, voluisse contrahere in scriptis, ut patet ex verbis ibi: *E em tal caso se deve por direito entender, que pois por escrito tratarão sempre sua convença, e não por palavra, sua vontade era ser o contrato celebrado por escrito: Quæ quidem ratio militat etiam quando personæ inferioris conditionis tractant suas conventiones in præludio contractus per scripturas privatas, & ideo datur ipsa dispositio legis, ad regul. textus in L. Illud. ff. Leg. Aquil. Valasc. consult. 185. n. 6. August. Barbof. vot. 19. n. 29. Portugal. de donat. reg. lib. 2. cap. 10. n. 110. cum seqq. Themud. p. 1. decis. 4. n. 3. Sousa de Maced. decis. 1. num.*

num. 29. Cordeir. dubit. Forens. 15. n. 16.

- 14 Advertendum tamen est, quod hic textus in dicto exemplo non procedit dispositive, sed præsumptive; quia non disponit, quod si contrahentes explicent ab initio suas voluntates per scriptum, eo ipso contraxerunt in scriptis; sed præsumit textus, tunc voluisse partes in scriptis contrahere, ut insinuant ejus verba ibi: *E em tal caso se deve por direito entender, sua vontade era ser o contrato celebrado por escrito; quæ verba potius præsumptionem indicant, quam præcisam dispositionem, & sic admittunt probationem in contrarium; quia est præsumptio juris tantum, non verò juris, & de jure ad tradita in nostris Commentar. ad Ord. lib. 3. tit. 66. ad Princip. ex n. 10. cum seqq. tom. 2.*

Ad §. 2.

SUMMARIUM.

- 1 Partibus conventionem scripturam de substantia non requirentem, firmiter, etsi postea dicant fieri scripturam, & res nequeat probari nisi per scripturam parte conventionem proficiente, cogitur ut scriptura fiat.
- 2 Quavis pars conventionem confiteatur, & neget scripturam conficere promississe.
- 3 Contrahens compellitur scripturam conficere præcedente judicis jussu, & comminatione etiam per capturam, & eoreluctante scriptura pro confecta cum clausulis consuetis habetur.
- 4 Quomodo textus noster praticetur, & quomodo procedat & n. 5.
- 6 Si qua promittente dare instrumentum continens obligationem summam legis excedentem, probatio testium non admittitur.
- 7 Limita si agatur de reformando in-

trumentis, & peracto, etiam si sit de substantia contractus, vel probationis tantum.

- 8 Parte conventionem negante, illam non probat per testes, etsi habeat rescriptum regium ut probet in forma juris communis, si scriptura requiratur ad substantiam contractus.
- 9 Si agatur de conventionione legis summam excedente, pars justificat per testes promissionem scripturæ faciendæ de contractu jam celebrato.
- 10 Idem in juramento, si ab aliâ parte asseratur, quamvis neget conventionem in libelli responso.
- 11 Intelliguntur verba. Affirmassem entre si alguma convença.
- 12 Et etiam verba. Se a parte confessar.
- 13 Confessio nullitatem contractus, etsi resultet ex defectu solemnitarum à lege requisitarum.
- 14 Quando textus noster procedat, explicatur.

Primo statuitur in textu, quod si partes firmassent aliquam conventionem, in qua scriptura non esset de substantia contractus, quamvis postea dicerent, fieri scripturam, & res; seu quantitas conventionis talis sit, quod secundum leges regias probari non posset nisi per scripturam publicam, si pars conventionem profiteatur, ad scripturam conficiendam cogi debet: Et ratio est, quia licet talis conventio probari non possit, nisi per scripturam publicam juxta Ord. lib. 3. tit. 59. tamen confessio habet vim publicæ scripturæ, si judicialis est, de qua textus noster loquitur: tenent supra citati ad Ord. lib. 3. tit. 59. ad Princip. n. 45. & 46.

Ampliatur dispositio hujus textus, ut procedat, quamvis pars conventionem confiteatur, & neget promississe scripturam conficere; adhuc enim cogi debet ad eam conficiendam; quoniam regulariter de contractu

tractu à se celebrato cogitur quod is instrumentum facere. *L. 2. Cod. de defensorib. Caldas de emptio. & vendit. cap. 19. n. 22. Valasc. de jur. emphyt. Quest. 7. num. 36. Moraes de just. & jur. tom. 2. tract. 2. diff. 37. sub n. 1. versic. Quando autem. Comes var. tom. 2. cap. 2. n. 17. versic. Imo postea. Hermozill. in L. 6. tit. 5. Gloss. 3. n. 2. partit. 5. ubi plures alios laudat, & loquitur in terminis nostrae ampliationis.*

3 Compellitur autem contrahens scripturam conficere, praecedente iudicis jussu, & comminatione etiam per capturam, & adhuc eo reluctante, scriptura pro confecta cum clausulis consuetis haberi potest. *Hermozill. dict. Gloss. 3. n. 4. Caldas dict. cap. 19. n. 24.*

4 Sed advertendum est in modo practicandi dispositionem hujus textus, quod licet pars dicat, se velle probare per testes, post contractum celebratum adversarium sibi promississe scripturam conficere de eo, vel quod inter eos conventum fuisset de hujusmodi scriptura conficienda; non ideo admitti potest ad rem citandum nec ad hoc probandum, si quantitas conventionis summam legis excedat, fieret enim manifesta fraus legi, si ex hoc capite debitor cogeretur ad instrumentum faciendum. Nisi debitor vocetur ad iudicium ad declarandum, an fecerit, vel non dictam conventionem, tunc enim admittitur hujusmodi actio, ut ipse debitor confiteatur, vel neget; quod si confiteatur, condemnari debet, ut scripturam faciat; si autem negat, absolvendus erit, nec admittitur probatio per testes, ut omnia ex aliis tradidimus supra ad *Ord. lib. 3. tit. 59. §. 4. n. 7. & n. 8. tom. 2. quibus addo Reynof. observ. 74. n. 1. & 2.*

5 Praedicta procedunt, quando scriptura solum requiritur ad probationem contractus in terminis *Ord. lib. 3. tit. 59.* Secus autem si requiratur ad ejus substantiam; nam tunc li-

mitatur dispositio hujus textus, qui non sufficit confessio partis, nec ad id vocanda est, siquidem potest pœnitere usque ad confessionem scripturæ, ut aperte probatur ex hoc eodem metextu, ibi: *De que a Escritura não fosse da sustancia do contrato*, tenent *Caldas dict. cap. 19. n. 21. & num. 27. Moraes de execut. instrum. tom. 2. lib. 4. cap. 4. n. 21. cum quibus scripsimus ad eandem Ord. dict. §. 4. n. 9. quibus addo Gama decis. 297. n. 7. versic. Sed huic. Valasc. de jur. emphyt. Quest. 7. sub n. 36. versic. Adde in super.*

Ubi in versic. antecedenti, qui incipit *Praedictis autem*, addit, quod si quis promittat dare alicui aliquod instrumentum, in quo contineatur obligatio excedens summam legis, non admitteretur probatio testium, quia similiter fieri fraus legi per indirectum, quia traditio talis instrumenti induceret obligationem illius quantitatis: *Et n. 38.* limitat, quando agitur de reformando instrumento deperdito, etiam quando est de substantia contractus, vel probationis tantum.

8 Etiam extenditur dispositio nostri textus in secunda ejus parte, ut quando pars negat praedictam conventionem, non admittatur ad eam probandam per testes, quamvis habeat rescriptum regium, ut illam probare posset in forma juris communis, si scriptura requiratur ad substantiam contractus, ut tenet decisum *Gama dict. decis. 207. n. 7.*

9 Ex hoc textu colligitur, quod si agatur de conventionem summam legis non excedente, potest pars admitti ad justificandum per testes, quod sibi promissum fuit per adversarium scripturam facere de contracta jam celebrato; quia tunc cessat ratio fraudis legis, & ejus dispositio. *L. Quod dictum. ff. de pact. Petr. Barbof. in L. 1. p. 1. à n. 84. ff. solut. matrim. Portug. de donat. lib. 1. cap. 10. n. 127. Cordeir. dubit. Forens. 34. n. 4.*

Eodem

10 Eodem modo, quo in textu admittitur confessio partis ad probandam conventionem summam legis excedentem, admittitur etiam juramentum, si illi alia pars deferat quamvis negasset praedictam conventionem in responsione ad libellum, ut hic habetur ad finem, versic. *Salvo se quizer.* De quo fuse scripsit. *Caldas de emptio. & vendit. cap. 19. ex n. 24. cum seqq. ubi n. 27.* hoc intelligit, quando scriptura est solum de substantia probationis; non verò si sit de substantia ipsiusmet contractus, quoniam tunc juramentum deferendum non est, & ratio est, quia quando scriptura est de substantia contractus, partium confessio de contractu celebrato scripturæ defectum non supplet, prout hunc textum intelligit *idem Caldas*, & nos supra scripsimus cum aliis *n. 5.*

11 In textu ibi: *Affirmaſsem entre si alguma convença*, loquitur de contractu jam celebrato, non verò de promissione contrahendi, de quo vide *Pinel. in L. 2. p. 2. cap. 3. num. 21. & 23. Cod. de rescind. vendit. Gama decis. 13. n. 4. Caldas de empt. & vendit. cap. 8. n. 5. Hermozill. in L. 10. tit. 50. Gloss. 1. ex n. 4. cum seqq. partit. 5. ubi ampliat, & limitat.*

12 In textu ibi: *Se a parte confessar*. Procedit etiam, quando agitur de contractu jam ad scripturam redacto, sed minus solemnem, & invalidum ob defectum aliquod; nam si quis confiteatur vera in ea contenta, nihilominus obligatur. *Alexander. consil. 184. n. 2. lib. 7.*

13 Secus tamen est, si aliunde contractus sit nullus, & à lege reprobus; nam talis confessio non purgat ejus invaliditatem, quamvis resulet ex defectu solummodo à lege requisitarum, & si contractus substantiare non potest, ut est in testamento, & alienatione rerum Ecclesiarum, vel minorum, & aliis similibus: ex *Barth. in L. Admonendi num. 39. ff. de iurejurand. Reynof. observat. 74. ex*

n. 4. cum seqq. Angelis de confessionib. tom. 1. Quest. 41. n. 3. Casareg. de commerc. disc. 33. n. 54. tom. 1.

14 Quare textus noster solum procedit, quando is, qui contractum confiteatur, non dubitat de ejus validitate; nam si de nullitate ejus opponat, non tenetur conficere instrumentum, quousque de nullitate judicetur, ut ex *Rebuff. tom. 1. ad const. Gallie tit. de chyrograph. in praefat. 1. numer. 66.* tenet *idem Reynof. dict. observ. 74. n. 3. ubi n. 16.* ait quod hic textus debet intelligi de conventionem valida, & quæ juris effectum habeat, quia si non valet conventio, quorsum redigi debet ad publicam scripturam & res non instrumentis geritur, sed in iis rei gestæ testimonium confertur: ex *L. Cum res. Cod. de probat. & faciunt quæ supra diximus de confessione conventionis, in qua scriptura est de illius substantia.*

Ad tit. 20.

Quomodo solvi debeat frumentum habitata fide de pretio emptum, vel mutuum.

Ad Principium.

SUMMARIUM.

- 1 Vendito frumento qualicumque pretio convento, nullo praefinito tempore, pretium stipulatum in contractu non servatur, sed commune.
- 2 Quamvis venditores pretium non petant termino, etsi postea alio quocunque tempore illud petant.
- 3 Non procedit in aliis contractibus ultra mutuum, & emptionem habitata fide de pretio factam, nec in aliis rebus, quam in frumento.
- 4 In frumento debito ratione pensionis solvendæ quotannis ab emphyteuta vel colono, fit aestimatio maiori pretio,

- pretio, quo valuit intra triennium à die debitæ solutionis *provenan-*
dum.
- 5 *Colonus, vel emphyteuta, aut alius debitor propter paupertatem debitum non solventes non tenentur, nec obligantur ad interesse quanti plurimi.*
- 6 *Æstimatio quanti plurimi in frumento, & vino debito ultra collectionis annum non protrahitur, si contrahentes id non exprimant.*
- 7 *Nisi creditor probet solvere frumentum servare per triennium ex negotiatione.*
Quando valor frumenti crescat ultra triennium? Remissivè, ibid.
- 8 *Conclusio 1. n. 1. procedit quando tempus à contrahentibus expressum solemnem Assumptionis diem transcendit.*
- 9 *In quo differat textus noster à jure communi.*
- 10 *Loquiturque de frumento vendito habita fide de pretio, & emptori tradito, & de æstimatione quanti plurimi contra emptorem curren-*
te.
- 11 *Idem procedit in mutuo, differentialiter tamen.*
- 12 *Intra tempus frumento mutuato oblato, mutuans tenetur illud recipere, nec datur procrastinatio in tempus caristiæ.*
- 13 *Procedit in mutuo, sive tempus solutionis adjiciatur, sive non.*
- 14 *Interpellatio extrajudicialis nihil operatur ad æstimationis augmentum in utroque casu.*
- 15 *Lite capta cum debitore moroso, æstimatio non crescit.*
- 16 *In æstimatione quanti plurimi pretium non attenditur casu aliquo in civitate, aut loco solutionis accedens, & brevi durans.*
- 17 *Æstimatio frumenti mutuati, aut venditi habita fide de pretio crescit à die, quo frumentum ex mutuo, aut vendito traditum sit, nec crescit ultra diem Assumptionis D. Mariæ ejusdem anni.*
- 18 *Probans æstimationem frumenti, vini, olei debet articulare justum, & commune pretium seu æstimationem quanti plurimi in loco, & tempore, quo debitor solvere tenebatur, & in foro publico illius loci quod per plures dies valebant.*
- 19 *Contra morosum, & tarde solventem momentanea æstimatio non attenditur.*
- 20 *Æstimatio quanti plurimi fieri debet secundum valorem loci solutionis.*
- 21 *Mutuatarius non tenetur solvere frumentum in eadem specie, nisi usque ad diem Assumptionis, et si aliter se obliget.*
- 22 *Mutuatario non solvente dicto termino, tenetur frumenti æstimationem solvere quanti plurimi valuerit tempore receptionis, usque ad diem Assumptionis, vel frumentum ejusdem qualitatis.*
- 23 *Mutuatarius in æstimatione condemnatur et si non petatur si mutuum in eodem genere, vel æque bonum reddere non possit.*
- 24 *Certa frumenti quantitate in judicio petita, & in eâ solvendâ debitore condemnato, æstimatio quanti plurimi propter moram in executione peti non valet.*
- 25 *Sententia stricti juris, strictè debet interpretari.*
- 26 *Evenientia post contestationem à judice supplentur in executione sententiæ, si pendente judicio petantur.*
- 27 *Interesse quanti plurimi judicis officio non debetur, nisi mora contrahatur, & lis contestetur intra triennium.*
- 28 *De contractu mutui, & commodati. Remissivè.*
- 29 *Extenditur dispositio textus ad conductorem Fiscales.*
- 30 *Renuntiatio hujus legis est prohibita, & ficta non tenet.*
- 31 *Nec juramento potest confirmari.*

DEcernitur in textu, quod vendito frumento, habita fide de pretio, qualicumque pretio convento, vel ad solvendum maiorem valorem, quem in loco, seu Provinciæ contractus celebrati habuerit, certo tempore non limitato, vel limitato annuo, aut ultra, vel mutuato; nullo præfinito tempore certo, nec dato termino certorum annorum, servari non debet pretium stipulatum in contractu; & non obstante tali pretio convento, non tenentur emptores solvere, nisi pretium superius, quod communiter frumentum habuerit, præsentè pecunia venditum, à die, quo illud recepit, usque ad diem Assumptionis Beatæ Virginis Mariæ Dominiæ nostræ de mense Augusti subsequenti ipsi contractui, dummodo pretium in eo convento non excedat. Exornant ultra relatos à *Barbos. hic Molina de justit. & jur. tract. 2. disp. 311. n. 6. tom. 2. Cabed. p. 1. Arest. 69. Moraes de execut. instrum. lib. 2. cap. 11. n. 12. tom. 1. Egid. in L. E. hoc jure p. 2. cap. 12. different. 3. à n. 46. ff. de just. & jure.*

Quod procedit, quamvis venditores pretium non petant dicto termino, et si postea alio quocumque tempore illud petant, ut hic statuitur *versic. E isto. Egid. dict. different. 3. n. 50.*

Non tamen procedit hæc textus dispositio in aliis contractibus ultra mutuum, & emptionem factam habita fide de pretio, nec in aliis rebus, quam in frumento, ut notat *Barbos. hic Egid. dict. different. 3. n. 52. & 53. Moraes dict. cap. 11. n. 12.*

Ex quo sequitur, non procedere hujus textus dispositionem in frumento debito ratione pensionis solvendæ quotannis ab emphyteuta, vel colono, & æstimatio faciendâ est maiori pretio, quo valuit intra triennium numerandum à die debitæ solutionis, quia cum frumentum præsumatur du-

rare & corruptum toto triennio, & dominus per illud tempus frumentum servare possit, tenetur emphyteuta, vel colonus solvere pretium, quo carius vendi potuit intra prædictum triennium; ultra quod etiam durat millium. *Barbos. hic versic. In frumento. de quo vide Moraes dict. cap. 11. à n. 8. ubi n. 11. concludit, quod ex stylo nostri senatus introductum est, quod frumentum, vel vinum solvatur juxta valorem temporis, quo solvi debebat, non tamen supremum; nec infimum, sed medium, quod hodierna praxis Regni indubitanter admittit contra juris rigorem.*

Quod si colonus, vel emphyteuta, aut alius debitor propter paupertatem non potuit debitum solvere non tenetur, nec obligatur ad interesse quanti plurimi, prout judicatum refert *Barbos. hic in fine.*

Sed contra *Barbos. hic ait Egid. dict. differentia 3. numer. 45.* quod licet frumentum durare possit ultra triennium, non tamen hoc satis est ad æstimationem quanti plurimi in frumento, & vino debito protrahendam ultra collectionis annum, quando contrahentes id non expresserunt; quia et si frumentum, & vinum triennii spatio, & ultra durare possit incorruptum, & dominus servare potuisset; id tamen non ita frequens evenit, nec consuetudo observat, secundum quam ejusmodi res intra annum collectionis à prudentibus distrahi solent.

Nisi creditor probaret, se esse solitum servare frumentum per triennium ex negotiatione: tunc enim ratione lucri cessantis potest petere interesse quanti plurimi intra triennium, sic limitatâ nostra Regni praxi: & ratio differentiæ consistit in eo, quia quando creditor non est solitus negotiari, solum agitur de æstimatione, quæ debetur pro re, vel loco rei, non autem de interesse, quod est extra rem ipsam, quod secus est in solito negotiari: tunc enim valor frum-

menti petitur non tanquam rer debita, vel rei debita aestimatio, sed tanquam interesse lucri cessantis, in quo fit distinctio an solitus esset negotiari, ad tradita per *Surd. decis.* 81. n. 5. & 6. & ibi. *Hodierna* n. 2. & 3. *Gratian. Forens.* tom. 2. cap. 243. ex n. 47. cum seqq. apud quos vide, quando valor frumenti crescat ultra triennium, quod bene explicat *Hodierna* ibidem.

8 Observabis tamen, quod et si in casu venditionis precipiatur in textu, ut nec maius aliud pretium a partibus conventum, nec tempus aliud ab ipsis expressum in ipso contractu pro aestimatione frumenti servari debet; sed quanti plurimi fuerit a die traditionis usque ad sequentem Assumptionis diem dummodo quanti plurimi valor pretium conventum non excedat: Hoc intelligitur, quando tempus a contrahentibus expressum solemnem illam diem, Assumptionis Deiparae transcendit; atque ita et si contrahentes solutionis diem in ipso contractu ultra distulerint pro aestimatione quanti plurimi, tamen tempus a textu definitum servandum semper erit, ut expresse in eo caveatur, & notat *Agid. in L. Ex hoc iure*, p. 2. cap. 12. different. 3. num. 46. ff. de just. & jur.

9 Ex quo patet quantum textum nostrum a jure communi differre, utpote, qui nec diem solutioni adjectam considerat, nec extrajudicalem aliquam interpellationem, aut litis contestationem, nec rei iudicatae tempus, a quibus agit *Moraes de execut. instrum.* lib. 2. cap. 11. a n. 1. cum seqq. tom. 1. *Hermozill. in L. 8 tit. 1. Gloss.* 3. ex n. 4. & *Gloss.* 4. a n. 1. partit. 5. Et multo magis textus a jure communi deviare videtur, quatenus aestimationem quanti plurimi res fuerit intra tempus in eo praefinitum praefert pretio expresse a partibus convento, voluit enim improbo faenori obviare pretio injusto, & excessivo praefere aestimationem quanti plurimi usque

ad eandem Assumptionis diem attendendam, qua secundum communem usum frumentariae annonae annus terminatur, & novus incipit, ut ponderat *Agid. dict.* n. 46. ubi cum *Patr. Rebello* ait, quod hoc in foro conscientiae locum non habet, praeterquam cum venditor in illud usque tempus rem esset servaturus.

10 Observabis deinde, quod textus loquitur de frumento vendito habita fide de pretio, & emptori tradito, & sic de aestimatione quanti plurimi contra emptorem currente. Nam quando per venditorem steterit, quo minus frumentum traderetur, quod ex lege contractus tradere debuit, pretio statim soluto, vel habita fide de pretio, tunc aestimatio quanti plurimi contra venditorem currit; quia cum textus in casu isto nihil disponat, recurrendum est ad jus commune, de quo in *L. 3. §. Si per venditorem*, & in *L. Si sterilis §. Cum per venditorem ff. de actionib. empt.* *Agid. dict. different.* 3. n. 47.

11 In mutuo vero observabis item, quod in textu jubetur, ut mutuum frumentum solvi debeat eo modo, quo pretium venditionis in casu praecedente, facta tamen differentia in eo quia in venditione pretium semper solvi debet in pecunia numerata ex natura contractus. At vero in mutuo, et si solutio petatur post diem Assumptionis Deiparae, non potest post eam mutuarius cogi ad solutionem frumenti in eadem specie, sed arbitrio ejus relinquitur, an solvere velit in eadem specie ejusdem bonitatis intrinsecae ex natura mutui; vel aestimationem quanti plurimi fuerit a die receptionis usque ad sequentem Assumptionis diem. Secus tamen si solutio fiat ante ipsam diem. Tunc enim solvere debet in eadem specie usque ad talem diem, ut expresse habetur in textu versic. *Eos que receberem*, & tenet *Agid. dict. different.* 3. num. 48. *Card. in prax. verbo solutio* n. 14. in fine, ubi contrarium tenet de jure communi,

12 ni, quo inspecto, aliud pro alio solvi non potest, invito creditore, ut demonstraverat n. 13. *Molina de just. & jur. tract.* 2. disp. 311. n. 6. tom. 2.

13 Unde si intra illud tempus frumentum mutuum offeratur, tenetur mutuans ad illud recipiendum; ita ut non detur procrastinatio in tempore carestiae; sicut enim mutuarius tenetur solvere in eadem specie usque ad praedictam diem, ex dispositione hujus textus versic. *Eos que receberem*; ita etiam mutuans intra illud tempus eundem ejusdem bonitatis intrinsecae recipere debet, ex *Grat. Forens.* tom. 2. cap. 251. n. 59. tenet *Barbof. hic Hermozill. in L. 8 tit. 1. Gloss.* 2. n. 11. partit. 5. ubi a num. 8. egerat quod mora commissa a creditore in recipiendo, aestimatio, quae postea crevit, debitori pertinet.

14 Dum vero textus loquitur de mutuo, aequae procedit siue tempus solutionis adjectum fuisset, siue non, ut plane disposuit in casu venditionis; ut patet ex verbis ejusdemmet textus ponderatis ab *Agid. dict. different.* 3. n. 49. ubi n. 50. inquit, in specie hujus textus tam in primo, quam in secundo casu interpellationem extrajudicalem nihil operari ad aestimationis augmentum: Et versic. *Dubitatio vero* ait, quod lite caepa cum debitore moroso, non crescit aestimatio in casibus hujus textus, verba enim ejus sunt generalia, & tantum comprehendunt petitionem extrajudicalem, quam judicalem.

16 In aestimatione autem quanti plurimi, de qua hic, non est attendendum pretium, quod casu aliquo in Civitate, aut in loco solutionis accedit, & brevi duravit; quia non dicitur valor, nisi qui communiter, & non raro contingit, ut habetur in textu ibi: *An r valia, que o tal paõ valer communmente a dinheiro de contado*, sequuta opinione *Imole in L. Pretia rerum, ad finem ff. ad Leg. Falsid.* *Agid. dict. different.* 3. num. 51. *Hermozill. in L. 8. tit. 1. Gloss.* 2. n. 1.

Tomo IV

partit. 5. De quo latius infra dicemus, ex n. 8. *Gratian. Forens.* tom. 1. cap. 42. n. 31. *Valasc. consult.* 43. sub n. 28. versic. *Unde*, & versic. *Et ita*.

17 Sed pro specialitate nostri textus duo notabilia in mutuo, & venditione frumenti, habita fide de pretio, observare debes: primo, quod secundum ejus dispositionem aestimatio frumenti mutuari, aut venditi, habita fide de pretio, crescit non a tempore morae, sed a die, quo frumentum ex mutuo, aut vendito traditum sit: secundo, quod non crescit hujusmodi aestimatio quanti plurimi ultra diem Assumptionis Beatae Mariae Virginis ejusdem anni, ut ex textu colligitur, & notat *Moraes de execut. instrum.* lib. 2. cap. 11. n. 12.

18 In textu ibi: *Senão a mór valia*. Nota, quod qui aestimationem frumenti, vini, olei vult probare, debet articulare de justo, & communi pretio, seu de aestimatione quanti plurimi quod per plures dies valebant in loco & tempore, quo debitor solvere tenebatur, & in foro publico illius loci; nam aestimatio momentanea non est in consideratione. *L. Pretia rerum* 63. §. *Nonnullam ff. ad Leg. Falsid. L. Idem in arbitrium* 4. ff. de eo quod cert. loco, & *Doctores supra relati* n. 16.

19 Neque etiam contra morosum, & tarde solventem attenditur, nec est in consideratione momentanea aestimatio: *Hermozill. in L. 8 tit. 1. Gloss.* 2. n. 3. ubi n. 4. contrariam opinionem refert: *Et n. 6.* ampliat, et si eligatur a creditore valor frumenti ultima die mensis Maii, nam debet clare probare quantum valuit ultima die Maii; non solum inter privatim ecentes, & vendentes, sed etiam in foro publico, & non solum illa die, sed ante, & post aliquot dies: *Et n. 7.* limitat in fure, qui de aestimatione quantumcumque momentanea operatur.

20 Aestimatio quanti plurimi an fieri debeat secundum valorem, quem res habebat in loco contractus, vel solutionis? Et quod locus solutionis inspi-

inspiciendus si resolvit cum aliis *Hermozill. dict. L. 8. Gloss. 3. n. m. 1.* ubi n. 2. ait, quod si solutio non sit destinata in aliquo loco, aestimatio fieri debet secundum valorem loci, in quo petitur, si in tali loco poterat conveniri, ut n. 3.

21 In textu ibi: *Eos que receberem emprestado.* Dicitur hic, quod mutuarius non tenetur solvere frumentum mutuatum in eadem specie, nisi usque ad diem Dominæ Nostræ Assumptionis de mense Augusti, etsi aliter se obligasset. Sed mutuum reddere debet ejusdem qualitatis, & bonitatis in termino prædicto; alias ad aestimationem post moram tenetur. *L. Vinum 22. ff. Si certum petatur, & ibi Barthol. n. 5. Moz. de contract. de mutuo cap. de natur. lib. mut. num. 10. Scaccia de commerc. §. 2. Gloss. 5. n. 147. Hermozill. in L. 8. tit. 1. Gloss. 1. à n. 1. partit. 5.*

22 In textu ibi: *E não pagando no dito tempo.* Habetur in textu, quod mutuuario non solvente prædicto tempore, quia mutuans eum non pulsavit, tenetur frumenti aestimationem solvere quanti plurimi valuerit à tempore receptionis usque ad prædictum diem Dominæ Nostræ, & non ultra, vel ipsum frumentum ejusdem qualitatis, & bonitatis, quale mutuarius tempore solutionis maluerit, Et en habes casum, quo aliud pro alio debitor solvere potest, invito creditore contra dispositionem textus in *L. 2. §. Mutui datio ff. de reb. credit. & communem, de qua Cardos. in prax. verbo solutio n. 13. & 14. ubi ait, quod textus noster opinionem Arerini approbasset, de quo jam supra diximus n. 11. Sed ideo hæc electio datur hic debitori, quia creditor non petivit in dicto termino, ut patet ex verbis ibi: *Por os credores o não demandarem.* Ex quibus elicitur, quod si creditores usque ad diem Assumptionis Dominæ Nostræ debitum petierint, eo transacto, cessat dicta electio debitoris, & tenetur solvere pretium quan-*

ti plurimi, si illud magis creditor voluerit: si autem creditor frumentum maluerit, tenetur præcisè illud reddere, ut minus textus lædat jus communi.

Hinc mutuarius in aestimatione condemnari potest, etsi non esset petita, si mutuum in eodem genere, vel æque bonum reddere non potest. *Hermozill. in dict. L. 8. Gloss. 1. n. 4.* ubi n. 6. ait, tutius esse, quod mutuum petatur in genere, & in quantitate mutuata, & in casu moræ pro aestimatione iudicis officium imploretur. Unde si certa quantitas frumentis petatur in iudicio, & in ea quantitate solvenda debitor tantum condemnatus fuerit, postea in executione huius sententiæ aestimationem quanti plurimi à debitore debitam propter moram petere non valet, nisi in novo iudicio, ut decisum tradit *Cab. l. p. 1. Arell. 69.*

Ratio huius decisionis est, quia sententia est stricti juris, stricteque debet interpretari, nec potest extendi ultra quam in ipsius verbis declaratur, sed solum exequi debet, ut expresse iudicat *Salgad. de reg. protest. p. 4. cap. 8. ex n. 47. Pegas Forens. tom. 1. cap. 5. à n. 3.*

Et licet quæ eveniunt post litem contestatam possint à iudice suppleri in executione sententiæ, ex *L. Ediles 25. §. sciendum ff. de edict. edict. Ord. lib. 3. tit. 66. §. 1. Salgad. dict. p. 4. cap. 9. à n. 182. Cabed. p. 1. decis. 68. n. 6.* Id intelligitur, si pendente iudicio petantur, ut iudex suum officium possit impartiri: *Cabed. dict. decis. 68. n. 8. & 9.* At verò lata sententia expiravit iudicis officium, quod pro interesse competere poterat, & pro illo non datur actio nova: ex *L. 1. Cod. de calumniatorib. L. 3. Cod. de fruct. & lit. e. ff. L. Si deposita 4. Cod. deposit. A. iuca allegat. 47. n. 4. & 5. & allegat. 68.*

Sed quia in terminis nostri textus interesse quanti plurimi non venit, nec crescit post litem contestatam,

Ad titul. 21.

In quibus monetis solutiones fieri debent.

Ad Principium.

SUMMARIUM.

ram, nisi à die receptionis frumenti usque ad festivitatem Assumptionis Virginis Mariæ Dominæ nostræ, & sic non debetur officio iudicis, sed jure actionis, nisi mora contrahatur, & lis contestetur infra prædictum terminum, idcirco in dicta decisione Senatûs dictum fuit, interesse quanti plurimi ob moram peti debere in novo iudicio, & peti non valere in executione sententiæ.

28 De contractu mutui, & commodati agitur infra hoc lib. 4. tit. 50. & tit. 53. ubi enucleabimus.

29 In textu ibi: *O que haverà lugar.* Extenditur hic dispositio huius textus ad conductores rerum Fiscalium, in quibus magis præsumitur occasio foenerandi, quam textus obviare intendit, quia aiunt, esse homines perversi, vulgò, canes publici, & lupi rapaces nuncupati: ex textu in *L. Quantæ 12. ff. de publican. & vectigalib. Surd. consil. 470. ex n. 24. Episcop. Rocca Selectar. tom. 1. cap. 75. n. 21.*

30 In textu ibi: *E queremos que nenhuma pessoa.* Hic rectè prohibetur renuntiatio huius legis, & facta renuntiatio non tenet: quia cum lata fuisset ad vitandas cupiditates foeneratorum, & sic in favorem boni publici primò, & principaliter, renunciari non valet, esset enim renuntiatio contra bonos mores, quæ cum futurum delictum respiciat, valere non potest *L. Si unus 27. §. Pacta 4. ff. de pact.* Huiusmodi quippe renuntiatio non est juris privati, sed publici, quod privata conventionione immutari non potest. *L. Jus publicum 38. ff. de pact. cap. Si diligenti 12. de foro competent. ubi Aug. Barbosa. hic n. 5.*

31 Unde cum huiusmodi renuntiatio in favorem publicum principaliter prohibetur, non confirmatur iuramento *Cap. 1. diligenti 12. de foro compet. ubi Aug. Barbosa. n. 7. Gom. var. tom. 2. cap. 14. n. 24. & 27. Gu. tierres de jurament. confirmat. p. 1. cap. 58. n. 15. Sanchez de matrim. lib. 1. disp. 32. n. 8. & 9.*

1 Pacta solutione incertâ monetâ auri vel argenti creditor, seu venditor tenebitur recipere quamlibet monetam currentem signo Principis cussam valore à Principe dato.

2 Concordatur textus noster juris regulis, & n. 3.

4 Limitatur 1. non procedere, si monetæ species in pactum deducta in totum à Principe sit reprobata.

5 Limitatur 2. monetâ citra aliquam reprobationem ab hominum commercio penitus recedente, vel non inveniatur.

6 Limitatur 3. si aliter moneta promissa haberi nequeat, quam maximâ difficultate, & dispendio.

7 Limitatur 4. creditore damnum ex solutione currentis monetæ patiente; secus, si damnum non patitur.

Creditor non tenetur accipere monetam non ejusdem ligæ, & materiæ etsi nullum pateretur damnum, ibid.

8 Creditor, quando dicatur damnum pati, vel non.

9 Intelligitur dispositio nostri textus.

10 Comprobatur intellectus.

11 Temperatur consuetudo nram monetam pro alia solvendi.

12 Dispositio prædicta, ubi creditori damnum non infertur ex tali solutione.

13 Si moneta argentea, vel alterius speciei solvenda sit pro aureâ habitâ in obligatione, respicitur augmentum valoris aureæ de tempore

- re solutionis debita.
- 14 Alias minus solveret, & d mnum creditor pateretur.
- 15 Monetâ genericâ in obligatione appositâ, solutio fieri potest de omni specie monetæ, etiam minutissimâ.
- 16 Idem speciali pacto circumscripto; nec non creditoris damno secluso.
- 17 An mutato valore monetæ teneatur creditor eam recipere, & quomodo? Remissive.

De mutatione intrinsecâ monetæ.

- 18 Definitur qualis sit mutatio bonitatis intrinsecæ.
- 19 Et qualis nam sit mutatio bonitatis extrinsecæ explicatur.
- 20 Mutatio formæ monetæ minime consideratur.
- 21 Monetâ idem pondus retinente, & materiæ bonitatem si de unâ in aliam formam transeat, debitor non cogitur solvere secundum antiquam formam, nisi creditori inter sit, illam potius, quam aliam habere.
- 22 Mutatâ bonitate intrinsecâ monetæ tempore contractus, & solutionis intermedio in contractibus attenditur valor & æstimatio temporis obligationis contractæ, nisi aliud à contrahentibus conveniatur.
- 23 Ampliatur 1. etsi obligatio solvendi stipuletur in diem, & sub conditione.
- 24 Ampliatur 2. si obligatio procedat ex datione pecuniæ siue ex sola promissione dandi, aut solvendi.
- 25 Ampliatur 3. æstimationem temporis contractus inspicere; siue debitor sit in mora solvendi, siue non.
- 26 Ampliatur 4. etiam si solutio, seu restitutio promittatur de monetâ usuali.
- 27 Ampliatur 5. quamvis promissio fieret de monetâ currenti.
- 28 Nec non etsi addicantur verba: De monetâ currente tempore solutionis

- 29 Et etiam illa: Monetæ currentis solutionis tempore.
- 30 Ampliatur 6. siue monetâ ex tempore contractus creverit, siue decreverit.
- 31 Intellige respectu decrementi seclusa debitoris, vel creditoris mora, alias attenderetur tempus moræ, & non obligationis.
- 32 Ampliatur 7. ut si pecuniam mutuam accipiens, pro pluris, quam acceperit, vel et si re proba sit, pro bonâ expenderit erga mutuantem non tenebitur ad restitutionem probæ pecuniæ nec ad illud plus industria sibi comparatum.
- 33 Ampliatur 8. siue obligatio descendat ex contractu, vel quasi, siue à lege, aut statuto.
- 34 In solvendo debito derivante ex aliqua lege vel statuto inspicitur monetæ valor de tempore conditæ legis, vel statuti.
- 35 Alii tempus solutionis attendi debere dicunt.
- 36 Rejiciuntur tamen, & conciliantur.
- 37 Ampliatur 9. procedere etiam in gratia, mandato, vel præcepto Principis, si valorem sciat monetæ secus si ignoret.
- 38 Ampliatur 10. in solutione debiti ex sententia, seu lauda provenientis.
- 39 Ampliatur 11. in ultimis voluntatibus testamenti tempus attendi quoad valorem monetæ in bonitate intrinsecâ.
- Idem in relictis conditionaliter si sint particularia, secus si universalis, ibidem.
- 40 Ampliatur 12. ut monetæ æstimatio de tempore currens contractus, aut alterius dispositionis attendatur, siue monetâ in valore tantum augeatur, vel minuat, siue in totum reprodetur.
- Pecunia in totum reprodetur, debitor, si non à materiali, saltem à formali præstatione liberatur, ibid.

- Contrarium tamen verius.
- 42 Et procedit moneta citra aliquam reprobationem ab hominum commercio recedente, vel non invenitur.
- 43 Ampliatur 13. etsi omnes monetæ species pari portione auctæ, vel diminutæ sint in bonitate intrinseca pristino cujuscunque speciei valore extrinseco nullatenus immutato.
- 44 Ampliatur 14. moneta grossa ob deteriorationem monetæ minutæ in valore extrinseco augmentata.
- 45 Ampliatur 15. etsi facta Principis siue iusto siue iniusto data tamen debitori mora, vel culpa, vel fraudis participatione, moneta minuta deterior fieret.
- 46 Ampliatur 16. etsi statuto caveatur augmentum monetæ peti non posse.
- 47 Ampliatur 17. etiam procedere in moneta imaginaria.
- 48 Item in moneta per contrahentes æstimata.
- 49 Valor monetæ attendi debet juxta æstimationem loci contractus; non vero solutionis destinatæ.
- 50 Moneta in bonitate intrinseca aucta vel diminuta, solutio, seu restitutio fieri debet monetæ tempore contractus, vel alterius dispositionis currente, si extat, vel facile possit haberi, sin minus, moneta nova, ad æstimationem antiquæ.
- 51 Moneta ad æstimationem temporis contractus, quo à partibus hoc ipsum conventum fuerit, solvi debet.
- 52 Casus, in quibus moneta, aucta, vel diminuta in bonitate intrinseca teneatur debitor de antiqua, si extat, sin minus, de moneta nova ad æstimationem antiquæ solvere? Remissive.
- 53 Limitatur 1. ut monetæ bonitas intrinseca de tempore contractus non præstetur si creditor futurâ mutationem præscivit, vel fuit in causa, aut particeps mutationis, vel

- de tempore contractus timor mutationis præfuisse.
- 54 Limitatur 2. non procedere, si mutatio sit adeo repentina, ut debitor pecuniam expendere, aut consumere non potuerit.
- 55 Limitatur 3. si de bonitate antiquæ monetæ non liqueat.
- 56 Limitatur 4. si pacto expresso inter contrahentes caveatur, ut bonitas intrinseca temporis contractus non attendatur.
- 57 Idem si hoc ipsum à statuto præscribatur.
- 58 Nisi pacto contrario caveatur, quod præstari debeat bonitas monetæ intrinseca temporis contractus.
- 59 Vel statutum per contrariam observantiam derogetur.
- 60 Idem de consuetudine in loco solvendi vigenti de pecunia solutionis tempore currente nulla habita ratione intrinsecæ bonitatis.
- 61 Hæc statuta, & consuetudines Ecclesiasticas non ligant personas.
- 62 Tempus solutionis, & non contractus spectatur quoad intrinsecam monetæ debitæ bonitatem, si creditum sit usurarium, nec creditor ullum potest prætereundere augmentum.
- 63 Mutatio monetæ ab allegante probanda est, nec aliter potest obtinere.

De mutatione extrinseca monetæ,

- 64 Mutata extrinsece moneta temporis contractus valor, attenditur, & diminutio ad debitorem spectat.
- 65 Contrarium tamen ut verius sequitur, &.
- 66 Ampliatur 1. in annuis præstationibus, ac tributis, & in ultimis voluntatibus.
- 67 Ampliatur 2. procedere in omni contractu puro, siue conditionali, siue in contrahendo pecunie intervenit, siue non, & quocumque pacto incrementum, seu decrementum processerit.
- 68 Limita data mora debitoris, etsi credi-

- creditor aliquid honestum lucrum ex summa sibi debita percipiat.
- 69 Quid in debitore monetae minuitur? Remissive.
- 70 Augmenti, & decrementi liquidatio non fit habito respectu ad monetam quae non est in obligatione, nec ratio habetur de augmento, vel decremento modico tempore durante, &c.
- 71 Jure tamen Regio opinio supra n. 64. sequitur, & approbatur.
- 72 Si inter contrahentes caveatur, ut eadem summa praestetur, siue moneta debita aucta, siue diminuta sint observabitur.
- 73 Quid de statuto monetarum augmentum petere prohibente,
- 74 Consuetudo, observantia, & praescriptio, quae ex multiplicatis actibus solutionum unius monetae pro alia induci possunt contra expressam contrahentium conventionem.
- 75 Creditor non tenetur monetam reprobata recipere, nec debitor liberatur.
- 76 Idem de pecunia de proximo reprobanda, si debitor id scivit, aut rumor exitit.
- 77 Depositum de pecunia de proximo reprobanda non valet, si debitor id sciat, vel rumor erat.
- 78 Secus tamen debitore ignorante.
- 79 Intellige quando publicanda est lex seu constitutio intra breve tempus, non in longius deferendis.
- 80 Constitutione intra breve tempus promulgata, praesumitur scientia debitoris, & exoneratur creditor a probatione.
- 81 Creditore debitum a debitore acceptante, nequit ab eo petere interesse, si creditor verosimiliter scire potuit promulgandam esse reformationem.
- 82 Nisi creditor reprobationi monetae causam dedisset.
- Si mutatio monetae contingat post factum depositum, cuius sit periculum, vel commodum. Remissive, ibid.
- 83 Debitore mutationem seu reprobationem monetae praesciente, aut de hoc rumore stante, tempus solutionis nequit pervenire, die adhuc non veniente; alias si ignoranti solvat tenetur ad interesse.
- 84 Usus pecuniae communi quodam facere ex jure gentium processit.
- 85 Pecunia nequit sine Principis auctoritate cudi.
- 86 Soli Principi licet monetam fabricare.
- 87 Nulli privatorum monetam cudere permittitur, etiam legitimi ponderis, ac materiae.
- 88 Nisi ex privilegio, vel Principis concessionem concedatur.
- 89 Intellige, ut privatus cudat, non tamen proprio nomine, sed Principis.
- 90 Et talis concessio debet esse specialis, ac invidua, alias nequit suffragari.
- 91 Nec in concessione comprehensum censetur, si specificum non exprimitur.
- 92 Intelligitur hanc facultatem posse concedi negans.
- 93 Ex praescriptione, vel consuetudine immemoriali jus cudendi monetae potest competere.
- Monetae aestimatio ex usu populi potest tribui, etsi a Principe aliter taxetur, ibid.
- 94 Moneta a Principe cussa, ut nequeat recusari, debet esse debiti ponderis, & speciei probae.
- Nisi solvens justam aestimationem in pondere deficientem reficiat, ibid.
- 95 Quando dicatur pecunia proba, & debiti ponderis.
- 96 Ut in commercium transeat requiritur, quod conficiatur ex bono auro, argento, aere probato, formam Principis habeat euentis, & legitimum pondus seu quantitatem.
- 97 Bonitas monetae aha. intrinseca, alia extrinseca, & in quo consistant.
- 98 Princeps necessitatis tempore potest de vili materia monetam cudere, sed

- sed cessante debet eam in se retrahere, & probam dare illam habentibus.
- 99 Verba: Oudos Reys, que ante nos foras Intellige si extant, & reprobata non inveniuntur.
- 100 Monetas ab exteris regibus cussas creditor non tenetur precise recipere.
- 101 Moneta cursum nequit habere in territorio alieno invito domino.
- 102 Pretii impositio ad solum Principem spectat, & est jus regale monetarum.
- 103 Valor a Principe indictus attendi debet, & non ex abusu populi introductus.
- 104 Ex quo antiquae pecunia confiscetur.
- 105 Et quid a Romanis.
- 106 Per as omne numerorum genus significatur.
- 107 Quodlibet debitum aeris appellatione denotatur.
- 108 Debitori liberum est solvere in quacumque monetae specie, quantumcumque vilissimae.
- 109 In moneta aerea solum certa quantitas solvi permittitur, secundum quantitatem debiti, jure regio.
- 110 Nisi solutio monetae aerea conveniatur.
- alio creditori invito solvi potest. L. 2. Mutui ff. de reb. credit. & si cert. petat. L. Eum, a quo 16. Cod. de solut. & pluribus relatis tenet Anton. Gob. de Monetis Quaest. 7. n. 1. Quare communiter resolvitur, quod cum in pactum expressum deducta fuerit monetae species in auro, vel argento persolvenda, pactum omnino servandum erit, nec cogitur creditor in alia moneta diversi generis recipere. Pinel. dict. n. 17. & alii relati per Egid. dict. n. 28. Noguerol. allegat. 2. n. 40. Larrea decis. 22. ex n. 8. cum seqq. Amaya in L. Unica n. 33. Cod. de collat. aeris lib. 10. Salgad. in labyrinth. creditor. p. 2. cap. 8. n. 85. & n. 86. Castill. contrav. lib. 4. cap. 10. ex n. 45. Cyriac. contr. 388. n. 13. Tonduef. resolut. civil. lib. 2. cap. 13. n. 12. & cap. 15. n. 5. Scoppa ad Gratian. decis. 201. n. 22. cum seqq. Boss. de dote cap. 19. n. 77. Card. de Luca de regalib. disc. 126. n. 4. & 5. Anton. Gob. de monet. Quaest. 7. n. 22. cum seqq. Caldas de extinction. emphyt. cap. 13. n. 17. Barbosa hic n. 1. Bonfin. in banniment generalib. tom. 2. cap. 58. n. 23. Quamvis in pactum deducta sit monetae species in aere solvenda Gama decis. 374. per tot. ubi ita decisum refert.
- Quae quidem conclusio limitatur 1. ut non procedat, si moneta in pactum deducta in totum fuerit a Principe reprobata; tunc enim debitor tenetur solvere de moneta in locum reprobatae subrogata, vel aliter de tempore solutionis currente ad aestimationem antiquae. Barthol. in L. Paulus sub n. 6. versic. Sed si non reperietur ff. de solut. Jason. in L. 2. sub n. 91. Cod. de jur. emphyt. Cancer. var. p. 2. cap. 6. n. 141. Capyc. Latr. decis. 48. n. 6. & 7. Costa de jur. & fact. ignorant. centur. 1. dist. 63. n. 30. Loter. de re benef. lib. 1. Quaest. 39. n. 214. cum seqq. Ansaldo de commerc. disc. 89. n. 35. Gobius de monet. Quaest. 4. n. 38.
- Limitatur 2. ut locum non habeat, si moneta citra aliquam reprobationem ab hominum commercio penitus
- 1 Statuitur in textu, quod licet contrahentes inter se paciscantur, solutiones fieri in certa moneta auri, vel argenti; tamen creditor, seu venditor tenebitur recipere quamlibet monetam currentem signo Principis cussam in eo valore, qui ab ipso Principe datus fuit. Exornant Pinel. ad rubr. Cod. de rescindend. vendit. p. 1. cap. 3. n. 17. Egid. in L. Ex hoc jure p. 1. cap. 8. n. 28. ff. de justit. & jur. Gama decis. 174. Cardos. in prax. verbo Moneta n. 4.
- 2 In quo textus nostri dispositio adversatur juris regulis, quibus attentis, servanda est promissio, & conventio legem facit; nec aliud pro

penitus recesserit, vel non invenia-
tur. Barthol. in dict. L. Paulus sub n.
6. Purpurat. in L. Cum quid n. 164 ff.
si certum petat. Jason. in dict. L. 2. sub
n. 91. Cod. de jur. emphyt. Leonard. de
usur. Quæst. 67. n. 27. Cencius de censib.
Quæst. 85. n. 12. & 28. Gobius de mo-
net. Quæst. 4. n. 39. Ciarlin. Forens.
lib. 3. cap. 238. n. 10 cum seqq. Castill.
dict. cap. 10. n. 58.

6 Limitatur 3. si aliter moneta
promissa haberi non possit, quam
cum maxima difficultate, ac dispen-
dio; tunc enim illius æstimatione præ-
standa est, habito respectu ad tem-
pus contractus, vel dispositionis, ex
qua debita est Gobius dict. Quæst. 4. n.
40. Cencius dict. Quæst. 85. sub n. 12.
Tondut. resolut. civil. lib. 2. cap. 11. n.
5. Valenzuel. consil. 30. n. 47. & 48.
Idem Gob. ubi proxime Quæst. 7. n. 28.
Scacc. de commerc. §. 2. Gloss. 5. sub n.
106. & n. 127. cum seqq.

7 Limitatur 4. ut procedat dicta
conclusio, si creditor pateretur dam-
num ex solutione monetæ currentis,
tunc enim ipsi invito solvi non debet
in alia moneta, quam in ea, quæ spe-
cialiter fuit in pactum deducta, si
extat; secus si non pateretur damnum
quia tunc tenetur recipere unam mo-
netam pro alia, quæ sit ejus ligæ,
& æstimationis, & sic sint equivalen-
tes. Scacc. dict. Gloss. 5. n. 102. & n.
306. ubi tamen n. 103. declarat, quod
quando moneta non est ejusdem li-
gæ, & materiæ, non tenetur credi-
tor eam accipere, etsi ex ejus acce-
ptione nullum pateretur damnum:
sequitur Valenzuel. consil. 30. n. 7. &
n. 49. cum seqq. Anton. Gobius dict.
Quæst. 7. ex n. 38. cum seqq. Egid. in
dict. L. Ex hoc jure p. 1. cap. 8. sub n.
28. versic. Mihi quidem. Castill. dict.
cap. 4. n. 59. Bonfin. dict. cap. 58. num.
23.

8 Animadvertendum tamen est,
quod creditor damnum pati non di-
citur, unam monetam simpliciter re-
cipiendo pro alia contra ejus volunta-
tem, nisi si & quatenus ex hac rece-

ptione diminutio ejus patrimonii
causatur. Barthol. in L. Paulus 99. sub
n. 3. ff. de solut. Scacc. de commerc. §.
2. Gloss. 5. n. 108. Gob. dict. Quæst. 7.
n. 41. ubi n. 42. dicit, non teneri re-
cipere minuta in valde ponderosam,
ac difficilis transportationis pro mo-
neta grossa.

Ex quibus jam elucet verus in-
tellectus nostri textus, ut scilicet
procedat in casibus prædictarum li-
mitationum, ut minus lædat jus com-
mune, imo secundum ipsum jus in-
telligi debet, ut voluit Egid. dict.
cap. 8. sub n. 28. versic. Mihi quidem,
ibi: Mihi quidem ordinatio nostra ju-
ri obviare non videtur, intellecta secun-
dum legitimam ejusdem juris censuram,
quæ exigit, ut cum creditor damnum
patiat, pecuniâ solutâ in alia moneta
forma, quam quâ solutio promissa fuit,
in alia recipere non cogatur, juxta dict.
L. Paulus; nec in casu isto ordinatio
nostra accipienda, sed demum cū creditoris
non inter sit, in promissa pecuniâ, specie
solutionem fieri; hoc enim casu conven-
tio de solvendo in certa pecuniâ specie non
ligabit debitorem, quominus in alia ejus-
dem valoris invito creditoriolvere pos-
sit, secundum consuetudinem, quam in
materia hac, & contrariæ sententiæ
Authores unanimi consensu fatentur.

Qui quidem intellectus com-
probat ex eo, quia textus nostri
dispositio videtur desumpta ex uni-
versali consuetudine, per quam con-
tra juris dispositionem permixtum est
unam monetamolvere pro alia, de
qua testantur Barthol. in L. Paulus
99. sub n. 4. ff. de solut. Covar. de veter.
numism. collat. cap. 7. §. unic. sub n. 1.
Surd. conf. 242. n. 1. & conf. 246. n. 22.
& conf. 235. n. 11. Castill. contr. lib. 4.
cap. 10. n. 41. Cyriac. contr. 620. n. 5.
Scacc. de commerc. §. 2. Gloss. 5. n. 104.
& plures alii apud Anton. Gobium de
monet. Quæst. 7. n. 10. Bonfin. in ban-
niment. generalib. tom. 2. cap. 58. n. 18.
ubi ampliat etiam ad monetam vilem,
& æream.

Sed prædicta consuetudo tem-
peranda

peranda est, ut in casibus, in quibus
applicari valet, ita applicetur, ut
quanto minus fieri potest, juris com-
munis correctio contingat, ut ex Fa-
br. de var. numar. debit. solut. cap. 7.
in Princip. versic. Consuetudo enim. So-
la de monet. casu 24. n. 19. Venturin.
conf. 45. n. 92. Gobius dict. Quæst. 7.
n. 37. Igitur cum textus nostri dis-
positio desumpta videatur ex ipsa
consuetudine, eandem moderatio-
nem recipere debet, uti minus juris
correctio contingat: ex text. in L. 1.
Cod. de inoffic. dot. Gabr. Pereir. de-
cis. 99. in fine Cordeir. dubit. Forens.
19. n. 11. Et ut juris communis cor-
rectio vitetur iuvenda est omnis in-
terpretatio. Gloss. in Authent. Quas
actiones. Cod. de Sacros. Eccles. Egid.
de privileg. honest. artic. 13. n. 30. &
in L. in init. num. 35. Cod. de Sacro-
sanct. Eccles. Portugal. de donat. reg.
lib. 2. cap. 10. n. 124. Cordeir. dubit.
Forens. 3. n. 29.

12 Ac per consequens, sicut ipsa
consuetudo non procedit, ubi quo-
quo modo damnum infertur creditori
per solutionem unius monetæ pro
alia, ut communiter affirmant Surd.
consil. 220. n. 19. & consil. 363. n. 26.
Castill. controvers. lib. 4. cap. 10. sub n.
58. versic. Placet etiam Scacc. de com-
merc. §. 2. Gloss. 3. n. 112. & Gloss. 5.
ex n. 102. Boss. de dote cap. 19. num. 78.
Ciarlin. Forens. lib. 3. cap. 238. n. 5. &
6. Gob. dict. Quæst. 7. n. 40. & tenent
supra citat. n. 9. Ita similiter hujus
textus dispositio ex eadem consuetu-
dine desumpta procedere non debet
ubi prædictum damnum creditori in-
infertur; nisi ubi ipsi creditori non
inter sit in pecunia promissa solutio-
nem fieri, ut bene interpretatus est
Egidius loco supra citat.

13 Unde si vigore hujus textus, vel
illius consuetudinis moneta argentea,
vel alterius speciei solvenda erit pro
aurea, quæ sit in obligatione, haberi
debet respectus ad augmentum valo-
ris ejusdem monetæ aureæ debitæ de

tempore solutionis. Solo de monet. cas.
24. sub n. 16. versic. Quia respondetur.
Gob. eod. tract. Quæst. 7. n. 38. Thesaur.
in addit. ad Patr. decis. 174. versic.
Secundo, & cum aliis pluribus idem
Gob. eod. tract. de monet. Quæst. 6. n.
4. & 5.

14 Aliàs enim sequeretur, quod
aucta moneta aurea in valore extrin-
seco de tempore solutionis, debitor
præstando illius æstimationem, quæ
erat tempore contractus, in moneta
argentea, minus solveret, & creditor
in damno esset, ut bene considerant
Gobius de monet. Quæst. 7. n. 39. Scacc.
de commerc. §. 2. Gloss. 5. sub n. 108.
versic. Item diceretur. Faber. de var.
num. debit. solut. cap. 5. in fine versic.
Postrema.

15 Sed ubi moneta generica est in
obligatione, fieri potest solutio de
omni specie monetæ etiam minutissi-
mæ: Gobius de monet. Quæst. 6. n. 13. &
Quæst. 7. num. 26. Gutierrez practica.
Quæst. 179. ante num. 2. versic. Ex
quibus. Cyriac. contr. 620. à n. 1. cum
seqq. Valenzuel. consil. 30. per tot. & si-
gnanter num. 53. Salgad. in labyrinth.
cred. p. 2. cap. 8. num. 48. Scacc. dict.
Gloss. 5. sub n. 118. versic. Quare licet,
& n. 145. Scoppa ad Gratian. decis.
201. n. 19. cum moderamine tamen,
de quo in nostro textu, ut infra elu-
cidabimus.

16 Speciali tamen pacto circum-
scripto, nec non & creditoris damno
secluso, indistinctè, jure etiam com-
muni inspecto, potest debitor aurum
pro argento, & e contra, imò etiam
monetam æreolam, ac minutissimam
pro grossaolvere Butigel in L. Cum
quid ex n. 26. ff. si certum petat. Pi-
chard. ad Princip. Instit. quib. mod. re
contrah. obligat. n. 36. Fachin. contr.
lib. 2. cap. 50. per tot. Salgad. in laby-
rinth. credit. p. 2. cap. 8. num. 47. cum
seqq. Valenz. consil. 30. per tot. Castill.
contr. lib. 4. cap. 10. à n. 40. Amaya in
L. 1. n. 10. Cod. de collat. eris lib. 10.
Gobius de monet. Quæst. 7. n. 30. & 31.
Pinel.

Pinel. in rubric. Cod. de rescind. endit. p. 1. cap. 3. n. 16. & 17.

- 17 In textu ibi: *Moeda corrente.* Dubitatur tamen, an mutato valore monetæ, teneatur creditor eam recipere, & quomodo? Pro cuius dubii solutione sciendum est, quod dupliciter mutatio monetæ contingere valet, aut enim fit in bonitate intrinseca, vel extrinseca, ut cum aliis advertit *Gobius de monet. Quæst. 4. sub n. 1. Larrea allegat. 84. n. 21.*

De mutatione intrinseca monetæ.

- 18 Mutatio bonitatis intrinseca ea est, cum monetæ augetur, vel minuitur in pondere, aut pretiositate materiæ, ut per scribentes in *L. Cum quid ff. si certum petat. Berlich. lib. 2. concl. 35. n. 4. Menoch. consil. 49. num. 9. Gratian. Forens. cap. 560. n. 13. Tondut. de pensionib. cap. 40. n. 18. Palma allegat. 146. n. 4. Gobius dict. Quæst. 4. num. 3. Antonel. de tempor. legal. lib. 1. cap. 42. n. 1.*
- 19 Mutatio verò bonitatis extrinseca fit, cum eadem materia in pondere, aut pretiositate permanente, monetæ valor impositivus sive ex Principis decreto, sive ex utriusque populi augetur, vel minuitur. *Menoch. dict. consil. 49. sub n. 9. versic. Extrinseca. Palma dict. allegat. 146. n. 5. Clarim. Forens. lib. 3. cap. 238. n. 15. Gob. dict. Quæst. 4. n. 4. Portugal. de donat. reg. lib. 2. cap. 25. n. 40. Antonell. dict. cap. 42. n. 2.*
- 20 Si autem monetæ mutetur in forma, nulla est habenda consideratio; quoniam etsi materia, & forma æquè principaliter sint constitutiva substantialia ipsius monetæ, vel id tamen intelligitur, ut forma quidem in genere, non autem hæc, vel illa in individuo sit de substantia monetæ: aliàs sequeretur, quod alia esset bonitas auri in regno habentis imaginem unius Regis, & alia esset habentis imaginem alterius, ut bene distinguit *Butigel. in L. Cum quid sub n. 24. ff. si cert. p. 1. tit. 1.*

Idoque si monetæ retinens idem pondus, & materiæ bonitatem de una in aliam formam transeat, cogit non potest debitor solvere secundum antiquam formam, nisi forsitan intersit creditori illam potius quam aliam habere, ut cum alias contra *Barthol. Gobius de monet. de Quæst. 4. n. 6.*

Unde mutata bonitate intrinseca monetæ de tempore intermedio à die contractus ad diem solutionis, communiter constituitur regula, quod in contractibus attendi debet valor, & æstimatione monetæ, quæ erat tempore obligationis contractæ, nisi aliud inter contrahentes conventum fuerit, per text. in *L. Semper in stipulationibus 35. ff. de regul. iur. Speculat. tit. de obligat. & solut. §. nunc aliqua sub n. 9. versic. si autem ex con. acta, lib. 4. Bald. in cap. P. & G. 40. num. 7. de offic. de legat. Casti. in L. si duobus n. 4. Cod. commun. de legat. Alciat. in L. Idem erit 60. n. 7. ff. de verbor. obligat. Covar. de collat. veter. numis. cap. 7. §. unic. n. 2. Gabr. comm. tit. de solut. concl. 1. n. 1. & 2. & consil. 164. n. 4. lib. 1. Afflict. decis. 194. n. 2. Menoch. consil. 49. n. 1. & 2. & n. 8. versic. Ita pariter. Cancer. var. p. 2. cap. 6. n. 138. *Surd. consil. 392. n. 16. & consil. 406. n. 3. & 10. Castill. contr. lib. 4. cap. 10. n. 63. Gratian. Forens. cap. 884. n. 1. & 2. tom. 5. Montan. de regalib. verbo Moneta n. 10. Cyriac. contr. 388. n. 17. Tondut. resolut. Civil. lib. 2. cap. 1. n. 3. & cap. 7. n. 1. & 2. & cap. 9. per tot. Cressp. de Valdaur. observat. 103. n. 1. lib. 2. Fagnan. in cap. cum olim n. 4. cum seqq. de censib. Panimol. annot. 1. ad decis. 44. n. 14. Anton. Gobius de monet. Quæst. 4. n. 8. Bolan. de commerc. terrestr. lib. 1. cap. 8. n. 8. Antonell. de tempor. legal. lib. 1. cap. 42. ex n. 3. cum seqq. Cod. de Luca de pension. discurs. 34. n. 4. & decis. 35. n. 2. & probatur ex Ord. lib. 4. tit. 22. ad fin. & lib. 1. tit. 62. §. 47. & titul. 78. §. 16.**

Ampliatur 1. hæc conclusio, ut

ut procedat, etsi obligatio solvendi stipulata fuerit in diem, & sub conditione: *Gob. dict. Quæst. 4. n. 9. Gabr. comm. tit. de solut. concl. 1. n. 3. Surd. consil. 454. n. 8. versic. Procedit, & n. 9. Berlich. lib. 2. concl. 35. n. 43. & concl. 36. n. 14. Thesaur. de augment. monet. p. 2. sub n. 61. versic. verum in prax.*

- 24 Ampliatur 2. ut procedat, si ve obligatio processerit ex datione pecuniæ, sive ex sola promissione dandi, aut solvendi, utroque enim in casu eisdem prorsus rationes, quibus inferunt Doctores, quod mutata monetæ in bonitate intrinseca, attendi debeat illius valor de tempore contractus, æque principaliter applicari probat *Andr. Kohl. exercit. legal. 18. num. 14. Gob. dict. Quæst. 4. num. 10.*

- 25 Ampliatur 3. ut æstimatione temporis contractus inspicere debeat, sive debitor fuerit in mora solvendi, sive non. *Cagnol. in L. 2. sub n. 216. versic. Decisio mea. Cod. de pact. inter emptor. & vendit. Tiraquel. de retract. lignager. §. 1. Gloss. 18. sub n. 27. Surd. consil. 368. n. 16. & consil. 392. num. 16. Thesaur. de augment. monet. part. 1. n. 49. Gratian. Forens. cap. 560. num. 12. Gob. dict. Quæst. 4. n. 11.*

- 26 Ampliatur 4. ut locum habeat, etiam si solutio, seu restitutio promissa fuerit de monetæ usuali; quia hoc intelligendum est respectu formæ, non valoris illius, *Surd. consil. 406. n. 13. Sola de monet. cas. 10. num. 5. Gob. dict. Quæst. 4. n. 12.*

- 27 Ampliatur 5. Quamvis promissio facta esset de monetæ currenti, quia intelligenda esset de monetæ currenti tempore obligationis, vel saltem ad illius æstimationem. *Socin. jun. consil. 145. sub n. 96. lib. 1. Sola de monet. dict. cas. 10. n. 5. & plenius cas. 25. per tot. de Censib. Quæst. 85. n. 6. & 7. & ibi Rota decis. 214. ex n. 7. Berlich. lib. 2. concl. 35. n. 40. Gobius dict. Quæst. 4. n. 13. & ita concludit Antonell. de tempor. legal. lib. 1. cap. 42. n. 214.*

24. ubi ait, quod facienda est solutio de monetæ currente tempore solutionis, habito tamen respectu ad antiquam.

Subampliatur hæc ampliatio, etsi addita essent verba de monetæ currente tempore solutionis, quod adhuc eo casu solvi quidem possit de monetæ usitata tempore solutionis, sed habito respectu ad æstimationem monetæ de tempore obligationis, voluerunt *Surd. consil. 220. per tot. Budel. de monet. & re numar. cap. 11. per tot. Brun. cod. tract. partit. 17. n. 1. & limit. 8. n. 11. Sola dict. casu 10. n. 1. & 3. Tondut. resolut. civil. lib. 2. cap. 12. & 13. Gobius de monet. Quæst. 4. n. 14. Berlich. dict. concl. 35. num. 39. cum seqq. ubi declarat hoc procedere, si verba monetæ currentis referantur ad actum obligationis; tunc si ad actum solutionis; ac ita etiam declarat *Cens. de censib. Quæst. 85. num. 6. & 7.**

Prout quoque verba illa: *Monetæ currentis tempore solutionis*, intelligenda sunt, ut solutio fieri debeat de monetæ, & juxta æstimationem temporis solutionis, si promissio facta sit de monetæ imaginaria, quæ certam speciem non habeat. *Gobius dict. Quæst. 4. n. 16.*

Ampliatur 6. ut procedat, si ve monetæ ex tempore contractus creverit, sive decreverit, quemadmodum quippe illius augmentum à die contractus citra contingens debitoris commodo cedit, ita & ejusdem incommodo decrementum cedere debet. *Alberic. in L. 2. n. 91. Cod. de jur. emphyt. Oldrad. consil. 250. n. 2. Gabr. comm. tit. de solut. concl. 1. n. 18. & concl. 2. n. 26. Brun. de monet. p. 1. n. 5. & n. 7. versic. Et idem è contra, Sola de monet. consil. 21. Thesaur. de augment. monet. p. 1. n. 55. versic. Quinimo, Cancer. var. p. 2. cap. 6. num. 139. Berlich. lib. 2. concl. 35. n. 37. Cens. de censib. Quæst. 85. n. 26 & 27. Capicci. Latr. decis. 48. n. 15. Gob. dict. Quæst. 4. numer. 17. Antonell. de tempor. legal. Ffi gal.*

gal. lib. 1. cap. 42. numer. 8.

31 Quod tamen respectu decre-
menti intelligendum est, seclusa mo-
ra debitoris, vel creditoris, alias enim
attendi deberet tempus moræ, & non
obligationis. *Brun. de monet. limit. ex
num. 1. Gob. dict. Quæst. 4. n. 18.*

32 Ampliatur 7. ut adeo verum
sit, ut si pecuniam mutuam accipiens
pro pluri, quam acceperit, vel etiam
si reprobata sit, eam expenderit pro
bona non tamen erga mutuantem
tenebitur ad restitutionem pecuniæ
probæ, nec minus ad illud plus, quod
ejus industria sibi comparavit, ut cum
aliis tenet contra *Tondut. Gob. dict.
Quæst. 4. n. 19.* ubi ait, quod pactum
inter creditorem, & debitorem, quod
pro pecunia deteriore mutuo data
melior restituatur, tanquam usura-
rium, & contra justitiam contractus
improbatur.

33 Ampliatur 8. ut etiam locum
habeat, si obligatio descendat ex
contractu, vel quasi, siue à lege, aut
statuto, quia secundum receptiorem
opinionem monetæ valor considerari
non debet de tempore conditæ legis,
aut statuti, nec minus solutionis, sed
quidem de eo tempore, in quo aliquid
fit, vel committitur præter, vel con-
tra legis, & statuti dispositionem, per
quod tale quid faciens, vel commit-
tens ab ipsa lege, seu statuto obliga-
tur ad aliquid præstandum, vel sol-
vendum, quatenus tamen post fa-
ctum, & ante tempus solutionis mo-
netæ mutatio contigerit, ex regula
supra firmata, quia scilicet in contra-
ctibus, seu quasi attendi præcisè de-
beat tempus, quo contracta est obli-
gatio. *Bald. in L. Illud 16. sub n. 18.
Cod. de Sacros. Eccles. Curt. jun. de mo-
net. sub n. 19. versic. Attenta. Gratian.
Forens. cap. 51. n. 6. Surd. cons. 335. n.
17. & consil. 454. sub n. 24. Cens. de
censib. Quæst. 85. n. 18. & 19. Gob. de
monet. Quæst. 4. num. 21. & 23. cum
seqq.*

34 Et licet alii voluerint, quod in
solvendo debito derivante ex aliqua

lege, vel statuto inspicere debeat mo-
netæ valor de tempore conditæ legis,
vel statuti: *Surd. dict. consil. 454. &
alii relati per Thesaur. de augment. mo-
net. p. 2. sub n. 74. Antonell. de tempor.
legal. lib. 1. cap. 42. n. 34.*

35 Alii autem tempus solutionis
attendi debere dicant. *Abbas in cap.
quanto n. 14. de jurejur. & ceteri re-
lati per Gob. dict. Quæst. 4. n. 22.*

36 Tamen receptior est opinio
dictæ ampliacionis, & contraria pro-
cedere potest, si lex, vel statutum
tempore illius editionis habet quem
sibi obliget, neque aliud factum ex-
trinsecum expectat, quo mediante
obligatio cauetur, tunc enim spe-
ctandum est tempus conditæ legis,
vel statuti. *Abbas cons. 56. à n. 1. & n.
2. versic. Præterea lib. 2. Surd. dict.
consil. 454. sub n. 24. versic. Te. 10. &
n. 25. Gabr. tit. de solut. concl. 5. n. 4.
Gratian. dict. cap. 51. à n. 8. Gob. dict.
Quæst. 4. n. 25. ubi n. 26. idem dicit,
si lex, vel statutum loquatur de aliqua
solemnitate adhibenda, prout insi-
nuatio donationis, vel nisi expresse
disponat, quod solutio fiat secundum
tempus solutionis, ut concludit n.
27.*

37 Ampliatur 9. ut procedat etiam
in gratia, mandato, vel præcepto
Principis, quia si ex tali gratia, man-
dato, vel præcepto pecunia debea-
tur, solvi debet secundum æstima-
tionem de tempore ipsius gratiæ,
mandati, vel præcepti. *Abbas in dict.
cap. Quanto sub n. 14. versic. quid au-
tem in mandato, & ibi Butr. sub n. 11.
versic. Item hæc vera. Surd. dict. cons.
454. n. 22. Menoch. cons. 606. num. 23.
Berlich. lib. 2. concl. 36. n. 18. & 19.
Gob. Quæst. 4. n. 29. ubi ex Brun. ha-
bet hoc procedere data scientia in
Principe valoris monetæ, secus si
ignorasset, quia tunc solutio fieri de-
bere de moneta secundum valorem
temporis solutionis, & quod ita intel-
ligendi sunt firmantes, tempus solu-
tionis in gratia Principis, mandato,
privilegio, & rescripto fere atten-
dendum. Am.*

38 Ampliatur 10. ut etiam locum
habeat in solutione debiti proveni-
entis ex sententia, seu laudo, in quo
tempus sententiæ, & non executio-
nis, seu solutionis spectandum est
quoad æstimationem monetarum.
*Thesaur. de augment. monet. p. 2. n. 79.
Gabr. comm. tit. de solut. concl. 6. per tot.
& cum pluribus Gobius de monet.
Quæst. 4. n. 32. Afflictus decis. 194. n.
2. Antonell. de tempor. legal. lib. 1. cap.
42. n. 20.*

39 Ampliatur 11. ut procedat
etiam in ultimis voluntatibus, in qui-
bus testamenti tempus, & non mortis
testatoris, vel solutionis attenditur
quoad valorem monetæ in bonitate
intrinseca. *Casfer. in L. Si duobus sub
n. 4. Cod. commun. de legat. Abbas in
cap. Quanto n. 13. de jurejur. Gabr. tit.
de solut. concl. 4. per tot. Nata cons. 156.
à n. 16. Surd. consil. 454. n. 8. Cancer.
var. p. 2. cap. 6. n. 149. & n. 150. Ca-
stall. controvers. lib. 4. cap. 10. n. 62. &
63. Arias de Mesa lib. 3. resol. 11. n. 15.
Gob. dict. Quæst. 4. n. 33. ubi n. 34.
hoc ampliat in relictis conditionali-
ter, ut quidem non de tempore puri-
ficatæ conditionis, sed testamenti
monetæ valor attendendus est: ubi
n. 35. declarat, procedere in legatis,
seu relictis particularibus, secus in
universalibus, in quibus tempus mor-
tis testatoris quoad monetæ æstima-
tionem spectandum est: vel ubi etiam
per gravatum solvi deberet pretium
loco rei legatæ; tunc enim quoad
monetæ æstimationem habenda esset
ratio non ad tempus testamenti, vel
mortis testatoris, sed quidem petiti-
onis, vel solutionis illius, ut ait num.
36.*

40 Ampliatur 12. ut monetæ æsti-
matio currens de tempore contra-
ctus, aucta alterius dispositionis atten-
denda est, siue moneta ipsa in valore
tantum aucta fuerit, vel diminuta, si-
ve etiam in totum reprobata: licet
enim aliqui dicant, quod reprobata
pecunia in totum, debitor si non à
materiali, saltem à formali præstatio-

ne liberatur, quasi quod species sit
pereupta: *Alex. in L. Quod se, & ibi
Purpurat. n. 14. Cagnol. ex n. 63. ff. si
certum petat. Cancer. var. p. 2. cap. 6.
n. 145. Cothman. respons. 36. num. 76.
Larrea decis. 14. sub n. 9. Gratian. Fo-
rens. cap. 62. n. 13. & 4. Cresp. de Val-
daur. observat. 103. n. 31. & 32. lib. 1.*

41 Tamen verius est, debitorem
non liberari, quia moneta reprobata
pro non moneta habetur, & ipsum
teneri solvere de moneta in locum
reprobata subrogata, vel aliter de
tempore solutionis currente, ad æsti-
mationem antiquæ. *Barthol. in L.
Paulus sub n. 6. versic. Sed si non repe-
rietur ff. de solut. Jason. in L. 2. sub n.
91. Cod. de jur. emphyt. Cagnol. in L.
Cum quid sub n. 95. versic. Sed Areti-
nus, ff. si cert. petat. Gabr. tit. de solut.
concl. 1. n. 4. Gobius de monet. Quæst.
4. n. 37. & 38. Ansaldo. de commerc. dis-
curs. 89. n. 28. & 35. Brun. de monet.
particul. 2. ex n. 1. Thesaur. de aug. monet.
p. 1. n. 66. Cancer. dict. cap. 6. n. 144.
Capyc. Latro decis. 48. n. 6. & 7. Costa
de jur. & fact. ignorant. Centur. 1. di-
stinct. 63. n. 30. Loter. de re benefic. lib.
1. Quæst. 39. n. 214. cum seqq. Rotæ
apud Merlin. post tract. de pignorib.
decis. 116. n. 6.*

42 Quod etiam procedit, si mone-
ta citra aliquam reprobationem ab
hominum commercio penitus reces-
serit, vel non invenitur. *Barthol. in
dict. L. Paulus sub n. 6. Purpurat. in
dict. L. Cum quid sub n. 164. ff. si cer-
tum petat. Jason. in dict. L. 2. sub n.
91. Gabr. tit. de solut. concl. 1. num. 16.
Valenzuel. cons. 30. n. 48. Leotard. de
usur. Quæst. 67. n. 27. Cens. de censib.
Quæst. 85. n. 12. & 28. & aliis pluri-
bus relatis Gobius dict. Quæst. 4. num.
39. ubi n. 40. ait, quod si aliter haberi
non posset, quam cum maxima diffi-
cultate, ac dispendio, illius æstima-
tio præstanda est, habito respectu ad
tempus contractus, vel dispositio-
nis.*

43 Ampliatur 13. etsi omnes mo-
netæ species pari proportionem auctæ,
vel

vel diminutæ sint in bonitate intrinseca, pristino cujuscunque speciei valore extrinseco nullatenus immutato: *Andr. Kohl. exercit. legal. 18. n. 16. Tondut. resol. Civil. lib. 2. cap. 12. n. 10. Gobius dict. Quæst. 4. n. 41.*

44 Ampliatur 14. si moneta grossa ob deteriorationem monetæ in valore extrinseco augmentum recepit. *Gobius dict. Quæst. 4. num. 42. cum seqq.*

45 Ampliatur 15. etsi ex facto Principis moneta minuta deterior facta fuerit. *Brun. de monet. p. 1. sub n. 7. versic. Et hoc verum. Joan. Aquil. eod. tract. p. 2. Theorem. 1. Thesaur. de augm. monet. p. 1. sub n. 49. versic. Etiam quod ex facto Gobius dict. Quæst. 4. num. 45. cum seqq.* ubi extendit, siue factum Principis fuerit justum, siue injustum, data tamen debitoris mora, vel culpa, aut fraudis participatione.

46 Ampliatur 16. ut procedat, etsi statuto loci cautum sit; quod augmentum monetæ peti non possit, id enim intelligendum non est de augmento debito ob mutationem bonitatis intrinsecæ. *Cagnol. in L. 2. n. 216. Cod. de pact. inter emptor. & venditor. Thesaur. de augment. monet. p. 1. n. 51. Cyriac. controuv. 301. numer. 24. Gobius dict. Quæst. 4. n. 48. quem tamen vide Quæst. 5. n. 34. cum seqq.*

47 Ampliatur 17. ut procedat etiam in moneta imaginaria. *Gob. de monet. Quæst. 4. n. 49. & n. 50. ubi n. 51. ampliat item in moneta æstimata per contrahentes, quia omni tempore præstanda est per debitorem æstimatio conventa, siue crescat, siue*

48 *diminuat. Et n. 58. ait, quod monetæ valor attendi debet juxta æstimationem loci contractus, non vero de stipulatæ solutionis.*

50 Ex præmissa regula sic ampliata communiter concluditur per supracitatos quod aucta, vel diminuta moneta in bonitate intrinseca, hoc est in pondere, vel pretiositate materiæ, illius solutio, seu restitutio fieri

debet de moneta antiqua, quæ currebat de tempore contractus, vel alterius dispositionis, si extat, vel de facili haberi potest, sin minus, de moneta nova ad æstimationem antiquæ. *Castr. in L. Cum quid n. 5. ff. si cert. petat. Rebuff. in L. 2. n. 3. Cod. de veter. numis. & alii plures, cum quibus Costa de jur. & fact. ignorant. centur. 1. distinct. 63. n. 31. Surd. consil. 368. n. 16. & consil. 406. num. 6. & 10. & consil. 454. n. 7. Negus. Quæst. 74. n. 6. Cens. de censib. Quæst. 85. n. 11. & 28. Capic. Latr. decis. 48. n. 7. Antonell. de tempor. legal. lib. 1. cap. 42. n. 3. Cyriac. controuv. 391. num. 22. Anton. Gob. de monet. Quæst. 4. n. 60. ubi n. 61. & n. 62. ait, indubitatum esse, quod solvi debeat moneta ad æstimationem temporis contractus, quo inter partes hoc ipsum conventum fuerit; quia valet conventio, quod attendatur valor intrinsecus monetæ de tempore contractus. Et ex n. 72. ponit casus, in quibus moneta aucta, vel diminuta in bonitate intrinseca, tenetur debitor de moneta antiqua, si extat; sin minus, de moneta nova ad æstimationem antiquæ solvere; ipsum consule, & est *Ord. lib. 1. tit. 62. §. 47. & tit. 78. §. 16.**

Limitatur 1. prædicta regula actenus ampliata, ut monetæ bonitas intrinseca de tempore contractus non consideretur, nec præstari debeat, si creditor fuit præsciis futuræ mutationis: Item si fuit in causa, aut particeps mutationis illius: vel de tempore contractus præfuisse timor mutationis. *Antonius Gob. dict. Quæst. 4. ex n. 98. cum seqq. ubi n. 101. agit, quando uterque ex contrahentibus præscivisset mutationem.*

Limitatur 2. ut non procedat, ubi mutatio monetæ adeo fuit repentina, ut debitor pecuniam recipiens eandem expendere, vel aliter consumere non potuerit; tunc enim mutationis periculo non subjacet, nec monetæ intrinseca bonitas de tempore contractus præstare debet; quia pecunia

pecunia de proximo reprobanda habetur pro reprobata. *Thesaur. de augment. monet. p. 1. sub n. 68. Gabr. tit. de solut. concl. 2. n. 23. & 24. Gobius dict. Quæst. 4. n. 102. Larrea allegat. Fiscal. 85. n. 2. cum seqq. ubi tenet, quod nec creditor cogi potest eam recipere, de quo vide Gob. de monet. Quæst. 3. ex n. 49.*

Limitatur 3. ut locum non habeat, si de bonitate monetæ antiquæ non liquet, quia tunc solvi potest de moneta corrente ad valorem tempore solutionis: ex *Purpurat. in L. Cum quid n. 173. ff. si cert. petat. Cart. jun. consil. 24. sub n. 6. Corn. consil. 181. n. 1. lib. 2. Gabr. consil. 164. n. 2. lib. 1. Surd. consil. 335. n. 10. Cancer. var. p. 2. cap. 6. à n. 146. cum seqq. Cens. de censib. Quæst. 85. n. 10. Antonell. de tempor. legal. lib. 1. cap. 42. numer. 11. Costa de jur. & fact. ignorant. Centur. 1. distinct. 63. n. 44. Gob. dict. Quæst. 4. n. 103. Ansaldo. de commerc. discurs. 89. n. 23.*

Limitatur 4. si pacto expresso inter contrahentes cautum sit, ut attendi non debeat bonitas intrinseca monetæ temporis contractus; valet namque conventio, quod attendatur valor de tempore solutionis, etsi mutetur in bonitate intrinseca. *Gobius dict. Quæst. 4. n. 104. cum seqq. ubi n. 107. idem ait, si hoc ipsum à statuto præscriptum sit. Et n. 108. hoc declarat, nisi pacto contrario cautum esset, quod præstari deberet bonitas monetæ intrinseca temporis contractus; quia hujusmodi statuta, licet possint, non tamen censentur derogare velle contrahentium pactis, & obligationibus: Et n. 109. rursus declarat, nisi statutum ipsum per contrariam observantiam derogatum fuisset, nec amplius usu receptum esset. Et n. 110. idem, quod dicit de statuto, affirmat de consuetudine vigente in loco solvendi de pecunia tempore solutionis corrente, nulla habita ratione ad intrinsecam bonitatem. Et n. 111. resolvit cum aliis, hujusmodi statuta, &*

consuetudines non legare personas Ecclesiasticas.

Limitatur demum, ut tempus solutionis, & non contractus spectandum est quoad intrinsecam bonitatem monetæ debitæ, quoties creditum est usurarium, & eo in casu creditor nullum potest prætere augere. *Gob. dict. Quæst. 4. n. 112. Gabr. tit. de solut. concl. 1. n. 33. Cabalm. de usur. Quæst. 90. ex num. 686. ubi pluries ita judicatum testatur Berlich. lib. 2. concl. 35. n. 44. Costa dict. distinct. 63. n. 25. Cyriac. contr. Forens. 678. n. 3. & 4.*

Et nota, quod mutatio monetæ ab allegante probanda est tanquam fundamentum suæ intentionis, aliter obtinere non potest, quia ejus valor semper præsumitur unus, & idem, donec mutatio probetur. *Gobius dict. Quæst. 4. n. 115. & 116. ubi ex n. 117. ponit quomodo probetur.*

De mutatione extrinseca monetæ.

Sequitur alterum membrum distinctionis supra positæ n. 17. Quando nimirum moneta in bonitate extrinseca mutata est? In quo non una, & eadem fuit Doctorum sententia, sed in duas ex diametro contrarias recesserunt: Alii enim voluerunt, quod data mutatione extrinseca monetæ, temporis contractus valor, & æstimatio attendi debet, & commodum, vel incommodum auctionis, vel diminutionis ad debitorem spectat, ut ex pluribus refert *Anton. Gob. de monet. Quæst. 5. n. 1. Gabriel. commun. tit. de solut. concl. 2. sub n. 2. versic. Contrarium. Surd. consil. 406. n. 9. late Sixtin. de regalib. lib. 2. cap. 7. ex n. 149. & probatur ex Ord. lib. 1. tit. 62. §. 47. & tit. 78. §. 16.*

Alii vero dicunt, quod attendi debeat monetæ valor extrinsecus de tempore solutionis, mora tamen debitoris seclusa, adeo ut ejus augmentum, vel diminutio commodo, vel incommodo creditoris cedat. *Barthol.*

Barthol. in L. Paulus 99. sub num. 6. versic. Secundo modo ff. de solut. Castr. in L. Si duobus sub n. 4. Cod. commun. delegat. Covar. de veter. numis. collat. cap. 7. §. unic. n. 4. Gabriel. dict. concl. 2. n. 1. Afflict. decis. 194. sub num. 4. & ibi Ursel sub n. 2. Neguzan. Quæst. 74. per tot. Marefcot. var. lib. 1. resolut. 94. n. 11. & 12. Cens. de censib. Quæst. 85. n. 25. Capicius Latr. decis. 48. n. 9. Antonell. de tempor. legal. lib. 1. cap. 42. n. 14. Larrea allegat. Fiscal. 84. num. 10. & 11. Anton. Gob. dict. Quæst. 5. n. 2. & 3. Fagnan. in cap. cum olim n. 22. cum seqq. de censib.

66 Hac opinione retenta, utpote magis communiter recepta, ampliatur 1. ut procedat in omni contractu sive puro, sive conditionali; sive in contrahenda obligatione pecunia intervenierit, sive non, & quocumque pacto incrementum, seu decrementum processerit. *Neguzan. Quæst. 57. per tot. & Quæst. 74. n. 8. Afflict. decis. 194. n. 4. 5. Boss. de dot. cap. 19. n. 76. Gobius dict. Quæst. 5. num. 4. & 5. ibi munda munda munda*

67 Ampliatur 2. in ultimis voluntatibus, & in annuis præstationibus, ac tributis. *Gob. dict. Quæst. 5. n. 6. ubi n. 7. limitat data mora debitoris, et si creditor aliquod honestum lucrum ex summa sibi debita percipiat. Et quid in debitore monetæ minutæ, tradit n. 9. & 10. quem vide de humor Ex n. 11. Et n. 17. cum seqq. advertit, augmenti, seu decrementi liquidationem fieri non debere habito respectu ad monetam; quæ non est in obligatione: Item nec habendam esse rationem de eo augmento, vel decremento, quod modico tempore duravit. Nec attendi debere usus aliquorum camporum, vel aliarum personarum, quæ præter communem æstimationem monetæ recipiunt. Et calculari debere solutiones apparentis juxta valorem monetæ debitæ secundum tempus, quo effectualiter factæ apparent.*

Attamen de jure nostro Regio

prima opinio posita supra n. 64. videtur sequenda, quasi approbata per *Ord. lib. 1. tit. 62. §. 47. ubi Barbof. cum Egid. & ibi Pegas.*

72 Si verò inter contrahentes cautum sit, ut ea dem summa præstetur, vel restituatur, sive moneta debita aucta sit, sive diminuta, tunc talis conventio observanda erit. *Anton. Faber. de var. numis. debit. solut. cap. 5. per tot. Andr. Kohl. exercit. legal. 19. ex n. 18. Cens. de cens. Quæst. 85. n. 5. Tondut. resolut. Civil. lib. 2. cap. 3. n. 61. Gobius de monet. Quæst. 5. n. 21. ubi ex n. 22. agit de statuto prohibente monetarum augmentum petere, & resolvit cum aliis, operari denegationem audientiarum creditori quoad interesse monetarum intrinsecum, quidquid quoad extrinsecum. Non tamen ligare Principem statuentem de rigore juris, secus de æquitate, nec causam dotis comprehendere, neque piam causam: Nec censeri derogare obligationibus contrahentium, nec locum habere, ubi certa species est in obligatione, ut ait n. 35. & 36.*

74 Pro coronide scias, quod consuetudo, observantia, & præscriptio, quæ ex multiplicatis actibus solutionum circa modum solvendi unam monetam pro alia induci possunt contra expressam contrahentium conventionem: De quo late agit *Antonius Gobius de monet. Quæst. 8. per tot. ubi præ cæteris hanc quæstionem explicat.*

75 Rursus ex eisdem verbis textus ibi: *Moeda corrente.* Colligitur, creditorem non teneri monetam reprobata recipere, nec debitorem liberari, quia moneta reprobata pro non moneta habetur, & ipsum teneri solvere de moneta in locum reprobata subrogata, vel aliter de tempore solutionis corrente ad æstimationem antiquæ: *ex Ord. lib. 1. tit. 62. §. 47. & tit. 78. §. 16. & pluribus laudatis diximus supra in hoc commentario n. 41. & 42.*

Et idem dicitur de pecunia de pro-

proximo reprobanda, si debitor id sciverit, aut de hoc rumor extiterit. *Gabr. comm. lib. 3. tit. de solut. concl. 2. n. 24. Gratian. Forens. cap. 260. n. 19. cum seqq. Antonell. de tempor. legal. lib. 1. cap. 42. n. 31. Anton. Gob. de monet. Quæst. 3. num. 49. Valeron. de transaction. tit. 2. Quæst. 2. num. 32. Ansfald. de commerc. discurs. 33. num. 39.*

77 Unde depositum factum de pecunia de proximo reprobanda non valet, si debitor sciebat, vel sumum habebat, quod de proximo erat reprobanda, seu minuenda; creditorque justè potest recusare recipere, vel si rumor erat, quod lex mutationis, seu reprobationis, aut deteriorationis monetæ de proximo esset promulganda; cum enim moneta deposita in proximo periculo est, ratione illius nequitie, eam creditor recipere non tenetur; negari enim non potest, depositum fuisse factum animo decipiendi, ac fraudandi creditorem, ut pluribus laudatis tenent *Hermozill. in L. 2. tit. 3. Gloss. 4. n. 60. cum seqq. partit. 5. Valeron. dict. Quæst. 2. n. 32. Salgad. in labyrinth. creditor. p. 2. cap. 29. n. 41. cum seqq. Olca de cession. jur. tit. 1. Quæst. 6. n. 61. Aug. Barbof. voto 80. n. 36. Gob. dict. Quæst. 3. n. 59.*

78 Quod si debitor ignorabat, pecuniam esse reprobendam, seu minuendam, valet tale depositum, si justam causam recusandi non habebat creditor. *Decius consil. 668. n. 3. Mant. de tacit. & ambig. lib. 10. tit. 5. n. 16. Menoch. de arbitr. casu 22. n. 6. Trintacing. var. lib. 3. tit. de solut. resolut. 12. n. 2. versic. requiritur. Hermozill. dict. Gloss. 4. n. 59. Aug. Barb. in L. Acceptam 19. numer. 18. Cod. de usuris.*

79 Prædicta intellige, quando publicanda est lex, seu constitutio intra breve tempus, tunc enim versatur fraus; non ita in constitutionibus longius deferendis, ut si post duos menses, aut multos dies; quia breve Tomo IV.

vitas temporis arguit scientiam futuræ pecuniarum reprobationis; longitudo autem ignorantiam. *Pinel. in L. 2. p. 3. cap. 2. n. 22. Cod. de rescind. vendit. Carroc. decis. 63. n. 11. Giurba decis. 87. n. 33. Hermozill. dict. Gloss. 4. n. 67. Gob. dict. Quæst. 3. n. 55.*

80 Ex quibus colliges, quod quando intra breve tempus fuit constitutio promulgata, præsumitur scientia debitoris, & exoneratur creditor à probatione, veluti si reprobatio monetæ die sequenti contingat, tunc enim præsumitur scientia in debitore solvente. *Menoch. consil. 952. n. 25. cum seqq. Giurba dict. decis. 87. num. 33. Gobius dict. Quæst. 3. n. 55. ubi n. 54. dixerat, monetæ reprobationis, seu mutationis scientiam non præsumi, sed potius ignorantiam: Et num. 57. quod casus fortuitus reputatur, de quo contrahentes cogitasse non censetur.*

81 Si autem creditor à debitore debitum oblatum acceptasset, non potest ab eo petere interesse, seu diminutionem pecuniæ, si creditor verisimiliter scire potuit, promulgandam esse reformationem, cum rumor popularetur penes omnes, & tunc sibi debet imputare, ex eo quod acceptasset. *Hermozill. dict. Gloss. 4. n. 68. Antonel. de tempor. legali lib. 2. cap. 42. n. 33.*

82 Supra dicta temperanda sunt, nisi creditor ipse reprobationi monetæ causam dedisset; is namque sub hoc pretextu solutionem recusare non potest etiam post mutationem, seu reprobationem. *Surd. consil. 335. n. 14. & consil. 454. n. 4. Gabr. consil. 164. sub n. 5. versic. Et enim lib. 1. Larrea decis. 18. n. 17. ubi quod idemmet Princeps eo in casu solutionem in moneta per eum reprobata tenetur recipere. Ansfald. de commerc. discurs. 89. n. 25. Gobius dict. Quæst. 3. n. 51. & 52. ubi n. 53. intelligit, probata culpa creditoris, vel Principis monetam reprobantis.*

Et quid si mutatio monetæ contingat

tingat post factum depositum, cuius sit periculum, vel commodum. vide *Portugal de donat. reg. lib. 3. cap. 25. à n. 97.*

83 Ex quibus sequitur, quod si debitor fuerit præscius mutationis, seu reprobationis monetæ, aut de hoc rumor extiterit, solutionis tempus prævenire non poterit, si adhuc dies non venerit; aliàs enim si ignorantia solverit, tenetur ad interesse. *Maur. de solut. cap. 92. n. 4. Larrea decis. 15. per tot. Salgad. in labyrinth. credit. p. 2. cap. 29. n. 41. cum seqq. & n. 49. Olea de cession. jur. tit. 1. Quæst. 6. num. 61. Anton. Gobius de monetis Quæst. 3. n. 46. & 47. Mantica de taci. & ambig. lib. 4. tit. 10. n. 67.*

84 In textu ibi: *De nostro cunho*: Desumitur ex *L. 1. Cod. de veter. numism. potest. lib. 11.* Sicut enim pecuniæ usus communi quodam fœdere de jure gentium processit ex *Barthol. in L. 1. n. 3. ff. de contrahend. empt. Sixtin. de regalib. lib. 2. cap. 7. n. 3. & 4. Montan. de regalib. versic. Monetæ sub n. 1. Portugal. de donat. reg. lib. 2. cap. 25. n. 8.* Ita ab eodem jure gentium introductum extitit, ut sine Principis auctoritate pecunia ipsa cudi nequeat. *Sixtin. dict. cap. 7. n. 30. Antonius Gobius de monet. Quæst. 2. n. 2.*

86 Quod & jure Civili Romano sancitum est, ut nimirum soli Principi monetam fabricare liceat; & sic verè est de regalibus. *L. 2. §. Denique ff. de origin. jur. L. 2. Cod. de falsis monet. L. 1. Cod. de veter. numism. potest. lib. 11. cap. unico, quæ sint regal. Larrea decis. 12. n. 6. Sabelli verbo. Monetæ n. 11. Cortiad. decis. 87. n. 8. tom. 2. Gobius dict. Quæst. 2. n. 3.* Et ideo apud omnes Principes postquam Imperium divitum est per Regna, remansit hujusmodi jus Regale, ut notat idem *Gobius dict. Quæst. 2. n. 6.* Et de jure nostro Regio sancitum est in *Ord. lib. 2. tit. 26. §. 3. & lib. 4. tit. 12. Cabed. decis. 45. p. 2. Portug. dict. cap. 25. n. 10. Pegas tom. 9. ad Ord. lib. 2. tit. 26. §. 3. à n. 1. cum seqq.* ubi hoc

jus monetæ cudendæ connumeratur inter regalia, & quia omnibus Principis inhaeret, inter maiora regalia refertur. *Sixtin. de regalib. lib. 1. cap. 2. n. 38. & lib. 2. cap. 7. sub n. 23. Portugal. dict. cap. 25. sub n. 10. Gobius dict. Quæst. 2. n. 14.*

Hinc nulli privatorum permis-
sum est monetam cudere etiam legiti-
mi ponderis, ac materiæ. *Peregrin. de jur. Fisc. lib. 1. tit. 1. n. 25. Montan. de regalib. verbo Monetæ sub n. 3. versic. Infertur. Gobius de monet. Quæst. 2. n. 8. Ord. lib. 4. tit. 12.*

Nisi facultas hæc ex privilegio, vel Principis concessione fuerit impartita, facultas siquidem cudendi monetam etiam privato potest competere ex Principis concessione, aut privilegio. *Barthol. in L. 1. n. 1. Cod. de veter. numism. potest. lib. 11. Sixtin. de regalib. lib. 2. cap. 7. n. 91. Larrea decis. 12. n. 7. Cortiad. dict. decis. 87. n. 9. Gob. dict. Quæst. 2. n. 9. 10. & 11. Portug. dict. cap. 25. n. 13.*

Quod intellige, ut privatus quidem cudere possit, sed non proprio nomine, nisi etiam eidem Principis auctoritas, nimirum, ut etiam tanquam Princeps cudere possit, concessa sit, ut declarat. *Pasqualig. in observat. ad Franch. p. 1. num. 1319. Paynald observat. crimin. cap. 5. §. 1. n. 7. Gob. dict. Quæst. 2. sub n. 11.*

Et talis concessio debet esse specialis, ac individua, alias enim si generalis sit, suffragare non potest. *Vivius decis. 208. n. 2. & 3. Mastrill. de Magistratib. lib. 3. cap. 10. num. 154. Gobius dict. Quæst. 2. n. 12.* Unde non aliter hoc jus cudendæ monetæ in aliqua concessione comprehensum censetur, quam si specificè exprimat, adeo, ut non sufficiat, quod concessio sit de regalibus, quia sola regalia minora intelligerentur inclusa. *Boss. in prax. crim. tit. de monet. n. 1. Rosenthal. de feud. cap. 5. concl. 48. n. 4. Gob. dict. Quæst. 2. n. 15.*

Et quamvis *Portug. dict. cap. 25. n. 14.* defendat, de jure nostro Regio

gio non posse hanc facultatem concedi, & si de facto concedatur, esse inutilem, & nullam, & subreptitiam hujusmodi concessionem; intelligitur, quando specificè, & individue hoc jus cudendæ monetæ concessum non fuit, sed generaliter: & ut nomine proprio, non vero Principis cudi posset; nec aliud evincitur ex *Ord. lib. 5. tit. 12.* ex qua prædictum assumptum deduxit; ibi enim dumtaxat statuitur, quod soli Principi hoc jus spectat, non alii personæ etiam quacumque dignitate præditæ, sed non ideo legatur potestas Principis; nec vitium subreptionis considerari potest, ubi concessio fuerit specifica, & individua.

Item ex præscriptione, vel consuetudine immemoriali jus cudendi monetam potest competere. *Abbas in cap. Quanto sub n. 6. de jurejurand. Rosenthal. dict. concl. 48. num. 3. Mastrill. dict. cap. 10. n. 141. Vivius decis. 208. n. 4. Sixtin. de regalib. lib. 2. cap. 7. n. 91. cum seqq. Larrea decis. n. 8. Anton. Gob. de monet. Quæst. 2. n. 16.* ubi n. 17. addit, quod monetæ æstimatione ex usu populi potest tribui, etsi à Principe aliter taxata sit.

Et quia in textu dicitur, quod moneta currens à nostro Principe cussa recusari non valeat, & idem dicitur titulo sequenti, sciendum est, quod ad hoc, ut à contrahentibus recusari non valeat, exigitur, ut sit debiti ponderis, ac speciei probæ, ad text. in *L. 1. Cod. de veter. numism. potest. lib. 11. Ord. hoc lib. 4. tit. 22. versic. Porrem, ubi hoc limitatur, nisi solvens reficiat justam æstimationem, quæ in pondere deficit, tunc enim recusari non valet. Brun. de monet. in princip. n. 13. versic. Debet enim. Possidon. de empt. & vendit. lib. 2. dub. 4. num. 4. & dub. 5. n. 9. Tondut. resolut. Civil. p. 2 cap. 1. n. 4. Gobius dict. Quæst. 2. n. 23.*

Et tunc dicitur pecunia proba, ac debiti ponderis, si talis cuditur, ut ubique pro tanto expendi possit, ex

hoc enim proba nuncupatur, quod transit in commercium, & in usu publico est. *Bald. in cap. Quanto n. 11. de jurejurand. Card. d. Luca de Regalib. discurs. 126. num. 8. Gob. dict. Quæst. 2. n. 24. & 25.*

Sed ut transeat in commercium tria potissimum requiruntur: Primo materia, hoc est, quod confecta sit ex bono auro, argento, & ære proba: Secundò ut habeat formam Principis, qui eam cudi fecit: Tertio legitimum pondus, seu quantitatem, quod pluribus explicant *Gobius dict. Quæst. 2. ex n. 28. cum seqq. Portugal. de donat. reg. lib. 2. cap. 25. à n. 26. cum seqq.*

Ex quibus colligitur, duplicem esse bonitatem monetæ, alteram intrinsecam; alteram extrinsecam, illa est, quæ consistit in materia, pondere, & caractere, ista, quæ in valore, & æstimatione. *Gobius dict. Quæst. 2. num. 37. & 38. Portugal. dict. cap. 25. n. 40.*

Tempore autem necessitatis puta guerræ, potest Princeps monetam cudere de vili materia, sed cessante necessitate tenetur damnum refarcire non illis, qui eam expenderunt, sed iis, qui illam habent, eam in se retrahendo, & probam dando. *Gosfred. de Gait. ad Rit. magn. cur. rubr. 29. ex n. 11. Gob. dict. Quæst. 2. n. 20. & 21. & ibi Addit. Portug. dict. cap. 25. n. 22. versic. Immo, & n. 23.* Et rejici non potest, nisi esset alterius Principis exteri. *Mastrill. de Magistrat. lib. 3. cap. 10. n. 145. & 147. Gob. dict. Quæst. 2. n. 20. & infra dicemus ad tit. 22.*

In textu ibi: *On dos Reis, que ante nós forão.* Intellige si extant, & reprobata non inveniuntur, ut patet ex verbis textus ibi: *Moeda corrente.* Et de monetis antiquis, & earum valore egit *Barboz. hic ex n. 8. cum seqq. Molin. de justit. & jur. tract. 2. disp. 400. ex n. 1. cum seqq.* & nos infra latius explicabimus in hæc tit. sequentis.

Et quid de monetis cussis à Re-

gibus exteris, an in dispositione huius textus comprehendantur, si in Regno currunt? Videtur dicendum, quod non, neque creditorem teneri eas recipere præcisè; quia textus loquitur tantum de monetis à Regibus nostris cussis, quod confirmatur ex eo quia licet monetam ex corio, aut alia vili materia recusari non valeat, si publico nostri Serenissimi Regis characterè insignita sit; tamen si alterius Principis exteri esset, impunè rejici potest, ut diximus supra n. 98.

101 Neque moneta cursum habere potest in alieno territorio invito Domino. Barthol. in L. ultim. sub num. 2. versic. Aut ergo Princeps. Cod. de veter. numism. potest. lib. 11. Loter. de re beneficiar. lib. 1. Quæst. 39. num. 198. Gobius de monet. Quæst. 3. n. 19. Unde si Princeps velit, ut in suo regno moneta alterius Principis currat, rejici non valet, prout de moneta aurea statuitur in nostra Ord. hoc lib. 4. tit. 22. in verbis ibi: *Esta mesma pena haverá o que engeitar moeda de ouro, que a estes nossos Reynos vier de fora deller.* Ex quibus verbis etiam probatur à contrario sensu, quod moneta argentea, vel æris alterius Regni rejici potest, nisi expresse à nostro Principe inveniat approbata; adeo ut si moneta alterius Principis recepta sit in Regno, & ea utitur Respublica ex permissione, & auctoritate Regis, ultimo supplicio afficiuntur, qui eam adulteraverint. Portugal. de donat. reg. lib. 2. cap. 25. ex n. 70. cum seqq. Cabed. p. 1. decis. 89. per tot. Gob. de monet. Quæst. 11. n. 17. Bonfin. in banniment. generalib. tom. 2. cap. 58. n. 2. 6. & 7. Et circa primum vide De Luca in observat. ad Franch. decis. 508. sub num. 8. versic. creditor. tom. 3.

102 In textu ibi: *Na valia que lhe por nós for posta.* Solum enim ad Principem monetæ valorem, ac pretium spectat imponere, & est jus regale monetarum, sicut & ipsarum cussio. Sixtin. de regalib. lib. 2. cap. 7. n. 32. Sabelli in summ. diversor. §. Moneta n. 8.

Sola de monet. cas. 14. n. 2. Gobius de monet. Quæst. 2. n. 4. Portug. dict. cap. 25. n. 11. & 12.

Et ideo iste valor à Principe indictus, verus est valor, & attendendus; non verò vulgaris ex abusu populi introductus: Bald. in L. Quicumque 4. n. 29. Cod. de servis fugit. The-saur. de augment. monet. p. 1. sub n. 41. Gobius dict. Quæst. 2. n. 5.

In textu ibi: *Moedas de cobre.* Et si hodie materia pecuniarum signata sit ex tribus metallibus, nimirum, ære, argento, & auro. L. 2. §. Eodem tempore, & quatuor ff. de origine jur. Tamen apud antiquos fuisse nummos ex coriis bubulis factos scripsit Alexand. ab Alexand. geneal. dierum lib. 4. cap. 15. Et usos etiam eos esse ligneis asperis, & quadratis numis testatur Lælius in comment. suo de Republic. Roman. lib. 3. cap. 3. Et quod Britanni numo ferreo uterentur, & annulis ferreis ad certum pondus examinatis pro numo scriptum reliquit Jul. Cæsar commentar. de bell. Gallic. lib. 5.

Romani verò ante Regem Ser-vium Tullium usi sunt ære tantum, eoque rudi non signati, ac is Re-primus signavit æs pecudum nota, indeque pecunia appellata est. Plin. lib. 18. c. p. 3. & lib. 33. cap. 3. Isidor. lib. 16. cap. 17. Egid. in L. Ex hoc jure p. 1. cap. 8. sub n. 7. versic. Quod jus ff. de just. & jur. Idque etiam fiebat non solum in emancipationibus liberorum per æs, & libram, sed & in ea formula, qua prodigis bonis interdicebatur, licet non solum cera, sed & aureos, argenteosque numos haberent. Paul. lib. 3. sent. tit. Cujac. observ. 33. lib. 7.

Hinc itaque est, quod per æs 106 numerorum omne genus, sive aureorum, sive argenteorum significetur. L. Etiam aureos ff. de verbor. significat. L. Si servus §. Huius legis ff. ad Leg. Aquil. L. Procurator. §. Sed si dedi ff. de tribut. act. Item & quodlibet debi-tum appellatione æris denotari solet. L.

L. Venisse. L. Cedere diem §. Et alie-num ff. de verbor. significat. L. Impensæ & L. seqq. ff. de religiof. & sumpt. fun-ner. cum similib.

108 Quibus ita positis, sciendum est; quod de jure, & ex generali consuetudine liberum est debitori solve-re in quacumque specie monetæ, quantumcumque vilissimæ, sive argentea, sive ærea; cum in hac re detur de una ad alteram pecuniam subrogatio, atque idem sit præstare libram argenti, vel quinos solidos pro singula libra; aut pro viginti libris æris unum auri solidum reddere, ut rescripserunt Imperatores in L. Unica. Cod. de collat. æris lib. 10. & in L. Unica. Cod. de argent. pret. eod. lib. Ac ita teneri judicatum Constantin. ad statut. urbis, annot. 59. artic. 7. n. 358. tom. 2. & consuluit Valenzuel. consil. 30. ex n. 8. cum seqq. tenet Bonfin. in banniment. generalib. cap. 58. n. 18. tom. 2. Castill. contr. lib. 4. cap. 10. ex num. 25. Salgad. in labyrinth. credit. p. 2. cap. 8. à n. 47. De Luca ad Franches decis. 508. n. tom. 3. ac ita tenet ibidem judicatum ipse Franches.

109 Sed de jure nostro regio in præ-senti textu solutio huius monetæ ærolæ restringitur, ut solum certa quantitas in ea solvi permittitur secundum quantitatem debiti, eo modo, quo in eodem textu exemplificatur, de quo mentionem fecerunt Pinel. in rubr. Cod. de rescind. vendit. p. 1. cap. 3. n. 17. Gama decis. 374. n. 3. Cardos. in prax. verbo Moneta n. 4. in fine Larrea decis. 21. n. 19. De Luca in observ. ad Franches decis. 508. n. 1. & vide Gob. de monet. Quæst. 7. ex n. 42. cum seqq.

110 Nisi solutio monetæ ærea conventa sit, tunc enim servandum est pactum, ut decisum extat apud Gama decis. 374. per tot. Et tunc semper attenditur tempus solutionis, quia in his pecuniis æneis nullus intrinsecus valor consideratur. Larrea decis. 17. n. 20. & allegat. 84. n. 21. De Luca ad Franch. dict. decis. 508. num. 9. Gama dict. decis. 374. n. 3.

Ad §. 1.

SUMMARIUM.

- 1 Restringuntur hætenus enarrata, & stabilita.
- 2 Circa solutionem monetarum consuetudini loci standum est.

1 EA, quæ dicta sunt in principio huius tituli, & in eo stabilita, limitantur in præsenti textu, ut non procedant in solutionibus pretii, quo emptum fuerit frumentum ex Regnis exteris in hoc Regnum introductum, quando venditum fuit ab ipsis personis, quæ illud introdaxerunt, vel mercium emptarum in Basilica Indix, aut quando solutio facta fuerit virtute literarum cambii: in his enim casibus statuitur hic, ut solutiones fiant, eo modo, quo semper factæ fuerunt, non obstante dispositione huius ordinationis in princip. Et sic voluit textus, quod consuetudini 2 loci circa solutionem monetarum standum est. Gobius de monet. Quæst. 6. n. 9. Tondut. de pensionib. cap. 40. n. 3. Cyriac. contrav. 620. sub. numer. 34. Quandoque enim ex consuetudine determinatur qualitas, & quantitas monetæ solvendæ. Surd. consil. 335. ex n. 30. Thesaur. de augment. monetæ, p. 1. num. 73. cum seqq. Gobius de monet. Quæst. 8. n. 1. cum seqq.

Ad §. 2.

SUMMARIUM.

- 1 Regii Thesaurarii, exactoresque reddituum regalium, debent recipere solutiones, & eas facere modo dicto.
- 2 Princeps legibus quocumque vim coactivam solutus est.
- 3 Cessat quæstio apud nos, an Fisco solvi

solvi possit arosa moneta, vel favore ipsius debeat solvi argentea.

Ad tit. 22.

Quod nemo rejiciat monetam Regis.

Ad Principium.

SUMMARIUM.

- 1 **E**xtenditur hic dispositio Principii hujus tituli ad Thesaurarios regios, exactoresque reddituum regalium, qui recipere debent solutiones, & eas facere eo modo, quo in dicto Principio statutum est; nullum enim in hoc voluit Princeps sentire commodum, vel incommodum, nec privilegium habere, imò ejusdem legis dispositioni rectè se subicit. Licet enim Princeps legibus sit solutus, intelligitur quoad vim coactivam, quia eum nemo ad leges observandas cogere potest. *L. Digna vox 4. Cod. de legib. Secus quoad vim directivam, quia leges servare tenetur. L. Princeps 31. ff. de legib. L. Ex imperfecto 23. ff. de legat. 2. L. 3. Cod. de testam. §. ultim. Instit. quib. mod. testam. infirm. Soto de just. & jur. lib. 1. Quest. 6. artic. 7. Covar. in cap. Alma mater p. 1. §. 1. n. 4. Fachin. contrav. lib. 1. cap. 2.*

- 3 **H**inc apud nos cessat quaestio, an Fisco solvi possit arosa moneta, vel favore ipsius debeat solvi argentea? Quia licet contra Fiscum adsit textus in *L. 1. Cod. de veter. numism. pot. lib. 12. Pont. de pot. Proreg. tit. de regal. imposit. §. 2. n. 6.* ubi quod Perceptores Provinciarum omne genus pecuniarum recipere debent, & cum aliis *De Luca in observat. ad Franch. decis. 508. n. 6. tom. 3.* Contrarium tamen statuitur in Principio hujus tituli, quod servare jubetur in praesenti textu, nempe quod regii Perceptores recipiant certam partem in aere, & reliquum in aurea, vel argentea, secundum quantitates solutionum, de quibus ibi.

- 1 *Nemo potest rejicere monetam veram signo nostri Regis cussam sub pœnis.*
- 2 *Ampliatur 1. procedere etiam in monetâ aureâ alterius regni in hoc currente.*
- 3 *Ampliatur 2. etsi ex corio, sive ex materiâ vili conficiatur, dum Principis caractere sit insignita.*
- 4 *Limitatur 1. si moneta regni, vel alterius Principis in eo approbata debiti ponderis non sit.*
- 5 *Limitatur 2. si adsit timor justus futuræ mutationis, vel reprobationis monetæ.*
- 6 *In quibus casibus creditor in pœnam hujus legis non incidat.*

Deciditur in textu, quod nemo rejiciat monetam veram signo nostri invictissimi Regis cussam sub pœnis hic statutis. *L. 1. Cod. de veter. numism. potest lib. 11. Barthol. in L. Qui falsum in fine ff. ad leg. Cornel. de falsi. Pinell. ad rubr. Cod. de rescind. vendit. p. 1. cap. 3. n. 17. Cardos. in prax. verbo Moneta n. 4. Valenzuel tom. 1. consil. 30. n. 28. & 29.*

Ampliatur 1. ut procedat etiam in moneta aurea alterius Regni in hoc currente, ut hic statuitur, & an etiam procedat in aliis monetis? Vide quæ scripsimus supra ad Princip. tit. 21. à n. 100. cum seqq.

Ampliatur 2. ut habeat locum, etsi ex corio, sive ex alia materiâ vili moneta conficiatur, si tamen publico Principis caractere insignita sit, adhuc enim per subditos impune recusari

culari nequit, nisi sit alterius Principis. *Mastrill. de Magistratib. lib. 3. cap. 16. n. 146. cum seqq. Thesaur. de augment. monet. p. 1. n. 14. Anton. Gob. de monet. p. 1. n. 20. Scopa ad Gratian. decis. 201. n. 4. & 5.*

Limitatur 1. ut non procedat, si moneta regni, vel alterius Principis in eo approbata non sit debiti ponderis, ad hoc enim, ut à contrahentibus recusari nequeat, requiritur, ut sit debiti ponderis, nisi solvens reficiat justam æstimationem, quæ in pondere deficit, tunc enim recusari non valet, ut dicitur in hoc textu versic. *Porèm, & nos exornavimus supra ad Princip. tit. 21. n. 94.* ubi idem diximus, si moneta sit improbae speciei ex *L. 1. Cod. de veter. numism. pot. lib. 11.*

Limitatur 2. si adsit timor justus futuræ mutationis, vel reprobationis monetæ, quia excusat creditorem, ne cogatur in ea moneta de proximo mutanda, seu reprobanda debitum recipere, redditque depositum illegitimum, si in ea fiat, & idem dicitur de moneta jam reprobata, ut late scripsimus supra ad tit. 21. ex n. 75. cum seqq.

In textu ibi: *Lavrada do nosso cunho.* Ergo creditor non incidit in pœnam hujus legis, si argentum, vel aurum rude, seu massam auri, vel argenti recipere nolit pro satisfactione certæ summæ pecuniæ debitæ; quia lex pœnalis non debet extendi, licet enim dicatur, debitorem pecuniæ argenteæ satisfacere obligationi, si pro ea massam argenteam præstet ejusdem valoris secundum *Barthol. in L. Divortio 8. §. Ob donationes n. 3. ff. solut. matrim. Jason. in §. In bonæ fidei n. 62. Instit. de actionib.* tamen communiter reprobantur. Nam cum debetur pecunia numerata, & massa argenti numerari non possit, diversum à re debita videtur solvi, & succedit regula *L. 2. §. 1. ff. Si certum petat. ubi ita tenent Decius n. 6. Alciat. ibidem n. 12. Botig. n. 17. Ripa num. 12.*

versic. *Contrarium. Pinell. ad rubric. Cod. de rescind. vendit. p. 1. cap. 3. n. 14. Petr. Barbof. in dict. L. Divortio 8. §. ob donationes n. 28. versic. ultimo ex prædictis ff. solut. matrim. tom. 1.*

Ad titul. 23.

De locatione domorum.

Ad Principium.

SUMMARIUM.

- 1 *Nemo domum alienam potest retinere, nec habitare, invito domino, etsi pensionem ab alio oblatam antiquus conductor offerat.*
- 2 *Intellige, locatione finita.*
- 3 *Ampliatur 1. procedere, & si primus conductor rem conductam magno opere melioraverit.*
- 4 *Nisi primus conductor fundos steriles ad culturam reduxisset.*
- 5 *Ampliatur 2. in conductore prædiorum rusticorum, nullâ factâ differentia inter prædia rustica, & urbana.*
- 6 *Etsi textus noster tantum de domo loquatur.*
- 7 *Limitatur 1. non procedere si adsit pactum contrarium, vel consuetudo ut non liceret domino alii locare, quandiu primus velit rem habere locatam, & tantum dare, quantum alius.*
- 8 *Pactumque debet fieri in scriptis, & per testes probari. Quid de jure nostro Regio? Remissive, ibid.*
- 9 *Limitatur 2. si adsit statutum, vel consuetudo primum præferens conductorem.*
- 10 *Limitatur 3. si primus conductor sit scholaris, vel Magister, debet tamen die Sancti Michaelis dominam domus certiora anno sequenti velle continuare.*
- 11 *Intellige, si antiquus scholaris vult novo*

- novo conductori non scholari præferri, secus si ambo sint scholares.
- 12 Limitatur 4. in pauperibus, & alis miserabilibus personis.
- 13 Limitatur 5. in Ecclesiâ, & locis pijs.
- 14 Limitatur 6. antiquos conductores Fiscalium prædiorum novis præferri, quatenus pares conditiones faciant.
- 15 Idemque in conducentibus à municipio, & castro.
- 16 Nec non in conductoribus Gabellarum Fiscalium.
- 17 Solvitur textus in L. Congruit 4. Cod. de locat. prædior. Civil. lib. 11. Remissive.
- 18 Nisi conductor rerum Fiscalium pensiones præteritas locationis non solvisset.
- 19 Limitatur 7. conductores antiquos bonorum Ecclesiæ novis præferri; dum inde Ecclesiâ detrimentum non patiatur.
- 20 Contrarium refertur, & explicatur.
- 21 Sequacesque illius referuntur.
- 22 Prælatio antiqui conductoris debet exerceri per urbanitatem, non per necessitatem.
- 23 Limita conclusionem n. 7. si Ecclesiâ velit pro se retinere, vel conductor promittat finitâ locatione, prædium relinquere liberum, vacuum, & expeditum, aut suo juri expresse renuntiaverit.
- 24 Limitatur 8. antiquos colonos privatos ex locatione ad longum tempus præferri novo, si tantumdem velint dare.
- 25 Limitatur 9. si adsit legitima causa locandi potius veteri, quam novo conductori.
- 26 Limitatur 10. quando novus conductor est privilegiatus, cui ex privilegio, vel officio jus hospitalitatis competit.
- 27 Non procedit domos Clericis habitantibus, vel equitibus Ordinum Militarium.
- 28 Idemque in laicis cum Clerico habitantibus.

- 29 Nec in domibus per conductores Fiscales habitatas.
- 30 Nec in domibus Advocatorum Domus Supplicationis.
- 31 Nec in domibus officialium mechanicorum eas habitantium in plateis de arruamento.
- 32 Nec in domibus Doctorum, & Medicorum.
- 33 Nec in domibus familiarium Sancti Officii.
- 34 Nec in domibus forensium, seu extrarum.
- 35 Nec in domibus, ubi eos, um domini habitant, non tamen in locatis, & conductis.
- 36 Nec in domibus Ecclesiarum, & Monasteriorum, nec non in privatis.
- 37 Hoc privilegium activum solum procedit in famulis, & officialibus domus regie, qui sunt de numero.
- 38 Scholastici universitatum jus hospitalitatis habent.
- 39 Nec non familiares privilegiatorum, & senatorum de domo eorum alimenta recipientes.
- 40 Et etiam privilegiati Bullæ Sanctæ Cruciatæ, & Thesaurarii captivorum, qui ut privilegio gaudeant, debet esse unicus in una Parochia, & officium exercitare, & esse de numero.
- 41 Parochi in districtu suæ Parochiæ hoc privilegio potiuntur in domibus locari solitis.
- 42 Item & conducentes ad curiam cibaria.
- 43 Gubernatores, & Præsides Provinciarum, quando habeant jus hospitalitatis, de quo alia. Remissive.
- 44 In quibus casibus conductor domum alienam retinere valet, vel non? Remissive.
- Actio pro evacuatione domum competens est summaria, ibid.

Nemo domum alienam retinere potest, nec in ea habitare invito domino, etsi eandem pensionem, quam

quam alter obtulit, antiquus conductor offerat, ut expresse habetur in hoc textu, qui videtur desumptus ex L. Necui 32. Cod. de locat. & conduct. ut ait Barbosa. hic n. 1. Valasc. de jur. emphyt. Quæst. 24. sub n. 1. versic. Ceterum. Costa ad Caminh. in form. libell. annot. 15. n. 12. Cardoso. in prax. verbo locatio n. 16. August. Barbosa. in dict. L. Necui ex n. 1. cum seqq. Molin. de justit. & jur. tract. 2. disput. 498. n. 3. Brito in cap. 1. p. 1. §. 5. n. 1. de locat. & conduct. Gomes var. tom. 2. cap. 3. n. 5. & ibi Aylon. n. 6. Gratian. Forens. tom. 2. cap. 357. à num. 1. cum seqq. & ibi De Luca. Pacion. de locat. cap. 20. ex n. 1. cum seqq. dissert. 13. ex n. 3. cum seqq. ubi hunc nostrum textum transcripsit. Episcopus Rocca Selectar. tom. 2. cap. 125. n. 1. cum seqq. Ant. 1. Gobius consult. 59. ex n. 5.

2 Prædictam conclusionem intellige, finita locatione, nam ea durante, præferri debet antiquus conductor, nisi in casibus infra exceptis; ex text. in dict. L. Necui 32. Cod. de locat. & conduct. ubi Gloss. verbo Possileum, & tenent omnes supra citati.

3 Ampliatur 1. dicta conclusio, ut procedat, etsi primus conductor rem conductam magno opere melioraverit: Valasc. dict. Quæst. 24. sub n. 1. Brito dict. §. 5. n. 1. August. Baro. in dict. L. Necui n. 19. versic. Immo. Gratian. Forens. dict. cap. 357. n. 33. & ibi de Luca n. 5.

4 Nisi primus conductor fundos steriles reduxisset ad culturam; nam tunc primus præferri voluerunt. Honded. conf. 85. lib. 1. Bursat. conf. 330. n. 136. lib. 3. Gratian. dict. cap. 357. n. 34. & ibi De Luca n. 35. De quo tamen vide Conradin. de jur. prælation. Quæst. 42. ex n. 38. cum seqq. ubi de hoc puncto late agit, discurrendo per varios casus.

5 Ampliatur 2. ut procedat etiam in conductore prædiorum rusticorum nulla facta differentia inter prædia rustica, & urbana, ut probatur ex textu in dict. L. Necui Cod. de loc. &

conduct. ubi Imperator Zeno hanc facultatem dominis concedit locandi domos suas, vel ergasteria, vel loca, cui voluerint, quo verbo loca vius est tanquam generale ad complectenda etiam rustica prædia ex text. in L. Locum 17. ff. de usufruct. L. Loci corpus 4. ff. si servitus vendicet. L. 2. cum seqq. ff. de Religios. & sumpt. funer. L. Locus 26. ff. de acquirend. possess. L. ager 27. L. Locus 60. L. fundi 211. versic. loci ff. de verbor. significat. Et ita tenent Vela dict. dissert. 13. num. 5. cum seqq. Gratian. Forens. dict. cap. 357. n. 31. & ibi De Luca n. 3. Pacion. de locat. cap. 20. n. 42. & 43. & ex n. 120. August. Barbosa. in dict. L. Necui n. 19. Episcopus Rocca dict. cap. 125. n. 1. Antonius Gobius dict. consult. 59. num. 6.

6 Et licet textus noster loquatur solum de domo, & sic videatur extendi non posse ad prædia rustica, ut timide, & non fixo pede respondet Valasc. consult. 157. sub n. 35. Tamen ipse Valasc. agnoscens, quod potest dici, quod textus noster ponit exemplum in domibus, & quod exemplum non ardat regulam; respondet secundo loco, quod ille casus, de quo agebatur, erat limitatio regulæ, per quem limitabatur textus noster, videlicet, cum agitur de colonia perpetua, seu præscripta, de qua in eo casu tractabatur. Unde cum textus noster desumptus sit ex dict. L. Necui, ubi etiam prædia rustica comprehenduntur, secundum communem intellectum, de quo supra; debet habere eandem intelligentiam, & ampliationem ex pluribus cum quibus Aronc. alleg. 33. n. 7. Portugal. de denat. reg. lib. 2. cap. 10. n. 38. & 39. Maxime cum nostræ leges non soleant recedere à communi Doctorum traditione: ex Petr. Barbosa. in L. competit n. 175. Cod. de præscript. 30. vel 40. annor. Portugal. de donat. reg. lib. 2. cap. 17. sub n. 70.

7 Limitatur 1. dispositio hujus textus, ut non procedat, si adsit pactum contrarium, vel consuetudo, quod

quod non liceret domino alii locare, quandiu primus conductor vellet habere rem sibi locatam, & tantum dare, quantum alius, prout expresse habetur in dict. L. Necui 32. versic. Nisi forte, & ibi Glossa verbo pacta. Cod. de locat. & conduct. ubi August. Barbof. n. 23. Gratian. Forens. tom. 2. cap. 357. n. 37. cum seqq. ubi refert contrarium sentientes. Pacion. de locat. cap. 20. n. 44. ubi n. 59. advertit, ut pactum sit initum cum ipso domino, vel speciali ad id procuratore: aliàs non suffragatur. Anton. Gob. dict. cons. 59. n. 14.

8 Quod tamen pactum in scriptis initum esse debet, secundum dispositionem dictæ L. Necui 32. ibi: Nisi forte pacta per scripturam specialiter inita: & notat ibi Glossa verbo pacta. Boer. decis. 107. n. 3. ad med. Castill. decis. 114. n. 14. Pacion. dict. cap. 20. n. 45. ubi etiam admittit probationem huiusmodi pacti per testes, de quo plene agit Vela dissert. 12. ex n. 39. cum seqq. Et quid de iure nostro Regio? Vide quæ diximus ad Ord. lib. 3. tit. 59. in Princip. n. 49. tom. 2. & hoc lib. 4. tit. 19. §. 1. n. 7.

9 Limitatur 2. ut locum non habeat, si adit statutum, vel consuetudo, quod præferatur primus conductor, quia eodem modo valebunt, ac valet pactum. Gratian. dict. cap. 357. n. 39. Pacion. dict. cap. 20. n. 60. & 61. Boerius dict. cap. 107. n. 4.

10 Limitatur 3. ut non procedat, si primus conductor sit Scholaris, vel Magister, quia eis competit prælatio: ex text. in cap. 1. de locat. & ibi tenet August. Barbof. n. 2. ex Glossa in L. final verbo Manet. Cod. de locat. prædior. lib. 11. Valasc. de iur. emphyt. Quæst. 24. n. 2. versic. Rursus. Costa ad Caminh. in forma libellor. annot. 15. n. 12. Cardos. in prax. verbo locatio n. 16. in fine. plene Brito in dict. cap. 1. §. 5. à n. 1. cum seqq. de locat. Gomes var. tom. 2. cap. 3. n. 5. Gratian. Forens. tom. 2. cap. 357. n. 24. Pacion. de locat. cap. 20. n. 109. & apud nos est statutum Universitatis, seu Academiæ Co-

nimbricensis lib. 2. tit. 31. §. 15. ubi extendit, etiam si prima locatio sit ad decem annos; de quo idem Brit. dict. §. 5. à n. 5. ubi vide ad varias quæstiones. Debet tamen hic privilegiatus ante diem Sancti Michaelis de mense Septembris dominum domus certiorum facere se velle continuare anno sequenti; aliàs prælationem non habet: ex dict. statut. §. 16.

11 Sed hoc intelligendum est, quando antiquus Scholaris vult præferri novo conductori non scholari; secus quando antiquus, & novus conductor sunt Scholares, quia tunc dominus poterit domum locare, cui voluerit ex reolutis à Petr. Barb. in L. 1. p. 7. n. 51. ff. solut. matrim. Caroc de locat. p. 3. tit. de libertat. super matr. Leg. Necui Quæst. 1. n. 15. August. Barbof. in dict. cap. 1. sub n. 2. d. locat. Alia plura vide apud eundem Brit. cit.

12 Limitatur 4. in pauperibus, & aliis miserabilibus personis, quibus etiam cõpetit idẽ privilegiũ prælationis, ut tradit Caroc. dict. tit. de libert. Quæst. 1. n. 26. Novar. in prax. priv. miser. privileg. 42. & alii, cum quibus Pacion. de locat. dict. cap. 20. numer. 110. Carol. Anton. de Luca ad Gratian. dict. cap. 357. n. 14.

13 Limitatur 5. in Ecclesia, & locis piis, quæ pariter eodem privilegio gaudent, ut præferantur in concursu novi conductoris. Genuens. in pract. Eccles. Quæst. 421. num. 2. Novar. dict. privileg. 42. n. 6. Pacion. dict. cap. 20. n. 111. de Luca ad Gratian. dict. cap. 357. n. 14. in fine.

14 Limitatur 6. in præiis Fiscalibus, quorum conductores antiqui præferuntur novis, quatenus pares condiciones faciant. L. Congruit 4. & L. final. in fine Cod. de locat. prædior. Civil. lib. 11. Bruneman. in dict. L. Congruit. ex n. 1. Peregrin. de iur. Fife. lib. 6. tit. 5. n. 5. Gomes var. tom. 2. cap. 3. n. 5. Pacion. de locat. cap. 20. n. 112. Gratian. Forens. tom. 2. cap. 357. à n. 6. Cardos. in prax. verbo locatio sub n. 16. August. Barbof. in dict. L. Necui

32. n. 6. & n. 14. Cod. de locat. Brito ad rubr. de locat. p. 1. §. 4. n. 48. Valasc. de iur. emphyt. Quæst. 24. sub n. 2. versic. Verum hoc, & n. 2.

15 Idque procedit non solum in conducentibus à Fisco, sed etiam in conducentibus à municipio, & Castro Gutierrez practicar. Quæst. Civil. lib. 1. Quæst. 38. n. 6. Cevall. comm. Quæst. 756. ex n. 62. Gratian. dict. cap. 357. n. 19. Pacion. dict. cap. 20. n. 113.

16 Et etiam in conductoribus Gabellarum Fiscalium, ut per Afflict. de iur. protomis. in rubr. n. 2. Pacion. dict. cap. 20. sub n. 112. Gratian. dict. cap. 357. n. 7.

17 Et licet textus in dict. L. Congruit, loquatur tantum de veteribus possessoribus fundorum publicorum, & sic extendi non debeat ad eos conductores, qui propter brevitatem suæ conductionis non possunt dici veteres: Rurger. Roland. apud Gratian. dict. cap. 357. n. 11. & Valasc. dict. Quæst. 14. sub n. 2. versic. Nec illud. Tamen contrarium tenent idem Gratian. dict. n. 11. ex rationibus ab ipso traditis à n. 15. Pacion. dict. cap. 20. n. 114.

18 Nisi tamen conductor rerum Fiscalium non solvisset pensiones præteritas locationis; tunc enim hanc prælationem prætereundum nequit. Caroc. de locat. tit. de locat. public. Quæst. 4. in princip. Gratian. dict. cap. 357. n. 22. Pacion. dict. cap. 20. n. 115. ubi n. 116. idem dicit, si expresse renuntiasset inquilinatu, & fecisset pactum de evacuando, finita locatione, & hoc etiam habet Antonel. de regimin. Eccles. lib. 1. cap. 5. n. 21. & 22.

19 Limitatur 7. ut non procedat in conductoribus antiquis bonorum Ecclesiæ, qui novis conductoribus præferri debent, sicut de conductoribus Fisci dictum est: ex dict. L. Congruit; dum inde Ecclesia nullum patiatur damnum, ut voluerunt Rebuff. de alienat. rer. Eccles. n. 62. Alfer. cons. 51. per tot. Cevall. comm. Quæst. 756. ex n. 68. Gratian. dict. cap. 357. n. 42. Valasc. consult. 40. ex n. 1. ubi quod si

Ecclesia prædia locata concedat in emphyteusim, iste novus emphyteuta tenetur stare locationi Ecclesiæ, & non potest conductorem expellere Antonell. de regim. Eccles. dict. cap. 5. n. 14. cum seqq. August. Barbof. in L. Necui 32. n. 9. Cod. de locat. Vela dissert. 13. ex n. 51.

20 Verum quia hæc limitatio adversus Ecclesiam non reperitur in iure, & Doctores illam deducunt ex dict. L. Congruit. 4. Cod. de locat. prædior. Civil. lib. 11. quæ loquitur de conductoribus Fiscalibus, difficultatem patitur opinio huius limitationis; quia est præjudicialis Ecclesiæ, quæ per eam privatur facultate libere disponendi de re sua, prout generaliter omnibus conceditur in præsentis textu, & in dict. L. Necui 32. Cod. de locat. & conduct. Et disposita in Fisco possunt trahi ad Ecclesiam in favorabilibus, non in damnosis; & maxime cum urgeat specialis ratio concedendi dictum privilegium conductoribus prædiorum Fiscalium, quia quandoque Fiscus eos compellit invitos continuare in locatione: L. Cotem ferro. §. ult. de publican. unde convenit, quod è contra præferantur, si continuare voluerint; quæ ratio non militat in Ecclesia, ut bene advertit Riccius decis. 181. n. 4. p. 1. Petr. Barbof. in L. si filiofamilias 26. §. final. n. 41. ff. solut. matrim.

21 Ex quibus patet, simile, & speciale in Fisco Ecclesiæ non applicari, & verius esse limitationem prædictam in conductoribus rerum Ecclesiæ non subsistere, ut melius tenent Franc. à Pont. cons. 23. num. 10. & 26. Larat. cons. 18. ex n. 6. Genua in pract. Eccles. Quæst. 421. n. 4. Novar. de privileg. miserab. personar. privileg. 42. n. 7. Franches decis. 406. per tot. & signanter n. 8. & ibi de Luca n. 3. Riccius dict. decis. 181. Castill. decis. 114. ex n. 10. cum seqq. Mastrull. decis. 309. n. 17. cum seqq. Pacion. de locat. cap. 20. n. 118. Cardinal. de Luca de locat. discurs. 50. n. 10. cum seqq. sequitur Carol.

rol. Anton. de Luca ad Gratian. dict. cap. 357. n. 10. Carena resolut. 46. & 47. Optime Episcop. Rocca Selectar. tom. 2. cap. 125. ex num. 9. cum segg. Anton. Gobius consult. 59. n. 7.

22 Pro conductore antiquissimo bonorum Ecclesie aliud sentit idem Petr. Barbof dict. n. 41 ex Butrig. in cap. 1. n. 6. de locat. ubi cognoscit quandam æquitatem in prælatione antiqui conductori, & ait, illam exercendam per modum urbanitatis, non necessitatis. Carol. Anton. de Luca ad Gratian. dict. cap. 357. n. 11. ubi quod conductori ad longum tempus renovari debet locatio ex Vela differt. 19. num. 40. Pacion. de locat. cap. 62. à n. 124. de quo vide infra n. 24.

23 Sequaces autem primæ opinionis supra n. 19. eam limitant duobus modis: Primo nisi Ecclesia velit pro se retinere, quia tunc non tenetur renovare locationem ex Rotta coram Greg. decis. 45. n. 3. Antonell. dict. cap. 5. n. 15. Secundo, si conductor promissit, finita locatione, relinquere prædium liberum, vacuum, & expeditum, aut suo juri expressè renuntiaverit, quia tunc primus conductor non præfertur, sed tenetur prædium locatum locatori statim restituere, finita locatione, ut ex Rotta tradit idem Antonell. dict. cap. 5. n. 21. & 22. & ex Pacion. nos supra tradidimus n. 18.

24 Limitatur 8. in antiquis colonis privatis, qui ex locatione ad longum tempus præferendi sunt novo, si tantumdem velit dare, quantum novus, cui dominus vult locare, ut ex æquitate judicatum refert Affictus decis. 238. & noster Valasc. consult. 157. n. 33. cum segg. ubi n. 35. in fine ait, Senatores respondisse, hanc esse unam ex limitationibus nostri textus Caroc. de locat. tit. de libert. Quæst. 1. numer. 29. de Luca ad Gratian. dict. cap. 357. n. 12. Pacion. de locat. cap. 20. n. 124. & tenent supra citati n. 22. Aug. Barb. in L. Necni 2. n. 4. & n. 10. Cod. de locat. & apud Vela differt. 13. ex n. 21. ubi n. 25. l. de intelligit, si rem meliorassent.

Limitatur 9. quando adest legitima causa locandi potius veteri conductori, quam novo, ut propter publicam utilitatem, & in aliis casibus, de quibus egimus supra ad tit. 11. hujus lib. 4. Gratian. dict. cap. 357. n. 41.

Limitatur 10. ut non procedat, quando novus conductor est persona privilegiata, cui ex privilegio, vel officio jus hospitalitatis, vulgo, de Aposentadoria, competit, tunc enim pro eodem pretio præferri debet primo conductori non privilegiato, imò eum expellere potest auctoritate judicis, etiam durante sua conductione. De quo est Regimen apud Pegas ad Ord. lib. 1. tit. 7. §. 36. post num. 4. tom. 2. & apud Guerreir. de privileg. Official. Sanct. Inquisit. cap. 10. post n. 70. De officio verò Hospitatoris maioris Curie, vulgo, Aposentador mór, agit idem Peg. tom. 13. ad Ord. pag. 165. n. 99.

Quod tamen sublimitatur 1. ut non procedat in domibus ubi Clerici habitant, quia sunt exempti ab hoc jure hospitalitatis ex concordia Regis nostri Dionysii apud Gabr. Guerreir. de manu reg. num. 101. pag. mihi 346. Pegas ad Ord. lib. 2. tit. 28. ad rubr. sub n. 75. pag. 302. tom. 9. ubi ait, ex hac concordia desumptam fuisse Ord. lib. 2. tit. 21. probant hoc de jure Guerreir. dict. cap. 10. numer. 43. Mastrill. de Magistratib. lib. 3. cap. 10. à n. 185. Et idem dicitur de Equitibus ordinum militarium. Guerreir. dict. cap. 10. n. 46.

Qua immunitate potiuntur etiam laici cum Clerico habitantes propter ipsum Clericum. Sperell. decis. 15. n. 30. tom. 1. August. Barbof. in L. 1. sub num. 3. Cod. de Episcop. & Clericis Guerreir. dict. cap. 10. n. 44. cum segg.

Sublimitatur 2. ut locum non habeat in domibus, ubi conductores Fiscales habitant. Ord. lib. 2. tit. 63. in Princ. ubi Pegas illustrat. Guerreir. de privileg. official. Sanct. Inquisit. cap. 10. numer.

numer. 39. Mastrill. de Magistratib. lib. 3. cap. 10. numer. 195.

30 Sublimitatur 3. in domibus Advocatorum Domus supplicationis. Phæb. p. 1. Arest. 58. versic. Tambem. Costa Domus supplicat. annot. 17. num. 14. Pegas ad Ord. lib. 1. tit. 7. §. 36. n. 3. tom. 2.

31 Sublimitatur 4. in domibus officialium mechanicorum, qui eas habitant in plateis de arruamento, in quibus Hospitator maior jurisdictionem non habet, sed solum Decuriones Civitatis, ideoque in eis nemo jus hospitandi habet ex Decreto Regis Joannis primi, de quo Pegas ad Ord. lib. 2. tit. 28. ad rubr. sub n. 74. tom. 9. Idem Pegas ad Ord. dict. tit. 7. §. 36. post regimen hospitalitatis sub n. 45. pag. 461. versic. O que não tem lugar.

32 Sublimitatur 5. in domibus Doctorum, & Medicorum. Mastrill. dict. cap. 10. n. 190. Guerreir. dict. cap. 10. n. 38. & 42.

33 Sublimitatur 6. in domibus familiarium Sancti Officii. Mastrill. dict. cap. 10. n. 189. Guerreir. dict. cap. 10. n. 36. & n. 69. ubi quod etiam habent jus hospitalitatis activum.

34 Sublimitatur 7. in domibus forensium, seu exterum, qui ab onere hospitandi sunt exempti. Mastrill. dict. cap. 10. n. 196. Guerreir. dict. cap. 10. n. 41. Pegas ad Ord. lib. 2. tit. 28. ad rubr. sub n. 74. & 75. tom. 9.

35 Sublimitatur 8. in domibus, ubi earum domini habitant, non tamen in locatis, & conductis ex regimen hospitalit. §. 31. Pegas dict. tit. 28. ad rubr. sub n. 74.

36 Sublimitatur 9. in domibus Ecclesiarum, & Monasteriorum, ex Ord. lib. 2. tit. 21. ubi Pegas illustrat tom. 8. & ibi extendit ad domos privatas. Idem Pegas dict. 28. ad rubr. n. 75. tom. 9.

37 Sublimitatur 10. ut solum procedat hoc privilegium activum famulis, & officialibus Domus Regiæ, qui fuerint de numero; nam

extranumerariis denegatur in dict. regimen. §. 2.

38 Scholastici Universitatum jus hospitalitatis habent. Pegas ad Ord. dict. tit. 28. ad rubr. n. 74. tom. 9. Portugal. de donat. reg. lib. 3. cap. 42. num. 14.

39 Nec non familiares privilegiatorum, & Senatorum qui de domo eorum alimenta recipiunt, ex dict. regimen. §. 7. Ord. lib. 2. tit. 59. ubi Peg. Idem Peg. dict. tit. 28. ad rubr. sub n. 74. tom. 9.

Eodem privilegio gaudent privilegiati Bullæ Sanctæ Cruciatæ, & Thesaurarii captivorum Pegas ubi proxime n. 75. Sed in una Parochia solum unicum exactorem eleemosinarum habere debent captivi, ut privilegio gaudeant secundum legem transcriptam apud Pegas tom. 14. in addit. ad Ord. lib. 1. tit. 66. num. 111. pag. 142. Et in simul debent exercitare officium, & esse de numero, aliàs privilegio non gaudent. dict. regimen. §. 32.

40 Parochus in districtu suæ Parochiæ hoc privilegio potitur in domibus, quæ locari solent. Guerreir. dict. cap. 10. in fine post dict. regimen.

41 Item & conducentes ad Curiam cibaria, vulgo, Regatoens da Corte. Ord. lib. 1. tit. 21. §. 23. Pegas ad Ord. lib. 1. tit. 18. ad Princip. n. 7. in fine tom. 3. pag. 425.

42 Gubernatoribus, & Præsidibus Provinciarum, cæterisque Ministris, seu officialibus Regiis in loco, qui dicitur Caput Provinciæ, ubi commorari debent, & in aliis locis suæ jurisdictionis, dum ibi in servitio Regio detinentur, jus hospitalitatis competit, militibusque armatæ militiæ. Guerreir. dict. cap. 10. ex n. 11. cum segg. Sed extra loca suæ jurisdictionis, & gubernii hoc privilegio non gaudent, ut in judicio Metatoris maioris hujus curiæ pluries judicatum fuit. Alia de jure hospitalitatis vide infra ad tit. 24. ad Princip. ex num. 60. cum segg.

43 In textu ibi: Reter a casa alheya casus

casus, in quibus conductor domum alienam retinere valet, vel non, vide infra in sua sede *hoc lib. 4. tit. 54.* ubi elucidabimus. Deo dante. Et quod actio pro evacuatione domuum sit summaria, dicitur in *Ord. lib. 3. tit. 30. §. 3.* ubi enucleavimus, & probavimus, esse causam possessoriā, & conductorem committere vim domus restitutionem denegantem: De casibus verò, in quibus locator potest expellere inquilinum, etiam durante, & non finita locatione, agit *Ord. hoc lib. 4. tit. sequenti*, ubi commentaria dabimus.

Ad §. I.

SUMMARIUM.

- 1 Refertur dispositio nostri textus.
- 2 Quid requiratur ut locator expellat conductorem domuum, & ut tacita reconductio, invito conductore, locum habeat.
- 3 Non datur tacita reconductio, nisi præcedentibus monitionibus, invito conductore.
- 4 Quibus deficientibus, conductor eligit, vel finita locatione domos relinquere, aut in eis manere domino mercedem solvens.
Conductor monitus per triduum tenetur manere in domibus, & solvere pensionem totius anni sequentis, *ibid.*
- 5 Contrarium tamen ex consuetudine nostri Regni, & Castellæ.
- 6 Tempus perseverantiæ conductoris prædii conducti, finita locatione, sufficiens, ut censeatur tacite renovata locatio, seu conductio, jure communi arbitrio judicis relinquatur.
- 7 De jure nostro requiritur interpellatio 30. diebus, antequam locatio finiatur.
Non procedit locatore interim fu-
rente, aut decedente, *ibid.*
- 8 Idem data aliter legitima, causa

ignorantiæ locationis factæ, aut finita.

- 9 Procedit tantum in prædiis urbanis; secus si sint rustica.
- 10 Nec non in domibus in rure sitis, seu in vicis, & villis.
- 11 Locatio tempore incerto facta morte tollitur locatoris.
- 12 Tempore certo non expresso in locatione, si adsit consuetudo locandi ad certum tempus res locatæ similes, pro eodem tempore locatio facta reputatur.
- 13 Deficiente consuetudine, & tempore non statuto, secundum alios locatio fit ad annum, tam in prædiis rusticis, quam urbanis.
- 14 Verius est in rusticis intelligi ac annum facta, & in urbanis ad beneplacitum, idemque in tacita reconductione.
- 15 Intelligitur textus noster.
- 16 Denuntiatio debet non fieri infra 30. dies, debentque esse integri, antequam locatio finiatur.
Potest tamen à Principe dispensari ut infra, vel post 30. dies fiat, nisi sit minor, quia restituitur si lædatur, *ibid.*
- 17 Jure communi denuntiatio non requiritur, ut re locatio excludatur.
- 18 Contrarium tamen ex nostro textu.
- 19 Judicialisque debet esse denuntiatio.
- 20 An hæc denuntiatio queat Clerico fieri coram iudice laico, & valida sit? Remissive.
- 21 Præcise judicialis denuntiatio non requiritur, ut domus evacuetur, locatione finita.
- 22 Contrarium tamen si locator velit conductorem perseverare in domo locata locatione finita.
- 23 Facta conductori denuntiatione, illico dominus potest domum alteri locare à die, quo prima locatio finiatur.
- 24 Triduum terminus peremptorius est, nec si elabatur, conductor moram purgat, etsi alias dicat domos habere conductas.
Nisi

- Nisi fuerit minor, & laionem peritur, *ibid.*
- 25 Denuntiatione omissa, arbitrio judicis relinquatur, an sufficiant 3. dies perseverantiæ finita locatione, ut tacita reconductio inducatur.
  - 26 Etsi disdicta in 3. diebus non fiat, si appareat partes consensisse, ut finiret, renovata non censetur locatio.
  - 27 Etsi conductor post denuntiationem claves, & bona in domo retineat, relocatio non inducitur, & dominus tacens amittit.
  - 28 Per continuationem post disdictam censetur ab ea recessum.
Conciliantur hæc contrariæ opiniones, *ibid.*
  - 29 Ad tacitam relocationem patientia locatoris requiritur, sufficitque scire conductorem in prædio manere.
  - 30 Jure communi relocatio tacita non procedit, si unus ex contrahentibus aperte declaret nolle continuare, & alius hoc sciat, & taceat; secus stante statuto, vel pacto, quod disdicta non facta, locatio renovata censeatur.
  - 31 Tacita reconductio censetur facta cum qualitatibus pignorum, & hypothecis primæ conductionis.
  - 32 Non procedit quoad fidejussores in primo contractu præstitos.
  - 33 Nec si bona hypothecata sint aliena, & à domino pro prima conductione obligata.
Etiam si contractus tempore pignora propria fuerint alterius ex contrahentibus, & tempore, quo finitur contractus, & renovatio contingit, alienata sint, & penes tertium existant, *ibid.*
  - 34 Nec etiam procedit quoad penam in primo contractu appositam.
  - 35 Sub distinctione resolvitur quæstio: An prima locatio in scriptis celebrata, ex tacito consensu inducatur tacita relocatio, & conductio.
  - 36 Proceditque quamvis contractus excedat summam legis Regiæ.

- 37 Relocatio, & reconductio intelligitur facta pro eodem pretio in primo contractu convento.
- 38 Tacita reconductio non datur, nec allegari potest per conductorem pro sua parte promissa non adimplentem.
- 39 Quamvis adsit statutum tacitam reconductionem inducens.
- 40 Conductor pensionem non solvens, nequit reconductionem tacitam prætere.
- 41 Domino cum conductore litigante, ut eum expellat pro non soluta pensione, facta relocatio non censetur, si postea obtineat.
- 42 Concordatur textus noster cum L. Item quæritur 13. §. qui impleto, versic. in urbanis.
- 43 Lexque intelligitur, & explicatur & n. 44.
- 45 Domum relocatio, & reconductio tacita censetur facta ad annum, nec præsumitur facta per idem tempus primæ locationis, etsi constet rem solare locari pro maiori tempore.
- 46 Nisi probetur consuetudinem etiam servari in tacita reconductione.
- 47 Reconductio per annum facta censetur, etsi prima locatio per minus reconveneret tempus.
- 48 Locatore, finita locatione, in re conducta, perseverante per 30. annos, sciente, & patiente locatore, solvendo uniformem pensionem, locati perpetua inducitur, & cessat tacita reconductio.
- 49 Procedit, ubi præstatio posterior esset penitus deformis à contenta in priori, & verisimilitudo appareat novæ conventionis.
- 50 Si posterior præstatio sit uniformis, censetur conductorem ea tacita reconductione possedisse.
- 51 Nec præscriptio coloniarum potest allegari, quia in præscriptibilis.
- 52 Præscribi tamen potest actio personalis ex locato domino competens, ne expellatur à re conducta durante tempore, nisi dominus agat rei vindicatione.
Ex-

53 Explicatur quid, quando, quo titulo colonus possideat non constat, & n. 54.

55 Si pensio sit deformis, locatio temporalis praesumitur.

56 Quid si res erat emphyteutica, & ab initio sterilis data ut coleretur pro certa, & uniformi annua pensione, explicatur.

57 Nec tunc colonia perpetua praesumitur.

Emphyteuta rem emphyteuticam ultra tempus 10. annorum nequit locare, ibid.

58 Si praedium ab initio non erat sterilis, colonus in sua praescriptione tueretur tantum ad suam vitam, nec pensio augeri potest.

1 **S**ancitum est in hoc textu, quod locata domo ad certum tempus, tenetur locator triginta diebus antequam finiatur tempus, requirere conductorem, ut, eo finito, deferat domum, & tunc dicta interpolatione facta poterit de domo disponere, prout sibi placuerit. Et è converso, si locator velit, ut conductor perseveret ulterius in locatione, seu conductione, tenetur illum triginta diebus antequam finiatur tempus locationis interrogare, num perseverare velit ulterius in contractu, retinereque domum conducam, quo peracto, si conductor intra tres dies nullum dederit responsum, potest locator cogere illum perseverare toto anno sequenti in contractu, licet dicat conductor, jam aliam habere domum: *Molin. de just. & jur. tract. 2. disp. 498. n. 4. tom. 2. Brito ad rubr. de locat. & conduct. p. 1. §. 4. sub n. 50. Aegid. in L. Ex hoc jure p. 1. cap. 9. num. 77. ff. de just. & jur. Caldas de empt. & vendit. cap. 33. n. 77. Gama decis. 57. n. 3. Aylon. ad Gomes var. tom. 2. cap. 3. num. 17. Altimar de nullitat. contr. tom. 4. rubr. 1. p. 2. Quaest. 17. n. 142. & n. 192.*

2 Ex hac Regia sanctione duo notabilia colliguntur: primum, quod

ad hoc, ut locator expellere possit conductorem domuum, eo invito, finita locatione, debet illum monere triginta diebus antequam locatio finiatur; & hic est unus ex casibus, in quo deficiente dicta monitione, potest domum retinere invito domino: secundum, quod ad hoc, ut tacita reconductio locum habeat in domibus invito conductore, tenetur ipse locator triginta diebus antequam locatio finiatur, cum interpellare, ut declararet, an perseverare velit ulterius in contractu: & si conductor intra tres dies nihil declaraverit, potest cogi per locatorem, ut perseveret in contractu, toto anno sequenti. Nam si locator neutra ex dictis monitionibus fecerit termino statuto, tunc in optione conductoris est relinquere domos finito tempore locationis, vel manere in eis, & domino mercedemolvere, ut in §. 2. hujus tit.

Ex quibus inferitur, quod de jure nostro regio non datur tacita reconductio domuum, nisi praecedentibus dictis monitionibus, invito conductore; in quo legislator noster moderavit dispositionem juris communis, quo inspecto, in urbanis praediis non datur tacita reconductio, sed prout quis habitaverit, ita & obligatur; hoc est, pro rata temporis, quo quisque habitaverit, ut dicitur in L. Item quaeritur 13. §. Qui impleto tempore, versic. In urbanis autem, ubi Barthol. n. 10. Brito ad rubr. de locat. & conduct. p. 1. §. 4. n. 51. Gabr. Pereir. decis. 89. sub n. 2. Aegid. dict. cap. 9. n. 77. & n. 85. Antonell de tempor. legal. lib. 2. cap. 35. n. 1. & alii infra citati n. seqq. Pacion. de locat. cap. 64. n. 45.

Deficientibus autem dictis monitionibus, nulla datur differentia inter jus commune, & jus nostrum Regium, quo attento, & bene perpenso idem in hoc casu statuit, quod jus commune decrevit, ut habetur in dict. §. 2. hujus tit. ubi textus conductori dat electionem, ut finita locatione

tionem domos relinquere valeat, aut in eis manere, & domino mercedemolvere, hoc est, pro rata temporis, quo conductor illas habitaverit, prout dicitur in dict. §. Qui impleto tempore, versic. In urbanis autem: Non enim declaratur in dict. §. 2. tempus, pro quo merces solvi debet, et si voluisset, ut pro toto anno sequenti solveretur, idem disponderet, quod in hoc nostro textu statuerat, ubi dicitur expresse, quod conductor monitus, & tacens per triduum, tenetur manere in domibus, &olvere pensionem totius anni sequentis, quod cum non declarasset in casu dict. §. 2. videtur se conformare cum dispositione juris communis in dict. versic. In urbanis autem; quod est de mente supracitatorum; maxime Brit. dict. numer. 51. quibus addo Valasc. de jur. emphyt. Quaest. 20. n. 20. Caldas de extinction. emphyt. cap. 14. n. 32. Molin. de just. & jur. tract. 2. disp. 498. n. 12. Barbof. ad hanc Ord. dict. §. 2. n. 1. Gom. var. tom. 2. cap. 3. n. 15. versic. Item quaero an, & quando. Altimar. de nullitat. contr. tom. 4. rubr. 1. p. 2. Quaest. 17. n. 142. & 192. Aylon. ad Gomes var. tom. 2. cap. 3. n. 17.

5 Sed de consuetudine nostri Regni, & Castellae contrarium observatur, quia solet apponi in locatione aedium certam diem ad illam finientem, ut est dies Sancti Joannis Baptistae, Nativitatis Domini nostri Jesu Christi, vel Sancti Michaelis; tunc enim cum verisimile sit, ut illa die transacta, nemo aedes conducatur, ratio est, ut conductor aedes retinens finita locatione, etiam per paucos dies, totius anni pensionem solvat ex tacita reconductione, ut tenet judicatum Gama decis. 57. n. 4. Gabr. Pereir. decis. 89. sub n. 2. Molin. dict. disp. 498. n. 12. ad finem Barbof. ad dict. §. 2. sub n. 1. hujus tit. Brito ad rubric. de locat. & conduct. p. 1. §. 4. sub num. 51. versic. Quod parificatis terminis Aegid. in L. Ex hoc jur. p. 1. cap. 9. sub n. 77. ff. de just. & jur. Gom. dict. n. 15. Tom. IV.

versic. Secundo infero.

6 Quantum autem tempus perseverantiae conductoris in praedio conducto post finitam locationem sufficiat, ut locator sciens illum perseverare, censeatur tacite renovata locatio, seu conductio in annum sequentem, jure communi non est definitum, sed arbitrio judicis relinquatur definiendum. Valasc. de jur. emphyt. Quaest. 20. n. 20. Gomes var. dict. cap. 3. n. 16. Molin. dict. disp. 498. n. 5. versic. Quantum autem. Gama dict. decis. 57. in fine Brito dict. §. 4. n. 50. Pacion. de locat. cap. 64. n. 146. & 147. ubi non sufficere duos, aut tres dies. Aylon. ad Gomes ubi proxime n. 17. Altimar. dict. Quaest. 17. n. 163. & n. 190.

7 Quatenus verò in hoc nostro textu requiritur interpellatio triginta diebus antequam locatio finiatur, ut locum habeat expulsio conductoris, aut tacita reconductio, intellige, ut non procedat, si locator interim furere coeperit, aut decesserit; tunc enim ob omissam statuto tempore denuntiationem, tacita reconductio in futurum non iuducitur, praeterquam si furiosus curator, vel haeres defuncti locationem factam scivit, & omissa denuntiatione hujus textus, passus est, conductorem, locatione finita in domo perseverare juxta text. in L. Qui ad certum 14. ff. locati, ubi Scribentes. Aegid. dict. cap. 9. num. 78. Brit. dict. §. 4. sub n. 49. & sub n. 50. Menoch. de arbitr. lib. 2. casu 190. n. 9. Molin. dict. disp. 498. sub n. 5. versic. Dictum est. Aylon. ad Gomes var. tom. 2. cap. 3. n. 16. ad fin. de quo plene agit Pacion. de locat. cap. 64. ex n. 66. cum seqq.

8 Et idem erit data aliter legitima causa ignorantiae locationis factae, aut finita, quia forte per procuratorem in absentia ipsius locatoris fuit domus locata. Et idem dicitur de conductore qui furere coeperit, vel decesserit, aut aliter ignoraverit. Brito dict. §. 4. n. 49. Aegid. dict. cap. 9. n. 79. ubi ex n. 80. ait, quod tacita reconductio

non contrahitur locatore mortuo, durante primo contractu, quamvis post eum finitum conductor in domo maneat ante aditam hæreditatem, vel etiam posteam aditam, quandiu prioris locationis hæres conscius non est. E quod si post aditam hæreditatem hæres prioris locationis conscius compellere velit inquilinum invitum hoc facere non posset.

- 9 In textu ibi, *Que tiverem casas*. Hic textus loquitur tantum de domibus, & sic de prædiis urbanis, in quibus de jure communi non datur tacita reconductio, & ut locum haberet, statuta hic sunt dicta interpretatio, unde quoad prædia rustica cessat hæc dispositio, quia in eis datur tacita reconductio ex perseverantia usus rei locatæ post finitum tempus locationis. *L. Item quaritur* 14. §. *Qui impleto*, & *L. Qui ad certum seqq. ff. locat. L. Legem* 16. *Cod. eod. tit.* De quo laus *Pacion. de locat. cap. 64. à n. 1. cum seqq.* Et ideo pro interpretanda tacita reconductione standum erit juri communi. *Brito ad rubr. de locat. p. 1. §. 4. sub n. 50. versic. Insuper illud. c. Egid. in L. Ex hoc jure p. 1. cap. 9. sub n. 77. ff. de just. & jur.*

- 10 Eadem tamen dispositio hujus textus comprehendit etiam domos in rure sitas, seu in vicis, & villis; quia urbanum prædium non locus facit, sed materia, ut ait *Ulpian. in L. Urbana* 198. *ff. de verbor. significat*, & *relati infra ad §. 3. n. 25. hujus tit.*

- 11 In textu ibi: *Tempo certo*. Secus est, si pro tempore incerto locatio facta fuisset, veluti quoad locator vellit, quia morte locatoris tollitur ut habetur in *L. Locatio* 4. *ff. locat. Molin. de primogen. lib. 1. cap. 25. n. 5. Valasc de jur. emphyt. Quæst. 34. n. 4.*

- 12 Unde si tempus certum non sit expressum in locatione, & adsit consuetudo locandi, & conducendi ad certum tempus res similes ei, quæ locata fuit, reputabitur pro eodem tempore facta locatio: *L. Excepto* 18. *Cod.*

locat. Barthol. in penult. ff. de impens. in reb. dot. fact. Alexand. consil. 107. n. 19. lib. 2. Surd. decis. 265. n. 57. Pacion. de locat. cap. 23. num. 119. Altimar. de nullit. contr. tom. 4. rubr. 1. p. 2. Quæst. 17. num. 133. & 135. Et sic ubi adest consuetudo locandi, & conducendi domum solum in diebus certis, puta Sancti Joannis; & Sancti Michaelis, aut Nativitatis Domini nostri Jesu Christi, prout in nostro Regno, tunc locatio, & conductio censetur facta saltem usque ad unum ex illis diebus. *Pacion. dict. cap. 23. n. 123. Altimar. dict. Quæst. 17. n. 134.* Et eodem modo tacita reconductio ex dictis supra n. 5.

Deficiente verò consuetudine, si tempus non sit statutum, varie se gerunt Doctores, nam alii volunt, locationem intelligi factam ad annum *Pinell. in L. 1. p. 3. n. 63. ad finem. Cod. de bonis matern. Mant. de tacit. lib. 5. tit. 4. n. 1. versic. Sed verius est*, & alii relati per *Pacion. dict. cap. 23. n. 120. ubi n. 121. tradit ex aliis*, hoc procedere indistinctè tam in prædiis rusticis, quam urbanis. *Altim. dict. Quæst. 17. n. 131.*

Alii verò distinguendo tenent, locationem intelligi ad annum in prædiis rusticis, in urbanis verò ad beneplacitum, ubi non adest dicta consuetudo. *Flamin. de Rub. consil. 8. à n. 33. Ripol. var. cap. 12. n. 357. Afflict. decis. 365. n. 7. & 12. Caroc. de locat. tit. de locat. sine tempor. numer. 2. Pacion. dict. cap. 23. n. 122. ubi dicit, hanc esse veriore, quia habet pro se textum, quem dicit esse apertum, in L. Item queritur §. qui impleto ff. locat. Altimar. dict. Quæst. 17. n. 132. & n. 135. versic. Alii verò. Et idem dicit de tacita reconductione ex supra firmatis n. 4.*

In textu ibi: *Trinta dias antes*. In hoc textus noster est contra us commune, dum requirit, ante finitam locationem denunciari per triginta dies. *Alexand. consil. 76. sub n. 8. versic. Item est. Pacion. de locat. cap. 64.*

64. n. 124. Ac prout de erit stricte intelligendus, ita ut non excludatur facultas faciendi dictam denuntiationem anticipate; puta per duos menses ante, prout de pacto firmavit *Rotta decis. 147. n. 8. part. 12. recentior. Carpan. ad statut. Mediol. tom. 2. cap. 398. n. 103. Pacion. dict. cap. 64. n. 123. & 125. ubi tenet, quod talis denuntiatio fieri potest quocumque tempore anni. Romaguer. in addit. ad statut. Eugub. lib. 6. rubr. 44. n. 4. & 5. Altimar. de nullit. contract. tom. 4. rubr. 1. p. 2. Quæst. 17. n. 183.*

- 16 Non tamen fieri potest infra dictos triginta dies, debent enim esse integri antequam locatio finiatur, ut dicitur in hoc textu. *Mart. voto 35. n. 1. cum seqq. Pacion. dict. cap. 64. num. 126. ubi n. 127. ait, posse à Principe dispensari, ut fiat infra, vel post triginta dies. Romaguer. dict. rubr. 44. n. 6. Nisi sit minor, quia potest restitui, si læsus fuerit; ut infra num. 24.*

- 17 De jure autem communi denuntiatio non est necessaria ad excludendam relocationem, immo conductor potest rem conductam dimittere finito tempore locationis, absque protestatione, & denuntiatione domino faciendis. *Pacion. dict. cap. 64. n. 121. Carol. Anton. de Luca ad Gratian. Forens. cap. 357. n. 4. & ad Franch. decis. 406. n. 1. versic. Quinimo. Brill. ad consuet. Neapol. tit. 24. cap. 1. num. 36. Romaguer. dict. rubr. 44. n. 2. Surd. consil. 88. n. 7. ad finem.*

- 18 Sed in nostro textu contrarium statuitur, sequendo opinionem Baldi in *L. 1. §. In pro tutelæ ad med. ff. de eo, qui pro tutor. vel curator*, quem sequuntur *Malvas. consil. 87. num. 34. Carpan. ad stat. Mediol. tom. 2. cap. 398. n. 102. Sabell. in summ. diversor. §. conductor n. 5. ubi alios dat concordantes, qui loquuntur in conductore, qui est correlativus cum locatore; cui etiam de consuetudine nostra debet conductor denunciare, se*

non velle perseverare, saltem apponendo in januis ab extra scripta, ut fieri solet, triginta diebus ante finem locationis, quia non debet omnino tacere, sed aliquo modo declarare, ex traditis à *Pacion. dict. cap. 64. n. 122. Romaguer. dict. rubr. 44. n. 3. Franc. de protest. confid. 54. n. 4. Gomes var. tom. 2. cap. 3. n. 16. & ibi Aylon. n. 17. Altimar. dict. Quæst. 17. n. 181. & in terminis nostris Altimar. dict. Quæst. 17. n. 193. Caroc. de locat. p. 4. tit. de remission. merced. Quæst. 8. n. 88. cum seqq. de quo vide quæ diximus infra hoc lib. tit. 27. ad Princip. à n. 46.*

In textu ibi: *Requerer*. Judicialiter scilicet, non enim sufficere videtur denuntiatio extrajudicialis, ut insinuat dictum verbum *Requerer*, quod idem importat, ac *notificar*, ut probatur ex *Ord. hoc lib. 4. tit. 38. in Princip. ibi: Deve-o primeiro notificar ao senhorio, e requerelo*; quæ quidem notificatio, seu denuntiatio intelligitur de judiciali. *Constantin. ad stat. urbis annot. 24. artic. 7. ex n. 462. cum seqq. tom. 1. Ac ita comprobatur ex alia Ord. lib. 3. tit. 86. in Princip. ubi dictum verbum requerer accipitur pro notificatione judiciali, ut ibi: Serà o condemnado requerido. Atque ita communiter observatur in praxi, quæ quidem observantia declarat legem. L. Si de interpretationi ff. de legib. Arouca allegat. 60. n. 24.*

Et an hæc denuntiatio fieri valeat Clerico coram iudice laico, & valida sit? Vide *Pignat. tom. 1. consult. 150. per tot. Pacion. de locat. cap. 64. num. 134. cum seqq.*

Nihilominus puto, in hoc textu non requiri præcise, ut talis denuntiatio fiat judicialiter ad effectum evacuandi domum locatione finita, quia intimatio ista sonat in declarationem voluntatis tantum, nec respicit aliquem actum judiciale, ut ait *Pignat. dict. consult. 150. num. 3.* Et ut conductor illius scientiam habeat, sufficit intimatio facta coram testibus extra iudicium, vel epistolam

conductor transmittere, ubi non ad est pactum, vel statutum expressum, ut fiat judicialiter ex mandato iudicis ut tenet *idem Pignat. dict. consult. 150. n. 24. Pacion. dict. cap. 64. n. 132.* Et hoc idem insinuat in hoc textu, quatenus in eo dicitur, quod facta dicta denuntiatione, poterunt locator res disponere de domo locata, prout, sibi placuerit, nec alium actum, qui in iudicium sonet, ulterius desiderat, neque quod conductor compareat. Non tamen nego, tutius esse, dictam intimationem fieri judicialiter, ut iudex cognoscere posset, an intimatio esset rite, ac recte facta, vel haberet aliquos defectus, ubi enim intervenit color iudicii & presentia iudicis, magis adest deliberatio, & ponderatio negotii secundum. *Jason. in L. Pacta novissima n. 4. Cod. de pactis.*

22 Et idcirco hoc precise admitto in secundo casu hujus textus, quatenus habet, quod si locator voluerit conductorem perseverare ulterius in domo locata, finita locatione; debet requirere illum triginta dies antequam locatio finiatur, ut declarat an velit perseverare, & responsum expectare per tres dies; quibus elapsis, nullo responso dato, cogi debet ulterius perseverare, & solvere pensionem anni sequentis: quæ omnia considerant acta judicialia, & color iudicii, ac presentia iudicis ad præfatam coactionem præstandam, & alia discernenda.

23 In textu ibi: *Poderão fazer das casas o que quizerem.* Ex quo sequitur, quod facta conductori dicta denuntiatione, illico dominus, seu locator potest domum alteri locare, à die, quo prima locatio finem habuerit: & tunc si primus conductor anticipatè renuntiat locationem, vel ipsa locatio ante illum diem aliter finiatur novus conductor recte petet rem locatam statim, non expectata die expressa, quia per finem primæ locationis finita est causa dilationis principii secundæ, & ideo finire debet

ipsa dilatio; tum quia illa dies, qua finire debebat prima locatio, fuerat appositae demonstrative, non autem taxativè, dum dispositio ante ejus expressionem erat perfecta. *Pacion. de locat. cap. 23. num. 127. Altimar de nullit. contract. tom. 4. rubr. 1. p. 2. Quæst. 17. n. 137.*

In textu ibi: *Atè tres dias.* Hic terminus est perceptorius, ut patet ex textu, ubi eo lapsò, non admittitur conductor ad purgandam moram, quamvis dicat, se alias domos habere conductas, nisi fuerit minor, & læsionem patiat, quia restituere debet adversus lapsum termini: *ex text. in L. In fraudem 45. ad finem ff. de jur. Fisci ubi Gloss. verbo Utantur. Latè Narbona de etat. ann. 25 Quæst. 10. à n. 1. Pacion. de locat. cap. 10. num. 14. Gama decis. 242. n. 4. versic. Quartum etiam, ad n. 5.*

25 Quæstio est dubitabilis, utrum ubi facta non est dicta denuntiatio, sufficiant tres dies perseverantiae in re locata post finitam locationem, ut tacita reconductio inducatur? Et licet partem affirmativam sequatur legislator Hispanus in *L. 20. tit. 8. partit. 5.* Contra opinionem *Odofred. & Bald. in L. Item queritur §. Qui impleto ff. locat.* ut notat *ibidem Gregor. Lop. Gloss. 2. n. 3.* Tamen verior, & communior est opinio *Bartholi in dicto §. qui impleto*, ubi dicit, relinquendum hoc esse arbitrio iudicis, & eum sequuntur supra laudati *n. 6.*

26 In textu ibi: *E não dando resposta nos ditos tres dias.* Quamvis hic dicatur, quod non facta disdicta in dictis tribus diebus, renovata locatio censetur. Adhuc tamen si appareat, partes consensisse, ut finiret, renovata non censetur, quamvis disdicta facta non fuerit, quia non potest censeri tacite renovata, dum constat, renovatam non fuisse. *Pacion. de locat. 64. n. 130.*

27 Unde si unus ex contrahentibus disdixit, & postea tacuit, & continuavit, non censetur recessisse à disdicta,

dicta, & consensu in relocationem, quamvis conductor post denuntiationem retineat claves, & bona in domo, adhuc non inducatur relocatio, & dominus tacens amittit pensiones. *Carpan. ad statut. Mediol. tom. 2. cap. 398. n. 10. Magon decis. Florent. 148. n. 2. versic. Restringimus. Pacion. dict. cap. 64. n. 141. Altimar. dict. Quæst. 17. n. 185.*

28 Sed quod per continuationem post disdictam censetur ab ea recessum, voluit *Alexand. consil. 1. n. 13. versic. Nec videtur lib. 2. Marta vot. 35. n. 9.* Sed prima opinio procedit, si disdicta facta sit, finita jam locatione, secunda verò si facta sit locatione adhuc durante, ex quo ista tanquam tempore minus congruo non tantum afficit, & facilius propter intervalum temporis potest ab ea censeri recessum. *Carpan. dict. cap. 398. n. 11. Pacion. dict. cap. 64. n. 143. Altimar. dict. Quæst. 17. n. 187.*

29 Et hoc intellige, si locator patitur, quia ad tacitam relocationem requiritur patientia locatoris, & sufficit, quod sciat, conductorem in prædio remanere: & eo ipso, quod non probatur ejus contradictio, probata censetur scientia. *Pacion. dict. cap. 64. n. 145. Altimar. dict. Quæst. 17. n. 188. & 189.*

30 Hinc sequitur, quod licet in terminis juris communis relocatio tacita locum non habeat, si unus ex contrahentibus aperte declarat, nolle continuare, & alius hoc sciat, & taceat. Tamen si ante statuto, vel pacto, quod disdicta non facta, censetur renovata locatio, ut hic statuitur, secus est; quia ultra scientiam, requiritur etiam probatio consensus, sine quo non censetur remissum jus sibi ab eodem statuto tributum, cum in præjudicialibus tacens non videatur consentire. *Pacion. de locat. cap. 64. n. 132. & 133. Altimar. de nullit. contract. tom. 4. rub. 1. p. 2. Quæst. 17. n. 184.*

31 In textu ibi: *Serão obrigados ter as casas.* Hæc tacita reconductio

censetur facta cum eisdem qualitatibus, pignoribus, & hypothecis, quibus inita fuerat prima conductio: *ex L. Item queritur 14. §. final ff. locat. L. Legem 16. Cod. eod. Cancer. var. p. 1. cap. 14. n. 65. Scoppa ad Gratian. in observ. ad decis. 119. n. 20. Rotta apud Salgad. post tract. labyrinth. credit. decis. 15. n. 5. Gomes var. tom. 2. cap. 3. n. 17. & ibi Aylon. n. 18 Altimar. dict. Quæst. 17. n. 275. Pacion. de locat. cap. 64. à numer. 7. cum seqq. ubi numer. 10. advertit, quod hæc hypotheca est tacita, non incipiens à die contractus, sed à die, quo incipit deberi id, pro quo competit, & hoc idem advertit *Zacchia de Salar. Quæst. 10. num. 3. Mantica de tacit. lib. 5. tit. 15. num. 19. Menoch. lib. 3. præsumpt. 85. n. 18.**

32 Restringitur 1. ut non procedat quoad fidejussores in primo contractu præstitos, quia non censetur renovata eorum obligatio absque novo illorum consensu expresso, ut habetur in *dict. L. Item queritur §. final. Pacion. dict. cap. 64. n. 111. Cancer. dict. n. 65. Gomes dict. n. 17. versic. Si verò vinculum, & ibi Aylon. n. 18. Nogue. rol. allegat. 21. n. 10. Salgad. in labyr. credit. p. 2. cap. 27. n. 64. Altim. dict. Quæst. 17. n. 175.*

33 Restringitur 2. ut non procedat, si bona hypothecata sint aliena, & obligata ab eorum domino pro prima conductione, in quibus non durat hypotheca, illa finita, nec in eis tacita prorogatio aliquid operatur. *Salgad. dict. cap. 27. n. 66. Aylon ad Gom. dict. cap. 3. n. 18. Pacion. dict. cap. 64. n. 12. cum seqq. ubi n. 14. ait, non sufficere, fidejussorem, seu eum, qui pignora sua obligavit, scire, & pati, conductorem in conductione remanere; quia inde non potest colligi, eum velle se, vel sua bona iterum obligare; secus autem si conductor aliquid faceret in pignoribus, sciente, & patiente domino. Brito ad rubr. de locat. p. 1. §. 4. n. 53. ubi hanc restrictionem ampliat, etiam si tempore contractus pignora propria fuerint alterius ex con-*

contrahentibus, si tamen tempore, quo idem finitur contractus, & renovatio contingit, alienata sint, & penes tertium existant; de quo etiam Aylon. dict. n. 18. Altimar. dict. num. 175.

34 Restrigitur 3. ut locum non habeat tacita reconductio quoad penam in primo contractu appositam, ea enim repetita non censetur. Menoch. lib. 3. præf. 85. n. 21. Afflict. decis. 365. n. 14. Boer. dec. 284. n. 14. Mag. decis. Lucens. 37. n. 3. verl. Differt etiam Pacion. dict. cap. 64. n. 18. ubi aliàs limitatio nes tradit. Altimar. dict. Quæst. 17. n. 164. Mantic. de tacit. lib. 5. tit. 15. n. 23. Aylon. ad Gomes dict. cap. 3. num. 18.

35 Dubium est, utrum in casu, quo prima locatio fuerat in scriptis celebrata, tunc ex tacito consensu intelligatur inducta tacita relocatio, & conductio? In quo dubio plures plura dixerunt circa intellectum dictæ L. Item queritur §. qui impleto in fine ff. locat. Sed vera est distinctio Bartholi communiter recepti ibidem n. 7. ubi dicit, quod si scriptura est de substantia contractus, tunc eo finito, non inducitur tacita reconductio ex tacito consensu; quia ex intentione partium colligitur, quod noluerunt contrahere sine scriptura in primo, nec in sequentibus contractibus, & confectio scripturæ non est actus qui potest explicari sola nuda, & tacita voluntate partium: Si verò scriptura solum sit de substantia probationis, tunc ex tacito consensu bene inducitur renovatio contractus: & hanc Bartholi distinctionem docet etiam Bald. in L. Legem n. 3. Cod. locat. Mantic. de tacit. lib. 5. tit. 15. n. 17. Surd. consil. 460. n. 42. Pacion. de locat. cap. 64. n. 59 cum seqq. Gomes var. tom. 2. cap. 3. sub n. 16. versic. Advertendum tamen Cancer. var. p. 1. cap. 14. n. 60. Moraes de execut. instrum. lib. 2. cap. 15. n. 7. tom. 1. Valasc. consult. 34. sub n. 1. versic. Respondi. Brito ad rubr. de locat. p. 1. §. 4. n. 52. & in hoc sen-

su accipi debet Molin. de just. & jur. tract. 2. disp. 498. n. 4. Altim. de nullit. contract. tom. 4. rubr. 1. pag. 2. Quæst. 17. n. 173. prout tenent per eos allegati.

Et hoc procedit, quamvis primus contractus excedat summam legis Regiæ in Ord. lib. 3. tit. 59. in Princip. quia ibi scriptura non requiritur pro substantia contractus, sed solum ad probationem, ut scripsimus ibidem n. 5. & ideo ex tacito consensu inducitur reconductio sine scriptura, quamvis primus contractus excedat summam legis Regiæ, & per scripturam fuisset initus, prout tenet julicatum Valasc. dict. consult. 34. ex n. 3. cum seqq. quem sequuntur Brito dict. §. 4. n. 52. versic. Unde recte. Moraes dict. cap. 15. sub n. 7. qui repro- bant, & convincunt opinionem Gamæ contrarium sentientis decis. 57. n. 1. Ad quod pondero verba textus in L. Qui ad certum tempus 14. ff. locati; ibi: Qui ad certum tempus conduxit, finito quoque tempore colonus est, intelligitur enim dominus, cum patitur, colonum in fundo esse, ex integro locare. Et huiusmodi contractus neque verba, neque scripturam utique desiderant, sed nudo consensu convalescunt. Ex qua decisione videtur desumpta dispositio nostri textus, qui sic intelligi debet, quatenus ex consensu tacito in eo reconductio statuitur: quoties enim contractus probatur ex legis præsumptione, & sic ex consensu præsumpto, non requiritur scriptura publica, ut diximus ad dict. tit. 59. in Princip. n. 47. Renovatio verò tacita est præsumptio juris resultans ex continuatione contractus. Pacion. de locat. cap. 64. n. 2.

In textu ibi: E pagar o alluguer. 37 Intellige de mercede, seu pensione contenta in prima locatione, nam relocatio, & reconductio tacita intelligitur facta pro eodem pretio convento in primo contractu, ex generalitate text. in dict. L. Item queritur §. qui impleto, ff. locat. Zacch. de salar. Quæst.

Quæst. 10. à n. 1. cum seqq. & Quæst. 100. n. 56. Altimar. dict. Quæst. 17. n. 177. & probatur ex dictis supra n. 31. Tenet etiam Antonell. de tempor. legal. lib. 2. cap. 35. n. 4.

38 Et hic obiter nota, quod non datur tacita reconductio, nec allegari potest per conductorem, qui pro sua parte non adimplevit promissa; quia conductor non adimplens promissa, potest, etiam durante locatione, expelli: ex L. Quæro §. Inter locatorem ff. locat. Ord. hoc lib. 4. tit. 24. in Princip. Tenent Mascard de probat. concl. 990. n. 31. Mantic. de tacit. lib. 5. tit. 15. n. 28. Pacion. de locat. cap. 64. n. 148. Altimar. dict. Quæst. 17. num. 194.

39 Quamvis adsit statutum inducens tacitam reconductionem, quia adhuc intelligitur, si conductor ex parte sua adimpleverit promissa. Mantic. dict. n. 28. versic. Quod extenditur. Alexand. consil. 76. n. 3. versic. Confirmo alià ratione, lib. 5. Rotta apud Posth. de manut. decis. 269. n. 7. Pacion. de locat. cap. 64. n. 149. Altimar. dict. Quæst. 17. sub n. 194. Mantic. dict. n. 28.

40 Unde conductor non solvens pensionem, non potest prætere- dere tacitam reconductionem. Rotta dict. n. 7. Pacion. dict. cap. 64. n. 149. Menoch. de præsumpt. lib. 3. præsumpt. 89. n. 42. Cancer. var. p. 1. cap. 14. n. 70. Altimar. dict. Quæst. 14. n. 170. Antonell. dict. cap. 35. n. 21.

41 Sic etiam si dominus cum conductore litiget, ut eum expellat, eo quod pensionem non solvit, vel alia de causa, non censetur facta relocatio, si postea obtineat. Menoch. dict. præsumption. 89. sub n. 42. Mantica dict. tit. 15. n. 20. Altimar. de nullit. contract. tom. 4. rubr. 1. p. 2. Quæst. 17. num. 169. Antonell. dict. cap. 35. num. 20.

42 In textu ibi: O anno que vier. Hic inducitur tacita relocatio domum pro uno anno; cum de jure communi censeretur facta pro tem-

pore, quo conductor habitaverit, & non ultra: ex dict. L. Item queritur §. Qui impleto. versic. In urbanis autem, expoluimus supra à n. 3. cum seqq. Et solum in dict. §. impleto inducitur tacita relocatio pro uno anno in prædiis rusticis, etsi pro maiori tempore fuisset facta prima locatio. Et ratio hujus differentie commeniter redditur, quia in prædio rustico non percipiuntur fructus in qualibet anni parte, sed solum uno tempore, & ideo non est æquum, ut videatur facta reconductio aliter, quam per totum annum; quod secus est in prædiis urbanis, in quibus percipiuntur fructus in qualibet anni parte: & ideo prout inquilinus habitavit, reconduxisse videtur, ut ibidem tenet Gloss. & Barthol. n. 10. Menoch. lib. 3. præsumpt. 85. n. 8. Mantic. de tacit. lib. 5. tit. 15. n. 4. Pacion. de locat. cap. 64. sub numer. 45. versic. Ratio autem. Altimar. de nullitat. contract. tom. 4. rubr. 1. p. 2. Quæst. 17. numer. 149. & 150.

Ex qua ratione inferitur, quod licet dicta lex indistincte dicat, in rusticis prædiis relocationem tacitam censeretur ad annum; tamen intelligi debet, si prædium locatum sit tale, ut ex eo percipiantur fructus semel in aliqua anni parte, aliàs censebitur relocatio facta, prout dictat præfata ratio, quæ est anima legis: & sic si percipiantur fructus de quinquennio in quinquennium, censebitur relocatio tacita ad quinquennium facta; & si percipiantur bis in anno, censebitur ad sex menses, & in prædiis, qui uno anno reddunt fructus tenues, & in alio abundantes, censebitur facta relocatio ad biennium: & ubi perciperentur fructus uniformiter in qualibet anni parte, videretur reconductio facta pro rata temporis, quia esset eadem ratio, ac in prædio urbano, ut post Gloss. docet Barthol. in dict. §. Qui impleto n. 10. & Bald. in L. Legem n. 5. Cod. de locat. Mantic. dict. tit. 15. n. 8. Pacion. dict. cap. 64. à n. 46. cum seqq.

seqq. Antonell. de tempor. legal. lib. 2. cap. 35. n. 32. Altimar. dict. Quæst. 17. ex n. 152. cum seqq.

44 Ex eadem ratione itidem infer-
tur, quod licet præfata lex dicat, in
urbanis prædiis censeretur factam relo-
cationem prout quisque habitaverit,
adhuc tamen si essent tales, ut ex eis
fructus non perciperentur uniformi-
ter in qualibet parte anni, sed solum
tempore certo, prout sunt domus,
& apothecæ existentes in loco, in quo
fiunt nundinæ; tunc relocatio cense-
tur facta prout in prædio rustico, &
sic ad annum, quia militat eadem ra-
tio. Barthol. dict. n. 10. versic. Item si
ex prædio. Menoch. dict. præsumpt.
85. ex n. 9. Gomes var. tom. 2. cap. 3. n.
15. versic. Secundo infero. Mantio. dict.
tit. 15. n. 9. Pacion. de locat. dict. cap.
64. n. 51. Altimar. dict. Quæst. 17. n.
156. Antonell. dict. cap. 35. n. 33.

45 Unde cum ex nostro textu, &
ex nostra consuetudine domuum relo-
catio, & reconductio tacita cense-
tur facta ad annum, prout de jure
communi decernitur in prædiis rusti-
cis, exinde sequitur, quod ista tacita
reconductio non præsumitur facta
per idem tempus, pro quo facta fue-
rat prima locatio, sed pro uno anno
tantum, etsi constaret, rem fuisse so-
litam locari pro maiori tempore, pu-
ta pro lustro, seu triennio, ut dicitur
in dict. §. Qui impleto. Pacion. dict. c. 64.
n. 42. & 43. Altimar. dict. Quæst. 17. n. 146.

46 Nisi fortè probetur, talem con-
suetudinem fuisse servatam etiam in
ipsa tacita reconductione, ut ex Rott.
tenet idem Pacion. de locat. cap. 64. n.
4. Altimar. de nullit. contract. tom. 4.
rubr. 1. p. 2. Quæst. 17. n. 146.

47 Et etiam censetur facta recon-
ductio per annum licet prima locatio
fuerit facta per minus tempus. Pacion.
dict. cap. 64. n. 44. Altimar. dict. Quæst.
17. n. 147.

48 Adverte tamen pro coronide
hujus Commentarii, quod quando
conductor post finitam locationem
perseveravit in re conducta per tri-

ginta annos, scilicet, & patiente lo-
catore, solvendo uniformem pensio-
nem; tunc inducitur locatio perpe-
tua, & cessat tacita reconductio.
Ruin. consil. 61. n. 2. lib. 1. Mantio. de
tacit. lib. 5. tit. 15. n. 30. Afflict. decis.
365. n. 13. Carpan. ad statut. Mediolan.
tom. 2. cap. 398. n. 119. Pacion. dict.
cap. 64. n. 153. Antonell. de tempor. le-
gal. lib. 2. cap. 39. n. 29.

49 Quod procedit, ubi posterior
præstatio esset penitus deformis à
contenta in priori instrumento, &
verisimilitudo appareret novæ con-
ventionis; quia tunc præsumitur no-
vus titulus ex Avendañ. de censib. Hisp.
cap. 22. tenet Cancer. var. p. 1. cap.
14. sub n. 96. versic. Quod dictum ego.
Antonell. dict. cap. 35. sub n. 29.

50 Nam si posterior præstatio esset
uniformis, & eadem, quæ reperitur
contenta in priori instrumento, tunc
censetur conductorem possedisse ex
tacita reconductione; nam cum præ-
cederet dictus primus titulus locatio-
nis, ex eo censetur possidere, quia
quoties constat de causa præcedente,
nunquam alia causa ex longa, & diutina
præstatione præsumitur, licet titulus
præcedens esset inhabilis, ut cum
aliis tenet Cancer. var. p. 1. cap. 14. n.
95. per tot. & n. 96. Petr. Barbof. in
L. 2. à n. 310. cum seqq. Cod. de præ-
script. 30. vel 40. annor.

51 Nec allegari potest præscriptio
juris coloniarum; quia cum non possit
præsumi nova causa, necessario di-
cendum est, ex permissione volunta-
ria locatoris rem tenuisse, ex qua nul-
lum jus quæritur, ut cum aliis tenet
idem Cancer. dict. n. 96. Tum quia
quando constat de contractu locationis
temporalis, colonus non possidet, nisi
dominus cujus nomine rem tenet, tunc,
& ideo sine possessione præscribere non
potest Floresad Gam. decis. 26. n. 3. Cald.
de renov. Quæst. 15. à n. 41. Petr. Barb.
in L. 2. à n. 306. Cod. de præscript. 30.
vel 40. annor. Gabr. Pereyr. decis. 37. n.
7. versic. Inter quos, ad fin. Gama de-
cis. 244. n. 10. Ideoque ut hæc præ-
scriptio

criptio procedat, oportet, quod de
titulo possessionis ab initio non constet.
Pegas Forens. tom. 3. de actionib.
cap. 28. n. 119. Tum etiam quia in
hoc Regno jus coloniarum impræscripti-
bile est, in eo enim jus coloniarum non
conceditur per contractum. Gabr.
Pereyr. dict. decis. 37. sub n. 6. Caldas
dict. Quæst. 15. num. 46. in fine, & n.
47. Pegas dict. cap. 28. sub n. 119. & n.
131.

52 Sed quamvis talis colonus non
præstibat jus coloniarum, quia hoc pro
impossibile reputatur, ut in L. Ma-
le agitur Cod. de præscript. 30. vel 40.
annor. Tamen præscribit actionem
personalem ex locato domino compe-
tentem, ne illum possit expellere à re
conducta, durante tempore, nisi do-
minus agat reivendicatione: ex Gloss.
in dict. L. Male agitur. Pegas dict.
cap. 28. n. 127. & n. 128. & 132. Ga-
br. Pereyr. dict. decis. 37. n. 6. Valasc.
consult. 192. n. 7. cum seqq. Cald. dict.
Quæst. 15. n. 48. & 49. ubi intelligit,
si reus utatur dicta exceptione, ne
expellatur.

53 Quando autem non constat, quo
titulo res fuerit possessa à colono
solvendo uniformem pensionem per
triginta, vel quadraginta annos, tunc
distingueri sunt duo casus: primus
utrum res fuerit possessa tanquam
emphyteutica, vel tanquam locata ad
longum tempus, de quo dubitatur. Et
in hoc casu respiciendum est ad quan-
tatem pensionis, quia ex magna
quantitate præsumitur locatio, ex
minima emphyteusis: ad tradita per
Petr. Barbof. in dict. L. 2. num. 324.
Cod. de præscript. 30. vel 40. annor. Ga-
br. Pereyr. decis. 37. n. 10. Et hoc
quando colonus allegat, uti emphy-
teuticam semper fuisse possessam ex
traditis à Gabr. Pereyr. decis. 37. à n. 7.
& vide infra ex n. 56.

54 Secundus casus est, quando
possidens fatetur, se esse colonum, &
tamen quia possidet longissimo tem-
pore, solvendo uniformem pensio-
nem, contendit, jus coloniarum per-

petuæ sibi acquisivisse. Et tunc, cum
locatio quatuor modis considerari
possit, videlicet, ad modicum tempus,
ad longum tempus, ad vitam alicu-
jus, & in perpetuum: in hoc dubio
licet aliqui dicant, præsumi factam
locationem ad vitam coloni; tamen
verius est, præsumi debere ad decem
annos ultra illos, quos colonus possi-
dit; quia hæc propriè dicitur locatio
ad longum tempus, & semper in du-
bio debet fieri interpretatio, quæ mi-
nus præjudicialis sit, concedenti. Idem
Petr. Barbof. in dict. L. 2. ex num. 325.
cum seqq. Valasc. consil. 192. n. 10. Pegas
Forens. tom. 3. de actionib. cap. 28. à n.
117. cum seqq. Gabr. Pereyr. decis. 37.
n. 6. in fine. Et hæc non procedunt in
inquilibus, nec hæredes petere possunt
renovationem. Valasc. ubi proxime n.
11. & 12. Nec tempus prædecessoris
conjungitur. Gabr. Pereyr. decis. 37.
n. 6. in fine.

55 Sin autem pensio fuit defor-
mis, ut quia uno anno fuit solum
unum, & alio anno aliud, vel pensio
fuit aucta, vel diminuta; tunc præsu-
mitur locatio temporalis. Petr. Barb.
in dict. L. 2. n. 328. cum seqq. quidquid
Valasc. dict. consil. 192. n. 8. & cum eo
Pereyr. dict. decis. 37. n. 9.

56 Et quid si res per colonum pos-
sessa erat emphyteutica, & ab initio
sterilis data fuit suis maioribus, ut eam
colerent, & ad culturam reducerent
pro certa, & uniformi pensione an-
nua: an postquam redacta est ad cul-
turam, & possessa per triginta, vel
quadraginta annos solvendo dictam
uniformem pensionem possit emphy-
teuta tales colonos expellere, quamvis
nulla intervenisset locatio, vel sub-
emphyteuticatio? Et respondetur nega-
tive; quia ex longissima temporis
præscriptione præsumitur, quod
emphyteuta subemphyteuticasset de
consensu domini. Gama decis. 244. &
dec. 297. & decis. 329. à n. 1. Cald. de re-
nov. Quæst. 15. n. 38. Valasc. de jur. em-
phyt. Quæst. 20. n. 12. ad fin. & consult.
192. n. 14. Peg. dict. c. 28. ex n. 334. ubi

ex n. 337. Contrarium tenet iudicium, quando in investitura non invenitur concessa facultas subemphyteuticandi, nec constat de scientia & patientia domini directi.

57 Neque in hoc casu colonia perpetua præsumi potest, quia ultra quam quoddam in hoc Regno non est in usu, ut supra diximus sub n. 51. emphyteuta rem emphyteuticam ultra tempus decem annorum locare non potest. *Gama decis. 26. n. 5. Cald. dict. Quæst. 15. sub n. 46. Valasc. dict. cons. 192. n. 10.*

58 Si verò prædium à principio non erat sterile, tunc colonus tuendus est in sua præscriptione ad vitam suam tantummodo, nec pensio augeri potest. ex *Gama dict. decis. 297. in fine. Valasc. dict. cons. 192. num. 9. Pegas. Forens. tom. 3. de action. cap. 23. n. 114.* Imò si colonus allegat præscripsisse jus emphyteuticum, & non constat, an vitæ durent, præsumitur tertia vita, & in ea conservatur: si verò fuerint finitæ, ei datur jus renovationis, eo tamen addito, quod si prædium ab initio erat sterile, præsumitur emphyteusis perpetua; & si erat fructiferum, præsumitur ad vitas, *Pereyr. dict. decis. 37. à n. 11. Pinher. de emphyt. disp. 1. sect. 2. ex n. 54. & vide supra dicta n. 53.*

Ad §. 2.

SUMMARIUM.

- 1 Locatore 30. diebus antequam locatio finiatur conductorem non requirente, ut ea finita domum deserat, vel declaret, an velit perseverare, conductor eligit finita locatione domum deferere, vel manere, & mercedem solvere.

1 Habetur in hoc textu, quod si locator triginta diebus antequam locatio finiatur, conductorem non requirat, ut ea finita, domum deserat,

& evacuet, vel declaret, an velit perseverare, præ ut in textu antecedenti habetur; tunc in conductoris electione erit, domum deferere finita locatione, aut in ea manere, & mercedem solvere. Et quia commentarium hujus textus tradidimus in textu præcedenti ex n. 2. cum seqq. Ideo hic magis non immoramur, & ad ibi tradita te remittimus.

Ad §. 3. final.

SUMMARIUM.

- 1 Conductore, tempore convento, pensionem non solvente, conductoris bona capere valet, non per se, sed per Apparitorem loci, quin alia judicialis auctoritas requiratur.
- 2 Bona illata in domum conuictam tacite hypothecantur pro pensione domino locatori.
- 3 Dum inducantur animo, ut ibi permaneant quousque locatio duret.
- 4 Quid, ex hac tacita hypotheca agere volens probare debeat, refertur.
- 5 Stant hypotheca locatori competit Serviana, & interdictum Salvianum, cumularique possunt.
- 6 Nec non adversus illata, & invecta competit via executiva.
- 7 Et de jure communi illa potest locator capere auctoritate propria.
- 8 Locator ante inclusionem rerum in prædium illas non possidet, nec vere, nec fide.
- 9 Potest tamen pro maiori cautela illa includere, tuncque acquirit possessionem.
- 10 Et ut dicantur inclusa sufficit locatorem ad domum conuictam accedere, & ex describat, seu describi curet, vel eas videat, & tangat.
- 11 Potestque fieri per locatorem auctoritate propria, ibid.
- 11 Urbanus tamen, & tutius ministerio iudicis utatur.

12 Jureque nostro ita ex necessitate debet fieri.

13 Via executiva locatori concessa pro pensione sibi debita intelligitur 1. adversus bona invecta, & illata in ipsis domibus locatis.

14 Invecta, & illata nequeunt amoveri in præjudicium locatoris sine ejus consensu, & amota transeunt cum hypotheca.

15 In domo existere dicuntur, quamvis intra ipsam non sint sed in area, porticu, vel diversorio eidem domui juncto.

16 Intellige 2. locatorem viam executivam habere etiam pro reconductione tacita.

17 Hypotheca in tacita reconductione incipit à die primæ conductionis, non reconductionis.

18 Intellige 3. viam executivam locatori competere tam ex locatione in scriptis celebrata, quam sine eis.

19 Intellige 4. procedere etiam contra Clericum pro pensione domus ab eo conductæ, sive detentæ.

20 Intellige 5. hanc actionem in hæredes transire locatoris, & conductoris.

21 Intellige 6. procedere etsi conducto pro securitate mercedis fidejussisset.

Solvitur textus in L. penult. ff. quib. mod. pign. vel hypothec. solvit. Ibidem, & n. 22.

23 Intellige 7. per acceptationem fidejussoris viam executivam non tolli in bonis illatis, & invectis per expressam hypothecam specialiter conventam re super aliqua.

24 Intelligitur 8. etiam competere pro junctioe domus etsi ad modicum tempus bona ibi illata sint.

25 Intellige 9. procedere in domibus sitis in Civitatibus, Oppidis, & Castris, & etiam in Villis, montibus, & agris.

26 Procedit si domus in agro locetur de per se; secus si accessorie.

27 Intellige 10. etiam conductorem

locatam sibi domum sublocantem posse agere executive pro pensione adversus illata, & invecta in domum per subconductorem.

28 Conductor rem sibi locatam alteri sublocare potest, & n. 36.

29 Contrarium tamen verius. Hypotheca tacita est privilegium locatoris personale, nec transit in singularem successorem, ibid.

30 Nisi adsit cessio specialis, & expressa.

31 Intellige 11. etiam executive procedi adversus minoris bona in domum locatam illata, & invecta.

32 Intellige 12. non procedere in bonis alienis etsi in domo locata inveniuntur.

33 Intellige 13. executive non procedi pro deterioratione domus locatæ.

34 Intellige 14. solum procedere in locatione prædiorum urbanorum, non rusticorum.

35 Tam bona invecta, & illata in domum conductam à principali conductore, quam illius, cui ipse sublocavit, in pignus capi possunt.

36 Conductor potest rem locatam alteri sublocare.

37 Intellige si primus conductor secundo locet æque idoneo, ad eundem usum primæ locationis.

38 Intellige 2. primo conductore conducente ad modicum tempus; secus si ad longum.

39 Ad longum tamen tempus, sublocans jure suo non cadit.

40 Intellige 3. ut unus ex pluribus conductoribus sublocandi liberam non habeat facultatem.

41 Intellige 4. facultatem sublocandi tantum conductori competere.

42 Intellige 5. conductorem alteri sublocare non posse, si pactum adsit prohibens, alium tamen in socium admittere potest.

43 Si adsit pactum de non sublocando, sine domini consensu, dominus sine causâ illum nequit denegare, & si neget, iudex supplebit.

- 44 Intelligē 6. posse sublocari etiam rei partem, nisi adsit pactū contrariū.
- 45 Et tunc subconductoris bona tantummodo domino pro rata obligantur.
- 46 Nisi gratuito fieret sublocatio.
- 47 Conductore sublocante pro minori quantitate, qua conduxit, subconductoris bona non obligantur nisi pro hac ultima pensione.
- 48 Ratio redditur sic textum nostrum intelligendi.
- 49 Intelligē 7. sub conductorem teneri pro pensione totius anni, & per modicum tempus sublocasset.
- 50 Intelligē 8. sub conductorem pensionem primo conductori solventem, liberari, etsi anticipate solverit.
- 51 Nisi primo promiserit solvere locatori, vel ad instantiam illius fieret sequestrum.
- 52 Et domino solvendo; iste cavet subconductor illi eximere indemne, & illasum à primo conductore.
- 53 Intelligē 9. subconductorem posse à domino in subsidium conveniri si conductor solvendo non sit, & quid ad hoc requiratur.
- 54 Nemine in domo invento, pignoratitio nequit fieri in bonis in ea existentibus, nisi judicialiter.
- 55 Primo conductore domino obligante omnia sua bona, & jura presentia, & futura, dominus contra subconductorem directe agere potest, nec non executive, si uterque executive teneatur.
- 56 Domino conductorem executante, post receptam pensionem, vel partem illius, pœna tripli punitur, nec eum potest expellere.
- 57 Executio pro pensione domus nequit fieri, antequam dies solutionis veniat.
- Pœnam tamen tripli executive agens ante diem non incurrit, ibid.
- 58 Incurrit tamen pœnam temporis duplicati, & expensarum in duplo.
- 59 Nisi ante solutionis tempus conductor sit suspectus de fugâ.
- 60 Quis de fugâ dicatur suspectus, explicatur.

IN prima pars hujus textus sequens traditur assertio, quod si domus conductor tempore conventionis pensionem domino non solverit, non ideo dominus per se, & propria auctoritate conductoris bona capere valet, ne exinde discordia oriatur: sed suo solum jussu hoc facere debet loci apparitor absque alia auctoritate judiciali. Consonant alia Ord. hoc lib. 4. tit. 24. §. final. & tit. 57. in Princip. & tit. 62. & tit. 76. §. 3. Exornant Valasc de jur. emp. yt. Quæst. 20. n. 17. Caldas de emption & vendit. cap. 25. ex numer. 38. Brito ad rubr. de locat. p. 2. §. 1. n. 9. G. r. Pereyr. decis. 127. à n. 1. Phœb. p. 1. Arest. 34. Moraes de execut. instrum. lib. 1. cap. 4. §. 1. ex num. 45. tom. 1. Molin. de just. & jur. tom. 2. disput. 489 numer. 1.

Sed pro faciliiori explanatione hujus textus prælibandum duximus, quod bona invecta, & illata in domum conductam tacite hypothecata pro pensione domino locatori consentuntur: L. Item quia 4. ff. de pact. L. Eo jure 4. ff. quib. mod. pign. vel hypoth. tacit. contrah. L. Certi juris 5. Cod. locat. §. Item Serviana. Instit. Jason. de actionib. ubi Jason. ex n. 76. Moraes, & alii ubi proxime citati. Aug. Barb. in dict. L. Certi juris, à n. 1. Egid. in L. Ex hoc jure, p. 1. cap. 9. n. 86. ff. de justit. & iur. Altimar. de nullit. contract. tom. 3. rubr. 1. Quæst. 5. ex n. 190. Barb. hic n. 1.

Non tamen statim ac bona in domum conductam introducuntur, indistinctè remanent hypothecata, sed solum si introducuntur eo animo, ut ibi perpetuò permaneant, quousque scilicet locatio duret. L. Debitor 32. ff. de pignorib. Gloss. in dict. L. Certi juris, verbo induxerit. Cod. locat. & ibi August. Barb. n. 4. Mascard. de probat. conclus. 210. n. 20. Menoch. de arbitr. casu 441. n. 4. Mant. de tacit. lib. 11. tit. 15. n. 32. Pacion. de locat. cap. 40. num. 3. Moraes dict. §. 1. num. 53.

Ideoque volens agere ex hac hypotheca tacite ducta à lege perfectum illud illationis rei in prædium conductum, hoc ipsum factum probare debet. L. Si non inducta. Cod. in quib. caus. pign. tacit. contrah. ut ibi notant Barthol. & alii, quos refert Negus. de pignor. p. 2. membr. 4. num. 150. Pacion. de locat. dict. cap. 40. num. 24. Et insimul probare debet, ut talis illatio facta sit eo animo, ut ibi maneat quousque duret locatio, qui animus detumitur ex qualitate rei; quia videlicet sit de solitis ita induci, ut in domo permaneant, ut sunt ea, quæ inserviunt ad ejus ornatum, in quo standum est ita arbitrio judicis. Negus. dict. n. 150. Mant. dict. tit. 15. n. 32. post med. Menoch. dict. cas. 441. n. 6. Pacion. dict. cap. 40. n. 25. cum seqq.

Stante autem dicta hypotheca, competit locatori actio Serviana ex dict. §. Item Serviana Instit. de actionib. Et etiam Interdictum Salvianum; ex §. Interdictum quoque. Instit. de Interdict. Et utraque cumulari, & intentari possunt. Castr. in L. Rem alienam n. 10. ff. de pignorat. action. Menoch. de adipiscend. remed. 3. n. 160. Rotta apud Posth. de subhastat. decis. 83. numer. 1. Quas bene explicat Pacion. dict. cap. 40. à n. 18. cum seqq.

Præterea competit etiam locatori adversus bona invecta, & illata via executiva: Barthol. in L. Creditores 3. n. 24. versic. Sed contra prædicta Cod. de pignor. Rebuff. de liter. obligat. art. 6. Gloss. 3. n. 39. & art. 4. Gloss. 2. n. 10. Asin. de execut. cap. 21. num. 1. Gratian. Forens. cap. 117. n. 1. Pacion. dict. cap. 40. n. 35. quod sequutus est textus noster. Moraes de execut. instr. lib. 1. cap. 4. §. 1. n. 45. Giurba decis. 40. n. 9.

Imò & de jure communi potest locator bona invecta, & illata propria auctoritate capere, & retinere, ex L. Inquilino, cum leg. sequent. ff. de damn. infect. Nam eodem jure attentato, dicitur, dicta bona esse penes lo-

catorem, seu ab eo pignoris jure teneri, ut habetur in L. Item quia 4. ff. de pact. L. Eo jure 4. ff. quibus mod. pign. vel hypoth. tacit. contrah. L. Certi juris 5. in fine. Cod. locat. L. Si non inducta 5. Cod. in quib. caus. pign. vel hypoth. tacit. contrah. Coler. de process. execut. cap. 2. n. 204. Rotta coram Bicch. decis. 520. n. 18.

Verum an locator dicatur, eo ipso quod conductor res intulit in prædium conductum, illas possidere, vel non? est quæstio ardua, in qua multa hinc inde adducuntur, ut ait Jason. in dict. §. Item Serviana n. 81. ubi concludit, communem opinionem esse, quod locator ante inclusionem earum rerum non dicatur illas possidere nec verè, nec fictè, prout concludit etiam Barthol. in L. Solutum §. Solutam n. 5. ff. de pignor. action. sequitur Pacion. dict. cap. 40. n. 38. & 39.

Potest tamen locator bona prædicta invecta, & illata pro sua maiori cautela, & securitate includere, & tali inclusione mediante, acquire eorum possessionem, ita ut postea capere possit ea propria auctoritate. L. Est differentia 11. ff. in quib. caus. pign. vel hypoth. tacit. contrah. Jason. in dict. §. Item Serviana n. 77. cum seqq. & ibi Bellon. n. 36. in fine, nec non Zaf. n. 28. versic. & quæ potest. Barthol. in dict. §. Solutam n. 5. Pacif. de Salvian. inspect. 3. cap. 5. n. 103. Pacion. de locat. cap. 40. n. 40. cum seqq. ubi ait, sit intelligi dicta supra n. 7.

Et ad hoc, ut bona invecta, & illata dicantur inclusa sufficit, quod locator ad domum conductam accedat, & ea describat, seu describi curet, vel eas videat, & tangat. L. Cum domini 58. ff. locat. Angel. in L. Utique 33. n. 1. ff. de damn. infect. Jason. in dict. §. Item Serviana, n. 31. & 78. Instit. de action. Barthol. in dict. §. Solutam n. 7. Caroc. de locat. tit. de invect. Quæst. 22. n. 11. Pacif. dict. cap. 5. n. 104. Pacion. dict. cap. 40. n. 44. & 45. ubi n. 46. hoc restringit ad calum, quo con-

conductor mercedem non solvit ;
 & n. 47. cum seqq. ait, quod hæc bo-
 norum inclusio, seu descriptio pote-
 rit fieri per locatorem auctoritate
 propria absque ministerio iudicis: &
 hoc modo procedit, quod dicitur
 locatorem posse capere auctoritate
 propria res illatas, & invectas, fa-
 ciendo scilicet prius illas describere
 per publicum Tabellionem, & deinde
 eas capiendo.

11 Verum licet locator hoc facere
 possit auctoritate propria, tamen ur-
 banus, & tutius erit, si ministerio
 iudicis utatur: ne aliàs, conductore
 resistente, oriantur scandala, & rixæ,
 ut per Barthol. in L. Creditores num. 4.
 Cod. de pignorib. Coler. de proc. ff. exe-
 cut. lib. 1. cap. 2. n. 205. Rotta coram
 Bicchio decis. 526. n. 19. Cancr. var. p.
 3. cap. 7. n. 209. Pacion. dict. cap. 40. n.
 49.

12 Et hoc, quod de consilio scri-
 pserunt Doctores de iure communi
 loquendo, sancitum est de necessitate
 in præsentī textu, ubi locatori
 prohibetur bona conductoris capere
 propria auctoritate pro debita mer-
 cedis solutione: permittitur ei ta-
 men, ut hoc faciat officialis publicus
 ex solo mandato ipsius locatoris abs-
 que alia iudicis auctoritate, ex eadem
 ratione, ne, conductore resistente,
 scandala oriantur. Et sic apud nos
 præcisa erit illa associatio, de qua
 agunt citati apud eund. Pacion. dict. cap.
 40. ex n. 50. cum seqq. nec ad eam con-
 cedendam necessaria erit citatio con-
 ductoris; sed in praxi solent Notarii
 expedire mandatum executivum à
 iudice subsignatum adversus condu-
 ctorem domuum pro pensionibus de-
 cursis.

13 Quibus ita constitutis fit pla-
 num, quod via executiva concessa
 locatori pro pensione domuum sibi
 debita, intelligitur 1. adversus bo-
 na invecta, & illata in ipsis domibus
 locatis; nam solum adversus ista ei
 competit via executiva, ut supra di-
 ximus n. 6. Adeo, ut adversus bona ex-

tra domos locatas existentia hac via
 executiva experiri non possit, licet à
 domibus postea extrahantur: quia
 hoc certo loco limitatum est, donec,
 scilicet, talia bona in ipsis domibus
 sint ex L. In prædiis ff. locat. Barthol.
 in L. Creditores. Cod. de pignorib. Re-
 buffus de lit. oblig. artic. 4. Gloss. 2. n.
 37. Gratian. Forens. tom. 1. cap. 117.
 n. 15. Caroc. de locat. tit. de Invectis,
 Quest. 22. n. 12. Menoch. de adipiscend.
 poss. remed. 5. n. 134. Giurb. decis. 40.
 sub n. 9. versic. Nihilominus. Moraes
 de execut. instrum. lib. 1. cap. 4. §. 1. n.
 62. Barbof. hic n. 8.

24 Sed non ideo cessat hypotheca-
 ria, quia invecta, & illata non pos-
 sunt amoveri in præjudicium domini
 locatoris sine ejus consensu, & amora
 cum hypotheca transeunt. Bald. in L.
 Certi juris n. 9. in fine. Cod. locat. Jason.
 in §. Item Serviana n. 79. Instit. de action.
 Gratian. dict. n. 15. Menoch. de adipisc-
 end. remed. 2. n. 55. & n. 103. Caroc.
 dict. tit. de Invectis Quest. 15. n. 143.
 Mantie. de tacit. lib. 11. tit. 15. n. 11. &
 n. 23. Giurb. dict. decis. 40. numer. 10.
 Pacion. de locat. cap. 40. n. 142. cum
 seqq.

15 In domo autem existere dicun-
 tur dicta bona invecta, & illata, quam-
 vis intra ipsam non sint, sed in area,
 porticu, vel diversorio juncto eidem
 domui. L. 3. ff. quibus in causis pignus,
 vel hypotheca tacit. contrah. Rebuff.
 dict. Gloss. 2. n. 24. Moraes dict. n. 62.
 versic. in domo. Nam eadem bona in
 ipsa loca illata sunt tacite hypotheca-
 ta pro pensione domus. Moraes dict.
 versic. in domo. Negus. de pignorib. p. 2.
 membr. 4. n. 139. Menoch. de adipisc.
 remed. 3. ex n. 146. Mascard. de probat.
 conclus. 210. n. 5. Mantie. de tacit. lib.
 11. n. 15. n. 5. Pacif. de Salvian. insp.
 3. cap. 5. n. 7. & 8. Pacion. dict. cap.
 40. n. 145. cum seqq. ubi ex num. 148.
 idem dicit de illatis in molendinum,
 & in furnum domui locatæ coheren-
 tia.

16 Intelligitur secundo, ut sicut
 locator habet viam executivam con-
 tra

tra bona invecta, & illata in domo lo-
 cata pro prima locatione, ita pariter
 viam executivam habet pro recondu-
 ctione tacita. Rovit. super pragm. 1.
 de locat. n. 7. Altimar. de nullit. contract.
 tom. 3. rubr. 1. sub n. 193. versic. Et
 sicut. Moraes dict. §. 1. n. 57. ubi idem
 dicit de pensione præcedentium an-
 norum. Quia hypotheca concessa in
 locatione censetur repetita in sequen-
 tibus tacitis reconductionibus. L.
 Item quaritur §. qui impleto ff. locati.
 Faber in suo Cod. tit. de locato definition.
 45. Altimar. in dict. Quest. 5. n. 191.
 & n. 193. versic. Et hypotheca. Gratian.
 Forens. tom. 1. cap. 68. n. 1.

17 Sed hæc hypotheca in tacita
 reconductione incipit à die primæ
 conductionis, non à die reconductio-
 nis. Pacion. de locat. cap. 39. n. 50. &
 cap. 64. n. 10. Altimar. dict. Quest. 5.
 n. 193.

18 Intelligitur 3. ut hæc via exe-
 cutiva competat locatori tam ex lo-
 catione celebrata per scripturam,
 quam sine ea; nam ex occasione, &
 habitatione domus satis notoriè li-
 quet de contractu locationis, quoad
 hoc, ut bona invecta, & illata in
 eam capi possint per Apparitorem ex
 mandato domini locatoris; & solum
 ex post facto probari debet contrac-
 tus, seu pretium solitæ locationis, si
 ab Inquilino negetur, ut bene colligi-
 tur ex nostro textu, & tenent Re-
 buff. tit. de liter. obligat. artic. 4. Gloss.
 2. n. 20. & 34. Moraes de execut. ins-
 trum. lib. 4. cap. 4. §. 1. n. 46.

19 Intelligitur 4. ut hæc via exe-
 cutiva procedat etiam adversus Cle-
 ricum conductorem pro pensione do-
 mus per eum conductam, sive deten-
 tam, ex rationibus, de quibus Rebuff.
 dict. Gloss. 2. n. 14. & 15. Moraes dict.
 §. 1. n. 47. ubi n. 48. idem dicit de
 Scholastico, & Doctore.

20 Intelligitur 5. ut præfata actio
 executiva transeat ad hæredes locato-
 ris, & conductoris; nam contractus
 locationis, & conductionis transit ad
 hæredes tam active, quam passive:

ex L. Sed ades §. Ex conducto L.
 Cum plures §. Hæredem ff. locat. Ord.
 hoc lib. 4. tit. 45. §. 3. ac ita tenent
 Rebuff. dict. Gloss. 2. n. 23. Moraes dict.
 §. 1. n. 49. & 50. ubi n. 51. hoc ex-
 tendit etiam ad bona unius hæredis, si
 in domo inveniantur.

21 Intelligitur 6. ut procedat via
 executiva, etiam si conductor pro
 securitate mercedis fidejussorem de-
 disset; licet enim aliàs dicatur, quod
 fidejussore accepto, solvitur hypo-
 theca inducta in bonis illatis in do-
 mum conductam: ex textu in L. pe-
 nult. ff. quib. mod. pign. vel hypoth. solvit.
 Tamen hoc procedit, si conventum
 fuit, invecta pignori esse, donec sa-
 tisfactum fuerit locatori, & postea
 locator receperit fidejussorem; quia
 per hoc ei satisfactum videtur, & ideo
 illata pignori esse desierunt, ut ait
 Jurisconsultus in dict. L. penult. Et ita
 cum Gloss. & Negus. responder Pa-
 cion. de locat. cap. 40. n. 160. & n. 161.
 Merlin. de pignorib. lib. 2. Quest. 67. n.
 98.

22 Vel potius dicito, quod licet
 cessaret in bonis invectis, & illatis
 tacita hypotheca, non tamen pro-
 pterea cessaret via executiva adver-
 sus eadem bona; quia est quid diver-
 sum, & tanquam uti ius non cen-
 setur remissum. Rebuff. dict. Gloss. 2. n.
 10. 27. & 28. Merlin. dict. Quest. 67.
 n. 99. Gratian. Forens. tom. 1. cap. 117.
 n. 9. Pacion. dict. cap. 40. n. 163. Mo-
 raes dict. §. 1. n. 52. ubi ait, hunc no-
 strum textum ad istam paratam exe-
 cutionem non requirere, quod bona
 sint tacite hypothecata, cum de hoc
 non meminerit, sed quod in domo
 conductæ existant.

23 Intelligitur 7. ut sicut per ac-
 ceptionem fidejussoris non tollitur
 via executiva, imò nec hypotheca
 tacita ex supradictis; ita etiam non
 tollitur eadem via executiva in bonis
 illatis, & invectis per aliam expressam
 hypothecam specialiter conventam,
 & constitutam super aliqua re: cum
 verior sit opinio, quod non cesset hy-
 potheca

potheca tacita in dictis bonis, quamvis locator sibi providerit de alio certo pignore: ex *Jason. in §. Item Serviana* a. n. 68. versic. ultimo dubitatur. *Instit. de actionib. & in L. Item quia in 2. notabil. ff. de pactis. Bald. in L. Certi juris n. 17. Cod. locat. Menoch. de adipiscend. possess. remed. 3. numer. 154. Carpan. ad Const. Mediol. cap. 390. n. 54. Gratian dict. cap. 117. n. 11. Nogu. de pignor. p. 2. membr. 4. n. 138. versic. Quarto amplia. Mascard. de probat. concl. 210. n. 2. Mantio. de tacit. lib. 11. tit. 15. n. 19. Pacific. de Salvian. inspect. 3. cap. 5. n. 2. Pacion. dict. cap. 40. n. 156. cum seqq. Barbof. hic n. 6.*

24 Intelligitur 8. ut via executiva competat pro pensione domus locatae, etsi ad modicum tantum tempus bona ibi illata sint, licet enim ad tacitam hypothecam inducendam requiratur, bona in domum perpetuo inferri, ut supra diximus n. 3. & 4. Tamen cum textus noster tacitam hypothecam non requirat in bonis illatis, & invecis, ut in eis executio fiat, licet sint venalia, sed sufficit, quod in domo locata inveniantur, non officit argumentum de hypotheca; ex *Rebuff. dict. Gloss. 2. n. 25. Moraes de execut. instrum. lib. 1. cap. 4. §. 1. n. 53. Valasc. de jur. emphyt. Quæst. 20. sub n. 17. §. Et quia, versic. Secundo adverte.*

25 Intelligitur 9. ut non solum procedat executio in domibus sitis in Civitatibus, Oppidis, & Castris; sed etiam in Villis, montibus, & agris: ubique enim sunt urbana prædia, dummodo ad colligendos tantum fructus extructæ non sint. *L. Urbana 198. ff. de verbor. significat. Moraes dict. §. 1. n. 58. Caldas de emptio. & vendit. cap. 33. ex n. 107. ubi ait, stabula, molendina furnos, & similia ædificia esse urbana, quatenus in eis habitetur, aliàs reputantur prædia rusticæ, ut probat Pacion. de locat. cap. 40. n. 148. cum seqq.*

26 Sed hoc procedit, cum domus

in agro, seu villa locatur de per se; secus si accessorie ad villam, vel agrum; quia pro pensione agri, seu prædii rustici non competit via executiva. *Moraes dict. §. 1. sub n. 58. & n. 66. ubi è converso dicit, quod si prædium rusticum locetur ut accessorium ad domum pro unica pensione, potest agi executive, nam accessorium sequitur naturam sui principalis ex L. Cum principalis ff. de regul. jur.*

Intelligitur 10. ut non solum dominus, sed etiam ejus conductor, qui alteri domum sibi locatam sublocavit, potest agere executive pro pensione adversus bona invecis, & illata in ipsam domum per subconductorem: nam idem privilegium, quod domino competit adversus suum conductorem, datur etiam ipsi conductori contra illum, cui ipse sublocavit. *Rebuff. de liter. obligator. artic. 4. Gloss. 2. n. 13. facit Peg. tom. 12. ad Ord. lib. 2. tit. 63. ad rubr. num. 33.*

Quod confirmatur ex eo, quia conductor potest rem sibi locatum alteri sublocare: ut habetur in *L. Nemo 6. Cod. locat. & supponitur in nostro textu, de quo latius infra dicemus. Et cum ita conductori concedatur à jure facultas sublocandi, videtur ei etiam concessum privilegium exigendi pensionem subconductori executive; uno enim concessio, dicitur concessum omne id, quod ad illud unum requiritur. *L. 2. ff. de jurisdict. omni judic. cap. Præterea de officio Delegat. Barbof. axiomat. & loca comm. liter. C. n. 98. & liter. N. n. 14. Tabor. in loc. communib. ad August. Barbof. lib. 3. cap. 51. Axiom. 16. Maxime cum hoc à jure prohibitum non inveniat, & ideo dicitur concessum. *L. Nec non §. Quod ejus, ff. ex quib. caus. manr. Idem Vaz Barbof. dicta liter. C. num. 99.***

Sed his non obstantibus, contrarium videtur verius, nam textus noster tantum loquitur de domino domus

domus locatae, & sublocatae, dum ei concedit viam executivam adversus bona illata, & invecis tam per conductorem, quam per subconductorem, & ideo non debet extendi ad subconductorem, de quo non loquitur; quia etiam Doctores, qui scripserunt de jure communi, non loquuntur de conductore, sed de locatore, cui tantum concedunt viam executivam, ut per supra laudatos n. 6. ac ita alia fundamenta adducens tenet, & sequitur *Moraes dict. §. 1. sub num. 59. versic. Mihi autem.* Quod quidem fulcitur ex eo, quia hæc via executiva censetur deducta ex illa inclusione, per quam de jure communi licebat locatori propria auctoritate capere, & retinere jure pignoris bona illata, & invecis, quia ei sunt tacite hypothecata, ut supra scripsimus ex n. 7. cum seqq. Quæ quidem hypotheca tacita est privilegium personale locatoris, & ideo non transit in singularem successorem: *Carpan. ad statut. Mediol. cap. 389. n. 4. & cap. 390. num. 103. Pacific. de Salvian. Interdict. inspect. 3. cap. 2. n. 923. Gratian. Forens. tom. 1. cap. 117. n. 16. cum seqq. Merlin. de pignor. lib. 2. Quæst. 67. n. 96. Pacion. de locat. cap. 40. n. 164.*

30 Nisi adsit cessio specialis, & expressa; tunc enim virtute cessionis poterit conductor agere executive adversus suum subconductorem, ut probat *Pacion. dict. cap. 40. n. 165. & Gratian. ex dict. n. 16.* Et sic intelligitur illud, quod supra diximus n. 27. nempe, quod idem privilegium, quod domino competit adversus suum conductorem, datur etiam ipsi conductori contra illum, cui ipse sublocavit; nam hoc procedit mediante cessione ipsius privilegii, ut tenet idem *Pegas*, quem ad hoc laudavimus in eo loco, *dict. tit. 63. ad rubr. sub n. 42. versic. Quæ intellige. Noguerol. alleg. 11. n. 10.*

31 Intelligitur 11. ut etiam executive procedatur adversus bona minoris in domum locatam illata, & in-

vecis; quia de jure tacita hypotheca inducitur in bonis minorum domum conducentium. *Gratian. Forens. tom. 1. cap. 68. n. 5. Altimar. de nullitat. contract. tom. 1. rubr. 1. Quæst. 5. num. 194. Pacion. de locato. cap. 41. ex num. 65. ubi refert quatuor opiniones, & late discutit hunc articulum, sed quidquid sit de illo: quoad effectum viæ executivæ certum est, hujusmodi bona minoris in domum invecis, & illata subiacere executioni pro ipsius domus mercede; quamvis enim in eis cessaret tacita hypotheca, non ramen propterea cessaret via executiva, quia est quid diversum, ut supra scripsimus n. 22. Ac ita hanc nostram intelligentiam tenent *Rebuff. de liter. obligator. art. 4. Gloss. 2. n. 41. Moraes de execut. instrumentor. tom. 1. lib. 1. cap. 4. §. 1. n. 60.**

Intelligitur 12. ut hæc via executiva non habet locum in bonis alienis, quæ conductoris non sint, sed alterius tertii, quamvis in domo locata inveniantur fortè in deposito, vel causa commodati, aut sint hospitis, quia sicut bona aliena expresse, aut tacite obligari nequeunt absque consensu domini. *L. 2. §. 1. ff. de pignor. L. Rem alienam ff. de pignorat. act.* Ita etiam pignoriari & apprehendi non possunt pro domus pensione. *Rebuff. dict. Gloss. 2. n. 36. Valasc. de jura. emphyt. Quæst. 20. sub n. 17. versic. Tertio. Moraes dict. §. 1. numer. 63. ubi ait, verba nostri textus ibi: Ou o que nella tiver alguma coisa, intelligi de subconductore, & sic procedit Barbof. hic n. 4.*

Intelligitur 13. ut licet pro pensione domus locatae competat via executiva, non tamen competit pro deterioratione ipsius domus, quia textus noster de hoc casu non loquitur. *Rebuff. dict. Gloss. 2. n. 32. Valasc. dict. Quæst. 20. sub n. 17. versic. Quarto. Moraes dict. §. 1. n. 64. ubi etiam dicunt, secus esse quoad hypothecam tacitam, & fidejussorem pro mercede; quia specialiter à jure inducitur hypotheca*

potheca tacita in bonis investis pro deteriorationibus, & etiam pro eis censetur datus fidejussor; quod etiam probat *Pacion. de locat. cap. 40. à n. 4. ubi n. 5. tener, quod potest locator huiusmodi bona retinere pro alio credito, de quo vide infra n. 46.*

34 Intelligitur 14. ut prædicta executio, quam ex nostro textu locator propria autoritate per Apparitorem facere potest, solum procedit in locatione prædiorum urbanorum, non verò rusticorum, quia de his non loquitur idem textus. *Moraes dict. §. 1. n. 66.*

35 Ex secunda verò parte huius textus deducitur, ut non solum possint in pignus capi bona investa, & illata in domum conductam per principalem conductorem; sed etiam illius, cui ipse domum sublocavit, ut in versic. *E se o senbor da casa*, qui ita intelligitur ex traditis per *Moraes de execut. instrum. tom. 1. lib. 1. cap. 4. §. 1. n. 54. & n. 63. versic. Nec obstat. Molin. de just. & jur. tom. 2. disp. 489. sub n. 1. Petr. Barbof. in L. 3. num. 31. & 32. ff. Solut. matrim. Valasc. de jur. emphyt. Quæst. 20. n. 17. August. Barbof. in L. Certi juris §. numer. 7. Cod. locat.*

36 Et ad elucidationem huius conclusionis, sciendum est, quod regula juris est clara, & generalis, conductorem posse rem locatam alteri sublocare, ut ait Imperator in *L. Nemo 6. Cod. locat. ubi omnes scribes. Pacion. de locat. cap. 32. n. 1. Altimar. de nullit. contract. tom. 4. rubr. 1. p. 2. Quæst. 17. n. 48. Gomes var. tom. 2. cap. 3. n. 11. & ibi Aylon. Caroc. de locat. tit. de sub locat. Quæst. 1. cum seqq. Senator Guerreyr. tract. 3. de dation. & obligat. tutor. lib. 7. cap. 11. n. 18. tom. 2.*

37 Quod intellige 1. quando primus conductor locat secundo æque idoneo, & ad eundem usum, ad quem prima locatio facta fuit; argum. textus in *L. Equissimum §. final. ff. de usufruct. textus in L. Sed, & si quis*

versic. *Mancipio um. L. Non aliter ff. de usu, & habit. Gloss. in dict. L. Nemo. Cod. locat. & ibi Bald. Gomes dict. cap. 3. sub n. 11. & ibi Aylon. Altimar. dict. Quæst. 17. n. 48. & n. 49. Caroc. dict. Quæst. 1. num. 4. Pacion. de locat. dict. cap. 32. n. 13. & 14. Molin. de just. & jur. tom. 2. tract. 2. disp. 489. num. 2. Cyriac. tom. 2. contr. 234. num. 12.*

Intellige 2. quando primus conductor conduxisset ad modicum tempus; secus verò si ad longum tempus decem annorum, vel perpetuò, quia tunc non poterit alteri sublocare ad longum tempus sine consensu, & voluntate domini, aliàs privatur jure suo, argum. textus in *L. final. Cod. de jur. emphyt. Ord. lib. 4. tit. 38. Fulgos. consil. 243. Jason. in L. 1. n. 34. Cod. eod. tit. Gomes var. tom. 2. cap. 3. sub n. 11. versic. Secundo intellige. Pacion. de locat. cap. 32. n. 9. Poterit tamen sublocare ad modicum tempus, ex proxime citatis; & sic intelligitur *Altimar. dict. Quæst. 17. sub num. 48. quatenus ait, conductorem ad longum tempus posse sublocare.**

Declaratur tamen, ut primus conductor sublocans ad longum tempus non cadit à jure suo secundum magis communem opinionem, licet talis sublocatio sit nulla, quia non est contractus emphyteuticus, de quibus loquuntur prædicta jura, & cum sit materia poenalis, non est extendenda. *Gomes dict. n. 11. in fine. Mantica de tacit. & ambig. lib. 22. tit. 2. n. 55. & 56. Gratian. Forens. tom. 2. cap. 378. ex n. 29. cum seqq. Pacion. dict. cap. 32. n. 10. & cap. 3. n. 50. & 51.*

Intellige 3. ut unus ex pluribus conductoribus non habet facultatem liberam sublocandi; quia cum dicatur inter eos contracta societas, non potest unus personam extraneam in domum, seu societatem introducere, & ideo ei sublocare non potest; quod secus est, si aliis conductoribus non intersit. *Pacion. de locat. cap. 32. n. 17. & 18. Altimar. de nullit. contract.*

tom. 4. p. 2. rubr. 1. Quæst. 17. num. 50. Aliter distinguit August. Barbof. in L. Nemo 6. n. 5. Cod. locat.

41 Intellige 4. ut facultas sublocandi competit ipsi tantum conductori, non autem ejus fidejussori. *Menoch. consil. 146. n. 36. Pacion. dict. cap. 32. n. 19. Altimar. dict. Quæst. 17. n. 51.*

42 Intellige 5. ut si adsit pactum de non sublocando, non potest conductor alteri sublocare. *L. Nemo 6. Cod. locat. ubi August. Barbof. num. 1. Pacion. dict. cap. 32. n. 3. Altimar. dict. Quæst. 17. n. 48. & n. 52. Sed in hoc casu potest conductor alium in socium admittere. Marta de claus. p. 1. Claus. 216. n. 1. Ottobon. decis. 40. n. 32. Ripol. var. cap. 12. n. 312. cum seqq. Pacion. dict. cap. 32. n. 20. & 27. Altimar. dict. Quæst. 17. n. 52. ubi quod si conductor non potest mercedem solvere, solvit socius.*

43 Et quando ad est pactum de non sublocando sine consensu domini, non poterit dominus sine causa consensum denegare, & si eum deneget, supplebit iudex. *Pacion. dict. cap. 32. n. 4. cum seqq.*

44 Intellige 6. ut sicut conductor potest totam rem sublocare, ita etiam partem illius sublocare valet; nisi adsit pactum in contrarium, & sic partem uni, & partem alteri, vel paulatim pluribus, dummodo tamen ea pars non sit de illis rebus, quæ non possunt locari, nisi cum universitate bonorum. *Gratian. Forens. cap. 547. n. 51. Altimar. dict. Quæst. 17. n. 53. & 54. Pacion. dict. cap. 32. n. 31. cum seqq. ubi n. 34. declarat, procedere, ubi sublocatio est de jure permessa, secus si fiat ex licentia à domino concessa, & n. 35. ait, quod licentia sublocandi, si est ex mera gratia, debet strictè interpretari, secus si necessariò concessa.*

45 Sed tunc subconductoris bona non sunt obligata domino, nisi tantummodo pro rata pensionis debitæ ratione illius partis domus sibi à pri-

mo conductore sublocatam ex text. in *L. Solutum 11. §. Solutam* versic. *Plane in eam ff. de pignorat. action. Altimar. dict. Quæst. 17. n. 58. Caldas de empt. & vendit. cap. 23. n. 94. ad finem. Gabriel Pereyr. decis. 127. à n. 1. cum seqq. Brito ad rubric. de locat. p. 2. §. 1. sub n. 10. versic. Et sane, August. Barbof. in L. Certi juris §. sub n. 7. versic. Et si quis. Moraes de execut. instrum. lib. 1. cap. 4. §. 1. n. 55. Pacion. de locat. cap. 32. n. 46.*

Nisi secundo conductori gratuito esset facta sublocatio per primum; tunc enim subconductor primo locatori pro illatis, & investis non obligatur. *L. Pomponius §. in princip. ff. In quib. caus. pign. vel hypothec. tacit. Pacif. de Salvian. inspect. 3. cap. 5. n. 10. Rovit. decis. 23. n. 5. Altimar. de nullit. contract. p. 4. Quæst. 17. n. 58. versic. Adeo. Caldas dict. num. 94. in fine versic. Nisi secundo. Pacion. dict. cap. 32. n. 47. Obligatur tamen pro deterioratione domus. *Caroc. de locat. p. 5. tit. de investis. Quæst. 9. n. 3. & 4. Mantica de tacit. lib. 11. tit. 15. n. 10. Altimar. ad Rovit. decis. 23. n. 6. & dict. Quæst. 17. n. 62. Pacion. dict. cap. 32. n. 48. sed non executive, ut supra diximus n. 33.**

Ideoque si conductor sublocavit pro minori quantitate quam ipse domum conduxit, bona subconductoris non sunt obligata domino, nisi pro hac ultima pensione, non pro prima primi conductoris. *Barthol. in dict. L. Solutum 11. §. Solutam ff. de pignorat. action. & ibi Alberic. num. 9. ad finem. versic. Item querit. Rovit. decis. 23. per tot. & ibi Altimar. num. 1. plures dat concordantes. Idem Altimar. dict. Quæst. 17. n. 59.*

Ac ita intelligitur textus noster licet enim indistincte, & generaliter in eo dicatur, quod si primus conductor domi locatæ non invenitur, potest dominus exequi bona illius, qui ibi sit; tamen debent præsupponi termini habiles, ut si talis subconductor domum conduxisset pro eodem pretio,

pretio, quo facta fuerat locatio primo conductori, pro eo solvat respectu ipsius pretii: si verò pro minori pretio domum subconduxisset, solum respectu ad istud solvat, ita ut si pro nihilo, & gratuito ei facta fuerit sublocatio, ad nihil tenetur domino, ex supra dictis. Quod videtur innui in eodem textu, quatenus requirit, ut antequam ad executionem deveniatur adversus subconductorem, prius debet requiri, ut solvat, quod non ita statuitur in primo conductore contra quem incipitur ab executione in bonis ejus illatis, & investitis, & sic ne executio adversus subconductorem fiat pro maiori quantitate, quam debeat, statuta videtur dicta requisitio, ut docere possit de mercede, pro qua, vel sine qua domum locatam habet. Neque per supra dicta videtur facta deterior domini conditio; quia primus conductor non potest pretendere esse liberatum per sublocationem, sed remanet obligatus. *Gratian. Forens. cap. 547. n. 46. Altim. dict. Quæst. 17. n. 55. Pacion. de locat. cap. 32. n. 37.* Et confirmatur ex supra posito intellectu, respectu sublocationis partis domus n. 45.

49 Intellige 7. ut quamvis subconductor per modicum tempus, veluti per quindecim dies domum habitavit, adhuc pro pensione totius anni possunt executive capi ejus bona ibi inventa; eo enim ipso, quod domum in fine anni ex primi conductoris manu accepit, & à domo exire antequam domino mercedem solveret, passus est, censetur oneri solvendo pro illo se subjecisse; ut tradit decisum *Phæb. p. 1. Arest. 34. & p. 2. Arest. 27. in princip. Moraes de execut. instrum. lib. 1. cap. 4. §. 1. numer. 56. tom. 1.* Quod est de mente nostri textus, quamvis aliter dicatur, quod si adsit statutum, quod subconductores teneantur dominis, intelligitur pro rata temporis, & fructuum perceptorum. *Altimar. dict. Quæst. 17. n. 63. Pacion. cap. 32. 49.* quia non pro-

cedit circa bona illata.

Intellige 8. ut si subconductor solverit pensionem primo conductori sublocanti, liberatur, quamvis solverit anticipate. *Ruginell. practicar. Quæst. cap. 33. à n. 9. cum seqq. Costa derata rat. Quæst. 18. n. 17. Caroc. de locat. tit. de investitur. p. 5 Quæst. 3. Gomes var. tom. 2. cap. 3. n. 12. Novar. Quæst. 64. n. 3. Pacion. de locat. cap. 32. n. 57. Altimar. de nullit. contract. tom. 4. rubric. 1. p. 2. Quæst. 17. num. 60.*

51 Nisi promiserit solvere primo locatori, vel ad instantiam illius esset factum sequestrum. *Ruginell. dict. cap. 33. n. 16. & n. 18. Aylon ad Gom. dict. cap. 3. n. 12. Noguierol. alleg. 1. n. 84. Altimar. dict. Quæst. 17. sub num. 60. Pacion. dict. cap. 32. n. 58.*

52 Et solvendo domino debet iste cavere subconductori de illum eximendo indemnem, & illatum à primo conductore, & quod ab illo non inquietabitur pro dicta pensione. *Altimar. dict. n. 60. in fine. Pacion. dict. cap. 32. n. 51.*

53 Intellige 9. ut subconductor possit à domino conveniri in subsidium, si primus conductor non sit solvendo. *Caroc. de locat. tit. de sublocat. Quæst. 10. & 11. Bertach. de gabel. p. 2. Quæst. 12. n. 26. Mancut. decis. 39. n. 9. Altimar. dict. Quæst. 17. n. 64. Pacion. dict. cap. 32. n. 50.* Et hoc est de mente nostri textus in versic. *E se o senhor da casa.* ubi ad hoc, ut dominus agat executive contra subconductorem, requiritur, quod ibi non inveniatur primus conductor, & subconductor, qui in ea domo est, prius requiratur, ut solvat: de qua requisitione subconductoris, & non primi conductoris loquitur expresse ipse textus, ac ita in praxi receptum est: nunquam enim vidimus incipere à citatione adversus primum conductorem, sed ab executione; & citatio fit post pignorationem ad dicendum contra. Et ideo cave à *Valasc. de jur. emphyt. Quæst. 20. n. 17. versic. Et*

quia, & à Moraes de execution. instr. lib. 1. cap. 4. §. 1. n. 61. quatenus dicunt, quod etiam adversus primum conductorem agi non potest executive, nisi prius requiratur, ut solvat, hoc enim est contra expressam decisionem hujus textus: Nec valet argumentum de Ord. lib. 2. tit. 53. §. 1. & lib. 3. tit. 86. in princip. Quia speciale est in nostro textu incipere ab executione, seu capione pignorum in bonis illatis, & investitis primi conductoris, qui cum domino contraxit, sine prævia requisitione: quod non ita speciale est in subconductore, quia cum eo non contraxit, nec ei se obligavit, & solum in subsidium tenetur domino solvere, quare prius requiri, ut solvat, statutum est, ne gravetur executione, antequam constet, an pensionis adhuc debitor sit, quia forte sublocatori, ut jam solvisset, evenire potest. Et cum solum in subsidium teneatur secundus conductor, si uterque in domo inveniatur, non potest executio fieri in bonis secundi, nisi ibi primi nulla bona existant. *Moraes dict. §. 1. num. 54. versic. Advertes tamen.*

54 Ideoque si nemo in domo inveniatur, non potest pignoriatio fieri in bonis in ea existentibus ex solo mandato domini, sed adeundus est iudex, ut in dictis bonis pignorationem facere mandet, apertis januis judicialiter ob officialibus publicis; in quo sensu accipiendus est *Valasc. in dict. versic. Et quia,* relatus à Moraes dict. n. 61. in fine.

55 Si autem primus conductor domino obligaverit omnia sua bona, & jura præsentia, & futura, poterit agere ipse dominus directe contra subconductorem, quia comprehendetur etiam jus crediti per primum conductorem quæsitum contra subconductorem, & si uterque tenetur via executiva, agere poterit executive. *Pacion. de locat. cap. 32. num. 52. & 53. Altimar. dict. Quæst. 17. n. 63. & 66.*

56 In textu ibi: *E achando se de pois.* Hic imponitur domino pœna tripli, si ad executionem procedat contra conductorem, postquam ab eo receperat pensionem, vel partem illius, nec eum expellere potest, nisi finito tempore tripli respectu ad pensionem, pro qua domus à principio locata fuit, & insuper ipsi conductori pignora capta restituuntur. Consonat §. Tripli 24. *Instit. de actionib. ubi scribentes,* tenent *Molina de just. & jur. disp. 489. sub n. 1. versic. Juxta hæc.* Moraes de execution. instr. lib. 1. cap. 4. §. 1. n. 45. in fine. ubi testatur, ita vidisse praticari hunc textum, qui solum procedit in sua specie, nam in aliis causis petens debitum solutum punitur in duplum de jure nostro Regio in Ord. lib. 3. tit. 36. in Princip. ubi diximus.

57 Et quia executio pro pensione domus fieri nequit antequam veniat solutionis dies, ex nostro textu ibi: *Não pagar ao tempo, que prometeo.* Moraes dict. §. 1. num. 65. quaeritur, an petens ante prædictum tempus pensionem domus executive, incurrat in dictam pœnam tripli? Respondeo, quod non, quia in textu hoc non dicitur, ergo nec nos illud dicere debemus. *L. Si servum 71. §. Non dicit. 5. ff. de acquir. hæred. L. 2. §. 1. ff. de judic. L. 2. §. ult. ff. de evict. cap. Inter 2. de translat. Episcop.* Tum etiam quia lex pœnalis ad alias personas, & casus ultra expressos extendi non debet. *L. Factum cuique §. In pœnalibus ff. de regul. jur. cap. In pœnis eod. tit. lib. 6. Surd. de alim. tit. Quæst. 41. n. 12. Farinac. in fragment. crimin. p. 1. liter. E. Gratian. Forens. tom. 5. cap. 972. num. 12. Salgad. de supplicat. ad Sanctiss. p. 2. cap. 20. n. 80. Cordeyr. dubit. Forens. 15. n. 7.*

58 Censeo tamen, incurrrere in pœnam temporis duplicati, & expensarum in duplo, quæ est pœna imposita petentibus ante tempus in Ord. lib. 3. tit. 35. ubi exornavimus.

Nisi

59 Nisi ante solutionis tempus conductor fiat suspectus de fuga, quia tunc ad cautionem præstandam cogendus est, vel arrestum in bonis ejus pro quantitate mercedis totius anni conductionis fieri potest, ut ex Rebuff. ad Leg. Gallie tit. de liter. obligator. art. 4. Gloss. 2. n. 43. tenet Moraes dict. § 1. n. 65. Ad quod vide quæ diximus ad Ord. dict. tit. 35. à n. 2. cum seqq.

60 Dicitur autem in hoc casu suspectus de fuga non solum ille, qui bona non possidet, sed generaliter omnis ille, de quo suspicatur, quod domo deserta ante conductionem finitam, intendit aliò migrare, nam licet immobilia possideat, adhuc cogi potest cautionem præstare, aut fieri arrestum pro integræ pensionis totius anni securitate, ne extractis è domo bonis, privaret locatorem jure viæ executivæ ipsi competentis super bonis illatis, & in vectis ex regula textus in L. 2. §. 1. ff. Solut. matr. Moraes dict. numer. 65. versic. Hic autem.

Ad tit. 24.

De casibus, in quibus locator potest expellere conductorem.

Ad Principium.

SUMMARIUM.

- 1 Locator tenetur rem locatam juxta modum, & tempus per locationem conventam præstare conductori, ut illa libere uti valeat, alias si per illum stet quo minus conductor re frui queat, pretium tenetur refundere, & insimul ad interesse.
- 2 Locator ante finitam locationem nequit absque legitimâ causa conductorem invitum domo expellere.

3 Potest tamen, si mercedem conventam tempore promisso, vel solito non solverit.

4 Ampliatur 1. procedere, etsi locator promittat, eum non expellere, durante locatione, sub aliqua certa pæna.

5 Quamvisque tale pactum juretur.

6 Ampliatur 2. etiamsi conductor integram mercedem non solverit, & in minimo numo deficiat.

Limita, si integram non solvit per errorem calculi, facileque moram purgat, etsi locator pensionem non petierit, ibid.

7 Ampliatur 3. locatorem posse expellere conductorem facto, & auctoritate propria, etsi tutius auctoritate judicis, & jure necessario publicus officialis adiri debet.

8 Ampliatur 4. ob mercedem non solutam expelli posse etiam personam privilegiatam.

9 Explicatur quid si domus habitetur ex privilegio hospitalitatis concessæ per Hospitalem maiorem, absque locatione, & conductione, tempore debito pensio non solvatur, & n. 10.

11 Ampliatur 5. dominum posse subconductorem expellere, si nec ipse, nec conductor domino mercedem solvant.

12 Ampliatur 6. facultatem expellendi, mercede non soluta, statim oriri, ac tempus solutioni præfinitum elabitur.

13 Solvuntur textus in Authent. Qui rem. Cod. de Sacros. Eccl. & cap. propter sterilitatem 3. §. verum de locat. & conduct. & n. 14.

15 Limitatur 1. si in contractu adsit pactum de non expellendo conductorem sub certa pæna per tempus præfinitum.

16 Limitatur 2. ut si conductor sit absens, & non reperiatur, biennium expectare debeat.

17 Limitatur 3. conductorem ad longum tempus ante triennium jure

re civili, Canonicum biennium expelli nequire.

18 Limitatur 4. conductorem ob non solutam pensionem expulsam posse re integra moram purgare, & ad locationem redire.

19 Limitatur 5. non procedere, si pro securitate locationis res ipsa specialiter hypothecetur.

20 Reprobatur tamen, & verius resolvitur.

21 Conductor potest expelli, durante locatione, si domo conductæ male utatur.

22 Procedit in qualibet re tam stabili, quam mobili.

23 Ut privatio procedat præcisè requiritur conductorem male versari, & rem in proprietate deteriorare, & quod deterioratio sit considerabilis, & facta dolo malo, & culpa saltem levi, non levissima.

24 Damnum in fructibus datum non attenditur.

25 Declara non procedere in locatione pro certa fructuum rata.

26 Nec si damnum est duraturum post tempus conductionis.

27 Nec expulsio ob deteriorationem evitatur sub prætextu, quo in alia parte res melioraretur.

28 Quæ sit modica, vel considerabilis deterioratio, arbitrio judicis relinquitur.

29 Deterioratio casu fortuito, vel culpa levissima conductoris contingens non sufficit, ut expellatur.

Pluribus rebus unica locatione conductis, si in una male versetur, ab omnibus nequit expelli, ibid.

30 Nec ob malam conversationem, & exercitium actuum illicitorum, si locator tempore contractus sciebat, ita usurum esse.

31 Concordantur tenentes non posse expelli scholarem à domo conductæ causa malæ conversationis.

32 Conductor ex domo male usitata expellitur, si situetur inter alias honestarum personarum habitatas, & turpitudine scandalum vicinæ in-

ferat, secus si inter consimiles, nisi sit Clericus.

33 Cessante causa conductorem expellendi, & præstita cautione bene utendi, iterum admittitur habitare domum.

34 Variè resolvitur, an expulso causa deteriorationis, vel malæ conversationis pro tempore, quo expellitur pensio minuenda.

35 Verior tamen opinio refertur.

36 Conductor potest expelli, domino domus locatæ necessario eam reficere volente.

37 Procedit causa refectionis domus non extante, nec prævisa locationis tempore; secus si jam extitisset.

38 Nec non in refectione necessaria, non utili, seu voluntaria.

39 Si ad impensam voluntariam, seu utilem durante locatione, expellatur, locator ad interesse tenetur.

40 Conductor expellitur, si resectio nequeat fieri, inquilino domum habitante, vel ejus partem.

41 Procedit tam conductoris, quam locatoris favore.

42 Refectione peracta domus conductori redditur, ut habitet, donec conductio finiatur deducta pro rata temporis mercede, quo domum non habitavit causa refectionis.

43 Si domum nolit habitare, nulla pensionis remissio fit pro residuo temporis quo stat per eum, quo minus habitet.

Nisi inquilinus ex causa refectionis ejectus, aliam pro maiori tempore necessitate coactus conduxerit, ibidem.

44 Expulsio causa refectionis domus procedit in modici temporis locatione.

45 Conductor invitus expellitur locatione durante, domino necessitate domum locatam habitandi superveniente.

46 Requiritur, quod necessitas locationis tempore non immineret, non sit opinata, nec verisimiliter prævisa.

- 47 Debetque esse vera, & non affecta-
ta.
- 48 Inquilino ejecto, ut dominus habitet,
si intra breve tempus alteri locet,
tenetur expulso ad interesse, nisi
eum in domo reponat ablata.
- 49 Nec locator excluditur, si contrac-
tus tempore necessitas immineret,
postea inopinanter augeatur.
- 50 Necessitas dicitur, se domus locato-
ris corruat, vel minetur ruinam ut
tectum inhabitari non valeat.
- 51 Idem si hostes superveniant, in loco;
vel locator habea inimicus in viciniâ
aut aliud immineat periculum.
- 52 Item si locator uxorem ducat, cum
qua nequeat commode habitare,
abi degit.
Nisi locationis tempore ad nuben-
dum habilis esset, ibid.
- 53 Idem, si locatori maior dignitas su-
perveniat, qua indigeat maiori
familia, aut infirmitas, causa ha-
bitationis.
- 54 Item si locator domo locata indigeat
ut faciat artem lanæ, &c.
Dum antea exercuisset alia in domo
quæ corruit, vel alia de causa non
posset ibi amplius exerceri, ibid.
- 55 Ampliatur 1. procedere quoad ne-
cessitatem supervenientem pro ha-
bitatione filii, vel filię, fratris,
vel uxoris ipsius domini domus lo-
cata.
- 56 Intelligitur quomodo procedat tex-
tus noster in fratribus, vel sorori-
bus.
- 57 Idemque in parentibus locatoris.
- 58 Ampliatur 2. conductorem posse
expelli, etsi domus locata pro secu-
ritate contractus sit hys thecata,
adhuc superveniente casu necessita-
tis locatoris.
- 59 Contrarium sentientes rejiciuntur,
& concordantur.
- 60 Ampliatur 3. conductorem posse
expelli ex supervenienti locatoris
necessitate, etsi scholaris, aut al-
ter privilegiatus sit.
- 61 Referuntur contrarium sentientes,
& conciliantur.

- 62 Primaque sententia ab authore in-
distincte tenetur.
- 63 Optimeque comprobatur.
- 64 Solvitur Regimen hospitalitatis
§. A pessa que viver 13.
- 65 Ampliatur 4. procedere etiam stante
pacto expresso de non expellendo
conductore, durante locatione.
- 66 Contrarium sentientes rejiciuntur.
Remissive.
- 67 Quamvisque tale pactum juramen-
to confirmetur.
- 68 Nisi ex circumstantiis arbitrio judi-
cis pensandis colligatur locatorem
verisimiliter intendisse iuri suo
renuntiare, etiam in casu super-
venientis necessitatis.
- 69 Vel dominus promiserit non expellere
durante locatione, usu pro casu pro-
prio domo locatâ indigeret.
- 70 Locatore promittente conductorem
non expellere, durante locatione,
etsi domum pro se vellet, nulla ad-
jecta causa, facultati expellendi
non renuntiat superveniente neces-
sitatis causa.
- 71 Ampliatur 5. è converso: conduc-
torem posse propter supervenien-
tem inopinatum casum domum de-
serere, belli v. g. &c.
- 72 Idem si domus ruinam minetur.
- 73 Conductor ex dicta discedens causa
domino debet denunciare, & claves
tradere, si commode potest, alias
tenetur ad damnum; nisi impedi-
mentum sit notorium vel ex facto
proveniat locatoris, aut denuncia-
tionem effugiat.
- 74 Nec non bona è domo, quam deserit,
debet adportare, alias pensionem
solvere cogetur.
- 75 Conductore locationis tempore non
ignorante bellum, pestem, vel aliud
imminens, nequit recedere, nisi
integre solvat pensionem.
- 76 Nisi bellum aut pestis, vel causa ju-
sti timoris post conductionem au-
geatur.
- 77 Cessante causa migrandi, inquilinus
adimplere debet contractum loca-
tionis

- tionis pro residuo locationis tem-
pore pensionem solvens.
- 78 Recedit, si res sit integra tempore
remoti impedimenti, secus si non.
Locator etiam contractui stare te-
netur, nisi domum derelictam jam
alii locasset. Ibidem.
- 79 Inquilino decedenti, causâ pestis, aut
belli, &c. si constet domum condu-
xisse, ut tabernam haberet, pensio
remittitur.
- 80 Conductor non impune potest disce-
dere à re conductâ, si culpa locato-
ris frui impediatur.
- 81 Contrarium tamen ut verius sequi-
tur.
Ob datam contraventionem à parte
ad rescissionem contractus nomina-
ti, non agitur nisi illud in quo fit, sit
causa finalis contractus, ibid.
- 82 Quid sit locatio, explatur.
Regula non procedit in locatione,
& conduct. one, ibid.
- 83 Doctores ex adverso conciliantur,
& n. 84. & 85.
- 86 Conductor licet recedere nedum si
denegetur ei, seu impediatur usus
in totum, sed et in parte etiam mi-
nima.
- 87 Ampliatur 2. etiam si impediatur
ab alio in ejus odium.
- 88 Ampliatur 3. post impedimentum
positum non posse locatorem moram
purgare, si vellet rem tradere. seu
patientiam prestare, nisi id faciat
statim, & re integra.
- 89 Conductor rem deferens b pacti
non servata, domino ad pensionem
agente, potest excipere impedi-
ti per eum non sequuti.
- 90 Limitatur 1. conclusio n. 45. in
prædio rustico non procedere.
- 91 Limitatur 2. tantum in locatore
procedere, non in singulari succes-
sore.
- 92 Opinio rejicitur ex adverso opposi-
ta.
- 93 Solvitur textus in L. Emptorem,
& L. Qui fundum, ff. locat. &
& Ord. lib. 4. tit. 9.
- 94 Universalis successor potest expelle-
re

- re conductorem in casu supervenientis necessitatis.
- 95 Necessitas tamen ex persona defunc-
ti, non hæredis erit mittenda.
- 96 Rejicitur tamen, & contrarium
sentientes concordatur, & ibid..
- 97 Limitatur 3. non procedere in
conductore domum locatam alteri
sublocante.
- 98 Limitatur 4. si necessitas super-
venierit locatoris culpâ.
- 99 Limitatur 5. si domus locata sit
adeo ampla, ut necessitati locato-
ris valeat succurri, quin condu-
ctor expellatur.
- 100 Contrarium tamen, si incommodi-
tas, vel periculum resultet.
- 101 Limitatur 6. si postquam casus
evenit necessitatis, locator futuras
pensiones à conductore recipiat,
vel si ab initio integram pensionem
pro toto tempore receperit.
- 102 Limitatur 7. si necessitas usus
proprii tempore locationis aderat.
- 103 Limitatur 8. necessitatis causa
veram, & non affectatam e-
debere.
- 104 Limitatur 9. non procedere in
locatione ad longum tempus, nec
in emphyteusi.
- 105 Limitatur 10. facultatem con-
ductorem expellendi esse privile-
gium, domino concessum ob pro-
priam indigentiam.

Inter obligationes, quas locator
vi locationis contrahit, illa,
qua obligatur, rem locatam juxta
modum, & tempus per locationem
conventam præstare conductori, ita
ut conductor tempore, modoque
convento re locata libere uti valeat.
L. Ex conducto 15. L. Si in lege 24. §.
Colonus. L. Si merces 25. §. 1. & 2. ff.
locat. Alias si per locatorem steterit,
quominus conductor tempore, mo-
doque convento re conductâ frui
queat, tenetur ad refundendum pre-
tium, & simul ad interesse: dict. L. Ex
conducto 15. §. Planè si forte 8. dict. L.
Si in Lege 24. §. colonus 4. ff. locat.
Mmm

2 Unde provenit, quod ante finitum tempus locationis non potest locator abique legitima causa conductorem invitum e domo, vel fundo conducto expellere, vel eum usu, fructu ve rei locatæ privare, etiam si alius maius pretium offerat, ut habetur in nostro textu, & in L. *Adem* 3. L. *Si olei* 21. Cod. de locat. & conduct. & ex Ord. lib. 4. tit. 54. §. 2. Aug. Barb. in dict. L. *Adem*. n. 1. & 2. ubi plures dat concordantes. Si verò eum illegitimè expellat, pretium restituere, ac interesse præstare tenetur, ex iuribus supra citatis n. precedenti. De quo amplius infra dicemus ad §. 1. Hanc conclusionem tenet etiam. *Farias. ad Covar. var. lib. 2. cap. 15. num. 60.*

3 Quatuor verò sunt causæ, ob quas locator conductorem etiam invitum ante finitum locationis tempus expellere, usuque, vel fructu rei locatæ privare potest. Prima est, si præcedem conventam tempore proventus, vel solutio non solverit, ut proceditur per argumentum à contrario sensu ex dict. L. *Adem* 3. Cod. de locat. & expresse habetur in hoc nostro textu. *Gomes var. tom. 2. cap. 3. n. 6. Pacion de locat. cap. 55. num. 2. Antonell. de tempor. legal. lib. 1. cap. 44. n. 11. Valasc. de jur. emphyt. Quæst. 21. à n. 1. Mantio. de tacit. lib. 5. tit. 6. à n. 25. Altim. de nullit. contract. tom. 4. rubr. 1. p. 2. Quæst. 17. num. 220. Molin. de just. & jur. tract. 2. disput. 499. n. 1. tom. 2. August. Barbos. in cap. Propter sterilitatem. 3. §. verum n. 44. de locat. & conduct. Surd. consil. 82. n. 15. Farias ubi supra. Senator Guerreir. tract. 3. de dation. & obligat. tutor. lib. 7. cap. 10. n. 78.*

4 Quod ampliatur 1. procedere etiam si locator fecerit conductori pactum expressum de eo non expellendo, durante tempore locationis sub aliqua certa pena, quia adhuc si pensionem non solvat, impune poterit eum expellere. L. *Quero* 56. §.

*Inter locatorem ff. loc. Pacion. de loc. cap. 55. n. 2. Altimar. dict. Quæst. 17. sub n. 220. versic. Quamvis pactum, & Quæst. 30. n. 156. tom. 6. Aug. Barbos. in dict. cap. Propter sterilitatem n. 46. Valasc. dict. Quæst. 21. n. 4. Molin. dict. disp. 499. n. 2. Petr. Barbos. in L. *Filiis familias* 26. §. final. n. 34. & 35. ff. solut. matrim. Antonell. dict. cap. 44. n. 12. Guerreir. dict. cap. 10. num. 79. Quod declaratur, ut infra n. 15.*

Et hoc subampliatur, quamvis tale pactum sit juratum. *Caroc. de locat. tit. de re sat. Quæst. 14. num. 5. Pacion. dict. cap. 55. à n. 4. Altimar. dict. Quæst. 17. sub num. 220. versic. Quamvis, & dict. n. 156. Valasc. dict. Quæst. 21. sub n. 4. versic. Quamvis, in fin. dict. disput. 499. num. 2. versic. Cetero ulterius.*

Ampliatur 2. ut procedat, si conductorem integram mercedem non solverit, & in minimo numerum solvat. *Alexand. consil. 109. n. 19. Surd. consil. 82. n. 16. Cuman. consil. tom. 1. cap. 19. n. 11. August. in dict. cap. Propter sterilitatem n. 46. Pacion. de locat. cap. 55. num. 7. ubi limitat, si omisit solvere integram mercedem per errorem calculi, & tunc facilius admittitur ad pergamuram, ut n. 8. & 9. Guerreir. dict. cap. 10. ubi etiam ampliat, quamvis locator pensionem non petierit. Altimar. dict. Quæst. 39. numer. 17.*

Ampliatur 3. ut possit locator expellere conductorem de facto, & propria auctoritate, quamvis tutius sit iudicis auctoritate uti: ex *Valasc. dict. Quæst. 21. n. 2. Latè. Pacion. dict. cap. 55. à n. 10. cum seqq.* Sed jure nostro Regio necessario adeundus est publicus officialis, seu Apparitor: ex §. unico hujus tit. ubi dicemus.

Ampliatur 4. ut ob non solutionem mercedis possit expelli etiam persona privilegiata puta scholaris, in hoc enim nullus privilegiatus existit *Jason. in Authent. Qui rem. n. 15. Cod. de Sacros. Eccles. Caroc. dict. Quæst. 14. n. 16.*

n. 16. Pacion. dict. cap. 55. numer. 25. *Valasc. de jur. emphyt. Quæst. 22. n. 5. Petr. Barbos. in L. 1. p. 7. n. 53. ff. Solut. matrim. Aug. Barbos. in cap. Propter sterilitatem 3. §. verum numer. 45. de locat. Britoin dict. §. verum sub n. 12. versic. Sicut etiam. Altimar. dict. Quæst. 17. sub n. 220. Barbos. hic n. 4. n. fine.*

9 Si verò persona privilegiata domum habitaverit ex privilegio hospitalitatis sibi concessa per Hospitalitorem maiorem absque contractu locationis, & conductionis, & tempore debito pensionem non solverit, tunc si in disposto pignus habuerit ad securitatem mercedis juxta formam traditam in regimine hospitalitatis, requiri debet, ut solvat intra decem dies, & ut ipsum pignus videat subhastari, & venundari; transactioque dicto termino, & illo non solvente, pignus subhastari, & addici debet plus offerenti, & ex pretio domino mercedem solvitur, ut statuitur in dicto regimine §. 24.

10 Si autem in deposito hujusmodi persona privilegiata pignus non habuerit, nec tempore debito pensionem solverit, tunc quia in hoc nemo est privilegiatus, maxime forma regiminis super deposito non observata, debet expelli, ac si privilegium non haberet, quia non conceditur, nisi anticipate pensio, vel pignus tradatur: ex §. 3. & §. 6. dicti regimin. cujus forma omissa, nulla est ipso jure concessio hospitalitatis, ad tradita per *Castill. contrav. lib. 5. p. 2. cap. 149. à n. 26. Valasc. consil. 103. n. 3. & consil. 133. n. 4. Caldas de potest. eligend. cap. 7. n. 13.* Quod nota, quia video erroneè contrarium observari in iudicio Hospitalitoris maioris, qui in hoc casu expulsionem non decernit, sed requirere mandatum inquilinum, ut solvat, alias contra ejus bona procedit executive pro pensionibus decursis, cum insimul deberet debitorem expellere, ex regula nostri textus, quæ etiam procedit in privilegiatis, ut diximus.

11 Ampliatur 5. ut si conductor domum sublocaverit, & nec ipse conductor, nec subconductor mercedem domino solverit, poterit ipse dominus subconductorem expellere. *Cancer. var. p. 1. cap. 14. n. 4. Pacion. de locat. cap. 55. n. 26.*

12 Ampliatur 6. ut expellendi facultas ob non solutionem mercedis oritur locatori statim, ac lapsum est tempus solutionis præfixum sive pacto, sive lege, vel consuetudine, ut colligitur ex nostro textu, & tenent *Barthol. in L. Quarto* 56. §. *Inter locatorem*, versic. *aut hæc promissio ff. locat. Jason. in L. 2. n. 27. circa med. versic. Ego timeo. Cod. de jur. emphyt. Cyriac. contr. 158. n. 14. Pacion. dict. c. 55. n. 27. cum seqq. Valasc. de jur. emphyt. Quæst. 21. n. 11. Altimar. de nullit. contract. tom. 6. rubr. 1. p. 4. Quæst. 39. n. 158.* Etiam si conductorem non interpellaverit, quia dies constituta pro solutione facienda interpellat pro eo. *Pacion. dict. 55. n. 31.*

Sed tunc obstant textus in *Authent. Qui rem. Cod. de Sacros. Eccles. & cap. Propter sterilitatem 3. §. verum de locat. & conduct.* Ex quibus deducitur, inquilinum cessantem per biennium in solutione pensionis posse à domo conducta expelli, ex quo periclitari videtur nostra ampliatio, quatenus in ea dicimus, quod statim, ac lapsum est tempus solutioni præfixum expelli potest conductor, cum in dictis iuribus requiratur biennium. At hæc jura communiter accipiuntur in locatione rerum Ecclesiæ ad longum tempus, quia talis locatio æquiparatur emphyteusi, quæ, si est Ecclesiastica, habet biennium, ut emphyteuta expelli possit ob non solutum Canonem, eo transacto, *Cap. Potuit de locat. Ord. hoc lib. 4. tit. 39. §. 2.* Ac ita intelligunt. *Gloss. in dict. §. verum verbo Canonem Barth. in dict. Auth. qui rem n. 1. & 2. Abbas in dict. cap. Propter sterilitatem n. 10 Jason. in L. 2. n. 39. cum seqq. Cod. de jur. emphyt. Gomes var. tom. 2. cap. 3. num. 6. Valasc.*

Valasc. de jur. emphyt. Quæst. 21. n. 7. Molin. de just. & jur. tom. 2. tract. 2. disp. 499. n. 2.

14

Alii verò tenent prædicta jura procedere tam in locatione ad longum tempus, quam ad breve, ut videre est per *Valasc. dict. Quæst. 21. à n. 5. Brito in dict. cap. Propter sterilitatem §. Verum n. 24. Molin. dict. n. 2.* ubi refert omnes intellectus per scribentes traditos: in quorum dissidio aliter prædicta jura intelligit *idem Brito n. 25.* ubi ait, intelligenda esse specialiter in locatione rerum Ecclesiasticarum, in quibus tam emphyteutæ, quam conductores in eo gravantur, quod si ejiciantur ob non solutam per biennium pensionem, minime repetunt melioramenta facta in relocata, seu in emphyteusim concessa, prout habetur in *Auth. de non alienad. §. scire autem. Collat. 2. & in Auth. de alienat. & emphyt. §. Si verò quis collat. 9. & in dict. Auth. Qui rem, in fine Cod. de Sacros. Eccles.* cum tamen in rebus temporalibus privati colonus non amittat, imo recuperat à domino talia melioramenta, & ideo nihil mirum, quod sicut colonus Ecclesiæ gravatur in amissione melioramentorum, ita relevetur ab expulsionem ante biennium, prout antea dixerat *Fason. in L. 2. Cod. de jur. emphyt. sub n. 37. versic. Ad idem facit, & versic. Restat in verbis ibi: Restat solum respondere ad dict. Authent. Qui rem, & ad dict. cap. Propter sterilitatem, ubi Ecclesia, cui magis favetur in abbreviatione temporis, non tamen potest expellere colonum ante biennium, quanto minus privatus, quia respondeo, quod in Ecclesia ideo statutum est tempus ubi ad colonum expellendum, quia tractatur de graviore præjudicio; nam colonus Ecclesiæ cadens perdit quæcumque melioramenta, ut dictis juribus, seu in colono privati, qui cadens non perdit melioramenta. Quod iterum respondet ipse *Fason. in dict. Auth. Qui rem, n. 12. in fine.**

15

Limitatur 1. si in contractu ad-

fit pactum de non expellendo conductorem sub certa poena per tempus præfinitum; tunc enim non poterit locator eum expellere statim, & in continenti, sed expectare debet, ut non solvat per biennium, ad hoc, ut tale pactum aliquid operetur, aliàs sine illo posset statim expelli: textus est notabilis in *L. Quæro 56. §. Inter locatorem. ff. locat. ubi Gloss. & Barthol. n. 2. Fason. in dict. Auth. qui rem n. 13. Valasc. de jur. emphyt. Quæst. 21. n. 5. Cyriac. tom. 1. contr. 158. num. 14. Pacion. de locat. cap. 55. num. 34. Gonzales in cap. Propter sterilitatem §. verum n. 3. de locat. & conduct. apud quos vide plures intellectus ad dict. §. Inter locatorem. Et hæc est declaratio ad supra positam ampliationem 1. n. 4. eamque tenet etiam *Guerreyr. tract. 3. de dat. & obligat. tutor. lib. 7. cap. 10. n. 81.**

16

Limitatur 2. ut non procedat si conductor sit absens, & non reperiatur; quia tunc pariter non potest locator redire ad rem suam statim, sed debet expectare biennium: ex *L. Cum domini 58. ff. locat. Barthol. in dict. §. Inter locatorem n. 2. Covar. in rubr. de testam. p. 2. n. 12. ad med. Pacion. dict. cap. 55. n. 36. Valasc. dict. Quæst. 21. n. 6. Gonzales in dict. §. verum n. 3. Quidquid circa intellectum dict. Leg. cum domini asserant. Valasc. & Pacion. locis citatis, intelligendo tamen, ut explicat *Pacion. à n. 39. tenet Guerreyr. dict. cap. 10. num. 82.**

17

Limitatur 3. in conductore ad longum tempus, qui in hoc proposito æquiparatur emphyteutæ: ex *dict. Auth. qui rem. Cod. de Sacros. Eccles. Pacion. dict. cap. 55. n. 43.* Et ideo talis conductor ante triennium non expellitur jure civili: ex *L. fin. Cod. de jur. emphyt. Ord. lib. 4. tit. 39. §. 2.* Et ante biennium jure Canonico: ex *cap. Propter sterilitatem §. verum, cap. Potuit. 4. de locat. & conduct. Ord. dict. §. 2.* Ita limitant *Valasc. dict. Quæst. 21. n. 7. Pacion. de locat. dict. cap. 55.*

n. 42. Cabed. p. 1. decis. 92. n. 4.

18

Limitatur 4. quod licet conductor statim expelli possit ob non solutam pensionem tempore constituto; tamen expulsus poterit re integra moram purgare, & ad locationem redire, si res alteri locata non sit ex *dict. §. verum. Bald. in dict. Auth. qui rem. n. 1. Valasc. dict. Quæst. 21. numer. 8. Pacion. dict. cap. 55. n. 48. ubi ex num. 47. agit de casibus, in quibus mora purgari potest. Guerreyr. dict. cap. 10. n. 84.*

19

Limitatur 5. ut non procedat si pro securitate locationis res ipsa specialiter sit hypothecata, tunc enim non poterit locator expellere conductorem etiam in casibus hujus textus, nisi prius ei solvat interesse, ut tenent citati à *Petr. Barbos. in L. Si filiofamilias 26. §. final. n. 35. ff. Solut. matrim. & à Covar. var. lib. 2. cap. 15. n. 4. & ibi Farias n. 73.*

20

Sed hæc limitatio communiter reprobat, & verius resolvitur cum communi Doctorum placito, quod conductor habens hypothecam etiam specialem pro securitate contractus, potest expelli pro necessitate domini, vel ob non solutam pensionem; quoniam dicta hypotheca tanquam accessoria illam eandem conditionem tacitam recipit, quam principalis, nempe, si debitor pensionibus satisfecerit, vel nisi locator ædibus indigeat ad proprios usus. Ita *Petr. Barbos. in dict. §. final. n. 35. Valasc. de jure emphyt. Quæst. 22. n. 4. Molin. de just. & jur. tract. 2. disp. 499. n. 7. Covar. dict. n. 4. ubi Farias n. 73. plures dat concordantes. Gonzales in dict. cap. Propter sterilitatem §. verum n. 3. & ibi Brito sub n. 8. versic. In domino verò, & n. 10. ubi extendit, etiam si simul interveniat pactum de non expellendo.*

21

Secunda causa, ob quam conductor expelli potest, durante locatione, est, cum domo malè utitur, eam damnificando, aut in ea exercendo actus illicitos, & inhonestos, vel do-

mui præjudiciales. Ita habetur in hoc textu versic. *O segundo caso, & in L. Edem 3. Cod. locat. & in cap. Propter sterilitatem 3. §. verum eod. tit. Pacion. de locat. cap. 29. à n. 1. & cap. 54. à n. 1. cum seqq. Gomes var. tom. 2. cap. 3. n. 6. Farias ad Covar. var. lib. 2. cap. 15. n. 60. Cancer. var. p. 1. cap. 14. n. 13. & 24. Altimar. de nullitat. contract. tom. 4. rubr. 1. p. 2. Quæst. 17. n. 217. Molin. de just. & jur. tract. 2. disp. 499. n. 12. Valasc. de jur. emphyt. Quæst. 23. à n. 1. Brito in dict. cap. Propter sterilitatem 3. §. verum à n. 12. de locat. & conduct. & ibi Aug. Barbos. à n. 34. Guerreyr. tract. 3. de dat. & obligat. tutor. lib. 7. cap. 10. ex n. 108. Idem Altimar. de nullit. contr. tom. 6. rubr. 1. p. 4. Quæst. 39. numer. 153.*

22

Ampliatur, ut procedat in qualibet re tam stabili, quam mobili propter identitatem rationis; quia tacite videtur conventum, ut bona fide. *Corbul. de jur. emphyt. tit. de caus. privat. ob rei deteriorat. n. 6. Molin. dict. disp. 499. n. 13. in fine. Pacion. dict. cap. 54. n. 2. & 3. Guerreyr. dict. cap. 10. sub n. 108.*

23

Sed ad hoc, ut hæc privatio locum habeat, tria sunt copulative necessaria, & si unum deficiat privationi locus esse non potest. Primum conductorem male versari, & deteriorare rem ipsam in proprietate, non autem quoad solos fructus: Secundum deteriorationem non esse modicam, sed considerabilem: Tertium deteriorationem factam fuisse per dolum malum, & culpam saltem levem, non autem levissimam conductoris. *Bald. in Auth. Qui rem, n. 2. versic. secundo nota, & ibi Fason. n. 7. Cod. de Sacros. Eccles. Idem Fason. consil. 17. n. 2. lib. 1. Alexand. consil. 118. n. 10. lib. 5. Menoch. de arbitr. casu 78. n. 6. Trentacinq. var. lib. 3. tit. de locat. & conduct. resolut. 4. n. 10. Cyriac. contr. 268. n. 9. tom. 2. Ciavlin. Forens. lib. 1. cap. 2. n. 22. Pacion. dict. cap. 54. n. 5. Altimar. dict. Quæst. 39. n. 134. Guerreyr. dict. cap.*

cap. 10. n. 109. cum seqq.

24 Ratio verò cur non attenditur
damnum datum in fructibus, sed in
proprietate, consistit in eo, quia dum
fructus rei locatæ spectant ad condu-
ctorem, non autem ad dominum,
non est de quo dominus ipse conque-
ratur, si conductor fructibus tantum
damnum infert, puta, non colendo
agrum, vel malè colendo. *Bald. in dict.
Auth. qui rem. n. 31. ad med. Trenta-
cinq. dict. resolut. 4. n. 10. versic. 2. quod
deterioratio. Pacion. dict. cap. 54. n.
6.*

25 Declara 1. hoc non procedere
in locatione pro certa rata fructuum;
quia tunc resultat præjudicium etiam
domino, & ob id potest conductorem
expellere; *Corbul. dict. tit. de caus.
privat. ob rei deteriorat. n. 27. in fine.
Pacion. dict. cap. 54. num. 7. Guerreyr.
dict. cap. 10. n. 111.*

26 Declara 2. sufficere damnum
in fructibus, si est duraturum post
tempus conductionis, ut si conduc-
tor malè colat vineam, omittendo
amputare vites, vel eam extirpet, aut
arbores frugiferas cædat. *Bald. in dict.
Auth. qui rem. n. 3. post med. Jason. in
L. 2. n. 98. post med. Cod. de jur. emph.
Pacion. de locat. cap. 54. num. 8. 9. &
10. Guerreyr. dict. cap. 10. n. 109.*

27 Non tamen evitabitur expulso
propter deteriorationem decretam in
dictis juribus, sub prætextu, quod
in alia parte res fuerit meliorata.
*Mantic. de tacit. lib. 2. tit. 29. à num.
9. Pacion. dict. cap. 54. n. 17. ubi quod
perdit melioramenta. Guerreyr. dict.
cap. 10. n. 110.*

28 Quæ autem sit modica, vel
considerabilis deterioratio, relin-
quitur arbitrio judicis, quod non de-
bet esse effrænatum, sed regulandum
à jure, vel ratione aliqua: ideo con-
siderare debet judex deterioratio-
nem ipsam respectivè ad qualitates
personarum, rei locatæ, ac ipsius
contractus locationis. *Pacion. dict.
cap. 54. à num. 22. cum seqq. Guerreyr.
dict. cap. 10. n. 112. Cyriac. contrav.*

268. n. 10. & 11. tom. 2. Brito in cap.
Propter sterilitatem. §. verum n. 14. in
fine de locat.

29 Circa tamen dolum, vel culpam
quæ debet intervenire notare op-
portet, quod deterioratio contingens
casu fortuito, vel culpa levissima
conductoris non est sufficiens ad eum
expellendum. *Pacion. dict. cap. 54. ex
n. 45. cum seqq. ubi n. 49. ait, quod si
locatæ sint simul unica locatione plu-
res res, & conductor in una tantum
malè versatus sit, adhuc poterit ab
omnibus expelli. Guerreyr. dict. cap.
10. n. 113. & n. 114.*

30 Quo autem ad malam conversa-
tionem, & exercitium actuum illicito-
rum in domo conductæ, patitur
aliquas declarationes conclusio dedu-
cta ex nostro textu; & prior est, ut
non procedat, quando dominus loca-
tor à principio, hoc est, tempore
contractus, sciebat eundem conduc-
torem esse usurarium, vel publice in
domo solitum habere meretrices, vel
ad eum finem domum conduxit, tunc
enim minime poterit ex ea causa
conductorem expellere, nisi ad pe-
titionem vicinæ, requisito iudice
*Brito in cap. Propter sterilitatem §. ve-
rum n. 14. de locat. & conduct. Valasc.
de jur. emphyt. Quest. 23. ad fin.*

31 Et in hoc sensu accipiendi sunt
qui tenent, non posse expelli schola-
rem à domo conductæ ex causa malæ
conversacionis; quia requiritur, ut
locator tempore locationis sciat scho-
larem solitum esse meretricari, vel de
hoc publice infamatum, nam dantur
plures scholares ab his pravis usibus
abstinentis, ac ita intelligit. *Brito dict.
n. 14. & Valasc. de jur. emphyt. Quest.
23. versic. Nec refert. procedere præ-
fati Doctores, quos refert Barbof. hic
n. 5. in fine, & ejus filius. Aug. Barbof.
in L. Adem 3. n. 33. Cod. de locat. &
conduct. Pacion. dict. cap. 54. n. 26.*

32 Secunda declaratio est, quando
domus, in qua conductor malè ver-
satur, exercendo ibi pravos mores,
sita est inter alias, in quibus comme-
morantur

morantur personæ honestæ, & turpi-
tudo est publica, ex quia vicinia scan-
dalum patiatur. Aliter enim si domus
sit juxta lupanaria, vel inter alias
confiniles personas, minime ex ea
causa conductor expelli potest, nisi
esset Clericus: Idemque dicendum
erit, si conductor secretò, & non
publicè pravos mores exercent. *Brito
in dict. §. verum, sub n. 14. versic.
secunda. Valasc. dict. Quest. 23. versic.
veruntamen hoc. Molin. de just. &
jur. tract. 2. disp. 499. n. 12. Agid.
de privileg. honest. artic. 9. n. 8. in fine.
August. Barbof. in cap. Propter sterili-
tatem §. verum n. 36. de locat.*

33 Illud tandem advertendum du-
co, quod cessante causa, ob quam ve-
nit expellendus conductor, utpote,
qui destitit ab exercitio pravorum
actuum, præstita insuper sufficienti
cautione bene utendi, tunc admit-
tendus est iterum ad habitandam do-
mum. *Brito in dict. §. verum, sub n.
12. versic. Est autem ingens.*

34 Sequuta autem expulsionem ob
causam deteriorationis, vel malæ
conversacionis, questio fuit antiqua,
an pro tempore, quo conductor fuit
expulsus, minuenda sit pensio? In qua
aliqui tenuerunt, nihil diminuendum
esse, ex ea ratione, quia cum propter
sui culpam fuit expulsus, adhuc cen-
setur habitare in sui præjudicium:
Alii tenuerunt contra, quod videli-
cet expulsus debeat solvere pensiones
decurias usque ad tempus expulsio-
nis, non verò pro tempore futuro post
expulsionem. Alii tamen distinguen-
do voluerunt, quod si conductor per-
verse domo conductæ utatur ipsam
damnificando, non teneatur ad inte-
gram pensionem, sed tantum pro
damno dato actione locati, vel legi.
Aquilæ, diminuta mercede: Si ta-
men perverse conversatur, non ta-
men damnificat, tenendo ibi meri-
trices, illicitos, & inhonestos usus
exercendo, tunc simpliciter tenea-
tur ad integram pensionem solven-
dam. Quas sententias referunt *Brito*

dict. §. verum, sub n. 12. versic. *Maus
dubium. Pacion. dict. cap. 54. à n. 53.
cum seqq. ubi n. 56. addit, quod alii
tradunt, quod ubi conductor expel-
latur culpa sua, si locator sit Ecclesia,
totam mercedem petat; si sit priva-
tus, ratam temporis.*

35 Sed verior opinio videtur, quod
in effectu locator nullum pati debeat
damnum culpa conductoris, nec
etiam lucrum capere possit. Ac pro-
inde si res locata sit damnificata in
proprietate, refici ei debent damna
in re ipsa data, respectu autem mer-
cedis ea pariter carere non debet lo-
cator, ne hoc damnum patiatur, at
si alium conductorem inveniat, vel
conductor expulsus alium conducto-
rem idoneum, & honestum offerat,
tunc pro eo tempore, quo illi mer-
cedem solvunt, debebit eam locator
remittere conductori expulso; aliàs
enim lucrum caperet, accipiendo
duplicatam mercedem. Et idem erit;
si alium conductorem absque ratione
admittere recuset, quia culpa sua da-
mnum recipiet. *Gregor. Lopes in L. 6.
verbo Los casos, partit. 5. Molin. de
just. & jur. tract. 2. disput. 499. n. 14.
versic. Mihi verò probatur opinio. Pa-
cion. de locat. cap. 54. num. 57. & 58.
Barbof. hic sub n. 5. & ejus filius. Aug.
Barbof. in L. Adem 3. n. 34. Cod. de
locat. & conduct. & in cap. Propter ste-
rilitatem 3. §. verum n. 42. eod. tit. & ibi
Brito num. 13. Quidquid distinguat
Agid. de privileg. honest. artic. 9. n. 9.*

36 Tertia causa, ob quam condu-
ctor expelli potest durante locatione,
est, quando dominus domus locatæ
vult eam reficere necessariò, quia
post contractum locationis egere cœ-
pit refecione necessaria, quæ adhi-
beri non possit conductore in ea ha-
bitante, finitaque locatione tenetur
domum restituere conductori, ut to-
tum tempus contractus finiat, dimi-
nuta pensione pro rata temporis, quod
in illa non habitavit causa dictæ refe-
ctionis: prout habetur in hoc textu,
versic. O terceiro he, & in L. Adem

3. *Cod. de locat. & in cap. 1. propter sterilitatem 3. §. verum eod. tit. Molin. de just. & jur. tract. 2. disput. 499. n. 11. tom. 2. Brito in dict. §. verum. num. 3. & ibi August. Barbof. n. 30. & in dict. L. Adem n. 26. Cancer. var. p. 1. cap. 14. n. 22. Pacion. de locat. cap. 57. à n. 1. cum seqq. Altimar. de nullit. contract. tom. 6. rubric. 1. p. 4. Quæst. 39. n. 181.*

37 Declara 1. procedere, quando causa refectionis domus non extabat, nec prævideri potuit tempore locationis, secus si jam extitisset, & prævideri potuisset tempore contractus, quo casu etiam si de tacto necessaria sit, non tamen ex ea causa poterit inquilinus expelli invitus *Trentacinq. var. lib. 3. tit. de locat. & conduct. resolut. 4. n. 9. Brito in dict. §. verum n. 4. August. Barbof. in dict. L. Adem. 3. n. 27. Altimar. dict. Quæst. 39. n. 183. Pacion. dict. cap. 57. n. 14. ubi ait, secus esse, si adsit postea maior necessitas, quam ab initio, & cum eo Altimar. cit.*

38 Declara 2. ut procedat in refectione necessaria, & non voluntaria, seu utili; nam tunc inquilinus non potest expelli, ut colligitur ex hoc textu ibi: *Adubios necessarios. Trentacinq. dict. n. 9. Brito in dict. §. verum, sub n. 3. August. Barbof. in dict. L. Adem n. 28. Altimar. dict. Quæst. 39. n. 182. Pacion. dict. cap. 57. n. 12. cum seqq.*

39 Inde si non ob necessariam impensam, sed voluntariam, seu utilem, & ita minus legitime locator expellat conductorem, durante tempore locationis, tenebitur illi ad interesse: ex *L. Insulam, & L. Hæc distinctio, in princ. ff. locat. Gloss. in dict. L. Adem, verbo Corrigitur Trentacinq. dict. resolut. 4. n. 9. Brit. in dict. §. verum, sub n. 2. versic. Inde fit. August. Barbof. in dict. L. Adem sub num. 28.*

40 Declara 3. quod tunc expelli poterit conductor ex causa refectionis, si resectio ipsa ejus fuerit qualitatis,

ut fieri nequeat, inquilino domum ipsam habitante, vel partem ejusdem, ut satis insinuat in hoc textu ibi: *Que se não poderão fazer convenientemente morando o allugador nella. Brito in dict. §. verum sub n. 3. versic. Ex quo venit. August. Barbof. in dict. L. Adem, 3. sub n. 29. Cod. de locat. Altimar. dict. Quæst. 39. n. 184. Pacion. de locat. cap. 57. n. 15.*

Quæ tamen declaratio non solum est intelligenda procedere in favorem conductoris, ne possit expelli, quando resectio domus fieri potest, eo manente in ejus habitatione, itaut poterit impune resistere locatori; sed etiam in favorem locatoris ad effectum, scilicet, ne teneatur pro rata temporis, quo duravit domus resectio, remittere debitam pensionem; adeo ut cum conductor pro eo tempore etiam cum aliquo modico incommodo possit habitare, nec ipsum locator expellat, teneatur ad integram pensionem solvendam nulla facta deductione: ex text. in *L. Habitatores, ubi Gloss. verbo demoliri, & Barth. & Paul. ff. locat. Brito in dict. cap. Propter sterilitatem 3 §. verum, sub n. 3. versic. Quæ sane declaratio, de locat. & conduct. Aug. Barbof. in dict. L. Adem 3. sub numer. 29. Cod. eod. titul.*

41 Declara 4. ut cessante causa refectionis, & ea peracta, domus conductori reddenda sit ad habitandum, donec tempus conductionis finiatur, diminuta, seu deducta mercede pro rata temporis, quo domum non habitavit causa refectionis, ut expresse habetur in hoc textu, versic. *E. acabado o reparo. Brito in dict. §. verum, n. 5. August. Barbof. in dict. L. Adem n. 30. Molin. de just. & jur. tract. 2. disput. 499. n. 11. in fine. Cancer. var. p. 1. cap. 14. n. 22.*

42 Si verò tunc conductor domum minime velit habitare, nulla sibi fieri debeat remissio pensionis pro residuo temporis, quo stat per eum, quo minus habitet; nisi inquilinus sic ejectus ex

causa refectionis domus aliam conduxerit pro maiori tempore necessitate coactus, quia pro minori tempore non potuit aliam conducere; quia tunc, cum sit sine culpa, debet servari in demnis, aliter tamen erit; si pro tempore refectionis tantum conduxerit aliam domum, quia tunc cessante causa refectionis, nullum est inconveniens, quo minus debeat ad primam redire, secunda locatione finita, in quem sensum intelligendus est textus noster, ut tenet. *Brito in dict. §. verum, sub n. 5. versic. Ex quo inferri potest.*

44 Declara 5. & restringe, ut talis facultas expellendi conductorem ex causa refectionis domus procedit in locatione modici temporis, nam ubi agitur de locatione ad longum tempus, tenetur conductor ipse domum reficere, juxta tradita per *Caroc. de locat. tit. De incendio n. 80. & tit. de recusat. Quæst. 5. n. 8. Pacion. de locat. cap. 57. n. 16. Altimar. dict. Quæst. 39. n. 183.*

45 Quarta causa, ob quam potest dominus locator conductorem expellere iavutum, durante tempore locationis, est quando sibi supervenit necessitas habitandi domum locatam. *L. Adem 3. Cod. de locat. & conduct. cap. Propter sterilitatem 3. §. verum, eod. tit. ex quibus deductus fuit textus noster, ubi hoc extendit ad necessitatem filiorum, & filiarum, fratresque & sorores ipsius locatoris. Exornant præter ordinarios in dictis juribus. Aug. Barb. in dict. L. Adem ex n. 33. & in dict. cap. Propter sterilitatem §. verum, à n. 21. & ibi Brito num. 6. Pacion. de locat. cap. 56. à n. 1. Altim. de nullit. contract. tom. 6. rubr. 1. p. 4. Quæst. 39. à n. 159. Sabelli §. locatio n. 31. Gomes var. tom. 2. cap. 3. sub n. 6. versic. Item quando. Farias ad Covar. var. lib. 2. cap. 15. n. 61. Molin. de just. & jur. tract. 2. disput. 499. n. 6. tom. 2. Valasc. de jur. emphyt. Quæst. 22. n. 2. Barb. hic n. 7.*

46 Requiritur tamen, quod hæc Tom IV.

domini necessitas habitandi domum non immineret tempore locationis factæ, sed necesse est, quod supervenerit, & non fuerit opinata de illo tempore, nec verosimiliter potuerit prævideri, ut habetur in hoc textu ibi: *Pelo caso, que de novo lhe sobreveio de que não tinha razão de cuidar ao tempo, que allugou, & in dict. cap. Propter sterilitatem 3. §. verum de locat. & conduct. & ibi Brito n. 11. Aug. Barbof. in dict. L. Adem 3. num. 15. Cod. eod. tit. & ejus parens hic num. 8. Valasc. dict. Quæst. 22. sub n. 2. Gom. dict. versic. Item quando. Farias dict. cap. 15. n. 63. Cancer. var. p. 1. cap. 14. n. 8. Altimar. dict. Quæst. 39. n. 160. Molin. dict. n. 6. Pacion. dict. cap. 56. n. 2. cum seqq. ubi n. 5. tenet, non teneri considerare remota, sed solum propinqua.*

47 Et hæc necessitas debet esse vera, & non affecta, non enim sufficit utilitas locatoris sola, ut si adveniat in loco, ubi est domus locata, Princeps, & locator sperans, maiorem pensionem percipere debere, fingat velle habitare in ea. *Angel. in dict. L. Adem num. 1. versic. Et hoc nota. Alciat. consil. 35. sub n. 8. lib. 8. Caroc. de locat. tit. de recusat. Quæst. 2. n. 8. Martin. Medic. exam. 28. n. 22. Pacion. dict. cap. 56. num. 7. Altimar. dict. Quæst. 39. n. 161. Farias dict. cap. 15. n. 64.*

48 Unde si dominus ejiciat inquilinum in propriam domum se conferens ex causa, quæ legitima videatur, & postea intra breve tempus eandem alteri locet, tenebitur conductori expulso ad interesse, nisi eum in domo ablata reponat. *Caroc. dict. Quæst. 2. à num 31. Natta consil. 25. vol. 1. Cancer. dict. cap. 14. n. 10. Olea de cession. jur. tit. 3. Quæst. 2. num. 26. Farias dict. cap. 15. num. 64.*

49 Non tamen satis est ad excludendum locatorem ab hac facultate expellendi conductorem, quod præfata necessitas de tempore contractus

tractus in aliqua parte adisset, vel immineret, si postea valde augeatur in opinanter ex aliquo casu *Valasc. dict. Quest. 22. n. 9. Molin. dict. disput. 499. n. 9. Pacion. dict. cap. 56. n. 6. Farias dict. cap. 15. num. 63. versic. Et tamen, Altimar. dict. Quest. 39. sub n. 160.*

50 Necesseitas autem habitandi domum locatam pluries dicitur: Primo si domus, in qua locator inhabitabat, corrumpatur, vel incipiat minari ruinam, ita ut toto inhabitari non valeat, & ruina sit talis, quæ ponat locatorem in necessitate migrandi. *Gloss. in dict. L. Adem verbo necessariam, & in dict. §. verum verbo non imminet; Gomes var. tom. 2. cap. 3. sub n. 6. versic. Item quando. Molin. dict. disp. 499. sub n. 6. Pacion. de locat. cap. 56. n. 8. & 9. Altim. de nullit. contr. tom. 6. rubr. 1. p. 4. Quest. 39. num. 162. Valasc. de jur. emphyt. Quest. 22. n. 3. August. Barb. in dict. L. Adem 3. sub n. 15. Cod. de locat.*

51 Et idem est, si superveniant hostes in loco, vel habeat locator inimicos in vicinia, aut aliud immineret periculum, ita ut ibi inhabitare non valeat *Molin. dict. n. 6. Valasc. dict. n. 1. Pacion. dict. cap. 56. n. 10. Aug. Barb. dict. numer. 15. Altimar. dict. Quest. 39. n. 163.*

52 Secundo, si locator uxorem ducat, cum qua non possit commode habitare ubi degit. *Gloss. in dict. L. Adem verbo necessariam, & in dict. §. verum, verbo non imminet. Valasc. dict. Quest. 22. n. 3. Pacion. dict. cap. 56. num. 11. Gomes dict. versic. Item quando. Molin. dict. n. 6. August. Barb. dict. n. 15. Altimar. dict. Quest. 39. n. 164. Nisi tempore locationis esset habilis ad nubendum: ex Mart. Medic. exam. 28. n. 20. Pacion. dict. cap. 56. n. 12. Altimar. dict. n. 164. Valasc. dict. n. 3. versic. Proinde.*

53 Idem est si locatori superveniat dignitas, per quam indigeat maiori familia, & sic necessaria sit maior domus. *Gomes dict. n. 6. Molin. dict. n. 6.*

Pacion. dict. cap. 56. n. 13. Altim. dict. Quest. 39. n. 165. Valasc. dict. Quest. 22. sub n. 3. August. Barb. dict. n. 15. Aut superveniat infirmitas, propter quam locator indigeat domo, causa melioris habitationis, & aeris. Cavar. de locat. tit. de recusat. Quest. 2. n. 10. Pacion. dict. cap. 56. n. 14. Altim. dict. n. 165.

54 Tertio, si locator indigeat domo locata, quia in ea velit facere artem lanæ, vel aliam honestam, aut quid simile. *Baldus in dict. L. Adem 3. num. 17. Cod. locat. Sed hoc restringitur procedere, quando locator exercuisset antea artem in domo, quæ corruisset, vel alia de causa non posset ibi amplius exerceri, ut per Gregor. Lopes in L. 6. tit. 8. partit. 5. Quod verum non dicitur, si dominus aliunde, quam ex illa arte vivat, quia lex usibus propriis necessariam esse domum requirit. Valasc. dict. Quest. 22. sub n. 3. versic. Sed & mihi, quem sequitur. Molin. de iur. & jur. tract. 2. d. sp. 499. n. 6. ad finem. Mart. Medic. dict. exam. 28. num. 22. Pacion. dict. cap. 56. ex num. 15. cum seqq. ubi n. 18. concludit, videri sufficere primam restrictionem Gregor. Lopes, quia dum dominus est solitus exercere artem, satis usibus propriis dicitur necessaria domus, si necessitas est pro continuatione illius, licet non sit talis ars, ex qua solum vivat quidquid sit, si velit ejus usum noviter assumere absque necessitate parandi sibi cum ea victum.*

55 Ampliatur 1. hæc quarta causa supra n. 45. quod adeo ex supervenienti, & inopinato casu necessitatis licet domino locatori conductorem expellere durante tempore conductionis, ut procedat etiam quoad necessitatem supervenientem pro habitatione filii, vel filiae, fratris, vel uxoris ipsiusmet domini domus locata, ut expresse habemus in hoc textu versic. O quarto he, ibi: Ou para algum seu filho, filha, irmão, ou irmã. *Barbos. hic num. 10. Bald. in dict. L. Adem*

Adem 3. num. 17. Cod. locat. Mart. Medic. dict. exam. 28. num. 27. versic. Si vero. Pacion. dict. cap. 56. num. 19. Altimar. dict. Quest. 39. n. 166. Molin. dict. disput. 499. n. 6. versic. Atque hoc Gomes var. tom. 2. cap. 3. sub num. 6. versic. Et adde Farias ad Covar. var. lib. 2. cap. 15. n. 62. August. Barb. in cap. Propter sterilitatem 3. §. verum n. 22. de locat. & conduct. & in dict. L. Adem 3. n. 16. Cod. eod. tit. Valasc. de jur. emphyt. Quest. 22. n. 3. Brito in dict. §. verum n. 6.

56 Contrarium tamen respectu fratris, vel sororis tenent communiter scribentes de jure communi, ut videre est per supra relatos; quare textus noster, ut minus deviet à jure communi, intelligi poterit, ut tantum obtineat casu, quo frater tenetur alere fratrem in opem, ac etiam dotare, quia nomine alimentorum venit habitatio, & præstatio domus ad habitandum. *L. Verbo victus ff. de verbor. significat. Quæ ratio cessat quando frater est dives, qui ex supervenienti causa indiget domo ad habitandum; quem frater alere non tenetur; & cum hac restrictione, & distinctione intelligit textum nostrum Brito in dict. §. verum n. 6. versic. Quidquid Ord. nostra; quem refert Aug. Barb. in dict. L. Adem 3. n. 16. in fine.*

57 Et idem quod dicitur de filiis domini locatoris, dicitur etiam de ejus parentibus, quorum necessitas reputatur propria locatoris propter mutuum amorem, & quia recipiuntur inter se. *Brito dict. n. 6. versic. Dicitur etiam. Barbos. hic numer. 10. & ejus filius Aug. Barb. in dict. L. Adem 3. sub n. 16. versic. Dicitur etiam. Cod. de locat. & in dict. §. verum n. 22. Pacion. dict. cap. 56. numer. 19. Altimar. dict. Quest. 39. numer. 166.*

58 Ampliatur 2. quod licet domus locata hypothecata sit pro securitate contractus, adhuc superveniente casu necessitatis locatoris, potest conductor expelli, quia hypotheca

firmat contractus secundum suam naturam, non vero tollit ea, quæ in sunt contractui à natura, uti est hæc facultas expellendi ob proprium, & necessarium ulum locatoris ex hoc textu, & dict. L. Adem, ac dict. §. verum. *Covar. var. lib. 2. cap. 15. n. 4. & ibi Farias num. 73. Pacion. de locat. cap. 56. n. 47. Molin. dict. disp. 499. n. 7. Valasc. dict. Quest. 22. numer. 4. Petr. Barbos. in L. Si filiofamilias 26. §. final. n. 35. ff. solut. matrim. Altimar. dict. Quest. 39. n. 177. Brito in dict. §. verum, sub n. 8. versic. In domino vero, & diximus supra numer. 20.*

59 Nec sunt audiendi contrarium habentes, quibus non suffragatur, quod singularis successor, licet aliàs non teneatur stare colono, seu inquilino: ex *L. Emptorem. Cod. locat.* tenebitur tamen, si res sit hypothecata specialiter, vel generaliter pro securitate locationis: ex *Ord. hoc lib. 4. tit. 9.* ubi diximus: Valde enim diversa est ratio in casu hujus ampliationis; quia dominus ex superveniente, & inopinata necessitate domum repetens à conductore, non videtur in eum casum contraxisse, intelligitur enim locatio, facta sub conditione, quæ sub intelligitur, nisi locator ædibus indigeat ad proprios usus; quod respectu singularis successoris dici non potest in specie dict. *L. Emptorem, & dict. Ord.* Ac ita tenent *Valasc. dict. Quest. 22. sub n. 4. Petr. Barbos. in dict. §. final. n. 35. Brito in dict. §. verum n. 2. Farias ad Covar. var. lib. 2. cap. 15. n. 63.*

60 Ampliatur 3. ut procedat, etiam si conductor sit scholaris, aut aliter privilegiatus, quia non obstante privilegio, poterit expelli ex superveniente necessitate domini locatoris, siquidem determinatio hujus textus, & concordantium est generalis, & comprehendit etiam personas privilegiatas: ex text. in *L. In fraudem §. final. ff. de milit. testam. Valasc. de jur. emphyt. Quest. 22. num. 5. Petr. Barbos. in L. 1. p. 7. n. 52. &*

53. ff. Solut. matrim. Molin. de just. & jur. tract. 2. disput. 499. n. 9. cum quibus pertransit. Aug. Barb. in dict. L. *Edem* 3. n. 19. versic. Sed contrarium. Cod. de locat.

61

Contrarium tamen sequuntur relati ab ipso August. Barbos. dict. n. 19. & in cap. Propter sterilitatem 3. §. verum n. 27. eod. tit. de locat. & ab ejus parente Emmanuele Barbos. in remissionib. ad hunc text. sub n. 7. versic. Nec etiam, & à Pacion. de locat. cap. 56. n. 29. & 30. Altimar. de nullit. contract. tom. 6. rubr. 1. p. 4. Quæst. 39. n. 169. Sed istorum sententia admitti potest, quando ædes ita sunt necessariae scholari, vel aliæ personæ privilegiatæ, ut alibi habitationem idoneam non inveniatur, nam tunc propter publicam utilitatem, ædes per dominum relinquendæ sunt scholari, ne publica utilitas impediatur: Aliorum verò sententia procedat, si scholari, vel alteri privilegiato non sint præcisè necessariæ domus conductæ, quia forte alias idoneas invenire potest. Ita conciliant has opiniones Petr. Barb. in dict. L. 1. p. 7. n. 53. Pacion. dict. cap. 56. n. 32. cum seqq. August. Barb. dict. n. 19. ad finem. Far. ad Cov. var. lib. 2. cap. 15. n. 71. in fine.

62

Ego autem minimus eorum puto, primam sententiam indistincte tenendam esse ex ea ab omnibus approbata ratione, quia dominus locator in casu supervenientis, & inopinatae necessitatis non videtur domos locasse, imò in ea locatione tacite inest conditio: nisi dominus locator dominus indigeat ad proprios usus ex traditis per Brito in cap. Propter sterilitatem 3. §. verum, num. 2. de locat. & per supra laudatos n. 59. in fin. Et cum in ea ratione nitatur dispositio hujus textus, & concordantium, censentur in sua generalitate comprehensæ privilegiati, in quibus militat eadem ratio, & sic in illis debet esse eadem dispositio ex L. Illud 32. ff. ad Leg. Aquil. L. Si postulaverit 27. §. 2. ff. ad Leg. Jul. de adulter. §. Si igitur. Instit. quod cum eo

Salgad. de Supplicat. ad Sanctiss. p. 2. cap. 10. n. 22. Lara de Capellan. lib. 1. cap. 5. n. 24. Argel. de legitim. contradi. Quæst. 10. n. 115.

Et hoc ipsum probatur ex stat. nostr. Academiae Conimbricensis lib. 2. tit. 31. §. 15. versic. Porum. ubi habetur, quod dominum emphyteutam, qui ad vitam habet ædes ad propriam habitationem, non possunt privilegiati expellere, ut patet ex verbis ibi: *E porum se alguma pessoa tiver casas em sua vida para nellas viver, não lhes poderão ser tomadas para estudantes, ou privilegiados da Universidade; salvo sendo o preço de tal qualidade que signifie ser alluguer, e não afforamento.* Ex quo sequitur, quod privilegiatus non utitur suo privilegio adversus dominum ædium, quando eis indiget ad propriam habitationem, ut expresse dicitur in regimin. hospitalitatis. §. Porque quera 31. & sic cessat ratio, in qua fundantur sequaces secundæ opinionis. supra n. 61.

Nec obstat Regimen hospitalitatis, vulgò, da Aposentadoria, §. A pessoa que viver 13. ubi statuitur, quod privilegiatus habitans domos sibi concessas jure hospitalitatis, non potest expelli illo anno, quo sibi datae fuere, quamvis earum dominus velit eas habitare: quia procedit, quando dominus illas petit absque causa supervenienti, & inopinata, non verò quando talis causa supervenit postquam privilegiatus domos habitat jure hospitalitatis: in hoc enim casu, privilegio non gaudet contra dominum, qui etsi ab initio non impediret talem hospitalitatem, & sic videatur in eam consensisse; tamen talis consensus tacitus debet intelligi eo modo præstitus, quo expressus præstatur in locatione conventa, cum conditione, scilicet, Nisi dominus ædibus indigeat ex causa supervenienti; prout supra diximus n. 62. Nam si tempore, quo privilegiatus ædes petit jure hospitalitatis, dominus eis præcisè indiget ex causis supra relatis, potest hospita-

pitalitatem impedire, ac si eas habitaret: ex dict. §. 31. ejusdem regimin. hospitalit. Ea verò non impedita, jam post concessam, & habitationem sequutam, inquilinum expellere illo anno non potest, sic intellecto dicto regimine.

65

Ampliatur 4. ut procedat etiam stante pacto expresse de non expellendo conductorem toto tempore durantis locationis: adhuc enim ex superveniente necessitate domini expelli potest; nam pacta in contractu apposita intelligi debent juxta naturam ipsius: ac proinde cum de natura contractus locationis sit, ut non expellatur conductor, si non superveniat necessitas domino utendi domo, ita intelligi debet pactum prædictum; etiam si dici possit, quod si ita intelligatur, nihil operaretur, dum tacite inerat, quod extra dictum casum necessitatis domini, & alios in jure, & hoc textu expressos non posset expelli; quia responderetur, non esse novum in jure, quod expressio ejus, quod tacite inerat, nihil operetur, prout in specie tenent, & respondent Riminald. Senior. consil. 613. n. 4. Nata consil. 416. n. 2. Greg. Lop. in L. 6. tit. 8. Gloss. 2. partit. 5. Caroc. de locat. tit. de recusat. Quæst. 2. n. 19. Fontanell. de pact. nupt. claus. 14. Gloss. 9. p. 4. à n. 68. Cancer. var. p. 1. cap. 14. n. 13. Faber. in Cod. lib. 4. tit. 42. definit. 49. Pacion. de locat. cap. 56. n. 35. & 36. Covar. var. lib. 2. cap. 15. n. 4. versic. Ex quo mihi, ubi Farias n. 79. Molin. de just. & jur. tract. 2. disput. 499. num. 8. Altimar. de nullit. contract. tom. 6. rubr. 1. p. 4. Quæst. 39. n. 171.

66

Et licet contrariam opinionem sequutus sit Angelus in L. *Edem* 3. n. 1. versic. Dico etiam. Cod. de locat. quem sequitur Valasc. de jur. emphyt. Quæst. 22. n. 8. & alii reati per Barb. hic n. 7. & per Pacion. dict. cap. 56. n. 34. Farias dict. cap. 15. n. 78. & ab Altimar. dict. Quæst. 39. n. 170. nec non ab Aug. Barb. in dict. L. *Edem*.

n. 25. Tamen hæc opinio Angeli, & ejus sequacium communiter reprobat per supra citatos n. 65. quorum aliqui dicunt, esse falsissimam, ut videre est apud eundem Pacion dict. cap. 56. n. 36.

67

Et sic, non obstante hac secunda opinione, prima procedit, quamvis tale pactum sit juramento firmatum; quia juramentum solum firmat contractum intra suos limites, non autem illum extendit ad casum, de quo verisimiliter partes non cogitarunt, & in quo de jure contractus deficit, & firmitatem non habet; prout est casus supervenientis necessitatis inopinatae, ut declarant Molin. dict. disp. 499. sub n. 8. Pacion. dict. cap. 56. num. 37. Altimar. dict. Quæst. 39. numer. 272.

68

Nisi ex circumstantiis arbitrio judicis pensandis deprehendatur, locatorem verisimiliter intendisse juri suo renunciare etiam in casu supervenientis necessitatis, quia tunc bene procedit dicta secunda opinio Angeli ut tenet Molin. dict. n. 8. versic. Sane dicerem. Pacion. dict. cap. 56. numer. 40.

69

Vel nisi dominus pro miserit non expellere conductorem, durante locatione, quamvis pro usu proprio domo locata indigeret; tunc enim illum expellere non potest in casu supervenientis necessitatis. Valasc. de jur. emphyt. Quæst. 22. num. 8. ad finem. Petr. Barbos. in L. Filofant. lib. 26. n. 36. ff. solut. matrim. August. Barbos. in cap. Propter sterilitatem 3. §. verum n. 28. de locat. & cond. & in L. *Edem* n. 25. Cod. eod. tit. Pacion. dict. cap. 56. n. 38.

70

Hinc quaeritur, quid si locator promiserit conductorem non expellere, durante tempore locationis, etiam si domum pro se vellet, nulla adjecta causa; an tunc censeatur renuntiatum præfatæ facultati expellendi superveniente causa necessitatis? Et videtur, quod non: quia illa verba, quod conductorem non expellet, duran-

durante locatione, etiamsi domum pro se vellet, intelliguntur secundum jus commune, nempe, nisi domus domino pro sua habitatione necessaria sit: & sic quamvis dictum pactum non fuisset expressum intelligitur de jure communi, & quando exprimitur illud, quod inest a jure, non videtur apponi, ut aliquid addat, vel derogat ipsi juri, sed tantum ad dubitationem tollendam. Quod verius putavit. *Cancer. var. p. 1. cap. 14. n. 13. ubi n. 15. ait* consuluisset, locatorem reservantem proprium usum posse conductorem expellere, licet ei non supervenisset necessitas domum habitandi, sed voluntarie eam vellet habitare; ex ea ratione, quia negari non poterat, quod si supervenientia necessitatis requireretur, pactum illud esset prorsus inutile, & frustraneum, cum apponatur cum mysterio, & ut aliquid operetur, & ibi respondet ad argumenta contrariae opinionis, & aliam affirmativam posuerat n. 11. quem referunt *Pacion. de locat. cap. 56. num. 41. Altimar. de nullit. contr. tom. 6. rubr. 1. p. 4. Quest. 39. n. 174.*

Ampliatur 5. quod e converso conductor potest propter supervenientem, inopinatum casum domum deserere, non autem propter casus, ob quos locator eum expellere potest, sed propter alios majores, puta bellum grave, & periculosum, vel pestis superveniens, aut propter malos spiritus, licet non appareant. *Valasc. de jur. emphyt. Quest. 22. num. 6. & August. Barbof. in L. Adem 3. n. 17. & 18. Cod. de locat. & conduct. & in cap. Propter sterilitatem 3. §. verum n. 23. & ibi Brito num. 7. & 8. & 62. Gam. decis. 73. & ibi Flores. Cardoso. in prax. verbo locatio n. 21. Gom. var. tom. 2. cap. 3. n. 3. Cancer. var. p. 3. cap. 6. n. 85. Covar. var. lib. 4. cap. 6. à n. 1. & practicar. cap. 30. num. 3. & ubique Farias Barbof. hic n. 11. & 12. Idem Farias ad Covar. var. lib. 2. cap. 15. n. 65. cum seqq. Molin. de just. & jur. tract. 2. disput. 493. n. 1. Cancer.*

var. p. 3. cap. 6. ex n. 84. Reynos. observ. 35. à n. 1.

Et idem dicitur ubi domus minatur ruinam secundum *Bald. in L. Si in Lege 27. §. Si domus ff. locat. Gail. lib. 2. obs. 22. n. 6. Gomes dict. cap. 3. n. 3. versic. Tertio infero. August. Barbof. in dict. §. verum n. 24. versic. Denique, ubi ait, quod in his, & similibus casibus conductor nequit per se, vel per alios domo locata uti, & ideo tunc soluta pensione præteriti temporis, habet interdictum de migrando, de quo in *L. 1. §. Si pensio ff. de migrand. Molin. dict. n. 1. & n. 3. Cancer. dict. cap. 6. n. 85.**

Sed conductor discedens propter aliquem ex supra dictis casibus, tenetur domino denuciare, & claves tradere, si commode potest, aliàs tenetur ad damnum, nisi impedimentum sit notorium: tunc enim denuntiatio necessaria non est. *Valasc. dict. Quest. 22. sub num. 7. Gam. decis. 73. Barbof. hic n. 12. & ejus filius August. Barbof. in dict. L. Adem 3. n. 18. & in dict. §. verum n. 25. Farias ad Covar. var. lib. 4. cap. 6. n. 4. Molin. dict. n. 1. Cancer. dict. cap. 6. num. 86. Reynos. dict. observat. 35. n. 11. & ibi Addit. Pegas Forens. tom. 1. cap. 3. sub n. 969. versic. Neque etiam cum seqq. ubi limitat, quando impedimentum provenit ex facto locatoris, aut denuntiationem effugeret.*

Et insuper debet conductor bona e domo, quam deserit, adportare, nam si illa ibi reliquerit absens, pensionemolvere cogendus est. *Caroc. de locat. tit. de remess. merced. Quest. 8. n. 14. Farias in dict. cap. 6. n. 4. Cancer. dict. n. 86. & n. 98. ubi n. 99. inquit, dicta procedere ad evitandam omnino solutionem pensionis, & non ad petendam aliquam remissionem pensionis, de quo Farias dict. cap. 5. num. 27.*

Sed si locationis tempore conductor non ignorabat bellum, pestem, vel aliud malum imminens, non licebit illi recedere, nisi in egrè pensionem

nem solvar. *Valasc. dict. Quest. 22. sub n. 7. versic. Sed & illud ego Farias in dict. cap. 6. n. 5. & practicar. cap. 30. n. 28. August. Barbof. in dict. §. verum sub n. 24. & in dict. L. Adem sub n. 18. Molin. dict. n. 1. Cancer. dict. cap. 6. n. 91.*

Nisi bellum, aut pestis, vel causa justitioris augeatur post conductionem. *Caroc. dict. Quest. 8. num. 12. Farias dict. cap. 6. sub n. 5. & dict. cap. 30. n. 28. Molin. dict. disp. 493. sub n. 1.*

Cessante autem causa migrandi, inquilinus adimplere debet contractum locat. omnis pro residuo locationis tempore, pensionem exolvens. *Valasc. dict. Quest. 22. n. 6. ad fin. Caroc. dict. Quest. 8. n. 7. & 8. Boss. in prax. tit. de remess. merced. n. 41. Covar. practicar. cap. 30. n. 3. ubi Farias n. 29. & ad eund. Covar. var. lib. 4. cap. 6. num. 6.*

Quod verum est, si res integra sit tempore remoti impedimenti, secus si aliò transmigravit animo ibi permanfurus, aut ædem aliam conduxit, cujus locatio nondum est finita, quando impedimentum cessavit durante tempore prioris conductionis, tunc enim iniquum erit compellere conductorem, ut sub idem tempus pro utraque æde pensionem exolvat, nisi absque incommodo conductor in domo derelicta iterum possit habitare, *Molin. de just. & jur. tract. 2. disput. 493. n. 2. Farias ad Covar. var. lib. 4. cap. 6. sub n. 6. & practicar. cap. 30. n. 29. ubi idem dicit ex parte locatoris, ut stare teneatur contractui, nisi domum derelictam jam alii locasset.*

Licet autem inquilinus a domo discedat ex causa pestis, aut belli, & ex alio impedimento, si constat quod eam conduxit, ut haberet tabernam, facienda est remissio pensionis, quia propter dictum casum fortuitum fuit impeditus uti, & frui re conducta ad usum destinatum, licet ipse non migrasset, quia hospites præ timore ad oppidum accesserunt: Si verò du-

bitatur, recurrendum est ad qualitatem inquilini, ut si ipse solitus esset exercere officium cauponæ, præsumitur quod ad illum usum conduxerit, & fiet remissio, aliàs secus. *Roman. cons. 178. Boss. dict. tit. de remiss. merced. n. 53. Cancer. var. p. 3. cap. 6. ex n. 92. cum seqq. Farias ad Covar. pract. cap. 30. num. 27. Molin. de just. & jur. tract. 2. disp. 495. n. 11. Brito in cap. Propter sterilitatem 3. n. 63. de locat. & conduct.*

Dubitationis est, an sicut conductor impune potest a re conducta discedere, quoties propter prædictos casus fortuitos impeditur uti, frui, ita etiam recedere valeat, si culpa domini locatoris impediatur? Et videtur non esse licitum conductori remdeserere, sed tantum agere contra dominum, ut sibi frui liceat, & ad interesse. *L. Si tibi alienam cum L. Sequent. ff. locat. Quod comprobatur ex eo, quia in contractibus nominatis, qualis est contractus locationis, non licet agere ad resolutionem contractus, etiam data contraventione a parte altera in substantialibus, sed tantum licet agere ad implementum contractus, sive ad interesse. *L. Sicut ab initio Cod. de obligat. ex actionib. L. In civile 12. Cod. de reivindicat. L. In commodato §. sicut ff. commodat. Nogue-rol. alleg. 6. n. 75. & alleg. 19. n. 96. Illustriss. Rocca Selectar tom. 2. cap. 105. n. 3. & cap. 148. num. 4. & 9. Valasc. consult. 153. n. 15. Portug. de donat. Reg. lib. 1. Præjud. 2. §. 1. n. 155. Altimar. de nullit. contract. tom. 3. rubr. 1. Quest. 1. n. 179. & 181. ubi num. 280. Idem dicit de contractibus conditionalibus pendente conditione.**

Contrarium tamen verius est, licet enim ob datam contraventionem a parte non liceat regulariter agere ad rescissionem contractus nominati, juxta supra dicta: Attamen id fallit quando illud, in quo facta est contraventio, fuit causa finalis ipsius contractus ex text. in *L. Cum te fundum Cod. de pact. inter emptor, & vendit.*

exornavimus supra hoc lib. 4. tit. 2. ad princ. n. 24.

82

Unde cum locatio sit concessio ad usum, dum locator non tradit, seu impedit usum, id, quod non adimpletur, est causa finalis, propter quam celebratus est contractus. *Pacion. de locat. cap. 60. n. 28.* Et sic prædicta regula non procedit in contractu locationis, & conductionis, sicut enim si conductor ipse non adimplet ex parte sua solvendo pensiones, potest ex hoc capite locator à contractu recedere ex nostro textu, & ex dict. *L. Adem. Cod. locat.* Ita etiam idem dicendum est contra si locator non adimpleat, ut sentit *Barth. in L. Si quis in fin. Cod. de agricol. lib. 10. Gabr. cons. 75. n. 4. versic. non obstat lib. 1. Pacion. dict. cap. 60. n. 27. Altimar. de nullit. contract. tom. 3. rubr. 1. Quæst. 1. n. 207. Gallus de fructib. disput. 28. articul. 3. n. 2. Pegas Forens. tom. 1. cap. 3. pag. 280 col. 2. versic. atque ita. Surd. decis. 42. n. 17.*

83

Et licet contrarium teneat sui immemor. idem *Altim. de nullit. contract. tom. 6. rubr. 1. p. 4. Quæst. 37. n. 299.* Tamen Doctores quos ibi allegat, hoc ita non dicunt, & solum in Curia Romana distingui solet in hunc modum: Quod aut locator ab initio adimplevit contractum, tradendo plenam, & liberam, possessionem rei locatæ eo modo, que ad formam conventionis tenebatur impedimentum verò etiam, culposum supervenit post executionem contractus, itaut agatur de implemento successivo præstando à parte postea, & tunc ob non implementum locationis non resolvitur contractus, sed solum agitur ad damna, & interesse, nisi constet de voluntate conductoris fuisse futurum implementum fuisse causam finalem, sine quo contracturus non esset ex decis. 130. apud *Gregor. & ibi adent tenet Cardin. de Luc. de locat. discurs. 17. n. 8. & discurs. 18. n. 3.*

84

Aut verò implementum præstandum erat à parte antea, & antequam

contractus executionem haberet; & tunc, quia conditionem suspensivam continere dicitur se opponentem perfectioni contractus, & voluntatis idcirco, eo non sequuto, tanquam ex non purificata conditione contractus remanet infectus, ut distinguendo cum aliis decis. *Rottæ firmat idem Card. de Luc. dict. discurs. 17. num. 8. & dict. discurs. 18. sub n. 3. versic. aut verò, & refert Pacion. dict. cap. 60. n. 29.*

Sed contra hanc distinctionem, & opinionem *Rottæ* bene insurgit, & respondet idem *Pacion. dict. cap. 60. n. 30.* dicens, admittendum non esse, quod si locator semel tradidit rem, quamvis postea non patiat, conductorem uti non applicentur prædicta de locatore non adimplente; quia locator non solum tenetur tradere, sed etiam tenetur præstare patientiam, imò, & curare, quod conductor uti possit toto tempore locationis, & ideo satis est, quod deficiat in ista patientia præstanda, ut non dicatur implere, & conductor possit recedere, itaut etiam in casu isto substineri possit prædicta prima opinio, dummodo non possit conductor uti re locata culpa locatoris, qui sunt termini, in quibus loquimur, & in quibus evitari potest dict. decis. 130. *Gregorii*, dum ibi impedimentum contigerat casu, & non respiciebat causam finalem contractus, quæ illa dicitur, sine qua conductor non contraxisset: Et hæc responsio mihi placet, quam etiam tradiderant *Roland. cons. 69. n. 41. lib. 4. Becc. cons. 45. n. 19.* quos refert Idem *Pacion.*

Quibus ita constitutis, ampliatur prima opinio primò, ut recedere liceat conductori, ne dum, si denegetur ei, seu impediatur usus in totum, sed etiam in parte etiam minima Idem *Pacion. dict. cap. 60. n. 31. Altim. de nullit. contract. tom. 3. rubr. 1. Quæst. 1. n. 211.*

Ampliatur 2. ut non solum procedat si impediatur conductor ab ipso

ipso locatore, sed etiam si impediatur ab alio in ejus odium, quia tunc idem est, quod si impediatur ab ipso locatore, ut post *Barthol. & alios in L. Si merces §. culpæ ff. locat. tradunt Becc. dict. cons. 45. n. 20. ad med. Pacion. dict. cap. 60. n. 31. Altim. dict. Quæst. 1. n. 217.*

88

Ampliatur 3. ut post prædictum impedimentum oppositum non possit locator moram purgare, si vellet rem tradere, seu patientiam præstare, nisi faciat id statim, & re integra, ita ut si res non sit integra absolute, cesset in conductore necessitas recipiendi rem, si autem res sit integra, & adhuc recipere non teneatur, si aliquod tempus transivit, sive magnum, sive modicum, ex text. in *L. Si in Lege 27. §. Colonius ff. locat. ubi Paul. Castrensis. n. 1. versic. Si autem dominus offerat, & sequitur Bero cons. 140. num. 16. lib. 1. Pacion. dict. cap. 60. n. 33. Altim. dict. Quæst. 1. n. 213. Cancer. var. p. 3. cap. 6. n. 111.*

89

Et ubi conductor deseruerit rem ob pacta non servata, si dominus agat ad pensionem, potest se defendere exceptione implementi non sequuti per eum, quæ etiam in contractibus nominatis datur. *Altimar. dict. Quæst. 1. n. 186. & 246 Pegas Forens. tom. 1. cap. 5. sub n. 30. versic. quod intelligendum, pag. 410.* ac ita in expresso tenet *Cancer. dict. cap. 6. num. 110.*

90

Sic ampliata principali conclusione supraposita n. 45. nunc limitatur 1. ut non procedat in prædio rustico, quia textus noster, & *L. Adem, & cap. Propter §. verum de locat.* de æde tantum loquuntur, & cum facultas expellendi conductorem pro necessitate propria; sit quoddam privilegium, quod tribuitur domino propter suam necessitatem, non debet extendi: ex *Bald. in dict. L. Adem. num. 19. versic. Nunquid, Gomes var. tom. 2. cap. 3. n. 6. ad finem. Caroc. de locat. tit. de recusat. Quæst. 2. n. 35. Cancer. var. p. 2. ca. 14. n. 6. Pacion. de locat. Tom IV.*

cap. 56. n. 23. *Molin. de just. & jur. tract. 2. disp. 499. n. 10. Altimar. de nullit. contr. tom. 6. rubr. 1. p. 4. Quæst. 39. n. 167. August. Barbos. in dict. L. Adem. 3. n. 20. Cod. de locat. Farias ad Covar. var. lib. 2. cap. 15. numer. 68.*

Limitatur 2. ut procedat in ipso locatore tantum, non autem in successore singulari, quia hæc facultas est à lege concessa locatori pro sua necessitate, & ideo est personalissima, prout est usus rei, & transferri in alium non potest in casibus, in quibus successor singularis tenetur stare locationi. *Pacion. dict. cap. 56. n. 24. & 25. Surd. consil. 103. à n. 12. cum seqq. Gratian. Forens. tom. 1. cap. 117. n. 9. August. Barlos in dict. L. Adem n. 24. Cod. de locat. & in dict. cap. Propter 3. §. verum n. 26. eod. tit. 3. Guirb. decis. 59. n. 12. & 22. Cancer. var. p. 1. cap. 14. n. 21. Olea de cession. jur. tit. 3. Quæst. 2. n. 24. & 25. Covar. var. lib. 2. cap. 15. n. 4. versic. Verum est, ubi Farias num. 73. Valasc. de jur. emphyt. Quæst. 22. n. 10. Altimar. tom. 6. de nullitat. contract. rubr. 1. p. 4. Quæst. 39. n. 168. Sabelli §. conductor. num. 1. versic. Dicta tamen.*

Sed idem *Olea de cession. jur. tit. 3. Quæst. 8. n. 31.* singulariter contra communem sentit, jus expellendi inquit inum cum dominio etiam in particularem successorem transire, qui etiam absque usus proprii necessitate potest conductorem expellere per *L. Emptorem. Cod. locat. L. Qui fundum ff. eod. Ord. hoc lib. 4. tit. 9. ubi latè exornavimus.* Nihilominus communis resolutio, ut verissima amplectenda est, siquidem jus istud expellendi conductorem concessum domino locatori fundatur in præsumptione, quæ à jure præsumitur exceptus casus propriæ necessitatis locatoris ex supra dictis n. 59. & n. 52. Et sic non ratione domini solum, sed tacitæ conventionis etiam jus expellendi conductorem datur. Unde quamvis dominum ad singularem successorem perveniat,

91

92

veniat, deficit ei voluntas præsumpta testatoris, & ideo sustinenda non est dicta opinio Oleæ adversus communem, ut tradit *Idem Farias ad Covar. dict. cap. 15. n. 76.*

93

Nec prælatæ opinioni singulari Oleæ favent jura in dict. *L. Empiorem, & in dict. L. Qui fundum ff. locat. & Ord. lib. 4. tit. 9.* in quibus datur facultas emptori, ac singulari successori expellendi inquilinum abique necessitate usus proprii; Quia prædicta jura procedunt ubi singulares successores non tenentur stare locationi factæ per antecessorem: At verò nostra limitatio procedit in casibus, in quibus singularis successor tenetur stare locationi factæ per antecessorem ut accedit, quando in contractu emptionis, & venditionis conventum fuit, quod emptor conservaret conductorem, vel quando post emptiorem consensit, ut conductor perseveraret in sua conductione, aut in ea res vendita hypothecata fuit ad ejus securitatem, prout statuitur in dictis juribus, & maxime in dict. *Ord. lib. 4. tit. 9.*

Veruntamen quando successor est universalis, qualis est hæres locatoris expellere potest conductorem pro usu suo in casu supervenientis necessitatis; quia repræsentat personam defuncti, succeditque in totum ejus jus. *Alexand. Trentacinc. var. lib. 3. tit. de locat. & conduct. resol. 4. num. 8. in fine. Molin. de just. & jur. tract. 2. disp. 499 sub n. 7. versic. Utrum autem. Aug. st. Barbof. in L. Adem. 3. n. 24. versic. Utrum autem Cod. de locat. & conduct. Covar. var. lib. 2. cap. 15. n. 4. versic. Nisi sit ubi Farias n. 74. Caroc. de locati & conduct. p. 4. tit. de recusat. Quæst. 16. Olea de cession. jur. tit. 3. Quæst. 8. num. 31. Pacion. de locat. cap. 56. n. 25. Altim. dict. Quæst. 39. n. 168.*

95

Est tamen metienda necessitas ex persona locatoris defuncti, non autem ipsius hæredis, ita ut inquilinus expellendus non esset per hæredem, nisi casus supervenerit, propter quem

locator, si viveat, ejicere posset inquilinum, quasi pecuniaris indigentia hæredis non præstet tale jus eidem, ut voluit *Molin. dict. disp. 499. sub n. 7. versic. Limitatur tamen*, cum quo videtur pertransire *Pacion. dict. cap. 56. n. 27.* Sed hoc convincitur ex supra insinuata ratione, videlicet quod ideo jus istud expellendi inquilinum concessum est domino locatori, quoniam præsumitur à jure calus propriæ necessitatis exceptus; quæ ex p. 10 tacite subintelligitur in contractu locationis nedum ipsum locatorem, verum etiam ejus universalem hæredem comprehendit, ut ait *Farias dict. cap. 15. n. 75.* Quare de persona locatoris jam defuncti curandum non est, sed inspiciendum, an hæres habitatione indigeat, nec ne, ut concludit *idem Farias n. 76.*

Et licet *Surd. consil. 103. n. 15.* dicat, quod sicut hæc facultas expellendi non transit in singularem successorem, quia est personalissima, ita etiam ex eadem ratione dici posset, non transire in hæredem locatoris; quem sequitur *Costa de clausul. claus. 138. n. 4. relatus per Oleam de cession. jur. tit. 3. Quæst. 2. numer. 25. in fine:* Tamen ultra quam quod *Surdus* loquitur dubitative, & concludit, hoc non firmare; respondetur, jus istud non ita personale esse, ut hæredi universali non competat, non per translationem, sed quia exceptum in ipsa locatione existimatur, ut supra diximus; ac ita respondet *Farias dict. cap. 15. n. 76.*

Limitatur 3. ut non procedat in conductore, qui dum locatam alteri sublocaverit; non enim pro necessitate sibi superveniente subconductorem suum expellere valet, quia hoc jus expellendi datur tantum domino locatori, & cum sit personale in conductorem non transit ex *Rauden. resolut. 27. in princip. tenet Pacion. de locat. cap. 56. n. 28.* & præbatur ex nostro textu ibi: *O quarto he, quando o senhor da casa.*

Limi-

98 Limitatur 4. si necessitas supervenerit culpa locatoris; quia tunc non valet per eam expelli conductor, sed sibi imputet locator, qui causam præbuit. *Bald. in L. Adem. 3. n. 19 Cod. de locat. & conduct. Caroc. de locat. p. 4. tit. de recusat. Quæst. 2. n. 39. Pacion. de locat. cap. 56. n. 42. Altimar. de nullit. contract. tom. 6. rubr. p. 1. p. 4. Quæst. 39. n. 175.*

99 Limitatur 5. si domus locata sit adeo ampla, ut possit in ea succurri necessitati locatoris absque eo, quod expellatur conductor; quia videlicet, uterque valeat in ea commode habitare; tunc enim non potest ad expulsionem procedere. *Caroc. dict. Quæst. 2. n. 29. Pacion. dict. cap. 56. n. 45. Altim. dict. Quæst. 39. n. 176.*

100 Sed contrarium expresse docuit *Bald. in dict. L. Adem. n. 17. versic. Sed quid si ista:* ex ea ratione, quia dum jura concedunt hanc facultatem expellendi, non debet dominus ita gravari, ut simul habitet cum alio; idque præcipue si vere ei resultet incommoditas, vel aliquod periculum ex illa cohabitatione; alias enim si posset absque aliquo incommodo, vel periculo, arbitrio judicis pensando, in eadē domo habitare procedere posset hæc limitatio; quia tunc verè cessaret omnis causa expellendi conductorem, sine qua non videtur ad ipsam expulsionem deveniendum contra naturam contractus. Ita *Pacion. dict. cap. 56. n. 45.*

101 Limitatur 6. si postquam evenit casus necessitatis locator pensiones futuras receperit à conductore; tunc enim renuntiassè videtur juri eum expellendi, *Canc. var. p. 5. t. 14. n. 8. versic. Idem si post. Altimar. dict. Quæst. 39. n. 178. Aug. Barb. in dict. L. Adem. 3. n. 22. Pacion. dict. cap. 56. n. 48. ubi intelligit dictam legem Adem, & respondet ad Carocium contrarium sentientem, Sabelli §. locatio, n. 14. ubi idem ait, si ab initio recepit integram pensionem pro toto tempore.*

Limitatur 7. si necessitas usus 102 proprii aderat tempore locationis, tunc enim locum non habet facultas expellendi conductorem, vel si ei fuerit renunciatum. *Sabelli §. conductor. n. 1. versic. Dicta tamen.*

Limitatur 8. ut causa necessitatis 103 debeat esse vera, & non affectata; nam ubi post expulsionem reperitur falsa, tenebitur locator conuictori ad omnia damna, & interesse, & si judici obrepperit, poterit puniri de crimine stellionatus. Et si conductor voluerit, reinvestiri potest: factisque apparebit falsa causa, ex quo post conductorem expulsam dominus non habitaverit, sed alteri locaverit. *Bald. in L. Adem. 3. n. 22. Caroc. de locat. p. 4. tit. de recusat. Quæst. 2. ex n. 32. Nata consil. 25. n. 6. Bellon. de his, quæ in continenti fiunt. Quæst. 181. n. 6. Ripoll. var. cap. 12. à num. 224. Cancer var. p. 1. cap. 14. n. 10. Pacion. de locat. cap. 56. n. 50. & 51. & est textus in §. 1. hujus tit. ubi dicemus,*

Limitatur 9. ut non procedat 104 in locatione ad longum tempus, seu in emphyteusi; quia in his contractibus transfertur dominium utile in conductorem, & emphyteutam. *Gom. var. tom. 2. cap. 3. n. 9. versic. Secundo insertur. August. Barb. in cap. Propter sterilitatem. 3. §. verum n. 29. de locat. & conduct. & in dict. L. Adem. n. 21. Cod. eod. tit. Valasc. de jur. emphyt. Quæst. 22. n. 1. & 2. Cabed. p. 1. decis. 92. n. 3. Pacion. dict. cap. 56. n. 52. Altimar. dict. Quæst. 39. n. 179.*

Limitatur 10. seu declaratur, 105 quod hæc facultas expellendi conductorem, & recedendi à locatione, est privilegium domino concessum propter propriam indigentiam; & ideo generaliter debet restringi ad suos limites, non autem amplari. *Bald. in dict. L. Adem. 3. n. 19. ad finem. Cod. de locat. & conduct. Gom. dict. cap. 3. n. 6. prope finem. Pacion. dict. cap. 56. n. 53. sed de facili non debet admitti, quod censetur amissum, vel renunciatum, quia est æquum, & favorabile,*

Ooo 2

le,

le, quamvis extendi non debeat de persona ad personam, neque de re ad rem, nec de casu ad casum. *Idem Pacion. n. 54. Covar. var. lib. 2. cap. 15. n. 4. in fine. Caroc. de locat. p. 4. tit. de recusat. Quæst. 2. n. 28.*

Ad §. Unicum.

SUMMARIUM.

- 1 *Locator nequit per se ipsum expellere conductorem, sed per Ministrum publicum loci.*
- 2 *Quamvis contrarium de jure communi.*
- 3 *Dominus causam conductorem expellendi probare debet primum, non tamen per juramentum.*
- 4 *Dolo, & indebite conductore ejecto, statim restituitur, & domum gratis habitavit triplum tempus respectivo ad illud, quod adhuc ex contractu illam habitare debebat.*
- 5 *Interesse conductor potest consequi, si illud potius malit.*

Statuatur in hoc textu, quod in unoquoque ex supra dictis casibus, in quibus dominus locator potest expellere conductorem durante tempore locationis, de quibus in principio hujus tituli, non potest per se ipsum expellere conductorem, sed requirere debet Ministrum publicum loci, qui vocatur *Alcaide*, ut significando conductori causam, ob quam expellitur, illi præcipiat exire, & eo renitente, illum expellat, ad requisitionem ipsius domini: exornat *Barbos. hic num. 1. & tenent Valasc. de jur. emphyt. Quæst. 21. n. 3. Caldas de empt. & vend. cap. 23. n. 38. & de extinct. emphyteut. cap. 17. n. 26. & 33. August. Barbos. in cap. propter sterilitatem 3. §. verum n. 48. de locat. Molin. de just. & jur. tract. 2. disp. 499. n. 15. Pacion. de locat. cap. 56. num. 55. cum seqq. & diximus supra hoc lib. 4. tit. 5. ad §. 1. num. 17. & tit. 9. in*

princip. n. 114. & 115. & facit textus in §. finali tit. 23. hujus libri cum ibi notatis.

Quamvis communis sententia, stando in jure communi, teneat, dominum locatorem expellere posse conductorem auctoritate propria. *Bald. in dict. L. Adem 3. Cod. de locat. & conduct. n. 20. Gregor. Lop. in L. 6. tit. 8. Gloss. 1. partit. 5. & in L. 11. tit. 13. Gloss. magn. ad fin. ead. partit. Valasc. de jur. emphyt. Quæst. 21. n. 2. Molin. dict. n. 15.*

Dubitatur tamen, an requiratur, quod prius dominus faciat probationem causæ, ob quam conductorem vult expellere? Et stando dispositioni juris communi, videtur hanc probationem necessariam esse, ut habetur in dict. *L. Adem 3. Cod. de locat. & conduct. in verbis ibi: Nisi propriis usibus dominus eam necessariam esse probaverit. Pacion. de locat. dict. cap. 56. à n. 55. Caroc. de locat. p. 4. tit. de recusat. Quæst. 2. n. 34. ubi air, sufficere probationem summariam. Cancer. var. p. 1. cap. 14. sub n. 8. Et quod hæc probatio facienda est aliter, quam per juramentum domini tenent, *Fab. in Cod. lib. 4. tit. 42. definit. 51. in princ. Cancer. dict. num. 8. Pacion. dict. cap. 56. n. 58. Quamvis Bald. dict. n. 20. aliter intelligat textum in dict. L. Adem, dicens loqui in casu, quo iudex propter controversiam partium aditus erat, vel ab inquilino, & sic videtur sentire, talem probationem non esse necessariam, & hoc idem sequutus est textus noster, in quo talis probatio non requiritur, & sufficit dictum domini, cui parere debet minister, vulgo, *Alcaide*, & ideo in textu imponuntur panæ domino, qui falso prætextu inquilinum expulit: ut infra videbis.**

Insuper dicitur in textu, quod si postea comperitur locatorem dolo, & malicia sine justa causa atque indebite conductorem ejecisse, conductor statim restituatur in eam domum, gratisque illam inhabitat: tripulum tem-

tempus respectivo ad illud, quod adhuc ex contractu illam inhabitare debebat, nec tunc mercedem aliquam solvet pro tempore, quo sic inhabitaverit: *Molin. dict. disput. 499. n. 15. versic. Si tamen. Valasc. dict. Quæst. 21. n. 3. versic. Quod si dominus. Aug. Barb. in dict. cap. propter sterilitatem 3. §. verum n. 48. & tenent supra citati ad princ. huj. tit. n. 103.*

At si conductor potius malit agere ad interesse, illud consequi poterit, sic intellecto nostro textu, ut ait *Valasc. dict. Quæst. 21. n. 3. in fin. ex eo Molin. dict. numer. 15. in fine. L. Qui insulam ff. locat. & Gloss. communiter recepta in dict. L. Adem 3. Cod. locat.*

Ad tit. 25.

De officialibus, qui conductores esse non possunt.

Ad Principium.

SUMMARIUM.

- 1 *Nullus Provisor, aut calculator Provinciae, ceterique Notarii cujuscumque qualitatis, & officii, nec non satellites, & Apparitores vestigalia nequeunt Regia conducere, nec Antigrofarum Regii Patrimonii.*
- 2 *Nec nobilium, aut Donatariorum Regiæ coronæ, aut Prælatorum, nec eorum, aut Morum conductorum procuratores, & administratores esse possunt, bene tamen extra locum suæ jurisdictionis.*
- 3 *Generaliterque nequeunt in locis suæ administrationis bona immobilia quarumcumque personarum conducere.*

Prohibetur in hoc textu, ut nullus Provisor, aut calculator Provinciae, dux Orphanorum, Tabel-

lio judicialis, scriba orphanorum, vel Concilii civitatum, vel oppidorum, ceterique Notarii, cujuscumque qualitatis, & officii, nec non satellites, & Apparitores vestigalia conducant Regia: concordat *Regimen Patrimonii Regii*, vulgo, *da fazenda*, cap. 193. & deductum videtur ex *L. unic. Cod. quib. ad conductionem. Fiscal. præd. acceder. non licet. lib. 11. Molin. de just. & jur. disp. 488. n. 4. tract. 2. & consonat tit. seq. Quod extenditur ad Antigrofarum Regii Patrimonii, vulgo, *Vedores da fazenda*, ex dict. *Regimen. §. 2.**

Nec Nobilium, aut Donatariorum Regiæ coronæ, sive Commendatariorum, aut Prælatorum, nec eorum, aut suorum conductorum procuratores, & administratores esse possunt, ut hic statuitur, & in dict. *L. unic. Extra tamen locum suæ jurisdictionis, & exercitii has conductiones, & administrationes facere possunt, ut hic dicitur, & in dict. cap. 193. Regiminis Patrimonii. Reg.*

Et quod generaliter non possint conducere in locis suæ administrationis bona immobilia quarumcumque personarum, statutum fuit in alia *Ord. hoc lib. 4. tit. 15. ubi diximus num. 48. cum seqq. ad Princ. & ex ibi dictis pete commentarium hujus textus.*

Ad tit. 26.

Quod Officiales Regii Patrimonii res suas non locent conductoribus Regiis, nec Dominus vassallorum suis Auditoribus.

Ad Principium.

SUMMARIUM.

- 1 *Nullus Minister, aut Officialis Regii Patrimonii conductoribus Regiis res suas valet locare sub pæna*

na amissionis officii, & pretii locationis.
Nec non domini terrarum suis Auditoribus, ibid.

Nullus Minister, aut officialis regii Patrimonii, conductoribus Regis res suas locare valet sub pœna amissionis officii, & pretii locationis, ut hic dicitur: Nec Domini terrarum suis Auditoribus sub pœnis statutis in §. unico hujus tit. tradit Molin. de just. & jur. tract. 2. disp. 488. n. 4.

Ad titulum 27.

De sterilitatibus.

Ad Principium.

SUMMARIUM.

- 1 Destructis, vel deperditis fructibus alicujus prædii casu non multum solito, non tenetur conductor aliquid ex mercede domino solvere.
- 2 Dupliciter consideratur sterilitas: 1. si omnes fructus casu aliquo consumantur, & tunc pensio remittitur. 2. parte aliquâ fructuum pereunte.
- 3 Et tunc conductor eligit integram pensionem solvere, aut domino omnes fructus, sibi semine deducto, dimittere.
- 4 Conductore ex fructibus nihil ultra expensam, & mensuram seminis colligente, ad nihil locatori tenetur.
- 5 Differentia inter L. 22. Hispaniæ tit. 8. partit. 5. §. 1. hujus tituli & n. 6 & 7. explicatur.
- 8 Pensionis remissio non debet fieri prorata.
- 9 Verba semel hante propriedade de prædio rustico fructus producente, non urbano, intellige.
- 10 Domo casu destructâ, vel aliâ pe-

riclitante, & quilibet potest tam deferere, & prorata ei pensio minuetur.

- 11 Diversorio, hospitio, aut molendino casu in redditibus minutis, remissio sit mercedis, quasi sequuta sterilitate.
- 12 Casus, propter quem remissio fieri debet integræ pensionis, debet esse insolitus, ubi prædia sita sunt.
- 13 Licet vis fluminis, aut tempestatis sit casus insolitus remittendi pensionem, non procedit, si aliquibus in locis frequentes sint hujusmodi causæ fructus destruentes.
- 14 Naufragium, & casus ex mari pendentes dicuntur casus fortuiti.
- 15 Magna pluvia, aut tempestas etiam casus dicitur fortuitus.
- 16 Grando in magnâ copiâ, & nix immoderata casus est fortuitus.
- 17 Necnon incendium.

Si ex causa incendi fructus pereant, remissio pensionis colono denegatur. cujus culpa sterilitatis damnum præsumitur contigisse, nisi contrarium probet, ibid.

- 18 Verum est in conductore prædii urbani culpa levissima tantum incendii præsumi, dum aliud non probatur.
- 19 Non procedit in conductore prædiorum rusticorum.
- 20 Ex Solis fervore non assueto, inducitur casus fortuitus.
- 21 Nec non inimicorum exercitus casus dicitur fortuitus, imo & timor belli.
- 22 Idemque de exercitu amicorum agros nostros depopulante.
- 23 Fructus non dimittuntur, nec fit remissio mercedis, si exercitus præteriens per lasciviam aliquid modicum abstulerit.
- 24 Quid, & quomodo sit affluada? & de pœnis hujus criminis. Remissive.
- 25 Conventicula hominum inopinate facta, ut damnum faciant, fortuiti dicuntur casus, imo & factum hominum benivolorum, & facinorosorum.

- 26 De verbo Aves. Remissive.
- 27 De verbo Gafanhotos. Remissive.
- 28 Nec non de verbo bichos. Remissive.
- 29 Referuntur casus his similes.
- 30 De verbo todos os frutos. Remissive.
- 31 Limitatur 1. non procedere, si sterilitas sit solita, aut aderat, providerique poterat contractus tempore.
- 32 Limitatur 2. quoties conductor omne periculum, & omnes casus fortuitos in se recipit.
- 33 Nisi insoliti, & extraordinarii, & raro contingentes sint casus, nec de eis specialiter ageretur.
- 34 Intellige de casu insolito, & extraordinario nec in genere, nec in specie cogitato, secus si cogitato, vel potuerit cogitari saltem in genere.
- 35 Procedit, etsi casibus fortuitis, & insolitis renuntietur.
- 36 Conductore expresse renuntiante casibus solitis, & insolitis, cogitatis, & non cogitatis, visis, & inauditis, si casus fortuiti rei substantiam non auferant, conventioni stabitur, secus si eventus rei substantiam auferant.
- 37 Pensione locationis in fructibus ex fundo locato nascituris constituta, pacto ut etsi casu non nascantur, tamen constituta pensio ex fructibus ejusdem speciei aliunde quasi domino persolvatur, pactum est nullum, & colonus à præstatione pensionis excusatur, fructibus non natis.
- 38 Pactum, ut conductor pensionem solvat, etsi fructibus rei locatæ non fruatur, non valet, & remissio mercedis peti potest, impedimento ex facto locatoris veniente.
- 39 Quis dicatur casus insolitus, & incogitabilis? Remissive.
- 40 Limitatur 3. fructuum sterilitate culpâ coloni contingente.
- 41 Limitatur 4. sterilitate ex vitio fructuum contingente.

- 42 Limitatur 5. nisi cum ubertate præcedentis, vel subsequentis anni valeat sterilitas compensari.
- 43 Limitatur 6. sterilitate in fructibus jam collectis, & à solo separat, licet ab area non asportatis, calamitatis tempore, contingente. Intellige si sint perfecte collecti, nique restet nisi asportatio ad horrea secus si non perfecte, ibid.
- 44 Fructus pendentes habentur pro separat, ut damnum illorum cedat conductori, si per illum stetit, quo minus tempore suo colligerentur.
- 45 Limitatur 7. quando quis fundum emit, & convenit, ut donec pretium solveret fundus apud eum maneret conductus.
- 46 Limitatur 8. pensionem non remitti, nec fructus dimitti colono ante fructuum collectionem, & antequam à terra separarentur, domino impedimentum, seu sterilitatis casum non denuntiante.
- 47 Nec sufficit sola domini scientia, & si nec dominus, ac procurator adsit, judici fiet.
- 48 Alias denuntiatione omissa, colonus nequit uti electione §. 2.
- 49 Domino sprete nuntiatione, colligere fructus, aut eorum collectioni adesse per se, vel per alium, negligente, colonus debet fructus colligere coram duobus testibus idoneis.
- 50 Impedimento ex facto locatoris proveniente, denuntiatio necessaria non est.
- 51 Idem si locator denuntiationem effugiat, vel ei nequeat fieri, sufficit enim protestari, vel recedere, & non perseverare. Si sterilitas sit totalis remissio fit conductori, etsi non protestasset, nec recessisset, & denuntiasset, ibid.
- 52 Limitatur 9. in colono partiario, qui loco mercedis pœcuniariæ certam fructuum partem præstat. Certa fructuum, quantitate pro certa pensione promissa, remissio locum

cum habet, ibi.

53 Limitatur 10. pro damno intolerabili fieri remissio, sed non pro modico.

54 An dispositio huius textus, & sequentis procedat etiam in sterilitate, seu calamitate in rebus emphyteuticis contingente? Remissive, idemque dicitur de locatione ad longum tempus.

Dicitur in textu, quod destructis, vel deperditis fructibus alicuius prædii, aut vineæ, vel alterius similis possessionis casu non multum soluto, veluti ex inundatione rivo- rum, pluviarum, gradinum, vel incendio, siccitate, exercitu inimicorum, hominum tumultu, qui illos devassarent, seu ob avium, locustarum, & verum in devastationem, vel alio simili casu, qui omnes fructus contumneret non tenetur conductor aliquid ex mercede domino solvere, exornat cum plurib. Barbof. hic n. 1.

2 Pro huius textus expositione, sciendum est, sterilitatem duobus modis considerari. Primo cum fructus omnes casu aliquo ex supradictis, & similibus consumuntur: Secundo cum pars aliqua fructuum perit: Primo casu contingere sterilitatem, ob quam remitti debet omnis pensio non est dubium, ut patet ex nostro textu in verbis ibi: *Que lbe tolhesse todos os frutos*, qui deductus fuit ex text. in *L. ex conducto* §. 1. *si vis tempestatis* versic. *sed, & si habes*, ff. locat. in verbis ibi: *Omneque fructum tulerit, damnum coloni non esse, ne supra damnum seminis amissi mercedes agri præstare cogatur*: & idem statuitur Hispaniæ in *L. 22. tit. 8. partit. 5.* ubi Gregor. Lop. Cov. practicar. cap. 30. n. 2. ubi Farias n. 14. Molin. de just. & jur. tract. 2. disp. 495. n. 1. Garc. de expens. cap. 14. sub n. 9. versic. *In qua scribentium varietate*. Cabed. p. 1. decis. 34. n. 5. & 13. & 14. Egid. in *L. Ex hoc jure*, p. 1. cap. 9. n. 55. & 56. ff. de just. & jur. Valasc. de jur. emphyt. Quæst. 27. n. 23. versic.

Quoad primum: 1. in *l. n. 30. Brito in cap. propter sterilitat. 3. n. 61. de locat. & conduct.* & ibi Gonçalves Telles n. 6. Gama decis. 42. sub num. 1. versic. *Et advertendum*. Sousa de Maced. d. 15. 96. à n. 1. Cardos. in prax. verbo *Locatio* n. 22.

Secundo casu quando pars aliqua fructuum perit, etiam datur sterilitas, & tunc electionem habet conductor ad hoc, ut integram pensio. m. solvat, aut domino dimittat omnes fructus, sibi semine deducto, ut habetur in §. 1. *huius tit. & in dict. L. 22. tit. 8. partit. 5.* & tenent supradicti n. 2. & nos infra latius dicemus in commentario dict. §. 1.

Ex qua Regia Sanctione infer- tur 1. quod sicut nulla pensio debetur à conductore, qui nullos omnino fructus percepit, ut supra expolui- mus n. 2. ita et si conductor ex fructibus, nihil ultra expensas, & mensuram seminis collegit, ad nihil locatori tenetur, quia in effectu nihil fructuum perceptum est, approbata opinione Barthol. in *L. Si merces* §. *vix maior*. n. 6. ff. locat. Farias ad Cov. practic. Quæst. 30. n. 15. Valasc. de jur. emphyt. Quæst. 27. n. 30. versic. *si vero*. Brito in cap. propter sterilitat. 3. sub n. 57. & n. 58. de locat. & conduct.

Sed licet in dicta lege 22. Hispania tribuatur facultas conductori pensio. integram solvendi, vel fructus domino dimittendi, deductis expensis, & mensura seminis, quando videlicet pars aliqua fructuum remansit: Tamen lex nostra Regia in §. 1. *huius tit.* in hoc eodem casu, quando, scilicet, aliqui fructus collecti sunt, distinguit, an talis sterilitas contingat in prædio frumentario, vulgò, *terra de pão*; an in alio prædio non frumentario, veluti, vinea, Horto, aut Pomario, ita ut in primo casu colono permittit fructus domino dimittere cum deductione seminis tantum, non verò aliarum impensarum; at verò in secundo casu ei dat facultatem dimittendi fructus,

fructus, sine ulla deductione expensarum, quæ decisio singularis est, quia de jure fructus non intelliguntur nisi deductis omnibus impensis. *L. Fructus ff. solut. matrim.* & iniquum videtur, ut dominus fructibus quantiscumque fruatur, impensis miseri coloni; veruntamen sic lex scripta est, & servanda; & secundum eam vidit iudicatum Valasc. dict. Quæst. 27. n. 31. & observat Brito in dict. c. *Propter sterilitatem* sub num. 61. versic. *Attamen jure Regio*. Molin. de just. & jur. tract. 2. disp. 495. n. 10. Gama decis. 150. n. 2.

6 Ex quo contra Valascum supra citatum n. 4. insurgit. Brito dict. n. 61. dicens, quod sibi arridet dicta opinio supra dict. n. 4. in terminis juris communis, non verò in terminis nostri juris Regii in dict. §. 1. quo attento, non datur remissio omnis pensionis, quamvis fructus tam pauci colligantur, ut deductis semine, & expensis, nulli supersint; sed tantum electio solvendi omnem pensio. m., vel dimittendi fructus, nullis deductis expensis, sed solum semine de prædio frumentario; quod idem videtur sentire Egid. in dict. *L. Ex hoc jure*. p. 1. cap. 9. n. 55. & 56.

7 Sed confunditur ipse Brito ex his, quæ dicta reliquerat n. 60. ad fin. ubi intellexit textum in dict. §. 1. ubi fructus collecti excedunt expensas, & mensuram seminis, dicens, quod dum lex Regia supponit, dari sterilitatem etiam quando non omnes fructus proponuntur deperditi, sed pro parte tantum, necessario est intelligenda, ubi quantitas fructuum talis est, quod deductis expensis, non adæquant dimidium pensionis, se mercedis solvendæ, secundum communem intellectum, de quo agimus in dict. §. 1. Si ergo iste textus in dict. §. 1. processit ubi fructus excedunt expensas, & mensuram seminis, in quo vere loquitur ipse Brito, sequitur, quod ubi fructus collecti non supersunt post deductas expensas, seu mensuram seminis, nulla

pensio debetur, quia in effectu nihil fructuum perceptum est, ut cum Farias, & Valasc. diximus supra n. 4. & etiam sequitur, quod huic opinioni non obstat textus in dict. §. 1. quia de eo casu non loquitur, & remanet in dispositione juris communis, ut minus ab eo lex nostra deviet, & sic male ait Brito, quod Valascus in cautè dictam opinionem sequutus fuit; sed hoc maturius examinabimus infra in commentario dict. §. 1.

8 Inferitur 2. ex decisione huius nostre legis in dict. §. 1. quod pensionis remissio prorata facienda non est, prout de jure communi fieri debebat in *L. Si uno ff. locat. cap. propter sterilitatem eod. tit.* sed vel integram debet colonus pensio. m. solvere, vel fructus natos locatori tradere, facta distinctione inter prædia rustica frumentaria, & alia non frumentaria; juxta supra dictam differentiam, ut tenent Farias ad Covar. practicar. cap. 30. n. 15. Brito in dict. cap. propter sterilitatem sub n. 61. post med.

9 In textu ibi: *Semelhante propriedade*. Intellige de prædio rustico, quod fructus producit, ut est Olivetum, Hortus, aut Pomarium, non verò de prædio urbano, qualis est domus, quia hæc non est similis, neque fructus producit, quos conductor percipere possit; licet enim pensiones aliquando fructus dicantur, sunt tamen fructus improprie, ut probat text. in *L. Mercedes ff. de petit. heredit. Valasc. de part. cap. 32. n. 9.* Et sic prædicta verba nostri textus referri debent ad naturalem, non ad civilem acceptionem. *L. ult. Cod. de his, qui etiam ætatis*, referendaque sunt ad prædia similis naturæ precedentium, ut exemplificatum manet in Oliveto, Horto, & Pomario: nam de domo nihil disponit textus noster, & ideo remansit in dispositione juris communis tanquam casus omissus *L. Commodissime ff. de liber. & posthom. Egid. in L. 1. p. 2. in init. n. 28. Cod. de Sacrosanct. Eccles. Cordeir. dubit.*

Forens. 2. num. 19. & dubit. 11. num. 5.

10 Plane de jure communi, ex quo venit decidendus casus omissus domus si calu destruat, vel alias periclitetur, poterit inquilinus eam deferere, & pro rata minuetur ei pensio, ut in *L. Item queritur §. exercitu; & in L. Qui fundus ff. locat. Valasc. de jur. emphyt. Quæst. 22. num. 6. & 7. & Quæst. 27. n. 13. Molin. de just. & jur. tract. 2. disp. 493. per tot. & diximus plenius supra hoc lib. tit. 24. ad princ. ex n. 71. cum seqq.*

11 Si verò tale sit ædificium, quale est diverforium, seu Hospitium, aut molendinum, si casus contingat, propter quem redditus minuantur, tunc facienda est remissio mercedis, quasi sequuta sterilitate. *Molin. de just. & jur. tract. 2. disp. 495. n. 11. Brito in cap. propter sterilitatem 3. n. 63. de locat. & conduct. & alii supra relati dict. tit. 24. ad princip. n. 79.*

12 In textu ibi: *Por caso, que não fosse muito acostumado de vir*, casus, propter quem fieri debet remissio integre pensionis, vel dimissio fructuum in terminis nostri textus, & §. 1. hujus tit. debet esse insolitus, seu non multum confusus in eo loco, ubi prædia sita sunt, ut hic dicitur, & in *L. Hispanie 22. tit. 8. partit. 5. ubi Gregor. Lop. & tenet Valasc. de jur. emphyt. Quæst. 27. n. 32. & 34. Pinel. in L. 2. p. 1. cap. 3. n. 30 Cod. de rescinden. vendit. Molin. dict. disp. 495. n. 12.*

13 In textu ibi: *Cheas de rios*. Deducitur ex *L. Ex conducto §. Si vis ff. locat.* ut agnovit *Barbos. hic n. 6. Pegas Forens. tom. 3. n. 7. Altim. tom. 3. de nullitat. contract. rubr. 1. Quæst. 9. sect. 6. n. 68.* Unde licet vis fluminis, aut tempestatis sit casus insolitus, ob quem remissio pensionis fieri debet; tamen hoc non procedit, quando aliquibus in loci frequentes sunt hujusmodi causæ, quibus fructus destruuntur: solent enim regiones aliquæ valde esse sub-

jectæ imbris, & inundationibus fluviorum, quibus aliuntur, ut in hoc Regno agri, qui juxta Coninbricam ad ripas sunt Mondæ, & qui apud Scaibim ad ripas sunt Tagi; & in Lombardia dicuntur esse frequentes tempestates, quibus fructus amittuntur, & tunc remissio non fit, cum conductor id, quod tæpe contingit, prævidisse credatur, ut colligitur ex nostro textu, & ex dict. §. si vis tempestatis, tenent *Barbos. hic n. 6. Valasc. dict. Quæst. 27. n. 34. Mol. dict. disp. 495. n. 12. Brito in dict. cap. propter sterilitatem, n. 64.* ubi etiam agit de calu, quo tempore celebrati contractus jam existeret calamitas, de quo etiam *August. Barbos. ibidem n. 15. & ibi Gonzal Tell. n. 6. versic. Prima est. Idem August. Barbos. in L. Licet 8. n. 18. Cod. de locat. & conduct. de quo infra n. 31.*

Sic etiam naufragium, & casus, qui ex mari pendent, dicuntur casus fortuiti. *Peg. Forens. tom. 1. cap. 3. n. 2. & 3. ubi n. 6. Idem dicit de devastatione ex aquis per fenestras. Altim. de nullit. contract. tom. 3. Quæst. 9. sect. 6. n. 62. 63. & 67.*

In textu ibi: *Chuvvas*. Magna pluvia, aut tempestas etiam dicitur casus fortuitus in terminis hujus textus: *L. Contractus 23. in fine ff. de regul. jur. §. Is, qui res. Instit. quib. mod. re contrahitur obligatio, Peg. dict. cap. 3. n. 5. Valasc. dict. Quæst. 27. n. 35. versic. Unde deducitur, ubi de tempestate. Altimar. dict. Sect. 6. n. 66.*

In textu ibi: *Pedra*. Item grande in magna copia dicitur in textu casus fortuitus, de quo etiam *Peg. dict. cap. 3. n. 13. ubi n. 23. Idem dicit de nive immoderata, quod idem tenet Valasc. dict. Quæst. 27. n. 35. versic. Unde deducitur. Altim. dict. sect. 6. n. 75. & 84.*

In textu ibi: *Fogo que as queimasse*. Incendium etiam hic vocatur casus fortuitus in *L. Siquis 6. §. finali ff. de edend. & in L. Ex conducto §. Si vis tempestatis ff. locat. Barbos. hic n. 7.*

n. 7, & plurib. exornat. *Pegas Forens. tom. 1. cap. 3. n. 4. Altimar. n. 64.* Sed cum incendia ex culpa inhabitantium contingere præsumantur *L. 3. §. 3. ff. de offic. Præf. Vigil. L. Si vendita ff. de pericul. & commod. L. Qui insulam §. fin. ff. locat.* Videbatur dicendum, quod si ex causa incendii fructus pereant, semper remissio pensionis sit colono deneganda, cujus culpa sterilitatis damnum præsumitur contingisse, nisi per ipsum contrarium probetur, ad tradita per *Molin. dict. disp. 495. n. 14. Pacion. de locat. cap. 30. a n. 1. cum seqq.*

18 Hac tamen ratione dubitandi non obstat, verum est quod culpa incendii præsumitur quidem in conductore prædii, urbani, quia ut plurimum ex causa domestica, seu ex officio, & usu domestico habitantium, & eorum familiæ solet contingere, ut in dict. *L. Vendita, & in dict. L. Qui insulam §. finali*; quæ tamen culpa levissima tantum præsumitur, interim dum aliud non probetur; non vero lata, seu levis, & ideo non est sufficiens ut ex illa teneatur inquilinus ex natura contractus locationis, qui cum celebretur in gratiam utriusque contrahentis, ex consequenti requiritur, ut culpata sit, vel saltem levis, nec aliter imputatur conductori; & sic nisi ex parte domini locatoris probetur maior culpa, non debet obtinere, nec ad refarciendum sibi damnum, nec ad pensionem integre solvendam, cujus remissio fieri debet, *Valasc. de jur. emphyt. Quæst. 27. n. 41. Molin. dict. n. 14. Brito in cap. propter sterilitatem 3. n. 54. de locat. & conduct. ubi n. 55. tenet quod maior culpa erit, si inquilinus contra legem conventionis per se, vel famulos, aut familiam aliquid egerit, ex quo incendium sequatur, veluti si focum coacervaverit in loco periculoso, ex quo probabile sit incendium eventurum, ut habetur in *L. Videamus §. ult. ff. locat. & vide in casu notabili Capyc. Latr. decis. 60. n. 14. & consult. 135. Rovit.**

decis. 59. & ibi Altimar. in addit. & observat. Cyriac. tom. 2. contr. 234. & 235. Et de incendio rei locatæ late agit *Pacion. de locat. cap. 30. per tot. & quod debet accidere sine culpa habitantium. Altimar. dict. Quæst. 9. sect. 6 n. 65.*

Hæc tamen, quæ de conductore, seu inquilino prædii urbani diximus, non procedunt in conductore rusticorum prædiorum, contra quos cessat præsumptio, quæ datur contra habitatores domuum; & ideo si incendium contingat in lege, & fructibus adhuc pendentibus, minime erit illa levissima culpa præsumenda. *Idem Brito in dict. cap. propter sterilitatem n. 55. versic. Hoc insuper.*

In textu ibi: *Secca*: Deducitur ex dict. *L. Ex conducto §. si vis ff. locat.* ubi ex fervore Solis non asueto inducitur casus fortuitus. *Peg. dict. cap. 3. n. 26. Altim. dict. sect. 6 n. 87.*

In textu ibi: *Exercito de inimigos*. Etiam deducitur ex dict. *L. Ex conducto §. Si vis ff. locat. ut habet Barbos. hic n. 9. Peg. dict. cap. 3. n. 8. & n. 15.* Dicitur autem exercitus si contineret ad minus unam legionem militum ex text. in *L. Quod ait Prætor 2. §. exercitum ff. de his, qui notantur infamia, & ibi tradit Barth. Pichard. ad rubr. Instit. de testam. milit. n. 20.* Imò sufficit timor belli. *Altim. dict. sect. 6. n. 70.*

Et cum textus noster in dictis verbis loquatur de exercitu inimicorum, videbatur dicendum non procedere, si exercitus fuerit amicorum, quo casu agendum erat ex *L. Aquilia*; sed potius dicito, quod idem, quod dicitur de exercitu inimicorum, dicitur etiam de exercitu amicorum depopulante agros nostros, ad hoc, ut conductori competat remedium hujus legis Regiæ, quæ loquitur à communiter accidentibus, & gratia frequentioris usus, quod magis verum videtur.

Non tamen procedit, si exercitus præteriens per lasciviam aliquid

modicum abstulerit, tunc enim non fit remissio mercedis, nec est locus fructuum dimissioni, ut habetur in dict. L. Ex conduct. 15. §. Si vis tempestatis, versic. Idemque dicendum ff. locat. & ibi Gloss. verbo Aliquid.

24 In textu ibi: *Assuada de homens*. Quid, & quomodo sit *assuada*, id est conventicula, seu coadunatio, & congregatio hominum, & de pœnis hujus criminis, vide Ord. lib. 5. tit. 45. & 46. ubi Barbof. *Lenta de jur. Lusitan. tract. 3. Quæst. 3. à n. 141. & n. 149 Phæb. p. 2. Arest. 140. Cabed. p. 1. Arest. 60. Mendes in prax. p. 2. lib. 5. cap. 1. n. 47. Conciol. & Romaguer. ad statut. Eugub. lib. 4. rubr. 35. Petr. Barbof. in L. Prætor. §. 1. ff. de bonor. raptor.*

25 Unde cum hæc conventicula, seu hominum congregatio fieri solet inopinatè ad damnum faciendum, ideo hic ponitur pro casu fortuito, si fructus destruant, & devassent, prout dicitur de facto hominum bannitorum, & facinorosorum, quod etiam reputatur pro casu fortuito. *Mantic. de tacit. lib. 5. tit. 8. n. 38. Aug. Barbof. in cap. Propter sterilitatem. 3. num. 14. de locat. & in addit. cap. unico num. 16. de commodat. & ejus parens Emmanuel Barbof. hic n. 9. Pegas Forens. tom. 1. cap. 3. n. 16. Altimar. dict. Sect. 6. n. 78. & 85.*

26 In textu ibi: *Aves*. Deducitur ex dict. §. Si vis tempestatis. *Aug. Barbof. in dict. cap. Propter sterilitatem, n. 12. Pegas dict. cap. 3. n. 16. Altim. de nullit. contract. tom. 3. rubr. 1. Quæst. 9. Sect. 6. n. 76.*

27 In textu ibi: *Gasanotos*. Ita etiam habetur in L. Except. 18. Cod. de locat. & conduct. ubi Aug. Barbof. n. 1. 2. & 3. Pinel ad rubr. Cod. de rescind. vendit. p. 2. cap. 3. n. 4. Altimar. dict. num. 76. Pegas dict. cap. 3. num. 14.

28 In textu ibi: *Bichos*. Desumitur ex dict. L. Ex conducto §. si vis tempestatis ff. locat. Altimar. dict. n. 76. Pegas dict. n. 14. Molin. de just. & jur.

tract. 2. disp. 495. n. 1.

In textu ibi. *Ou por outro semelhante caso*. Alii similes casus habentur in dict. L. Ex conducto §. si vis tempestatis, ff. de locat. & conduct. Nempe, vis tempestatis, uredo, seu ventus urens fructus, terræ motus, quo ager ita corruerit, ut nusquam sit, de quo agunt Altim. dict. Sect. 6. n. 86. Peg. dict. cap. 3. n. 25. Similes etiam sunt pestis, furtum, factum Principis, & superioris imperatum, & Lex à Principe inopinata, & noviter edita, ruina, & alii, de quibus Altimar. dict. Sect. 6. ex n. 61. cum seqq. Pegas Forens. tom. 1. cap. 3. ex n. 1. cum seqq. Reynof. observat. 35. ubi de impedimento petitis.

In textu ibi: *Todos os frutos*. Vide quæ supra diximus n. 2.

Hæc tamen dispositio nostri textus, & concordantium limitatur 1. ut non procedat, quoties solita est sterilitas, aut aderat, & prævideri potera tempore contractus, quia regio illa procellis, & grandinibus obnoxia est, aut pater hostium incursibus, aut ager locatus vicinus est flumini lapsius inundanti, aut bellum imminere, aut jam ejus initium sciebatur, aut fundus natura sua infecundus est, vel aliis de causis, quæ sciri, & prævideri facile potuerunt, quia tunc non est locus remissioni pensionis; quippe hos omnes casus conductor, & prævidisse, & suscepisse censetur; ut hæc omnia cengerens ter et Gonzales Telles in cap. Propter sterilitatem 3. sub n. 6. versic. Prima est de locat. & conduct. Anaclet. in Jus Canonic. lib. 3. tit. 18. §. 2. n. 43. August. Barbof. in dict. cap. Propter sterilitatem, 3. n. 6. & n. 15. & ejus parens hic n. 9. Valasc. de jur. emphyt. Quæst. 27. n. 34. & n. 49. Larrea allegat. 17. n. 25. & 26. & tenent supra citati n. 13. & Barbof. hic n. 4. Cancer. var. p. 3. cap. 15. à n. 141. Brito in dict. cap. Propter sterilitatem, n. 64. versic. Unde. Peg. Forens. tom. 1. cap. 3. n. 905. Altimar. dict. Sect. 6. n. 20.

Limit-

32 Limitatur 2. ut non procedat, quoties conductor recipit in se omne periculum, & omnes casus fortuitos, renuntiavitque juri, quod in hujusmodi casibus remissionem concedit; quia tunc integram pensionem solvere tenetur ex prædicto pacto, quod validum est. L. Siquis domum, aliud fundum. 9. §. Julianus 2. ff. locat. Gonzales Telles in cap. Propter sterilitatem 3. sub n. 6. versic. Secunda limitatio eod. tit. Anaclet. ad eundem tit. §. 2. n. 40. Gomes var. tom. 2. cap. 3. n. 19. & ibi Aylon. n. 20. Valasc. de jur. emphyt. Quæst. 27. sub n. 34. versic. Secundus casus, August. Barbof. in dict. cap. Propter sterilitatem. n. 7. Gutierrez de jurament. confirmator p. 1. cap. 24. n. 6. Hermozill. in L. 3. tit. 2. Gloss. 8. n. 3. part. 5. Brito in dict. cap. Propter sterilitatem ex n. 65. Pegas Forens. tom. 1. cap. 3. n. 906. & n. 909. cum seqq. Molin. de just. & jur. tract. 2. disp. 495. n. 19. Altimar. de nullit. contr. tom. 3. rubr. 1. Quæst. 9. Sect. 6. ex n. 3. cum seqq.

33 Nisi insoliti, & extraordinarii; & raro contingentes sint casus, nec de eis specialiter actum sit, quia tunc renuntiatio non extenditur ad istos, ex textu singulari in L. Fistulas. §. Frumenta ff. de contrah. emptio Gom. dict. n. 19. versic. Secus tamen, ubi Aylon. n. 20. Cancer. var. p. 3. cap. 15. ex n. 149. cum seqq. Mantic. de tacit. & ambig. lib. 5. tit. 8. à num. 3. cum seqq. Gutierrez dict. cap. 24. n. 6. ubi quod ista opinio est communis, nec ab ea recedendum in consulendo, & judicando. Brito dict. n. 65. versic. In eo tamen, & 66. August. Barbof. in dict. cap. Propter sterilitatem n. 8. Valasc. dict. Quæst. 27. numer. 35. ubi dicit, esse communem. Hermozill. dict. §. 8. ex n. 6. Molin. dict. disput. 495. n. 20. Altimar. dict. Sect. 6. ex n. 28. Pegas dict. cap. 3. n. 926. Et quia hæc opinio est Bartholi communiter recepti, ut firmant Doctores citati, servanda est pro lege in hoc nostro Regno per dispositionem Ord. lib. 3. tit. 64. §. 1.

cum ibi notatis, ut dicit idem Pegas ubi proxime n. 930.

34 Verum hoc debet intelligi de casu insolito, & extraordinario, de quo nec in genere, nec in specie fuerit cogitatum; secus si fuerit cogitatus, vel potuerit cogitari saltem in genere, veluti, si in illa regione solitæ erant tempestates, & niues, & alia, de quibus supra n. 31. tunc enim casus insolitus bene veniet in generali renuntiatione fortuitorum; ac ita intelligitur opinio illorum, qui contra dictam communem sententiam asserunt, etiam insolitos casus venire sub generali renuntiatione, prout sunt Pinel. in L. 2. p. 1. cap. 3. n. 29. & 3. Castill. contr. lib. 3. cap. 3. ex n. 87. & alii relati ab Hermozill. dict. Gloss. 8. n. 5. & ab Aylon. ad Gam. dict. n. 20. Pegas dict. cap. 3. d. 929. Et hoc modo illos intelligunt, & respondent ad dict. L. Fistulas §. Frumenta. Valasc. dict. cap. 27. n. 35. versic. Verum, & versic. Unde deducitur. Hermozill. dict. Gloss. 8. n. 7. Sequitur Molin. dict. n. 20. versic. Rectè tamen, & vide Brito in dict. cap. Propter sterilitatem. n. 66. ubi aliter, & bene intelligit textum in dict. §. Frumenta. Idem Pegas dict. cap. 3. ex n. 931. & signanter n. 940.

35 Quæ quidem opinio prima pro lege posita supra n. 33. procedit, etsi renuntiatum sit casibus fortuitis, & insolitis, adhuc enim dicendum est, quod ejusmodi renuntiatio non comprehendit casum valde insolitum, & non cogitatum. August. Barbof. in L. Licet 8. n. 10. Cod. de locat. & conduct. Brito in cap. Propter sterilitatem n. 70. eod. tit. Molin. dict. disp. 495. num. 20. Giurb. observat. 24. n. 12. Hermozill. dict. Gloss. 8. n. 9. Altimar. dict. Sect. 6. n. 29. & 30. Pegas dict. cap. 3. num. 942. Barbof. hic n. 11.

36 Et quid, si conductor expresse renuntiavit casibus solitis, & insolitis, cogitatis, & non cogitatis, visis, & inauditis, an talis renuntiatio comprehendat casus valde insolitos, & omnino incogitados? Pro parte negativa

gariva infinitos laudat *Peg. dict. cap. 3. ex n. 944.* & pro affirmativa alios quam plurimos à n. 948. de quo etiam *Altimar. de nullit. contract. tom. 3. rubr. 1. Quest. 9. Sect. 6. à n. 29. cum seqq.* Sed fœdere distinctionis has contrarias opiniones reducit ad concordiam *Pegas dict. cap. 3. ex n. 958. cum seqq.* dicens, quod si casus fortuitus substantiam rei non auferat, tunc conventioni standum, & procedit secunda opinio: Si vero eventus auferat rei substantiam, tunc certum est, non teneri conductorem, & procedit prima opinio, & sequitur hanc distinctionem *Altim. dict. Sect. 6. num. 46. & 47. Sousa de Maced. 96. num. 11. & 12.*

37 Ex qua distinctione inferitur 1. quod si pensio locationis in fructibus ex fundo locato nascituris constituitur, eo pacto adjecto, ut quamvis ii fortuito aliquo casu non nascantur, tamen constituta pensio ex fructibus ejusdem speciei aliunde quæsitis domino persolvatur, tale pactum non valebit, & eo non obstante, colonus à præstatione pensionis excusabitur, si fructus non nascantur, quia est contra substantiam contractus locationis de cujus substantia est, ut pensio constituitur in pecunia numerata, aut in fructibus ipsius rei locatæ, ut tenet *Egid. in L. Ex hoc jure p. 1. cap. 9. n. 38. & 39. ff. de just. & jur.*

38 Inferitur 2. quod pactum, ut conductor solvat pensionem, quamvis fructibus rei locatæ non fruatur, est invalidum tanquam contra substantiam contractus initum, & eo non obstante, peti potest mercedis remissio, maxime si impedimentum veniat ex facto locatoris, cum de substantia sit contractus locationis, ut pensio referatur ad usum, & fructuum rei, & ideo pacto mutari non potest ex *L. Cum precario 12. ff. de precar. Larrea allegat. 17. n. 3. Altimar. dict. Sect. 6. n. 8. & 9. & 57. Antonell. de tempor. legal. lib. 1. cap. 38. n. 17. Peg. Forens. tom. 1. cap. 3. ex n. 913. cum seqq.* ubi

pluribus exornat.

Et quis dicatur casus insolitus, & incogitabilis? Vide *Valasc. de jur. emphyth. Quest. 27. n. 35. versic. Sed quis dicatur.* *Gama decis. 349. n. 10. & 11. Altimar. dict. Sect. 6. ex n. 49. cum seqq. Pegas dict. cap. 3. à n. 962. cum seqq. Pacion. de locat. cap. 49. ex num. 92.*

Limitatur 3. dispositio nostri textus, si fructuum sterilitas contingerit culpa coloni, veluti, quia male, aut in tempestive prædium coluit, aut fructus serò collegit, vel herbis, aut spinis legetes corrupti permisit, cum tamen eas potuerit extirpare, & fructus negligenter custodivit ab avibus, vel inimicis, ut in §. 2. *hujus tit.* ubi enucleabimus.

Limitatur 4. quando sterilitas contingerit ex vitio fructuum, ut quia vinum coacuit, vel triticum fuit male granatum, vel quid simile, quia tunc etiam non fiet remissio pensionis. *L. Ex conducto. §. 1. versic. Si quatenus. ff. locat. ubi Barthol. in §. vis maior. n. 6. Valasc. dict. Quest. 27. n. 43. Anaclet. in Jus Canonic. lib. 3. tit. 18. de locat. §. 2. n. 43. Molina de just. & jur. tract. 2. disput. 495. n. 15. Gomes var. tom. 2. cap. 3. sub num. 18. versic. Si verò fructus. August. in cap. Propter sterilitatem. 3. numer. 5. de locat.*

Limitatur 5. nisi cum uberrate præcedentis, vel subsequenter anni valeat sterilitas compensari, ut infra dicemus ad §. 1.

Limitatur 6. ut non procedat, quando sterilitas contingerit in fructibus jam collectis, & à solo separatis, licet ab area non exportatis tempore calamitatis, quia fructus postquam sunt collecti jam in dominio conductoris sunt: *Valasc. dict. Quest. 27. n. 50.* ubi hoc intelligit, quando ita fructus sunt perfecte collecti, ut nihil reliquum est, nisi exportatio ad horrea, aliàs si non essent perfecte collecti, quia erant messes adhuc in paleis, & non dum trituratæ, & calamitas in illis

lis contigerit, fiet mercedis remissio; vel nisi fructus separati corrumpere vitio territorii, aut calamitas accidisset culpâ locatoris, & secundum hanc intelligentiam bene procedit *Molin. dict. n. 15. Gom. dict. cap. 3. sub n. 18. versic. Quod extendit.*

44 Advertit autem ipse *Valasc. dict. n. 50. in fine*, quod fructus pendentes habentur pro separatis quoad hoc, ut damnum illorum cedat conductori, quando per illum itet, quo minus tempore suo colligerentur, ne ex sua negligentia, seu dolo lucrum capiat.

45 Limitatur 7. ut locum non habeat, quando quis fundum emit, & convenit, ut donec pretium solveret, fundus apud eum maneret conductus; quia in hoc casu damnum interim contingens in fructibus ad conductorem pertinet. *L. Sicut emptio §. final. cum L. seqq. ff. de locat. & conduct.* Et ratio est, quia pensio hujusmodi conclusionis magis videtur dari pro interesse pretii non soluti, quam pro re locata, ut ibi dicunt *Barth. Fulgos. Paul. Castrens. & Decius. Petr. Barb. in L. Si ante 6. n. 46. ff. Solut. matrim. Valasc. de jur. emphyth. Quest. 27. n. 52. Covar. var. lib. 3. cap. 4. n. 6.* ubi *Farias n. 45. & 46.* ubi contrarium conatur defendere.

46 Limitatur 8. ut locum sibi non vendicet remissio pensionis, seu dimissio fructuum, si colonus ante fructuum collectionem, & antequam à terra separantur, domino non denuntiaverit impedimentum, seu casum sterilitatis ad hoc, ut remediis hujus legis uti possit, & ipse dominus per se, vel per alium fructus colligat, vel præsens sit collectioni, itaut non sufficiat, fructus in area esse tempore, denuntiationis ex text. in *L. Item quæritur. §. Exercitu ff. locat. Valasc. de jur. emphyth. Quest. 27. n. 32. versic. Tertio*, ubi ita decisum refert *Pegas Forens. tom. 1. cap. 3. sub n. 969. pag. 292. col. 1. versic. Neque etiam o 2. Molin. de just. & jur. disp. 495. sub n.*

10. versic. *In eo tamen regno. Gratian. Forens. tom. 3. cap. 557. n. 9. & 10. Carroc. de locat. p. 4. tit. de remission. merced. Quest. 8. à n. 88.* ubi pluries declarat. *Larrea allegat. 18. n. 26 in fine, & n. 27. Menoch. de arbitr. casu 137. n. 18. cum seqq.* De quo supra diximus hoc lib. tit. 23. §. 1. *Pacion. de locat. cap. 46. à n. 101.*

47 Neque sufficit sola scientia domini, quia hæc denuntiatio requiritur à lege, non solum ut aliquid sciatur, sed ut aliquid fiat, & si nec dominus, nec procurator adsit facienda est à iudice. *Valasc. dict. n. 32. versic. Adde verò. Molin. dict. numer. 10.*

48 Aliàs si colonus hanc denuntiationem facere omiserit, & fructus collegerit, non poterit uti electione hujus legis in §. 1. quasi ex facto suo facultatem dictæ electioni amiserit, ut iudicatum tenet ipse *Valasc. dict. n. 32. versic. Sed quid*, ubi ait, *Ripam in tract. de pest. p. 2. n. 23. Covar. prædictar. cap. 20. n. 2. versic. Quod si colonus*, ubi *Farias n. 22.* concedere remissionem mercedis colono, etiam denuntiatione non facta, reservata duntaxat actione ad interesse domino, si ob id damnum aliquod passum se ostenderit, si modo sine suspitione fraudis colonus probaverit, quot fructus ex fundo collegerit, & hanc opinionem æquitatem habere, nisi nimium obstaret textus in dict. §. *Exercitu* quibus addo *Molin. de just. & jur. dict. disp. 495. sub n. 10. versic. Ego verò*, ubi hanc secundam opinionem sequitur, stando in solo juris rigore, seculaque consuetudine in contrarium *Britoin cap. Propter sterilitatem 3. sub n. 13. versic. Pondero insuper, de locat. & conduct.* ubi intelligit textum in dict. §. *Exercitu*; solum de damno, & interesse *Pacion. dict. cap. 46. à num. 101.* ubi explicat.

49 Si autem dominus, sprete nuntiatione colligere fructus, aut eorum collectioni ad esse per se, vel per alium neglexerit, tunc colonus ipse poterit fructus

fructus colligere coram duobus testibus idoneis; in illis colligere debet, quia de manu sua dominus eos recipere debet ex §. 1. *hujus tit. Valasc. dict. Quæst. 27. n. 33. Molin. dict. n. 10. ad finem.*

50 Quando verò impedimentum provenit ex factio ipsius locatoris, non est necessaria denuntiatio, quia certus est de impedimento ab eo præstito: ex *Menoch. consil. 120. num. 14. & 15. Pegas. Forens. tom. 1. cap. 3. n. 969. verum. At verò.*

51 Idem etiam procedit, quando locator denuntiationem effugeret, vel denuntiatio ei fieri non possit; tunc enim sufficit protestari, vel recedere, & non pertereare: ex *dict. L. Item queritur. §. Exercitu ff. locat. Menoch. dict. consil. 120. num. 14. Boer. decif. 40. n. 7. Carocius dict. Quæst. 8. n. 105. Gama decif. 73. num. final. Pegas. dict. n. 969. versio. Idem etiam, pag. 292. col. 2. ubi ita iudicatum esset, & ibi etiam ait; quod si sterilitas sit totalis, sit remissio conductori, licet non protestasset, nec recessisset, & denuntiasset; atque ita observari in Provincia Transagana, Reynos observ. 35. n. 12. & ibi *Addit.* ubi idem ait de impedimento notorio, nec non *Gratian. Forens. tom. 3. cap. 557. n. 11. Caroc. de locat. p. 4. tit. de remission. merced. Quæst. 8. n. 95. & vide Surd. decif. 326. n. 82. & 83.**

52 Limita 9. in colono partiario, qui loco mercedis pecuniariæ certam partem fructuum, veluti, tertiam, quartam, aut aliam quotam præstat. *Abbas in dict. cap. Propter. 3. n. 13. de locat. Menoch. consil. 669. à n. 12. Molin. de just. & jur. disp. 495. n. 22. Anaclet. in Jus Canonic. lib. 3. tit. 18. de locat. §. 2. n. 42. ex L. Si merces 25. §. Vis maior. §. in fine ff. locat. Valasc. de jur. emphyt. Quæst. 30. n. 6. Brunneman. in dict. L. Si merces 25. ad §. 6. num. 19. ubi etiam ait, quod aliud est, si certa quantitas fructuum pro pensione certa promissa fuit; nam tunc remissio locum habet.*

Limitatur 10. ut pro damno intolerabili fiat remissio, sed non pro modico; quia immodicum lucrum conductori non aufertur, nec ob id ei augetur pensio: *dict. §. Vis maior. 6. ubi Brunneman. n. 16. Anaclet. dict. §. 2. n. 45.*

Utrum autem dispositio hujus textus, & sequentis procedat etiam in sterilitate, seu calamitate contingente in rebus emphyteuticis? Explicat late *Valasc. de jur. emphyt. Quæst. 27. ex n. 7. cum seqq. Molin. de just. & jur. tract. 2. disp. 454. à n. 6. Pinben. de emphyt. disp. 4. sect. 3. ex n. 24. cum seqq. & plures laudatos per Pegas. Forens. tom. 1. n. 3. cap. 971. ubi aliquos casus refert decifos. Brito in cap. Propter sterilitatem 3. n. 10. & 11. de loc. & conduct. ubi idem dicit de locatione ad longum tempus, & ibi *August. Barb. n. 10. Romaguer. in addit. ad statut. Eugub. lib. 2. rubr. 71. à num. 71. cum seqq.**

Ad §. 1.

SUMMARIUM.

- 1 Parte aliqua fructuum collecta, conductor elegit pensionem solvere, vel fructus collectos dare locatori, & si sit in prædio frumentario semen deducit.
  - 2 Et ut electio competat, damnum ultra dimidium requiritur.
  - 3 Intelligitur. L. 22. tit. 8. partit. 5. verbo aliqua partida de ellos.
  - 4 Intelliguntur verba aliqua parte.
  - 5 Fructibus perceptis dimidium ex fructibus colligi consuetis, non excedentibus, colonus elegit integram pensionem solvere, vel fructus dimittere, nec potest cogi illos colligere, & pensionem solvere.
- Dummodo ex prædio frumentario semine deducto absque expensis aliqui fructus supersint, qui domino reddi possint, secus si non: tota enim pensio

- pensio remittitur, ibid.
- 6 Jure nostro, & Castellæ sublata est pensionis remissio pro rata, fructibus in quacunque parte, etiam minima collectis præterquam omnibus sterilitate, vel casu fortuito deperditis, & præcise debet colonus integram pensionem solvere, vel fructus dimittere, deducto tantum semine, si prædium est frumentarium.
  - 7 Et ut electio competat, debet sterilitas probari.
  - 8 Refertur, consuetudo Granatensis Prætorii circa hoc.
  - 9 Explicantur ulterius requisita, ut colono electio competat.
  - 10 An deduci debeant expensæ, colono ob sterilitatem fructus domino dimittente? Resolvitur n. 11.
  - 11 Colonus fructus propriis expensis colligere tenetur, ibidem.
  - 12 Si colonus omnino non colat, nec seminet, licet casus accidat fortuitus à solutione pensionis non liberatur.
  - 13 Pluribus prædiis locatis, & omnes colono colente, si aliqui non fructificent, potest colonus semen deducere tam ex prædio fructificante, quam ex aliis omnino nihil dantibus.
  - 14 Si in reliquis annis locationis tam ante, quam post sterilitatem magna & insolita adsit fructuum ubertas? Remissio mercedis non fit.
  - 15 Nec refert continuis, sive interpolatis annis sterilitas ubertate compensetur.
  - 16 Imo si ob præsentem sterilitatem remittatur merx tota, vel pars, iterum repeti potest immediate damno compensato.
  - 17 Adeo, ut si dominus verbo donationis pensionem sterilitatis ratione dimittat, adhuc ubertate superveniente, locus erit compensationi.

18 Nisi in fine anni sterilitatis, locator sciens ubertatem annorum præteritorum verbo donationis remittat.

19 Idemque in anno intermedio respectu præteritorum, in quibus contigit ubertas.

20 Compensatio procedit si anni sterilitatis sint ejusdem contractus locationis, & non diversi.

21 Nisi unus, & idem contractus in maius tempus tacitæ, vel expressæ partium conventionione prorogetur.

22 An in locatione ad plures annos statim transacto sterilitatis anno fiat pensionis remissio ejusdem anni, an verò sint expectandi omnes anni, & facienda in fine? Remissive. Affirmative.

23 Contrarium tamen communius.

24 Non procedunt si contrahentes circa pacta conveniant.

25 An augeat merx conventa in locatione ob exuberantem fertilitatem? Remissive.

26 Quanta debeat esse ubertas præcedentium, aut sequentium annorum? Remissive.

27 Jure nostro requiritur ubertas insolita.

28 Ubertas fructuum, non sufficit, si ob eam viliori pretio vendantur.

Statuitur in hoc textu, quod si omnes fructus deperditi non fuissent, & colonus aliquam ex eis partem colligisset, tunc in ejus electione erit solvere pensionem promissam, vel dare omnes fructus ex prædio collectos domino locatori, & si sterilitas contigerit in prædio frumentario, vulgò, terra de paõ, semen deducere valet, & residuos fructus domino dabit. Quæ conclusio exornatur supra ad Princip. hujus tit. c. n. 3. cum seqq. ubi eam explicavimus quoad prædictam de deductionem seminis, & an etiam deduci debeant expensæ, & ibi vide.

In textu ibi: *Alguna parte delles:* Quæritur, quanta debeat esse ista pars,

pars, seu fructuum sterilitas, ut colono electio, de qua hic, competere valeat? Et ultra dimidium damnum requiri communiter responderi solet, veluti, quando tam modici fructus ex fundo colliguntur, ut ad solvendam pensionem, remaneat deceptus colonus ultra dimidiam justæ mercedis, ut quia habet in fructibus minus dimidia justæ mercedis, exemp i gratia, si fundum conduxi per decem modios, & deductis semine, & impensis non remaneat, nisi quatuor, si enim decem solvere cogendus sim, manerem læsus ultra dimidiam; ac ita debere intelligi textus noster firmat. *Valasc. de jur. emphyt. Quest. 27. n. 24. n. 30. versic. Sin autem, & n. 31. versic. Secundo. Brito in cap. propter sterilitatem 3. n. 60. ad finem de locat. & conduct. sentit Pinel in L. 2. p. 1. cap. 3. n. 25. Cod. de rescind. vendit.* Quæ opinio apud summos practicos crebrior, communior, ac verior de jure reputatur, ut testatur. *August. Barbof. in dict. cap. propter sterilitatem n. 3. Aylon. ad Gomes var. tom. 2. cap. 3. num. 19. versic. sterilitatem.*

Aliter Gregorius Lopes intelligit L. 1. tit. 8. partit. 5. quæ idem disponit, quod hic statuitur in verbis *Si: Pero si acastiesse que los frutos no se perdiesen todos, y cogiere el labrador alguna partida de ellos, entonces en su escogencia se a de dar todo el arrendamiento al señor de la heredad, si se atreviere a darlo, y si no de sacar para si las despenfas, y las misiones, que fazen en labrar la heredad, y lo que sobrare de lo al señor de aquella cosa, que tenia arrendada.* Et dicit ibi Gregor. Lopes, quod verba illa, *alguna partida de ellos*, intelligi, quoties colonus nec dimidiam partem fructuum collegit, qui percipi regulariter solebant, veluti si ex fundo centum annua percipi solebant & nec quinquaginta colligantur, quia verba *alguna partida*, seu *alguna parte*, verificantur in minori parte, quam dimidia, & sic in qualibet minima parte, ut tenet *Gloss. marginal. in Clem.*

unic. de foro compet. ubi August. Barb. n. 4. & nos alibi diximus: Unde si fructus ascenderent usque ad dimidiam, vel ultra, tunc non est sterilitas, sed fructuum exiguitas, quæ non inducit remissionem pensionis. *L. Si uno §. cum quidam ff. locat.* Et sic videtur, dictam legem Hispanicam, & nostram in præsentī textu approbare opinionem dicentium, quod tunc dicatur sterilitas, quando conductor non percipisset dimidiam illorum fructuum, qui soliti sunt percipi; De qua *Valasc. dict. Quest. 27. sub n. 23. versic. Secunda. Farias ad Covar. practic. cap. 30. n. 11.* Ita intelligit *Gregor. Lop. dict. L. 22. ibidem*, quem sequitur. *Valasc. dict. Quest. 27. sub n. 24.*

Ego autem clarius, & rursus ponderando dicta verba hujus textus ibi: *E colheffe o lavrador alguma parte delles*, considero, quod nomine partis simpliciter appositæ continetur dimidia ex *Gloss. in dict. Clement. unic. verbo aut earum parte de foro compet. ubi August. Barbof. n. 3. & in tract. de appellatio appellat. 186 n. 1.* ubi verò dicitur, aliqua, seu quædam pars, tunc verificatur etiam in qualibet minima parte: ex *Gloss. marginal. in ead. Clement. unic. in addit. ad præd. verbo aut earum parte*, ubi *August. Barbof. n. 4. & dict. Appellat. 186. n. 3. Hermozill. in L. 8. tit. 4. Gloss. 5. n. 1. partit. 5.* Et sic prædicta verba textus intelliguntur de casu, quo colonus fructus collegit intra dimidiam etiam in minima parte, ut uti possit auxilio dimittendi fructus collectos, ita ut si ultra dimidium eos percepit, illos dimittere, invito locatore non valet, tanquam non comprehensi sub prædictis verbis *alguma parte*, & totam pensionem præcise solvere debet, quia non datur remissio ejus, nisi ubi omnes fructus deperditi fuerunt ex *Princip. hujus titul. cum ibi notatis.*

Quando verò fructus percepti per colonum dimidium eorum fructuum, qui colligi consueverunt, non

non excedunt, libera colono remanet electio solvendi integram pensionem, vel fructus dimittendi, quamvis in minima parte perceptos, nec tunc locator illam cogere potest, ut fructus colligat, & pensionem solvat, ut sentit *Molin. de just. & jur. tract. 1. disp. 495. n. 10. versic. Quando autem.* Dummodo ex prædio frumentario, semine deducto absque expensis, aliqui fructus supersint, qui domino reddi possint, nam si facta dicta deductione seminis, nulli supersunt, tunc remittenda est tota pensio, ac si nullos fructus colonus colligisset, juxta supra dicta ad *Princip. hujus titul. n. 4.*

Ex quibus colligitur, quod de jure nostro regio, & Castellæ sublata est omnino remissio pensionis pro rata in quacumque parte etiam minima fructus colligantur, ut scripsimus ad *dict. Princip. n. 8.* præterquam ubi omnes deperditi fuissent propter sterilitatem, vel casum fortuitum, & præcise debet colonus integram pensionem domino solvere, vel fructus dimittere, deducto semine tantum, si prædium est frumentarium, ut referunt decisum *Peg. Forens. tom. 1. cap. 3. sub n. 915. pag. 280. col. 1. & 2. cum seqq. Gama decis. 249. n. 2.* Nec attenditur læsio ultra dimidium, ut auxilium hujus textus competat, quia maxime differt à remedio L. 2. *Cod. de rescind. vendit.* quo colonus potest sibi consulere, ut ait *Covar. practic. cap. 30. n. 2. versic. Illud verò, in fine cum seqq.*

Et cum textus noster, & præfata lex Hispaniæ de casu sterilitatis, seu fortuito loquuntur, debet præcise probari talis sterilitas, ut huius electioni locus sit; nam si sterilitas non contigerit, locum non habet dicta electio, & teneretur colonus integram pensionem domino solvere, nec poterit ab ejus solutione excusari ex eo, quod velit deducere sibi expensas, & fructus residuos domino tradere, ut tenet *Covar. practicar. cap. 30. n. 2.*

versic. *Ex qua palam*

Et addit ipse *Covar.* in Grateni Prætorio practitari in hujusmodi quæstionibus sterilitatis, quoties probatio sterilitatis, & impenarum est ambigua propter tertium varietates, qui de sterilitate testificantur, aliter, & aliter arbitrio judicantium remissionem fieri pro ratione tertiarum, vel quartarum, posthabitis opinionibus juris communis, quam practicam exquisitam arbitratur *Val. noster de jur. emph. Quest. 27. sub num. 24. versic. Addit. tamen. Farias ad eundem. Covar. practicar. cap. 30. n. 23.* Sed hanc practicam contra legem Regiam damnat acriter, & meritò. *Molin. de just. & jur. tract. 2. disput. 495. n. 9. versic. Ego sane.*

In textu ibi: *Em sua escolha.* Nota, quod colonus, qui propter sterilitatem uti voluerit hac electione dimittendi fructus, debet, dominum prædii interpellare, & requirere, ut per se, vel per alium præsens sit, vel assistat messium collectioni, ut videat quot fructus ipse colonus percipit ex eo prædio, eosque deductis expensis accipiat, quamvis si colonus hac uti cautela omiserit, adhuc poterit uti hujus electionis auxilio per actionem, vel exceptionem, modo legitime absque ulla fraudis suspitione constare possit, quot fructus ex fundo collegit, quantasque fecerit impensas. *Covar. dict. cap. 30. sub n. 2. versic. Sed colonus, & nos supra exornavimus ad Princip. hujus tit. ex n. 46.* ubi videbis quomodo hoc procedat.

In textu ibi: *Ou dar todos os frutos:* Quæritur hic an deduci debeant expensæ, quando colonus propter sterilitatem fructus domino dimittit? Et priusquam ad veram resolutionem accedamus, inquirendum est, an colonus in hoc casu teneatur fructus propriis expensis colligere? Et certe existimo, teneri, quia textus noster, quatenus hoc auxilium colono indulget, loquitur de fructibus jam collectis ut patet ex verbis ibi:

Colheste o lavrador alguma parte delle, adeo, ut jubet, ut illos domino tradat in verbis ibi: *E os que mais lhe sobejarem dará ao senhorio*, ex quibus verbis satis insinuat in textu, quod à manu coloni dominus fructus capere debet: Quod confirmatur ex eo, quod de prædii frumentarii fructibus potest colonus seminis mensuram deducere, ut hic dicitur, quæ deductio solum ex fructibus jam collectis fieri valet: Accedit, quod si colonus eligisset solvere pensionem, necessario suis expensis tenebatur colligere fructus, cui obligationi etiam se adstrinxit, utendo præfata dimissione, non enim locator debet esse deterioris conditionis in hoc casu, quam in altero, cum dimissio fructuum sapiat remissionem pensionis, in cujus locum censetur subrogata: in jure autem colonus ab obligatione colligendi fructus exemptus non est, sed dumtaxat jus ei mercedem remittit, ut in cap. Propter sterilitatem. 3. de locat. & conduct. cum similib. Quare his omnibus non perpenis, hanc resolutionem tenet Valasc. dict. Quest. 27. sub n. 33. versic. Sed an teneatur. Molina de just. & jur. tract. 2. disp. 495. sub n. 10. ad finem.

Ex quibus liquet, quod dimissio fructuum in terminis nostri textus fieri debet per colonum, nullis deductis expensis tam in colendo, & seminando agro, quam in fructibus colligendis; debet enim eos colligere suis sumptibus, ut illos domino tradat, etiam quando præcessit denuntiatio dictæ dimissionis, ac ita enucleata manet hæc eadem resolutio à nobis jam supra tradita in Princip. hujus tit. n. 5.

Intextu ibi: *Em terra de pãõ*: Intellige, si colonus prædium coluit nam si omnino illud non coluit, aut non seminavit, & fortuitus casus accidit, puta repentinum incendium, quod etiam si prædium esset bene cultum, fructus depopulasset, colonus non liberatur à solvendo pensio-

nis, ut probatur ex textu in L. Ex conducto 15. §. Si vis tempestatis, versic. cum quidam ff. locat. ubi Gloss. verbo Coluisti. Valasc. de jur. emph. Quest. 27. n. 42. Molin. dict. disp. 495. num. 13. in fine, versic. Si conductor. August. Barbof. in cap. Propter sterilitatem. 3. n. 4. in fine de locat. & in L. Licet certis, 8. n. 15. Cod. eod. tit. Gratian. decis. 222. à n. 3. cum seqq. & ibi de Luca. Pacion. de locat. cap. 46. num. 78. cum seqq.

Si autem plures prædii locati fuerint, & omnes colonus coluit, sed aliqui non fructificaverunt, dubitatum fuit, an possit colonus semen deducere non solum de prædio, quod fructificavit, seu fructus producit, & sic respective ad illud; sed etiam ad alia, quæ omnino nihil fructificaverunt: Et decisum fuit in Senatu nostro, quod colonus, data sterilitate, omne semen possit deducere non solum illud, quod seminavit in prædio, quod fructus producit, sed etiam in aliis, quæ nihil prodixerunt, ut testatur, & exornat Phæb. tom. 2. decis. 165. à n. 1. cum seqq. in novis. Et ratio est, quia quando plures res simul locatæ fuere, habenda est ratio omnium, non aliquarum tantum, adeo ut petens remissionem debeat probare quantitatem fructuum singularum rerum: Pacion. de locat. cap. 47. numer. 69.

In textu ibi: *Porém se nos outros annos*. Dicitur hic, quod si in reliquis annis ejusdem locationis, tam ante, quam post annum sterilitatis adfuerit magna, & insolita fructuum ubertas, tunc servari debet dispositio juris communis, quo inspecto, ob sterilitatem non fit remissio mercedis; sed sterilitas cum ubertate præcedentis, vel subsequenter anni compensatur. L. Ex conducto 15. §. Papinianus 4. & aliàs L. Si uno 16. ff. locat. L. Licet certis 8. Cod. eod. tit. cap. Propter sterilitatem 3. eod. tit. ubi August. Barbof. n. 18. & ibi Gonzales Telles sub n. 7. atque Brito ex num. 76. cum seqq.

Anaclet. in Jus Canonic. lib. 3. tit. 18. §. 2. n. 41. Valasc. de jur. emph. Quest. 27. à n. 44. cum seqq. Molin. de just. & jur. tract. 2. disput. 495. n. 16. Farias ad Covar. practicar. cap. 30. n. 3. Peg. Forens. tom. 1. cap. 3. sub n. 969. versic. Neque etiam o 1. pag. 292. col. 1. Petr. Barbof. in L. Divortio 8. §. final. n. 6. cum seqq. ff. Solut. matrim. Gom. var. tom. 2. cap. 3. n. 18. versic. Quod tamen limita, & ibi Aylon.

Nec refert, siue continuis siue interpolatis annis sterilitas ubertate compensetur. Molin. dict. n. 16. August. Barbof. in dict. cap. Propter 3. n. 18. in fine Valasc. dict. Quest. 27. n. 46. Anaclet. dict. §. 2. sub n. 41. Brito in eod. cap. Propter sterilitatem n. 81. Farias ad Covar. practicar. cap. 30. n. 3.

Imò si ob præsentis anni sterilitatem locator mercedem ex toto, vel parte remittit, eandem iterum repetere potest, si immediate sequenti, vel etiam in secundo, tertio, aut quarto anno ubertate compensatur damnum illatum; nam remissio facta conductori habet in se tacitam conditionem: *Nisi sequatur ubertas*, ut ait Petr. Barb. dict. n. 6. & ita tenet Anaclet. dict. n. 41. Brunemann. in L. Si merces 25. n. 18. ff. locati. Molin. dict. disp. 495. n. 16.

Et ideo fieri debet hæc compensatio, quod etsi dominus locator verbo Donationis pensionem ratione sterilitatis remiserit, adhuc si postea superveniat ubertas sequenti anno, per quam sterilitas præcedentis compensetur, locus erit compensationi, quasi non sit donatio, sed transactio, ut habetur in dict. §. Papinianus, seu alias L. Si uno. Valasc. dict. num. 44. versic. Adeo autem. Brito in dict. cap. Propter sterilitatem n. 79. Molin. dict. n. 16.

Nisi in fine ultimi anni, in quo contigit sterilitas, locator sciens ubertatem annorum præteritorum donationis verbo pensionem remiserit; quia tunc non poterit eandem

ubertatem objicere, ut ratione illius fiat compensatio cum anno sterili, non enim videtur animo transigendi, ut in priori casu, sed potius donandi pensionem remississe; secus tamen si ignorasset. dict. L. Si uno, in fine. Valasc. dict. n. 41. Brito in dict. cap. Propter sterilitatem. n. 80. Molin. dict. num. 16.

Idque ex identitate rationis videtur ampliandum, ut procedat non solum respectu ultimi anni locationis in quo sterilitas contigit, sed etiam anni intermedii respectu præteritorum, in quibus contigit ubertas, ne scilicet, cum eisdem fieri debeat compensatio, veluti, quando colonus conduxit per triennium, vel quadriennium, & in primo, seu in duobus præcedentibus ubertas contigit, & postea secundus, vel tertius fuit sterilis, locatorque sciens ubertatem annorum præcedentium, pensionem remisit donationis verbo certe in hoc casu donandi animo potius, quam transigendi visus erit remississe, nec erit facienda compensatio cum præteritis annis uberibus; fiet tamen cum sequentibus respectu quorum scientia domini considerari nequit, ut ponderando verba dict. L. Si uno resolvit Brito dict. n. 80.

At prædicta compensatio tunc locum habet, quando anni sterilitatis sunt ejus contractus locationis, & non diversi, aliàs enim si fuerint diversi contractus, non erit admittenda compensatio ubertatis annorum unius cum sterilitate annorum alterius, ut patet ex verbis nostris et textus ibi: *Porém se nos outros annos do mesmo arrendamento*. Brito in dict. cap. Propter sterilitatem n. 81. versic. Dummodo. Valasc. dict. Quest. 27. n. 46. Molina dict. disp. 495. n. 16. versic. Dictum est. Pacion. de locat. cap. 48. numer. 36. Farias ad Covar. practicar. cap. 30. n. 4.

Nisi unus, & idem contractus prorogetur in maius tempus tacita, vel expressa conventionem; quia

quia tunc fiet compensatio, adhuc enim censetur perdurare idem contractus cum omnibus suis qualitatibus *Valasc. dict. n. 46. in fine. Brito dict. n. 81. ad finem. Molin. dict. n. 16. versic. Dictum est. Farias dict. n. 4.*

22 Sed dubium est in locatione ad plures annos, an statim transacto anno sterilitatis facienda sit remissio pensionis ejusdem anni sterilis; an verò expectandi sint omnes anni, & facienda in fine? Et quod fieri debeat in fine omnium annorum locationis tenent relati per *Pacion. dict. cap. 48. n. 33. pro qua opinione refert judicatum Valasc. dict. Quæst. 27. n. 47.*

23 Verum contraria opinio, nempe, quod statim, anno sterili transacto, remissio facienda sit, licet aliqui anni supersint, in quibus possit ubertas contingere, est magis communiter recepta. *Surd. consil. 34. num. 54. Caroc. de locat. tit. de multiplicat. contract. n. 31. Pacion. dict. cap. 48. n. 34. Valasc. dict. n. 47. Molin. dict. n. 16. versic. Quando autem, Brito in dict. cap. Propter sterilitatem, n. 82. ubi n. 83. extendit præfatam compensationem etiam ad prædios urbanos modo ab eo explicato.*

24 Declarantur tamen prædicta de compensatione facienda de anno sterili cum fertili, ut non procedant, si contrahentes circa pacta conveniant, ut quia locator quosdam casus in se suspiciat, & conductor alios; nam si fiat remissio propter casus susceptos à locatore, licet postea contingat ubertas, non fiet compensatio, quia provisio hominis, facit cessare provisionem legis: ex *Angelo consil. 312. n. 6. Boss. tit. de remission. merced. num. 39. Valasc. de jur. emphyt. Quæst. 27. num. 46. versic. Tertio declara.*

25 Illud autem ambigitur, an augescat merces conventa in contractu locationis propter exuberantem fertilitatem? Vide *Farias ad Covar. practicar. cap. 30. n. 2. Valasc. dict. Quæst. 27. n. 53. Petr. Barbof. in L. Divortio, 8. §. final. n. 6. & 7. ff. Solut. matrim.*

Gom. var. tom. 1. cap. 3. sub num. 18. versic. Item quæro quid, & ibi Aylon. August. Barbof. in dict. cap. Propter sterilitatem. 3. n. 20. de locat. & ibi Gonzales n. 2. & n. 8. Egid. in L. Ex hoc jure p. 1. cap. 9. n. 40. ff. de just. & jure: latè Pegas Forens. tom. 1. cap. 3. ex n. 972. Pacion. de locat. cap. 51. Roca Selectar. cap. 78. n. 19.

Tota autem difficultas materiæ 26 subjectæ compensationis est, quantæ esse debeat ubertas præcedentium, aut sequentium annorum: De quo vide *Valasc. dict. Quæst. 27. n. 45. Molin. dict. disput. 495. à n. 17. cum seqq. August. Barbof. in dict. cap. Propter sterilitatem n. 19.*

27 Noster verò textus nihil de dicta quantitate exprimit, sed inquit, necessum esse, quod sit ubertas insolita ut ibi: *E uberdade não costumada;* unde ex dispositione hujus textus non satis contigisse ubertatem, sed adhuc exigitur esse insolitam, quod jure communi non exigebatur, & sic ubertas insolita dici potest illa, quæ attulerit duplicatos fructus, ut tenet *Valasc. dict. Quæst. 27. sub num. 45. versic. Nostra vero lex regit.*

28 Neque sufficit ubertas fructuū, si propter eam viliori pretio vendantur. *Pacion. de locat. cap. 47. n. 93.*

Ad §. 2.

SUMMARIUM.

- 1 Fructuum sterilitate culpā coloni contingente conductori remissio fieri non debet.
- 2 Intellige de culpā ad casum damni ordinatā.
- 3 Secus si ad damnum non ordinatur.
- 4 Hostibus fundam deprædantibus ob inimicitias conductoris, quibus ipse causam præstitit, adhuc fiet remissio, &c.
- 5 Conductore decimas Ecclesiæ non sol.

solvente, si sequatur sterilitas, illi pensio remittitur.

6 Contrarium tamen communius.

7 An dicta in conductore operarum procedant? Remissive.

Quid sterilitas culpā operariorū conductori ministrantium accidat? Remissive, ibid.

8 Casu fortuito locatoris culpa eveniente, pensio remittitur, et si conductor illam suscepisset.

9 Culpa in genere quid sit explicatur.

10 Dividiturque in latam levem, & levissimam.

11 Et quales sint explicantur.

12 Explicatur, quid sit diligentia minima, maxima, & media.

13 In locatione, & conductione ad invicem contrahentes tenentur tam de dolo, quam de latā, & levi culpā, non levissimā.

14 Culpa ad casum dicitur ordinata, si non fiat, quo diligens, seu diligentissimus paterfamilias secundum naturā contractus fecisset, vel fiat contra conventionem, vel si factō domesticorum contingat.

15 Item si cogitari potuit casus de facili venturus, & similia.

16 Culpa non præsumitur, ubi casus sine ea solet evenire, probarique debet.

17 Conductore male colente, vel nihil remissionem nequit petere ex casu fortuito sterilitatis.

18 De verbis: Ou por hervas, ou espinhos? Remissive.

1 IN hoc textu limitatur Principium hujus tituli, quatenus ibi decernitur remissio pensionis ob omnium fructuum sterilitatem, seu amissionem & dicitur, quod si fructuum sterilitas contigerit culpā coloni, veluti, quia male aut intempestive prædium coluit, aut fructus ferò collegit, vel herbis, aut spinis segetes corrūpi permisit, cum tamen eas potuerit extirpare, & fructus negligenter custodivit ab avibus, vel inimicis, tunc conductor, solvere tenetur promissum,

nec ei remissio fieri debet. Deducitur Ex *L. Si merces 25. §. conductor, & §. culpæ autem ff. locat. Valasc. de jure emphyt. Quæst. 27. n. 39. Molin. de just. & jur. tract. 2. disput. 495 n. 13. Farias ad Covar. practicar. cap. 30. n. 24. Pacion. de locat. cap. 46. num. 82. August. Barbof. in cap. Propter sterilitatem 3. n. 4. de locat. & conduct. & in L. Licet certis 8. n. 14. cod. eod. titul. & alii relati ab ejus parente hic n. 7. Pegas Forens. tom. 1. cap. 3. n. 31. cum seqq.*

2 Intellige tamen de culpa, quæ fuerit ordinata ad casum damni, quia culpa debet esse ordinata ad casum ad hoc ut nocere possit ita ut si non præcessisset casus non evenisset *Valasc. sub dict. n. 39. Pacion. dict. cap. 46. n. 83. August. Barbof. vot. 61. n. 20. Pegas dict. cap. 3. n. 33.*

3 Quando autem culpa ex se ad damnum non esset ordinata, neque esset talis, ut constare posset, ob eam evenisse sterilitatem, tunc ea culpa non impedit, quin sterilitate eveniente, remissio pensionis fieri debeat. *Molin. de just. disp. 495. sub n. 13. versic. Quando tamen.*

4 Unde si hostes fundum deprædaverint propter inimicitias forte conductoris, quibus ipse causam præstitit, adhuc fiet præfata remissio, quia illæ inimicitias non fuerunt ad illum casum ordinatæ; sicuti & ii, qui culpa sua in morbum, carcerem, captivitatem, vel paupertatem inciderunt, non sunt immunes ab his, quæ jure talibus personis conceduntur, cum ad earum consequitionem calamitates illæ ordinatæ non sint, ut tradit *Valasc. dict. Quæst. 27. sub n. 39. versic. Unde, sed oppositum uti verum arbitratur. Molin. dict. n. 12. versic. Contrarium tamen, ubi concludit, quod si conductor inimiciarum non fuisset causa, nec fuisset negligens in custodiendo prædio, ne ab inimico sterilitas illa induceretur, tunc remittenda illi esset pensio.*

5 Hinc inferitur, quod si conductor decimas Ecclesiæ non solverat, & sequatur

sequatur sterilitas, remittendam illi esse pensionem, hanc enim culpam non esse ad casum ordinatam asserit. *Valasc. dict. Quæst. 27. n. 40.* quem sequitur. *Molin. dict. num. 13. versic. Unde merito.*

6 Sed contrarium ex communi placito Canonistarum sequuntur alii, asserentes, quod si conductor decimas Ecclesiæ non solverat, & sterilitas sequatur, remittenda illi non esset pensio quasi ex culpa ordinata ad casum sterilitatis, quia expressum habemus in sacra Pagina. *Malach. cap. 3. relatum in cap. revertimini, 26 Quæst. 1. propter non solutionem decimarum venire sterilitatem. Hostiens. in cap. Propter sterilitatem 3. n. 5. & ibi Barbat. n. 2. ad finem de locat. & conduct. Ripa de pest. tit. 1. n. 35. versic. Imò quod plus est. Caroc. de locat. titul. de remiss. merced. Quæst. 8. numer. 40. Guido Papa decis. 630. n. 36. Gregor. Lopes in L. 22. titul. 8. verbo por su culpa partit. 5. Pacion de locat. cap. 46. n. 84. & 85. ubi ex Caroc. loco citat. ait, non deberi remissionem generaliter conductori scelerato, & malæ vitæ.*

7 Et an dicta procedant in conductore operarum? Vide *Pacion. de locat. cap. 50. à n. 1. cum seqq.* Et quid si sterilitas per culpam operariorum conductori ministrantium accidat? Vide relatos à *Barbos. hic sub n. 2.*

8 E converso autem, si casus fortuitus evenierit culpa locatoris, pensionis remissio fieri debet, etiam si conductor illum suscepisset. *Mantic. de tacit. lib. 5. tit. 8. n. 17. Surd. decis. 326. n. 56.* De quo vide quæ supra diximus hoc lib. 4. tit. 24. ad Princip. ex n. 80. cum seqq.

In textu ibi: *Por culpa do lavrador.* Culpa in genere est deviatio ab eo, quod bonum est, sive in faciendo malum, sive in omittendo bonum, quod diligentia hominis potuit prævideri. *Barthol. in L. Quod Nervæ n. 6. & 7. ff. deposit. Donell. lib. 16. Commentar. cap. 7. versic. Culpa. August.*

Barbos. voto 61. n. 2. ad finem. Pegas Forens. tom. 1. cap. 3. n. 71.

Et secundum veriolem, & 10 communiorem sententiam culpa in tribus speciebus dividitur, ex eo quod tres gradus diligentiae dari possunt, videlicet, in lata, levi, & levissima. *Gloss. in L. Si ut certo. §. Nunc videndum. verbo Culpa ff. commodati, & in L. Contractus 23. verbo exactam ff. de regul. jur. Hermozill. in L. 2. tit. 2. Gloss. 2. n. 6. & 7. Petr. Barb. in L. Simora 10. n. 2. ff. Solut. matrim. Pegas Forens. dict. cap. 3. n. 73.*

11 Lata culpa dicitur deviatio ab ea diligentia, per quam quis non videtur intelligere, quod omnes intelligunt, vel maior pars intelligeret, vel faceret: levis autem culpa est deviatio ab ea diligentia, quam adhibere solent homines diligentissimi ejusdem conditionis: levissima denique culpa est deviatio circumscripta ab ea diligentia, quam habent omnes diligentissimi ejusdem professionis, ut omnia exornat idem *Pegas dict. cap. 3. ex n. 74. cum seqq.*

12 Et cum totidem culpæ gradus, ac diligentiae dentur, sciendum est, ad primum diligentiae gradum pertinere diligentiam minimam, quæ vulgaris dicitur, & est, quando quis adeo est negligens, aut ingenii, vel negotiorum expertus, ut eam in rebus suis diligentiam non adhibeat, quam communiter solent adhibere homines illius artis, & professionis, cujus quidem diligentiae prætermisso culpam latam continet: Ad secundum gradum diligentia media, seu minor spectat, quæ exacta nuncupari solet, & est, quando diligens paterfamilias adhibet eam. diligentiam in alienis rebus, quam in suis; cui diligentiae repugnat culpa levis: Ad tertium, & ultimum diligentiae gradum pertinet diligentia maxima, seu summa, quæ solet nuncupari exactissima, & est ea, quam diligentissimus, ac industrius paterfamilias in rebus suis adhibet, atque ita non præstare eam diligentiam quam

quam diligentissimus paterfamilias præstaret levissima culpa est: sic exornat *Hermozill. in dict. L. 2. Gloss. 2. n. 8. cum seqq. Pegas. dict. cap. 3. à n. 897. cum seqq.*

13 Quibus ita constitutis, scire oportet, quod in contractu locationis, & conductionis ad invicem contrahentes tenentur non solum de dolo, sed etiam de lata, & levi culpa; non autem de levissima. *L. Si quis 10. §. 1. L. Videmus 12. §. Qui vinum, L. Item quæritur 14. §. 1. L. Cum in plures 63. §. Servum ff. locat. Aug. Barb. in cap. unic. n. 4. de commodat. Cancr. var. p. 1. cap. 14. n. 52. Peg. Forens. tom. 1. cap. 3. ex n. 250. cum seqq.* ubi plures dat concordantes, & late explicat.

14 Ex quibus jam percipitur illud, quod supra diximus, nempe; quod culpa debet esse ordinata ad casum, ita ut si non præcessisset, casus non eveniret, quæ quidem culpa tribus modis ad casum ordinata dicitur: Primo si non faciat quod diligens, seu diligentissimus paterfamilias secundum naturam contractus fecisset: Secundo si faciat contra conventionem: Tertio si contingat factio domesticorum, ut omnia tradit, & explicat. *Hermozill. in L. 3. tit. 2. Gloss. 7. n. 2. cum seqq. partit. 5. quem vide. Caroc. de locat. p. 4. tit. Decasibus Quæst. 11. à n. 1. cum seqq. Pegas Forens. tom. 1. cap. 3. ex n. 35. cum seqq.* ubi late agit de culpa ad casum ordinata, & pluries exemplificat.

15 Item culpa dicitur ordinata ad casum, quando cogitare quis potuit casum de facili eventurum, & quando principaliter recipiat illum casum, & si fuisset causa proxima ad casum; levis si mediata, & remota. *Caroc. dict. Quæst. 11. sub n. 2. versic. Addo cum seqq. Surd. decis. 198. n. 17.*

16 Sed culpa non præsumitur, ubi casus sine ea evenire solet, & sic probari debet. *Pacion. de locat. cap. 12. n. 70.* Nec potest imputari ei, qui non

Tom. IV. 257

fecit id, quod non erat certum profuturum. *L. 2. §. penult ff. ad Tertulian. Surd. decis. 87. n. 9. ubi num. 10.* ait, culpam non esse omittere, quod si factum fuisset, parum, vel nihil profecisset, & decis. 260 n. 6. & decis. 326. n. 69 & vide late *Peg. dict. cap. 3. à n. 59. cum seqq.*

17 In textu ibi: *Por lavar mal;* si conductor male coluit, vel nihil coluit, aut seminavit remissionem petere non valet ex casu fortuito sterilitatis, ut supra scripsimus ad §. 1. n. 12. hujus tit.

18 In textu ibi: *Ou por herbas, ou espinhos.* Deducitur ex *L. Ex conducto 15. §. Si vis tempestatis, versic. Si qua tamen ibi: Si raucis, aut herbis;* juncta Glossa ibi verbo *Raucis ff. de locat. & conduct.*

Ad titul. 28.

Quod omnis homo vivere possit cum eo, quem maluerit.

Ad Principium.

SUMMARIUM.

- 1 Omnis homo, cui voluerit famulatum præstare potest, nec ad id potest cogi.
- 2 Homo liber naturali jure, & ratione à commercio exemptus est.
- 3 Homo servire debens secundum leges potest à judice cogi ut aliis serviat, vel nisi servire soleat.
- 4 Servire nil est aliud, quam operas præstare.
Conclusio nostra limitatur in casibus in quibus alimenta debentur à lege, ibid.
- 5 Filius familias, dum à patre alimentaria recipit, in illius utilitatem tenetur operas præstare.

Rrr

Est

- Esti recuset, jussu à patre alimenta possunt denegari, idemque in emancipato in patris domo alimenta recipiente, ibid.*
- 6 *Intellige si sine dedecore, & verecundia potest operari; aliàs secus.*
- 7 *Nec non in operibus obsequialibus, seu officialibus.*
- 8 *Operæ aliæ obsequiales, aliæ artificiales, & quales dicantur explicatur.*
- 9 *Filius, & omnis, cui alimenta præstari debent, tenentur alimentantibus artificiales præstare.*
- 10 *Si alimenta ex hominis dispositione debeantur, alimentarius artificiales, seu obsequiales non tenetur præstare.*
Nisi testator jubeat legatarium in domo testatoris alimenta percipere, ibid.
- 11 *Operæ artificiales, etiam hominis liberi, legari, cedi, & stipulari possunt; secus officiales.*
- 12 *Operæ etiam in homine libero cadunt & in obligationem possunt venire.*
- 13 *Filius familias legitima ætate constitutus, pro arte discenda potest se obligare magistro servire etiam sine patri consensu.*
- 14 *Nisi adesset statutum obligationes à filiis familias absque consensu patris irritantur.*
- 15 *Filius familias, sive pubes, sive impubes obligatur ex contractu à patre gesto cum Magistro pro arte discenda, & ad mercedem, dum ejus evidens utilitas concurrat, etiam absque filii consensu, ut in Matre.*
- 16 *Homines liberi servire soliti, vel debentes, postquam à iudice requisiti, ut alicui serviant, alteri nequeunt servire, nisi finito tempore, quo illi debent servire, idemque in famulis.*
- 17 *Ad factum obligatus solvendo interesse non liberatur, si factum potest præstari; secus si non.*

18 *Famulus factum operarum, seu servitorum valens præstare, solvendo interesse non liberatur.*

19 *Cogentes liberos homines ad inserendum contra formam legis, puniuntur arbitrio iudicis.*

Omnis homo liber, cui voluerit, famulatum præstare poterit, nec ad id cogi poterit, ut habetur in hoc textu, & hoc favore libertatis, quæ est naturalis facultas ejus, quod cuique facere libet, nisi quid vi aut jure prohibetur, ut dicitur *§. 1. Instit. de jur. personar. L. Libertas ff. de statu homin.* Ideoque homo liber differt à servo, quia illam facultatem naturalem habet, sive potestatem faciendi quod velit: At servus ex constitutione juris gentium alterius dominio contra naturam, quæ servos nesciebat, subiectus est; nec ullius rei faciendi etiam licitæ, & concessæ facultatem habet sive ipsum jus gentium spectemus, sive jus civile; nam jure gentium non potest dominium acquirere, emere, vendere, obligare, *§. Item vobis. 3. Instit. per quas person. cuique acquirit, L. 10. §. 1. ff. de acquirend. rer. domin. L. Servi 14. ff. de obligat. & actionib. L. Servus 6. Cod. de jud.* Jure etiam civili non potest matrimonium contrahere, tutelam gerere, testamentum condere, &c. *L. Si serva 39. in princip. ff. de jur. dot. L. Cum ancillis, 3. Cod. de incest. & inutilib. nupt. L. Siquis tutorem 22. ff. de testam. tutel. L. In servili 7. Cod. qui dare tutor. L. Filius familias 16. in princip. ff. qui testament. facer. poss.* Unde servus neque juris gentium capax est, neque juris civilis, tametsi juris naturalis, quo omnes homines æquales sunt, particeps esse dicatur. *L. Quod attinet 32. ff. de regul. jur.*

Homo verò liber naturali jure, & ratione à commercio exemptus est *L. In emptione 34. §. omnium ff. de contrahend. empt. §. 1. Instit. de utilib. stipulat.* Abhorret enim à naturali hominum dignitate, ut sit homo merx

alterius hominis, pecuniaque comparatur is, cujus causa pecunia, cæteræque res comparatæ fuerunt Cicero enim ex sententia Crisippi Stoicæ sapientiæ principis agnovit, hominum causa omnia nata fuisse *lib. 3. de finib. Ovid. lib. 1. Metamorph. versic. 66.* Cecinjit, natum hominem fuisse, ut possit inter cætera dominari: Et Prophetæ Rex *Psalm. 8. versic. 8.* omnia subiecta esse illius pedibus ait: Unde, & natos esse homines liberrimos, & ut animantia subiciant, ipsi verò nulli subiciantur, ait *Jacob. vander. Graef. de jure public. ad L. Non dubito ff. de captiv. cap. 6. n. 2.*

3 Recte igitur in nostro textu decretum extat, ne homo liber cogatur famulatum præstare, eique liberum esse cui voluerit dare, nisi ejus sit conditionis, ut servire debeat, secundum nostras leges regias, tunc enim per iudicem cogi potest, ut aliis serviat, ut hic dicitur, & deducitur, *ex alia Ord. lib. 1. tit. 87. §. 13. cum seqq.* ubi plura congescit. *Pegas, vel nisi servire soleat, quia pariter per iudicem cogi valet, & tunc postquam judicialiter requisitus fuerit, ut alicui inserviat, aliis servire nequit, nisi finito illo tempore, quo servire tenebatur illi, qui eum ex præcepto iudicis requisivit, ut habetur in textu, & probatur ex titulo sequenti.*

4 Et quia nihil aliud est servire, quam operas præstare. *L. pen. ff. de stat. liber. L. Thais §. Herede ff. de fidei commissar. libert. Luc. de Pen. in L. 1. n. 20. Cod. de agricol. & mancip. lib. 11. Surd. de aliment. tit. 4. Quæst. 29. numer. 44.* Limitari etiam debet dispositio, seu conclusio principalis hujus textus in omnibus casibus, in quibus alimenta debentur à lege, quia in illis alimentarius tenetur operari ad illius commodum, qui præstat alimenta in ejus domo, non debet enim alimentarius esse otiosus, nec in domo stare sicut corpus mortuum, ut ait *Baldus in L. 1. n. 7. Cod. de legat. ex cap. de lapsis, in fine 16. Quæst. 6. L. final. §. Sane*

o 2. infra. Cod. de his, qui ad Ecclesiam confugiunt. Surd. de aliment. tit. 4. Quæst. 29. n. 1. & n. 45. Bossius de aliment. cap. 1. §. 6. n. 37. ad finem. & cap. 11. §. 9. n. 750. Gomes in L. 50. Tauri sub n. 48. versic. Adde tamen. Petr. Barbos. in L. 2. in princip. p. 1. n. 25. & 27. ff. solut. matrim.

Unde inferitur 1. quod filius familias dum à patre alimenta recipit in domo, tenetur in utilitate patri operas præstare. *L. Qua actione, in princip. ff. ad Leg. Aquil. Surd. dict. Quæst. 29. n. 2. Boss. dict. cap. 11 §. 9. numer. 749. Flores de Mena var. libr. 1. Quæst. 8. §. 2. à n. 24. Hermozill. in L. 3. tit. 4. Gloss. 6. à num. 21. partit. 1. Carvalho de testam. p. 4. cap. 1. n. 261. & n. 282.* Et si recuset id facere jure pater ei alimenta denegare potest. *L. Siquis à liberis §. Si parens ff. de liber. agnoscend. vel alend. Surd. dict. Quæst. 29. numer. 3. Bossius dict. §. 9. n. 751. ubi n. 755. idem ait, de filio emancipato in domo patris alimenta percipiente, ita intelligenda *Surd. dict. Quæst. 29. n. 7. qui oppositum sentit, sed procedit in filio emancipato extra domum patris alimenta percipiente. Flores de Mena var. libr. 1. Quæst. 8. §. 2. num. 24. cum seqq.**

Intellige prædicta 1. ut procedant, quando sine dedecore, & verecundia potest operari, aliàs secus. *Barthol. in L. 1. n. 7. Cod. de mendic. valid. lib. 11. Surd. dict. Quæst. 29. n. 4. Boss. dict. §. 9. numer. 749. & numer. 750.*

Intellige 2. ut locum habeant in operibus obsequialibus, seu officialibus, quia eas filius tenetur patri præstare, sed non artificiales argum. *L. Sicut ff. de oper. libert. Be. tran. conf. 310. n. 6. vol. 6. Surd. de aliment. tit. 4. Quæst. 29. n. 7. Boss. dict. §. 9. numer. 749. cum seqq.*

Operæ erim sunt duplicis generis, aliæ sunt officiales, seu obsequiales, quia in obsequio consistunt, & personale commodum respiciunt, ut lectum servare, mensam parare,

comitari, & similia facere: Aliæ sunt artificiales, seu fabriles; ut futoriæ, pictoriæ, lanificæ, seu filum, & flamina ducere, textoriæ, seu texere, & similes, ex juribus, cum quibus *L. va in L. Si quis à liberis §. Si quis ex his, num. 160. 221. & 231. ff. de liber. agnoscend. vel alend. Surd. dict. Quæst. 29. n. 56. & 57. Boff. de aliment. cap. 11. §. 9. n. 748. Zacchia de Salar. cap. 40. num. 7. Caroc. de locat. tit. de sub locat. Quæst. 27. Arias de Mesa var. cap. 16. n. 13. & 15.*

9 Quoad operas artificiales difficultas est, an filius, & omnis alimentarius, cui ex dispositione legis alimenta præstari debent, teneantur ad illas præstandas in beneficium patris, & ejus, qui in domo sua illis præstat alimenta? Et pro utraque parte plures refert *Boff. dict. §. 9. n. 752. & n. 753. ubi n. 754. ait, teneri etiam ad operas artificiales domesticas, & ita in praxi videre, filios, & filias familias, qui in domo parentum aluntur, præstare operas artificiales consuetas fieri in domo, quas sine dedecore possunt exercere, in quo etiam convenit Petr. Barbos. in L. 2. p. 1. in princip. n. 26. & 27. ff. Solut. matrim.*

Intellige 3. ut procedat dicta limitatio supran. 4. & 5. tantummodo quando ex legis dispositione alicui debentur alimenta, ut ibi diximus; secus tamen est si alimenta debeantur ex hominis dispositione; tunc erit alimentarius non tenetur præstare operas etiam artificiales, seu obsequiales *Gomes in L. 50. Tauri sub n. 48. versic. Adde tamen. Surd. de aliment. tit. 4. Quæst. 29. à n. 45. Boff. de aliment. cap. 11. §. 2. n. 707. Petr. Barbos. in dict. L. 2. p. 1. in princip. num. 27. ubi limitat, nisi testator jubeat, legatarium alimenta percipere in domo testatoris, nam tunc, quia testator in favorem hæredum id videatur iustificare, tenebitur legatarius operas officiales præstare, non autem artificiales, quod sequitur *Boff. dict. §. 2. n. 908.**

11 Intellige 4. ut re artificia-

les etiam hominis liberi legari, cedi, & locari, atque in stipulationem deduci possunt, secus verò officiales, hæ enim respiciunt personam ejus, cui præstantur, & ut personalia jura cedi non possunt; dummodo tamen per talem cessionem non inferatur aliquod præjudicium operariis, ut late agit *Zacchia de Salar. cap. 40. ex n. 1. cum seqq. ubi in fine idem ait in delegatione operarii, quem delegare dominus non potest absque consensu ipsius; agit etiam Surd. dict. Quæst. 29. à n. 59. cum seqq.*

Et sic non obstat, quod operarum materia liberis hominibus non convenit, sed solis libertis; ideoque liber homo promittendo operas non obligatur etiam si juraverit, passim enim admittunt Doctores, operas etiam in libero homine cadere, & posse in obligationem venire. *Surd. de aliment. tit. 4. Quæst. 29. n. 8. Rota apud Zacchiam de Salar. dec. 129. n. 13 & 14.*

Unde filius familias in ætate legitima constitutus pro arte discenda, se valet obligare ad interserviendum Magistrum per aliquot annos etiam sine consensu patris, quia de jure communi ex omni contractu obligari potest, exceptis tantum nuptiis, & voto. *L. Tam ex contractibus ff. de judic. L. Filius familias ff. de action. & obligat. & licet nihil habeat in bonis potest coerceri per captivam personam: Et hanc sententiam tenent Jason in L. 1. §. Hujus studii n. 16 ff. de just. & jur. qui sequuntur Philipp. Pasch. de patr. potest. cap. 8. n. 29. versic. Ex hac autem conclusione p. 1. Ursill. ad Afflict. decis. 307. n. 4. Addent. ad Buratt. decis. 810. liter. A. §. Hinc filius, Zacch. de Salar. Quæst. 38. n. 7. cum seqq. Rota apud eund. Zacch. decis. 129. n. 14.*

Nisi adesset statutum irritans omnes obligationes contractus à filiis familias absque consensu patris, tunc enim obligatio non valeret, excepto casu, quo filius familias fuisset à patre expulsus, & ob maximam necessitatem aliter sibi victum quaerere non vale-

valeret, ut ex aliis tenet idem *Zacchia dict. Quæst. 38. ad finem.*

15 Eodem modo filius familias, sive pubes, sive impubes, remanet obligatus ex contractu facto per patrem cum Magistro pro arte discenda, & ad mercedem per ipsum patrem promissam eidem Magistro, omni æquitate luadente, dum ejus evidens utilitas concurrat, etiam absque interventu consensu filii, ut bene probat *Zacchia dict. Quæst. 38. à num. 1. cum seqq. ubi n. 6. ita refert decisum in Rota Romana, quæ est dict. dec. 129. in fine ejusdem tractatus, ubi etiam traduntur quod mater, quæ non habet potestatem in filium sicuti pater, potest ex necessitate obligare filium ad aliquam artem discendam pro mercede, ut in dict. Quæst. 38. num. 6. ad finem. & in dict. decis. 129. num. 16. De quibus vide *Valasc. consult. 155.**

16 In textu ibi: *Não poderão viver com outrem*: Dicitur hic, quod homines liberi, qui servire solent, vel debent, postquam à iudice requisiti fuerint, ut alicui interserviant, alteri interservire non possunt, nisi finito tempore, quo illi servire debent, eo modo, quo famuli, qui promiserunt pro certo tempore alicui interservire, non possunt ante tempus recedere, ut habetur infra tit. 34. hujus libri. Neque quando interservierit nulla constituta mercede, si à domino tunicam, & pallium acceperit, ut pariter statuitur infra tit. 30. hujusmet libr. In quibus locis dicemus.

17 Utrum autem præstito eo, quod interest, liberetur famulus? Dubium est, siquidem controversa est quæstio, an ille, qui tenetur ad factum, liberetur solvendo interesse, ut videre est per relatos *ab Olea de cession. jur. tit. 5. Quæst. 8. n. 24. Aylon. ad Gom. tom. 2. cap. 10. n. 22. Castejon. liter. F. num. 13. tom. 1. Et communiter receptum est, quod obligatus ad factum non liberatur solvendo interesse; si factum adhuc præstari potest, secus si præstari non valet *Castill. de usufruct.**

cap. 13. n. 14. *Valasc. de jur. emphyt. Quæst. 14. sub n. 11. ad med. Moraes de execut. instrument. tom. 1. lib. 2. cap. 9. n. 11.*

Et cum famulus adhuc factum operarum, seu servitiorum præstare potest, ut suppono; sequitur, non liberari solvendo interesse, maxime cum obligatur ad factum interserviendi ex dispositione hujus textus. *Gomes var. tom. 2. cap. 10. sub n. 22. versic. Secundus casus est, & quia tale factum non concernit interesse, vel commodum pecuniarum, ut de eo, qui promisit legere in aliquo studio pro certo salario, vel Grammaticam docere, aut aliam artem exercere dicit idem Gomes dict. n. 22. versic. Sextus est casus.*

In textu ibi: *Seja punido*. Jubet 19 textus punire arbitrio judicis cogentes homines liberos ad interserviendum contra formam in eo datam, ne libertas libero homine ab alio particulari auferatur *ad text. in L. 1. cum duabus sequentibus ff. de liber. homin. exhibend.*

Ad titul. 29.

De famulo cum domino vivente ad benefaciendum, & quomodo ei servitium solvatur.

Ad Principium.

SUMMARIUM.

- 1 Famulus, vel famula ad benefaciendum servienti salarium debetur, attento servitii tempore, & ejus qualitate, atque famuli. Refertur dispositio Ord. antiq. hoc lib. 4. tit. 19. ibid.
- 2 Promissio re tantum incerta, valet, & peti potest.
- 3 Salarium incertæ promissionis nec etiam officio judicis, attento jure communi, peti potest.

Idem

- 4 Idem jure nostro, si promissio in genere non procedat.
- 5 Nisi soleat suas operas locare, & alius serviat pro salario, & dominus eas conducatur.
- 6 Dummodo hæc duo copulative concurrant, conductio, scilicet domini & locatio famuli.
- 7 Salarium non conventum debetur ex consuetudine loci.
- 8 Intelligitur textus noster.
- 9 Procedit in famulis, & vilioribus personis pro expensis etiam sine salario sæpe numero servantibus secus in vacatibus ad honestiora munera.
- 10 Famulis continue non servantibus etiam salarium debetur.
- Idem: si dominus, & famulus, non conducant, & locent respective operas, & pauperes sint, à rebusque suis propter occupationes distrahantur, secus si divites, &c, ibid.
- 11 Mandato oneroso suscepto & difficili judex potest ex Officio salarium constituere, etsi à principio de illo non convenerit.
- 12 Famulo, sui instantiâ suscepto, & ob amicitiam, donec commodum quærat salarium non debetur.
- 13 Beneficio à Principe, contemplatione Domini, famulo concesso, in salario compensatur.
- 14 Servientibus munera privilegia, honoresque annexos habentia, salarium non debetur, non promissum vel conventum.
- 15 Idem si ex Officii exercitio emolumenta servantibus proveniant.
- 16 Actio locati non datur, ubi deficit certum salarium promissum, vel conventum.
- Explicantur verba textu ibi: Serà obrigado a lhe pagar ibid.
- 17 Quid judex in arbitrando salario non convento, vel promisso in genere, considerare debeat, explicatur.
- 18 Quomodo salarium augeatur, vel minuat, arbitrio judicis relinquatur.
- 19 Dominus famulo tenetur solvere idem salarium, quod eidem pro eodem labore solvere solebat.
- Si tamen certum salarium non solvebat, tunc arbitrio boni viri persolvetur, ibid.
- 20 Intelligitur, & interpretatur Ord. hoc lib. 4. tit. 31. & n. 1099.
- 21 Salarium taxatio tunc locum habet, quando nec lege, nec conventionem partium, neque consuetudine certa summa determinata reperitur.
- 22 Judex in salario taxando justam summam debet constituere.
- 23 Salarium tantum debetur pro tempore, quo laboravit, & non alias.
- 24 Famulo infirmo salarium non debetur pro infirmitatis tempore.
- Imo domino impensas cum eo factas satisfacere tenetur, ibid.
- Nisi infirmus in sui locum alium posuit, vel postquam convalescit tantum servit, quantum agrotavit, ibid.
- 25 Salarium arbitratur secundum consuetum solvi servitii tempore, & non sententiæ, vel quando liquidatio fit.
- 26 Salarium maius à Judice taxatur anno, quo adest rerum penuria, quam quo annona est utilior.
- 27 In arbitrando salario ratio qualitatis famuli, tam respectu ætatis, quam sexus, haberi debet.
- 28 Famula Monialium intra claustra degenti, Salarium non conventum non debetur.
- 29 Famulis Scholasticorum, quibus ad studendum tempus datur salarium servitii non debetur.
- 30 Famulo Magistro servantibus, ut eum artem suam doceat, salarium non debetur.
- Imò ipse ex consuetudine magistro solvit, ibid.
- 31 Magister famulum docere, & contractum cum eo initum adimplere debet, & qui ultra.
- 32 Filiofamilias pari servantibus salarium non debetur.

- 33 Privigno salarium à vitrico debetur pro tempore, quo ei servit, si sit in ætate, qua illud mereatur, & vitricus famulum excuset quem alias conduceret.
- Minori, vel maiori decem annorum salarium non debetur, alimenta tamen cum servitiis compensantur ibid.
- Decennio minor alimenta ex bonis suis taxata vitrico solvere debet, idemque in tutore, & curatore respective, ibid.
- 34 Nisi ex conjecturis appareat vitricum, vel curatorem præstitisse min., vel privigno gratis alimenta idemque in salario.
- Quid inter fratres sibi ad invicem Officia præstantes? Remissive, ibid.
- 35 In salario arbitrando qualitas servitii, & laboris attenditur.
- 36 Salarium labores adæquare debet, qui in specie debent probari.
- 37 In salario arbitrando qualitas loci, ubi præstita opera attenditur.
- 38 Inito contractu inter dominum, & famulum super servitio, conventio debet servari.
- 39 Pro salario competit in bonis domini hypotheca, & ante omnia deducitur, maxime si relinquatur testamento.
- 40 Etiam si pro tempore, quo fuit conventum famulus non serviret, si per ipsum non stetisset.
- 41 Salarium pro certo tempore, vel opere convento, non debetur, nisi tempore, vel opere expleto.
- Nisi aliud conveniatur, vel operarii sint pauperes, ibid. Remissive.
- Quinam monetæ valor in solutione salarii attendendus sit. Remissive ibid.
- 42 Salarium augeatur, vel minuitur, crescente, vel minnente labore.
- 43 Nisi consuetudine particulari aliud statuatur.
- 44 Vel famulus indefinite ad servantem conducatur; aut supervenientes labores muneris, quo fungitur, sint conexi.
- 45 Famulo conducto minori salario, quam à lege taxari debebat, dominus in conscientia foro, æquivalens solvere tenetur.
- Servienti minori pretio speranti à domino aliquod beneficium quamvis illud non obtineat. Dominus ad restitutionem non tenetur, ibid.
- 46 Domino aliquo tempore certum salarium famulo solvente, etsi ab initio non conveniretur, conductio præsumitur per solutiones antecedentes.
- 47 Serviens salario convento, aliud nequit exigere.

Constituitur hic, quod famulo, vel famulæ domino cujuscunque qualitatis servantibus absque conventionem certi pretii, sive quantitatis, aut alterius rei pro servitio, sed tantum ad bene faciendum, arbitrio domini relinquendo quod sibi dare voluerit, debetur salarium, attento tempore servitii, & qualitate ejus, atque famuli: Quod secus erat statutum in Ord. antiqua hoc lib. 4. tit. 19. ubi tali famulo servantibus ad beneficiendum, vulgo; *A bem fazer*, solum jubebatur salarium conductum solvi pro simili servitio, secus verò si servitium non esset tale, pro quo merces communiter solveretur, sed quale præstare solent, qui domino-rum arbitrio relinquunt, ut retribuunt, quod voluerint; quod postea revocatum fuit per L. 17. Comitiorum, quæ fuit L. 3. tit. 1. part. 6. extravagant, ex qua deductus fuit textus noster & §. 1. hujus tit. ut omnia tradit Molin. de just. & jur. tract. 2. disp. 506. n. 18. & 9.

Et sic textus agit de salario in certo re, & genere promisso per simplicem pollicitationem absque stipulatione, ut patet ex verbis ibi: *A bem fazer sem avença de certo preço.* & ibi: *Contentando-se de q. do senhor, ou amo* lbe quizer d., ut explicat Gloss. in L. Sa.

Salarium 7. verbo *Salarium* ff. *mandat*, ibi *Secus si incertum*, puta, *beneficiam tibi*, & clarius in *L. Salarium* 17. *Cod. eod. tit. verbo Salarium*, ibi: *id est remunerabo laborem tuum*: Itaut promissio sit in certa re, & genere; nam si re tantum incerta sit, ut in promissione ejus in genere, valebit promissio, & peti potest. *Eadem Gloss. in dict. L. Salarium* 17. *Cod. mandat*, verbo *incerta*; in verbis ibi: *Et sic incerta pollicitatione re, & genere; nam se retantum, ut in promissione eque in genere, valebit, & peti potest*, sentit *Addit. ad Reynos. observat.* 27. ad n. 2.

3 Hinc vides dispositionem nostri textus esse correctoriam juris civilis, quo attento, *salarium incertae pollicitationis*, seu promissionis neque extra ordinem, id est, officio iudicis peti potest. *L. Qui mutuum* 56. §. *Salarium* ff. *mandat*. ibi: *Salarium incertae pollicitationis neque extra ordinem recte petitur*. neque iudicio mandati, ut *salarium tibi constituatur*, & *L. Salarium* 17. *Cod. eod. tit.* ibi: *Salarium incerta pollicitatione promissum peti non potest*, iuncta explicatione *Glossae* ubi supra. *Brunneman. in dict. L. 17. n. 1.* & ibi *August. Barbof. numer. 1. & 2. Addit. ad Reynos. dict. n. 2.*

4 Unde si neque talis pollicitatio, seu promissio in genere procedat, videtur casus omittus in hoc textu, & sic relictus in dispositione juris communis, secundum quod *salarium non conventum*, nec promissum non debetur. *L. 1. ff. de var. & extraordin. cognit. dict. L. Qui mutuum* 56. §. *Salarium*. *dict. L. Salarium* 17. *Zacchia de Salar. Quest. 102. à n. 1.* ubi infinitos laudat. *Pacion. de locat. cap. 35. n. 9.* *Brito ad rubric. de locat. & conduct. p. 1. §. 4. n. 8.* *August. Barbof. in dict. L. 17. n. 3.*

5 Nisi famulus solitus fuerat operas suas locare, & aliis servire pro salario, & insuper dominus eas conducere, tunc enim *salarium non conventum* famulo debet. *Zacchias. dict.*

Quest. 102. n. 13. *Flores de Mena var. lib. 1. Quest. 8. §. 2. n. 1.* *Pacion. dict. cap. 35. n. 63.* *Carol. Anton. de Luca ad Gratian. tom. 2. cap. 257. numer. 3.* *Brito dict. §. 4. sub n. 8.* *August. Barb. in dict. L. Salarium* 17. *num. 3. in fine.* & ibi *Brunneman. n. 3. Addit. ad Reynos. dict. n. 2.*

Dummodo praedicta duo extrema solitae locationis, & conductionis famuli, & domini respective copulative concurrant, cum non sufficiat probare, quod solus dominus fuerit solitus conducere famulos pro mercede, non autem famulus locare, vel e contra. *Zacch. dict. Quest. 102. n. 14. & 15.* *Gratian. tom. 5. dict. c. 257. n. 1. & 2.* & ibi *de Luca n. 3. versic. De utroque.* *Pacion. dict. cap. 35. n. 65. cum seqq.*

7 Vel nisi in loco, in quo quis suas operas praestavit, adesset consuetudo solvendi *salarium* etiam non conventum, quia in eo solvendo multum defertur consuetudini, eaque semper attendenda venit, quando non adest conventio partium, cum partes in operibus praestandis videantur se conformare cum loci consuetudine. *Cap. de locat. tit. de merced. famul. Quest. 10. n. 8.* & *tit. de merced. consuet. n. 2.* *Gratian. dict. cap. 257. n. 35. cum seqq.* *Pacion. dict. cap. 35. à n. 69.* *Brito dict. §. 4. sub n. 8.* *Zacchia dict. Quest. 102. n. 16. cum seqq.* ubi ex n. 20, scripsit plures praesumptiones in contrarium & etiam *Pacion. cit. ex n. 99.* *Brunneman. dict. n. 3.* *Reynos. observat. 27. n. 7. & 8.* & ibi *Addit.*

8 Ex quibus patet veram interpretationem nostri textus, ut scilicet procedat, ubi famulus solitus fuerat operas suas locare, & dominus easdem conducere, vel ubi adesset consuetudo solvendi *salarium* non conventum, prout intellexit *Brito ad rubric. de locat. p. 1. §. 4. sub numer. 8. ad finem.* *Molin. de iur. tit. & iur. tract. 2. disp. 506. n. 8.* & probatur: ex *Ordinat. antiqua ho. lib. 4. tit. 19.* & ex §. 1. *hujus tituli*. *ibi: Como sempre se*

se costumou geralmente pagar semelhan-
te serviço.

9 Praedicta tamen procedunt in famulis, & villionibus personis, quae saepe numero inserviunt pro expensis etiam sine salario, prout declarant *Gratian. dict. cap. 257. n. 4.* *Zacchia de Sa. ar. Quest. 102. n. 7.* *Pacion. de locat. cap. 35. n. 76.* *Secus in his, qui vacant honetioribus disciplinis, & muneribus; nam illis ex officio semper in omni casu constituitur salarium, ut sunt Praeceptores liberalium artium, ut Medici, Affectores, Ludi Magistri, Advocati, Judices, & nonnulli alii, quibus eadem ratio doctrinae compendebat, & favor studiorum suadebat ex text. in L. 1. ff. de var. & extra ordin. cognit. Zacchia dict. Quest. 102. n. 6.* *Gratian. dict. c. 257. à num. 4.* & ibi *de Luca ex n. 6. Pacion. dict. cap. 35. n. 76. cum seqq.*

10 Ex quibus infertur 1. quod famulis, qui continuè serviunt, nec cum domino morantur, sed sunt, ut vulgo dicimus, *Alhegados*, si in aliquo ministerio serviunt, ad quod dominus alios solet conducere, & ipsi solent se locare, debetur *salarium*. Et idem est, si neque dominus, neque famulus solent conducere, & locare respective operas, & pauperes sint, à rebus suis distrahantur ob occupationes, secus tamen si divites essent, & à rebus suis non distrahantur, neque amitterent, atque ex aliquibus conjecturis etiam levibus, puta ex amicitia, colligeretur praesumptio gratuii servitii, tunc enim nihil eis deberetur. *Flores de Mena var. lib. 1. Quest. 8. §. 2. n. 11.* pro quibus faciunt deducta per *Zacchiam dict. Quest. 102. à n. 20.* & per *Pacion. dict. cap. 35. à n. 99.*

11 Maxime cum mandatum susceptum esset onerosum, & difficile, in cuius expeditione propria negligeret magno labore, nam tunc iudex ex officio *salarium* constituit potest, licet ab initio de eo non convenerit, quia hoc, ut interesse peteretur. *Menoch*

consil. 228. n. 20. & 21. *Flores de Mena var. lib. 1. Quest. 8. §. 3. n. 2.* *Brunneman. in dict. L. Salarium* 17. *n. 2. Cod. mandat. Gutierrez practicar lib. 3. cap. 2. n. 10.* *August. Barbof. in dict. L. Salarium* 17. *sub n. 3. versic. Nisi quando.*

12 Infertur 2. quod si dominus non habuit necesse conducere famulum, sed ob amicitiam, & ad ejus instantiam cum recepit in domum suam sine salario, donec aliud commodum quaerat, non debet illi *salarium*, quia tunc inducitur tacita donatio, & remissio salarii, quae inducitur ex conjecturis. *Flores de Men dict. Quest. 8. §. 2. n. 5.* *Brito dict. §. 4. n. 7. ad finem.* *Barbof. ad Ord. lib. 4. tit. 31. §. 9. n. 2.*

13 Infertur 3. quod si contemplatione domini Princeps, vel alius aliquod beneficium, seu honorem, vel officium, aliamve rem famulo contulerit, compensandum est in salario, ut in *Ord. hoc lib. 4. tit. 31. §. 10.* ubi §. 11. idem dicitur de legato per dominum famulo relicto non liberaliter, in quibus locis plenius enucleabimus.

14 Infertur 4. quod servientibus in officiis, seu muneribus habentibus privilegia, & honores annexos non debetur *salarium* non promissum, vel conventum, quia officia huiusmodi à pluribus desiderari solent, imò muneribus aucupantur, & potius sub spe alicujus magnae remunerationis, quam pro salario exerceri consueverunt, ut ex variis resolutionibus Rottae tenet *Zacch. de Salar. Quest. 102. à n. 8.* ubi n. 10. dicit, quod si tali spe decipiat, non habet actionem pro salario. Et n. 12. scripsit idem de illis, qui operam praestant in aliquo ministerio spirituali, vel pio.

15 Idem dicitur, si tale sit officium, ut ex illius exercicio piura commoda, & emolumenta proveniant servienti, tali enim casu intrat praesumptio, quod is, qui officium acceptavit, voluerit illud exercere absque salario, etiam si dominus esset solitus

§. 8. de volum. com-

conducere operas, & operarius locare pro mercede, cum potuisset dominus alium reperire, qui officium abique salario exercuisset ex *Mastrull. de Magistrat. lib. 1. cap. 21. n. 41. Gratian. Forens. cap. 561. n. 14. Flores de Mena dict. Quest. 8. §. 1. n. 8. Zacchia dict. Quest. 102. n. 32. & 34.*

- 16 In textu ibi: *Será obrigado a lhe pagar.* Non tamen per actionem locati, quæ non competit, ubi deficit certum salarium promissum, vel conventum extraditis per Brito ad rubric. de locat. p. 1. §. 4. à numer. 1. sed potius ex æquitate Leg. Me, & Titium ff. si certum petatur. Et sic in factum, seu præscriptis verbis, L. Si tibi polienda 21. ff. de præscript. verbis; §. 2. verfic *Qua de causa Institut. de locat.* vel potius iudicio extra ordinario, id est, officio iudicis pro determinanda quantitate certa. L. Salarium 7. ff. mandat. Marant. consil. 34. n. 2. Zacchia dict. Quest. 102. numer. 5. tenet Flores dict. §. 2. n. 6. Brit. dict. §. 4. sub n. 8.

- 17 In textu ibi: *Havendo respeito:* Debet iudex considerare in arbitrando salarium non conventum, vel promissum in genere, servitii generis; & qualitatem, an sit totius anni, vel certorum dierum, an in rebus levibus, vel gravibus, & onerosis, inspecta etiam qualitate personæ servientis, & aliis huiusmodi circumstantiis, considerando semper usum, & consuetudinem loci, cum aliqui sint, qui intervere solent abique alio salario, contenti solo victu, ut sunt pueri: Aliqui etiam interviunt sine mercede modo eis concedantur horæ aliquot diei, ut studiis possint operam dare: Aliqui etiam recepti sunt ad scribendum, quibus vel maius salarium ob maiorem industriam, & laborem, vel nullum præstatur contenti quotidiano lucro, quod eis obvenit, ut omnia tradit Menoch. de arbitr. casu 516. n. 4. bene explicat Zacchia de Salar. Quest. 9. à n. 39. cum seq.

18 Iudicis etiam arbitrio relinqui-

tur, ut pro modo ducti, diminuta laboribus, augeatur, vel diminuat etiam salarium, prout ex aliis docuit Menoch. de arbitr. casu 223. à n. 3. cum seqq. De quo vide infra ad tit. 31. §. 12. & plene Zacchia de Salar. Quest. 11. per tot. ubi late agit, quando salarium augendum, vel minuendum.

Eo tamen animadverto, quod id salarium dominus famulo pertolvet, quod eidem pro eodem labore solvere solebat, ut in L. Exceptio ad finem. Cod. de locat. Rebus. de Salar. famul. Gloss. 3. Valasc. consil. 146. n. 10. Zacchia de Salar. Quest. 10. à n. 1. cum seqq. quem vide, quia bene explicat. & Quest. 102. n. 7. Si autem dominus certum salarium solvere non solebat, tunc arbitrio boni viri pertolvet, & arbitrandum foret, argum. textus in L. In vendendis. Cod. de contrahend. empt. L. 1. in fine, ff. de legat. 2. Rebus. ubi proxime dict. Gloss. 3. & Gloss. 4.

Nec obstat Ord. hoc lib. 4. tit. 31. ubi à lege famulis certa Salaria taxata reperiuntur, & sic videbatur cessare taxatio iudicis hic decreta: Respondetur enim, quod salaria à lege taxata in dict. tit. 31. solvenda sunt famulis personarum illustrium, & nobilium de quibus ibi agitur, in quos non cadit arbitrium iudicis hic statutum, quia famulis illustrium, & nobilium personarum, qui nulla mercede certa, dominis præstant opera sua ad bene faciendum, noluit prædicta lex, ut maius, vel minus salarium arbitretur, quam in ea taxatum reperitur ad evitandas lites, statuens intemper, quod ubi contraria conventio partium adfuerit, ipsa servetur, ut in §. 9. ejusdem tit. 32.

At verò respectu famulorum personarum inferioris qualitatis nullum certum salarium statutum fuit in dict. tit. 31. & illud reliquit arbitrio boni viri secundum qualitatem servitii & famuli, cum modo arbitrium non excedat quantitatem à dicta lege taxatam, in §. 6. ejusdem tituli. ut habetur in §. 7. dict.

dict. tituli. 31. in verbis ibi: *As moços, que compessoas de menos qualidade morarem, pagar-se-ha a soldada da dita quantia para baixo, segundo a qualidade do serviço, e segundo a habilitade, e idade que tiverem, Brito ad rubric. de locat. p. 1. §. 4. n. 8. in fine, ac ita intellegendi debet textus noster, quia ad correctionem vitandam, vel incompatibilitatem non est novum in jure, ut una lex intelligatur, & declaretur per aliam, quando alius sensus inveniri non potest. L. 1. & ibi Gloss. Cod. de bonis, quæ liber L. Quamvis ff. de in jus vocand. Portugal. de donat. reg. lib. 2. cap. 25. n. 55. Moraes de execut. instrum. lib. 2. cap. 13. num. 6. tom. 1. Cordeir. dubitat. forens. 41. numer. 31. Taxatio quippe salarii arbitrio iudicis locum non habet, nisi quando neque à lege, nec partium conventionem, neque consuetudine certa summa determinata reperitur. Zacchia de Salar. Quest. 9. ex n. 39. De quo intellectu etiam egimus ad dict. tit. 31. in Princip. à num. 11. ubi n. 12. declaravimus quomodo procedat.*

- In textu ibi: *As tempo que servio*
22 Advertere debent iudices in taxando salario, quod constituent summam justam, nam licet ipsorum arbitrio relictum sit, debet regulari à jure, & ideo in salarii taxatione plurimum rationem habere debent, ut ait Zacch. dict. Quest. 9. n. 43. Et primo habebunt rationem temporis servitii, an sit totius anni, vel certorum mensium vel dierum, ut hic dicitur, ut supra scriptum reliquimus n. 17. Nam salarium debetur dumtaxat pro tempore, quo quis laboravit, non autem pro tempore, quo quis operas suas non impendit. Barthol. in L. 1. ff. de var. extraord. cognit. Soccin. Senior. consil. 196. in fine lib. 2. Frideric. de Sen. consil. 218. n. 12. Surd. consil. 42. n. 9. Rotta decis. 291. n. 2. p. 1. recentior, & apud Zacch. de Salar. decis. 69. n. 31. idem Zacch. eod. tract. Quest. 22. num. 2. ubi declarat procedere ex causa voluntaria. Reinos. servat. 27. num. 10.

& ibi Addit. Idem Zacchia Quest. 68. à n. 13. cum seqq.

Et ideo famulo infirmo non debetur salarium pro tempore infirmitatis, imò domino tenetur satisfacere expensas cum eo factas. Flores de Mena var. lib. 1. Quest. 8. §. 2. num. 17. Themud. decis. 209. n. 7. Egid. in L. Ex hoc jure p. 1. cap. 9. n. 59. & 68. ff. de just. & jur. Barbof. ad Ord. lib. 4. tit. 28. n. 2. & tit. 35. n. 4. Zacchia de Salar. Quest. 19. n. 23. Hermozill. in L. 7. tit. 2. Gloss. 1. n. 3. & 4. ubi n. 6. hoc limitat, nisi infirmus alium in sui locum posuerit, vel si post convalescentiam tantum tempus serviret quantum ægrotus fuit.

Et salarium arbitrari debet, secundum quod consuetum erat solvi tempore, quo servitium factum fuit, & non quo sententia lata est, vel liquidatio fit. Cabed. p. 1. decis. 161. n. 6. Valasc. de jur. emphyt. Quest. 11. n. 10. ad finem. Reinos. observat. 27. n. 8. Barbof. in §. 1. huius tit. & ejus filius August. Barbof. in L. 2. n. 2. Cod. de locat. Brito ad rubric. de locat. p. 1. §. 4. n. 2. in fine, Addit. ad Reinos. dict. observat. 27. ad num. 7. & 8.

Maiusque salarium taxandum est à iudice anno, quo adesset rerum penuria, seu caritas, quam eo tempore, quo est annona vilior ex Menoch. de arbitr. casu 514. n. 11. Zacchia de Salar. Quest. 9. n. 48. Et quo tempore solvi debeat, & incipiat? Vide eundem Zacchia Quest. 14. & Quest. 15.

In textu ibi: *E qualidade do creado.* Secundo debet haberi ratio qualitatis famuli in arbitrando salario, ut hic dicitur, tam respectu ætatis, quam sexus, ut infra hoc lib. tit. 31. §. 7. considerando item, an sit persona dicta, vel ignara; non enim æquitati consentaneum est, tantum salarium habere doctum, quantum ignarum Bald. consil. 155. in fine lib. 5. Cagnol. in L. Diem functo 93 ff. de officio Assessor. Zacchia dict. Quest. 9. n. 44. & 45.

Unde famulæ Monialium intra
§. 2. claus.

claustra degenti salarium non conventum non debetur, quia intuitu claustræ Monasterium ingrediuntur, prout de consuetudine tenet decium Phœb. p. 1. Arest. 49. August. Barbof. in castigat. & additam. ad Ord. lib. 4. tit. 31. §. 10. n. 69.

29 Sic etiam famulis Scholasticorum, quibus datur tempus ad studendum, non debetur salarium servitii ex consuetudine generali Academia- rum, juxta quam censeretur debet famulus conductus, etiam si non exprima- tur. Cabed. p. 1. decis. 162. n. 3. cum seqq. Barbof. hic Molin. de just. & jur. tract. 2. disput. 506. n. 6. Menoch. de arbit. cas. 515. n. 4. Flores de Mena var. lib. 1. Quæst. 8. §. 2. n. 3. Brito ad rubric. de locat. p. 1. §. 4. n. 11.

30 Eodem modo famulo, qui Magistro servit, ut eum doceat artem suam, non debetur salarium; imo ipse ex consuetudine, & solita convention- tione Magistro solvit Flores dict. §. 2. n. 12. Cabed. dict. decis. 162. à num. 3. Brito dict. §. 4. sub n. 11. versic. Ex quo fit. Molin. dict. disp. 106. num. 6. Barbof. ad Ord. lib. 4. tit. 31. §. 9. n. 1. Pegas tom. 7. ad Ord. lib. 1. tit. 87. §. 17. n. 4. cum seqq.

31 Tenetur tamen ipse Magister famulum docere, & implere fidem contractus cum eo initi, & eum bene tractare, & alimenta præstare, & non illum occupare in aliis servitiis, præterquam in illis, quæ similes discipulis, vulgo, *Aprendizes*, facere solent non se ab officio subtrahendo, nam si in aliis occupetur, tenetur Magister damna, & salarium solvere, & si famulus est minor potest petere restitu- tionem adversus contractum, & repe- tere Magistro data ob laborem do- cendi, aliumque Magistrum quærere suis expensis. Ita Flores dict. §. 2. num. 13. & 14. Pegas ad Ord. lib. 1. tit. 87. §. 17. n. 4. & 5. & 6. Payva e Po- na in Orphanolog. cap. 10. ex n. 29. cum seqq. Pegas ad Ord. lib. 1. tit. 87. §. 17. sub n. 4. & 5. cum seqq.

32 Filio etiam familias patri in-

servienti salarium non debetur; De quo ante, & nos supra scripsimus hoc lib. 4. tit. 28. ad Princip. à num. 5. cum seqq.

33 At privignus debet recipere sa- larium à vitrico suo pro tempore, quo ei servivit, si sit in ætate, in qua sa- larium mereatur, & ipse vitricus alium famulum excusaverit, quem aliàs deberet conducere: Si tamen sit minor, & maior annorum decem, li- cet illi salarium non debeatur, tamen alimenta compensantur cum servitiis & si decennio sit minor, debet ille solvere alimenta taxata ex bonis suis vitrico, & idem dicitur de tutore, & curatore pupilli, & minoris respec- ti ve. Flor. dict. §. 2. n. 15. & super ætate vide infra tit. 31. §. 8. hoc lib. tenent etiam Zacchia de Salar. Quæst. 51. ex n. 42. ubi respectu novæcæ distin- guit. Valasc. consult. 32. per tot. Car- valh. de testament. p. 4. cap. 1. n. 283. Addit. ad Reynos. observat. 27. numer. 28. versic. Quod ego, explicat Payva e Pona in Orphanolog. cap. 10. n. 13. & 32. cum seqq. Pegas dict. §. 17. num. 7. & in addit. ad Ord. lib. 1. tit. 88. num. 139. tom. 14.

34 Nisi ex conjecturis appareat, quod vitricus, vel curator præstiterit minori, vel privigno gratis alimenta; & etiam in salario, si ex conjecturis constaret, quod privignus non servi- vit pro salario, puta, quia vitricus non habeat necesse eum conducere, nec alium; sed solum ob amorem ma- tris eum retinuit in domo, vel quia ipse non erat ejus qualitatis, ut debe- ret alii servire, aut herum non inve- niebat, & idem in minore, quæ omnia arbitrio judicis relinquuntur. Flores de Men. dict. §. 2. n. 16.

Et quid inter fratres sibi ad invi- cem officia præstantes? Vide Gabr. Pe- reir. decis. 102. Rotta apud Zacchia de Salar. decis. 128. n. 5. ubi quod con- sanguinitas non sufficit ad præsumen- dam laborum remunerationem. Et vide Ord. lib. 1. tit. 87. §. 3. ubi de matre de qua Carvalh. d. am. p. 4. cap. 1. n. 283.

35 In textu ibi: *Edo servitium* attendi in arbitrando salario debet etiam attendi ad qualitatem servitii, & sala- boris, ut hic habetur, & infra hoc lib. tit. 31. & in L. 1. §. Si curff. de ver. & extraord. cognit. Gutierrez de tutel. lib. 2. cap. 3. n. 46. Scohar. de ratiocin. ad- m. cap. 22. n. 14. Surd. de alim. tit. 6. Quæst. 14. n. 21. Zacch. de Salar. Quæst. 9. n. 46. Cabed. p. 1. decis. 162. numer. 2. Reynos. observat. 27. n. 10.

36 Quia salarium debet labores adæquare. L. Scio amico ff. de annu. Le- gat. dict. L. 1. §. In honorariis, Sera- phin. decis. 65. in fine. Zacch. dict. n. 46. Et sic non idem salarium constituen- dum erit, si, qui parum laboravit, quod illi, qui magnos labores, & in- dustriam impendit, cum judicis arbi- trium correlative esse debeat la- boribus operarii. Surd. consil. 66. n. 5. Menoch. de arbit. casu 515. n. 3. & 4. & consil. 228. n. 36. & num. 49. Zacchia dict. Quæst. 9. n. 47. ubi ait, labores probari debere in specie, & non in genere.

37 Quarto debet etiam attendi qualitas loci, in quo operæ fuerunt præstæ ex §. 1. hujus tit. Molin. de just. & jur. tract. 2. disput. 348. sub n. 3. in fine. Zacchia dict. Quæst. 9. num. 51.

38 In textu ibi: *Porem se entre elles*. Dicitur hic, quod si inter dominum, & famulum super servitio contractus adfuerit, servari conventio debet prout de jure. Concordat alia Ord. hoc lib. 4. tit. 31. §. 9. in fine, quo jure at- tento, salarium à famulo convento debetur. L. Sed etsi quid §. Sufficien- ter, ff. de usufruct. Guirb. decis. 11. n. 1. Caroc. de locat. tit. de famul. Quæst. 10. n. 3. Menoch. dict. cas. 515. num. 1. Zacchia de Salar. Quæst. 68. n. 9.

39 Et pro salario competit hypo- theca in bonis domini, ita ut si moria- tur, veniat ante omnia deducendum, maxime si fuerit in testamento relic- tum. Tiraguet. retract. liniager. §. 15. Gloss. 1. ff. de leg. 2. Zacch. de Salar. Quæst. 68. n. 10.

40 Etiam si pro toto tempore, quo fuit conventum, famulus non servi- verit, quando per ipsum non stetit, ut puta, si fuerit à domino ante tempus expulsus, quia tali casu, si post ex- pulsionem alteri domino suas operas non locaverit, famulus pro toto tem- pore salarium consequetur. L. Qui operas, L. Sed addes §. ult. ff. locat. No- guerol. allegat. 33. n. 64. & 65. Zacch. de Salar. Quæst. 68. n. 12. ubi plures dat concordantes. Surd. consil. 42. n. 1. Cabed. p. 1. decis. 8. n. 12. Sed de hoc est Ordinatus lib. 1. tit. 87. §. 17. & hoc lib. 4. tit. 34. ubi hanc conclusio- nem illustrabimus.

41 Et salarium promissum pro cer- to tempore, veluti, unius anni, vel pro certo opere, non debetur, nisi tēpore, seu anno finito; aut opere cō- plecto. L. Julianus §. offerri ff. de action. empt. Reynos. observ. 27. n. 3. Cabed. p. 1. decis. 8. n. 5. Brito ad rubric. de locat. p. 1. §. 4. n. 10. Cardos. in prax. verbo Salarium n. 2. ubi limitat, nisi aliud sit conventum, vel operarii sint pau- peres de quo idem Reynos. dict. observ. 27. n. 5. & ibi Addit. plene Zacchias de Salar. Quæst. 14. per tot. ubi n. 22. Concludit, quod si adest statutum, vel consuetudo solvendi salarium ce- tis temporibus servanda est Et Quæst. 15. agit, à quo die salarium debeatur. En Quæst. 16. Scripsit, Quinam mo- netæ valor attendendus sit in solutio- ne salarii.

24 Cumque salarium debeat esse proportionatum laboribus; ideo auc- to labore, debet augeri, prout labo- re diminuto, salarium quoque erit di- minuendum. L. Scio ff. de ann. legat. Mastrull. de Magistrat. lib. 1. cap. 21. n. 15. Menoch. de arbit. casu 223. per tot. Cyriac. contrav. 67. n. 48. tom. Bobadill. polit. lib. 3. cap. 8. numer. Carleval. de judic. tit. disput. 4. num. Card. de Lura de Canonis. discurs. 1. sub n. 22. Gratian. decis. 101. num. 1. Reynos. dict. observ. 27. num. 6. & ibi Addit. Zacch. de Salar. Quæst. 11. n. 1. & 2. & 21. ubi vide, quia plu- ries

ries infert ad varia exempla.

43 Nisi per constitutionem, vel consuetudinem particularem aliud statutum fuerit: *ex Merlin. contr. Forens. cap. 70. ex n. 4. Zacch. dict. n. 2. in fine*, ut apud nos est *Ord. hoc lib. 4. tit. 31. §. 1. in fine, & §. 12.*

44 Vel nisi famulus fuisset indefinite ad serviendum conductus, ut puta, ad faciendum quidquid erit necesse facere; tunc enim non deberet augeri, vel minui salarium propter augmentum, vel diminutionem laborum, ut tenet decisum in *Rota Romana Zacch. dict. Quæst. 11. n. 22. & n. 32. Card. de Luca de regalib. discurs. 121. sub n. 3.* Aut nisi labores supervenientes sint connexi ipsi muneri, quo quis fungerit. *Zacch. dict. Quæst. 11. n. 31. versic. Aut vero.*

45 Item famulo conducto minori salario, quam de jure debebat sibi taxari, ob ejus imprudentiam, vel necessitatem, tenetur dominus in foro conscientie æquivalens salarium solvere, licet in foro exteriori non teneatur, si non est deceptio ultra dimidium justii pretii; nisi famulus sit minoris ætatis, implorato contra conventionem salarii in medio restitutionis in integrum. *Argum. textus in L. 1. ff. de minorib. & in L. 2. Cod. de rescind. vend. Flores de Mena var. lib. 1. Quæst. 8. §. 2. Briso ad rubr. de locat. §. 4. sub n. 7. versic. Tenebitur tamen, ubi docet, quomodo cognoscenda sit læsio ultra dimidium? Sed contrarium quoad læsionem tenent Zacch. de Salar. Quæst. 98. & ibi Rottu decis. 77. Guerreir. tract. 2. de dat. tutor. lib. 5. cap. 12. num. 65.* Secus tamen si minori pretio servivit sperans à domino aliquod beneficium tunc enim quamvis illud postea non obtinuerit, non tenetur dominus ad restitutionem. *Fr. Anton. ab Spirit. Sanct. in Decalog. tract. 1. disp. 3. Sect. 3. n. 90. Pater Emman. Pereir. de restit. tract. 3. disp. 2. Sect. 4. §. 1. sub n. 78 tom. 2.*

46 Et quando per dominum fuerit aliquo tempore certum salarium fa-

mulo solutum, licet ab initio conventum non fuerit, attamen dicendum est quod per solutiones antecedentes voluisset dominus conducere operas famuli pro quantitate præstiti salarii, sicut & famulus eas locare pro eadem quantitate voluisset. *Rebuff. ad Leges Gallicæ tom. 2. tit. de famul. Sal. n. 47. 4. Zacchia de Salar. Quæst. 102. n. 47. & 48. ubi declarat, nisi ex alia causa solutiones fuissent factæ, & idem dixerat Quæst. 68. n. 34. cum seqq.*

Et qui salario convento servit, non potest aliud salarium exigere. *Reynof. observ. 27. n. 12. & ibi Addit. ubi quod si plus extorqueat, ad restitutionem tenetur. Themud. p. decis. 75. num. 3. & diximus infra ad tit. 31. in Princip. n. 20.*

Ad §. Unicum.

SUMMARIUM.

- 1 Famulus ad benefaciendum serviens nullo convento salario pro servitio fieri consuetus, potest dominum convenire, ut illi solvat secundum Provincie consuetudinem.
- 2 Recipiens minus salarium, quam consuetum, ad supplementum potest agere.

Postquam in principio hujus tituli decreverat nostra lex quomodo solvi deberet servitium famulis, qui domino serviunt ad benefaciendum; statuit hic, quod etiam ubi famulus servit ad benefaciendum, nullo salario convento pro servitio, quod communiter fieri solet pro salario, poterit dominum convenire, ut ei servitium satisfaciatur, juxta generalem consuetudinem semper observatam in satisfaciendo simili servitio in Provincia, vulgo, Comarca, Quod videtur deductum ex *L. Excepto 18. Cod. de locat. & conduct. cum ibi notat per scribentes; Valasc. consult. 146. n. 3.* Et jam supra exornavimus ad Princip. hujus tituli ex n. m.

n. 7. cum seqq. ubi vide quæ spectant ad commentarium hujus textus

Si tamen minus, quam consuetum salarium quis recipiat, potest agere ad supplementum. *Reynof. observ. 27. n. 13.*

Ad tit. 30.

De famulo serviente ad benefaciendum, seu domini beneplacitum ab eo recedente, & alteri inserviente, & de eo, qui illum recepit.

Ad Principium.

SUMMARIUM.

- 1 Serviens ad benefaciendum tunicam, & pallium à domino accipiens, nequit ab eo recedere sine illius consensu, ante expletum obsequii annum.
- 2 Secus tamen si tunicam tantum, vel aliam quamcunque vestem, ibid.
- 3 Limita si famulus duriori servitio, quam par est, gravetur.
- 4 Vel nisi famulus patrem habeat, vel personam, cui parere teneatur, & ab eo detur, ut alteri serviat.
- 5 Vel sit Orphanus, vel minor, qui tantum ad simplum receptum tenetur habito respectu ad servitii tempus, & ejus qualitatem.
- 6 Nec non si famulus, datà domini culpam, ab eo discesserit.
- 7 Veste famulo concessa, ut eam principaliter, certo tempore, utatur, potest dominus eam auferre, quoties libuerit.
- 8 Secus si ad usum proprium concedantur, & ut sua sint, ibid.
- 9 Textus loquens de casu frequentiori, locum habet in alio, in quo aliter eveniat.
- 10 Verbum: Todo o homem tam masculino, quam feminae convenit, ibid.
- 11 Et etiam quoad penam dupli, & carceris

9 Famulus culpam suam operam domino non præstans, ei ad omne interesse lucri cessantis tenetur.

10 Famulo fugiente præsumitur furum res, quæ domino deficiunt.

Statuitur in textu, eum, qui inservierit, nulla constituta mercede certa, ad beneplacitum, seu benefaciendum, prout in titulo præcedenti, si à domino tunicam, & pallium acceperit, non posse ab eo recedere sine illius consensu ante annum obsequii impletum: si verò tunicam, vel pallium tantum, aut aliud quodvis vestitum acceperit, recedere, ab eo non posse, nisi expleto dimidio anni obsequii, quamvis intersit eques; & si hæc non servaverit conjicitur in vincula, donec duplum solvat, & omnes expensas in ea re factas. Ita sumant Pat. Molin. de justit. & jur. tract. 2. disp. 505. n. 4. Pat. Rebell. de obligat. justit. p. 2. lib. 14. Quæst. 13. n. 5. & 6. Barbof. hic n. 1. Flores de Mena var. lib. 1. Quæst. 8. §. 2. n. 18. Themud. p. 2. decis. 209 n. 5. Consonant Ord. lib. 1. tit. 87. §. 17. & hoc lib. 4. tit. 34 ubi dicemus de servis, qui à domino recedunt ante tempus finitum, nulla accepta mercede, vel ea accepta, sic de Orphanis servientibus; nam hic specialiter agitur de servo, qui ad beneplacitum domini inserviebat, & vestito accepto, ab eo recessit, eo invito ante tempus finitum, de quo etiam agit Lagunes de fructib. p. 1. cap. 27. §. unic. à n. 128.

Limitatur 1. si famulus gravetur duriori servitio, quam par erat; tunc enim videtur posse impune recedere ex glossa in *L. Caio §. Imperator*, verbo *Graviorem ff. de aliment. & juvat. Ord. dict. §. 17.*

Limitatur 2. in famulo patrem habentem, vel similem personam, cui parere teneatur, & ab eo alteri detur, ut illi inserviat; quia tunc penas hujus textus evitabit per ea, quæ Paulus in *L. In operis ff. locat.* sed prædicta intelligo quoad penas hujus textus

textus evitandas, secus quoad vestitum receptum compensandum, vel respective restituendum pro modo servitii præstiti, quod arbitrio iudicis mensurandum est ex *Ord. hoc lib. 4. tit. 29. in Princip.* cum ibi notatis.

4 Limitatur 3. in famulo orphano, seu minore, qui tantum tenetur ad sumptum receptum, habito respectu ad tempus servitii, & ejus qualitatem ex *dict. Ord. lib. 1. tit. 87. §. 17.*

5 Limitatur 4. ut non procedat, si famulus, data domini culpa, ab eo discesserit, ut puta si minus iuste contra eum insurgit dominus, vel alimenta necessaria ei non ministrat, vel pactionis fidem non servat, quibus de causis quantumvis famulus dominum dereliquerit, integrum salarium totius anni percipiet ex *Ord. hoc lib. 4. tit. 34. Lagunes dict. §. unio. n. 125.* Et sic poenas hujus textus evitabit.

6 Circa quod distinguendum puto inter vestimenta, quæ famulis traduntur, ut eis principaliter utantur certo tempore, veluti, cum ministraverint in mensa, aut dominum sequerentur, & interea, quæ pro usu proprio famulis præstantur, ut sua sint, juxta distinctionem textus singularis in *L. Id vestimentum ff. de pecul.* In primo casu vestimenta, ut species data censetur, & semper in dominio domini remanent, ut quando libuerit, ea à famulis auferre possit: In secundo casu iterum distinguitur, aut famulus sua culpa recedit, vel culpa domini; si culpa domini non poterunt ei vestes auferri, secus si propria culpa, nisi earum pretium domino offerat; non tamen propria, sed iudicis auctoritate. Ita distinguit *Barthol. in L. In his §. Servus uxoris. n. 4. ff. Solut. matrim.* quem sequitur *Lagunes de fructib. p. 1. cap. 25. §. Unio. n. 129.* & tenet *Garcia de expensis cap. 21. n. 27.* ubi loquitur de vestimentis, quæ apud nos vocantur, *Librea.*

7 In textu ibi *Todo homem.* hic terminus communis est utrique sexui

& sic hujus textus dispositio etiam terminis convenit, ex tractatibus per *Jason. in L. Si quis id, quod 7. n. 1. ff. de jurisdictione omn. iudic. Caldas de nominat. emphyteut. Quæst. 4. n. 1.* Quod comprobatur: ex *Principio tituli præcedentis*, ubi agitur de salario solvendo homini, vel mulieri ad beneplacitum domini intervenientibus, & hic etiam agitur de interveniente ad domini beneplacitum, & sic videtur continuatio præcedentis tituli, & agendo lex nostra de taxa salariorum famulis solvendorum, loquitur tam de hominibus, quam de mulieribus, *hoc eod. lib. 4. tit. 31. in fine Princip.* Et etiam in materia odiosa præscriptionis triennalis, quam lex statuit adversus famulorum salaria, loquitur ipsa lex de hominibus, & mulieribus, ut in *tit. 32. hujus libr.* Et agendo in *titul. 33.* de modo probandi solutionem servitiorum solum loquitur de hominibus, & durum foret, ut talis probatio adversus mulieres non admitteretur; quare textus in præfati debet intelligi tam de famulis, quam de famulabus, convenit enim ejus dispositio utrique sexui, quamvis de solo homine meminisset; quia loquutus est textus de casu frequentiori, & ideo etiam locum habet in alio casu, in quo aliter eveniat: ex *L. Memmerint, juncta Glossa ibi verbo Collutio, & Barthol. n. 10. in fine. Cod. unde vi Agid. in L. 1. p. 4. init. n. 11. Cod. de Sacros. Eccl. Corder. dubit. Forens. 2. n. 25.*

Et hoc procedit non solum quoad poenam dupli, sed etiam incarcerationis; ex quo obligatio nascitur ex delicto, vel quasi, veluti ex furto, licet initium furti non habuisset, ex *Ord. lib. 5. tit. 60. §. 8. & tit. 66 §. 10.* & facit quod de muliere bona occultante diximus ad *Ord. lib. 3. titul. 31. §. 140. tom. 1.*

In textu ibi: *Las custas.* Etiam 9 hoc casu tenetur etiam ad omne interesse etiam lucrificantis, ex eo, quod culpa sua operas locatas non præstitit ex *L. Si in lege §. Colonius, & L.*

L. Si fundus ff. locat. L. 21. tit. 6. partit. 5. ubi Gregor. Lopes. Molina de just. & jur. tract. 2. disp. 493. num. 5. Barbof. hic n. 3. & vide infra hoc lib. 4. tit. 35. ubi xornat inus.

10 In textu ibi: *Fogirem.* Nota, quod si famulus aufugiat à domino, & furto subtraxisse omnes res, quas dominus repetit sibi deficere. *Gloss. in Auth. De exhibend. reis §. Si verò, verbo furtum. Collat. 5. Jason. in L. Admonendi, in lectur. n. 91. & in repetition. ejusd. L. n. 170. ff. de jurejur. Mascard. de probat. tom. 2. concl. 820. n. 31. Boerius decis. 215. num. 29. Barbof. ad Ord. lib. 4. titul. 35. numer. 5.*

Ad §. 1.

SUMMARIUM.

- 1 Famulum recipiens à domino recedentem sine ejus licentiâ cum vestibus ante tempus expletum, si admonitus, non expulerit tantundem solvet Regi, & accusanti.
- 2 Non tamen famulo simul alii serviente, & ab eo mercedem accipiente, modo à prioris servitio non recedat.

1 Statuitur hic, quod recipiens famulum à domino recedentem absque sua licentiâ cum vestibus, de quibus in textu præcedenti, ante tempus expletum, si admonitus per priorem dominum, aut per alium de illius mandato, eum non expulerit, solvit tantundem, quantum famulus reddere debebat priori domino, dimidium Regi, & dimidium accusanti. *Molin. de just. & jur. tract. 2. disput. 505. n. 4. versic. Qui verò. Barbof. hic num. 1.*

2 Non tamen hanc poenam incurreret, si famulus simul alii servierit, & ab eo mercedem acceperit, modò non recedat à servitio prioris domini, nec ei deficiat. *Molin. de Tom. 1.*

just. & jur. tract. 2. disp. 419. num. 2. Nec obstat textus in *§. 3. in fin. hujus tit.* quia loquitur de famulo, qui penitus à priori domino recedit.

Ad §. 2.

SUMMARIUM.

- 1 Famulus alicujus de Curia Regis, nullâ mercede constitutâ, nequit alteri in Curia versanti famulari sine prioris licentiâ. Et si recipiat, & admonitus eum non dimittat 10. aureos solvet Domino, & Regi, famulumque cogetur expellere.

Dicitur in textu, quod famulus alicujus de Curia Regis, nulla constituta mercede, non potest deinceps famulus esse alterius de Curia, qui in ea versatur, sine facultate prioris domini, si autem illum receperit, & admonitus, eum non dimiserit, solvit decem aureos, dimidium priori domino, & dimidium Regi, & cogitur famulum dimittere, Ita summat. *Molin. de just. & jur. tract. 2. disput. 505. sub n. 4. versic. Qui autem.* quem refert *Barbof. hic.*

Ad §. 3.

SUMMARIUM.

- 1 Nequit in famulum accipi famulus ab alio matrimonio copulatus, sine ejus licentiâ, & ita receptus in carceratur, donec duplum accepti domino solvat, quique sciens accepit 50. aureos, eidem solvet. Famulus facultatem à domino petens, ea negata, potest ab eo recedere, duplo accepti restituto, vel tribus annis eodem modo, quo antea, servient, ibid.
- 2 An censetur donatio recepti, & dati nomine dotis, vel potius compensatio

pensatio servitii præstiti. Remissive.

3 *Nec non alteri servire invito priori domino ei lubebit.*

1 **P**recipitur hic, quod nullus cuiusque conditionis sit, assumat in famulum, aut sub suum patrocinium, & curam famulum alterius, cui ab eo fuerit matrimonio copulatus, aut à quo aliud præmium sui obsequii acceperit, vel eum, quem *acostado doutrem* vocant à quo equum, arma, pecuniam, aut rem aliam acceperit, ut cum eo serviat, in quo is præceperit, sine facultate ejus, cui ita *acostado* for, sub pœna ut ita receptus in vincula conjiciatur, donec priori domino solvat duplum ejus, quod ab eo acceperit, & ut qui eum receperit sciens, aut illum non expulerit, post cõsciũ factus fuerit, solvat priori domino quinquaginta aureos: si autem à domino facultatem petierit, & eam denegaverit, poterit ab eo recedere, modo illi duplum restituat ejus, quod ab eo acceperit, aut illi deinceps tres annos eo modo inserviat, quo antea eidem inserviebat; poteritque à iudice petere, ut scriptis mandari jubeat, se ea de causa velle ei domino inservire tres annos sequentes. *Molin. de just. & jur. tract. 2. disp. 505. sub n. 4. versic. Insuper, & ex eo Barbof. hic.*

2 In textu ibi: *Recebido casamento* An censeatur donatio recepti, & dati nomine dotis, vel potius compenatio servitii præstiti? Dicemus infra ad tit. 31. §. 11. hoc lib.

3 In textu ibi: *E se algum pedir licença.* Hinc infertur, quod famulus à servitio domini liberari potest solutione dupli, quod acceperit, ac proinde alteri servire etiam invito priori domino ei recedendi licentiam denegante; quod videtur contra dispositum in *Ord. lib. 4. tit. 28. ibi: Não poderão.* Respondetur tamen, esse casus diversos, à quibus non sit illatio ut patet ex li. era utriusque loci; nam

in di. 10. tit. 28. agitur de famulis, in quibus dispositio hujus textus non procedit quatenus recessum permittit licentia petita, & denegata, sed tantum procedit *Nos acostados, ou alhegados*, nam famulis prohibet textus non tunc expresse recessum absque domini licentia in versic. finali ibi *E*

Ad §. 4. final.

SUMMARIUM.

- 1 *Famulus cui voluerit potest servire, domino, à quo præmium servitii acceperit, à regis servitio, à regno discedente.*
- 2 *Nec non si à Principe legitima oblata causa, facultatem, ut cui voluerit serviat, obtineat, ibid.*
- 3 *Maxime si dominus sit in regis servitio, nec à Regno discedat.*
- 4 *Facultas tamen solum à Principe conceditur, expressa domini qualitate, & servitii, ejusque tempore expressoque à domino recepto, & justificata causa.*
- 5 *Principis concessio semper intelligitur facta sine alterius incommodo, ibid.*
- 6 *Licentia tamen solum indigent famuli, qui à domino præmium aliquod recepere.*
- 7 *Quæ tamen debet esse præcedens, nec sufficit, si sequatur.*

Ponitur hic limitatio ad præcedentes textus, ut in eis disposita locum non habeant, si prior dominus, qui aliquid in præmium servitii famulo dedit, aut cui aliquis est *acostado*, à servitio Regis recesserit, aut à Regno discesserit; nam tunc famulus servire, cui voluerit, potest. Et idem est, si famulus à Rege facultatem obtineat, ut, cui voluerit, viat, oblata ei legitima aliqua causa. *Molin. de just. & jur. disp. 505. sub 4. versic. Hæc tamen.*

In textu ibi: *Ou isso mesmo.* Hic

Hic est casus diversus à primo; nam in hoc permittit textus recessus famuli, si dominus à servitio Regis recesserit, vel à Regno discesserit: In alio vero, nempe cum dominus est in servitio Regis, nec à Regno discesserit non permittit textus recessum famuli; nisi licentia Regis obtenta ex iusta causa, & hujus casus diversitas apprehenditur non solum ex mente legislatoris, sed etiam ex dictione *ou* posita inter primum, & secundum casum; quæ de sui natura non solet poni, nisi inter diversa ex collectis per *August. Barbof. Diction. 415. numer.*

1. In textu ibi: *Licença especial.* Et ad hoc, ut specialis licentia Principis obtineatur à famulo in hoc casu, debet in precibus Principi oblati exponere qualitatem domini, & servitii, & ejus tempus, & quid, quantumvè à domino receptum habet, nec non legitimam aliquam causam demonstrare, quod si secus, talem licentiam impetraverit, vitio obreptionis, & subreptionis laboraverit; nam ut Princeps de tali causa cognoscat, certior esse debet de prædictis qualitatibus, ut eas præponderet cum ipsa causa, & videat, an sit sufficiens ad liberandum famulum, vel o *acostado* à servitio primi domini, cui Princeps nunquam voluit præjudicium generare, ut patet ex textu præcedenti, & est regulare in concessionibus Principis, quæ semper intelliguntur facta absque a terius incommodo. *Cap. super eo 15. de offic. Delegat. cap. Quamvis 8. de rescript. lib. 6. L. 2. §. Merito ff. nequid in loc. public. Jason. in L. Gallus §. Et quid sit tantum n. 63. ff. de liber. & posthum. Decius consil. 271. n. 2. & consil. 389. n. 4.* Et in specie licentia Principis intelligenda est, seculo tertii præjudicio. *Anton. Gobius consult. 45. numer. 37.*

4 Hac tamen licentia solum indigent famuli: *E os acostados, que tiverem recebido algum premio dos senhores,* Non verò illi *acostados*, qui ab eo ri-

hil receperunt, de his enim non loquitur præcedens textus, & ideo in sua prohibitione non comprehenduntur, ac per consequens prædicta licentia non indigent, quia non inveniuntur prohibiti à domino recedere nisi quatenus ab eo aliquid acceptum habent, licentia autem est eorum, quæ sunt prohibita, & collatio libertatis, quam quis non habet à se ipso, ideo que satis est, quod operetur in prohibitis, & ad effectum, ad quem dirigatur, cum sit strictissimi juris *Anton. Gobius dict. consult. 45. numer. 34. & 35.*

5 Quæ quidem licentia præcedere debet, & non sufficit, quod sequatur ex text. in *Auth. licentia de Episc. & Cleric. & in cap. licet. de Regularib. Barth. in L. Si autem plures, numer. 1. ff. de aqua plu. arcend. Gonzales ad regul. 8. Cancellar. Gloss. 47. n. 46.*

Ad tit. 31.

Quomodo servitia, & salaria famulorum solvi debeant, quando in famulatum recepti sunt, nulla certa mercede conventa.

Ad Principium.

SUMMARIUM.

- 1 *Taxa salarii famulorum, & famularum ut rixæ evitarentur, introducta fuit.*
- 2 *Taxa salarii solum habet locum in famulis domino, ad benefaciendum servientibus.*
- 3 *Relinquiturque arbitrio iudicis, si famuli sint personæ inferioris qualitatis.*
- 4 *De causis ob quas contrariæ proferantur sententiæ. Remissive.*
- 5 *Boni Principis est lites finire. Non minora in præliis, quam ex litibus Reipublicæ damna accidunt. ibid.*

- 6 Constitutio circa salaria non conventa est de reservatis Principi.
Judex ex justa causa potest salarium constituere, ibid.
- 7 Salarium à lege, vel Principi constitutum competens est, & quantum, & officialis ultra recipiens ad restitutionem tenetur.
- 8 Salarium à consuetudine statutum in certa summa competens est, ubi lege non definitur.
- 9 Salarium inter partes conventum, uti lex debet servari inter contrahentes.
- 10 Nec qui operas suas locavit, plus petere, nec conductor minusolvere potest.
Nisi summam à lege taxatam excedat, ibid.
- 11 *Judex in salario arbitrando nequit summam à lege taxatam excedere.*
Regule statur, donec exceptio p. obetur, ibid.
In salario à lege taxato non intrat arbitrium Judicis pro maiori summa, ibid.
- 12 *Dum tamen famuli victum, & vestitum necessario à domino recipiant; secus si non.*

1 **I**N hoc textu solum agitur de ratione, ob quam in hoc titulo salaria famulorum, & famularum taxantur, nempe ad evitandas lites, & sententias contrarias in arbitrandis hujusmodi salariis, quando scilicet famuli domini interviunt, nulla mercede certa constituta, & conventa, ut patet ex hac rubrica ibi: *Que não entrará a partido certo; ex qua intelligi debet nostra lex in presenti titulo. Tabor in locis communib. ad Aug. Barbof. lib. 16. cap. 77. Axiom. 1. Salgad. de reg. prot. p. 1. cap. 1. Prælu. 4. num. 187. Thom. Valasc. allegat. 28. n. 47. Cabed. p. 1. decis. 33. n. 2. & 3.*

2 Et sic salariorum taxa, de qua agitur in presenti titulo, solum procedit in famulis, qui domino interviunt ad benefaciendum, seu ad be-

neficiendum domini, nulla constituta mercede certa juxta terminos alterius Ord. hoc lib. 4. tit. 29. ubi explicatum reliquimus, prout declaratur expresse in §. 9. h. ius tituli.

Nec obstat aut. Ord. lib. 4. tit. 29. quatenus ibi taxatio salarii famulorum relinquitur arbitrio Judicis, quia procedit in famulis personarum inferioris qualitatis, hic verò titulus procedit in famulis personarum illustrium, & nobilium, prout ibi diximus ad Princip. n. 20. cum seqq.

In textu ibi: *E as diferentes sentenças.* De causis, ob quas sententia contraria proferuntur agit Arouca in L. 1. §. 1. n. 3. ff. de just. & jur.

In textu ibi: *Querendo nos aliar.* Boni enim Principis studium debet esse lites finire, ac minuere cap. Finem litibus §. de dolo, & contumacia. cap. Jurgantium de re judicat. L. 3. §. 1. ff. de recept. arbitr. L. 1. ff. de jurejur. L. Procurandum 13. Cod. de judic. L. Litibus 20. Cod. de agric. lib. 11. Cum per lites foveantur inimicitia, odia, & injuriæ non aliter, quam per prælia, quibus opposita comparantur à Juvenal. Satyr. ultim. ibi nos lenta fori pugnamus arena. Nec minora ex præliis, quam ex litibus damna Reipublicæ accidunt, ut recte exacerantur Lipsius lib. 2. de Civil. disciplin. cap. 11. Osuald. ad Donel lib. 17. cap. 1. liter. C. Solorzan. de jur. Indiar. tom. 1. lib. 3. cap. 3. n. 7. & polit. lib. 3. cap. 31. in fine Bobadill. polit. lib. 2. & 3. cap. 14. n. 77. Larrea decis. 4. n. 8. & decis. 38. n. 14.

In textu ibi: *Ordenamos, emanamos.* Hæc est nova constitutio circa salaria non conventa, quorum constitutio est de reservatis Principi. L. Nulli salarium. Cod. de præhend. salar. lib. 10. Cassan. in Catalog. glor. mund. p. 5. considerat. 24. n. 14. Zacch. de salar. Quæst. 3. n. 9. ubi n. 51. tenet, judicem ex justa causa posse constituere salarium; de quo vide quæ diximus supra ad tit. 29. in Princip. hoc lib. Idem Zacch. Quæst. 9. n. 39.

Unde

7 Unde provenit, quod quando salarium fuit à lege, vel Principe constitutum, dicitur competens, & justum, ex textu in cap. statutum 11. §. Notarium de rescript. lib. 6. Menoch. de arbitr. cas. 51. n. 5. Molin. de just. lib. 83. in princip. Zacch. de salar. Quæst. 9. n. 1. ubi n. 2. ait, & officialem accipientem aliquid ultra salarium constitutum à Principe, teneat ad restitutionem.

8 Et ubi à lege non definitur, competens est salarium, quod à consuetudine fuit in summa certa constitutum. L. Lucet. Cod. locat. L. Quod si noli. §. Quia assidua ff. de a dil. edict. Manu. de tacit. lib. 5. tit. 2. num. 5. versic. Item locatio, & decis. 267. n. 1. versic. Primum. Menoch. de arbitr. cas. 515. n. 5. Surd. consil. 42. num. 13. Zacch. dict. Quæst. 9. n. 22. cum seqq. Landin. tract. 3. de Salar. Quæst. 3. n. 45. De quo vide quæ supra scripsimus ad tit. 29. hoc lib.

9 Item & justum dicitur salarium illud, quod fuit inter partes conventum, quæ conventio, uti lex, servari debet inter contrahentes ex Ord. hoc lib. 4. tit. 29. in fine, & ex §. 9. in fine hujus tit. Zacchias dict. Quæst. 9. n. 16. & 17.

10 Et ideo juxta conventionem erit solvendum, & non poterit ille, qui suas operas locavit, plus petere, neque conductor minusolvere. L. Salarium ff. mandat. L. Jubeamus ff. de Advocat. divers. jud. Surd. consil. 306. n. 9. Zacch. dict. Quæst. 9. n. 18. ubi n. 19. hoc limitat, nisi excedat summam à lege taxatam, tunc enim solvendum non est, alias limitationes vide ad dict. tit. 29. in Princip. & de hac conclusione scripsimus jam supra ad tit. 29. in Princip. n. 47.

11 In textu ibi: *Se guarde a maneira:* Præinitur in textu, quod in solutione servitiorum famulorum servetur forma determinata in paragraphis sequentibus, & sic summas in illis determinatas. Ex quo infero, quod judex in arbitrando salario non

convento, de quo agitur in presenti titulo, non potest excedere summas in eo taxatas, & determinatas, voluit enim lex obviare litibus, & sententiis contrariis, introducendo regulam, per quam judices suum arbitrium regularent, ut patet ex nostro textu ibi: *Por os julgadores não terem humda certa regra que seguir.* Regula autem in omnibus itandum est, donec exceptio, seu casum aliquem exceptum fuisse lege probetur L. 1. in fine. Cod. de rebus credit. L. 24. ff. de stat. homin. L. Ab ea parte §. ff. de probat. Gonzales ad regul. 8. Cancellar. Gloss. 8. n. 70. cum seqq. Brito in cap. Potuit §. 1. n. 12. de locat. Cald. de extinction. emph. cap. 2. n. 26. Surd. decis. 255. n. 2. & decis. 322. ex n. 40. Covar. var. lib. 2. cap. 12. n. 4. Quod comprobatur ex §. 7. hujus tituli, ubi statuitur, quod famulis personarum inferioris qualitatis judicetur salarium usque ad quantitatem in paragrapho præcedenti taxatum famulabus extra domum servantibus, prout jam advertimus supra ad tit. 29. ad Princip. n. 20. & 21. hoc lib. Quando enim salarium taxatum est à lege, vel statuto, tunc non intrat arbitrium judicis pro maiori taxa. Cavalcan. decis. 41. n. 47. p. 1. Thomat. decis. 10. num. 41. Constantin. ad stat. urbis annot. 63. artic. 1. num. 11. tom. 2.

Intelligendo tamen hanc illationem, ut procedat, ubi famulus, vel famula à domino recipiunt victum, & vestitum necessarium, tunc etiam non debet eis maius salariū judicari, quam in dicta lege taxatum invenitur, secundum qualitatem domini, famuli, & servitii, modo statuto in §. 2. & in §. 4. & 6. huj. tit. At verò ubi tales famuli victum, & vestitum à domino non accipiunt, bene potest judex maius salarium arbitrare, quam à lege taxatum, attendentem qualitatem habilitate, & ætate, ac servitio, ut in tituli 29. hoc lib. cum ibi notatis in notis. Conmentariis: Et hoc servat consuetudo nostra quæ attendi debet,

debet, prout ibidem scripsimus n. 7. ubi n. 20. & 21. aliū intellectū dedimus

Ad §. I.

SUMMARIUM.

- 1 *Æconomis cubiculariis secretariis, & similibus octo millia teruntia pro salario debentur.*
- 2 *Negligentes in administratione salarii consequi non debent expensasque factas amittunt.*
Uxori bona mariti administranti salarium non debetur, ibid.
- 3 *Nec etiam doloso administratori, & rationem administrationis suæ non reddenti.*
- 4 *Æconomo fructus alicujus Ecclesiastici beneficii percipienti salarium debetur.*
- 5 *Appellatione Episcoporum veniunt Patriarchæ, & Archiepiscopi.*
- 6 *Appellatione officialium Domus Episcopi, Canonici non veniunt, qui sunt in ejus servitio, & eum sociant.*
Episcopus potest cogere duos Ecclesiæ suæ Canonicos, ut eum sociant, ibid.
- 7 *An Vicariis generalibus Episcoporum, vel Capituli, Sede vacante salarium debeat, & peti possit ab Episcopo successore pro tempore antecessoris, vel ab ejus hæredibus. Remissive.*
- 8 *Episcopus absque Ecclesiæ facultate mercedem potest constituere honesta servitia impendentibus juxta servitii meritum.*
- 9 *Magnis viris servire magnum est premium, multisque privilegiis decoratur.*
- 10 *Si Episcopus famulo Beneficium ob servitia ei præstita, loco mercedis, concesserit, dicitur simonia, secus si aliter.*
- 11 *Officialibus Domus Episcopi, & Magnatum, si duo, vel plura ex præfatis muneribus inserviant, sa-*

larium augeri non debet.

12 *alarium taxatum ultra victum, & vestitum taxari debet in famulis apud nos servantibus.*

Dicitur in textu, quod Æconomis, Cubiculariis, Secretariis, equisonibus, & Thesaurariis Episcoporum, Comitum, & illustrium magnæ qualitatibus, & Domus, seu status judicabitur pro salario uniuscujusque anni quantitas octo millium teruntiorum, quamvis plus uno ex dictis muneribus inserviant, in quo ultimo concordat §. 12. huj tit. ubi dicemus.

In textu ibi: *Vedores.* Intelligi si bene, & recte administravit; nam si negligenter in administratione teneretur, tunc salarium consequi non deberet, per text. in *L. Titio Medico ff. ad municipal. & in L. Judices. Cod. de annon. & tribut. lib. 10. ubi Joan. de Plat ea n. 4. verfic. Item nota. Surd de aliment. tit. 7. Quæst. 41. n. 1. Zacch. de salar. Quæst. 51. n. 66. ubi n. 67 ait, quod insuper amitteret expensas factas; Et n. 68. dicit procedere, etiam si negligentia adfuerit in aliquo ejus substituto, & ex n. 69. agit, an propter negligentiam privandus sit administrator salario non solum pro tempore negligentis administrationis, sed etiam pro eo, quo bene administravit. Et n. 51. tenet, quod uxori administranti bona mariti salarium non debetur.*

Et idem dicitur de administratori dolo, cui salarium non debetur. Surd. dict. Quæst. 41. sub num. 2. Fontanell. de pact. nuptial. claus. 4. Gloss. 18. part. 5. n. 43. Zacch. dict. Quæst. 51. n. 75. & 76. ubi n. 77. cum seqq. idem dicit de administratore rationem suæ administrationis non reddente; quia præsumitur sibi satis fecisse de redditibus bonorum administratorum, donec villicationis suæ rationem reddiderit.

Item, & Æconomo, qui alicujus Beneficii Ecclesiastici fructus percipit, salarium debetur. Escobar de ratiocin. cap. 27. n. 50.

In

In textu ibi: *Dos Bishops.* Appellatione Episcoporum hic veniunt etiam Patriarchæ, & Archiepiscopi; ex textu in cap. Cleros §. omnes autem. 21. dict. Gloss. ver. 10 de Episcopis per text. in cap. Qui periculosum de sent. excommunicat. lib. 6. Flamin. de resignat. ver. 10. lib. 2. Quæst. 1. n. 51. Gonzal. ad regul. 8. Cancellar. Gloss. 42. n. 19. Aug. Barbof. Appellat. 89. num. 1. & latius scripsimus ad Ord. lib. 3. tit. 59. §. 15. à n. 7. cum seqq. tom. 2. Et ex ibi dictis à n. 5. videtur textus noster non loqui de Episcopis titularibus, sed Diocesanis, æquiparantur enim Comitibus, & aliis Magnatibus Regni tam in §. 15. quam in hoc textu: Sed si de facto Episcopi titulares haberent Domus suæ officiales, de quibus agitur in præfati textu, puto, comprehendi in ejus dispositione ex identitate rationis.

Appellatione tamen officialium Domus Episcopi, de quibus hic, non veniunt Canonici, qui sunt in ejus servitio, eum sociando, in terminis Cap. De cetero 7. cap. Ad audientiam 15. de Clericis non residentib. cap. 1. eod. tit. lib. 6. ex quibus juribus potest Episcopus cogere duos Ecclesiæ suæ Canonicos ad eum sociandum, & ea de causa tanquam inter essentes habentur ad lucrandos fructus suarum præbendarum, ideoque ab eo salarium petere non possunt, maxime attenda qualitate personarum, & servitii, pro quo operas suas locare non solent, ut decisum tenet Cabed. p. 1. decis. 94. per tot. Barbof. hic n. 1. Rebuff. ad Leg. Gallie tom. 2. tit. de famulor. Salar. Gloss. 3.

Vicariis generalibus Episcoporum, vel Capituli sede vacante an debeat salarium, & an illud peti possint ab Episcopo successore pro tempore antecessoris, vel ab ejus hæredibus? Disce Zacchia de Salar. Quæst. 90. ubi bene exornat Flores de Mena var. lib. 1. Quæst. 8. in Principia n. 2.

Et quod Prælati, seu Episco-

pus potest absque licentia Ecclesiæ mercedem constituere illis, qui honesta servitia impenderunt juxta servitii meritum; tenet idem Zacch. de Salar. Quæst. 3. n. 47.

In textu ibi: *De grande qualidade.* Magnis viris servire, magnum premium est, & valde honoratum, multisque privilegiis decoratum Zacchia de Salar. Quæst. 67. num. 6. & 7. Ord. lib. 2. tit. 58. & tit. 59. §. 6. cum seqq. Ideo si concurrant conjecturæ, & præsumptiones, quod tales familiares voluerint servire absque mercede, eis non debetur. Zacch. dict. Quæst. 67. n. 8. ubi à n. 9. ponit tales conjecturas.

In textu ibi: *Oito mil reis.* Et quid si pro mercede, aut compensatione, seu remuneratione servitiorum Episcopus famulis suis Beneficium Ecclesiasticum conferat, an sit Simonia? Et relicta distinctione Gloss. in cap. sunt nonnulli; verbo ab obsequio, verfic. Sed judic. 1. Quæst. 1. potius inspiciendum est, an Episcopus conferat Beneficium loco mercedis debita pro obsequiis ei præstitis, quo casu collatio dicenda esset Simoniacæ, si ve obsequia fuerint honesta, si ve inhonestæ; quia utroque casu loco rei temporalis datur beneficium spirituale: Si verò conferatur Beneficium non tanquam merces obsequii, quia Episcopus solvit famulis competens salarium, nulla adesset Simonia ex parte Episcopi, licet Beneficium conferret motus ab ipsis obsequiis. Sanches in consil. moralib. lib. 2. cap. 3. dub. 28. n. 7. Zacchia de Salar. Quæst. 48. n. 7 & 8. ubi tenet cum eod. Sanches, quod nec Simonia dici possit, si per Episcopum fuisset promissum certum salarium famulis, donec ipsis provideret de Beneficio competenti, dummodo specialiter non fiat pactum, quod famuli, recepto beneficio, debeant servire gratis: Et n. 9. intelligit, quod famuli inservientes Episcopis absque mercede principaliter ut Beneficia consequantur, Simoniam committunt, secus si non principaliter.

In

11 In textu ibi: *E não se lhe arbitrarà mais*. Dicitur hic, quod quamvis prædicti familiares, & officiales Domus Episcopi, & Magnatum duo, vel plura ex præfatis muneribus interserviant, non ideo eis salarium iugeri debet consonat §. 12. *hujus tituli*. Quamvis de jure communi contrarium teneant à nobis relati supra *ad tit. 29. in Princip. n. 42*. Sed cum hic habeamus legem particularem, servari debet, ut ibi diximus *n. 43. ubi n. 44*. limitavimus de jure, ubi famulus fuisset indefinite ad serviendum conductus: Puto tamen, quod textus noster intelligi debet per *dict. §. 12. hujus tituli*. ubi dicemus.

12 Advertendum tamen est, quod salarium hic taxatum, debet præstari ultra victum, & vestitum, ut habetur in §. 1. *hujus tituli* in cuius dispositione comprehenduntur officiales, seu familiares, de quibus hic agitur, nam refertur, seu trahitur dicta dispositio ad omnes familiares, & famulos Episcoporum, & Magnatum tanquam continuatio hujus textus, & merito, nam de jure famulus etiam alimenta ultra salarium consequitur. *L. Cum plures §. cum tutor. ff. de administrat. tutor, L. Divortio, §. final ff. solut. matrim. L. Item servi in fine ff. de edil. edict. L. In rebus §. Possunt ff. commodat. L. Sicut ff. de oper. libertor. L. Sed & si quis §. Sufficiens ff. de usufruct. Grammat. decis. 103. numer. 27. Speculat. tit. qui filii sint legit §. final. n. 15. Surd. de aliment. tit. 6. Quest. 61. n. 16. Zaccb. de Salar. Quest. 17. n. 29 ubi ex n. 30. intelligit, hoc locum habere solummodo in famulis, qui serviunt apud nos, non autem in aliis operariis, qui etsi veniant appellatione servorum, non tamen illis debentur alimenta, si eis solvitur salarium, secus si eis salarium non solvatur: Et in sequenti textu prosequitur nostra lex in taxando salario cæterorum familiarum, & famulorum Episcoporum, & Magnatum.*

Ad §. 2.

SUMMARIUM.

- 1 Anteambulonibus, & pedisequis Capellanis quatuor millia teruntia pro salario debentur, & pedis ejus tria millia, famulisque à calcaribus duo millia quingenta ultra victum & vestitum.
- 2 Scutiferis dominorum minori salario servantibus ob officia, & beneficia à dominis fieri solitis salarium augetur, si domini talia non conferant.
- 3 Intellige in Capellanis assumptis ad obsequia præstanda, & ut Missas celebrent in Oratoris dominorum.
- 4 Capellanis, & pedisequis gratis servantibus ob præmia beneficiorum sperata eis consecutis salarium non debetur.
- 5 An præscriptio salarii Capellano debet locum habeat, vel non? Remissive.
- 6 Salarium taxatum ultra victum, & vestitum debetur.
- 7 Victus, & vestitus præsumuntur à domino præstiti, dum contrarium non probatur.
- 8 Vestimenta, & cibaria secundum ordinem, & dignitatem personarum distribuuntur.

Continuatur hic dispositio præcedentis textus circaalaria familiarum, & famulorum Episcoporum, ac illustrium Magnatum, & dicitur, quod Anteambulonibus, vulgò, *Escudeiros*, & Capellanis eorum quatuor millium teruntiorum salarium judicari debet, & pedisequis tria millia, famulis à calcaribus duo millia quingenta, ultra victum, & vestitum. De quibus agi. *Flores de Mena var. lib. 1. Quest. 8. §. 2. à n. 8. cum seqq.*

In textu ibi: *Aos Escudeiros*. Quod Scutiferis dominorum minori salario

salario servantibus ob officia, & beneficia, quæ solent fieri à dominis, debeat augeri salarium competens, si postea eis domini talia officia, vel beneficia non conferant, insinuat *Flores de Mena dict. §. 2. n. 10*. Quod intelligo in terminis nostri textus de minori salario, quam in eo taxatum est: nam si pro salario taxato interserviant, vel ad beneplacitum domini, non debet eis augeri ex textu præcedenti, & §. 12. *hujus tituli junctis §. 20. & §. 11. ejusd. tit.*

3 In textu ibi: *Capellanes*. Intellige de Capellanis assumptis tantum ad obsequia præstanda, & Missas celebrandas in Oratoris dominorum, ut illas audiant in diebus præscriptis; non ut illas celebrent pro intentione dominorum, hoc enim est quid separatum à dictis obsequiis, pro quo merentur eleemosynas consuetas; ideoque salarium hic statutum est tantum pro dictis obsequiis ultra victum, & vestitum, nisi aliter conventum fuerit.

4 Si autem prædicti Capellani, & Pedisequi famuli gratis interserviant Episcopis, & Prælatibus ob præmia beneficiorum sperata, si ea consequantur, illis salarium non debetur, & compensari debet argum. §. 10. & §. 11. *hujus tituli*. ut tenet *Barbos. in dict. §. 10*. Si tamen postea eis nihil conferant non ex sua indignitate, tenentur eisalaria ministrare. *Flores de Mena var. lib. 1. Quest. 8. §. 2. n. 10. Barb. in dict. §. 10*. Et quid si à dominis acceperint Beneficium Ecclesiasticum? Vide supra *ad §. 1. n. 9. hujus tituli*. Et cum distinctione ibi posita procedit etiam alius casus, quando scilicet, dominus intercedit pro famulis, & Capellanis, ut de beneficio Ecclesiastico provideantur.

5 Et an præscriptio salarii Capellano debet locum habeat, vel non, dicemus *infra ad tit. 22. hoc lib.*

6 In textu ibi: *Dando os ditos amos*. Declaratur hic, quod salarium, taxatum intelligitur ultra victum, &

vestitum, prout jam de jure exornavimus *ad §. 1. n. 11. hujus tituli*. Et prædictus victus, ac vestitus præsumuntur præstita à domino, dum contrarium non probatur; nam juris, & naturæ præsumptio est, neminem præsumi vixisse de vento. *L. final. Cod. de aliment. pupill. præstand. ubi Augr. Bart. of. ex n. 7. cum seqq. & ibi Brunneman. à n. 9. cum seqq. Mascard. de probat. concl. 77. n. 7. & 8. & concl. 715. num. 4. & concl. 716. n. 1. Surd. de aliment. tit. 1. Quest. 48. n. 18. & Quest. 70. n. 4. & tit. 6. Quest. 23. n. 11. cum seqq. Menoch. de præsumpt. lib. 6. præsumpt. 71. n. 1. cum seqq.*

7 Et quod vestimenta, & cibaria secundum ordinem, & dignitatem personarum pulchriora, & delicatiora distribuuntur ex *L. Sed & si quid §. Sufficiens ff. de usufruct. Tenet Paciannus de probat. lib. 2. cap. 26. ex num. 113 cum seqq. ubi n. 125. ait, quod meliores expensæ debent fieri familiaribus Cardinalium, & Principum, quam aliis: Notavit etiam *Molin. de just. & jur. tract. 2. disp. 506. num. 5. ubi ait, quod sustentatio hæc debet esse talis, qualis similibus famulis consuevit conferri, alias petita, & non præstita, poterit aliquid occulte accipere, quod id compenset.**

Ad §. 3.

SUMMARIUM.

- 1 Virginibus ancillis Comitissarum, & uxorum Magnatum per 10. vel 12. annos servantibus sexaginta millia teruntios pro dote constituuntur, & si tanto tempore non serviant, quinque millia pro anno ultra victum, & vestitum.
- 2 An dominus dotans famulam, cui mercedem debet dicatur animo donandi dotasse, vel compensandi cum debita mercede: Remissive.
- 3 Taxatio hujusmodi salarii subrogatur loco dotis cum impus non expletur.

VVV Hic

tit. 29. sed hoc repugnat huic nostro titulo.

4 In textu ibi: *Fulgarfeba a soldada*. Intelligit ultra victum, & vestitum, ut in textibus precedentibus: Intelligit etiam de famulis personarum inferioris qualitatis, nam his minus salarium, quam aliis personarum illustrium, & nobilium jubet textus arbitrari, ibi: *De menos qual da de*, & ibi *da dita quantia para baixo*.

5 In textu ibi: *Segundo a qualidade do serviço* Contonat alia Ord. hoc lib. 4. tit. 29. in Princip. ubi illustravimus ex n. 17. cum seqq.

Ad §. 8.

SUMMARIUM.

- 1 Salaria taxata solum debentur masculis 14. annos, & feminis 12. habentibus, & si non excedant arbitrio iudicis relinquuntur, intra tamen taxatum. Septennium habenti salarium debetur, ibid.
- 2 Minoribus septennio utriusque sexus salarium non debetur.
- 3 An minores possint uti beneficio restitutionis in integrum adversus arbitrium salarii, aut remedio læsionis ultra dimidium: Remissive.

1 **D**eclaratur in textu, quod salaria taxata in textibus precedentibus præstari debent masculis quatuordecim annos perfectos habentibus, & feminis duodecim: Quod si prædictam ætatem non attigerint, arbitratum iudex salarium, quod creverint dummodo non excedat prædictas quantitates taxatas, sed minuendo de illis quod justum fuerit, iudicatum n. 5. art. Cabed. p. 1. decis. 162. num. 5. & ex eo Barb. de quoad primam partem. Intelligit do tamen ultra alimenta, & vestimenta necessaria, ut in paragraph. precedentibus. Et licet in dicta decisione Cabed. decusum fuisse,

set, quod famulus impubes salarium, non merebatur, tamen certum est, quod à septennio supra salarium meretur, quia ejus aliquid sunt opera, ut dicitur in L. Ceterum ff. de reivendicat. & habetur in Ord. lib. 1. tit. 87. §. 13. Gama decis. 110. n. 40. dem Cabed. dict. n. 5. Carvalh. de testam. p. 4. cap. 1. n. 283.

Minoribus verò septem annorum tam masculis, quam feminis judicari non debet salarium aliquod, servitium enim quod præstant, compensatur cum educatione à domino eis facta; prout hic statuitur in versic. *E aos moços*: Infantis enim septennio minoris nullæ sunt operæ. Si §. final. ff. de oper. servor. L. Arboribus §. De illo ff. de usufruct. Gama dict. decis. 110. n. 39. in fine.

Et an minores possint uti beneficio restitutionis in integrum adversus conventionem, vel arbitrium salarii, aut remedio læsionis ultra dimidium ex L. 2. Cod. de rescind. vendit. Vide quæ diximus supra hoc lib. 4. tit. 29. ad Princip. n. 45.

Ad §. 9.

SUMMARIUM.

- 1 Famulis ad benefaciendum servientibus tantum, salarium taxatum debetur.

1 **I**n presenti textu declaratur, quod taxatio salariorum facta in precedentibus textibus, intelligitur in famulis servientibus ad benefaciendum, vulgò, *o bem fazer*, nullo constituto salario: nam in illis, qui pro mercede ce. operas suas locant, servari debet conventio cum dominis facta. De quo jam diximus supra hoc lib. 4. tit. 29. ad Princip.

Ad

serviente conventionem tacita, vel expressa, quod dominus à Rege aliquid obtineat, ibid.

Ad §. 10.

SUMMARIUM.

- 1 Beneficio, vel donatione à Principe, vel alia persona famulo concessa, contemplatione domini, cum salario debito ac promisso, compensatur.
- 2 Si de compensatione agatur, persona contemplatione cuius donatur, vel actus geritur inspicitur.
- 3 Ut ratio contemplationis habeatur, ejus ergo attenditur, ex qua contemplatio dignoscitur.
- 4 Donata à viri consanguineis, sponsæ viro acquiruntur.
- 5 Interpretatur L. Cum multa 7 Cod. de bonis quæ liberis, & n. 6. 7. & 8.
- 9 Si dominus in munere assequendo industriam, & laborem impendit, cum salario compensatur.
- 10 Quilibet pro opera sua mercedem potest expetere. Recompensatio potest accipi pro interese, præcipue pro damno vitando ibid.
- 11 Iniquum est laborem, & industriam in querenda gratia ab ipso domino non prodesse.
- 12 Compensatio solum admittitur, si dominus pro munere assequendo pecuniam expendit. Salaria alimentorum loco succedunt. ibid. Liberalitas virtutum omnium est gravissima, amicosque generat. ibid.
- 13 Pecunia pro assequendo beneficio impense. ibid.
- 14 Contrarium defenditur, et si exhibita servitia pecunis æquent expensis. Debitor v. tantarius creditori donans, præsumitur donandi animo donare, & non compensanti, ibid. Non tamen in famulo absque salario

- 15 Alias limitationes. Remissive.
- 16 Quid sit contemplatio, exponitur.
- 17 Contemplatio, affectio, & intuitus idem sunt.
- 18 In contemplatione non verba, sed persona contemplatione cuius aliquid disponitur, inspicitur inducitque naturam causa finalis.
- 19 Cujus contemplatione actus geritur, & in cuius gratiam, inspicitur, eique actio competit.
- 20 Donatum illi quæsitum censetur, cuius contemplatione datus fuit. Donatio solum illi acquiritur cui sit, nec morte cuius contemplatione datur extinguatur, ibid.
- 21 Datum alterius contemplatione habetur, ac si à persona proveniat contemplata.
- 22 Contemplatio tamen in dubio non præsumitur.
- 23 Famuli solutiones petere post mortem domini distulentes, soluti præsumuntur.
- 24 Donatio famulo facta censetur domini contemplatione fieri, si in donatione exprimitur.

1 **C**olligitur ex textu, quod donatio alicujus muneris, vel officii, aut alterius rei obtenta à Rege, vel alia persona per dominum, seu ejus contemplatione ipsius famulo facta, compensari debet cum salariis eidem famulo debitis, ac promissis, quæ decisio est nova, & ante eam sic judicavit Senatus apud Cabed. p. 1. decis. 167. & licet in dicta decisione nulla juris fundamenta Cabedus afferat, attamen pluribus rationibus fulciri potest.

2 Prima ratio est, quod quoties de compensatione agitur, inspicitur persona, cuius contemplatione donatur, vel quilibet actus geritur. Cravet. consil. 91. n. 6. & co. il. 231. n. 16. Sylva de Salar. Quæst. 7. n. 3.

3 Secunda est, quia ut contemplationis

tionis ratio haberi possit, ejus origo attendenda est, ex qua contemplatio dignoscitur. *Abbas consil. 77. n. 29. & 30.* Cum igitur hujusmodi donationis origo à domino profluat, ejusque consequentiam contemplatione fuit censendum est, tanquam si à domino illam obtinisset famulus, recte salarii compensatio sequitur. *Sylva dict. Quæst. 70. n. 4.*

4 Tertia ratio est, quia res, quæ à consanguineis viri sponstæ donantur marito acquiruntur, quia ejus contemplatione donatæ censentur. *Dec. in L. Ut liberis Cod. de collat. Borell. in summ. decis. lib. 3. tit. de donat. inter vir & uxor. n. 110. Corn. consil. 81. n. Thesaur. lib. 3. Quæst. Forens. 15. n. 65. Roland. consil. 10. n. 10. Fontanell. de pactis nuptial. Claus. 7. Gloss. 3. p. 6. n. 89. Gratian. Forens. cap. 159. n. 3. Hodiern. ad Surd. decis. 118. Menoch. lib. 3. præsumpt. 26. n. 13. Mantica. de tacie. & ambig. lib. 13. tit. 21. numer. 25.* Igitur donatum à Rege famulo alicujus, à domino censetur donatum pro ut in præsentis textu dicitur, & probat *Zacchia de Salar. Quæst. 102. num. 37. Pasion. de locat. cap. 35. n. 151. cum seqq. juncta dicta decisione Cabed. 167.*

5 Oblat tamen fortiter textus in *L. Cum multa 7. Cod. de bonis, quæ liberis*, ubi donata à Principe, vel ab Augusta filiis familias, minime acquiruntur patri etiam quoad usumfructum. Sed ipsis filiis ad similitudinem Castrensium peculii: Quod procedit, quamvis Princeps munus, seu donationem filiis familias etiam patris contemplatione elargiatur. *Gomes in L. 48. Tauri num. 4. Mendes in L. Cum oportet n. 188. Cod. de bon. quæ liber. Caldas ad L. Si curatorem verbo legis n. 107. Cod. de in integr. rest. & de nominat. emphyteus. Quæst. 18. n.* Et hoc ipsam statuitur ratio *Ord. hoc lib. 4. tit. 97. §. 10.*

6 Unde si munere, vel donatione filiofamilias collata à Principe,

non attenditur ratio contemplationis patri, multo minus attendi debet ratio contemplationis domini pro munere, vel donatione à Rege famulo collata, ut compensetur munus cum salario famulo debito, prout aliquando judicavit senatus noster ante constitutionem hujus textus, ut tenet *iple Cabed. dict. decis. 167. n. 5.*

7 Pro solutione hujus difficultatis duos casus distinguendos puto, primus est, quando præcesserunt domini servitia, & merita erga Regem, quorum intuitu Rex munus, vel officiū famulo contulit, & tunc compensatur munus obventum cum salario, ut voluit *Fagundes tom. 2. in septim. præcept. Decalog. lib. 7. cap. 30. n. 17.* quem refert, & sequitur *Zamoran. de compensat. disp. 5. cap. 3. n. 8. Sylva de Salar. Quæst. 90. n. 9.* Et in hoc casu bene procedit decisio nostri textus, & illa Senatus nostri apud *Cabed. decis. 167. p. 1.* ut ait idem *Sylva dict. n. 9.*

8 Secundus casus est, quando nec merita, nec servitia domini præcesserunt erga Regem, & tunc nulla domini contemplatio præsumitur, nec ejus contemplatione Regem motum fuisse ad conferendum famulo officium, vel munus censetur; sed videtur habuisse rationem idoneitatis, meritorumque ejusdem famuli, & sic tale munus, seu officium non compensatur cum salario debito, ut tenent supra citati. Et sic textus in *dict. L. Cum multa 7. Cod. de bonis quæ liberis, & in dict. Ord. hoc lib. 4. tit. 97. §. 10.* non procedunt in rebus donatis si iis ob merita, patrisque servitiis, quia tunc patri, non filio acquiritur Principis donatio. *Janches de n. trim. lib. 6. disput. 26. n. 13. Palatius Rub. de donat. §. 45. num. 19. Cabed. de n. trim. lib. 6. Valasc. de partit. cap. 13. n. 27.* Qui casus intelligitur, nisi aliter Princeps in donatione expresserit, & si dicat donare ad preces, vel ob merita domini tunc enim compensatio admittitur, ut colligitur ex nostro textu ibi: *Por fa-*

zermos

zermos mercè a se uis amos, e por se uis feito.

9 Sed quid si dominus in aliquid munere, vel officio, industriam, & laborem impendit, an talis industria, & labor cum salario compensetur? Et videtur, quod sic, prout ex *Navarro in d. de aatis, & promissis §. 4. n. 47. versic. Tum quia tenet Sylva de Salar. Quæst. 70. n. 14.* Ad quod conducunt textus in *L. 1. & in L. Si non fuerint. Cod. de societ. & in §. De illa. Instit. eod. tit. ubi alicujus opera, & industria, seu labor sæpe pro pecunia æstimatur, non enim ambigitur, societatem contrahi posse, ut ex parte unius conferatur pecunia, ex parte autem alterius solummodo opera, & tamen lucrum communicatur, & inter eos dividitur, ut tenent scribentes in *dict. §. De illa. Instit. de societ. Ord. hoc lib. 4. tit. 44. §. 9.* ubi *Barboj. & nos ibi dicimus, favente Deo.**

10 Facit etiam, quod quilibet pro opera sua potest mercedem expetere, ex textu in *L. Hoc jure §. 1. ff. de donat.* Ideoque potest dominus postulare mercedem pro industria, & labore adhibito pro nanciscendo munere famulo suo, maxime si dominus, intercedendo pro famulo, merita, & servitia expectata deprecatur, in quorum compensationem munus, seu officium ejus famulo præbet; quippe unusquisque potest recompensationem accipere pro suo interesse, præcipue pro damno vitando. *L. Non utique ff. de eo qui cert. loc. dar. oport. L. Unica. Cod. de sentent. de eo, quod inter se. L. Vinum ff. de reb. credit. Gloss. in cap. conquestus de usur.*

11 Iniquum enim fore, laborem, industriam, & diligentiam domini in quaerenda gratia non prodesse, sed famulo dumtaxat, ex *Lactant. Firmian. Divinar. Instit. cap. 4. ibi: Quis est vel tam ineptus, vel tam otiosus, ut agredietur facere aliquid frustra, ex quo nullam utilitatem, nullum commodum speret.* Quippe & homines ea sumus natura, ut quoque ad res pias,

vel honestas nullum ferme laborem suscipimus, nisi aliqua utilitatis species objiciatur, ut refert *Solorzan. de jur. Indiar. tom. 1. cap. 16. n. 110.* tenet *Sylva de Salar. Quæst. 70. n. 15.*

12 Sed *Navarrus, & Sylva* locis supra citatis numer. 9. ideo asseverant, compensationem esse admittendam, quia loquuntur, quando dominus pro munere nanciscendo pecuniam expendit; secus vero dicendum videtur, quoties dumtaxat industriam, & laborem effudit; nam cum dominus agat de lucro captando famulus verò de damno vitando, potius famulo favendum est, ex text. in *L. Non debet actori. §. In re obscura, & in L. In eo 33. ff. de regul. jur. & in L. Et si quis §. 1. ff. de re legat. & sumpt.* Cum igituralaria loco alimentorum succedant ex *Zacchia de Salar. Quæst. 37. n. 2. Bersan. de compensation. cap. 3. Quæst. 16. n. 1.* Et alimentorum causa sit adeo favorabilis. *Surd. de aliment. tit. 1. Quæst. 120. n. 10.* In dubio pro eis judicandum est *L. Sed his qui §. An autem ff. de Carbon. edict. Coler. de aliment. cap. 14. n. 8.* Quia iniquum esset, æquitati relictaretur, quod dominus accedendo ad Principem, uno dumtaxat verbo illico solveret salarium famulo, qui magis incommodis ei servivit. Nec certum est dicere, iniquum esse industriam, & diligentiam domini nihil sibi prodesse, sed tantum famulo, si cum servitio non compensaretur: Respondetur enim, quod quamvis adeptum munus minime compensetur cum salario, non ideo dici potest, quod diligentia, & industria domini frustetur; cum præmeditatum, & optatum effectum nanciscatur, nempe, muneris assequutionem, & cum dominus ad præcisam summam famulo solvendam se adstringat, illud quod salarium excedit, donatum censetur. Neque tunc domini industria remanet sibi damno, sed potius utilis, cum liberalis nomen consequatur, quod loco utilitatis substituitur, liberalitas quippe

quippe virtutum omnium est gravissima. *Polycrates lib. 8. cap. 15.* Ad dilectionem enim, & amicitiam homines facit promptissimos. *Azeved. ad const. Hispan. lib. 5. tit. 9. n. 1. Noldin. de stat. nobilit. cap. 2. §. 5. n. 30.* Quare hanc opinionem defendit, & illustrat *Gutierrez de compensation. tom. 1. lib. 3. Quæst. 23. à n. 35. cum seqq.*

13 Maior autem difficultas est, quando dominus ad munus consequendum pecuniam expendit; an hæc pecunia compensetur cum salario? Et videtur, quod sic, quia dominus expendendo pro famulo videturolvere debitum salarii, cum de suo nemo beneficium facere teneatur. *Cap. Precarie, 10. Quæst. 2. & ita tenent Navarrus in tract. de datis, & promiss. §. 4. n. 47. Sylva de Salar. Quæst. 70. n. 14.*

14 Contrarium tamen verius videtur, quia donatio in dubio non censetur facta animo compensandi. *L. Etiam §. si debita, L. Si vero ff. de bonis libert. Gutierrez de compensat. tom. 2. lib. 4. Quæst. 24. ex n. 17.* Maxime cum salarium sit debitum voluntarium quia habuit voluntarium initium, & domini consensu fuit contractum ex *Sylva de Salar. Quæst. 69. n. 3.* quod bene explicat *idem Gutierrez dict. Quæst. 24. à numer. 23. cum seqq.* & procedit communis regula, quod cum debitor voluntarius creditori suo donat, non præsumitur donare animo compensandi, sed donandi, ut ait *Gutierrez dict. Quæst. 24. n. 22.* de quo nos latius agemus in §. sequenti ex quibus, & aliis hanc sententiam tenet ipse *Gutierrez de compensat. tom. 1. lib. 3. Quæst. 23. à n. 43. cum seqq.* ubi n. 52. eam extendit, etiamsi exhibita servitia æquent pecuniis expensis in consequendo munere, quia superfluum donatum censetur. *Et n. 51.* illam limitat, ut non procedat, quando famulus absque salario famulatus fuerit domino, ea conventionione tacita, vel expressa, quod dominus à Rege, vel ab aliquo aliquo officium, vel munus ei

obventurus erat, quia tunc munus, vel officium comperitur cum salario, dummodo munus servitio coæquetur. *ex cap. Relatum, o. 2. de testam. Sylva dict. Quæst. 70. n. 16.* quod comprobatur ex his, quæ *Flores de Menavar. lib. 1. Quæst. 8. à n. 10.*

15 Alias limitationes colliguntur eodem *Gutierrez dict. lib. 4. Quæst. 24. ex n. 35. cum seqq. & ex numer. 71. cum seqq.*

16 In textu ibi: *Por contemplação.* Contemplatio nihil aliud est, quam tacita, seu conjecturata mens disponentis. *L. Sicut legatum ff. de condit. & demonstrat. L. Sed & si quid ff. de usufruct. L. Cum te fundu... Cod. de pact. inter emptor. Andreol. contr. 4. n. 31. Costa de scient. & ignorant. regul. 1. n. 7. Giurb. observat. 6. n. 3. Simon. de Præst. de interpret. ultim. volunt. lib. 1. interpret. 2. Dub. 2. solut. 6. n. 2.*

17 Et idem est contemplatio, ac affectio, & intuitus, quia sunt synonyma, nec non plurimum valet ad interpretandam mentem testatoris, seu disponentis, & tantum valet, quantum demonstratio, ut per text. in *L. Fideicommissa §. Hæc verba, & §. Quæcumque, atque §. Interdum ff. de legat. 3. L. Qui filium in princip. ad Senat. consult. T. Julian. tradunt Simon. de Præst. dict. solut. 6. Costa dict. regul. 1. n. 8. 9. & 10.*

18 Et in contemplatione non tantum verba, quantum persona attenditur, cujus contemplatione aliquid disponitur, pæneque induere solet naturam causæ finalis; *ex Præst. loco citat. tenet Costa dict. regul. 1. n. 12.*

19 Unde cujus contemplatione actus fuit celebratus, & in cujus gratiam inspicendum est. *T. Fideicommissa §. Interdum ff. de legat. 3. L. Si ita stipulatus fuero §. Possum ff. de verbor obligat. Bald. in L. Cum oportet n. 4. Cod. de bonis, quæ liber. C. Menoch. consil. 81. n. 40. Andreol. contr. 4. n. 5. Giurb. observat. 6. n. 2. & 4.* Quia ipsa persona contemplata attenditur, licet verba aliam personam respiciant. *Giurba*

Giurba dict. observat. 6. n. 2. 7. & 17. Ipsique personæ contemplata fieri censetur actus. *Giurba sub dicto n. 2. Salgad. de reg. provis. p. 2. cap. 12. n. 15.* Et ei competit actio, cujus contemplatione actus geritur. *L. Sicut legat. §. Si Titio ff. de legat. 1. ubi Jason. n. 3. Andreol. dict. contr. 4. num. 5. Gratian. Forens. tom. 1. cap. 131. n. 17. Giurb. observat. 6. n. 3.*

20 Ideoque donatum illi quæsitum censetur, cujus contemplatione fuit datum. *L. Profectitia §. 1. ff. de jur. dot. L. Sed si plures §. In arrogato ff. de vulgar. & pupillar. L. Dotem dedit ff. de collat. bonor. Giurb. dict. observat. 6. n. 1. Sur. decis. 322. n. 46. & 47. & consil. 177. n. 45. Mantica de conjectur. ultimar. volunt. lib. 8. tit. 16. numer. 1. Menoch. lib. 3. præsumpt. 28. n. 10. Valasc. de jure emphyt. Quæst. 49. num. 8. Petr. Barbos. in L. Quia tale 14. n. 18. ff. solut. matrim. Quod tamen intellige de quæstione ficta, ut per *Barbos. ibidem*, nam donata illi soli acquiruntur, cui facta fuit donatio contemplatione alterius, ex juribus, cum quibus firmat. *Larrea decis. 33. n. 39.* Ideoque morte illius, cujus contemplatione donatio facta fuit, non extinguatur ipsa donatio. *Petr. Barb. dict. n. 18. versic. No. stat.**

21 Certique juris est, quod si contemplatione alterius aliquid uni datur, perinde est, ac si à persona contemplata proveniat. *L. Facta §. Si hæres ff. ad Trebell. L. Sed & si quid ff. de usufruct. L. Ex morte. Cod. de pact. convent. L. Hinc queritur §. Potest ff. de pecul. Mantica dict. tit. 16. n. 1. Simon. de Præst. de interpret. ultim. volunt. lib. 1. interpret. 2. Dub. 2. solut. 6. n. 23. Giurb. observat. 6. n. 1.* Ex quibus elicitur ratio cur in nostro textu deciditur, quod donatio famulo alicujus facta domini contemplatione, compensanda est cum salario, quia fingitur prius domino datum, & ab eo brevi manu in famulum translata. *L. 3. §. fin. ff. de donat. inter vir & uxor. Petr. Barb. dict. n. 18. versic. Non obstat.*

Tomo I,

Sed advertendum est, quod contemplatio non præsumitur in dubio: *Cuman. consil. 73. ad fin. Card. Thuse liter. C. conclus. 966. numer. 14. Giurb. observat. 6. sub n. 10.* Sicque in dubio donatum alicui, ejus, & non alterius personæ contemplatione donatum præsumitur. *Ponte consil. 146. n. 65. p. 2. Menoch. lib. 3. præsumpt. 28. n. 17. Giurb. dict. observat. 6. sub num. 14.*

23 In textu ibi: *Quando já são mortos.* Ex quo oritur præsumptio solutionis, quia petere distulerunt post mortem domini; & sic in tempus, in quo verisimiliter probationes solutionis, vel aliter rei gestæ veritas haberi non potest. *Cyriac. tom. 2. contr. 280. n. 9. Anton. Gobius consult. 68. n. 16. Ful. Capom. tom. 3. discept. 179. n. 5. Postb. resolut. Civil. 50. n. 4. Episcop. Rocca Selectar. tom. 2. cap. 155. num. 4. Sousa de Maced. decis. 34. num. 8. Peg. Forens. tom. 3. de actionib. cap. 28. num. 676.*

24 In textu ibi: *Por fazermos mercê a seus amos, e por seu respeito.* Ex his verbis colligitur, & probatur, quando donatio facta est famulo contemplatione domini, si in donatione exprimantur, vel alia familia, per ea enim explicatur contemplatio, de qua textus loquitur, super qua supra diximus à n. 16.

Ad §. 11.

SUMMARIUM.

- 1 Legato simpliciter à domino famulo relicto, compensari debet cum salario.
- 2 Quod multis exemplis comprobatur.
- 3 Contrarium tamen jure communi inspecto tenetur.
- 4 Salarii debitum ej. voluntarium.
- 5 Dispositio textus nostri non ex jure Civili, sed ex novo descendit.
- 6 Legato, seu donatione titulo dotis famulo, vel famulæ facta, cum
Xxx salario

- salario non compensatur.
 Extraneus mulierem dotans, animo donandi dotasse praesumitur, ibid.
- 7 Donatio favore dotis praesumitur, etsi alia causa posset subesse.
- 8 Donatio praesumitur favore uxoris.
 Donatio à debitore creditori facta cum debito non compensatur, nisi exprimatur, ibid.
- 9 Donatio in dubio non praesumitur, imo potius compensatio.
- 10 Donationis praesumptio refellitur, si causa subsit donationem excludens.
- 11 Donationis actus potius concurrenti causae, quam voluntati donandi attribuitur.
- 12 Actus praesumitur factus in executionem tractatus praecedentis.
- 13 Solutio semper fieri praesumitur secundum titulum, & obligationem praecedentem.
- 14 Quod certe verum, & magis receptius.
- 15 Fundamenti contrarium asserentium respondetur, & n. 16. & 17.
- 18 Domino famulo legatum relinquentem cum salario compensatur, si aliter expresse non statuatur.
- 19 Etiam si legatum sit maius, vel minus, quam salarii debitum.
- 20 Si quantitas relicta, cum quantitate debita conveniat, etiam jure communi attento praesumitur animus compensandi legatum cum voluntario debito.
 Idemque si legatur eadem species, quam legatario testator debebat, vel ei pro debito erat obligata, ibid.
- 21 Famulo legatum acceptante amplius salarium petere nequit, nisi minoris fuerit quantitatis.
- 22 An legatum famulis factum in recognitionem servitorum tollatur, si procedente tempore testator mercedem famulis solverit, & fiat quietatio? Remissive.
- 23 An legatum pro salario & remuneratione laborum factum praecedat legitimam in computatione? Remissive.

- 24 Dispositio hujus textus militat in donatione inter vivos, & à fortiori causa mortis.
 De contrariis ad ultimas voluntates bene argumentatur, & è contraria, ibid.
- 25 Legatum, vel donatio à debitori creditori facta, animo compensandi facta censetur, si debitum sit necessarium, non tamen si voluntarium.
 Quale sit debitum voluntarium, & quale necessarium, ibid, Remissive.
- 26 De conjecturis, ex quibus compensandi animus, vel non, colligatur. Remissive.
- 27 Jure nostro animo compensandi praesumitur legatum, si debetum sit necessarium, si voluntarium.
- 28 Contrarium tamen defenditur. & n. seqq.
- 29 Lex nova super aliquem casum disponens specificè, ad alios non extenditur.
- 30 Satisfit argumentis contrariis.
 Sola ratio jus non facit in exorbitantibus à jure communi, nec specialia absque legis auctoritate ad casus similes licet extendere, ibid.

Desumitur ex textu, quod si testator legatum famulo relinquat simpliciter, non declarando, quod illud liberaliter relinquit ultra satisfactionem salarii, compensari debet cum ipso salario, ac si testator ita declararet; in hoc enim casu voluit legislator noster, ut praesumatur, voluisse testatorem potius à debito se liberare, quam donationem gratuitam facere, tenent Card. in praxi verbo Legatum n. 28 in fine Gabr. Pereir. decis. 13. in fine. Barboz. hic n. 1.

Quae quidem conclusio ex pluribus juriis corroboratur: Et primò ex textu in Authent. Præterea. Cod. Unde vir, & uxor. ubi si conjux alteri conjugii superstiti legatum relinquat, compensatur hoc legatum cum portione debita ipsi conjugii vigore prædictæ

dictæ Authentica. Secundo ex text. in L. Si cum dotem 23. §. Si pater. ff. Solut. matrim. ubi si pater abique filiae consensu dotem exigit, eam heredem instituendo, vel aliquid legando, hoc fecisse censetur animo compensandi cum exacta dote: Tertio ex text. in L. Quoniam novella. Cod. de inoffic. testam. ubi Imperator rescriptit, quod si pater filio donationem propter nuptias elargiatur, hæc donatio compensatur cum legitima à patre filio debita. Quarto ex text. in L. Hujusmodi 86. §. Cum pater ff. de legat. 1. In quo habetur, quod si pater primo dotat promittendo, postea verò legat, videtur à dote legare. Quinto ex text. in L. Titia cum testamento §. Qui invita ff. de legat. 2. ubi si filia pater aliquid legat, qua invita, dotem pater exigit à filia alterutro, nisi plus fuerit in dote, debet esse contenta. Sexto ex textu in L. Omnimodo 30. §. Imputari. Cod. de inoffic. testam. ubi habetur, quod filius debet cum legitima compensare militiam, seu annuum redditum emptum ex pecunia defuncti, nisi sit de silentariis.

Sed jure communi inspecto, contrarium tenendum est, scilicet, quod prædictum legatum non compensetur cum salario, sed famulus utrumque consequi debeat, nempe, legatum, & salarium, per textum in L. Creditorem 87. ff. de legat. 2. & in L. Unic. §. Sciendum. Cod. de rei uxoris action. ac in L. Creditor. 16. Cod. de legat. atque in L. Si compensandi 6. Cod. de heredib. instituend. Hancque sententiam tenent Sylva de Salar. Quæst. 69. n. 3. Riccius p. 4. Collectan. 1269. Arias de Mesa var. 1. 2. cap. 9. n. 20. Bersan. de compensationib. cap. 2. Quæst. 30. n. 25. Gutierrez eod. tract. de compensationib. lib. 3. Quæst. 23. à n. 60. cum seqq. tom. 1. Altmar in observat. ad consil. 25. Rovit n. 31. lib. 1.

Nec obstant jura supra allegata n. 2. Quia loquuntur in debitis necessariis, prout expendit Petr. Barb. in dict. L. Si cum dotem 23. §. Si pater

à n. 1. cum seqq. ff. Solut. matrim. & responder. Gutierrez dict. cap. 23. n. 65. Debitum autem salarii est voluntarium, ideoque cum eo non compensatur legatum. Gutierrez ubi proxime n. 66.

Quare textus noster ex juris communis regulis non definit, legatum cum salario compensari debere, sed ex novo jure; ideoque in eo dicit legislator noster, in hoc casu velle, quod praesumatur, dominum voluisse potius, se liberari à debito, ad quod erat obligatus, quam donationem facere ejus; quod non debebat, ut patet ex verbis ibi: Porque neste caso queremos, que se presume, que quiz antes livrar se da dívida, a que era obrigado, que fazer doação, que não devia. Quod verbum Queremos, seu volumus aperte demonstrat, voluisse legislatorem jus novum constituere, alias simpliciter diceret, in hoc casu praesumi dominum voluisse à debito liberari, non addito illo verbo volumus per quod jus novum significavit: ex Clem. ultim. de officio ordinar. notat in terminis hujus textus. Arias de Mesa dict. cap. 9. n. 21. Gutierrez dict. cap. 23. num. 71. Gabr. Pereir. decis. 13. in fine.

Utrum autem dispositio hujus textus procedat etiam in legato, seu donatione facta titulo dotis famulo, vel famula? Et videtur, quod non ex sequentibus fundamentis: Primò quia extraneus dotans mulierem praesumitur dotasse animo donandi ex text. in L. Unica §. Accedit. Cod. de rei uxoris action. Bald. consil. 59. numer. 2. Rotta decis. 60. n. 2. part. 4. recentior. Baron. de effectib. minor. etat. circa contract. effect. 8. num. 3. Cyriac. contr. 508 n. 23. tom. 3. Surd. consil. 196. n. 26. Gutierrez de compensationib. lib. 4. Quæst. 24. n. 55. & alii relati per Zachiam de Salar. Quæst. 36. n. 1.

Secundò, quia favore dotis praesumitur donatio, quam quam alia causa subesse posset: Bald. in L. final. n. 12. Cod. de dot. promissio. Mantica de

tacit. & ambig. lib. 12. tit. 19. n. 1. 19. Menoch. consil. 771. n. 20. lib. 8. Surd. consil. 534. n. 10. Gutierrez dict. Quæst. 24. n. 56. plures refert Zacchias dict. Quæst. 36. n. 2. cum seqq.

8 Tertiò, quia quoties privilegium dotis cessaret, concurreret privilegium causæ piæ, cujus favore præsumitur donatio. *Zacchia n. 3. Idem Gutierrez ubi proxime ex num. 57. ubi n. 60. tradit pro quarto fundamento, quod donatio à debitore creditori facta, nunquam videtur facta animo compensandi cum debito, nisi hoc expressum reperiatur, pro quo plures ibi allegat. Quare ipse Gutierrez hanc sententiam negativam vocat veriore, & eam defendit totis viribus, ne compensatio de dote cum salario admittatur, quia est debitum voluntarium, arguendo etiam de legato creditori relicto, de quo plures allegat n. 61.*

9 Sed affirmativa sententia admittens compensationem de dote cum salario famuli, vel famulæ pluribus fundatur: Primò, quia donatio in dubio non præsumitur, sed potius compensatio: *ex text. in L. Dispensatorem ff. de Solut. & in L. Campanus ff. de oper. libertor. Sylva de Salar. Quæst. 69. n. 7. in fine. Menoch. lib. 3. præsumpt. 24. n. 1. & 2. Cabed. p. 1. decis. 117. n. 2. & hoc probatur ex nostro textu in fine. Flores de Mena var. lib. 3. Quæst. 23. n. 90. Zacch. de Salar. Quæst. 36. n. 6.*

10 Secundò, quia donationis præsumptio tunc maximè refellitur, quando subest alia causa ipsam donationem excludens. *L. Cum post §. 1. ff. de administrat. tutor. Menoch. de arbit. casu 88. n. 46. Zacch. dict. Quæst. 36. n. 8.*

11 Tertiò, quia donationis actus potius attribuendus est concurrenti causæ, quàm voluntati donandi. *L. Et ideo §. final. ff. de rem. vers. L. Siquis pro uxore ff. de donat. inter vir, & uxor. Bald. Novell. de dote p. 6. de privileg. 3. n. 6. Ruin. consil. 70. n. 10. &*

consil. 200. n. 4. lib. 2. Paul. de Cast. consil. 96. lib. 2. Gloss. in dict. L. Siquis pro uxore, verbo succurri. Zacch. dict. Quæst. 36. n. 9.

12 Quarto, quia actus semper præsumitur factus in executionem præcedentis tractatus. *L. Qui in aliena, 6. §. Si is, qui, ff. de acquirenda. n. datat. L. Pignori 13. §. final. ff. de usucapion. L. 3. §. verum ff. de manumiss. Alciat. de præsumpt. regul. 2. præsumpt. 24. Alexand. consil. 25. n. 9. lib. 2. Menoch. lib. 2. præsumpt. 74. n. 3. & lib. 3. præsumpt. 49. n. 4. Mascard. de probat. concl. 619. n. 2. & concl. 1139. n. 8. Surd. decis. 325. n. 7. Cabed. p. 1. decis. 117. n. 5.*

13 Quintò, quia præsumptio est, quod solutio semper sit secundum titulum, & obligationem præcedentem. *Sylva de Salar. Quæst. 69. n. 8. Cabed. dict. decis. 117. n. 6.*

14 Ex quibus hæc affirmativa sententia receptior est, & magis conformis dispositioni hujus textus, & pro ea stat decisio Senatus nostri apud *Cabed. p. 1. dict. decis. 117. à n. 1. cum seqq. quem sequuntur. Fontanell. de patris nuptial. claus. 5. Gloss. 1. p. 3. n. 4. Pacion. de locat. cap. 35. n. 143. Zacch. de Salar. Quæst. 26. n. 11. Barbosa. hic n. 2. in fine. P. ens. tom. 6. de actionib. cap. 140. à n. 1. cum seqq.*

15 Et sic non obstant, quæ in contrarium adducta sunt supra à n. 6. Ad primum enim respondetur, non procedere, ubi ex acti circumstantiis excluditur donationis præsumptio, & ad istum effectum urgentissima est illa, quod dotans sit debitor dotati, vel dotata; quia tunc semper in extinctionem acti datam fuisse dotem dicendum est, ut ait *Zacchia dict. Quæst. 36. n. 12. Quod maximè procedit attempta dispositione nostri textus, ubi legislator voluit, ut semper præsumatur, quod dominus potius voluit se liberare à debito, cui obligatus erat, quàm facere donationem, ad quam adstrictus non erat, ut supra ponderavimus n. 5. Et ideo apud nos*

in terminis nostri textus, & nostræ quæstionis admittenda non est illa communis distinctio de debito necessario, & voluntario, de qua *Gutierrez de tutel. p. 3. cap. 5. à n. 2. Alter Gutierrez de compensationib. lib. 4. Quæst. 24. ex n. 20. & ex n. 64. Petr. Barbosa. in L. Si cum dotem 23. §. Si pater à num. 1. cum seqq. ff. Solut. matrim.* Nam licet salarium dicatur procedere ex causa voluntaria ab initio, & ideo cum eo compensari non debeat legatum, vel donatio juxta prædictam distinctionem. Hoc tamen fallit, nisi aliud ex conjecturis colligatur, ut ait *primus Gutierrez dict. cap. 5. n. 4. & secundus Gutierrez dict. Quæst. 24. n. 39. ubi plures laudat, textus autem noster habuit pro urgenti conjectura compensationis debitum salarii, & cum sit nostrum jus commune servandum est, ut tenent supra citati n. 5.*

16 Ad secundum objectum de favore dotis supra n. 7. respondetur, quod Doctores dicentes, quod favore dotis præsumitur donatum, etiam si alia causa subesse posset, loquuntur contra textum expressum in *L. Cum post, & in L. Cum plures §. cum tutor. ff. de administrat. tutor. & contra communem opinionem, quam sequitur Surd. sibi contrariis consil. 119. ac ita respondet Zacch. dict. Quæst. 36. n. 13. cum seqq. ubi ait cum Surd. quod Justinianus in L. Unic. §. Accedit. Cod. de rei uxor. action. non induxit donationem, sed solum tacitam stipulationem ad favorem mulieris, quod satis est, cum non sint extendenda specialia ex *L. Jus singulare ff. de legib.**

17 Et ad tertium objectum supra n. 8. Respondet etiam *P. Zacch. n. 8. procedere, quando alia non concurrat causa, per Bartolomeum in L. Nisennius n. 5. ff. de negot. gest. Rotta decis. 724. n. 2. versic. Et secundum, p. 1. diversor. Audit autem ipse Zacch. loc. citat. à n. 17. quod cum materia hujus nostræ quæstionis sit conjecturalis, non propterea excludatur casus, quo quis voluerit dotem donare,*

& non compensare, veluti si dominus dotans restitutionem dotis sibi stipulatus fuisset, vel concurrant alia conjecturæ, & circumstantiæ, quæ suadeant, quod dominus habuerit animam donandi, aut extinguendi debitum. Quas enumerant relati ab eodem *Zacch. dict. n. 17. & Gutierrez de compensationib. lib. 4. Quæst. 24. ex n. 35. & ex n. 68. cum seqq. tom. 2.*

18 In textu ibi: *Não declarando.* In his verbis voluit textus, quod si dominus, legando, vel donando famulis suis, non declaraverit, se liberaliter, ultra satisfactionem salarii legatum relinquere, vel donationem facere, compensari debet cum salario: Ac ita compensationem excludit solum in casu, quo dominus expresse dixit, aliquid famulo relinquere liberaliter, ultra satisfactionem salarii, quare apud nos admitti non debent præsumptiones, & conjecturæ exclusivæ compensationis, nisi illæ, ex quibus evidenter appareat, dominum liberaliter ultra solutionem servitii voluisse donare, nec aliter admitti potest probatio, nam textus voluit, quod animus compensandi præsumatur, & non donandi, & insimul statuit, ut legatum compensetur cum salario; quo casu hæc præsumptio est juris, & de jure, ad tradita in nostris *Commentar. ad Ord. lib. 3. tit. 66. ad Princip. n. 13. & ideo probationem in contrarium non admittit, ut ibi diximus n. 10. & n. 14. ubi à n. 15. hoc limitavimus dupliciter.*

19 In textu ibi: *Se desconte da soldada.* Et hoc quamvis legatum sit minoris, vel maioris quantitatis, quàm debitum salarii, nam si quantitas legata est maior quantitate debita, admittitur compensatio, cum in maiori summa insit, & minor. *Menoch. de præsumpt. lib. 3. præsumpt. 142. n. 1. & lib. 4. præsumpt. 10. n. 33. Gutierrez de compensat. lib. 4. Quæst. 24. n. 72. & n. 80. Si verè quantitas legata est minor, quantitate debita, & legatarius acceptat legatum, non tene-*

tur

tur compenlare, nisi pro quantitate sibi relicta: ex *Castrensi* in *L. Creditorum in fine*, ff. de legat. 2. *Alexand. consil.* 132. n. 2. lib. 1. *Menoch. dict. presumpt.* 110. n. 55. & est de mente nostri textus.

20 Quando autem quantitas legata convenit cum quantitate debita, cui est equalis; etiam attento jure communi, prælumitur animus compensandi legatum cum debito voluntario *Menoch. consil.* 56. n. 25. lib. 1. & *dict. presumpt.* 110. n. 32. *Gutierrez dict. cap.* 24. n. 72. Et idem est, quando legata est eadem species, quam legatario testator debebat, vel ei pro debito obligata erat. *Menoch. dict. presumpt.* 110. n. 31.

21 Hinc inferitur, quod si famulus legatum acceptavit, non potest amplius salarium petere, quia per compensationem inductam à nostro textu solutum fuit, nisi minoris fuerit quantitas legatum, quia tunc residuum petere valebit. Ita etiam decisum extat, quando testator mandat compensari legatum cum salario, *Rota coram Seraph. decis.* 961. quam exornat *Zacch. de Salar. Quest.* 34. à n. 1. ubi n. 3. ampliat, ut procedat, etiam si legatum esset minoris valoris, quod tamen declarat ex n. 9. cum seqq. tenet Senator *Guerreir. tract.* 2. de division. lib. 8. cap. 25. n. 124. cum seqq.

22 Utrum autem legatum factum famulis in recognitionem servitio-nem, tollatur ex eo, quod procedente tempore, ipse testator mercedem famulis solverit, & in instrumento solutionis fuerit facta quietatio generalis de omnino, quod prætendi possent occasione servitutis? Vide plene *Zacchia de Salar. Quest.* 35. per tot. Senator *Guerreir. tract.* 2. de division. lib. 8. cap. 25. n. 119. cum seqq. ubi n. 121. ait, sequendam esse dispositionem hujus textus.

23 Et an legatum factum pro salario, & remuneratione laborum præcedat legitimam in computatione? Agit etiam *ide. n. Zacch. Quest.* 33. à n.

1. cum seqq. *Guerreir. dict. cap.* 25. à n. 122. cum seqq.

24 in textu ibi *Que fazer doação*. Ergo hujus textus dispositio procedit etiam in donatione inter vivos, sicut in dote diximus supra ex n. 6. cum seqq. Quia quamvis in legato loonatur, recte donationi inter vivos adoptari potest, cum legatum nihil aliud sit, quam quædam donatio. *L. Legatum ff. de legat. 2. §. Legatum. Instit. de legat.* Atque in jure validum est argumentum in iis, in quibus per leges non constituitur differentia. *L. Pactum 47. ff. de pact.* Et etiam valet argumentum de contractibus ad ultimas voluntates, & e contra. *L. Cum qui ita ff. de verbor. significat. L. Quæ de legatis. L. Servum filii 46. §. Cum qui Chirographum ff. de legat. 1. L. final. Cod. de legat. Menoch. consil.* 58. n. 23. & de *presumpt. lib.* 4. *presumpt.* 127. n. 9. *Mantica de conjectur. lib.* 3. tit. 18. & de *tacit. & ambig. lib.* 2. tit. 15. n. 1. *Gomes var. tom.* 1. cap. 12. n. 3. Et à fortiori procedit in donatione causa mortis, ut cum *Molin. Barbof. hic n.* 2.

25 Queritur hic, an dispositio hujus textus procedat etiam in aliis delictis ex aliis causis, non autem ex famulatu, vel rebus procedentibus, ita ut per eum decidatur illa questio, an legatum vel donatio facta à debitore creditori suo, censeatur facta animo compensandi cum debito? In qua jure communi attento, alii affirmant, & alii negant, apud *Gutierrez de compensat. lib.* 4. *Quest.* 24. à n. 17. Sed communiter distinguitur inter debitum necessarium, & voluntarium ita ut si debitor necessarius erat, tunc donatio animo compensandi facta videretur: Si vero donans erat debito voluntarius non animo compensandi donare censeatur late explicant. *Bersan. de compensat. cap.* 2. *Quest.* 30. à n. 1. *Gutierrez dict. Quest.* 24. à n. 10. cum seqq. ubi ex n. 23. explicat quale sit debitum necessarium, & quale voluntarium ultra relatos à *Barbof. hic sub n.* 1.

& à *Guerreir. tract.* 2. de division. lib. 8. cap. 7. num. 20.

26 Conjecturæ autem, ex quibus colligatur animus compensandi cum debito necessario, vel voluntario, aut excludendi compensatio-nem, posuit. *Menoch. de presumpt. lib.* 3. *presumpt.* 142. ex n. 1. & lib. 4. *presumpt.* 109. & *presumpt.* 110. & ex *ep Gutierrez dict. Quest.* 24. ex n. 35. & à n. 68. cum seqq. *Bersan dict. Quest.* 30. num. 8. cum seqq.

27 Sed inspecto jure nostro in præfenti textu, videbatur dicendum, quod legato relicto, vel donatione facta per debitorem suo creditori non declarant, quod libere relinquit, vel donat ultra solutionem debiti, cum eo compensari debet, siue debitum sit necessarium, siue voluntarium ex identitate rationis, nam famulus pro salario etiam dicitur creditor, siue salarium sit conventum, siue non ex Ord. hoc lib. 4. tit. 29. & §. 9. hujus tit. & probatur expresse ex finalibus verbis nostri textus ibi: *Que quiz antes livrar-se da divida, que era obrigado, que fazer doação, que não devia, quæ ratio æque militat in debitore donante, vel legantē simpliciter creditori suo, & ideo est casus comprehensus in dispositione hujus textus ex identitate rationis* *Valasc. consil.* 185. n. 6. *Aur. Barbof. vot.* 19. n. 29. *Egid. in L. Titie sinupserit p.* 3. n. 36. ff. de condit. & demonstrat. *Cordeir. dubit. Forens.* 11. n. 51. in fine, *Portugal. de donat. reg. lib.* 2. cap. 10. n. 110. ubi etiam ait, quod casus, quos necit paritas æquitatis, & identitas rationis, non sunt separandi, quoad juris dispositionem.

28 His tamen non obstantibus, contrarium videtur verum; nam compensatio, de qua in hoc textu, inducta fuit per novum jus in eo constituto contra juris communis regulas supra adductas n. 3. prout cū alias scripsimus n. 5. & tanquam correctorius stricte interpretandus est; quoniam lex nova, quæ non in totum

corrigit antiquam, sed in aliquo casu speciali, de quo loquitur, in reliquis jus commune intactum, & incorruptum relinquit. *L. Præcipimus. Cod. de appellat. L. Si quando. Cod. de inofficiof. testam. L. Si verò §. De viro ff. Solut. matrim. & pluribus exornat Portugal. dict. cap. 10. n. 123.*

29 Cum igitur testator noster loquitur de casu speciali, nempe, de legato per dominum famulo simpliciter relicto; in quonove voluit, legatum compensari cum salario, trahi non debet ejus dispositio ad alios creditores, tanquam probata in casu speciali, ut patet ex verbis ibi: *Porque neste caso queremos*. Siquidem ubi lex nova disponit super aliquo casu specificè, non licet illam ad alios casus extendere; sed illi non expressi, & omissi manere censeantur sub juris communis dispositione: ex *Castill. de usufruct. cap.* 1. à n. 53. *Girond. de privileg. & exemption n.* 556. & n. 886. *Salgad. de Supplicat. ad Sanctissim. p.* 2. cap. 10. n. 43. cum seqq. *Portug. dict. cap.* 10. n. 125.

30 Nec obstat argumentum de identitate rationis, de quo supra n. 27. Non enim procedit, quando juris correctio sequeretur: ex *Menoc. de arbitr. cas.* 84. n. 6. & *consil.* 180. n. 51. *Salgad. dict. cap.* 10. n. 47. *Boer. p.* 2. *decis.* 228. sub n. 11. *Card. Thusc. liter. R. concl.* 31. n. 43. *Tabor in locis comm. ad August. Barbof. lib.* 16. c. 7. *Axiom.* 13. versic. *Limita 1.* Sola enim ratio jus non facit in exorbitantibus à jure communi, nec jura specialia absque legis auctoritate ad casus similes extendere licet *argum. l. Sancimus 27. Cod. de testam. Tabor. dict. Axiom.* 13. versic. *Limita 2.*

Ad §. 12. final.

SUMMARIUM.

- 1 Anteambulones, & pedisequis, si ultra sum officium, alii inserviant, etsi à principio nihil diceretur, salarium non augetur.
- 2 Augetur tamen si ad ea exercenda fuit receptus, vel postea deputatus.
- 3 Famulo simpliciter ad serviendum suscepto licet pluribus inserviat officiis plura salaria non debentur, ibid.
- 3 Famulo ad munera administratoris, seu economi, &c recepto, simul cum illo Anteambulonis, Pedisequis, &c nullo salario convento ei salarium augetur, attenda utraque occupatione.

1 **Q**uamvis Anteambulones, & pedisequi domino tuo aliquando, & aliquibus vicibus inserviant, uti administratores, vel economi, aut sollicitatores negotiorum, vel litium, non ideo augmentum salarii petere valent si à principio ad prædicta munera recepti non fuerunt, nec postea pro eis exercendis fuerunt deputati, debent enim domini servire in omni ministerio, quod eis mandaverint. Ita dicitur in textu cum quo concordat §. 1. hujus tit. ubi diximus. n. 11.

2 Nota ex textu, quod salarium debet famulo augeri ob prædicta munera, si ad ea exercenda fuisset receptus, vel postea deputatus ad ea, non verò quando in eis per dominum aliquoties fuerint demandata, quod bene procedit in famulo, qui simpliciter ad serviendum fuit receptus, tunc enim licet pluribus officiis occupetur, non tamen plura salaria ei debentur, ut decisum tenet Zacch. de Salar. Quæst. 11. n. 32. Et sic moderatur in nostro textu dispositio juris communis, quo inspecto, aucto labore, debet augeri

salarium, ut supra scripsimus hoc lib. 4. ad tit. 29. in Princip. numer. 42. cum seqq.

In textu ibi: Tomados em nome de feitores, ou depois os não vierão deputar. Ergo si ab initio tales famuli fuerint recepti ad munera administratores, seu economi, vel sollicitatoris exercenda simul cum illa anteambulonis, vel pedisequi, & similis, nullo salario convento, vel postea deputati fuerint ad prædicta munera, debet eis augeri salarium, attenda utraque occupatione, ut probatur ex prædictis verbis textus à contrario sensu, per quem incorrecta remansit dispositio juris communis, à nobis tradita supra ad tit. 29. in Princip. dict. n. 42.

Ad titul. 32.

Quod transactis tribus annis, mercedes servitorum peti non valent.

Ad Principium.

SUMMARIUM.

- 1 Famuli, & famulae, si intra triennium à tempore, quo servire destiterint, salarium non petant, illud deinceps nequeunt petere, nec domini illud solvere tenentur modo domini in loco, ubi in famulatum eos receperunt triennio perseverent.
- 2 Controversatur super intellectu hujus legis: tenent alii procedere in propria, & vera præscriptione, sicque necessariam esse bonam fidem ex parte præscribentis.
- 3 Alii per viam præsumptionis procedere eo quod famulus per triennium tacuit.
- 4 Solutio salarii lapsu triennii, partibus præsentibus, probatur.
- 5 Dicuntque præsumptionem hanc esse juris, & de jure, nec probationem in contrarium admittere.

6 Alii

- 9 Alii præsumptionem juris tantum esse, admittereque probationem in contrarium.
- 7 Alii tenent textum loqui de extinctione actionis famulo competentis, ne post triennium dominum in judicium conveniant.
- 8 Pro concordiâ harum opinionum duo casus distinguuntur: Primus legem procedere per viam præscriptionis, quando agit de famulis, quocunque modo paciscentibus cum dominis de serviendo, & salario sibi præstando singulis annis.
- 9 Juris acquisitio sola præscriptione tribuitur.
- 10 Adversus famulum minorem 25. annis triennium non currit, nisi à tempore maioris ætatis.
- 11 Secundo casu procedit lex per viam præsumptionis, si famuli sint inferioris gradus, & promensibus conducti.
- 12 Regulariter cujuslibet debiti solutio non præsumitur, nisi post lapsum triennii.
- 13 Præscriptione tam actio, quam omnis obligatio tollitur, tanquam solutione facta.
- 14 Textus noster in præscriptione procedit, & text. in §. 1. in præsumptione salarii sui rationis.
- 15 Ignorantia in facto proprio non præsumitur.
- 16 Dominus præscriptionem famulo objiciens, ejus requisita probare tenetur.
- 17 Bona fides præsumitur eo, ipso quod de mala non constat. ibid.
- 17 Lex correctoria strictius interpretari debet.
- 18 Salarium jure communi triennio non præscribitur nisi 30. annorum spatium, quod præsumptiones præscribuntur.
- 19 Dispositio hujus textus comprehendit etiam forenses, qui servitium in locis huic Regno subjectis præstiterunt.
- 20 Illam tamen 1. limita solum procedere in personis in textu expressis,

nec extendi ad operarios obsequiales.

- 21 Secundo non procedere famulo salario à domino petente, etiam extrajudicialiter coram testibus.
- 22 Idem in quocunque debito, in quo præscriptio stataria interruptitur etiam per incompellationem extrajudicialem.
- 23 Denuntiatio extrajudicialis malam fidem non causat, nec præscriptionem.
- 24 Si sine titulo possideatur denuntiatio extrajudicialis inducit malam fidem.
- 25 Idem, si in donatione extrajudiciali tale quid exprimat, quod constituat in mala fide.
- 26 Interrupta extrajudicialiter præscriptione statuarum, alia denuo incipitur contrarium si judicialiter.
- 27 Actio salarii non præscribitur, nisi 30. annorum spatium, si inter dominum, & famulum computatores fiant, & conclusum quantur debeat, datique, & accepti ratio consumata.
- 28 Limita 4. non procedere, ubi conventio salarii redacta est ad scripturam etiam manu privata confectam.
- 29 Limita 5. si famulus rem aliquam domini apud se habeat, vel ejus sit debitoris.
- 30 Contrarium refertur, & suadetur.
- 31 Famulus, qui ex alia causa debitor est domino, etsi præscriptionis tempus labatur à sui salarii petitione non excluditur.
- 32 Rejiciuntur dict. n. 30.
- 33 Jus retentionis conceditur pro debito non liquido.
- 34 Compensatio directa de specie ad quantitatem non admittitur: indirecta tamen sic.
- 35 Ubi compensatio locum non habet retentio admittitur.
- 36 Facilius retentio, quam actio conceditur.
- 37 Famulus in bonis domini pro salario tacitam habet hypothecam.
- 38 Compensationis exceptio solum per

Yyy

viam

- viam exceptionis intentari potest.
- 39 *Præscriptio contra agere non valentem non currit.*
- 40 *Etiamsi verba constitutionum essent præcisa, & impedimentum ex parte impediti proveniret.*
- 41 *Famulo, & domino aliquam dilationem ad solvendum contractantibus, dilatione pendente, famulus impeditus agere dicitur.*
Idem stante de coctione debitoris, vel creditoris, ibid.
- 42 *Triennium contra pupillum non currit, qui mercedem patri debitam post mortem patris eo tempore non percipit, aut ante pupillari ætate.*
- 43 *Imo nec contra minorem 24. annis, nisi completa ætate 25. nec etiam currit contra hæredem ignorantem.*
- 44 *Nec etiam currit lite pendente.*
- 45 *Actio salarii ipso jure non tollitur, sed ope exceptionis, quæ à parte allegari debet, nec fudex supplex.*
- 46 *Præscribi mala fide nequit.*
- 47 *Per recognitionem domini debiti salarii cursus interrumpitur præscriptionis.*
- 48 *Maxime si recognitio ex solutione partis debiti resultet.*
- 49 *Intellige, si recognitio fiat spontanea, pure, & pro certa summa.*
- 50 *Triennium non currit, nisi à die finiti servitii, & non pro tempore, quo fuit servitium continuatum.*
- 51 *Intellige in servitio continuo, non diverso.*
- 52 *Nec procedit in salario privignis debito.*
- 53 *Præscriptio triennalis non procedit, quoties eviaenter fraus cessat, ob quam fuit introducta.*
- 54 *Præsumptio juris aliâ simplici hominis præsumptione non tollitur, nisi sit adeo concludens.*
- 55 *Præscriptio locum non habet, si à domino merces debita famulo in testamento relinquatur.*
- 56 *Nec etiam procedit inter absentes.*
- 57 *Nec contra Ecclesiasticas personas, quæ statuto laicali non comprehen-*

- duntur, etsi à Papa confirmor.*
- 58 *Juramento à domino famulo delato, jurare tenetur, & si confiteatur salarium, debet solvere qui triennalis ostet præscriptio.*
- 59 *Jure tamen dominus non cogetur, completa triennali præscriptione.*
- 60 *Quæ non procedit in rebus, & aliis rebus famuli apud dominum relictis.*
Sine bona fide, & juxta causam, usucapi nequeunt res mobiles, ibid.
- 61 *Nec etiam hæc decisio procedit in famulo statim reddeunt.*
- 62 *Triennalis præscriptio contra minores non currit, nisi ætate 25. annorum completa.*
- 63 *Non procedit in præscriptione contra prædecessorem minoris inchoata, nisi sit pupillus.*
- 64 *Sola 30. annorum præscriptio incipit cum minore, & cum eo capta contra illum currit, etsi restituatur, nisi sit pupillus.*
- S**ancitum est hic, ut, nisi famuli, vel famulæ intra triennium, à die, quo dominis servire destiterint, salarium petant, illud deinceps petere non possint, neque domini teneantur illud solvere; modo ipsi domini triennio illo perseverant in loco, ubi in fructum famulatum eos receperunt. Exornant Gama decis. 334. Valasc. consult. 125. Molin. de justit. & jur. tract. 2. disput. 67. tom. 1. Petr. Barbof. in L. Sicut 3. ex n. 96. Cod. de præscript. 30. vel 40. annor. Gabr. Pereir. decis. 46. à n. 1. Martins à Costa ad Caminh. annot. 79. à n. 1. cum seqq. Brito ad rubr. de locat. p. 1. §. 4. ex num. 18. Senator Guerreir. tract. 3. de datione, & obligat. tutor. lib. 5. cap. 12. ex n. 67. cum seqq. hic tenent ex exteris Zacch. de Salar. Quæst. 105. Pacion. de locat. cap. 52. Conciol. ad statut. Eugub. lib. 2. rubr. 30. à n. 33. & ibi Romaguer. Flores de Mena var. lib. 1. Quæst. 8. §. 2. à n. 38.

Magna est contentio inter scribentes super intellectu hujus legis regie

- regiæ, & similium ex aliis Regnis: Quidam enim dicunt, illam procedere in propria, & vera præscriptione, per quam, transactio dicto tempore triennii, jus domino acquiritur, ne amplius teneatur salarium præstare; sicque necessariam esse bonam fidem ex parte ipsius domini præscribentis, sine qua præscriptio dari nequit. Gama decis. 334. ex n. 2. Valasc. dict. consult. 125. à n. 4. Petr. Barbof. in dict. L. Sicut 3. à n. 97. Brito ad rubr. de locat. p. 1. §. 4. n. 18. juncto n. 22. cum seqq. sequitur Senator Guerr. dict. cap. 12. n. 74. tradit parum sibi constans Gabr. Pereir. decis. 46. num. 4.
- 3 Alii tenent dispositionem hujus textus procedere per viam præsumptionis debiti servitii jam soliti eo ipso quod famulus per triennium tacuit, postquam à domino recessit, & ob id ei denegat audientiam quoad petendum salarium: Menchac. de Succession. creat. lib. 1. §. 10. n. 33. cui magis accedit Gama decis. 334. n. 4. & 6. cum seqq. Valasc. dict. consult. 125. à n. 13. Petr. Barbof. in dict. L. Sicut 3. ex n. 100. tradit ex aliis Brito dict. §. 4. n. 19. ad finem, & n. 20. Gabr. Pereir. dict. decis. 46. n. 5. explicat Pacion. de locat. cap. 52. à n. 11. cum seqq.
- 4 Et ideo dominos admonent, ne hoc casu fundent se in præscriptione, seu super facta salarii solutione, quæ per lapsum triennii, partibus præsentibus, probari. Rebuff. ad leges Gallic. tit. de famulor. Salar. Gloss. 11. Gutierrez in repetit. L. Nemo potest n. 200. & 202. ff. de legat. 1. Azeved. in L. 6. tit. 15. n. 65. lib. 4. Ordinum. Gama decis. 334. n. 7. Petr. Barbof. sub dict. num. 100. Gabr. Pereir. dict. decis. 46. n. 5. Conciol. ad statut. Eugub. rubr. 30. n. 23. & ibi Romaguer. n. 38. & n. 44. qui dicunt, negantem debitum dicta præscriptione, seu præsumptione non juvari.
- 5 Afferentes insuper, hanc præsumptionem solutionis salarii esse juris, & de jure, quæ non admittit pro-

bationem in contrarium, nisi per confessionem partis. Menchac. dict. §. 10. n. 33. Messia de taxapanis concl. 1. n. 123. Covar. in cap. Possessor. p. 2. §. 11. n. 4. versio. Tertio inferitur. Petr. Barbof. in dict. L. Sicut n. 101. Valasc. dict. consult. 125. n. 14. Brito dict. §. 4. sub n. 20. versio. Juxta quod, Pacion. de locat. cap. 52. n. 54.

Quamvis aut dicant, hanc præsumptionem esse juris tantum, admittique probationem in contrarium. Mench. illustr. Quæst. cap. 89. num. 59. Gama decis. 334. n. 6. Quia recte refelluntur per Petr. Barbof. ubi proxime n. 102. Brito dict. §. 4. n. 20. in fine, & alii apud Pacion. dict. cap. 52. n. 65. ubi n. 66. Conciliat istas contrarias opiniones.

Alii denique affirmant hunc textum non inducere præscriptionem, sed tantum agere de præsumptione, & extinctione actionis famuli competentis, ne post triennium dominum in judicio possit convenire; quæ quidem opinio non dissentit à proxima Brito dict. §. 4. n. 21. Valasc. dict. consult. 125. n. 19. cum seqq.

Verum ut veritati proximiores simus, necessario distinguere debemus duos casus prout ipsamet lex regia distinguit in præsentis titulo; nam in nostro principio agit de famulis quocumque modo paciscentibus cum dominis de serviendo, & salario sibi præstando pro singulis annis, & dum præscribit triennium à tempore cessationis servitii ad illud petendum, & eo transacto eis denegat audientiam, nullum verbum continet, ex quo colligatur, disponere per viam præsumptionis salarii soluti; solum enim requirit, quod tam famuli, quam domini fuerint per continuum triennium præsentibus in loco servitii: Unde sine dubio agit textus de ipso met spatium triennii in ratione, & tenuit proprietate, & veræ præscriptionis, quæ quoad substantiam non diversificatur per maius, aut brevius tempus, prout in titulo Cod. de quadrienn. præscript.

& in triennali præscriptione, qua mobilia præscribuntur; ut in *Princip. Instit. de usucapion.* Et consonat regula Cancellariæ Apostolicæ de triennali possessore, qua pacifice possidentibus Beneficia per triennium continuum ad instar præscriptionis plena conceditur securitas, ut per scribentes super eadem regula.

- 9 Quod aperte cadent verba nostrimet textus ibi: *Não os poderão mais demandar, nem seus amos mais obrigados a lhos pagar*, per quæ verba non solum excluduntur famuli à petitione salarii tribus annis transactis, sed etiam domino tribuitur juris acquisitio, quæ sola præscriptione inducitur, ut patet ibi: *Nem seus amos mais obrigados a lhos pagar.* Cum sit verissimum, quod si de sola terminatione actionis personalis ageretur, vel etiam de præsumptione solutionis factæ, non deobligaretur dominus ab obligatione saltem naturali etiam post triennium elapsum, ut est in confesso, deobligatio enim domini est proprius effectus veræ præscriptionis, itaut extinguatur obligatio in utroque foro, nec amplius reviviscat, quantumcunque scientia rei alienæ superveniat præscribenti: ex *Gloss. in cap. final. verbo nulla temporis de præscript.*

- 10 Insuper hoc ipsum evincit exceptio facta in hoc ipso textu, ubi excipitur casus, quo famulus sit minor viginti quinque annorum, adversus quem non incipit currere triennium, nisi à tempore majoris ætatis; quod proprium est præscriptionis, ex textu in *L. Ultim. Cod. in quibus caus. in integr. restit. non est necessar. & ex infra dicendis n. 62. cum seqq.*

Qui quidem intellectus comprobatur ex dispositione, quam facit hæc ipsa lex Regia in secundo casu, de quo in §. 1. *hujus tit.* ubi agitur de famulis inferioris gradus, vulgò, *Lacayos*, & similibus, quibus pro singulis mensibus promittitur salarium solvendum, & tunc statuitur, quod transactis tribus mensibus à die, quo

recesserint à domo domini, non possint salarium petere alicujus mensis, quo servierint, quia præsumitur esse satisfactos, ex quo intra trimestre salarium non petierunt, ut patet ex verbis ibi: *Porque se presume, que estão pagos, e satisfeitos, pois não pedirão salario no dito tempo*, & sic in hac specie procedit nostra lex per viam præsumptionis salarii soluti, quia ita expresse statuit in præcitatis verbis; Quæ cum non referantur in alia specie primi casus, de quo in præsentis textu agitur, efficaciter ostenditur, in eo non procedere per viam præsumptionis, sed præscriptionis; nam si lex voluisset, dispositionem primi casus procedere per viam præsumptionis, hoc ipsum declararet, sicut in secundo casu declaravit, ex his quæ scripsimus ad *Ord. lib. 3. tit. 69. ad §. 6. n. 3. & 4. & tit. 86. ad §. 7. numer. 10.*

Et ratio differentiæ consistit in eo, quia in terminis primi casus, de quo agitur in nostro textu, non tam facile præsumi potest solutio salarii conventi pro singulis annis, vel remuneratio ubi non est conventum, quia cum non debeatur, nisi in fine anni, & sæpe domini differunt solutionem maioris debiti ob indigentiam, vel aliam causam, ut experientia docet, & famulus ob dominorum potentiam, vel propriam verecundiam, aut reverentiam erga ipsum dominum ausi non sunt salarium sibi debitum petere, noluit lex in præsentis textu, quod solutio præsumatur, cum sit verosimilius famulos ex prædictis causis siluisse, ut considerat *Brito ad rubr. de locat. p. 1. §. 4. n. 24. post med.* Maxime cum regulariter cuilibet debiti solutio non præsumitur, nisi per ipsum decennii. *Surd. decis. 105. num. 4. Cyriac. tom. 2. contrav. 280. n. 3. Jul. Caponi tom. 3. discept. 179. n. 2. Anton. Gob. consult. 68. n. 11.*

At vero in secundo casu, de quo in §. 1. *hujus tit.* datur diversa ratio, quia famulis vilibus dari solet salari-

um

um pro singulis mensibus, & eis solutio minutatim fieri solet, & sæpius anticipato, & sicut illis facilius solvitur quantitas minor, ita etiam facilius præsumitur solutio ex taciturnitate temporis in eo textu præfinito; ubi notari debet, quod in hoc casu additum non fuit, dominum non teneri famulo solvere salarium, sicut additum fuerat in nostro textu, quia ibi agebatur de præsumptione, quæ non obligat; nec servatur, quando veritas est in contrarium, ut ait *Brito dict. §. 4. n. 25. ad finem*; versic. *Secus*, & exornat *Tabor in locis communib. ad August. Barbof. lib. 14. cap. 89. Axiom. 26.* Hic vero addita fuit de obligatione domini, quia agebatur de præscriptione, qua non modo tollitur actio ex *L. Sicut 3. & L. Omnes 4. Cod. de præscript. 30. annor.* Sed omnis etiam obligatio tanquam solutione facta: ex *Princip. Institut. quibus mod. tollit obligat. L. Si quis 8. Cod. de præscript. 30. annor.* Nam præscriptio est similis solutioni. *L. Si pupilli 66. §. ult. ff. de Solut. Bald. in tract. de præscript. p. 1. in princip. Quæst. 6. n. 4.*

- 14 Ex quibus liquet, nostri textus dispositionem procedere in vera præscriptione, & textus in §. 1. in præsumptione solutionis salarii, ut bene intellexit *Brito ad rubr. de locat. §. 4. ex n. 22. usque ad num. 25.* quem sequutus fuit *Guerreir. de dat. & obligation. tutor. lib. 5. cap. 12. n. 74.*

- 15 Nec obstat dicere, quod non sit verisimile hic agi de præscriptione propria, ad quam bona fides requiritur, quæ vix unquam dari potest in dominis erga famulos, & salaria illis debita, quia præsumi non debet, dominum habere ignorantiam debiti salarii in factis propriis, nempe conventionis habitæ cum famulo super illo præstando per tam brevis temporis lapsus, ignorantia enim in facto proprio non præsumitur. *Cap. Ab excommunicato, de rescript.* Nec oblivio, nisi data temporis antiquitate ad minus per spatium decennii transacti. *Me-*

noch. de arbitr. casu 26. à n. 1. & de præsumptionib. lib. 6. Præsumpt. 32. à n. 1. Tabor in locis communib. ad August. Barbof. lib. 13. cap. 8. Respondetur enim, fragile esse hoc argumentum, cum sæpe dari possit in domino bona fides, & ignorantia, si forte per oconomos, procuratores, & administratores rei familiaris solvantur, vel conventiones per eos fiant de salario præstando, aut licet fiant ab ipsis dominis, præstant famulis privatim res aliquas remunerationis causa, quibus jussu sibi persuadent plene de servitio satisfactum, vel domino mortuo, qui contraxit, & promittit salarium peritur ab ejus hæredibus post triennium elapsum à tempore mortis ipsius domini, quo casu dari hæredum ignorantiam, & bonam fidem præsumitur. *L. Qui in alterius ff. de regul. jur. cap. Qui in jus eod. tit. lib. 6. & ita tenent Gama decis. 334. n. 8. Brito d. §. 4. n. 19. & n. 23. Petr. Barbof. in L. Sicut 3. n. 110. Cod. de præscript. 30. annor. August. Barbof. in cap. final. n. 8. de præscript. Valasc. consult. 125. à n. 9.*

Hinc colligitur, quod cum verus intellectus nostri textus sit, quod procedit per viam præscriptionis admittendus est famulus ad probandum fuisse sibi salarium promissum, & non solum, & si dominus ei præscriptionem triennalem objiciat, tenetur requisita ejusdem præscriptionis probare, nempe, bonam fidem aliquo ex prædictis modis, vel similibus; triennium continuum, & præsentiam per idem spatium in loco servitii, prout hic statuitur, licet enim bona fides præsumatur eo ipso, quod de mala non constat. *L. penult. Cod. de evictian.* quia ignorare quis præsumitur, dum scientia non probatur. *L. Verius ff. de probat.* hoc tamen fallit, quando præsumptio est contra præscribentem, ut in *cap. 1. de præscript. lib. 6. & cap. Ad decimas de restit. spoliator. lib. 6.* In præsentis vero præsumptio est contra dominum pro famulo, de cujus servitio constat, ideoque

que

que admittendus erit replicare de mala fide domini, nempe, quod per ipsum salarium promissit, & non per oconomum, seu administratorem rei familiaris sed per se ipsum salarium solvere solebat, ut ex *Oros. in L. Omnes populi n. 76. ff. de just. & jur. Padill. in L. 1. l. 43. cum seqq. Cod. de servit. & aqua Menchac. de succession. creation. §. 10. n. 32. tenet Brito dict. §. 4. sub n. 24. Guerreir. dict. cap. 12. n. 74. Valasc. dict. consult. 125. n. 10. cum seqq.*

17 Alias enim quid durius, & rigorosius, in atque æquius, quam excludere miteros famulos a salariis sibi debitis pro servitiis domino exhibitis ob solū præsumptionem solutionis, quæ in hoc textu non habetur, & tantum inducitur ex cerebrina interpretatione contra ejus mentem, ut ostensum manet, idque ex solo cursu temporis trium annorum, cum verius sit, quod ad præsumendam solutionem maius tempus desideratur, ut supra probavimus n. 12. in fine, & cum sit lex correctoria, strictius debet interpretari, ut præsumptio solutionis salarii per tam breve tempus locum non habeat, nisi ubi lex hoc expresse declaravit, ut in §. 1. hujus tit. Ex quibus hunc intellectum verissimum censeo cum Brito in dict. §. 4. n. 24. in fine, quem merito approbat, & sequitur Senator. *Guerreir. dict. cap. 12. n. 74.*

18 Unde cum textus noster loquatur de vera præscriptione salarii per triennium, correctorius est juris communis, quo attento, salarium non præscribitur, nisi triginta annorum spatio, quod in præscribendis actionibus personalibus requiritur, ut in *L. Sicut 3. & L. Omnes. Cod. de præscript. 30. annor.* quia in salario contrarium non requiritur cautum in jure, & ideo idem jus in eo militare debet, cum talis præscriptio nunquam sublata intelligatur, nisi id expresse fuerit dispositum; ut bene prosequitur *Zacchia de Salar. Quæst. 105. à n. 1. cum seqq. & tenet Donat. Anton. de*

Marin. resolut. quotidianar. cap. 311. n. 10. Guerreir. tract. 3. de dation. & obligat. tutor. & curator. lib. 5. cap. 12. n. 69. Gutierrez de compensationibus tom. 2. lib. 5. Quæst. 17. num. 2. cum seqq.

Dispositio autem nostri textus comprehendit etiam torentes, qui servitium præstiterunt in locis huic Regno subiectis, nec possunt juvari aliqua restitutione in integrum ex capite ignorantie, non enim ignorare debent ipsam dispositionem, de qua præsumuntur scientes, uti conversati in loco, ubi viget, ut cum pluribus probat idem *Zacch. dict. Quæst. 105. ex n. 18. cum seqq. Pacion. de locat. cap. 52. n. 97. cum seqq. Conciol. ad statut. Eugub. lib. 2. rubr. 30. num. 9. ubi à n. 30. agit de restitutione ex capite ignorantie, de qua etiam ibidem agit Romaguer. ex n. 40. & idem Conciol. allegat. 11. ex n. 22. ubi bene.*

Limitatur 1. eadem dispositio ut solum procedat in personis expressis in textu, qui cum loquatur de famulis, & famulis non debet extendi ad alios operarios obsequiales, qui secundum consuetudinem patriæ non inserviunt propter mercedem per singulos dies, menses, vel annos solvendam, vulgo, *por jornal, ou soldado*: prout sunt, qui Magnatibus tales operas obsequiales præstant, ut bis tenet decisum *Gama decis. 334. n. 11. Costa ad Caminh. in forma libell. annot. 79. n. 3. Molina de just. & jur. tract. 2. disp. 67. sub n. 1. Zacchia dict. Quæst. 105. n. 23. & 24. Guerreir. dict. cap. 12. n. 83. Gabr. Pereir. decis. 46. n. 2. & 3. ubi de Capellano agit Pacion. dict. cap. 52. num. 4. Conciol. dict. rubr. 30. n. 34.*

Limitatur 2. ut non procedat, quando famulus salarium à domino petierit etiam extrajudicialiter coram testibus, quia quælibet petitio intra triennium præscriptionem interrumpit ex *Gutierrez de juram. confirm. p. 3. cap. 1. n. 24. cum seqq. Gabr. Pereir. dict. decis. 46. n. 4. Guerreir. dict. cap.*

cap. 12. n. 79. Zacchia dict. Quæst. 105. ex n. 51. Gutierrez de juram. confirm. at. p. 3. cap. 1. ex n. 26. cum seqq. Flores de Mena var. lib. 1. Quæst. 8. §. 1. n. 63. & §. 2. n. 41. Barboz. hic n. 4. Episcop. Rocca Selectar. tom. 2. cap. 93. n. 35.

22 Et hoc idem dicitur de alio quocunque debito, in quo præscriptio statuarie interrumpitur etiam per interpellationem extra judicalem. *Altimar. de nullit. contract. tom. 7. rubr. 1. p. 5. Quæst. 43. num. 538. Romaguer. in addit. ad statut. Eugub. lib. 2. rubr. 30. n. 45. Cancr. var. p. 1. cap. 15. n. 43. Fontanell. de pact. nuptial. tom. 1. clausul. 4. Gloss. 18. p. 4. n. 32. Gutierrez de juram. confirmat. p. 1. cap. 56. num. 7. Hermozill. in L. 8. titul. 1. Gloss. 4. n. 2. partit. 5. Pegastom. 1. ad Ord. lib. 1. Gloss. 58. num. 8. pag. 108. Trans. de protest. considerat. 38. n. 1. & ibi Pilaia n. 1.*

23 Nec obstat, si dicatur, regulam juris esse in contrarium, ut denuntiatio, seu interpellatio extrajudicialis non causet malam fidem, & sic nec præscriptionem ex eo, quia licet denuntiatio ab initio, & ante ceptam præscriptionem facit aliquem malæ fidei possessorem, seu constituat in mala fide, tamen denuntiatio post præscriptionem ceptam non constituit quem in mala fide: ex textu in *cap. Placuit, o 2. §. Potest 16. Quæst. 3. & in L. Penult. ff. pro emptor. Salg. de reg. protest. p. 2. cap. 13. n. 290. & in labyrinth. cred. p. 1. cap. 40. num. 55. cum seqq. & alii relati per Romaguer. dict. rubr. 30. num. 46. Fontanell. dict. Gloss. 18. p. 4. à n. 25.*

24 Respondetur enim, quod præcipua fallentia hujus regulæ est, quando quis possidet sine titulo, quia tunc denuntiatio extrajudicialis inducit malam fidem. *Gutierrez dict. cap. 1. n. 29.* Cum igitur in proposito dominus, vel alias debitor, qui non solvit, præscribat debitum sine titulo, quia imò contra ipsos habet famulus, vel creditor titulum sui debiti, consequens fit, ut per denuntiationem extrajudi-

cialem constituatur in mala fide, ideoque nullo tempore præscribat de jure Canonico servando etiam in foro civili, ut per eundem *Gutierrez dict. n. 29. & 31.*

Alteram fallentiam habet etiam 25 supra dicta regula n. 23. quæ facit ad nostrum intentum, scilicet, quando in denuntiatione extrajudiciali fuisset expressum tale quid, quod inducere debet malam fidem, informando conscientiam partis in facto, puta, per ostensionem jurium suorum, ut ait *Gutierrez dict. cap. 1. n. 30.* Quando autem famulus, vel alius creditor petit à domino, vel debitore salarium vel debitum suum respective, exprimit tale, quod inducit, vel inducere debet malam fidem in domino, vel debitore, & lisionem conscientie, scilicet, causam servitii, vel debiti, & ideo constituuntur in mala fide, ac per consequens nullo tempore præscribere possunt: ex *cap. final. de præscript. & in cap. Possessor. de regul. jur. lib. 6. Gutierrez dict. n. 30. August. Barboz. in dict. cap. final. num. 3. & num. 8.* ubi plures dat concordantes.

Interrupta autem præscriptio 26 ne statuarie extrajudicialiter, incipit denuo alia præscriptio statuarie; secus est si judicialiter interrupta fuerit, tunc enim alia incipere non potest, nisi præscriptio triginta annorum. *Marescot. var. lib. 2. cap. 67. num. 10. Merlin. de legitim. lib. 5. tit. 3. Quæst. 10. num. 20. cum seqq. Zacch. de Salar. Quæst. 105. n. 53. Pacion. de locat. cap. 52. n. 88. Altimar. de nullit. contract. tom. 7. rubr. 1. p. 5. Quæst. 43. n. 40. Guerreir. tract. 3. de obligat. & dation. tutor. lib. 5. cap. 12. n. 79.*

Limitatur 3. dispositio nostri 27 textus, ut locum non habeat, si inter dominum, & famulum sint factæ computationes, & conclusum quantum debeatur, datique, & accepti ratio consummata; quia tunc non præscribitur actio, nisi spatio triginta annorum ad instar cujuslibet actionis personalis: ex *Ord. hoc lib. 4. tit. 79. Rebass. ad*

ad leg. Gall. titul. de famul. Salar. Quæst. 20 n. 2. Gabr. Pereir. decis. 46. n. 4. ubi quod in hac computatio-
ne non requiritur scriptura. Pacion de
oc. t. cap. 52. n. 59. cum seqq. Gratian.
Forens. tom. 2. cap. 273. numer. 52.
& 53. Co. diol. & statut. Eugub. lib. 2.
rubr. 30. n. 5.

25 Limitatur 4. ut non procedat,
ubi conventio salarii redacta est ad
scripturam etiam manu privata con-
fectam, ut ex Rebuff. tenet Gabr.
Pereyr. dict. decis. 46. n. 5. & quamvis
ibi præstet rationem, dicens, hunc
textum idcirco famulis tempus præscri-
bere, ne bis idem exigatur, & debiti
præscriptionem non inducere, tamen
cum verius sit, præscriptionem indu-
cere, ut supra demonstravimus, ratio
hujus conclusionis, seu limitationis
est, quia ex tali conventionem facta per
scripturam resultat mala fides in do-
mino cum qua ullo tempore præscri-
bere non potest, non enim potest
ignorare factum proprium, nec ejus
oblivio per tam breve tempus præsu-
mitur; juxta supra tradita n. 15. & n.
16. Flores de Mena var. lib. 1. Quæst. 8.
§. 2. sub n. 41.

29 Limitatur 5. Si famulus rem
aliquam domini apud se habeat, vel
ejus sit debitoris, tunc enim ei non
currit tempus, quia loco pignoris vi-
detur eam habere, aut compensare, &
si dominus illam recuperare velit, ex-
cipere potest de salario sibi debito,
quia ea, quæ sunt ad agendum annalia,
ad excipiendum sunt perpetua: ex
L. Plura §. final. ff. de doli mal. & met.
except. Duenas regul. 306. Limit. 7.
Zacchia de Salar Quæst. 105. n. 38 &
39. Sylva eod. tract. Quæst. 58. num. 8.
Rebuff. ad Leg. Gall. tom. 2. titul. de
famul. Salar. Gloss. 10. & tit. de mer-
cat. minut. vend. art. 1. Gloss. 20. &
final. Gutierrez de compensat. tom. 2. lib.
5. Quæst. 17 ex n. 19. Scacc. de com-
merc. §. 2. Gloss. 5. n. 427. Salgad. in
Labr. credit. p. 1 cap. 28. n. 14. Brun-
nem. n. in L. cum aliter n. 4 ff. de compen-
sat. Guerreir. dict. cap. 12. n. 81. & 82.

Flores dict. n. 41. cum seqq.

Contrarium tamen suadet ex
doctrina Barthol. in L. 2. n. 3. ff. de ex-
cept. ubi docet, quod illa dicitur ex-
ceptio perpetua, cujus materia non
potuit proponi per viam actionis, at
vero quando pro illa re consequenda
agi potuit, pro qua modo excipitur,
si actio jam præscripta est sic & pariter
exceptio extincta censi debet. Gutierrez de juram. confirmat p. 3. cap.
1. n. 22. Gomes var. tom. 1. cap. 11. n.
20. versic. Nec obstat. Covar. practica.
cap. 25. n. 4. & ibi Farias n. 16. cum
seqq. Gabr. Pereir. dict. decis. 46. num.
6.

31 Sed hoc parum urget, & prima
opinio tenenda est, nempe, quod
quamvis tempus præscriptionis labo-
retur, famulus, qui ex alia causa do-
mino debitor erat, non excluditur à sui
salarii petitione; quoniam tunc præ-
scriptio impeditur per compensatio-
nem, quæ ad præscriptionem vitan-
dam fit ipso jure, ut tenent supra lau-
dati n. 29. vel per retentionem, quæ
actione sublata, non censetur ablata,
quia est ipsa actione favorabilior, ut
probat Gutierrez dict. Quæst. 17. à n.
39. Zacchia dict. Quæst. 105. num. 40.
ubi n. 41. inquit, quod ratio, propter
quam tali casu non possit allegari præ-
scriptio, ea esse potest, quia præ-
scriptio fundatur principaliter in ne-
gligentia creditoris, quæ considera-
ri non potest in eo, qui tantundem,
vel plus in manibus habet, quam ipse
prætendere de jure potest, & sequi-
tur. Gutierrez de compensat. dict. cap.
17. n. 24.

31 Neque obstant supra tradita n.
30. pro contraria opinione, nempe,
quod sublato iure agendi, tollitur jus
excipiendi: responderetur. namque, in
nostro casu jus famuli nunquam fuisse
sublatum; quoniam cum habeat do-
minum debitorem, ac creditorem,
per legis fictionem ei jus excipiendi
servatur, compensatione, seu reten-
tione mediante: Nec refragatur esse
in famuli potestate intra triennium
suam

suam actionem deducere, ac sui sala-
rii satisfactionem petere: Quippe
satis fit, quod cum famulus re domi-
ni, quam possidet, securus est, quia
plus cautionis habet in re, quam in
domini persona. L. Plus cautionis ff.
de regul. jur. melius est pignori in-
cumbere, quam in personam agere.
L. Itaque §. final. ff. de furt. Instit. de
obligat. quæ ex delicto. Ideoque famu-
lus convenire domini personam non
indiget, nec ob litis periculum, vere-
cundiam domini, & ejus reverentiam,
& potentiam erit expendiens. Sylva de
salario Quæst. 58. n. 17. Gutierrez dict.
Quæst. 17 n. 34. cum seqq.

33 Maxime si famulus excipiat de
retentionis jure, quæ conceditur pro
debito non liquido. L. Si non sortem
§. Si centum ff. de condict. in debit. Quod
etiam procedit in quolibet creditore,
qui sui debitoris rem retinere potest,
quamquam sibi non sit obligata, quan-
do abique vicio ad eum pervenit. L. Si
antea ff. de condict. indebit. L. In rebus
§. Possum ff. de commod. L. Paulus ff.
de doli exception. Moraes de execut.
instrum. lib. 1. cap. 4. §. 3. n. 16. Pacion.
de locat. cap. 42. n. 23. cum seqq. Alti-
mar. de nullit. contract. tom. 7. rubr.
1. p. 5. Quæst. 45. n. 390.

34 Et quamvis non admittatur
compensatio directa de specie ad
quantitatem, ut habetur in L. Quod
dicitur ff. de compensat. textus in L. Si
convenerit. ff. de pignorat. action. & in
L. Si ex pecunia. Cod. de reivindicat.
Tamen admittitur compensatio indi-
recta per modum retentionis. Card.
Thusc. liter. C. concl. 490. n. 77. &
78. Gutierrez de compensat. tom. 2. lib.
5. Quæst. 17 n. 42. Bersan. eod. tract.
cap. 1. Quæst. Altimar. dict.
Quæst. 45. n. 386. & 397.

35 Et ubi non habet locum com-
pensatio, admittitur retentio. Fa-
chin. controvers. jur. lib. 11. cap. 7.
Gonzales Telles in cap. Bona fides num.
de deposit. Card. de Luca de judic. disc.
41. n. 9. & de credit. disc. 60. n. 8. Gu-
tierre dict. Quæst. 17. n. 42. Altimar.
Tomo IV,

dict. Quæst. 45. n. 398. Petr. Barbosa in
L. Divortio 8. §. Ob donationes num. 4.
ff. Solut. matrim.

36 Et facilius retentio, quam actio
conceditur. L. Per retentionem. Cod.
de usufruct. L. 2. Cod. de fideicommissis.
Pacion. de locat. cap. 4. num. 1. & cap.
34. §. 3. n. 48. Altimar. d. et. Quæst.
45. n. 395. Portugal. d. nat. Reg. lib.
1. Præclud. 2. §. 1. n. 43. in fine. Quod
in nostro casu minus dubitationis ha-
bet. Flores de Mena var. lib. 1. cap. 8.
§. 2. n. 49. Sylva de Salar. Quæst. 59. n.
13. Quia cum famulus habeat tacit-
tam hypothecam in rebus domini pro
suo salario; recte pignoris jure rem
illam habere dicitur. Gutierrez dict.
Quæst. 17. n. 44. Pacion. de locat. cap.
41. n. 36. cum seqq.

38 Nec etiam obstat dicere, quod
exceptio compensationis æque po-
test intentari per viam actionis prin-
cipaliter, quam per viam exceptio-
nis: Nam si hoc verum esset, seque-
retur, quod compensatio non exce-
ptio, sed actio esset, quod falsum est,
cum certum sit, compensationem esse
veram exceptionem, quæ actoris ac-
tionem prostermit ex textu in L. 2. ff.
de except. Sequereturque etiam, quod
actio, & passio simul in eodem subje-
cto darentur, si compensatio esset
actio, & compensatio, contra text.
in L. Prætor. ff. de tutorib. & curat.
dat. ab his, text. in L. final. ff. de offic.
Prætor. Ac ita respondet Gutierrez. ju-
nior. de compensationib. lib. 5. cap. 17. à
n. 28. cum seqq. tom. 2. contra alterum
Gutierrez.

39 Limitatur 6. dispositio nostri
textus, ut non procedat contra non
valentem agere; quia sicuti agere non
valenti præscriptio non currit de ju-
re communi: ex L. 1. in fine. Cod. de
annal. exception. L. 1. Cod. de bonis
matern. Ita etiam non currit præscri-
ptio statutoria, seu à legibus municipa-
libus inducta, ne detur poena, ubi ne-
gligentia non est. Duenas regul. 306.
n. 1. Zacch. de Salar. Quæst. 105. num.
32. Guerreir. tract. 2. de dat. & oblig.
tutor.

tutor. lib. 5. cap. 12. n. 70. Pacion. de locat. cap. 52. n. 55. Cyriac. tom. 2. contr. 321. n. 71. & 72. Flores de Mena var. lib. 1. Quæst. 8. §. 2. sub num. 52. Barbof. hic n. 3.

40 Quod procedit licet verba statutorum, seu constitutionum essent præcisa, & impedimentum proveniret ex parte credi i. Zacchia dict. Quæst. 105. n. 33. & 34. Pacion. dict. cap. 52. n. 56. Guerreir. dict. cap. 12. n. 71. Cyriac. dict. contr. 321. n. 73. cum seqq.

41 Unde dispositio hujus textus non item locum habet, ubi inter famulum, & dominum fuisset aliqua dilatio conventa ad morandum, ipsa enim dilatione pendente, famulus diceretur impeditus agere: ex Riccio Collectan. 155. ampliatur. 7. p. 1. Pinel. in Auth. Nisi tricennale ex n. 42. Cod. de bon. matern. Carleval. de jud. tit. 3. disp. 4. n. 18. versic. Idque. Zacch. dict. Quæst. 105. num. 35. Pacion. dict. n. 56.

Neque locum sibi vendicat stante decoctione debitoris, vel creditoris quia agere non valet. Episcop. Rocca Selectar. tom. 2. cap. 93. n. 36. cum seqq.

42 Limitatur 7. ut triennium, de quo in nostro textu, non currat contra pupillum, qui mercedem patri debitam post mortem patris eo tempore non petivit, durante pupillari ætate. Zacchias dict. Quæst. 105. n. 36. Pacion. dict. cap. 52. n. 52. Guerreir. dict. cap. 12. n. 72.

43 Imo nec contra minorem viginti quatuor annorum currit præscriptio triennalis, nisi post completam ætatem viginti quinque annorum ut expresse habetur in hoc textu in fine, & tenent Danza in pugna Doctorum, p. 1. tit. de Salar. cap. 3. n. 9. Pacion. dict. cap. 52. n. 53. Flores de Mena dict. §. 2. n. 52. ad finem. Barbof. hic num. 3. De quo vide infra notata n. 62. Neque currit contra hæredem ignorantem. Episcop. Rocca Selectar. tom. 2. cap. 93. n. 30.

44 Limitatur 8. ut locum non habeat dicta præscriptio triennalis, nec currat lite pendente. Zacch. de Salar.

dict. Quæst. 105. n. 37. laudatus per Guerreir. dict. cap. 12. n. 72. in fine.

Limitatur 9. ut non procedat, si dominus conventus in judicio pro salario, nihil opponat adversus famulum instantem pro mercede post temporis lapsum, quia tunc condemnandus erit; non enim tollitur actio ipso jure, sed ope exceptionis, quæ a parte debet expresse allegari, nec judex ex officio eam supplere debet, ut bene comprobatur Zacch. de Salar. Quæst. 105. ex n. 43. cum seqq. Pacion. de locat. cap. 52. n. 63. Guerreir. de dat. & obligat. tutor. lib. 5. cap. 12. n. 73. Romaguer. ad stat. Eugub. lib. 2. rubr. 30. n. 39.

Limitatur 10. ut non procedat, quando dominus est in mala fide, cum qua præscribi non potest. Zacchia dict. Quæst. 105. n. 56. Guerreir. dict. cap. 12. n. 75. & nos diximus supra n. 16. Antonell. de tempor. legal. lib. 1. cap. 25. n. 9. cum seqq. Cyriac. contr. 321. n. 5. Conciol. ad stat. Eugub. dict. rubr. 30. ex n. 6. cum seqq. Valasc. consult. 125. n. 5.

Limitatur 11. ut cesset dispositio hujus textus, quando intra tempus in eo præfixum facta est per dominum recognitio debiti salarii, qua interrumpitur cursus præscriptionis: ex text. in L. Cum notissimi 7. §. Imo. Cod. de præscript. trigint. vel quadragint. annor. Cyriac. tom. 2. contr. 321. n. 47. Gratian. Forens. tom. 5. cap. 994. n. 10. Zacch. de Salar. dict. Quæst. 105. n. 54. Pacion. de locat. cap. 52. num. 81. Guerreir. dict. cap. 12. n. 76. Flores de Mena var. lib. 1. Quæst. 8. §. 2. sub n. 41. de quo vide laudatos per Romaguer. ad stat. Eugub. lib. 2. rubr. 30. n. 47.

Quod maxime procedit, si recognitio resultat ex solutione partis, debiti, ut cum aliis tenet idem Zacch. dict. Quæst. 105. n. 55. & ex eo. Pacion. dict. n. 80. in fine. Guerr. dict. c. 12. n. 77.

Quæ tamen intelliguntur, si recognitio fuerit spontanea; secus autem si per vim aliquam facta sit, & si fuerit pura, non vero sub conditione, veluti,

veluti. Si apparebit, me debere, seu in quod apparebit: Aut si fiunt pro summa certa, quia de incerta non sufficit, nisi expressio referatur ad instrumentum, & sufficeret generalis relatio, quæ non posset in alio, quam in uno certo debito verificari, ut omnia tradit. Pacion. dict. cap. 52. n. 82. cum seqq.

50 Limitatur 12. ut non procedat pro tempore, pro quo continuatum fuit servitium, sed anni incipiunt currere eo finito, quia quousque durat servitium, semper novis obligationibus interrumpitur præscriptio, quæ tantum incipit à die recessus famuli, ut hic statuitur, & tenent. Fontanell. de pact. nuptialib. claus. 4. Gloss. 18. p. 5. n. 33. Guurb. decis. 13. num. 13. Pacion. de locat. cap. 52. n. 48. Antonell. de tempor. legal. lib. 1. cap. 25. n. 19. Jurd. decis. 24. n. 12. Zacch. de Salar. Quæst. 105. sub n. 55. versic. Duodecima. Guerreir. de dation. & obligat. tutor. lib. 5. cap. 12. n. 78.

51 Intellige 1. ut procedat in servitio continuo non diverso, nam in discontinuo per novum, & diversum servitium non tollitur præscriptio salarii, jam completa, ut declarat ipse Fontanell. de pact. nupt. claus. 5. Gloss. 5. n. 30. & seqq. Faber. in Cod. lib. 4. tit. 42. Definit. 34. post med. versic. Alioquin sane. Pacion. dict. 52. n. 49.

Intellige 2. ut non procedat in salario debito privignis modo tradito per Flores de Mena var. lib. 1. Quæst. 8. §. 2. n. 53.

53 Limitatur 13. ut non procedat quotiescumque evidenter cessaret fraus, ob quam nostra præscriptio inducitur, ut cessat, quando famulus post tempus præfixum petit salarium ab eo, qui librum rationis diligenter confecit, ex quo possit desumi an salarium sit solutum, vel non. Zacch. dict. Quæst. 105. n. 48. & 49. Seraph. decis. 696. n. 3. Pacion. dict. cap. 52. n. 68. cum seqq. Guerreir. dict. cap. 12. n. 80.

54 At verò in terminis §. 1. hujus tit. ubi simpliciter, & absolute indu-

citur præsumptionem solutionis, non autem præscriptionis, sola deficientia descriptionis solutionis in libris debitoris non videtur sufficiens; nam licet faciat conjecturam soluti non factæ, tamen est simplex conjectura non concludens, cui non evenire potuerit omissio per oblivionem, aut alia causa, & sic tollere non valet præsumptionem inducendam à lege, ex quo ista, ut præsumptio juris est probatio liquidissima, & ideo alia simplici præsumptione hominis non tollitur, nisi sit adeo concludens, & urgens, ut præponderet. ut omnia dicunt, & probatur. Pacion. dict. cap. 52. n. 72. cum seqq.

Ex eadem ratione locum non haberet dicta præscriptio si à domino merces debita relictæ fuisset famulo in testamento, ut cum aliis tenet Zacchia dict. Quæst. 105. n. 50. Pacion. dict. cap. 52. n. 71. in fine.

Limitatur 14. ut non procedat inter absentes, ut in hoc textu declaratur, ubi ad prædictam præscriptionem requiritur; quod tam famulus, quam dominus post servitium finitum sint præsentis in eodem loco. Pacion. dict. cap. 52. n. 50. Costa de rata Quæst. 128. n. 14. ad finem. versic. Et in famulorum. Guerreir. dict. cap. 12. n. 84. Brito ad rubr. de locat. p. 1. §. 14. n. 18. & n. 24. Gama decis. 334. n. 10. Barbof. hic sub n. 3.

Limitatur 15. ut non procedat contra personas Ecclesiasticas, quas non comprehendit statutum laicale, etsi sit à Papa confirmatum, & de ejus ordine factum, quia confirmatio dat robur, & validitatem statuto confirmato, sed illud non extendit, ut comprehendat eas, quæ statuentes comprehendere noluerint, nisi expresse hoc declaratur. Pacion. dict. cap. 52. n. 96. & cap. 63. ex numer. 62. cum seqq. Conciol. ad stat. Eugub. lib. 2. rubr. 30. n. 2. ubi hoc extendit licet sint hæredes laici dum præscriptio non esset completa contra laicum. Sperell. tom. 2. decis. 135. n. 84. & n. 124. Nisi si Clerici activè agant Conciol. cit. n. 2.

Zzz 2. Sperell.

Sperell. dict. decis. 135. n. 131. Mart. de iurisd. p. 4. Centur. 1. cas. 4. num. 25.

58 Limitatur 16. ut locum sibi non vindicet, si domino deferretur iuramentum à simulo, qui jurare tenetur, & si cohereretur, salarium solvere debet. non obitante triennali præscriptione. *Flores de Mena var. lib. 1. Quæst. 8. §. 2. sub n. 41. Messia de taxa panis conclus. 1. n. 144.*

59 Ego autem credo, non posse dominum cogi ad jurandum, an salarium solverit, necne, post completam dictam præscriptionem, quia elapso triennio, non solum actio denegatur famulo, sed etiam dominus ei solvere debet igitur in nostro textu; & sic prædictum iuramentum subire non tenetur, ut ex *Andreol. contr. 245. n. 4. tenet Conciol. dict. rubr. 30. n. 33. Mendes in prax. p. 2. lib. 3. cap. 1. n. 8. Ruff. ad leg. Gallie tom. 2. titul. de Salar. famulor. Gloss. 12. Petr. Barb. de probat. per juram. n. 47. & num. 50. Pacion. de locat. cap. 52. num. 41. Idem Petrus Barbof. in L. Sicut 3. num. 103. Cod. de præscript. 30. vel 40. annor. ubi in specie.*

60 Limitatur 17. ut non procedat in vestibus, & aliis rebus famuli, quæ apud dominum reliquit, quas, non obitante lapsu triennii, repetere à domino potest. *Flores de Mena var. lib. 1. Quæst. 8. §. 2. n. 52.* Deest enim in domino bona fides, & iusta causa possidendi, sine quibus ulucapere non poterat res mobiles per triennium: ex *Princip. Instit. de usucapionib. ubi omnes scribebant, de quo vide quæ infra dicemus ad tit. 34.*

61 Limitatur 18. ut non procedat in famulo, qui statim redit, nam huic non currit triennium à tempore primi discessus, nec dicitur dominus eliciisse famulum, si eum statim recipiat, quia fuit ex aliqua repentina ira *Flores de Mena dict. n. 52. & vide infra dicenda ad tit. 34.*

62 In textu ubi: *Porem aos menores* Dicitur hic, quod contra minores

currit præscriptio triennalis, nisi post completam ætatem viginti quinque annorum, quod supra exornavimus *n. 42. & n. 43. & merito, nam contra minores præscriptio etiam longi temporis decem, vel viginti annorum currere non incipit, nisi post completam dictam maiorem ætatem viginti quinque annorum, in qua includitur alia minor præscriptio. L. 3. Cod. quib. non obicitur long. tempor. præscript. L. final. Cod. in quib. caus. restit. in integr. ubi August. Barb. ex n. 1. Caldas ad Leg. Si curator em, verbo Sua facilitate ex n. 46. Cod. de in integr. restit. Gabr. Terent. accif. 15. in fine, Petr. Barb. in L. Sicut 5. n. 334 & n. 339. Cod. de præscript. 30. vel 40. annor. & ibi Brunnenman. à n. 10. Antonell. de tempor. legal. lib. 2. cap. 71. n. 5. Altivar. de nullitate contract. tom. 7. rubr. 1. p. 5. Quæst. 43. numer. 181. Gomes var. tom. 2. cap. 14. n. 3.*

Sed hoc non procedit in præscriptione inchoata adversus prædecessorem minoris, quia cum eo continuatur, nisi sit pupillus, quia durante pupillari ætate, dormit præscriptio ex dict. L. Sicut. Cod. de præscript. 30. vel 40. annor. *Cald. dict. verbo Sua facilitate n. 48. Aug. Barb. in dict. L. final. n. 6. in quib. caus. restit. in integr. Gomes dict. cap. 14. n. 3. versic. Unum tamen est.*

Et sola præscriptio triginta annorum incipit cum minore, & cæpta cum eo currit contra illum, quamvis restituatur, nisi sit pupillus *Ord. lib. 4. tit. 79. §. 1. Caldas dict. verbo Sua facilitate n. 48. Gomes dict. cap. 14. n. 3. versic. Præscriptio vero.* De quibus præscriptionibus latè scripsimus circa minores *in hoc lib. à tit. 13. §. 5. ex n. 21. cum seqq.*

Ad

Ad §. 1.

SUMMARIUM.

- 1 *Famulus pedes serviens ad menses pro victu & alia re seu mercede in fine mensis rec. dens à domino finito servitio per tres menses tacens, salarium petere non potest.*
- 2 *Solutio præsumitur pro coercendis fraudibus.*
- 3 *Quod solum in famulis inferioris ordinis procedit.*
- 4 *Solus temporis lapsus proprie præscriptionem non inducit, sed conjecturam.*
- 5 *Magis dominis differtur, si dicant, solvisse, quam famulis negantibus solutionem.*
- 6 *Præsumptio solutionis est juris, & de jure.*
- 7 *Tempus per se solum non est modus tollendæ, nec inducendæ obligationis.*
- 8 *Tempus trimestre in omnibus aliis mercedibus solitis statim solvi, sufficiens est.*
- 9 *In terminis textus, ut solutio salarii præsumatur, non requiritur in domino bona fides positiva.*
- 10 *Contrarium ab aliis suadetur.*
- 11 *Conciliantur tamè si dicas opinionem bonam fidem requirentem, in præscriptione procedere, & al. à in præsumptione solutionis.*
- 12 *Qui legis præsumptionem sequitur, læsam habere conscientiam non censetur.*
- 13 *Dominio debitum salarii negante solutionis præsumptione juvari nequit.*
- 14 *Diu differens movere iudicium, quod jam antea debebat movere malam causam præsumitur fovere.*
- 15 *Creditore debitum petere differente post mortem debitoris, & in tempus de quo probationes nequeunt haberi, solutio facta præsumitur.*

- 16 *Quietantia vim publici instrumenti habent in omni summa.*
- 17 *Decisio noviter constituta.*

Constituitur hic, quod omnis famulus pedes qui domino servit ad menses pro victu & alia re, seu mercede in fine uniuscujusque mensis solvendæ, à domino recesserit, finito servitio, & deinde tacuerit per tres menses, illis transactis, mercedem petere non valet: Si vero portio victus solvenda erat in pecunia, etiam eam petere non potest, nisi utque ad decem dies numerandos à die recessus. Ex eo enim, quod præfato tempore salarium, aut portionem non petierunt, præsumitur solutam: & hoc exornavimus jam supra ad *Princip. hujus tit. ex n. 11. cum seqq.*

Ratio verò decidendi ponitur in principio textus, videlicet, quod ut experientia docet, multoties famuli, postquam à dominisalaria receperunt, aliquibus annis transactis, illa iterum petunt, sperantes, illos, qui de solutione scientiam habebant, mori, discedere, vel obliuisci, quod audacter intentant, cum vident, dominos esse mortuos, & quod rationem solutionis factæ, & coram quibus dare non possunt, quo casu facilius adest fraus, quia raro domini ab illis quietationes petunt; ideoque pro vitandis, & coercendis hujusmodi fraudibus, voluit lex nostra, ut in hoc casu solutio præsumatur, ut exornant *Valasc. consult. 125. à n. 1. cum seqq. Cabed p. 1. decis. 167. n. 6. & 7. Martins à Costa ad Caminh. in form. libell. an. ot. 79. num. 2. Menoch. de præsumpt. lib. 2. præsumpt. 91. n. 7. Zachia de Salar. Quæst. 105. n. 48.*

In quo advertere debemus, quod licet hæc ratio decidendi in generali sit, attamen in specie nostri textus restringitur, & applicatur tantum ad famulos inferioris ordinis, vulgò, *Larayos*, & similes, quibus pro singulis mensibus præmittitur salarium

anum solvendum, in quibus tanquam vilibus, & minus probata fidei facilius praesumitur fraus ad text. in L. 3. ff. de testib. juncto §. Sancimus in fine in Authent. de testib. Farinac. de testib. Quæst. 57. ex n. 59. Convol. allegat. 88. n. 16. Tum quia in talibus famulis, quibus sic minutim sceler fieri solutiones salarii nondum peracto tempore servitii, & sapius anticipat ob continuam indigentiam, longe difficilius est probare easdem solutiones, quia fere semper privatim fieri solent, & absque instrumento, seu quietantia, unde data famuli dicta taciturnitate, facilius praesumitur in textu salarii solutio, ut notant Brito ad rubr. de locat. p. 1. §. 4. sub n. 25. Valasc. dict. consult. 125. n. 1. in fine, & n. 3.

4 Uterius advertendum est, quod solus lapsus temporis non inducit propriam praesumptionem solutionis, sed conjecturam tantum, quæ de se sola non sufficit. Bald. consil. 219. n. 4. lib. 2. Fachin. contr. lib. 13. cap. 87. versic. Proinde Menoch. consil. 1257. n. 9. Pacion. de locat. cap. 52. n. 13. Ideo in nostro textu ab aliis conjecturis hæc de lapsu temporis concomitatur in dicta ratione decidendi, prout supra retulimus n. 2. & insuper famuli solent esse pauperes, & ex hac eorum qualitate redditur inverisimile, quod tacuerint per tempus præfixum; & mercedem non petierint, & sic insurgit alia conjectura solutionis: Surd. decis. 105. n. 3. Rotta decis. 87. num. 7. p. 11. recentior. Pacion. ubi proxime n. 14.

5 Et solent etiam domini esse maiori fide digni, ita ut eis magis deferendum sit si dicant, solvisse, quam famulis solutionem negantibus, ut ex Danza in pugna Doctor. p. 1. tit. de Salar. cap. 3. n. 10. tradit Pacion. dict. cap. 52. n. 15. Maxime concurrente qualitate personarum, veluti si dominus erat vir probus, & legalis atque promptus, & solitus ad salaria, & debita persolvendum; famulus autem, seu creditor diligens in exigendo,

dict. decis. 105. n. 1. Cyriac. tom. 2. contr. 280. n. 8. & tom. 3. contr. 516. n. 17. & 19. Jul. Capon. tom. 3. discept. 179. n. 7. & 8. Anton. Gob. consult. 68. ex n. 12. Fosh. resol. civil. 50. n. 5. & n. 13. Episcop. Rocca Selectar. 2. cap. 155. n. 5. & 6. cum seqq.

6 Unde concurrentibus prædictis conjecturis, maxime enuntiatis in prædicta ratione decidendi, & aliis similibus cum lapsu temporis præfinito, bene resultat præsumptio solutionis salarii, quæ, cum sit inducenda à lege in nostro textu, est præsumptio iuris, & de jure, quia insimul ob hanc præsumptionem, disponit, quod famulus, elapso trimestri, salarium petere non posset ad tradita in nostris commentariis ad Ord. lib. 3. tit. 66. ad Princip. n. 13. & tenent in specie supra citati n. 5. Ideoque non admittit probationem in contrarium, nisi per confessionem partis, ut ipsi dicunt dict. n. 5. & nos in dictis commentar. ad dict. Princip. num. 10. & 15. ubi n. 61. hoc itidem limitavi, nisi adversarius non contradicat.

7 Et hic videtur verus intellectus nostri textus; nam tempus per se solum non est modus tollendæ, nec inveniendæ obligationis. L. Obligationum 14. §. 1. versic. placet ff. de actionib. & obligat. §. Si ita stipuleris 3. Inst. de verbor. obligat. Menoch. consil. 748. n. 30. Gratian. Forens. tom. 5. cap. 852. n. 23. Barb. in locis commun. Liter. T. n. 34. Idem Menoch. de præsumpt. lib. 3. præsumpt. 131. n. 26. Imo qui se fundat in solo temporis cursu, videtur se fundare in circumventionem. §. Volumus in Auth. de iis, qui ingred. Bald. consil. 144. col. 1. in fine, tom. 5. Episcop. Rocca Selectar. tom. 2. cap. 149. num. 58.

8 Præterea posset etiam videri sufficiens prædictum tempus trimestre in omnibus aliis mercedibus solitis statim solvi, & absque eo, quod solventes quietantiam in scriptis recipere curent, ut in mercede operariorum, seu opificum, ut sunt fabri m-

rarii, coloni partarii, & similes, militat eadem ratio argumenti à communiter accidentibus, ac ita eos satisfactos fuisse præsumi potest. Costa de ratione rat. Quæst. 128. n. 14. Pacion. de locat. cap. 52. a n. 21. cum seqq.

9 Nec ad præsumendam solutionem salarii in terminis nostri textus requiritur in domino bona fides positiva, quia dum in eo inducitur præsumptio solutionis per lapsum temporis ex sua ratione decidendi, dicendum est etiam induci præsumptionem bonæ fidei, ut præsumptio solutionis suffragari possit. ex Rotta coram Merlin. decis. 124. num. 12. & 13. & apud Zaccb. de obligat. Cameral. decis. 225. n. 14. & 15. tenet Pacion. dict. cap. 52. n. 39. ubi addit, quod ita verum est, quod non procedat statutum, stante mala fide, quæ tamen probanda est à creditore. Conciol. alleg. 11. n. 14.

10 Et sic sentire videntur, quod dispositio statuti inducentis præsumptionem solutionis ex lapsu temporis non procedit cum mala fide, quam tale statutum non tollit, sed præsumit bonam fidem, dum contrarium non probatur per creditorem, pro qua opinione stant etiam Surd. decis. 158. a n. 6. Gratian. Forens. tom. 1. cap. 5. a n. 9. cum seqq. & alii relati per Conciol. allegat. 11. ex n. 7. cum seqq.

11 Sed omisso, quod dicta opinio non est omnino tuta, cum contrarium teneant quamplures apud eundem. Conciol. dict. allegat. 11. n. 10. & ad statut. Eugub. lib. 2. rubr. 30. n. 6. & 8. Conciliantur istæ contrariæ opiniones, ut opinio requirens bonam fidem procedat, ubi statutum inducit præscriptionem, quæ cum mala fide procedere non potest, ut in terminis textus in Princip. hujus tituli diximus ibidem n. 46. Opinio verò dicentium procedere etiam cum mala fide procedit, ubi statutum inducit tantummodo præsumptionem solutionis, quia tunc, cum post tempus præfinitum ex juris præsumptione per statutum inducitur, debitor, qui illam allegat, sit

similis illi, qui probat effectualiter, debitum persolvisse, certum est, non posse amplius considerari malam fidem, sed illam penitus excludi, prout excluderetur, si ex publica, seu privata scriptura, vel ex testium depositionibus, vel ex alio probationum genere, quam ex sola juris præsumptione solutio ipsa probata fuisset. Ita distinguunt. Conciol. dict. allegat. 11. n. 11. & 12. Altograd. lib. 2. cap. 53. n. 32. Valasc. consult. 125. n. 23.

Quod fortius procedit in terminis nostri textus, ubi non solum inducitur præsumptio solutionis, sed insimul famulo delegatur actio ad salarium petendum transactio in iudicio; quod facere poterat Princeps Sæcularis, quo casu bona fides non requiritur, ut ait idem Valasc. dict. consult. 125. ex n. 19. juncto n. 23. & vide Petr. Barbosa in L. Sicut. 3. a n. 72. cum seqq. Cod. de præscript. 30. vel 40. anor. & quæ scripsimus supra ad Ord. hoc lib. 4. tit. 13. §. 5. ex n. 9. cum seqq. Quia autem legis præsumptionem sequitur, non censetur læsam habere conscientiam est enim probatio liquidissima, ut probavimus supra hoc lib. 4. tit. 13. §. 5. n. 13.

13 Si autem dominus denegaret debitum salarii, juvari non potest præsumptione solutionis: ex Card. de Luca de emption. disc. 13. n. 12. & de credit. disc. 129. n. 19. & de censib. disc. 20. n. 3. Conciol. ad statut. Eugub. lib. 2. rubr. 30. n. 23. & ibi Romaguer. n. 44. Episcop. Rocca Selectar. tom. 2. cap. 93. n. 28. & 39.

14 In textu ibi: Passados alguns annos pedem. Quia præsumitur, fore verè malam causam, qui diu distulit movere iudicium, quod jam antea movere debebat adversus eos, qui eadem de re, & negotio instructi erant, ut in eo qui vivo debitore petere poterat, & tamen adeo distulit petere, ut ille vita defunctus, quod fecisse præsumitur, ut peteret: hæredibus minime instructis, & quibus contra non sunt exceptiones, & defensiones suo

lucro antecessori competentes, vel quando tandiu distulit agere, quod ad-
sario perierint defensiones, ut hic
exemplificatur: ex Gloss. in Clement.
sape, verbo non obstante in fine, ubi Au-
gust. Barbof. n. 11. de verb. significat
Afflictis decis. 13. n. 21. versic. Nona
conjectura, & decis. 58. in fine. Menoch.
de presumpt. lib. 1. presumpt. 91. n. 7.
ubi locum Ciceronis adducit. Cabed.
p. 1. decis. 167. n. 7. Idem August. Bar-
bof. in cap. causam quæst. 7. n. 7. qui filii
sint legitim. Caldas de emptio. & ven-
dit. cap. 31. n. 64.

15 Et ideo quando creditor distulit
petere debitum post mortem debito-
ris, & in tempus, de quo probatio-
nes haberi nequeunt, præsumitur fa-
cta solutio. Cyriac. tom. 2. contr. 280.
n. 9. Anton. Gobius consult. 68. n. 16.
Julius Capon tom. 3. discept. 179. n. 5.
resol. Civil. 50. n. 4. Episcop.
Rocca de electar. tom. 2. cap. 155. num. 4.
Souza de Maced. decis. 34. n. 8. Pegas
Jorenf. tom. 3. de actionib. cap. 28. num.
676. Et etiam probatur ex testamen-
to, & libro defuncti: ex §. 2. tit. se-
quentis, ubi dicemus.

16 In textu ibi: Conhecimentos, &
quitaçoens. consonat Princip. tit. se-
quentis, & tenet Valasc. consult. 125. n.
3. Brito ad rubr. de locat. p. 1. §. 4. sub
n. 25. Et hæc quietantia habent vim
publici instrumenti in omni summa:
ex §. 2. tit. seqq. ubi dicemus.

17 In textu ibi: Por evitarmos: Hæc
decisio noviter fuit constituta, & vi-
detur desumpta ex doctrina Rebuff. ad
Leg. Gall. tom. 2. tit. de Salar. famu-
lor. Gloss. 6. Valasc. consult. 125. num.
1.

Ad titul. 33.

De modo probandi solutiones servitio-
rum, & salariorum.

Ad Principium.

SUMMARIUM.

- 1 Solutio salarii per alios famulos, &
familiares, cum juramento domini
probatur usque ad quantitatem
decem millia regalium, si dominus sit
persona nobilis.
- 2 Traditur ratio decidendi, & com-
probatur.
- 3 Familiares testes omni exceptione
maiores non sunt.
- 4 Actus domestici, & capitulares per
testes etiam domesticos probantur.
- 5 Quod tamen intelligitur si veritas
aliunde nequeat probari.
- 6 Salarium solutio de genere prohibitivo
non est.
- 7 Juramentum suppletorium ex unius
testis testimonio non deservit, qui
non sit integer, & omni exceptione
maior, ibid.
- 8 Modicus defectus, & præsumptio
levissima semiplenam impedit pro-
bationem, ibid.
- 9 Testium numerus eorum supplet def-
ectus, ibid.
- 10 Quod in famulis procedit, maxime si
sint valde honesti, & probata fi-
dei.
- 11 In debitis exiguis solutionis probatio
est difficilis, ibid.
- 12 Per famulos plene probatur, si depo-
sitionis tempore in domini servitio
non erant, absque domini juramen-
to.
- 13 Nisi per fraudem exissent à domo do-
mini, ut pro eo testificarent, ibid.
- 14 Vel famulus, seu domesticus talis sit,
in quo etiam post recessum à domino
duret reverentia, vel amor.
- 15 Sicque famuli salariati, etiam post-
quam

quam à domo in servitio expella-
tus non sunt testes integri, & omni ex-
ceptione maiores.

- 11 An, ad effectum repellendi testes di-
cantur familiares omnes à domino
salarium recipientes. Remissive.
- 12 Jure tamen nostro, nullum inter fa-
miliarem salariatum, & non salaria-
tum datur discriminem, & utrumque
ad probandum salarium admittit.
Quinam dicantur familiares, ibid.
& n. 13.
- 13 Consanguinei in terminis textus ad
effectum probandæ salarii solutionis
appellatione familiarium non ve-
niunt, si sunt in gradu prohibito,
ut testimonium pro eo ferant.
- 14 Solutio ex juris dispositione non præ-
sumitur.
- 15 In dubio famulis fides non adhibetur
- 16 Lege Castellæ famuli non admittun-
tur ad probandum debitum salarii
per testes, nec per aliud genus pro-
bationis.
- 17 Probata numeratione per testes de-
visu de quantitate non recordantes
quantitas per juramentum mutu-
antis, seu tradentis, probatur.
- 18 Domino juramentum defertur, &
non servo salarium petenti,
Juramentum non defertur nisi per-
sonis legalibus, & omni exceptione
maioribus, ibid.
- 19 Juramentum domini circa salarii
solutionem tantum admittitur us-
que ad decem millia regalium.
Intellige, si dominus sit qualitatis in
textu requisitæ, ibid.
- 20 Qualitati personæ attenditur, si bo-
nis moribus, & probata vita in-
duta est.

1 EX hoc textu desumitur, quod
solutio salarii famulorum proba-
tur per alios famulos, & familiares,
quamvis de certa quantitate non de-
ponant, & simul concurrente jura-
mento domini usque ad quantitatem,
decem millia regalium, si dominus est
persona nobilis, veluti scutiferus;
vel majoris nobilitatis gradus; aut
Tomo IV.

mercator bonæ famæ, & opinionis.
Illustrant Flores de Mena var. lib. 1.
Quæst. 8. n. 52. Cabed. p. 1. decis. 57.
n. 6. & 7. Parex. de instrum. edit. tit. 5.
resolut. 6. ex n. 1.

Ratio decidendi ponitur in 2
principio textus, quia, videlicet,
solent domini solvere minuta famu-
lis, quod petunt, pro debito salarii,
absque eo, quod querant testes; &
solvere videant, neque quietantias
recipiant, posteaque, aliquo tempo-
re transacto, iterum petunt salarium
jam solutum, & quia domini proba-
tiones non habent, condemnantur, quibus
etiam adde, quæ pro ratione de-
cidendi appositæ sunt in §. 1. tituli
præcedentis. Ideo ob vitandas hujus-
modi fraudes voluit lex, ut per testes
domesticos, & famulos salarii solutio
probetur usque ad dictam quantita-
tem, accedente domini juramento,
quod ideo requiritur, quia testes
non sunt omni exceptione maiores,
imo à ferendo testimonio pro domino
repelluntur, si sunt domestici, ex
firmatis per Zacch. de Salar. Quæst. 30.
ex n. 37. cum seqq. & est textus id cap.
In literis 24. de testib. ubi cum pluri-
bus exornant Gonzales. & Aug. Bar-
bof. Farinac. de testib. Quæst. 55. à num.
136. Conciol. allegat. 93. n. 36. Caldas
conf. 24. n. 23.

Quare cum prædicti testes sint 3
inhabiles ad testimonium ferendum
etiam in causis salarii modo tradito ab
eod. Zacch. loc. cit. noluit textus noster
illos admittere, nisi famuli sint personæ
nobilis, vulgò, Fidalgo, aut mercatoris
bonæ famæ ob eorum fidem; sicuti alias
dicitur de domesticis, & familiaribus
Episcopi, seu alicujus magni domini,
ut per Aug. Barb. in cap. In literis 24. n.
3. de testib. Et quamvis textus eos ha-
biles faciat, ut non repellantur, non
tamen voluit, ut omni exceptione
maiores sint, quia requirit juramen-
tum domini in supplementum proba-
tionis, ad tradita per Zacch. de Salar.
Quæst. 100. ex n. 50. cum seqq. ul.
Capon. tom. 3. discept. 159. cap. 4. n. 10.
Aaaa Valasc.

Valasc. consult. 45. n. 1. & 5.

Obstat tamen, quod actus domini, & capitulares probantur per testes etiam domesticos, ex textu in *L. Consensus 8. §. Servis etiam 6. Cod. de repud. cau. veniens 38. l. 2. de testib. de quo agunt Cacer. var. p. 1. cap. 20. sub n. 14. versic. Quod intellige. Jul. Caponi tom. 3. discep. 159. cap. 4. n. 14. Cardos. in prax. verbo Testis n. 29. Et sic etiam sine juramento domini videbatur dicendum, per famulos, & testes domesticos tantum probari posse solutionem salarii alterius famuli.*

Sed respondetur, quod tales testes admittuntur ad probandum, quando veritas sui natura aliunde probari non potest, ut in crimine hæresis, conspirationis, & similium, secus verò si ex accidenti aliunde probari non possit; sicuti etiam in illis, ubi ex actu, nec habitu aliunde possunt haberi testes, ut illa, quæ sui natura occulte fieri solent, ut furtum, partus suppositus, simulatio contractus, simonia, adulterium, fraus, dolus, & huiusmodi, de quibus *Mennoch. de arbitr. casu 116. Secus verò in illis, quibus actu, & habitu plures testes possunt inveniri, ut bene Gutierrez de matrim. cap. 44. n. 26. Jul. Caponi dict. cap. 4. n. 15. Aug. Barbosa. in cap. In literis 24. à num. 20. de testib. Mascard. de probat. concl. 534. n. 18.*

Ad solvendum autem salarium famulis potuissent accidere alii testes, non enim erat de genere prohibitivo talis solutio, & ideo in nostro textu ex solis famulorum, seu domesticorum testimonio non habetur solutio probata, nisi domini concurrat iuramentum: Sed adhuc urget, quod iuramentum suppletorium deferri non potest ex testimonio unius testis, qui non sit integer, & omni exceptione maior; neque ex testimonio duorum testium non omni exceptione maiorum, quia non faciunt semiplenam probationem, ut tradidimus in *commentar. ad Ord. lib. 3. tit. 5. ad Prin-*

*ci. n. 2. & 3. ubi n. 33. & 54. etiam tradidimus, quod modicus defectus impedit semiplenam probationem, & præsumptio levissima, nam semiplena probatio per contrariam, & minus verisimilem eliditur. Cum igitur testes famuli non sint omni exceptione maiores, etiam in sensu huius textus, videbatur dicendum, quod ex eorum testimoniis deferri non poterat iuramentum suppletorium. Responderetur tamen ex ratione decidendi huiusmet textus, quod cum domini soleant minute solvere famulis salaria per parvas quantitates frequenter ab ipsis petitas, & esset incommodum, imò & verecundum quærere quotidie testes extraneos, ut tam parvas summas solvere viderent, ideo in textu reputatur hic casus difficilis probationis, in quo testes inhabiles admittuntur ad testificandum quando inhabilitas procedit ex unico defectu. *Farinac. de testib. Quæst. 62. n. 28. & 381. Conciol. allegat. 96. n. 6. August. Barb. in dict. cap. In literis 24. n. 12. de test. Et etiam quando ad probandum plures testes inhabiles producuntur; & exstantur; quia tunc testium numerus supplet eorum defectum, ac inhabilitatem. Idem *Farinac. dict. Quæst. 62. n. 309. Thémud. p. 1. decis. 77. n. 11. Mendes in prax. p. 1. lib. 5. cap. 1. n. 80. in fine.***

Quod maxime procedit, si tales famuli sint valde honesti, & probatæ fidei. *Farinac. dict. Quæst. 62. n. 82. & n. 267. Mantio. decis. 112. n. 3. & 4. Mascard. de probat. concl. 26. num. 5. versic. Tertio. & illud. & concl. 534. n. 28. & concl. 1398. n. 7. & 8. August. Barbosa. in dict. cap. In literis 24. n. 5. Valasc. dict. consult. 45. sub n. 5. versic. Nam si domestici, ubi num. 3. dicit, quod in debitis exiguis probatio solutionis difficilis est.*

Si autem famuli, seu domestici, jam sint expulsi ex domo domini, & ab ejus servitio, & tempore depositionis non erant in ejus servitio, videtur per eos plene probari posse solutionem

nem salarii, ab ipso eo, quod dicitur, nus teneatur jurare, quia cessavit causa suspicionis, nisi per fraudem exierint e domo domini ad testimonium ferendum pro domino. *Farinac. de testib. Quæst. 55. n. 32. & 33. junctis num. 145. & 150. Mascard. de probat. concl. 26. n. 6. & concl. 534. n. 11. & 12. August. Barbosa. in dict. cap. In literis. 24. n. 4. Valasc. dict. consult. 45. n. 7. in fine. Surd. decis. 219. n. 4.*

Nisi famulus, seu domesticus talis sit, in quo etiam post recessum à domo domini adhuc daret reverentia, vel amor, ex quo dici possit adhuc durare quædam continuatione famulatus tum ex brevitate temporis recessus, tum ob non facta inter eos computa ex *Barthol. in L. 1. §. Item Mummio ff. de Quæst. Surd. decis. 219. n. 4. Conciol. allegat. 37. n. 26.*

Et in hoc sensu videntur accipi deberi habentes quod famuli salariati etiam postquàm expulsi fuerint à servitio domini, non sunt testes integri, & omni exceptione maiores, ut sunt *Tirac. de cessant. caus. p. 1. n. 103. Gabr. com. tit. de testib. concl. 10. n. 18. Farinac. de testib. Quæst. 55. n. 149. Conciol. dict. n. 26. ubi fatetur, hanc opinionem non transire sine difficultate, ut videre est per Rotam. Genuen. decis. 77. n. 9. & per Magon. decis. Lucens. 65. n. 10.*

Quæritur hic, utrum ad effectum repellendi testes dicantur familiares omnes, qui salarium à domino recipiunt? Affirmant aliqui apud *Zacchiam de Salar. Quæst. 30. n. 38.* Sed alii negant, dicentes; solum salarium non repellere testes à testificatione, nisi cum salario concurrat simul habitatio, ut ex *Rottæ decisionibus* tenent *Farinac. dict. Quæst. 55. n. 17. Zacchia dict. Quæst. 30. num. 39. cum seqq.* ubi etiam probat, quod familiaris potest esse testis pro domino, si servit sine salario, vel expensis, quæ loco salarii succedunt, & hoc idem dicit *August. Barbosa. in dict. cap. In literis 24. n. 5. de testib.* Sed non ideo relevatur dominus à juramento, de quo in textu. 286

Hæc tamen quæstio cessat, at tenta dispositione nostri textus, cum inipeta, nullum datur discrimen inter familiarem salariatum, & non salariatum, & ut sique admittit ad probandam salarii solutionem, quamvis simul habitent cum domino, & à fortiori, quamvis seorsim habitent, eos admittit, ut patet ibi: *Sens criados, ou familiares*, ubi loquitur de famulis, & familiaribus, & quamvis illis semper debeatur salarium etiam non conventum, tamen illis non debetur, nisi conventum fuerit, ex plene firmatis per *Zacch. de Salar. Quæst. 67. à n. 1. cum seqq.* Nam familiares dicuntur, qui expensis illius, cujus dicuntur familiares continuo vivunt, & morantur cum eo, indeque continui commensales dicuntur; ex textu in cap. final. ubi *Aug. Barbosa. n. 2. de verbor. significat. lib. 6. Idem August. Barbosa. Appellativ. 96. à r. mer. 1.* Et hi familiares distinguuntur a famulis ratione muneris, ut per *Zacch. de Salar. Quæst. 68. n. 6. cum seqq.*

Licet autem consanguinei, & conjuncti etiam familiares dicantur, quia sunt de familia: ex *Card. Thusc. liter. F. conclus. 72. n. 30. August. Barbosa. dict. Appellat. 96. sub n. 1.* Tamen ad effectum probandi pro domino solutionem salarii in terminis huius textus non veniunt appellatione familiarium, si sunt in gradu prohibito ad testimonium pro eo ferendum, laborant enim duplici suspicionem, affectionis, scilicet, ratione sanguinis, & familiaritatis, & reverentiæ ratione subjectionis, & domesticitatis; darenturque in textu duo specialia, unum, quod domesticus, seu familiaris potest testificari pro domino, & alterum, quod consanguineus in gradu prohibito testimonium pro consanguineo, etiam fratre, & parente ferre potest contra prohibitionem, juris, & sic circa idem credendum non est, textum nostrum, duo specialia admittere voluisse. correctio jure, quod illa, regulariter non admittit; ex firmatis per *August. Barbosa. Axiom.*

211. à n. 1. Etiam in statutis, ut per
Tabor ad eund. August. Barb. lib. 17. cap.
45. tom. 13.

14

In textu ibi: *Lhes vaõ pedir a soldada*. Solent enim famuli audacter salarium jam solutum petere, cum vident deesse dominis probationes, ut etiam ponderavit textus in §. 1. tit. *præcedentis*, & ideo solutio in hoc casu probari potest per alios famulos, & domesticos saltem semiplene ad effectum, ut domini stet juramento. Nam licet solutio ex juris dispositione non præsumatur. *L. Cum de indebito 25 ff. de probat.* & quæstionis sit, an sola juris præsumptio tollatur juramento ejus, contra quem illa extat, ut videre est per *Menoch. de præsumpt. lib. 1. Quæst. 77. à n. 3. cum seqq.* Tamen accedente alia præsumptione, seu probatione, bene creditur assertioni juratæ adversus juris præsumptionem, ut firmat in *Menoch. dict. Quæst. 77. n. 7.* Maxime quando agitur de levi præjudicio, ut probat ipse *Menoch. dict. Quæst. 77. n. 15.*

15

Quare ad refranandam hanc audaciam famulorum, qui bis salarium petentes, & à dominis extorquentes dicuntur latrones, & fures, contrecant enim invito domino; ut probant *Rebuff. ad Leg. Gallic. tom. 2. tit. de famulor. Salar. Gloss. 6. Parex. de instrumentor. edit. tit. 5. resolut. 6. num. 1.* Non est facile admittenda, nec attendenda probatio debiti salarii facta per alios famulos, & in dubio non est illis fides adhibenda, ob monopolium, quod inter se contrahere præsumitur, prout expendit *Rebuff. dict. tit. de famulor. Salar. Gloss. 7. quem referunt Parex. dict. resolut. 6. n. 2. & Cabed. p. 1. decis. 167. n. 6. & 7.*

16

Et ideo per legem Castellæ editam à Philippo III. die 2. Martii anno 1396. relata in *L. 10. tit. 15. lib. 4. recopilat.* constitutum fuit, quod famuli non admittantur ad probandum debitum salarii per testes, nec per alium genus probationis, nec per descriptionem factam per ipsum domi-

num vel per alium de ejus ordine in libro, in quo similes famuli describi consueverat, vel confessionem ejus, à quo salarium petitur, faciam in scriptura publica, vel judicialiter, quem legem transcripsit, & illustravit: *Parex. dict. resolut. 6. ex n. 3. cum seqq.* De probatione autem salarii conventi plene agit *Zacch. de Salar. Quæst. 100. per tot.* ubi de probatione per confessionem partis, instrumenta, testes, præsumptiones, & conjecturas, atque juramentum.

In textu ibi: *Ainda que não digão a quantia*. Nam probata numeratione per testes de visu, qui non recordantur de quantitate, probatur quantitas per juramentum mutuantis, seu tradentis, ut cum aliis tradidimus *ad Ord. lib. 3. tit. 52. ad Princip. n. 39. tom. 2.* Maxime ubi debitum est parvum, ut in hoc textu. *Cancer. var. p. 2. cap. 8. n. 22.*

In textu ibi: *E jurando o dito senhor*. Domino deferitur juramentum, & non servo salarium petenti, quia consideratis fraudibus, quibus servi solent uti, prout hic considerat, & in §. 1. tit. *præcedent.* sunt suspecti de perjurio ad tradita per *Butrium in cap. final. col. antepenult. de jurejur. Jason. in repetit. Leg. Admonendi n. 300. ff. eod. tit.* Et tale juramentum non deferitur, nisi personis legitimis, & omni exceptione maioribus, quales non sunt famuli, & familiares, & ideo eis in textu non deferitur juramentum, nisi domino, ex firmatis per nos *ad Ord. lib. 3. tit. 52. ad Princip. num. 27.*

In textu ibi: *Até quantia de dez mil reis*. Usque ad hanc quantitatem decem millium regalium admittitur in hoc textu juramentum domini circa solutionem salarii, & non ultra, quia respectu qualitatis jurati habetur pro parva quantitate ad terminos *Ord. lib. 3. tit. 52. in princip. & §. 1. cum ibi notatis*: Quod intellige si dominus est persona qualitatis requisitæ per textum ibi: *Sendo os ditos seus amos pessoas de*

de qualidade: quæ verba, cum finem gerunt, conditionem important, & necessitatem. *Barth. in L. Si tu ex parte n. 1. ff. de acquirend. heredit. Valasc. consult. 149. n. 2. Caldas de potest. eligend. cap. 4. n. 30. Phæb. p. 1. decis. 9. n. 1. & p. 2. decis. 132. n. 9. Reinos. observat. 44. n. 27.* Exinde sequitur, quod si dominus non habuerit qualitatem requisitam in textu, non debet ei juramentum deferri, si in probatione solutionis salarii aliquis testis omni exceptione maior non interveniat.

20

Intellige deinde, quod tunc attenditur qualitati personæ, quando bonis moribus, & vita probata induta est, nam si fuerit malis moribus, & mala fama notatus dominus, ita verisimiliter pejerandum credatur; puto ei juramentum deferri non debere, sic intellectu nostro textu, aliàs daretur occasio pejerandi, quod semper vitandum est. Sed non ideo tunc famulis hoc juramentum deferri potest, quia de eis non confidit textus, quod veritatem dicant, quod verum intelligo, si suspicio fuerit contra eos ab eorum, & personarum vilitatem, quod falsum jurabunt, ad tradita per *Barth. in L. Admonendi col. penult. ad fin. & ibi Jason. in repet. n. 296. fallent. 36. & n. 300. & 312. ff. de jurejur. Bald. in L. qui accusare. Cod. de edend. & tradunt Canonistæ in cap. final. eod. tit. de jurejur.* Nam si fuerint familiares nobilioris gradus, qui salarium petunt, & bonis moribus, præditi, tunc, si dominus ob ejus suspensionem à juramento arceatur, non video cur eis juramentum non deferatur, cum de jure illud eis deferatur in probatione salarii. *Zacchia de Salar. Quæst. 100. ex num. 57. cum seqq.*

Ad §. 1.

SUMMARIUM.

- 1 Ultra quantitatem decem millium regalium solutio probatur per Chy-

rographum manu famuli confectum & signatum, & si nesciat scribere, ab alio conficiatur, & ejus manu subscribatur, & alio teste munatur.

Regulariter scriptura privata nil probat, nec in magna, nec in parva quantitate, ibid.

- 2 Scripturæ privatae integra fides adhibetur nisi per statutum, vel consuetudinem ita cavetur.

- 3 Salarium conventio probatur tam per publicas scripturas, quam per apochas à partibus scriptas, & subscriptas, & per literas missivas acceptatas, etsi in genere solum de salario mentio fiat.

- 4 Instrumentum salarii antea præsumitur.

- 5 Intellige decisionem si Chyrographum solutionis salarii à famulis recognoscatur, per quos confectum accipitur, vel per eorum habet.

- 6 Scripturæ privatae nobilium vim habent publicæ scripturæ, ibid.

- 6 Sufficit quod non negetur, quamvis non recognoscatur.

- 7 Non tamen sufficit simplex famuli negatio.

- 8 Famuli Chyrographo, ut publicæ scripturæ creditur.

- 9 Famulus potest excipere de non numerata pecunia in terminis textus.

In textu præcedenti statutum fuit, quod solutio salarii famulorum probatur per alios famulos, & familiares cum juramento domini usque ad quantitatem decem millium regalium. Hic verò constituitur, quod ultra prædictam quantitatem in quacunque summa probatur solutio hujusmodi salarii per Chyrographum manu famuli confectum, & signatum, quod si scribere nesciat, ab alio sit confectum, & de ejus mandato subscriptum, atque alio teste nunitum, & tunc voluit textus, quod tale Chyrographum fidem habeat scripturæ publicæ. Quod speciale est, ob vitandas fraudes quibus famuli solent uti, bis petendo sala-

salarium, & ex hac ratione eorum scripturis privatis voluit legislator, quanta fides sit adhibenda, quanta statuerat in adhibenda fide Chyrographis nobilium, & privilegiatorum enumeratis in *Ord. lib. 3. tit. 59. §. 15.* Nam regulariter scriptura privata nihil probat nec in magna, nec in parva quantitate dict. *Ord. eod. tit. 59. §. 4. August. Barbof. in cap. 2. n. 2. de fide instrum. Parex. de instrum. edit. tit. 1. resol. 3. §. 5. n. 2. Valasc. consult. 177. à n. 1. Themud. decis. 339. num. 4. & 5. Peg. Forens. tom. 1. cap. 1. n. 84.*

2 Et cum ita conflictum fuit in textu, observari debet, quia non est novum, quod scripturæ privæ integra fides adhibeatur, ubi per statutum, vel consuetudinem ita cautum reperitur. *Themud. dict. decis. 339. n. 39. Parex. dict. §. 5. n. 62. Aug. Barb. in cap. cum dilectus 9. n. 5. & 6. de fide instrum.*

3 Et sic videmus, quod conventio salarii probari potest non solum per scripturas publicas, sed etiam per apochas à partibus scriptas, & subscriptas, nec non per literas missivas acceptatas, quamvis in genere, & non in specie in eis facta sit mentio salarii nulla certa quantitate expressa, ut omnia probat eleganter. *Zacchia de Salar. Quest. 100 ex n. 38. cum seqq.*

4 Adeo ut instrumentum salarii præsumitur antè, ut si eadem die famulo promittatur salarium, & aliud debitum sit contractum, præfertur famulus, ut cum aliis tenet *Gratian. Forens. tom. 2. cap. 257 num. 24. & 25. relatus à Barbof. hic.*

5 Intellige decisionem nostri textus, ut procedat, si Chyrographum solutionis salarii recognoscatur à famulis, per quos confectum dicitur, vel per eorum hæredes ex *Ord. lib. 3. tit. 25. §. 9.* Nam etiam scripturæ privæ nobilium, quæ vim habet scripturæ publicæ: ex alia *Ord. lib. 3. tit. 59. §. 15.* nulla si les adhibetur, si non recognoscatur, & à parte negetur; quia tunc probari debet per testes, qui

viderunt scribere, & subscribere, aut per literarum comparationem *Caldas de potest. eligend. cap. 7. sub n. 25. versic. Verum quia. Gabr. Pereir. decis. 97. n. 6.*

6 Et sufficit, quod non negetur in iudicio, quamvis non recognoscatur. *Parex. de instrum. edit. tit. 1. resol. 3. §. 5. n. 20. Themud. decis. 339. n. 9. Aug. Barbof. in cap. 2. n. 10. de fide instrum.*

7 Non tamen sufficit simplex negatio famuli, quia in textu decernitur, quod ejus Chyrographum vim habeat scripturæ publicæ ad probandam solutionem salarii, & sicut non sufficit sola negatio partis, ut scripturæ publicæ fides non adhibeatur, quia est probatio probata, & pro ea præsumitur, donec probetur contrarium ex cumulatis per *Pegas Forens. tom. 2. cap. 19. ex num. 1. cum seqq.* Ita etiam ad tollendam fidem talis chyrographi sola negatio simplex non sufficeret; quia æquiparatorum eodem est dispositio, ex plene firmatis per *August. Barbof. Axiom. 14. à n. 1. Ac ita procedunt dicta per nos ex aliis in commentar. ad Ord. lib. 3. tit. 59. §. 15. n. 2. tom. 2.*

8 Quod speciali ratione procedit in terminis nostri textus, ubi Chyrographo famuli creditur uti publicæ scripturæ, non propter ejus qualitatem, seu integritatem, sed ad vitandas fraudes, quibus famuli audacter salarium bis petere audent, ut in *Princip. hujus tit. & in §. 1. tit. precedent.* Quare si eorum simplex negatio sufficeret ad detrahendam fidem chyrographo, aperiretur via hujusmodi fraudibus, nam eadem temeritate, qua salarium solutum iterum petunt, negabunt, apocham esse suam, & fraudibus non est via aperienda, imo occurrendum ne fiant fraudes. *Aug. Barbof. Axiom. 102. n. 2. cum seqq.* ubi plures dat concordantes.

9 Poterit tamen famulus in specie hujus textus proponere exceptionem non numeratæ pecuniæ juxta *Ord. lib. 4. tit. 51.*

Ad

Ad §. 2. final.

SUMMARIUM.

- 1 *Famulis mortuo domino salarium petentibus, ejus solutio probatur per declarationem à domino in suo testamento factam, aut alius ultimis voluntatibus aut per relationem ad libros rationis, dummodo dominus ex personis sit qualificatis.*
- 2 *Jure communi testatoris assertio, etiam jurata in tertii præjudicium nihil probat.*
- 3 *Nemo maxime moriens immemor salutis æternæ præsumitur.*
- 4 *Procedit in his, quæ alicui sunt utilia absque tertii præjudicio.*
- 5 *Assertio testatoris ex conjecturis reddita verosimilis, & adminiculis adjuncta, plene probat.*
- 6 *Nobilitas magnam pro se habet præsumptionem.*
- 7 *Magis dominis differtur si dicant soluisse, quam famulis solutionem negantibus.*
- 8 *Solutio regulariter per conjecturas, & præsumptionem probatur, ibid.*
- 9 *Hec probatio solum dominis nobilibus, & dignitate præditi tribuitur.*
- 10 *Salarii solutio probatur per relationem domini factam in ultimis voluntatibus ad suos libros rationum.*
- 11 *Rationum liber plene probat tam pro scribente, quam pro tertio, & contra tertium, dum contrarium non ostenditur.*
- 12 *Quænam requirantur conjecturæ, ut libro rationum amini credatur.*
- 13 *Rationum libro non creditur, nisi in testamento, & ultimis voluntatibus approbetur per relationem ad illum.*

1 **D**icitur hic, quod si famuli, mortuo jam domino, salarium petant, ejus solutio probari potest per declarationem à domino factam in suo

testamento, vel in aliis ultimis voluntatibus, aut per relationem in illis factam ad suos libros rationum, scriptum sit, dummodo dominus defunctus fuisset ex personis qualificatis in textu, & in alia *Ord. lib. 3. tit. 59. §. 15.*

2 Quæ quidem decisio videtur esse contra regulas juris communis; quibus inspectis, testatoris assertio, seu declaratio etiam jurata in tertii præjudicium nihil probat, quia in fraudem ejus censetur adjecta. *L. Cum testamentum 27. ff. de probat. L. Rationes 6. versic. Eiusdem juris. Cod. eod. tit. Authent. Quod obtinet. Cod. eod. L. Siquis in gravi 3. §. 1. ff. ad Senatus cons. Sillan. L. Verba 6. Cod. de testam. Gomes ad L. 9. Taur. n. 36. Gutierrez de jurament. confirmator. p. 1. cap. 5. n. 21. & p. 2. cap. 5. num. 5. Masc. rd. de probat. concl. 359. n. 18. Vela dissert. 38. n. 6. & n. 35. versic. Prefata itaque regula Menoch. de arbitr. casu 89. ex n. 27. Idem Mascard. concl. 1080. n. 5. tom. 3. Ego ipte in commentar. ad Ord. lib. 3. tit. 52. ad Princip. num. 19. tom. 2.*

3 Nec obstat dicere, neminem, & maxime morientem præsumi salutis æternæ immemorem, aut mori vel le cum peccato, ut insinuant verba finalia nostri textus, & habetur in *L. final. versic. Et licet neminem. Cod. ad Leg. Jul. repetund. cap. Sancimus 26. versic. Et licet 1. Quest. 7. cap. Literas 14. versic. Quamquam de præsumption. Giurba in consuetud. Messan. cap. 2. Gloss. 7. n. 2. ubi infinitos laudat Mascard. dict. concl. 1080. n. 1. Pegas Forens. tom. 5. de actionib. cap. 98. n. 108. & hic habetur.*

4 Quia hoc procedit in his, quæ alicui sunt utilia absque tertii præjudicio, ut in dict. *L. final. & in dict. cap. Sancimus*, vel ei soli sunt obnoxia, ut in dict. *cap. Literas*, & in pluribus exemplis relatis per *Menoch. de præsumpt. lib. 5. præsumpt. ex n. 6.* Non tamen locum obtinet, cum de tertii præjudicio tractatur, nam cum eveni-

re

re possit, moribundum quoque vel memoria lapsum, vel ipse convalescit, si diabolica suggestione deceptum, aut alia ex causa, quicquam mendaciter affirmare, vel negare, hæc potius possibilitas attenditur, propter quam à contraria receditur præsumptione, ne tertio præjudicium pareatur, non enim semper moriens verum dicit, nec est, aut præsumitur Joannes Evangelista, aut Baptista, ut frequentius dicitur, quemadmodum observant Oldrad. consil. 191. n. 2. versic. Nec enim. Bald. ad feudor. usus tit. de pace constant. §. Vassalli nostri n. final. circa finem. Menoch. dict. casu 89. n. 30. & de præsumpt. lib. 5. præsumpt. 5. n. 10. Surd. consil. 382. n. 62. tom. 3. & decis. 135. n. 14. cum seqq. Farinac. de iudiciis, & tortur. Quest. 46. n. 16. Vela dict. dissert. 38. sum. 36.

5 Si autem ex conjecturis assertio testatoris redditur verosimilis, & adjuvatur adminiculis plene probat, ut tenent citati per me in dict. commentar. ad Ord. lib. 3. tit. 52. ad Princip. n. 20. & tunc bene procedit secunda opinio posita supra n. 3.

6 Cum igitur in terminis nostri textus concurrat cum assertione testatoris illa præsumptio, seu conjectura solutionis, quæ resultat ex quo famulus distulit salarium petere post mortem domini, & in tempus, de quo probationes haberi nequeunt, ut supra probavimus ad Ord. hoc lib. 4. tit. 32. ad §. 1. n. 15. Et insimul concurrat alia conjectura, quæ nascitur ex nobilitate, seu dignitate domini in textu requisita, nam nobilitas habet semper magnam præsumptionem pro se, nam nobilis præsumitur fidei data observantissimus, & ei magis creditur, quam ignobili, habetque alias bonas præsumptiones, & privilegia. Mascard. de probat. concl. 1097. per tot. Menoch. de præsumpt. lib. 6. præsumpt. 59. ex n. 1. cum seqq. Sabelli in sum. diversor. tom. 3. §. Nobilitas n. 2. Valenzuel. consil. 72. n. 20. ex text. in L. Non omnes

§. à Barbaris ff. de i. milit. ibi: Et si bonus miles ante existimatus fuit, prope est, ut affirmationi ejus credatur. Merito in textu decernitur, ex assertione testatoris probari solutionem salarii. Nam ut veritas patefiat, dum in occulto jaceret, aut celari prætenditur, quod frequenter contingit, cum actus in se dolum, fraudem, vel simulationem continet, lex irregulari quoque probatione, sive per testes alioqui inhabiles facta, ut in §. præcedenti, sive ex conjecturis collecta contenta est, ad vitandas fraudes famulorum, ut cum pluribus juribus, & Doctoribus probat Vela dissert. 38. ex num. 22. cum seqq.

7 Et sic merito dicitur in nostris terminis, quod solent esse majori fide digni domini, ita ut magis eis deferendum est, si dicant, solvisse, quam famulis dicentibus, sibi non solum, ut consuluit Danza in pugna Doctorum p. 1. tit. de Salar. cap. 3. num. 10. Pacion de locat. cap. 52. num. 15. & 16. ubi ait, quod saltem potest præbere conjecturam juxta qualitatem personarum magis, ac minus urgentem, quæ simul cum aliis, de quibus supra n. 6. recte conjunguntur ad conficiendam legitimam, ac plenam solutionis probationem, ut voluit textus noster, quia regulare est, solutionem probari per conjecturas, & præsumptiones. L. Si Chyrogaphum 24. ff. de probat. Surd. decis. 105. n. 10. Anton Gobius consult. 68. n. 3. Posth. resolut. Civil. 50. num. 1. Card. de Luca disc. 68. n. 5. Menoch. de præsumpt. lib. 3. præsumpt. 135. à n. 2. Sabelli tom. 4. §. Solutio n. 5. Sousa de Maced. decis. 34. ex n. 3. Pegas Forens. tom. 3. de actionib. cap. 28. ex num. 676.

8 Hæc tamen probatio solum tribuitur in textu dominis nobilibus, & dignitate præditis, non autem aliis, qui prædictas qualitates non habent, quia cum sit probatio irregularis, debent esse personæ qualificatæ, & omni exceptione maiores ex traditis per Angel. in L. 1. §. Si dubitetur ff. quem-

quemadmod. te tam. Jason. in repetit. L. Admonendi n. 297. ff. de jurejurand.

Ex dictis apparet, difficiliorem non esse alteram partem hujus textus, quatenus in eo deciditur, quod per relationem domini factam in ultimis voluntatibus ad suos libros rationum probatur solutio salarii in eis descripta. Licet enim liber rationum etiam mercatoris, vel campforis regulariter, ut alia quævis scriptura privata, tantum probat contra scribentem, & ejus hæredes, non verò in eorum favorem, & tertii præjudicium. L. Instrumenta 5. L. Rationes 6. L. Exemplo 7. Cod. de probat. Vela dissert. 38. n. 5. ubi infinitos laudat. Jason. in dict. repetit. L. Admonendi n. 111. Menoch. de arbitr. cap. 91. à n. 25. & consil. 23. n. 15. & consil. 39. n. 28. & 71. tom. 1. Mascard. de probat. concl. 976. cum duabus seqq. Pacianus de probat. lib. 1. cap. 63. à n. 18. Covar. practicar. cap. 22. num. 8. ubi Farias ex n. 38. cum seqq. Reynos observ. 47. à n. 1. cum seqq. & ibi Addit plures ex nostris laudat. & plene insuitos. Pegas Forens. tom. 1. cap. 1. n. 33.

10 Tamen accedente bona fama, & legalitate personæ, atque concurrentibus conjecturis in re sui natura difficilis probationis, qualis est hæc, plene probat liber rationum tam pro scribente, quam pro tertio, & contra tertium, dum ex adverso contrarium non ostenditur. Vela dict. dissert. 38. n. 31. cum seqq. Reynos observat. 47. n. 9. & 10. cum seqq.

11 Porro in nostro textu plures conjecturæ requiruntur, ut libro rationum domini fides adhibeatur; prima, ut jam dominus sit mortuus, cum famulus salarium petit, quo casu liber maiorem fidem habet, quam vivens. Vela dict. dissert. 38. n. 33. secunda, ut relatio fiat ad librum in ultimis voluntatibus, cum tunc nemo præsumatur immemor salutis æternæ, ut supra scripsimus n. 3. Et concurrat tertia ex dilatione petendi salarium post mortem domini, ut supra diximus n. 6. Quarta, quod dominus sit, integræ Tomo IV.

fidei, & sic nobilitate, seu dignitate præditis ex supra traditis dict. n. 6. & 7. Igitur nil mirum, quod conjecturis his conjecturis plene in textu credatur libro rationum domini nobilis, seu in dignitate constituti, quoniam plures simul conjunctæ præsumptiones, & adminicula plenam probationem efficiunt: ex Gloss. in L. 2. §. 1. verbo legitimis ff. de excusat. tutor. Menoch. de arbitr. casu 89. n. 67. Reynos observat. 47. n. 11. cum seqq. Vela dissert. 38. n. 23. cum seqq. Valenzuel. tom. 1. consil. 28. à n. 11. cum seqq.

12 In textu ibi: Por a qualidade de suas pessoas, e o tempo da morte: Hinc vides, quod ob qualitatem personarum dominorum, simul cum præsumptione resultante ex commemoratione mortis, voluit textus, quod domini assertioni factæ in ultimis voluntatibus credatur, ita ut unum sine alio non sufficiat, nec libro rationum idem jubet adhiberi, nisi in testamento, & ultimis voluntatibus approbetur per relationem ad illum.

Ad titul. 34.

De eo, qui ex domo sua famulum salariatum expellit.

Ad Principium.

SUMMARIUM.

- 1 Dominus expellens famulum ad certum tempus conductum pro certa mercede, ante finitum tempus conventum, integram mercedem ei debet solvere.
- 2 Dum per famulum non steterit, quin serviret toto tempore, sed per dominum.
- 3 Famulus ita expulsus tenebitur, quandocumque per dominum fuerit requisitus redire, & illi operas suas præstare usque ad implemen- tum temporis conventi.
- 4 Ex verbis calore iracundie prolatis, fanulu

- famulus non dicitur plene dimissus.
5. Famulo operas suas alteri locante, ad primum redire non tenetur, nec dominus ei debet salarium.
6. An famulus expulsus à domino teneatur adhibere diligentiam, ut alteri suas locet operas, et si non adhibeat salarium petere possit. Negative. Remissive.
7. Famulo iusta causa expulso salarium denegatur pro tempore, quod remanet.
8. Intellige si certum tempus conveniretur inter dominum, & famulum, per quod servire debeat. De famulo à domino recedente, à quo salarium non recipit, nisi expensas nisi certi temporis conventionione, ibid. Remissive.
9. Famulus pro certo tempore alicui servire promittens, nequit ante tempus recedere, & si recedat sine domini culpa, salarium jam solutum domino reddere debet, & gratias residuum temporis adimplere cogetur per iudices, ubicumque fuerit.
10. Non procedit, si culpa domini ab eo discedat.
11. Ad quod requiritur, quod locatio, & conductio operarum pro certo fiat tempore, & eo finito famulus discedat, & quod sine iusta causa servitium deferat.
12. Famulus ultra salarium acceptum, vestimenta ei tradita restituet.
13. Et si fuerit domini debitor, poterit iste illius bona retinere donec ei solvat, idemque pro damno recepto.
14. Si famulus de licentia domini ab fuerit pœnam non incurrit, nec ei salarium debetur. Idem in casu fortuito contingente tam in persona domini, quam famuli, idemque in famulo infirmo. ibid.
15. Pœna hic statuta à famulo ante latam sententiam non debetur. Famulo ià culpa discedente ante tempus impletum nulla mercede ac-

cepta de jam meriti, dominus nec in exteriori, nec in interiori restituet, ibid.

16. Culpa domini in dubio non presumitur, nisi clare probetur. Quando in dispositione legali verbum culpa prolata, levi, & levissima capiatur, ibid. Remissive.
17. Quid quando famulus est orphanus Remissive.
18. De interesse domino præstando per famulum ab ejus servitio discedentem ante tempus sine illius culpa. Remissive.

Prima ex textu deducitur conclusio; Quod dominus expellens famulum ad certum tempus conductum pro certa mercede ante finitum tempus conventum, debet ei solvere integram mercedem, ac si illi toto eo tempore serviret. Consonat alia Ord. lib. 1. tit. 87. §. 17. & alia jura, cum quibus pertransivimus supra hoc lib. 4. tit. 29. ad Princip. n. 40. & ultra relatos à Barbof. hic tenent Cabed. p. 1. decis. 8. n. 12. Brito in cap. Propter sterilitatem sub n. 26. versic. Secus erit, & num. 31. de locat. & conduct. Senar. Guerreir. de dation. & obligat. tutor. l. 5. cap. 12. à n. 57. tom. 1. Hermozill. in L. 7. tit. 2. Gloss. 1. n. 5. partit. 5. Lagunes de fructib. p. 1. cap. 25. §. unico ex n. 120. Romaguer. ad statut. Eugub. lib. 5. rubr. 39. à n. 8. Fragos. de regimin. reipub. p. 1. lib. 5. disput. 13. §. 9. n. 204. Zacchia de Salar. Quæst. 68. n. 12. cum seqq. Flores de Mena var. lib. 1. Quæst. 8. §. 2. n. 18. Themud. p. 2. decis. 209. n. 5. Molin. de just. & jur. tract. 2. disp. 506. n. 13.

Obstat tamen, quod famulo salarium non debetur, nisi pro rata temporis, quo servivit, ut in L. Sed si uno §. Cum quidam ff. de locat. Quod adeo verum est, ut nec veniat solvendum salarium famulo pro tempore infirmitatis, imo possit dominus ab eo exigere expensas, ut supra diximus ad Ord. hoc lib. 4. tit. 29. ad Princip. n. 24. Sed respondetur, quod nostra con-

conclusio procedit, quando per ipsum famulum non stetit, quin serviret toto tempore, quo se servitutum promissit, sed per ipsum dominum, qui illum injuit, & sine legitima causa expulit, tunc enim dicitur ex parte sua promissionem adimplevisse, & sic consequi debet salarium pro toto tempore, quo servire convenit, licet cum effectu non serviat; quando enim non stat per eum, ad quem pertinet, quo minus conditio adimpleatur, haberi debet perinde, ac si impleta fuisset. Cap. Imputari. cap. Cum non stat. de regul. jur. lib. 6. Cap. Qualiter. §. Prophetavit 22. Quæst. 2. L. In jure Civili ff. de regul. jur. & ita tenent supra citati. Quod probant verba hujus textus ibi: *E naõ quer que o sirva*, quæ cum loquantur de voluntate domini; aperte innuunt procedere in domino expellente famulum sine causa sicut expressit in famulo recedente sine causa, & procedit regula correlativorum. Molin. de just. & jur. tract. 2. disput. 506. n. 13. Barbof. hic n. 4.

Ad hoc autem, ut dicatur per famulum non stetit; quin operas suas præstaverit, tenebitur ipse, quandocumque per dominum fuerit requisitus, redire, & illi operas suas præstare usque ad implementum temporis conventi. L. Sed addes §. Cum quidam. L. Qui operas ff. locat. Gloss. in dict. L. Sed si uno §. cum quidam; verbo cum autem ff. locati. Duenas regul. 63. versic. Et circa quartum. Carroc. de locat. titul. de famul. Quæst. 10. sub n. 30. Zacchia de Salar. Quæst. 68. n. 16. Romag. ad statut. Eugub. lib. 5. rubr. 39. n. 10.

Nam accidere potest, quod dominus iracundiæ calore incensus, dum famulum increpat; vel punit, ei dicat, quod à domo sua recedat, nec amplius ad eam revertatur, tunc enim ex hujusmodi verbis calore iracundiæ prolatis famulum plene dimissum, vel ei licentiam deferendi domum concessam, non est dicendum; sed imò

poterit dominus famulum revocare, argum. textus in L. Quidquid calore, ff. de regul. jur. Azeved. in L. 9. §. 15. n. 25. lib. 4. recopilat. Escobar. de ratiocin. cap. 27. num. 19. Lagunes de fructib. p. 1. cap. 25. §. unic. num. 123. Flores de Mena var. lib. 1. Quæst. 8. §. 2. n. 21. Themud. p. 2. decis. 209. sub n. 5.

Quæ tamen intellige procedere, quotiescumque famulus alteri operas suas non locaverit, nam si alteri operas suas locaverit, tenetur redire ad primum dominum, sicut nec dominus tenetur ei solvere salarium, ea ratione, quia non potest quis eodem tempore duobus dominis servire, nec eodem tempore à duobus salarium recipere: ex dict. L. Sed addes §. Cum quidam, & ibi Castrenf. n. 2. Zacchia dict. Quæst. 68. n. 17. Romaguer. dict. rubr. 39. n. 9. Pacion. de locat. cap. 50. num. 34. Lagunes dict. §. unic. n. 121. & num. 122. Hermozill. in L. 7. tit. 2. Gloss. 1. num. 5. partit. 5. Brito in cap. Propter sterilitatem num. 30. & 31. de locat. & conduct. Guerreir. de dat. & obligat. tutor. lib. 5. cap. 12. sub n. 57. Flores de Mena var. lib. 1. Quæst. 8. §. 2. n. 18. & 19.

An autem famulus expulsus à domino teneatur adhibere diligentiam, ut alteri suas locet operas, & si diligentiam non adhibeat, possit petere salarium? Negative respondit cum Castrenf. in dict. §. cum quidam num. 3. post Gloss. in L. Qui operas ff. locat. Zacchia de Salar. Quæst. 68. numer. 18. ubi etiam ait, quod si adhibita diligentia, famulus expulsus non posset alteri servitutem suam locare, tunc pro toto tempore, quo servire convenit, à primo domino salarium consequeretur tenet etiam Guerreir. dict. n. 57. in fine.

Ad effectum vero, ut dicatur per famulum non stetit, quin continuaverit tempus servitii, necesse est, ipsum non dedisse causam domino expellendi ante finitum tempus; nam si fuerit à domino expulsus iusta, & legitima præcedente causa, ut puta,

ta, si noluerit obedientiam præstare in iis rebus, in quibus obedire teneatur, vel aliquod damnum domino fecerit, seu præjudicium factis, vel verbis attulerit, aut quid simile fecerit, erunt legitimæ causæ expellendi, & salarium denegandi; pro eo tamen tempore, quod remanet, non autem pro eo, quo jam bene servivit. *Rebuff. ad Leg. Gallie, tit. de famulor. Salar. Gloss. 2. in fine. Zacch. de Salar. Quest. 68. n. 19. & 20. Brito in dict. cap. Propter sterilitatem num. 31. de locat. Guerreir. dict. cap. 12. sub num. 57. versic. Unde secus erit. Giurb. observat. 7. n. 22.*

8 Intellige etiam nostram conclusionem, ut procedat, ubi certum tempus fuerit conventum inter dominum, & famulum, per quod servire debeat, nam tunc ante finitum tempus locationis, & conductionis, non potest famulus expelli sine justa causa, ut probant clara verba textus ibi: *Antes de acabar o tempo, porque o tomou.* Ex quibus verbis probatur per argumentum à contrario sensu, quod non procedit, ubi certum tempus conventum non fuit. Ita *Brito, & Guerreir.* in locis proxime citatis. De famulo verò à domino recedente, à quo salarium non recipit, nisi expensas sine certi temporis conventionione, vide *hoc lib. 4. tit. 30.*

9 Secunda conclusio, quæ ex textu desumitur, est, quod famulus, qui pro certo tempore promiserit alicui interservire, non potest ante tempus recedere, & si à domino recedat ante tempus sine illius culpa, debet domino reddere salarium jam solutum, & insuper gratis absque salario complere residuum temporis ad servitium conventum perficiendum, ad quod cogi debet per iudices, ubicumque fuerit. Consonat alia *Ord. lib. 1. tit. 87. §. 17. & hoc lib. 4. tit. 30.* ubi diximus. *Flores de Mena var. lib. 1. Quest. 8. §. 2. n. 18. Giurb. dict. observat. 67. n. 20. & 21. Conc. in ar. statut. Eugub. lib. 5. rubr. 39. n. 1. cum seqq. & ibi*

Komaguer. n. 8. versic. Tamen. Lagunes de fructib. p. 1. cap. 25. §. unico, n. 124. & num. 126. Guerreir. tract. 3. de dat. & obligat. tutor. lib. 5. cap. 12. n. 54. Themi d. p. 2. decis. 209. n. 5. Molin. dict. disp. 506. n. 13. Brito in dict. cap. Propter sterilitatem n. 30.

10 Sed hoc non procedit, si famulus, data domini culpa ab eo discesserit, ut puta, si minus iuste contra eum dominus insurgat, vel alimenta ei non ministret, pactionisve fidem non servet, quibus de causis, quantumvis famulus dominum dereliquerit, integrum salarium totius anni percipiet. *Azeved. in L. 9. tit. 15. lib. 4. recopil. n. 14. & 15. Lagunes dict. §. unic. n. 125. & probat Ord. lib. 1. tit. 87. §. 17. ubi Pegas n. 17. Guerreir. dict. cap. 12. à n. 45. cum seqq. Brito in dict. cap. Propter sterilitatem, sub n. 30. versic. Unde secus erit.*

11 Nam ut locum habeat dispositio hujus textus duo copulative concurrere debent, primum, quod locatio, & conductio operarum fiat pro certo tempore, & eo non finito, famulus discedat, ut ibi: *Antes que acabe o tempo.* Secundum, quod famulus sine justa causa servitium deserat, ut ibi: *Sem culpa do senhor.* *Brito in dict. cap. Propter sterilitatem, sub n. 30. versic. Circa ejus. Guerreir. dict. cap. 12. n. 55.*

12 Et tunc non solum tenetur famulus restituere salarium acceptum, sed etiam vestimenta ei tradita. *Conc. ad stat. Eugub. lib. 5. rubr. 39. num. 4.* De quo vide supra *hoc lib. 4. tit. 30.* & quæ ibi scripsimus.

13 Et si fuerit debitor domini, poterit iste retinere, illius bona, donec ei debitum solvat, & idem pro damno recepto. *Idem Conciol. dict. rubr. 39. n. 5. & 6.*

14 Si autem famulus de licentia domini absuerit, non incurrit penam hujus textus, nec ei salarium debetur, quia pro servitio præstatur. *Brito in dict. cap. Propter sterilitatem n. 32. & 33. de locat. & conduct. Guerreir. dict. cap.*

cap. 12. n. 62. ubi n. 64. idem in casu fortuito contingente tam in persona domini, quam famuli, etiam idem dicitur de famulo infirmo, prout habetur supra hoc lib. 4. tit. 29. ad Princip. n. 24.

15 Animadvertendum tamen est, quod pena hic statuta non debetur à famulo ante latam sententiam, & sic licet discedat accepta aliqua mercede commerita, non debet eam restituere antequam à domino petatur: Si autem sua culpa discessit ante tempus implementum, nulla mercede accepta, quæ jam commeruerat, tunc nec in exteriori, neque in conscientiæ foro, tenetur dominus solvere illi mercedem commeritam, sed poterit in penam justam, eam sibi retinere, esto sententia iudicis ei non adjudicetur, ut voluit *Molin. de justitia, & jur. tract. 2. disput. 506. sub numer. 13. versic. Hoc vero.* De quo vide bene distinguentem *Bonacin. tom. 2. de contractib. disput. 3. Quest. 7. punct. 4. n. 12. pag. mihi 564.*

16 In textu ibi: *Sem culpa.* Intellige de culpa non in genere, sed in specie ad certum casum. *Alexand. consil. 183. num. 6. lib. 7. Petr. Barbof. in Prælod. Leg. Si mora num. 45. ff. Solut. matrim.* Nec in dubio præsumitur culpa domini, nisi clare probetur argum. *L. Quoties §. Qui dolo ff. de probat. Jason. in L. Non amplius §. Si certum num. 5. ff. de legat. 1. Petr. Barbof. ubi proxime.* Et quando in dispositione legali, ut hic, verbum *Culpa* pro lata, levi, aut levissima capiatur vide post *Barthol. in L. Quod Nerva ff. deposit. Jason. in dict. L. Si mora n. 23.* Et denique intellige, dominum videri esse in culpa, si sit nimis innoxius, vel si fame famulum deterire sinat, aut aliàs gravi injuria eum afficiat, ut in *§. ultim. Instit. de iis, qui sunt sui, & diximus supra numer. 10.* De quo late *Guerreir. tract. 3. de dat. & obligat. tutor. lib. 5. cap. 12. à num. 46. cum seqq.*

17 In textu ibi: *E se for orsaõ.*

Quando famulus est orphanus, juber textus observare dispositionem *Ord. lib. 1. tit. 87. §. 17.* ubi late *Pegas, Guerreir. dict. 12. ex numer. 45. cum seqq.*

18 Circa interesse domino præstandum per famulum ab ejus servitio discedentem ante tempus sine illius culpa, dicemus infra *tit. seqq.*

Ad tit. 35.

De eo, qui à famulo petit damnum sibi per eum illatum.

Ad Principium.

& ad §. Unic.

SUMMARIUM.

- 1 Famulo à domino tempore completo recedente, domino damnum datum solvere debet aut illud cum salario compensare, dummodo dominus recessus tempore protestet. Famulo suâ culpâ saltem levi domino damnum dante illud tenetur in foro conscientiæ integrè domino resarcire, ibid.
- 2 Si aliquid furto auferatur, aut damnum domino inferatur, sciente famulo, & valente impedire, si ejus cura ei demandetur, domino tenetur restituere, & damnum resarcire, etiam datâ culpâ levi, secus si ejus rei illi non incumbat. Furto facto ab extraneo, famulus, cui domus cura commissâ non est, restituere non tenetur, si non impediat, ibid.
- 3 Famulus præsumitur furatû esse bona non reperta, quæ ante ejus fugam in domo erant. Quæ pena tenentur furtum domino tacientes. *Amisive, ibid.*
- 4 Famulo atque culpa domini ab e rece-

recedente ante finitum contractus tempus, tenetur ad remissionem mercedis, & ad interesse.

5 intellige, domino recessu famuli damnum patiente.

6 Domino dicenti damnum ex discessu famuli sentire, onus incumbit probandi.

Quando juramento damnum passi damnum probetur. Remissive, ibid

Collige ex his duobus textibus, quod recedente famulo à domino post tempus completum, debet domino solvere damnum, quod ei dedisset, aut illud compensare cum salario, dummodo tempore recessus dominus illum requirat ante iudicem, vel probos viros de damno illato, alioquin, quando postea famulus mercedem exegerit, non poterit ab eo petere damnum, quia præsumitur id efficere, ne integre illi solvat mercedem vere debitam. Quando autem protectatus est damnum modo supra dicto, solum conceduntur domino quatuor dies ad illud probandum à puncto, quo famulus mercedem exegerit, nisi dominus velit statim illi solvere integram mercedem, nam tunc maius tempus illi conceditur prout iudex æquum fuerit arbitratus. *Molin. de iustit. & jur. tract. 3. disput. 506. numer. 15. Barbosa. hic num. 1. ubi num. 2. ait cum eodem Molin. & Azor. quod famulus, qui sua culpa salté levi domino damnum dederit, tenetur illud in foro conscientie integre domino rescire, nihil impediante ejusmodi dispositione hujus legis Regie, quamvis gratuito domino obsequium præstet.*

2 Quod si aliquid de domo furto auferatur, aut damnum domino inferatur, sciente famulo, & valente impedire; tunc si cura ei sit demandata de illa re, tenetur domino restituere, & damnum rescire etiam data culpa levi, & potuit impedire, quin si non posset impedire, tenetur

admonere auferentem, aut damnicantem, ut id restitueret, si autem nolet; cum posset, teneretur non solum de charitate, sed etiam de iustitia sub onere restituendi curare omnino, ut resciretur, etiam detegendo delinquentem, si sine suo magno periculo id detegere posset. Si autem famulo non incumbit cura rei, quæ auferitur, vel damnicatur, tunc esto videat auferri, vel illi damnum inferri, neque impediatur, cum possit, ad nullam restitutionem tenetur, sed solum de charitate tenetur id impedire, & curare postea, ut rescariatur, perinde ac si non esset famulus, sed aliquis extraneus. *Molina dict. disput. 506. numer. 16. Barbosa. hic num. 3. Pater Emmanuel Pereir. de restit. tom. 1. tract. 2. disput. 1. Sect. 4. subject. 2. §. 5. numer. 372. ubi numer. 373. trahit ex aliis, quod si furtum fiat ab extraneo, famulus, cui cura domus commissa non est, non tenetur restituere, si non impediatur; sed contrarium cum aliis dicit probabilius num. 374.*

Et hic notatur, quod præsumitur, famulum subtraxisse bona, quæ non reperiuntur extare in domo, quæ ante ejus fugam ibi aderant: *ex Gloss. in Authent. De exhibend. reis §. Si vero semel, verbo factum. Jason. in L. Admonendi n. 91. ff. de iurejur. & in §. Ex maleficiis, numer. 90. Instit. de action. Barbosa. hic n. 5. ubi n. 6. tenet, quod famulorum natura est furacissima: Et quod famuli dominorum inimici sint, agit Mattheu de recr. contr. 30. à n. 25. Et qua poena teneantur furtum domino facientes. Gomes var. lib. 3. cap. 5 n. 3.*

In textu ibi: *Partindo-se antes do tempo.* Si vero famulus absque culpa domini ab eo recedat ante finitum tempus contractus, non solum tenetur ad remissionem mercedis: *ex titul. precedent.* Sed etiam ad interesse, ut per *Glossam in L. S. uno §. Item cum quidam ff. locat. Guerreir. tract. 3. de dar. & obligat. tutor. lib. 5. cap. 12. n.*

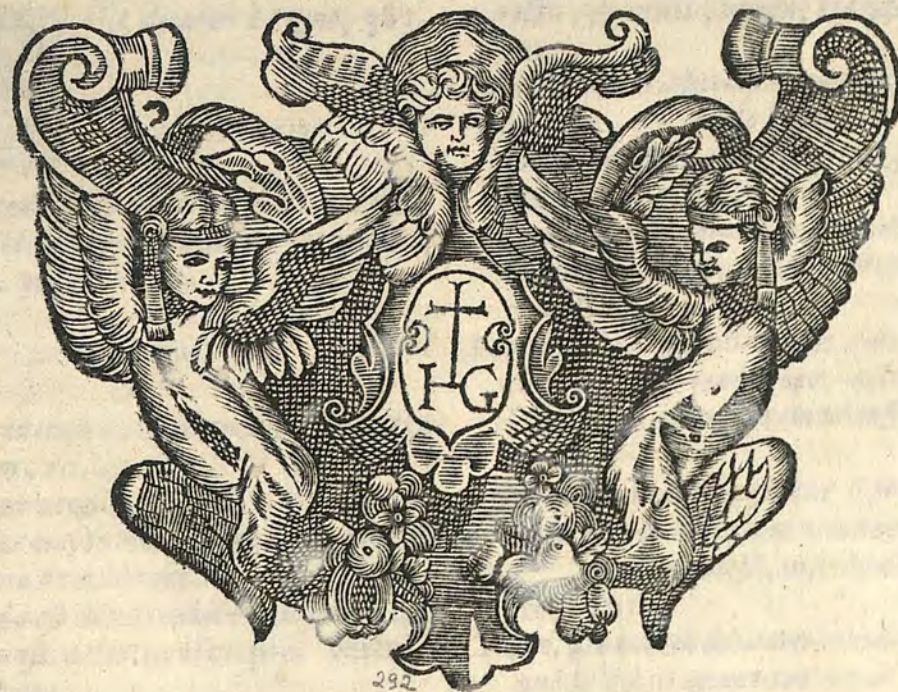
53. in fine. *Zacchia de Salar. Quæst. 22. n. 2.*

5 Quod intellige, si dominus ex recessu famuli damnum patiat, quia alium non invenit pro eodem salario, & tunc teneturolvere famulus usque ad quantitatam salarii, & idem in domino. Si vero damnum non patiat, quia dominus statim invenit alium famulum æquè idoneum, & famulus alium dominum, tunc quia non est æquum, aliquem locupletari cum iactura alterius, & quia desinit interesse, ex æquitate solvetur famulo pro rata, & dominus pro rata solvet. Ita tenet praticari similis lex Castellæ: *Flores de Mena var. lib. 1. Quæst. 8. §. 2. n. 18. & 19. Brito in cap. Propter sterilitatem n. 30. versic. Quinimo de lo-*

cat. Guerreir. list. cap. 12. n. 56. De quo diximus 1. pra tit. precedent. n. 4. Nam poena statuta in dict. titul. precedent. subest vicem interesse, quod cessat, cessante ejus ratione, ut ait idem Brito in dict. cap. Propter sterilitatem sub n. 31. Zacch. de Salar. Quæst. 68. n. 22. & 23.

6 Incumberet tamen domino dicenti damnum sentire ex discessu famuli onus probandi, quod fecere posset per juramentum. *Zacch. dict. Quæst. 68. n. 24. Mascard. de probat. conclus. 471. à n. 1. cum seqq. ubi plene agit de probatione damni: Et quando juramento damnum passi damnum probetur? Late agit Hermozill. in L. 8. tit. 3. Gloss. 6. & 7. à n. 1. cum seqq.*

FINIS, LAUS DEO,
Virginique Matri.

PROTESTATIO.

HIC imponimus finem huic nostro Tomo IV. Commentariorum ad Ordin. nostri Regni, & si aliquid contra bonos mores, vel Fidem Catholicam, quod absit, scriptum præter intentionem inventum fuerit, pro non dicto habeo, & totum subijcio iudicio sapientium, & censuræ Sanctæ Matris Ecclesiæ. Ulyssipponæ die Dominica 6. Julii 1738.

Emmanuel Gonçalves da Sylva.

IN.

INDEX RERUM, ET VERBORUM.

Prior numerus paginam, secundus numerum marginalem denotat.

A

Absens.

Uis dicatur à regno, 383. 24.

Accrescentia.

Accrescentia fundo per alluvionem, stante pacto retrovendendi, cui pertineant, 164. 30. Remissiv.

Actio.

Actio exempto cui competat, & contra quem, 10. 41.

Actio ex vendito cui detur, ibid. 41.

Actio ex empto tres continet actiones, & prima de evictione, 11. 42.

Secunda est actio redhibitoria, ibid. 43.

Tertia est actio præscriptis verbis, ibid. 44.

In actione ex vendito quid veniat post traditionem, ibid. 45.

Et quid in actione ex empto, ibid. 46.

Actio communiter minus aestimatur, quam res, 10. 49.

Actiones personales singularibus successores Tomo IV.

foribus non competunt, nisi eis cedantur, 42. 44.

Actio personalis regulariter in tertium possessorem non datur, ibid. 45.

Actio contra aliquem vendi potest, & ipso iure transit inemptorem actio directa, & utilis, nomine cedentis, 87. 103.

Procedit modo debitum sit purum, modo in diem, & modo debitor, contra quem venditur actio sit sciens, modo ignorans, 87. 104.

An periculum nominis venditi ad venditorem vel ad emptorem spectet, ibid. 105. Remissiv.

Vendita actione reali, quam quis contra rei suæ possessorem habet, actio utilis sine cessione in emptorem transit, ibid. 106.

Actio utilis non transfertur si prædictum, quod est penes tertium vendatur, nec agere potest, nisi sibi cedatur, ibid. 107.

Actio, seu nomen debitoris minori pretio, quā sit debiti quantitas vendi potest, ibid. 108.

Nec cessionario obstat exceptio, quod iusto pretio non emerit, & debet ei solvere totum debitum. ibid.

Nisi actionis cesso, & venditio sit simulata, 87. 109.

Cccc

Licet

Li t dominium rei ven litæ non trans-
it in emptorem sine t. aditione. actio
tamen realis pro tali re competens ipso
jure sine cessione transit, 88. 1. o.

Potentioribus ratione officii nomina, seu
actiones vendi nequeunt, & debitum
amittitur, ibid. 111.

Nomina debitorum vendi possunt in cau-
sam judicati, ibid. 112.

Actio personalis, & ad interesse, si ve
realis in rem scripta non datur, nisi
ratione rei perexistens, secus si ex-
tinguatur, 163. 26.

Ad actionem consequendam non sufficit
oblatio verbalis, sed requiritur realis,
189. n. 24.

Ex lapsu temporis actio personalis tolli-
tur ipso jure, 314. 15. & 315. 16. &
17. 18.

Tolli tamen ope exceptionis verius est, &
ab Authore sequitur, 315. 19.

Concordantur tamen, & explicantur,
ibid. 10.

Actio pro evacuatione domuum compe-
tens est summaria, 429. 44.

Actor.

Actor non est magis favendum, quam
reo, 41. 37.

Actus.

Actus interpretari debet ut potius valeat,
quam pereat, 27. 24.

Non servata forma legis actus corrumpit,
118. 59.

Agens.

Agenti jure pignoris, vel hypothecæ,
sufficit possessionem probare hypothe-
cantis, 151. 56.

Contrarium tamen verius, ibid. 57.

Alienatio.

Sine traditione non perficitur. 329. 35.

Alienatio rei litigiosæ.

Res, vel actio litigiosa nequit alienari
pendente lite, et si scilicet fiat est nulla,
& scienter accipiens debet alienanti
restituere, & pretium fisco applica-
tur, cui alienans tantundem solvere
tenetur, si scienter rem alienavit,
273. 1.

Et ut nullitas inducatur alienationis,
non requiritur scientia, & mala fides
illius, in quem alienatur, sed proce-
dit etiam data ignorantia, & bona fi-
de, ibid. 2.

Vitium litigiosi viget, et si tertius obti-
neat possessionem rei litigiosæ per sen-
tentiam judicis, si litem movit post
intentatum primum judicium ab alio,
ibid. 3.

Quamvis alienatio fiat cum assensu
Principis, non facta litis mentione,
ibid. 4.

Res litigiosa nequit alienari per contra-
ctum translativum domini, neque
hypothecari, neque census imponi, ne-
que servitutes constitui, ibid. 5.

Et si actor non obtineat in judicio moto,
ibid. 6.

Et etiam si alienatio fiat, pendente lite
in judicio particulari ipsius rei, si ve
universali super bonis, in quibus res
continetur, aut universitas aliene-
tur, ibid. 7.

Idem in donatione rei litigiosæ, ibid. 8.

Et nec titulo permutationis potest res li-
tigiosa in alium transferri, ibid. 9.

Neque favore piæ causæ, seu Monasterii
potest alienari, 274. 10. o.

Idem si alienatio fiat à fisco, vel in favo-
rem fisci, ibid. 11.

Idemque in alienatione rei mobilis tempo-
re non perituræ, ibid. 12.

Idem in actione in judicium deducta que
cedi nequit post contestationem, ibid.

13.
Alienatio in personam conjunctam non
valet, et si jramento confirmetur,
ibid. 14.

Limita procedere in actione reali, in qua
de dominio, vel quasi, directo, aut
utili

utili agitur, non in personali, 274.
15.

2. Rem non effici litigiosam, si ematur
ab eo, cum quo lis erat nomine pro-
prio, & ille lite pendente rem adeptus
sit ut hæres aucujus, & ut talis eam
vendat, ibid. 16.

3. Contrahi vitium litigiosi, si ad rem
principaliter agatur, secus si inciden-
ter, ibid. 17.

4. Si alienatio fiat à tertio, 275. 18.

5. Rem non prohiberi alienari in unum
ex litigantibus, ibid. 19.

6. Vitium litigiosi locum non habere,
nisi inter litigantes, ibid. 20.

7. Per sequestrum non induci vitium liti-
giosi, & quem jus suum alteri cedere
posse, ibid. 21.

Idem de pignoratione facta in executio-
ne rei judicatæ, et si illius alienatio sit
nulla, ibid. 22.

8. Non procedere in locatione ad modi-
cum tempus: secus si ad longum, ibid.
24.

9. Si constet litem motam esse injustam
indebitam, & calumniosam, 275.
25.

10. Valere alienationem rei litigiosæ ex
causa transactionis, & etiam si fiat
de partium consensu, ibid. 26.

11. Nisi res litigiosa sit tempore peritu-
ra; data tamen cautione, vel judicis
licentia, ibid. 27.

12. Ut res litigiosa alienari valeat, col-
lata traditione in tempus, quo desierit
esse litigiosa, ibid. 28.

13. Si processus fuit nullus incompeten-
tia judicis, aut agitatus falso procu-
ratore, vel citatione nulli, 276. 29.

14. Litis pendetiam coram arbitro non
inducere vitium litigiosi, si sit volun-
tarius, ibid. 30.

Nisi arbitratorum sententia mereatur ex-
ecutionem ex forma statuti, ibid.
31.

15. Vitium litigiosi cessare, lata senten-
tiâ, quæ transit in rem judicatam, &
si super executione contendatur, ibid.
32.

16. Nisi alienatio fiat cum donatione
universali omnium bonorum, ibid.
33.

17. Non procedere in alienatione ex
sa necessaria, i. id. 34.

18. Si res litigiosa legetur, vel fideicom-
misso relinquatur, ibid. 35.

19. In alienatione facta de licentia judi-
cis, vel Principis, ibid. 36.

20. In alienatione facta ex causa dotis,
vel propter nuptias, vel ex causa stu-
dii, ibid. 37.

Procedit, si post contractum matrimo-
nium, & dotem constitutam alienatio
fiat, ibid.

21. Rem litigiosam posse dividi inter
fratres cohæredes, vel socios habentes
illam communem, et si fiat divisio in fra-
trem Clericum, 277. 38.

Procedit si ad divisionem præcessit pro-
vocatio, secus, si fiat voluntarie, ibid.
39.

Divisio est nulla, si fiat causa judicii
mutandi, & in fraudem, ibid. 40.

Idem, si divisio rei litigiosæ non fiat per
partes æquales, sed tota uni assignetur
ibid. 41.

Si cum prohibitione legis, concurrat pro-
hibitio hominis, divisio facta in spre-
tum mandati judicis est nulla, ibid
42.

Tunc permittitur divisio rei litigiosæ
si patre vivente jam erat affecta vitio
litigiosi, secus, si eo mortuo litigiosa
fiat, ibid. 43.

22. Litem super Clerico eligendo non
impedire electionem, lite pendente, sed
tantum confirmationem, ibid. 44.

23. Ut si post contestationem causa de-
relinquatur spatio 10. annorum ces-
sare vitium litigiosi, & attentatum
de jure Canonico, 278. 45.

24. Quando non agitur de re ipsa, sed
de aliquo opere in ea facto, vel jure
ipsi annexo, ibid. 46.

Valet, si per actorem liti, & instantiæ
renuntietur, & postea fiat alienatio,
278. 47.

Venditio, & alia alienatio rei litigiosæ
prohibita est, ibid. 53.

An usucapio etiam prohibeatur? ibid.

Verba: Nem passat a outrem a accaõ
procedunt po. lu. contestatã, 279.
54.

litori, non illi, qui rem fecit litigiosam res restituitur, 179. 55.
 emptor ignoravit rem esse litigiosam, alienatio est nulla; sed venditor pretium ei restituere debet, & insuper tertiam partem pretii, fiscoque tantum, quantum fuit pretium principale, 279. 1.
 Non procedit, si emptor, & venditor litigium ignorent, ibid. 2.
 In dubio praesumitur ignorantia in emptore, secus in venditore, nisi sit alterius successor, 280. 3.
 Alienans penas evadit, alienatione nullitate laborante ex alio extrinseco defectu, 280. 4.
 Emptor rei litigiosae scienter, nequit alienationis nullitatem allegare, nec unus contra alium, si ambo sint doli participes, etsi venditori concedatur exceptio litigiosi ad repellendum emptorem rem petentem, ibid. 5.
 Alieno rei litigiosae est nulla ipso jure, siue sciverint, siue ignoraverint, ibid. 6.
 Reus alienans rem litigiosam in personam potentiorum, auctori duplum pretii accepti solvere debet, & fisco tantum applicatur, quantum accepit, alienatioque est nulla, 180. 1.
 Idem, si res alienetur iudicii futuri mutandi causa, non praeteriti, aut praesentis, ibid. 2.
 Procedit etiam in auctore, actionem in potentiorum alienante, 281. 16.
 Tam auctor, quam reus penas evadunt, si alienatio ex alio defectu sit invalida, ibid. 2.
 Penas impositas reo vendenti, permittenti, &c. incarrit auctor vendens, permittens, &c. 281. 1.
 Declaratur text. in §. 3. hujus tituli, ibid.
 Lata sententia contra reum rem litigiosam alienantem lite pendente, executioni mandatur contra tertiam, in quem fuit alienata absque citatione, si quando eam accepit, scivit litigiosam esse; secus, si ignoravit, 282. 1.
 Venditore ab emptore convento, ut rem non litigiosam tradat post citationem,

antequam lis contestetur, ipsam alienet, superato venditore, executio fit contra tertium, qui litis conscius rem acquisivit, & si ignorabat; revocatoria utendum est, 282. 2.
 Et re alienata post litis contestationem, procedit, tam in emptore ignorante, quam sciente litem, 283. 3.
 Scientia litis pendens requisita in emptore rei litigiosae, debet esse certa, & individua, & ab allegante probanda, 283. 5.
 An dicta scientia praesumatur ex praesentia emptoris in loco iudicii, ibid. Remissiv.
 Probata scientia procedit executio contra emptorem, & causam ab eo habentes etiam mediate per plures successiones absque citatione, si ab alio tertio habuerit titulum, 283. 6.
 Emptor ignorans rem esse litigiosam debet citari, & summarie audiri in executione sententiae latae contra venditorem, ibid. 7.
 Emptore, vel donatario rem litigiosam prosequente, repellitur exceptio litigiosi, siue emptor, aut donatarius sciverit litigium, siue ignoraverit, 284. 1. & 2.
 In donatione causa dotis, vel matrimonii, & in alienatione in unum ex litigantibus, vel in divisione facta inter heredes locum non habet vitium litigiosi, ibid. 1.
 Nec quando per nominationem succeditur ex forma investiturae, vel institutionis, ibid. 2.
 Contrarium conciliatur, ibid.
 Non habet locum vitium litigiosi in legato rei litigiosae, haeresque tenetur litem pendente cum testatore prosequi, & si vincat, rem legatario tradere tenetur, si vincatur ad nihilum teneri, 284. 4.
 Si legatarius, ut fraudem, vel collusionem evitet voluerit liti assistere omni tempore admitti debet, ibid.
 Actione, vel re litigiosa, legata instantia in heredem transit, 285. 5.

Animus.

Animus, & voluntas ex multis colligitur conjecturis, 10. 38.

Aqua.

Aqua comprehenditur in venditione praedii, licet nil dicatur, quatenus praedio empti jure servitutis debetur, 80. 51.
 Si jus aquae sit mere personalis non comprehenditur in venditione, ibid. 52.
 Licet venditor ante venditionem emeret aquam, sed eam vendito fundo nondum assignaverat, ibid. 53.
 Si venditori competit facultas ducendi aquam, quam fundum venditum irriget, istud jus in venditione non venit, 81. 54.
 Idem de aqua, quae a venditore non possidetur, vel ad ipsum spectat jure facultativo, ibid.
 Ex quantitate pretii dignoscitur, an aqua in venditione comprehendatur, vel non, ibid.
 Venditor in contractu promittens aquam accessuram ad praedium venditum, cogitur praestare non solum aquam, sed etiam rivum, 81. 55.
 Promittens aquas venditis manuteneat ad illarum manutentionem tenetur, licet naturaliter deficiant, ibid. 56.
 Pro eodem pretio, quo aqua vendatur, praefertur consors, & civitas, ibid. 57.

Arbitrator.

An data facultate, arbitratoribus tertium incertum eligendi, & inter se discordent, valida sit venditio, 11. 22. Remissiv.
 Jure nostro Regio hujusmodi compromissum non valet, ibid.
 Discordantibus electis a partibus, debet iudex cum ipsis arbitrari, & cum uno concordare, ut venditio valeat, ibid.
 In contrahentibus a persona arbitratoris

non receditur, 112. 24.
 Si de voluntate arbitrator requisita finitionem praestare nolit, deficit contractus, nec reconvalescit, si postea ille velit, ibid.
 Dummodo si in declarando moram fecerit, vel requisitus, declarandae voluntatis indutias postulaverit, ibid.
 Si arbitrator, cui committitur declaratio pretii, in declaratione modum excedat, vel inique arbitretur, ad boni viri arbitrium res reducitur, recurrendo ad iudicem, ibid. 25.
 Procedit, etsi poena pro observatione compromissi esset appositae, quae non debetur, si non aequè arbitretur, 112. 27.
 Nec non si hunc remedium esset a partibus renuntiatum, & juramento promissum non petere reductionem ad arbitrium boni viri, si enormissima laesio esset, ibid. 26.
 Et etiam si fuerit remissum ad ejus arbitrium, & beneplacitum, quanti res valeat, si magna sit laesio, ibid. 28.
 Arbitrio iudicis relinquitur, quae magna, vel modica laesio dicatur, ut ad arbitrium boni viri recurratur, ibid. 29.
 Arbitratoribus licet in modico partes ledere, nisi arbitramentum sextam totius rei partem excedat, 114. 36.
 Citatio partis non requiritur, ut declaratio pretii fiat per arbitratorem a partibus electum, ibid. 38.
 Sufficit citatio in actu discussionis; non autem in declaratione, ibid.
 Decedente uno ex contrahentibus, antequam per arbitratorem declaratio fiat, tenet venditio, ibid.
 Secus si ante declarationem pretii unus arbitratorum, aut omnes nominati moriantur, ibid.
 Arbitratoribus concordantibus, eorum laudare partes debent, quin reductionem petere valeant, 117. 53.
 Arbitratoribus discordantibus, iudex cum ipsis arbitratur, & concordans cum uno, si nunc manet arbitramentum, ibid. 54.
 Quin obstat d. 11. 3. titul. 17. §. 2. quia dissolvitur, ibid.

et tenetur concordare cum uno ex
bitratoribus discordantibus, eodem
modo, quo tertius, ibid. 56.

Quin obstet Ord. lib. 3. titul. 17. §. 3.
118. 59.

Judex in casu discordie arbitratorum
adhibetur ut Judex, qui declarat,
quale ex prioribus laudis sit amplec-
tendum, ibid. 60.

De jure nostro Regio decernitur ut ter-
tius electus concordare debeat cum uno
ex prioribus, ibid. 61.

Si arbitratores electi pro reductione lau-
di ad arbitrium boni viri concordave-
rint, eorum arbitramento partes
stabunt, 119. 62.

Ab eo, cui ut bono viro, & ejus arbitrio
aliquid definiendum committitur, non
appellatur, 119. 63.

Arbitratoribus discordantibus, in quo-
rum arbitrium reductio commissa
fuit, concordante iudice cum uno,
appellari non potest, 120. 65.

A sententia tertii arbitri, qui eligitur
inter duos discordantes, nequit appel-
lari si compromissum sit voluntarium
& si necessitate, & dispositione juris
eligatur, ibid.

Quæ opinio communior, & apud nos
servanda, ibid. 66.

Declarat, & concordat Author, quod
alibi dixerat, ibid.

Arbitramentum.

Arbitramentum excedens summum, me-
dium vel infimum pretium, iniquum,
& irrationabile censetur, nullâ expe-
ctatâ lesione in sexta parte, 113. 30.

Contrarium tamen apud nos verius est;
ibid. 31.

Arbitramentum tertii est quid in con-
tractus transactionis, ibid. 34.

Arbitrium.

Arbitrium iudicis regulari debet secun-
dum jus, 113. 32.

Ad arbitrium boni viri non datur re-
gressus, nec appellatio, arbitramento
lato, super reductione, 119. 64.

Quod finitum est, non potest amplius
trahi in controversiam, ibid.

Arrha.

Arrha in contractu emptionis, & ven-
ditionis quid significet, 19. 1.

Arrha datur principaliter in securita-
tem contractus perficiendi, ibid. 2.

Arrha potest dari, donec contractus
scriptura conficiatur, ibid. 3.

Et donec pretium taxetur, & socii con-
sentiant, ibid.

Arrha non à venditore regulariter, sed
ab emptore datur, ibid. 4.

Et potest in pecunia, vel alia materia
consistere, ibid. 5.

Arrha etiam dicitur pars pretii postea
computandi, ibid.

Non est de substantia contractus, ibid.
6.

Arrha interveniente valet contractus,
ibid. 7.

Arrha ante contractum perfectum in-
terveniente, potest licite ab illo recedi,
ibid. 8.

Restituitur ab emptore, si sine justa cau-
sa, invito venditore, à contractu
resileat, ibid.

Et venditore vero arrha, & ejus esti-
matio restituitur, ibid.

Arrhæ amissio procedit post perfectum
contractum de jure regio, ibid. 9.

Contrarium jure communi observatur,
20. 10.

Arrha restituitur, si casu, vel sine alte-
rutrius culpa, venditio solvatur, ibid.
11.

Et idem si contractus perfectus, & pre-
tium solutum, ibid. 12.

Arrha interveniente, contractu perfe-
cto, non licet uni altero invito, ab illo
recedere, 20. 14.

Arrhæ datio confirmat contractum,
ibid.

De jure regio potest unus altero invito à
contractu recedere, arrharum jactu-
ra, ibid. 15.

Et neuter tenetur ad implementum con-
tractus, nec ad interesse, ibid. 16.

Idem in Arrhis pro contractu nondum
perfecto

perfecto

perfecto constitutis, 21. 17.

Et etiam si arrha data non sit, sed pro-
missa, ibid. 18.

Et si pactum I. Commissi. in contractu
esset appositum, datis arrhis, ibid.
19.

Si ultra arrhas pœna sit posita, ad amif-
sionem arrharum, & ad pœnam, pœ-
nitens tenetur, ibid. 20.

Nisi res vendita tradita sit, ibid. 21.

Vel arrhæ datæ sint pro parte pretii,
ibid. 22.

Arrha data in specie non cedit loco pre-
tium, nisi species detur æstimata, ibid.
24.

Arrhæ de jure regio datæ in pecunia nu-
merata indubio nomine arrharum,
& non pretii, videntur datæ, ibid.
25.

De jure communi variant DD. ibid.

Arrhæ, si dentur in signum perfectionis
contractus, non licet à contrahenti-
bus ab eo discedere, etiam arrhis
amissis, 22. 26.

Nec si per partes non stetit, quo minus
venditio effectum sortiretur, ibid. 27.

Arrhas lucratur venditor, si velit
pretio non soluto, vel maiori parte,
termino assignato, & resolvitur ven-
ditio, 22. 29.

Emptione, & venditione per arrhas con-
firmata, pœnitens ultra illas nil
amittit, 134. 60.

Contracta venditione, si unus contra-
hentium pecuniam alteri tradat, in si-
gnum pro securitate contractus, &
pœnitentiâ ductus ab illo resiliat, pe-
cuniam in signum datam amittet, 135.

1.

Contractu dissoluto contrahentium con-
sensu, vel alia de causa sine eorum
culpa Arrhæ restituntur, 135. 3.

Promissis arrhis, sed non traditis si eos
pœniteat, non amittuntur, ibid. 4.

Arrha promissa, sed non tradita, locus
est pœnitentiæ, ibid. 6.

Contractus si non additur per arrham
traditam, & acceptam, 136. 7.

Arrha constitui debet in pecunia, non in
corpore regul. 11. 8.

Arrha rei immobiliis, vel mobilis circa

pecuniam in pretium non resun-
ditur, ibid.

Si venditorem pœniteat, arrham acce-
ptam, & tantundem ex suo reddere
tenetur, ibid. 9.

Contrahentes ad interesse non tenentur
ultra amissionem arrhæ, ibid.

An procedat in minore, ibid. Remissio.

Affertio.

Jure communi testatoris assertio etiam
jurata in tertii præjudicium nil pro-
bat, 559. 2.

Nemo, maxime moriens, salutis æternæ
immemor præsumitur, ibid. 3.

Assertio testatoris ex conjecturis redita
verosimilis, & adminiculis adjuncta,
plene probat, ibid. 560. 5.

Procedit in his, quæ alicui sunt utilia
absque tertii præjudicio, 559. 4.

Affuada.

Quid, & quomodo sit, & de pœnis hujus
criminis, 484. 24. Remissio.

Augmentum.

Augmentum pretii post perfectam ven-
ditionem eveniens ad emptorem spec-
tat, 232. 45.

Avocatio.

Avocatio non est præcisa, ut alteri
vendatur, sed ad traditionem, 224. 3.

B

Beneficium litigiosum.

N Equit resignari, 278. 19.

Beneficium dicitur litigiosum ex
commissione causæ appellationis, &
citatione cum inhibitione, & illius ex-
ecutione, ibid. 50.

Et etiam quando agitur de jure reali
super collatione facta, ibid. 51.

Resignatio simplex facta in manibus ordi-
narii, vel Patroni, Beneficium litigiosum
vale.

t. & etiam si fiat in favorem ter-
in manibus Papæ cum derogatione
juris Patronatus, intentâ lite inter
Patronos, ibid. 57.

C

Canonici,

Appellatione officialium domas E-
piscopi Canonici non veniunt qui
sunt in ejus servitio, & eum sociant
519. 6.
Appellatione Episcoporum veniunt Pa-
triarchæ, & Archiepiscopi, ibid. 5.

Casus fortuitus.

Naufragium, & casus ex mari penden-
tes dicuntur Casus fortuiti, 482. 14.
Magna pluvia, aut tempestas, etiam
casus dicitur fortuitus, ibid. 15.
Grando in magna copia, & nix immo-
derata casus est fortuitus, ibid. 16.
Nec non incendium, ibid. 17.
Ex Solis fervore non assueto inducitur
casus fortuitus, 483. 20.
Nec non ex inimicorum exercitu, imo,
& timore belli, ibid. 22.
Idemque de exercitu amicorum agros
nostros depopulante, ibid. 21.
Conventicula hominum inopinatè facta,
ut damnum faciant, fortuiti dicuntur
casus, imo & factum hominum bani-
torum, & facinorosorum, 484. 25.
De verbo Aves, ibid. 16. Remissiv.
De verbo Gafanotos, ibid. 27. Remis-
siv.
Nec non de verbo Bichos, ibid. 28. Re-
missiv.
Referuntur alii casus his similes, 489.

Caupones, & Laniones.

Laniones mulieres panificæ, aut caupones
sub fide vendentibus, si debitores in
judicio conveniunt, eorum statum ju-
ramento usque ad summam mille teru-
tiorum, dummodo intra annum à die,
quo desierint res præstare, computa-

tum convenient, 386. 1.
Intellige, si sint bonæ famæ, ibid. 2.
Et quod petens aliquid earum rerum,
prius debere probare se esse taberna-
rium, &c. & dedisse vinum, &c.
ibid. 3.
Nec non si summæ separatæ sint, & nulla
excedat dictam quantitatem, ibid.
4.
Et hoc juramentum etiam eorum hære-
dibus deferri potest, ibid. 5.
Et contra illum probatio in contrarium
admittitur, ibid. 6.
Contrarium tamen defenditur ab Autho-
re, ibid. 7.
Nec juramentum admittitur post anni
lapsum, 387. 8.
Absenti tempus non currit, ibid. 9.
Nec etiam legitime impeditur, ibid. 10.
Anni cursus impeditur petitione extra-
judiciali, ibid. 11.
Minori etiam tempus non currit, ibid.
12.
Couponibus, Marcelariis debita petenti-
bus post annum, si non excedant sum-
mam probantur per unicum testem, si
sit integræ fidei, ibid. 13.
Confessio partis extrajudicialis, absente
parte, plene probat, ibid. 14.
Simplena probatio elicitur ex Chyro-
grapho recognito per comparisonem
litterarum, 388. 15.

Cautio.

An sufficiat cautio iuratoria, quando
res datur in solutum creditori? 181.
39 Remissiv.

Cessio cedere.

Ius competens venditori ex pacto retro
vendendi cedi potest, 162. 18.
Et ad hæredis transmittitur, licet de eis
mentis non fiat in contractu, 162.
19.

Clericus.

Clericus rem possidens, subjectam pacto
retro vendendi, pro ius recuperatione conve-

Rerum, & verborum.

convenitur apud Judicem Ecclesiasti-
cum, 172. 13.

Coactio.

Coactio solum à iudice competenti fieri
debet, 115. 47.
Episcopus potest cogere suos Ecclesiæ suæ
Canonicos, ut eum socient. 519. 6.

Colonus.

Colonus expulsus à proprietario nullum
regressum habet adversus hæredes
usufructuarii, nec pro interesse, nec
pro expensis, 254. 44.
Procedit usufructuario locante tanquam
tali, non tanquam proprietario, ibid.
45.
Et si usufructus morte usufructuarii
finiatur, secus si per cessionem pro-
prietarius succedat, ibid. 46.
Hypotheca generalis sufficit, ne colonus
ejiciatur 256. 57.
Necessarioque desideratur publicum ins-
trumentum specialiter, vel generaliter
rem locatam, seu omnia bona con-
tractui obligans, ibid. 58.
Jurante locatore non expellere colonum,
emptor, seu successor singularis cogi-
tur stare colono, 259. 77.
Contrarium refertur, & atpote verius
tenetur, ibid. 78.
Ubi emptor tenetur stare locationi per
venditorem factæ, potest colonum au-
thoritate judicis ejicere, 265. 114.
An singularis successor colonum possit
expellere auctoritate propria, 266.
115. Remissiv.
Antiqui coloni privati ex locatione ad
longum tempus præferuntur novo, si
tantumdem velint dare 428. 24.
Idem si adsit legitima causa locandi po-
tius veteri, quam novo conductori,
ibid. 25.

Compensatio.

Compensatio directæ de specie ad quan-
tatem non admittitur, indirecta
tamen sic, 545. 34.
287 Tomo IV.

Ubi compensatio locum non habet,
tio admittitur, 545. 35.
Facilius retentio, quam actio conceditur,
ibid. 36.

Compensationis exceptio solum per viam
exceptionis intentari potest, ibid. 48.

Compromissum.

Compromissum est quædam transactio,
& contractus, 115. 44.

Conditio.

Actus conditionalis non valet, nisi ex-
tincta conditione, 16. 79.
Intellige, si adjiciatur conditio substan-
tiæ contra actus, ibid. 80.
Et si conditio sit suspensiva casualis, ibid.
81.
Dividitur conditio, & explicatur, 17.
82.
Conditio casualis, vel mixta retrotra-
hitur, ibid. 83.
Conditio potestativa solum ex partium
consensu retrahitur, ibid. 84.
Idem subsistente æquitate, ibid. 85.
Intellige de conditione potestativa pen-
dente à potestate promissoris, ibid. 86.
Conditio, alia suspensiva, resolutive
alia, ibid. 87.
Quæ suspensiva, & quæ resolutive,
ibid.
An conditio, sit resolutive, vel suspensi-
va, ibid. 88.
In conditione suspensiva non agitur ante
illius eventum, ibid.
Conditio regulariter impedit acquisitio-
nem domini, 122. 3.
Dummodo apponatur substantiæ disposi-
tionis, secus si resolutioni, ibid.
Conditio, si res placuerit, vel non, taci-
te inest contractui emptionis, & ven-
ditionis, ibid. 4.
Conditionis expressio, quæ tacite inest,
actum non suspendit, sed purum re-
linquit etiam respectu translationis
dominii, ibid. & 369. 42.
Explicatur differentia ab aliis facta in-
ter conditionem, si placuerit, ve-
si displicuerit, ibid. 6.
Dddd

gitur verbum à aprasimento do
comprador, quod idem est, quod
placuerit, ibid. 7.
Conditio, si res placuerit, aut displicuerit, tacite fit, 369. 42.
Refertur distinctio in has conditiones, ibid. 43.

Conductor.

Conductor per simplicem conductionem solum acquirit actionem personalem contra locantem nec exercetur contra singularem successorem, 248. 3.

Conductor plures expensas faciens in re maioratus conducta, illas non recuperat ab heredibus ultimi possessoris locantis ante finitam locationem morientis, sed tantum mercedem locationis receptam a ipso possessore pro ejus temporis rata, 252. 32.

Si statuto caveatur, ut re locata vendita, teneatur conductor eam liberam dimittere ex jure hypothecae, non censetur privatus retentionis jure, 256. 60.

Conductor hypothecarius rem sponte emptor dimittere; non habet regressum ad eam, nec locatorem convenit pro interesse, ibid. 61.

Si succedatur ex causa necessaria per extinctionem juris locatoris, successor conductorem expellit, quin obstat hypotheca etiam specialis, 257. 62.

Idem si successor interesse damni emergentis, & lucri cessantis offerat, ibid. 63.

Contrarium refutatur, ibid. 46. & 65.

Si interesse non sit liquidum de proximo possit liquidari conductor compellitur rem dimittere, accepta idonea cautio, ibid. 66.

Expellitur conductor, si in fraudem creditorum locatio cum hypotheca contrahatur, ibid. 67.

Hypotheca specialis rei locatae pacto expresso de non alienando, impedit translationem domini, & singularis successor praecise ad locationis implementum tenetur, nec interesse offerendo ejicit conductorem, 58. 68.

Secus si pro securitate locationis locator obliget specialiter, & pactum non apponat, ibid. 69.

Conciliantur contrarium existimantes, ibid. 70.

Re locata hypothecata pro securitate contractus, conducti rem emptor non expellit, etsi hypotheca sit generalis, nec pactum requiritur de non alienando, ibid. 71.

Si cum hypotheca concurrat in augmentum locatoris conductor nequit expelli, etsi hypotheca sit generalis, 260. 79.

Quid si interesse offerat, ibid. Remissiv. Emptor fiscalis conductoribus fiscalibus stare tenetur, ibid. 81.

Idem de singulari Ecclesiae successore, 260. 81.

Conductore tempore contractus à viro, vel aliunde certiorato rem esse dotalem, nequit agere contra eum ad interesse, nec uxor causative stat locationem, 264. 103.

Nec aliquid marito soluto anticipate, uxori imputatur, si ve ejiciat colonum, si ve non, sed à marito, vel ejus heredibus condicatur, ibid. 104.

Nemo potest domum alienam retinere, nec habitare, invito domino, etsi pensionem ab alio oblatam antiquus conductor offerat, 434. 1.

Intellige locatione finita, 425. 2.

Procedit, etsi primus conductor rem conductam magnopere melioraverit, ibid. 3.

Nisi fundos steriles ad culturam rediisset, ibid. 4.

Idem in conductore praediorum, nulla facta differentia inter rustica, & urbana, ibid. 5.

Etsi Ord. lib. 4. tit. 23. tantum de domo loquatur, ibid. 6.

Limita 1. si adsit pactum contrarium, vel consuetudo, ut non liceat domino alii locare, quandiu primus velit rem habere locatam, & tantum dare, quantum alius, ibid. 7.

Pactumque debet fieri in scriptis, & per testes probari, 126. 8.

Quid de jure nostro Regio? 426. 8. Remissiv.

2. Si adsit statutum, vel consuetudo primum praeferebat conductorem, ibid. 9.

3. Si primus conductor sit scholasticus, vel

vel Magister, debet tamen die S. Michaelis dominum domus certiorare anno sequenti velle continuare, ibid. 10.

Intellige, si aut quis scholaris vult novo praeferi conductori non scholari, secus si ambo sint scholares, ibid. 11.

4. In pauperibus, & aliis miserabilibus personis, ibid. 12.

5. In Ecclesia, & piis locis, ibid. 13.

6. Antiquos conductores Fiscalium praediorum novis praeferi, quatenus pares conditiones faciat, ibid. 14.

Idemque in conducentibus à municipio, & Castro, 427. 15.

Nec non in conductoribus Gabellarum Fiscalium, ibid. 16.

Solvitur text. in L. Conguita. Cod. de locat. praedior. Civil. lib. 11. ibid. 27. Remissiv.

Nisi conductor rerum fiscalium pensiones praeteritas locationis non solvisset, ibid. 18.

Conductores antiqui novis praeferruntur, dum inde Ecclesia detrimentum non patiatur, ibid. 19.

Contrarium refertur, & explicatur, ibid. 20.

Sequacesque illius referuntur, ibid. 21.

Praelatio conductoris antiqui tantum per urbanitatem exercetur, 428. 22.

Ecclesia non tenetur renovare locationem si pro se velit retinere, ibid. 23.

Conductor primus non praefertur, si finita locatione promisit dare praedium liberum, vacuum, & expeditum, 428. 23.

Conductor novus praefertur si ex privilegio, vel officio, ei jus hospitalitatis competat, ibid. 26.

Non procedit domos Clericis habitantibus, vel Equitibus Ordinum Militarium, ibid. 27.

Idemque in laicis cum Clerico habitantibus, ibid. 28.

Nec in domibus per conductores Fiscales habitatas, ibid. 29.

Nec in domibus Advocatorum Domus Supplicationis, 429. 30.

Nec in domibus Officialium mechanicorum eas habitantium in plateis de ar-

ramento, 429. 31.

Nec in domibus Doctorum, & Magistrorum, ibid. 32.

Nec in domibus Familiarium Sancti Officii, ibid. 33.

Nec in domibus Forensium, seu exterum, ibid. 34.

Nec in domibus Ecclesiarum, & Monasteriorum, nec non in privatis, ibid. 36.

Nec in domibus, ubi earum domini habitant, non tamen locatis, & conductis, ibid. 35.

Hoc privilegium activum solum procedit in famulis, & officialibus domus Regiae, qui sunt de numero, ibid. 37.

In quibus casibus conductor domum alienam retinere valet, vel non? ibid. 44.

Triduum terminus peremptorius est, nec si elabatur, conductor moram purgat, etsi alias dicat domos habere conductas, 436. 24.

Nisi fuerit minor, & lesionem patiatur, ibid.

Locatore 30. diebus, antequam locatio finiatur conductorem non requirente ut ea finita domum deserat, vel declaret, an velit perseverare conductor eligit, finita locatione, domum deservere, vel manere, & mercedemolvere, 442. 1.

Conductor rem sibi locatam potest sublocare, 448. 28.

Conductor potest expelli, si domo male utatur conducta, 461. 21.

Procedit in qualibet re tam stabili, quam mobili, ibid. 22.

Tria tamen ad hoc necessario requiruntur, ibid. 23.

Damnum in fructibus datum non attenditur, 462. 24.

Non procedit in locatione pro certa fructuum rata, ibid. 25.

Nec si damnum est duraturum post tempus conductionis, ibid. 26.

Expulsio ob deteriorationem non evitatur, si res in alia melioretur parte, ibid. 27.

Quae sit modica, vel considerabilis deterioratio, arbitrio judicis relinquitur, ibid. 28.

oratio casu fortuito, vel culpa le-
ssima conductoris contingens non
sufficit, ut expellatur, 462. 29.
Pluribus rebus unica locatione conductis,
si in una parte deseritur, ab omnibus
nequit expelli, ibid.
Nec ob malam conversationem, & exer-
tuum actuum illicitorum, si locator
tempore contractus sciebat ita usurum
esse, 462. 30.
Concordantur tenentes posse expelli scho-
larem à domo malæ conversationis
causa, ibid. 31.
Conductor ex domo male usitata expelli-
tur, si situetur inter alias honestarum
personarum habitatas, & turpitudine
scandalum viciniae inferat; secus si
inter consimiles, nisi sit Clericus, ibid.
32.
Cessante causa conductorem expellendi,
& præstita cautione bene utendi, ite-
rum admittitur habitare domum,
463. 33.
Varie resolvitur questio, an expulsio
deteriorationis causa, vel malæ con-
versationis pro tempore, quo expelli-
tur, pensio minuenda, ibid. 34.
Verior tamen opinio refertur, ibid. 35.
Conductor potest expelli, domino domus
locata necessario eam reficere volente,
ibid. 36.
Procedit causa refectionis domus non ex-
tante, nec prævisa locationis tempo-
re; secus si jam extitisset, 464. 37.
Nec non in refectione necessaria non utili,
seu voluntaria, ibid. 38.
Conductor expellitur, si resectio nequeat
fieri, inquilino domum habitante, vel
ejus partem, ibid. 40.
Procedit tam conductoris, quam locato-
ris favore, ibid. 41.
Refectione peracta domus conductori
redditur, ut habitet, donec conductio
finiatur, deducta pro rata temporis
mercede, quæ domum non habitavit
resectionis causa, ibid. 42.
Si domum nolit habitare nulla pensionis
remissio fit pro residuo temporis, quo
stat per eum, quo minus habitet, 464.
43.
Nisi inquilinus ex causa resectionis eje-

ctus aliam pro maiori tempore, neces-
sitate coactus conduxerit, ibid.
Conductor potest domum deserere prop-
ter supervenientem inopinatum ca-
sum, belli v. g. 470. 11.
Idem si domus ruinam minetur, ibid.
72.
Conductor ex domo discedens causa, do-
mino debet denuntiare, & claves tra-
dere, si commode potest, alias tenetur
ad damnum, nisi impedimentum sit
notorium, vel ex facto proveniat lo-
catoris, aut denuntiationem aufugiat,
470. 73.
Nec non bona è domo, quam deserit, de-
bet asportare, alias pensionem solvet,
ibid. 74.
Conductore locationis tempore non igno-
rante bellum, pestem, vel aliud immi-
nens, nequit recedere, nisi integre sol-
vat pensionem, ibid. 75.
Nisi bellum, aut pestis, vel causa justi
timoris post conductionem augeatur,
471. 76.
Cessante causa migrandi, inquilinus ad-
implere debet contractum locationis
pro residuo pensionem solvens, ibid.
77.
Dum res sit integra tempore remoti im-
pedimenti, secus si non, ibid. 78.
Locator etiam contractui stare tenetur,
nisi domum alii locasset, ibid.
Inquilino decedenti causa pestis, aut belli
&c. si confiet domum conduxisse, ut
tabernam haberet, pensio remittitur,
471. 79.
Conductor non impune potest discedere à
re conducta, si locatoris culpa frui im-
pediatur, 471. 80.
Contrarium tamen ut verius sequitur,
471. 81.
Confirmaturque, 472. 82. 83. 84. 85.
Conduitori licet recedere, nedum, si de-
negetur ei, seu impediatur usus in to-
tum, sed & in parte etiam minima,
472. 86.
Etiam si impediatur ab alio in ejus odium,
ibid. 87.
Post impedimentum positum, locator
moram non purgat, si vellet rem tra-
dere, seu patientiam præstare, nisi id
faciat

faciat statim, & re integra, 473. 88.
Conductor rem deserens ob pacta non
servata, domino ad pensionem agente,
potest excipere impedimenti per eum
non sequenti, ibid. 89.
Dolo, & indebite conductor ejecto, sta-
tim restituitur, & domum gratis ha-
bitabit tribulum tempus respectivo ad
illud, quod adhuc ex contractu illam
habitare debebat, 476. 4.
Interesse conductor potest consequi, si il-
lud potius malit, 477. 5.
Conductor quoad expulsionem.
Expulsio causa resectionis domus proce-
dit in modici temporis locatione, 465.
44.
Conductor invitatus expellitur locatione
durante, domino necessitate domum
locatam habitandi superveniente,
ibid. 45.
Requiritur tamen, quod necessitas loca-
tionis tempore non immineret, non sit
opinata, nec verisimiliter prævisa,
ibid. 46.
Debetque esse vera, & non affectata,
ibid. 47.
Inquilino ejecto, ut dominus habitet, si
intra breve tempus alteri locet, tene-
tur expulso ad interesse, nisi eum in
domo reponat oblata, ibid. 48.
Conductor expellitur, licet contractus
tempore necessitas immineat, si postea
inopinanter augeatur, 465. 49.
Necessitas dicitur, si domus locatoris
corruat, vel minetur ruinam, ut tu-
cto inhabitare non valeat, 466. 50.
Item si hostes superveniant in loco, vel
locator habeat inimicos in vicinia,
aut aliud immineat periculum, ibid.
51.
Idem si locator uxorem ducat, cum qua
nequeat commode habitare ubi degit,
ibid. 52.
Nisi locationis tempore ad nubendum
habilis esset, ibid.
Item si locatori moris dignitas superve-
niat, qua indigeat maiori familia,
aut infirmitas causa habitationis,
466. 53.

Idem si locator domo locata indig-
faciat articulum lane, &c. ibid. 54.
Dum antea exrenuisset alia in domo quæ
corruit, vel alia de causa, non posset
ibi amplius exerceri, ibid.
Idem quoad necessitatem supervenientem
pro habitatione filii, vel filie fratris,
vel uxoris ipsius domini domus locata
466. 55.
Intelligitur quomodo procedat Ord. lib.
4. tit. 24. in princip. in finibus,
vel fororibus, 467. 56.
Idemque in parentibus locatoris, 467.
57.
Conductor expellitur pro necessitate do-
mini, etsi domus locata pro securitate
contractus sit hypothecata, ibid.
58.
Contrarium sentientes rejiciuntur, &
concordantur, ibid. 59.
Idemque etsi scholaris, aut aliter sit pri-
vilegiatus, 467. 60.
Referuntur contrarium sentientes, &
conciliantur, 468. 61.
Primaque sententia ab autore indistin-
cte tenetur, ibid. 62.
Optimeque comprobatur, ibid. 63.
Solvitur Regimen hospitalitatis §. A
pessoa, que vier, ibid. 13. 4.
Nec non stante pacto expresso de non ex-
pellendo conductore, durante locatio-
ne, 469. 65.
Contrarium sentientes rejiciuntur, ibid.
66.
Quamvisque tale pactum juramento
confirmetur, 469. 67.
Nisi ex circumstantiis arbitrio judicis
pensandis colligatur locatorem verisi-
militer intendisse juri suo renuntiare,
etiam in casu supervenientis necessita-
tis, ibid. 68.
Vet dominus promiserit non expellere,
durante locatione, etsi pro usu pro-
prio domo locata indigeret, 69.
Locatore promittente conductorem non
expellere, durante locatione, etsi do-
mum pro se vellet, nulla adjecta cau-
sa, facultati expellendi non renuntiat,
superveniente necessitatis causa, 469.
70.
Limita in prædio rustico, 473. 90.

um procedere in locatore, non in
regulari successore, ibi 1.91.
Opinio rejicitur ex aduerso appolita,
473.92.
Solvitur ex. in L. emptorem, & L.
Qui fundum ff. locat. & Ord. lib. 4.
tit. 9. 494.94.
Universalis successor conductorem expel-
lit causa necessitatis supervenientis,
474.95.
Necessitas tamen ex persona defuncti,
non heredis erit metienda, ibid. 95.
Rejicitur tamen & contrarium sentiens
concordatur, ibid. 96.
Non etiam procedit in conductore do-
mum locatam alteri sublocante, 474.
97.
Nec si necessitas locatoris culpa superve-
nerit, 475.98.
Nec si domus locata, sit adeo ampla, ut
necessitati locatoris valeat succurri,
quin conductor expellatur, 475.99.
Contrarium tamen, si incommoditas,
vel periculum resultet, ibid. 100.
Nec etiam, si postquam casus evenit ne-
cessitatis, locator futuras pensiones à
conductore recipiat, vel si ab initio in-
tegram pensionem pro toto tempore re-
ceperit, ibid. 101.
Nec si necessitas usus proprii tempore lo-
cationis aderat, ibid. 102.
Et necessitas debet esse vera, & non af-
fectata, ibid. 103.
Nec procedit in locatione ad longum tem-
pus, nec in emphyteusi, ibid. 104.
Facultas conductorem expellendi est pri-
vilegium domino concessum ob propriam
indigentiam, ibid. 105.
Conductor quoad sublocationem.
Sublocator potest executive agere pro
pensione adversus illam, & invec-
ta in domum per subconductorem, ibid.
27.
Contrarium tamen verius, 448.29.
Conductor potest rem locatam alteri sub-
locare, 448.28. & 450.36.
Dum locet æque domo ad eundem usum
primæ locationis, 450.37.
Et primo conductore ad modicum tem-

pus conducente, secus si ad longum,
ibid. 38.
Ad longum tempus sublocans jure suo
non cadit, ibid. 39.
Unus ex pluribus conductibus sublo-
candi libram non habet facultatem,
ibid. 40.
Conductori facultas tantum competit
sublocandi, 451.41.
Conductor alteri nequit sublocare si pa-
ctum adsit prohibens; alium tamen in
socium potest admittere, ibid. 42.
Si adsit pactum de non sublocando sine
domini consensu, dominus sine causa
illum nequit denegare, & si neget ju-
dex supplebit, ibid. 43.
Sublocari potest etiam rei pars, nisi adsit
pactum contrarium, 451.44.
Et tunc subconductoris bona tantum mo-
do pro rata obligantur, ibid. 45.
Nisi gratuito fieret sublocatio, ibid. 46.
Conductore sublocante pro minori quan-
titate, qua conduxit subconductoris
bona non obligantur, nisi pro hac ul-
tima pensione, ibid. 47.
Et sic intelligitur Ord. lib. 4. tit. 23.
§. 1. ibid. 48.
Subconductor propensione totius anni te-
netur, etsi per modicum tempus sub-
locasset, 482.49.
Subconductore pensionem primo solvente
conductori liberatur, etsi anticipate
solverit, ibid. 50.
Nisi primo promiserit solvere locatori,
vel ad illius instantiam fieret seques-
trum, 452.51.
Et domino solvendo, cavet iste subcon-
ductori illum eximere in demum, &
illæsum à primo conductore, ibid. 52.
Subconductor potest à domino in subsi-
dium conveniri, si conductor non sit
solvendo, & quid ad hoc requiratur,
ibid. 53.

Confessio.

Confessio debiti à parte facia in favorem
unius ex filiis non valet, 295.15.

*Confessio in titulo
mortis p. 560.*

Con-

Consensus.

Ex defectu eo sensus locus est peniten-
tiæ, & repetitur, quod solutum est,
21.23.
Consensus ex certis indiciis, aut ex re,
factore aliquo colligitur, 101.39.
Præsens, & tacens, venditioni rei suæ
non consentit si cum taciturnitate ali-
quod pactum, ex quo consensus colli-
gatur non concurrat, ibid. 41.
Qui tacuit, non vere consentit, nec vere
negat, 102.42.
Præsens alicui actui, quem contradicens
posset impedire, nec contradicit, sibi
præjudicat, secus si de magno præju-
dicio agatur, ibid. 52.
Consensus domini feudi simpliciter præ-
stitus ad hypothecandum excludit ca-
sus devolutionis involuntariæ, 148.
32.
Consensus domini directi ad emphyteusim
hypothecandam simpliciter, sibi, &
successoribus domini utilis præjudi-
cat, 148.33.
Consensus cessat in venditore, si emptor
esset in solutione post traditionem, &
venditor velit rem recuperare virtute
pacti, 190.27.
Consensus requisitus pro forma debet esse
expressus, nec sufficit tacitus, 298.
37.
Consensus non præsumitur, nisi probe-
tur, nisi ex cursu temporis præsumi-
tur, ibid. 41.
Eo, de cuius consensu agitur interrogato
an consenserit, negante, illius dicto,
& inficiationi standum est, ibid. 42.
Intellige, si agatur de negotio ad consen-
tientem ratione commodi, vel incom-
modi non pertinente, ibid. 43.
Secus si disceptetur, num pater sponsali-
bus, vel nuptiis à filia contractis as-
sensum præbuerit, ibid.

Consuetudo.

Ea, quæ sunt moris, vel consuetudinis,
venire debent in iudiciis bonæ fidei,
127.1.

Consuetudo contrahendi efficit, ut con-
tractus alii r imperfectus, pro perfectus
habeatur, ibid. 2.
Consuetudo ex pluribus actibus induci-
tur, 170.3.

Contemplatio.

Ut ratio contemplationis habeatur, ejus
origo attenditur, ex qua contempla-
tio dignoscitur, 525.3.
Contemplatio quid sit, 528.16.
Contemplatio, affectio, & intuitus idem
sunt, ibid. 17.
In contemplatione non verba, sed perso-
na, contemplatione cuius aliquid dis-
ponitur, inspicitur, inducitque natu-
ram causæ finalis, ibid. 18.
Cujus contemplatione actus geritur, &
in cuius gratiam inspicitur, eique
actio competit, ibid. 19.
Contemplatio in dubio non præsumitur,
529.22.

Contractus.

Contractus emptionis, & venditionis;
quid sit, 4.1.
Contractus, quinam stricti juris, ibid.
3.
Et quinam bonæ fidei, ibid. 2.
Contractus emptionis, & venditionis est
utrinque obligatorius, & in hoc à do-
natione, & aliis differt, 8.25.
Contractus verbis factus, si fiat scriptu-
ra, est ad probationem, & non de sub-
stantia, 10.37.
Et dicitur statim perfectus, si ex coniec-
turis colligatur, licet de scriptura pa-
ciscatur, ibid. 38.
Contractus ante instrumenti non valet
confectionem, ibid. 39.
Quid quando agitur, ut fiat scriptura
de contractu convento, ibid. 40.
Ex contractu emptionis, & venditionis
duplex resultat actio, ibid. 41.
Contractus penitentia denegatur illi,
qui partem pretii recepit, 112.51.
Contractus, impleta conditione, perinde
habetur, ac si ab initio purus foret,
16.78.

Con-

Contr. iustus est nullus, si deficiat conditio
ibid. 79.
Contractus antequam scriptura confi-
ciatur non perficitur, 19. 9.
Et ab illo recedi potest, antequam scri-
ptura fiat, ibid. 1.
An contractu perfecto, interveniente
arra, liceat uni, altero invito, ab illo
recedere, 20. 13.
Resolvitur negative, ibid. 14.
Contractus nomine à partibus non ex-
presso, in dubio, attenditur, quod
plus valet, 27. 25.
Contractum reddit injustum excessus
pretii legitimi cum onere restituendi
in utroque foro, 28. 31.
Et quod ultra taxam datum est, repeti-
tur per conditionem ex lege, ibid. 32.
Taxa propter rei excellentiam, vel ste-
rilitem excedi potest, ibid. 33.
Contrahentibus licet se decipere ad invi-
cem, 36. 4.
Contractus dolo factus valet, ibid. 9.
Contractus emphyteutici, vel locationis
longi temporis iusta pensione celebra-
ti, si postea fiant lesivi rescinduntur,
38. 22.
Contractus ab initio corrumpit, interveni-
ente dolo, & perpetuos res vendita peti
potest, 45. 65.
Contractus, in quo iuramentum pro-
missorium intervenit, nullus est de
jure Regio 52. 17.
Contractus scripturam requirens, per
Epistolam geri non potest, 99. 29.
De substantia contractus est, ut contra-
hentes consentiant de re, & pretio
alias uno deficiente, nullus est contra-
ctus, 104. 61.
Veluti, si putabam emere Cornelianum,
tu mihi Sempronianum fundum ven-
dere putasti, ibid. 62.
Contractus in unum ex contrahentibus
collatus validus est de æquitate Cano-
nica 110. 10.
Contractus lucrativus, utpote Dona-
tionis valet, si in voluntatem dona-
toris conferatur, ibid. 11.
Contractus in voluntatem utriusque
contrahentium collatus, validus est,
ibid. 11.

Contractus bene potest committi in vo-
luntatem contrahentis, ibid. 16.
Contractus accidentalia, & naturalia,
quæ dicantur, ibid. 17. Remissiv.
In iudicio etiam quasi contrahitur, 113.
34.
Contractus transigentes, & contrahen-
tes, sortiuntur, & ratione loci, si
ibi inveniuntur, 115. 44.
De jure Regio contrahens potest conveni-
ri coram iudice loci contractus, licet
ibi non inveniatur, ibid.
In contractu nominato non est locus pæ-
nitentiæ, 126. 2.
Contractus rescinditur, quoties id, in
quo contenditur contraventione, fuit
causa finalis contractus, 129. 24.
Idem, quando in contractu nominato
adest pactum resolutivum, ibid. 25.
Ex contractu ultro citroque obligatorio
quis non agit pro sua parte, quin ad-
impleat illud, ad quod est obligatus,
131. 37.
Contractus ex conventionem partium le-
gem accipiunt, si legitime fiant, 244.
2.
Etiam si conveniatur ultra, vel præter
naturam contractus, 244. 2.
Substantia contractus in quo consistat,
369. 41.
Contractus dicitur in scriptis celebratus
si in eo, vel ante eum de conficienda
scriptura mentio facta est, 389. 4.
Procedit, si agatur de contractibus pro
sui substantia, & esse scripturam re-
quirentibus, ibid. 5.
Et, si ante contractum aliquis ex con-
trahentibus dixerit, Notarium ha-
beamus scripturam conficientem, ibid.
6.
Nec non si contrahentes, vel unus eorum
dicat velle in scriptis contrahere,
390. 7.
Contractus dicitur perfectus, etsi de scri-
ptura conficienda mentio fiat, si ex
conjecturis constet partes voluisse,
quod statim valeret, ibid. 8.
Voluntas contrahentium colligitur 1. si
partes voluerunt conventionem effec-
tum habere tempore, quo facta fuit,
ibid. 9.

2. Si emptor non spectata instrumenti
 confectio, pretium rei venditæ sol-
 vit, ibid. 10.
 1. Si unus ex contrahentibus promittat
 instrumentum conficere ad omnes alte-
 rius requisitiones, ibid. 11.
 4. Contrahentibus contractum jurare
 observantibus, 390. 12.
 5. Si contrahentes contractum subscri-
 bant, ibid. 13.
 6. Venditore de evictione promittente,
 ibid. 14.
 7. Si utraque parte præsentem Gabella
 solvatur, ibid. 15.
 8. Si conveniatur quod ex tunc emptor
 fructus percipiat, ibid. 16.
Antequam fiat scriptura licet partibus
pænitere, & à contractu recedere,
ibid. 17.
Postquamque fit ex contractu agitur à
tempore perfectæ scripturæ, & non
conventionis, ibid. 18.
Dies dati ad retrahendum currunt à die
confectæ scripturæ, 391. 20.
Licet scriptura sit substantialis contrac-
tus possunt contrahentes ab eo recedere
antequam fiat, ibid. 22.
In quibus contractibus scriptura sit de
eorum substantia, ibid. 23.
Ponitur exemplum contractus scriptu-
ram requirentis, ibid. 24. & 25.
À contractu possunt resilire contrahen-
tes, antequam fiat scriptura, etsi ex-
presse dicant velle quod in scriptis fiat,
& aliter non valere, 392. 1.
Vel aliquo modo intelligatur voluntatem
partium esse, ut contractus sine scri-
ptis non valeat, ibid. 2.
Conjecturata contrahentium voluntas
sufficit, ut inducatur, quod in scri-
ptis contrahere voluerunt, 392. 3.
Quid requiratur, ut scriptura sit de
substantia contractus, & ante ejus
confectionem alter ex contrahentibus
discedat, 393. 4.
Contractu perfecto, scriptura adhibita,
magis probationem, quam essentiam
respicit, ibid. 5.
Si non constat initio contractus de confi-
cienda scriptura, vel etiam post con-
summatum, & adest publica scriptu-
 301 Tomo IV.

ra, non censetur in scriptis celebratus,
 ibid. 6.
Referuntur utilitates ex investigatione,
an contractus in scriptis sit celebratus
necne, ibid. 7.
Si scriptura sit de substantia contractus,
omissum nequit suppleri per testes, nec
contractus per testes probari, ibid. 8.
Explicantur verba Pessioas de estado,
ou grande qualidade, & in quo casu
loquantur, ibid. 9. 10. & 11.
Scriptura facta ex contractu non agi-
tur, nisi à tempore perfectæ scriptu-
ræ, 394. 12.
Si scriptura contractus est de substantia
ex dispositione hominis, etiam in dis-
tractu est de illius substantia, sed si
juris, ibid. 13.
Quod de illustribus, & is, idem de
aliis inferioris quamatis, ibid. 14.
Quomodo textus noster procedat in ex-
emplo, 395. 15.
Partibus conventionem scripturam de
substantia non requirentem firmanti-
bus, etsi postea dicant fieri scripturam
& res nequeat probari, nisi per scri-
pturam, parte conventionem profi-
tente, cogitur, ut scriptura fiat, 395.
1.
Quamvis pars conventionem confiteatur
& neget scripturam conficere promississe,
ibid. 2.
Contrahens compellitur scripturam confi-
cere præcedente iudicis jussu, & com-
minatione, etiam per capturam, & eo
reluctante scriptura pro confecta cum
clausulis consuetis habeatur, 396. 3.
Quomodo procedat Ord. lib. 4. rit. 19.
§. 2. 2. ibid. 4.
Et quomodo practicetur, ibid. 5.
Siquis promittat dare instrumentum
commens obligationem summam legis
excedentem, probatio testium non ad-
mittitur, ibid. 6.
Limita, si agatur de reformando instru-
mento deperdito, etiam si sit de sub-
stantia contractus, vel probationis
tantum, ibid. 7.
Parte conventionem negante, illam non
probat per testes, etsi habeat rescri-
ptum Regium, ut probet in forma juris
 Eeee com;

communis, si scriptura requiratur ad substantiam contractus, ibid. 8.
 Si agatur de conventionem legis summam excedente pars justificat per testes promissionem scriptura facientem de contractu jam celebrato, ibid. 9.
 Idem in juramento, si ab altera parte defertur, et si neget conventionem in libelli responso, ibid. 10.
 Intelligentur verba Affirmationem entre aliqua conventionem, ibid. 11.
 Et etiam verba: Se a parte confessor, ibid. 12.
 Confessio nullitatem contractus non purgat, et si resultet ex defectu solemnitate a lege requisitarum, ibid. 13.
 Quando procedat Ord. lib. 4. tit. 19. §. 2. ibid. 14.
 Obdati conventionem a parte ad rescissionem contractus nominati, non agitur, nisi illud, in quo fit, sit causa finalis contractus, 471. 81.
 De contractibus ad ultimas voluntates bene argumentatur, 534. 24.
 Contrahentes quoad penitentiam.
 Contrahentes penitentia ducti non possunt a contractu recte celebrato recedere, re integra, antequam dominus directus declaret se velle tantumdem offerre pro e emphyteutica vendita, 127. 13.
 Contrarium tamen, utpote securius, tenendum est, ibid. 14.
 Vendita emphyteusi cum clausula constituti, minime licet contrahentibus a contractu recedere, ibid. 15.
 Non tradita possessione rei venditae possunt contrahentes penitere, ibid. 14.
 Vendita re, Ecclesia, vel loco pio, contrahentes possunt penitere, ibid.
 Perfecto contractu non licet contrahentibus ab eo recedere in praedictum eorum, quibus est jus quaesitum in re, vel spe, ibid. 16.
 Contractus resolvi non potest per penitentiam unius tantum ex contrahentibus, 128. 1.
 Conditione pendente, non licet uni ex contrahentibus a contractu recedere, 129. 22.

Nisi tempore praescripto re non tradatur, ibid. 23.
 Ecclesia obtinens beneficium Apostolicum cum in alienatione requisitum, non potest alienans penitere, 130. 32.
 Et emptor potest compellere Ecclesiam, vel monasterium, ut doceat solemniter, an velint stare contractui, vel non, ibid. 33.
 Contracta venditione, si unus contrahentium pecuniam alteri tradat pro securitate contractus, & penitens rescindat contractum, pecuniam a datam amittit, 137. 1.
 Verbum desse dominii translationem importat, ibid. 2.
 Posita poena contra facientem, si peniteat, quin ad ulteriora procedat, res reducit ad pristinum statum, & poena evitatur, nisi specialis fiat provisio in contrarium, 135. 5.
 Stante traditione pecuniae numeratae in partem pretii, vel signi, non est locus penitentiae, nisi mutuo utriusque consensu, 240. 1.

Conventio.

Conventio justa, si ex cursu temporis fiat laesiva, potest ex capite laesionis rescindi, 39. 24.

Creditor.

Creditoribus hypothecariis subvenitur actione hypothecaria requirente probationem dominii hypothecantis, cum contra tertios non habentes titulos debitor agit, 251. 57.
 Secus regulariter contra debitorum, ibid.
 Aut Salviano interdicto adipiscenda possessionis, ibid. 58.
 Jus pignoris semel creditori quaesitum, ei non aufertur, eo inscio, 199. 5.
 Vendito pignore per antiquiorem, creditorem, postea si nulla superest persequentio, ibid. 5.
 Pignus debitor primo creditori in solutum dans, vel vendens, secundo remanet jus pignoris ut rem persequatur, si

si debitor, mo solvat, et si prior rem vendiderit, tunc, & tertius quarto, ibid. 7.
 An creditor anterior ad instantiam posterioris, vel debitoris cogatur, ut pignus vendat, vel exhibeat, ut distrahatur, & omnibus satis, 200. 8. Remissum.
 Creditoribus posterioribus competit jus offerendi, et si anterior rem emat sub hasta, ut tertius licitans in executionem iudicati, non jure nostro, ibid. 9.
 Re pignori capta, in causam iudicati a iudice vendita, & ex pretio antiquiore creditore demisso, emptor Curiae securus est, respectu posteriorum, nec alio jure, quam offerendi juvantur, 200. 10.
 Si ex pretio pignoris subhastati creditores posteriores dimittantur, anteriores hypothecaria adversus emptorem agere possunt, ibid. 11.
 Contrariae sententiae fundamenta referantur, ibid. 12.
 Conciliantur tamen, 201. 13. 14. 15. 16. & 17.
 Re pignori obnoxia distracta, consignatogue pretio de mandato iudicis in deposito, & citatis personaliter creditoribus certis, & praesentibus, & per proclama absentibus, securatur emptor a molestiis creditorum omnium, 201. 18.
 Qua citatione omissa, siue creditores ignoraverint, siue sciverint, non censentur consentire, nec jus suum solvitur 202. 19.
 Nec sufficiunt proclamata facta in subhastatione pro venditione pignorum, ibid.
 Creditori supervenienti non nocet venditio facta in concursu, & de maioris partis consensu, 202. 20.
 Dummodo principalis debitor in sententia audiat, & legitime defendatur, ibid. 21.
 Idem si sententia feratur ex sola confessione debitoris, 202. 22.
 Creditor citatus, uti nitur in integrum adversus lapsum termini perfixi, &

venditionem, si fuerit absens, impeditus, & ignorans, aut sit persona privilegiata, ibid. 23.
 Idem in creditore in diem, qui nondum venerat, vel sub conditione non purificata citationis tempore ibid. 24.
 Citatio, vel proclama non inferi praedictum creditori annuorum reddituum respectu decurrendorum censuum, quorum dies nondum venerat, sed tantum respectu decursum, 203. 25.
 Nisi citetur ad concursum universalem, ibid.
 An idem in concursu sit particulari, ibid. Remissum.
 Habentes jus dominii de praesenti in re, per debitorem detenta praesente non citantur specialiter, nec per proclama, 203. 16.
 De jure Regio requiritur praesente citatio personalis, vel edictalis creditorum, ut pignus in executione rei iudicatae extingatur, & emptor Curiae securus evadat, ibid. 27.
 Interpretatur. Ord. lib. 3. tit. 91. in princip. Cum §. 2. huius tituli, 203. 28. & 29. & 204. 30. 31. 32. 33.
 Re capta pro executione creditorum posteriori ad iudicata, tanquam plus offerenti, tutus est, nec per creditores posteriores etiam ignorantes recuperatur, sed eum eo audiuntur super pretio, 205. 37.
 Pecunia consignari debet in iudicio, ut jus emptoris conservetur, ibid. 35.
 Si creditores venditoris in loco, ubi res venditur, adfuerint, ibi citantur, ut intra 6. dies per emptorios compareant, et si absentes per proclamata, ut doceant de jure suo, 206. 1.
 Comparente aliquo, & docente de jure suo ei solvitur, & si superest datur debitori, secus, si plures; quia potiori in jure solvitur, ibid. 1.
 Creditores praesentes citari debent personaliter, & non per edicta, ut excludantur ab hypotheca, ibid. 2.
 Creditoribus praesentibus assignantur 6. dies peremptorii a die citationis, nec a iudice

judice potest prorogari, 206. 3.
 Creditores citati non comparentes in termino, tantum amittunt jus prioritatis, 207. 4.
 Intelligentur verba: Faça o Juiz dar pregoens, e pör edictos, ibid. 5.
 Remissiv.
 Et verba: Segundo a distancia do lugar, ibid. 6. Remissiv.
 Ut creditor citatus, & comparens solutum obtineat, debet clare constare de credito suo, & quod venditor solutionem, & creditum non contradicat, ib. 7.
 Si intra terminum citationis plures concurrant, iudex eos audit, & potiori in jure solvitur, dummodo venditor diatur, aliàs eo invito, & non auditur, & convide pretium non distrahitur, ib. 8.
 Nullo creditore comparente in termino, pretium rei venditæ, venditori traditur, 207. 9.
 Et pretio tradito creditore aliquo adveniente, pretium non revocat, nisi prius sententiam obtineat, 207. 9.
 Respectu subhastationis mandato iudicis factæ, si pendente lite inter creditorem, & debitorem, vel postea ante additionem non comparet creditor impediens solutionem crediti additione facta exequens solvitur de suo debito, & postea veniens se potiorum dicens, audiuntur ambo remanente libera penes emptorem, 208. 1.
 Procedit in subhastationibus rei judicata de re in pignus capta vigore executionis sententiæ debitorem condemnatis, & non in conventionalibus, ibid. 2.
 Creditores anteriores aliunde, quam per citationem scientes subhastationis pignoris conventionalis, non veniuntur renuntiare juri, seu pignori, vel hypothecæ, 209. 3.
 In venditione facta judicialiter subhastata de re capta pro executione iudicati, non requiritur citatio creditorum anteriorum, ut ab hypothecis eorum libera transeat in emptorem, ibid. 6.
 Re addicta, & ex pretio credito soluto exequenti, alius creditor comparens

pertendens in pretio pro creditore, in solutum habens, non enetur cum consignare in iudicio, et si res addicatur ei, tanquam ex eo, 209. 7.
 Lite pendente inter creditorem unum, & debitorem, vel post executionem contractam ante additionem alius creditor comparens per se habere jus in re, additio fit, & pretium questatur, ut audiantur, 210. 1.
 Eadem re pluribus pignoriata, & obligata, hypothecarius primus creditor præfertur, licet secundo tradatur, 223. 64.
 Culpa.
 Si duo culpam committant, confusio fit mixtæ culpæ, 306. 19.
 Culpa in genere quid sit explicatur, 496. 9.
 Dividitur que in latam, levem, & levissimam, ibid. 10.
 Et quales sint explicatur, ibid. 12.
 Culpa ad casum dicitur ordinata, si non fiat, quo diligens seu diligentissimus paterfamilias secundum naturam contractus fecisset, vel fiat contra conventionem, vel si facto domesticorum contingat, 497. 14.
 Idem si cogitari potuit casus de facili venturus, & similia, ibid. 15.
 Culpa non præsumitur, ubi casus sine ea solet evenire, probarique debet, ibid. 16.
 Quando in dispositione legati verbum: Culpa pro lata, levi, & levissima, capiatur, 565. 16. Remissiv.

D

Damnum.

Capitur pro interesse pecuniario, 30. 47.
 Damnum satisfactum emptori, re culpa sua deteriorata, 197. 12.
 Non minora ex prædictis, quam ex litibus Republicæ damna accipiunt, 516. 5.
 Quando juramento damnum passum

immun. ur? 567. 6.
 Datio in solutum.
 Datio in solutum in alia necessaria, alia voluntaria, 167. 8.
 Quenam necessaria, ibid. 9.
 Et quanam voluntaria, 167. 10.
 In quo conveniant, vel differant, ibid.
 Datio in solutum in omnibus habet vim veræ solutionis, 168. 11.
 Imo dicitur vera venditio, ibid. 12.
 Disposita in venditione habent locum in datione in solutum, ibid. 13.
 Datum in solutum censetur dari in satisfactionem debiti, ibid. 14.
 Quamvis distat diversitas summæ inter rem solutam, & creditum, ibid.
 Pro solutione in solutum debetur Gabelula, ibid. 15.
 Nec non laudemium, ibid. 16.
 Emphyteuta dans in solutum voluntarie emphytheusim, irrequisito domino, illa privatur, 168. 17.
 Res Ecclesiæ, inconsulto Romano Pontifice, in solutum dari nequeunt, ibid. 18.
 Alia de datione in solutum, ibid. Remissiv.
 Ex modico pretio, & pacto retrovendi, datio in solutum præsumitur facta in fraudem usurarum, sicut emptio, & venditio, si aliæ concurrunt conjecturæ, ibid. 19.
 Datio in solutum in materia stricta, & correctoria appellatione venditionis non venit, 295. 18.
 Datio in solutum voluntaria in omnibus vim veræ venditionis habet, ibid. 19.
 Imo dicitur vera venditio, 296. 20.
 Disposita in venditione habent locum in datione in solutum, ibid. 21.
 Statutum loquens de venditione habet locum in datione in solutum, ibid. 15.
 Debnum.
 Legatum, vel donatio à debitore creditori facta in no compensandi facta censetur, si debnum sit necessarium;

non tamen si voluntarium, 534. 2.
 Quale sit debitum voluntarium, & quale necessarium, ibid.
 De conjecturis, & quibus compensandi animus, vel non, colligatur, 535. 26.
 Jure nostro animo compensandi præsumitur legatum, siue debitum sit necessarium, siue voluntarium, ibid. 27.
 Contrarium tamen defenditur, ibid. 28.
 Cum teqq.
 Satisfit argumentis contrariis, ibid. 30.
 Pro debito non liquido jus conceditur retentionis, 545. 33.
 Diligentia.
 Quæ sit maxima, modica, & minima, 496. 12.
 Denuntiatio.
 Denuntiatio facta à nullo jus habente ad nihil adstringit eum, cui fit, idemque de dicto jus pertendentis habere, 179. 27.
 Denuntiatio extrajudicialis malam fidem non causat, nec præscriptionem, 543. 23.
 Inducit tamen, si cum titulo possideatur, ibid. 24.
 Idem si in denuntiatione extrajudiciali tale, quid exprimat quod constituat in mala fide, ibid. 25.

Depositum.

Depositum de pecunia de proximo reprobanda non valet, si debitor id scivit, aut rumor extitit, 417. 77.
 Secus tamen debitore ignorante, ibid. 78.
 In lege publicanda est lex, seu constitutio intra breve tempus, non in longius deferendis, ibid. 79.
 Si mutatio monetæ contingat post factum depositum, cujus sit periculum, vel commodum, ibid. 81. Remissiv.

Dictio.

Dictio cum est copulativa, & conjunctiva.

tionem producit, 118. 57.
 Dominium,
 Non transfertur, donec emptor pretium,
 & venditor rem tradat, 5. n. 6.
 Idem in substitutionibus, ibid. 7.
 Contrarium defendi potest, ibid. 8.
 Maxime, attenda consuetudine, ibid. 9.
 Dominium acquiritur per additionem,
 quando res hypothecata creditori ad-
 judicatur, 7. 20.
 Et transfertur per clausulam constitu-
 ti, ibid. 21.
 Nec non per collationem, & institutionem
 8. 24.
 Et etiam acquiritur ab emptore per tra-
 ditionem rei, & pretii, 11. 47.
 Non tamen per simplicem traditionem,
 ibid.
 Dominium non transfertur ipso jure in
 pacto L. Commiss. verbis obliquis
 concepto, 14. 67.
 Transfertur tamen in emptorem, dato
 fidejussore pro pretio, 15. 72.
 Dominium rei quaesita per usuram non
 transit in usurarium, 173. 18.
 An idem in rebus usu consumptibilibus?
 ibid. Remissiv.
 Facta traditione rei venditae, & pretii
 statim dominium transfertur in empto-
 rem, 185. 9.
 Ut dominium transferatur ultra traditio-
 nem rei requiritur pretii solutio, vel
 oblatio venditori, quidquid Gloss.
 188. 22.
 Princeps habens condendi lege facultate
 exprimens velle statim dominium
 rei suae in contrahentem transferre,
 sine traditione, tamen onerosis, quam
 in lucrativis dominium transibit,
 219. 45.
 Principe nihil circa dominii translatio-
 nem asserente rem ex gratia cencedens,
 praesumitur velle conferre non expec-
 tata traditione, 219. 46.
 Ex Principis donatione gratiosa tam do-
 minium, quam possessio absque tradi-
 tione transfertur, 220. 47.
 Princeps vendens, vel ex alio contractu
 oneroso alienans dominium in empto-
 rem absque traditione transfert, ibid.
 48.

Refertur opinio existiman-
 220. 49.
 Rejicitur tamen, & refutatur, 221.
 53.
 Dum tamen scientia pro mae emptionis
 tempore contractus, aut pretii soluti
 habeatur, ibid. 52.
 Ut dominium rei venditae acquiratur,
 requiritur traditio, & solutio, 223.
 69.
 Ad translationem domini rei venditae
 eandem vim habet realis solutio, vel
 quod de ea fides habeatur, 224. 70.
 Dominium sine traditione non transfer-
 tur, 329. 35.
 Dominus quoad expulsionem famuli.
 Dominus expellens famulum ad certum
 tempus conductum pro certa mercede
 ante tempus Conventionem, integram
 mercedem ei solvere debet, 562. 1.
 Dum per famulum non steterit, quin toto
 serviret tempore, sed per dominum,
 ibid. 2.
 Famulus ita expulsus tenebitur quando-
 cumque per dominum fuerit requisitus
 redire, & illi operas suas praestare
 usque ad implementum temporis con-
 venti, 563. 3.
 Ex verbis calore iracundiae prolatis fa-
 mulus non dicitur plene dimissus, ibid.
 4.
 Dominus quoad Praelationem.
 Dominus directus in venditione emphy-
 teusis jus retractus, seu praelationis
 habet pro eodem pretio, 126. 4.
 Retractus, seu praelatio quid sit explica-
 tur, 226. 5.
 Dominus retrahens subintrat, & sub-
 rogitur in locum, & jus primi em-
 ptoris cum suis qualitatibus, ibid. 6.
 Dominus retrahens eisdem terminis,
 conditionibus, & dilationibus pretium
 solvere tenetur, quibus obligatus erat
 emptor, ibid. 7.
 Dominus directus tenetur solvere ex-
 pensas instrumenti emptionis, & alias
 ab emptore factas, & gabellam ab eo
 solutam, ibid. 8. Actio

Donatio.

Actio competens domino directo ad re-
 trahendum est personalis, & vocatur
 conditio ex lege, daturque contra
 quemlibet ritum possessorem intra
 legum terminum, 527. 9.
 Et intentari debet de jure communi in-
 tra duos menses, & de jure Regio intra
 mensem, & currit a die, quo dominus
 fuit requisitus, ibid. 10.
 Sola scientia domini non sufficit, licet
 per plures annos pensiones ab emptore
 recipiat, ibid.
 Et non praescribitur haec actio. nisi per
 30. vel 40. annos, non data denun-
 tiatione, ibid.
 Nec praescriptioni privilegium obstat
 centum irae aliquibus concessum,
 ibid. 11.
 Domino differente praelationem petere
 per plures annos, debet solvere pretium
 non solum tunc conventum, sed si res melio-
 retur res attenditur de praesenti, ibid.
 Si dominus sit minor, vel Ecclesia, ela-
 pso termino restituitur, ut praelatio-
 nem habeat, ibid. 12.
 Dominus directus, re integra, non habet
 jus quaesitum in re, sed quaerendum,
 128. 17.
 Licet jus quaesitum non tollatur a tertio,
 potest tamen tolli, & impediri qua-
 rendum. ibid.
 Domino directo declarante, se velle prae-
 ferre pro tantumdem, illico pretium
 offerente, non possunt partes contrac-
 tum rescindere, ibid. 18.
 Si contrahentes renuntiant rem dimittere,
 dominus directus interpellat vendito-
 rem praelatione, & ei offert pretium
 cum expensis, & si renuerint, illud
 ponat in deposito iudicis mandato, ju-
 rando sibi, & non aliis uti praelatione,
 128. 18.
 Nisi sub conatu facta reperiatur
 venditio, ibid. 19.
 Emphyteuta rem emphyteuticam alteri
 vendere nonquit, si dominus directus
 eam voluerit pro eodem pretio, 289.
 1. 304

Bonorum praesentium, & futurorum
 irrita censetur, 76. 25.
 Donata re litigiosa, si donatarius sciat
 litigium, ultra nullitatem, ejus sti-
 mationem Fisco solvere debet, & idem
 in donatore, qui si ignoret, rem dona-
 tori restituat, & donator tertiam
 partem estimationis donatario dabit,
 & alteram tertiam Fisco, 281. 1.
 Ut haec poenae Fisco applicentur, quilibet
 agit de populo, ibid. 2.
 Donatio fratri facta per fratrem nequit
 fieri in praesudicium patris, facta-
 que fratri existenti sub patria potestate
 non valet, etiam de consensu patris,
 294. 14.
 Donatio gratuita, vel etiam onerosa a
 patre uni ex filiis facta non valet, si
 aliunde merita non probentur, 295. 16.
 De donatione a patre filio in ejus potesta-
 te existenti facta, ibid. 16. Remissiv.
 Donatio excessus, aut defectus iusti,
 pretii non valet, & partes de laesione
 agere possunt, 335. 6.
 Etiam si donationis verba sint geminata
 ibid. 7.
 Et donatio fiat verbis generalibus, ibid.
 8.
 Nec non licet ex certa scientia talis fiat
 donatio, ibid. 9.
 Et etiam si in contractu poena appona-
 tur in casu contraventionis, ibid. 10.
 Procedit in donationis clausula contrac-
 tus accessoria, secus si ex intervallo,
 & ex post facto fiat, 335. 11.
 Idem si pro servitio, aut causa remunera-
 tionis donatio fiat, constetque de
 servitio, & animo donandi, 336.
 An requirat insinuationem huiusmodi
 donatio, seu remissio, ibid. 13. Re-
 missiv.
 Renuntiatio, donatio, & scientia iusti
 pretii, nullae sunt ipso jure, etsi a
 parte opponatur, ibid. 336. 18.
 Donata a viri consanguineis, sponsae vi-
 ro acquiruntur, 526. 4.
 Interpretatur L. Cum multa 7. Cod.
 de

de bonis, quæ liberis, ibid. 5. 6. 7. & 8.

Donatum illi quæsitum censetur, cuius contemplatione datur, 529. 20.

Donatio solum illi acquiritur cui fit, nec morte cuius contemplatione datur, extinguitur, ibid.

Datum alterius contemplatione habetur, ac si à persona proveniat contemplata, 529. 21.

Donatio famulo facta censetur domini contemplatione fieri, si in donatione exprimitur, ibid. 24.

Donatio favore dotis præsumitur, etsi alia causa posset subesse, 531. 7.

Donatio præsumitur favore piæ causæ, 532. 8.

Donatio à debitore creditori facta cum debito non compensatur, nisi exprimitur, ibid.

Donatio in dubio non præsumitur, 532. 9.

Donationis præsumptio refellitur, si causa subit donationem excludens, ibid. 10.

Donationis actus præsumitur factus in executionem tractatus præcedentis, ibid. 11.

Donationis actus potius concurrenti causæ, quam voluntati donandi attribuitur, ibid. 12.

Dos.

Dos æstimata à parentibus constituta, liberis suis permittitur, & valet talis dotis constitutio, 296. 28.

Promissa certa quantitate in dotem, si postea res aliqua detur in solutum, valet, ibid. 29.

Extraneus mulierem dotans animo compensandi, donasse præsumitur, & non aliàs, 531. 6.

E

Ebrios. Ebrietas.

PLura de ebrio, & ebrietate, 374. 15. Remissiv.

Electio.

Si deceptio à dolo emptoris sit, amittitur electio, & rem. præcise tradet, 304. 6.

Procedit in respectu emptoris, quam venditoris, ibid. 7.

Eligens pretium supplere rem habet ex causa antiqua, 308. 7.

Electio datur Convento etiam post sententiam usque ad ejus executionem, ibid. 9.

Et requisitus ad executionem eligens pretium solvere, seu supplere, debet illud statim dare, nec auditur spatium temporis petens ut solvat, vel pretium quærat ex distractione rei, ibid. 10.

Emphyteusis.

In venditione emphyteusis requiritur directi domini consensus; alias nulla est venditio, 136. 34.

Et solus dominus potest impugnare contractum sine suo consensu factum, & non aliis, 131. 35.

Vendita re emphyteutica, absque domini consensu, venditor non tenetur præcise ad traditionem, sed solum ad interesse, 132. 45.

Intellige tamen ut ibid.

Emphyteusis potest pignori irrequisito domino, absque commisso, 146. 18.

Si emphyteusis reddat ad dominum directum jure prælationis, vel directi domini, remanet libera à debitis, & hypothecis per emphyteutā contractis, si sine domini consensu fuit hypothecata, 147. 24.

In Emphyteusi Ecclesiastica requiritur scriptura pro substantia contractus, secus in sæculari, 91. 26.

Emphyteusis duobus concessa.

Re in Emphyteusi auctoritate concessa, ille præfertur, cui prius traditur, 217. 32.

Em-

Emphyteuta.

Emphyteuta rem emphyteuticam vendens sub conditione, in consilio domino, non cadit a jure suo, cum conditio non impleatur, nisi traditio sequatur, 235. 14.

Emphyteuta dans in solutum rem emphyteuticam voluntarie, irrequisito domino, illa privatur, 296. 24.

Epistola.

Epistola inter mercatores, & personas privilegiatas habet vim publici instrumenti, 102. 44.

Dummodo talis epistola fuerit acceptata, ibid. 45.

Ante effectivam traditionem, & acceptationem epistolarum non datur aliquis consensus, aut obligatio mittentis, ibid. 46.

Epistola præsentata, mortuo scribente, nihil probat, nec obligat, ibid. 47.

Recipiens literas, vel epistolas, & eis non contradicens, censetur eas approbasse, & omnia gesta ab scribente, 102. 48.

Nisi in illis contineatur calculus dati, & recepti, ibid.

Epistola plene probat, si sit scripta per mittentem, vel ab eo recognita, 103. 49.

Epistola recognita à testibus, qui interfuerunt, plene probat, ibid. 50.

Epistola ut probet, & obliget, debet esse deliberata, & non incidenter scripta, & cum causa, ordinataque ad obligationem, ibid. 51.

Epistolæ subscriptionis defectus non officit, dum mittentis nomen contineat, vel solam subscriptionem mittentis, ibid. 52.

Epistola præsentata, & acceptata, requisitis intervenientibus, tempore habili, inducitur pactum, ex quo oritur obligatio, & actio, ibid. 53.

Limita in contractibus, in quibus de substantia requiritur scriptura, ibid.

Epistola regulariter pro scribente non probat, nisi fuerit acceptata, & non contradieta, vel nisi due connexa

To no IV.

contineret, ibid. 54.

Exemplata in registro mercatorum probationem faciunt adminiculativam, ibid.

Epistolæ ante venditionem mercium à socio missæ significantes se sperare carius venditum, non obligant socium circa partitas & pretia venditionum, ibid. 55.

Quando in Epistola scribens refertur ad aliud, eum non obligat, nec probat, si de relato non constat, vel nisi relati tenorem contineat, ibid. 56.

Ex epistolis responsivis præcedentium tenor detegitur, ibid.

Ex consuetudine mercatorum nullus adstringitur ad solvendum ex literis de Avizo, nec inducitur obligatio ex literis credentiæ, 104. 51.

Epistolarum verba officiosa, & reverentia nihil probant, nec obligant, ibid. 58.

Epistolis non est standum in materia ardua, & gravi, utpote consanguinitatis, &c. ibid. 59.

Epistola, quanvis sit Episcopi contra tertium non probat, nec favore tertii probationem facit, quanvis sit inter mercatores, ibid. 60.

Nec contra scribentem, quando est familiaris scripta tertio, si contineat factum alienum, ibid.

Emptio, & venditio.

Solo perficitur consensu de re, & pretio, 5. 4.

In hoc ab aliis contractibus distinguitur, ibid. 5.

Et de sua essentia est verus consensus, 8. 7.

Qui debet esse liber, & non coactus, ibid.

Nec non res, seu merx certa, 8. 28.

Et etiam certum, ac determinatum pretium, 9. 30.

Ad suam substantiam certa forma extrinseca non requiritur, ibid. 33.

Si contrahentes expresse non determinaverunt formam, v.g. scripturam, ib. 34.

Item si ex sua voluntate colligatur, quod non

Ffff

non valeat contractus sine scriptis, ibid. 35.
 Et etiam, si inter partes ante, vel in ipso contractu conventum fuit, quod in scriptis fieret, licet postea non exprimeretur, ibid. 10. 36.
 Emptio, & venditio, pure, vel sub conditione fieri potest, 16. 76.
 Nec ab illa, aliquis discedit, nisi de consensu amborum, 16. 77.
 Emptio, nem sine scriptis habitam, conventio, non preti numeratio perficit, 24. 1.
 Vera emptio contrahitur, si loco pretii in pecunia numerata, reddatur species, ibid. 2.
 Contrarium si pro re empti, alia species aestimata detur, ibid. 3.
 Emptio non probatur, si unus testis de minori, alter de maiori quantitate deponat, 25. 10.
 Emptio non dicitur, si res una pro altera detur, sed permutatio, 25. 14.
 Emptio, & venditio censetur contracta, si species aestimetur, & pretium taxetur, 27. 29.
 Emitur iuste res minoris, quam in se valet propter onus, vel periculum annexum, 30. 48.
 Emptio, & venditio iure gentium ob necessitates vite, & commercii humani introducta fuit, 50. 2.
 Emptio, & venditio tenet inter patrem, & filium in rebus castrensibus, & quasi, secus in adventitiis, 54. 29.
 Emptionis, & venditionis contractus validus est inter maritum, & uxorem, licet contra in donatione, 55. 37.
 Arcetur a contractu emptionis, & venditionis, qui vel a natura, vel a iure universaliter prohibentur pacisci, ut pupilli, &c. ibid. 39.
 Emptio spei non valet, si spes incerta non sit, ac dubia, habens se ad esse, vel non esse, nec certa sit adesse se certa moraliter ad non esse, vel saltem naturaliter, 75.
 Vendita spe retis, aut futurarum frugum secundum usitatum naturae ordinem, vel hominum estimationem, inanis est venditio, ibid.

Et in praedicto casu emptio principio nulla non convalescit, forte aliquid incidat in rete, ibid. 9.
 Emptio rei propriae siue sciente, siue ignorante emptore non valet, 81. 58.
 Etiam quod rem meam mihi ignoranti vendidisti, & iussu meo alteri tradidisti, ibid. 59.
 Vel etiam si debitor rem pignoratam a creditore redemerit, ibid. 60.
 Limita respectu possessionis rei existentis penes venditorem, ibid. 61.
 2. Si res esset emptoris revocabiliter, vel aliter ab eo possit advocari, 82. 62.
 3. Si res vendatur a iudice pro executione iudicati, ibid. 63.
 4. In emptione conditionali forte rem meam esse definire, ibid. 64.
 5. Quando res esset communis cum emptore, ibid. 65.
 6. Nisi usufructuarius tantum esset emptor, & emerit proprietatem, aut e contra, ibid. 70.
 7. Nisi pendente conditione, sub qua res legata est emptori emptio fiat, ibid. 71.
 Empta re propria, bona fide, & ignoranter, habita postea notitia rem ad se pertinere, potest ex primæ causa titulum sibi mutare, & agere ad restitutionem pretii cum omnibus damnis, & interesse, etiam contra fideiussores evictionis, 83. 72.
 Ad substantiam emptionis non requiritur, quod res in dominio sit venditoris, ibid. 74.
 Amplia: valere venditionem rei alienae etiam inter scientes, ibid. 75.
 Limita in venditione rei mobilis, cuius traditio furtum committitur, ibid. 76.
 2. Respectu veri domini rei venditae nullam esse venditionem, ibid. 77.
 Et dominus potest ab emptore rem venditam auferre, ibid. 78.
 Nisi res empti ex nullo, & bona fide usucapiatur, aut praescribatur a eo rei venditionis negligentia domini, 84. 79.
 In subsidium rei usucaptae, vel perempta potest dominus repetere pretium a ven-

venditori, quod recepit ab emptore, ibid. 80.
 Nisi per venditorem ante rei venditionem praescripta sit titulo, & bona fide, ibid. 81.
 Plures limitationes, & impliationes conclusionis supra n. 59. expenduntur 84.
 Emptio, & venditio veneni talis, quod nullo modo adiectione alterius materiae usui nobis esse possit, fieri non potest, 88. 115.
 Emptio, & venditio inter absentes per epistolas, vel nuntios celebrari potest 95. 1.
 Nuntius debet esse ad hoc destinatus, aliter non est venditio, ibid. 2.
 Surdus, & mutus per nuntium, & nutum contrahi possunt, ibid. 3.
 Non est necesse emptorem, cui nuntius fuit destinatus, nuntium, vel alium retro mittere venditori cum suo consensu, ibid. 4.
 Emptio, & venditio inter absentes celebrata sine epistola, vel nuntio, non valet, ibid. 5.
 Si venditor scribens, vel mittens decesserit, antequam litterae, vel nuntius praesentetur emptori, non valet contractus, ibid. 6.
 Idem procedit, si scribentem, seu mittentem penituerit, antequam epistola, vel nuntius praesententur, ibid. 7.
 Deficiente consensu, nuntius, vel epistola nil operatur, ibid.
 Traditur differentia inter nuntium, & procuratorem, ibid. 8.
 Emptio, & venditio non solum per nuntios; sed etiam per procuratores specialiter ad id constitutos, celebrari potest, ibid. 9.
 Emptio, & venditio solo consensu perficitur, nec ullum contrahentium potest penitere, 101. 39.
 Siquis vendit rem quoad dominium utile credens se esse utilem dominum, & sit directus, & non utilis venditio non subsistit, 105. 66.
 Si aurum vendatur deterius, quam emptor existimaret emptio valet, ibid.
 Siquis emerit vineam, quam putabat esse uberimam, licet in rei qualitate

erraverit emptio valet, ibid.
 Si putem emere vineam, & emam olivetum, nullus est contractus, ibid. 67.
 Res vendita in arbitrium alterius ex contrahentibus conferri nequit, 109. 3.
 Emptio, & venditio, vel pars ejus substantialis, in arbitrium unius ex contrahentibus conferri non potest, ibid. 4.
 Venditio facta pro pretio inter contrahentes determinando, nulla est, ibid. 5.
 Venditio non valet, si contrahatur pro pretio aestimando ab eo, quem unus ex contrahentibus elegerit, ibid. 6.
 Nec si fiat pro pretio declarando ab uno eligendo ab ipsis contrahentibus, ibid. 7.
 Emptio, & venditio collata in voluntatem unius ex contrahentibus interveniente deceptione, sustinetur favor-decepti, 111. 18.
 Emptio, & venditio solo perficitur consensu de re, & pretio, 125. 1.
 Et post talem consensum non est locus penitentiae, absque mutuo contrahentium consensu, 125. 2.
 Etiam si fiat distractio per pactum nudum, vel in continenti, vel ex intervallo, ibid.
 Intellige si ex tali contractu non fuit sequuta traditio; secus si traditio sequatur, quia non revocatur, quin restituatur, 126. 3.
 Idem cum traditio intervenit per clausulam constituti, vel aliam fictam traditionem, ibid.
 Ex venditione conditionali, si sequatur traditio, statim perficitur, & ex ea transfertur dominium, 128. 20.
 Emptione, & venditione per Aristas confirmata penitens non tenetur ultra illarum amissionem, & perditionem, 134. 60.
 Emptio, & venditio sine consensu stare non potest, 135. 6.
 Empta re pacto retrovendendi, si vendatur tertio, venditor non habet actionem contra illum nisi ei cedatur a primo emptore, 163. 23.

qui tenent semper dari actionem rei persequutoriam adversus tertium intra tempus conventum in pacto redimendi, 163. 24.
 Conciliantur tamen dictae opiniones, ibid. 25.
 In emptione, & venditione, si tacita conditio exprimitur, inducitur suspicio fraudis, etsi non interveniat exiguitas pretii, 169. 21.
 Emptio, & venditio nequeunt rescindi tam per viam actionis, quam exceptionis elapso tempore 15. annorum, 317. 32.
 Emptio, & venditio expeditionum Regis Principis, & Reginae pro pretio aliquo in pecunia etiam aequali, vel pro mercade, seu alio genere, prohibita est sub multis penis, 339. 1.
 Quid significet verbum Dezenbargo, 340. 23.
 Et hoc ne quis pro modico remitteret jus futurum, seu spes consequendi à Principe promissa, donata, &c. ibid. 4.
 Venditio necessaria nunquam prohibita censetur, 340. 5.
 Legitima probatio venditionis expeditionum, qualis dicatur, 341. 1.
 Si conveniatur, ut emptio, & venditio, vel alius contractus per scripturam fiat, eam facturum potest pœnitere, antequam conficiatur, 389. 2.
 Emptio, & quilibet contractus in scriptis, aut sine scriptis potest celebrari, 189. 2.

Emptor.

Emptor dominus non efficitur, etiam si per errorem pretium diminutum deponat, 16. 75.
 Emptori succurritur, si ultra modicum laesus fuerit, 29. 41.
 Emptor medio, vel summo pretio emere non tenetur, 37. 15.
 Ementis jus ususfructus non fit remissio, 75. 20.
 Emptor agere potest contra venditorem factus retis non adimplentem estimationem, ibid. 21.
 Ementis rem alienam scienter non est restituendum pretium, si res ab eo evin-

catur, 84. 82.
 Secus, si conventum sit, ut venditor de evictione teneatur, licet contractus sit à lege prohibitus, ibid. 83.
 Emptor, tempore non posito à contractibus, nec rem reddere infra 60 dies, nisi exprimat, quod perpetuo possit reddere, 110. 15.
 Emptor, à quo retrahitur debet servari indemnis, quin lucrum, aut damnum patiatur, 126. 7.
 Emptore, & venditore de se diffidentibus res, & pretium numeratum deponitur apud tertium, qui emptori rem & venditori pretium tradat, 131. 38.
 Emptor non agit ad rem, nisi ex parte sua contractum adimpleat, si opponatur de pretio non soluto, ibid. 39.
 Emptor, qui pacto retrovendendi tenetur, rem præcise tradet, nec liberatur, si solvat interesse, 132. 46.
 An teneatur ex dolo commissio à proxeneta, 138. 11.
 Emptor fructus perceptos ante pretium emptori oblatum, suos facit, nisi detur mora in restituenda, 161. 13.
 Et an fructus arvidantur, ib. Remissio.
 Emptor non compellitur retrovendere, si terminus datus, ut retrahatur elaboratur, 161. 34.
 Ampliationes, & limitationes, ibid. Remissio.
 Emptor, qui de retrovendendo tenetur non liberatur solvendo interesse, si facultate habeat rei tradendae, 162. 16.
 Emptore emente à duobus pacto retrovendendi, uno volente reemere partem suam, non tenetur ei vendere, ibid. 20.
 Quid quando plures res venduntur cum hoc pacto, ibid. Remissio.
 Quamvis unus ex venditoribus totam rem reemere, & refundere paratus sit, 163. 21.
 Sed contrarium, utpote communius tenetur, ibid. 22.
 Emptor, cui res vendita traditur sciens non esse venditoris, non tenetur ad pretium, ne ejus fiduciam, si partem solverat, donec venditor donec caveat de evictione, 176. 1.
 Nisi venditor notorie dives, & idem non sit ibid. An-

Amplia, si res vendita alteri inveniat, tur hypothecata, 176. 2.
 Idem si res vendita tradita non sit, ib. 3.
 Nec non si res vendita est obligata pro annuis redditibus debitis ex censibus impositis sive agatur pro pensionibus dicto um jurum decursis, ibid. 4.
 Et, si prædium venditum, & traditum emptori, evincatur, ex cuius pretio census reservativus fuit creatus, 177. 5.
 Emptor potest pretium retinere, etsi lis moveatur super aliqua parte rei venditae, 177. 6.
 Idem si res integra non tradatur, etsi venditor notorie sit dives, & cautionem offerat, ibid.
 Nec non: quamvis litigetur super servitute, aut cognitione domini, aut possessione tantum, ibid. 7.
 Idem in venditione sub hasta, 177. 8.
 Etsi lis superveniat postquam res sit subhastata, & addicta licitatori, & tradita, pretiumque de mandato iudicis depositum, ut creditoribus solveretur, ibid. 9.
 Idem procedit in venditoris cessionario ad pretium agente, ibid. 10.
 Etsi liti motæ actor renuntiet, vel sententia excludatur, ibid. 11.
 Vel pactum sit inter emptorem, & venditorem quod venditor non teneatur de evictione, nec ad pretii restitutionem, ibid. 12.
 Idemque, si res vendita sit prohibita alienari, & subiecta fideicommissio, vel extra commercium, ibid. 13.
 Emptor pretium nequit retinere, donec venditor caveat, si evictio imminet tempore contractus, & fidei iubeatur à venditore, ibid. 14.
 Idem si venditionis tempore de evictione cogitetur, vel dubitetur, 178. 15.
 Etsi contractus tempore venditor fideicommissum emptori denuntiet, vel rem alienam, aut hypothecam esse sciverit, vel dubitaverit, 178. 16.
 Idemque si conveniatur, quod venditor non satisfaciat, etsi lis ante solutionem imminet, ibid. 17.
 Idemque erga fiscum venditorem, ibid. 18.

Et quando evictio imminens contractui est procurata, & affectata per emptorem, ibid. 19.
 Intellige emptore procurante litem moveri à jure habente, secus si bona fide à jure habente, 178. 20.
 Ante retraditionem non tenetur emptor pretium tradere, ibid. 21.
 Intelligitur L. Post perfectam 24. Cod de evict. ibid.
 Soluto pretio, emptor non recuperat, nec e fidei betur, sive ei sit mora lis, sive non, sed tenetur liti exitum expectare, 178.
 Non requiritur, quod lis moveatur à tertio, sed sufficit simplex dictum, ibid. 23.
 Si tamen, denuntietur cum solemnitatibus à jure requisitis, ut emptor in mala fide constituatur, 179. 24.
 Ut emptor pretium retineat, donec cautio praestetur sufficit simplex dictum nec requiritur denuntiatio sollemnis, ibid.
 Dum tamen jus evictionis nuntiatur emptori post perfectam venditionem ante pretium numeratum, 179. 25.
 Emens declarante venditore omnia onera quibus res subicitur, censetur renuntiare beneficio retentionis, & cautionis, ibid. 26.
 Emptor, si velit, venditis pluribus rebus separatim, pretium unius pro altera, super qua litigatur, retinere, non auditur, 181. 34.
 Si notorie constet de jure evincentis, seu nummiantis, etiam oblatis fidei iussoribus emptor ad solutionem non compellitur, ibid. 36.
 Idem si res integre non tradatur, ibid. 37.
 Si venditor recuset pretium declaratum recipere, emptor implendo è latere suo illud deponat, citata parte, & Iudice auctore, 184. 4.
 Emptor tenetur rem cum fructibus restituere perceptis, 294. 11.
 Emens rem creditoribus obligatam, ut liberetur, debet statim coram iudice loci venditionis pretium offerre, & petere, ut sequestratur, 298. 1.
 Procedit in venditione conditionali extrajudiciali facta cum debitore seu domi-

no rei, vel ejus creditore rem in pignus habere cū facultate distrabendi, 199. 2. Et etiam si creditores vocentur, quibus obligatur, aliis non liberatur, ibid. 3. Emptor, à debitore, siue alio posteriore creditore pignus emens, non est securus respectu anteriorum creditorum, & convenitur hypothecaria, si non vocentur, ibid. 4. Contra emptorem rem alienantem potest agi ad rescissionem? 310. 1. Emptore laeso, rem alienante, actionem non habet adversus venditorem, ibid. 2. Nisi secundus emptor rem velit præstare, ibid. 3. Emptor, vel venditor expeditionum, si antequam accusetur aut Princeps alteri eas donet, coram iudice denuntiet contractum, penas evitat, dummodo illum probet, 342. 1. Ut denuntiatio contrahentium non admittatur, nec à pænis eos relevet sufficit, quod denuntians jam sit accusatus, vel Rex alicui tertio expeditiones contulisset, 342. 2. Explicatur verba: Antes que seja accusado, ibid. 3. Accusator tenetur ad expensas, & damna in sententia judicanda, non probata denuntiatione, & insuper de injuria, ibid. 4. Re vendita, penes emptorem perempta ex vitio, seu morbo secum tracto emptor ædilitiam pretium repetit, 377. 1. Et si res pereat post alienationem ex causa onerosa; secus si lucrativa, ibid. 2. Quamvis intentetur actio quanto minoris, restitui debet totum pretium, ibid. 3. Nisi dolo, vel culpa emptoris, vel ejus familiæ pereat, ibid. 4. Et si ob culpam levissimam, ibid. 5. Intellige, si ante judicium acceptum seu ante contestatam litem decessit, ibid. 6. Requisita, ut ex peremptione rei penes se ædilitia competat emptori, ibid. 7.

Emptor probare tenetur servum a decedere ex morbo in potestate venditoris habito, in dubioque præferuntur testes morbosum dicentes, 378. 8. Venditor item contrarium probabit, ibid. 10. Probata fuga in potestate venditoris servi venditi emptor potest pretium repetere, etsi fugitivus absit, dummodo fidejubeat de eo omni diligentia quærendo, ibid. 13. Intelliguntur verba: Como acima diftamos, 378. 14. Remissiv. Emptor recuperat datum proxenetæ, cum non excedat à lege, vel regimine statutum, 379. 5.

Error.

Error nominis non officit, quominus sit valida emptio, & venditio, 8. 27. Error nominis non officit dummodo adsit voluntas contrahendi, 27. 24. Error nominis, cum de corpore constat, non obstat, quin valeat emptio, & venditio, 104. 63. Si autem non sit erratum in corpore, sed in materia, nulla est venditio, ibid. 64. Error sexus vitiat emptionem, & venditionem, 105. 65.

Excessus.

Excessus ultra justum pretium datus, proprie donatio dici nequit, 29. 40.

Excussio.

Herede debitoris possidente hypothecam, exequitur absque excussione aliorum, 151. 62. Ad excussionis causam possessor hypothecæ citari debet, & quod per sententiā declaratur debitorem esse non solvendo, 152. 63. Limita si notoriè constat alia bona non habere, ibid. In praxi non pronuntiatur super excussione, ibid. 63. Debitore constituto possessore nomine credito-

creditoris non facta excussione contra tertium agitur, ibid. 64. Si excusso debitore, conveniatur tertius possessor, & post litem contestatam, debitori bona adveniant, tertius utitur exceptione excussione, ibid. 65.

Executor.

Executor testamentarius, alio heredem universali instituto, alienare non potest bona defuncti testatoris, 52. 20. Limitatur 1. si testator executori particulari potestatem tribuerit, 53. 21. 2. In exectore generali ad exequendam testatoris voluntatem, nullo alio heredem instituto, ibid. 22. Etsi executori concessa sit libera facultas vendendi, tamen sibi, vel alii, neque per se, neque per alium quidquam ex bonis testatoris potest comparare, ibid. 23. Executores ultimarum voluntatum æquiparantur tutoribus, ibid. 24. Quod est expressum de jure Regio, & declaratur, ibid. 25. Executor neque filio suo potest vendere bona testatoris, ibid. 26. Limitatur tamen, & expenditur de jure Regio, ibid. 27.

Evictio.

Duobus in solidum vendentibus, si contra unum agatur, ut fidejubeat de evictione, non tenetur nisi pro parte, pro qua fidejussit, 181. 38. Nisi conveniatur venditor, non tenetur fidejungere de evictione, etsi imminet contractui, ibid. Limita in patre venditore rei ad filium spectantis, uti propriæ, & in datione in solutum, ibid. Evictione imminente, si venditor fidejussores idoneos non inveniat, pretium sequestratur apud virum bonum ad venditoris utilitatem, 181. 39. Venditor habens mobilia sufficientia ad evictionem, satisfacere non tenetur, ibid. 40. Evictione imminente contractui, emptor

prætextu, quod res intotum, vel in parte sit aliena pretium non retinet, sed cogitur ad solvendum, etsi velit probare ad emptorem non pertinere, 182. 41.

Venditor dives non satisfaciat, cum evictio imminet, & pretium vult recipere sed sufficit bona manere obligata, ibid. 42.

Etiam si venditor litem nuntiet auctori, à quo rem habuit, si dives est, & litem suspicit, 182. 43.

Reliqua pete ex verbo emptor, & venditor.

Si venditione perfecta ante pretium numeratum questio moveatur, emptori que cautio de evictione non offeratur, ad consignationem pretii, nec partis compellitur, 205. 36.

Quando emptor, vel possessor per violentiam defacto extrajudicialiter expellitur de possessione rei emptæ, non agit de evictione, 228. 12.

Nisi violentia committatur in odium venditoris, 229. 13.

Venditor de evictione non tenetur, re culpa emptoris evicta, ibid. 14.

De evictione non tenentur heredes maioratus possessoris, 252. 31.

F

Factum.

Nemo factum proprium impugnare potest, tanquam vitiosum, nisi actus sit ipso jure nullus, 311. 54. Intellige, si nullitas inducatur in favorem alienantis, vel propter favorem publicum, ibid. 55. Ad factum obligatus solvendo interesse non liberatur, si factum potest præstari; secus si non, 501. 17.

Familiares, & Domestici.

Domestici, & familiares Judicum non possunt emergere, neque contrahere in territorio jurisdictionis eorum, 345. 7.

Idem

Idem in uxoribus, ibid. 8.
Quinam dicantur familiares, 555. 12.

Famulus.

Famulus factum operarum, seu servitiorum valens præstare, salvendo interesse non liberatur, 501. 18.
Serviens ad beneficiendum tunicam, & pallium à domino accipiens, nequit ab eo recedere sine illius consensu, ante expletum obsequii annum, 511. 1.
Secus tamen si tunicam tantum, vel aliam quamcumque vestem, ibid.
Limita si famulus duriori servitio, quam par est, gravetur, 511. 2.
Vel nisi famulus patrem habeat, vel personam, cui parere teneatur, & ab eo detur, ut alteri serviat, ibid. 3.
Vel sit Orphanus, vel minor, qui tantum ad simplum receptum tenetur habito respectu ad servitii tempus, & ejus qualitatem, 512. 4.
Nec non si famulus data domini culpa ab eo discesserit, ibid. 5.
Veste famulo concessa, ut ea principaliter certo tempore utatur, potest dominus eam auferre, quoties libuerit, ibid. 6.
Secus si ad usum proprium concedantur, ut sua sint, ibid.
Textus loquens de casu frequentiori locum habet in alio, in quo aliter veniat, ibid. 7.
Verbum todo o hominem, tam masculo, quam femine convenit, 512. 7.
Et etiam quoad pænā dupli, & carcerationis, ibid. 8.
Famulus culpa sua operas domino non præstans, si ad omne interesse lucri cessantis tenetur, ibid. 9.
Famulo fugiente præsumitur furatum res, quæ domino deficiunt, 513. 10.
Famulum recipiens à domino recedentem sine ejus licentia cum vestibus ante tempus expletum, si admonitus non expulset tantundem solvet Regi, & accusanti, ibid. 1.
Non tamen famulo simul alii serviente, & ab eo mercedem accipiente, modo à prioris servitio non recedat, ibid. 2.

Famulus alicujus de curia Regis nulla mercede constituta, nequit alteri in Curia versanti famulari; Et si recipiat, & admonitus eum non demittat, 10. aureos solvet domino, & Regi, famulumque cogetur expellere, 513. 1.
Nequit in famulum accipi famulus ab alio matrimonio copulatus sine ejus licentia, & ita receptus in interatur donec duplum accepti domino solvat, quisque sciens accepit 50. aureos eidem solvet, 514. 1.
Famulus facultatem à domino petens, ea negata, potest ab eo recedere, duplo accepti restituto, vel tribus annis eodem modo, quo antea serviente, ibid.
An censeatur donatio recepti, & dati nomine dotis, vel potius compensatio servitii præstiti, ibid. 2. Remissivo.
Nec non alteri servire invito priori domino lubebit, 514. 3.
Famulus cui voluerit potest servire, domino, à quo præmium servitii accepit à regi servitio, aut à regno discedente, ibid. 1.
Nec non si à Principe legitima oblata causa, facultatem, ut cui voluerit serviat, obtineat, 514. 1.
Maxime, si dominus sit in regis servitio, nec à regno discedat, ibid. 2.
Facultas tamen solum à Principe conceditur, expressa domini qualitate, & servitii, ejusque tempore, expressoque à domino recepto, & justificata causa, 515. 3.
Principis concessio semper intelligitur facta sine alterius incommodo, ibid.
Licentia tamen solum indigent famuli, qui à domino præmiū aliquod recipere, 515. 4.
Quæ tamen debet esse præcedens, nec sufficit, si sequatur, ibid. 5.
Quot species sint famulorum, 523. 1.
Famuli selectiores petere post mortem domini distulentes, soluti præsumuntur, 529. 23.
Famulo operas suas alteri locante, ad primum redire non tenetur, nec dominus ei debet salariū, 563. 5.
An famulus expulsus à domino teneatur adhibere diligentiam, ut alteri suas

locet

locet operas, etsi non adhibeat salariū petere possit? Negativ. ibid. 5. Remissivo.
Famulus pro certo tempore alicui servire promittens, nequit ante tempus recedere, & si recedat sine domini culpa, salariū jam solutum domino reddere debet, & gratis residuum temporis adimplere cogetur per judices, ubi-umque fuerit, 564. 9.
Non procedit si culpa domini ab eo discedit, ibid. 10.
Ad quod requiritur, quod locatio, & conductio operarum pro certo fiat tempore, & eo non finito famulus discedat, & quod sine justa causa servitium deserat, ibid. 11.
Famulus ultra salariū acceptum, vestimenta ei tradita restituet, ibid. 12.
Et si fuerit domini debitor, poterit iste illius bona retinere, donec ei solvat, idemque pro damno recepto, 564. 13.
Si famulus de licentia domini abfuerit, pænā non incurrit, nec ei salariū debetur, ibid. 14.
Idem in casu fortuito contingente tam in persona domini, quam famuli, idemque in famulo infirmo, 564. 14.
Hæc tamen pænā ante latam sententiam non debetur, 565. 15.
Famulo sua culpa discedente, nulla mercede accepta de jam merita, dominus, nec in exteriori, nec interiori restituet, ibid.
Culpa domini in dubio non præsumitur nisi clare probetur, 565. 16.
Quid quando famulus est orphanus, ibid. 17.
De interesse domino præstando per famulum ab ejus servitio discedentem ante tempus sine illius culpa, 565. 18.
Famulo à domino tempore completo recedente domino damnum datum solvere debet, aut illud cum salariū compensare, dum dominus recessus tempore protestet, 566. 1.
Famulo sua culpa saltem levi domino damnum datum, illud tenetur in foro conscientie integre domino resarcire, ibid.
Si aliquid furto auferatur, aut damnum

309 TOM. IV.

domino fiat sciente famulo, & valente impedire, si ejus cura ei demandetur, domino tenetur restituere, & damnum resarcire, etiam data culpa levi; secus si ejus rei cura illi non incumbat, ibid. 2.
Furto facto ab extraneo, famulus, cui domus cura commissa non est, restituere non tenetur, si non impediatur, 566. 2.
Famulus præsumitur eripuisse bona non reperta, quæ ante ejus fugam in domo erant, ibid. 3.
Qua pænā teneantur furtum domino facientes, 566. 3. Remissivo.
Famulo absque culpa domini ab eo recedente ante finitum contractus tempus, tenetur ad remissionem mercedis, & ad interesse, ibid. 4.
Intellige domino recessu famuli damnum patente, ibid. 567. 5.
Domino dicenti damnum ex discessu famuli sentire, onus incumbit probandi, ibid. 6.

Feudum duobus concessum.

Feudum duobus concessum præfertur ille, cui prius traditur, 217. 33.

Fides.

Bonæ fidei congruit præstare quod inter contrahentes actum est, 5. 6.
Fidem de pretio habere, quid dicatur, 12. 54.
Fides de pretio non habetur, si emptor simul in promptu pecuniam habere, & non habeat, 13. 55.
Idem, si fiat contractus cum personis ignotis, ibid. 56.
Et si emptor fugam arripit, ibid. 57.
Et si conditionata sit venditio, & conditio non purificetur, ibid. 58.
Fides habita de pretio censetur in dubio, re tradita, ibid. 59.
Contrarium si emptor consentiente domino possessionem acquirat, ibid.
Nec non si traditio fiat per clausulam constituti, ibid.
Consuetudine venditoris, vel publica censetur habita fides de pretio, ibid.

Gggg

102

In aucto ex jure nostro non censetur habita fides de pretio, ibid. 60.
Mala fides præsumpta tollitur spatio 30. annorum: non certa, & positiva, 157. 22.
Fides de pretio haberi potest tam in contractu, quam in traditione, 191. 38.
Bona fides præsumitur eo ipso, quod de mala non constat, 541. 16.

Filius spurius.

Filius spurii possunt acquirere titulo oneroso ex bonis parentum, cessante fraude, & simulatione, 294. 10.
Pater per contractum lucraturum inter vivos, vel per ultimam voluntatem nil filius spurius potest relinquere, ibid. 12.
Filius spurius patri rem suam vendere nequit, licet cessante fraude, valeat venditio, ibid. 13.
Idem in filio, & nepote, aliisque descendantibus, si liberi filios habeant, ibid. 14.
Spurius matri illustri succedere non potest ex testamento, nec ab intestato, si legitimos habeat, 297. 35.
Ita tamen, si legitimos non habeat, & non sint ex coitu damnato, & punibilibus, ibid.

Fæneratio Fænerarij.

Consuetudo fænerandi pacto retrovendendi sufficit, ut emptio, & venditio sit usuraria, etsi jullo pretio sit celebrata, 170. 1.
Fænerari solus non dicitur, qui semel tantum fecit contractum fæneratitium, ibid. 2.
Rejiciuntur contrarium sectantes, ibid. 3.
Ut probetur consuetudo fænerandi, quid requiratur, 171. 4.
Requiritur etiam, quod probetur etiam in specie contractus, de quo agitur, non in genere, ibid. 5.
Sufficitque probare morem fænerandi tam tempore, quo initus fuit contrac-

tus, qui prætenditur usurarius, quam postea, ibid. 6.
Testes probantes talem consuetudinem, omni exceptione maiores esse debent, 171. 6.
Nec sufficit, quod consuetudo postea deponatur, ibid. 7.
Consuetudo fænerandi juncto pacto retrovendendi non sufficit, ut contractus usurarius delegatur, ibid. 8.
Contrarium tamen ex dispositione nostri textus, ibid. 9.
Etiam cum contrahitur intercedente proxeneta solito inducere ad celebrandos tales contractus, licet contrahentes soliti non essent id facere, idemque de Notario, ibid. 10.
Limita si venditor fundum vendat non solito fænerari, & ab eodem conducat, etsi pactum retrovendendi intercedat, & usurarius postea emit ab illo emptore omne jus suum, ibid. 11.
In judicio Saculari judicatur contractus usurarius adversus solitum fænerari, quando celebratur cum ipso, & cum pacto retrovendendi, 171. 12.
Ut consuetudo fænerandi probeatur in emptore, vel venditore, sufficientes actus ad illam sufficientes, probaturque cum contractus arguitur usurarius, 172. 14.
Intelliguntur textus verba: E nestes dous calos, ibid. 15.

Fructus.

Fructus ad venditorem non pertinent ante pretii restitutionem, nec sufficit simplex oblatio venditoris, 164. 31.
Intelligitur L. 2. Cod. de pact. inter empt. & vendit. verbo oblatam, ibid. 31.
Dum pretium non restituitur fructus pertinent ad emptorem, nec res restituitur per simplicem oblationem, nisi effectiva fuerit simul cum traditione, 164. 32.
Emptore pretium recipere nolente, à die oblationis effectiva, fructus pertinent ad venditorem si pretium tradat, & indeposito consignet, ibid. 32.

Fru-

Fructus non pertinent ad reemptorem ante traditionem, si venditor non fuit in culpa rei non tradendæ, 165. 34.
Fructus rei venditæ, aut eorum æstimatio, si non extent percepti, pertinent ad venditorem, cum contractus dicitur usurarius pacto revendendi pro minori pretio in quarta parte, & concurrat consuetudo fænerandi, 172. 6.
Et non solum perceptos ante contestationem, sed & perceptos, & consumptos ab initio contractus, ibid. 17.
Fructus intelliguntur deductis sumptibus necessariis ad perceptionem, & computatur labor, & industria, 173. 19.
Fructus rei venditæ pacto retrovendendi cum solito fænerari celebrato pertinent ad venditorem, ibid. 21.
Secus si amissio imponatur ipso jure, vel facto, ibid. 21.
Fructus collecti, & à solo separati tempore venditionis rei spectant ad venditorem, 190. 30.
Fructus pendentes tempore venditionis, sive maturi, sive immaturi, pertinent ad emptorem pretium solventem, 190. 31.
Venditore decedente ante rem traditam, ejus hæredes ad fructus tenentur, 190. 32.
Fructus nati post perfectam venditionem si venditor non sit in mora rei tradendæ, ad eum pertinent, 191. 33.
Secus si fuit in mora, quia sunt emptoris, ibid. 34.
Fructus civiles, an, & à quo tempore, debeantur emptori, vel venditori, 191. 35. Remissiv.
De fructibus recompensativis, seu usuris pretii non soluti post rei traditionem, ibid. Remissiv.
Fructus percipit venditor, dum ei non solvitur, 191. 38.
Fructus rei venditæ habita fide de pretio post traditionem pertinent ad emptorem, 191. 39.
An, emptor, re non æstimata, teneatur ad fructus compensativos, 193. 6.
Venditor, pendente conditione, ad solvendum fructus recompensativos non lucratur, 194. 12.

Fructus rei emptæ pacto legis commissoriae restituntur venditori, resolutio contractu, etsi percipiantur tempore solutioni assignato, 194. 13.
Secus, si dilatio ad solvendum concedatur cum onere interim solvendi fructus recompensativos, 194. 14.
Re simpliciter vendita habita fide de pretio, emptor nec rem, nec fructus debet restituere, ibid. 15.
Fructus in venditione conditionali percepti sunt venditoris, 234. 9.
Procedit, si venditor dominus non sit; secus si dominus, ibid. 10.
Et etiam si conditio deficiat, ibid. 11.
Nisi venditio à principio esset pura, licet ex post facto sub conditione resolubili, vel stetisset per venditorem quo minus conditio impleretur, ibid.
Fructus suos facit emptor, conditione extante, si pretium solvit, 235. 12.
An rem eligens restituere, restituat etiam fructus perceptos? 307. 5. Remissiv.
In actione lisionis ultra dimidium reo eligente rem restituere, fructus cum ea restituit à temporis litis contestatæ perceptos, sive emptio fuerit conventionalis, sive sub hasta facta, 337. 1.
Opinio hæc magis consona esse probatur, ibid. 2.
Emptor decipiens volens potius rem restituere quam pretium supplere fructus nequit retinere, secus quando venditor emptorem decepit, & ipse rem sibi restituendam elegit, ibid. 3.
Venditore agente ad rescisionem, & emptore rem eligente restituere, emptori pretium cum usuris restitui non debet, nisi voluit omnes fructus restituere à tempore contractus, & pretium cum interesse recipere, 338. 4.
Emptore decepto ad rescisionem contractus agente, & omnes fructus restituente, venditor ei pretium una cum interesse restituere debet, ibid. 5.
Emptore Convento ad rescisionem contractus, justum pretium supplere eligente, non tenetur illud venditori prestare una cum interesse, etsi fructus rei emptæ collegerit, ibid. 6.

Gggg 2

Pretio

non soluto, si venditor agat, emptor tenebitur rem cum omnibus fructibus restituere, si non suppleat justum pretium, ibid. 7.
Intellige de fructibus perceptis post litem contestatam, non de percipiendis, nisi mala fidei sit possessor, ibid. 8.
In lésione enormissima res restituitur una cum fructibus à tempore contractus sublata electione, ibid. 9.
Et tam fructus perceptos à die contractus, quam quos percipere potuit, restituit, 339 10.
Nisi res destinata esse in potestate primi emptoris ipsius facto, ibid. 11.

Frumentum quoad solutionem.

Vendito frumento qualicumque pretio convento, nullo præfinito tempore, pretium stipulatum in contractu non servatur, sed commune, 299. 1.
Quamvis venditores pretium non petant termino, & si postea alio quocumque tempore illud petant, ibid. 2.
Non procedit in aliis contractibus ultra mutuum, & emptionem habita fide de pretio factum, nec in aliis rebus, quam in frumento, ibid. 3.
In frumento debito ratione pensionis solvendæ quotannis ab emphyteuta, vel colono, fit æstimatio maiori pretio, quo valuit intra triennium à die debite solutionis numerandum, ibid. 4.
Colonus, vel Emphyteuta, aut alius debitor propter pauperatatem debitum non solventes non tenentur, nec obligantur ad interesse quanti plurimi, ibid. 5.
Æstimatio quanti plurimi in frumento, & vino debito ultra collectionis annum non protrahitur, si contrahentes id non exprimant, ibid. 6.
Nisi creditor probet solere frumentum servare per triennium ex negotiatione, ibid. 7.
Quando valor frumenti crescat ultra triennium, 299 7.
Quod de venditione procedit si tempus à contrahentibus expressum solemne Assumptionis diem transcendit, 400. 8.

In quo differat Ord. lib. 4. tit. 20. in princip. à jure communi, ibid. 9.
Loquiturque de frumento vendito habita fide de pretio, & emptori tradito, & de æstimatione quanti plurimi contra emptorem currente, ibid. 10.
Idem procedit in mutuo; differentialiter tamen, ibid. 11.
Intra tempus frumento mutuo oblato, illud tenetur mutuarii recipere, nec datur pro ratiōe in tempus Caristie, 401. 12.
Procedit, si ve tempus adjiciatur, si ve non, 401. 13.
Extrajudicialis interpellatio nil operatur ad æstimationis augmentum in utroque casu, ibid. 14.
Lite capta cum debitore moroso, æstimatio non crescit, ibid. 15.
In æstimatione quanti plurimi pretium non attenditur casu aliquo in Civitate, aut loco solutionis accedens, & brevi durans, ibid. 16.
Æstimatio frumenti mutuarii, aut venditi habita fide de pretio crescit à die, quo frumentum ex mutuo, aut vendito traditum sit, nec crescit ultra diem Assumptionis D. Mariæ ejusdem anni, 401. 17.
Probans æstimationem frumenti, vini, & olei, debet articulare justum, & commune pretium, seu æstimationem quanti plurimi in loco, & tempore, quo debitor solvere tenebatur, & in foro publico illius loci, quod per plures dies valebant, ibid. 18.
Contra morosum, & tarde solventem momentanea æstimatio non attenditur 401. 19.
Æstimatio quanti plurimi fieri debet secundum valorem loci solutionis, ibid. 20.
Mutuatarius non tenetur solvere frumentum in eadem specie, nisi usque ad diem Assumptionis, et si aliter se obliget, 401. 21.
Mutuatario non solvente lito termino, tenetur frumenti æstimationem solvere quanti plurimi valuerit tempore receptionis usque ad diem Assumptionis, vel frumentum ejusdem qualitatis, ibid. 22.

Mutuatarius in æstimatione condemnatur, et si non petatur, si mutuum in eodem genere, vel æque bonum reddere non possit, ibid. 23.
Certa frumenti quantitate in judicio petita, & in ea solvenda debitore condemnato, æstimatio quanti plurimi propter moram in executione peti non valet, ibid. 24.
Interesse quanti plurimi iudicis officio non debetur nisi mora contrahatur, & lis contestetur intra triennium, 402. 27.
Idem quoad conductores Fiscales, 403. 29.
Renuntiatio Ord. lib. 4. tit. 20. est prohibita, & facta non tenet, ibid. 30.
Nec juramento potest confirmari, ibid. 31.

Fur.

Fur dicitur, qui semel furatus est, 375. 16.

G

Gabella.

Gabella solvenda est Gabellario illius temporis, quo certum pretium determinatur, 26 20.
Gabella debetur ex cessione juris venditori competentis ex pacto retrovendendi, nisi actum fuerit, ut venditor tantum redimere posset, 162. 18.
An debeatur duplex gabella ex venditione pacto retrovendendi celebrata, 164. 30. Remissiv.
Ex prima venditione pacto retrovendendi, debetur Gabella, non ex revenditione, licet pactum fiat verbis obliquis, & in continenti appositum, 165. 35.
Gabella debetur pro actione in solutum 168. 15.
Re duobus vendita, an duplex debeatur gabella, 224. 71. Remissiv.
Et quid si inter eosdem contrahentes pretium augatur, ibid. Remissiv.
Venditione facta sub conditione, gabella

non debetur, antequam conatio existat, & si existat gabellario temporis contractus debetur, 235. 15.
Gabella debetur pro datione in solutum voluntaria creditorum facta 296. 22.
Partibus in continenti à contractu recedentibus, gabella non debetur, 379. 6.
Gabella non debetur nisi à tempore contestationis scripturæ, 391. 19.

Gerundium.

Gerundium conditionem importat, adeo, ut formam inducat, à qua recedere non licet, 118. 58.

Guinea.

Quid, & quomodo vocetur, 381. 3.
Et quid inferior comprehensat, ibid.
Insula D. Thomæ jacet in Guinea inferiori, ibid. 5.

H

Hypotheca.

In hypotheca jus reale constituitur, & illam habens jus habet in re, 143. 2.
Res creditori obligata si vendatur, vel alienetur, transit cum suo onere, & obligatione in quemcumque possessorem, 143. 1.
Etiam si in Ecclesiam, vel alium privilegium alienetur, ibid. 3.
Nec valet pactum, ne res in emptorem transeat cum onere suo, 144. 4.
Et etiam in singularem successorem cum illo transit, ibid. 5.
Procedit in onere reali, non in personalia, ibid. 6.
Nec in hypotheca, seu onere temporali, & idem dum jus hypothecantis extinguatur, ibid. 7.
Hypotheca extinguatur, nec transit in venditorem, venditione celebrata pacto additionis in diem resciso contractui, 144. 10.
Idem, si ex pacto retrovendendi, rescindatur

ad rem venditio, quidquid alii, ibid. 11.
 Idemque, si ex lesione ultra dimidium iusti pretii, rescindatur contractus, 145. 12.
 Hypotheca non resolvitur, cum venditor se la sum dicit & emptor eligit restituere rem emptam, quam hypotheca verat, & pretium non supplere, sed in venditorem transit, ibid. 13.
 Contrarium tamen verius, & communius est, ibid. 14.
 Emptor agnoscens bonam fidem extrajudicialiter, rem restituens sine fraude, resolvitur hypotheca ab eo constituta in re vendita, tutius tamen expectatur sententia, ibid. 15.
 Cum dolus dat causam contractui, vel incidit in eo, & contractus annullatur, hypotheca solvitur, ibid. 16.
 Hypotheca ab emphyteuta constituta extinguitur, si res emphyteutica ad dominum devolvatur directum, vel ad successores transeat, 146. 18.
 In hypotheca generali omnium bonorum continetur etiam emphyteusis, ibid. 19.
 Nisi contrarium nominatim conveniatur in contractu emphyteutico, ibid. 20.
 Hypotheca non prohibetur, licet emphyteusis sit Ecclesiastica, ibid. 21.
 Huiusmodi hypotheca finitur cum jure hypothecantis, nec ad successores transit, cum est nominationis, ibid. 22.
 Nisi sit hereditaria, vel nominationis, & nominatus haeres hypothecantis, ibid. 23.
 Re emphyteutica hypothecata consensu domini directi, si ad eum redeat, redit cum onere hypothecae sine distinctione, 147. 26.
 Quae opinio probabilior & communior sequenda est in hoc regno, ibid. 27.
 Data licentia hypothecandi in primæva concessione emphyteusis, si devolvatur transit cum hypotheca super ea contracta, ibid. 28.
 An debeat præcedere allodialium excusio, ut creditor possit exequi suam hypothecam devolutam, ibid. 29. Remissiv.

Licentia concessa citra præjudicium juris domini directi, .. phytensis devolvitur cum hypotheca, 147. 30.
 Alii contrarium sectantur, ibid. 34. Remissiv.
 Hypotheca extinguitur, quando reversio fit ex voluntate debitoris, vel ex contractu voluntario inter ipsum, & venditorem, 148. 34.
 Hypotheca constituta per debitorem super re communi pro indiviso non extinguitur per divisionem, licet alteri debitori fuerit in totum assignata pro sua portione, & fiat auctoritate iudicis, ibid. 38.
 Intelligence, si agatur de re sociali per socium obligata, qui in totum poterat obligare, secus in particulari obligatione facta extra causam societatis ab uno possidentium, 149. 39.
 Ut socius non possit molestari, facta divisione in sua portione, creditor citatur, ut fiat divisio, alias ei nocet, ibid. 40.
 In hypotheca, quando fructus comprehendantur, 150. 47.
 Hypotheca rei alienæ valet, si postea fiat hypothecantis ex aliqua causa, ibid. 53.
 Hypothecari potest res aliena habita in ipse sub conditione: Si acquisivero, ibid. 54.
 Hypothecam acquirit creditor si debitor aliquid per momentum acquisierit, 151. 55.
 Hypotheca non constituitur, nisi constitutur per obligationem rei expressam, 152. 66.
 Hypotheca bonorum solita apponi in contractu, censetur apposta, licet omitatur, & suppleri potest per Notarium, ibid. 67.
 Ista tamen opinio sequi non debet, ibid.
 Debitor sibi ipsi rem hypothecare non potest, nec hypotheca cadit in re propria, 152. 68.
 Hypothecari potest tam res mobilis, quam immobilis, ibid. 69.
 Hypotheca super usufructu, & annuo usu constituta corrumpitur si census redimatur, & usufructus finitur, ibid. 70. Hy-

Hypotheca bonorum cadit etiam supra nomina debitorum, ibid. 71.
 Et constituta in pecunia durat, quamvis distracta sit, dummodo non sit consumpta, & appareat de identitate, ibid. 71.
 Cadit etiam super operibus debitoris, 153. 72.
 Quid si vendatur cum pacto de non alienando, ibid. 73. Remissiv.
 An pignoribus, seu hypothecis venditis ex causa iudicati sub hasta contingatur hypotheca super illis imposita, ibid. 74. Remissiv.
 An sufficiat tradere justum rei pretium, ibid. 75. Remissiv.
 Hypotheca extinguitur resolutio contractus, 197. 12.
 Generali bonorum hypotheca oblivione, vel errore omissa, si de consuetudine, & stylo communiter adjiciatur in instrumentis locationis, pro apposta habebitur, 256. 59.
 Hypotheca generalis pacto de non alienando domini impedit translationem, 258. 72.
 Referuntur contrarium sentientes, 259. 73.
 Conciliantur tamen, ibid. 74. & 75.
 An hypotheca medio tempore contracta per emptorem resolvatur, si conventus rem eligat restituere, vel si venditor ab ipso conventus eligat pretium restituere, & rem acceptare, 308. 8. Remissiv.

Hypothecaris.

Actio hypothecaria est actio realis, & rem sequitur, 149. 42.
 Quando dicatur intentari, ibid. 43.
 Ut hypothecaria detur, sufficit factum narrare, ex quo narranti jus competat, & iustitiam fieri petere, 149. 44.
 Fructus in hac actione veniunt à tempore litis contestatæ, 150. 46.
 Ut in illa obviatur contra tertium requiritur dominium hypothecantis concludenter probatum, ibid. 49.
 Et ut competat contra tertios, debet præcedere excussio contra debitorem ejus-

que heredes, & fidejussores, 151. 59.
 In praxi sufficit, quod ex processu confitet notorie non esse solvendo, ibid. 60.
 Aut debitor sit absens in loco longinquo, ubi conveniri nequeat, vel cessit bonis, & formavit concursum, ibid. 61.
 Aut bona debitoris sint debitis involuta, vel debitor difficilis conventionis, 151. 62.
 Hypothecaria ab extraneo emptore donatario cum titulo, & bona fide præscribitur præscriptione ordinaria, 154. 1.
 Quamvis tertius possessor sit donatarius universalis omnium bonorum, ibid. 2.
 Et etiam quando fiscus vendit rem alteri hypothecatam, 154. 3.
 Nec non in hypotheca dotali, 154. 4.
 Licet adesset clausula de non alienando, ibid. 5.
 Tertius possessor præscribit 30. annis sine titulo, & bona fide, ibid. 6.
 Debitor rem hypothecans, vel ejus heredes, aut secundus creditor hypothecarius præscribunt bona fide inter præsentis 20. annis, & 40. inter absentes computatis à die obligationis, ibid. 7.
 Nullus tamen mala fide ullo tempore præscribit, ibid. 8.
 Cum debitor constituitur precario possidere nomine creditoris, hypotheca non præscribitur, nisi per 30. annos, 155. 10.
 Singularis successor habens causam à possessore malæ fidei, debet inchoare præscriptionem ex sua persona, & non uti accessione auctoris, 155. 11.
 Præscriptio longi temporis, quando currat, ibid. 13.
 Non currere, nisi à tempore excussionis debitoris, tenent alii, ibid. 14.
 Contrarium tamen apud nos, ibid. 15.
 Procedit, si creditor habuit scientiam hypothecæ, 156. 17.
 In hypothecaria pro censu, aliave annua præstatione, quando currat præscriptio, ibid. 19.
 Et quando incipiat currere in hypothecari pro dote, 156. 19.

Tertius possessor quanto tempore hypothecam præscribat, 157. 21.
 Debitor, vel secundus creditor hypothecarius, quanto tempore præscribat, ibid. 23.
 De jure communi hoc jus, & actio spatio non minori 40. annorum præscribitur ibid.
 Explicatur text. noster per text. in cap. fin. de præscript. 157. 24.
 Hæreditas quoad venditionem.
 Vendipotes hæreditas universalis alicujus defuncti delata ex testamento, vel ab intestato, 84. 85.
 Quo casu absque cessione in emptorem transeunt utiles actiones activæ, & omnia comoda pertinentia ad heredem, ibid. 86.
 Actiones tamen passivæ, quibus defunctus tenebatur, & hæres ejus, contra emptorem non transeunt, sed illis tenetur hæres, ibid. 87.
 Nisi creditores convenerint in judicio emptorem hæreditatis, & emptor sua sponte judicium suscipiat, 85. 88.
 Limita si creditores habuerint scientiam emptorem non esse solvendo, ibid.
 Idem cum Notarius nomine creditorum absentium, & habentium interesse stipulatur, & idem de fisco, ibid.
 Licet pactum sit in venditione, ut emptor solvat creditoribus hæreditariis, adhuc creditores emptorem ad solvendum cogere non possunt, ibid. 89.
 Non procedit de æquitate canonica, ibid. 90.
 Nec habet locum, si actio ab ipso hærede creditoribus redatur, ibid. 91.
 Nec procedit si Notarius stipuletur nomine quorum interest, ibid. 92.
 Quod procedit, secuta acceptatione, vel ratificatione etiam tacita, ex sola scientia creditorum, ibid.
 An, venditio hæreditatis, si nulla bona in ea reperiantur sustineat, 86. 93.
 Remissiv.
 Venditio hæreditatis certi hominis viventis semper est nulla, ibid. 94.
 Amplia: si vendens sit substitutus pu-

illariter, & vendat ius, vel spem suæ substitutionis popularis nondum delatæ, ibid. 95.
 2. Et si hujusmodi venditio juramento sit confirmata, ibid. 96.
 3. Etiam in pacto futuræ successionis, ibid. 97.
 4. Ut solum hujusmodi venditio sit nulla; sed ille, qui vendit, & privetur, si ad eum perveniat, & fisco applicetur, ibid. 98.
 Non procedit, quando in venditione hæreditatis viventis intervenit ejus consensus, ibid. 99.
 Sufficit quod consensus interveniat post contractum licet possit revocari etiam datus cum juramento, ibid.
 Nec procedit, quando venditio hæreditatis sit autoritate judicis, tunc enim valet, ibid. 100.
 Nec habet locum in venditione hæreditatis, incerti, & determinati hominis; quia valet, ibid. 101.
 Spes succedendi in fideicommissio delato, etiam vivente eo, qui fuit gravatus restituere, vendipotes, ibid. 102.

Hæres.

Hæres rem emptam pacto redimendi possidens solus, vel cum aliis potest in solidum ad ejus restitutionem condemnari, 163. 27.
 In venditione conditionali, si pendente conditione, emptor, vel venditor decesserit, hæredes obligantur, si conditio existat, 234. 5.
 Hæres una, eademque persona cum defuncto ad juris effectus æstimatur, & in eum omnes actiones transferuntur, 249. 8.

Hospitalitas.

Scholasticæ Universitatis jus hospitalitatis habent, 429. 38.
 Nec non familiares privilegiatorum, & Senatorum de domo eorum alimenta recipientes, ibid. 39.
 Et etiam privilegiati Bullæ Sanctæ Cruciatæ, & Thesaurarii Captivorum,

rum, qui ut privilegio gaudeant, debet esse unicus in una Parochia, & officium exercere, & esse de numero, ibid. 40.
 Parochi in districtu suæ Parochiæ hoc privilegio potiuntur in domibus locari solitis, ibid. 41.
 Item & conducentes ad Curiam cibaria, ibid. 42.
 Gubernatores, & Præsides Provinciarum, quando habeant jus hospitalitatis, ibid. 43. Remissiv.

I

Ignorantia.

In facto proprio non præsumitur, 541. 15.

Interesse.

Interesse quot modis accipiat, 133. 49.
 Interesse lucri cessantis debetur, si primum lucrum immediate sit amissum propter moram debitoris, seu venditoris, ibid. 50.
 Interesse, cum versatur circa rem venit quanti plurimi, & primi lucri, ibid.
 Interesse damni emergentis debetur etiam extrinsecum, 133. 51.
 Interesse quid sit, & quomodo definatur, ibid. 53.
 Interesse est damnum emergens, aut lucrum cessans, ibid. 54.
 Interesse damni emergentis quomodo dividatur, ibid. 55.
 Et quomodo lucri cessantis, 134. 56.
 Interesse lucri cessantis extrinsecum quomodo dividatur, ibid. 57.
 Amissio fructuum potius damno emergenti, quam lucro cessanti tribuitur, ibid. 58.
 Interesse extra rem lucri cessantis mediate ex re provenit, ibid. 59.
 Interesse intrinsecum circa rem in omnibus debetur contractibus, ibid.
 In re non fructifera probari debet interesse lucri cessantis, vel damni emergentis, 313 Tomo IV.

gentis cum requisitis, 225. 2.
 Hæres maioratus possessoris, qui rem locavit tanquam liberam tenetur ad interesse, nec sufficit mercedem futuri temporis præstare, 253. 33.
 Idem si rem simpliciter locavit, ibid.

Judex.

Ubi judex competens non est, ibi deficit judicium, 115. 47.
 Causa non dicitur tractari suo ordine, nisi coram judice Ordinario causæ, 116. 48.
 Judex tenetur, electo malo depositario, nec se ipsum potest eligere, 205. 38.
 Judex supplet eventum post contestationem in executione sententiæ, si pendente judicio petantur, 402. 26.

Juramentum.

Suppletorium ex unius testis testimonio non defertur, qui non sit integer, & omni exceptione maior, 554. 6.
 Juramentum non defertur, nisi personis legalibus, & omni exceptione maioribus, 556. 18.

L

Laudemium.

Laudemium, an debeat duplex ex venditione pacto revendendi facta, 165. 35. Remissiv.
 Laudemium debetur pro datione in solutum, 168. 16.
 Laudemium debetur pro datione in solutum voluntaria creditori facta, 296. 23.
 Laudemium à domino directo repetitur, servo redhibito, 379. 1.

Læsis.

Jus Civile à principio nullam actionem enormiter læsis tribuit, 312. 2.
 Et à quibus introduceretur, ibid. 3.
 Ex jure nostro datur actio personalis ex-

Hhhh

empto

empto, & vendito, ibid. 4.
 De jure communi est perpetua, duratque usque ad 30. annos, ibid. 5.
 Ex jure nostro tantum ad 15. annos, & in lædente requiritur bona fides, ut se tueri possit, ibid. 6.
 Concordatur tamen hæc opinio, 314. 15.
 Scientia læsionis malā fidem non inducit, nec emptor eligens rem restituere fructus restituit, nisi à tempore litis contestate, 314. 12.
 Læsionis tempus, an currat adversus minorem, 315. 21.
 Contra pupillum non currit, dum est in pupillari ætate, licet à defuncto inciperetur, 316. 29.
 Contrarium in adulto maiore 14. annorum si tempus à se incipiat, ibid.
 Non sufficit, quod ultima dies incipiat, sed debet adimpleri, 317. 30.
 Læsionis actio est personalis, & in hæredes transit, ibid. 31.
 Læso enormissima potest allegari usque ad 30. annos à tempore contractus, ibid. 317. 33.
 Actio læsionis enormis procedit etiam in locatione, & conductione, 318. 1.
 Et læso datur etiam finita locatione, 318. 2.
 Idem in locatione, & conductione herbarum pro ovibus pascendis, ibid. 3.
 Et in locatione rerum ex futuro pendentium eventu, ibid. 4.
 Non procedit in locatione operarum Architecti, fabri lignarii, &c. ibid. 5.
 Actio enormiter læsis conceditur etiam in contractu emphyteutico, 318. 6.
 Referuntur diversimode sentientes, 319. 7.
 Læsionis actio conceditur in permutatione beneficiorum, 319. 10.
 Referuntur contrarium sentientes, ibid. 11.
 Rejiciuntur tamen, & prima opinio tenetur, 310. 12.
 Læso enormissima allegari potest adversus substationem etiam post terminum 8. dierum usque ad 30. annos, 331. 48.
 Læso enormissima reddit contrarium

nullum à principio, 332. 3.
 An læso contra actus reguletur à tempore quo scriptura facta est, 391. 21. Remissiv.
 Alia modica, seu minima, alia magna, alia maior, quæ enormis, alia maxima, quæ enormissima, 35. 1.
 Quæ sit læso modica, ibid. 2.
 Magna est, cum quis intra, vel citra dimidium læditur, nec rescindit contractum, ibid. 3.
 Læso enormis dicitur, quando læso est ultra dimidium, & quæ sit respectu venditoris, & quæ emptoris, 37. 12.
 Læsionis enormis computatio intelligitur à pretio infimo, quando res emitur pretio naturali, ibid. 15.
 An eodem modo computanda sit læso respectu emptoris, itaut hic dicatur læsus ultra dimidium iusti pretii infimi, medii, aut supremi? ibid. 16. Remissiv.
 Læso ultra dimidium judicatur secundum rei valorem communis æstimationis tempore, quo contrahitur, 38. 17.
 Læso habet causam successivam, ibid. 22.
 Actore læsonem probante, obtinebit, licet ex probationibus rei, ejus probatio obscuretur, 41. 37.
 Quid autem, si ex parte Aëtoris, vel rei sint plures testes singulares? Resolvitur, quod si duo æstimatores sint discordes, & tertius eligatur cum aliis necessario concordare debet, ibid. 38.
 Læsionis actio operatur, quod lædens teneatur pretium supplere, vel contractum rescindere, & rem restituere, ibid. 41.
 Electio tam emptori, quam venditori competit, usque ad executionem iudicii, ibid.
 Emptore diligente rem emptam restituere, an fructus interea perceptos restituere debet? Affirm. 42. 42.
 Contrarium de fructibus ante litis contestationem perceptis, receptius est, ibid.
 Læsionis exceptio opponi potest, & ad-

mitti

mitti debet in via executiva contra publicum instrumentum, 47. 77.
 Enormissimæ læsionis exceptio probata intra decennium, impedit instrumenti executionem, secus, si altiorcm requirat indaginem, ibid.
 Secus si non enormissima; sed enormis probetur intra decennium, ibid.
 Læso enormissima allegari, & deduci potest tam agendo, quam excipiendo, etiam post 15. annos, & idem in enormi, 48. 78.
 Enormissima læso allegari potest elapsis 8. diebus ad redimendum pignus addictum concessis, ibid. 79.
 Læso maxima dicitur, quæ communiter enormissima nuncupatur, & continet dolum re ipsa arguens dolum ex proposito, ibid. 80.
 Quenam dicatur læso enormissima, ibid. 81. Remissiv.
 An læso, enormissima consideranda sit respectu bonorum læsi, vel valoris rei aut contractus, in quo læsum se fuisse dicit? Remissiv. ibid.
 Quenam sit læso ultra dimidium exemplo explicatur, 304. 8.
 Læso ut computetur, non attenditur pretium, quo res fuit emptā, aut vendita, sed communis æstimatio, 308. 2.
 Læsionis beneficium competit usque ad 15. annos completos computatos à tempore contractus; quibus elapsis, si minus remanet contractus, nec prætextu læsionis enormis rescinditur, 312. 1.

Lædens.

Emptor lædens rem alienans in tertium non liberatur, quia personaliter est obligatus, 42. 46.
 An ipse emptor rem alienando possit agere pro læsione adversus venditorem? Remissiv. ibid.
 Quod procedat, quamvis res apud secundum emptorem perierit, ibid. 47.
 Si emptor iusto pretio alienavit in tertium, quod minori emit tenetur supplere venditori, ibid.
 Secus si non pro maiori pretio vendiderit,

& res pereat apud secundum emptorem, ibid.

Læsus.

Nulli læso succurritur, nisi læso sit ultra dimidium, 35. 3.
 Læsis infra dimidium succurritur de jure Canonico, 36. 5.
 In foro externo denegatur actio contra lædentes, nisi læso sit ultra dimidium, ibid. 6.
 Secus in foro interno, etiam si ex ignorantia, vel bona fide, ibid.
 Conciliantur DD. contrarium sentientes, ibid.
 Minoribus 25. annis actio conceditur, si lædantur etiam infra dimidium, ibid. 7.
 Læsis in pretio infra dimidium, si læso fiat ex dolo, vel mendacio ex proposito actio conceditur, ibid. 8.
 Procedit si dolo causam tribuat contractui, ibid. 9.
 Læsis in pretio infra dimidium taxato, seu legitimo, actio conceditur, ibid. 10.
 Læso infra dimidium actio competit, si non per se, sed per procuratorem contraxit, 37. 11.
 Contrarium, ut communius resolvitur, ibid.
 Læso ultra dimidium, quomodo succuratur, ibid. 12.
 Et sufficit, quod excessus sit in uno denario ultra dimidium, ibid. 13.
 Idem, si testes venditoris dicant rem valere centum, vel plus, & ex parte emptoris valere minus, 50. ibid. 14.
 Venditori ultra dimidium læso ex jure expresso actio competit, 41. 39.
 Quod non procedit in emptore secundum aliquos, ibid.
 Contrarium, ut communius sequi debet, ibid. 40.
 Emptor læsus agens pro læsione, rem cum fructibus cogitur restituere, si hoc venditor eligeret, 42. 43.
 Re apud primum emptorem perempta, si eius culpa venditor læsus agere potest pretii supplementum, 43. 48.

Hhhh 2

Contra.

Contrarium tamen tenendum est, ibid.
 Ampliatur 1. si res apud ipsum vendi-
 torem perierit, ibid. 49.
 2. In emptore lasso ultra dimidium, qui
 contra venditorem agere potest, &
 quod pluris justo pretio accepit ei res-
 tituat, ibid. 50.
 3. In divisione hereditatis, si ille, qui
 divisionem rescindi vult ex causa læ-
 sionis, aliquid alienavit, ibid. 51.
 Item tamen 1. quando culpa emptoris,
 vel ejus factores perierit, vel fuerit
 extincta, ibid. 52.
 Idem si culpa eorum res deterior efficiat-
 ur, & si culpa tertii possessoris, res
 perierit, ibid.
 Vel si res pereat penes tertium, cui em-
 ptor justo pretio vendiderat, ibid.
 2. Si res post litem contestatam perierit,
 ibid. 53.
 Beneficium L. 2. Cod. de rescind. Con-
 tra tertium possessorem, qui rem justo
 pretio emit non datur, 44. 54.
 Etiam si primus emptor solvendo non sit,
 44. 55.
 Nisi primus emptor vitium læsionis in
 tertium possessorem transfuisset, ibid.
 56.
 Restrigitur 1. si secundus emptor, qui
 rem habuit titulo oneroso, sciret rem
 venditam fuisse cum læsione, ibid.
 57.
 2. Si post litem contestatam cum primo
 emptore, tertius rem, de cujus læsio-
 ne agitur ab eo emit, ibid. 58.
 3. Si tertius possessor, rem acquisivit ti-
 tulo lucrativo, ibid. 59.
 Idem si secundus emptor prioris contrac-
 tus læsionem ignoraverit, ibid.
 Quod in proximo observatur, utpote ratio-
 ne, & equitate fulcitum, ibid. 60.
 Actio contra tertium possidentem titulo
 lucrativo competit, quamvis primus
 emptor solvendo sit, & nulla præcedat
 excussio in ejus bonis, ibid. 61.
 Falluntur, qui contrariam defendunt
 sententiam, ibid.
 Ut contra tertium possessorem agatur,
 prius excussio debet fieri in bonis primi
 emptoris, 45. 62.
 Primus, & secundus emptor

demque processu conveniri possunt, &
 utriusque jus una sententia termina-
 tur, ibid. 63.
 Restrigitur 4. si primus emptor non est
 solvendo, & vitio læsionis ad tertium
 possessorem res vendita pervenit, ibid.
 64.
 5. Si venditio enormissimam contineat
 læsionem, ibid. 65.
 Venditor lasso ultra dimidium contra
 tertium possessorem agere debet intra
 quadriennium, & eo transacto exclu-
 ditur, ibid. 66.
 Hoc quadriennium currit à tempore pri-
 mæ venditionis, ibid. 67.
 Quadriennium ad agendum ex capite
 læsionis adversus tertium currit Eccle-
 siæ à die læsionis, seu licentiæ, 46. 70.
 Minori quadriennium cum maior est fac-
 tus, & maiori tempore absentia, vel le-
 gitimi impedimenti currit post rever-
 sionem, & cessationem impedimenti, ibid.
 Nec non à die scientiæ, seu contractus
 ab ipso celebrati, scienter cum læsione
 ibid.
 Si venditor decipiatur ultra dimidium
 justii pretii potest contractum rescin-
 dere, etsi deceptio ex parte emptoris
 non sit, 303. 2. & 304. 6.
 Lasso in pretio succurritur, si lædatur
 ultra dimidium justii pretii: in quan-
 titate vero si læsio appareat in minori
 rei quantitate, etiam si modica sit,
 303. 4.
 Domino rei approbante deliberationem
 factam in publica subhastatione, am-
 plius non auditur ex capite læsionis
 enormis, 306. 17.
 Contrarium refertur, & exornatur,
 ibid. 18.
 Rejicitur tamen, ibid.
 Domino rei denunciato, ut solvat intra
 8. dies, si non solvat, nec emptor, nec
 venditor lasso auditur, 306. 19.
 Venditore volente contractum rescin-
 dere ob læsionem enormem emptor ele-
 git rem restituere, vel supplere pre-
 tium æstimationis rei tempore contra-
 ctus, 307. 1.
 Emptore contractum rescindente ob læ-
 sionem ultra dimidium pretium resti-
 tuere

tuere acceptum rem reassumendo, vel
 supplere communi æstimatione rei
 contractus tempore, tenetur, ibid. 2.
 Debetque agi alternative, & alternati-
 ve sententia concipi, ibid. 3.
 Etsi simpliciter rescissio contractus peti-
 tur, & ita judicetur, nulliter proce-
 ditur, ibid. 4.
 Læsis in contractu permutationis actio
 conceditur, 319. 9.
 Quanta debeat esse quantitas, ut per-
 mutanti lasso succurratur, ibid. Re-
 missiv.
 Læsis enormiter actio conceditur, ut
 transactio rescindatur, vel justum
 pretium suppleatur, 320. 14.
 Idem in omnibus conventionibus, in qui-
 bus unum pro alio datur, vel dimitti-
 tur, ibid. 15.
 Et in judicio familiæ erciscundæ finium
 regundorum, societatis, & in censu
 reservativo, datione in solutum, ni-
 mia constitutione dotis, & securitatione
 mercium, &c. ibid. 16.
 Idemque procedit in omnibus contracti-
 bus stricti juris tam ad agendum,
 quam ad excipiendum, 321. 17.
 Restringe tamen ad contractus, in quibus
 invicem datur, & recipitur, ibid.
 18.
 Aliæ traduntur ampliationes, & li-
 mitationes, ibid. 19. Remissiv.
 Architecti, & fabri lignarii, & similes,
 etsi ultra dimidium læsi, nullo tempore
 audiuntur, 332. 1.
 Intellige, si sint experti in suo officio; se-
 cus si non, ibid. 2.
 Et lasso sit enormis, secus, si exorissi-
 ma, ibid. 3.
 Etsi possunt se juvare læsione ultra di-
 midium, non obstante renuntiatione,
 334. 1.
 Sive renuntiatio sit generalis, sive spe-
 cialis, ibid. 2.
 Sciens rei venditæ valorem, vel auxilio
 legis renuntiet, eo juvatur, ibid. 3.
 Renuntiare tamen tacite valet, etsi lis
 pendeat super læsione, nisi de scientia
 læsionis non constaret, ibid. 4.
 De jure nostro Regio, nec etiam tacite
 valet renuntiare hujus legis auxilio,
 335. 5.
 315

Venditori, seu emptori justam rei æsti-
 mationem scienti actio non competit
 ad rescindendum contractum, si ultra
 dimidium lædantur, 336. 14.
 Ad quod tamen quid requiratur, ibid.
 15.
 Contrarium tamen verius, & indistin-
 te sequitur, ibid. 16.
 Excipe tamen Architectos, & fabros
 lignario, ibid. 17.

Lex.

Lex sed si communis ff. de contrah.
 empt. resolvitur, & explicatur, 82.
 66. & 67.
 Leges regie sunt jus commune, easque
 judex in decernenda reductione sequi
 debet, 113. 33.
 Novum non est in jure, quod una lex
 per aliam intelligatur, 114. 35.
 Lex penalis extendi non debet ad casum,
 de quo non disposuit, 135. 4.
 Lege non distinguente, nec nos distin-
 guere debemus, 319. 8.
 Lex nova futura respicit, & non præte-
 rita, 332. 4.
 Nec negotia pendente, & inchoata
 comprehendit, si in illa id expresse non
 declaretur, 333. 5.
 Lex nova præterita jam decisa per sen-
 tentiam, transactionem, liberatio-
 nem, &c. non comprehendit, etsi de
 illis expresse mentio fiat, 333. 6.
 Nec negotia in prima instantia decisa, si
 feratur appellatio pendente, ibid. 7.
 Limita in lege nova casum dubium deci-
 dente, & declarante, ibid. 8.
 Etsi factum, licet antiquissimum perfe-
 ctionem requirat de futuro, 333. 9.
 Nec non expresse, & nominatim de
 præteritis caveatur, ibid. 10.
 Lex nova super aliquem casum dispo-
 nens specificè, ad alios non extenditur,
 335. 29.
 Sola ratio jus non facit in exorbitantibus
 à jure communi, nec specialia absque
 legis auctoritate ad casus similes licet
 extendere, ibid. 30.
 Lex correctoria strictus debet interpre-
 tari, 342. 17.

Libertas.

Libertas res est inestimabilis, & inter causas pias numeratur, 289. 2.
Præsertim pretium solvi debet, quam detur libertas, 290. 9.

Liber rationis.

Rationum liber plene probat tam pro scribente, quam pro tertio, & contra tertium, dum contrarium non ostenditur, 161. 10.

Quenam requirantur conjecturæ ut libro rationum domini credatur, ibid.

11. Rationum libro non creditur, nisi in testamento, & ultimis voluntatibus approbetur per relationem ad illum, ibid.

12.

Lis.

Lis finita dicitur, cum iudicatum exequitur, 209. 4.

Resolvitur argumentum contrarium, ibid. 5.

Lis, quid dicatur? 267. 2.

Lis aliquando accipitur pro re, vel actione in iudicium deducta, ibid. 3.

Litigiosum.

Quenam sit res litigiosa, 267. 1.

Litigiosam rem non facit denuntiatio impediendæ venditionis causa facta, ibid. 4.

Nec litis metus, nec comminatio, ibid. 5.

Litigiosum est, cuius domino, vel quasi controversatur, ibid. 6.

Si actione reali agitur, à tempore motæ controversiæ, res est litigiosa, secus si personali, 268. 7.

Refertur differentia inter titulum de litigiosis, & titulum de alienat. iudic. ibid. 8.

Litigiosi appellatione etiam comprehenditur nomen debitoris in iudicium de-

ductum, & jura in corporalia, ibid.

9.

Res non efficitur litigiosa, si de aliquo ipsius onere agatur, potestque alienari, ibid. 10.

An tunc locum habeat exceptio excussionis? 268. 10. Remissiv.

Res non efficitur litigiosa per citationem, si tantum de possessione agatur, ibid.

11.

Nec si de servitute rei agatur, ibid. 13.

Actio tamen deducta super eis per contestationem efficitur litigiosa, ibid.

14.

Actiones respectu rei efficiuntur litigiosæ per contestationem, 169. 15.

Actio personalis litigiosa efficitur post contestationem, nequitque cedi, ibid.

Actio realis super dominio per solam citationem efficitur litigiosa, ibid.

Re petita actione personali ex vendito, donato v. g. adhuc post petitionem non efficitur litigiosa, 269. 16.

Contraria tamen sententia verior, & Ordinatur conformior, ibid. 17.

Procedit, si vera, & non calumniosa sit lis, ibid. 18.

Si agatur simpliciter in personam actione mere personali, litis pendentia non inducit litigiosum, ibid. 19.

Ut per citationem res efficiatur litigiosa in actione domini, vel quasi debet fieri cum plena causæ expressione, ibid.

20.

Alia, ut per solam citationem res efficiatur litigiosa, ibid. 21. Remissiv.

Si citatio sit nulla, vel circumducta, vel instantia premissa, vitium litigiosi non contrahitur, ibid.

Plura circa alienationem rei litigiosæ, ibid. Remissiv.

Si non de dominio sed super servitute, vel hypotheca lis moveatur, res non efficitur litigiosa. actio tamen ita per litis contestationem, 270. 1.

Si agatur actione personali in rem, neque actio, nec res litigiosa efficitur, nisi per litis contestationem, 270. 1.

Si mixta, & sit universalis actio, & res per solam citationem efficitur litigiosa; si particularis per litis contestationem, ib. 2.

Verbum

Verbum Emptada intelliguntur de re certa commodata, vel mutuata, ibid.

3.

Verba Certo dinheiro intelliguntur, & explicantur, ibid. 4.

Res litigiosa in pignus capi potest, 275.

23.

Vitium litigiosi tam in profanis, quam in beneficiis versatur, 278. 48.

Locatio, & conductio.

Locatio, & conductio in vitium locatoris, vel conductoris, conferri nequit, 109. 8.

Emptor, qui pacto retrovendendi tenetur, rem locet, & durante locatione redimatur, redimens debet stare locationi, 164. 29.

Domino rei locatæ non permittitur auctoritate propria colonum expellere in casibus à jure permixtis, 187. 17.

In locatione ad longum tempus ultra decennium transfertur utile dominium, 217. 27.

Domino fundum vendente, emptor non tenetur stare colono, cui venditor locaverat ad modicum tempus, 248.

1.

Idem procedit in quolibet successore singulari, ibid. 2.

In locatione ad longum tempus jus utilis domini transfertur, 248. 4.

Re per dominum alienata, colonus non cogitur perseverare in locatione, 249.

5.

Successor universalis locationi sui prædecessoris stare tenetur, ibid. 7.

Procedit, si vel locatio sit temporalis, si vel perpetua, & in hærede tam extraneo, quam suo, ibid. 9.

Et etiam in locatione operarum personæ locatoris propter artis peritiam coherentium, 249. 10.

Fiscus universaliter succedens, tenetur stare colono illius, cui succ. sit, ibid.

11.

Pensionibus anticipate pro futuris annis locatori solutis, eas fiscus nequit exigere à conductore, nisi in fraudem solvantur. 250. 12.

316

Limita si fiat locatio post commixtum delictum, ibid.

Causa pia, vel locus succedens, locationi stare non tenetur, etsi alter contrahens ab ea recedere nequeat, absque suo consensu, vel nisi cedatur actio emptoris, 250. 13.

Locationi ad beneplacitum, vel donec contrahens voluerit, factæ non statuitur, ibid. 14.

Quid si locationi societas admittatur, ibid. 16.

Hæres beneficio inventarii non tenetur stare locationi, nisi quatenus est in inventario, 250. 16.

Idem in locatione partiaria ad modicum tempus, & etiam ad longum, ibid. 17.

Successor singularis non tenetur stare colono partiario, ibid. 19.

Procedit quoad annos sequentes; secus quoad inchoatum, in quo impensa facta est, 251. 20.

Dum impensa fiat saltem pro maiori parte, antequam successor declaraverit velle recedere à locatione, ibid. 21.

Procedit in successoribus beneficiorum, maioratus, & similibus, & non in emptore, ibid. 22.

Contrarium refertur, rejicitur tamen. ibid. 23.

Succedens per privationem juris, & extinctionem locanti competentis, locationi stare non tenetur; secus si succedat per translationem juris unius in alium 251. 24.

In bonis confiscatis fiscus non tenetur stare locationi factæ, succedens singulariter, ibid. 25.

Idem in successore maioratus, ibid. 26.

Filius primogenitus ex assensu præstans locationem bonorum maioratus, tenetur illi stare, mortuo patre, 252. 27.

Idem in maioratus successore, si maioratus instituitur de tota hereditate institutoris, seu ejus certa portione, ibid. 28.

Maioratus successor pretium locationis recipiens post mortem locatoris, ei stare tenetur pro eo anno; & si per plures annos fieret, si pretium in singulos dis-

distinctum sit, ibid. 29.
 Idem si fructus omnium annorum post mortem locatoris decurrentium non sint pares, ibid.
 Hæredes maioratus possessoris locationi stare non tenentur, ibid. 30.
 Contrarium tamen ex æquitate tenetur 252. 31.
 Usufructuarius, si ei vendatur, legetur, vel donetur usufructus potest colonum expellere, 253. 34.
 Emptor, fructum, si inveniatur fundum locatum, locationi stare tenetur, ibid. 36.
 Idem in usurario, ibid. 37.
 Idem usufructus universalis relinquatur, ibid. 38.
 Contrarium tamen, ut verius, ibid. 39.
 40.
 Usufructuarius locatione stare tenetur, si pensiones bonorum locatorum in concessione usufructus expresse comprehendantur, 254. 41.
 Idem si pensiones capere exigit, ibid. 42.
 Proprietarius, finito usufructu colonum fructuarius potest expellere, ibid. 43.
 Proprietarius locationi stare non tenetur ultra annum; secus per annum, ibid. 47.
 Re locata fructum non dante, nisi singulo quinquennio, pro toto quinquennio stabit proprietarius locationi, 254. 47.
 Successor beneficii Ecclesiastici, siue simplicis, siue Curati, siue Prælati, locationi antecessoris stare non tenetur, 255. 48.
 Nec ipse colonus tenetur perseverare in locatione, ibid. 49.
 Si locatio fiat à prædecessore nomine Ecclesiæ, & idem sit utilis, pecuniaque convertatur in utilitatem Ecclesiæ, adsit superioris auctoritas, accessor locationi stare tenetur, 255. 50.
 Successor singularis necessarius locationi stare debet, ibid. 51. & 52.
 Nec non si locatio sit ad longum tempus, ibid. 53.
 Et si per prædecessorem injungatur onus standi locationi ab ipso factæ, 255. 54.
 Idem si post translationem sibi factam

conveniat cum conductore, ut perseveret in eadem locatione, aut id aliquo modo concedat, 156. 55.
 Et si locator rem subjecerat hypothecæ siue in particulari, siue in universali in securitatem contractus locationis, ibid. 56.
 Locationi factæ per tutorem pupillus factus pubes tenetur stare, etsi sit ad longum tempus, 260. 81.
 Idem in tutore, & alio administratore in locatone antecessoris, ibid.
 Fideicommissarius tenetur stare locationi factæ per heredem gravatum, 260. 83.
 Proceedit tam in fideicommissario particulari, quam in universali, & tam in locatone facta à primo hærede, quam à primo fideicommissario, vel subsequentibus respectu, 261. 84.
 Et in locatone ad modicum; non autem ad longum tempus, ibid. 85.
 Nec conductor potest fideicommissarium cogere, ut locatoni stet saltem pro brevi tempore, ibid. 86.
 Contrarium refertur, & expenditur, ibid. 87. 88. & 89.
 Expenduntur fundamenta primæ opinionis, 262. 90. & 91.
 Locatione facta à testatore fideicommissum relinquire, fideicommissarius certæ rei non tenetur illi stare, ibid. 92.
 Contrarium in fideicommissio universali, ibid. 93.
 Et in emptore sciente per venditorem rem esse locatam, acceptante contractum de re locata, ibid. 94.
 Contrarium rejicitur, 262. 94.
 Idem est si successor singulari reserventur pensiones inter ipsum, & venditorem, & etiam si pensiones recipiat sine tali conventionem, 263. 95.
 Vendens pacto redimendi tenetur stare locationi per emptorem factæ, ibid. 96.
 Idem in creditore immisso in possessionem vigore salviani, ibid. 97.
 Et in successore singulari non succedente in plenum jus actoris sui, & in conductore jurisdictionis, & fructuum ad-

ad modicum tempus, & in successore ex electione, ibid. 98.
 Uxor tenetur stare locationibus per maritum factis circa bona paraphernalia ibid. 99.
 Nec non marito constante matrimonio locante res dotales, mulier stat locationi causatæ, non præcise, 264. 100.
 Maritus tenetur stare locationi factæ per mulierem de fundo ei in dotem dato, ibid. 101.
 Muliere dotem repetente matrimonio constante propter præcise stabit locationi, ibid. 102.
 Matrimonio sine pactis dotibus contracto, tenetur uxor, matrimonio soluto stare locationi mariti, si in divisione ei res locata adjudicetur, nec satisfactio cautionem præstando, 264. 105.
 Nisi locatio absque consensu uxoris ad longum tempus, seu ad vitam per maritum celebretur, 265. 106.
 Successor Emphyteuticæ, seu feudatarii tenetur stare locationi ab eis factæ, si feudum, vel emphyteusis sit hereditaria, ibid. 107.
 Contrarium, si sit ex pacto, & providentia, ibid. 108.
 Domino directo in emphyteusi succedente ex causa necessaria juris emphyteutici non tenetur stare locationi, ibid. 109.
 Nec emphyteuta locator, vel ejus hæres tenetur damnum rescire conductori, re uti emphyteutica locante, ibid. 110.
 Domino directo ex causa voluntaria succedente, locationi stare tenetur, ibid. 111.
 Contrarium, si rem emat jure prælationis, ibid. 112.
 Si dominus locet ad breve tempus, deinde locata in emphyteusim concedat, aut alteri ad longum tempus, emphyteuta, seu condutor, locationi stare non tenetur, ibid. 113.
 Dummodo emphyteuta non sit fisci, vel Ecclesiæ, ibid.
 Ubi emptor tenetur stare locationi per venditorem factæ, si conductor solvat

omne interesse, tenetur stare locationi 266. 1.
 Idem in quocumque alio singulari successore, ibid. 2.
 Locatio ad longum tempus pro substantia scripturæ requirit, 391. 27.
 Locatio tempore incerto facta, morte tollitur locatoris, 434. 11.
 Locatio ad tempus consuetum censetur, facta tempore certo non expresse, ibid. 12.
 Deficiente vero consuetudine, & tempore non statuto, locatio fit ad annum tam in prædiis rusticis, quam urbanis, ibid. 13.
 Verius est in rusticis intelligi ad annum facta, & in urbanis ad beneplacitum, & idem in tacita reconductione, ibid. 14.
 Intelligitur Ord. lib. 4. tit. 23. §. 1. ibid. 15.
 Si pensio sit deformis locatio temporalis præsumitur, 441. 55.
 Quid, si res erat emphyteutica, & ab initio sterilis data, ut coleretur pro certa, & uniformi annua pensione explicatur, ibid. 56.
 Nec tunc colonia perpetua præsumitur, 442. 56.
 Emphyteuta rem emphyteuticam ultra tempus 10. annorum nequit locare, ibid.
 Si prædium ab initio non erat sterile, colonus in sua præscriptione tuetur tantum ad suam vitam; nec pensio augeri potest, 442. 58.
 Quid sit locatio? Explicatur, 472. 82.
 In locatone, & conductione ad invicem, contrahentes tenentur tam de dolo, quam de latæ, & levi culpa, non levissima, 497. 13.

Locatio duobus facta.

Re duobus, vel pluribus locata ille præfertur, cui prius traditur, 216. 22.
 Secundus conductor possidens tutus est exceptione, ibid.
 Contrarium tamen tenendum, ibid.

Restringe tamen, si secundus conductor actu non retineat, & in possessione non sistat, 216. 24.

Et si per observationem contractus res locetur specialiter, vel generaliter primo conductori hypothecetur, ibid. 25.

Non procedit, si hypotheca non valeat, vel non capiat rem locatam, ibid. 26.

Et primus conductor potest agere pro constitutione rei vigore locationis hypothecari, si interesse rei non tradita, etiam non excusso domino locatore ibid.

Re duobus locata ad longum tempus, praefertur ille, cui prius traditur, 217. 28.

Re uni locata ad longum tempus, & alteri ad modicum ille praefertur cui prius traditur, ibid. 29.

Secundus, cui possessio traditur praefertur primo ex eo quod inducit implementum contractus, ibid. 30.

Neutri re tradita prior tempore, potior est jure, ibid. 31.

Locator.

Locator tenetur ad interesse non adimpleri contractus, si in venditione non reservet jus coloni, 249. 6.

Hereditate conductori vacante, locator ejusque successor rem aliis locare potest 250. 15.

Locata domo ad certum tempus locator 30. diebus, antequam finiatur, requirit conductorem, ut domum deserat, & facta tali interpolatione de domo prout sibi placuerit, disponit, & vice versa, 432. 1.

Quid requiratur, ut expellat conductorem domum, & ut tacita re-conductio invito conductore, locum habeat? ibid. 2.

Facta conductori denu. illico dominus potest domum alteri locare a die, quo prima locatio finitur, 436. 23.

Locator, pensione non soluta, bona conductoris capit per Apparitorem loci, quia alia judicialis auctoritas requiratur, 444.

Et bona illata in domum conductam tacite illi pro pensione hypothecantur, ibid. 2.

Dum inducantur animo, ut ubi permanent quousque locatio duret, ibid.

Quid, ex hac tacita hypotheca agere volens probare debeat? 445. 4.

Stante hypotheca locatori competit Serviana, & interdictum Salvianum, cumularique possunt, ibid. 5.

Nec non adversus illata, & invecata competunt executive, ibid. 6.

Et jure com. locator capere re auctoritate propria, ibid. 7.

Locator ante inclusionem rerum in praedium illas non possidet, nec vere, nec fidei, ibid. 8.

Potest tamen pro maiori cautela illa includere, tuncque acquiri possessionem, ibid. 9.

Et ut dicantur inclusa sufficit locatorem ad domum conductam accedere, & ea describat seu describi curet, & leges videat, & tangat, ibid.

Potestque fieri per locatorem auctoritate propria, 445. 10.

Urbanus tamen, & uti dicitur in libro 1. de iudicis utat, 446. 1.

Jureque nostro, & ex necessitate debet, ibid. 12.

Via executiva locatori concessa intelligitur adversus illata, & invecata in domibus locatis, ibid. 13.

In domo ex. locatori, & si intra ipsam non sit, & in arce, porticu, vel diversorio eidem domui juncto, ibid. 14.

Locator tamen habet executionem etiam pro rebus invecatis, ibid. 16.

Hypotheca, & interdictum Salvianum, & a die, quo prima locatio finitur, ibid. 17.

Viam etiam habet executoria in locatone in scriptis expressa in locatone brata, ibid. 18.

Idem contra Clericum pro pensione domus conductoris, seu de iure, ibid. 19.

Et

Et hac actio in heredes transit locatoris, & conductoris, ibid. 20.

Item et si conductor pro securitate mercidis fidejussisset, ibid. 21.

Solvitur text. in L. penult. ff. quib. mod. pign. vel hypothec. solv. 447. 21. & 22.

Per expressam hypothecam specialiter conventam re super aliqua via executiva non tollitur adversus illata, & invecata, ibid. 23.

Et competit pro pensione domus, nisi ad modicum tempus bona ib. illata sint, 448. 24.

Procedit in domibus ubicumque sitis, ibid. 25.

Et si domus in agro locetur de per se, secus si accessorie, ibid. 26.

Hypotheca tacita est locatoris personale privilegium, nec transit in singularem successorem, 448. 29.

Nisi adsit cessio specialis, & expressa, 449. 30.

Executive etiam procedit adversus minoris bona illata, & invecata, ibid. 31.

Non tamen in bonis alienis, etsi in domo locata inveniantur, ibid. 32.

Nec pro deterioratione domus locatae, ibid. 33.

Executive tamen non procedit pro locatione rusticorum praediorum, 450. 34.

Tam bona illata conductoris, quam illius, cui sublocavit in pignus capi possunt, ibid. 35.

Nemine in domo invento pignoratium in bonis in ea existentibus non nisi judicialiter fieri potest, 453. 54.

Primo conductore domino obligante omnia bona sua, & jura praesentia, & futura, dominus contra subconductorem directe agere potest nec non executive, si uterque executive teneatur, ibid. 53.

Domino conductorem executante post receptam pensionem, vel partem illius, pena tripli punitur, nec eum potest expellere, 453. 56.

Executio pro pensione domus nequit fieri, antequam dies veniat solutionis, ibid. 57.

Penam tamen tripli executive agens ante diem non incurrit, 453. 57.

Incurrit tamen pena temporis duplicati, & expensarum in duplo, ibid. 58.

Nisi ante solutionis tempus conductor sit de fuga suspectus, 454. 59.

Quis de fuga dicatur suspectus, ibid. 60.

Locator tenetur rem locatam juxta modum, & tempus per locationem conventam praestare conductori, & illa libere uti valeat, alias si per illum stet quo minus conductor re frui queat, pretium tenetur refundere, & insimul ad interesse, 457. 1.

Locator ante finitam locationem nequit absque legitima causa conductorem invitum domo expellere, 458. 2.

Potest tamen, si mercedem conventam tempore promisso, vel solito non solverit, ibid. 3.

Etsi locator promittat eum non expellere durante locatione sub aliqua certa pena, ibid. 4.

Quovisque tale pactum juretur, ibid. 5.

Et etiamsi conductor integram mercedem non solverit, & in minimo deficiat numo, ibid. 6.

Limita si integram non solvit per errorem calculi, facileque mora pingat, etsi locator pensionem non petierit, 458. 6.

Locator conductorem propria expellit auctoritate, etsi jure regio necessario publicus adiri debeat, officiali, ibid. 7.

Ob non solutam mercedem potest expelli etiam privilegiata persona, ibid. 8.

Quid, si domus habitatur ex privilegio hospitalitatis per hospitalem maiorem concessa absque locatone, & conductione, si tempore debito pensio non solvatur, 459. 9. & 10.

Dominus subconductorem expellit, si nec ipse, nec conductor ei mercedem solvant, ibid. 11.

Facultas expellendi mercedem non solutam statim oritur, ac tempus solutioni praefinitum elabatur, ibid. 12.

Solvuntur text. in Auth. qui rem. Cod. l. iiii. 2. de

- de Sacr. Eccles. & cap. propter sterilitatem 3. §. verum de locat. & conduct. ibid. 13. & 460. 14.
- Limita** 1. Si in contractu ad sit pactum de non expellendo conductorem sub certa pena per tempus præfinitum, ibid. 15.
2. ut si conductor sit absens, & non reperitur, biennium expectare debeat, ibid. 16.
3. Conductor non ad longum tempus ante triennium jure Civili, Canonico biennio expelli non posse, ibid. 17.
4. Conductorem ob non solutam pensionem expulsus posse re integra mora purgare, & ad locationem redire, ibid. 18.
5. Non procedere, si pro securitate locationis res ipsa specialiter hypothecetur, ibid. 19.
- Reprobatur tamen, & verius resolvitur, ibid. 20.
- Locator ad interesse tenetur, si ad impensam voluntariam, seu utilem, durante locatione expellatur, ibid. 39.
- Locator nequit per se ipsum expellere conductorem, sed per Ministrum publicum loci, ibid. 1.
- Quamvis contrarium de jure communi, ibid. 2.
- Dominus causam conductoris expellendi probare debet primum non tamen per juramentum, ibid. 3.

M

Magistratus, quoad emptionem, & alios contractus.

- Præsides** Provinciarum, ceterique Magistratus temporales, & eorum officiales, durante tempore suæ administrationis, nequeunt edificare, nec emere bona aliqua stabilia, neque donationes accipere, nisi à consanguineis, & si secus, nullus est contractus, & ejus virtute accepta, & operata fisco applicantur, 344. 1.
- Idem in omnibus contractibus etiam hic non expressis, 345. 2.

- Nec nubere possunt in locis, ubi sunt officiales absque licentia Regis, vel Principis in India, ibid. 3.
- Nec pecuniam mutuam dare, vel accipere possunt, nec à litigantibus illam recipere, ibid. 4.
- Imo nec per interpositam personam possunt contrahere, 345. 5.
- Judices per se, vel interpositam personam rem ementes ab ipsis ex officio venditam, eam amittunt, & in quadruplum condemnantur, ibid. 6.
- Jure Regio judex pupillorum per se, vel interpositam personam, rem pupilli emens, officio privatur, remque restituit cum æstimatione novie repetita, ibid.
- Idem in quibuscumque judiciis tam maioribus, quam minoribus, 345. 9.
- Et in judiciis perpetuis, ibid. 10.
- Jure Regio judices perpetui, & domini vassallorum in sua Provincia emere nequeunt à subditis, oppressione cessante, 346. 11.
- Contrarium ex communi opinione, & consuetudine observatur, ibid.
- Procedunt, etsi iudicis palam, & bona fide emant, & etiam cum autoritate alterius iudices, ibid. 12.
- Magistratus emere non possunt à subditis, imò nec illis bona propria vendere, ibid. 13.
- Idem in promissione de vendendo facta à subdito, etiamsi fiat in tempus finiti officii, ibid. 14.
- Nisi fiat pretio nondum constituto, sed finito officio, taxando à duobus probis viris eo tempore elegendis, 346. 14.
- Contractus à iudicibus celebrati sunt nulli, etsi consensus de novo accedat, finito officio, ibid. 15.
- Idem in contractu gesto statim finito officio, 347. 16.
- Idem in iudiciis ordinariis, quorum officium durat per annum, ibid. 17.
- Præsides, seu iudices contrahere non possunt in patria sua, si ibi hæc munera gerant, ibid. 18.
- Contrarium tamen communius, ibid. 19.

Re.

- Rejicitur tamen ab Authore, & prima sequitur opinio, ibid. 20.
- Emptio à iudice facta in loco suæ jurisdictionis non valet, etsi fiat à magistro sibi subdito, 347. 21.
- Judices huic legi renuntiare non possunt per eos, aut per contrahentes cum eis, 347. 22.
- Judices petere non possunt instrumenti executionem contra subditum celebrati officio durante, ibid. 23.
- Limita in officialibus jurisdictionem non habentibus, ibid. 24.
- Nec in exactoribus tributorum, 348. 25.
- Decuriones, siue perpetui, siue annuales possunt contrahere in sua patria officio durante, ibid. 26.
- Nisi emanant de bonis suæ administrationis, vel sint officiales ipsorum iudicum ibid.
- Magistratus, durante officii tempore, licite cum non subditis possunt contrahere, ibid. 27.
- Etsi res, super qua contrahitur, sit in territorio Magistratus contrahentis, ibid. 28.
- Nisi subditi frequenter conversentur in loco jurisdictionis Magistratus, ibid. 29.
- Judices possunt emere in sua Provincia necessaria ad victum, vestitum quotidianum sibi, & familie suæ, ibid. 30.
- Etsi utensilia non inveniant, possunt, justo pretio soluto, auferre, & cogere subditos ad vendendum, 348. 31.
- Possuntque equos, ut equitent, necessarios emere, ibid. 32.
- Judices possunt emere, & contrahere cum licentia Principis, ibid. 33.
- Et emere res maiorum suorum, 349. 34.
- Subditi hæreditates & legatos iudicibus possunt relinquere, ibid. 35.
- Dummodo testator non dependeat à prosecutis, vel inquisitis, vel officialis non instituat causa litis, ibid. 36.
- Donatio remuneratoria à subdito iudici potest fieri, si merita officium præcesserint, ibid. 37.
- Emptio, & contractus officialibus prohibiti, valent, si juramento confirmantur, ibid. 38.
- Judex potest contrahere cum subdito, finito officio, si legitima præsumptio non concurrat, ibid. 39.
- Juvenes possunt pignus accipere pro securitate contractus ante officium initium, ibid. 40.
- Magistratus temporales non prohibentur mutuam pecuniam subferre à subditis accipere, ibid. 41.
- Officialis potest contrahere in beneficium universitatis, cui præest, 350. 42.
- Alia, ibid. Remissio.
- Licet iudices de novo edificare nequeant: possunt tamen reedificare domos si ante officium illas possidebant, 350. 43.
- Possuntque domos ad habitandum conducere, ibid. 44.
- Explicantur verba nem comprari, ibid. 45.
- Magistratus nequeunt recipere à subdito in emphyteusim rem immobilem, nec à contra, ibid. 46.
- Nec etiam permutationem celebrare, ibid. 47.
- Magistratibus prohibita est locatio, & conductio, ibid. 48.
- Nisi domum conducant ad habitandum, ibid. 49.
- Vel officialis succedat in conductione à non officiali facta, ibid. 50.
- Prohibetur etiam illis donatio, tam mobile, quam immobile à subditis facta, 351. 51.
- Non tamen in donatione causa mortis, ibid.
- Contrarium tenetur sustineretur ab authore, ibid.
- Prohibiti contrahere, & inter vivos donare, causa mortis donationem facere nequeunt, ibid. 53.
- Non procedit in donatione remuneratoria officialibus non prohibita, ibid. 54.
- Nec si donatio fiat per ascendentes, vel descendentes, aut transversales intra secundum gradum Canonice computatum, ibid. 55.

Unde

Unde desumptus textus noster, ibid. 56.

Subdito, cum quo officialis contraxit nolente contractum annullare, contractus valet, nec annullatur, 351. 57.

Judicibus, & eorum officialibus prohibita est mercatura, 352. 1.

Et si sint iudices perpetui, ibid. 2.

Possunt tamen unicam mercaturam facere, ibid. 3.

Emptio habita fide, de pretio officialibus prohibita est, ibid. 4.

Nec non à subditis mutuum accipere, ibid. 5.

Non procedit in mutuo gratuito ex causa necessitatis accepto, ibid. 6.

Judex mutuum nequit accipere à litigante coram ipso, vel ab eo, qui proxime litigaturus est, 353. 7.

Nec mutuum gratis accipere, & sine usuris à mercatoribus, & negotiatoribus pecuniam in suis quæstuosis artibus occupantibus, ibid. 8.

Intelligitur textus quomodo in mutuo procedat, 353. 9.

Magistratibus prohibetur mutuum accipere, & dare, ibid. 10.

Maurus.

Conversus ad Fidem Catholicam per suspensionem Baptismi non debet vendi ut ad infideles redeat, 290. 5.

Concordatur Ord. lib. 4. tit. 13. ibid. 6. Remissiv.

Medicus.

Medico stabitur, si super infirmitate aliqujus testetur, 322. 1.

Medici, & periti de infirmitate deponentes debent esse saltem duo, 383. 20.

Nisi in loco non adsit, nisi unus peritus, seu Medicus examinatus, ibid. 21.

Melioramenta.

An rem eligens restituere, restituat etiam impensa, & melioramenta, 307. 5. Remissiv.

Melioramenta sunt bona facientis, & ad eum, ejusque hæredes pertinent, 309. 6.

An eligenti rem restituere, exceptio meliorationum competat, ibid. Remissiv.

Militia.

Militia non est dignitas, 362. 50.

Minor.

Minor non restituitur adversus lapsum termini redimendi, nec prorogatur, idemque in Principe, 165. 26.

Moneta.

Pecuniæ usus communi quodam sædere ex jure gentium processit, 418. 8.

Pecunia nequit sine Principis auctoritate cudi, ibid. 85.

Soli Principi licet monetam fabricare, ibid. 86.

Nulli privatorum monetam cudere permittitur, etiam legitimi ponderis, ac materiæ, ibid. 87.

Nisi ex privilegio, vel Principis concessionem concedatur, ibid. 88.

Intellige, ut privatus cudat, non tamen proprio nomine, sed Principis, ibid. 89.

Et talis concessio debet esse specialis, ac individuat, alias nequit suffragari, ibid. 90.

Nec in concessione comprehensum censetur, si specificè non exprimatur, ibid. 91.

Intelligitur Portug. hanc facultatem posse concedi negans, ibid. 92.

Ex præscriptione, vel consuetudine immemoriali jus cudendæ monetæ potest competere, 419. 93.

Monetæ æstimatio ex usu pupilli potest tribui, etsi à Principe aliter taxetur, 419. 93.

Moneta à Principe cussa, ut debeat recusari debet esse debiti ponderis, & speciei probæ, ibid. 94.

Nisi solvens justam æstimationem impensæ.

pondere deficientem reficiat, 419. 91.

Quando pecunia dicatur proba, & debiti ponderis, ibid. 95.

Ut in commercium transeat requiritur, quod conficiatur ex bono auro, argento, ære probò, formam Principis habeat cudentis, & legitimum pondus, seu quantitatem, ibid. 96.

Bonitas monetæ alia intrinseca, alia extrinseca, & in quo consistat, ibid. 97.

Princeps necessitatis tempore potest de vili materia monetam cudere, sed ea cessante, debet eam in se retrahere, & probam dare illam habentibus, ibid. 98.

Verba Ou dos Reys, que antes nõs foradõ intellige si extant, & reprobata non inveniuntur, ibid. 99.

Monetas ab exteris regibus cussas creditor non tenetur præcise recipere, 419. 100.

Moneta cursum nequit habere in territorio alieno, invito domino, 420. 101.

Pretii impositio ad solum Principem spectat, & est jus regale monetarum, ibid. 102.

Valor à Principe indictus attendi debet, & non ex abusu populi introductus, ibid. 103.

Ex quo antiqua pecunia conficeretur? ibid. 104.

Ei quid à Romanis? ibid. 105.

Per æs omne numorum genus explicatur, ibid. 106.

Quolibet debitum æris appellatione denotatur, ibid. 107.

Nemo potest rejicere monetam veram signo nostri Regis cussam sub pænis, 422. 1.

Procedit etiam in moneta aurea alterius regni in hoc currente, ibid. 2.

Et etsi ex corio, sive ex materia vili conficiatur, dum Principis caractere sit insignita, ibid. 3.

Limita, si moneta Regni, vel alterius Principis in eo approbata, debiti ponderis non sit, 423. 4.

Etsi adsit timor justus futuræ mutationis.

nis, vel reprobationis monetæ, ibid. 5.

In quibus casibus creditor in pænam legis incidat, ibid. 6.

Mora.

Quæ regularis, & quæ irregularis dicatur, 133. 52.

Mora regulariter purgatur usque ad contestationem, si jus reatoris non fiat deterius, & res sit integra, 187. 26.

Moræ purgatio locum non habet, si executio fiat à lege unum aliquo jure privante, & in auctum transferente, 189. 26.

In contractibus ulro, citroque obligatoriis constituitur quis in mora, cum fuerit per partem adimpletum, 190. 28.

Elapso tempore ad solvendum concesso, ab emptore mora non purgatur, 195. 16.

Solvitur L. Si ita quis promiserit §. Seta ff. de verbor. obligat. ibid.

Purgatio admittitur si venditor pretium maluerit, 195. 17.

Dividitur, & explicatur mora, ut venditor in illa constituatur, 236. 3.

Tam per lapsum termini constituitur emptor in mora, & periculum ad eum pertinet, quam si aliter mora contrahatur, 243. 3.

Mora non currit durante dilatione ad solvendum, ibid. 4.

Morbus.

Quid sit, & in quo differat à vitio? 366. 23.

Morbus quomodo? 378. 9.

Servi dicto statur circa morbum, vel fugam, si alia indicia non deficient, ibid. 11.

Servo mortuo intra triduum à tempore venditionis, & traditionis, præsumitur mortuus ex morbo antiquo in potestate domini, etsi emptor aliam probationem non faciat, ibid. 12.

Mutatio.

Mutatio contingens in contractu emptionis, & venditionis post jus quaesitum non cedit lucro emptoris, 45.

Munus, & commodatum.

De contractu mutui, & commodati, 403. 28. Remissiv.

N

Negotiatio.

Quid sit, & quid negotium, 355. 2.

Negotiatio est, politica, economica, & lucrativa, ibid. 3.

Quae sit politica, ibid. 4.

Quenam economica, 356. 5.

Et quae lucrativa, quae est propria, vel impropria, ibid. 6.

Quanam propria dicatur negotiatio, ibid. 7.

Negotiatio quoad Clericos.

Clerici, in Sacris Ordinibus Constituti aut Beneficiati in Minoribus prohibentur emere ad revendendum, vel publice negotiandum, etsi secus faciant, merces per iudices Saeculare sequestrantur, & omnia ad suos iudices remittuntur. 355. 1.

Referuntur poenae Clericis negotiatoribus impositae, 356. 8.

Idem in quocumque actu per negotiationem lucrativam celebrato, ibid. 9.

Imo nec emere possunt jumenta, &c. ut teneant ad vecturam, ibid. 10.

Et contra actus facti per Clericos circa negotiationem lucrativam, & mercaturam nulli sunt, 357. 12.

Contraria tamen opinio verior est, ibid. 13.

Nec proxenetæ officium exercere valent,

& si exerceant degradantur, 356.

11.

Et acquisita per Clericum ex mercatura & negotiatione, sunt restituenda, aut in pios usus expendenda, 357. 14.

Contrarium tamen melius, ibid. Remissiv.

Limita si mercaturam exerceant necessitatis causa, 357. 15.

Et semel, aut iterum negotiati fuerint, ibid. 16.

Vel nepotientur per submissam personam, iusta excusante causa, ibid. 17.

Clerici possunt res emere ad propriam, vel suae familiae sustentationem pro victu totius anni, & vendere, quod superest, iusto pretio tunc currente, ibid. 18.

Clericis vel Religiosis rem mercantibus, ut domum reficiant, mutato consilio ex causa, tigna, & caementa possunt carius vendere, nec gabellas solvunt, 358. 19.

Intellige, si in uno tantum, vel alio casu id fecerint; secus si per multos annos, ibid. 20.

Si Clerici colore faciendi sibi provisionem ex proposito empti supersunt, sunt negotiatores, & ad gabellam residui tenentur, ibid. 21.

Limita, si Clericus mercaturam exerceat cum suis animalibus, & praediis, ibid. 22.

Et, si Clericus agros proprios colat, ut venderet fructus, greges ex suis praediis aliat, ut ex fructu, &c. pecuniam conficiat, ibid. 23.

Clerico fructus ex patrimonialibus, vel Ecclesiasticis praediis collectos alio asportare lucris causa permittitur, ab omni eximuntur vectigali, ibid. 24.

Clerici non liberantur à Tributo imposito super vino, quod vendunt in taberna per minutum, pretio taxato à publico, 359. 26.

Clericus tabernam aperiens, etiam in domibus Ecclesiae, ut vinum ex propriis vineis vendat, ab omni vectigali eximitur, dum non per se ipsos, ibid. 25.

Cleri-

Clericis non permittitur in taberna vinaria emptoribus ibi ministrare res commestibiles, 359. 27.

Cognitio fraudum occasione venditionis vini commissarum ad iudicem tantum pertinet Ecclesiasticum, 359. 28.

Regulariter Clericis prohibetur tabernam aperire, ut vendant aliena vina, ibid. 29.

Clericis permittitur Agricultura, & conductio pro victu quaerendo, secus, si lucris causa, ibid. 30.

Idem si Clericus proprios agros alius conducat, vel obventiones, & agros Ecclesiae, 360. 31.

Clerico conductori succedente jure hereditario, potest conductionem continuare usque ad praefinitum tempus, dum honestati Clericali non repugnet, ibid. 32.

Clericis artificium permittitur, dum conveniens, & honestum Ordini sit Clericali, ibid. 33.

Refertur differentia inter negotiationem & artificium, ibid. 34.

Clericis permittitur emere equorum pullos, & postea equos suo labore, & industria perfectos alius vendere, & his similia, ibid. 35.

Clerici, & Religiosi in Indis existentes possunt ad proprium usum, & necessaria ad vitam certo modo in Hispania negotiari, ibid. 36.

Idem si Clericus aliquo bono zelo ductus emat, ut postea vendat, 361. 37.

Referuntur duae decil. Sac. Congreg. Concil. ibid. 38. Remissiv.

Intelliguntur verba. Ou Beneficiados, 39. Remissiv.

Negotiatio quoad nobiliores.

Nobilioribus prohibita est negotiatio, & quales hi sint, 361. 40. Remissiv.

Mercatura solius quaestus causa derogat nobilitati, ibid. 41.

De qua textus tantum loquitur, ibid. 42.

Intellige nobilibus per se mercaturam exercentibus, ibid. 43.

Potest tamen ex consuetudine licita esse 321 To no IV.

nobilibus negotiatio, ibid. 44.

Idem procedit in equitibus militibus calcareorum aureorum in actu militari stantibus, ibid. 45.

Quid per actum militarem intelligatur, ibid. 46. & 47.

Idem extenditur ad alios milites, 362. 48.

Nec non de equitibus Hierosolymitanis, ibid. 49.

Ad quos referantur verba sua dignitates, & alia, e estado militar, ibid. 50.

O

Oblatio.

Oblatio verbalis extrajudicialiter facta, si ab eo, cui offertur, recusetur, vim solutionis habet, 188. 24.

Jure nostro ut pretium consignetur non requiritur oblatio creditoris, dummodo totum deponat, & sit liquidum, 205. 37.

Obligatio. Obliga...

Obligatus ad coquendum panem alicujus familiae pro certa pensione, si familia crescat, ita ut laedatur, potest agere, ut relevetur à tali onere, 39. 23.

aedificium aedificare.

Dominus directus, quavis Ecclesia, potest cogi ad liberandum domum, vel fundum à canone, alia re stabili loco illius constituta, ne emphyteuta ab aedificando retrahatur, 60. 15.

Dominus non potest aedificium aut hortum demoliri, nisi quia turpe contra ornatum civitatis in domo construere. Ibid. 16.

Si aedificium fiat supra murum alicujus, ei debet solvi medietas muri, ibid.

Si domus est diruta, seu ruinosa, compellitur dominus eam reficere, vel alii iusto pretio vendere, 61. 17.

Non potest aedificari in ea parte, qua ventus

KKKK

ventus impeditur areæ vicinæ, et si nulla debeatur servitus, ibid. 21.
Propter publicorum ædificiorum constructionem privata ædificia dirui possunt, 59. 9.
Iudex pro decore civitatis potest domum privati destruere, 60. 10.

Officiales quoad conductionem.

Nullus *procurator*, aut *calculator* Provincie, caterique *Notarii* cuiuscunque qualitatis, & officii, nec non *satelites*, & *aparitores* vestigalia nequeunt recia coraucere, nec *Antipharum* regii patrimonii, 477. 1.
Nec *Nobilem*, aut *Donatariorum* Regiæ Coronæ, aut *Prælatorum*, nec eorum, aut suorum *conductorem* *procuratores*, & *administratores* esse possunt, bene tamen extra locum suæ jurisdictionis, ibid. 2.
Generaliter que nequeunt in locis suæ administrationis bona immobilia quarumcumque personarum conducere, ibid. 3.

Officiales Regii quoad locationem.

Nullus *Minister*, aut *officialis* Regii patrimonii *conductores* Regiis res suas valet locare sub pœna amissionis officii, & pretii locationis, 478. 1.
Nec non domini terrarum suis *auditoribus*, ibid.

Officium, Officiarius.

Principes officia temporalia, siue *Secularia* vendere non prohibetur dummodo persona auctoris, pretium moderatum, & magni necessitas interueniat, 89. 119.
Inferiores superiorem recognoscens jurisdictionalia officia vendere prohibentur, secus, si non jurisdictionalia, 90. 120.
Idem est in *Prælatibus Ecclesiasticis*, & *Decurionibus Civitatum*, & aliis supremis officiis, ibid.
Principi vendere non licet officia parentum, qui in administratione non deliquerunt, ibid. 121.

Continuatio officiorum inter patrem, & filium de jure prohibetur, ibid. 122.
Nec ad hæredes transmittuntur, quia personalia, ibid. 123.
Nec in eis succeditur jure maioratus, aut bonorum Regiæ coronæ, ibid. 124.
Dominium officiorum est penes *Principem*, & *Officialibus* sola administratio conceditur, ibid. 125.
Filius non à patre, sed à Rege ex nova gratia officium consequitur, ibid. 126.
Licet omnibus filiis jus acquiratur ad gratiam consequendam, tamen filius senior præfertur, si aptus, & idoneus sit, ibid. 127.
Nepote ex filio seniore concurrente cum filio juniori ipsius officialis, ad gratiam officii à Principe consequendam, filius præfertur, ibid. 128.
In ius, qui proveniunt à concessione dominica non datur *reprehensio*, ibid.
Officialis sine *licentia* Regis vendere nequit officium pœna amissionis officii, & pretii, 91. 125.
Renuntiatio, seu *venditio* valet, si fiat cum clausula consentiente Principe, ibid. 130.
Concessa facultate officium renuntiandi, non censetur concessa *venia* vendendi, ibid. 131.
Habens facultatem renuntiandi officii, non potest pecuniâ renuntiare, & si debeat pecuniâ, non dicitur pretium, sed *donativum*, ibid. 132.
Facultate renuntiandi concessa mulieri vel patri, ut filiam dotet, vel nobile, cuius conditione officium est inferius, facultas vendendi data censetur, ibid. 133.
Nullus sub gravissimis pœnis potest consequi premium, aut pecuniâ pro consequenda renuntiatione in favorem alterius, ibid. 134.
De consuetudine nostri Regni idem est renuntiare, ac vendere, ibid. 135.
Renuntians infirmo officium, si decessit ante 30. dies ex ea infirmitate, non valet

let *renuntiatio*, nec provisâ ratione illius facta, 92. 136.
Officialis, qui errores commisit, nec vendere, nec renuntiare officium potest. licet facultatem à Rege habeat, ibid. 137.
Et an talis *renuntiatio* sit nulla, vel valida, ibid. 136.
Licentia resignandi officium extinguit in spatio decem annorum, ibid. 139.
Donatarii, quibus à Rege concessa est data, & *Provisio* officiorum non possunt recipere *resignationes* officiorum, ibid. 140.
Officiales Regii patrimonii, vel *justitiæ* *ementis*, *expeditiones*, vel eas recipientes in solutâ amittunt omnia bona, & criminalia ipso jure, 34. 7.
procedit in datione in solutâ necessesthoritate iudicis facta, 34. 1.

P

Pactum.

Quoniam dicitur verbis directè conceptum, & quodnam obliquis in L. Commiss. 14. 67.
Pactum L. Commiss. fieri debet ipsius contractus tempore, 15. 68.
Pactum non adimpleto, rei traditio non revocatur, ibid. 72.
Valet pactum, ut pretio empti mis non soluto tempore convento, ar reddatur, & res sit inempta, 22. 38.
Pactum resolutivum stante non est locus purgationi moræ, nulla considerata æquitate Canonica, 119. 26.
Pactum resolutivum non operatur, nisi volentibus, & declarantibus illis, quorum favore fuit appositum, ibid. 27.
Etiam si conveniatur *resolutio* contractus ipso jure, vel sine aliqua declaratione, 130. 28.
Contrahentibus non declarantibus contractum pro resolutio post contraventionem, sed elapso tempore illum obser-

vantibus, censetur remissum ex voluntate partium, ibid. 29.
Pactum de dissolvendo contractu non impedit, ut impleatur, si res erat tradita, & apitur ad partem pretii non luti, ibid. 31.
Pacta, & conventiones, quænam sunt contra bonos mores in contractu emptionis, & venditionis, licita sunt, & servari debent, 159. 1.
Pacta adjici solita sunt ad imendi, seu retrovendendi 159. 2.
Quodnam dicatur pactum additionis in diem, ibid.
Et quodnam legis commissoriæ, 30. 3.
In hoc pacto lex accipitur pro conventionem, & commissoria quia sub conditione concipitur, ibid. 4.
Quid de pacto legis commissoriæ pignori-bus adjecto, ibid. 5. Remissiv.
Quomodo pactum revendendi vocetur, & quando contrahatur, 160. 6.
Si conveniatur, ut restituto pretio intra certum tempus, vel quancumque voluerit venditio restitui, & res restituatur, conventio, & conditio valent, emptorque lucrat fructus à traditione usquequo pretium restituatur, 160. 7.
In pacto legis commissoriæ pretii solutio sub resolutionis contractus pœna in diem differtur; non ita in pacto retrovendendi, ibid. 8.
Pactum commissoriæ verbis directis concipitur; retrovendendi vero obliquis, 161. 9.
Et si directis concipitur, non retrovendendi, sed commissoriæ, generale erit pactum, 161. 10.
Verba: Ea vendit si decessit, rescissionem important, & rem inemptam non faciunt, 161. 10.
Ex pacto verbis obliquis conceptum dominium interim in emptorem transfertur, ibid. 11.
Contraria opinio procedit, cum verbis concipitur directis, 161. 12.
In pacto retrovendendi, quando habeas locum præscriptio, 162. 15. Remissiv.
KKKK 2 Pa-

P etum revocandi per testes probari potest, 165. 37.

A pacto Leg. Commissor. recedit venditor, si pretium petat, & etiam post praestitutum diem, iuras prae exigit, 196. 9.

*I*dem si paridem petat, vel accipiat ibi 3.

*S*i non sit cui pretium solvatur die praestitutum, non habet locum pactum solviturum, 21. Commissor. ibid.

*N*ec etiam super emptore, 197. 10. minus ad diem statum, 197. 10.

*I*dem si per venditorem fiat quovis pecunia sua die solvatur, & proinde venditore accipere parato, emptor sit iuratus, 197. 10.

*H*oc pactum resolvitur, si venditor voluerit, ibid.

*E*t dominium ipso jure ad emptorem revocatur, & in emptorem transfertur, ibi 8.

*E*t si venditor contumaciter non tradat, & compellatur ad id, 197. 10.

*E*t si venditor in fructibus evocat, dummodo venditor solvat sumptus, 197. 10.

*E*t si venditor collectionem, & conservatorem, 197. 10.

*E*t quod arrhae nomine datur venditori, apud eum remanet, etsi de hoc pactum non sit, 197. 11.

*C*ontrahentes convenient periculum spectare cuilibet ex eis, hoc pactum servabitur, licet aliter in jure disponatur, 244. 1.

*P*actum tolli possunt, quae sunt in iura contra, 244. 1.

*P*actum contra substantia contractus non valet, ibi 4.

*L*icet aliter contra, si sint facere, quod in eorum contractibus legis praescriptum locum non habeat, 244. 5.

*P*actum de non alienando, absque hypotheca, et si iuramento roretur, non in auctoritate transacionem, nec in iure conductor exellatur, 259. 76.

Periculum.

*C*ui, ter rore appposito, interim competita periculum rei vendit, vel commodum 21. 1. Remissiv.

*P*ericulum rei vendit, a te quam fiat mensuratio, & tradit, spectat ad venditorem, 21. 1.

*M*odo in venditione, si sit certum pretium, & venditor tradat, licet ponder mensuratio, tamen si pretium incertum sit, 129. 22.

*P*ericulum rei depositata est venditoris, si aliqui possit culpa imputari, et nulla est emptoris, 184. 5.

*S*i deponenti in iure est mala electio, periculum spectat, ibid. 6.

*E*t idem, recedit in venditorem, 7.

*D*epositorio ab ambobus electo, periculum spectat, 184. 8.

*P*ericulum rei vendit, si sit conventionem, & si sit tradit, si sit periculum, & si sit emptorem periculum, 230. 23.

*P*ericulum rei vendit, si sit emptorem periculum, & si sit emptorem periculum, 230. 23.

*P*ericulum rei vendit, si sit emptorem periculum, & si sit emptorem periculum, 230. 23.

*N*ec aliter emptore actionis, quam venditor habet contra debitorem suum, ibid. 4.

*V*enditor non tenetur de conventionem, & si sit emptorem periculum, 230. 23.

*N*on praestat venditor, si sit emptorem periculum, 230. 23.

*N*on praestat venditor, si sit emptorem periculum, 230. 23.

*N*ec, si sit emptorem periculum, 230. 23.

*N*ec, si sit emptorem periculum, 230. 23.

*N*ec, si sit emptorem periculum, 230. 23.

*N*ec, si sit emptorem periculum, 230. 23.

*R*e post traditorem publicatam ad emptorem pertinet periculum, 230. 10.

Peri.

Rerum, & verborum.

*P*ericulum est venditoris, re à Principe evicta in necessitatis casu, antequam tradatur, ibid. 11.

*I*n venditione habita fide de pretio, quae perficitur statim quod de re, & pretio convenitur, si res tradita non sit periculum est emptoris, 230. 15.

*E*tsi venditor reservet sibi dominium, donec illud solvatur, ibid. 16.

*I*dem in vera venditione fructuum futurorum, ibid. 17.

*E*t in venditione tacita, quae sit, cum res aestimata in dotem marito ab uxore dantur, ibid. 18.

*E*t quovis contractus sit nullus ex solemnitate defectu, ibid. 18.

*I*n emptione scripto contracta, periculum non prius est emptoris, quam scriptura absoluta, 229. 19.

*S*i pendente conditione, res intereat, venditoris est periculum, 229. 20.

*C*onditione non extante, interitus rei venditae est venditoris, ibid. 21.

*I*dem si, pendente conditione, quae postea extitit, res omnino perit, ibid. 22.

*P*endente conditione, quae postea extitit, re vendita deteriorata in parte, deterioratio est emptoris, 230. 23.

*L*imita si venditor dolose, & morose tradere distulerit, ibid. 24.

*I*dem si ex pacto speciali omne periculum, & etiam casus fortuiti ad venditorem spectent, ibi 25.

*P*ericulum est venditoris, si non in specie, sed generaliter vendatur, ante traditionem, 230. 26.

*S*i alternative vendatur, prioris rei, venditoris; posterioris emptoris, periculum est, ibid. 27.

*P*ericulum est delinquentis, si res ob ejus delictum publicetur, ibid. 28.

*P*ericulum est venditoris, si ejus culpa, vel dolores pereat, ibid. 29.

*I*dem si moram fecit in tradenda re emptori, et si res aequae apud emptorem peritura esset, 230. 30.

*P*ericulum est emptoris in rebus mensuratis, pensatis, & numeratis, si in universum uno pretio vendantur, ibid. 31.

*V*enditoris, si in pondera, mensuras, 223.

vel pro numero corporum statuatur pretium, ibid. 31.

*I*dem in rebus ex conventionem degustandis, 231. 32.

*I*demque in rebus immobilibus, quando mensuram venduntur, ibid. 33.

*N*isi ante ponderationem, mensurationem, vel numerationem res tradatur, quia tunc est emptoris, ibid. 34.

*D*ummodo traditio non sit, ex qua nec periculum, nec dominium in emptorem transfertur, ibid. 35.

*V*el nisi steterit per emptorem, quin mensuretur, vel emptor sit in mora post interpellationem, ibid.

*P*ericulum est, venditoris, si ex causa, & vitio praeterito damnum in re vendita datur, 231. 36.

*I*dem si venditor scierit, inum non duraturum ad diem, quo tolli per emptorem debebat, eum non admonuit, ibid. 37.

*I*dem in Schoribus vinum ementibus, quod servari non potest, 231. 38.

*I*demque in contractibus innominatis, si ante traditionem res pereat, 232. 39.

*N*ec non si venditor asseveret bonitatem mercium distaturam plusquam duravit, & ante traditionem deterioretur, 232. 40.

*I*dem si venditio, etsi facta in specie, sit obscura, vel sit sub modo, & cur res perierit furto, ibid. 41.

*P*ericulum ut sit emptoris requiritur conventio partium de re, & pretio, & ut res tradatur, ibid. 42.

*V*enditione perfecta, tam damnum, quam commodum, & incrementum est emptoris, ibid. 43.

*Q*uamvis, si sit de retrovendo, 232. 44.

*I*n venditione conditionali, si conditio deficiat, venditio non tenet, & periculum est venditoris, 233. 1.

*I*dem si pendente conditione, quae postea extitit, res omnino perit, ibid.

*P*ericulum rei venditae sub conditione, ea pendente contingens ad venditorem pertinet, & deterioratio vero, & deminutio

nutio cedit damno emptoris, 236.
 17.
 Re vendita non omnino perempta, sed tantum pro parte pendente conditione postea purificata, periculum est emptoris, ibid. 18.
 An tunc agere possit ex actione quanto minoris, ibid. Remissio.
 Pendente conditione, re vendita deteriorata in qua parte, purificata conditione omni amnificatio ad emptorem pertinet, 236. 1.
 Nisi venditor sit morosus in traditione, ibid. 1.
 Item si res perdat ex causa, & dolo venditoris, ibid. 2.
 Si conveniatur venditionem scilicet parvam publicam conficere, & antequam conficiatur res vendita perit, ad venditorem periculum pertinebit, secus si post confectum instrumentum pereat, 237. 1.
 Venditione pure perfecta, si res conficetur ob delictum venditoris, vel a Principe evincatur in casu necessitatis, periculum est venditoris, qui pretium acceperit, non reddebat, 237. 1.
 Idem, si per traditionem res conficetur ob delictum venditoris ante venditionem commissum, & res a Principe evincatur, si hoc venditor sciebat contractus tempore, & tacuit, ibid. 2.
 Si per traditionem venditor commisit delictum, & res publice, emptoris est periculum, 238. 3.
 Venditor periculum spectat periculum, teneatur ad pretium acceptum, non tamen ad id, si res ibid. 4.
 Ubi periculum est venditoris pretium acceptum reddebat, & contra, quoniam obstat rei periculum.
 In venditione quantarum, quae oburantur, penduntur, vel gaudentur, periculum contingens ante mensurationem, &c. est venditoris, emptoris vero postquam mensurata, &c. 38. 1.
 Periculum rei venditae ante mensurationem est emptoris, si per eum stet, quin mensuretur ibid. 2.

Idem si possessio rei venditae tradatur emptori ante mensurationem, si traditio non sit perfecta, ibid. 3.
 Idemque, si ad mensurationem terminus non assignetur, & interpellatus a venditore est in mora, si in interpellatione certus terminus assignetur, 239. 4.
 Periculum rerum, quae pondere, numero, & mensura constant, est emptoris post mensurationem, ibid. 4.
 Nisi culpa venditori imputetur, etsi consistat in omittendo, ibid.
 Verba medisse, & goitasse requiruntur copula, ut periculum sit emptoris, 239. 6.
 Vendita quantitate, non ad mensuram, sed ut species, periculum est emptoris, 240. 1.
 Nisi venditor in se suspiciat periculum nullo termino assignato ad recipiendum, ibid. 2.
 Suscepto periculo a venditore emptore rem degustante, alius est periculum ibid. 2.
 Ut fiat venditio ad corpus, debet a corpore contractus inchoari, etsi inchoetur ad mensuram, & illam refertur ibid. 3.
 Vendita aucto vini certo pretio singulis amphoris, periculum est venditoris, donec res mensuretur, 240. 4.
 Etsi dolia vini venditi signentur ab emptore, ad hoc ante mensurationem periculum est venditoris, 241. 7.
 Re, quae pondere, numero, vel mensura consistit, absque quantitatis mentione, distracta, periculum est emptoris, & venditor tantum praestat custodiam, 241. 8.
 Vendita re ad corpus periculum est emptoris, si degustet, si non, 242. 16.
 Conciliatur opinio contraria, ibid.
 Re vendita ad corpus absque termino assignato, ut recipiatur, si venditor periculum in se suscipiat, ejus erit non tamen, si emptor gustet, 242. 17.
 Si conveniatur, ut emptor in a certum terminum rem recipiat, illa transactio, periculum est emptoris, 243. 1.
 Nisi per venditorem stet, quominus in

terminos tradatur, ibid. 2.

Peritus.

Peritis in arte standum est, 383. 17.
 Etiam si de credulitate testificentur, ibid. 18.
 Eorumque assertio praefertur cuilibet praesumptioni in contrarium, ibid. 19.

Permutatio.

Permutatio dicitur, si detur res una pro alia ejusdem valoris, & partes nil dicant, 27. 26.
 Et quando utrumque par est, & quid principaliter actum fuit non constat, erit contractus mixtus, ibid. 27.
 Alii venditionem contrahi putant, ibid. 28.

Pignus.

Si emptor non solvit pretium tempore praefinito, & venditor rem revocet, resolvitur pignus medio tempore contractum, 144. 8.
 Idem si ex pacto. L. Commissor. contractus solvatur, ibid. 9.
 Pignus non resolvitur, nec extinguatur, si venditor nolit partem pretii restituere, sed quod reddatur res vendita, 415. 12.
 Pignus non resolvitur, si contractus rescindatur, ex quo res tributaria pro libera sit vendita, ibid. 16.
 Idem jure communi procedit, cum res vendita redhibetur emptori ob morbum, vel vitium, ibid.
 Pignus resolvitur, cum donatio sit ad tempus, seu ad vitam, finito tempore, 146. 17.
 Idem, quando revocatur ob naturam filiorum defectum insinuationis, vel ob ingratitudinem, & cum donator alimenta promissa non praestitit, licet non adesset pactum de alendo, ibid.
 Pignoris jus remanet, re emphyteutica ad dominum, ut privatum pervenient, 147. 25.
 324

Res aliena regulariter, invito domino, oppignorari nequit, 150. 50.
 Nisi postea dominus oppignorationem ratam habuerit, vel patiatur rem suam hypothecari, ibid. 51.
 Et si ratum non habeat, pignus ad illum redit, & creditori datur pignoratitia in debitorem ut aliam rem aequae bonam oppignoret, ibid. 52.
 Pignoratitiae actioni praefertur, licet ante solutionem, vel oppignorationem non sit orta, 156. 18.

Pæna.

Pæna amissionis non imponitur ipso jure, sed per sententiam, 173. 20.
 Pæna imposita per verba de futuro, in dubio non letur imposita ipso jure, ibid.
 Pæna, cum incurritur ipso jure, requiritur sententia declaratoria facti, ut amoveatur reus a possessione, ibid. 22.
 Pæna amissionis ab heredibus non petitur si lis cum defuncto non contestetur, 174. 26.
 In publicis delictis requiritur quod delinquens in vita condemnatur, ibid.
 At pæna dupli excusat justa causa, & auctoritas judicis etiam affectate procurata; non tamen imponitur ipso jure, 340. 6.

Possessio.

Acquiritur per traditionem festucae, rami, arboris, & similibus, 6. 10.
 Idem in subactis, ibid.
 Ad illam adquirendam animus, & corpus requiritur, ibid.
 Acquiritur in precedente titulo habili, & aemonstrata a domino, 6. 11.
 Procedit si res sit praesens, & apprehendi possit, ibid.
 Acquiritur etiam occupando glebam, nec est necesse praedium totum peragere, ibid. 12.
 Non acquiritur per apprehensionem unius rei universitate, ibid. 13.

Acquiratur per positionem custodis in re ipsa, ibid. 14.
 Nec non per traditionem clavium, re in conspectu, & tit. habili, ibid. 15.
 Et etiam per longam manum, 7. 16.
 Et per scripturam continentem jus, vel titulum rei, ibid. 17.
 Si instrumentum continens jus rei sit antiquum; non vero novum, ibid. 8.
 Transfertur per rei conductio- nem fictione brevis manus, ibid. 19.
 Et per alienationem factam in personam possidentem ex alio titulo, commodati, v. g. &c. ibid. 20.
 Nec non per clausulam constituti, ibid. 21.
 Et per pactum legis commissoriae verbis accessis conceptum, ibid. 22.
 In incorporalibus, scientiam, & patientiam quasi possessio acquiratur, 8. 23.
 Possessio praebendae per annulum acquiritur, ibid. 24.
 Possessionem tamen actualem non tribuit sed tantum collationem, & institutionem, ibid.
 Venditor non inducit emptorem in possessionem inducere, non recte emptor per se in possessionem venit, 188. 20.
 Intelligi ignorante domino, vel eo invito; secus, si sciente, & patiente, ibid. 21.
 Requiritur ut venditori pretium tradatur depositatum, nec sufficit apud eum existere, ut praesumatur scientia, & patientia, ibid.
 Traditionibus, & symbolis, ex quibus possessio, & dominium transfertur, & acquiritur, 88. 22. Remissiv.
 Possessionem per actus fidei procurator domino acquirit, ibid.
 Possessio efficitur per traditionem 265. 12.

Præscriptio.

Præscriptio rei hypothecariae currit à die, quo res cum titulo, & bona fide in tertium possessorem fuit translata, 46. 71.

Conciliantur contrarium sentientes, ibid. 72.
 Præscriptio 10. vel 20. annorum adversus minorem non currit, nisi cum maior est factus, 155. 9.
 Præscriptio contra Ecclesiam, vel loca pia non currit, nisi 40. annorum, 155. 9.
 Præscriptionem non impedit impedimentum si ab impedito potest removeri, 155. 15.
 Reprobatur opinio contrarium existens, 156. 16.
 Præscriptio in obligatione pura, & conditionali, quando currat, ibid. 18.
 In præscriptione longi temporis bona fides requiritur ultra titulum, 157. 20.
 Tempus, quo res fuit apud emptorem, venditori accedit ad præscriptionis implementum, 197. 12.
 Emptor non usucapit, si putet conditionem extitisse, cum non extitit, secus si è contra, 234. 8.
 Præscriptio 30. annorum mala fide non procedit cum tempore, 312. 6.
 Nec etiam per mille annos, 313. 7.
 Idem in præscriptione statuaria, ibid. 8.
 Si mala fides adsit cum scientia lesionis, 30. annis non præscribitur rescissioni, ibid.
 Contrarium tamen verius, & refertur, comprobaturque, ibid. 9. 10. & 314. 11.
 Adversus impuberem minorem 14. annorum, nulla currit præscriptio nec usucapio, 315. 21.
 Idem de Ecclesia vacante, aut inutilem habente Prælatum, 315. 21.
 Contra minorem 14. annorum usucapio rei mobilis currit, sed restituitur, 316. 22.
 Præscriptio tamen longi temporis non currit, ibid. 23.
 Præscriptio 30. vel 40. annorum mero jure contra impuberem, licet tutorem habeat, non currit, 316. 24.
 Contra tamen adultum currit absque spe restitutionis, ibid.
 Tali præscriptione incepta à defuncto non currit, ibid. 25.
 Maiore,

Pretium.

maiore, si consumetur in minore, restitutionis competit, 316. 25.
 Præscriptio 30. annorum à defuncto incepta, continuata in pupillo dormit, 316. 26.
 Contrarium rejicitur, ibid. 17. Remissiv.
 An ex præscriptione 30. vel 40. annorum fiat deductio temporis belli, pestis, & luctus consanguineorum, ibid. 28. Remissiv.
 Præscriptio contra agere non valentem non currit, 545. 39.
 Etiam si verba constitutionum essent precisa, & impedimentum ex parte impediti proveniret, 546. 40.
 Sine bona fide, & justa causa usucapi nequeunt res mobiles, 548. 60.
 Sola 30. annorum præscriptio incipit cum minore, & cum eo incepta contra illum currit, et si restituatur, nisi sit pupillus, 548. 64.

Præsentia.

Quinam dicantur, 157. 20.

Præsumptio.

Præsumptio Juris probationem in contrarium admittit, 309. 5.
 Qui sequitur legis præsumptionem, lesionem habere conscientiam non dicitur, 314. 13.
 Transfertur onus probandi contrarium in adversarium, ibid. 14.
 Præsumptio juris alia simplici hominis præsumptione non tollitur, nisi sit parte concludens, 547. 54.
 Solus temporis lapsus præsumptionem non inducit, sed conjecturam, 550. 4.
 Qui legis præsumptionem sequitur, lesionem non censetur habere conscientiam, 551. 12.
 Nobilitas magnam pro se habet præsumptionem, 560. 6.

Consistit in numerata pecunia, 8. 26. & 25. 13.
 Pretio non soluto, re tradita, emptori res eripitur, 12. 49.
 Contrarium, si statim emptor pretium offerat, ibid. 50.
 Idem si pars pretii jam soluta sit, ibid. 51.
 Pretio realiter non soluto, non extinguitur hypotheca rei vendita, & subhasta, 16. 75.
 Pretium debet esse certum, & determinatum, 25. 12.
 Ut pretium sit certum sufficit, quod referatur ad aliquod, ex quo possit certificari, ibid. 17.
 Pretium duplex, legitimum, & naturale, quodnam unum, & aliud, 27. 30.
 Pretii legitimi excessus reddit contractum injustum cum onere restituendi in utroque foro, 28. 31.
 Pretium naturale triplex est: supremum, medium, & infimum, 28. 34.
 Pretium versatur circa intrinsecum, valor vero, circa intrinsecum, ibid. 35.
 Pretium ex singulari affectione fit justum; valor non utique, ibid. 36.
 Pretium triplex est: commune, conventum, & singulare, ibid.
 Privatus ex conventionem sibi pretium potest constituere ultra valorem, ibid.
 Princeps taxans pretium valorem rebus imponit, ibid.
 Pretium rerum non ex affectione particulari, sed ex omni opinione aestimatur, 28. 37.
 Tanti res, quanti communiter citra fraudem vendi potest, ibid. 38.
 Pretium affectionis arbitrio boni viri relinquendum, & non pro libito, 29. 41.
 Pretium rerum non judicatur secundum excellentiam naturalem, sed pro hominum libito, ibid. 42.
 Contra justitiam non peccant, qui non excedunt justum valorem habitum ex

communi estimatione, 31. 43.
 Nil tamen supra justum pretium commune accipi potest ob utilitatem, quam ex re empti accepturus erat emptor ex sua industria, vel fortuna, ibid. 45.
 Pretium commune licite etiam exceditur cum quis vendit compulsus, ibid. 46.
 Non restituitur, quod plus accipitur, vel minus obtinetur justo pretio ob periculum, et si patiatur detrimentum, 31. 51.
 Alia de pretio. Remissiv. ibid. 56.
 Pretii augmentatio, vel diminutio super veniens non invalidat contractum, 17.
 Etiam cum agitur de restitutione in integrum, aut revocanda donatione, ut in officiosa, ibid. 18.
 Nisi traditor, et executio contractus in futurum conferatur, tunc enim tempore traditionis valor consideratur, ibid. 19.
 Vel contractus sit conditionalis, & in aliud tempus collatus, ibid. 20.
 Vel habeat tractum successivum respectu temporis, ibid. 21.
 Pretii mutatio notabilis non contingit in rebus stabilibus, 39. 27.
 Secus in mobilibus, & ideo testes debent deponere de tempore contractus, ibid. 29.
 In mobilibus solum contractus tempus inspicitur, 40. 30.
 Pretium justum supplens rem dicitur habere ex pristina causa, 41. 41.
 Pretium rei venditæ non potest committi in arbitrium emptoris, vel venditoris, et si secus fiat, nulla est venditio, 109. 2.
 Nisi postea interveniat transactio, et si pretium in arbitrium emptoris ex contrahentibus, conferatur, ibid. 9.
 Vel non totum pretium, sed pars in arbitrium contrahentis conferatur, quia tunc valet, 110. 13.
 Pretium rei venditæ potest conferri in arbitrium certæ personæ, quæ si pretium declaret, tenet venditio, 111. 19.

Idemque si pretium committatur in arbitrium duorum, quos in arbitratores, & bonos viros elegant contrahentes, ibid. 20.
 Et idem si pretium commissum sit in arbitrium duorum, quorum unus ab uno, aliter ab altero ex contrahentibus eligatur, ibid. 21.
 Pretio commissum in arbitrium unius, si ledat, coguntur partes duos eligere, qui pretium arbitrentur, ibid.
 Naturale, seu vulgare pretium dividitur in summum, medium, & infimum, 113. 30.
 Optio qualitatis monetæ pretii solvendi, in arbitrium venditoris valet conferri, 121. 5.
 Justum pretium regulari debet ab eo, quod minus res valet justo pretio, 167. 5.
 Pretium repeti potest, si pendente conditione, res pereat, 235. 13.
 Quale dicatur justum pretium, 303. 4. Remissiv.
 Quale justum, & commune, pretium, & quomodo per testes probetur tempore contractus, 305. 9.
 Ex varietate loci, & temporis rerum pretia alterantur, & minuuntur, 306. 15.
 Tempore belli, pestis, &c. pretium alias injustissimum justum dicitur, ibid. 16.

Princeps.

Princeps ratione publicæ utilitatis potest bona subditorum auferre, soluto justo pretio per rescriptum particulare, 61. 22.
 Ad Principem debet recurri quando deficit utilitas publica, pro dispensatione legi, quæ non riget, data necessitate, & utilitate publica, 67. 69.
 Princeps legibus quoad vim coactivam solutus est, 422. 2.
 Boni Principis est lites finire, 516. 5.

Privatus.

Privatus ipso jure licite fructus percipit usque ad sententiam, 173. 24.
 Quoties privatur per sententiam fructus non amittuntur, nisi per illam, 174. 25.

Privilegia.

Privilegia concessa, etsi à principio iusta, revocantur, si ex causa superveniente graviter ledant, 39. 25.
 Intellige si proveniant ex liberalitate concedentis, secus si ex contractu; ibid. 26.

Probatio.

Modicus defectus, & præsumptio levissima semiplenam impedit probationem, 554.

Procurator.

Procurator generalis omnium negotiorum rem domini vendere non potest, licet emere queat, 97. 10.
 Venditio facta à procuratore habente liberam administrationem, valida est, ibid. 11.
 Procuratori speciali, vel generali cum libera solvi potest pretium rei, quam vendit, ibid. 12.
 Procurator ut possit retrovendere mandatum speciale requiritur, ibid. 13.
 Procurator suscipiens mandatum ad emendum fundum pro parte suam, si aliorum partes emat, tenetur partem suam dare, ibid. 14.
 Habens mandatum ad vendendum pro certo pretio, plus vendens illud plus ad dominum pertinet, ibid. 15.
 Procedit, si periculum mercedis domino mandanti pertineat, ibid. 16.
 Etsi procurator sit adstrictus ad mercedem sibi traditam meliorem dandam, secus si sua industria melioravit, 98. 17.
 Sertores, quibus pannus committitur emendus retinere aliquam de pretio sub

prætextu, quod possent aliis mercatoribus carius emere, non possunt, ibid. 18.

An, procurator ad vendendum sibi ipsi, vel per interpositum personam vendere possit, & an substituere queat. Remissiv. ibid. 19.

Mandatum vendendi revocari potest, si revocationis tempore res sit integra, & procurator illam ignorans rem vendens dominum obligat, ibid. 20.

Mandatarium post revocationem mandati contrahens ignorans, dominum obligat, sed dominium non transfert, ibid. 21.

Procurator revocationis prius a vendendo non potest, ibid.

Si morte mandantis expiret mandatum, vel revocatio fiat post venditionem, ante tamen traditionem, revocatio non impedit, quo minus res vendita tradi possit, ibid. 22.

Procurator ad emendum; emens antequam scientiam habeat revocationis dominum obligat, 99. 23.

An, ex emptione à procuratore facta, si res ei tradatur dominium in dominum transferatur, 24. Remissiv.

Mandatum non præsumitur tam ad lites, quam ad negotia etiam per mille annos, ibid. 25.

Procurator in Judicio, aut extra illud comparens, mandatum edere tenetur, nec sufficit Notarium dicere se videri, & scripsisse, ibid. 26.

Mandatum procurari debet per instrumentum, & non per testes, ibid. 27.

Contrarium tamen tam per testes, quam per instrumentum probari posse, commune est, ibid. 28.

Idemque procedit de jure regis, ibid. 29.

Mandatum ad contrahendum est accessorium contractus, cujus gratia datum fuit, 100. 31.

Mandatum, an, & quando probetur per verba enuntiativa, & præsumptiones, quomodo, & quando præsumatur, ibid. 32. Remissiv.

Procurator constitui potest per nuntium, vel per epistolam, ibid. 33.
 Procurator per epistolam, vel Nuntium revocari potest, ibid. 24.
 Procurator constitutus per epistolam mandatum perficitur per receptionem epistolæ, & reducitur ad tempus quo recipitur, ibid. 35.
 Instrumentum, in quo procurator est constitutus, si nullum ex defectu solemnitatis, intelligitur constitutus, & gesta ab eo valent, ibid. 37.
 Mandatum probari potest per epistolam parte non opponente, & si opponat, recognoscitur, ibid. 8.

Prohibitio alienandi.

Testatore hereditatem relinquire, aut legatum alicui, vel alicui donet, vel vendat aliqua conditione, ut alienare illud non possit, nisi fratri, aut propinquiore consanguineo, nulla est alienatio, si contra fiat, ibid. 1.
 Procedit si in pacto exprimat verbum non potest, & contineatur, ut non alienetur, nisi in certam personam, ibid.
 Ex duobus requisitis, uno deficiente, jus communis servabitur, ibid. 3.
 Prohibitio alienationis facta à testatore in ultimâ voluntate valet, & alienatio in contrarium est nulla, ibid. 4.
 Prohibitio à testatore facta sine legitima causa est nulla, ibid. 5.
 Etiam si testator alienationem aliter factam infirmaverit, ibid. 6.
 Prohibitio de non alienando per contractum, etiam si celebrata, non impedit dominii translationem, si contrahens mutata voluntate rem alienet, & tantum agat ad interesse, vel pœne persequutionem, ibid. 7.
 Valet alienatio in contrarium facta, et si partes pactum de non alienando jurasset, ibid. 8.
 Idem licet inter contrahentes conveniatur de re non alienanda, nisi certæ personæ, vel ipsi donanti, vendenti, ibid. 9.

Diversimode tamen de jure regio, ibid.
 Plura circa prohibitionem alienationis tam per pactum, quam per ultimam voluntatem, 289. n. 10. Remissiv.
 Alienationis prohibitio non comprehendit alienationem necessariam, 290. 4.

Promissio.

Promissio re tantum incerta valet, & peti potest, 503. 2.

Proxenetæ.

Proxenetæ emptiones, & venditiones debent usque ad secundum diem describere in libro Gabellarum, & si ita non faciant, qua pœna teneantur, 137. 3.
 Proxenetæ quid dicantur, 138. 4.
 Explicatur, cui competat proxenetæ deputare, & eligere, ibid. 5.
 Proxenetæ munus exerceri non potest ab eo, qui non sit electus, & non natus, ibid.
 Officium proxenetæ à republica nominati est munus publicum, officialesque publici dicuntur, & vocantur, ibid. 6.
 Nequit tamen facere cambia prohibita, aut contractus usurarios, alias debet usuras, nec ei merces solvitur, ibid. 7.
 Proxenetæ affirmante, contrahentem esse idoneum ad contractum, cum ita non sit, non remanet obligatus, nisi ex se dolus interveniret, ibid. 8.
 Proxenetæ sciens contrahentem non esse idoneum, & affirmat idoneitatem suam, lucra causa, remanet obligatus, 138. 9.
 Si duo Proxenetæ interveniant in contractu, & per illos interveniat dolus, & si unus, unusquisque in solidum tenetur, ibid. 10.
 In contractu dolose celebrato, & si fraudulenter per proxenetam, ille tenetur, & non contrahens, ibid. 11.
 Nisi soli particeps fuerit, ibid.
 Proxenetæ non reddit contractum nullum

nullum ipso jure, ibid.
 An, emptor ex dolo commissio à proxenetâ teneatur, ibid. Remissiv.
 Contrahentes non obligantur ad negotiandum, mediante proxenetâ, 139. 12.
 Si negotiari intenditur per mediatores, proxenetâ publicam vocandi, secus si per nuntios, ibid.
 Si res vendita reddideretur, emptori non restituitur pecunia data proxenetæ, 139. 13.
 Nisi ex voluntate venditoris dederit, vel ipse in dolo fuerit, ibid.
 An, libro proxenetæ sit credendum, 139. 14. Remissiv.
 Salarium proxenetis de jure debetur, proxeneticumque vocatur, ibid. 15.
 Proxenetica dicuntur expensæ necessariae & detrahuntur, tanquam res alienum, ibid. 16.
 Quibus in casibus proxenetis non debeatur salarium, ibid. 17. Remissiv.
 Contra eos non datur repetitio, si partes paniteat, vel alio modo contractus solvatur, ibid. 18.
 Procedit si contractus in continenti non dissolvatur, ibid. 19.
 Proxenetæ percipere non potest proxeneticum ex contractu per illum non gestio, et si fiat per alias personas, ibid. 20.
 Proxenetarum officium versatur etiam circa matrimonia contrahenda, ibid. 21.
 Soluta mercede, licet matrimonium non sequatur, nulla datur repetitio, 139. 22.
 A quo mediator interpellatur, mercedem consequitur, licet solutum repetatur ab eo, cujus culpa à contractu recessu fuit, ibid. 23.
 Pro constituto de proxenetico, competit via executiva, ibid. 24.
 Proxenetæ creditur quoad venditionem, cum veritas aliunde nequit haberi, & magis, se ejus dictum testibus administraretur, 140. 25.
 Alia de proxenetis, ibid. 26. Remissiv.

Q

Quietantia.

Quietantiæ vim publici instrumenti habent in omni summa, 552. 16.

R

Reconductio.

Non datur tacita reconductio, nisi precedentibus monitionibus, in-vito conductore, 432. 3.
 Quibus deficientibus conductor eligi, vel finita loca-tione domos relinquere, aut in eis manere domino mercedem solvens, ibid. 4.
 Conductor monitus per triduum tenetur manere in domibus, & solvere pensionem totius anni sequentis, ibid.
 Contrarium tamen ex consuetudine nostri Regni, & Castellæ, 433. 5.
 Tempus perseverantiae conductoris finita loca-tione sufficiens, ut censeatur tacite renovata locatio, seu conductio, jure communi arbitrio judicis relinquatur, ibid. 6.
 De jure regio requiritur interpellatio 30. dierum, antequam locatio finiat, ibid. 7.
 Non procedit locatore interim furente, aut decedente, 433. 7.
 Idem cum ante legitima causa ignorantia loca-tionis, &c., aut finitæ, ibid. 8.
 Procedit tantum in praediis urbanis, secus, si in rusticis, 434. 9.
 Nec non in domibus in iure sitis, seu in vicis, & villis, ibid. 10.
 Denuntiatio debet fieri intra 30. dies, debentque esse integri, antequam locatio finiat, 435. 16.
 Potest tamen à Principe dispensari, ut infra, vel post 30. dies fiat, nisi sit minor, quia si ledatur restituitur, ibid.

Jure communi denuntiatio non requiritur, ut relocatio excludatur, ibid.

17.

Contrarium tamen ex nostro textu, ibid.

18.

Judicialis debet esse denuntiatio, ibid.

19.

An hæc denuntiatio quæat Clerico fieri coram iudice laico, & valida sit?

ibid. 20. Remiss.

Præcisè judicialis denuntiatio non requiritur, ut domus evacuetur locatione finita, ibid. 21.

Contrarium: si locator velit conductorem perseverare in domo locata, locatione finita, 436. 22.

Denuntiatione omissa, arbitrio iudicis relinquitur, an sufficiant 3. dies perseverantiae finita locatione, ut tacita reconductio inducatur, 436. 25.

Et si disdicta in 3. diebus non fiat, si appareat partes consensisse, ut finiret, renovata non censetur locatio, ibid. 26.

Et si conductor post denuntiationem claves, & bona in domo retineat, relocatio non inducitur & dominus tacens amittit, ibid. 27.

Per continuationem post disdictam censetur ab ea recessum, 437. 28.

Concilia tamen prout, ibid.

Ad tacitam relocationem patientia locatoris requiritur, sufficitque scire conductorem in prædio manere, 437. 29.

Jure communi relocatio tacita non procedit, si unus ex contrahentibus aperte declaret nolle continuare, & alius hoc sciat, & taceat, secus stante statuto, vel pacto, quod disdicta non facta locatio renovata censetur, 437.

Tacita reconductio censetur, cum qualitatibus, pignoribus, & conditionibus primæ conductionis, ibid. 31.

Non procedit quoad fidejussores in primo præstito contractu, ibid. 32.

Nec si bona hypothecata sint aliena, & à domino pro prima conductione obligata, ibid. 33.

Etiam si contractus tempore pignora propria fuerint alterius ex contra-

hentibus, & tempore quo finitur, & renovatio contingit, alienata sint, & penes tertium existant, 437. 33.

Nec etiam procedit quoad pœnam in primo appositâ contractui, 438. 24.

Sub distinctione resolvitur quæstio, an prima locatione in scriptis celebrata, ex tacito consensu maneat tacita relocatio, & conductio, ibid. 35.

Proceditque quavis contractus excedat summam legis regie, ibid. 36.

Relocatio, & reconductio intelligitur facta pro eodem pretio in primo contractu convento, ibid. 37.

Tacita reconductio non datur, nec allegari potest per conductorem pro sua parte promissa non adimplentem, 439. 38.

Quavis adsit statutum tacitam inducens reconductionem, ibid. 39.

Conductor pensionem non solvens, nequit reconductionem tacitam pertendere, ibid. 40.

Domino cum conductore litigante, ut eum expellat pro non soluta pensione, facta relocatio non censetur, etsi obtineat, ibid. 41.

Concordatur Ord. lib. 4. tit. 23. §. 1. cum L. item quæritur §. qui impleto, versic. In urbanis ff. locat. 42.

Lexque dicta, intelligitur, & explicatur, ibid. 43. & 440. 44.

Domum relocatio, & reconductio tacita censetur facta ad annum, nec præsumitur facta per idem tempus primæ locationis, etsi constet rem solvere locari pro maiori tempore, 440. 45.

Nisi probetur consuetudinem etiam servari in tacita reconductione, ibid. 46.

Reconductio per annum facta censetur, si locatio per minus fieri consuevit, ibid. 47.

Locatore, finita locatione in reconducta perseverante per 30. annos, sciente, & patiente locatore solvendo uniformem pensionem, locatio inducitur perpetua, & cessat tacita reconductio, ibid. 48.

Procedit ubi præstatio posterior esset penitus

nitus deformis à contenta in priori, & verisimilitudo appareat novæ conventionis, ibid. 49.

Si posterior præstatio sit uniformis censetur conductorem ex tacita reconductione possedisse, ibid. 50.

Nec præscriptio colonie potest allegari, quia in præscriptis, 440. 51.

Præscribitamen potest actio personalis ex locato domino competens, ne expellatur à re conducta, durante tempore, nisi dominus agat rei vindicatione, 441. 52.

Quid, quando, quo titulo colonus possideat, non constat, ibid. 53. & 54.

Redhibitio quoad jumenta.

Jumenta emptione, permutatione, aut simili contractu comparata, redhibentur ex causa morbi, vel claudicationis intra bimestre, 384. 1.

Unde hoc desumptum fuisse? ibid. 2.

Nisi in venditione veniant ornamenta, & non tradantur, ibid. 3.

Idem procedit in omni pecora, ibid. 4.

Si jumenta paria venierint, & alterum in causa sit redhibitionis, iudicium datur, quo utrumque redhibeatur, ibid. 5.

Equi, mulæ, & cætera jumenta ob animi vitia redhibentur, ibid. 6.

Venditor tam pretium, quam expensas factas à jumento in deposito solvere tenetur, ibid. 7.

Solvitur L. Ob quæ vitia 4. §. animi autem ff. de ædilit. 384. 8.

Equus, aut mulus castratus redhiberi nequit, nisi sit stirpis ad generationem aptus, ibid. 9.

Redhibitio quoad mancipia.

Ementibus mancipia ex Guinea de manu asportantium datur actio intra mensem, si de morbo tempore contractus habito agatur, vel de claudicatione, & c. secus si distrahens non sit in eodem loco, 380. 1.

Circa alia mancipia, & quascumque

alias res, quæ & circa ex Guinea statuantur dispositioni iuris communis, 381. 2.

Non procedit in mancipiis ex Regno Angolæ adductis, ibid. 6.

Sic tamen, si emantur ab asportante, vel mercatore, seu negotiatore mancipiorum Guineæ, & non aliarum regionum, ibid. 7.

Nisi venditio fiat cum displicentia patris, durat enim usque ad duos menses, ibid. 8.

Concordatur, & explicatur textus noster, ibid. 9.

Non sufficit, quod intra mensem extrajudicialiter servum redhibeat, si autem ditor servum acceptare nolente, 382. 10.

Secus si fiat venditio per proxeneta, qui pretium recipiat, & servum tradat, ibid. 11.

Unde deducerentur verba: Quando ambos, &c. ibid. 12.

Protestatio locum habet, etsi venditor fuerit in termino urbis, vel oppidi, & extra eorum continentia, ibid. 13.

Si iudici non protestetur, inutilis est protestatio, & quælibet denuntiatio ibid. 14.

Redhibitio quoad servos, & animalia.

Emens servum adeo morbosum, ut sibi servitium nequeat præstare potest venditori illum redhibere probans in potestate venditoris tali morbo laborare, dum tamen venditorem citet intra 6. menses traditionis die computatos, 363. 1.

A quibus d. jure communi ædilitium edictum fuisse latum, 364. 2.

Et quot capita contineret, & quid in illis, ibid. 3.

Vendens servum, jumentum, vel equum, vitia, & morbos palam emptori manifestare tenetur, alias pretium cum interesse, & damnum restituere debet, si intra 6. menses emptor contractum rescindat, & rem velit restituere, ibid. 4.

Emptori contractui stare volenti, & agere ad diminutionem pretii propter vitium, vel morbum, datur actio intra annum quanto minoris, redhibitoriaque cessat, si venditori vitium erat incognitum, ibid. 5.
 Referuntur differentia inter actionem quanto minoris, & redhibitoriam, ibid. 6. & 7.
 Idem ad cuiuscumque alienationem, etsi de mancipiis, & iumentis tantum loquatur, 365. 8.
 Item ad donationem in solutum, 365. 9.
 Nec non ad dorem aestimatam estimatione emptionem faciente, ibid. 10.
 Item ad donationem, quando a promissione incepit; secus si a traditione, ibid. 11.
 Et etiam ad contractum emphyteusis, ibid. 12.
 Nec non ad locationem ad longum tempus, ibid. 13.
 Minime tamen in aliis locationibus procedunt, ibid. 14.
 Fiscus res fiscales vendens redhibitoria non tenetur, 365. 15.
 Item in procuratore fiscali, si sciens vitium, vel morbum dolo se vendat, ibid.
 Actiones extendunt etiam ad res mobiles, ibid. 16.
 Nec non ad immobiles, si fundus venditus producebat herbas pestiferas venditionis tempore, secus si post orientur, ibid. 17.
 Idem si in constructione parietum, vel tectorum, vitium lateat occultum, 366. 18.
 Nec non si plures res ejusdem generis uno pretio, vel diversis vendantur, ibid. 19.
 Idemque, si res inter se sunt annexae ut commodè nequeant separari, ibid. 20.
 Redhibitoria pro juribus incorporalibus non datur, 366. 21.
 Medicus, vel Marefcalco per ignorantiam non excusantur, nec Doctor, librum videns, nisi emptor se ignorasse probasset, ibid. 22.
 Morbus, seu vitium, quo redhibitoria

conceditur, debet impedire ministerium, & usum rei emptae, vel deteriorem facere, 366. 24.
 Redhibitoria non conceditur, si vitium, vel morbus usum rei non impediunt, 367. 25.
 Nec pro mino vitio; sic tamen pro re minima vendita, ibid. 26.
 Datur tamen actio quanto minoris pro minimo incommodo, ibid. 27.
 An procedat de jure regio, 367. 27.
 Remissio.
 Necessarium est in actione redhibitoria, ut animal venditum sit vitiosum tempore venditionis, vel paulo ante, ibid. 28.
 Secus si res vendita post contractum vitiosa, vel morbo sa reperitur, ibid. 29.
 Redhibitoria debet intra 6. menses à traditione rei emptae computatos intentari usque ad Citationem, ibid. 30.
 Non currit tamen, nisi à die scientiae, 368. 31.
 Si ignorantia morbi sit supina, currit tempus à die ignorantiae, ibid. 32.
 In venditionibus conditionalibus, conditione pendente, tempus non currit, ibid. 33.
 Venditore in emptorem exempto ante lapsum semestre ad pretium agente, emptore excipiente de rei vitio, transacto termino auditur, exceptioque perpetuabitur, ibid. 34.
 Actio redhibitoria, & quanto minoris praescribi possunt, etiam stante mala fide, et si in animae iudicio post annum, & annos teneatur, ibid. 35.
 In foro conscientiae venditor, praescripta actione, tenetur ad reddendum pretium, si dolus causam dedit contractui, & ad illud minuendum, si in illo incidat, 368. 6.
 Post praescriptionem tamen actio competit ex vendito, ibid. 35.
 Redhibitoria agens, si non obtinuit, uti potest actione quanto minoris, ibid. 37.
 Revendita pacto displicentiae, emptor recedere potest à contractu intra 60. dies

dies et si res non sit vitiosa, 369. 38.
 Sex menses conceduntur ad redhibendos servos ex quacumque parte asportatos, exceptis adductis ex Regno Guineae, 370. 44.
 Redhibitoria cessat, si morbus facile cerni possit, ibid. 1.
 Proceat, si emptor, & venditor simul rei vitium ignoraverint; secus si venditor sciat, ibid. 2.
 Contrarium sentientes intelliguntur, & conculantur, ibid. 3.
 Redhibitoria cessat, & actio quanto minoris, si vitium natura occultum tempore contractus ex alicujus relatione emptor cognovisset, 371. 4.
 Emptor agit ad interesse, si videns, aut sciens animal esse morbosum stipuletur sanum esse, &c. 371. 5.
 Redhibitoria cessat, venditore vitium, vel morbum rei venditae, tempore venditionis manifestante, ibid. 6.
 Idem si venditor vendat, pacto adjecto, non velle teneri de aliquo certo vitio, vel causa, ibid. 7.
 Nisi venditor vitium sciret exceptum, & de eo non certioraverit emptorem, 8.
 Idemque, venditore generaliter dicente, nolle teneri de aliquo vitio, si illum sciebat, ibid. 9.
 Equo vendito cum omnibus suis morbis, & vitiis, aliquibus narratis, si aliquod vitium, vel morbum, etiam expressis patitur, emptor agere contra venditorem potest, 372. 10.
 Idem, si vendens equum asseruit sanum, & dixit nolle teneri de aliquo vitio, si postea vitiosus appareat, ibid. 11.
 Negata redhibitoria, negatur etiam actio quanto minoris, ibid. 12.
 Redhibitoria negatur ementi servum morbosum, si morbus sit levis, nec ejus usum impediatur, & etiam actio quanto minoris, ibid. 13.
 Animi vitia regulariter detegere venditor non tenetur, nisi in pactum deducantur, nec redhibitoria obligatur, si ea ignoravit, 373. 2.
 Actione tamen quanto minoris tenetur, ibid. 3. 325.
 Tomo IV.

Redhibitoria datur, si venator sciens animi vitium, tacuit, ibid. 4.
 Idem in servo fugitivo, & erroneo, etsi vitia sint animi, ibid. 5.
 Quando servus in foro vincit, venalis exponitur, venditor non tenetur exprimere esse fugitivum, 374. 7.
 Datur redhibitoria, si animi vitium admisceatur corporali morbo, ibid. 8.
 Idem in jumentis, & equis ob animi vitia, ibid. 9.
 Nec non si venditor tempore venditionis asseruit servum vitium certum non habere, & postea vitiosus sit, ibid. 10.
 Etsi venditor vitium servi ignoraverit, & asseveraverit non esse suum, ibid. 11.
 Cessante pacto seu asseveratione, vendens servum furem esse ignorans, redhibitoria non tenetur, nec exempto, ibid. 12.
 Non in fugitivo, etsi venditor ignorans vendiderit, potestque post annum, vel multos, si fugiat, redhibitoria agere intra semestre, vel quanto minoris intra annum, data ignorantia, ibid. 13.
 Intelliguntur verba: Vicio aliquid certo, ibid. 14.
 Emptor ob animi vitium à venditore celatum potest petere, quod minus valet causa vitii intra annum à traditione computatum, 375. 18.
 Actio quanto minoris quoduplex est, & ejus differentiae, ibid. 19.
 De qua textus noster loquatur, ibid. 20.
 Ex empto civili agi potest post annum ibid. 21.
 Hic annus est utilis, & currit à die notitiae, & scientiae, ibid. 22.
 Servo vendito crimen patre mortis committente, & ab eo non liberato, per sententiam emptor potest redhibere intra 6. menses, si venditor illum non certioravit criminis, ibid. 1.
 Idem si servus tentet se à rebus humanis extrahere, 376. 2.
 Aliquo affirmante aliquid artificis v. g. adesse servo, cum non sit, emptor potest

test illum redhibere, *ibid.* 1.
 Non tamen tenetur venditor perfectum
 in arte præstare, sed aliquo modo peri-
 tum, *ibid.* 2.
 Nisi venditor dicat optimum artificem,
 seu cocum esse, *ibid.* 3.
 Actus redhibitionis tantum pendet ab
 animo, & emptoris æsto, 382. 15.
 Elapsis duobus mensibus, huic actioni
 locus non est, 282. 22.
 Procedunt in absente negotio stante; se-
 cus si extra regnum, *ibid.* 23.
 Quia procuratorem reliquerit, qui ci-
 tari possit, vel uxor, an sufficiat pro-
 testatio, ut duo menses dentur, nec
 currant, nisi à die quo absens ad re-
 gnum pervenerit, *ibid.* 25.
 Redhibitoria procedit tam in re emptā,
 & venditā, quam in alienata ex per-
 mutatione, datione insolutum, vel
 ex alio titulo dominium transferente
 excepta donatione, 385. 1.
 Redhibitoria datur etiam in rebus in-
 animatis tam mobilibus, quam immo-
 bilibus pro eorum vitiis, *ibid.* 1.

Redimere actione facta.

Debitor post additionem rem nequit redi-
 mere debitum solvendo, 318. 34.
 Contrarium tamen defenditur, & fun-
 damentis respondetur contrariis, 329.
 35.
 Re addita tradita, & possessione adepta,
 debitor rem non redimit, nec ejus obla-
 tionis debiti locus est, 329. 36.
 Pignore addicto creditori in satisfactio-
 nem crediti, debitori non competit jus
 offerendi contra creditorem possiden-
 tem pignus, nec etiam si tanquam ex-
 transeus licitator rem sub hasta emit,
 licet secus sit antequam petat, *ibid.*
 37.
 Contrarius refertur, & explanatur,
ibid. 38.
 Sed rejicitur, & concordatur, 330.
 39.
 Creditore anteriori pignus vendente ju-
 re creditoris, & servatis servandis,
 tertio extraneo emptori, posterioribus
 creditoribus jus offerendi denegatur.
ibid. 40.

Si creditor posterior, seu debitor pignus
 vendat, emptor potest conveniri hy-
 pothecaria, ut rem dimittat, aut sol-
 vat, *ibid.* 41.
 Procedunt si creditor anterior, sive pos-
 terior in judicio venditionis auditus,
 & præsertim non fuit locus si legitime ci-
 etur, *ibid.* 42.
 Pignore jure creditoris vendito, si à
 creditore, cujus instantia hasta ex-
 positum est, tanquam extraneo licita-
 tore ematur, posterior creator à jure
 offerendi non excluditur, *ibid.* 43.
 Si posterior creditor offerat priori cre-
 ditori, si iste pignoris dominum acqui-
 vit additione, seu insolutum datio-
 ne, vel a datione à judice facta ex
 secundo decreto, servata forma, 331.
 44. Remissiv.
 Jus offerendi per 30. annos durat in cre-
 ditoribus in casibus, in quibus locum
 habet, *ibid.* 45.
 Facultas solvendi, seu redimendi durat
 in debitore, usquequo dominium
 emptor acquirat, nisi ex alio capite,
 sit nulla subhastatio, *ibid.* 46.
 Ex conventionem, certo tempore apposto
 ad redimendum, eo transacto, mora
 non purgatur, *ibid.* 47.

Reductio.

Ut reductio petatur, sufficit, quod arbi-
 tramentum, seu æstimatio pretii rei
 venditæ partibus displiceat, si inque
 fiat, seu irrationabiliter, nulla facta
 mentione lésionis, saltem in sexta par-
 te, 113. 30.
 Judex in definienda hujusmodi reductio-
 ne arbitrabitur, an æstimatio facta
 ab arbitratoribus, de qua partes con-
 queruntur, sit irrationabilis, vel
 æqua, nulla expectata lésione in sex-
 ta parte, *ibid.*
 Intra quod tempus reductio ad arbitri-
 um boni viri petenda sit, 114. 37.
 Reductio arbitramenti facta ab arbi-
 tratore à partibus electo, peti debet à
 judice, ad quem cognitio spectat,
 114. 42.
 Judex loci est competens, cum pars con-
 queritur

queritur à partitoribus publicis, vel
 à partibus electis; idemque jure His-
 pano, *ibid.*
 Non ad judicem arbitratoris rei, vel
 actoris recurritur pro reductione, sed
 ad judicem loci, ubi compromissum
 factum fuit, 115. 22.
 Reductio compromissi, petenda est coram
 judice loci, *ibid.* 45.
 Procedit, si compromittentes sint ejus-
 dem fori judicis loci compromissi, quia
 si sint diversi, sequitur jus commune,
ibid. 46.
 Reductio pretii arbitrati in contractu
 emptianis, & venditionis, peti debet
 coram judice competenti, *ibid.* 47.
 Judex pro reductione ad arbitrium boni
 viri cogere debet contrahentes, ut no-
 viter compromittant, *ibid.*
 Cognitio reductionis referri debet ad
 causam principalem, & non ad lau-
 dum, 116. 48.
 Pro reductione ad eundem est judex, cui
 cognitio pertinet, *ibid.*
 Reductio petenda est coram judice, qui,
 semoto compromisso, vel arbitramen-
 to judex causæ futurus erat, *ibid.*
 Reductio peti debet coram judice rei,
ibid.
 Quæ opinio verior, & communior, ser-
 vaturque in nostro Regno in defectu
 legum, 116. 49.
 Refutatur argumentum deductum ex
 Ord. lib. 3. tit. 78. §. 2. *ibid.* 50.
 Si contrahentes, pretio rei venditæ in
 arbitrium tertii collato, conquerantur
 reductio petenda est coram judice il-
 lius, qui semoto compromisso reus fu-
 turus erat, 117. 51.
 Item coram judice contractus, si ibi in-
 veniantur, *ibid.*
 Et de jure nostro regio, licet ibi non in-
 veniantur, *ibid.*
 Petita reductione pretii arbitrati, judex
 debet cogere partes, ut duos arbitra-
 tores fidedignos assumant, qui de no-
 vo arbitrentur, & si concordent, eis
 stare tenentur. si discordent, judex,
 cum illis arbitrat, ut cum aliquo
 concordet, 117. 52.
 Reductio ad arbitrium boni viri semel

tantum co. petit, *ibid.* 54.
 Reductio secunda non conceditur, ne res
 trabatur in infinitum, 119. 62.
 A reductione non conceditur appellatio,
ibid. 63.
 Reductio ad arbitrium boni viri est spe-
 cies appellationis, *ibid.*
 Reductio introducta fuit in locum appel-
 lationis, *ibi.*
 Prohibito uno, censetur omnia prohibi-
 ta, per quæ illud unum deveni-
 tur, *ibid.*

Relatum.

Relatum est in referente cum omnibus
 suis qualitatibus, 166. 3.

Remedium.

Remedium L. 2. Cod. de rescind. ven-
 dit. rei valorem scienti non competit,
 29. 40.
 Contra lædentem durat per 30. annos
 jure Casareo, 47. 73.
 In Ecclesia vero, Principe, vel republica
 protelatur usque ad 40. annos, *ibid.*
 74.
 De jure Castellæ usque ad tricennale,
ibid.
 Nec cum illis ejusdem quadriennium
 regni servatur, *ibid.*
 Quod tempus juris communis varie apud
 varias provincias restrictum est,
ibid. 75.
 Remedium dict. L. 2. Cod. de rescind.
 ultra prædicta tempora proponi non
 potest, in agendo, quam excipiendo,
ibid. 76.
 Auxilium dict. L. 2. emptori datur læ-
 sione ultra dimidium excessu iuge-
 rum resultantem, 242. 12.
 Decisio L. 2. Cod. de rescind. vend.
 comprehendit etiam res mobiles 303.
 3.
 Et conceditur hoc beneficium, & si con-
 tractus sit perfectus, & res tradita,
 pretiumque solutum, 309. 3.
 Et utrum detur contra tertium rei pos-
 sessorem, 311. 4.
 Remedium L. 2. Cod. de rescind. pro-
 cedit

cedit etiam in pensione constituta super aliquo beneficio, et si non adsit latio ultra dimidium, 320. 13.

Renovatio.

Renovatio emphyteusis potest fieri lite pendente, 284. 3.

Per verbum Res quævis res pretio æstimabilis intelligitur, 8. 20.

Rei magis veritas, quam verba inspicere debent, 75. 18.

Restitutio in integrum.

Intra quadriennium tantummodo petenda est, quod debet esse continuum, 45. 67.

Quadriennium ad restitutionem petendam concessum numeratur ex die, ex quo annus utilis olim currebat, ibid. 68.

Annus utilis mineri latio competebat post completam ætatem 25. annorum, locum vero datur quadriennium, idemque in restitutione maioris, ibid.

Quadriennium concessum ad petendam restitutionem currit à die, qua quis scivit jus, & actionem sibi competere, 46. 69.

Restitutio in integrum datur minoribus, & maioribus ex capite ignorantie contra prescriptionem 10. vel 20. annorum, 155. 12.

Restitutio in integrum competit fisco, minoribus, vel reipublicæ tam adversus lapsum 8. dierum, quam 15. annorum, 326. 22.

Quando incipiat currere quadriennium prædictis accessus ad restitutionem petenda ibid. Remissiv.

Retractus.

De jure nostro regio consanguineis, & sociis non conceditur, 286. 4.

Si res ad multos spectat heredes, vel socios, & est talis, ut sine dispendio di-

vidi nequeat, & unus sociorum vendat extraneo partem suam, valida est venditio, nec retractatur, ibid. 5.

S

Salarium.

Famulo, vel famule ad beneficiendum servienti salarium debetur, attento servitii tempore, & ejus qualitate, atque famuli, 303. 1. Refertur dispositio Ord. antiq. lib. 4. tit. 19. ibid.

Salarium tam promissionis, nec etiam officio judicis, attento jure communi peti potest, 504. 3.

Idem jure nostro si promissio in genere non procedat, ibid. 4.

Nisi soleat suas operas locare, & aliis serviat pro salario, & dominus eas conducat, ibid. 5.

Dummodo conductio domini, & locatio famuli copulative concurrant, ibid. 6.

Salarium non conventum debetur ex consuetudine loci, ibid. 7.

Intelligitur Ord. lib. 4. tit. 29. in principio. ibid. 8.

Procedit in famulis, & vilioribus personis pro expensis etiam sine salario sæpe numero servientibus, secus in vacantiis ad honestiora munera, 505. 9.

Famulis continue non servientibus etiam salarium debetur, ibid. 10.

Idem, si dominus, & famulus non conducant, & locent respective operas, & pauperes sint, à rebusque suis propter occupationes distraherentur; secus si divites, &c. 505. 10.

Mandatum oneroso suscepto, & difficili judex potest ex officio salarium constituere, et si à principio de illo non convenit, ibid. 11.

Famulo sui instantia suscepto, & ob amicitiam, donec commodum querat, salarium non debetur, ibid. 12.

Beneficio à Principe contemplatione domini famulo concesso, in salario compen-

pensatur ibid. 13. Servientibus munera prælegia, honoresque annexos habentia, salarium non debetur non pro officio, vel conventum, ibid. 14.

Idem si ex officii exercitio emolumenta servienti proveniant, 505. 15.

Salarium non pro officio tantum peti potest actione in factum, 506. 16.

Quid judex in arbitrando salario non contento, vel promisso ingenere considerare debeat, ibid. 17.

Quomodo salarium augeatur, vel minuat, arbitrio judicis relinquatur, ibid. 18.

Dominus famulo teneturolvere idem salarium, quod eidem pro eodem laboreolvere solebat, ibid. 19.

Si tamen certum non solvebat, tunc arbitrio boni viri persolvat, 506. 19.

Intelligitur, & interpretatur Ord. lib. 4. tit. 31. ibid. 20. & seq.

Salarii taxatio tunc locum habet, quando nec lege, nec conventionepartium, neque consuetudine certa summa determinata reperitur, ibid. 21.

Judex in salario taxando justā summam debet constituere, 507. 22.

Salarium tantum debetur pro tempore, quo laboravit, & non alias, ibid. 23.

Famulo infirmo salarium non debetur pro infirmitatis tempore, ibid. 24.

Imo impensus cum eo factus domino tenetur satisfacere, 507. 24.

Nisi infirmus in sui locum alium posuit, vel postquam convalescit tantum servit, quantum egrotavit, 507. 24.

Salarium arbitratum secundum consuetudinem solvi servitii tempore, & non sententia, vel quando liquidatio fit, ibid. 25.

Salarium maius à iudice taxatur anno, quo adest rerum penuria, quam quo annona est utilior, ibid. 26.

In arbitrando salario ratio qualitatis famuli tam respectu ætatis, quam sexus haberi debet, ibid. 27.

Famule Monialium intra claustra degenti salarium non conventum non debetur, 507. 28.

Famulis Scholasticorum, quibus ad studendum tempus datur salarium servitii non debetur, 508. 29.

Famulo magistro servienti, ut eum artem suam doceat, salarium non debetur, ibid. 30.

Imo ipse ex consuetudine magistro solvit, 508. 30.

Magister famulum docere, & contractum cum eo initum adimplere debet, & quid sit, ibid. 31.

Filiosfamilias patri servienti salarium non debetur, ibid. 32.

Privigno salarium à vitrico debetur pro tempore, quo ei servit, si sit in ætate, qua illud mercatur, & vitricus famulam excuset, quem alias conduceret ibid. 33.

Minori, vel maiori 10. annorum salarium non debetur, alimenta tamen cum servitiis compensantur, 508. 33.

Decennio minor alimenta ex bonis suis taxata vitricoolvere debet; idemque in tutore, & curatore respective, ibid. 33.

Nisi ex conjecturis appareat vitricum vel curatorem præstitisse minori, vel privigno gratis alimenta, 508. 34.

Quid inter fratres sibi ad invicem officia præstantes, ibid.

In salario taxando qualitas servitii, & laboris attenditur, 509. 35.

Salarium labores adæquare debet, qui in specie debent probari, ibid. 36.

In salario arbitrando qualitas loci, ubi præstite operæ attenditur, ibid. 37.

Inito contractu inter dominum, & famulum super servitio, conventio debet servari, ibid. 38.

Pro salario in bonis domini competit hypotheca, & ante omnia deducitur, maxime si relinquatur testamento, ibid. 39.

Etiam si pro tempore, quo fuit conventum, famulus non serviret, si, ipsam non stetit, ibid. 40.

Salarium pro certo tempore, vel opere convento non debetur, nisi tempore, vel opere expleto, ibid. 41.

Nisi aliud conveniatur, vel operarii sint pauperes, 509. 41.

Quisnam

Quisnā monet & valor in sala. u. solutione sit attendendus, ib. d. 41. Remissiv.
 Salarium augetur, vel minuitur, crescente, vel minvente labore, 509. 42.
 Nisi consuetudine particulari aliud statuatur, 510. 43.
 Vel famulus indefinit. ad serviendum conduceretur, aut si convenientes labores muneri, quo fungitur, sint connexti, ibid. 44.
 Famulo conducto minori salario, quam à lege taxari debebat, dominus in conscientie foro æquivalens solvere tenetur, ibid. 45.
 Servienti minori pretio speranti à domino aliud beneficium, etsi illud non obtineat, dominus ad restitutionem non tenetur, 510. 45.
 Domino aliquo tempore certum salarium famulo solvente, & si ab initio non conveniretur, conautio præsumitur per solutiones antecessantes, ibid. 46.
 Serviens salario convento aliud nequit exigere, ibid. 47.
 Famulus ad benefaciendum serviens nullo convento salario pro servitio fieri consueto, potest dominum convenire, ut illi solvat secundum Provincie consuetudinem, 510. 1.
 Recipiens minus salarium, quam consuevit, ad supplementum potest agere, 511. 2.
 Taxa salarii famulorum, & famularum, ut rixæ evitentur, introducta fuit, 510. 1.
 Taxa salarii solum habet locum in famulis ad benefaciendum servantibus, ibid. 2.
 Relinquitur que arbitrio iudicis, si famuli sint personæ inferioris qualitatæ, ibid. 3.
 Constitutio circa salaria non conventa est de reservatis recipi, ibid. 6.
 Iudex ex causa causa potest salarium constituere, 516. 6.
 Salarium à lege, vel Principe constitutum competens est, & iustum, & officialis ultra recipiens ad restitutionem tenetur, 517. 7.
 Salarium à consuetudine statutum in certa summa competens est, ubi lege

non definitur, ibid. 8.
 Salarium inter partes conveniunt uti lex debet servari inter contrahentes, ibid. 9.
 Nec qui operas suas iocavit, plus petere, nec conductor minus solvere potest, ibid. 10.
 Nisi summam à lege taxatam excedat, 517. 10.
 Iudex in salario arbitrando nequit summam à lege taxatam excedere, ibid. 11.
 In salario à lege taxato non intrat arbitrium iudicis pro maiori summa, 517. 11.
 Dum tamen famuli victum, & vestitum à Domino recipiant, secus si non, ibid. 12.
 Economis, cubiculariis, secretariis, & similibus octo millia teruntia pro salario debentur, 518. 1.
 Negligentes in administratione salarium consequi non debent, expensasque factas amittunt, ibid. 2.
 Uxori bona rarum administranti salarium non debetur, 518. 2.
 Nec etiam dolo administratori, & rationem administrationis suæ non reddenti, ibid. 3.
 Economo fructus alicujus Ecclesiastici beneficii percipienti salarium debetur, ibid. 4.
 An Vicariis Generalibus Episcoporum, vel Capituli, Sede vacante, salarium debeatur, & peti possit ab Episcopo successore pro tempore antecessoris, vel ab ejus hæredibus, 519. 7. Remissiv.
 Episcopus absque Ecclesiæ facultate mercedem potest constituere honesta servitia impendentibus juxta servitii meritum, ibid. 8.
 Si Episcopus famulo beneficium eo servitio ei præstita loco mercedis, concesserit, dicitur simonia; secus si aliter, 519. 10.
 Officialibus domus Episcopi, & Magnatum, si duo, vel plura ex præfatis muneribus inserviant, salarium augeri non debet, 520. 11.
 Salarium taxatum ultra victum, &

vestitum taxari debet in famulis apud nos servantibus, ibid. 12.
 Antearbulonibus, & adsequis Capellani 4000. teruncios pro salario debentur, & pedisequis 3000. famulisque à calcaribus 2500. ultra victum, & vestitum.
 Scutiferis Domini in minori salario servantibus ob officia, & beneficia à dominis fieri solitis, salarium augetur, si domini talia non conferant, ibid. 2.
 Intellige in Capellanis assumptis ad obsequia præstanda, ut Missas celebrent in Oratoriis dominorum, 521. 3.
 Capellariis, & pedisequis præfatis servantibus ob præmia beneficiorum sperata, eis consequutis, salarium non debetur, ibid. 4.
 An præscriptio salarii Capellano debet locum habeat, vel non, ibid. 5. Remissiv.
 Salarium taxatum ultra victum, & vestitum debetur, 521. 6.
 Victus, & vestitus præsumuntur à domino præstiti, dum contrarium non probatur, ibid. 7.
 Vestimenta, & cibaria secundum ordinem, & dignitatem personarum distribuuntur, ibid. 8.
 Virginibus ancillis Comitissarum, & uxorum magnatum per 10. vel 12. annos servantibus 60000. teruncios pro dote constituuntur, & si tanto tempore non serviant 5000. pro anno ultra victum, & vestitum, 522. 1.
 An dominus dotans familiam, cui mercedem debebat dicatur animo donandi dotasse, vel compensandi cum debita mercede, ibid. 2.
 Taxa in hujusmodi salarii subrogatur loco dotis, cum tempus non expletur, ibid. 3.
 Uxor matronis debetur salarium 4000. terunciorum, & nutricibus 8000. ultra victum, & vestitum prædictis per annum præstandum, 522. 1.
 Pedisequis nobilium, & Senatorum, & famulis à calcaribus salarium 2000. teruntiorum per annum debetur, &

matronis, famulabusque penoris, & coquina 3000. nutricibusque 6000. ultra victum, & vestitum, 522. 1.

Famulus extra domum servantibus quibuscumque personis 1500. per annum pro salario debentur ultra victum, & vestitum, 523. 1.

An concubina debeatur salarium pro servitiis præstitis, 523. 2.

Salarium famulorum personarum inferioris qualitatæ arbitrio iudicis relinquitur intra tamen quantitatem taxatam, ibid. 1.

Arbitrium iudicis non habet locum, nisi in famulis inferioris ordinis, ibid. 3.

Enucleatur Cod. lib. 4. tit. 29. in principio, & §. ibid.

Judicatio salarii intelligitur ultra victum, & vestitum, 524.

Famulis personarum inferioris qualitatæ minus, quam alius illustrium salarium taxatur, ibid.

Alia huc consonantia, 524. 5. Remissiv.

Salaria taxata solum debentur masculis 14. annos, & feminis 11. habentibus, & si non excedant arbitrio iudicis relinquantur, intra tamen taxatum, 524. 1.

Septennium habenti salarium debetur, ibid.

Minoribus septennio utriusque sexus salarium non debetur, ibid. 2.

An minores possint uti beneficio restitutionis in integrum adversus arbitrium salarii, aut remedio lesionis ultra dimidium, 524. 3. Remissiv.

Famulis ad benefaciendum servantibus tantum salarium taxatum debetur, ibid. 1.

Beneficio, vel donatione à Principe, vel alia persona famulo concessa, contemplatione domini cum salario debito, ac promisso compensatur, 525. 1.

Si de compensatione agatur, persona, contemplatione cuius donatur, vel actus geritur, inspicitur, ibid. 2.

Si dominus in munere assequendo industriam, & laborem impendit, cum salari-

salario compensatur, 527. 9.
 Quilibet pro opera sua mercedem potest
 expetere, ibid. 10.
 Recompensatio potest accipi pro interese,
 præcipue pro danno vitando, ibid.
 Iniquum est laborem, & industriam in
 querenda gratia a libitum domino
 non prodesse, 527. 11.
 Compensatio solum admittitur, si domi-
 nus pro munere assequendo pecuniam
 expendit, ibid. 12.
 Salaria alimentorum loco succedunt,
 527. 12.
 Pecunia pro assequendo beneficii impen-
 sa cum salario compensatur, 528.
 Contrarium defenditur, etsi exhibita
 servitia pecuniis æquen. expensis, ibid.
 14.
 Debitor voluntarius creditori donans
 præsumitur donandi animo donare,
 & non compensandi, 528. 14.
 Non tamen in famulo absque salario ser-
 viente conventiunt tacita, vel expres-
 sa, quod dominus à Rege aliquid obti-
 neat, ibid.
 Alias limitaciones, 528. 15. Remissiv.
 legato simpliciter à domino famulo reli-
 cto, compensari debet cum salario,
 530. 1.
 Quod multis exemplis comprobatur,
 2.
 Contrarium tamen jure communi inspec-
 to tenetur, 531. 3.
 Salarium debitum est voluntarium, ibid.
 4.
 Dispositio nostra non ex jure civili, sed
 ex novo descendit, ibid. 5.
 Legato, seu donatione titulo dotis famu-
 lo, vel famula facta, cum salario non
 compensatur, ibid. 6.
 Contrarium tamen verius, & ut tale se-
 quitur, 532. 9. 14.
 Respondetur fundamentis contrarium
 asserentium, ibid. 15. & 533. 16.
 17.
 Domino famulo legatum relinquente
 cum salario compensatur, si aliter non
 statuatur, 533. 18.
 Et si legatum sit maius, vel minus, quam
 salarii debitum, ibid. 19.

Si quantitas relicta cum obligatione d-
 bita convenit, etiam jure communi
 attento præsumitur animus compen-
 sandi legatum in voluntario debito,
 534. 20.
 Idemque si legetur eadem species, quam
 legatario debetur, vel si pro
 debito erat obligatus, 534. 20.
 Famulo legatum acceptante amplius sala-
 rium petere nequit, nisi minoris fuerit
 quantitatis, ibid. 21.
 An legatum famulis factum in recogni-
 tionem servitorum tollatur, si proce-
 dente tempore testator mercedem fa-
 mulis solvit, & fiat quietatio, 534.
 22. Rem. Trv.
 An legatum pro salario, & remunera-
 tione laborum factum præcedat legiti-
 mam in compensatione, 534. 23. Re-
 missiv.
 Dispositio Ord. lib. 4. tit. 31. §. 11.
 procedit tam in donatione inter vivos,
 quam causa mortis, ibid. 24.
 Anteambulatoribus, & pedisequis, si
 ultra suum officium alii inferant,
 etsi à principio nihil diceretur salari-
 um non augetur, 536. 1.
 Augetur tamen, si ad ea exercenda fuit
 receptus, vel postea deputatus, ibid.
 Famulo simpliciter ad serviendum sus-
 cepto, licet pluribus inserviat officiis,
 plura salaria non debentur, 536. 2.
 Famulo ad munera administratoris, seu
 æconomi, suscepto, simul cum illo
 anteambulatoris pedisequi, &c. nullo
 salario convento, ei salarium augetur
 attenta utraque occupatione, ibid.
 3.
 Famuli, & famule, si intra triennium
 à tempore, quo servire destituerunt, sala-
 rium non petant, illud deinceps ne-
 queunt petere, nec domini illud solve-
 re tenentur, modo domini in loco, ubi
 in famulatum eos receperunt, triennio
 præseverent, 338. 1.
 Alii tenent procedere in propria, & vera
 præscriptione: sicque necessariam esse
 bonam fidem ex parte præscribentis,
 ibid.
 Alii per viam præsumptionis procedere

eo quod si solus per triennium tacuit,
 239. 3.
 1. utio salarii lapsu triennii partibus
 præstibus probatur, ibid. 4.
 Dicantque præsumptionem hanc esse ju-
 ris, & de jure, nec probationem con-
 trariam admittere, ibid. 5.
 Alii præsumptionem aris tantummodo
 admittereque probationem in contra-
 rium, 539. 6.
 Alii tenent textum loqui de extinctione
 actionis famulis competentis, ne post
 triennium dominum in judicio conveni-
 ant, ibid. 7.
 Pro concordia duo casus distinguuntur:
 1. legem procedere per viam præscrip-
 tionis, quando agit de annalis, quo-
 cumque modo paciscentibus cum domi-
 nis de servitio, & salario sibi præ-
 stando singulis annis, ibid. 8.
 Juris acquisitio sola præscriptione tribui-
 tur, 540. 9.
 Adversus famulum minorem 25. anno-
 rum triennium non currit, nisi à
 tempore maioris ætatis, ibid. 10.
 2. Casu procedit lex per viam præsump-
 tionis, si famuli sint inferioris gradus,
 & pro mensibus conducti, ibid. 11.
 Ora lib. 4. tit. 32. in præscriptione pro-
 cedat, & textus in §. 1. in præsumptione
 salarii solutionis, 541. 14.
 Dominus præscriptionem famulo obji-
 ciens, ejus requisita tenetur probare,
 541. 16.
 Salarium jure communi attento non
 præscribitur, nisi 30. annorum spatio,
 quo etiam personales actiones præscri-
 buntur, 542. 18.
 Idem in Forensibus, qui servitium in lo-
 cis huic regno subjectis præstiterunt,
 ibid. 19.
 Limita otium procedere in personis ex-
 pressis, nec extendi ad operarios obse-
 quiales, ibid. 20.
 2. Non procedere in famulo salarium à
 domino petente etiam extrajudiciali-
 ter coram testibus, 542. 21.
 Idem in quocumque debito, in quo præ-
 scriptio statutaria interruptitur etiam
 per interpellationem extrajudicialem,
 543. 22. 333.
 Tomo IV.

Salarii actio non præscribitur, nisi 30.
 annorum spatio, si inter dominum &
 famulum computatione fiant, & con-
 c. usum quantum debetur, datique,
 & accepti ratio conumata, ibid.
 27.
 Idem ubi conventum salarii redacta est ad
 scripturam in manu privata con-
 sectam, 544. 28.
 Nec non si famulus rem aliquam domini
 apud se habet, vel ejus sit debitoris,
 ibid. 29.
 Contrarium deservitur, & suadetur, ibid.
 30.
 Rejiciuntur tamen, ibid. 32.
 Famulus, qui ex aliqua causa debitor
 domino etsi præscriptionis tempus la-
 batur, à sui salarii petitione non ex-
 cluditur, ibid. 31.
 Famulus in bonis domini pro salario taci-
 tam habet hypothecam, 545. 37.
 Famulo, & domino aliquam dilationem
 ad solvendum contractantibus, dila-
 tione pendente, famulus impeditus
 agere dicitur, 546. 41.
 Idem stante decoctione debitoris, vel cre-
 ditoris, ibid.
 Triennium contra pupillum non currit
 qui mercedem patri habitam post mor-
 tem patris, eo tempore non petiit,
 durante pupillari ætate, 546. 42.
 Item nec contra minorem 25. annis, nisi
 completa ætate 25. nec etiam currit
 contra heredem ignorantem, ibid.
 43.
 Nec etiam currit, lite pendente, ibid.
 44.
 1. a. a. ipso jure non tollitur, sed
 exceptionis ope, quæ à parte allegari
 debet, nec iudex supplet, ibid. 45.
 Præscribi mala fide nequit, ibid. 46.
 Per recognitionem domini debiti salarii
 cursus interruptitur præscriptionis,
 ibid. 47.
 Maxime si recognitio ex solutione par-
 tis debiti resultet, ibid. 48.
 Intellige, si recognitio fiat spontanea, pu-
 re, & pro certa summa, 546. 59.
 Triennium non currit, nisi à die finiti
 servitii, & non pro tempore, quo fuit
 servitium continuatum, 547. 50.
 Nann In-

Intellige in servitio continuo, non diver.
ibid. 51.
Nec procedit a salario privignis delato,
ibid. 52.
Præscriptio triennis non procedit, quo-
ties evidenter usus cessat, ob quam
fuit introducta, ibid. 53.
Præscriptio locum non habet, si à domi-
no merces debita famulo in testamento
relinquatur, ibid. 54.
Nec etiam procedit inter a sentes, ibid.
56.
Nec contra Ecclesiasticas personas, quæ
statuto laicali non cōprehenduntur, etsi à
Papa sit confirmatum, 547. 57.
Juramento à domino famulo delato, ju-
ratur, & si confiteatur sala-
rium, debet solvere, quin triennis
obstat præscriptio, ibid. 58.
Dominus tamen jurare non cogitur
triennalis computatione, ibid.
59.
Non procedit in vestibus, & aliis rebus
famuli a quo dominum relictis, ibid.
60.
Nec etiam in famulo statim redeunte,
ibid. 61.
Triennalis præscriptio contra minores
non currit, nisi ætate 25. annorum
completa, ibid. 62.
Non procedit in præscriptione contra
prædecessorem minoris inchoata, nisi
sit pupillus, ibid. 63.
Famulus pedes serviens ad menses pro vi-
tæ & alia re, seu mercede, in fine
mensis recedens à domino finito ser-
vitio, per tres menses tacens, salari-
um petere non potest, 549. 1.
Solutio præsumitur pro coercendis frau-
dibus, ibid. 2.
Quod solum in famulis inferioris ordinis
procedit, ibid. 3.
Magis dominis differtur, si dicant
soluisse, quam famulis solutionem ne-
gantibus, 550. 5.
Et hæc præsumptio solutionis est juris, &
de jure, ibid. 6.
Tempus trimestre in omnibus aliis merce-
dibus solitis statim solvi, sufficiens est,
550. 8.
In terminis textus, ut solutio salarii

præsumatur, non requiritur in domi-
no bona fide positiva, 551. 9.
Contrarium talis suadetur, 551. 11.
Conciliantur tamen, si dicas dominum
bonam fidem requirentem in præscri-
ptione procedere, & aliam in præsum-
ptione solutionis, ibid. 11.
Dominus debet, si negante, solu-
tionis præsumptione nequit juvari,
ibid. 13.
Dixit differens movere iudicium, quo-
jam antea debebat movere, malam
causam præsumitur forere, ibid.
14.
Quod noviter fuit constitutum, 552.
17.
Solutio salarii per alios famulos & fa-
miliares cum juramento domini pro-
batur usque ad quantitatem decem
millia regaliū, si dominus sit perso-
na nobilis, 553. 1.
Traditur ratio decidendi, & comproba-
tur, ibid. 2. & 3. & 554. 4. 5. &
6.
Salarii solutio de genere prohibitive non
est, 554. 6.
Maxime si famuli sint valde honesti,
& probatæ fidei, ibid. 7.
In debitis exiguis solutionis probatio est
difficilis, 554. 7.
Per famulos plene probatur, si depositio-
nis tempore in domini servitio non
erant absque domini juramento, ibid.
8.
Nisi per fraudem exissent de domo domi-
ni, ut pro eo testificarent, 554. 8.
Vel famulus seu domesticus talis sit, in-
quo etiam post recessum à domino, du-
ret reverentia, vel amor, 555. 9.
Sicque famuli salariati etiam postquam à
domini servitio expelluntur, in iunctis
testes integri, & omni exceptione ma-
iores, ibid. 10.
Jure nostro omnes familiares salariati,
& non salariati, ad probandam sala-
rii solutionem admittuntur, ibid.
12.
Non tamen consanguinei, si sint in gra-
du prohibito, ut testimonium pro eo
ferant, 555. 13.
In debitis famulis fides non adhibetur,
556. 15. Lege

Lege Castillæ famuli salarii non pro-
bantur testes, nec per aliud genus
probationis, ibid. 16.
Probatur a numeratione per testes de visu,
de quantitate non recordantes, quan-
titas per juramentum mutuantis pro-
batur, ibid. 17.
Domino juramentum adfertur, non
servo salarii petenti, ibid. 18.
Domini juramentum tantum admitti-
tur, usque ad decem millium regali-
um, ibid. 19.
Dummodo dominus sit qualitatis requi-
sitæ, 556. 19.
Qualitati personæ attenditur, si bonis
moribus, & probata vita induta est,
557. 20.
Ultra quantitatem decem millium regali-
um solutio probatur per Chyrogra-
phum manu famuli confectum, & si-
gnatum, etsi nesciat scribere ab alio
conficiatur, & ejus mandato subscri-
batur, & alio teste muniat, 557.
1.
Salarii conventio probatur tam per pu-
blicas scripturas, quam per apochas à
partibus scriptas, & subscriptas, &
per litteras missivas acceptatas, etsi
in genere solum de salario mentio fiat,
558. 3.
Salarii instrumentum antequam præsu-
mitur, ibid. 4.
Intellige si Chyrographum solutionis sa-
larii à famulis recognoscatur, per quos
confectum dicitur, vel per eorum hæ-
redes, ibid. 5.
Sufficitque quod non negetur, quanvis
non recognoscatur, ibid. 6.
Non tamen sufficit simplex famuli nega-
tio, ibid. 7.
Famuli Chyrographo, aut publicæ scri-
pturæ creditur, ibid. 8.
Famulus potest excipere de non numera-
ta pecunia, ibid. 9.
Famulis mortuo domino salarii peten-
tibus, ejus solutio probatur per de-
clarationem à domino in suo testa-
mento factam, aut aliis ultimis vo-
luntatibus, aut per relationem ad li-
brostrationis, dummodo dominus ex

personis sit qualificatis, 559. 1.
Magis dominis differtur, si dicant sol-
visse, quam famulis solutionem ne-
gantibus, 560. 7.
Hæc probatio solum de minimis nobilibus, &
dignitate præditi rebitur, ibid. 8.
Salarii solutio probatur per relationem
domini factam, non in ultimis voluntati-
bus ad nos viros rationum, 561.
9.
Famulo salarii non debetur, nisi pro
rata temporis, quo servivit, 562.
2.
Famulo justè expulso causa, salarii
negatur pro temporibus, quod remanet,
ibid. 7.
Intellige si certum tempus convenietur per
quod servitum debeat, 564. 8.
De famulo à domino recedente, à quo sa-
larium non recipit, nisi expensas, sine
certi temporis conventione, ibid. Re-
missio.

Scriptura

Scriptura non requiritur nisi in casibus
expressis, 100. 30.
Scriptura non est de essentia mandati,
101. 36.
Scriptura in quolibet contractu ad ejus
validitatem non requiritur, nisi in
casibus à jure expressis, 389. 3.
Regulariter scriptura privata nihil pro-
bat, 557. 1.
Scripturæ privatæ integra fides adhibe-
tur, si per statutum, vel consuetudi-
nem ita caveatur, 558. 2.
Scripturæ privatæ nobilium vim publi-
cæ habet, 558. 7.

Servire.

Omnis homo cui voluerit famulatum
præstare potest, nec ad id potest cogi,
498. 1.
Homo liber naturaliter à jure, & ratione à
commercio exemptus est, ibid. 2.
Homo servire debens secundum leges, po-
test à iudice cogi, ut aliis serviat, vel
nisi servire soleat. 499. 3.

Servire nil aliud est, quam operas præstare, ibid. 4.
 Et ideo debetur in casibus, in quibus alimenta debentur à lege, 499. 4.
 Filius familias dicitur à patre alimenta recipit, in illius utilitatem tenetur operas præstare, ibid. 5.
 Et si recuset, juste à patre alimenta denegantur, idemque emanato in patris domo alimenta recipiente, 499. 5.
 Intelligit, si sine dedecore, & verecundia possit operari, alias secus, ibid. 6.
 Nec non in operibus obsequialibus, seu officialibus, ibid. 7.
 Operæ aliæ obsequiales, aliæ artificiales, & quales dicantur, ibid. 8.
 Filius, & omnis, cui alimenta præstari debent, tenentur alimentis artibus artificiales præstare, 500. 9.
 Si alimenta hominis dispositione debeantur, alimentarius artificiales, seu obsequiales non tenentur præstare, 500. 10.
 Nisi testator jubeat legatarium in domo testatoris alimenta percipere, ibid.
 Operæ artificiales etiam hominis liberi, gerant, ceat, & stipulari possunt, secus officiales, 500. 11.
 Operæ etiam in homine libero cadunt & in obligationem venire possunt, ibid. 12.
 Filius familias legitima ætate constitutus pro arte discenda potest se obligare Magistro servire, etiam sine patris consensu, ibid. 13.
 Nisi adesset statutum obligationes à filiis familias absque consensu præstari, ibid. 14.
 Filius familias, sive puer, sive impubes obligatur ex contractu à patre gesto cum Magistro pro arte discenda, & ad mercedem, dum ejus evidens utilitas concurrat, etiam absque filii consensu, idemque in Matre, 701. 15.
 Homines liberi servire soliti, vel debentes postquam à iudice requisiti, ut alicui serviant, alteri nequeunt servire idemque in famulis, ibid. 16.
 Cogentes liberos homines ad inserviendum contra formam legis, puniuntur

arbitrio iudicis, 501. 19.
 Magnis viris servire, magnum sit premium, multisque privilegiis decoratur, 519. 9.

Servitus.

Fructus servitutis rerum naturalis, & mixta vendi potest, 76. 20.
 Habens duo prædia vicina, uno vendito, servitus viæ, seu actus per non venditum, censetur reservata in venditione, ibid. 27.
 Contrarium tamen receptius, & ut verius sequitur, ibid. 28.
 In divisione rei stabilis non censetur actum, quod quis habeat servitutem per partem alterius, nisi expresse ita caveatur, ibid. 29.
 Servitutes habentes causam continuam, & successivam permanentem censentur reservata, etsi de illis mentio non fiat in venditione, 77. 30.
 Idem in servitutibus luminum, & ne luminibus officiatur, & alius non tollendi, ibid. 31.
 Referuntur Authores contrarium sentientes, ibid. 32.
 Servitutes luminum, & ne luminibus officiatur, & alius non tollendi causam habent continuam, & perpetuam, ibid. 33.
 Et veniunt in venditione prædii dominantis, etsi de illis nulla mentio fiat, secus in servitutibus discontinuis, 78. 34.
 Rejiciuntur contrariæ opinionis fundamenta, ibid. 35.
 De differentia inter servitutes luminum, & ne luminibus officiatur, & alius non tollendi, ibid. 36. Remissiv.
 Lex nostra constituit servitutem, ne luminibus officiatur in prædiis vicini intra metam mensuræ, & quartæ, ibid. 37.
 Quod etiam in re communi procedit, ibid. 38.
 Socius non potest superædificare in pariete communi pro indiviso, invito socio, cujus domibus manifeste fabrica officit; secus, si communis pro indiviso, 79. 30.
 Pa.

Paries quando dicatur communis pro devio, & quando pro indiviso, ibid. 40.

1. Dubio paries præsumitur communis pro indiviso, ibid.
 Communio parietis non præsumitur, sed probari debet ab allegante, ibid.
 Si in instrumentis venditionis apponatur clausula Cum omnibus accessibus, introitibus, &c. Servitus itineris, aut viæ debetur, & alia etiam discontinua, alias non debita, 79. 41.
 Venditio domo pariete communi distincta, solum dimidia pars parietis vendita censetur, ibid. 42.
 Relictæ proprietate, siue usufructu, censentur relictæ servitutes, sine quibus res inutilis esset, ibid. 43.
 Domus habentes claustrum, vel porticum communem, una simpliciter vendita, porticus dividi debet, ibid. 44.
 Procedit, si in utraque domo sit ostium, per quod deveniatur in dictum claustrum; secus si in una tantum, ibid. 45.
 Servitus super domo constituta, si postea mea fiat, extinguatur, nec reviviscit, si alteri vendatur, 80. 46.
 Dum tamen tota domus acquiratur; secus si partem tantum, ibid. 47.
 Servitus acquisita aliunde per emptorem non extinguatur per retrovenditionem, sed venditor illius pretium præstat, ibid. 47.
 An, vendito Palatio, seu fundo, ex quibus aditus est ad Ecclesiam juris patronatus, ipsum jus patronatus in emptorem transeat, ibid. 49. Remissiv.
 Venditio molendino, jus aquæ & clusa, fistule, & canales comprehenduntur, etsi propter siccitatem nolere non possit, ibid. 50.
 Servitus acquisita an resolvatur, stante pacto de retrovendendo, 164. 30. Remissiv.

335

Serv.

Quis dicatur fugitivus, & erroneus, 374. 6.

Sententia.

Sententia prædicti juris, & stricte debet interpretari, 402. 25.
 De causis, quibus contrariæ præferuntur sententiæ, 516. 4. Remissiv.

Simulatio.

Simulationis particeps non auditur simulationem allegando, 301. 52.
 Contrarium sentientes conciliantur, ibid. 53.
 Simulatio juris, & de jure probationem in contrarium non accipit, 341. 2.

Solutio.

Solutio die certa non præstato, quocumque tempore fieri potest, 13. 63. & 191. 37.
 Solutioni pretii potest apponi conditio si moneta placuerit, 121. 2.
 Hæc conditio non dicitur suspensiva, sed resolutive, si res non placuerit, emptorque acquirit dominium; & fructus lucratur, 122. 3.
 Dies solutionis faciendæ præteritus non censetur, si die sequenti summo mane solutio fiat, 195. 16.
 Semper fieri præsumitur secundum titulum, & obligationem præcedentem, 532. 3.
 Regulariter cujuslibet debiti solutio non præsumitur, nisi post lapsum triennii, 540. 12.
 Præscriptione tam actio, quam omnis obligatio tollitur tanquam solutio facta, ibid. 13.
 Creditore debitum petere differente post mortem debitoris, & in tempus, de quo probationes nequeunt haberi solutio facta præsumitur, 552. 15.
 Solutio ex juris dispositione non præsumitur,

mitur, 556. 14.

Solutio regulari r conjecturas, & presumptioni obatur, 560. 7.

Solutio quoad monetam.

Præta solutione in certa moneta, auri, vel argenti, creditor, seu venditor tenebitur recipere quamlibet monetam currentem signo Principis cussam valore à Principe dato, 407. 1.

Concordatur: Ord. lib. 4. tit. 21. in princip. cum juris regulis, ibid. 2. & 3.

Limita si monetæ species in pactum deducta in totum à Principe sit reprobata, ibid. 4.

Et si moneta citra aliquam reprobationem ab hominum commercio penitus recedat, & non inveniatur, ibid. 5.

Et si aliter moneta promissa haberi nequeat, quam maxima difficultate, & dispendio 408. 8.

Nec non si creditor damnum ex solutione currentis monetæ patiat, secus si damnum non patiat, 408. 7.

Creditor non tenetur accipere monetam non ejusdem lægi, & materiæ, & si nullum pateretur damnum, ibid.

Creditor quando dicatur damnum pati, vel non, ibid. 8.

Intelligitur. Ord. lib. 4. tit. 21. in princip. ibid. 9.

Comprobaturque intellectus, ibid. 10.

Temperatur consuetudo unâ monetâ pro alia solvendi, ibid. 11.

Procedit ubi creditori damnum non infertur ex tali mutatione, 409. 12.

Si moneta a gentea, & alterius speciei solvenda sit pro aerea habita in obligatione respicitur augmentum valoris aureæ de tempore solutionis debitæ, ibid. 13.

Alias minus solveret, & creditor damnum pateretur, ibid. 14.

Moneta generica in obligatione appositâ solutio fieri potest de omni specie monetæ etiam minutissimæ ibid. 15.

Idem speciali pacto circumscripito, nec non

creditoris damno secluso, ibid. 16.

mutato va ore monetæ teneatur creditor eam recipere, & quomodo, 410. 17. Remissiv.

Mutatio bonitatis intrinsecæ monetæ qualis sit, ibid. 18.

Et qualisnam mutatio bonitatis extrinsecæ, ibid. 19.

Mutatio formæ monetæ minime consideratur, ibid. 20.

Moneta idem pondus retinente, & materiæ bonitatem, si de una in aliam formam transeat, debitor non cogitur solvere secundum antiquam formam, nisi creditori intersit illam potius, quam aliam habere, 410. 31.

Mutata bonitate intrinsecæ monetæ tempore contractus, & solutionis in medio in contractibus attenditur valor, & æstimatio temporis obligationis contractæ, nisi aliud à contrahentibus conveniatur, ibid. 22.

Et si obligatio solvendi stipuletur in diem, & sub conditione, 410. 23.

Sive obligatio procedat ex datione pecuniæ, sive ex sola promissione dandi, aut solvendi, 411. 24.

Æstimatio temporis contractus inspicitur, sive debitor sit in mora solvendi, sive non, ibid. 25.

Etiam si solutio, seu restitutio promittatur de moneta usuali, ibid. 26.

Et quanvis promissio fieret de moneta currenti, ibid. 27.

Nec non etsi addicantur verba de moneta currente tempore solutionis, ibid. 28.

Et etiam illa: Monetæ currentis solutionis tempore, ibid. 29.

Idem, sive moneta ex tempore contractus creverit, sive decreverit, ibid. 30.

Intellige respectu decrementi, seclusa debitoris, vel creditoris mora, alias attendetur tempus moræ, & non obligationis, 412. 31.

Si pecuniam mutuam accipiens pro pluris quam acceperit, vel etsi reproba sit pro bona experderit erga mutuantem non tenebitur ad restitutionem probæ pecuniæ, nec ad illud plus industria sibi

bi comparatum, ibid. 32.

Tempus contractus inspicitur, sive origo descendat ex contractu, vel quâvis lege, aut statuto, ibid. 33.

In solvendo debito derivante ex aliqua lege, vel statuto inspicitur monetæ valor de tempore conditæ legis, vel statuti ibid. 34.

Alii solutionis tempus attendi debere dicunt, ibid. 35.

Rejiciuntur tamen, & conciliantur, ibid. 36.

Idem procedit etiam in gratia, munda, vel præcepto Principis, si valorem sciat monetæ; secus si ignoret, ibid. 37.

Finis solutione debiti ex sententia, seu iudicio provenientis, 413. 38.

In ultimis voluntatibus testamenti tempus attenditur quoad valorem monetæ in bonitate intrinsecæ ibid. 39.

Idem in relictis conditionaliter, si sint particularia; secus si universalia, 413. 39.

Monetæ æstimatio de tempore contractus currens, aut alterius dispositionis attenditur, sive moneta in valore tantum augeatur, vel deminuat, sive in totum reprobetur, ibid. 40.

Pecunia in totum reprobata, debitor, si non à materiali, saltem à formali præstatione liberatur, 413. 40.

Contrarium tamen verius, ibid. 41.

Et procedit, moneta citra aliquam reprobationem ab hominum commercio recedente, vel non inventa, ibid. 42.

Idem si omnis monetæ species pari portione aucta, vel diminuta sint in bonitate intrinsecâ, pristino cujuscunque speciei valore extrinsecâ nullatenus in mutato, 413. 42.

Nec non, moneta grossa ob deteriorationem monetæ minuta in valore extrinsecâ augmentata, 414. 44.

Et, etsi facta Principis, sive iusto, sive injusto, data amen debitoris mora, vel culpa, vel iudis participatione, moneta minuta deterior feret, 414. 45.

Nec non, etsi statuto caveatur augmen-

um monetæ peti non posse, ibid. 46.

Idem procedit in moneta imaginaria, ibid. 47.

Idem in moneta per contrahentes æstimata, ibid. 48.

Valor monetæ attendi debet juxta æstimationem loci contractus, non vero solutionis, ibid. 49.

Moneta in bonitate intrinsecâ aucta, vel diminuta, solutio, seu restitutio fieri debet moneta tempore contractus vel alterius dispositionis currente, si extat, vel facile perhibetur, si minus moneta nova ad æstimationem antiquæ, ibid. 50.

Moneta ad æstimationem temporis contractus, quo à partibus hoc ipsum conventum fuerit solvi debet, ibid. 51.

Casus, in quibus moneta aucta, vel diminuta in bonitate loca, tenetur debitor de antiqua, si extat, si minus, de nova ad æstimationem antiquæ solvere, 414. 51.

Monetæ bonitas intrinsecâ de tempore contractus non attenditur, si creditor futuram mutationem præscivit, vel fuit in causa, aut particeps mutationis, vel de tempore contractus timor mutationis præfuisse, ibid. 53.

Idem si mutatio sit adeo repentina, ut debitor pecuniâ expendere, aut consumere non potuerit, ibid. 54.

Et si de bonitate antiquæ monetæ non liquet, 415. 55.

Et si pacto expresso per contrahentes caveatur, ut bonitas intrinsecâ temporis contractus non attendatur, ibid. 56.

Idem, si hoc ipsum a statuto præscribitur, ibid. 57.

Nisi pacto contrario caveatur, quod præstari debeat bonitas monetæ intrinsecâ temporis contractus, ibid. 58.

Vel statutum per contrariam observationem derogetur, ibid. 59.

Idem de consuetudine in loco solvendi vigente, de pecuniæ solutionis tempore currente nulla habita ratione intrinsecæ

secus bonitatis, ibid. 60.
 Hec statuta, & consuetudines Ecclesiasticas non ligant personas, ibid. 61.
 Tempus solutionis, & non contractus spectatur quoad intrinsicam monetam debitam bonitatem, & creditum sit usurarium, nec creditum ullum potest pretendere augmentum, ibid. 62.
 Mutatio monetæ ab allegante probanda est, nec aliter potest obtinere, 415. 63.
 Mutatio monetæ temporis contractus valorem attenditur, & deminutio ad debitum spectat, ibid. 64.
 De jure regio sequitur, & approbatur, 416. 71.
 Contrarium tamen verum & communis, 416. 65.
 Amplia in annuis prestationibus, ac tributis, & in ultimis voluntatibus, 416. 66.
 2. Procedit in omni contractu puro, siue conditionali, siue in contrahendo pecunia interueniat, siue non, & quocumque pacto incrementum, seu accrementum processerit, ibid. 67.
 Limita data mora debitoris, etsi creditor aliquod honestum lucrum ex mora sibi debita percipiat, ibid. 68.
 Quid in debitore monetæ minutæ, ibid. 69.
 Augmenti, & decrementi liquidatio non fit habito respectu ad monetam, quæ non est in obligatione, nec ratio habetur de augmento, vel decremento modico tempore durante, ibid. 70.
 Si inter contrahentes caveatur, ut eadem summa præstetur, siue moneta debita sit aucta, siue diminuta, observabitur, ibid. 72.
 Quid de statu monetarum augmentum petere prohibente, ibid. 73.
 Consuetudo, observantia, & præscriptio, quæ ex multiplicatis actibus solutionum unius monetæ pro alia, induci possunt contra expressam contrahentium conventionem, ibid. 74.
 Creditor non tenetur reprobata mone-

tam recipere, nec debitor liberatur, ibid. 75.
 Idem de pecunia de proximo reprobanda, si debitor id servit, aut rumor, ibid. 76.
 Constitutione in brevis tempus promulgata, præsumitur scientia debitoris, & exonerat debitor a probatione, 417. 80.
 Creditore debitum acceptante, nequit a debitore petere interesse, si creditor verosimiliter scire potuit reformationem esse promulgandam, ibid. 81.
 Nisi creditor reprobationi monetæ causam dedisset, ibid. 82.
 Debitore mutationem, seu reprobationem monetæ præsciente, aut de hoc rumore extante, tempus solutionis nequit pervenire die adhuc non veniente, alias, si ignoranti solvat, tenetur ad interesse, ibid. 83.
 Debitore liberum est solvere in quacumque monetæ specie, quantumcumque vilissimam, 421. 108.
 In moneta aërea soluta certa quantitas solvi perimitur secunda quantitas debiti, jure regio, ibid. 109.
 Nisi solutio monetæ aëreæ conveniatur, ibid. 110.
 Non procedunt in solutionibus pro, quo emptum fuit frumentum ex regnis exteris, quando venditum fuit a personis, quæ illud introduxerunt, 421. 1.
 Circa solutionem monetarum consuetudini loci standum est, ibid. 2.
 Regii Thesaurarii exactoresque reddituum regalium debent recipere solutiones, & eas facere modo dicto, 422. 1.
 Cessat questio apud nos, an Fisco solvi possit aërea moneta, vel favore ipsius debeat si in argentea, 422. 3.

Sterilitas.

Destructis, vel deperditis fructibus aliqujus prædii casu non multum solito, non tenetur conductor aliquid ex mercede domino solvere, 480. 2.

Dis-

Dupliciter consideratur sterilitas. 1. si omnes fructus casu aliquo consumantur, & tunc pensio remittitur. 2. partiali aut fructuum pereunte, ibid. 2.
 Et tunc conductor elegit integram pensionem solvere, aut domino omnes fructus sibi semel deducto dimittere, ibid. 3.
 Conductore ex fructibus nihil ultra expensam, & mensuram seminis colligente, ad nihil locatori tenetur, ibid. 4.
 Differentia inter L. 22. Hispaniæ tit. 8. partit. 5. & §. 1. Ord. lib. 4. tit. 27. explicatur, 480. 5. & 481. 6. & 7.
 Pensionis remissio non debet fieri pro rata, 481. 8.
 Verba Semelhante proprietate, de prædio rustico fructus producente, non urbano, intellige, ibid. 9.
 Domo casu destructa, vel alias periclitante, inquilinus potest eam deserere, & pro rata ei pensio minuetur, 482. 10.
 Diversorio, Hospitio, aut molendino casu in redditibus minutis, remissio fit mercedis, quasi secuta sterilitate, ibid. 11.
 Casus, propter quem remissio fieri debet integre pensionis, debet esse insolitus, ubi prædia sita sunt, ibid. 12.
 Licet vis fluminis, aut tempestatis sit casus insolitus remittendi pensionem, non procedit si aliquibus in locis frequentes sint hujusmodi causæ fructus destruentes, ibid. 13.
 Si ex causa incendii fructus pereant, remissio pensionis colono denegatur, cujus culpa sterilitatis damnum præsumitur contigisse, nisi contrarium probetur, 482. 17.
 Verum est in conductore prædii urbani culpa levissima tantum incen- tu præsumi, dum aliud non probatur, 483. 18.
 Non tamen in conductore prædiorum rusticorum, ibid. 19.
 Fructus non admittuntur, nec fit remissio mercedis, si exercitus præteriens

per lasciviam aliquid modicum abstulerit, 483. 23.
 De verbo todosos fructos, 484. 30.
 Si si rilitas sit solita, aut aderat; præter derique poterat contrarius tempore, pensio non remittitur, ibid. 31.
 Idem quoties conductor omne periculum, & omnes casus fortuitos in se recipit, 485. 32.
 Nisi insoliti, & extraordinarii, & raro contingentes sint casus, nec de eis specialiter ageretur, ibid. 33.
 Intellige de casu insolito, & extraordinario, nec in genere, nec in specie cogitato, secus si cogitatio, & potuerit cogitari saltem in genere, 485. 31.
 Procedit, etsi casibus fortuitis, & insolitis ren- detur, ibid. 35.
 Conductore expresse renuntiante casibus solitis, & insolitis, & non cogitatis, visis, & inanis, si casus fortuiti rei substantiam non auferant, conventioni statuitur, secus, si eventus rei substantiam auferant, 485. 36.
 Pensione locationis in fructibus ex fundo locato nascituris constituta, pacto, ut etsi casu non nascantur, tamen constituta pensio ex fructibus ejusdem speciei aliunde quæsitis domino persolvatur, si nulla est nullum, & colonus a præstatione pensionis excusatur fructibus non natis, 486. 37.
 Pactum, ut conductor pensionem solvat, etsi fructibus rei locatæ non fruatur, non valet, & remissio mercedis peti potest, impedimento ex facto locatoris veniente, ibid. 38.
 Quis dicatur casus insolitus, & incogitabilis, ibid. 39.
 Non remittitur pensio si sterilitas coloni culpa contingat, ibid. 40.
 Idem sterilitate ex vitio fructuum contingente, ibid. 41.
 Etsi cum ubertate præcedentis, vel subsequenteris anni valeat sterilitas compensari, ibid. 42.
 Nec non sterilitate in fructibus jam collectis, & a solo, & a tatis, licet ab area non asportatis, calamitatis tempore contingente, ibid. 43.

Oooo

In-

Intellige, si sint perfecte collecti, nilque restet, nisi sportatio ad horrea secus, si non perfecte, 486. 43.
Fructus pendentes habentur pro sepatis, ut damnum illorum cedat conductori, si per illum stetit quominus percipere colligerentur, 487. 44.
Pensio non remittitur, quando quis fundum emit, & conductus nec pretium solveret fundus apud eum maneret conductus, ibid. 45.
Idem, colono ante fructuum collectionem, & antequam a terra separentur, domino impediuntur, seu si sterilitatis casum non denuntiant, ibid. 46.
Nec sufficit sola domini scientia, nisi nec dominus, nec procurator ad sit, iudici fieri, ibid. 47.
Alias denuntiatione omnis colonus nequit uti electione C. lib. 4. tit. 27. §. 2. ibid.
Dominus, si reia nuntiatione colligere fructus, aut eorum collectioni accesserit per se, & per alium negligente, colonus debet fructus colligere coram duobus testibus idoneis, 487. 49.
Impedimento ex parte locatoris proveniente, denuntiatione necessaria non est, 488. 50.
Idem si locator denuntiationem efficiat, vel ei nequeat fieri, sufficit testari, vel recedere, & non perseverare, ibid. 51.
Si sterilitas sit totalis remissio fit conductori, etsi non protestasset, nec recessisset, & denuntiasset, 488. 51.
Contrarium in colono partiaro, qui loco mercedis pecuniariae am fructuum partem praestat, 488. 52.
Certa fructuum quantitate pro certa pensione promissa remissio locum habet, 488. 53.
Pro damno tolerabili fit remissio, sed non pro modico, ibid. 33.
Utrum dispositio Ord. lib. 4. tit. 27. in princip. & §. 2. procedat etiam in sterilitate seu calamitate in rebus emphyteuticis contingente, 488. 54. Remissiv.
Et an in locatione ad longum tempus, ibid. Remissiv.

Parte aliqua fructuum collecta, conductor eligit pensionemolvere, vel fructus collectos dare locatori, & si in praedio frumentario semen a dicitur, 489. 1.
Et ut electio competat, damnum ultra dimidium equiritur ibid. 2.
Intelligitur L. 22. tit. 5. verbo aliqua parte de elios, 490. 3.
Et verba aliqua parte, ibid. 4.
Fructibus perceptis, dimidium ex fructibus colligi consuetis, non excedentibus colonus elegit integram pensionemolvere, vel fructus dimittere, nec potest cogi illos colligere, & pensionemolvere, ibid. 5.
Dum ex praedio frumentario, semen adducto absque expensis, aliqui fructus supersint, qui domino reddi possint, secus, si non; tota enim pensio remittitur, 490. 5.
Jure negotio, & Castellae sublata est pensionis remissio prorata, fructibus in quacunque parte etiam minima collectis, & nequaquam omnibus sterilitate, vel casu fortuito de perditis, & praeterea debet colonus integram pensionemolvere, vel fructus dimittere, deducto tantum semine, si praedium est frumentarium, 491. 6.
Et ut electio competat, debet sterilitas probari, ibid. 7.
Referitur consuetudo Granatensis Praetorii circa hoc, ibid. 8.
Explicantur ulterius requisita, ut colono electio competat, ibid. 9.
An deduci debeant expensae colono ob sterilitatem fructus domino dimittente, 491. 10. & 492. 11.
Colonus fructus propriis expensis colligere tenetur, 491. 10.
Colonus fructus debet dimittere, nullis deductis expensis, tam in colendo, & seminando agro, quam in fructibus colligendis, 492. 1.
Si colonus omnino nequeat, nec seminet, licet casus accadat fortuitus, a solutione pensionis non liberatur, ibid. 12.
Pluribus praediis locatis, & omnes colonus colente, si aliqui non fructificent, potest

test colonus semen deducere tam ex praedio fructificante, quam ex alio omnino nihil dantibus, 492. 13.
Si, utriusque annis locationis tam ante, quam post sterilitatem magna, & insolita, fructuum ubertas, remissio mercedis non fit, ibid. 14.
Nec refert contractus, siue interpolatus annis sterilitas, veritate compensetur, 493. 15.
Imo si ob praesentem sterilitatem remittatur merx tota, vel pars, iterum repeti potest, immediate damno compensato, ibid. 16.
Adeo, ut si dominus verbo donationis pensionem sterilitatis ratione dimittat adhuc ubertate superveniente, locus erit compensationi, ibid. 17.
Nisi in fine anni sterilitatis locator sciens ubertatem annorum praeteritorum verbo donationis remittat, ibid. 18.
Idemque in anno intermedio respectu praeteritorum, in quibus contigit ubertas, 493. 19.
Compensatio procedit, si anni perierint sint ejusdem contractus locationis, & non diversi, ibid. 20.
Nisi unus, & idem contractus in maius tempus tacita, vel expressa partium conventionem prorogetur, 493. 21.
An in locatione ad plures annos statim transacto sterilitatis, fiat pensionis remissio ejusdem anni, an vero sint spectandi omnes anni, & facienda in fine? Affermat, 494. 22. Remissiv.
Contrarium tamen communius, 494. 23.
Non procedunt si contrahentes circa praestata convenient, ibid. 24.
An augetur merx conventa in locatione ob exuberantem fertilitatem, ibid. 25. Remissiv.
Quanta debeat esse ubertas, recedentium, aut sequentium annorum, ibid. 26. Remissiv.
Jure nostro requiritur ubertas insolita, ibid. 27.
Ubertas fructuum non sufficit, si ob eam viliori pretio vendantur, 494. 28.

Fructuum sterilitate culpa coloni contingente conductori remissio fieri non debet, 495. 1.
Intellige de culpa ad casum damni ordinata, ibid. 2.
Et si ad damnum non ornametur, ibid. 3.
Hic liberandum depradantibus ob iniuriam auctoritatis, quibus ipse casus jam praestitit, adhuc fiet remissio, & ibid. 4.
Conductore decimas Ecclesiae non solvente si sequatur sterilitas illi pensio remittitur, 495. 5.
Contrarium tamen communius, 496. 6.
An dicta in conductore operarum procedant, ibid. 7. Remissiv.
Quid si sterilitas culpa operariorum conductori in praedium accidat, 496. 7. Remissiv.
Casu fortuito locatoris culpa proveniente, pensio remittitur, & si conductor illam suscepisset, ibid. 8.
Conductore male coeunte, vel nil, remissionem nequit petere ex casu fortuito sterilitatis, ibid. 17.
De verbis: Ou por uervas, ou espinhos, ibid. 18. Remissiv.

Subhastatio.

Rescindi potest ob laesionem ultra dimidium usque ad 15. annos, 323. 1.
Limita ut ibid. 2.
Idem in omni subhastatione judicialiter auctoritate judicis facta, ibid. 3.
Subhastatio, si est necessaria; vel voluntaria. Quanam necessaria, 323. 3. Remissiv.
Quanam voluntaria, dicitur subhastatio, 324. 4.
Idem in subhastatione facta pro debito fisci, & ad instantiam creditorum habentium privilegium executivum instar fisci, ibid. 5.
En in subhastatione facta decreto judicis rerum minorum, reipublicae, vel Ecclesiae, seu interpellatur causa cognita, siue non, ibid. 6.
Nec non si decreto Senatus confirmetur, ibid. 7.

si latio probetur, ibid. 7.
 Item in subhastatione necessaria, et si ex-
 tra iudicialiter fiat, ibid. 8.
 Idemque in subhastatione voluntaria,
 ibid. 9.
 Et in adjudicatione iudiciali, et si ra-
 ti, et aestimatio, ibid. 10.
 Subhastatio non rescinditur, et em-
 ptor coactus erat occasione pueri, et
 vel Fisci, ibid. 11.
 Nec si fiat à Fisco de re sua, 324. 12.
 Subhastatio rescinditur, et fiscus resti-
 tuitur, emptore, vel conductore do-
 lose segerenti, eorumque a dolo cau-
 sam dante lationi etiam modice, 325.
 13.
 Idem si ex futuro eventu tempore con-
 tractus non cogitationis crescat uti-
 litas ejus, qui habet, et tum succes-
 sivum, ibid. 14.
 Idemque, et ordinario, vel cogitatione
 eventu, et crescat, et si magnum ob-
 veniat lucrum, ibid. 15.
 Subhastatione post solemnes licitationes,
 et praeconia, debito tempore peracta,
 debitor denuntiatio, ut solvat intra
 dies, si elaborari non solvat,
 amplius non audiantur allegatione la-
 sionis etiam enormis, 325. 16.
 Denuntiatio debet fieri debitori post lici-
 tationes, et praeconia, ante tamen
 rem addictam, ibid. 17.
 Et si fiat post rem addictam debitor debi-
 tum solvere potest, et rem redimere,
 ibid. 18.
 Procedit in subhastatione fiscali, si debi-
 toris bona eidem fisco addicantur,
 326. 19.
 Terminus 8. dierum nequit sine legitima
 causa à jure recipi, ibid. 20.
 Assignatio 8. dierum, ut debitor solvat
 alias, et si non solvit tam in subhastatio-
 nibus iudicialibus, quàm extrajudiciali-
 bus, et necessariis indistincte, ibid. 21.
 Ecclesia in subhastatione suarum rerum
 potest agere ex latione ultra dimidi-
 um usque ad 30. annos, 326. 22.
 Creditoribus competit actio lationis
 enormis, etiam 8. diebus, adversus
 subhastationem bonorum sui debitoris
 si non sit solvendo, 326. 27.

Idem si res debitoris alicui creditori de-
 tur insolutum, 327. 25.
 An creditores indegeant cessione, ibid.
 Remissio,
 An secundus creditor possit tentare re-
 medium lationis, et normis, vel enormis.
 Si contra venditor, et factam à
 primo creditore in creditore suo
 dolo, et fraude, ibid. 26.

Negative aliqui resolvunt, ibid. 27.
 Contrarium tamen defenditur, et con-
 trarius respondetur fundamentis, 327.
 28.
 Referunturque hujus opinionis sequaces,
 328. 29.
 Elapsis 8. diebus, debitor non solvendo,
 possunt creditores subhastatam rem res-
 cindere ex latione enormi, ibid. 30.
 Contrarium tamen, ut verius defendi-
 tur, ibid. 31.
 Licet elapsis 8. diebus, lationis actio de-
 negetur, jus tamen redimendi rem
 subhastatam ante traditionem non
 excluditur, ibid. 32.
 Tertio ex uno plus licitante addicta,
 debitor ante perfectam subhastatio-
 nem potest, debitum solvendo cum usu-
 ris, et expensis, subhastationem im-
 pedire, et rem redimere, antequam
 res addicatur, 328. 33.

T

Tempus.

Tempus datum ad solvendum currit
 à die traditionis rei venditae, et
 non contractus, 193. 5.
 Idem si fundus vendatur pro pretio aesti-
 mando, et emptor promittat solvere
 in speciem in certo termino, ibid. 6.
 Tempus non currit à die contractus, vel
 certi, nisi post actum, qui præ-
 cedere debet solutionem, 193. 7.
 Explicantur text. in §. venditae 41.
 Instit. de rer. divis. l. Quod vendi-
 di ff. de contrah. en pt. Ord. hoc
 tit. §. 1. vers. Salvo, ibid. 8. et
 9.

Tem-

Testis.

Tempus ad mensurandam rem empti
 suspendit emptionem, donec elab-
 oratur, aut receptio sequatur, 24.

Tempus per se solum non est modus tol-
 lendi, nec inducendae obligationis,
 330. 7.

tius.

Tertius, in quem merces singulares ex-
 positae in taberna distractae sunt, mo-
 lestari non potest per creditores hypo-
 thecarios, 148. 36.

Nisi dominium creditor acquirat revo-
 cabilitate, aut res evincatur, ibid.
 37.

Qui non habens rem hypothecatam, si
 à debitor alienetur, tertius obliga-
 tur debitum solvere, vel rem tradere,
 149. 41.

Excusso tamen prius principali debitor,
 et ejus fideiussore, ibid.

Tertius condemnatus ad solvendum, vel
 rem dimittendam, electa emptione,
 postea oblata pecunia rem vendicat,
 fructibus etiam in sortem computatis
 ibid. 45.

Tertius conventus hypothecaria pro fun-
 do fructibus pleno, fundum retinet,
 donec fructus percipiat, solvendo pen-
 siones decursas tempore possessionis, us-
 que in cessionis diem, nec antea debi-
 tas solvere tenetur, 150. 48.

Interveniente hypotheca rei in pacto re-
 dimendi prohibitione alienandi, vel cum
 emptor non est solvendo, indistincte
 agitur contra tertium, 163. 25.

Sententia contra primum emptorem ex
 pacto retrovendendi conventum lata
 non exequitur contra tertium non ci-
 tatum, ibid. 28.

Tertius possessor, in quem est translata
 res litigiosa, potest appellare à senten-
 tia directe eidem praedictae quoad
 executionem modo appellet intra 10.
 dies, 283. 4.

Traditio.

Traditio potest fieri rebus, vere, ut
 fide per constitutum, precarium, et
 alia symbola, 223. 67.

Per traditionem titulo habili dominium
 transferatur, nec sine eo potest fieri, ut
 transferatur, ibid. 68.

V

Valor.

Quid de domum valore quoad aesti-
 mationem, 31. 54. Remis-
 sio.

Valor vineae attendi debet considerata
 indies deterioratione, ibid. 55.

Valor rei dicitur probatus tempore con-
 tractus, 39. 27.

Extende ad testes deponentes de valore
 secundum tempus praesens, quando
 modicum tempus inter tempus
 contractus, et praesens, ibid. 38.

Articulus de communi valore factus, si
 testes simpliciter de aestimatione depo-
 nant, censentur deposuisse juxta for-
 mam articuli, 40. 31.

In aestimatoribus sufficit quod deponant
 simpliciter de valore, non autem de
 communi, 40. 32.

Modus probandi verum rei valorem
 per

per peritos. & practicos approbatur a iure, ibid.
 Peritis magis statuitur, quam testibus, nisi nullam reddant rationem, ibid.
 An, si ex probationibus tam actus, quam rei sint testes, quorum alii en p., alii minus videri testentur, quam partem iudex sequi debet, 33.
 Igitur, quod si duo testes deponant de maiori, eis credatur, licet sint plures de minori deponentes, ibid.
 Nisi testes de minore deponentes taxative deponant, ibid. 34.
 Si pro utraque parte adsint testimonia concordia testium testificantium alii de maiori, alii de minori summa, & summa quales fidei, dissonantes vero numero, testimonia potiora sunt quae numero vincunt, ibid. 3.
 Si unus, super numero, dissonans vero fidei, 41. 36.
 Valor, seu aestimatio rei venditae consideratur ratione qualitatis diminutae, pacto retrovendendi, 166. 4.
 Fructus pendentes venditionis tempore rei valorem augent, 190. 31.
 Valor rei minor est, quando reus tutum non habet iusectionis, 305. 9.
 Valor, & communis aestimatio considerari debet tempore contractus, ibid. 10.
 Nisi traditio in futurum conferatur, & executio contractus, vel sit condicionalis, vel habeat tractum successivum respicientem futura tempora, ibid.
 Idem ad locationes, contractus emphyteuticos, furnarios, universitatis, si incipiant esse damnos, & ad privilegium immunitatis. Ex futuro eventu incipit esse, ibid.
 De valore rei temporis ad aliud nequit valor argui, & si breve tempus intercesserit, ibid. 11.
 Intellige in rebus immobilibus; secus in mobilibus, 305. 12.
 Non procedit quando supervenit melior conditio temporum diversa ab ea temporis contractus, et valorem augens, & cessare faciens rationes illum minuentes, ibid. 13.

Vendere, & emere

Regulariter quilibet persona valeat ac licite vendere, necneque potest, 50.
 1. Clerici prohibentur emere, & vendendo augeri lucri causa pena excommunicationis, ibid. 2.
 Item illis prohibetur de iure regio emere bona realenga, ibid. 3.
 Extende in Ecclesiis, & monasteriis ad quaecumque bona immobilia privatorum, etsi realenga non sint, ibid.
 Administratores, seu tutores, & curatores non possunt alienare bona minorum sine decreto iudicis, 51.
 Idem dicitur, etsi minor supplementum aetatis habeat, vel conjugatus sit, ibid. 5.
 Administratores rerum alienarum de iure, nec per se, nec per alium emere possunt res, quas administrant, ibid. 6.
 Idem procedit in tutoribus, curatoribus, vel procuratoribus, respectu bonorum pupillorum, ibid. 7.
 Ampliatur 1. ut procedat etiam in tutoribus, & curatoribus mente capti, & aliorum, qui ope curatorum iuvantur, ibid. 8.
 2. Ut non solum titulo emptionis, sed neque alio possint res pupillares habere, ibid. 9.
 3. Ut etiam consanguineis tutoris, seu curatoris hoc non liceat, ibid. 10.
 4. Ut neque per interpositam personam emere possint, ibid. 11.
 5. Ut procedat etiam in tutoribus putativis, ibid. 12.
 Limita 1. Si palam, & bona fide auctore iudice, & alio coniatore rem minoris merint, ibid. 13.
 Contrarium de iure regio, nisi rem emerint alio, qui eam legitime emerit, cessat, & fraude, 52. 14.
 2. In tutore, qui administrationem pupilli jam deposuit, ibid. 15.
 Idemque de iure regio, ibid.
 Expenditur, & declarantur verba nostri textus, ibid. 16.

3. Si venditionem, etiam tutori, & curatori minor iuramento firmaverit, ibid. 17.
 4. Si pupillus esset dissimulus, & contraclus in favorem tutoris esset modica quantitas, ibid. 18.
 Idem, si tutor sumit possessionem rei a patre pupilli, si donata, & si in iure pertinentis, ibid. d.
 5. Si tutor, vel curator emit rem pupilli, postquam factus religiosus professus fuit, & contractum factum Monasterio, ibid. 19.
 Pater emere potest bona peculii adventitia sui filii, 54. 29.
 Procedit, si palam, & bona fide fieret contractus in praesentia iudicis, ibid.
 De iure Castellae talis contractus inter patrem, & filium non valet, quando pater est legitimus administrator, ibid.
 Pater potest vendere immobilia filio emancipato, ibid. 31.
 Nec obstat, quod nepos ab Avo emere non potest, quia resolutum, & explicatur, ibid. 32.
 Limitatur de iure nostro regio, ut non procedat, quando pater plures filios habens, uni eorum res suas vendit, vel inaequalem permutationem fecit, & suspicionem fraudis, 55. 33.
 Talis venditio nulla est, non vero permutatione, nisi quatenus sit inaequalis, ibid. 34.
 Sufficit consensus tacitus aliorum filiorum ad validitatem huius venditionis, ibid. 37.
 Provisores, Iudices, ac scribe Orphanorum emere non possunt per se, vel per interpositam personam bona orphanorum suae jurisdictionis sub penis statutis, ultra nullitatem emptionis, 55. 38.
 Omnes magistratus, & iudices temporales prohibentur emere res immobiles a personis suae jurisdictionis, & eorum officiales, ibid. 40.
 Idem in rebus mobilibus, & eterquod ad verbum, & amictum pertinent, ibid.
 Illustres, & Clerici ab omni mercatura arcentur, ibid.
 Regulariter nemo in iure cogi potest ad vendendam rem propriam, vel emendam alienam, 58. 1.
 A ppha 1. etiam si vendens pretium irrationabile petat, & emptor iustum offerat, 50. 2.
 2. Nemo in iure cogitur a personis emere volentes, ibid. 3.
 3. In fisco, qui non potest cogere privatos res confiscatas emere, ibid. 4.
 Non procedit in iure, qui in praesentia emerit, & maximos fructus perceperat, ibid. 5.
 4. Ad contractum locationis, ibid. 6.
 5. Ut nemo in iure cogatur a iure jus suum, 7.
 Limita quoniam ratio, & utilitas publicae exposcit, ibid. 8.
 Vicinus cogitur vendere domusculas deformes vicino, qui palatium edificare vult, ibid. 11.
 Nisi dominus velit idem facere, & edificare, ibid. 12.
 Nobilis pauper non potest palatium de iure, compellitur, & si volenti edificare, ibid. 13.
 Etiam si domus esset fideicommissa subiecta, ibid. 14.
 Consuetudo non potest inducere, ut sine refusione pretii quis vendere cogatur, 61. 19.
 Vendere quis cogitur pro ampliando palatio Regis, & domus privatorum ipsi coherentes dirui possunt, 62. 23.
 Referuntur illi casus, in quibus dominus vendere cogitur, ibid.
 Pro Ecclesia, seu Monasterio de novo erigendo, vel edificando cogitur vicinus rem, vel fundum vendere, ibid. 24.
 Quod extenditur si quis velit Ecclesiam, vel palatium erigere in loco communis, ibid. 25.
 Donata parte territorii pro constructione Ecclesiae pacto ut contra donantem alia ampliatione statatur, etiam tunc donans cogitur vendere favore Ecclesiae, ibid.

Secus facta divisione illius partis vendi-
te ante traditionem, ibid. 24.
Vendi potest non solum res aliqua, seu
pars eius, sed etiam omnia bona, ac-
sentia, & futura, ibid. 25.
Res universitatis, seu publica vendi no-
potest jure universitatis, sed re
singulorum possessa, ibid. 26.
Res litigiosæ vendi non possunt, ibid.
116.
Annona, nec aliquodcumque genus ar-
morum vendi non potest Turcis, sar-
raccis, & gentibus barbaris hostibus
nostris, ibid. 117.
Homo liber si non potest, ni maior
25. annis ad pretium participandum
se unari patiatur, ibid. 118.
Quis rem suam vendere potest cui volue-
rit, eo pretio meliori quo potuerit, ibid.
285.
Nisi specialiter lex quasdam personas hoc
facere prohibuerit, ibid. 3.
Qui rem suam vendere potest pro melio-
ri pretio, quo potuerit, & non pro
maiori, ibid. 286. 6.
Verba Nemo potest filios intelli-
gere, vel ad traditionem, ibid. 286. 7.
Dominus servi mauri tenetur illum ven-
dere, si per eum tractetur realiter
christiani in mauritania captivi, ibid.
289. 1.
Dominus servum emens pacto de non
manumittendo, non tenetur servum
vendere, ibid. 3.
Contrarium tamen sequitur ut verius,
& exornatur, 290. 1.
Concordatur Ord. lib. 4. tit. 17. ibid. 6.
Remissiv.
De requiritis in æstimatione
servi, Remissiv.
Intelliguntur verba por alfaqueque,
ibid. 8.
Et verba omnia elche, ibid. 9.
Venditio, & emptio.
Venditio facta, quanti res valet est in
valida, 9.
Valet tamen se per æstimationem judicis
fiat, ibid. 32.

Dummodo rem taxet, ibid.
Venditione celebrata, venditor rem, &
emptor pretium tenetur præstare, ibid.
48.
Diversum, si ex alia causa tradatur,
ibid.
De venditio fructuum præstium, & j-
rium futurorum, ibid. 8. 29.
Venditio habita fide de pretio est perfecta
si de re, & pretio conveniatur, licet
res non tradatur, ibid. 61.
Nisi ante traditionem adveniat dies so-
lutionis, & pretium non solvatur,
ibid. 62.
Diversum, si tradatur habita fide de
pretio, ibid. 63.
Dum tamen absque præfinitione
tradatur, ibid.
Venditio facta, ut sit nulla, si intra cer-
tum tempus non solvatur pretium,
tempore adveniente, & pretio non so-
luto, nulla est, ibid. 65.
Non tamen si verba pacti sint obliqua,
vel comminatio, ibid. 66.
Venditio pacto legis commissoria non
resolvitur ipso jure, nisi fiat directis
verbis, ibid.
Venditio subhasta facta, habita fide de
pretio est nulla, ibid. 74.
Nisi creditor consentiat, vel adsit con-
suetudo, ibid.
Et à fortiori in rerum fiscalium vendi-
tione, ibid.
Venditione casu, vel sine culpa alteru-
trius absoluta, venditor arrham res-
tituit, ibid. 20. 11.
Idem si contractus perfectus, & pretium
solutum, ibid. 12.
Venditio facta sine certo pretio est nulla,
ibid. 24. 1.
Non est necesse, quod illico solvatur pre-
tium pro mercede, sed sufficit interim
promissio, ibid.
Venditio non probatur per instrumentum
non constituentem certum pretium, ibid.
4.
Idem in testibus deponentibus vidisse
contractum de re, & pretio sed certam
arbitratam ignorantibus, ibid. 25. 5.
Intellige 1. de instrumento, & testibus
decre-

decreto, & retio mentionem non facienti-
bus, quando agitur contra vendito-
rem, vel ejus hæredes, ibid. 6.
Secus si controversatur inter unum ex
contrahentibus, & tertium non de
pretio, sed de contractu, ibid. 9.
Intellige 2. si agatur de p. bando pacti
retrovendendi inter emptorem, &
venditorem facti, ibid. 8.
Tertio si testes dicant pretium solutum
fuisse in sua præsentia, ibid. 9.
Quarto, si probetur pretium fuisse dona-
tum, vel remissum, ibid. 11.
Venditio sine certo pretio non subsistit,
ibid. 15.
Idemque si fuerit simulatum, & imagi-
narium, ibid. 16.
Venditio vini, tritici, olei, & similium
valet, facta quanti res vendatur in
foro publico, ibid. 18.
Non valet tamen facta pro justo pretio
generice, ibid. 19.
Venditio est perfecta, si de pretio conve-
niatur, ibid. 20.
Venditio non censetur, ubi intervenit res
una pro altera, sed permutatio, ibid.
21.
An interveniente pretio, & simul aliqua
res ex parte emptoris, sit venditio,
aut permutatio, resolvitur ibid. quod
sit venditio, vel permutatio, utpote
partes velint,
Nisi negotium sit tale, ut ex venditione
jus aliquod competat certæ personæ ex
lege, vel consuetudine, ibid. 22.
Idemque si contrahentium nominatio
conventionis naturæ reprægnat, ibid.
23.
Venditio judicatur, si rem excedat pe-
cunia, permutatio vero, si res pecu-
niam, ibid.
Limita si ex mente contrahentium colli-
gatur voluisse expressum contractum
celebrare, & in alium minimè consen-
tiant, ibid. 27. 34.
Propter affectionem venditoris in ven-
dere licet pluris, quam communiter
valet, etiam si pretium à lege sit taxa-
tum, ibid. 29. 39.
Si habita fide de pretio vendatur, res
non vendatur, ibid. 53.

Vendi carius potest pecunia credita,
quam statim soluta, 31. 50.
Licet mercatoribus carius vendere pe-
cunia credita, quam statim soluta,
ibid. 52. Remissiv.
An venditio facta à duobus ex tribus
cuius in præjudicium tertii non con-
venit, si valida sit, ibid. 69. Remissiv.
Venditio rei alienæ valida est, ibid. 73.
An, domino præsentem, & non contradi-
centem, valeat venditio, ibid. 77. Re-
missiv.
Venditio rei, præsentem domino, & non
contradicens valet venditio secun-
dum commune DD. ibid. 40.
Venditio rei absentis valet, & tabella
solvenda, ubi res est, ibid. 68.
Venditio ut valet debet fieri pro cer-
to pretio, ibid. 1.
Venditio valet, si aliquod tantale in
arbitrium alterius contrahentium
conferatur, ibid. 14.
An, data facultate arbitratoribus ter-
tium incertum eligendi, & inter eos
concordent, valida sit venditio, ibid. 22.
Remissiv.
De jure nostro venditio huiusmodi
missum non valet, ibid.
Venditio celebrata pretio in arbitrium
collato, tenet, si tertius æsti-
mationem fecerit, & pretium decla-
raverit, alias est nulla, ibid. 23.
Idem in dote per arbitratores æstimanda,
ibid.
Res emptæ ad beneplacitum, seu conten-
tum emptoris, cui, si durante termi-
no placet, venditio tenet, alias secus
& expressè declarata displicentia,
venditio firma manet, ibid. 21. 1.
Re vendita in arbitrium emptoris colla-
ta, valida est venditio, licet contra-
rium §. 1. n. 3. quia conciliatur, ibid. 2.
Re nulliter vendita ex defectu solempni-
tatis favore alicujus requiritur, si ille,
cujus favore nulla est venditio, ei stare
vult, emptor cogitur stare contractui,
ibid. 31.
Contracta venditio inter
mercatores per proxetam, arrham in-
terveniente, a non receditur abs-
que consensu mutuo, ibid. 137. 1.
Pp 2 Ven-

Venditione facta retrovendendi pacto, si nihil dicatur de pretio revenditionis, intelligitur de pretio currente tempore redemptionis, & pro quo res fuit vendita, 162. 17.
Venditio rei alienae inter scientes valet, nec pretium emptori restituitur, 19. 26.
Venditione perfecta partium conseruatur, venditor rem, & emptor pretium tradere debent, 184. 1.
Solvitur L. Julianus 13 §. Offerri si de actionib. empt. & Ord. lib. 4. titulus 1. in princip. ibid. 2. Remissiv.
Re vendita, & tradita pacto, ut pretio non soluto intra certum tempus, venditio sit nulla, si non solvatur praefixo tempore nullum, & res vendicatur, 6. 1.
Procedit etiam, uno numo deficiente, 197. 13.
Venditio conditionalis est perfecta, ut amplius penitere non liceat, 233. 2.
Et quoad effectum obligationis, & periculum si conditio impletur, ibid. 3.
Nec non valet si pretium solvitur, & res traditur, nec ab ea receditur nudo consensu, nisi actus retrosimilis interveniat, 234. 4.
Venditio conditionalis perficitur impleta conditione, nec interim ulla oritur obligatio, & actio etsi illius nativitas non suspendatur per conditionem omnino exituram, 234. 6.
Pendente conditione, non agitur ex venditione, nec pretium petitur, ne traditio nec ut conditio impletur, ibid. 7.
Aliud est venditio sub conditione, aliud venditio cum esset pactum, & resolvi posse sub conditione, 235. 16.
Venditio facta ad mensurationem quoad validitatem est perfecta, nec ante mensurationem resolvi potest, 239. 6.
Quid si venditio facta ad mensuram sub conditione, si quid placuerit, resolvitur de jure Castellae, & nostro, ibid. 7.
Adjecto certo pretio, & unico pro tota specie venditio, ad corpus; secus si distribuatur per singulas amphoras, quia ad mensuram dicitur 241. 5.

Pretio distributivo assignato pro singulis jugeribus v. g. venditio est ad mensuram, & conditionalis donec mensuretur, 241. 6.
Venditio aversione contracta vel reducit ad mensuram ibid.
Venditione ad corpus si plura sunt res, quam in illa praescripta fuerunt, omnia lucrat emptor, quin pretium suppleat, ibid. 10.
In venditione ad mensuram non plus habet emptor, quam mensurae quantitas, 241. 10.
Conciliatur opinio contraria, 242. 11.
Si minor rei quantitas appareat in venditione ad corpus, pretium emptori non minuitur, ne res suppleatur in venditione ad mensuram, ibid. 13.
Contrarium, ibid. 14. Remissiv.
Venditio duobus praedictis in uno contractu, si in uno supersit mensura, quae in altero deficit, ad invicem compensantur, ibid. 15.
Venditio deus venditorem, vel emptorem enon, uter valida est, 304. 5.
Ut venditio rescindatur propter lesionem debet haberi ratio tam rei, quam loci, temporis, personarum, vitiorum, & etiam loci consuetudinis, 305. 14.
Venditio, & emptio laesiva justa, & perfecta est, nec in substantia peccat, 307. 6.
Venditione perfecta, non rescinditur, si venditor dicat rem, quam vendidit pro 10. emisse pro 20. aut venditorem illam postea vendidisse pro 20. 308. 1.
Concordantur verba, quae vendeo pordez ihe cistara vinte, 309. 4.
Venditione perfecta, nequit rescindi, etsi venditor duplum pretium offerat, 310. 1.
Intellige emptore rennente; secus si consentiat, 310. 2.
Non procedit in venditore laeso, emptori pretium duplicatum ad praecisam contractus rescissionem offerente, 310. 3.
Venditio facta sub conditione, si Stichus intra certum diem placuerit, erit emptus aureis 20. valida est, 369. 39.
Non tamen est suspensiva, sed resolutoria ibid. 40.

Venditio duobus facta.

Re vendita per dominum duobus, diversis vicibus, ille praefertur, cui prius traditur, 213. 1.
Dura pretium solvatur, vel de 2^a fides habeatur, ibid. 2.
Etiamsi duobus vendatur, & tradatur, & non appareat, quis primus sit adeptus possessionem, ibid. 3.
Verum est si uterque probat pretium numerasse, ibid. 4.
In emptione tamen rei alienae tantum possessionis traditio attenditur, 213. 5.
Venditio re, & tradita duobus, quorum una partem solvit pretii, alter integre, hic praefertur, etsi posterior, ibid. 6.
Re aliena vendita a non domino, si postea ei dominum superveniat, & alteri vendat, primus praefertur, 213. 7.
Secundus emptor emens a domino praefertur primo a non domino ementi, & si a non domino traderetur, & post secundam venditionem, traditione dominus primam ratificet, 214. 8.
Etsi venditori dominus succedat, & post venditionem, & traditionem ratificet venditionem factam a non domino, cui successit, ibid. 9.
Dominum rem hypothecante, cum facultate vendendi, intra terminum non solvente, creditor, si rem vendat, & dominus eandem alteri vendat, emens a creditore praefertur, nisi secundo emptori res a domino tradatur, 214. 10.
Emens a procuratore vendendi mandatum habente, praefertur ementi a domino, nisi prius tradatur, ibid. 11.
Primus emptor praefertur, etsi ei fiat traditio per actum fictum, & secundo per verum, ibid. 12.
Non procedit in venditione conditionalis cum clausula constituti conditionali, ibid. 13.
Nec si procurator cum speciali, vel generali mandato ad vendendum, & tradendum, vendat, & constituat se emptoris nomine praefidere, 214. 14.
Nec in venditione facta ad mensuram, 215.

Nec cum venditio cum clausula constituti est incerta, 215. 17.
Nec quando res vendita tempore primae venditionis est penes emptorem etiam sine voluntate venditoris, & ibi renansit, si vendatur secundo, & constituitur se ejus nomine possidere, primus praefertur, ibid. 18.
Quando clausula constitui additur favore absentis, etsi Notarius ejus nomine acceptet, ibid. 19.
Nec si res vendatur habita fide de pretio certa hic solvendo, & venditor constituit se emptoris nomine praefidere, ibid. 20.
Re pluribus donata, ille praefertur, cui primo traditur, ibid. 21.
Etsi prior venditio juramento confirmatur, 21.
Et primus emptor, cui non traditur, nequit opponi pro suo inchoato, se nec aliquo juris remedio impedire, ne alius mittatur in possessionem, vel detentionem, ibid. 35.
Idemque in Ecclesiis, Clericis, & personis Ecclesiasticis res suas vendentibus, 218. 36.
Non procedit in concessione jurium spiritualium, in quibus non requiritur traditio, 218. 37.
Nec in concessione jurium incorporalium, aut venditione, in qua potior est eni prius traditur, ibid. 38.
Nec in venditionibus, & donationibus factis Ecclesiis, Monasteriis, Hospitalibus, & aliis piis locis, ibid. 39.
Etsi alia Eccl. secunda foret emptrix, 219. 40.
Limita si Ecclesia prius pretium non solvit, nec venditorem eandem habuit, ibid. 41.
Siquis promiserit donare, vel vendere Ecclesiae praedium, & in alium alienet, hic praefertur, ibid. 42.
Prior praefertur in illis personis, & contractibus ex solo titulo dominium transferentibus, & non reale sine traditione vel actum, 219. 43.
Idem in venditione, & donatione per Principem factis, ibid. 44.

Nec

Nec non si fecerit, datus emptor conscius fuerit venditionis, & eo non obstante rem emat, 220. 50.
 Procedit in iudicando, & consulendo; secus in puncto juris, ibid. 51.
 Nec non si posterior, cui res traditur, habeat titulum lucrativum, & prior onerosum, quia iste praeferatur, 54.
 Idem si in alienatione sit necessaria alterius licentia, ibid. 55.
 Et si primus emptor pro observatione contractus habet, rem vena tam hypothecari, quam pacto de non alienando, 221. 50.
 Procedit si cum pacto generalis bonorum hypotheca jungatur, 222. 57.
 Idem si pactum de non alienando omittatur in prima venditi, solumque hypotheca rei speciali venditae intercessit, ut de elementum contractus, ibid. 58.
 Aliis contrarium sentientibus respondetur, ibid. 59.
 Si in primo contractu nulla sit hypotheca, licet venditor non alienare promiserit, si alteri veniat, & tradat, hic potior est, 222. 60.
 Primo emptori pro observatione contractus bonis venditoris hypothecatis, & specialiter re vendita, si secundo vendatur cum clausula constituti, & postea primo tradatur, secundus praefertur, ibid. 61.
 Primo emptore non solvente rei emptae pretium, & traditae, secundus solvens pretium praefertur, ibid. 62.
 Idem si res primo condita, aliter, & secundo pure tradatur, 223. 63.
 Si a diversis dominis duo emerint, ille praefertur, qui prius let, ibid. 65.
 Intelligentur verba a vender duas venditae de iure ad duas personas, ibid. 66.
 Re vendita certo pretio, & tradita, & pretio non soluto, venditor rem vendicans, & alter vendens, ut tradens, ab eoque pretium accipiens, is secundus dominus efficitur, 224. 1.
 Intelligence si tenens, & traditio is venditor pretium sperabat, vel ad conditionem advenit, nec pretium solvatur, 224. 2.

dominus rem vendens, & pretium accipiens, sed non tradens, & alteri vendat accepto pretio, vel ac eo habita fide, ei tradat, hic secundus praefertur, & primo solum datur actio ad pretium, & interesse, 225. 1.
 Inter, & intelligitur de fructibus, quibus potior est emptor, ibid. 2.
 Primo emptore domino effecto, sed rem non retinente, repetit pretium, & usuras facta compensatione impensarum, & fructuum, ibid. 3.
 Re duobus vendita ille, cui traditur, potest, si velit, recedere a venditione, & pretium repetere cum usuris, compensando fructus cum meliora mentis, ibid. 4.
 Agens actione personali pro re prius sibi vendita, sed non tradita, potest persequi tendere interesse si habeat fundum iuxta, vel sit maiorum suorum, 225. 5.

Venditio filiis facta.

Nemo potest rem aliquam vendere filio suo vel nepoti alii descendenti, neque cum eis permutationem facere in aequalem absque consensu aliorum filiorum nepotum & descendentium heredum futurorum venditoris, qui si recusent a rege impetratur, 292. 1.
 Venditio simpliciter prohibetur, & si aequalis sit, permutatio vero quatenus inaequalis fuerit, ibid. 2.
 Patre rem dante, uni ex liberis pro alia re, & pecunia simul, dicitur venditio in data quantitate, pro eaque parte irrita manet, 293. 3.
 Patre emphyteusim concedente uni ex filiis sine consensu aliorum pro excessivo ingressu dationis pecuniae, magis est venditio in fraudem legis facta, & nulla, ibid. 4.
 Patre veniente, uni ex filiis, ceteris consentientibus, vel Principe, venditio valet, ibid. 5.
 Si Princeps consensum renuentis supleat, debet intervenire iusta causa, praecedente ejus cognitione parte audita, ibid.

Sufficit

Sufficit consensus tacitus, & quod interveniat ex post facto etiam per Nuntios, & epistolam nec scripturam requirit, ibid. 6.
 Filio seu nepoti emancipato nequit parens rem vendere, absque consensu aliorum, 293. 7.
 Valet tamen si fiat filio emancipato, nullo alio, neque nepote existente, ibid. 8.
 Filio spurio fratres legitimos habenti, nequit prater vendere, ibid. 9.
 Nec etiam liberi successibiles deficiant, 294. 10.
 Patre emente nomine filii spurii, emptio non valet, ibid. 11.
 Procedit in omnibus contractibus, in quibus liberi, vel parentes possunt praedjudicari, 295. 17.
 Non tamen in datione insolutum necessaria, 296. 26.
 Sed sic in voluntaria, ibid. 27.
 Dicta non procedunt, in venditi re necessaria autoritate iudicii celebrata, 297. 30.
 Prohibitio venditionis facta per patrem uni ex liberis inducta fuit ut fraudes evitarentur, ibid. 31.
 Omnes ascendentes prohibentur vendere rem uni ex liberis suis, non consentientibus aliis, ibid. 32.
 Etiam si filii sint naturales, & mater illustris, cujus sunt necessarii, si filios legitimos non haberet, ibid. 33.
 Quamvisque sint spurii matri successibiles, 297. 34.
 Intelligentur verba sem consentimento dos outros, 298. 36.
 Consensus liberorum in textu pro forma non requiritur, ibid. 38.
 Et quodcumque potest intervenire, ibid. 39.
 Liberis requisitis ut consensum praestent, si recusent, requiritur ad Principem, 298. 40.
 Venditio, & permutatio inaequalis inter patrem, & filium sunt ipsi iure nullae; parensque potest rem vindicare, 299. 44.
 Contrarium non tam non tenetur, & enuclea-

tur, ibid. 45. 46. 47. & 300. 48. 49. 50. & 51.
 Nullitas hujus venditionis inducta in favore filiorum, & pater contra illam venire non potest, 301. 56.
 Nec etiam liberi contra venditionem venire possunt, vivente venditore, ibid.
 a vendita alicui ex filiis tertiam venditoris augent, 302. 58.
 Liberi haeredes venditoris pretium emptori solvere non tenentur, ibid. 59.
 Venditor.
 Ad solutionem pretii agere potest, 12. 53.
 Rem potest vindicare a quocumque possessore, si emptor die constituta non solvat, 13. 54.
 Venditor per Commis. uti volens, cum conditio etiterit, dare contractui ad ejus observationem agere potest, 15. 69.
 Venditori pignorationis officit, quominus possit, non soluto pretio, rem vindicare, advenit ut die, 15. 70.
 Contrarium de iure communis, ibid. 71.
 Vendens rem fructuiferam, si fide de pretio, fructus pecuniae debita accipere potest, 15. 73.
 Venditoris affectio rationi congrua esse debet, ut vendat ultra justum pretium, 29. 41.
 Venditori licet excedere pretium commune propter damnum passum ex actione rei suae, 30. 44.
 Sed requiritur, quod emptor justum valorem non ignoret, & propter damnum a se non recedatur, ibid.
 Venditor non tenetur restare viam fundo vendito, nisi expresse dictum fuerit, etsi alio modo ad eum accessum non habeat, 61. 20.
 An, vendens simpliciter rem, quae pro parte est venditori pro parte alterius vendat totam rem, & solum partem propriam, 82. 68. Res serv.
 Si emptor, & venditor scit furtivum esse quod venit, & parte obligatio contrahitur, sicut si unus tantum, 83. 71.
 Si venditor recuset pretium recipere per

Arbi-

Arbitratores declaratum, potest em-
tor, parte citata, & iudice auctor,
illud deponere, & venditor cogitur
rem venditam tradere, 114. 39.
Si venditor maleficium committat, pro-
pter quod bona confiscantur, & po-
est ab arbitratore fiat declaratio, fil. 15
tenetur ex contractu, 114.
Pretio oblato ab emptore, tenetur
dator rem venditam emptori tradere,
131. 36.
Intelligitur Ord. lib. 4. tit. 5. §. 1. ibid.
& n. 7.
Venditor tenetur rem tradere, oblato
pretio, si habeat in sua potestate, alias
ad omne interesse lucris, & domini te-
netur, 131. 40.
Venditor habens facultatem rem traden-
de, precise cogitur tradere, nec libe-
ratur, quando interest, 132. 42.
Libertatem vendendo interesse, si
cultatem tradendi non habuerit, 132.
42.
Nisi emptor velit ab exemptione discedere,
ibid.
In hoc casu debet locum jaramen-
ti, & venditor non
tenetur, ibid. 42. Remissio.
Venditor tenetur rem venditam trade-
re, nec liberetur, licet constituat, ibid. 4.
43.
Non sufficit rem tradere, nisi etiam tra-
datur vacua, libera, & ab omni
onere soluta, ibid.
Venditore recusante, rem tradere, cogi
potest sub comminatione pœne, vel
manu militari, 132. 47.
Rem non tradita, venditor tenetur ad in-
teresse, etiam si rem alienam ven-
dit, domino non approbante, 132.
48.
Rem non tradita venditor tenetur ad in-
teresse domini emergentis, & lucris
cessantis, 133. 0.
Si emptor ab emptore accepit pecuniam, ut
ex parte sua adimpleret, & venditor
rem non tradat, ad usuras tenetur,
ibid. 51.
Venditor rem venditam tradens, ac-
cepto pretio, tenetur ad interesse re-
compensativum ad rationem fructu-

um, si sit in mora regulari, & etiam
ad interesse emptoris, si sit in irregu-
lari, ibid. 52.
Quæ autem mora regularis, & quæ ir-
regularis, ibid. Remissio.
Venditor tenetur ad usuras, & in eis
computare, ructus rei venditæ, &
emptorem non citet ad pretium reci-
piendum sub comminatione depœnandi
intra breve, & certum tempus, 164.
33.
Venditor tenetur fidei iurare solum pro
lita mota, & non promovenda in fu-
turum, 180. 30.
Contrarium tamen verius, & commu-
nius, ibid. 31.
Proceditque de jure nostro regio, & e-
plicatur, ibid. 32.
Eti venditor pactus sit nolle teneri, nisi
pro facto suo, 181. 33.
An pro tota re præstari debeat fidei ius-
sus, si solum super parte litigetur,
ibid. Remissio.
Dantur fidei iussores, & si in contrac-
tu alii dantur de evictione, ibid. 35.
Venditor recusans rem tradere emptori
quia pretium diffidit, emptorque ti-
met de re tradenda, tradito pretio,
res, & pretium consignantur, apud
virum, qui rem emptori, & pretium
tradat venditori, 184. 4.
Venditor, pretio sibi non tradito, aucto-
ritate propria rem recuperat ab em-
ptore invito, nec tenetur precise judi-
cialiter illam vendicare, 185. 10.
Dummodo incontinenti illam recuperet,
ibid. 11.
Non vero ex intervallo, 186. 12.
Solvuntur verba: Poderà o vendedor
cobrar delle a coufa, quando qui-
zer, ibid.
Si venditor, venditione perfecta, venit
ad actu traditionis spe illico preti-
um recipiendi, & rem tradit, nec
pretium tradatur, rem recuperat,
186. 3.
Secus si rem tradidit, habita fide de pre-
tio, ibid.
ante solutum pretium non dicitur res
tradita ex voluntate venditoris, &
emptor prædo dicitur, ibid. 14.

Venditor tradens habita fide de pret.
præsumpta, vel tacita emptor possidet
ex sua voluntate, ibid. 15.
Venditor, nec etiam in continenti potest
rem recuperare auctoritate propria,
prelio non soluto, quando rem ven-
ditam tradidit, tam si, scilicet, quam
habita fide de pretio, 187. 16.
Verba: Poderà o vendedor cobrar del-
le a coufa intelliguntur iudicis minis-
terio, 187. 18.
Emptore non solvente termino concesso
venditor illico rem recuperat, 188.
19.
Venditor, ut rem recuperet, requiritur
quo non solvatur, vel non offeratur
pretium, 189. 25.
Venditor non solum rem, sed et fructus
perceptos vendicare potest, & pende-
tes, 190. 29.
Venditor habens fidem de pretio tempore
contractus vel traditionis, rei domi-
nus efficitur emptor, nec si pretium
non solvatur rem vendicat, sed agit
ad solutionem, 191. 36.
Si emptor die præstito non solvat, vendi-
dator rem vendicat à quocumque pos-
sessore, licet pretium offeratur, nisi
illud maluerit, 192. 1.
Dummodo simpliciter detur tempus, ut
solvatur; secus si pro pretio accipian-
tur fidei iussores, vel pignora, ibid. 2.
Eti post tempus venditor partem pretii
repperit, ibid. 3.
Nisi constet aliter fidem habuisse de pre-
tio pro residuo, ibid.
Et etiam si a venditore dilatio non detur
ad solvendum, 193. 4.
Rem vendita habita fide de pretio ad tem-
pus certum non erit de bonis vendito-
ris, dum habet actionem, & potest
eam revocare, ibid. 10.
Venditor, servo redhibito tenetur, tam
pretium emptori, quam gællam ab
eo fisco solutam restituere, 179. 1.
Quid de tributo de novo imposito post
venditionem, ibid. 2. Remissio.
Venditor non solum pretium, sed & ejus
usuras, & quid accessionis nomine
solvit, restituit, ibid. 4.
Servo redhibito causa infirmitatis

ultra pretium, & gabellam, expensas
in eo curando factas tenetur restituere
379. 7.
Expensa in servo curando facta post li-
tem contestatam officio iudicis debetur;
præcedentes vero jure actione,
ibid. 8.
Cui menservo data venditori non
imputantur, ibid. 9.

Vicinus.

Destructa via publica, ruina, vel aqua-
rum impetu vicinus proximum ha-
bens fundum, viam dare tenetur, 61.
18.
Dummodo illi iustum pretium solvatur,
secus si non, ibid. 19.
Vicinus tenetur instituere viam prædio
sui vicini iusto pretio, unde illam
habere non possit, ibid. 20.

Vitium.

Vitia alia corporis, alia animi, & qua-
lia, 373. 1.
Vitia omnia ex lusu nascuntur, 17.

Usufructuarias.

Usufructuarius quasi dominium, &
possessionem in re consequitur, 253. 33.

Usura Usutarius.

Usuræ debentur ex portione pretii non
soluti, 12. 57.
An sit usura, qui rem vendit carius
iusto pretio ob dilationem, 31.
52. Remissio.
Vendita re pacto revocandi, intervenit
lesione in quarta parte iusti pretii,
usurarius est contractus, 166. 1.
Sola modicitas pretii non cum pacto re-
vendendi efficit contractum usurari-
um, ibid. 2.
De jure nostro parvis pretii, quomodo
æstimetur, ibid.
Intelligitur Ord. lib. 4. titulus. 67.
§. 2. ibid.
Si mulier minor, rusticus, vel miles
emant

emant fundum, cessat suspicio fœ-
dis, nisi sint sagaces, 167. 6.

Non procedit in re data in solutum mo-
dicitate iusti pretii in quarta parte; &
pactore vendendi, ibid. 7.

Pactum, ut non nisi post certum ter-
minum liceat redimere, intervenien-
te modicitate pretii, & consue-
nerandi, vel expressa adsit conatio
lucrands fructibus, arguit contrac-
tum usurarium, 168. 20.

Usurarius præstat estimationem fruc-
tuum quos dominus percipiet, si ch

negligentiam non colligantur, 173.
19.

Usurarius retinet rerum suarum domi-
nium, donec per jumentum declaren-
tur amissæ, 173. 23.

Licet emptor non teneatur pretium tra-
dere, donec ei satisfactum sit, tamen ex
quo fructus rei traditæ percipit, de-
bitur usuræ recompenfativæ vendi-
tori, 180. 28.

Opinio contraria procedit, dum fidei-
jussor non præstatur, ibid. 29.

FINIS

V
340.311
5586
C02
1740
V. 4

001282175

1355/88

STF00021174

